

שבוע פרשת בשלח

(21 - 27 January 2024)

י"א - י"ז שבט תשפ"ד

ספרי' - אוצר החסידים - ליובאוויטש

קובץ
שלשלת האור

שער
שלישי

היכל
תשיעי

דבר מלכות

מאמרי דא"ה, שיחות ואגרות קודש

מאת

כבוד קדושת

אדמו"ר מנחם מענדל שליט"א

שניאורסאהן

מליובאוויטש



יוצא לאור על ידי מערכת

„אוצר החסידים“

סניף אה"ק כפר חב"ד

ברוקלין, נ.י.

770 איסטערן פארקוויי

שנת חמשת אלפים שבע מאות חמשים ושתיים לבריאה

ה' תהא שנת נפלאות בכל

צדי"ק שנה להולדת כ"ק אדמו"ר שליט"א

הוספות כמפורט בתוכן עניינים

סדר הנחת תפילין

אף על פי שיכולים להנחת תפילין במשך כל היום כולו (מנין החמה או עלות השחר, עד צאת הכוכבים או שקיעת החמה), הרי הזמן המובחר להנחת תפילין הוא בזמן תפילת שחרית, כמנהג ישראל שמנחים תפילין ומתפללים בהם.

משיחת י"א שבט תשכ"ח

בְּכֹל לְבַבְכֶם וּבְכֹל נַפְשְׁכֶם: וְנָתַתִּי מִמֶּר אֲרֻצְכֶם בְּעֵתוֹ יוֹרָה וּמִלְקוֹשׁ, וְאִסַּפְתָּ דָגְגָךְ וְתִירְשָׁךְ וְיִצְהַרְךָ: וְנָתַתִּי עֵשֶׂב בְּשָׂדֶךָ לְבַהֲמֹתֶךָ, וְאִכְלֹתָ וּשְׂבַעְתָּ: הַשְּׂמֵרוּ לָכֶם פֶּן יִפְתָּה לְבַבְכֶם, וְסַרְתֶּם וּעֲבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: וְהָרָה אִפֵּי יְיָ בְּכֶם וְעֲצַר אֶת הַשְּׂמִימִים וְלֹא יִהְיֶה מִמֶּר וְהִאֲדָמָה לֹא תִתֵּן אֶת־יְבוּלָהּ, וְאֲבַרְתֶּם מִהָרָה מֵעַל הָאָרֶץ הַטְּבָחָה אֲשֶׁר יְיָ נָתַן לָכֶם: וּשְׂמַתֶּם אֶת דְּבָרֵי אֱלֹהֵי עַל לְבַבְכֶם וְעַל נַפְשְׁכֶם, וּקְשַׁרְתֶּם אֹתָם לְאוֹת עַל יְדֵיכֶם וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֵיכֶם: וּלְמַדְתֶּם אֹתָם אֶת בְּנֵיכֶם לְדַבֵּר בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ: לְמַעַן יִרְבּוּ יְמֵיכֶם וְיָמֵי בְנֵיכֶם עַל הָאָרֶץ אֲשֶׁר נִשְׁבַּע יְיָ לְאַבְרָהָם לֵאמֹר, לְתֵת לָהֶם, בְּיָמֵי הַשְּׂמִימִים עַל הָאָרֶץ:

וַיֹּאמֶר יְיָ אֶל מֹשֶׁה לֵאמֹר: דַּבֵּר אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְאָמַרְתָּ אֲלֵהֶם וַעֲשׂוּ לָהֶם צִיצִית עַל־כַּנְפֵי בְגָדֵיהֶם לְדַרְתָּם, וְנָתַנּוּ עַל־צִיצִית הַכַּנֵּף פִּתְּלֵי תְּכֵלֶת: וְהָיָה לָכֶם לְצִיצִית, וּרְאִיתֶם אֹתוֹ, וּזְכַרְתֶּם אֶת כָּל מִצְוֹת יְיָ, וְעִשִּׂיתֶם אֹתָם, וְלֹא תִתּוּרוּ אַחֲרַי לְבַבְכֶם וְאַחֲרַי עֵינֵיכֶם אֲשֶׁר אֹתָם זָנִים אַחֲרֵיהֶם: לְמַעַן תִּזְכְּרוּ וְעִשִּׂיתֶם אֶת כָּל מִצְוֹתַי, וְהִייתֶם קְדָשִׁים לֵאלֹהֵיכֶם: אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם אֲשֶׁר הוֹצֵאתִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם לְהִיוֹת לָכֶם לֵאלֹהִים, אֲנִי יְיָ אֱלֹהֵיכֶם: אָמֵן:

נכון לומר קודם התפילה:

הָרִינִי מִקְבֵּל עָלַי מִצְוֹת עֲשֵׂה שֶׁל וְאַהֲבָתָ לְרַעַד בְּמִוֶּדֶ: מַעֲוָה לְהַתְּפַלֵּל בְּתַפִּילִין אֶת כָּל תְּפִילַת שַׁחֲרִית כּוֹלֵל שִׁיעוֹר תְּהִלִּים כְּפִי שְׂמֵתִי לִימֵי הַחֹדֶשׁ. יְהִי רְצוֹן מִלְּפָנֶיךָ יְיָ אֱלֹהֵינוּ וְאַלְהֵינוּ אֲבוֹתֵינוּ, שִׁיבְנֶה בֵּית הַמִּקְדָּשׁ בְּמַהֲרָה בְּיָמֵינוּ, וְתֵן חֵלְקֵנוּ בְּתוֹרְתְךָ: אֵךְ צְדִיקִים יִדְּרוּ לְשִׁמְךָ, וְשִׁבוּ יִשְׂרָאֵל אֶת־פָּנֶיךָ:

טוב להרגיל עצמנו לומר . . . נוסח זה מודה וכו' ועל ידי זה יזכור את ה' הניצב עליו:

מוֹדָה אֲנִי לְפָנֶיךָ מֶלֶךְ חַי וְקַיִם, שֶׁהַחֲזַרְתָּ בִּי נַשְׁמַתִּי בְּחַמְלָה. רַבָּה אֱמוּנָתְךָ:

ברכות הנחת תפילין

הברכה הראשונה (באמירתה מכוונים הן על התפילין של יד והן על התפילין של ראש) נאמרת לפני הידוק הרצועה על שריר הקיבורת של היד השמאלית (איטר, הכותב ביד שמאל מניח את התפילין על יד ימין) באופן שהתפילין נוטות לעבר הגוף!

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ לְהִנִּיחַ תְּפִילִין:

הברכה השנייה נאמרת (רק אם דיבר בין הנחת תפילין של יד לשל ראש) לפני הידוק הרצועה על הראש.

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו, וְצִוְּנוּ עַל מִצְוֹת תְּפִילִין:

ברכת התורה

צריך לזוהר בה מאוד ואסור לדבר ולהוציא דברי תורה מפיו עד שיכרך. **בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר בָּחַר בְּנוּ מִכָּל הָעַמִּים וְנָתַן לָנוּ אֶת תּוֹרָתוֹ. בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ, נוֹתֵן הַתּוֹרָה:**

קריאת שמע

שְׁמַע יִשְׂרָאֵל, יְיָ אֱלֹהֵינוּ, יְיָ אֶחָד:

בְּרוּךְ שֵׁם כְּבוֹד מְלֻכּוּתוֹ לְעוֹלָם וָעֶד:

וְאַהֲבָתָ אֶת יְיָ אֱלֹהֶיךָ, בְּכֹל לְבַבְךָ, וּבְכֹל נַפְשְׁךָ, וּבְכֹל מְאֹדְךָ: וְהָיוּ הַדְּבָרִים הָאֵלֶּה אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוְּךָ הַיּוֹם, עַל לְבַבְךָ: וְשָׁנַתָּם לְבָנֶיךָ וּדְבַרְתָּ בָּם, בְּשִׁבְתְּךָ בְּבֵיתְךָ, וּבְלִכְתְּךָ בְּדֶרֶךְ, וּבְשֹׁכְבְךָ, וּבְקוּמְךָ: וּקְשַׁרְתֶּם לְאוֹת עַל יָדְךָ, וְהָיוּ לְמוֹטֶפֶת בֵּין עֵינֶיךָ: וּכְתַבְתֶּם עַל מְזוֹזוֹת בֵּיתְךָ, וּבְשַׁעְרֶיךָ:

וְהָיָה אִם שָׁמַעְתָּ שְׂמַעְנוּ אֶל מִצְוֹתַי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה אֶתְכֶם הַיּוֹם, לְאַהֲבָה אֶת יְיָ אֱלֹהֵיכֶם וּלְעַבְדוֹ,

כדאי שלכל ילד, בן או בת - גם קטני קטנים - וגם המבוגרים יהיה סידור (תפילה) פרטי משלו - לומר תפילה להשם, חומש - חמישה חומשי תורה (או ספר אחר של תורה) משלו ללמוד בו כל יום תורה, וכן להבדיל קופת צדקה משלו - שלתוכה נותן צדקה (לבד משבת ויום טוב), מכספו הפרטי (שניתן לו מהוריו או שקיבל כפרס . . . שכן יכול היה לקנות חיי נפש, ולהשתמש בו לצרכיו האישיים, ושיכתבו על זה "להשם הארץ ומלואה" (או בראשי תיבות "לה"ו)) בצירוף שמם - ודברים אלו יהיו ברשותו ואחריותו ויניחם בהדרגה, במקום בולט - את הקופה יש לקבוע בחדר על ידי מסמר וכדומה, ועל ידי זה החדר כולו יהפך ל"חדר ובית של צדקה".

מזמורי תהלים

קכג

המשורר מקונן על זמן ארוך ורב שעברו כבר בגלות:

א שיר המעלות אליך נשאתי את
עיני הישבי בשמים: ב הנה כעיני
עבדים אל יד אדוניהם כעיני
שפחה אל יד גברתה בן עינינו אל
וי אלהינו עד שיחננו: ג חננו וי חננו
כי רב שבענו בוז: ד רבת שבעה לה
נפשנו הלעג השאננים הבוז לגאי
יונים:

קכב

מספר המשורר משבח ירושלים
והניסים שנעשו בירושלים:

א שיר המעלות לדוד שמחתי באמרים לי בית יי נלך:
ב עמדות היו רגלינו בשעריך ירושלים: ג ירושלים
הבנויה בעיר שחברה לה יחדו: ד ששם עלו שבטים
שבטייה עדות לישראל להדות לשם יי: ה כי שמה
ישבו כסאות למשפט כסאות, לבית דוד: ו שאלו
שלום ירושלים ישליו אהבך: ז יהי שלום בחילך
שלוח בארמנותך: ח למען אחי ורעי אדברה נא
שלום בך: ט למען בית יי אלהינו אבקשה טוב לך:



סוף זמן קידוש לבנה:

יום חמישי בערב, ט"ו שבט

אגרות קודש

בי"ה, י"א שבט, תשט"ו
ברוקלין.

הרה"ח הו"ח אי"א נו"נ כ"י מוה"ר מרדכי שי הכהן

שלום וברכה!

נעם לי לקבל מכי (בלי הוראת זמן הכתיבה), אשר עורר ע"ד קביעות עתים לתורה בבית הכנסת, וכבר ישנה התחלה בזה בלימוד הלכות הצריכות, ובדאי - לא רק שימשוך בזה, אלא גם יוסיף כפסק רז"ל מעלין בקודש, ויה"ר שיהי בהצלחה. ותוספת נעימות הי לי במ"ש אודות קביעות לימוד בנגלה ודא"ח ה' פעמים בשבוע, נוסף על הלימוד גם אז בהלכות הצריכות, וגודל זכותו בזה שהביא הדבר לידי פועל - אין לשער. וכבר ידוע בפירוש המשנה דשנים אוחזין בטלית מה ששמענו כ"פ מכ"ק אדמו"ר מו"ח בעל ההילולא ונדפס ג"כ בקונטרס לימוד תורת החסידות. ובדאי ישתדלו בתוספת מספר המשתתפים גם בשיעור זה, והשי"ת יצליחם.

בדאי התועדו ביום ההילולא, ויה"ר שתומשך ההתעוררות על כל השנה כולה.

בברכה.

תוכן עניינים



מתורת רבותינו נשיאי הב"ד

אדמו"ר הזקן

- 230..... שולחן ערוך עם הערות וצייונים
 231..... שולחן ערוך לפי לוח 'רב יומי'
 234..... תורה אור

אדמו"ר האמצעי

- 238..... תורת חיים.

אדמו"ר ה'צמח צדק'

- 239..... דרך מצוותיך.

אדמו"ר מוהר"ש

- 241..... תורת שמואל תרל"ג.

אדמו"ר מוהרש"ב

- 242..... ספר המאמרים - המשך תער"ב.

אדמו"ר מוהרי"צ

- 243..... ספר המאמרים - תרפ"ט
 244..... לקוטי דיבורים - בלה"ק.
 245..... רשימת המאסר
 247..... אגרות קודש - כ"ק אדמו"ר מוהרי"צ.

הוספות

- 42..... ילקוט לוי יצחק על התורה
 43..... נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח.
 189..... נביאים וכתובים.
 198..... עין יעקב - מסכת ברכות.
 248..... נקודה משיחת קודש מעובדת.
 249..... חומש לקריאה בציבור.
 260..... קריאת התורה למנחה בשבת קודש.
 262..... לוח זמנים.
 263..... סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש.

מאמרי ושיחות הרבי

מאמר דא"ח

- ד"ה ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים
 ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ז שבט, ה'תשל"ג. 5

התוועדות

- שיחת ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ז שבט, ה'תשל"ג. 17

לקוטי שיחות

- פרשת בשלח, כרך כא, ב. 31
 פרשת בשלח, כרך כא, ג. 35

שיעורים יומיים ע"פ תקנת רבותינו נשיאינו

- 45..... חומש יומי - פרשת בשלח.
 73..... לוח לתהלים היומי.
 74..... תניא יומי.
 84..... לוח 'היום יום'.

רמב"ם

- 87..... הלכה יומית לעיון ברמב"ם.
 91..... שלושה פרקים ליום.
 166..... פרק אחד ליום.
 187..... ספר המצוות.

לימוד מוחולק לפי ימים

- 191..... משניות עם ביאור קהתי - מסכת כתובות
 200..... גמרא עם ביאור - מסכת בבא קמא
 231..... שולחן ערוך הרב - לפי לוח 'רב יומי'.

דברי התורה שאנו מקבלים באדיבות המוציאים לאור,
 שייכים אליהם ואסור בהחלט לעשות בהם שימוש מסחרי

מאמר דא"ח

ביאור בדרך אפשר

נאמר בפרשת השבוע אודות קריעת ים סוף:

1 ובג'י ישראל הלכו בִּפְשָׁה בְּתוֹף הַיָּם, וְהַיָּם מִי יָם סוּף לָהֶם
2 לבני ישראל חֲמָה מִימִינֵם וּמִשְׂמָאלָם,² וְאִיתָא מוּבָא
3 בְּמִכְלִיתָא³ מדרש הלכה על חומש שמות אף הַיָּם נִתְמַלָּא עֲלֵיהֶם

4 על בני ישראל חֲמָה וְכַעַס,

5 שְׂנֵאָמְר וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה,

6 אַל תִּקְרִי חֲמָה אֲלָא חֲמָה. מִי

7 גָּרַם לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לְהַנְצִל

8 למרות החימה והכעס שהיו עליהם,

9 מִימִינֵם וּמִשְׂמָאלָם, מִימִינֵם,

10 בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהָן עֲתִידִין

11 לְקַבֵּל ועל התורה נאמר 'מימינו' אש

12 דת למו', וּמִשְׂמָאלָם זוֹ תְּפִלָּה

13 וכמבואר במפרשים, התורה נקראת

14 'מימינֵם', כמו שכתוב 'מימינו' אש דת

15 למו' והתפלה נקראת 'משמאל' כי

16 לעומת התורה שהיא 'חיי' עולם,

17 התפילה היא 'חיי' שעה'. דְּבַר אַחַר

18 מִימִינֵם וּמִשְׂמָאלָם, מִימִינֵם

19 זוֹ מִזוּזָה שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל

20 לְעֵשׂוֹת וּקְבִיעַת הַמוֹזוּזָה הִיא מִצַּד

21 ימין, וּמִשְׂמָאלָם אֵלּוּ תְּפִילִין

22 שֶׁמִּנְחִים עַל יַד שְׂמָאל. וְהִינְנוּ,

23 ומשמעות הדברים על פי חסידות היא

24 שְׂבָקְרִיעַת יָם סוּף מוּדְגָשׁ

25 עֲנִין הָעֲבוּדָה בְּשֵׁנֵי יִשְׂרָאֵל עוֹבְדִים

26 את ה' בְּשֵׁנֵי הַקְּוִין דְּיָמִין

27 וּשְׂמָאל, תּוֹרָה שְׁהִיא בְּקוֹ הַיָּמִין

28 וְתְּפִלָּה שְׁהִיא בְּקוֹ הַשְּׂמָאל,

29 בְּפִדּוּעַ⁴ בתורת החסידות שְׂתוֹרָה

30 הִיא הַמְּשָׁכָה שֶׁל אֲלוֹקוֹת שְׂוִירָת

31 מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, קוֹ הַיָּמִין,

32 וְתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה הַתְּעוּלוֹת

ביאור בדרך אפשר

34 והתקרבות אלוקות מְלַמְטָה לְמַעְלָה (כמו שנאמר בתורה בחלום יעקב

35 סְלָם מְצַב אַרְצָה לְמִטָּה וְרָאִשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׂמִימָה⁵ לְמַעְלָה, וּמְבוּאָר

36 בחסידות שהדברים מכוונים לענין התפילה), קוֹ הַשְּׂמָאל, וְכֵן מְזוּזָה

37 וְתְּפִילִין, שְׁגַם עֲנִינִם הוּא הַעֲבוּדָה בְּשֵׁנֵי הַקְּוִים שֶׁל יָמִין וּשְׂמָאל דְּמְזוּזָה

38 מִיָּמִין⁶, וְתְּפִילִין עַל יַד

39 שְׂמָאל⁷ וכפי שממשיך ומבאר.

40 וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהֵנָּה נִתְבָּאָר

41 לְעֵיל⁸ במאמרים דיבור המתחיל

42 'באתי לגני' שנאמרו בשבת ובמוצאי

43 שבת פרשת בא, יו"ד שבת, שנה זו

44 בְּנוֹגַע לְפָרֵק ג'⁹ דְּמֵאָמְר

45 הַהִילוּלָא¹⁰, מאמר דיבור המתחיל

46 'באתי לגני' שהרבי הרי"צ מסר

47 לפרסום לקראת שבת יו"ד שבת בשנת

48 תש"י, וביום זה נסתלק, ובמאמר יש

49 עשרים פרקים ומידי שנה ביו"ד שבת,

50 החל משנת תשי"א, הרבי אמר מאמר

51 בדיבור המתחיל 'באתי לגני' המיוסד

52 בעיקר על פרק אחד ממאמר הרבי

53 הרי"צ, בתשי"א – פרק א', ובתשל"א

54 שוב פרק א' ואילך, כך שהפרק השייך

55 במיוחד לשנה זו, תשל"ג, הוא פרק ג',

56 שְׂבָכָל דְּבַר יֵשׁ שְׁנֵי קוּיין¹¹ של

57 'ימין' ו'שמאל', הַחֵל מֵרָאשִׁית

58 הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת יִירֵדְתוּ שֶׁל הָאוֹר

59 האלוקי מלמעלה למטה, כדי לברוא

60 עולמות ונבראים מוגבלים, שהוא

61 באופן של ירידה מדרגה לדרגה כמו

62 טבעות של שרשרת האחוות זו בזו,

63 דְּהַתְּחַלַּת הַתְּהוּוֹת סְדֵר

64 הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת הוּא עַל יְדֵי

65 עֲשָׂרָה מְאָמְרוֹת שְׁבָהִם נְבֵרָא

66 העולם, וְהַמְּאָמְר הָרָאשׁוֹן מְכִין

בס"ד. ש"פ בשלח, שבת שירה,

ו"ז שבת, ה'תשל"ג

(הנחה בלתי מוגה)

1 **וּבְגִי' יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בִּפְשָׁה בְּתוֹף הַיָּם וְהַיָּם**

2 **לָהֶם חֲמָה מִימִינֵם וּמִשְׂמָאלָם², וְאִיתָא**

3 **בְּמִכְלִיתָא³ אף הַיָּם נִתְמַלָּא עֲלֵיהֶם חֲמָה,**

4 **שְׂנֵאָמְר וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה, אַל תִּקְרִי חֲמָה אֲלָא**

5 **חֲמָה. מִי גָרַם לָהֶם לְיִשְׂרָאֵל לְהַנְצִל, מִימִינֵם**

6 **וּמִשְׂמָאלָם, מִימִינֵם, בְּזִכּוֹת הַתּוֹרָה שֶׁהָן עֲתִידִין**

7 **לְקַבֵּל, וּמִשְׂמָאלָם זוֹ תְּפִלָּה. דְּבַר אַחַר מִימִינֵם**

8 **וּמִשְׂמָאלָם, מִימִינֵם זוֹ מְזוּזָה שֶׁעֲתִידִין יִשְׂרָאֵל**

9 **לְעֵשׂוֹת, וּמִשְׂמָאלָם אֵלּוּ תְּפִילִין. וְהִינְנוּ,**

10 **שְׂבָקְרִיעַת יָם סוּף מוּדְגָשׁ עֲנִין הָעֲבוּדָה בְּשֵׁנֵי**

11 **הַקְּוִין דְּיָמִין וּשְׂמָאל, תּוֹרָה וְתְּפִלָּה, כְּפִדּוּעַ⁴**

12 **שְׂתוֹרָה הִיא הַמְּשָׁכָה מְלַמְעֵלָה לְמִטָּה, קוֹ הַיָּמִין,**

13 **וְתְּפִלָּה הִיא הַעֲלָאָה מְלַמְטָה לְמַעְלָה (סְלָם מְצַב**

14 **אַרְצָה וְרָאִשׁוּ מְגִיעַ הַשְּׂמִימָה⁵), קוֹ הַשְּׂמָאל, וְכֵן**

15 **מְזוּזָה וְתְּפִילִין, דְּמְזוּזָה מִיָּמִין⁶, וְתְּפִילִין עַל יַד**

שְׂמָאל⁷.

16 **וְהַעֲנִין בְּזָה, דְּהֵנָּה נִתְבָּאָר לְעֵיל⁸ בְּנוֹגַע לְפָרֵק**

17 **ג'⁹ דְּמֵאָמְר הַהִילוּלָא¹⁰, שְׂבָכָל דְּבַר יֵשׁ**

18 **שְׁנֵי קוּיין¹¹, הַחֵל מֵרָאשִׁית הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת,**

19 **דְּהַתְּחַלַּת הַתְּהוּוֹת סְדֵר הַשְּׂתַלְשֻׁלוֹת הוּא עַל יְדֵי**

(1) מאמר זה הוא המשך לב' מאמרים שלפניו - ד"ה באתי לגני דיום הש"ק ודמוצ"ש פ' בא (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 54 ואילך. ע' 78 ואילך). לכמה ענינים שבהמאמר - ראה מאמר שלאחריו - ד"ה בחודש השלישי דש"פ יתרו (לקמן ע' 162 ואילך). (2) פרשתנו יד, כט. (3) עה"פ. (4) ראה לקו"ת ואתחנן ג, ד ואילך. אוה"ת ויקרא ע' רנד. ובכ"מ. (5) ויצא כח, יב. וראה זהר ח"א רסו, ב. ח"ג שו, ב. ועוד. (6) מנחות לד, א. (7) שם לו, ב ואילך. (8) בד"ה באתי לגני הנ"ל הערה 1 (תורת מנחם התוועדויות חע"א ע' 57 ואילך. ע' 80 ואילך). (9) הפרק השייך לשנה זו - ראה תורת מנחם ספר המאמרים באתי לגני ח"א ע' VI. וש"נ. (10) ד"ה באתי לגני ה"שית. (11) ראה בארוכה ד"ה וידבר אליקים תרע"ה (המשך

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 עשרת המאורות הוא ויאמר אלקים יהי אור¹², ומבאר הפעל
2 שם טוב בכתר שם טוב¹³, שהמשמעות הפנימית של הכתוב 'ויאמר
3 אלקים יהי אור' היא ויאמר השם יתברך מלפני מדת אלקים
4 המידה שאותה מבטא השם 'אלקים' שהוא מדת הגבורה המצמצם
5 ומגביל את גילוי האור, מתמת
6 זה יהי אור המתקיים שיוכל
7 העולם המוגבל לסבלו ולהכיל
8 אותו, כי אם יאיר בעולם אור בלי
9 גבול, אור שאינו מצומצם ומוגבל על
10 ידי מידת הגבורה, העולם לא יוכל
11 להתקיים ויתבטל. ומבאר הרב
12 המגיד ממעוריש באור
13 תורה¹⁴, איתא מובא ברעיא
14 מהימנא¹⁵ רועה נאמן, חלק מספר
15 הזהר יהי אור דא זה חסד,
16 תחילת הגילוי והשפע היא ממידת
17 החסד ויהי אור דא זו גבורה,
18 וההארה לנבראים היא על ידי מידת
19 הגבורה שמגבילה ומצמצמת את האור
20 ולכן נאמר ויהי אור, ולא
21 נאמר ויהי כן כי האור שהתגלה
22 בפועל הוא אור מוגבל (על ידי מידת
23 הגבורה) שהוא אור שונה מהאור כפי
24 שהוא בתחילת האהרה, אור בלי גבול
25 (המאיר על ידי מידת החסד).
26 ונמצא, שיש בתחלת
27 ההתהוות של 'סדר השתלשלות'
28 שבאמצעותו נברא העולם שני
29 הקוין דמין מידת החסד שענינה
30 להאיר ולהשפיע ושמאל מידת
31 הגבורה שענינה להגביל ולצמצם את
32 ההשפעה. ועל דרך זה נמשכים
33 שני קוין אלו גם בנשמות
34 ישראל, בתורה ומצוות, בעולם, וגם ואפילו למטה
35 מהעולם, ב'קליפות' וסטרא אחרא כמו שנתבאר לעיל במאמר
36 דיבור המתחיל 'באתי לגני' שנאמר בשבת פרשת בא, יו"ד שבת, שנה זו
37 תשל"ג בארובה.
38 ומזה מוכן גם בנוגע לקריעת ים סוף, שהוא ענין כללי,
39 והיה בזה פלא גדול במאד, כמוכן מזה שפאשר אדמו"ר

הזקן צריך להביא ב'שער היחוד והאמונה' שבספר התניא דוגמא
מנס, אזי מביא ראיה מקריעת ים סוף¹⁶ (וזה לשונו: "... ההבדל
הגדול שבין מעשה אנוש ותחבולותיו, שהוא יש מיש רק שמשנה הצורה
והתמונה מתמונת חתיכת כסף לתמונת כלי, למעשה שמים וארץ שהוא יש
מאין. והוא פלא גדול יותר מקריעת ים
סוף על-דרך-משל, שהולין ה' את הים
ברוח קדים עזה כל הלילה ויבקעו
המים ונצבו כמו נד וכחומה, ואילו
הפסיק ה' את הרוח כרגע, היו המים
חזורים וניגרים במורד כדרכם וטבעם
ולא קמו כחומה בלי ספק, אף שהטבע
הזה במים גם כן נברא ומחודש יש
מאין, שהרי חומת אבנים נצבת
מעצמה בלי רוח רק שטבע המים אינו
כן, וכל שכן וקל וחומר בכריאת יש
מאין שהיא למעלה מהטבע והפלא
ופלא יותר מקריעת ים סוף"). וכן
מצינו גם בנגלה החלק הגלוי של
התורה (ככל ענין בחסידות
שפרומז גם בנגלה, ובנדון
דידן הרי זה לא רק ברמז אלא
בגלוי), פלשון חז"ל¹⁷ לגבי
כמה ענינים קשה קריעת ים
סוף (כמו בדברי הגמרא "וקשין
לזווגן כקריעת ים סוף, שנאמר אלהים
מושיב יחידים ביתה מוציא אסירים
בכשורות" ופירש רש"י: "כקריעת ים
סוף - שנשנתו סדרי בראשית. מושיב
יחידים ביתה - אדם יחיד ואשה יחידה
והוא מזווגם יחד ומיישב מהם בית.
מוציא אסירים בכשורות - הוציא את
ישראל ממצרים בחודש כשר, לא חמה
ולא צינה, מקיש זיווג יחידים ליציאת
מצרים"), היינו, שקריעת ים סוף הוא דוגמא לענין קשה
כו'. ולכן מפני הגדולה והחשיבות של נס קריעת ים סוף הנה גם
בענין קריעת ים סוף הוצרך להיות שני הקוין ימין
ושמאל. וזהו מה שאמרו במכילתא, מי גרם להם לישראל
להנצל, מימינם ומשמאלם, שזהו מה שהם בני ישראל
מסופכים בתורה ענין ההמשכה מלמעלה למטה, קו הימין ותפלה

תער"ב ח"ב ע' תקצט [ח"ה ע' א'שסא] ואילך). ד"ה וידבר אלקים וד"ה וירא העם תש"ד (סה"מ תש"ד ע' 223 ואילך.
שם ע' 228 ואילך). וראה ספר הערכים-חב"ד ח"ד ערך 'ואו"ס' (ד' ע' תד ואילך ובהנסמן שם. 12) בראשית א, ג. 13) סימן
רמז. 14) סימן ד. 15) ראה זהר ח"ב קסז, א. תיקוני זהר תיקון ל (עד, א). 16) תניא שעהיזה"א פ"ב. 17) פסחים קיח, א.
טוטה ב, א. וש"נ. נתבאר בד"ה באתי לגני דש"ק ודמוצש"ק פ' בשלח, יו"ד שבת תשל"ד (תורת מנחם ספר המאמרים

- 1 ענין ההעלאה מלמטה למעלה, קו השמאל, ובתפילין קו השמאל ומזוזה
2 קו הימין, שהם שני הקוין זמין ושמאל כנזכר לעיל.
3 (ב) אף עדיין לאחר שנתבאר לעיל שעבודת ה' צריכה להיות בשני קוין,
4 ימין ושמאל, צריך ביאור איך יהיה המצב בענין זה לעתיד לבוא,
5 בימות המשיח, שהרי לעתיד
6 לבוא יהיה ענין האחדות 1
7 אחדות ה', וביטול כל הנבראים וכל
8 המציאות לאלוקות בגילוי, ואם
9 פן, איך יתבטאו אז שני
10 הקוים, והיינו, והספק הוא אם
11 גם אז יהיו שני הקוין, או
12 שאז יהיה הכל באופן של
13 התאחדות ובכלל לא תהיה חלוקה
14 לקוים שונים.
15 גם צריך להבין בנוגע
16 לכללות ענין שני הקוין
17 שבכללות סדר השתלשלות,
18 היינו ענין הקוין כפי שהוא באלוקות,
19 באור הנמשך ומשתלשל מדרגה לדרגה
20 כדי לברוא עולמות ונבראים מוגבלים
21 דהנה, כל סדר השתלשלות
22 נמשך מלמעלה, ממקור עליון
23 באלוקות עצמה ושם במקור ושורש
24 הדברים הרי הוא למעלה
25 מהתחלקות שני קוין.
26 וכמבואר בעץ חיים¹⁸ מכתבי
27 הארז"ל דבתחלה לפני הצמצום
28 הראשון היה אור עליון פשוט
29 אור ללא כל הגדרה וציוור ממלא
30 כל המציאות, ולא היה שום
31 מקום פנוי, וכאשר האור אין סוף
32 האיר בגלוי לא היתה שום נתינת מקום
33 לקיום של עולמות ונבראים מוגבלים
34 ואם פן הרי זה המקור והשורש
35 של 'סדר השתלשלות' למעלה
36 מהתחלקות שני קוין¹⁹. ועל
37 דרך זה מוכח גם ממה
38 שנאמר בתחלת ההתהוות
39 ויאמר אלקים יהי אור, דאף
40 על פי שבחינת אלקים, שורש
- הצמצומים ובחינת יהי אור ענין הגילוי וההשפעה הם שני קוין
בנוסף לעיל, הרי תיבת המילה ויאמר שלפני זה קאי מכוונת
על השם יתברך, שהוא למעלה משני הקוין, שהוא ענין
האחדות שבאור אין סוף וגם מכך מוכח שבשורש ומקור הדברים
לאמיתו של דבר, אין חלוקה בין שני
קוים שונים אלא יש אחדות מלאה.
ומטעם זה, הנה במה
שנתבאר לעיל⁸ במאמר 'באתי
לגני' הנזכר בענין שני הקוין
כפי שהם בשרשן למעלה,
לא הובא מהמבואר בהמאמר
דההילולא עצמו²⁰ מאמר 'באתי
לגני' של הרבי הרי"צ משנת תשי"י
הענין דאור אין סוף מתעלה
ונעלם למעלה מעלה עד אין
קץ ולמטה מטה ויורד ומשך
ומאיר למטה עד אין תכלית²¹
[ולכאורה למה צריך לחפש
ולהביא מקום אחר, מתורת
הבעל שם טוב והרב המגיד
הנוצרים לעיל, בה בשעה
שאפשר להביא ממאמר
ההילולא עצמו], והסיבה לכך
שלא הובא ציטוט זה מ'מאמר
ההילולא' היא פני, בענין 'אור
אין סוף למעלה מעלה עד
אין קץ, ולמטה מטה עד אין
תכלית' עיקר ההדגשה היא
(לא על ההתחלקות דשני
קוין, התעלות למעלה והמשכה
למטה אלא) על ענין האור אין
סוף שהוא ענין אחד - אור
אין סוף, אלא שהוא למעלה
מעלה עד אין קץ ולמטה
מטה עד אין תכלית היינו אין
- בתורה ותפלה, ובתפילין ומזוזה, שהם שני
הקוין זמין ושמאל.
(ב) אף עדיין צריך ביאור איך יהיה לעתיד
לבוא, שהרי לעתיד לבוא יהיה ענין
האחדות בגילוי, ואם פן, איך יתבטאו אז שני
הקוים, והיינו, אם גם אז יהיו שני הקוין, או
שאז יהיה הכל באופן של התאחדות. גם צריך
להבין בנוגע לכללות ענין שני הקוין שבכללות
סדר השתלשלות, דהנה, כל סדר השתלשלות
נמשך מלמעלה, ושם הרי הוא למעלה
מהתחלקות שני קוין. וכמבואר בעץ חיים¹⁸
דבתחלה היה אור עליון פשוט ממלא כל
המציאות, ולא היה שום מקום פנוי, ואם פן
הרי זה למעלה מהתחלקות שני קוין¹⁹. ועל דרך
זה מוכח ממה שנאמר בתחלת ההתהוות ויאמר
אלקים יהי אור, דאף על פי שבחינת אלקים
ובחינת יהי אור הם שני קוין בנוסף לעיל, הרי
תיבת ויאמר שלפני זה קאי על השם יתברך,
שהוא למעלה משני הקוין, שהוא ענין האחדות
שבאור אין סוף. ומטעם זה, הנה במה שנתבאר
לעיל⁸ בענין שני הקוין כפי שהם בשרשן
למעלה, לא הובא מהמבואר בהמאמר
דההילולא עצמו²⁰ הענין דאור אין סוף למעלה
מעלה עד אין קץ ולמטה מטה עד אין תכלית²¹
[ולכאורה למה צריך לחפש ולהביא מקום
אחר, מתורת הבעל שם טוב והרב המגיד
הנוצרים לעיל, בה בשעה שאפשר להביא ממאמר
ההילולא עצמו], פני, בענין 'אור
אין סוף למעלה מעלה עד אין תכלית עיקר
ההדגשה היא (לא על ההתחלקות דשני קוין, אלא)
על ענין האור אין סוף שהוא למעלה מעלה עד אין קץ ולמטה

באתי לגני ח"א ע' קלב. ס"ע קלח ואילך). 18) שער א ענף ב. וראה מאמר שלאח"ז – ד"ה בחורש השלישי פ"ג (לקמן ע' 164). 19) ראה גם סה"מ תרנ"ד ס"ע שא ואילך. 20) פרק יב ואילך. 21) ראה תקו"ז סוף תיקון נז. זהר חדש יתרו לד, סע"ג. וראה גם תקו"ז תיקון יט.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 באור האלוקי כפי שנמשך ויורד מדרגה לדרגה בסדר השתלשלות היא
 2 לצורך עליה שדוקא מתוך הצמצום יהיה בסופו של דבר תוספת גילוי,
 3 שזוהי העליה שתהיה לעתיד לבוא, עליה באופן נעלה יותר
 4 גם מכמו שהיה לפני הירידה, בתחלת הבריאה, והרי בתחילת
 5 הבריאה היה העולם בדרגה נעלית,
 6 כדברי המדרש דעולם על
 7 מילואו נברא²², אבל העליה
 8 שלאחר הירידה תהיה עליה נעלית
 9 הרבה יותר (שלכן הירידה כדאית)
 10 שאז בעליה שתהיה לעתיד לבוא
 11 יהיה בגילוי הענין דאור אין
 12 סוף למעלה מעלה עד אין
 13 קץ ולמטה מטה עד אין
 14 תכלית. וזוהי גם השייכות
 15 להמאמר דההילולא מאמר
 16 באתי לגני תשיי שנמסר להוצאה לאור
 17 ליום הסתלקותו, כי, ההילולא
 18 הוא ענין העליות של הנשמה
 19 מדרגה לרגה בכל שנה, ובשביל זה
 20 בשביל העליות צריך להיות ענין
 21 העבודה בשני הקוין (תוכן
 22 פרק ג' דהמאמר), ועל ידי
 23 זה באים לבחינה דאור אין
 24 סוף למעלה עד אין קץ
 25 ולמטה עד אין תכלית
 26 (בהמשך המאמר).
 27 אף צריך להבין בנוגע לענין
 28 הקרירות והתמימות, המובא
 29 במאמר הרבי הרי"צ ונזכר לעיל,
 30 הקרירות בענינים רוחניים
 31 והתמימות בעניני העולם,
 32 דכיון שקרירות ותמימות הם
 33 שני קוין הפכים, ובשניהם
 34 לא נרגש ענין הרוחניות, ומה
 35 שנוגש הוא הרגשות של האדם עצמו
 36 אם פן איף יכול להיות
 37 מורגש בהם ענין האחדות.
 38 וכל זה מחזק יותר את
 39 השאלה בנוגע למעמד ומצב
 40 דלעתיד לבוא, שאז תהיה
 41 העליה שעל ידי העבודה
 42 בשני הקוין בזמן הזה, ויתגלה

1 סוף בשני הענינים האמורים. ואילו מה שנתבאר לעיל (בשייכות
 2 להמבואר בפרק ג' במאמר הרבי הרי"צ בענין התמימות
 3 והקרירות מצב שבו אדם מושפע מהנפש הבהמית ויש לו חלק
 4 והתלבות בעניני העולם וקרירות ואדישות בענינים רוחניים, וזה לשון חלק
 5 מהענין: "... בשארי דברים, היינו
 6 בשארי עבירות רחמנא ליצלן, הרי אינו
 7 יודע ואינו מרגיש שנעשה על ידי זה
 8 נפרד מאחדותו יתברך, ונדמה לו כי
 9 הוא עוד ביהדותו כאשר ה', וזה בא
 10 מהרוח שטות דסטרא אחרא שמכסה
 11 על האור והגילוי שלא יורגש בו,
 12 פירוש הרוח שטות גורם לו להאדם
 13 העדר ההרגש, והיינו שתוקף החמדה
 14 בתאוה והתמימות דנפש הבהמית גורם
 15 לו הקרירות והעדר ההרגש בענינים
 16 הרוחניים...") הוא בענין
 17 התחלקות שני הקוין בכל
 18 המדרגות. אמנם, כיון שכל
 19 סדר ההשתלשלות נמשך
 20 מבחינה שלמעלה
 21 מהתחלקות שני קוין, כי
 22 בשורש הדברים יש רק אחדות ולא
 23 התחלקות, כאמור לעיל, הרי מוכן,
 24 שגם בשני הקוין שבכל סדר
 25 ההשתלשלות צריך להיות
 26 מורגש בגילוי שיש בהם ענין
 27 האחדות. ובזה הוא פלגות
 28 ענין העבודה שהאדם עובד את ה'
 29 למטה, לפעול שבשני הקוין
 30 למרות ההבדלים ביניהם יורגש
 31 בגילוי ענין האחדות (מה
 32 שאין פן בענין דלמעלה
 33 מעלה עד אין קץ כו',
 34 להיותו ענין של אחדות
 35 מעיקרא מלכתחילה (אור אין
 36 סוף), לא שייך בזה ענין
 37 העבודה לפעול בו ולגלות בו את
 38 ענין האחדות שהרי האחדות כבר
 39 נמצאת בו), ועל ידי העבודה
 40 נעשה בשני הקוין כפי שהם בסדר
 41 השתלשלות ענין של עליה,
 42 שהרי הירידה והצמצום וההסתר

(22 ב"ר פי"ד, ז. וראה שם פי"ב, ו. פי"ג, ג (וביפ"ת שם).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

40 נקראת 'חסד דקשוט', חסד של אמת, כי ב'עתיק' יש רק חסד, קו הימין, כי
41 ב'עתיק' החסד הוא בתוקף גדול עד כדי כך שאין שם נתינת מקום לקו
42 השמאל. וְנִמְצָא, שְׁלֹעֲתִיד לְבוֹא כשתהיה התגלות של בחינת פנימיות
43 עתיק שאין בו שמאל? יְהִיָּה רַק קו אֶחָד, קו הַיְמִינִי.

44 אֲמָנָם בְּאֲמַת, הִנֵּה מִזֶּה גּוֹפֵא

45 עצמו, אשר 'לית שמאלא בהאי

46 עתיקא' מוכח לְאִידָךְ גִּיסָא, לצד

47 שני, כלומר אין כאן הוכחה שלעתיד

48 לבוא יהיה רק קו אחד ולא שניים אלא

49 להיפך, דבר זה עצמו מוכיח שלעתיד

50 כן יהיו שני קוין שְׁהָרִי הַעֲנִינָן

51 הנזכר דלית שְׁמַאלָא בְּהַאי

52 עתיקא, לְמַדִּים²⁷ מִמֶּה

53 שְׁנַאֲמַר²⁸ יְמִינָךְ הַרְגִּי נְאֻדְרִי

54 בְּפִתְּ יְמִינָךְ הַרְגִּי תִרְעֵץ אוֹיֵב

55 (יְמִינָךְ שְׁתֵּי פְעָמִים), כדברי

56 המדרש "וכל צבא השמים עומדים

57 עליו מימיו ומשמאלו. וכי יש שמאל

58 למעלה והלא הכל ימין שנאמר ימינך

59 ה' נאדרי בכח, ימינך ה' תרעץ אויב.

60 ומה תלמוד-לומר מימיו ומשמאלו,

61 אלא אלו מימינים ואלו משמאליים,

62 אלו מכריעין לכף זכות ואלו מכריעין

63 לכף חובה". ומִזֶּה מוֹכֵחַ, שְׂאָף

64 על פי שְׁלִית שְׁמַאלָא בְּהַאי

65 עתיקא, שְׂאִין שָׁם ב'עתיק' שְׁנִי

66 הַקִּינִין דִּימִין וּשְׁמַאל, הָרִי אָף

67 על פי כֵּן יִשְׁנָם שְׁנֵי קוִינִין,

68 אֲלֵא שְׁשֻׁנֵיהֶם בְּיָמִין. ומִזֶּה

69 מוכח שְׁגָם לְעֲתִיד לְבוֹא יְהִי

70 שְׁנֵי קוִינִין, אֲלֵא שְׁשֻׁנֵיהֶם יְהִי

71 בְּבַחֲיַת יְמִין. וְכֵן נִרְאֶה גַם

72 מִמֶּה שְׁכַתֵּב אדמו"ר הזקן

73 בְּאֲגַרְת הַקֶּדֶשׁ²⁹ שבספר התניא,

74 שְׂאֲחַר שְׁיִוְשָׁלָם בִּירוּר

75 הַנִּיצוּצוֹת של הקדושה שנמצאים

76 בדברים הגשמיים וְיוֹפְרֵד הָרַע

77 מִהַטּוֹב והטוב יתעלה לשורשו

78 ומקורו למעלה באלוקות, אֲזִי לֹא

1 הַעֲנִינָן דָּאוּר אִין סוּף לְמַעְלָה עַד אִין קָץ וּלְמַטָּה עַד אִין
2 תְּכָלִית — בְּאִיזָה אוֹפֵן יְהִיָּה הַגִּילוּי של האור האלוקי האין סוף
3 דְלַעֲתִיד לְבוֹא, הָאֵם יוֹרְגֵשׁ בּוֹ בְּעִיָקָר עֲנִינָן הָאוּר אִין סוּף,
4 אֲלֵא שְׁהוּא פּוֹעַל וּמִתְגַּלֶּה בְּשֵׁנֵי אוֹפְנִים לְמַעְלָה מְעַלָּה כּו',
5 וּלְמַטָּה מְטָה כּו', אך העיקר הוא

6 גילוי האין סוף והאחדות או שְׁיִהְיֶה

7 אֲזֵ לַעֲתִיד לְבוֹא בְּעִיָקָר שְׁנֵי

8 הַקִּינִין הַהִפְכָּיִים דְלַמְעַלָּה

9 מְעַלָּה עַד אִין קָץ וּלְמַטָּה

10 מְטָה עַד אִין תְּכָלִית, אֲלֵא

11 שְׁבִשְׁנֵיהֶם בְּשֵׁנֵי הַקוֹיִם שֶׁהֵם אֲמָנָם

12 הַהִפְכָּיִים יוֹרְגֵשׁ עֲנִינָן הָאוּר אִין

13 סוּף וְזֶה הָאוֹפֵן שְׂבוּ יִתְגַּלֶּה עֵינֵי

14 הָאֲחֵרוֹת.

15 (ג) וְהִנֵּה לְכַאוּרָה אֲפִשָׁר

16 לְהִבִּיא רְאָיָה לְגַבֵּי הָאֲמוּר

17 מִהַיְדוּעַ שְׁלֹעֲתִיד לְבוֹא

18 יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק,

19 וְכַמְבוּאָר בְּפָרִי עֵץ חַיִּים²³

20 שְׁכַל הַגִּילוּיִים של האור האלוקי

21 דְעַכְשָׁיו בּוֹמֵן הַזֶּה, זְמַן הַגְּלוּת הֵם

22 רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק,

23 כַּמְבוּאָר בְּקַבְלָה וְחִסְדוֹת, הַדְּרָגָה

24 הַגְּבוּהָה וְהַפְּנִימִיּוֹת של בחינת כתר

25 עֵלִיּוֹן (שְׁלֹמֶעֱלָה מֵעֵשֶׂר הַסְּפִירוֹת)

26 נִקְרָאת 'עֵתִיק יוֹמִין' (נִעֲתַק וְנִבְדַּל

27 מִיּוֹם, הֵינִי לְמַעַל מֵהָאֵר וְהַתְּגָלוֹת)

28 וּבִ'עֵתִיק' עֲצָמוּ יֵשׁ פְּנִימִיּוֹת וְחִיצוֹנִיּוֹת,

29 וְעַל כֵּן מְבִיא כֵּן שְׁכַל הַגִּילוּיִים בּוֹמֵן

30 הַזֶּה הֵם מְחִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק בְּלַבַּד,

31 וְאֵילוּ בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק

32 הֵיא בְּאוֹפֵן דְלֵא יְדַעֲתִי²⁴,

33 שְׁנַעֲלָם וְנִסְתַּר וְאֵינוּ יוֹדַע וְיִתְגַּלֶּה

34 רַק לְעֲתִיד לְבוֹא. וְהָרִי עַל

35 פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק נְאֻמַּר²⁵ בּוֹהַר

36 לִית שְׁמַאלָא בְּהַאי עֵתִיקָא²⁶,

37 אִין שְׁמַאל בְּעֵתִיק זֶה. וְכַמְבוּאָר

38 בְּחִסְדוֹת, מִידַת הַחֶסֶד הָאֲלוּקִית

39 הַעֲלִיּוּנָה כְּפִי שְׁהִיא בְּבַחֲיַת עֵתִיק,

הַקִּינִין, וְיִתְגַּלֶּה הַעֲנִינָן דָּאוּר אִין סוּף לְמַעְלָה עַד
אִין קָץ וּלְמַטָּה עַד אִין תְּכָלִית — בְּאִיזָה אוֹפֵן
יְהִיָּה הַגִּילוּי דְלַעֲתִיד לְבוֹא, הָאֵם יוֹרְגֵשׁ בּוֹ
בְּעִיָקָר עֲנִינָן הָאוּר אִין סוּף, אֲלֵא שְׁהוּא לְמַעְלָה
מְעַלָּה כּו' וּלְמַטָּה מְטָה כּו', או שְׁיִהְיֶה אֲזֵ
בְּעִיָקָר שְׁנֵי הַקִּינִין הַהִפְכָּיִים דְלַמְעַלָּה מְעַלָּה עַד
אִין קָץ וּלְמַטָּה מְטָה עַד אִין תְּכָלִית, אֲלֵא
שְׁבִשְׁנֵיהֶם יוֹרְגֵשׁ עֲנִינָן הָאוּר אִין סוּף.

(ג) וְהִנֵּה לְכַאוּרָה אֲפִשָׁר לְהִבִּיא רְאָיָה מִהַיְדוּעַ
שְׁלֹעֲתִיד לְבוֹא יִתְגַּלֶּה בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת
עֵתִיק, וְכַמְבוּאָר בְּפָרִי עֵץ חַיִּים²³ שְׁכַל הַגִּילוּיִים
דְעַכְשָׁיו הֵם רַק בְּחִינַת חִיצוֹנִיּוֹת עֵתִיק, וְאֵילוּ
בְּחִינַת פְּנִימִיּוֹת עֵתִיק הֵיא בְּאוֹפֵן דְלֵא יְדַעֲתִי²⁴,
וְיִתְגַּלֶּה רַק לְעֲתִיד לְבוֹא. וְהָרִי עַל פְּנִימִיּוֹת
עֵתִיק נְאֻמַּר²⁵ לִית שְׁמַאלָא בְּהַאי עֵתִיקָא²⁶.
וְנִמְצָא, שְׁלֹעֲתִיד לְבוֹא יְהִיָּה רַק קו אֶחָד, קו
הַיְמִינִי.

אֲמָנָם בְּאֲמַת, הִנֵּה מִזֶּה גּוֹפֵא מוֹכֵחַ לְאִידָךְ
גִּיסָא, שְׁהָרִי הַעֲנִינָן דְלִית שְׁמַאלָא בְּהַאי
עתיקא, לְמַדִּים²⁷ מִמֶּה שְׁנַאֲמַר²⁸ יְמִינָךְ הַרְגִּי
נְאֻדְרִי בְּפִתְּ יְמִינָךְ הַרְגִּי תִרְעֵץ אוֹיֵב (יְמִינָךְ שְׁתֵּי
פְעָמִים). ומִזֶּה מוֹכֵחַ, שְׂאָף עַל פִּי שְׁלִית שְׁמַאלָא
בְּהַאי עֵתִיקָא, שְׂאִין שָׁם שְׁנֵי הַקִּינִין דִּימִין
וּשְׁמַאל, הָרִי אָף עַל פִּי כֵּן יִשְׁנָם שְׁנֵי קוִינִין, אֲלֵא
שְׁשֻׁנֵיהֶם בְּיָמִין. ומִזֶּה מוֹכֵחַ שְׁגָם לְעֲתִיד לְבוֹא
יְהִי שְׁנֵי קוִינִין, אֲלֵא שְׁשֻׁנֵיהֶם יְהִי בְּבַחֲיַת יְמִין.
וְכֵן נִרְאֶה גַם מִמֶּה שְׁכַתֵּב בְּאֲגַרְת הַקֶּדֶשׁ²⁹,
שְׂאֲחַר שְׁיִוְשָׁלָם בִּירוּר הַנִּיצוּצוֹת וְיוֹפְרֵד הָרַע
מִהַטּוֹב, אֲזִי לֹא יְהִיָּה עֶסֶק הַתּוֹרָה וְהַמְצוּוֹת

(23) שער הק"ש פט"ו. 24) ראה קונטרס לימוד החסידות פרק כא ובהערת כ"ק אדמו"ר שליט"א שם (נדפס ג"כ באג"ק כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ ח"ג ע' שסה). 25) ראה תו"ח וירא קיד, א. ועוד. 26) זהר ח"ג קכט, א. ועד"ז שם רפט, א. — הובא בהמשך באתי לגני סוף פרק יח. 27) שהש"ר פ"א, ט. וראה אוה"ת פרשתנו עה"פ (ע' תקמא. ע' תקמה). 28) פרשתנו טו, ו. 29) סימן כו (קמה, א).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

אומר בראתי יצר הרע בראתי לו תורה תבלין במובן של תרופה
 ועצה, ועל פי זה נמצא לכאורה שהתורה היא בשביל בירור
 ותיקון היצר הרע, וכן בנוגע למצוות אמרו רז"ל³² לא נתנו
 המצוות אלא כדי לצרף בהם את הבריות. ולא ידך
 גיסא, מצד שני הרי על התורה
 נאמרו³³ במשלי ואהיה אצלו
 אצל הקדוש ברוך הוא אמון שהוא
 האומן שלי המגדל אותי ומטפל בי,
 ואהיה אצל הקדוש ברוך הוא
 שעשועים יום יום, והיינו
 שהתורה היא שעשועי התענוג
 של המלך בעצמותו³⁴ עצמות
 האלוות. וכן המצוות הם
 חוקיו ומשפטיו כו'³⁵. אלא
 ההסבר לכך שמצד אחד התורה
 והמצוות ניתנו לצורך בירור ותיקון של
 היצר הרע ושל האדם, ומצד שני הם
 נעלים הרבה יותר, שעשועי המלך
 וחוקיו ומשפטיו, הוא שבתורה
 ומצוות יש שני ענינים³⁶ ושני
 הדברים נכונים. ולעתיד לבוא
 הנה גם ענין התורה ומצוות
 כפי שהם בשביל הפעולה
 בעולם תיקון היצר ו'צירוף' הבריות
 יהיה באופן נעלה יותר מכפי
 שהוא עכשיו, היינו, לא בשביל
 ענין הבירורים של הדברים
 התחתונים, אלא בשביל העליה
 בקדושה גופא עצמה (כמובא
 לעיל מאגרת הקודש שבנתיא שלעתיד
 לבוא יהיה ענין התורה המצוות לא
 בשביל הבירור אלא כדי ליחד יחודים
 עליונים יותר). ובענין זה גופא
 עצמו, של העליה בקדושה, יהיו
 לעתיד לבוא שני הקוין, אלא
 שאז יהיה הפל באופן של
 אחדות, ולמרות שעדיין תהיה
 חלוקה לקיום אין זו סתירה לענין
 האחדות, והיינו, שהאחדות
 העליון שלמעלה מהתחלקות (כמו

1 יהיה עסק התורה והמצוות לברר בירורין ולתקן ולהעלות
 2 ניצוצות כי אם לייחד יחודים עליונים יותר כו', כמבואר בקבלה
 3 וחסידות, בדרך כלל, ההמשכה מדרגה לדרגה ב'סדר השתלשלות' היא באופן
 4 שהסוף והחיצוניות של דרגה אחת נעשה הראש והפנימיות של הדרגה
 5 שמתחתיה, אבל על ידי עבודת ה'
 6 בתורה ומצוות גורמים 'יחוד' בין
 7 הדרגות, היינו המשכה מהפנימיות של
 8 הדרגה האחת אל הפנימיות של הדרגה
 9 הנוספת, ועל כך מבואר באגרת הקודש
 10 הנוכרת שלעתיד לבוא, כשכבר לא
 11 יהיה צורך בעבודת הביוררים, העבודה
 12 בתורה ומצוות תהיה לייחד יחודים
 13 עליונים יותר מהיחודים הנעשים על
 14 ידי לימוד תורה וקיום מצוות כעת
 15 והיינו, שעשה בזמן הגלות
 16 ישנם שני מיני עבודה,
 17 המשכת האור האלוקי מלמעלה
 18 למטה על ידי מצוות עשה,
 19 ודחיית הרע על ידי מצוות
 20 לא תעשה, מה שאין כן
 21 לעתיד לבוא, כאשר את רוח
 22 הטומאה אעביר מן הארץ³⁰,
 23 כלשון הכתוב בנבואת זכריה, והיינו
 24 שכבר לא תהיה מציאות של רע
 25 וטומאה, היפך הקדושה, הנה מכל
 26 מקום גם אז לעתיד לבוא יהיו כל
 27 עניני העבודה בשני קוין,
 28 עשה ולא תעשה, אלא שאז
 29 בשונה מהמצב היום שבקיום מצוות
 30 לא-תעשה דוחים ומבררים את הרע
 31 לא תהיה ההתעסקות בבירור
 32 הרע, כי אם בתנועה של
 33 עליה (והכל בשביל העליה)
 34 ממדרגה למדרגה בקדושה
 35 גופא עצמה.
 36 ועל דרך מה שנתבאר לעיל³¹
 37 במאמר 'באתי לגבי' של שנה זו הנוכר
 38 לעיל, שבתורה ומצוות יש שני
 39 ענינים, כפי שממשיך ומפרט.
 40 דהנה, בנוגע לתורה אמרו רז"ל³¹ בגמרא, שהקדוש ברוך הוא

(30) זכרי' יג, ב. (31) קידושין ל, ב. (32) ב"ר פמ"ד, א. וש"נ. (33) משלי ח, ל. (34) נתבאר בעמק המלך שער א'. וראה לקו"ת
 שה"ש כז, סע"א. סה"מ תרנ"ט ע' פ [רנג]. (35) תהלים קמו, יט. (36) ראה גם "הדרן" על הרמב"ם תשל"ה סעיף ה ואילך
 (תורת מנחם – הדרנים על הרמב"ם וש"ס ס"ע מז ואילך).

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 כוח הרצון שבנפש שהוא כוח כללי שאינו מתחלק ואינו מתלבש באברים
 2 (השונים), אֵלָא גַם כְּפִי שְׂבָאִים הקוּיִן הַשּׁוֹנִים בְּצִיּוֹר וּבִהֲתַחֲלָקוֹת,
 3 גַּם אֲזוּ יוֹרְגֵשׁ עֲנִיָּן הַהֲתַאֲחָדוֹת שְׂבָהֶם שְׁבַעצֶם הֵם נֹבְעִים מִשׁוֹרשׁ
 4 אחד.
 5 וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר בחסידות
 6 בְּעִנְיָן הַמְּחַלְקֵת דְּרַבִּי 1 כְּפִי שְׂבָאִים בְּצִיּוֹר וּבִהֲתַחֲלָקוֹת, גַּם אֲזוּ יוֹרְגֵשׁ
 7 לְשִׁמְעָאל וְרַבִּי עֲקִיבָא בְּנוֹגֵעַ 2 עֲנִיָּן הַהֲתַאֲחָדוֹת שְׂבָהֶם. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבֹאָר
 8 לְמַתָּן תּוֹרָה, אִם הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל 3 בְּעִנְיָן הַמְּחַלְקֵת דְּרַבִּי יִשְׁמַעְאֵל וְרַבִּי עֲקִיבָא
 9 אוֹמְרִים עַל הֵן עַל מִצְוֹת־עִשָׂה 4 בְּנוֹגֵעַ לְמַתָּן תּוֹרָה, אִם הָיוּ אוֹמְרִים עַל הֵן הֵן
 10 הֵן שִׁקִּימוּ מִצְוֹת אֵלּוּ וְעַל לֹאוּ 5 וְעַל לֹאוּ לֹאוּ, אוֹ עַל הֵן הֵן וְעַל לֹאוּ הֵן³⁷, שְׂגָם
 11 עַל מִצְוֹת לֹא תַעֲשֶׂה לֹאוּ שֶׁלֹּא יַעֲבֹרוּ
 12 עַל אִסּוּרִים אֱלֹהִים, אוֹ עַל הֵן הֵן
 13 וְעַל לֹאוּ הֵן³⁷ וּגַם עַל מִצְוֹת־עִשָׂה 7
 14 הָיוּ אוֹמְרִים 'הֵן', שִׁקִּימוּ צִוּוִיִּים אֱלֹהִים, 8
 15 שְׂגָם כְּפֹאֶשֶׁר יֵשׁ שְׁנֵי קִוּוּיִן, הֵן 9 — שֵׁם הוּא נִמְצָא³⁸, הָרִי בְּשִׁנְיָהֶם נִמְצָא בְּחִינַת
 16 וְלֹאוּ, מִצְוֹת־עִשָׂה וּמִצְוֹת לֹא־
 17 תַעֲשֶׂה, הָרִי שְׁנֵי הֵם מִצְד
 18 רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן, וּמִצְד רְצוֹן
 19 הָעֲלִיּוֹן הֵן וְלֹאוּ שְׁוִיּוֹן, וְהִרְצוֹן 10
 20 שֶׁבְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה הוּא בְּדִיּוֹק כִּמוֹ 11
 21 הַרְצוֹן שֶׁבְּמִצְוֹת עִשָׂה וְכִיּוֹן 12
 22 שְׂבָמִקּוֹם שְׂרָצוֹנוֹ שֶׁל אָדָם 13
 23 הָעֲלִיּוֹן — שֵׁם הוּא נִמְצָא³⁸,
 24 כְּתוּרַת הַבַּעַל שֶׁם טוֹב: "בְּמִקּוֹם
 25 שֶׁמִּשְׁחַבְּתוּ שֶׁל אָדָם, שֶׁם הוּא נִמְצָא"
 26 וְכֵן הוּא גַם לַמַּעֲלָה, אֲצֵל 'אָדָם
 27 הָעֲלִיּוֹן', הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, כְּבִיכּוֹל,
 28 שֶׁבְּמִקּוֹם (בְּעִנְיָן) שָׁבוּ נִמְצָא רְצוֹנוֹ, שֶׁם
 29 נִמְצָא הוּא עֲצֻמוֹ הָרִי בְּשִׁנְיָהֶם הֵן
 30 בְּמִצְוֹת־עִשָׂה וְהֵן בְּמִצְוֹת לֹא־תַעֲשֶׂה
 31 נִמְצָא בְּחִינַת אוֹר אֵין סוּף.
 32 וְלִעֲתִיד לְבֹא יוֹרְגֵשׁ עֲנִיָּן
 33 הַהֲתַאֲחָדוֹת שֶׁל הַקּוּיִם הַשּׁוֹנִים
 34 בְּגִילּוּי.
 35 (ד) וְעַל פִּי זֶה הַמְּבֹאָר לַעֲלֵל שֶׁגַם
 36 לַעֲתִיד לְבֹא יִהְיוּ שְׁנֵי קוּיִן אֵלֹא שִׁיּוּי
 37 בְּהֲתַאֲחָדוֹת יֵשׁ לְבָאָר גַּם בְּעִנְיָן
 38 הַמְּחַלְקֵת בֵּין הַרְמַב"ם רַבִּינוּ
 39 מִשֶּׁה בֵּן מִימּוֹן וְהַרְמַב"ן רַבִּינוּ
 40 מִשֶּׁה בֵּן נַחֲמָן לְגַבִּי שְׁלִימוֹת

(37) מכילתא ופרש"י יתרו כ, א. וראה לקו"ש ח"ו ע' 119 ואילך. (38) ראה כתר שם טוב בהוספות סימן מח. וש"נ. (39) הל' תשובה פ"ח ח"ב. (40) בשער הגמול. (41) ראה לקו"ת צו טו, ג. שבת שובה סה, סע"ד. סהמ"צ להצ"צ יד, ב ("וכי"ה האמת ע"פ הקבלה"). וראה אג"ק ח"ב ע' עו ובהערה 23 שם. וש"נ. (42) ראה ד"ה אלה תולדות תרל"ז פט"ו ואילך (סה"מ תרל"ז

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 (ה) וְהָגָה עַל פִּי כָּל הַנּוֹכֵר לְעִיל נִיתוּסָף בִּיאוּר בַּמַּעֲלַת עֲבוּדָתָם
 2 שֶׁל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל שֶׁהִיא בִּשְׁנֵי קוּיִן דּוּקָא וְעַל יָדֵי זֶה נִיתוּסָף גַּם נְתִינַת
 3 כַּחַ בַּעֲבוּדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל, כְּפִי שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִבְּאֵר. וּבְהִקְדָּמָה,
 4 דְּלִכְאוּרָה צָרִיף לְהִבִּין, דְּכִינּוּן שְׁלֻעְתִּיד לְבוּא לֹא יִהְיֶה שְׁיִיף
 5 כָּל עֲנָן הָעֲבוּדָה בְּשְׁנֵי הַקּוּיִן
 6 כו', כִּי הַכֹּל יִהְיֶה בִּאֲחֻדוֹת, כִּמְבוּאָר
 7 לְעִיל, נִמְצָא, שְׁפָלְלוּת הָעֲבוּדָה
 8 דְּקִיּוּם הַמְצוּוֹת הִיא רַק עֲנָן
 9 שֶׁל אֲחִיזוֹת עֵינָיִם וְלֹא דְבַר אֲמִיתִי
 10 (חֵס וְשִׁלוֹם). וְאַף אִם נֹאמַר
 11 שֶׁבִּשְׁעַת הָעֲבוּדָה בּוֹמֵן הַגְּלוּת
 12 הֵיטָה זֶה מְצִיאוֹת קִיּוּמָת⁴³, כִּי
 13 בִּאוּרָה שְׁעָה אֲמֵנָה הִיוּ שְׁנֵי קוּיִן, מְכָל
 14 מְקוֹם, כִּינּוּן שְׁמִצְיָאוֹת זֶה הִיא
 15 רַק בְּהוֹה וְלִפִּי שְׁעָה, וְכַעֲבוּר
 16 זִמְנָא אִינְה קִיּוּמָת עוֹד הָרִי אֵין לָהּ
 17 קִיּוּם אֲמִיתִי⁴⁴, הֵינְנוּ שׁוּוֹ אֲכַן
 18 מְצִיאוֹת קִיּוּמָת אֲבַל הַקּוּיִם אִינְוֹ אֲמִיתִי
 19 וְכִידוּעָה⁴⁵ דְּבִרֵי הַמְשֻׁנָּה בַּמַּסַּכְתָּ פִּרְה
 20 בְּעֵנָן נְהָרוֹת הַמְּכַזְּבִין
 21 שֶׁמִּמֵּיהֶם מִתִּיבְשִׁים אַחַת לְשִׁבְעַת
 22 שָׁנִים⁴⁶ שְׁאִינְם נִקְרָאִים 'מֵיִם חַיִּים'
 23 וּפְסוּלִים לְמֵי חֲטָאֵת (הַמַּטְהָרִים עִם
 24 אִפְרָ פִּרְה אֲרוּמָה), שְׁמֹנָה מוֹכַח
 25 שְׁמִלְכַתְחֻלָּה גַּם בִּשְׁעָה שֶׁכֵּן הִיוּ
 26 בִּאוּתָם הַנְּהָרוֹת מֵיִם הָרִי הֵם
 27 נְהָרוֹת הַמְּכַזְּבִין שְׁאִין לָהֶם
 28 קִיּוּם אֲמִיתִי וּמְצִיאוֹתָם הִיא
 29 'כּוֹחֵב'. וְהָרִי בְּרֹדָאֵי אֵי אֶפְשֵׁר
 30 לֹאמַר כֵּן בְּעֵנָן הַמְצוּוֹת
 31 מִמְצִיאוֹתָן אִינְנָה אֲמִיתִית, דְּכִינּוּן
 32 שְׁהַמְצוּוֹת הֵם רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן,
 33 רְצוֹנוֹ שֶׁל הַקְּדוֹשׁ בְּרוּךְ הוּא, הָרִי
 34 בְּהִכְרַח שְׁהֵם מְצִיאוֹת
 35 אֲמִיתִית, דְּכִשְׁם שְׁעֲצֻמוֹת
 36 אֹרֹר אֵין סוּף הוּא אֲמִיתִית
 37 הַמְצִיאוֹת, הָאֲמֵת שֶׁל כֹּל הַמְצִיאוֹת

כָּךְ גַּם רְצוֹנוֹ וּמְצוּוֹתָיו הֵם אֲמִיתִית הַמְצִיאוֹת, וְחֻזְרוֹת הַשְּׂאֵלָה,
 מֵאַחַר שֶׁלְעֲתִיד לְבוּא תִּהְיֶה אֲחֻדוֹת, מֵהוּ עֲנִין הָעֲבוּדָה בִּשְׁנֵי קוּיִן בּוֹמֵן הַזֶּה?
 אֵף הָעֲנָן הוּא, כְּאִמּוֹר לְעִיל שְׁגַם לְעֲתִיד לְבוּא יִהְיֶה לְאֲמִיתוֹ
 שֶׁל דְּבַר שְׁנֵי קוּיִן כְּמוֹ עֲתָה, אֲלֵא שְׁאֵז יוֹרְגֵשׁ בְּהֵם בִּשְׁנֵי הַקּוּיִן
 עֲצֻמָּם עֲנָן הָאֲחֻדוֹת כִּמְבוּאָר
 לְעִיל.
 וְעוֹד זֹאת, שְׁמֹנָה שְׁלֻעְתִּיד לְבוּא
 יוֹרְגֵשׁ עֲנִין הָאֲחֻדוֹת נִמְשָׁף עֲנָן
 הַהֲתַאֲחֻדוֹת גַּם בַּעֲבוּדָה
 דְּתוֹרָה וּמְצוּוֹת בְּזִמְנָה הַזֶּה כְּפִי
 שֶׁמִּמְשִׁיךְ וּמִפְרָט. וְלִכְלָל לְרֹאשׁ
 נִמְשָׁךְ עֲנִין הָאֲחֻדוֹת בְּתוֹרָה,
 שְׁלֵהִיּוֹתָה תוֹרָה אוֹר⁴⁷, כִּלְשׁוֹן
 הַכְּתוּב בַּמִּשְׁלִי, הָרִי זֶה בְּאוּפֵן
 שֶׁל גִּילּוּי כַּעֲנִינוֹ שֶׁל הָאוֹר,
 וְהֵינְנוּ, שְׁגַם כְּאֶשֶׁר לֹאמַר
 בְּתוֹרָה בְּנוֹגֵעַ לְעֵנָן שֶׁל לֹא
 תַעֲשֶׂה שִׁמְקוֹ הַשְּׂמֵאל, הָרִי הוּא
 מְקִיּוּם בְּזֶה הַמְצוּוֹת עֲשֶׂה
 דְּלִימוּד הַתּוֹרָה שִׁמְקוֹ הַיְמָן, וְהָרִי
 זֶה הַתּוֹרָה שֶׁל שְׁנֵי הַקּוּיִן.
 וּבְכַפְרֻטִּיּוֹת יוֹתֵר, הֵנָּה בְּלִימוּד
 הַתּוֹרָה גּוֹפָא עֲצֻמוֹ יִשְׁנָה
 הַהֲתַחֲלָקוֹת דְּבִית שְׂמָאֵי וּבֵית
 הַלֵּל, בֵּית שְׂמָאֵי לְחוּמְרָא מִצַּד
 הַגְּבוּרָה, קוֹ הַשְּׂמֵאל וּבֵית הַלֵּל
 לְקוּלָא מִצַּד הַחֲסָד, קוֹ הַשְּׂמֵאל,
 שְׁהוּא עֲנָן שְׁנֵי הַקּוּיִן כְּפִי שֶׁהֵן
 בְּתוֹרָה עֲצֻמָּה, וְאֵלּוּ וְאֵלּוּ גַּם
 דְּבִרֵי בֵית שְׂמָאֵי וְגַם דְּבִרֵי בֵית הַלֵּל
 דְּכִרֵי אֱלָקִים חַיִּים⁴⁸, כְּדִבְרֵי
 הַגְּמָרָא, וּמְכָל מְקוֹם, לְמִירוֹת שֶׁל

ח"א ע' נו ואילך). המשך וככה תרל"ז פרק צא-צב (סה"מ תרל"ז ח"ב ע' תרכא ואילך). סה"מ תרנ"ט ע' קה [ק] ואילך. תרח"ץ ע' ריט. 43) ראה סה"מ תרמ"ג ע' צה ואילך. המשך תרס"ו ע' תלב [ס"ע תקסו ואילך]. ובכ"מ. ד"ה באתי לגני הנ"ל הערה 1. וש"נ. 44) ראה סה"מ תרמ"ג שם. המשך ר"ה תרצ"ד ספ"ב. שם פ"ו (סה"מ תשי"א ע' 8. שם ע' 15 ואילך). וראה גם לקו"ש ח"ו ע' 86 ואילך, ובהערה 38 שם. 45) ראה מקומות שצויינו בהערות 43-44. "הדרן" הנ"ל הערה 36 סעיף יב (שם ע' נה ואילך) ובהערות שם. 46) פרה פ"ח מ"ט. רמב"ם הל' פרה פ"ו הי"ב. 47) משלי ו, כג. 48) עירובין יג, ב.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 אחת מהשיטות היא 'דברי אלקים חיים' ויש מקום לכל שיטה בפני עצמה
 2 **מְתַגְּלָה בַתּוֹרָה גַם עֲנִינֵן הַהֲתַכְּלָלוֹת** של שתי השיטות זו בזו, **שְׂיֵשׁ**
 3 **עֲנִינֵים שֶׁהֵם מְקוֹלֵי בֵּית שְׁמַאי וּמְחוּמְרֵי בֵּית הַלֵּל**, אף
 4 שבדרך כלל בית שמאי מחמירים ובית הלל מקילים, בדברים מסוימים דוקא
 5 בית שמאי מקילים ובית הלל מחמירים
 6 **כְּפִי שְׂשֻׁנֵינוּ** במשנה **בְּמִסְכַּת**
 7 **עֲדוּיֹת**⁴⁹ ונמצא ששני קרין בתורה
 8 מתאחדים. **וְעַל יְדֵי תוֹרָה אִוֵּר**
 9 **נִמְשָׁךְ** ענין ההתאחדות של שני
 10 הקרין **גַם בְּנֵר מְצֻנָה**⁴⁷, כהתחלת
 11 הכתוב הנזכר במשלי, **דָּאֵף שְׁקִיּוֹם**
 12 **הַמְצֻוֹת כְּפִי שֶׁהֵם מְלוּבְּשִׁים**
 13 **בְּגִשְׁמֵיּוֹת הָעוֹלָם הוּא בְּשִׁנֵּי**
 14 **הַקְּרִינֵן דְּמְצֻוֹת עֲשֵׂה** קו הימין
 15 **וּמְצֻוֹת לֹא תַעֲשֶׂה** קו השמאל,
 16 **מִכָּל מְקוֹם הָרִי הֵם** שני הקרין
 17 השונים **בְּהִתְאַחְדוּת**, פִּינֵן
 18 **שְׂשֻׁנֵיהֶם רְצוֹן הָעֵלְיוֹן, וְלִכֵּן**
 19 **הֵנָּה גַם בְּאֲשֶׁר עוֹסֵק בְּדַחֲיִית**
 20 **הָרַע**, הענין של מצוות לא תעשה, גם
 21 או **הָרִי הוּא מְמַשֵּׁף** ומגלה
 22 **אוֹר**, שזהו הענין של מצוות-עשה,
 23 **וּפּוֹעֵל הָעֲנִינֵן דְּלֹא יִגְוֶרֶךְ**
 24 **רַע**⁵⁰, כלשון הכתוב בתהילים, ולפי
 25 פשוטו הכוונה שאין הרע גר אצל
 26 הקדוש ברין הוא **כְּפִי שֶׁהוּא**
 27 **בְּאֲצִילוֹת**⁵¹, ולפי הפירוש הפנימי
 28 הכוונה לעולם האצילות שכולו
 29 אלוקות ואין בו נתינת מקום כלל לרע
 30 ועל כך מבואר כאן שבגלל ההתאחדות
 31 בין שני הקרין, גם העיסוק בדחייית הרע
 32 על ידי קיום מצוות לא תעשה פועל גם
 33 המשכת אור מבחינת 'לא יגורך רע'

מקום, **מְתַגְּלָה בַתּוֹרָה גַם עֲנִינֵן הַהֲתַכְּלָלוֹת, שְׂיֵשׁ**
עֲנִינֵים שֶׁהֵם מְקוֹלֵי בֵּית שְׁמַאי וּמְחוּמְרֵי בֵּית
הַלֵּל, כְּפִי שְׂשֻׁנֵינוּ בְּמִסְכַּת עֲדוּיֹת⁴⁹. **וְעַל יְדֵי**
תוֹרָה אִוֵּר נִמְשָׁךְ גַם בְּנֵר מְצֻנָה⁴⁷, **דָּאֵף שְׁקִיּוֹם**
הַמְצֻוֹת כְּפִי שֶׁהֵם מְלוּבְּשִׁים בְּגִשְׁמֵיּוֹת הָעוֹלָם
הוּא בְּשִׁנֵּי הַקְּרִינֵן דְּמְצֻוֹת עֲשֵׂה וּמְצֻוֹת לֹא תַעֲשֶׂה,
מִכָּל מְקוֹם הָרִי הֵם בְּהִתְאַחְדוּת, פִּינֵן שְׂשֻׁנֵיהֶם
רְצוֹן הָעֵלְיוֹן, וְלִכֵּן הֵנָּה גַם בְּאֲשֶׁר עוֹסֵק בְּדַחֲיִית
הָרַע, הָרִי הוּא מְמַשֵּׁף אוֹר, וּפּוֹעֵל הָעֲנִינֵן דְּלֹא
יִגְוֶרֶךְ רַע⁵⁰, **כְּפִי שֶׁהוּא בְּאֲצִילוֹת**⁵¹, **וְעוֹד יוֹתֵר**
מְאֲשֶׁר בְּאֲצִילוֹת, פִּינֵן שְׂעֻנֵן הַמְצֻוֹת הוּא
בְּחִינַת הַרְצוֹן (כְּתוּר) שְׁלֹמְעֵלָה מְאֲצִילוֹת. וְהֵינֵנו,
דְּכָשֵׁם שְׂעַל יְדֵי לִימוּד הַתּוֹרָה הָרִי הוּא יוֹדֵעַ אֵת
הַמְעֲשֵׂה אֲשֶׁר יַעֲשׂוּנָם⁵², **שֶׁהוּא עֲנִינֵן הַמְצֻוֹת,**
כְּמוֹ כֵּן הֵנָּה הַתּוֹרָה, תּוֹרָה אוֹר, מְגַלָּה וּפּוֹעֵלֶת
שְׁגָם בְּקִיּוֹם הַמְצֻוֹת יִהְיֶה נִרְגָּשׁ אִיף שֶׁהֵם
לְמַעַלָּה מֵהִתְחַלְקוֹת שֶׁל שְׁנֵי
קְרִינֵן, שְׁלִכֵן הֵנָּה גַם כְּשֶׁבָּאִים
הַמְצֻוֹת בְּהִתְחַלְקוֹת לְשִׁנֵּי קְרִינֵן
עֲשֵׂה וְלֹא תַעֲשֶׂה, יִמִּין וּשְׂמָאל יֵשׁ
בָּהֶם עֲנִינֵן הַהֲתַכְּלָלוֹת כִּי כֹל
הַמְצֻוֹת בָּאוֹת מֵהַרְצוֹן הָעֵלְיוֹן, כְּמִבּוֹאֵר
לַעִיל.

וְיִתִּירָה מְזָה, לא זו בלבד שענין
 האחדות של שני הקרין קיים בתורה
 ומצוות, כמבואר לעיל, אלא **שְׂעֻנֵנֵן**
הָאֲחָדוֹת נִמְשָׁךְ גַם בְּשִׁנֵּי
הַקְּרִינֵן דְּקִרְיֹת קו השמאל
וְחִמְיֹת קו הימין דְּלַעֲוִמַת זָה,
הַקְּרִיֹת בְּעֲנִינֵי קְדוּשָׁה
וְחִמְיֹת בְּעֲנִינֵי הָעוֹלָם*
כְּמִבּוֹאֵר לַעִיל מִמֵּאמֵר 'בֹּאתִי לִגְנוֹ'
תש"י, כפי שממשיך ומבאר.

(* **בְּמַעֲנָה לְשֵׁאלָה אֹדוֹת תִּירוּץ הַקּוּשָׁא דְלַעִיל סַעִיף ב',** "דְּכִינֵן שְׁקִרְיֹת וְחִמְיֹת הֵם שְׁנֵי קְרִינֵן הֶפְכִּים, וּבְשִׁנֵּיהֶם לֹא נִרְגָּשׁ עֲנִינֵן הַרוּחָנִיּוֹת, אִיף יְכוֹל לְהִיֹּת מוֹרְגָשׁ בָּהֶם עֲנִינֵן הָאֲחָדוֹת", **שְׂמִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן שֶׁהַקּוּשָׁא הִיא אִיף יְכוֹל לְהִיֹּת: (א) עֲנִינֵן הָאֲחָדוֹת בְּשִׁנֵּי הַקְּרִינֵן הֶפְכִּים דְּקִרְיֹת וְחִמְיֹת**

ביאור בדרך אפשר

(* **בְּמַעֲנָה לְשֵׁאלָה אֹדוֹת תִּירוּץ הַקּוּשָׁא דְלַעִיל סַעִיף ב',** "דְּכִינֵן שְׁקִרְיֹת וְחִמְיֹת הֵם שְׁנֵי קְרִינֵן הֶפְכִּים, וּבְשִׁנֵּיהֶם לֹא נִרְגָּשׁ עֲנִינֵן הַרוּחָנִיּוֹת, אִיף יְכוֹל לְהִיֹּת מוֹרְגָשׁ בָּהֶם עֲנִינֵן הָאֲחָדוֹת", **שְׂמִשְׁמַעוֹת הַלְשׁוֹן שֶׁהַקּוּשָׁא הִיא אִיף יְכוֹל לְהִיֹּת: (א) עֲנִינֵן הָאֲחָדוֹת בְּשִׁנֵּי הַקְּרִינֵן הֶפְכִּים דְּקִרְיֹת וְחִמְיֹת שְׂבִקְלִיפָה גּוֹפָא עֲצֻמָּה,**

(49 פרק ד'ה. 50) תהלים ה, ה. 51) לקו"ת במדבר ג, סע"ג. 52) לשון הכתוב – יתרו יח, כ.

ביאור בדרך אפשר

1 וּבַהֲקָדָם הִידוּעַ שְׁבַשְׂרֵשׁ הָעֲנָנִין הֵנִינְן כָּל פְּנוֹנַת הַלְעֹמֶת זֶה
2 אף שבפועל ובגלוי הוא היפך הקדושה היא לְשֵׁם שְׁמַיִם, כְּמֵאֲמֹר
3 רַז"ל⁵³ שְׁטָן וּפְנִינָה לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְפָּוֶנוּ כדברי הגמרא שהשטן
4 שקיטרטג על איוב, ופנינה שהציקה לחנה, אימו של שמואל הנביא, לשם שמים
5 נתכוונו. השטן, כיון שראה שדעתו של
6 הקדוש ברוך הוא נוטה אחר איוב
7 ומשבת אותו, אמר: חס־שלום ישכח
8 את אהבתו של אברהם, ופנינה שנאמר
9 ויכסתה צרתה גם כעס בעבור
10 הרעימה, שהציקה לחנה כדי שתצטער
11 ותתפלל לבן. וְכַמְשָׁל הַזֹּנֶה וּבֶן
12 הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּבָא בַּתְּנִיָּא⁵⁴ מִזֵּהָר
13 הַקְּדוּשׁ⁵⁵, שהמלך שוכר אותה
14 לפתות את בן המלך לנסות אותה
15 שְׁפִוֹנַת הַזֹּנֶה שָׁבֵן הַמֶּלֶךְ לֹא
16 יִשְׁמַע בְּקוֹלָהּ וְלֹא יִתְפַּתָּה, אֲלֵא
17 קְיָיִם רְצוֹן הַמֶּלֶךְ ויעמוד בניסיון
18 ולא יחטא, ומה שִׁמְפַּתָּה אֵת בֶּן

ביאור בדרך אפשר

19 הַמֶּלֶךְ הָרִי זֶה רַק הַצִּיּוֹר הַחִיצוֹנִי שְׁלָה כו' אבל לא הכוונה
20 הפנימית האמיתית שלה (וְלַעֲתִיד לְבֹא יִתְגַּלֶּה אֱמִיתִית עֲנִינָה, כפי
21 שהוא בשורש הדברים שְׁפָל פְּנוֹנָתָה אֵינָה אֲלֵא לְקָיִים רְצוֹן
הַבּוֹרָא, וְיִתְבַּטַּל הַפִּיתוּי כו'). וְכִיּוֹן שֶׁהַמְדוּבָר בַּתְּנִיָּא הוּא
בְּנוֹגַע לְעִבּוּדַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל
לְמַטָּה, שְׂיִדִיעַת דְּבָר זֶה שֶׁגַם
היצר הרע עצמו בעצם, מעוניין שלא
יחטא. יִתֵּן לוֹ תּוֹסֶפֶת כַּח
בְּעִבּוּדָתוֹ, הָרִי מוּכָן,
שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה הִיא לֹא רַק
בְּנוֹגַע לְשֵׁרֵשׁ הָעֲנָנִין לְמַעְלָה,
אֲלֵא גַם כְּפִי שְׁנַמְשָׁף לְמַטָּה
שֶׁעַל אֵף שֶׁבְּפֹעֵל וּבְגִלּוּי מִשְׁתַּדֵּל
כָּל פְּנוֹנַת הַלְעֹמֶת זֶה הִיא לְשֵׁם שְׁמַיִם, כְּמֵאֲמֹר
רַז"ל⁵³ שְׁטָן וּפְנִינָה לְשֵׁם שְׁמַיִם נִתְפָּוֶנוּ. וְכַמְשָׁל
הַזֹּנֶה וּבֶן הַמֶּלֶךְ שֶׁהוּבָא בַּתְּנִיָּא⁵⁴ מִזֵּהָר
הַקְּדוּשׁ⁵⁵, שְׁכִוּוֹנַת הַזֹּנֶה שָׁבֵן הַמֶּלֶךְ לֹא יִשְׁמַע
בְּקוֹלָהּ, אֲלֵא קְיָיִים רְצוֹן הַמֶּלֶךְ, ומה שִׁמְפַּתָּה
אֵת בֶּן הַמֶּלֶךְ הָרִי זֶה רַק הַצִּיּוֹר הַחִיצוֹנִי שְׁלָה
כו' (וְלַעֲתִיד לְבֹא יִתְגַּלֶּה אֱמִיתִית עֲנִינָה, שְׁפָל
פְּנוֹנָתָה אֵינָה אֲלֵא לְקָיִים רְצוֹן הַבּוֹרָא, וְיִתְבַּטַּל
הַפִּיתוּי כו'). וְכִיּוֹן שֶׁהַמְדוּבָר בַּתְּנִיָּא הוּא בְּנוֹגַע לְעִבּוּדַת אִישׁ יִשְׂרָאֵל לְמַטָּה,
שְׂיִדִיעַת דְּבָר זֶה יִתֵּן לוֹ תּוֹסֶפֶת כַּח בְּעִבּוּדָתוֹ, הָרִי מוּכָן, שֶׁהַפְּנוּנָה בְּזָה הִיא
לֹא רַק בְּנוֹגַע לְשֵׁרֵשׁ הָעֲנָנִין לְמַעְלָה, אֲלֵא גַם כְּפִי שְׁנַמְשָׁף לְמַטָּה. וְעַל דֶּרֶךְ

שֶׁבְּקְלִיפָה גּוֹפָא, (ב) עֲנָנִין הָאֲחֻדוֹת בֵּין קְרִירוֹת וְחִמִּימוֹת דְּקְלִיפָה לְעֲנָנִין הַקְּדוּשָׁה, וְלִכְאוּרָה, הַבִּיאוֹר שְׁשֻׁרֵשׁ
עֲנָנִין הַחִמִּימוֹת וְהַקְּרִירוֹת דְּלְעֹמֶת זֶה הוּא בְּאֲלָקוֹת, אֵינּוּ מִתְרַץ עַדִּיין הַקּוֹשְׁיָא בְּנוֹגַע לְאִפְשָׁרוֹת עֲנָנִין
הָאֲחֻדוֹת בְּקְלִיפָה גּוֹפָא – כְּתַב כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר ר' שְׁלִיט"א:

כָּל הַנִּי קוֹשְׁיוֹת אֵיתְנָהוּ – וְלֹא בְּכָל פְּעַם צָרִיף לְמְנוּתָם כּוּלָם.

כֵּן בְּנוֹגַע לְבִיאוֹר – עַל יְדֵי הַהִסְבָּרָה אֵיף שֶׁבְּדַרְגָּא אַחַת אֲפֻשָׁר לְהִיּוֹת הַתְּאֻחְדוֹת, מוּכָן שְׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא
בְּהַשָּׂאָר, שֶׁהָרִי מְצָרִים (עֲרוֹת הָאֲרִיץ) בֶּן חָם – הוּא מְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה צִירוּפִים אַחְרוֹנִים דְּשֵׁם אֲלָקִים
דְּשֵׁרֵשׁוֹ: צְמֻצוֹם הָרֵאשׁוֹן, לֹא מְטִי, הִיכוּלַת שְׁלֵא לְהָאִיר.

ביאור בדרך אפשר

(ב) עֲנָנִין הָאֲחֻדוֹת בֵּין קְרִירוֹת וְחִמִּימוֹת דְּקְלִיפָה לְעֲנָנִין הַקְּדוּשָׁה, וְלִכְאוּרָה, הַבִּיאוֹר שְׁשֻׁרֵשׁ עֲנָנִין הַחִמִּימוֹת
וְהַקְּרִירוֹת דְּלְעֹמֶת זֶה הוּא בְּאֲלָקוֹת, הוּא בִיאוֹר הָעֲנָנִין כְּפִי שְׁהוּא בְּקְדוּשָׁה, אֲבָל אֵינּוּ מִתְרַץ עַדִּיין הַקּוֹשְׁיָא בְּנוֹגַע
לְאִפְשָׁרוֹת עֲנָנִין הָאֲחֻדוֹת בְּקְלִיפָה גּוֹפָא עֲצֻמָּה – כְּתַב כְּבוֹד קְדוּשַׁת אֲדָמוֹר ר' שְׁלִיט"א:

כָּל הַנִּי קוֹשְׁיוֹת אֵיתְנָהוּ כֹל הַקּוֹשְׁיוֹת הַלּוּ יִשְׁנֵם – וְלֹא בְּכָל פְּעַם שְׁעוֹסְקִים בְּנוּשׁ צָרִיף לְמְנוּתָם וּלְפִרַת אַת כּוּלָם.

כֵּן בְּנוֹגַע לְבִיאוֹר – עַל יְדֵי הַהִסְבָּרָה אֵיף שֶׁבְּדַרְגָּא אַחַת אֲפֻשָׁר לְהִיּוֹת הַתְּאֻחְדוֹת, מוּכָן שְׁעַל דֶּרֶךְ זֶה הוּא בְּהַשָּׂאָר,
שֶׁהָרִי מְצָרִים (עֲרוֹת הָאֲרִיץ) בֶּן חָם – הוּא מְאַרְבָּעִים וּשְׁמוֹנֶה צִירוּפִים אַחְרוֹנִים דְּשֵׁם אֲלָקִים כְּמַבּוּאָר בְּקַבְלָהּ וְחִסְדוֹת, לְחַמֵּשׁ
אוֹתוֹת יֵשׁ מֵאָה וְעֶשְׂרִים צִירוּפִים, אֲפֻשְׁרוֹת שׁוֹנוֹת לְסוֹד הָאוֹתוֹת, וְכִיּוֹן שֶׁשֵׁם אֲלָקִים הוּא מֵרַת הַגְּבוּרָה וְהַצְּמֻצוֹם, הַצִּירוּפִים שְׁלוּ מוֹרִים עַל מֵאָה וְעֶשְׂרִים
אוֹפְנִים שֶׁל צְמֻצוֹם וְהַסְתֵּר הָאוֹר הָאֵין טוֹף, וְמֵאָה וְעֶשְׂרִים הַצִּירוּפִים הַלּוּ נַחֲלִיקִים צִירוּפִים אֱלוּ לְשֵׁנִים: ע"ב הַצִּירוּפִים הָרֵאשׁוֹנִים הֵם בְּחִינַת הַחֶסֶד (בְּגִמְטְרִיא
ע"ב) וּמ"ח הַצִּירוּפִים הָאֲחֻרוֹנִים הֵם בְּחִינַת הַגְּבוּרָה, דְּשֵׁרֵשׁוֹ שֶׁל שֵׁם אֲלָקִים: צְמֻצוֹם הָרֵאשׁוֹן, בְּחִינַת לֹא מְטִי לֹא מְגִיעַ, לֹא מֵאִיר, הִיכוּלַת שֶׁל
הָאֲלוּקוֹת שְׁלֵא לְהָאִיר וְכִיּוֹן שֶׁהִדְרָגָה הִכִּי אַחְרוֹנָה בְּעֵינֵי הַצְּמֻצוֹם וְהַסְתֵּר קְשׁוּרָה בְּדִרְגָּה הִכִּי עֲלוּנָה, עֲצֵם הִיכוּלַת שְׁלֵא לְהָאִיר, מוּכָן שֶׁאֵם הַהִתְאַחְדוֹת
יְכוּלָה לְהִיּוֹת בְּדִרְגָּה אַחַת, הִרִי הִיא יְכוּלָה לְהִיּוֹת גַּם בְּכָל שָׂר הַדְּרוֹגוֹת.

(53) ב"ב טז, א. וראה לקו"ת חוקת סב, א. 54) ספ"ט וספכ"ט. 55) ח"ב קסג, א.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

1 להחטיא את האדם, אין זו כוונתו האמיתית. וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאֵר
 2 בַּמָּה שֶׁנֶּאֱמַר בְּנוֹגַע לְשִׁמְעִי בֶן גֵּרָא שְׁקִילֵל אֵת דוֹד הַמֶּלֶךְ
 3 וְדוֹד אָמַר לֹא לִפְנֵי בֹ כִי ה' אָמַר לוֹ קָלָל⁵⁷, לְפִי שֶׁחֵחִיּוֹת
 4 שְׁבִדְיִבוֹרוֹ שֶׁל שְׁמֵעִי בִּשְׂעָה שְׁדִיבֵר דְּבָרִים אֱלוֹ לְדוֹד נִמְשָׁךְ
 5 מְרוּחַ פִּיּו יִתְפָּרֵךְ (וזה לשונו
 6 בתניא שם: "וכמו שכתוב כי ה' אמר
 7 לו קלל והיכן אמר לשמעי אלא
 8 שמחשבה זו שנפלה לשמעי בלבו
 9 ומוטו ירדה מאת ה' ורוח פיו המוח" כל
 10 צבאם, החיה רוחו של שמעי בשעה
 11 שדיבר דברים אלו לדוד כי אילו נסתלק
 12 רוח פיו יתברך רגע אחד מרוחו של
 13 שמעי לא יכול לדבר מאומה...").
 14 וּמָזָה מוֹבָן גַּם בְּנוֹגַע לְעִנְיָן
 15 הַחֲמִימוֹת בְּעִנְיַי הָעוֹלָם, שֶׁעַל
 16 אִף שְׁבֹפֵעַל וּבִלְוֵי הָיָא דְבַר לֹא רְצוּי,
 17 אִין זֹו הָאֵמַת וְהַפְּנִימוֹת, דְּהֵהָרָה, כָּל
 18 עִנְיָן הַחֲמִימוֹת שְׁרִיף לֵאמֹתוֹ
 19 שֶׁל דְּבַר דְּוָקָא בְּאַלְקוֹת, כְּמוֹ
 20 שְׁפָתוֹב⁵⁸ בְּתוֹרָה כִּי הָיָה
 21 אֶלְקִיף אֲשֶׁר אֹכְלָה הוּא, וְלִכְן
 22 הֵגָה כָּל עִנְיָן הַחֲמִימוֹת
 23 שְׁיִשְׁנוּ בְּעִנְיַי הָעוֹלָם,
 24 וְלִמְטָה יוֹתֵר, הָרִי זֶה רַק כְּדִי
 25 שְׁעַל יָדֵי זֶה יִהְיֶה בְּסוֹפּוֹ שֶׁל דְּבַר
 26 תּוֹסַפֵּת חַיּוֹת בְּעִבּוּדָתוֹ, עַל
 27 יָדֵי הַהֲתַבּוֹנְנוֹת שְׁשֶׁרֶשׁ
 28 חֲמִימוֹת זֹו הוּא מְקֻדְּשָׁה
 29 כּוֹי⁵⁹ שֶׁשֶׁם, בְּקֻדְּשָׁה, הִיא הַחֲמִימוֹת
 30 הָאֵמִיתִית.
 31 וְעַל דֶּרֶךְ הַמְּבוֹאֵר בְּקוֹנְטֵרַס
 32 הַתְּפִלָּה⁶⁰ לְאִדְמוֹרֵי הַרֶשֶׁב בְּעִנְיָן
 33 חִילוּקֵי הַמְּדַרְיָגוֹת דְּנִפְשׁ
 34 הַבְּהִמִּית שֶׁנֶּאֱרָאת שׁוֹר כְּשֹׁב
 35 וְעִז, שְׁעִז הוּא עִז שֶׁבְּבִהַמֹּת
 36 בְּבַחֲנֵינָת תְּקִיפּוֹת וְחוּזָק
 37 בְּיוֹתֵר, וְהוּא מִשֶׁל לְמִי שֶׁהִנֵּפֶשׁ
 38 בְּהִמִּית שֶׁלּוּ הִיא בְּתוֹקֶף רַב
 39 וּבַעֲשׂוֹנוֹת גְּדוּלָה שְׁאִינוּ נִיּוּזוּ
 40 מִמְּקוֹמוֹ כָּלֵל מִשׁוּם דְּבַר,
 41 וְאִינוּ בְּבַחֲנֵינָת הַהֲתַפְּעָלוֹת.

כָּלֵל כּוֹי שׁוּם דְּבַר לֹא מִשְׁפִּיעַ עֲלָיו לִזוּז מִהַעֲקֵשׁנוֹת וְהַתְּקִיפּוֹת שֶׁלּוּ (שְׂאֵז
 אִי אֶפְשָׁר לְפַעוֹל עָלָיו מְאוּמָה, ס'אִיזוּ נִיטָא מִיט וּוְעַמְעַן
 צוֹ דִּינְגַעַן זִיךְ אִין עִם מִי לְהַתּוֹכַח), וְשׁוֹר הוּא שׁוֹר נִגְחָה,
 שְׁמֵרָאָה מְבִיא לִידֵי בִּטּוּי תְּקַפּוֹ וְחִזְקוֹ לְנִגְחָה וְלִבְעוּט כּוֹי, וּבִזְהָה
 נִקְלָה יוֹתֵר לְפַעוֹל הַזֶּה לְטוֹב,
 מְפָנִי שְׁיִישׁ בּוֹ תְּנוּעַת
 הַתְּפַעְלוֹת כּוֹי בְּנִיגוּד לֵיעוֹד הוּא
 מִשֶׁל לְתוֹקֶף שְׁאִינוּ מִתְּפַעֵל וְאִינוּ
 מִתְּרַשֵּׁם מִשׁוּם דְּבַר. וְעַל דֶּרֶךְ זֶה
 בְּנִדּוּן דִּידָן, בְּעִנְיָן הַחֲמִימוֹת לְעִנְיֵי
 הָעוֹלָם, שְׁפָאֶשֶׁר יִשְׁנוּ עִנְיָן
 הַחֲמִימוֹת כּוֹי, וּכְבַר יִשְׁנָה
 הַתְּפַעְלוֹת, אֲזִי נִקְלָה יוֹתֵר לְפַעוֹל
 עָלָיו וְלַהֲפֹךְ אֵת הַחֲמִימוֹת
 שְׁכַעַת הִיא בְּעִנְיַי הָעוֹלָם שֶׁתְּהַפּוּךְ
 לְהִיּוֹת חֲמִימוֹת לְקְדוּשָׁה. וְכֵן
 הוּא בְּעִנְיָן הַקְּרִירוֹת וְהַדִּישׁוֹת
 בְּעִנְיַי קְדוּשָׁה, שְׁכָּל עִנְיָן
 הַקְּרִירוֹת נִתְּהַוֶּה בְּגִלְלָה שְׁלֵא
 מְסַפִּיק שְׁתֵּהִיָּה הָעִבּוּדָה
 דְּמִדּוֹת בְּלָבָד, שְׁטַבַּע הַמִּידוֹת
 הוּא בְּרִגֵשׁ וּבְהַתְּפַעְלוֹת אֶלָּא צְרִיף
 שְׁיִהְיֶה גַּם עִנְיָן הַמוֹחִין,
 שְׁהֵם בְּטַבַּע הַקְּרִירוֹת, כְּלוּמֹר,
 שֶׁהַקְּרִירוֹת בְּעִנְיַי קְדוּשָׁה נּוֹעֵדָה לְכַךְ
 שֶׁתּוֹבֵא מִמֶּנָּה עֲבוֹדַת הַמוֹחִין בְּקֻדְּשָׁה
 וְהִינְנוּ, שְׁצְרִיף לְהִיּוֹת בְּקֻדְּשָׁה
 שְׁנֵי הַקּוֹיִן דְּשְׁכָּל עִנְיָן הַקְּרִירוֹת
 וּמִדּוֹת עִנְיָן הַחֲמִימוֹת, וּבְשְׁכָּל
 גּוֹפָא עֲצָמוֹ, חֲקֻמָּה וּבִינָה, הִינְנוּ
 שְׁנֵי קוֹיִן, שְׁדוּקָא אֲזִי כֹּאשֶׁר
 הָעִבּוּדָה הִיא בְּשְׁנֵי קוֹיִן נִעֲשִׂית
 הָעִבּוּדָה בְּתַכְלִית הַשְּׁלִימוֹת.
 (ו) וְזֶהוּ הַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּפִסּוּק
 הַמּוֹבָא בְּתַחֲלִית הַמֵּאמֵר וְהַמִּינִם
 לְהֵם חֻמָּה מִימִינֵם
 וּמִשְׂמָאלָם, דְּקֹאֵי הַמְּכוּן עַל
 כְּלָלוֹת הָעִבּוּדָה שְׁבִנִי יִשְׂרָאֵל
 עוֹבְדִים אֵת ה' בְּזִמְנָן הַזֶּה זְמַן

(56) אגה"ק סכ"ה (קלח, ב). (57) שמואל"ב טז, י. (58) ואתחנן ד, כד. (59) ראה גם אגה"ק שם קמא, א. (60) פרק ח (ע' 20).
 וראה גם סה"ש תורת שלום ע' 10. לקו"ש ח"א ע' 128.

ביאור בדרך אפשר

ביאור בדרך אפשר

- 1 הגלות **בְּשָׁנֵי הַקְּוִיָּן דִּמְיִן וְשָׁמַאל, תִּרְרָה** קו הימין ותפלה קו
 2 השמאל, **וְכֵן תְּפִילִין** קו השמאל ומזוזה קו הימין, **פְּנֹזֶר לְעִיל.**
 3 **וְזוּהֵי** העבודה כעת בשני הקוין **הַהֶכְנָה לְהִגְלוֹתֵי** של האור האלוקי
 4 **דְּלַעֲתִיד לְבוֹא, שְׁגָם אֶז יִהְיוּ שְׁנֵי קוֹיָן, אֶלָּא שְׁיִהְיוּ שְׁנֵיהֶם**
 5 בהתאחדות **בְּיָמֵי, כִּי** בימות
 6 המשיח **אֶז יִקְוִיִּים הַיַּעוֹד** האמור
 7 בנבואת זכריה **אֶת רוּחַ הַטְּמֵאָה** 2 **וְכֵן תְּפִילִין וּמְזוּזָה, פְּנֹזֶר לְעִיל.** וְזוּהֵי הַהֶכְנָה
 8 **אֲעֵבִיר מִן הָאָרֶץ** ולא יהיה צורך
 9 לעבוד בדחיית הרע שהיא העבודה
 10 שבקו השמאל, **וְכִמּוֹ שְׁנַאָמְרֵי** 61
 11 בנבואת ישעיה **לֹא יִרְעוּ וְלֹא**
 12 **לְשַׁחֲתוּ** הנחש והצפעוני המזוכרים
 13 בפסוק הקודם **בְּכָל הַר קָדְשִׁי כִּי**
 14 **מְלָאָה הָאָרֶץ דְּעָה אֶת ה'** 8 **וְהֵינּוּ, שְׁאֶפִילוּ אֶצֶל בְּעֲלֵי הַחַיִּים יִתְבַּטֵּל הָרַע,**
 15 **כְּמִים לֵים מְכַסִּים,** וכל
 16 המציאות כולה תהיה מלאה וחדורה
 17 באלוקות וְהֵינּוּ, **שְׁאֶפִילוּ אֶצֶל**
 18 **בְּעֲלֵי הַחַיִּים יִתְבַּטֵּל הָרַע,**
 19 **וְכִמּוֹ שְׁנַאָמְרֵי** 62 במשלי **גַּם**
 20 **אוֹיְבָיו יִשְׁלִים אֹתוֹ,** ואמרו
 21 במדרש **זֶה הַנְּחָשׁ** 63 שהיה אויב
 22 לאדם והכשיל אותו בחטא עץ הדעת,
 23 אבל לעתיד לבוא גם הוא יתהפך
 24 ויעשה שלום עם האדם, **שְׁתִּתְבַּטֵּל**
 25 **מִמְּנוּ** מהנחש **מְצִיאוֹת הָאוֹיֵב,**
 26 **וְיִתְגַּלֶּה בּוֹ מְצִיאוֹתָיו הָאֱמִיתִי**
 27 **כְּמּוֹ שֶׁהוּא בְּשָׂרוֹ לְמַעְלָה** 19
 28 **(פְּנֹזֶר לְעִיל סְעִיף ה.)**
 29 **וְיִקְוִיִּים מֵה שְׁנַאָמְרֵי בְּסוֹף הַשִּׁירָה** ששרו משה ובני ישראל על
 30 קריעת ים סוף **הַיְוִי יְמַלְךְ לְעוֹלָם וָעֶד** 64, **וְכִפִּי שְׁאוּמְרֵי** 65
 31 **אַחַר כֶּף אַחֲרֵי הַשִּׁירָה,** בנוסח התפילה **גַּם בְּלִשׁוֹן תְּרַגּוּם** 66 **(הַיְוִי**
 32 **מְלֻכּוֹתֶיהָ קָאָם כּוֹ' הַשֵּׁם מְלֻכּוֹתוֹ קִימַת, לְעוֹלָם וְלְעוֹלָמֵי עוֹלָמִים),**

61) ישע"י, יא, ט. 62) משלי טז, ז. 63) ב"ר רפנ"ד. 64) פרשתנו טו, יח. 65) בפסוקי דזמרה. 66) ראה תו"א משפטים עז, ד. לקו"ת שה"ש יג, ד. 67) עובדי"א, כא.

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שישי עמ' 1

- 1 הפסד של 'שְׁבִת', שאינו יכול לעבוד תקופה מסויימת, הַשְׁחָתָתוּ
 2 בְּדָמִים – המפחיתה את שוויו להמכר כעבד בשוק, מֵהוּ – מה דינה,
 3 האם היא נחשבת כ'נוק', ומשלם לו על אותו פחת, או שהוא
 4 משלם רק את ה'שבת' של אותם ימים שאינו יכול לעבוד. מבארת
 5 הגמרא את הספק: הֵיכֵי דְמִי, כְּגוֹן שְׁחָבְתָה עַל יְדוֹ, וְצִמְתָּה
 6 (–נתכווצה) יְדוֹ, והופחת שוויו, וְסוּפָה שֶׁל הַיָּד לְחַזוֹר לְקַדְמוּתָהּ,
 7 וידידה שוה בכתחילה, מֵאֵי, האם בִּיּוֹן דְּסוּפָה לְחַזוֹר ואין זה נוק
 8 קבוע, לֹא הֵיבֵי לִיה וְלֹא מִיֵּד – אינו נותן לו כלל 'נוק', או דְּלָמָּא
 9 שמשלם לו 'נוק', שְׁהָרִי הַשְׁתָּא מִיָּהָת אַפְחָתִיָּה – עתה, מכל מקום
 10 הופחת שוויו, והרי זה 'נוק' המחייב בתשלומים.
 11 הגמרא מנסה לפשוט את הספק: תָּא שְׁמַע מַדְמַשְׁנָה לַהֲלֵן (פ.א),
 12 הַמְּכָה אֶת אֲבִיו וְאִמּוֹ, וְלֹא עֲשָׂה בְּהֵן חֲבוּרָה – לא הוציא מהם דם,
 13 שאינו חייב מיתה, וְהַחֲבִיל בְּחֲבִירוֹ בְּיוֹם הַכְּפוּרִים שאינו חייב מלקות
 14 אלא ממון,

התוועדות

בס"ד. שיחת ש"פ בשלח, שבת שירה, י"ז שבט, ה'תשל"ג.

בלתי מוגה

- 1 כ"ק אדמו"ר שליט"א קידש על היין.
- 2 א. ענינו של יום הש"ק זה שלאחרי יום ההילולא – שבו נעשית העלי' של כל ימי השבוע שלפנ"ז,
3 כולל גם העלי' של יום השבת שלפנ"ז, שבו חל יום ההילולא.
- 4 ובהקדמה¹ – שענין העלי' צ"ל לא רק בנוגע לימי החול, אלא גם בנוגע ליום השבת, כי, אע"פ שיום
5 השבת עצמו הו"ע של עלי', וא"כ, מהו ההכרח שתהי' עלי' נוספת – הרי זה ע"ד מ"ש בנוגע לצדיקים
6 ש"אין להם מנוחה כו' שנאמר² ילכו מחיל אל חיל³, והיינו, שהולכים תמיד בעילוי אחר עילוי עד אין
7 קץ, וטעם הדבר – לפי שהעליות הם באלקות, והרי אלקות הוא אין-סוף, ולכן גם העליות הם עד
8 אין-סוף, ומזה מובן גם בנוגע לענין השבת – שבו גופא יש כמה דרגות, ובלשון הכתוב: "שבת
9 בשבתו"⁴, ועד ל"שבת שבתון"⁵, ועד שגם בכל שבת גופא יש חילוקי דרגות דמעלי שבתא, יומא דשבתא
10 ועד לרעוא דרעוין – שצ"ל בו עילוי אחר עילוי ללא הגבלה.
- 11 והענין בזה (דלכאורה היכן היא העלי' דשבת) – יובן מהעלי' דששת ימי החול:
12 כללות העבודה של ימות החול, כפי ש"כל יומא ויומא עביד עבידתי"⁶, היא – עבודת המטה. ואילו
13 העלי' – נעשית ביום השבת שלאח"ז, שכל ענינו הוא המשכה מלמעלה, שלכן אסור בעבודה (מלבד
14 בביהמ"ק, שהעבודה בו היא "מלאכת שמים"⁷).
- 15 וכיון ש"מיני" מתברכין כולהו יומין⁸, היינו, שכל ימי השבוע מתברכים מיום השבת שלפניהם,
16 נמצא, שבימות החול ישנו חלק מענין השבת (ע"ד שביום השבת ישנו חלק מימות החול, כמו תוספת
17 שבת, שמוסיפים לשבת חלק מימות החול שנעשה שבת),
18 – ונפק"מ גם להלכה, כמ"ש הרמב"ן⁹ ש"נצטוונו בו לזכרו תמיד בכל יום", עי"ז ש"מונים כל
19 הימים לשם שבת", ועד ש"מוזכרו גם במאכליו", באמרו שדבר זה יהא לשבת וכיו"ב –
20 ולכן, כאשר ימות החול מתעלים בשבת שלאחריהם, אזי מתעלה גם חלק השבת שבהם.
21 זאת ועוד:
- 22 לא זו בלבד שחלק השבת הקודם שנמצא בימות החול עולה בשבת שלאחרי, אלא בהכרח לומר שגם
23 יום השבת הקודם עצמו עולה בשבת שלאחרי, אשר, ע"פ הכלל "מעלין בקודש ואין מורידין"¹⁰ (שכלל
24 זה הוא לא רק בנוגע לשבת, אלא גם בנוגע לימות החול), הרי הוא נעלה יותר מהשבת הקודם, ועד
25 לעילוי נעלה ביותר, ע"ד מ"ש רבינו הזקן באגה"ק¹¹ בנוגע לר"ה, ש"בכל שנה ושנה . . נמשך אור חדש
26 עליון מבחי' עליונה יותר . . שלא הי' מאיר עדיין מימי עולם אור עליון כזה", ומזה מובן גם בנוגע
27 לעלי' דכל שבת לגבי השבת שלפניו, ובעלי' זו עולה ונכלל גם השבת שלפניו.
- 28 ב. ולכן, כאן המקום להשלים המדובר בהתוועדות דיום ההילולא – הן ענינים שהתחילו לדבר

(7) ראה גם תורת מנחם – התוועדות שם ע' 149. וש"נ.

(8) זח"ב סג, ב. פח, א.

(9) יתרו כ, ח.

(10) ברכות כח, א. וש"נ.

(11) סי"ד.

(1) ראה גם תורת מנחם – התוועדות ח"ע ע' 291. וש"נ.

(2) תהלים פד, ח.

(3) ברכות ומו"ק בסופן.

(4) ישע"י סו, כג. וראה לקו"ת ברכה צו, סע"ג.

(5) תשא לא, טו. ועוד.

(6) זחר ח"א רה, סע"א. ח"ג צד, ריש ע"ב.

- 1 אודותם ולא נשלמו, והן ענינים שלכאורה היו השומעים צריכים להעיר אודותם, אלא שבפועל לא העיר
2 אף אחד מאומה¹².
- 3 אבל, לפני השלמת המדובר בהתוועדות הקודמת, הנה לכל לראש יש לדבר ענין שנוגע ליום הש"ק
4 זה, שנקרא בשם "שבת שירה".
- 5 ג. בנוגע לענין ה"שירה", דובר בארוכה בהתוועדות הקודמת¹³ שזה מורה על האופן שבו צריכה
6 להיות כללות עבודת ה' – לא באופן סתמי, אלא באופן של שמחה, שהרי שירה ענינה שמחה.
- 7 וענין זה קשור עם כללות הגישה לעבודה בעוה"ז – באופן ש"באתי לגני"¹⁴, היינו, שהעולם נקרא
8 בשם "גני", גן של הקב"ה, שענין ה"גן" הוא לא כמו "דירה" שמיועדת לעשיית צרכיו של האדם, אלא
9 זהו מקום של תענוג, והיינו, שעבודת בני"ב בעוה"ז – שעז"נ¹⁵ "אשר ברא אלקים לעשות", "לתקן"¹⁶,
10 לפעול שלימות בעולם, עי"ז שעושים ממנו דירה לו ית', שבשביל זה היתה ירידת הנשמה למטה דוקא
11 – גורמת תענוג למעלה.
- 12 ולהעיר ממ"ש הצ"צ¹⁷ בענין זה – דלכאורה, "אצלו ית', הרי אין לך דבר שחוץ ממנו שיתכן לומר
13 שמקבל תענוג מהדבר . . אלא אדרבה, שהוא עצמו ית' הוא מקור התענוגים, א"כ הוא והתענוג שלו ית'
14 כביכול דבר אחד . . וזהו ענין שעשוע המלך בעצמותו הנז' בספר עמק המלך¹⁸, ובע"ח לא נזכר מזה
15 כלל¹⁹ וכו"²⁰.
- 16 אבל ענין זה יכולים לגלות בני"ב דוקא, לפי שהם מושרשים בעצמותו ית', למעלה אפילו משורש
17 התורה, כדמוכח ממ"ש בתורה "צו את בני ישראל" "דבר אל בני ישראל"²¹, היינו, שתחילה ישנה
18 מציאותם של בני"ב, ורק לאח"ז נאמר ציווי התורה.
- 19 וכיון שזהו ענין שנתפרש בחומש (לא רק בתושבע"פ, כפי שנלמד בי"ג מדות שהתורה נדרשת בהם),
20 כך, שגם בן חמש למקרא מבין זאת – הרי מובן ששרשם של בני"ב בעצמותו ית' למעלה משרש התורה
21 הו"ע שנמשך ומתגלה באופן ששייך גם לבן חמש למקרא (לא רק למי שהוא בעל-דרגא שיכול להבין
22 מ"ש בתושבע"פ).
- 23 ומצד התענוג למעלה שנעשה ע"י עבודת בני ישראל, נדרשת עבודת בני"ב להיות באופן של שמחה,
24 ועד לשמחה שבאה לידי ביטוי (לא רק בדיבור, אלא) באופן של שירה – לא רק בשבת שירה, אלא גם
25 בכללות העבודה במשך כל השנה כולה, בכל יום ויום, כמובן גם ממה שמביא רבינו הזקן בתו"א²²
26 בנוגע לענין זכירת יצי"מ בכל יום, ש"איתא בתוספתא²³ שצריך לזכור ג"כ קריעת ים סוף" (שאו הי'
27 ענין אמירת השירה).
- 28 ד. ויש להוסיף בנוגע לענין אמירת השירה – שזהו ענין ששייך אצל כל בני"ב, שהרי כל בני"ב אמרו
29 שירה, ועד שאפילו תינוק בן יומו ועובר במעי אמו אמרו שירה²⁴, ולא עוד אלא שאמירת השירה שלהם
30 היתה באותו אופן וביחד עם משה רבינו, שלכן נאמר²⁵ "אשירה" לשון יחיד²⁶.

20 בלקו"ת שם (ריש ע"ב): "אך התירוץ, שענין השעשוע .. הוא שמתענג כביכול ממה שמשפיע להם כו". וברשימת ההנחה: לפי שהעולם נמשך ממנו ית', ביכלתו לעורר ולפעול שיתענג ממנו, אף שאינו בערך אליו כו'.
21 ראה ב"ר פ"א, ד. וראה גם לקו"ש חל"ד ע' 222. וש"נ.
22 פרשתנו סב, ב.
23 ברכות רפ"ב.
24 ברכות נ, א. וש"נ.
25 פרשתנו טו, א.
26 ראה אוה"ח עה"פ. וראה גם לקו"ש חל"א ע' 69 ואילך. וש"נ.

12 כ"ק אדמו"ר שליט"א הזכיר דוגמא לדבר – מהמדובר אודות ר"ש הידוע, אם הוא בן נתנאל או בן יוחאי (ראה תורת מנחם – התוועדויות חנ"ג ע' 280 ואילך).
13 שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ס"כ ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 108 ואילך).
14 שה"ש ה, א.
15 בראשית ב, ג.
16 ראה ב"ר פי"א, ו ובפרש"י.
17 בהגהה בלקו"ת שה"ש כז, סע"א.
18 שער א.
19 ולהעיר שזהו מהמקומות היחידים שמביא ענין שלא נזכר בע"ח, כי אם בעמק המלך כו'.

1 והענין בזה – דלכאורה הרי זה פלא גדול שתינוק בן יומו ועובר במעי אמו אמרו שירה, שהרי אמירת
 2 השירה היא מצד ראיית דבר נפלא שפועל עליו ביותר ומעורר אותו לומר שירה, ואיך שייך ענין זה
 3 לתינוק בן יומו ועובר במעי אמו?!

4 בשלמא בנוגע לעובר במעי אמו, יש לומר, שכיון ש"נר דלוק לו על ראשו .. ומלמדין אותו כל
 5 התורה כולה"²⁷, לא יפלא שהבין את גודל הענין דקרי"ס עד שפעל עליו לומר שירה; הפלא הוא רק
 6 כיצד היתה אמירת השירה בפועל;

7 אבל בנוגע לתינוק בן יומו – שכבר יצא לאויר העולם, לאחרי ש"בא מלאך וסטרו על פיו ומשכחו
 8 כל התורה כולה"²⁷ – איך שייך שיבין בכלל שקורה ענין של קרי"ס, ועד לאופן שיפעל עליו לומר שירה,
 9 שיש בה כמה פרטים כו', ועד לאמירת שירה באותו אופן וביחד עם משה רבינו?!

10 ויובן בהקדם פלא נוסף בנוגע לקרי"ס – כמסופר במדרשי חז"ל²⁸ שביחד עם קרי"ס נבקעו גם כל
 11 המימות שבעולם, ואינו מובן: מדוע הוצרך הקב"ה לעשות זאת, ובפרט ש"לא²⁹ עביד קוב"ה ניסא
 12 למגנא"?

13 אך הענין הוא³⁰ – כמבואר בחסידות³¹ שהענין דקרי"ס למטה הי' כתוצאה מזה שלמעלה נתבטלו
 14 כל ההגבלות ומחיצות שבין עלמא דאתכסייא (ים) ועלמא דאתגלייא (יבשה), ולכן התוצאה למטה היתה
 15 לא רק בנוגע לקרי"ס, אלא גם בנוגע לכל המימות שבעולם³².

16 ועד"ז בנוגע לאמירת השירה ע"י תינוק בן יומו באופן שוה עם משה רבינו – שגם ענין זה קשור
 17 עם ביטול המחיצות שבין עלמא דאתגלייא לעלמא דאתכסייא, כי, שרש נשמת משה הוא מבחי' עלמא
 18 דאתכסייא [כמבואר בתו"א ד"ה מי שם פה לאדם³³, ששרשו משמיטה הראשונה, דהיינו מבחי' עולם
 19 התהו שלפני עולם התיקון, שהיתה מבחי' חסד הנק' מים, ועז"נ³⁴ "מן המים משיתיהו" לשמיטה דעכשיו,
 20 ולכן הי' "כבד פה וכבד לשון"³⁵, כי בתהו היו האורות גדולים, ולא היו יכולים להתלבש בכלים], וכיון
 21 שנתבטלו המחיצות כו', הנה כל אחד מישראל, אפילו תינוק בן יומו, בהיותו למטה בעלמא דאתגלייא,
 22 הי' יכול להתחבר עם משה רבינו כפי שנמצא למטה, ואפילו כפי שהוא למעלה כו'.

23 ה. וענין זה מהוה הוראה לכל הדורות עד לימינו אלו, כמרומו גם במ"ש "אז ישיר" לשון עתיד³⁶:
 24 כל אחד מישראל, מבלי הבט על מעמדו ומצבו, אפילו תינוק בן יומו שלא התחיל לעשות מאומה,
 25 הרי כיון שהוא מושרש בעצמותו ית', יש לו כבר את כל הענינים, ועד שהוא במעמד ומצב שביכלתו
 26 לומר שירה יחד עם משה רבינו כמו בקרי"ס. ולכן, כשדורשים ללכת ולהתעסק עם הזולת, צריך לדעת
 27 שבודאי יכולים לפעול עליו.

28 וכשמישהו טוען שבכלל לא ניכר על הזולת ששייך לזה – הנה על זה באה ההוראה שכ"ק מו"ח
 29 אדמו"ר בעל ההילולא הי' רגיל להדגיש מתוך להט: "אל³⁷ תבט אל מראהו" ! אל תבט עליו כפי שנראה
 30 בחיצוניות, כיון שאין זה נוגע כלל; העיקר היא פנימיותו, שזוהי נפשו האלקית, שהיא עיקר ועצם מהותו
 31 (עם היותה "נפש השנית" שבו³⁸), ובמילא, אם רק יתעסקו עמו, בודאי שבשעתא חדא וברגעא חדא
 32 יצליחו לפעול עליו.

בראשית ובפרש"י ורמב"ן), לכן, כשנבקע ים סוף לגבי בני",
 הוצרך להיות דוגמתו גם בכל העולם.
 33 שמות נא, ד ואילך.
 34 שמות ב, יו"ד.
 35 שם ד, יו"ד.
 36 ראה בהנסמן לקמן הערה 40.
 37 שמואל-א טז, ז.
 38 תניא רפ"ב. וראה בהנסמן בתניא עם לקוט פירושים
 מרבתינו נשיאינו לשם (ע' נה).

27 נדה ל, ב.
 28 מכילתא ופרש"י פרשתנו יד, כא.
 29 ראה דרשות הר"ן דרוש ח (נעתק בלקו"ש ח"ג ע' 966).
 וראה שבת נג, ב. ועוד.
 30 ראה גם תורת מנחם – התוועדויות חי"ט ע' 312 ואילך.
 וש"נ.
 31 ראה תו"א שם, א. לקו"ת צו יד, ג. טז, ד. תורת מנחם
 – התוועדויות חכ"ח ע' 35 ואילך. ועוד.
 32 בהמשך הענין נאמר גם שכיון שבריאת העולם היא
 בשביל בני" (בראשית), "בשביל ישראל שנקראו ראשית" (ר"פ

1 ובזה ניתוסף גם הענין ד"מאיר עיני שניהם ה"י³⁹, שהפעולה על הזולת תועיל גם בעבודת עצמו,
2 שהרי גם אצלו יכול להיות לפעמים שמתערבים בעבודתו פניות מצד ענינים צדיים, כך, שגם הוא צריך
3 סיוע בעבודתו, וסיוע זה יומשך ע"י התעסקותו עם הזולת.

4 ובענין זה ישנה גם ההוראה מכללות ענין השירה – שהפעולה עם הזולת צריכה להיות לא סתם כדי
5 לצאת י"ח, אלא מתוך שמחה (ולא רק באופן שצובט את לחייו שיהי' נדמה שהוא בשמחה, אלא) אליבא
6 דאמת, ועד לשמחה שמעוררת אותו לומר שירה.

7 ועד שעיי"ז זוכים לענין ד"אז ישיר" לשון עתיד, כמארז⁴⁰ "שר לא נאמר אלא ישיר, מכאן לתחיית
8 המתים מן התורה", כשיקויים היעוד⁴¹ "הקיצו ורננו שוכני עפר", והוא בתוכם, יחד עם משה רבינו,
9 אלא שבמקום "שירה חדשה" לשון נקבה יהי' אז "שיר חדש" לשון זכר⁴², וכל זה – מתוך שמחה וטוב
10 לבב.

11 * * *

12 ו. בנוגע לשבת שירה ישנו ענין נוסף הדורש ביאור:

13 רבינו הזקן כותב בשולחנ⁴³ (ממג"א): "יש נוהגים לתת חטים לפני העופות בשבת שירה (בגלל
14 שבקרי"ס השתתפו גם הצפרים באמירת השירה)⁴⁴, ואינו נכון, שהרי אין מזונותיהם עליך".

15 נויש להעיר, שרבינו הזקן לא כותב שיש איסור בדבר – כיון שיש כזה מנהג ישראל, ולכן מדייק
16 וכותב רק "ואינו נכון". אבל, לאחרי שרבינו הזקן כותב ש"אינו נכון", מובן שיש איסור בדבר].

17 וצריך להבין: מהו הטעם ש"יש נוהגים לתת חטים לפני העופות" דוקא – הרי בקרי"ס היו גם חיות
18 ובהמות שהשתתפו באמירת השירה?

19 ואין לומר שנקט "עופות" בגלל הסיוס "ואינו נכון, שהרי אין מזונותיהם עליך" – שהרי הי' יכול
20 להזכיר חיות ובהמות שאין מזונותיהם עליך.

21 ז. ויובן בהקדם החילוק בין עופות לחיות ובהמות⁴⁵:

22 איתא בגמרא במסכת חולין⁴⁶: "בהמה שנבראת מן היבשה, הכשרה בשני סימנים .. עוף שנברא מן
23 הרקק (שיש בה מים ויבשה), הכשרו בסימן אחד".

24 כלומר: עפר (יבשה) הוא היסוד הכי תחתון מכל היסודות, ואילו מים הוא למעלה ממנו. ולכן, בהמה
25 שנבראת מעפר בלבד, היא בהגשמה יותר, ולכן זקוקה לזיכוך גדול יותר – ע"י שחיטת שני סימנים,
26 ואילו עוף שנברא מעפר ומים, הוא מזוכך יותר, ולכן די לו בשחיטת סימן אחד.

27 וכיון שעופות הם נעלים יותר מבהמות וחיות, מובן, שהשתתפותם של העופות באמירת השירה מהוה
28 חידוש גדול יותר מאשר השתתפותם של הבהמות והחיות, כי, מצד מעלת העופות, יש נתינת מקום שלא
29 יתפעלו כ"כ מקרי"ס כמו בהמות וחיות, שלהיותם בדרגא תחתונה יותר, נקל יותר שיתפעלו מקרי"ס.

30 וכיון שבפועל התפעלו גם העופות מקרי"ס עד שאמרו שירה, מגיע להם מזונות, ולכן "יש נוהגים
31 לתת חטים לפני העופות" דוקא (אלא שבפועל אין לעשות כן, לפי שאין מזונותיהם עליך).

(43) או"ח ששכ"ד ס"ח.

(44) ראה גם שיחת ש"פ בשלח, ט"ו בשבט תשכ"ח סט"ז
(תורת מנחם – התועדויות חמ"ו ע' 95). וש"נ.

(45) ראה גם תורת מנחם – התועדויות ח"ג ע' 47. וש"נ.

(46) כז, ב (ובפרש"י).

(39) משלי כט, יג. וראה תמורה טז, א. תניא בהקדמה.

(40) סנהדרין צא, סע"ב. מכילתא ופרש"י עה"פ.

(41) ישע"י כו, יט.

(42) מכילתא שם. הובא בתוד"ה ה"ג ונאמר – פסחים קטז,

ח. ומזה למדים הוראה בעבודה:

1 יכול משהו לטעון⁴⁷: מדוע דורשים ממנו להתפעל מהענין של קרי"ס – הרי כבר למד מאמרי חסידות
2 ומבין היטב ענין התהוות העולם מאין ליש, שזהו פלא גדול יותר מקרי"ס⁴⁸, וא"כ, מה יש לו להתפעל
3 מקרי"ס עד כדי אמירת שירה?!

4 ויתירה מזה – ממשיך לטעון: הוא למד בחסידות שהעילוי דלעתיד לבוא יהי' הרבה יותר מאשר
5 העילוי דיצי"מ,
6

7 – וכמובן גם מדברי המשנה⁴⁹ ש"מזכירין יציאת מצרים כו' לימות המשיח", והיינו, שאע"פ שבימות
8 המשיח יהי' מעמד ומצב נעלה יותר מאשר יצי"מ, מ"מ, גם אז יזכירו הענין דיצי"מ –

9 וכיון שזהו ענין שמונה אצלו בהבנה והשגה, הרי זה אצלו באופן ש"במקום שרצונו של אדם שם
10 הוא נמצא"⁵⁰, ובהיותו כבר במעמד ומצב היותר נעלה דלעתיד לבוא, אין לו מה להתפעל מהענין דקרי"ס
11 שהי' ביצי"מ!

12 ועל זה באה ההוראה מהעופות – שלמרות שגדלה מעלתם יותר משאר הנבראים, הנה גם הם התפעלו
13 כשראו הפלא דקרי"ס, עד כדי כך, שגם הם השתתפו באמירת השירה. ומזה מובן גם בנוגע לכל אחד
14 מישראל – שעומד בדרגא נעלית יותר מהעופות, כמובן גם מהמנהג "לתת חטים לפני העופות", דכיון
15 שנותן להם מזון הרי הוא למעלה מהם⁵¹ – שאע"פ שמבין ענינים נעלים יותר מקרי"ס, עליו להיות
16 בהתפעלות מהענין דקרי"ס.

17 וההסברה בזה שיש מקום להתפעלות מקרי"ס גם ביחס למעמד ומצב דלעתיד לבוא – כי, אע"פ
18 שגדלה המעלה דלעתיד לבוא לגבי יצי"מ, מ"מ, יש גם מעלה ביצי"מ, שלכן נאמר⁵² "כימי צאתך מארץ
19 מצרים אראנו נפלאות", כיון שיצי"מ היתה ההתחלה ופתיחת הצינור על ענין הגאולה⁵³.

20 [וע"ד שמצינו בנוגע לאברהם אבינו ומשה רבינו – שמחד גיסא, גדלה מעלת משה רבינו, שהוא
21 השביעי, שהוריד את השכינה מרקיע הא' לארץ⁵⁴, שזהו עילוי גדול יותר מאשר המשכת השכינה מרקיע
22 לרקיע שנפעלה ע"י שאר ששת הרועים, כיון שתכלית הכוונה היא המשכת השכינה למטה דוקא; אבל
23 לאידך גיסא יש גם מעלת אברהם לגבי משה, שלכן נאמר למשה "במקום גדולים אל תעמוד"⁵⁵ – כיון
24 שהוא הראשון שפתח וסלל את הדרך לכל הבאים אחריו].

25 ט. ועתה נבוא להשלים הענינים שדובר אודותם בהתוועדות דיום ההילולא, ולכל לראש, בנוגע לענין
26 שהיו צריכים מיד להעיר ולשאול שאלה פשוטה, ולפועל, הנה עד עתה – אף שכבר עברו ששה ימים
27 – אף א' לא העיר מאומה:

28 דובר בהתוועדות דיום ההילולא⁵⁶, שאי אפשר לומר שהתורה ניתנה לדור מיוחד ותקופה מיוחדת,
29 ובמילא אין זה מתאים לדורנו זה, כיון שהתורה ניתנה לפני יותר משלש וחצי אלפי שנה, ומאז עברו
30 כו"כ תקופות, ואעפ"כ, הנה במשך כל הזמן החזיקו ואחזו בתורה באופן שהיא "חיינו ואורך ימינו",
31 כך, שזהו ענין שניסו אותו במשך ריבוי שנים, ומזה מוכח שאין זה שייך לדור מסויים, אלא לכל הדורות.

הקב"ה, ולא .. בידי בשר ודם" (נח ה, יא ובפרש"י), ונמצא, שהעוף אינו זקוק לאדם, ובמילא הוא למעלה ממנו, ולכן צריך להתעסק עמו (חסר קצת, ואינו ברור כ"כ – המו"ז).

(52) מיכה ז, טו.

(53) ראה סה"מ תרצ"א ע' רעה. וש"נ.

(54) ב"ר פי"ט, ז. וש"נ.

(55) שם פנ"ה, ו. וש"נ.

(56) שיחת מוצש"ק פ' בא, יו"ד שבט ס"ח (תורת מנחם – התוועדות חע"א ע' 95 ואילך). וש"נ.

(47) ראה גם תורת מנחם – התוועדות חס"ז ע' 269. וש"נ.

(48) ראה תניא שעהיה"א פ"ב.

(49) ברכות יב, סע"ב.

(50) ראה כש"ט בהוספות סמ"ח. וש"נ.

(51) בהמשך הענין נתבאר, שלכאורה יכול לשאול לאידך גיסא: כיון שהוא נעלה יותר מהעופות, למה צריך להתעסק עמם? ועל זה אומרים לו, ש"אין מזונותיהם עליך", אלא הם ניזונים ע"י הקב"ה בעצמו, וכפי שמצינו שהיונה הביאה לנח "עלה זית טרף בפי", להורות ש"יהיו מזונותי .. בידו של

- 1 אך על זה היו צריכים לשאול מיד: מדוע נאמר שהתורה ניתנה לפני שלש וחצי אלפי שנה (ובפרט
2 שנאמר כך כמ"פ במשך ההתוועדות) – בה בשעה שמ"ת הי' לפני שלשת אלפים ושלוש מאות שנה?!
- 3 [ומכאן רואים מדת שימת-הלב לדברים שנאמרים בהתוועדות. יכולים לומר ששנים ועוד שנים הם
4 אחד, ואף א' לא יתעכב על זה. וזאת – לא בגלל שמקבלים כל דבר באמונה פשוטה, אלא בגלל שבכלל
5 לא שמים לב להנאמר בהתוועדות, כיון שהמחשבה נמצאת במקום אחר, והרי במקום שרצונו של אדם
6 שם הוא נמצא⁵⁰, כך שהוא בכלל לא נמצא כאן!...] .
- 7 י. ובכן, מה שנאמר שלש וחצי אלפי שנים, ולא שלשת אלפים ושלוש מאות שנה – הי' מכוון לתוכן
8 הענין שדובר אודותיו:
- 9 עיקר הנקודה שהובהרה בהתוועדות היא – שייכותה של התורה לכל אחד מישראל בתור יחיד, ולכן
10 לא נזכר הזמן המדוייק דמ"ת, לפני שלשת אלפים ושלוש מאות שנה, כיון שאופן נתינת התורה במ"ת
11 הי' לכללות בני" בתור עם, ולא באופן ששייך במיוחד לכל אחד בתור יחיד.
- 12 ולכן הי' המכוון להתייחס לזמנו של אברהם אבינו:
- 13 בה בשעה שהיו מסביבו אבימלך ופרעה, קו הימין⁵⁷ וקו השמאל⁵⁸ – "קיים אברהם אבינו כל התורה
14 כולה, שנאמר⁵⁹ עקב אשר שמע אברהם בקולי וגו', אפילו עירובי תבשילין, שנאמר⁵⁹ תורותי, אחת תורה
15 שבכתב ואחת תורה שבעל פה"⁶⁰.
- 16 ואף שהי' זה קודם מ"ת, הרי אז התחילה כבר ההכנה למ"ת (כמבואר בכתבי האריז"ל⁶¹ ע"ד הקבלה,
17 וכן הוא ע"פ נגלה, שפעולת המילה דאברהם היתה מעין המילה שלאחרי מ"ת⁶²), אלא שעיקר הענין
18 נסתים ונפעל במ"ת, שאז בטלה הגזירה שעליונים לא ירדו לתחתונים וכו'⁶³.
- 19 וכיון שחיותו ופעולתו של אברהם אבינו בקיום תומ"צ היתה בתור יחיד – הרי זו הוכחה שהענין
20 של מ"ת (שהתחיל כבר ע"י אברהם אבינו) שייך לכל אחד מישראל בתור יחיד.
- 21 אלא שאם מחשבים מזמנו של אברהם אבינו, הרי זה שלשת אלפים ושבע מאות, ולא שלש וחצי
22 אלף?
- 23 אך הענין הוא – שכיון שנוגע כאן הן הזמן דמ"ת והן הזמן דאברהם אבינו, לכן נאמר המספר שלש
24 וחצי אלף, שהוא בין שני המספרים הנ"ל (שלשת אלפים ושלוש מאות – זמן מ"ת, או שלש אלפים
25 ושבע מאות – זמנו של אברהם אבינו), וכולל אותם.
- 26 יא. ועוד י"ל בזה:
- 27 איתא בגמרא⁶⁴: "כיון שיצאו רוב שנותיו של אדם (ל"ו שנה, שהרי ימי שנותינו בהם שבעים
28 שנה"⁶⁵) ולא חטא, שוב אינו חוטא".
- 29 ומזה מובן גם בנוגע לכללות העולם:
- 30 אמרו רז"ל⁶⁶ "שית אלפי שני הוו עלמא, וחד חרוב" (אף שלפעמים מצינו שמונים רק ששת אלפי
31 שנה, כמו "שני אלפים תהו, שני אלפים תורה, שני אלפים ימות המשיח"⁶⁶), היינו, שמשך הזמן של
32 כללות הבריאה הוא שבעת אלפי שנה, ונחלק לשנים: שית אלפי שני – כנגד ששת ימי השבוע, וחד
33 חרוב – כנגד יום השבת⁶⁷, דכשם שיום השבת הוא לעצמו, כך גם אלף השביעי הוא בפ"ע.

(62) ראה לקו"ש ח"ה ע' 79 ואילך. ועוד.

(63) שמו"ר פי"ב, ג. תנחומא וארא טו. ועוד.

(64) שם לח, ב.

(65) תהלים צ, י"ד.

(66) סנהדרין צז, סע"א. וש"נ.

(67) ראה רמב"ן בראשית ב, ג. ועוד.

(57) ספר הערכים חב"ד (כרך א) ערך אבימלך (ע' לד ואילך).

וש"נ.

(58) ראה זח"א רי, א. לקו"ת שה"ש כד, ד. ובכ"מ.

(59) תולדות כו, ה.

(60) יומא כח, ב.

(61) ל"ת להאריז"ל ר"פ לך לך. וראה אוה"ת חיי שרה קכו,

א ואילך.

1 ונמצא, שרוב שנותיו של העולם הוא – לאחרי שעוברים שלש וחצי אלפי שנים. ולכן הודגש שמשך
2 הזמן שהעולם מתקיים וחי עם התורה הוא יותר משלש וחצי אלפי שנה, וזוהי ההוכחה (אם מצד עבודה
3 או מצד חזקה, אבל בכל אופן, זוהי המציאות) שהתורה היא הדרך האמיתית לחיים של יהודי בעולם.
4 וענין זה הוא באופן שכל דבר בעולם שהוא היפך הקדושה אינו שייך אליו, ואינו חפץ בו כו',
5 – כפתגם הרב המגיד⁶⁸ בנוגע למארז"ל⁶⁹ "אל יאמר אדם אי אפשי בבשר כו', אלא אפשי, ומה
6 אעשה ואבי שבשמים גזר עליי", שענין זה שייך לצדיק, משא"כ בינוני, שמדתו היא מדת כל אדם⁷⁰,
7 צריך לומר "אי אפשי" –

8 והיינו, שפועל בעצמו ובחלקו בעולם הרגש האלקות, ולכן, כשיש איזה מציאות שהיא היפך האלקות,
9 הרי זה אצלו באופן ד"אי אפשי".

10 ועי"ז שפועל בעצמו הענין ד"אי אפשי", הרי הוא מכריע את עצמו ואח"כ מכריע גם את העולם
11 כולו לכף זכות⁷¹, ופועל את הגאולה ע"י משיח צדקנו.

12 * * *

13 יב. מאמר (כעין שיחה) ד"ה ובני ישראל הלכו ביבשה וגו'.

14 * * *

15 יג. כרגיל ללמוד פסוק בפרשת השבוע עם פירוש רש"י, ולאחרונה – להתעכב על שאלה בפשטות
16 הכתובים שמתעוררת אצל בן חמש למקרא, ומפרשים מתעכבים על זה, ואעפ"כ לא מצינו שרש"י יתעכב
17 על זה:

18 בסוף פרשת שירה נאמר⁷² "ויבוא עמלק וילחם עם ישראל גו'", "ויאמר משה אל יהושע . . צא הלחם
19 בעמלק"⁷³. ולכאורה אינו מובן: היתכן שמשה שולח את יהושע להלחם בעמלק, ואילו הוא בעצמו לא
20 משתתף בזה?!

21 ובלשון הכתוב (בנוגע לכניסה לארץ ישראל): "האחיכם יבואו למלחמה ואתם תשבו פה"⁷⁴ – שאף
22 שהבן חמש למקרא לא למדו עדיין, הרי זו טענה שמובנת ע"פ שכל הפשוט, שכאשר מצווים לערוך
23 מלחמה, אזי משתתפים בזה; וכשם שבכל הענינים עד עתה הנהיג משה את בניו, הי' לו להנהיגם גם
24 בענין זה (וכפי שהנהיגם במלחמת סיחון ועוג⁷⁵), ולא לשלוח מישהו אחר לערוך ולנהל את המלחמה.
25 והרי זוהי שאלה פשוטה שמתעוררת אצל בן חמש למקרא, ולא מצינו שרש"י יתעכב על זה.

26 ויתירה מזה: רש"י בעצמו מזכיר את העובדה שמשה לא יצא להלחם בעמלק – בפירושו על הפסוק⁷⁶
27 "ידי משה כבדים": "בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו". וכיון שכן, מתחזקת יותר
28 השאלה: מדוע לא מבהיר רש"י הטעם לכך שמשה עצמו לא יצא להלחם בעמלק, אלא מנה אחר תחתיו?
29 והנה, הגו"א (למהר"ל מפראג) כתב: "ואם תאמר, ולמה מנה משה אחר תחתיו, ויש לומר, כמו
30 שאמרו ז"ל⁷⁷ ויאמר משה ליהושע, לפי שהוא מזרע של יוסף, וכתיב⁷⁸ והי' בית יעקב אש ובית יוסף

68 הובא בלקו"ת ואתחנן ט, ד.

69 תו"כ ופרש"י קדושים כ, כו.

70 תניא רפי"ד.

71 ראה קידושין מ, סע"א ואילך. רמב"ם הל' תשובה פ"ג

ה"ד.

72 פרשתנו יז, ח.

73 שם, ט.

74 מטות לב, ו.

75 ראה פרש"י פינחס כז, יז.

76 פרשתנו שם, יב. נתבאר בארוכה בלקו"ש חכ"א ע' 89

ואילך.

77 יל"ש פרשתנו רמז רסד. מפסדר"כ פ"ג. וראה פסי"ר

פי"ב. ועוד.

78 עובדי' א, יח.

1 להבה ובית עשו לקש (כפי שכבר הובא בארוכה בפירוש רש"י לפנ"ז⁷⁹), ועמלק מזרע עשו, לכך מנה
2 את יהושע".

3 ובכן: זהו אמנם פירוש נאה ע"ד הדרוש (אף שאינו צריך הסכמה...), אבל אין זה שייך לבן חמש
4 למקרא שלומד פירוש רש"י ע"ד הפשט, שאף שלמד כבר בפ' ויחי⁸⁰ בברכת יעקב לאפרים ומנשה, ששת
5 את ימינו על ראש אפרים, בגלל שעתיד יהושע לצאת ממנו, לא יעלה על דעתו לקשר את הדברים, שלפי
6 שיהושע הוא מזרע יוסף, שיש ביכלתו לנצח את עשו, לכן עליו לנהל את המלחמה עם עמלק שמזרע
7 עשו.

8 יד. גם צריך להבין בפירוש רש"י על הפסוק "וידי משה כבדים"⁷⁶:

9 (א) מדוע מפרש רש"י ש"בשביל שנתעצל במצוה ומנה אחר תחתיו, נתייקרו ידיו" – הרי במדרשי
10 חז"ל⁸¹ מבואר שהסיבה לכך היא בגלל שדחה את המלחמה ל"מחר", ולמה מפרש רש"י שזהו בגלל
11 ש"מנה אחר תחתיו"?

12 (ב) אם הסיבה לכך שמשה לא יצא בעצמו להלחם בעמלק היא בגלל "שנתעצל במצוה" – למה נענש
13 רק בכך ש"נתייקרו ידיו"?

14 והגע עצמך: הבן חמש למקרא למד כבר מ"ש בפ' שמות⁸² "ויהי בדרך במלון (משה) ויפגשוהו ה'
15 ויבקש המיתו", "למשה, לפי שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה"; ואילו כאן,
16 "נתעצל במצוה", ואעפ"כ לא נענש עונש מיתה, אלא רק "נתייקרו ידיו"!

17 ויתירה מזה:

18 מה שנתרשל ולא מל את אליעזר בנו – הרי זה ענין פרטי, ואילו כאן מדובר אודות ענין שנוגע לכלל
19 ישראל, ואעפ"כ, לא נענש עונש מיתה, אלא רק "נתייקרו ידיו".

20 זאת ועוד:

21 בנוגע למילת אליעזר – מביא רש"י פירוש נוסף: "תניא א"ר יוסי, ח"ו, לא נתרשל, אלא אמר, אמול
22 ואצא לדרך, סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים, אמול ואשהה שלשה ימים, הקב"ה ציוני לך שוב מצרים",
23 והיינו, שעיקוב המילה הי' (לא התרשלות ח"ו, אלא) מצד חשבון ע"פ תורה, ואעפ"כ, נענש עונש מיתה;
24 ואילו כאן, שלכאורה אין חשבון ע"פ תורה שלא יצא בעצמו למלחמה בעמלק, הי' העונש רק בכך
25 ש"נתייקרו ידיו".

26 (ג) מהו טעם החילוק בין "נתרשל" שבפירוש רש"י בפ' שמות ל"נתעצל" שבפירוש רש"י בפרשתנו?

27 טו. גם צריך להבין בנוגע לכללות הפסוק "ויאמר משה אל יהושע":

28 השם "יהושע" – ניתן בעת שנשתלחו המרגלים, בשנה השנית⁸³, ואילו עד אז הי' נקרא בשם "הושע",
29 כמ"ש⁸⁴ "ויקרא משה להושע בן נון יהושע". וא"כ, מדוע נאמר כאן "ויאמר משה אל יהושע", שנקרא
30 בשם "יהושע" ולא בשם "הושע"?

31 יש מפרשים⁸⁵, שהחידוש ד"ויקרא משה להושע גו' יהושע" בעת שילוח המרגלים הוא רק בנוגע
32 לאופן קריאתו ברבים, אבל ביחיד קראו משה בשם "יהושע" גם לפנ"ז.

33 אבל בפשטות הכתובים אין זה מחוור כלל, כי, נוסף לכך שלא מצינו בשום מקום חילוק באופן
34 קריאת שמו ביחיד או ברבים, הרי הטעם לשינוי השם מ"הושע" ל"יהושע" הוא – כפירוש רש"י⁸⁴ –

(83) ראה פרש"י בדברים א, ב.

(84) שלח יג, טז.

(85) ראה רמב"ן כאן.

(79) ר"פ וישב.

(80) מת, יט.

(81) ראה תיב"ע ומכילתא (הובא ביל"ש) כאן.

(82) ד, כד ובפרש"י.

1 לפי ש"התפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים"; וכיון שכל ענין שילוח המרגלים לא הי' דבר מוכרח,
 2 כפי שפירש רש"י מ"ש⁸⁶ "שלח לך", "לדעתך, אני איני מצוה לך" – הרי גם שינוי השם מ"הושע"
 3 ל"יהושע" לא הי' דבר המוכרח. ומה גם שאפילו בשעה שמשה מחליט לשלוח מרגלים, אין הכרח שיבחר
 4 ביניהם את יהושע, שאז יצטרך להתפלל עליו י"ה יושיעך מעצת מרגלים, ולשנות את שמו ל"יהושע".
 5 וכיון שכן, אין מקום לכאורה לקרותו "יהושע" לפני המאורע דשילוח המרגלים⁸⁷.

6 וכמדובר כמ"פ שכל מה שקשור לפשוטו של מקרא, צריך להיות מוכרח ומובן בפשטות הכתובים,
 7 ובהכרח לומר שהסיבה לכך שרש"י אינו מבאר דבר מסויים, היא, בגלל שסומך שהבן חמש למקרא יבין
 8 זאת מעצמו, או שכבר הבחיר זאת באיזהו מקומן. וכפי שיתבאר לקמן.

9 טז. בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר דפרשת השבוע, מתעכב אאמו"ר בהערה האחרונה⁸⁸ על מאמר
 10 הזהר⁸⁹ על הפסוק⁹⁰ "ראו כי ה' נתן לכם השבת", "ר' חזקי' פתח שיר⁹¹ המעלות ממעמקים וגו'", ומבאר:

11 "השייכות דהדרשה הזאת ע"פ ממעמקים קראתיך לראו כו' השבת, הוא, כי ר' חזקי' מפרש שמעמקים
 12 (לשון רבים) קאי על עומקא דבירא, בינה, הנמשך ממבועא דכולא, חכמה . . שהוא עדן ונהר, שמשם
 13 נמשך השפע לכל הששה מדות דז"א. והיינו ראו כו' השבת, שהוא יומא שביעאה, בינה, שמלובש בה
 14 חכמה, והוא הוא העומקא דכלא והעומקא דבירא, שמיני' מתברכין השיתא יומין ו"ק דז"א. וזהו וקראת
 15 לשבת ענג⁹², ר"ת עדן נהר גן, עדן נהר הוא הב' עומקים, שמשם נמשך השפע והברכה להגן, בחי' מל',
 16 שמל' היא ג"כ בחי' שבת וכו'".

17 אך עדיין צריך להבין: מהו הענין ששבת היא בינה (שמלובש בה חכמה), והיא גם בחי' המלכות.
 18 וכמודגש יותר בענין גן עדן, שלכאורה הם ב' ענינים שונים, עדן (חכמה שמתלבשת בבינה) וגן (מלכות),
 19 ואעפ"כ מחברים אותם ביחד: גן עדן.

20 וכפי שיתבאר לקמן.

21 * * *

22 יז. בנוגע לפירוש רש"י – הנה הטעם מדוע אמר משה ליהושע "צא הלחם בעמלק", ולא יצא בעצמו
 23 להלחם בו, יובן ע"פ הדיוק בפירוש רש"י ד"ה "מחר⁹³", "בעת המלחמה, אנכי נצב⁹³":

24 בפסוק לא ברור אם תיבת "מחר" מתייחסת למ"ש לפני' – "צא הלחם בעמלק מחר", או שמתייחסת
 25 למ"ש לאחרי' – "מחר אנכי נצב גו'". ולכן מפרש רש"י: "מחר", "בעת המלחמה אנכי נצב", היינו,
 26 שתיבת "מחר" מתייחסת למ"ש לאחרי' – "מחר אנכי נצב".

27 אבל עפ"ז הי' רש"י צריך לכתוב רק "מחר, אנכי נצב"; ולשם מה מוסיף רש"י את התיבות "בעת
 28 המלחמה"?

(86) ר"פ שלח.
 (87) בענין זה נמסר מענה כ"ק אדמו"ר שליט"א (בע"פ), שמצינו כמ"פ דברים שנקראו ע"ש העתיד*, ולדוגמא – בנוגע לנהרות גיחון וחדקל: "הסובב את כל ארץ כוש . . ההולך קדמת אשור", ש"עדיין לא היו וכתב המקרא ע"ש העתיד" (בראשית ב, יג"ד ובפרש"י).
 (88) לקוטי לוי"צ לזח"ב ס"ע עג ואילך.
 (89) ח"ב סג, סע"א.
 (90) פרשתנו טז, כט.
 (91) תהלים קל, א.
 (92) ישעי' נח, יג.
 (93) בהבא לקמן – ראה גם שיחת ש"פ בשלח, י"ז שבט תשל" סיי"א (תורת מנחם – התוועדויות חנ"ט ע' 158 ואילך).

(* ראה לקח טוב משפטים כד. יג (הובא בתו"ש פרשתנו עה"פ): "עדיין לא הי' שמו יהושע . . אלא . . נקרא על שם שנתיד להיות, ללמדך שאין מוקדם ומאוחר בתורה".

- 1 אך כאן רואים שבב' תיבות אלו מבהיר רש"י את כל הענין:
- 2 "אנכי נצב" – אינו ענין צדדי שאינו שייך למלחמה, אלא זהו "בעת המלחמה", והיינו, שהפעולה
- 3 ד"אנכי נצב" היא השתתפותו של משה במלחמה,
- 4 ולא רק השתתפות סתם, אלא בכך מנהיג משה את המלחמה – עי"ז ש"מטה האלקים בידי" (כהמשך
- 5 הכתוב), כפי שהבן חמש למקרא זוכר מה שלמד זה עתה בקריעת ים סוף שמשה אמר לבנ"י "ה' ילחם
- 6 לכם ואתם תחרישון"⁹⁴, כי אם "ויסעו"⁹⁵, ואילו משה – "ואתה הרם את מטך ונטה את ירך על הים
- 7 ובקעהו"⁹⁶, ומכאן רואה הבן חמש למקרא סדר הנהגתו של משה – שאינו צריך לקפוץ בעצמו לתוך
- 8 הים, אלא רק להרים את מטהו כו', ועי"ז מתאפשרת נסיעת בני"; ומזה מובן גם בנדו"ד, שאין צורך
- 9 שמשה יצא בעצמו להלחם בעמלק, כי אם להנהיג את בני" במלחמה, עי"ז ש"אנכי נצב על ראש הגבעה
- 10 ומטה האלקים בידי".
- 11 ולכן אין מקום לשאול מדוע לא יצא משה בעצמו להלחם בעמלק – כי, השתתפותו של משה
- 12 במלחמה היא לא ע"י יציאתו למלחמה ביחד עם כל ישראל, אלא עי"ז שמנהיג אותם במלחמה ע"י
- 13 עמידתו למעלה עם מטה האלקים כו'.
- 14 יח. אך עפ"ז שואל הבן חמש למקרא לאידך גיסא: מדוע אומר רש"י שמשה "נתעצל במצוה" ובגלל
- 15 זה "נתייקרו ידיו" – בה בשעה שמשה מילא את תפקידו במלחמה עי"ז שנצב על הגבעה ומטה האלקים
- 16 בידו?!
- 17 והביאור בזה⁹⁷ – מבין הבן חמש למקרא בעצמו ממה שלמד בקרי"ס:
- 18 על הפסוק⁹⁵ "מה תצעק אלי", מפרש רש"י: "למדנו שהי' משה עומד ומתפלל, אמר לו הקב"ה, לא
- 19 עת עתה להאריך בתפלה, שישראל נתונין בצרה".
- 20 ומזה מובן, שאע"פ שמשה הי' צריך לעמוד על ראש הגבעה עם מטה האלקים בידו ולהתפלל –
- 21 "ויהי ידיו אמונה", "פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה" – לא הי' צריך להאריך בתפלתו כמשך כל
- 22 היום, "עד בוא השמש"⁹⁸, אלא כיון שישראל נתונין בצרה, הי' לו לקצר בתפלתו,
- 23 – ולהעיר ממ"ש בפע"ח⁹⁹ (אע"פ שבן חמש למקרא לא יודע זאת...) שהזמן של תפלה קצרה הוא
- 24 לא יותר מג' שעות, שבזמן זה יכולים להמשיך מוחין עליונים כו' –
- 25 ומיד לאחר תפלה קצרה – לילך ולהשתתף עמהם במלחמה.
- 26 וכיון שהאריך בתפלה "עד בוא השמש" – נענש, אבל לא בעונש גדול, שהרי סוכ"ס הועילה תפלתו
- 27 לנצחון במלחמה, כי אם בכך ש"נתייקרו ידיו".
- 28 יט. וזהו גם הדיוק בפירוש רש"י "שנתעצל כו'", ולא "שנתרשל" (כבפ' שמות) – כי:
- 29 "נתרשל" פירושו שדוחה את הדבר לאחר זמן, ולעת-עתה אינו עוסק בו, ואילו "נתעצל" פירושו
- 30 שעושה זאת, אלא שעשייתו אינה במהירות, כי אם לאט לאט.
- 31 ולכן מדייק רש"י "בשביל שנתעצל כו'" – כיון שמשה (לא נתרשל, אלא) עשה מה שעליו לעשות
- 32 – נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים בידו, באופן שידי פרושות בתפלה, אלא שעשייתו נתארכה ביותר
- 33 (שהאריך בתפלה).

(תורת מנחם – התוועדויות שם ע' 166 ואילך).

(98) שם יז, יב ובפרש"י.

(99) שער התפלה פ"ז. וראה גם תורת מנחם – התוועדויות

חמ"ו ע' 192. וש"נ.

(94) פרשתנו יד, יד.

(95) שם, טו.

(96) שם, טז.

(97) ראה גם לקו"ש שם ע' 94. שיחת ש"פ בשלח הנ"ל ס"כ

1 ו"בשביל שנתעצל . . נתייקרו ידיו", והיינו, שאע"פ שידיו היו פרושות השמים בתפלה נאמנה ונכונה,
 2 שאז צריך להיות במעמד ומצב שמצד כוונת התפלה לא ירגיש מה שנעשה מסביבו כו', מ"מ, כיון שלא
 3 הי' זה הזמן להאריך בתפלה, לכן "נתייקרו ידיו"¹⁰⁰.
 4 ומזה למדים הוראה בעבודה – שכאשר יהודי מתעסק לבטל את ה"עמלק" שבו או שבסביבתו, יתכן
 5 שיחשוב שעליו לעמוד ולהתפלל באריכות, ועי"ז יבטל את קליפת עמלק. ועל זה באה ההוראה: "לא
 6 עת עתה להאריך בתפלה", אלא יש למהר ולצאת מיד למלחמה כו'.
 7 כ. והטעם שרש"י לא מפרש כדברי המכילתא שהסיבה לכך ש"נתייקרו ידיו" היא בגלל שדחה את
 8 המלחמה ל"מחר"⁹³ – יש לומר:
 9 לפי דברי המכילתא שנענש על זה שדחה את המלחמה למחר – הנה הא גופא קשיא: מהי הסיבה
 10 שבגללה דחה משה את המלחמה למחר?!
 11 ולכן מוכרח רש"י לפרש פשוטו של מקרא באופן אחר – שאין מקום לעונש על דחיית המלחמה
 12 למחר, כיון שאין בכך חסרון כלל.
 13 וענין זה מבהיר רש"י עי"ז שמפרש מ"ש¹⁰¹ "בחר לנו אנשים", "גבורים ויראי חטא שתהא זכותן
 14 מסייעתן", ומובן, שבחירת אנשים גבורים ויראי חטא, ובפרט כאלו שימצאו חן בעיני משה, אינה יכולה
 15 להיות תיכף ומיד על אתר, ולכן הי' צורך לדחות את המלחמה למחר.
 16 כא. הביאור בנוגע להערות אאמו"ר על הזהר:
 17 הקשר של ענין השבת עם בינה וגם עם מלכות – יש לבאר ע"פ המדובר¹⁰² בענין חרב של שתי
 18 פיות, שענינה לכרות את יניקת החיצונים בב' האופנים: ממקום גבוה ביותר, ע"ד מ"ש¹⁰³ "אם תגבי'
 19 כנשר גו' משם אורידך", או מריבוי הצמצומים. וענינם בספירות – בינה ומלכות: ע"י בינה נכרתת היניקה
 20 ממקום גבוה, וע"י מלכות – ש"רגלי' יורדות"¹⁰⁴ – נכרתת היניקה מריבוי הצמצומים. אמנם, ב' ענינים
 21 אלו נעשים (לא ע"י שתי חרבות שונות, אלא) ע"י חרב אחת שיש לה שתי פיות (וע"ד משנת"ל
 22 במאמר¹⁰⁵ אודות האחדות של ב' הענינים דחמימות וקרירות, שנמשכים ממקום אחד).
 23 ועד"ז בנוגע לשבת – שזוהי דרגא אחת שיש בה הענינים דחכמה ובינה (עדן ונהר), וגם ההמשכה
 24 למלכות (ועל ידה – למטה מזה עד לעוה"ז), להמשיך שם בחי' החכמה והבינה.
 25 כב. ולהעיר, שהמדובר אודות ענין השבת קשור עם המדובר כמ"פ בנוגע להדגשת ענין השבת בשנה
 26 זו,
 27 החל מצד כללות השנה – שהיא שנת השמיטה, "שבת לה"¹⁰⁶, וכן ר"ה (שמצד עצמו הו"ע השבת¹⁰⁷)
 28 חל בשבת, וכן י"ט כסלו, ר"ה לחסידות¹⁰⁸, חל בשבת, וכן יום ההילולא חל בשבת (נוסף לכך שיום
 29 הילולא מצד עצמו קשור גם עם ענין השבת, כי, בשבת היא העלי' ד"ויכולו השמים וגו'"¹⁰⁹, וזהו גם
 30 ענינו של יום ההילולא, שבו מתעלים כל הענינים שהיו במשך ימי חייו, ובפרט כשמדובר אודות איש
 31 כללי, כך, שגם העלי' היא של ענינים כלליים).

103 עובדי' א, ד.
 104 משלי ה, ה. וראה אוה"ת נ"ך עה"פ (ע' תקסד ואילך).
 105 פ"ה (תורת מנחם – התוועדויות חע"א ס"ע 137 ואילך).
 106 בהר כה, ב"ד.
 107 ראה לקו"ת דרושי ר"ה נו, א ואילך. ובכ"מ.
 108 אג"ק אדמו"ר מוהרש"ב ח"א ע' רנט. וש"נ (נעתק ב"היום יום" בתחלתו).
 109 בראשית ב, א. וראה לקו"ת בהר מא, א. ובכ"מ.

100 חסר קצת – בנוגע למ"ש רש"י בפירושו "בחר לנו" (שם, ט), "לי ולך, השווהו לו, מכאן אמרו יהי כבוד תלמידך חביב עליך כשלך, וכבוד חברך כמורא רבן . . ומורא רבך כמורא שמים", שלכן הי' כאן ענין שפגע ("אָנגערייט") כביכול בכבוד השכינה (המו"ז).
 101 שם, ט.
 102 ד"ה באתי לגני – דש"פ בא, יו"ד שבט פ"ד ואילך; דמוצש"ק בא, יו"ד שבט פ"ג ואילך (תורת מנחם – התוועדויות חע"א ע' 58 ואילך; ע' 81 ואילך). וש"נ.

- 1 והרי כללות ענין השבת הוא באופן ש"אין עצב בה"¹¹⁰, אלא כל הענינים צריכים להיות מתוך מנוחה,
 2 שמחה ותענוג¹¹¹, ובאופן שממשיכים את ענין התענוג בכל הענינים הרוחניים והגשמיים, ועד לבני חיי
 3 ומזוני, וכולם – רויחי.
- 4 וכך באים מפרשת בשלח – באופן של שירה – לפרשת יתרו, שבה מקבלים את התורה, לאחרי
 5 הקדמת נעשה לנשמע,
- 6 ועד שבאים לגאולה האמיתית והשלימה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.
- 7 [כ"ק אדמו"ר שליט"א נתן המזונות עבור ה"מלוח מלכה", ולאחרי שברך ברכה אחרונה ונטל ידיו
 8 לתפלת מנחה (ובינתיים ערכו "שבע ברכות") – התחיל לנגן בעצמו הניגון "צמאה לך נפשי", ואח"כ
 9 אמר:]
- * * *
- 10
- 11 כג. ידועה תורת הבעש"ט¹¹² על הפסוק¹¹³ "צמאה לך נפשי גו' כן בקודש חזיתך" (שאמר דוד המלך
 12 בהיותו במדבר, במצב של צמאון ותשוקה שיוכל לבוא אל מקום הקודש¹¹⁴), "הלואי בקודש חזיתך", שגם
 13 כשנמצאים "בקודש", יהי' אותו צמאון ותשוקה כמו בהיותו "בארץ צי' ועייף".
- 14 וכך יכולים לומר בקשר למעמד ומצב עתה בארץ הקודש בנוגע ל"מיהו יהודי":
- 15 תמורת זה ש"מציון תצא תורה ודבר ה' מירושלים"¹¹⁵ לכל תפוצות ישראל – הנה דוקא משם יוצא
 16 ענין של גיור באמצעות תעודת-נייר תמורת 25 דולר, ועי"ז נחשב ל"יהודי" בכל העולם כולו! – עד
 17 עתה לא עלה על הדעת לעשות דבר כזה בחוץ-לארץ, אלא דוקא בארץ ישראל!
- 18 ועל זה אפשר לומר "כן בקודש חזיתך" – הלואי שבארץ הקודש לא היו סוטים מדרך הישר
 19 ומתדרדרים למצב גרוע כל כך! ...
- 20 כד. וענין זה קשור גם עם פרשת השבוע:
- 21 פ' בשלח באה בהמשך להמסופר אודות היציאה ממצרים באופן ש"גם ערב רב עלה אתם"¹¹⁶ (מאלו
 22 ששלח פרעה עם בני¹¹⁷) – שהיתה ברירה לקבל אותם או לא, ולפועל הסתכן משה רבינו וקיבל אותם,
 23 ואח"כ ראו את הצרות שסבלו בני" מהערב רב בהיותם במדבר ארבעים שנה, שגרמו לרבים מבני" לסור
 24 מן הדרך וכו', החל מחטא העגל (כמ"ש¹¹⁸ "כי שחת עמך"), שמיד אחריו – "ויפול מן העם ביום ההוא
 25 כשלת אלפי איש"¹¹⁹, ועליו נאמר¹²⁰ "וביום פקדי ופקדתי", שמזה סובלים בני" עד היום הזה.
- 26 ואע"פ שמאורע זה הי' קודם מ"ת, הרי אפילו לפני מ"ת הי' צ"ל כמה הגדרות של גירות (כפי שמצינו
 27 שענין הגירות¹²¹ התחיל כבר בזמן יצי"מ, עד שלקראת מ"ת הוצרכו כל בני" לומר "נעשה ונשמע"),
 28 ולכן נחשב הדבר לחסרון עבור משה רבינו.
- 29 ועאכ"כ בנוגע לזמן דעכשיו, שנמצאים לאחרי מ"ת – הרי בודאי מופרך לגמרי לחשוב אודות ענין
 30 כזה ח"ו!
- 31 ומזה באים לפרשת יתרו, שבה רואים כיצד צריך להיות גיור אמיתי – גיור כהלכה דוקא, כמו אצל

(115) ישע"י ב, ג. ועוד.

(116) בא יב, לח.

(117) ראה חזקוני ובאר מים חיים ריש פרשתנו.

(118) תשא לב, ז ובפרש"י.

(119) שם, כה.

(120) שם, לד ובפרש"י.

(121) ראה יבמות מו, א.ב. וש"נ.

(110) ראה ירושלמי ברכות פ"ב סה"ז. הובא בתוד"ה מ"ד –

מו"ק כג, ב.

(111) כ"ק אדמו"ר שליט"א "התנצל" על כך שיש כאלו

שרוצים לישון בהתוערות, אבל לא מניחים להם! ...

(112) ראה כש"ט בהוספות ס"ד. וש"נ.

(113) תהלים סג, ב"ג.

(114) ראה רד"ק עה"פ.

1 יתרו, שקיבל על עצמו קיום כל התורה כולה, ואדרבה: על ידו ניתוספה פרשה בתורה, שלכן נקרא
2 "יתר", "ע"ש שיתר פרשה אחת בתורה"¹²².

3 כה. ועוד ענין בפ' יתרו – בנוגע למינוי דיינים:

4 א' התנאים הנדרשים בנוגע למינוי דיינים – אפילו "שרי עשרות"¹²³ (שממונים על עשרה אנשים)
5 בלבד – שהם צריכים להיות "שונאי בצע"¹²³, כדי שלא יוכלו לשחד אותם (שזהו ענין שמנוגד אפילו
6 לחוקות הגויים),

7 – ושוחד הוא לא רק כסף, אלא גם כל שאר הענינים שיש לאדם נטי' אליהם, ובמיוחד כבוד, שזהו
8 הדבר הכי קשה לאדם להתגבר עליו, שלכן הרי זה אחד הדברים ש'מוציאין את האדם מן העולם"¹²⁴
9 (עוד יותר מאשר "קנאה" ו"תאוה", שלכן נמנה באחרונה, כיון שקנאה ותאוה יש להם סף, ואילו כבוד
10 אין לו סף...)

11 שהרי אם יהיו משוחדים, אזי לא יוכלו לפסוק דין לאמיתתו, כפי שאומרת התורה שהמציאות היא
12 ש"השוחד יעור עיני חכמים ויסלף דברי צדיקים"¹²⁵, כך, שכל דין שמקבל שוחד (באיזה אופן שיהי'
13 – בממון או משרה מכובדת וכיו"ב) הרי הוא פסול לדין, עד שישוּב בתשובה וינתק את עצמו מכל טובת
14 הנאה כו'.

15 ובהקדמה לזה נאמר שצריכים להיות "יראי אלקים אנשי אמת"¹²³, כולל גם שלא להתיירא מבני אדם,
16 "שר" בממשלה וכיו"ב, אלא לומר את האמת – שהפעילו עליהם לחץ וכו'.

17 וכאן רואים שהכל כבר הובהר מראש:

18 במנחת אלעזר (מיד בחלק א'¹²⁶) מביא הרה"צ ממונקאטש ש"תקנו שלשים גאונים בישראל וראשי
19 ישיבות תקנה גדולה .. כי לא ישתדל שום רב להשיג משרת הרבנות ע"י .. כסף וזהב .. כל תחבולה
20 כו'", וקבעו זאת "לזכרון עולם"; ומביא גם שיש "חרמות חמורות (ו"מה לנו גדול מחרם דשמו מוכיח
21 עליו") שעשו ראשי הגאונים .. בועד ד' ארצות .. לבטל מכל וכל מינוי הרבנות שנעשה ע"י כסף ..
22 ובין החתומים הגדולים נמצאו .. הלבוש והמהרש"ל וסמ"ע והמהרש"א ומהר"ם מלובלין וכו'"; וכפי
23 שמאריך שם בלשונות חריפים ביותר (יותר גרוע אפילו ממה שאומרים בנוגע לג' העבירות שעליהם
24 נאמר "הרג ואל יעבור"¹²⁷), שאינני רוצה לחזור עליהם!

25 [כ"ק אדמו"ר שליט"א הוסיף בבת-שחוק: (ויש להעיר – דרך אגב – בנוגע לענין החדש שמרעישים
26 אודותיו לאחרונה, שכל אלו שהם ראשי-ישיבות, אסור להם להרעיש אודות ענין זה. ובכן: בנוגע לתקנה
27 הנ"ל נזכרו גם "ראשי ישיבות"!...]

28 ובכן: אם¹²⁸ רק מוציאים שורות אחדות בנוגע לרקע כתיבת הדברים, יכולים לחשוב שהדברים נכתבו
29 ממש בנוגע למצב ההוה!

30 כו. כ"ק אדמו"ר שליט"א המשך לדבר אודות ענין השוחד – בנוגע לפלוני שקשור עם הענין של
31 ה"אח ואחות"¹²⁹ (ולפנ"ז עם הענין של "גיורי וינה", ולפנ"ז עם הענין של הכשלת יהודים בנסיעת אניות
32 ישראליות בשבת¹³⁰), שנתברר, שהסיבה לכך שמתערב בדבר, היא, בגלל שהוא קרוב משפחה לאמם של
33 האח והאחות!

(128) ברשימה נוספת, שכדאי ונכון ביותר לחזור ולהדפיס
קריאה כזו מגדולי הרבנים, בהשמטת התאריך וכו', ויוכלו לחשוב
כו', ככפנים.

(129) ראה גם תורת מנחם – התוועדויות ח"א ע' 121. וש"נ.
(130) ראה גם שם ריש ע' 44. וש"נ.

(122) פרש"י ר"פ יתרו.

(123) שם יח, כא.

(124) אבות פ"ד מכ"א.

(125) פ' שופטים טז, יט.

(126) ס"ו.

(127) סנהדרין עד, א. וש"נ.

- 1 וכאן רואים עד כמה יכולים לתעות ("פאָרקריכן") מצד ענין ה"שוחד", וזאת, למרות שמדובר אודות
 2 יהודי שומר תומ"צ, שעוסק בלימוד התורה מתוך להט ("קאָכט זיך אין לערנען"), וביום הש"ק לובש
 3 "איצטלא של משי", וחובש "שטריימל"!
 4 (וסיים): הלואי שהתורה שלמד תגן עליו (לא רק שלא זיק לו כו', אלא) שישוב בתשובה, ובפרט
 5 שהוא בעצמו יודע את האמת, אלא צריך רק לפעול על עצמו שלא להתפעל מהסביבה, ולהתנהג כדרישת
 6 התורה; ויש להמשיך ולדרוש זאת ("מאָנען און מאָנען"), עד שיפעלו עליו.
 7 – מישהו שאל אצלי אם אני ממשיך עדיין להרעיש ("טומלען") על ענין זה, וכשהשבתי בחיוב, לעג
 8 ממני, באמרו, שזה לא יועיל! אבל באמת, אין מה ללעוג, שכן, מבלי הבט על כך שעד ערב שבת לא
 9 התחרט פלוני על כך, צריך להמשיך לדרוש זאת, כיון שאי אפשר לדעת מהותו של יהודי, וכידוע תורת
 10 הבעש"ט¹³¹ על הפסוק¹³² "כי תהיו אתם ארץ חפץ", שאצל כל יהודי טמונים אוצרות יקרים כו', וצריכים
 11 רק לגלות אותם, ולכן צריך להמשיך לדבר ולהרעיש על זה, ולקוות שיפעלו הדברים, עי"ז שיערה עליו
 12 רוח ממרום, "ושב ורפא לו"¹³³.
 13 כז. ויה"ר שכיון שבאים עתה לפרשת יתרו, שהיא הפרשה דמ"ת, תהי' ההנהגה בדרך התורה, כיון
 14 ש"אין לנו .. רק התורה הזאת"¹³⁴, ובפרט בנוגע לבנ"י שנמצאים בא"י, שיש להם מצוות יתירות –
 15 מצוות התלויות בארץ, ובפרט בשנה זו שהיא שנת השמיטה.
 16 וכשם שמ"ת פעל בכל העולם, כמארז"ל שבשעה שאמר הקב"ה עשה"ד הנה "עוף לא פרח שור לא
 17 געה וכו'"¹³⁵, ועד שפעל ש"לא יהי' לך אלהים אחרים"¹³⁶ – יפעלו גם עתה שענין התורה יהי' ניכר
 18 ונרגש בכל העולם.
 19 ועד שנזכה לקיום היעוד¹³⁷ "ועלו מושיעים בהר ציון לשפוט את הר עשו והיתה לה' המלוכה" –
 20 כשתסתיים הגלות, ונלך לגאולה ע"י משיח צדקנו, בקרוב ממש.
 21 [לאחרי תפלת מנחה התחיל כ"ק אדמו"ר שליט"א לנגן הניגון "ניעט ניעט ניקאָוואָ".]

(134) נסמן בלקו"ש חי"ב ע' 230 בהערה.
 (135) שמו"ר ספכ"ט.
 (136) יתרו כ, ג.
 (137) עובדי' בסופו.

(131) ראה כש"ט בהוספות סנ"ז. וש"נ (נעתק ב"היום יום" יז
 אייר).
 (132) מלאכי ג, יב.
 (133) ישעי' ו, יו"ד.

אגרות קודש

[יו"ד שבט, תשט"ו]

ביום ההילולא ביחוד יתחזקו באמונתם בהוי' ובמשה עבדו, ואתפשטותי בעל ההילולא,
 ובבטחונם אשר אף עתה עומד ומשמש, ומעורר שיומשכו ברכות והצלחה בגשמיות וברוחניות לכל
 צאן מרעיתו, ושמירת עינא פקיחא דלא ניים, וכפסק רבותינו הזקן והאמצעי והצמח צדק, לא
 נכון לעקור משכן מפני המאורע, כי שם דוקא יצוה הוי' את הברכה והרחמים נחלה בלי מצרים.

בברכה המשתתף בהתועדותם.

לקוטי שיחות

פרשת בשלה

כך כא, שיחה ב

מתורגם ללשון הקודש

22 השלישית שבה נכתבת המילה "היום" בפסוק, ושם אומרת
23 התורה "היום לא תמצאוהו" – השלילה של מציאת המן.
24 לפיכך, מתאים שבסעודה השלישית יורגש הדבר על ידי
25 אי-אכילת פת, בדומה ל"לא תמצאוהו" – של המן – לחם.
26 ההסבר הפנימי לכך מבואר בתורת החסידות⁹:
27 הסעודה השלישית של שבת היא כנגד השבת שלעתיד
28 לבוא, כפי שנאמר גם ב"ב"ח"ח¹⁰ – אשר עליו נאמר¹¹
29 "עולם הבא אין בו לא אכילה ולא שתייה...", וההמשכה
30 היורדת אז לעולם היא בבחינת "אין", כנאמר ברבינו
31 בחי"י¹². לכן, סעודה זו אינה סעודה רגילה, ומודגש בה
32 הענין של "לא תמצאוהו" – אין אוכלים פת, אלא יוצאים
33 ידי חובה בטעימה כלשהי.

ב.

חלקי התורה "כולא חד"

34 תורתנו הקדושה היא תורה אחת, ופנימיות התורה
35 ומנהגיה, וחלק ההלכה שבתורה הם "כולא חד"¹³. כלומר,
36 כל חלקי התורה תואמים זה לזה ועולים בקנה אחד.
37 ומובן, שמנהג של גדולי ישראל ושל ההולכים בעקבותיהם
38 מלכתחילה על פי פנימיות התורה, איננו "קולא" ו"דיעבד"
39 על פי ההלכה, ח"ו.
40 יש להבין: אמנם, לפי ההסבר בפנימיות הענינים
41 סעודה שלישית היא נעלית מאכילה, וזהו הטעם לאי-
42 אכילת פת, אך לפי ההלכה זוהי בכל זאת "קולא", עד כדי

א.

סעודה שלישית – "לא תמצאוהו"

1 מן הפסוק¹ "ויאמר משה אכלוהו היום כי שבת היום
2 לה' היום לא תמצאוהו בשדה", שבו מוזכרת המילה
3 "היום" בקשר לאכילת המן בשבת שלש פעמים, לומדים
4 חז"ל² את חובת אכילת שלש סעודות בשבת.
5 אמנם, עיקרה של הסעודה היא אכילת פת³, אך
6 בקשר לסעודה שלישית מובאת בשולחן ערוך⁴
7 מחלוקת בין הפוסקים: יש דעות שגם סעודה שלישית
8 חייבים באכילת פת, ו"יש מקילין .. שיכול לקיים
9 סעודה שלישית בכל מאכל העשוי מחמשת המינים
10 שמברכים עליו בורא מיני מזונות שהוא נקרא מזון,
11 ויש מקילין עוד שיכול לקיימה גם-כן בדברים שדרך
12 ללפת בהן את הפת כגון בשר ודגים וכיוצא בהם
13 .. ויש מקילין עוד שאפילו בפירות יכול לקיימה"⁵.
14 ואדמו"ר הזקן מסיים בשולחן ערוך שלו⁶: "ואין
15 לסמוך כלל על כל זה אלא אם כן אי אפשר כלל בענין
16 אחר, כגון שהוא שבע ביותר ואי אפשר לו לאכול פת בלי
17 שיצער את עצמו".
18 למרות זאת ידוע המנהג של רבותינו נשיאינו⁷ שנהגו
19 בדרך כלל לא לאכול פת בסעודה שלישית. הם נהגו לצאת
20 ידי חובת סעודה זו בטעימה כלשהי.
21 הסיבה לכך היא⁸: הסעודה השלישית נלמדת מהפעם

סעודה. (וראה שקו"ט בכגון זה – פס"ד להצ"צ (חידושים לרי"ז) שנו, סע"ג
ואילך. ובארוכה – שו"ת דברי נחמ"י סי' טז ואילך. ואכ"מ).
(8) לבוש סרצ"א ס"ה. וראה גם פס"ד להצ"צ שם שנו, סע"ב.
(9) ראה היום יום שם. מאה שערים מד, א. אוה"ת פורשתנו ע' תרכא וע'
תרלא. המשך תער"ב ח"ב ע' א'קכו ואילך. וראה גם המשך תרס"ו ע' תקמב.
ולהעיר גם ממגיד משרים פ' צו ד"ה אור ליום שלישי.
(10) או"ח שם. ומה שכתב שהוא כנגד הסעודה דלעיל (דליתן ובת זוגו)
– ראה לקמן סעיף ז והערך 34.
(11) ברכות יז, א.
(12) עה"פ פורשתנו כאן. הובא גם בפס"ד להצ"צ שם.
(13) דנגלה ונסתר תורתו הם גופא ונשמטא דאורייתא (זח"ג קנב, א).

(1) פורשתנו טז כה.
(2) שבת ק"ז, סע"ב. ולדעת אדה"ז (שו"ע או"ח ר"ס רעד) לימור זה הוא
רק "דומ"י".
(3) ראה שו"ע אדה"ז שם ס"ה. סי' קפח ס"י.
(4) או"ח סרצ"א ס"ה (בשו"ע אדה"ז – ס"ז).
(5) לשון אדה"ז שם.
(6) שם. מהמחבר שם.
(7) וראה היום יום כב אדר א.
(8) בספר השיחות תש"ב ע' 29 (וראה סה"ש תרצ"ז ע' 217), שמנהג כ"ק
אדמו"ר מוהרש"ב נ"ע בשבתות החורף הי' לקדש אחרי תפלת שחרית,
להתפלל מנחה, ולפני שקיעת החמה ליטול ידיו לסעודה. ויש לומר, שיצא
י"ח סעודה שלישית באכילת מזונות אחרי הקידוש שהי' קידוש במקום

ד.

ההידור של המצטער באכילת פת בסעודת שלישית

לפי זה יש לומר:

28

חובת אכילת פת בסעודה שלישית חלה רק כאשר זהו
 עונג לאדם. אך לא כן כאשר אין לאדם עונג באכילת פת:
 בידועו באמונה שלימה שבזמן סעודה שלישית, רעוא
 דרעוין, מאירה בחינת "היום לא", בחינת "אין". ושזהו
 זמן מעין יום הכיפורים, הנקרא "שבת שבתון", ומעין
 עולם הבא, אשר "אין בו לא אכילה ולא שתיה" – ומשום
 כך אכילת פת היא צער בעבורו – אז אין קיימת
 מלכתחילה חובה לאכול פת בסעודה שלישית. ואדרבה:
 אצל אדם כזה זהו הידור לפי ההלכה לא להצטער באכילת
 פת, אלא לצאת ידי חובת הסעודה בטעימה כלשהי.²⁰

ויש לומר שמשום כך נהגו רבותינו נשיאנו לצאת ידי
 חובת סעודה זו בטעימה כלשהי, כי הם חשו באור המאיר
 בסעודה שלישית²¹, והחסידים – הרי הם מקושרים
 לרבותינו, לומדים את תורתם על מנת לעשות, והולכים
 בדרכיהם.

ה.

הטעימה בסעודה שלישית – מעלה

אך עדיין צריך להבין:

44

כיוון שבזמן של מנחת שבת מאירה בחינת "היום לא",
 לא היתה צריכה להיות שום סעודה בזמן זה, כשם שיום
 הכיפורים אסור באכילה, וכפי שמוצאים²² שרבי שמעון
 בר יוחאי המיר את הסעודה השלישית של ערב פסח שחל
 להיות בשבת בדברי תורה על מעשה מרכבה. מדוע, בכל
 זאת יש הכרח בטעימה, לפחות של פירות?

במספר מקומות בתורת החסידות²³ מובן, שבסעודה
 השלישית צריכה להיות טעימה כלשהי, ולא כיום

1 כך שאדמו"ר הזקן אומר "ואין לסמוך כלל על כל זה"¹⁴,
 2 אלא במקרה של "בדיעבד", כאשר הוא מאד שבע לפני
 3 כן. וכיצד תואם הדבר עם המנהג, שלפי החסידות זהו
 4 הידור לא לאכול פת?

ג.

עיקר סעודת שבת – עונג

ויש לומר, שההסבר לכך הוא:

5

6 על מצות אכילת שלש סעודות בשבת, אומר אדמו"ר
 7 הזקן¹⁵: "שמצות סעודות שבת אינה אלא בשביל עונג".
 8 כלומר, שבכל שלש הסעודות בשבת אין חובה על עצם
 9 אכילת פת, כשלעצמה¹⁶, אלא החובה היא על העונג
 10 שבכך.

11 לפי זה, שבכל סעודות השבת החובה היא על העונג
 12 ולא על האכילה, כשלעצמה, הרי כאשר האדם מצטער מן
 13 האכילה, הרי לא זו בלבד שלא חלה עליו חובת אכילה,
 14 אלא יותר מכך – חלה עליו חובה לא לאכול (וייתכן
 15 שביאור לשונו של אדמו"ר הזקן¹⁷ "אין צריך לצער את
 16 עצמו לאכול", הוא, שאדם המצטער אינו צריך ואף כמעט
 17 ואסור לו), משום שאכילה כזו היא ההיפך מתכלית
 18 סעודות השבת, היפך העונג,

19 כפי שכותב אדמו"ר הזקן בפירושו¹⁸ בקשר לתענית
 20 ואי-אכילה בשבת, ש"אדם שהאכילה מזקת לו שאז עונג
 21 הוא לו שלא לאכול, אינו צריך לאכול כלל וכמעט שאסור
 22 לו לאכול שלא יצטער בשבת".

23 וכשם שנאמר לגבי אי-אכילה בכלל, כך הוא גם לגבי
 24 הפרטים באכילה¹⁹: אם הוא מצטער מאכילת פת בסעודת
 25 שבת, הוא חייב מלכתחילה לא לאכול פת. ואדרבה, אם
 26 הוא יאכל פת, הרי הוא יעשה בכך דבר הנוגד את תכלית
 27 סעודת שבת.

14) ואף שבהגהה (להמהרי"ל) לשו"ע אדה"ז סי' קפח שם שיוצאים כל
 הג' סעודות במזונות – הרי הלשון בהיום יום שם: "איזה דבר".

15) שו"ע או"ח סרפ"ח ס"ב. ועד"ז כתב לגבי סעודה שלישית – סרצ"א
 ס"א. וראה גם סקס"ז סכ"ג.

16) כבאכילת פסח, קרבנות בכלל ועוד.

17) סרצ"א ס"א.

18) סרפ"ח שם.

19) וראה גם שו"ע אדה"ז סרמ"ב ס"ז גבי המצטער באכילת דגים.

20) וע"ד משגי"ת (לקו"ש חכ"ט ע' 212; 218) בענין שינה בסוכה – דאחרי
 שדיבר כ"ק אדמו"ר האמצעי בענין שינה בסוכה מצד המקיפים דבינה, הרי
 השינה של אלו המרגישים את המקיפים או הולכים באורחותיו של אדמו"ר

האמצעי – בנדר צנו, והמצטער פטור מן הסוכה.

21) לפי זה יש לבאר מ"ש בשחת ליל ב' דחגה"ס תרפ"ט (סה"ש תרפ"ט
 ע' 30) – שאחרי ביאת אדה"ז מפ"ב בפעם הב' ואמירת הדרוש שבו הזכיר את
 הענין ד"היום לא", הפסיקו לאכול סעודה שלישית (כבית הרב),

לפי שאז בביאתו מפ"ב (והעיקר בפעם הב') התחיל הדא"ח להיות מצד
 הפנימיות דוקא" (ספר השיחות תורת שלום ע' 26) – אז פעלה אמירת
 הענין ד"היום לא" בפנימיות, שהרגשת ענין זה תהי' באופן שתפעול צער
 בהאכילה ועונג בהעדרה.

22) זח"ג צה, א – הובא במג"א סתמ"ד סק"ב (כשם השל"ה).

23) אוה"ת, המשך תרס"ו והמשך תרע"ב שבהערה 9.

24) נעתקה בהיום יום שבהערה 7.

27 אך לכאורה אין הדבר ברור: אמנם, על הענינים שהם
28 בבחינת ההידור, מדת חסידות וכדומה מתאים להתבטא
29 בלשון "יהא חלקי" כדי לזרז את הבריות, אך כיצד מתאים
30 להתבטא בלשון זו לגבי שלש סעודות, שזוהי חובה
31 מוחלטת?
32 אי אפשר לתרץ²⁹, שרבי יוסי התכוון לאזהרה של
33 "החכם עיניו בראשו", שאדם לא ימלא את כרסו בסעודת
34 הבורק, כדי שיוכל לאכול סעודה שלישית¹⁷ – כי קשה
35 לומר שעל דבר כה פשוט יתברך רבי יוסי "יהא חלקי".

ז.

מעין עולם הבא – עונג גם לגוף

36 ויש לומר, שההסבר לכך הוא³⁰:
37 המשמעות של הנאמר על עולם הבא ש"אין בו לא
38 אכילה ולא שתיה" איננה שאז תאבד המעלה של הגוף
39 היהודי, משום שמציאותו או חשיבותו תתבטל. אלא,
40 הכוונה היא, שבעולם הבא ייעשה החיבור בין הגוף לבין
41 הנשמה שלא באמצעות אכילה ושתיה גשמית.
42 וכידוע, שתורת החסידות³¹ סוברת כדעת הרמב"ן³²,
43 ששלימות של העולם הבא היא בזמן שלאחר תחיית
44 המתים – כאשר תהינה נשמות בגופים. כי בגוף היהודי
45 כשלעצמו יש מעלה מיוחדת.
46 לפי זה יש לומר, שמשום כך יש מעלה בחובת אכילה
47 כלשהי בסעודה שלישית: כיוון שסעודה זו היא מעין
48 העתיד לבוא, שגם אז יהיה גוף שיקבל שכר, ומסיבה זו
49 צריך הגוף לחוש עונג גם בסעודה זו, על ידי טעימה
50 כלשהי, ביחד עם הענין של "אין", של "לא תמצאוהו" –
51 ולכן אין הוא אוכל פת.
52 ויותר מכך: מפורש בכמה מקומות³³, שסעודת הלוויתן
53 ושור הבר לעתיד לבוא תהיה סעודה גשמית. ויש לומר

1 הכיפורים אשר אסור באכילה – לא מפני מעלתה של
2 הסעודה השלישית, אלא להיפך, משום שהיא איננה יותר
3 מאשר מעין עולם הבא ויום הכיפורים.
4 אך ברשימתו של כ"ק מורי וחמי אדמו"ר²⁴, בשם אביו
5 כ"ק אדמו"ר (מוהרש"ב) נ"ע נאמר: "הא דסעודה שלישית
6 היום לא... היינו שאין צריך פת, אבל צריך לטעום איזה
7 דבר, ואמר רבי יוסי²⁵ יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות".
8 אך מניסוח הרברים ומהמשך הענין "צריך לטעום
9 איזה דבר" והבאת מאמרו של רבי יוסי "והא חלקי...",
10 מובן, שהענין של "צריך לטעום..." הוא מעלה של סעודה
11 שלישית.

12 כן אינו מובן, לכאורה, מדוע מביא הרבי נ"ע את
13 מאמרו של רבי יוסי כהוכחה לדבריו: אם מדובר כאן על
14 חובת אכילת סעודה שלישית על-פי ההלכה – צריך לציין
15 בראש ובראשונה את עצם החובה²⁶. ואם מדובר על
16 ההסבר של הפנימי "צריך לטעום..." – מהי ההוכחה לכך
17 מדברי רבי יוסי?

ז.

מהי משמעות ההתברכות "יהא חלקי"?

18 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את מאמרו של רבי
19 יוסי:
20 לכאורה, אין מובן: החובה לאכול שלש סעודות
21 בשבת היא הלכה מפורשת בסוגיא שם בגמרא, ומהי אפוא
22 המשמעות של האיחול "יהא חלקי..."²⁷?
23 המהרש"א²⁸ מפרש, שהסיבה לדברי רבי יוסי "יהא
24 חלקי מאוכלי שלש סעודות..." – וכן אמירותיו "יהא
25 חלקי" לגבי מספר ענינים המובאים שם בגמרא – היא
26 "כדי לזרז את הבריות".

(28) בחדא"ג שם.

(29) ע"ד מ"ש במחזיק ברכה שם לגבי ר' נחמן.

(30) בהבא לקמן – ראה גם תשובות וביאורים* סוף סי"א ובהערות שם
(ע' 57-58).

(31) לקו"ת צו טו, ג. ובכ"מ.

(32) בשער הגמול.

(33) ראה הנסמן בתשובות וביאורים שם*. וראה שם, שבלקו"ת משמע
הסעודה הגשמית תהי' באותו הזמן דאין בו לא אכילה כו'. אבל להעיר
מד"ה וישלח תרס"ו (ע' קה) דמפרש שהם ב' זמנים.

(25) שבת ק"ח, ב.

(26) אף שבמאמר ר' יוסי הובא גם בטור (ועוד) ר"ס רצא – הרי הביא
שם עוד מאמרי חז"ל במעלת סעודה שלישית; ובכל אופן הו"ל להביא גם
את עצם החיוב.

(27) ער"ו צריך להבין במאמר ר' נחמן (שהובא לאח"ו בגמרא) "תיתי
לי דקיימית ג' סעודות כו'". וכבר כתבו התוס' (בכורות ב, ב ד"ה שמא)
שמכאן ראי' שבזמנם לא היו נוהגין בג' סעודות. וראה מ"ש בזה בחדא"ג
מהר"ל לשבת שם, מחזיק ברכה ר"ס רצא. ולהעיר, שעל גליון הש"ס (וילנא)
צוין במאמר ר' יוסי לתוס' הנ"ל.

(*) אגרות קודש כ"ק אדמו"ר שליט"א ח"ב ע"ב ע"ו ז. המו"ג.

1 שכרמו לכך צריכה להיות טעימה כלשהי. (אך זהו חידוש
2 גדול וצריך עיון וחיפוש יסוד לכך)³⁴.

ה.

לעתיד לבוא – יתרון הגוף על הנשמה

3 וביתר עמקות יש לומר:

4 שלימות השכר לעתיד לבוא היא דוקא באופן של
5 נשמות בגופים, משום שאז יתגלה יתרון הגוף על הנשמה,
6 עד אשר הנשמה תהיה ניוזנית מן הגוף³⁵. הנשמה תהיה
7 זקוקה לגוף כדי שתורגש בה הדרגה על עצמותה ומהותה
8 יתברך אשר מציאותו מעצמותו.

9 ולפי זה יש לומר לגבי סעודה שלישית: בכך שיש
10 חובה בטעימה כלשהי – מתבטאת מעלה – מדגישים את
11 חשיבות הגוף ובמילא מתגלית יותר ה"שבת" של לעתיד
12 לבוא.

ט.

דברי רבי יוסי – נתינת כח

13 זוהי המשמעות הפנימית של דברי רבי יוסי:

14 "יהא חלקי מאוכלי ג' סעודות בשבת" – שהוא יוכל
15 לאכול אכילה כלשהי³⁶ בסעודה שלישית – שזה יהא לו
16 לעונג, שבכך תורגש המעלה שתתגלה רק לעתיד לבוא –
17 מעלת הגוף.

18 זוהי ההוכחה שמביא הרבי נ"ע מדברי רבי יוסי:
19 דבריו של רבי יוסי "יהא חלקי...", למרות שנאמר "היום
20 לא", מהווים נתינת כח לאכול אכילה כלשהי בסעודה
21 שלישית באופן שזוהי מעלה, ומתברכים בה "יהא חלקי"
22 – לא זו בלבד שאין כאן העדר ושלילה – "היום לא",
23 אלא להיפך – זוהי המעלה הגדולה של השבת שלעתיד
24 – הנשמה ניוזנית מן הגוף.

(משיחות ש"פ בלק תשט"ו, אחש"פ תשל"ט)

35 המשך וככה תרלו"ז פצ"א.כ. וראה ד"ה לכל תכלה תרנ"ט. וראה גם תורת שלום ע' 120 ואילך.

36 שע"ז הובא במאמר אדנ"ע, כנ"ל.

34 כב"ח שהובא לעיל הערה 10 – בסעודה שלישית היא כנגד שבת
לעתיד דיעשה סעודה לצדיקים מליתן ובת זוגו, אבל בסעודה זו הרי יש
ברכה"ז (פסחים קט, ב), היינו סעודה בפת. – ולהעיר מראב"ד לרמב"ם הל'
תשובה פ"ח ה"ד.

המשך ביאור למס' בא קמא ליום שבת קודש עמ' א

27 רוצח (דברים יט יא) וְאִרְבֵּ לֹא וְקָם עָלָיו וְהִקְהוּ נֶפֶשׁ, ודורשין
28 מלשון 'לו' שאינו חייב עד שִׁיתְּפוּן לוֹ, כך לגבי פִּישַׁת נְמִי יסבור
29 רבי שמעון שאינו חייב עד דְּמִיְפוּן לִיהָ – לאדם שהתבייש, דְּכָתִיב
30 לגבי בושת (שם כה יא) וְשִׁלְחָה יָדָה וְהִחִיזָהּ בְּמִבְשָׁיו, ויש ללמוד
31 מלשון 'במבשיו', שאין המבייש חייב עד שִׁיתְּפוּן לוֹ – לאדם
32 שהתבייש. וכיון שרבי שמעון פוטר את המתכוין לבייש את זה
33 ובייש אחר, לא יתכן שהוא שנה את הברייתא המחייבת בזה.
34 מתרצת הגמרא: לְעוֹלָם רַבִּי יְהוּדָה שְׁנָה אֶת הַבְּרִייתָא, וְכִי קָאָמֵר
35 רַבִּי יְהוּדָה שְׁאִין לְעֻדְיִים פּוֹשְׁתִּי, אִין כּוּוֹנְתוּ שְׁאִינִם מִתְּבִיישִׁים, אֵלֵא
36 רק שהמביישם אינו צריך לְמִיתְּבָא לְהוּ – לתת להם את דמי בושת,
37 אֲבָל כִּיּוֹן שִׁישׁ לְהֵם בּוֹשֶׁת, לְמִישִׁם שִׁימִינֵן קְהוּ – אפשר לשום בהם
38 את דמי הבושת, כדי לתת אותם לבן חורין. מתרצת הגמרא באופן
39 נוסף: וְאִי קְבִיעַת אִימָא, אִפִּילוּ תִּימָא שְׂרַבִּי מְאִיר שְׁנָה אֶת הַבְּרִייתָא,
40 ואף שרבי מאיר אינו מחלק בין שומת בושת עשירים לבושת
41 עניים, אין זו סתירה למבואר בברייתא שיש חילוק בין גדול לקטן,
42 שכן מִי קְבִיעַת – האם אתה סבור ש'גדול' האמור בברייתא הכוונה
43 לְגִדּוֹל בְּנַכְסִים, והיינו עשיר, וכן 'קטן' היינו קָטָן בְּנַכְסִים, לֵאמֹר
44 היא כוונת הברייתא, אלא 'גדול' היינו גִּדּוֹל מִפְּשֵׁי, בשנים, וְקָטָן
45 הוא קָטָן מִפְּשֵׁי, וכוונת הברייתא שאם התכוין לבייש קטן ובייש
46 גדול, משלם לגדול את דמי בושת הקטן.
47 מקשה הגמרא על התירוץ השני: וְכִי קָטָן בְּרַב פּוֹשְׁתִּי הוּא, והרי אין
48 בו דעת, ואינו מתבייש. מתרצת הגמרא: אִין – אכן יש קטן שיש לו
49 בושת, כְּמוֹ דְאָמֵר רַב פָּאָא (ע"ב) שִׁישׁ קָטָן שִׁישׁ לוֹ בּוֹשֶׁת, והיינו
50 כשהגיע לגיל דְּמִיפְלָמוּ לִיהָ וּמִפְלָם – שבשמוכירים לו את בושתו
51 ומכלימים אותו הוא מתבייש ומצטער מכן, וְהָאֵל מְנִי – ואף כאן,
52 בברייתא האומרת שיש בושת לקטן מדובר באופן זה,

1 הגמרא מביאה ברייתא בענין שומת הבושת, ודנה כפי איזו שיטה
2 נשנתה הברייתא: שואלת הגמרא, מָאן תָּנָא – מי התנא ששנה לְהָא
3 דְתַנּוּ רַבִּין בְּרִייתָא, נְתַפוּן לְבִישׁ אֶת הַקָּטָן, וּבִטְעוֹת בְּיַשׁ אֶת
4 הַגְּדוֹל, נוֹתֵן לְאוֹתוֹ גְּדוֹל שְׁבִישׁ רַק אֶת דְּמֵי בּוֹשְׁתוֹ שֶׁל הַקָּטָן, שֶׁהֵם
5 מוּעָטִים מְבוֹשְׁתוֹ שֶׁל הַגְּדוֹל. נִתְכוּיִן לְבִישׁ אֶת הַקָּטָן, וּבִישׁ אֶת בֶּן
6 חוֹרִין, נוֹתֵן לְאוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין רַק אֶת דְּמֵי בּוֹשְׁתוֹ שֶׁל הַקָּטָן, שֶׁהֵם
7 מוּעָטִים מְבוֹשְׁתוֹ שֶׁל בֶּן חוֹרִין. מְנִי – מי הוא התנא של הברייתא,
8 והרי לכאורה זה לא רַבִּי מְאִיר, וְלֵאמֹר רַבִּי יְהוּדָה, וְלֵאמֹר רַבִּי שְׁמַעוֹן.
9 מבארת הגמרא מדוע סבר המקשן שאי אפשר להעמיד את
10 הברייתא כאחד מהם, כיון דְקָא פְּלַקָא דְעֻדְיָה – עלה על דעת
11 המקשן, ש'קָטָן' האמור בברייתא היינו קָטָן בְּנַכְסִים, כלומר עני,
12 ו'גְּדוֹל', היינו גְּדוֹל בְּנַכְסִים: עשיר. והוקשה לו, אִי רַבִּי מְאִיר שְׁנָה
13 את הברייתא, וְהָאָמֵר בְּרִייתָא הַקּוּדְמַת דְּבוֹלְהוּ פְּהַרִי תְּרַדִּי נִינְהוּ
14 – ששומת הבושת שוה אצל כולם, ואין מחלקים בין עשיר לעני.
15 וְאִי רַבִּי יְהוּדָה שְׁנָה בְּרִייתָא זו, שהרי הוא מחלק בין עני לעשיר,
16 וְהָאָמֵר רַבִּי יְהוּדָה בְּמִשְׁנָה לְחַלְקֵן (פז). שְׁאִין לְעֻדְיִים פּוֹשְׁתִּי, כלומר
17 שהמבייש את העבד פטור, ואילו בברייתא מבואר שיש לעבד דמי
18 בושת. וְאִי רַבִּי שְׁמַעוֹן שְׁנָה בְּרִייתָא זו, וְהָאָמֵר – הרי רבי שמעון
19 סובר שאם נְתַפוּן לְבִישׁ אֶת זֶה – אדם מסויים, וּבִישׁ אֶת זֶה –
20 אדם אחר, מְפָזֵר לְגַמְרִי, ואילו בברייתא מבואר שהוא חייב.
21 הגמרא מבארת עתה שכן היא דעת רבי שמעון, שהמתכוין לבייש
22 את זה ובייש את זה פטור ואחר כך תבאר כדעת מי נשנתה
23 הברייתא. אומרת הגמרא: מְאִי מְעָמָא – מה הטעם לדין זה, ומנין
24 שכן היא דעת רבי שמעון, פְּקָטָלָא – כמו שאמר רבי שמעון
25 בסנהדרין (עט). לגבי חיוב מיתה של רוצח, מַה לְגַבִּי קָטָלָא אִין
26 הרוצח חייב מיתה עד דְּמִתְּפוּן לִיהָ – לאדם שנהרג, דְּכָתִיב לְגַבִּי

לקוטי שיחות

פרשת בשלה

כרך כא, שיחה ג

מתורגם ללשון הקודש

17 נוסף כדי להבהיר ש"חזו וחזילה לא נתרשל". ואם כך
18 מדוע אומר כאן רש"י בפשטות, ש"נתעצל במצוה", ואף
19 אינו מביא פירוש שני, השולל את המצאותה של עצלות
20 אצל משה?

21 יותר מכך: גם לפי הפירוש הראשון אין מובן בפירוש
22 רש"י שם: כיון שמשה כבר נענש על התרשלות במצוה –
23 הרי מובן ופשוט, שמאז נזהר משה מהתרשלות ח"ו
24 במצוה. ואם כך, כיצד מפרש רש"י שייתכן אצל משה
25 ש"נתעצל במצוה"⁹?

ב.

הטעמים במדרשי הו"ל ל"כברו ידיו"

26 במדרשי חז"ל יש טעמים נוספים ל"כברו ידיו":
27 א) בתרגום יונתן¹⁰ נאמר, שזאת משום שדחה את
28 המלחמה ל"מחר", "ולא אזדרו ביומא ההוא"¹¹.
29 ב) טעם נוסף¹²: "יקרו ידיו של משה משום עונותיהם
30 של ישראל שאמרו"¹³ "היש ה'...".
31 מובן, שרש"י אינו מביא את הטעם הראשון, משום
32 שלמרות שהוא דומה בתוכנו לטעם שאומר רש"י בפירוש

א.

פירוש רש"י ל"ידי משה כבדים"

1 בסוף פרשתנו, במלחמת עמלק, מצטט רש"י את
2 המילים "ידי משה כבדים"¹, ומפרש: "בשביל שנתעצל
3 במצוה² ומנה אחר תחתיו נתייקרו ידיו"³.
4 המשמעות הפשוטה היא: ככוונת רש"י להסביר,
5 שלמרות שמן הביטוי "ידי משה כבדים" – בלשון הווה
6 – מובן, שהיה זה מצב תמידי (עקב זקנותו⁴), מפרש רש"י
7 שאין הדבר כך, אלא שבמקרה זה ארע הדבר משום סיבה
8 מסוימת: "בשביל שנתעצל במצוה...⁵ נתייקרו ידיו"⁶.

9 אך יש להבין:

10 בפרשת שמות⁷, על הפסוק "ויהי בדרך במלון...
11 ויבקש המיתו", מפרש רש"י "ויבקש המיתו – למשה, לפי
12 שלא מל את אליעזר בנו, ועל שנתרשל נענש עונש מיתה,
13 תניא אמר רבי יוסי, חס וחלילה לא נתרשל אלא אמר...
14 הקדוש-ברוך-הוא צוני...". מכך שרש"י אינו אומר על
15 הפירוש השני שהוא דרש וכדומה, ואינו ממש פשוטו של
16 מקרא⁸, מובן, שגם לפי פשוטו של מקרא דרוש פירוש

ממולה – כמדובר כמ"פ.

9) ואי"ז דומה למה שמצינו במשה שנענש על זה שלא הגיד להם תיכף
והי' ביום הששי והכינו גו' (פרש"י פרשתנו טו, כב), כי שם י"ל דלא הי'
מוכרח למסור להם לפני יום הששי, ועכ"פ לא איחר להגיד להם ציווי ה'
עד לאחז זמנו. ולהעיר מלשון רש"י פרשתנו שם "ולכן ענשו הכתוב", ולא
"ענשו המוקדם", וכי"ב.
10) עה"פ כאן.

11) ועד"ז הוא במכילתא (הובא ביל"ש) כאן: "מכאן שלא ישהה אדם
במצוה". אבל ממשין: "אלולי שאמר משה ליהושע בחר לנו אנשים לא הי'
מצטער כך", וכבר שקוט"ט בכ"מ בכוונת המכילתא, דלאו סיפא רישא.
במרכבת המשנה תירץ "ואפשר שבחירת האנשים הי' גרם לעיכו"ב" (וכ"ה
בפי' זה ינחמנו למכילתא). ועד"ז מפורש במכילתא דרשב"י כאן. בית רענן
(ליל"ש) מפרש "אלולי שאמר משה כו' פי' אלא בעצמו בחר אנשים". וכן
מפרש בדברי דוד (להט"ז) בפרש"י כאן.

12) פסיקתא רבתי פי"ב. במכילתא כאן עה"פ ויקחו אבן ושימו תחתיו
– ר' אליעזר המודעי אומר יקר (כבר – זי"ר שם) חטא על ידיו של משה
באותה שעה ולא הי' יכול לעמוד בו". אמנם אינו מפורש שהוא מצד החטא
שאמרו "היש ה' בקרבנו". וראה ח"ב רעה, א.
13) פרשתנו יז, ו.

1) יז, יב.

2) ברפוס שני ובא' מכת"י רש"י שתח"י "מן המצוה".

3) בכמה כת"י רש"י שתח"י ליתא "נתייקרו ידיו" בסוף פרש"י.

4) כמ"ש ברלב"ג סוף פרשתנו "יתכן שהי' גדול הגוף והי' עם זה זקן".
ועד"ז באברבנאל כאן. – אבל ראה ברכה לד, ז. פרש"י שם לד, א. ועוד.

5) אבל אינו מפרש בפשט"מ כמ"ש הראב"ע כאן (ועד"ז בחזקוני וטור
הארוך ועוד) "כי אין כח באדם להרים ידיו יום שלם ואפילו שעות מועטות,
כי אז הול"ל "ויכברו ידי משה", להורות שנעשו כבדות מהרמת ידיו הנזכרת
בפסוק שלפנ"ז.

ומטעם זה גופא מובן למה לא נאמר לפי פרש"י "שנתעצל במצוה ..
נתייקרו ידיו" – "וכברו ידיו", דאז היינו מפרשים כהראב"ע. וראה משכיל
לדוד כאן. וראה הערה 16.

6) ולהעיר מפרש"י וארא ט, ח ד"ה וזרקו משה "וכל דבר הנזרק בנח"ז
(וראה מפרשי רש"י שם). וראה פרשתנו יז, ו "והיכית בצור גו'" ובפרש"י
"מכאן שהמטה הי' של מין דבר חזק ושמו סנפרינון והצור נבקע לפנינו",
ומשמע שהוא מחמת ההכאה מחוק (נוסף לזה שהמטה עצמו הוא כבד).

7) ד, כד.

8) ומה שהביא שם בעל המאמר אינו לומר שפירוש זה אינו ע"פ
פשט"מ, אלא הוא רק לתוס' הסברה (לתרץ קושיא וכי"ב) בשביל תלמיד

21 כלומר, למשה היה ברור, ש"איש על העדה" צריך
22 לצאת בעצמו למלחמה. ויותר מכך, כדוגמא לכך מביא
23 משה את התנהגותו שלו למעשה - "כמו שעשיתי אני
24 שנלחמתי בסיחון ועוג", אם כי היה זה בסוף ימיו. ואם כך,
25 תמוה ביותר: כיצד ייתכן שבהיותו "איש על העדה"
26 ובהיותו צעיר בכארבעים שנה, במלחמת עמלק, "נתעצל"
27 משה!?

28 מעצם הענין מובן, ש"נתעצל" במלחמת עמלק אינו
29 סותר את זאת ש"איש על העדה" צריך לצאת בעצמו
30 למלחמות, ואת זאת שמשה עצמו נהג כך במלחמת סיחון
31 ועוג.

ד.

ההבדל בין רשלנות לבין עצלות

32 כדי להבין זאת יש להקדים ולבאר את הדיוק בלשונו
33 של רש"י כאן, אשר הוא משנה מלשונו בפירושו הנ"ל
34 (בפרשת שמות: א) שם אומר רש"י "שנתרשל", וכאן -
35 "שנתעצל". (ב) בפירושו בפרשת שמות נאמר "שנתרשל"
36 סתם, ובפירושו כאן - "שנתעצל במצוה".

37 ההבדל בין רשלנות ובין עצלות הוא²⁰: רשלנות היא
38 הזנחה כללית, הגורמת לדחות כל דבר²¹. ואילו עצלות
39 היא דוקא לגבי²² פעולה מסויימת (לבצע, ללכת, לקום
40 מהשינה וכדומה)²³, ואשר בגללה חסרה הזריזות הדרושה
41 לכך.

(ב) אינו מספיק זה שמאמינים במי שפקד משה כר', היינו אמונה בה' בכלל,
היפך אמירתם "היש ה' בקרבנו", כ"א שצ"ל גם "ומשעבדין את לבם
לאביהם שבשמים" (וראה ער"ו בלקו"ש ח"ג ע' 74 הערה 16 בפרש"י שם
שהביא משנה דר"ה "וכי נחש ממת כר"). וראה לקמן הערה 55.

(17) עכ"פ כשילמוד פ' פינחס.

(18) כזו, טד"ז.

(19) שם, יז.

(20) כי אפילו את"ל דבכלל תוכנם שוה או עכ"פ דומה זה לזה (ראה ספר
השרשים לרד"ק ערך עצל. ערוך השלם ערך הנ"ל. ספר התשבי ערך רשל. ועוד)
הרי מזה שרש"י כאן משנה מלשונו במקום הקודם, ולא כתב "שנתרשל",
משמע דכוונה אחרת בדבריו, ככפנים.

(21) במדה"ג כאן (הובא תוכן המכילתא בלשון) "מיכאן שאין מתרשלין
(מרשלין) לדבר מצוה שאלו אמר לו משה ליהושע בחר לי אנשים מיד כר".

(22) ועד"ז יש לפרש לשון "נתרשלו ידיו .. נתרשלו ידי האוהב" בפרש"י קרח
שם.

(23) עד מתי עצל תשכב (משלי ו, ט). טמן עצל ידו (שם יט, כד. כא, טו).
אמר עצל ארי בחוץ (שם כב, יג) ועוד.

1 - ההיפך מזריזות אצל משה, אך טעם זה אינו מתאים
2 לפשוטו של מקרא - שהדבר נדחה למחר משום עצלות!
3 אך אין מובן, מדוע אין רש"י מסביר כאן את הטעם
4 "מפני עוונותיהם של ישראל", שלפיו לא "נתעצל
5 משה"¹⁴?

6 ובמיוחד כאשר בענינו "עוונותיהם של ישראל" אינם
7 חידוש, אלא כבר מוזכרים לפני כן בפירושו של רש"י¹⁵, שהגורם
8 למלחמת עמלק בכלל היו דברי בני ישראל "היש ה'
9 בקרבנו".

10 ומתאים יותר להסביר, לפחות כפירוש שני, ש"ידי
11 משה כבדים" משום "עוונותיהם של ישראל", אשר
12 אודותיהם כבר ספרה התורה לפני כן, מאשר להוסיף שזה
13 משום קיום ענין של "נתעצל" אצל משה¹⁶.

ג.

"נתעצל משה" במלחמת עמלק אינו סתירה לדבריו "איש על העדה"

14 הקושי בפירוש רש"י, שנתעצל משה במצוה ומנה אחר
15 תחתיו, אף גובר¹⁷:

16 בפרשת פינחס¹⁸, על בקשת משה מאת הקדוש-ברוך-
17 הוא "יפקוד ה' .. איש על העדה אשר יצא לפניהם..."
18 מפרש רש"י¹⁹: "לא כדרך מלכי האומות שיושבים בבתיהם
19 ומשלחין את חיילותיהם למלחמה אלא כמו שעשיתי אני
20 שנלחמתי בסיחון ועוג".

(14) ולהעיר מפרש"י קרח טו, ד.

(15) יז, ח.

(16) לכאורה י"ל, דכאן ה' לאחר שעשו תשובה, ולא ה' מצב דעוונותיהם
של ישראל, כי מ"ש "יודי משה כבדים" בא בהמשך להכתוב שלפנ"ו "והי'
כאשר ירים משה ידו גו", ופרש"י "וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה
וכו' נדאיתא בר"ה*", ושם מפורש (כט, א במשנה) "כל זמן שהיו ישראל
מסתכלין כלפי מעלה ומשעבדין את לבם לאביהם שבשמים כר", וא"כ הרי
לא ה' מצב של עוונות ישראל (מצד אמירת "היש ה' בקרבנו"),

אבל (נוסף לזה שממשך בר"ה שם "ואם לאו כר", היינו שלא היו
משעבדים את לבם כל הזמן, הרי) פשטות המשך הכתובים לא משמע כן,
כ"א תחלת הכתוב "יודי משה כבדים" אינו בהמשך ולאחר הסיפור "והי'
כאשר ירים משה גו' וכאשר יניח גו'", כ"א לפנ"ו (ד"יודי משה כבדים",
ולכן ה' שינוי במצב ידי משה "ירים גו' יניח גו'", עד שאהרן חזרו תמכו
בידיו "ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש"), אלא שבתחלה מספר הכתוב את
מצב המלחמה בפסוק יא, ואח"כ בפסוק יב מצב ידי משה. ראה טו
הארון פסוק יא. ועוד.

או י"ל, דלפרש"י בפש"מ (א) אינו נוגע מה שמסתכלין בו (במשה),

(* ענין זה מובא גם במכילתא (ויל"ש) עה"פ "אלא כל זמן שמתגב' ידיו כלפי מעלה היו ישראל מסתכלין בו ומאמינין במי שפקד משה לעשות כן והקב"ה עשה להם נסים וגבורות, ולכאורה י"ל הטעם שדייק רש"י לציין "כדאי" בר"ה, כי במכילתא ליתא "אם לאו כר" במשנה ר"ה (כדלקמן בפנים ההנחה), וזה נוגע בשביל פירוש "וכאשר יניח ידו וגבר עמלק" (אבל דוחק הוא, כי מובן הוא מהתחלת לשון המכילתא).

24 אך בהגיעם לרפידים, כאשר אמרו ישראל "היש ה'
25 בקרבנו אם אין" לא נהג הקדוש-ברוך-הוא עמם באופן של
26 נסים גלויים, אלא, כדברי רש"י בתחילת פרשת עמלק,
27 "שמך פרשה זו למקרא זה לומר תמיד אני ביניכם ומזומן
28 לכל צרכיכם, ואתם אומרים היש ה' בקרבנו... חיכם
29 שהכלב בא..." וכלשון המשל שמביא רש"י בהמשך
30 "השליכו מעליו..."

31 כלומר, הגורם למלחמת עמלק היה הסתרת פניו של
32 הקדוש-ברוך-הוא.

33 וכיון שישראל לא היו אז כמקודם, אלא במצב של
34 הסתרת פנים ולהיפך מהנהגה נסית, נדרש היה, שבהתאם
35 לכך תונהג גם המלחמה כמלחמה טבעית³¹ – שלגבי יוצאי
36 הצבא יקויים הנוהל של "בחו...³²", ובמיוחד לגבי
37 העומדים בראש הצבא, כולל גם התנאי של היותם בגיל
38 הגבורה, מגיל עשרים ועד גיל ששים.

39 ואילו במלחמת סיחון ועוג, אשר היתה למעלה מן
40 הטבע, שבה אמר הקדוש-ברוך-הוא למשה במפורש³³ "אל
41 תירא אותו כי בידך נתתי אותו ואת כל עמו ואת ארצו
42 ועשית לו כאשר עשית לסיחון מלך האמורי..." –
43 ובמלחמה של "נתתי" אין חשיבות לדרכי הטבע³⁴.

ו.

משה התפלל במלחמת עמלק לסיוע מלמעלה

44 זאת ועוד: אי-השתתפותו של משה במלחמת עמלק
45 לא היתה רק לשלילה, שמשום היותה מלחמה טבעית היא
46 היתה צריכה להתנהל על ידי יהושע, ומשה לא היה צריך
47 לצאת למלחמה – אלא היתה לכך גם מטרה חיובית.

1 אך בענייננו לא היתה זו עצלות סתם ח"ו אצל משה,
2 אלא "שנתעצל במצוה" – דוקא לגבי המצוה שעליה
3 מדובר כאן, נחשב הדבר כעצלות, כפי שיוסבר להלן.

ה.

ההבדל בין מלחמת עמלק לבין מלחמת סיחון ועוג

4 ההסבר לכך הוא:

5 לפי פשוטו של מקרא, הסיבה לכך שמשה לא יצא
6 למלחמה לא היתה משום רשלנות או עצלות ח"ו²⁴, אלא
7 מפני שלדעתו הוא לא היה מתאים, בהיותו בן שמונים
8 שנה²⁵, לצאת לצבא.

9 ויותר מכך: לצאת בראש אנשי הצבא ולהנהיג את
10 המלחמה מתאים לאנשים אשר בגיל יוצאי-צבא²⁶, שלפי
11 התורה זהו מגיל עשרים עד גיל ששים²⁷.

12 ולמרות שרואים שבאותה תקופה בצע משה רבינו את
13 כל האותות והמופתים, שרבים מהם היו תלויים בכח
14 וגבורה וכדומה²⁸. יותר מכך: במלחמה נגד סיחון ועוג יצא
15 משה רבינו בעצמו בראש אנשי הצבא, בגלותו, כמשתמע
16 מפירוש רש"י²⁹, גבורה יוצאת מן הכלל – וזאת, בהיותו
17 כבר קרוב לגיל מאה ועשרים שנה³⁰ – בכל זאת כאן היה
18 המצב שונה לחלוטין:

19 הנהגת הקדוש-ברוך-הוא את ישראל עד למלחמה נגד
20 עמלק לא היתה בדרך הטבע, אלא באופן נסי – החל
21 באותות ובמופתים שבמצרים, יציאת מצרים וקריעת ים
22 סוף שלאחריהם, ולאחר מכן ירידת המן והשלו, אשר ירדו
23 באופן נסי מן השמים וכלכלו את כל ישראל.

(29) בס"פ חוקת "כדאיאת בברכות בהרואה (נד, ב) עקר טורא וכו'".
(30) ולהעיר שבפרש"י, פש"ש"מ, לא נאמר שמשה ה' גיבור (כבש"ס
נדרים לח, א). ומה שהקים משה את הקרשים "שאין כח באדם לוקפן"
(פרש"י פקודי לט, לג), הרי ממשיך רש"י "א"ל עסוק אתה בידך נראה
כמקימו והוא נוקף וקם מאליו" – וצע"ק מנשיאת הלוחות ושבירתן. וראה
לעיל הערה 4.

(31) ולכן צייה שהמלחמה תהי' למחר (ראה פרש"י יז, ט: צא הלחם גר
בעת המלחמה אנכי נצב. וראה מפרשי רש"י שם*), כי כאשר סדר המלחמה
הוא ע"פ הטבע צ"ל הכנה להמלחמה, בחירת אנשים וסידור אנשי החיל
ואופן המלחמה כו'.

(32) ראה פרש"י הובא לקמן בפנים.

(33) חקת כא, לד.

(34) ראה בזה (ובהמבואר לקמן ס"ו) אברבנאל כאן. מעשי' ה' פרשתנו
פ"ג. טור הארוך ורע"ב פסוק ט כאן. צידה לדרך בפרש"י פסוק ט.

(24) בגו"א לפרש"י כאן (ובכ"מ) מפרש שמינה משה את יהושע (ע"פ
מרז"ל (פסיקתא ד"כ פ"ג. וראה פסי"ר פ"ב. ועוד)) משום שהוא מזרע
יוסף וכתוב ויהי בית יעקב אש ובית יוסף להבה ובית עשו לקש ועמלק מזרע
עשו, לכך מינה את יהושע, ואפ"ה כיון דלא ה' הוא יוצא למלחמה הוא
בעצמו ולא ה' לו להניח את אחר וה' עצל נתיקרו כו'.

אבל מובן, שטעם זה אי אפשר להבינו מעצמו, וה' לו לרש"י לפרשו
או לרמוז.
(25) וראה ז, ז.

(26) ויהושע ה' בעת המלחמה בן מ"ב שנה או בן נו או נו (ראה סה"ד
ב' אלפים תמ"ח ד"ה יהושע ה'). ילקוט ראובני פרשתנו יז, ט).

(27) ראה רש"י שה"ש ג, ז. גו"א לפרש"י תשא ל, טז. וראה ב"ב קכא,
ב. רשב"ם שם ד"ה שפקודיו. חזקוני ל, יד.

ואף שעדיין לא למדנו כ"ו – ה"ז סברא פשוטה שיהושע (משרתו, תלמידו –
דור צעיר ממנו) מתאים יותר.

(28) וראה לעיל הערה 6.

(*) אבל בבז"י לפרש"י מפרש שהמלחמה היתה ב' ימים.

- 1 במלחמה המתנהלת בדרך טבעית, נדרשים שני דברים:
- 2 (א) השתדלות ופעולות טבעיות בניהול המלחמה, על ידי
- 3 אנשים המתאימים לכך – גבורים. (ב) סיוע מאת הקדוש-
- 4 ברוך-הוא במלחמה.
- 5 שהרי מובן גם בפשוטו של מקרא, שגם במלחמה
- 6 שברך הטבע יש צורך בסיוע מאת הקדוש-ברוך-הוא.
- 7 ולפי זה מובן פירוש רש"י על "בחר לנו אנשים" 35 –
- 8 "גבורים ויראי חטא שתהא זכותן מסייעתן", למרות
- 9 שבמכילתא שלפנינו אלו הן שתי³⁶ דעות שונות³⁷ – כי
- 10 במלחמה זו היה צורך לפי פשוטו של מקרא בשני ענינים:
- 11 "גבורים" לצורך מלחמה בפועל, ו"יראי חטא" לצורך
- 12 הסיוע מאת הקדוש-ברוך-הוא³⁸.
- 13 ושני ענינים אלו היו במלחמה נגד עמלק: (א) גבורה
- 14 פיזית וכח טבעי, שהיה לגבורי החיל בגיל הצעיר, בהנהגת
- 15 יהושע, ללא משה. (ב) התפילה לסיוע מלמעלה למען נצחון
- 16 ישראל במלחמה הטבעית – לכך מתאים ביותר משה,
- 17 כמובן בפשטות.
- 18 וזאת אמר משה ליהושע "בחר לנו אנשים וצא הלחם
- 19 בעמלק מחר אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים
- 20 בידי": הוא הדגיש בדבריו את שני הדברים הדרושים
- 21 במלחמה: ניהול המלחמה בפועל, על ידי יהושע "צא
- 22 הלחם בעמלק". ותפילה אל ה', שתפקיד זה נטל משה על
- 23 עצמו: "אנכי נצב על ראש הגבעה ומטה האלקים..."³⁹,
- 24 ובהיותו על ראש הגבעה, היה משה שרוי בתענית,
- 25 כפי שמפרש רש"י על "ומשה אהרן וחור"⁴⁰: "מכאן
- 26 לתענית שצריכים שלושה לעבור לפני התיבה, שבתענית

אנשים" ("לי ולך" – פרש"י שם בד"ה בחר לנו הראשון) צ"ל ב' הפרטים "גבורים ויראי חטא". וראה לבוש בפרש"י.

(40) זי, יו"ד.

(41) שם, יב ובפרש"י.

(42) וכהלכה, דעיר שהקיפוח עכו"ם אין רשאי לסגף [את] עצמן בתענית שלא לשבר את כחן (תוספתא תענית פ"ב, יא. שו"ע או"ח סו"ס תקצא. ולהעיר משמואל א יד, ל). – וסברה פשוטה היא.

(43) ראה בהנסמן לעיל הערה 34. חקוני שם פסוק ט. חדא"ג ותויו"ט למשנת ר"ה שם. ועוד.

(44) להעיר מאברהם (לך יד, יד ואילך) שיצא בעצמו למלחמה. מעקב ר"פ ישלח ("למלחמה" – פרש"י לב, ט בסופו).

(45) יד, טו.

(46) ולהעיר שפ"ז היה זה כעין דעת ר' יוסי בפרש"י שמות שם "ח"ו לא נתרשל", וגם שם היתה הנהגתו ע"פ "חשבון" במצוה ("אלא אמר אמול ואצא בדרך סכנה היא לתינוק עד שלשה ימים אמול ואשה שלשה ימים הקב"ה צוני לך שוב מצרים"). אלא דשם "נענש מיתחא לפי שנתעסק במלון תחלה", משא"כ בנרוד"ד שרק "נתייקרו ידיו", שהי' כל הזמן עסוק וכו' בענין המלחמה – הצלת ישראל.

(35) פרשתנו, יז, ט.

(36) ר' יהושע אומר בחר לנו אנשים גבורים ר' אליעזר המודעי אומר בחר לנו אנשים יראי חטא.

(37) אבל בתיב"ע כאן "גוברין גברין ותקיפין בפקודייה ונצחתי קרבא". ועד"ז בפרד"א פמ"ד "אנשים גבורי כח וחיל יראי שמים". וראה שמו"ר ספכ"ו. ובמכילתא הוצאת הורוויץ ר' יהושע אומר בחר לנו גבורים אנשים יראי חטא, ר' אליעזר המודעי אומר בחר לנו יראי חטא אנשים גבורים". וראה בש"נ שם. ואכ"מ.

(38) ועפ"ז מובן מה שלא פרש"י דנתייקרו ידיו מפני עונותיהם של ישראל – כי מכיון שלקחו "יראי חטא" להמלחמה, אינו מסתבר שאמירת ישראל לפני המלחמה "היש ה' גוי" תפעול על פעולותיו של משה בעת ובזמן המלחמה, ש"ידיו כבדים".

(39) ועפ"ז יתורץ וימתק מה שפירושו הנ"ל על "בחר לנו אנשים" ("גבורים ויראי חטא") פירשו (היפך סדר הכתוב, ובד"ה שני בפ"ע ולאחר שכבר התחיל בפ"י בחור – בתחלת הכתוב) לאחרי שפירש "וצא הלחם – צא מן הענן והלחם בו": "מחר – בעת המלחמה – אנכי נצב" – כי אחרי ההקדמה הנ"ל, שבמלחמה זו הוצרך להיות ב' הענינים, היציאה למלחמה בפועל שעי' יהושע והתפלה דמשה בעת המלחמה, מובן, שגם ה"בחר לנו

12 אכן, לא היו קיימים אצל משה שיקולים ח"ו
 13 כאשר היה לו ציווי מאת ה'. אך בענייננו, אין רואים בפסוק
 14 שהוראה "צא הלחם בעמלק" היתה⁵⁴ ציווי מפורש מאת
 15 ה'.⁵⁵ ולכן יש לומר, שאילו היה ציווי כזה היה משה עצמו
 16 מקיימו⁵⁶.
 17 אך כיון שלא היה ציווי מאת ה', אלא משה רבינו,
 18 רועה ישראל, עשה זאת כדבר המובן מאליו: כאשר גויים
 19 מתנפלים על ישראל צריך לצאת למלחמה⁵⁷ כדי להגן על
 20 ישראל⁵⁸,
 21 ויש לומר, שגם לפי ההסבר, שעמלק היה יכול להלחם
 22 רק ב"נחשלים אחריו" – נגד יהודים שהיו מחוץ לענן⁵⁹
 23 – סבור היה משה רבינו, שצריך להגן על כל יהודי, יהיה
 24 מי שיהיה, וכפי שנהג משה עוד בהיותו במצרים, שמיד

1 לטובת המלחמה ולמען הנצחון, כפי שהוסבר לעיל
 2 בהרחבה; ויחד עם זאת הוא דאג ו"מנה אחר תחנתיו"
 3 – שלווחו של אדם כמותו⁴⁷ – ובמקרה אחר היתה
 4 התנהגות כזו מתאימה למשה רבינו –
 5 בכל זאת, כיון שהיה זה ציווי מה', נחשבת התנהגותו
 6 של משה⁴⁸ כאילו "נתעצל" (יחסית להתנהגות הדרושה)⁴⁹
 7 במצוה – מוכנות וזריזות⁵⁰ לעשיית מצוה⁵¹.
 8 ולכן היה עונשו "מדה כנגד מדה"⁵², ש"נתיקרו ידיו"
 9 – שגם מה שפעל כהשתתפות במלחמה, "ידיו פרושות
 10 השמים בתפילה", היה קשה לו⁵³.

ח.

11 **לצאת למלחמה להגן על יהודים – מצוה גדולה ביותר!**
 ויש להוסיף על כך:

הטבע, לפיכך "נתיקרו ידיו" – להרגיש שכן הוא ע"פ הטבע. אבל אם הי'
 הולך למלחמה זו בלי שום חשבונות – היתה גם ההנהגה עמו מלמעלה
 באופן כזה, למעלה מהטבע.

(54) בפרש"י לקמן (ז, יג): ויחלש יהושע – חתך ראשי גבוריו ולא
 השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כולם, מכאן אנו למדים שענוש ע"פ
 הדבור של שכניה. הרי מזה שרש"י משנה מלשון המכילתא "שהמלחמה הזאת
 לא היתה אלא ע"פ הגבורה", משמע שלא נצטווה מתחלה על עצם המלחמה
 ("צא החלם כו" – ראה מפרשי רש"י כאן), וכמ"ש בעקידה כאן שער מב.
 אברבנאל כאן. ומהלשון "שעשו" משמע שענין זה שבמלחמה (שהשאיר
 החלשים כו') הי' ע"פ הדבור, ואפשר שהדבור של שכניה הי' לאחר שיצא
 יהושע למלחמה, או שנצטוו על המלחמה לאחר ששאל משה.

(55) וגם מטעם זה י"ל שלא הביא רש"י בפסוק שלפניו (יא) ממכילתא כ"א
 מרה", כי במכילתא מפורש "שפקד משה לעשות כן", היינו שהי' ע"ז ציווי,
 משא"כ ברה"ש.

(56) ואף שבמלחמת מדין נצטווה משה (פנחס כה, יז) "צרו את המדינים
 והכיתם אותם", "נקום נקמת .. מאת המדינים גו" (מטות לא, ב) – ואעפ"כ
 "ידבר משה אל העם החלצו מאתכם גו" וישלח אותם משה גו" (שם פסוק
 ג, ו) והוא לא הלך, כי שם הייתה מלחמת נקמה (כמפורש) ולא מלחמת הגנה
 על ישראל (כמלחמת עמלק וסיתון ועוג), ולא היו קרובים לגבול ישראל.
 וכדמוכח גם מזה ששלח רק אלף למטה.

וראה אברבנאל ואליש שם. ובתנחומא ש ג דמשה "נתגדל במדין אמר
 אינו בדין שאני מיצר להם שעשו בי טובה" וי"ל שכ"ה גם בפש"מ. וע"ד
 פרש"י וארא ז, יט.

(57) להעיר, שע"ד ההלכה, הרי מלחמת עמלק אז היתה מלחמה דעות
 ישראל מיד צר שבא עליהם, משלחמת מצוה זו אין המלך צריך ליטול בה
 רשות מבית דין (רמב"ם רפ"ה מהל' מלכים).

(58) ומטעם זה מובן דאין לפרש הטעם שמשה לא יצא למלחמה בעצמו
 – מפני שכל ענין מלחמה זו הי' כדי שישראל יצעקו אל ה' "ותדעון היכן
 אני" (פרש"י לעיל ז, ח), ולכן אין צריך לצאת למלחמה בפועל כ"א מספיק
 מה שיתכלו כלפי מעלה וכו' (כבמשנה ר"ה שהובאה ברש"י ז, יא) – כי
 עפ"ז לא הי' מצוה גם ליהושע "צא הלחם בעמלק".

(59) תצא כה, יח. ובפרש"י שם.

(47) שהובא בפרש"י לעיל (בא יב, ו). וראה לקו"ש [המתורגם] ח"כ ע' 261
 ואילך.

(48) ולהעיר גם מאמירת משה (שמות ה, כב) "למה הרעותה לעם הזה
 למה זה שלחתי", אשר הקב"ה אמר לו הרהרת על מדותי לא כאברהם
 שאמרת לו כי ביצחק יקרא לך ורע ואח"כ אמרת לו העלתי לו עולה ולא
 הרהר אחר מדותי – פרש"י שם ו, א. היינו שטענת ה' היא דאין מקום
 לחפש טעם וחשבון בקיום דברי ה', אלא שצ"ל כמו הנהגת האבות. אלא
 דשם הרי"ז ענין שלאחר המעשה ולכן נאמר לו "הרהרת על מדותי", משא"כ
 בנוד"ד החשבון שלפני המעשה הביא את משה לחשוב שכן צריך להיות
 באמת סדר מלחמה זו, וא"כ ליכא למילף הכא מהתם. נוסף על המבואר
 לקמן ס"ח.

(49) להעיר גם מ"נתעצלו" שהי' אצל הנשיאים בהנדה למלאכת המשכן
 (פרש"י ויקהל לה, כז), שגם שם זה "שלא התנדבו תחלה" לא הי' מחמת
 עצלות כפשוטה ח"ו, כ"א מצד החשבון שלהם, שמצד תפקידם בתור נשיאים
 כך צריכה להיות הנהגתם, להשתדל לזרז ש"יתנדבו ציבור מה שמתנדבים"
 ואח"כ לחשוב ולעשות בעצמם "ומה שמחסרין אנו מלימין" (פרש"י שם).
 ומ"מ נחשב זה אצלם ש"נתעצלו", מכיון שהמדובר בהקמת המשכן וקיום
 "ועשו לי מקדש ושכנתי מתוכם" הי' צריכים לעשות בזה בלי חשבונות. ראה
 בארוכה לקו"ש [המתורגם] חט"ז ע' 457 ואילך.

(50) וע"ד שמצינו באברהם (וירא כב, ג) "וישכם אברהם בבוקר – ונדוד
 למצוה, ויחבוש – הוא בעצמו ולא צוה לאחר מעבריו" (פרש"י שם) אלא ששם
 מסיים "שהאבהה מקלקלת השורה".

(51) אמנם זהו רק בנוגע להשתתפותו במלחמה (מצד החשבון שצריך
 להתפלל כו'), אבל זה שהניח המלחמה עד למחר לא נחשב ל"נתעצל", כי
 כן צ"ל סדר המלחמה ע"פ הטבע שצריך זמן להכין א"ע למלחמה באופן
 מסודר (כנ"ל הערה 31).

ועפ"ז י"ל להחילוק שבין פרש"י לתיב"ע (ומכילתא) הוא, שלדעת רש"י
 מלחמה זו נחשבה לכתחלה כמלחמה טבעית (ורק כיון שהיו מצוה הוצרך
 להשתתף בזה בפועל). ולפי התיב"ע (ומכילתא*) הי' עצם המלחמה גם
 בתחלה שלא ע"פ טבע (וראה תיב"ע כ"ט חוטרא דאתעבידו ב' ניסין מן
 קדם ה' ביד"י).

(52) ראה פרש"י נח ז, יא. יתרו יח, יא. נשא ה, כד. ועוד.

(53) או באופן אחר קצת: מכיון שהנהגתו במלחמה זו היתה ע"פ סדרי

* ראה לקמן ס"ח והערה 54-55. החילוק בין פרש"י להמכילתא. דמהמכילתא משמע שנצטם המלחמה הי' ע"פ ציווי ה'.

29 מכך מובן, שלא זו בלבד שמהות עמלק היא ענין נצחי
30 בעבודה הרוחנית של האדם, אלא גם אופן המלחמה ודרך
31 ניהולה הם הוראה נצחית.

32 וחשיבות רבה יותר לכך בתקופה של עקבתא
33 דמשיחא, כנאמר בתרגום יונתן בפירושו על "מלחמה לה'
34 בעמלק מדור דור", שאחד משלושת הדורות הכלליים של
35 מחיית עמלק הוא "דרא דעקבתא דמשיחא".

.'

**הטענה, לכאורה: אין צורך לצאת מן הענין כדי להשפיע
על יהודי שבחזון**

36 כדי להבין זאת יש לבאר שאלה כללית נוספת בענין
37 זה:

38 לשם מה בכלל מספרת התורה שנתעצל משה – וידי
39 משה כבדים? והרי אפילו בגנות בהמה טמאה לא דבר
40 הכתוב⁶⁸, ובודאי שלא על בני אדם, ובמיוחד יהודים,
41 ובמיוחד – משה רבינו, הנבחר מכל מין האדם⁶⁹!

42 מכך מובן, שגם זאת הוראה נצחית בענין המלחמה
43 הרוחנית נגד עמלק שבכל דור ודור.

44 ההסבר לכך הוא:

45 עמלק יכול היה לפגוע במלחמתו רק ביהודים שהיה
46 אצלם רפיון באמונת ה'. כנאמר בפרשת תצא "ויזנב בך
47 (רק) כל הנחשלים אחריו", וכפירוש רש"י, הכוונה היא
48 לאלו אשר "חסרים כח מחמת חטאם שהיה הענין פולטן",
49 אך ביהודים אשר היו בתוך הענין, לא היה יכול עמלק
50 לפגוע כלל.

51 משמעות הדברים אמורה ברוחניות לגבי כל הדורות.

52 רובם של בני ישראל מצויים "בתוך הענין" – "בתוך"
53 התורה והמצוות, וקשורים אל הקדוש-ברוך-הוא – כל
54 אחד לפי מצבו שלו, וה"ענין" – תורה ומצוות – מגן
55 עליהם מכל⁷⁰ הרוחות הזרות הנושבות מחוץ לתחום

1 כאשר "ויגדל משה ויצא אל אחיו", הרי מיד כאשר "וירא
2 איש מצרי מכה איש עברי מאחיו", לא התחשב משה
3 בדרגתו של האיש העברי, אלא – "ויך את המצרי"⁶⁰.

4 ולפיכך, כיון שמשה עשה זאת כדבר המובן מאליו,
5 ולא כציווי מפורש מה', הוא חשב שאין כאן מקום
6 להתנהגות ללא שיקולים, כבציווי מפורש.

7 אך אצל הקדוש-ברוך-הוא נחשב הדבר כ"נתעצל
8 במצוה"⁶¹, כי כאשר גויים באים להלחם ביהודים, הרי גם
9 לפני מתן תורה זו מצוה גדולה ביותר לצאת למלחמה
10 ולהגן על ישראל – ויש לעשות זאת ללא הרהורים
11 ושיקולים, למרות שלא היה על כך בענינו ציווי מפורש
12 מאת ה'.

ט.

נצחיות מלחמת עמלק

13 מפירוש רש"י זה נלמדת הוראה נפלאה בעבודת
14 האדם:

15 כל ענין ופרט בתורה מהווים הוראה נצחית⁶² לכל
16 התקופות ולכל המקומות, אך באופן מיוחד, ביתר שאת
17 וביתר עז, אמור כלל זה לגבי מלחמת עמלק. הדבר
18 מתבטא במספר נקודות, ומהן:

19 (א) יש ציווי מפורש⁶³ "כתוב זאת זכרון בספר". כלומר,
20 שמעלה של הזכרון בכתב, משום "דכל שכתוב בתורה
21 הדבר הוא נצחי"⁶⁴, קיימת ביתר תוקף במלחמת עמלק,
22 משום שלגביה יש על כך ציווי מיוחד.

23 (ב) בדיבור ה' עצמו⁶⁵ מודגשת הנצחיות והתמידיות –
24 "מלחמה לה' בעמלק מדור דור".

25 עד כדי כך שהנצחיות שבמלחמה זו מתבטאת בציווי
26 כפשוטו: קיימת מצות עשה מן התורה "לזכור תמיד
27 מעשיו הרעים"⁶⁶, ומצוה לזכור מעשה עמלק בכל יום, לפי
28 מספר דעות⁶⁷.

66) ל' הרמב"ם הל' מלכים פ"ה ה"ה. ועד"ז כ' במנין המצות שבריש
ספר היד מ"ע קפט. וראה לשונו בסהמ"צ שם.

67) כ"ב בס' חרדים מ"ע התלויות בפה פ"ד סכ"א בדעת הרמב"ם
והסמ"ג. וראה שו"ע אדה"ז סי' ס' סעיף ד. וש"נ. לקו"ש [המתורגם] חייט
ע' 238. וש"נ.

68) ב"ב קכג, א.

69) פיה"מ להרמב"ם סנהדרין פ' חלק יסוד הו' ולהעיר מט"ז יו"ד
סרמ"ב סק"כ.

70) ראה מכילתא פרשתנו בתחלתה עה"פ יג, כא.

60) שמות ב, יא"ב.

61) בזו"ר ליל"ש שם, דברי דוד שם, ועוד – מפרשים (כנראה) שהמצוה
שנתעצל בה משה היא בבחירת האנשים (שעשה ע"י יהושע), אבל
בפש"מ אין שום רמז דעצם בחירת האנשים נחשבת (לא להכשר מצוה,
כ"א) למצוה, והוא ל"י לרש"י לפרשו.

62) תניא רפי"ז. ובכ"מ.

63) פרשתנו יז, יד.

64) צ"פ מהר"ת ע' 134. ועד"ז שם סה, א. ועד"ז כ' בצפע"נ תרומות
בהשמטת ע' 120 (ובאו במפעניצ' פ"ה סיי"ב. ושי"ג).

65) סוף פרשתנו.

33 כאשר עמלק בא ופוגע ביהודים אשר מחוץ לענן, אף
 34 אם הימצאותו שם היא באשמת יהודי זה מפני חטאיו,
 35 צריכים היהודים אשר בתוך הענן לצאת משם כדי להגן
 36 על יהודי זה במלחמתו נגד עמלק.

37 ואדרבה: מי בעיקר⁷⁷ צריך לצאת כדי להגן על ישראל
 38 מפני עמלק? – "יראי החטא", שדוקא בכוחם להלחם את
 39 מלחמת עמלק. והעומד בראש המלחמה הוא יהושע, אשר
 40 עליו ציוו "בחר לנו אנשים וצא (מתוך הענן) להלחם
 41 בעמלק" והרי יהושע היה במצב של "לא ימיש מתוך
 42 האהל"⁷⁸, תורתו אומנתו, והוא היה צריך לנהל את
 43 המלחמה.

44 והתורה אף מוסיפה, שאפילו משה, שבעצם הנהיג את
 45 כל המלחמה – הוא מינה את יהושע כשלווחו לניהול
 46 המלחמה, והוא עצמו ניהל את המלחמה הרוחנית
 47 בתפילתו, "ויהי ידיו אמונה עד בוא השמש", והיה "שרוי
 48 בתענית" כל היום ועמד "בידיו פרושות השמים בתפילה",
 49 והביא על ידי כך ל"וגבר ישראל" – בכל זאת, היה עליו
 50 בנוסף לכך לצאת ולהשתתף בעצמו במלחמה כפשוטה
 51 באופן ממשי!

52 ומכך נלמדת ההוראה גם לגדולים: אין די בהשתתפות
 53 רוחנית במלחמה בעמלק בכל דור. אל להם להסתפק
 54 באמירת פרק תהלים למען שיבתם של יהודים אלו ליהדות
 55 למרות שגם זה הכרחי ונעלה ביותר, וכן אל להם להסתפק
 56 בשיגור שליחים למטרה זו. אלא עליהם לצאת בעצמם
 57 ולפעול כראוי להגנת ישראל.

58 ועל ידי התנהגות כזו, ללא שיקולים וחישובים
 59 הגיוניים (אם כי בדרך הקדושה) בענין "מחה תמחה את
 60 זכר עמלק"⁷⁹, מתנהג גם הקדוש-ברוך-הוא כך בענין
 61 "מחה אמחה את זכר עמלק"⁸⁰, מעל לחישובים ומגבלות,
 62 ומדלג על הקץ ומביא את הגאולה העתידה, שאז יהיה
 63 "השם שלם והכסא שלם"⁸¹, בקרוב ממש ובעגלא דידן.

(משיחות ש"פ בשלח וש"פ יתרו תשמ"א)

1 הקדושה, ובמיוחד מפני רוחו של "עמלק" הגורמת
 2 לקרירות ואדישות "אשר קר"⁷¹, בעניני יהדות⁷².

3 יש יהודים, אשר מסיבות שונות אינם בתוך הענן –
 4 חייהם אינם תואמים בינתיים לגמרי להוראות התורה, ולכן
 5 עלול להיות לעמלק (בגימטריא "ספק"⁷³) דריסת רגל
 6 אצלם והוא עלול לנטוע בהם ספיקות באמונה ביכולת ה'
 7 וכדומה, וקרירות – "אשר קר" – ואדישות לגבי עניני
 8 קדושה וכדומה.

9 ואז ייתכן שיהודי הנמצא "בתוך הענן" יחשוב: מהו
 10 הקשר ביני לבין אותו יהודי הנמצא מחוץ לענן? אין שום
 11 קשר בינינו.

12 לגבי אלו אשר "בתוך הענן", שלומדים תורה
 13 ומקיימים מצוות, אם כי חסירה להם השלימות בכך, מובן
 14 שיש קשר. ואפילו לאדם פשוט שבדרגת "חוטב עציץ ..
 15 שואב מימין"⁷⁴ – הרי, אמנם, לגביו, השרוי בדרגת
 16 "ראשיכם שבטיכם" זוהי "לפי דעתו", ירידה להתעסק עם
 17 יהודי זה ולסייע לו, אך בכל זאת, הוא עושה זאת, כי
 18 למרות הכל מדובר על יהודי אשר נמצא עמו "בתוך הענן".

19 אבל – הוא טוען – מהו הקשר שביני לבין יהודי אשר
 20 "מחוץ לענן", ר"ל! עמו אין הוא חפץ להתעסק. לכל
 21 היותר הוא מוכן להוסיף לזכותו בלימוד התורה או
 22 בתפילה וכדומה. אך "צא הלחם" – לצאת מכותלי בית
 23 המדרש ובית הכנסת ולהתמסר לחיפוש יהודי אשר "מחוץ
 24 לענן", במקום ללא יראת שמים – זה אינו תפקידו,
 25 לכאורה.

26 ואם הוא בדרגה של "תורתו אומנתו", (עד כמה שהדבר
 27 קיים בתקופתנו⁷⁵), הרי טענתו מקבלת יתר חוזק: הייתכן
 28 להפסיק את לימוד התורה? כדי לצאת אל אלה אשר מחוץ
 29 לענן כדי להגן עליהם מפני ה"עמלקים", לחזק את אמונתם,
 30 למנעם מחטא ולהשפיע עליהם לקיים עוד מצוה.

31 על כך נלמדת ההוראה⁷⁶ מהמלחמה הראשונה של
 32 ישראל בצאתם ממצרים – מלחמת עמלק:

טושו"ע (וראדה"י) אר"ח סי' שכט סעי' סעי' ג. שו"ע אדה"ז סי' תריח ס"ס
 (1).

(77) דמצוה בגדול (רמב"ם הל' שבת פ"ב ה"ג. ט"ז בשו"ע אר"ח סשכ"ח
 סק"ה. שו"ע אדה"ז שם ס"ג).

(78) תשא לג, יא.

(79) ס"פ תצא.

(80) פרשתנו יז, יד.

(81) פרש"י עה"פ. ובכ"מ.

(71) תצא כה, יח. וראה תנחומא שם (ט) ופרש"י שהוא ל' קור.

(72) ראה גם תו"א פה, א ואילך. ד"ה והי' כאשר ירים תר"פ אות ג. ובכ"מ.

(73) סה"מ עטרת' ע' רצד. סה"מ תש"ט ע' 40. שם ע' 65. ועוד.

(74) ר"פ נצבים.

(75) ראה טושו"ע וראדה"ז אר"ח סו"ס קו. וראה רמ"א שם ס"צ ס"ח. שו"ע

אדה"ז שם ס"ז.

(76) וע"פ ההלכה שפקוד"ג גם מי שתורתו אומנתו מפסיק ומציל (וראה

בהנסמן בהערה הבאה. ט"ז יו"ד סי' רנא ס"ק ו), ואפילו בספק וס"ס (ראה

ילקוט לוי יצחק על התורה

טז - והיה לאות על ידכה ולטומפת בין עיניך כי בחזק יד הוציאנו ה' ממצרים

קטז

ביאור לשון מאהו"ל "קרקפתא דלא מנח תפילין"

פושעי ישראל בגופן מאי ניהו, אמר רב קרקפתא דלא מנח תפילין.

ראש השנה יז, א

קרקפתא דלא מנח תפילין, למה נקט קרקפתא דוקא, שהוא הראש, הרי צריך להניח תפילין של יד ג"כ.

אך זה מפני שבתפילין יש ב' בחי', תפילין של ראש ותפילין של יד, והם כנגד השני כתרם² נעשה ונשמע. כי תפילין הם כמו כתר ועטרה כמא³ עוטר ישראל בתפארה. ותפילין של ראש הוא בחי' חיות ומוחין⁴ דז"א - בחי'

(1) ראה גם לעיל סי' קטו.

(2) שבת פח, א. "דרש ר' סימאי בשעה שהקדימו ישראל נעשה לנשמע באו ששים רבוא של מלאכי השרת, לכל אחד ואחד מישראל קשרו לו שתי כתרם אחד כנגד נעשה ואחד כנגד נשמע."

(3) ראה שו"ע אדמו"ר הזקן הלכות תפילין סימן כה סעיף ט וז"ל: הראש ז"ל ה' מברך ברכת השחר עד עוטר ישראל בתפארה, והי' מניח תפילין ואח"כ מברך עוטר ישראל בתפארה כדי ליתן שבח והודי' בברכה זו גם על התפילין שהם נקראים פאר שנא' (יחזקאל כד, יז) פארך חבוש עליך.

(4) ראה תניא פרק מא וז"ל: יתבונן איך שאור אין סוף ב"ה הסוכב כל עלמין וממלא כל עלמין הוא רצון העליון הוא מלוכבש באותיות וחכמת התורה או בציצית ותפילין אלו ובקריאתו או בלבישתו הוא ממשיך אורו ית' עליו והיינו על חלק אלוה ממעל שבתוך גופו ליכלל וליבטל באורו יתברך.

ודרך פרט בתפילין ליבטל וליכלל בחי' חכמתו ובינתו שבנפשו

כתר דלאה⁵, נשמע⁶.

ותפילין של יד הוא בחי' חיות ומוחין דמלכות⁷ - בחי' כתר דרחל - נעשה.

וזהו "קרקפתא" דוקא כי תפילין של יד הוא ג"כ בחי' - תפילין של ראש - כמו כתר ועטרה על ראש רחל בחי' מלכות, וכמוכן.

מתורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד תלג

האלהית בבחי' חכמתו ובינתו של א"ס ב"ה המלוכשות דרך פרט בפרשת קדש והיה כי יביאך דהיינו שלא להשתמש בחכמתו ובינתו שבנפשו בלתי לה' לבדו וכן ליבטל ולכלול בחי' הדעת שבנפשו הכולל חסד וגבורה שהן יראה ואהבה שבלבו בבחי' דעת העליון הכולל חסד וגבורה המלוכבש בפרשת שמע והיה אם שמוע והיינו כמ"ש בש"ע לשעבד הלב והמוח כו'.

(5) ראה תורת לוי יצחק, חידושים וביאורים בש"ס עמוד סה וז"ל: רחל שהיא קטנה, נבנית ומקבלת מיסוד ז"א, היו"ד דקשר דתפילין של יד, ולא שהיא גדולה, והוא הד' רבתי דאחד, הד' דקשר דתפילין של ראש עיי"ש. וראה לעיל סי' צו. לקמן סי' קכה. קכת. קלא.

(6) ראה גם לעיל סי' פט.

(7) ראה אור התורה ואתחנן ע' שמה וז"ל: תש"י שהם מוחי' דמל' הם נק' החב"ד שיש בזה לעולמות כו' ותש"ר הם המשכות חכמתו כו' להעולמות... ההפרש בין ד' מוחי' דתש"י שהם בבחי' מל' לד' מוחי' דתש"ר שהם בבחי' ז"א כי בחי' מל' היא מקור דבי"ע דהיינו שהיא בחי' ממכ"ע כנ"ל והחב"ד הוא ענין כמ"ש כולם בחכ' עשית ומוה נמשך ג"כ חכ' בכל נפש המשכלת, והנה בחי' זו שהוא ית' ממכ"ע מורגש בשכל אנושי כנ"ל רק שהציווי הראת לדעת היינו להתבונן בזה וזהו"ע ד' מוחי' דתש"י שהוא הדעת איך הוא ית' ממכ"ע שברא כל העולמות מאין ליש ואתה מוחי' את כולם ולפי שדבר זה נרגש ונודע ולכן נק' המל' עלמא דאתגליא ע"כ נק' בחי' מוחי' אלו החב"ד שיש בזה העולם וכן שרשן למעלה הם חב"ד הנמשך ומתפשט ממנו ית' להעולמות היינו בחי' מלוכות כו' ונק' חכ' תתאה אבל תש"ר הם המשכות חכב"ד ממנו ית' להעולמות שיהי' להם ידיעה בבחי' סוכ"ע שלמעלה מבחי' מל' וזהו"ע מוחי' דז"א והוא מבחי' ח"ע. עיי"ש.

לחזק איש את רעהו בעבודתם הקדושה גמילות חסדים, שהיא היא

מידתו של בורא עולם ומנהיגו

ממכתב כ"ה שבט, תש"כ

נקודות משיחות קודש בעניני גאולה ומשיח

הקב"ה מחכה שיציעו 'עד מתי'

נאמר בגמרא "רבי שמעון בן יוחי אומר בוא וראה כמה חביבין ישראל לפני הקב"ה שבכל מקום שגלו שכינה עמהן, גלו למצרים שכינה עמהן... ואף כשהן עתידין להגאל שכינה עמהן. שנאמר 'ושב ה' אלוקיך את שבותך', והשיב לא נאמר אלא ושב, מלמד שהקב"ה שב עמהן מבין הגלויות" (מגלה כט, א)

כלומר, גם כאשר יודעים שהקב"ה נמצא בגלות יחד עם בני ישראל. יכולים לחשב שכאשר מגיע הזמן לצאת מהגלות, יוצא הקב"ה מהגלות לפני בני ישראל, על כל פנים - רגע אחד לפנייהם. הנה על זה אומר רבי שמעון בן יוחי לכל אחד ואחד מיישראל: בכל רגע ורגע שנמצא אתה בגלות, יהיה הקב"ה יחד עמך, ולא יצא מהגלות אפלו רגע אחד לפניך! ורק כאשר כל בני ישראל יוצאים מהגלות - אזי יוצא הקב"ה ביחד עמהם!

ומכיון שכן, בודאי רוצה הקב"ה ומשתדל שהגאולה תבוא במהירות הכי אפשרית, אלא שלזה דרושה בקשתם ודרישתם של ישראל, שירגישו את צער וקושי הגלות, ויציעו "עד מתי!"... מתי תבוא כבר הגאולה של כל עם ישראל!

(משיחת ל"ג בעומר תשמ"מ. מתוך "לקראת שבת")

איך מחזקים את האמונה במשיח

כל ישראל הם מאמינים בני מאמינים בכל י"ג עקרי האמונה, שביניהם גם האמונה בביאת המשיח. אבל אף על פי כן, כדי שהאמונה לא תהיה בבחינת 'מקור', אלא תאיר באפן פנימי ותפעל בחיי היום יום, במחשבה דבור ומעשה - שיהיו חידורים בהכנה לביאת המשיח - הרי זה על ידי למוד פנימיות התורה, למוד תורת החסידות דוקא.

גם כאשר לומדים חסידות, יכול להיות לפעמים שלא יועיל הדבר לפעל שהאמונה בביאת המשיח תתחד בפנימיות, אבל ללא למוד החסידות, בודאי לא יתכן שהאמונה בביאת המשיח תתחד בפנימיות. וכאשר לומדים חסידות, הרי סוף סוף פועל הדבר, והיגיו, שהולכים ומתקרבם צעד אחר צעד עד

עמדו הכן בלכם

בדורנו זה, דור האחרון של הגלות - מכיון שעומדים בסיום הגלות ד' ערכות מואב" [לפי כל הסימנים בגמרא, ולפי מה שכבוד קדשת מורי וחמי אדמו"ר נשיא דורנו העיד כבר מלפני כמה שנים, שנשאר רק לצחצח הכפתורים, ו"לא לתר לגאולה", ומשיח עומד אחר כתלנו, וכו' וכו'] - מובן שעכשו צריך כבר להרגיש בגלוי (לא הקשי של הגלות רחמנא לצלן, אלא) שעומדים "בעבר הירדן", נמצאים כבר בעליה לכנס לארץ ישראל בגאולה האמתית והשלמה, וצריך להיות רק "עמדו הכן בלכם".

(תורת מנחם - התועודיות תשמ"ח ע' 119)

הרגשת הטוב שבגלות

העלוי והתועלת בגאולה אינה רק כמו דבר טוב הבא באמצעות דבר אחר שאינו טוב, אלא הירידה והגאולה דבר אחד הם - "ציון שדה תחרש"; בחרבן עצמו ישנה המעלה חרישת השדה, שההמשך שלה הוא הזריעה והצמיחה [של הגאולה].

בזמן הגאולה הנה מלבד ההרגשה שהיתה כדאית הירידה הגדולה והגלות בכדי לבא להוספה והדור בזמן הגאולה, תרגש גם הטובה והמעלה בחרבן והגלות עצמה - שעל כך נאמר "אודה ה' כי אגפת בי".

(ע"פ לקוטי שיחות ח"ט ע' 78. מתוך "לקראת שבת")

גאולת גולי נהר הסמבטיון

לפי הדעה שעשרת השבטים נמצאים עדין מאחורי נהר סמבטיון, גם הם מצטרפים בגאולה העתידה עם כל עם ישראל בתכלית השלמות נוסף על יהודה בנימין ולוי, וארו עם ענני שמאי וכלנו נמצאים בארצנו הקדושה ובירושלים עיר הקדש בהר הקדש ובבית המקדש השלישי.

ואפלו להדעה שעשרת השבטים יצאו משם כבר, הרי בהגאולה יתחדש הענין דכל יושביה עליה, שאז גם היובל נוהג.

(ע"פ שיחות קודש' התשנ"ב ח"ב ע' 515, ע' 597. מתוך "לקראת שבת")

שְׁהֶאֱמוּנָה בְּבִיאת הַמְּשִׁיחַ מִתְחִילָה לְהֵאִיר בְּפְנֵימִיּוֹת בְּמוֹחַ וּבְלֵב, וּפּוֹעֵלֶת בְּמַחְשָׁבָה, דְּבוּר וּמַעֲשֵׂה שֶׁהֵם עֵקֶר הַכֹּל.

(משיחת י"ב תמוז תשי"ג. מתוך "לקראת שבת")

ספור זה קרה לפני מאה וחמשים שנה, ומכל שכן היום, כשכפר קרובים הרבה יותר לביאת המשיח.

(ע"פ שיחת ש"פ שמיני תשי"ג. מתוך "לקראת שבת")

התעלות על ידי למוד בעניני הגאולה

רואים שישנו קושי להחדיר את ההכרה והרגשה שעומדים על סף ימות המשיח ממש עד שיתחילו "לחיות" בעניני משיח וגאולה...

והעצה לזה - על ידי למוד התורה בעניני משיח וגאולה, כי בכח התורה (חכמתו של הקב"ה שלמעלה מהעולם) לשנות טבע האדם, שגם כאשר מצד הרגש שלו נמצא עדין חס ושלום מחוץ לענין הגאולה (פינן שלא יצא עדין מהגלות הפנימית) הרי על ידי למוד התורה בעניני הגאולה מתעלה למעמד ומצב של גאולה, ומתחיל לחיות בעניני הגאולה, מתוך ידיעה והכרה והרגשה ש"הנה זה בא".

(סה"ש תנש"א ח"ב ע' 692. מתוך "לקראת שבת")

כשהגוי הגדיר מיהו חסיד

כאשר אסרו את אדמו"ר הזקן, שגרה המלוכה באותם הימים שר אחד שעליו הוטלה המשימה לחקר את מעשיו של אדמו"ר הזקן, השר (דר'וין שמו) היה שכור ושונא ישראל גדול.

בתוצאות חקירתו כתב השר, בין היתר, שחסידים מאמינים בביאת המשיח ואשר ביאתו קרובה, ומכיון שאז יזדקקו לכסף רב כדי לבנות את בית המקדש - אוסף כבר עכשו אדמו"ר הזקן כספים למטרה זו (כפנתו לכספים שאסף רבנו עבור הצדקה בארץ ישראל).

מספור זה רואים שאפילו גוי הכיר וידע אשר מיהו הנקרא 'חסיד' - ? יהודי המאמין במשיח, ואשר יבוא במהרה, וממילא מכין את עצמו כבר עתה לביאתו!

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום חמישי עמ' 1

25 כתב רחמנא 'חבורה' לאחריה, לללוני עלה ד'בויה' דלית בה חבורה,
26 ואף על פי כן חייב לשלם על הצער.
27 ולביאור זה מחלוקתם במשמעות 'כויה' לולא שנאמר 'חבורה',
28 שלרבי כויה משמעותה ללא חבורה, ובאה ה'חבורה' האמורה
29 לאחריה לגלות שאינו חייב אלא כשנעשה הצער עם חבורה, וכן
30 עזאי סובר שכויה משמעותה עם חבורה, ובאה ה'חבורה'
31 האמורה לאחריה לגלות שחייב אף על הכויה לבדה.
32 רב פפא אינו מקבל ביאור זה בברייתא: מתקיף לה רב פפא,
33 אדרבה, איפכא מסתברא - מהסברא נראה לבאר מחלוקתם
34 להיפך, רבי אומר 'כויה' נאמרה תחילה, סבר, ש'כויה' דאית בה
35 חבורה משמע, ולכך כתב רחמנא 'חבורה', לללוני עלה ד'בויה' דלית
36 בה חבורה ואף על פי כן חייב, ואילו בן עזאי אומר 'חבורה' נאמרה
37 תחילה, סבר, ש'כויה' דלית בה חבורה משמע, ולכך כתב רחמנא
38 'חבורה', לללוני עלה ד'בויה', דאית בה חבורה אין, אי לא לא - לומר
39 שאינו חייב על הכויה אלא אם כן יש עמה חבורה. ואמסקנא קיימי
40 - ולביאור זה מה שאמרנו 'כויה' נאמרה תחילה' או 'חבורה' נאמרה
41 תחילה, היינו כפי איך שנפרש את הכויה לאחר שנאמרה חבורה,
42 שלרבי לאחר שנאמרה חבורה לגלות הכויה, כויה' נאמרה
43 תחילה אף בלא חבורה, ואילו לכן עזאי לאחר שנאמרה החבורה
44 לגלות על הכויה 'חבורה' נאמרה תחילה.
45 אי נמי - או אפשר לבאר ביאור אחר במחלוקתם, דכולי עלמא
46 'כויה' בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע, והכא
47 שנחלקו רבי וכן עזאי,

1 הראשונה שעשה כן, כלומר שחייב לשלם על נזקיו אף בפעם
2 הראשונה נזק שלם, ולכך גובים אותו בבבל, שאופנים אלו
3 שכיחים, ודיני ממונות הם ולא קנס:
4 שנינו במשנה: צער, כוואו כשפור או כפסקר וכו', ואפילו על
5 ציפורנו מקום שאינו עושה חבורה:
6 מבררת הגמרא: מה שמבואר במשנתנו שצער שלא במקום נזק
7 משלם - שמשלם על הצער אף במקום שלא נעשה נזק, מאן תנא
8 - כדעת איזה תנא נשתתה.
9 אמר רבא, משנתנו כדעת בן עזאי היא, וכמו דתניא, נאמר בפרשת
10 החובל בחבירו (שמות כה) 'כויה תחת כויה פצע תחת פצע
11 חבורה תחת חבורה' רבי אומר, 'כויה' נאמרה תחילה. בן עזאי
12 אומר, 'חבורה' נאמרה תחילה. ומבאר רבא, כמאי קא מיפלגי -
13 במה נחלקו רבי וכן עזאי, רבי סבר, ש'כויה' האמורה בתחילת
14 הפסוק, דלית בה חבורה משמע - משמעותה שעשה בו כויה בלבד,
15 כלומר שציערו בלבד ולא גרם לו כל נזק, ומשמע שאף באופן זה
16 חייב לשלם על הצער, לכך כתב רחמנא לאחר מכן 'חבורה תחת
17 חבורה', לללוני עלה ד'בויה' - לגלות על מה שנאמר בתחילה 'כויה'
18 תחת כויה, דאית בה חבורה אין - שדווקא אם הכויה גרמה
19 לחבורה, חייב לשלם על הצער מלבד הנזק שמחמת החבורה, אך
20 אי לא היתה חבורה, וכגון שכואו על ציפורנו, לא חייב לשלם על
21 הצער. וכן עזאי סבר, ש'כויה' האמורה בתחילת הפסוק, דאית בה
22 חבורה משמע - משמעותה שיש עמה חבורה, ומשמע שדווקא
23 באופן זה שעשה אף חבורה חייב לשלם על הצער, אך באופן
24 שכואו בשפור שלא עשה בו אלא צער בלבד אינו חייב, לכך

תַּרְגָּם אוֹנְקֵלוֹס: מְזַרְזִין, כְּמוֹ: (בראשית יד) "וַיִּרְק אֶת תְּנִיכָיו", וְזָרִיזוּ. דְּבַר אַחֵר: "חֲמוּשִׁים", אָחַד מִחֲמֹשֶׁה יֵצְאוּ, וְאַרְבָּעָה חֲלָקִים מֵתוֹ בְּשִׁלְשֵׁת יָמֵי אֶפְלָה.

בְּמִלְחָמַת עַמְלָק וּבְמִלְחָמַת סִיחוֹן וְעוֹג וּמִדְּגָן, מִהֵיכָן הָיָה לָהֶם כְּלֵי זִין, שֶׁהֵכּוּ יִשְׂרָאֵל בְּחֶרֶב? בְּרִש"י יֵשׁוּן וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (יהושע א) "וְאַתֶּם תַּעֲבְרוּ חֲמוּשִׁים", וְכֵן

יט וְאַסִּיק מִשֶּׁה יֵת גְּרָמֵי יוֹסֵף עִמָּה אָרִי אוֹמְרָה אוֹמֵי יֵת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִימַר מְדַבֵּר דְּכִיר יֵי יִתְכוּן וְתַסְקוּן יֵת גְּרָמֵי מִכָּא עִמְכוּן:

(יט) וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת־עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ כִּי הִשְׁבַּע הַשְּׂבִיעַ אֶת־בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לֵאמֹר פֶּקֶד פֶּקֶד אֱלֹהִים אֶתְכֶם וְהִעֲלִיתֶם אֶת־עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם:

לְכַשְׂיִגְאָלוֹ וַיֵּצְאוּ מִשָּׁם, שִׁישְׂאוֹהוּ (סוטה יא). וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם • לְאָחִיו הַשְּׂבִיעַ כֵּן. לְמַדְנֵנו שֶׁאֵף עֲצָמוֹת כָּל הַשְּׂבִיעִים הֵעֲלוּ עִמָּהֶם, שֶׁנֶּאֱמַר: "אֶתְכֶם".

כ"ט • הַשְּׂבִיעַ הַשְּׂבִיעַ • הַשְּׂבִיעִים שִׁישְׂבִיעוּ לְבִנְיָהֶם (מכילתא). וְלָמָּה לֹא הַשְּׂבִיעַ לְבָנָיו שִׁישְׂאוֹהוּ לְאַרְץ כְּנָעַן מִיָּד, כְּמוֹ שֶׁהַשְּׂבִיעַ יַעֲקֹב? אָמַר יוֹסֵף: אֲנִי שְׂלִיט הֵייתִי בְּמִצְרַיִם וְהָיָה סֶפֶק בְּיָדִי לַעֲשׂוֹת, אֲבָל בְּנֵי, לֹא יִנְיָחוּם מִצְרַיִם לַעֲשׂוֹת. לְכַךָ הַשְּׂבִיעִים

~ נקודות משיחות קודש ~

מדוע נשא משה ארונו של יוסף?

הַשְּׂעֵבֹד, וּכְדַבְּרֵי רִש"י (ריש פרשתנו) "כִּי־יֵשׁוּן שֶׁנֶּפֶטַר יַעֲקֹב אָבִינוּ, נִסְתָּמוּ עֵינֵיהֶם וְלָכֵם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִצְרַת הַשְּׂעֵבֹד שֶׁהִתְחִילוּ לְשַׁעֲבָדֵם".

עַל הַפְּסוּק בְּפֶרֶשֶׁת וַיְחִי "וַיֵּשְׂאוּ אוֹתוֹ בְּנָיו אֶרְצָה כְּנָעַן וַיִּקְבְּרוּ אוֹתוֹ" (ג, יג), פִּירֵשׁ רִש"י "לֹא יֵשׂא שְׂוֵא שְׂוֵא עֲתִיד לְשִׂאת אֶת הָאָרוֹן".

וְזֶהוּ שֶׁ"לֹא יֵשׂא שְׂוֵא שְׂוֵא עֲתִיד לְשִׂאת אֶת הָאָרוֹן", דְּמַפְיֵן שֶׁנִּשְׂאֵת אָרוֹנוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אֶפְשָׁרָה אֶת שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם, לְכֵן "לֹא לֹא יֵשׂא" כִּי הוּא "עֲתִיד לְשִׂאת אֶת הָאָרוֹן", וְאִינוֹ שֶׁנֶּף לְשַׁעֲבֹד מִצְרַיִם.

וְהִקְשׁוּ הַמְּפָרְשִׁים: לְהֵלֵךְ בְּפֶרֶשֶׁת בְּשִׁלַּח (יג, יט) כְּתוּב "וַיִּקַּח מֹשֶׁה אֶת עֲצָמוֹת יוֹסֵף עִמּוֹ", וְלִכְאוּרָה הָרִי מֹשֶׁה הִזָּה מִשְׁבֹּט לֹוי וּמִבְּנֵי קַהַת נוֹשְׂאֵי הָאָרוֹן, וְאִם־כֵּן "הֵיאָף נִשְׂא מֹשֶׁה שֶׁהִזָּה לֹוי, אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף" (לשון הר"ב כאן, וראה גם חזקוני ומושב זקנים)?

וּלְפִי־זֶה יִתְפָּרֵשׁ 'כְּמִין חוֹמֵר' "הֵיאָף נִשְׂא מֹשֶׁה שֶׁהִזָּה לֹוי אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף", כִּי נִשְׂאֵת אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף לֹא רַק שְׂאִין בְּזֶה הַזָּרָאָה עַל שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם, אֲלָא אֲדַרְבָּה, יֵשׁ בָּהּ הַזָּרָאָה עַל הַגְּאוּלָּה מִמִּצְרַיִם, וּכְדַבְּרֵי יוֹסֵף עִמּוֹ, דְּכַאֲשֵׁר "פֶּקֶדוֹ יִפְקֹד אֱלֹקִים אֶתְכֶם, וְהִעֲלִיתֶם אֶת עֲצָמוֹתַי מִזֶּה אֶתְכֶם" (בשלח שם). וְעַל כֵּן לֹא הִזָּה רֵאוּי לְנִשְׂאֵת אָרוֹנוֹ שֶׁל יוֹסֵף יוֹתֵר מִמֹּשֶׁה, רֵאשׁ שְׂבִטוֹ שֶׁל לֹוי, וְגוֹאֲלָם שֶׁל יִשְׂרָאֵל.

וְיֵשׁ לְבָאָר הַדְּבָרִים בְּהַקְדָּיִם מִה שֶׁמִּצְיָנוּ שֶׁ"מִלְּאֲכַת שְׂעֵבֹד מִצְרַיִם לֹא הִזָּה עַל שְׂבִטוֹ שֶׁל לֹוי" (רש"י שמות ה, ד. וראה 'שמות רבה' פרשה ה, טז), וּמִבּוֹאֵר בְּזֶה דְ"שְׂבִטוֹ שֶׁל לֹוי כּו' עֲתִידִין לְשִׂאת אֶת הָאָרוֹן, וּמִתּוֹךְ כֵּךְ הָיָה בְּנֵי חוֹרִי"ן (תוספות הדר זקנים שמות א, יג. וראה גם חזקוני שם ה, ד. ועוד). וְנִמְצָא, שֶׁמִּפְיֵן שֶׁהָיָה "עֲתִידִין לְשִׂאת אֶת הָאָרוֹן", לְכֵן לֹא הָיָה שְׂכִימֵם כָּלֵל לְשַׁעֲבֹד מִצְרַיִם.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך כ עמ' 237 ואילך - מותר 'לקראת שבת')

וְהָיָה מִצְיָנוּ שֶׁרַק אַחֲרֵי מִיתָתוֹ שֶׁל יַעֲקֹב אָבִינוּ הִתְחִילָה צְרַת

(כ) וַיִּסְעוּ מִסִּפְתַּי וַיַּחֲנוּ בְּאֶתֶם בְּקִצֵּה הַמִּדְבָּר:

כ"ט • וַיִּסְעוּ מִסִּפְתַּי • בַּיּוֹם הַשְּׁנִי, שֶׁהָרִי בְּרֵאשׁוֹן בָּאוּ מִרְעַמְסֵס לְסִפּוֹת.

כא וַיֵּי מְדַבֵּר קְדַמְיָהוֹן בִּימְמָא בְּעַמּוּדָא דְעַנְנָא לְדַבְּרוּתָהוֹן בְּאוּרְחָא וְלִילִינָא בְּעַמּוּדָא דְאַשְׁתָּא לְאַנְהָרָא לְהוּן לְמִיזַל בִּימְמָא וּבְלִילִינָא:

(כא) וַיַּהֲזֵה הַלֹּהֵךְ לְפָנֵיהֶם יוֹמָם בְּעַמּוּד עָנָן לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ וְלִילָה בְּעַמּוּד אֵשׁ לְהָאִיר לָהֶם לְלַכֵּת יוֹמָם וְלִילָה:

כ"ט • לְנַחֲתָם הַדֶּרֶךְ • נְקוּד פֶּתַח, שֶׁהוּא כְּמוֹ עַל־יָדֵי שְׂלִיחַ, וּמִי הוּא הַשְּׂלִיחַ? עַמּוּד הָעָנָן, לְהַנְחִיתָם, כְּמוֹ (דברים א) "לְרֵאשׁוֹתֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ

לְנַחֲתָם, כְּמוֹ (דברים א) "לְרֵאשׁוֹתֶיךָ בְּדֶרֶךְ אֲשֶׁר תֵּלְכוּ

שיעור יומי ליום ראשון י"א שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יד - פרשת בשלח
 והקדוש-ברוך-הוא בכבודו מוליכו לפניהם. ומכל- | על-ידי עמוד הענן הם הולכים. עמוד הענן אינו
 מקום, את עמוד הענן הכין להנחותם על-ידו, שהרי | לאורה, אלא להורותם הדרך.

(כב) לא-ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה | כב לא עדי עמודא דעננא ביממא ואף לא
 עמודא דאשתא בליליא קדם עמא :
לפני העם: פ

כש"כ לא ימיש • הקדוש-ברוך-הוא את "עמוד | משלים לעמוד האש, ועמוד האש משלים לעמוד
 הענן יומם, ועמוד האש לילה". מגיד שעמוד הענן | הענן, (שבת כב) שעד שלא ישקע זה, עולה זה.

יד (א) וידבר יהוה אל-משה לאמר: | א ומליל יי עם משה למימר :

(ב) דבר אל-בני ישראל וישבו ויחננו לפני פי החירות | ב מליל עם בני ישראל ויתובנו וישרון קדם
 בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחננו | פום חירתא בין מגדול ובין ימא קדם בעיל
 על-הים: | צפון לקבלה תשרון על ימא :

כש"כ וישבו • לאחוריהם, לצד מצרים היו מקרבין | בני חורין. והם שני סלעים גבוהים זקופים, והגיאי
 כל יום השלישי, כדי להטעות את פרעה, שיאמר: | שביניהם קרוי פי הסלעים. לפני בעל צפון • (מכילתא)
 תועים הם בדרך, כמו שנאמר: "ואמר פרעה לבני | הוא נשאר מכל אלהי מצרים, כדי להטעותן שיאמרו
 ישראל וגו'". ויחננו לפני פי החירות • (מכילתא) הוא | קשה יראתן, ועליו פרש איוב: "משגיא לגויים
 פיתם, ועכשו נקרא "פי החירות", על שם שנעשו | ויאבדם".

(ג) ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר | ג וימר פרעה על בני ישראל מערבלין אנון
 עליהם המדבר: | בארעא אחד עליהון מדברא :

כש"כ ואמר פרעה • כשישמע שהם שבים | ובלע"ז: שירי"ר, כמו: (תהלים פד) "בעמק הבכא", (איוב
 לאחוריהם. לבני ישראל • על בני ישראל. וכן: | כא) "מבכי נהרות", (שם לח) "נבכי ים". נבכים הם,
 "ה' ילחם לכם", עליכם, (בדאשית ט) "אמרי לי אחי | כלואים הם במדבר שאינן יודעין לצאת ממנו
 הוא", אמרי עלי. נבכים הם • כלואים ומשקעים, | וליהיךן ילכו.

(ד) וחוזקתי את-לב-פרעה ורדף אחריהם ואכבדה | ד ואמקף ית לבא דפרעה וירדף בתריהון
 בפרעה ובכל-חילו וידעו מצרים פיאני יהוה | ואמקף בפרעה ובכל משריתה וידעון
 ויעשו-כן: | מצראי ארי אנא יי ועבדו כן :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(ב) לפני בעל צפן. פירש רש"י, הוא | אחר, הקריב ישראל לעשות תשובה
 נשאר מכל אלהי מצרים כדי | (שמור"ר בא ה) : נכחו תחננו. תימה להרב
 להטעותם. חשב פרעה בלבו, הוא | רבי יהודה היאף אמר לו שיחננו על
 מטעה אותן כדי להספים על גזרתי | הים לפני בעל צפון, והא אמרינן
 לאבדם במים, אלף ואעבדנו, לך | (סנהדרין טג) אסור לאדם לומר לחבירו
 נאמר (פסוק י) ופרעה הקריב, קרב לא | המתן לי בצד עבודה-זרה פלוגית,
 נאמר אלא הקריב, מלמד שהקריב | צריך עיון. ולי נראה דווקא לאדם
 קרבן לפניו (מכילתא מס' דיהי"ב). דבר | [אסור] אבל להקדוש-ברוך-הוא לא,

עשה". בפרעה ובכל חילו • הוא התחיל בעברה, וממנו התחילה הפרענות (מכילתא) • ויעשו־בן להגיד שבחן ששמעו לקול משה, ולא אמרו: היאך נתקרב אל רודפינו, אנו צריכים לברח, אלא אמרו: "אין לנו אלא דברי בן עמרם" (מכילתא) •

כ"י • ואפכה בפרעה • כשהקדוש־ברוך־הוא מתנגם ברשעים, שמו מתגדל ומתפבד, וכן הוא אומר: (יחזקאל לח) "ונשפטתי אתו וגו'", ואחר־כך: "והתגדלתי והתקדשתי ונודעתי וגו'". ואומר: (תהלים טו) "שמה שבר רשפי קשת", ואחר־כך: "נודע ביהודה אלהים". ואומר: (שם ט) "נודע ה' משפט

הואתחנא למלכא דמצרים ארי אזל עמא ואתהפיד לבא דפרעה ועבדהי לעמא ואמרו מא דא עבדנא ארי שלחנא ית ישראל מפלחנא:

(ה) ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך לבב פרעה ועבדיו אלהעם ויאמרו מהזאת עשינו כישלחנו את־ישראל מעבדנו:

קורין השירה ביום השביעי. ויהפך • נהפך ממה שהיה, שהרי אמר להם: (לעיל יב) "קומו צאו מתוך עמי". ונהפך לבב עבדיו, שהרי לשעבר היו אמרים: "עד מתי יהיה זה לנו למוקש"? ועכשו, נהפכו לרדף אחריהם בשביל ממונם שהשאלוים. מעבדנו • מעבד אותנו.

כ"י • ויגד למלך מצרים • איקטורין שלח עמהם, וכיון שהגיעו לשלשת ימים שקבעו לילך ולשוב, וראו שאינן חוזרין למצרים, באו והגידו לפרעה ביום הרביעי. (מכילתא) ובחמשי ובששי רדפו אחריהם, וליל שביעי ירדו להם. (פ"ק דטוטה) בשחרית אמרו שירה, והוא יום שביעי של פסח. לכך אנו

ווטקיס ית רתפה וית עמה דבר עמה:

(ו) ויאסר את־רכבו ואת־עמו לקח עמו:

במלחמה, ואני אקדים לפגיתכם, שנגמר: "ופרעה הקריב", הקריב עצמו ומהר לפני חילותיו. דרך שאר מלכים לטל בזה בראש פמו שיבחר, אני אשוה עמכם בחלק, שנגמר: "אחלק שלל".

כ"י • ויאסר את רכבו • הוא בעצמו (מכילתא). ואת עמו לקח עמו • משכם בדברים: לקינו, ונטלו ממוננו ושלחנום, בואו עמי, ואני לא אתנהג עמכם כשאר מלכים: דרך שאר מלכים, עבדיו קודמין לו

וזכר שת מאה רתפין בחידן וכל רתפי מצראי וגבריו ממנן על פלהון:

(ז) ויקח שש־מאות רכב בחור וכל רכב ושלשם על־בָּלוֹ:

והלא נאמר: (שם ט) "וגם מקננו לך עמנו". משל מי היו? מ"היאר את דבר ה". מפאן היה רבי שמעון אומר: כשר שבמצרים, הרג! טוב שבנחשים, רצין את מחו!. ושלשם על בלו • שרי צבאות, כתרגומו.

כ"י • בחור • נבחרים. "בחור", לשון יחיד, כל רכב ורכב שבמננן זה, היה "בחור". וכל רכב מצרים • ועמהם כל שאר הרכב (מכילתא). ומהיכן היו הבהמות הללו? אם תאמר משל מצרים, הרי נאמר: (לעיל ט) "ויקמת כל מקנה מצרים", ואם תאמר משל ישראל,

~ נקודות משיחות קודש ~

בתורה. זהו רצין את מחו – יש לרועץ את המטח של יצר הרע, כדי שהמטח יתמסר בלו לתורה ולקדשה.

(לקוטי שיחות כרך טו עמ' 160)

טוב שבנחשים, רצין את מחו (רש"י יד, ז) חז"ל אומרים על הנחש "דא יצר הרע". והנה ידוע הדיק בלשון הפסוק "יגע פסיד כי תאכל", שהגיעה בפרנסה צריכה להצטות רק בכח המעשה, אף הראש צריך להיות תמיד קלא

(ח) ויחזק יהוה את־לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:

כ"י • ויחזק ה' את לב פרעה • שהיה תולה אם לרדף אם לאו, ויחזק את לבו לרדף. ביד רמה • (מכילתא) בגבורה גבקה ומפרסמת.

~ יום שני י"ב שבט ~

ט וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֶגּוּ אוֹתָם חַנּוּם
שָׂרֹן עַל יָמָא כָּל סוּסוֹת רִתְּכֵי פָרְעָה
וּפָרָשׁוּהֵי וּמִשְׁרֵיתֶיהָ עַל פּוֹם חִירְתָּא קָדָם
בְּעֵיל צָפוֹן:

(ט) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם אַחֲרֵיהֶם וַיִּשְׁיֶגּוּ אוֹתָם חַנּוּם
עַל־הֵימָּם כָּל־סוּסוֹם רֶכֶב פָּרְעָה וּפָרָשָׁיו וְחִילוֹ עַל־פִּי
הַחִירֹת לִפְנֵי בַּעַל צָפוֹן:

י וּפָרְעָה קָרַב וַזְּכָפוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל יָת עֵינֵיהוֹן
וְהָא מִצְרַאִי נָטְלִין בְּתַרְיֵהוֹן וְדִחִילוֹ לַחֲדָא
וַזְעִיקוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קָדָם יי:

(י) וּפָרְעָה הִקְרִיב וַיִּשְׂאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶת־עֵינֵיהֶם
וַהֲגִה מִצְרַיִם נִסַּע אַחֲרֵיהֶם וַיִּירָאוּ מְאֹד וַיִּצְעֲקוּ
בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל־יְהוָה:

לְעֹזֵר לְמִצְרַיִם. (תנחומא). • וַיִּצְעֲקוּ • (מכילתא) תִּפְשׁוּ
אֲמֹנוֹת אַבּוֹתֵם: בְּאֲבָרְהֶם הוּא אוֹמֵר: (בראשית ט) "אֵל
הַמָּקוֹם אֲשֶׁר עָמַד שָׁם", בְּיִצְחָק: (שם כד) "לְשׁוֹחַ
בְּשָׂדֶה", בְּיִצְעָק: (שם כח) "וַיִּפְגַּע בַּמָּקוֹם".

כ"ט ◀ וּפָרְעָה הִקְרִיב • הִיָּה לוֹ לְכַתֵּב "וּפָרְעָה קָרַב",
מֵהוּ "הִקְרִיב"? הִקְרִיב עֲצָמוֹ וְנִתְאַמָּץ לְקָדָם
לִפְנֵיהֶם כְּמוֹ שֶׁהִתְנַה עִמָּהֶם. נִסַּע אַחֲרֵיהֶם • בַּלֵּב
אֶחָד כְּאִישׁ אֶחָד. דָּבָר אַחֵר: "וַהֲגִה מִצְרַיִם נוֹסַע
אַחֲרֵיהֶם", רָאוּ שׁוֹר שֶׁל מִצְרַיִם נוֹסַע מִן הַשָּׁמַיִם

~ נקודות משיחות קודש ~

"אמנות" התפלה

היא "לעבד את ה' בכל יום בתפלה", שעקרה אינה בקשת
צרכיו אלא "לעבד את ה'", שעל-ידי התפלה מתקרב האדם
ומתאחד עם הקב"ה.
ולכן כנו את הצעקה להקב"ה בשם "אמנות", ללמדנו שאין
התפלה והזעקה רק לתועלת המתפלל, שיושיעו הקב"ה
מצרותיו, אלא בני ישראל מתפללים בכל עת, כי התפלה
מעקרי עבודת השי"ת היא, ועל-ידיה מתאחדים עם הבורא
תְּבַרְךָ, ולכן מתאים הלשון אמנות גבי תפלה, כי התפלה היא
עוסקם התמידי של בני ישראל (ולא רק בעת צרה).

וַיִּצְעֲקוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל אֶל ה':
תִּפְסוּ אֲמֹנוֹת אַבּוֹתֵם (יד, י. ובפרש"י)
לְכַאוּרָה יֵשׁ לְתַמָּה: אִיךָ מֵתְאִים לְכַנּוֹת הַתְּפִלָּה בְּשֵׁם 'אֲמֹנוֹת'
שֶׁמִּשְׁמַעוֹתֶיהָ הִיא, עֲסוּקוֹ הַתְּמִידִי שֶׁל הָאָדָם, וְאֵלּוּ תְּפִלָּה שֶׁהִיא
בְּקִשְׁת צָרְכֵיו הִיא רַק בְּשָׂעָה שֶׁמִּצְטָרֵף?
וְיֵשׁ לְבָאֵר בְּזֶה, מִשְׁמַעוֹת לְשׁוֹן "תְּפִלָּה" בְּפִשְׁטוֹת הִיא, תְּחִנָּה
לְהַקְבִּי שֶׁיִּמְלֵא צָרְכֵי הָאָדָם. וְעַל פִּי זֶה, עֲקָרָה שֶׁל תְּפִלָּה הוּא
לְתוֹעֵלַת הָאָדָם, שְׁעַל־יְדִיֵּיהָ מְקַבֵּל הוּא אֶת כָּל הַנְּצָרָה לֹ
בְּגֶשֶׁם וּבְרוּחַ.
אִךְ הָאֵמֶת הִיא שְׂאִין הַתְּפִלָּה רַק לְתוֹעֵלַת עֲצָמוֹ, אֵלּא כְּמוֹ
שֶׁכָּתֵב הַרְמְב"ם (ב"כותרת" להל' תפלה) שֶׁהַמְצוֹת־עֲשֵׂה דְתְּפִלָּה

(ע"פ לקו"ש כרך יא עמ' 52 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

יא וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמְּדַלִּית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם
דְּבַרְתָּנָא לְמַמַּת בְּמַדְבְּרָא מָא דָּא עַבְדְתָא
לָנָא לְאַפְקוּתָנָא מִמִּצְרַיִם:

(יא) וַיֹּאמְרוּ אֶל־מֹשֶׁה הַמְּדַלִּית קְבָרִין בְּמִצְרַיִם
לְקַחְתָּנוּ לְמוֹת בְּמַדְבַּר מֵהִזְאת עֲשִׂיתָ לָנוּ
לְהוֹצִיאָנוּ מִמִּצְרַיִם:

כ"י ◀ הַמְּדַלִּית קְבָרִין • וְכִי מִחַמַּת חֶסְרוֹן קְבָרִים, שְׂאִין קְבָרִים בְּמִצְרַיִם לְיִקְבֹּר שָׁם, לְקַחְתָּנוּ מִשָּׁם?
שִׁיפּוֹר פְּלִינְצִס"א דִּינוֹן פּוּשִׁי"ש בְּלַע"ז.

יב הֲלֹא דִין פְּתַנְמָא דִּי מַלְלָנָא עִמָּךְ
בְּמִצְרַיִם לְמִימַר שְׁבוּק מִנְנָא וְנִפְלַח יָת
מִצְרַאִי אַרִי טַב לָנָא דְנִפְלַח יָת מִצְרַאִי
מִדְנִמִּית בְּמַדְבְּרָא:

(יב) הֲלֹא־זֶה הַדָּבָר אֲשֶׁר דְּבַרְנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם
לֵאמֹר חֲדַל מִמֶּנּוּ וְנַעֲבֹדָה אֶת־מִצְרַיִם כִּי טוֹב לָנוּ
עֲבַד אֶת־מִצְרַיִם מִמַּתְנוּ בְּמַדְבַּר:

נבאָר מִמִּיתָנוּ, עֲכָשׁוּ שְׁנֵקוּד בְּשׁוּרוֹק נִבְאָר: מֵאֲשֶׁר נָמוּת, וְכֵן: "מִי יִתֵּן מוֹתָנוּ", שְׁנָמוּת, וְכֵן: (שמואל ב ט) "מִי יִתֵּן מוֹתִי" דְּאֲבָשְׁלוֹם, שְׁאָמוּת, כְּמוֹ: (צפניה ג) "לְיוֹם קוֹמִי לְעֵד", (דברי הימים ב יח) "עַד שׁוֹבִי בְּשָׁלוֹם", שְׁאָקוּם, שְׁאָשׁוּב.

כִּי־אֶשֶׁר דִּבְרָנוּ אֵלֶיךָ בְּמִצְרַיִם • (מכילתא) וְהֵיכָן דִּבְרִי? "יָרָא ה' עֲלֵיכֶם וַיִּשְׁפֹּט". מִמִּיתָנוּ • מֵאֲשֶׁר נָמוּת, וְאִם הִיָּה נִקּוּד מְלֵאפּוֹם (רְצָה לֹאמַר: חוֹלָם, כְּנֹדַע לְבַעֲלֵי דְקָדוּק שְׁקָרָאוּ חוֹלָם - מְלֵאפּוֹם, וְעֵינֵן לְקַמֵּן פְּרֻשַׁת יִתְרוֹ בְּרֻשׁ"י פֶּסוּק "פֶּן יִפְרֹץ") הִיָּה

יג וְאָמַר מֹשֶׁה לְעַמָּא לֹא תִדְתְּלוּן אֲתַעֲתְדוּ וְחִזּוּ יָת פּוֹרְקָנָא דִּינִי דִיעֲבַד לְכוּן יוֹמָא דִּין אָרִי כְּמָא דְחִזִּיתוּן יָת מִצְרָאֵי יוֹמָא דִּין לֹא תוֹסְפּוּן לְמַחְזִיחוּן עוּד עַד עֲלָמָא:

(יג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־הָעָם אֶל־תִּירְאוּ הַתִּיַצְבוּ וַרְאוּ אֶת־יְשׁוּעַת יְהוָה אֲשֶׁר־יַעֲשֶׂה לָכֶם הַיּוֹם כִּי אֲשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם הַיּוֹם לֹא תוֹסְפוּ לְרִאתֶם עוֹד עַד־עוֹלָם:

כִּי־אֶשֶׁר רְאִיתֶם אֶת־מִצְרַיִם וְגו' • מַה שְׁרָאִיתֶם אוֹתָם, אֵינּוּ אֵלָא הַיּוֹם, הַיּוֹם הוּא שְׁרָאִיתֶם אוֹתָם, וְלֹא תוֹסִיפוּ עוֹד.

יד יי יְגִיחַ לְכוּן קָרַב וְאֲתוּן תִּשְׁתַּקּוּן:

(יד) יְהוָה יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תַּחֲרִשׁוּן: פ

(בראשית כד) "וְאֲשֶׁר דִּבְרַ לִי", וְכֵן (שופטים ו) "הֵאֲתֶם תְּרִיבוּן לְבַעַל?".

כִּי־ה' יִלְחֶם לָכֶם • בְּשִׁבְלֵכֶם, וְכֵן: "כִּי ה' נִלְחַם לָכֶם", וְכֵן: (איוב יג) "אִם לֹא־לֹא תְרִיבוּן", וְכֵן



~ יום שלישי י"ג שבט ~

טו וְאָמַר יי לְמֹשֶׁה קְבֵלִית צְלוֹתְךָ מִלֵּיל עַם בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּטְלוּן:

(טו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה מַה־תַּצַּעַק אֵלַי דִּבְרַ אֶל־בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ:

טז תִּצְוֵנִי". דִּבְרַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ • (מכילתא) אֵינִי לָהֶם אֵלָא לִיסַע, שְׁאֵינִי הֵיִם עוֹמֵד בְּפִנְיֵהֶם, כְּדָאֵי זְכוּת אַבוֹתֵיהֶם וְהֵם וְהָאָמוּנָה שְׁהֶאֱמִינוּ בִּי וַיִּצְאוּ, לְקַרְעַ לָהֶם הֵיִם.

כִּי־אֶשֶׁר תַּצַּעַק אֵלַי • לְמַדְנּוּ שְׁהִיָּה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל. אָמַר לוֹ הַקְּדוֹשׁ־בְּרוּךְ־הוּא: לֹא עַת עַתָּה לְהֶאֱרִיךְ בְּתַפְלָה, שְׁיִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה. דִּבְרַ אַחֲרַ: "מַה תַּצַּעַק אֵלַי", עָלֵי הַדְּבַר תְּלוּי וְלֹא עָלֶיךָ, כְּמוֹ שְׁנֵאֲמַר לְהֵלֵן (ישעיה מה): "עַל־בְּנֵי וְעַל־פְּעַל דְּרִי

~ נקודות משיחות קודש ~

לְהַפְסִיק מִתְפַּלְתּוּ כְּדִי לְהַצִּיל אֶת הַשָּׁנִי

לְמִרוֹת גְּדֵל הַמַּעֲלָה בְּתַפְלָתוֹ שֶׁל מֹשֶׁה רַבְּנוּ עָלְיוֹ־הַשָּׁלוֹם, מִכָּל־מְקוֹם פֶּאֲשֶׁר הִיָּה צָרָךְ לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, הִיָּה עָלֵי לְהַפְסִיק מִתְפַּלְתּוֹ. כִּי בְּשִׁבְלֵי הַצִּלָּת יִשְׂרָאֵל יֵשׁ לְהַתְמַסֵּר לְגַמְרֵי, וְאִם הִיָּה מִמְשִׁיךְ לְעַסֵּק בְּתַפְלָה וּבְאֹתָהּ שְׁעָה עוֹסֵק גַּם בְּ"דִבְרַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" וְ"הֵרַם אֶת מִטְףְךָ", אֲזִי הַפְּעוּלָה דְ"הֵרַם אֶת מִטְףְךָ" וְ"דִבְרַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל" לֹא הִיָּתָה נְעִשִׁית בְּהַתְמַסְרוֹת הַרְאוּיָה. וְלָכֵן, כְּאֲשֶׁר מְגִיעַ זְמַן שְׁצָרִיכִים לְהַצִּיל יְהוּדֵי - אֲזִי גוֹבְרַת חֲשִׁיבוֹת הַצִּלָּתוֹ שֶׁל יְהוּדֵי, עַד כְּדֵי כְּף, שְׁבִשְׁבִיל הַצִּלָּתוֹ, לֹא

עַל הַפְּסוּק בְּפִרְשָׁתוֹ "וַיֹּאמֶר ה' אֶל מֹשֶׁה מַה תַּצַּעַק אֵלַי, דִּבְרַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ" (יד, טו) כְּתַב רֻשׁ"י "לְמַדְנּוּ שְׁהִיָּה מֹשֶׁה עוֹמֵד וּמִתְפַּלֵּל, אָמַר לוֹ הַקֶּבֶה: לֹא עַת עַתָּה לְהֶאֱרִיךְ בְּתַפְלָה, שְׁיִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּצָרָה". וְלְכַאוּרָה תְּמוּסָה, לְשֵׁם מַה אָמַר הַקֶּבֶה" לְמֹשֶׁה מַה לֹא לַעֲשׂוֹת - "מַה תַּצַּעַק אֵלַי"; לְכַאוּרָה, הִיָּה לוֹ לְהוֹרוֹת מִיַּד מַה לַעֲשׂוֹת - "דִּבְרַ אֶל בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּסְעוּ, וְאֵתָה הֵרַם אֶת מִטְףְךָ וְגו'", וּמַה־ הַצָּרָךְ בְּהַקְדָּמָה "מַה תַּצַּעַק אֵלַי"? וַיֵּשׁ לְכַבָּר זֶה:

חשוכה כל כך, שבשכיל זה יש להפסיק מכל הענינים האחרים שעוסק בהם, גם אם הם ענינים חשובים ונחוצים, ולרדת למקומו של השני, כדי להצילו ולקרבו.

(על-פי תורת מנחם, כרך כה עמוד 42 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

זו בלבד שמתר להפסיק בתפילה, אלא עוד זאת, שיִשְׁנו צווי: "מה תצַעַק אֵלַי!" ומזה יש ללמד הוראה בעבודת האדם לקונו: אם למשה רבנו נאמרה הוראה זו, על-אחתי-כמה וכמה בנוגע לכל אחד מישראל, שהצלת יהודי בגשמיית וקרובו ברוחניית,

טז וְאֵת טוֹל יַת חֲטָרֶף וְאֵרִים יַת יָדָךְ עַל יַמָּא וּבְזַעוּהִי וַיַּעֲלוֹן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יַמָּא בִּיבְשָׁתָא:

(טז) וְאֵתָה הָרַם אֶת־מִטְּוֶה וְנִטָה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וּבִקְעָהוּ וַיָּבֹאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבְשָׁה:

יז וַיֵּאָנָא הָא אָנָא מִתְקַף יַת לְבָא דְמִצְרָאִי וַיַּעֲלוֹן מִבְּתַר־יהוֹן וְאֶתְמַקֵּר בְּפִרְעָה וּבְכָל מְשַׁרְתָּהּ בְּרַתְכוּהִי וּבְפִרְשׁוּהִי:

(יז) וַאֲנִי הִנְנִי מְחֹזֵק אֶת־לֵב מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם וְאֶכְפְּדָה בְּפִרְעָה וּבְכָל־חִילוֹ בְּרַכְּבוֹ וּבְפִרְשָׁיו:

יח וַיִּדְעוּן מִצְרַיִם אֲרִי אָנָא יְיָ בְּאֶתְמַקְרוּתִי בְּפִרְעָה בְּרַתְכוּהִי וּבְפִרְשׁוּהִי:

(יח) וַיִּדְעוּ מִצְרַיִם כִּי־אֲנִי יְהוָה בְּהַכְּבִדִי בְּפִרְעָה בְּרַכְּבוֹ וּבְפִרְשָׁיו:

יט וַיִּטַּל מִלְּאֲכָא דִּי דְמִדְבַר קָדָם מְשַׁרְתָּא דִּישְׂרָאֵל וְאֶתָא מִבְּתַר־יהוֹן וַיִּטַּל עֲמוּדָא דְעֵנָנָא מִן קַדְמִיהוֹן וּשְׂרָא מִבְּתַר־יהוֹן:

(יט) וַיִּסַּע מִלְּאֲךָ הָאֱלֹהִים הַהִלֵּךְ לִפְנֵי מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם וַיִּסַּע עֲמוּד הָעֲנָן מִפְּנֵיהֶם וַיַּעֲמֹד מֵאַחֲרֵיהֶם:

להנצל, אם להאבד עם מצרים. ויסע עמוד הענן • כִּשְׁחֻשְׁכָּה וְהַשְׁלִים עֲמוּד הָעֲנָן אֶת הַמַּחֲנֵה לְעֲמוּד הָאֵשׁ, לֹא נִסְתַּלַּק הָעֲנָן כְּמוֹ שֶׁהָיָה רְגִיל לְהִסְתַּלַּק עֲרֵבִית לְגַמְרִי, אֲלָא נִסַּע וְהֵלֶךְ לוֹ מֵאַחֲרֵיהֶם לְהַחֲשִׁיף לְמִצְרַיִם.

כ"ט • וַיֵּלֶךְ מֵאַחֲרֵיהֶם • לְהַכְדִּיל בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל, וְלִקְבַל חֲצִים וּבְלִיִּסְטְרָאוֹת שֶׁל מִצְרַיִם. בְּכָל מְקוֹם הוּא אוֹמֵר: "מִלְּאֲךָ ה'", וְכֹאן: "מִלְּאֲךָ הָאֱלֹהִים", אֵין 'אֱלֹהִים' בְּכָל מְקוֹם אֲלָא דִין, מִלְּמַד שֶׁהָיוּ יִשְׂרָאֵל נְתוּנִין בְּדִין בְּאוֹתָהּ שְׁעָה, אִם

כ ועל בין משריתא דמצראי ובין משריתא דישראל ויהוה עננא וקבלא למצראי ולישראל נהר כל ליליא ולא אתקריבו דין לות דין כל ליליא:

(כ) וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם וּבֵין מַחֲנֵה יִשְׂרָאֵל וַיְהִי הָעֲנָן וְהַחֲשָׁף וַיָּאֵר אֶת־הַלַּיְלָה וְלֹא־קָרַב זֶה אֶל־זֶה כָּל־הַלַּיְלָה:

לאפרים קחם על-זרועתי • ויהי הענן והחשף • למצרים • ויאר • עמוד האש את הלילה לישראל והולך לפניהם, כְּדָרְכוּ לְלֶכֶת כָּל הַלַּיְלָה. וְהַחֲשָׁף שֶׁל עֲרֵפֶל לְצַד מִצְרַיִם. וְלֹא קָרַב זֶה אֶל־זֶה • (מכילתא) מַחֲנֵה אֶל מַחֲנֵה.

כ"ט • וַיָּבֹא בֵּין מַחֲנֵה מִצְרַיִם • מִשָּׁל לְמַהֲלֵךְ בְּדָרְךָ, וּבְנֵו מַהֲלֵךְ לִפְנֵיו. בָּאוּ לְסֻטִים לְשַׁבּוֹתוֹ, נִטְלוּ מִלְּפָנָיו וְנִתְּנוּ לְאַחֲרָיו. בָּאוּ זְאֵבִים מֵאַחֲרָיו, נִתְּנוּ לִפְנָיו. בָּאוּ לְסֻטִים לִפְנָיו וְזְאֵבִים מֵאַחֲרָיו, נִתְּנוּ עַל זְרוּעוֹ וְנִלְחַם בָּהֶם. כָּךְ: (הושע יא) "וְאֲנֹכִי תַרְגְּמַתִּי

כא וארים משה ית ידה על ימא ודבר יי ית ימא ברוח קדומא תקיף כל ליליא ושוי ית ימא ליבששתא ואתבזעו מיא:

(כא) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיִּוָּלֶךְ יְהוָה אֶת־הַיָּם בְּרוּחַ קָדָים עֲזָה כָּל־הַלַּיְלָה וַיִּשָּׂם אֶת־הַיָּם לְחַרְבָּה וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם:

הַקָּדִים שְׁכַרְךָ בְּלֵב יָמִים", (ישעיה כז) "הֲגָה בְּרוּחוֹ
הַקָּשָׁה בְּיוֹם קָדִים". וַיִּבְקְעוּ הַמַּיִם • כָּל מַיִם
שֶׁבְּעוֹלָם (מכילתא) •

כִּי־אֶבְרַח קָדִים עֲזָה • (מכילתא) בְּרוּחַ קָדִים שְׁהִיא
עֲזָה שֶׁבְּרוּחֹת, הִיא הַרוּחַ שֶׁהַקָּדוֹשׁ-בְּרוּךְ־הוּא נִפְרָע
בָּהּ מִן הַרְשָׁעִים, שֶׁנֶּאֱמַר: (ירמיה יח) "בְּרוּחַ קָדִים
אֶפְיָצִם", (הושע ג) "יבא קָדִים רוּחַ ה'", (יחזקאל כז) "רוּחַ

כב וְעָלוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּגוֹ יָמָא בִּיבְשָׁתָא וּמִיָּא
לְהוֹן שׁוֹרִין מִזְמִינֵיהוֹן וּמִסְמָא לֵיהוֹן:

(כב) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל בְּתוֹךְ הַיָּם בִּיבְשָׁה וְהַמַּיִם
לָהֶם חוֹמָה מִיְּמִינֵם וּמִשְׂמָאלָם:

כג וַרְדֹּפוּ מִצְרָאִי וְעָלוּ בְּתַרְיָהוֹן כֹּל סוּסוֹת
פְּרָעָה רְתוּכָהִי וּפְרָשׁוּהִי לְגוֹ יָמָא:

(כג) וַיִּרְדְּפוּ מִצְרַיִם וַיָּבֹאוּ אַחֲרֵיהֶם כֹּל סוּם פְּרָעָה
רָכְבוּ וּפְרָשׁוּ אַל־תוֹךְ הַיָּם:

כִּי־כָל סוּם פְּרָעָה • וְכִי סוּם אֶחָד הָיָה? אֲלָא מְגִיד שְׂאִין כְּלָם חֲשׁוּבִין לְפָנֵי הַמָּקוֹם אֲלָא כְּסוּם אֶחָד.

כד וַהֲוָה בְּמִשְׁרַת צִפְרָא וְאַסְתְּכִי יִי
לְמִשְׁרֵיתָא דְּמִצְרָאִי בְּעַמּוּדָא דְּאִשְׁתָּא
וַעֲנָנָא וְשָׁגִישׁ יָת מִשְׁרֵיתָא דְּמִצְרָאִי:

(כד) וַיְהִי בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר וַיִּשְׁקֶף יְהוָה אֶל־מַחֲנֵה
מִצְרַיִם בְּעַמּוּד אֵשׁ וְעָנָן וַיִּהְיֶה אֵת מַחֲנֵה מִצְרַיִם:

אֵשׁ וְעָנָן • עַמּוּד עָנָן יוֹרֵד וְעוֹשֶׂה אוֹתוֹ כְּטִיט,
וְעַמּוּד אֵשׁ מִרְתִּיחוֹ וְטֹלְפֵי סוּסֵיהֶם מִשְׁתַּמְטוֹת
(מכילתא) • וַיִּהְיֶה • לְשׁוֹן מְהוּמָה, אִשְׁטוּרֵי־שׁוֹן
בְּלַע"ז. עַרְבֶּכֶם, נִטְל סְגִיּוֹת שְׁלֵהֶם. וְשִׁנְיָנוּ בְּפָרְקֵי
רַבִּי אֱלִיעֶזֶר, בְּנוֹ שֶׁל רַבִּי יוֹסִי הַגָּלִילִי: 'כָּל מְקוֹם
שֶׁנֶּאֱמַר בוֹ: "מְהוּמָה", הִרְעַשְׁתָּ קוֹל הוּא, וְזֶה אֵב
לְכַלּוֹן': (שמואל א ט) 'וַיִּרְעַם ה' בְּקוֹל־גְּדוֹל וְגוֹ' עַל
פְּלִשְׁתִּים וַיִּהְיֶם".

כִּי־אֶבְרַח בְּאַשְׁמֹרֶת הַבֶּקֶר • (ברכות א) שְׁלֹשֶׁת חֲלָקֵי הַלַּיְלָה
קְרוּיִין אֲשַׁמְרַת, וְאוֹתָהּ שְׁלֹפְנֵי הַבֶּקֶר קוֹרָא 'אַשְׁמֹרֶת
הַבֶּקֶר'. וְאוֹמֵר אָנִי, לְפִי שֶׁהַלַּיְלָה חֲלוּק לְמִשְׁמְרוֹת
שִׁיר שֶׁל מְלֶאכֵי הַשָּׁרֵת, כֵּת אַחַר כֵּת, לְשִׁלְשָׁה
חֲלָקִים, לְכֹךְ קְרוּי "אַשְׁמֹרֶת", זֶהוּ שֶׁתְּרַגְּם אוּנְקָלוֹס
"מִשְׁרַת". וַיִּשְׁקֶף • וַיִּבֶט, כְּלוֹמֵר, פְּנֵה אֲלֵיהֶם
לְהַשְׁחִיתֵם. וְתַרְגּוּמוֹ וְאַסְתְּכִי, אֵף הוּא לְשׁוֹן הַבְּטָה,
כְּמוֹ (במדבר כג) "שִׁדְּה צוֹפִים", לְחַקֵּל סְכוּתָא. בְּעַמּוּד

כה וַאֲעֲדֵי יָת גְּלַגְלֵי רְתוּכָהִי וּמִדְּבָרִין לְהוֹן
בְּתַקּוּף וְאָמַר מִצְרָאִי גַעֲרִיזִק מִן קָדָם
יִשְׂרָאֵל אֲרִי דָא הִיא גְּבַרְתָּא דִּינִי דְּעַבְד
לְהוֹן קַרְבִּין בְּמִצְרַיִם:

(כה) וַיִּסַּר אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתּוֹ וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבֵּדַת וַיֹּאמֶר
מִצְרַיִם אֲנוֹסָה מִפְּנֵי יִשְׂרָאֵל כִּי יְהוָה נִלְחַם לָהֶם
בְּמִצְרַיִם: פ

הוּא וְעַבְדִּיו", אֵף פֶּאֶן: "וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבֵּדוֹת". נִלְחָם
לָהֶם בְּמִצְרַיִם • בְּמִצְרַיִם. דְּבַר אַחַר: "בְּמִצְרַיִם",
בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, שֶׁכָּשֶׁם שְׂאֵלוֹ לּוֹקִים עַל הַיָּם, כֹּךְ
לוֹקִים אוֹתָם שֶׁנִּשְׂאָרוֹ בְּמִצְרַיִם.

כִּי־אֶבְרַח אֶת אַפְּן מִרְכַּבְתּוֹ • מִכַּח הָאֵשׁ נִשְׂרָפוּ
הַגְּלַגְלִים, וְהַמְּרַכְבוֹת נִגְרָרוֹת, וְהַיּוֹשְׁבִים בָּהֶם נָעִים
וְאַבְרָהָן מִתְּפָרְקִין. וַיִּנְהַגְהוּ בְּכַבֵּדַת • בְּהַנְהַגָּה
שְׁהִיא כְּבֹדָה וְקִשָּׁה לָהֶם, בְּמִדָּה שְׁמֻדְדוֹ: "וַיִּכְבְּדוּ לְבוֹ



דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

יודעים שיצאו למחר והיו מכינים
להם צידה לדרך, ומפל-מקום לא
הכינו כל הצורך שנאמר (לעיל יב לט)
וגם צדה לא עשו להם: תורה כג

ששהו ישראל משיצאו ממצרים עד
שאמרו שירה על הים. מפלל
דבשמיני אמרו שירה. ויש לומר
דלקמן מונה משהכינו עצמן לצאת,
מערב פסח ששחטו את הפסח היו

(כב) וַיָּבֹאוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לַיַּל
שְׁבִיעִי שֶׁל פֶּסַח הָיָה (סדר עולם פ"ה).
וְקִשְׂא, דְּכִסּוּף פְּרֻשֶׁת שֶׁלַח לָךְ
(במדבר טו מא) פִּירֵשׁ רַש"י, שְׁמוּנָה
חוֹטִין שֶׁבְּצִיצִית כְּנָגַד שְׁמוּנָה יָמִים

~ יום רביעי י"ד שבט ~

כו וַיֹּאמֶר יְיָ לְמֹשֶׁה אָרִים יָת יָדְךָ עַל יַמָּא וַיִּתְּכֹבֵן מֵיָא עַל מִצְרָאֵי עַל רַתְּכִיחוֹן וְעַל פְּרִשִׁיחוֹן:

(כו) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה נִטֵּה אֶת־יָדְךָ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁבוּ הַיָּמִים עַל־מִצְרַיִם עַל־רִכְבּוֹ וְעַל־פְּרִשְׁוֹ:

כ"ט ~ וַיָּשָׁבוּ הַיָּמִים • שְׁזָקוּפִים וְעוֹמְדִים בְּחוּמָה, יָשׁוּבוּ לְמַקוֹמָם וַיִּכְסּוּ עַל מִצְרַיִם.

כו וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה יְיָ יְהוָה עַל יָדְךָ עַל יַמָּא וְתָב יַמָּא לְעֵדוֹן צַפְרָא לְתַקְפָּה וּמִצְרָאֵי עֲרָקִין לְקַדְמוּתָה וְשִׁנִּיק יְיָ יְת מִצְרָאֵי בְּגוֹ יַמָּא:

(כו) וַיֵּט מֹשֶׁה אֶת־יָדוֹ עַל־הַיָּם וַיָּשָׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקָר לְאִיתָנוּ וּמִצְרַיִם נָסִים לְקִרְאָתוֹ וַיִּנְעַר יְהוָה אֶת־מִצְרַיִם בְּתוֹךְ הַיָּם:

והתחתון למעלה, כך היו עולין ויורדין ומשתברין בים, ונתן הקדוש-ברוך-הוא ביהם חיות, לקבל היסורין. וינער. וינער. והוא לשון טרוף בלשון ארמי, והרבה יש במדרש אגדה.

כ"ט ~ לַפְּנוֹת בְּקָר • לְעַת שֶׁהַבְּקָר פּוֹנֶה לְבָא. לְאִיתָנוּ • לְתַקְפוֹ הָרֵאשׁוֹן. נָסִים לְקִרְאָתוֹ • שֶׁהָיוּ מְהַמְמִים וּמְטַרְפִּין וְרָצִין לְקִרְאָת הַיָּם. וַיִּנְעַר ה' • כְּאֵדָם שֶׁמְנַעַר אֶת הַקְּדֻרָה וְהוֹפֵף הָעֲלִיוֹן לְמַטָּה

כח וְתָבוּ מֵיָא וַחֲפוּ יְת רַתְּכִיָּא וְיָת פְּרִשְׁיָא לְכַל מְשֻׁרְתָּה פְּרַעָה דְעַלּוּ בְּתַרְיַחוֹן בְּיַמָּא: לֹא אֲשַׁתָּאֵר בְּהוֹן עַד חַד:

(כח) וַיָּשָׁבוּ הַיָּמִים וַיִּכְסּוּ אֶת־הַרְכָּב וְאֶת־הַפְּרִשִׁים לְכָל חֵיל פְּרַעָה הַבָּאִים אַחֲרֵיהֶם בַּיָּם לֹא־נִשְׁאָר בָּהֶם עַד־אַחַד:

עבדתו", (במדרב"ד) "ויתדותם ומיתריהם לכל כליהם", ואינו אלא תקון לשון.

כ"ט ~ וַיִּכְסּוּ אֶת הַרְכָּב וְגו' לְכָל חֵיל פְּרַעָה • כִּף דְרָךְ הַמְקִרְאוֹת לְכַתֵּב לְמַ"ד יְתַרְה, כְּמוֹ (לְקַמֵּן כו) "לְכָל כְּלָיו תַּעֲשֶׂה נְחֹשֶׁת", וְכֵן: (סו) "לְכָל כְּלֵי הַמִּשְׁכָּן בְּכָל

כט ויבני ישראל הליכו בביבשתא בגו ימא ומיָא להון שורין מימיניהון ומסמאליהון:

(כט) וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הִלְכוּ בַּיַבְשָׁה בְּתוֹךְ הַיָּם וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה מִיַּמִּינָם וּמִשְׂמָאלָם:

ל ופרכ יי ביומא ההוא ית ישראל מידא דמצראי וחוז ישראל ית מצראי מיתין על פיָא ימא:

(ל) וַיֹּשַׁע יְהוָה בַּיּוֹם הַהוּא אֶת־יִשְׂרָאֵל מִיַּד מִצְרַיִם וַיִּרְא יִשְׂרָאֵל אֶת־מִצְרַיִם מֵת עַל־שַׁפַּת הַיָּם:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

היו חלונות ומספרים זה עם זה כדי לנישב בעתם, הךא היא דכתיב והמים להם חומה (פרקי דר"א פ"א). ולפי המדרש הנה נראה שהמתעטף בציצית צריך להשליף הציציות לאחוריו. ולי נראה דאין צריך, דהא דאמרינן במדרש שצציתו להתעטף בציצית מאחוריהם היינו בשעת העטיפה, דבאותה שעה כל הטלית וכל הציצית מאחוריהם: תורה ל

הקדוש-ברוך-הוא שגאמר (דברים לג א) מימינו אש דת למו, חור ואמר למים שבשמאלם הנהרו בישראל שצציתו להניח הפלין בשמאל, חור ואמר למים שלאחריהם הנהרו בישראל שצציתו להתעטף בציצית מאחוריהם, והמים שומעין דכרו ועומדין חומות (ילקוט רמז רלד). ונחלק להם הים לשנים עשר קרעים כדי שיהא לכל שבט ושבט שביל לבדו, ובחומות הים שבין כל אחד ואחד

(כח) לֹא נִשְׁאָר בָּהֶם עַד אֶחָד. אָבֵל אֶחָד נִשְׁאָר וְהוּא פְּרַעָה. וְהָא דְכָתִיב בְּסֵפֶר תְּהִלִּים (ש"א) אֶחָד מֵהֶם לֹא נוֹתַר, הֵינּוּ מִכָּל עַמּוֹ: תורה כט (כט) וְהַיָּם לָהֶם חֲמָה. חֲמָה חֶסֶר כְּתִיב, לְפִי שֶׁבְּתַחֲלִילָה נִתְמַלֵּא הַיָּם חֲמָה עֲלֵיהֶם, עַד שֶׁבָּא גְבַרְיָאֵל וְשָׁמַם כְּחוּמָה בְּתוֹךְ הַיָּם, וְהָיָה מְכַרְיוֹ עַל הַיָּם וְאוֹמֵר לַמַּיִם שְׂבִימִינִם, הִנְהָרוּ בְּיִשְׂרָאֵל שְׁעִתִּידִין לְקַבֵּל הַתּוֹרָה שְׁנִיתָנָה בְּיַמֵּינוּ שֶׁל

עולים מצד זה, כך הם עולין מצד אחר רחוק ממנו, וירדפו אחרינו.

כ"י וירא ישראל את מצרים מת • שפלטן הם על שפתו, כדי שלא יאמרו ישראל: כשם שאנו

לא ונחזא ישראל ית גבורתא ידא רבתא די עבד יי במצרים וידחילו עמא מן קדם יי והמינו במימרא די ובנביאות משה עבדה:

(לא) וירא ישראל את הַיָּד הַגְּדֹלָה אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה בְּמִצְרַיִם וַיִּירָאוּ הָעָם אֶת־יְהוָה וַיֹּאמְרוּ בְּיַמֵּינוּ בַּיהוָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ: פ

נפלין על לשון יד, וכלן לשון יד' ממש הן. והמפרשו, יתקן הלשון אחר ענין הדבור.

כ"י ואת היד הגדולה • את הגבורה הגדולה שעשתה ידו של הקדוש ברוך הוא. והרבה לשונות

א כן שפח משה ויבני ישראל ית תושבחתא דא קדם יי ואמרו למימר נשפח ונודה קדם יי ארי אתנאי על גותנאי וגאותא דילה היא סוסיא ורכבה רמא בימא:

טו (א) אז ישיר משה ובני ישראל את השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמר אשירה ליהוה פיגאה גאה סוס ורכבו רמה בים:

עבר, אבל זה שלא היה אלא לשעה, אינו יכול לישוב בלשון הזה. פיגאה גאה • פתגומו. (דבר אחר: בא הפלל לומר שעשה דבר שאי אפשר לבשר ודם לעשות, כשהוא נלחם בתברו ומתגבר עליו, מפילו מן הסוס, וכאן: "סוס ורכבו רמה בים", וכל שאי אפשר לעשות על ידי זולתו נופל בו לשון גאות, כמו "פיגאה גאה", וכן כל השירות וכל מה שאקלס כפולה: "עזי וזמרת יה, ויהי לי לישועה", "ה' איש מלחמה, ה' שמו", וכן כלם. ברש"י ישן). דבר אחר: מלחמה, ה' שמו, וכן כל השירות וכל מה שאקלס בו – עוד יש בו תוספת, ולא כמדת מלך בשר ודם שמקלסין אותו ואין בו. סוס ורכבו • שניהם קשורים זה בזה, והמים מעלין אותם לרום ומורדין אותם לעמק ואין נפרדים. רמה • השליך, וכן (דניאל א) ורמיו לגו אתון נורא, ומדרש אגדה: כתוב אחד אומר "רמה" וכתוב אחד אומר "יררה" – מלמד שהיו עולין לרום ויורדין לתהום, כמו (איוב לח) "מי ירה אכן פנתה" מלמעלה למטה.

כ"י אז ישיר משה • אז, כשראה הנס, עלה בלבו שישיר שירה, וכן: (יהושע י) "אז ידבר יהושע", וכן: (מלכים א ז) "ובית יעשה לכת פרעה", חשב בלבו שיעשה לה. אף כאן "ישיר", אמר לו לבו שישיר וכן עשה, "ויאמרו לאמר אשירה לה". וכן ביהושע, כשראה הנס, אמר לו לבו שידבר וכן עשה, "ויאמר לעיני ישראל". וכן שירת הבאר שפתח בה: "אז ישיר ישראל", פרש אחריו: "עלי באר ענו לה". (מלכים א א) "אז יבנה שלמה במה", פרושו בו חכמי ישראל: שבקש לבנות ולא בנה, למדנו, שהי"ד על שם המחשבה נאמרה, זהו לישוב פשוטו. אבל מדרשו: אמרו רבותינו זכרונם לברכה: מכאן רמז לתחית המתים מן התורה, וכן בכלן, חוץ משל שלמה שפרשוהו: 'בקש לבנות ולא בנה'. ואין לומר ולישב לשון הזה כשאר דברים הנכתבים בלשון עתיד והן מיד, כגון: (איוב א) "ככה יעשה איוב", (במדבר ט) "על פי ה' יחנו", ויש אשר יהיה הענין, לפי שהן דבר ההונה תמיד, ונפול בו בין לשון עתיד ובין לשון

ב תקפי ותשבחתי דחילא יי ואמר במימרה ונהיה לי לפרק דין אלהי ואבני לה מקדשא אלהא דאבהתי ואפלה קדמוהי:

(ב) עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארממנהו:

וזמרתי, ואני תמה על לשון המקרא, שאין לה כמוהו בנקודתו במקרא, אלא בשלשה מקומות שהוא סמוך

כ"י עזי וזמרת יה • אונקלוס תרגם: 'תקפי ותשבחתי'. "עזי", כמו עזי בשורוק, "וזמרת" כמו

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

דכתיב (תהלים קלו י) לגור ים סוף לגזרים, וימל (בראשית ז כב) מתרגמינו ויגור (תנחומא ישן יב): תורה ב

פרעה וגו', ובאז אני מקלס לפניך (שמור כג א). דבר אחר, אז בגימטריא שמונה, לומר בזכות המילה שניתנה לשמונה קרע לנו הים,

(א) אז ישיר משה. אמר משה לפני הקדוש ברוך הוא, רבוננו של עולם באז קראתי תגר לפניך דכתיב (לעיל ה כב) ומאז באתי אל

אֲלֵהֲנֹו הִיָּה לָנוּ לִישׁוּעָה. וְאֵל תִּתְּמָה עַל לְשׁוֹן וַיְהִי שֶׁלֹּא נֹאמַר הִיָּה, שֵׁשׁ לָנוּ מִקְרָאוֹת מְדַבְּרִים בְּלִשׁוֹן זֶה, וְזֶה דִּגְמָתוֹ: (מלכים א' 1) "אֵת קִירוֹת הַבַּיִת סָבִיב לְהִכָּל וּלְדָבִיר וַיַּעַשׂ צִלְעוֹת סָבִיב", הִיָּה לוֹ לומר: "עָשָׂה צִלְעוֹת סָבִיב". וְכֵן (דברי הימים ב' 1) "וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל הַיּוֹשְׁבִים בְּעָרֵי יְהוּדָה וַיִּמְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחְבֶּעַם", הִיָּה לוֹ לומר: "מְלֹךְ עֲלֵיהֶם רַחְבֶּעַם". (במדבר ד') "מִבְּלַתִּי יְכוּלֵת ה' וְגו' וַיִּשְׁחָטֵם", הִיָּה לוֹ לומר: "שְׁחָטֵם". (שם ל') "וְהֶאֱנָשִׁים אֲשֶׁר שָׁלַח מִשֶּׁה וְגו' וַיִּמְתּוּ", מִתּוֹ הִיָּה לוֹ לומר. (לעיל ח) "וְאֲשֶׁר לֹא שָׁם לְבוֹ אֶל דָּבָר ה' וַיַּעֲזֹב", הִיָּה לוֹ לומר "עֲזֹב". זֶה אֱלִי. בְּכַבּוּדוֹ נִגְלָה עֲלֵיהֶם, וְהָיוּ מְרִאִין אוֹתוֹ בְּאֶצְבַּע: רָאֵתָה שִׁפְתָּה עַל הַיָּם, מָה שֶׁלֹּא רָאוּ נְבִיאִים. וְאֲנֹהוּ. אוֹנֶקְלוֹס תִּרְגֵּם לְשׁוֹן נֹוה, (ישעיה לג) "נֹוה שֶׁאֲנִי", (שם סה) "לְנֹוה צֹאן". דָּבָר אַחֵר: וְאֲנֹהוּ, לְשׁוֹן נוֹי, אֶסְפֵּר נוֹי וְשִׁבְחוּ לְבָאֵי עוֹלָם, כְּגוֹן: "מָה הוֹדֵךְ מִדּוֹד? הוֹדֵי צַח וְאֵדָם". וְכֵל הַעֲנִין. אֱלֹהֵי אָבִי. הוּא זֶה, וְאֶרֶוֹמְנָהוּ. אֱלֹהֵי אָבִי. לֹא אֲנִי תַחֲלַת הַקְּדוּשָׁה, אֲלֵא מִחֻזְקָתָהּ וְעוֹמְדָתָהּ לִי הַקְּדוּשָׁה וְאֱלֹהוֹתָי עָלַי מִימֵי אֲבוֹתַי.

ג יי מרי נצחון קרבניא יי שמה:

בְּשֵׁם ה' צָבָאוֹת". דָּבָר אַחֵר: ה' שְׁמוֹ, אִף בְּשִׁעָה שֶׁהוּא נִלְחָם וְנוֹקֵם מֵאוֹיְבָיו, אוֹחֲזוֹ הוּא בְּמִדְתּוֹ לְרַחֵם עַל בְּרוּאָיו וְלִזְוֹן אֵת כָּל בְּאֵי עוֹלָם, וְלֹא כְּמִדַּת מַלְכֵי אֲדָמָה: כִּשְׁהוּא עוֹסֵק בְּמִלְחָמָה פּוֹנֶה עֲצָמוֹ מִכָּל עֲסָקִים וְאִין בּוֹ פֶתַח לַעֲשׂוֹת זוֹ וְזוֹ.

ד רתני פרעה ומשיחיתיה שדי בימא ושפר גברוהי אטבעו בימא דסויה:

אֲלֵא בְּמָקוֹם טִיט, כְּמוֹ: (תהלים טו) "טִבְעַתִּי בֵּין מְצוּלָה", (ירמיה לח) "וַיִּטְבַּע יְרֻמָּהוּ בְּטִיט", מְלַמֵּד שֶׁנַּעֲשָׂה הַיָּם טִיט לְגַמֵּל לָהֶם כְּמִדְתָּם, שֶׁשֶּׁעָבְדוּ אֵת יִשְׂרָאֵל בְּחֹמֶר וּבִלְבָנִים.

ה תהומיא חפו עליהון נחתו לעומקיא כאבנא:

יְכִסִּימוּ בְּמִלְאֵפוֹ"ם (גַּם כָּאן מוֹכַח לְהִיּוֹת חוֹלָם כְּמוֹ שֶׁנִּתְבָּרַר). כְּמוֹ אֲבָן • וּבְמָקוֹם אַחֵר: "צִלְלוּ כַּעֲפֹרָת", וּבְמָקוֹם אַחֵר: "יֵאכְלֵמוּ פֶקֶשׁ". הַרְשָׁעִים - פֶּקֶשׁ הוֹלְכִים וּמְטַרְפִּין עוֹלִים וַיּוֹרְדִין, בֵּינֵנוּנִיִּים - כְּאֲבָן, וְהַכְּשָׁרִים - כַּעֲפֹרָת שֶׁנָּחוּ מִיָּד.

אֲצֵל 'וּזְמַרְתָּ', וְכָל שְׂאָר מִקּוֹמוֹת נִקּוּד שְׁוֹרוֹ"ק: (ירמיה טו) "ה' עֲזֵי וּמְעֲזֵי", (תהלים נט) "עֲזוּ אֱלֹהֵי אֲשֶׁמְרָה", וְכֵן כָּל תִּיבָה בַת שְׁתֵּי אוֹתִיּוֹת הַנִּקּוּדָה מְלֵאפוֹ"ם, כִּשְׁהִיא מְאָרְכַת בָּאוֹת שְׁלִישִׁית וְאִין הַשְּׁנֵיָה (בשור"א) בְּחֻטָּף, הִרְאֵשׁוּנָה נִקּוּדָה בְּשְׁוֹרוֹ"ק, כְּגוֹן: עֹז - עֲזֵי, רַק - רְקִי, חַק - חֲקִי, עַל - עֲלִי, "יִסּוּר עֲלוֹ", כָּל - כָּלוֹ, "וְשִׁלְשִׁים עַל כָּלוֹ". וְאֵלּוּ הַשְּׁלֵשָׁה: "עֲזֵי וּזְמַרְתָּ" שֶׁל כָּאן, וְשֶׁל יִשְׁעִיָה וְשֶׁל תְּהִלִּים נִקּוּדָה בְּחֻטָּף קַמ־ץ. וְעוֹד, אִין בְּאֶחָד מֵהֶם כְּתוּב 'וּזְמַרְתִּי', אֲלֵא 'וּזְמַרְתָּ', וְכָלֶם סְמוּךְ לָהֶם 'וַיְהִי לִי לִישׁוּעָה'. לְכַף אֲנִי אוֹמֵר לִישָׁב לְשׁוֹן הַמְקָרָא: שֶׁאִין "עֲזֵי" כְּמוֹ עֲזֵי וְלֹא "וּזְמַרְתָּ" כְּמוֹ וּזְמַרְתִּי, אֲלֵא "עֲזֵי" שֶׁם דָּבָר הוּא, כְּמוֹ (שם קכג) "הַיּוֹשְׁבֵי בְּשָׁמַיִם", (עובדיה א) "שׁוֹכְנֵי בְּחֻגֵי סֹלַע", (דברים לג) "שׁוֹכְנֵי סִנְה", וְזֶהוּ הַשְּׁבַח: "עֲזֵי וּזְמַרְתָּ יְה", הוּא הִיָּה לִי לִישׁוּעָה. "וּזְמַרְתָּ" דְּבוּק הוּא לְתִיבַת ה', כְּמוֹ: (שופטים ה) "לְעֻזְרַת ה'", (ישעיה ט) "בְּעֶבְרַת ה'", (קהלת ג) "עַל דְּבַרְת בְּנֵי הָאָדָם". וּלְשׁוֹן 'וּזְמַרְתָּ', לְשׁוֹן (ויקרא כה) "לֹא תִזְמַר", (ישעיה כה) "וַיִּמֵּר עֲרִיצִים" לְשׁוֹן כְּסוּיָת וּכְרִיתָהּ. עֲזוֹ וְנִקְמָתוֹ שֶׁל

ג) יהוה איש מלחמה יהוה שמו:

כ"ש" ה' איש מלחמה • בעל מלחמה, כמו (רות א) "איש נעמי", וְכָל "אִישׁ" וְ"אִישׁוֹ" מִתְרַגְּמִין בְּעַל, וְכֵן (מלכים א' 1) "וַיְחַזְקֵת וְהִיָּיתָ לְאִישׁ", לְגַבּוֹר. ה' שְׁמוֹ • מִלְחָמוֹתָיו לֹא בְּכָלֵי זֵין, אֲלֵא בְּשְׁמוֹ הוּא נִלְחָם, כְּמוֹ שֶׁאֲמַר דָּוִד: (שמואל א' 17) "וְאֲנֹכִי בָּא אֲלִיד"

ד) מרבבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר טבעו בים-סוף:

כ"ש" ירה בים • שדי בימא, שדי' לשון יריה, וכן הוא אומר: (למקנ ט) "או-ירה ירה", תרגום אונקלוס: 'או אשתדאה ישדדי', והתי"ו משמשת כאילו במקום יתפעל. ומבחר • שם דבר, כמו: מרפב, משפב, "מקרא קדש". טבעו • (מכילתא) אין טביעה

ה) תהומות יכסימו ירדו במצולת כמו-אבן:

כ"ש" יכסימו • כמו יכסום, והי"ד האמצעית יתרה בו. ודרך המקראות בכך, כמו: (דברים ח) "ויבקרך וצאנך ירבין", (תהלים לו) "וירגזן מדשן ביתך", והי"ד ראשונה שמשמעה לשון עתיד, כך פרשהו: טבעו בים סוף, כדי שיחזרו המים יכסו אותן. "יכסימו" אין דומה לו במקרא בנקודתו, ודרךו להיות ננקד

(ו) יְמִינְךָ יְהוָה נְאֻדְרֵי בִפְתֵי יְמִינְךָ יְהוָה תִּרְעֵץ וְיִמְינְךָ יְיָ אֲדִיר פְּחִילָא וְיִמְינְךָ יְיָ תִּבְרַת סְנָאָה : אויב:

לְנוּ" (הושע ב) "אֲעֲנֶה, נְאֻם-ה', אֲעֲנֶה אֶת-הַשְּׁמַיִם", (שופטים ה) "אֲנֹכִי לֵה', אֲנֹכִי אֲשִׁירָה", (תהלים קכד) "לוֹלִי ה' וְגו' לוֹלִי ה' שְׁהִיָּה לְנוּ בְּקוֹם עֲלֵינוּ אָדָם", (שופטים ה) "עוֹרֵי עוֹרֵי דְבוּרָה, עוֹרֵי עוֹרֵי דְבַרְי-שִׁיר", (ישעיה כו) "תִּרְמָסְנָה רְגְלֵי רְגְלֵי עֲנִי", (תהלים קלו) "וְנִתַּן אֲרָצָם נַחֲלָה, נַחֲלָה לְיִשְׂרָאֵל עִמּוֹ". נְאֻדְרֵי • הַיּוֹד יִתְרָה, כְּמוֹ: "רַבְתִּי עִם", "שְׁרַתִּי בְּמִדְיָנוֹת", "גִּבְתִּי יוֹם". תִּרְעֵץ אויב • תְּמִיד הִיא רוֹעֶצֶת וּמְשַׁבֵּרַת הָאוֹיֵב. וְדוֹמָה לוֹ "וַיִּרְעֲצוּ וַיִּרְצְצוּ אֶת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל", בְּ"שׁוֹפְטִים" (י). דְּבַר אַחֵר: "יְמִינְךָ" הַנְּאֻדְרֵת בִּפְתֵי הִיא מְשַׁבֵּרַת וּמְלַקָּה "אוֹיֵב".

כְּ"י" • יְמִינְךָ. יְמִינְךָ • שְׁתֵּי פְּעָמַיִם: כְּשִׁישְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מְקוֹם, הַשְּׂמַאֵל נַעֲשִׂית יְמִין. יְמִינְךָ ה' נְאֻדְרֵי בִפְתֵי • לְהַצִּיל אֶת יִשְׂרָאֵל, וְיִמְינְךָ הַשְּׂנִית "תִּרְעֵץ אוֹיֵב". וְלִי נְרָאָה: אוֹתָהּ יְמִין עֲצָמָה "תִּרְעֵץ אוֹיֵב", מַה שְׂאִי-אֶפְשֶׁר לְאָדָם לַעֲשׂוֹת שְׁתֵּי מְלָאכּוֹת בְּיַד אַחַת. וּפְשׁוּטוֹ שֶׁל מְקַרָּא: "יְמִינְךָ" הַנְּאֻדְרֵת בִּפְתֵי, מַה מְלָאכְתָּהּ? "יְמִינְךָ" הִיא "תִּרְעֵץ אוֹיֵב", וְכַמָּה מְקַרְאוֹת דְּגִמְתוֹ: (תהלים צב) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ ה', כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יֹאבְדוּ", (שם צד) "עַד-מְתֵי רְשָׁעִים, ה', עַד-מְתֵי רְשָׁעִים יַעֲלִזוּ", (שם צג) "נִשְׂאוּ נְהָרוֹת, ה', נִשְׂאוּ נְהָרוֹת קוֹלָם", "לֹא לְנוּ, ה', לֹא

(ז) וְכַרְבַּב גְּאוּנְךָ תַּהְרֵם קַמִּיךָ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֵאֱכַלְמוּ וְכַרְבַּב גְּאוּנְךָ תַּהְרֵם קַמִּיךָ תִּשְׁלַח חֲרֹנְךָ יֵאֱכַלְמוּ פַקִּישׁ:

קַמִּיךָ, הַקְּמִים נְגֻדְךָ, וְיָמֵי הֵם הַקְּמִים כְּנִגְדוֹ? אֵלּוּ הַקְּמִים עַל יִשְׂרָאֵל, וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (תהלים פג) "כִּי הִנֵּה אוֹיְבֶיךָ יִהְיִימוּ". וְמַה הִיא הַהֲמָיָה? "עַל עַמְּךָ יַעֲרִימוּ סוֹד", וְעַל זֶה קוֹרָא אוֹתָם אוֹיְבֵיךָ שֶׁל מְקוֹם.

כְּ"י" • וְכַרְבַּב גְּאוּנְךָ • אִם הָיָה בְּלִבְךָ רוֹעֶצֶת הָאוֹיֵב, כְּשֶׁהוּא מְרִימָה בְּרַב גְּאוּנוֹ, אִזְ יִהְיֶה קַמִּי. וְאִם בְּרַב גְּאוּנוֹ לְבַד אוֹיְבֵיךָ וְנִהְרָסִים, קַל-וְחֹמֶר כְּשֶׁשְׁלַח בָּם חֲרוֹן אַף, "יֵאֱכַלְמוּ". תַּהְרֵם • תְּמִיד אֵתָהּ הוֹרֵם

(ח) וּבְרוּחַ אֶפְיֶךָ נַעֲרָמוּ מַיִם נִצְבּוּ כְּמוֹ-נֹד קָפְאוּ תַּהֲמַת בְּלָבִיָּם:

וְכַל אֶף וְחֲרוֹן שְׁבַמְקַרְא אֲנִי אוֹמֵר כֵּן: "תַּרְהָ אֶף", כְּמוֹ: (איוב ה) "וְעֲצָמֵי תַרְהָ מִנִּי-חֲרַב", לְשׁוֹן שְׁרָפָה וּמוֹקֵד, שֶׁהַנְּחִירִים מִתְחַמְמִים וְנִחְרָים בְּעַת הַקֶּצֶף. וְחֲרוֹן מַגְזֵרַת תַּרְהָ, כְּמוֹ רְצוֹן מַגְזֵרַת רְצָה, וְכֵן חֲמָה, לְשׁוֹן חֲמִימוֹת, עַל כֵּן הוּא אוֹמֵר: (אסתר א) "וַיַּחַמְתוּ בְּעֶרְהָ בּוֹ", וְכִנּוּחַ הַחֲמָה אוֹמֵר: נִתְקַרְרָה דַּעְתּוֹ. נַעֲרָמוּ מַיִם • אוֹנְקְלוֹס תַּרְגָּם לְשׁוֹן עֲרַמִּימוֹת, וְלְשׁוֹן צַחוֹת הַמְקַרְא, כְּמוֹ (שיר השירים ז) "עֲרַמַת חֲטִיִּם", "וְנִצְבּוּ כְּמוֹ-נֹד" יוֹכִיחַ. נַעֲרָמוּ מַיִם • מִמוֹקֵד רוּחַ שִׁינְאָא מֵאֶפְדָּךְ יִבְשׁוּ הַמַּיִם, וְהֵם נַעֲשׂוּ כְּמִין גְּלִים וְכִרְיּוֹת שֶׁל עֲרַמָּה שֶׁהֵם גְּבוּהִים. כְּמוֹ

כְּ"י" • וּבְרוּחַ אֶפְיֶךָ • הַיּוֹצֵא מִשְׁנֵי נַחֲרִים שֶׁל אֶף. דְּבַר הַכְּתוּב, כְּכִיכּוֹל, בְּשִׁכְנֵיהָ דְּגִמַת מְלֶךְ בְּשִׁר-וֹם, כְּדִי לְהַשְׁמִיעַ אֶזְזוֹן הַכְּרִיּוֹת כְּפִי הַהוּנָה, שִׁיּוּכְלוּ לְהִבִּין דְּבַר: כְּשֶׁאָדָם כּוֹעֵס יּוֹצֵא רוּחַ מִנְּחִירָיו, וְכֵן: (תהלים יח) "עֲלָה עֲשָׂן בְּאֶפְסוֹ", וְכֵן (איוב ד) "וּמְרוּחַ אֶפּוֹ יִכְלוּ", וְזֶהוּ שְׂאֵמֶר (ישעיה מח) "לְמַעַן שְׁמִי אֲאָרִיךְ אֶפְסִי", כְּשׁוֹעֲפּוֹ נַחֲה, נְשִׁימְתוֹ אֲרַפֶּה, וְכִשְׁהוּא כּוֹעֵס, נְשִׁימְתוֹ קָצְרָה. (שם) "וַתַּהֲלֵתִי אֶחְטָם לְךָ", וְלִמְעַן תַּהֲלֵתִי אֲשִׁים חְטָם בְּאֶפִּי לְסַתֵּם נַחֲרֵי בִפְנֵי הָאֶף וְהַרוּחַ שְׁלֵא יֵצֵאוּ. "לְךָ", בְּשִׁבִּילְךָ "אֶחְטָם", כְּמוֹ "נְאֻקָּה בְּחֻטָּם" בְּמַסְכַּת שַׁבַּת, (דף נא) כִּף נְרָאָה בְּעֵינֵי.

דעת זקנים מבטלי התוספות - עוז והדר

(ו) יְמִינְךָ ה' נְאֻדְרֵי בִפְתֵי פִירַשׁ רְשִׁי כְּמוֹ רַבְתִּי עִם (איכה א א). וְלִפִּי שְׁהִיָּה לוֹ לְכַתּוּב 'נְאֻדְרֵת', שְׁהִירֵי יְמִין לְשׁוֹן נִקְבָּה הִיא. וְיֵשׁ מְפָרְשִׁים שֶׁהוּא מוֹסֵב עַל תִּיבַת הַשֵּׁם, וְהוּא כְּמוֹ הַיְשִׁבִי (תהלים קכג א): תורה ז

נִבְקַע לְמַטָּה עַד תַּהוֹם לֹא הָיוּ יְכוֹלִין לְצַאת מִמֶּנּוּ, וְהִינּוּ דְכָתִיב בְּלִב יָם, כְּמוֹ שֶׁהֵלֵב נִתַּן בְּגוֹף הָאָדָם יֵשׁ שְׁנֵי שְׁלִישִׁים לְמַטָּה מִמֶּנּוּ וְשְׁלִישׁ לְמַעְלָה מִמֶּנּוּ: תורה ט

נָקוּד אֶלֶּא בַמְּלֶאפֹ"ם (חולם) כְּמוֹ (תהלים נו) "שִׁימָה דְמַעְתֵּי בְנֵאדָרְךָ", (שופטים ד) "אֵת נֹאד הַחֶלֶב". קָפֵאוּ • כְּמוֹ (איוב ט) "וְכִגְבִינָה תִקְפִּיאֲנִי", שֶׁהִקְשׁוּ וְנִעְשׂוּ בְּאֲבָנִים, וְהַמַּיִם זֹרְקִים אֶת הַמַּצְרִים עַל הָאֲבָן בְּכַח וְנִלְחַמִּים בָּם בְּכָל מִינֵי קִשֵׁי. בְּלֶב־יָם • בְּחֻזֵּק הַיָּם, וְדָרְךְ הַמְקַרְאוֹת לְדָבָר כֵּן: "עַד־לֵב הַשָּׁמַיִם", (שמואל ב י"ח) "בְּלֵב הָאֱלֹהִים", לְשׁוֹן עָקְרוּ וְתִקְפוּ שָׁל דָּבָר.

נָד • כְּתַרְגוּמוֹ: כְּשׁוֹר, כְּחֻמָּה. נָד • לְשׁוֹן צְבוּר וְכְנוּס, כְּמוֹ (ישעיה נו) "נָד קְצִיר בְּיוֹם נַחֲלָה", (תהלים לג) "כְּנֹס כְּנֹד", לֹא כְּתִיב כְּנֹס כְּנֹד, אֶלֶּא 'כְּנֹד', וְאֵלּוּ הֵיחָה 'כְּנֹד' כְּמוֹ כְּנֹד וְכֻנְסוּ לְשׁוֹן הַכְּנֻסָה, הֵיחָה לוֹ לְכַתֵּב 'מְכֻנְסִים כְּכֹנֵד מֵי הַיָּם', אֶלֶּא 'כְּנֹס' לְשׁוֹן אוֹסֵף וְצוֹבֵר הוּא, וְכֵן: (יהושע ג) "קָמוּ נָד אַחַד", "וַיַּעֲמֵדוּ נָד אַחַד", וְאֵינִי לְשׁוֹן קִימָה וְעִמְדָה בְּנֹדוֹת אֶלֶּא בְּחֻמוֹת וְצְבוּרִים, וְלֹא מְצִינוּ "נֹאד"

ט דְּהוּהָ אָמַר סְנָאָה אֲרִדְהוּף אֲדַבֵּק אֲפֻלָּג בְּזֹתָא תִשְׁבַּע מִנְהוֹן נִפְשֵׁי אֲשֻׁלוּף חֲרָבִי תִשְׁיַצְנוּן יָדִי:

(ט) אָמַר אוֹיֵב אֲרִדְהוּף אֲשִׁיגוּ אַחֲלֵק שָׁלֵל תְּמַלְאֲמוּ נִפְשֵׁי אַרְיֵק חֲרָבִי תוֹרִישְׁמוּ יָדִי:

שְׁקִיָּהם", (ירמיה מח) "וְכָלִּיּוּ יִרְקוּ". וְאִם תֹּאמַר אֵינִי לְשׁוֹן יִרְקוֹת נּוֹפֵל עַל הַיּוֹצֵא, אֶלֶּא עַל הַתִּיק, וְעַל הַשֵּׁק וְעַל הַכְּלִי שִׁיַּצָּא מִמֶּנָּה, אֲבָל לֹא עַל הַחֲרָב וְעַל הַיָּיִן, וְלְדַחֵק וּלְפָרֵשׁ "אַרְיֵק חֲרָבִי" כְּלִשׁוֹן (בראשית יד) "וַיִּרְק אֶת חֲנִיכִיּוֹ", אֲוֹדֵינִי בְּחֲרָבִי. מְצִינוּ הַלְשׁוֹן מוֹסֵב אֵף עַל הַיּוֹצֵא: (שיר השירים א) "שָׁמֵן תּוֹרֵק", (ירמיה מח) "וְלֹא־הוֹרֵק מִכְּלִי אֵל כְּלִי", לֹא הוֹרֵק הַכְּלִי אֵינִי כְּתִיב כֵּאֵן, אֶלֶּא לֹא הוֹרֵק הַיָּיִן מִכְּלִי אֵל כְּלִי, מְצִינוּ הַלְשׁוֹן מוֹסֵב עַל הַיָּיִן, וְכֵן (יחזקאל כח) "וְהִרְיִקוּ חֲרֻבוֹתֶיךָ עַל־יָפִי חֲכֻמָּתְךָ" דְּחִירִם. תוֹרִישְׁמוּ • לְשׁוֹן רִישׁוֹת וְדִלוּת, כְּמוֹ (שמואל א ב) "מוֹרִישׁ וּמַעֲשִׂיר".

כש"י אָמַר אוֹיֵב • לְעַמּוֹ כְּשִׁפְתָם בְּדָבָרִים: אֲרִדְהוּף וְאֲשִׁיגִם וְאַחֲלֵק שָׁלֵל עִם שָׂרֵי וְעַבְדֵי. תְּמַלְאֲמוּ • תְּתַמְלֵא מֵהֶם. נִפְשֵׁי • רוּחִי וְרִצּוֹנִי. וְאֵל תְּתַמָּה עַל תִּיבָה הַמְדַבְּרֶת בְּשִׁפְתֵים. תְּמַלְאֲמוּ - תְּמַלֵּא מֵהֶם. יֵשׁ הַרְבֵּה כְּלִשׁוֹן הַזֶּה: (שופטים א) "כִּי אֲרָץ הַנְּגֹב נִתְתַנִּי", כְּמוֹ יִתַּת לִי. (בראשית לו) "וְלֹא יָכֹלוּ דְבָרוֹ לְשָׁלוֹם", כְּמוֹ 'דְּבַר עֲמוֹ'. (ירמיה ט) "בְּנֵי יִצְאוּנִי", כְּמוֹ 'יִצְאוּ מִמֶּנִּי'. (איוב לא) "מִסְפָּר צְעָדֵי אֲגִידְנוּ", כְּמוֹ אֲגִיד לוֹ. אֵף כֵּאֵן 'תְּמַלְאֲמוּ' תְּמַלֵּא נִפְשֵׁי מֵהֶם. אַרְיֵק חֲרָבִי • אֲשֻׁלֵף, וְעַל שֵׁם שֶׁהוּא מְרִיק אֶת הַתַּעַר בְּשִׁלְפֹתוֹ וְנִשְׁאָר רִיק, נּוֹפֵל בּוֹ לְשׁוֹן הַרְקָה, כְּמוֹ "מְרִיקִים"

יֵאמְרֶת בְּמִימְרֶךְ תְּפֵא עֲלִיהוֹן יִמָּא אֲשִׁתְּקֵעוּ כְּאַבְרָא בְּמִין תְּקִיפִין:

(י) נִשְׁפַּתְּ בְּרוּחְךָ כְּפִסְמוּ יָם צָלְלוּ כְּעוֹפְרֶת בְּמִים אֲדִירִים:

כש"י נִשְׁפַּתְּ • לְשׁוֹן הַפְּחָה, וְכֵן (ישעיה מ) "וְגַם נִשֵּׁף בְּהֶם". צָלְלוּ • "אֲשִׁתְּקֵעוּ" וְעַמְקוּ, לְשׁוֹן מְצוּלָה. כְּעוֹפְרֶת • אֲבָר פְּלוֹ"ס בְּלַע"ז.

כש"י נִשְׁפַּתְּ • לְשׁוֹן הַפְּחָה, וְכֵן (ישעיה מ) "וְגַם נִשֵּׁף בְּהֶם". צָלְלוּ • "אֲשִׁתְּקֵעוּ" וְעַמְקוּ, לְשׁוֹן מְצוּלָה. כְּעוֹפְרֶת • אֲבָר פְּלוֹ"ס בְּלַע"ז.

יֵא לִית בַּר מִנְדָּ דְאֵת הוּא אֶלְהָא יְיָ לִית אֶלֶּא אֵת אֲדִיר בְּקוּדְשָׁא דְחַל תִּשְׁבְּחוּן עַבְדֵי פְּרִישָׁן:

(יא) מִי־כַמְכָּה בְּאֵלִם יְהוָה מִי כַמְכָּה נֹאדֶר בְּקוּדְשָׁא נּוֹרָא תְהִלַּת עֲשֵׂה פִּלָּא:

נּוֹרָא תְהִלַּת • יֵאֵוִי מְלַהֲגִיד תְהִלּוֹתֶיךָ פֶּן יִמְעִטוּ, כְּמוֹ שְׂכֻתֹב: "לֵךְ דְּמִזְהָ תְהִלָּה".

כש"י בְּאֵלִים • בְּחֻזְקִים, כְּמוֹ (יחזקאל יז) "וְאֵת אֵילֵי הָאֲרָץ לְקַח", (תהלים כב) "אֵילוֹתַי לְעִזְרָתִי חוֹשֵׁה".

יב אֲרַמְתָּ יִמְיָנְךָ בְּלַעֲתַנּוֹן אֲרַעָא:

(יב) נְטִיֹתִי יִמְיָנְךָ תְבַלְעֵמוּ אֲרָץ:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

מִי כַמְכָּה שְׁנֵי פְעָמִים. וּבִסְפָרִים מְדוּיָקִים בְּאֵלִם חֲסַר יו"ד, דְּרוּשׁ בּוֹ 'בְּאֵלִים', כְּבִיכּוֹל שֶׁהִקְדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שׁוֹתֵק פְּאָדָם אֵלִם, וְשׁוֹתֵק לְמַכְעִסָיו וּמְאָרִיף לָהֶם אִפּוֹ עַד שִׁשְׁבוּבוֹ (גִּישׁוֹן נ:ט) תוֹרָה יב

מִי כַמְכָּה. לְכָךְ נִכְתַּב שְׁנֵי פְעָמִים מִי כַמְכָּה, דְּקֵאֵי אֲשִׁנֵי פְסוּקִים, וּבְרוּחַ אִפְיָה וְגו', נִשְׁפַּתְּ בְּרוּחָה וְגו'. שְׁדָרְךָ הַעוֹלָם חוּם עַל יְדֵי חוּם, וְרוּחַ הָאֵף שֶׁהוּא חֵם הַמַּיִם הַקְּפוּיִים בְּקִרְחַת מְתַלַּחֲלַחִים וְנִעֲשִׂים

הַנְּתוּנִים בְּיַד אָדָם: מִטָּה יָדוּ מֵעַט וְהָן נּוֹפְלִים וּמִשְׁתַּבְּרִין. תִּבְלַעְמוּ אָרֶץ • מִכָּאן שָׁזָכוּ לְקַבֵּרָה, בְּשֹׁכֵר שָׁאֲמְרוּ: "ה' הַצַּדִּיק".

כִּי־נָטִיתָ מִיַּמִּינָךְ • כִּשְׁהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא נּוֹטָה יָדוּ, הַרְשָׁעִים פְּלִים וְנוֹפְלִים, לְפִי שֶׁהִלַּךְ נִתּוֹן בְּיָדוּ, וְנוֹפְלִים בְּהִטָּתָהּ. וְכֵן הוּא אוֹמֵר: (ישעיה לא) "וְה' יִטָּה יָדוּ וְכִשְׁל עֲזוֹר וְנָפַל עֲזוֹר". מִשָּׁל לְכָלִי זְכוּכִית

יג זַבְרֵהִי בְּטַבְּתוֹךָ עֲמָא דְנָן דְּפָרְקַתָּא סוֹבְרֵהִי בְּמַקְפָּךָ לְדִירָא דְקַדְשָׁךְ:

(יג) נְחִיתָ בְּחֶסֶדְךָ עִם-זוּ נִגְאַלְתָּ נִהְלַתָּ בְּעֵזְבְךָ אֶל-נְוֶה קְדִישְׁךָ:

כִּי־נָטִיתָ • לְשׁוֹן מְנַהֵל, וְאוּנְקָלוּס תַּרְגָּם לְשׁוֹן נוֹשֵׂא וְסוֹבֵל, וְלֹא דְקָדַק לְפָרֵשׁ אַחַר לְשׁוֹן הַעֲבָרִית.

יד שָׁמְעוּ עֲמָמִיא וְזַעְוֵי דִחְלָא אַחְדָּתְנִין דִּהּוּוּ יְתָבִין בְּפִלְשֵׁת:

(יד) שָׁמְעוּ עַמִּים יְרֻגְזוּן חֵיל אַחֲזוּ יִשְׁבִי פִלְשֵׁת:

כִּי־יְרֻגְזוּן • מִתְרַגְזִין. יִשְׁבִי פִלְשֵׁת • מִפְּנֵי שֶׁהֲרִגוּ אֶת בְּנֵי אֶפְרַיִם שֶׁמָּהְרוּ אֶת הַקֶּץ וְיָצְאוּ בְּחֻזְקָה, כְּמִפְרָשׁ בְּדַבְרֵי הַיָּמִים, וְהֲרִגוּם אֲנָשֵׁי גֵת.

טו בְּכֵן אַתְּבַהִילוּ בְּרַבְרֵי אָדוּם תְּקִיפֵי מוֹאָב אַחְדָּתְנִין רְתִיתָא אַתְּבָרוּ כֹּל דִּהּוּוּ יְתָבִין בְּכַנְעָן:

(טו) אִזּוּ נִבְהַלּוּ אֱלוֹפֵי אָדוּם אֵילֵי מוֹאָב יֶאֱחֻזְמוּ רַעַד נִמְגּוּ כֹּל יִשְׁבִי כְנַעַן:

טז בְּכֹדֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל. נִמְגּוּ • נִמְסוּ, כְּמוֹ (תהלים עה) "בְּרַבִּיבִים תִּמְגַּגְנָה". אָמְרוּ: 'עֲלִינוּ הֵם בָּאִים לְכַלּוֹתֵנוּ וְלִירֹשׁ אֶת אֶרְצֵנוּ'.

כִּי־אֱלוֹפֵי אָדוּם אֵילֵי מוֹאָב • (מכילתא) וְהִלָּא לֹא הִזָּה לְהֵם לִירָא פְלוּם, שֶׁהָרִי לֹא עֲלִיהֶם הוֹלְכִים? אֲלֹא מִפְּנֵי אֲנִינּוֹת, שֶׁהָיוּ מִתְאֻנְנִים וּמִצְטַעְרִים עַל

טז תְּפִיל עֲלֵיהוֹן אֵימְתָא וְדִחְלַתָּא בְּסַגִּי תְקַפְּךָ יִשְׁתַּקֵּן כְּאֲבָנָא עַד דִּיעֲבַר עֲמָךְ יְיָ יְתֵ אֲרֻנָּא עַד דִּיעֲבַר עֲמָא דְנָן דִּי פְרַקַתָּא יְתֵ יִרְדָּא:

(טז) תִּפְּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ וְפָחַד בְּגִדְל זְרוּעֶךָ יִדְמוּ כְּאֲבָן עַד-יַעֲבֹר עִמָּךְ יְהוֹה עַד-יַעֲבֹר עִם-זוּ קִנִּיתָ:

כְּתַרְגוּמוֹ. קִנִּיתָ • חִבְּבַתָּ מִשְׁאֵר אַמּוֹת, כְּחַפְץ הַקְּנוֹי בְּדַמִּים יִקְרִים שֶׁחִיבֵב עַל הָאָדָם.

כִּי־תִפְּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ • (מכילתא) עַל הַרְחוּקִים. וְפָחַד • עַל הַקְּרוֹבִים, כְּעִנְיָן שֶׁנֶּאֱמַר (יהושע ב) "כִּי שָׁמְעֵנוּ אֶת אֲשֶׁר הוֹכִישׁ יְהוָה". עַד יַעֲבֹר עַד יַעֲבֹר •

~ נקודות משיחות קודש ~

איך מתגברים על הנסינות "הקְרוֹבִים"?

נְסִינּוֹת וּמַדּוֹת רַעוֹת הַ"קְרוֹבִים". וְזֶהוּ מַה שֶׁהַפְּתוּב אוֹמֵר "תִּפְּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ וְפָחַד", שֶׁהַקֶּב"ה מְטִיל אֵימָה וְפָחַד עַל הַיִּצְרָה־רַע, שֶׁלֹּא יוּכַל לְהִתְגַּבֵּר וְלִשְׁלֹט חִסְד־וְשִׁלּוּם עַל אִישׁ יִשְׂרָאֵל, כְּמֵאֲמַר חֲזוֹ"ל (סוּכָה נב, ב. ועוד) "אֵלְמָלֵא הַקֶּב"ה עוֹרֵז, אֵין יְכוֹל לוֹ". וְעַל-פִּי-זֶה מוּבָן מַה שֶׁבַחְתִּלָּה נּוֹפְלַת אֵימָה עַל הַרְחוּקִים וְאֶחָד-כֶּף פָּחַד עַל הַקְּרוֹבִים, כִּי פְעוּלַת הַעֲזֹר מִלְמַעְלָה הִיא מִן הַקֵּל אֶל הַכָּבֵד, דִּתְחִלָּה פּוֹעֵל עֲזֹר זֶה שֶׁהָאָדָם לֹא יִכְנַע לְתַאֲוֹת כְּאֵלוֹ שֶׁהֵן רְחוּקוֹת מִמֶּנּוּ, וְאַחֲרָיֶה פּוֹעֵל עֲזֹר זֶה עוֹד יוֹתֵר, שֶׁמְטִיל הַקֶּב"ה פָּחַד עַל הַיִּצְרָה־רַע, בְּאֲפָן שֶׁאֵין לוֹ כַח לְהִתְגַּבֵּר עַל הָאָדָם אֲפִילוֹ בְּתַאֲוֹת כְּאֵלוֹ שֶׁקְרוּבוֹת הֵן לְאָדָם לְהַכְשִׁיל בָּהֶם.

בְּשִׁירַת הַיָּם נֶאֱמַר "תִּפְּל עֲלֵיהֶם אֵימְתָהּ וְפָחַד" (טו, טז) וּפִירֵשׁ רַש"י "אֵימְתָהּ עַל הַרְחוּקִים, וְפָחַד עַל הַקְּרוֹבִים". וְגַם לְבָאֵר הַסֵּדֶר בְּפִתּוּב - תְּחִלָּה רְחוּקִים, וְאַחֲרָיֶה קְרוֹבִים - בְּעִבּוּרַת הָאָדָם לְקוֹנוֹ: מִלְחַמַּת יִשְׂרָאֵל עִם הָאֻמּוֹת רּוֹמְזוֹת גַּם עַל מִלְחַמַּת הַיִּצְרָה, שֶׁכָּל אֶחָד וְאֶחָד מִיִּשְׂרָאֵל צָרִיךְ לְכַבֵּשׁ אֶת ז' הַמַּדּוֹת הַרַעוֹת שָׁבוּ, שֶׁיְהִיוּ תַחַת מְשָׁלַת הַקֶּדְשָׁה. וְכֵמוּ שֶׁבְּאֻמּוֹת יִשׁ סוּגִים "קְרוֹבִים" ו"רְחוּקִים", כֵּן הוּא גַּם אֲצֵל הָאָדָם. שֶׁיִּשְׁנֵם נְסִינּוֹת וּמַדּוֹת רַעוֹת שֶׁ"רְחוּקִים" הֵם מִהָאָדָם, וּמִצַּד טְבֻעוֹ מִפְּרָךְ אֲצִלוֹ לְהַכְנִיעַ לְהֵם, אֲלֹא שֶׁלְפָעַמִּים יִצְרוּ מִתְגַּבֵּר עֲלֵיו, וְאַחֲרֵי שֶׁנִּשְׁקַע בְּרַבּוּי תַאֲוֹת יְכוֹל לְהַכְשִׁילוֹ רְחִמָּא לִי-צִלָּן גַּם בָּהֶם. וְיִשְׁנֵם נְסִינּוֹת וּמַדּוֹת רַעוֹת שֶׁ"קְרוּבָה" יוֹתֵר הָאֲפָשְׁרוּת שְׂאִישׁ יִשְׂרָאֵל יִכְשֵׁל בָּהֶם. וְעֵיקַר הַמְלַחְמָה בַּיִצְרָה הִיא לְהִתְגַּבֵּר עַל

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך לו, עמוד 68 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

טו
י' תעלנו ותשרנו בטורא דאחסנתא אחר
לבית שכנתא אתקנתא י' מקדשא י'
אתקנהי ידיך:

(י) תבאמו ותפעמו בהר נחלתך מכוון לשבתך
פעלת יהוה מקדש ארני כוננו ידיך:

“פעלת” • מקדש • הטעם עליו זקף גדול,
להפרידו מתבת השם שלאחריו, המקדש אשר
“כוננו ידיך”, ה' חביב בית המקדש, שהעולם
נברא ביד אחת, שנאמר: (ישעיה מט) “אף ידי יסדה
ארץ”, ומקדש בשתי ידיים, ואימתי יבנה בשתי
ידיים? בזמן ש”ה’ למלך לעולם ועד”, לעתיד-לבא
שפל המלוכה שלו.

י"א • תבאמו • נתנבא משה שלא יכנס לארץ, לכוף
לא נאמר תביאנו. (נראה שצריך לומר שלא יכנסו
לארץ וכו' והכי איתא בהדיא פירק 'יש נוחלין' דף
ק"ט ובמכילתא: 'הבנים יכנסו ולא האבות' אף
שלא נגזרה גזרת מרגלים עדין, מכל-מקום, נבא
ולא ידע מה נבא. מהרש"ל). מכוון לשבתך •
מקדש של משה כונן כנגד כסא של מעלה אשר

י"ב י' מלכותה קאם לעלם ולעלמי עלמיא:

(יח) יהוה ימלך לעלם ועד:

י"ג • לעולם ועד • לשון עולמית הוא, והי"ו בו יסוד, לפיכך היא פתוחה, אבל (ירמיה כט) “ואנכי היודע ועד”
שהי"ו בו שמוש, קמוצה היא.

י"ד ארי עלו סוסות פרעה ברתכוהי
ובפרישויה בימא ואתיב י' עליהון ית מי
ימא ובני ישראל הליכו בנישטא בגו ימא:

(יט) כי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב
יהוה עליהם אתמי הים ובני ישראל הלכו ביבשה
בתוך הים: פ

י"ז • כי בא סוס פרעה • כאשר בא.

י"ח ונסיבת מרים נביאתא אמתה דאהרן ית
תפא בידה ונפקו כל נשיא בתרהא בתפין
ובחגיגין:

(כ) ותקח מרים הנביאה אחות אהרן את-התף
בידה ותצאן כל-הנשים אחריה בתפים ובמחלת:

עליה כשנצטרעה, נקראת על שמו. את התף • כלי
של מיני זמר. בתפים ובמחלת • מבטחות היו
צדקניות שבודור שהקדוש-ברוך-הוא עושה להם
נסים, והוציאו תפים ממצרים.

י"ט • ותקח מרים הנביאה • היכן נתנבאה?
כשהיתה אחות אהרן, קדם שנולד משה, אמרה:
‘עתידה אמי שתלד בן וכו’, כדאיתא ב'סוטה' (דף
י"ב). דבר אחר: “אחות אהרן”, לפי שמסר נפשו

כא ומעניא להון מרים שפחו ואודו קדם י'
ארי אתנאי על גותניא ונאותא דילה היא
סוסיא ורכבה רמא בימא:

(כא) ותען להם מרים שירו ליהוה כינאה גאה
סוס ורכבו רמה בים: ס

י"ז • ותען להם מרים • משה אמר שירה לאנשים: הוא אומר והם עזיב אחריו, ומרים אמרה שירה לנשים
• (מכילתא)

כב ואטיל משה ית ישראל מימא דסוף
ונפקו למדברא דחגרא ואזלו תלתא יומין
במדברא ולא אשכחו מיא:

(כב) ויפע משה את-ישראל מים-סוף ויצאו אל-
מדבר-שור וילכו שלשת-ימים במדבר ולא-מצאו
מים:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר
(כב-כד) וילכו שלשת ימים. להם מיד, שנאמר וילנו העם. היה להם להמלך מיד ולא עשו אלא מתוקים בכליהם, פלו המים נתרעמו נתרעמו מיד (ראה תנחומא ישן יח). דבר

בַּיָּס, וּגְדוּלָה הַיְתָה בַּיָּס הַיָּס מִבֹּצֵת מִצְרַיִם, שְׁנֹאֲמַר: (שיר השירים א) "תוֹרֵי זֶהָב נַעֲשֶׂה לָךְ עִם נְקֻדּוֹת הַכֶּסֶף".
לְפִיכָף הַצָּרֵף לְהַסִּיעַן בְּעַל-כְּרָחִם.

וַיִּסַּע מֹשֶׁה • (מכילתא) הַסִּיעַן בְּעַל-כְּרָחִם, שְׁעֲשִׂרוּ מִצְרַיִם אֶת סוֹסִיָּהֶם בְּתַכְשִׁיטֵי זֶהָב וְכֶסֶף וְאֲבָנִים טוֹבוֹת (מכילתא) וְהָיוּ יִשְׂרָאֵל מוֹצְאֵינָם אוֹתָם

~ נקודות משיחות קודש ~

הטעם שהיה צריך להסיע את בני ישראל

ולפי זה, בשעה שהיהודים ראו ביס-סוף שיש למצרים עוד כסף וזהב, ממילא הבינו שהם מחזיבים להתעסק בבנות היס, מצד הצווי של "ונצלחתם את מצרים".
ואף-על-פי שיצרו ש"בהוציאך את העם גו' תעבדון על הקר הזה" הוא צווי ה', בכל-זאת חשבו שיש להמתין עד שייסמו את מצות "ונצלחתם", ובכפרט שמצות "ונצלחתם" היא מצוה עוברת, ומצות תלמוד-תורה (מתן תורה) נדחית מפניה.
והגם שנצטוו על-ידי משה להפסיק בבנות היס, ואם-כן הרי זה הוכחה ששל-פי רצון ה' יש להפסיק בזה, ולהתקדם לעבר מתן תורה, בכל-זאת היה זה בעל-כרח, כי לפי הבנתם (בתורה) מצות תלמוד-תורה נדחית מפניה וכנ"ל.

ויסע משה את-ישראל מים-סוף ויסע משה - הסיען בעל-כרחם, שעשירו מצרים את סוסייהם בתכשיטי זהב וכסף ואבנים טובות, והיו ישראל מוצאין אותם ביס, וגדולה היתה בנות היס מבנות מצרים, שנאמר תורי זהב נעשה לך עם נקודות הכסף, לפיכך הצרף להסיען בעל-כרחם. (טו, כב. ובפרש"י)
וצריך באור: בני ישראל יצאו ש"בהוציאך את העם ממצרים תעבדון את האלקים על הקר הזה", שמקריעת ים-סוף באים למתן תורה, עד שמרב תשוקתם ספרו את הימים שעד מתן תורה, ואיך יכול להיות שבנות היס תפסה מקום אצלם יותר מההליכה למתן תורה?
ויש לומר: בגאלת מצרים היה צווי מה' "ונצלחתם את מצרים", שבגני-ישראל היו צריכים לרוקן את מצרים מכספם וזהבם.

(ע"פ לקו"ש כרך כא עמ' 77 - מותר לקראת שבת)

כג ואתו למרה ולא יכילו למשתי מצי
ממרה ארי מריזין אנון על פן קרא שמה
מרה:

כג ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה פי
מרים הם על-פן קרא שמה מרה:

"וחמתו בערה בו". הרי ה"א של שרש נהפכת לתי"ו מפני שנסמכת אל הו"א הנוספת. וכן "עבד ואמה", (בראשית ל) "הנה אמותי בלחה". "לנפש חיה", (איוב לג) "וזהמתו חיתו לחם". "בין הרמה", "ותשובתו הרמתה".

כג ויבאו מרתה • כמו למרה, ה"א בסוף תיבה במקום למ"ד בתחלתה, והתי"ו היא במקום ה"א הנשרשת בתיבת מרה, ובסמיכתה פשהיא נדבקת לה"א שהוא מוסיף במקום הלמ"ד, תהפך ה"א של שרש לתי"ו, וכן כל ה"א שהיא שרש בתיבה תתהפך לתי"ו בסמיכתה, כמו (ישעיה כז) "חמה אין לי", (אסתר א)

כד ואתרעמו עמא על משה למימר מה
נשתי:

כד וילנו העם על-משה לאמר מה-נשתה:

לונן, רועם, וכן יאמר הלועז: דקומפל ישנ"ק שי"י
מוסב הדבור אליו באמרו שי"י.

כג וילנו • לשון נפעל הוא, וכן התרגום לשון נפעל הוא: "ואתרעמו", וכן דרף לשון תלונה להסב הדבור אל האדם: מתלונן, מתרועע, ולא אמר:

כה וצלי קדם יי ואלפה יי אעא וקמא למצי
ובסימו מצי תמן גזר לה קים ודין וממן
נסיה:

כה ויצעק אל-יהוה ויזרהו יהוה עין וישלך אל-
המים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם
נפשו:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

למים, ולפיכך מרדו. והלכך התקינו הקדמונים להיות קורין בתורה שני וחמישי, שלא יהו שלשה ימים בלא תורה (ב"ב כב): תורה כה

(כה) חק ומשפט. חוק שהוא משפט, זהו כיבוד אב ואם (ראה תנ"י ט): תורה כו

שיעור יומי ליום חמישי ט"ו שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - טז - פרשת בשלח סא

שלא נמלכו במשה בלשון יפה: בקש עלינו רחמים שיהיה לנו מים לשותות, אלא נתלוננו.

כ"ט • שם שם לו • במרה נתן להם מקצת פרשיות של תורה שיתעסקו בהם: שבת, ופרה אדמה, ודינין (סנהדרין ט). • ושם נסהו • לעם, וראה קשי ערפן

כונאמר אם קבלא תקבל למימרא דיי אלהך ודכשר קדמוהי מעבד ותצית לפקודיה ותטר כל קמיהי כל מרעין די שוייתי במצרים לא אשוננו עלך ארי אנא ? אסף:

(כו) ויאמר אם-שמוע תשמע לקול יהוה אלהיך והישר בעיניו תעשה והאזנת למצותיו ושמרת כל-חקיו כל-המחלה אשר-שמתי במצרים לא-אשים עליך כי אני יהוה רפאך: ם

ואם אשים, הרי הוא כלא הושמה "כי אני ה' רופאך", זהו מדרשו (מכילתא). ולפי פשוטו: "כי אני ה' רופאך", ומלמדך תורה ומצות למען תנצל מהם, כרופא הזה האומר לאדם: אל תאכל דברים שמתזירים אותך לידי חלי, וזהו איון מצות. וכן הוא אומר (משלי א) "רפאות תהי לשרך".

כ"ט • אם שמוע תשמע • זו קבלה שיקבלו עליהם. תעשה • היא עשיה. והאזנת • תשה אזנים לדקדק בהם. כל-חקיו • דברים שאינן אלא גזרת מלך בלא שום טעם, ויצר הרע מקנטר עליהם: 'מה אסור באלו, למה נאסרו? כגון: לבישת בלאים, ואכילת חזיר, ופרה אדמה וכיוצא בהם. לא אשים עליך •

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

כונאתו לאילם ותמן תרי עשר מבועין דמינו ושבעין דקלין ושרו תמן על מיא:

(כו) ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו-שם על-המים:

כ"ט • שתים עשרה עינת מים • כנגד י"ב שבטים נודמנו להם. ושבעים תמרים • כנגד שבעים זקנים.

אונטלו מאילם ואתו כל כנשתא דבני ישראל למדברא דסין די בין אילם ובין סיני בחמשת עסרא יומא לירחא תנינא למקוהון מארעא דמצרים:

טז (א) ויסעו מאילם ויבאו כל-ערת בני-ישראל אל-מדבר-סין אשר בין-אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים:

משוריי המצה) — ששים ואחת סעדות, וירד להם מן בט"ז באיר, ויום א' בשבת היה, כדאיתא במסכת שבת (דף פז).

כ"ט • בחמשה עשר יום • נתפרש היום של חנה, זו, לפי שבו ביום כלתה החרה שהוציאו ממצרים, והוצרכו למן. למדנו, שאכלו משירי הבצק, (גירסת רא"ם

~ נקודות משיחות קודש ~

תורה. וכפי שמוכן מפרוש רש"י לעיל (טו, כה), שבמרה קבלו בני ישראל פרשיות של תורה (שבת, פרה אדמה ודינין) שיתעסקו בהן, והינו שילמדו פרשת שבת, אך צדין לא נצטוו לקיים מצוה זו בפעל. (לקוטי שיחות כרך לא עמ' 87)

וירד להם מן בששה עשר באיר, ויום אחד בשבת היה (רש"י טז, א) הקשו המפרשים, שלפי-זה נמצא שביאתם למדבר סין, בט"ו באיר, היתה ביום השבת, הינו שנצטוו אז בשבת. ויש לומר, שבדרך הפשט לא נצטוו על שמירת שבת בשלמותה עד מתן

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(כו) כי אני ה' רופאך. המשפילך כרופא המזהיר לאוהבו לא תאכל בדרך זו תלך שלא תבוא לידי מחלה, מאכל פלוני שלא תבא לידי חלי, רק

מה • מה אִנְחֵנו חֲשׂוּבֵינוּ? • פִּי תִלְיֵנו עֲלֵינו • שְׁתַּרְעִימוּ עֲלֵינו אֶת הַפֶּל, אֶת בְּנֵיכֶם וּנְשֵׁיכֶם וּבְנוֹתֵיכֶם וְעַרְב רַב. וְעַל-כִּרְחִי אֲנִי זָקוּק לִפְרֹשׁ "תִּלְיֵנו" בלשון תּפְעֵלוּ – מִפְּנֵי דְגִשְׁוֹתוֹ וּקְרִיָּתוֹ, שְׂאֵלוֹ הִיָּה רַפָּה הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ בלשון תּפְעֵלוּ, כְּמוֹ (לִקְמֹן י) "וַיִּלְן הָעַם עַל מֹשֶׁה", אוֹ אִם הִיָּה דְגוּשׁ וְאֵין בּוֹ יו"ד וְנִקְרָא 'תִּלְוֵנו', הֵייתִי מִפְּרֹשׁוֹ לְשׁוֹן 'תִּתְלוֹנְנוּ'. עֲכָשׁוּ, הוּא מְשַׁמֵּעַ תִּלְיֵנו אֶת אַחֲרִים, כְּמוֹ בְּמִדְבָּרִים: (בְּמִדְבָּר י) "וַיִּלְיֵנו עֲלֵינו אֶת כָּל הָעֵדָה".

כִּי • וּבִקְרַ וּרְאִיתֶם • לֹא עַל הַכְּבוֹד שֶׁנֶּאֱמַר: "וְהִנֵּה כְבוֹד ה' נִרְאָה בְּעֵנֶן" נֶאֱמַר, אֲלֵא כִּי אָמַר לָהֶם: "עַרְב וַיִּדְעֶתֶם" כִּי הִיכַלֹת בְּיָדוֹ לִתֵּן תְּאוֹתֵכֶם וּבִשְׂרָ? תֵּן, אֲךָ לֹא בְּפָנִים מֵאִירוֹת וְתִנְנָה לָכֶם כִּי שְׂלֹא כִּהֲגֹן שְׂאֵלְתֶם אוֹתוֹ וּמִכֶּרֶס מְלֶאָה. וְהִלַּחֶם שְׂשֵׂאֵלְתֶם לְצַרְף, בְּיָרִידָתוֹ לִבְקַר תִּרְאוּ אֶת כְּבוֹד אוֹר פְּנֵינו, שְׂיִוִּידָהוּ לָכֶם דְּרָף חֲבָה, בְּבִקְרַ – שֵׁישׁ שְׁהוֹת לְהַכִּינוֹ, וְטַל מִלְמַעְלָה וְטַל מִלְמַטָּה כְּמִנְחָה כְּקוֹפְסָא. אֶת תְּלַנְתֵּיכֶם עַל ה' • כְּמוֹ אֲשֶׁר עַל ה'. וְנִחְנְנו

(ח) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה בְּתַת יְהוָה לָכֶם בְּעַרְב בֶּשֶׂר לֵאכֹל וְלַחֵם בְּבִקְרַ לְשַׁבֵּעַ בְּשִׁמְעַע יְהוָה אֶת-תְּלַנְתֵּיכֶם אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִם עֲלָיו וְנִחְנְנו מֶה לֹא-עֲלֵינו תְּלַנְתֵּיכֶם כִּי עַל-יְהוָה:

ח וַאֲמַר מֹשֶׁה בְּיָתֵן יי לְכוֹן בְּרַמְשָׁא בְּסִרְא לְמִיכַל וְלַחְמָא בְּצַפְרָא לְמִסְבַּע בְּדִשְׁמִיעֵן קְדָם יי נַת תְּרַעְמוּתְכוֹן דִּי אַתּוֹן מִתְרַעְמִין עֲלוּהִי וְנִחְנָא מֶה לֹא עֲלֵנָא תְּרַעְמוּתְכוֹן אֲלֵהֶן עַל מִימְרָא דִּי:

שְׂלֹא כִּהֲגֹן, שֶׁהִרְבָּה בְּהַמּוֹת הָיוּ לָהֶם. וְעוֹד, שֶׁהִיָּה אֲפֹשֶׁר לָהֶם בְּלֹא בֶשֶׂר. לְפִיכֹךְ נִתֵּן לָהֶם בְּשַׁעַת טַרַח שְׂלֹא כִּהֲגֹן. אֲשֶׁר-אַתֶּם מְלִינִים עֲלָיו • אֶת הָאֲחֵרִים, הַשּׂוֹמְעִים אֶתְכֶם מִתְלוֹנְנִים.

כִּי • בֶּשֶׂר לֵאכֹל • וְלֹא לְשַׁבֵּעַ. לְמַדָּה תוֹרָה דְּרָף אֲרִץ: שְׂאִין אוֹכְלִין בֶּשֶׂר לְשַׁבֵּעַ. וּמֶה רְאָה לְהוֹרִיד לָחֵם בְּבִקְרַ וּבִשְׂרָ בְּעַרְב? לְפִי שֶׁהִלַּחֶם שְׂאֵלוֹ כִּהֲגֹן, שְׂאִי-אֲפֹשֶׁר לוֹ לֵאדָם בְּלֹא לָחֵם, אֲכַל בֶּשֶׂר שְׂאֵלו

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-אַהֲרֹן אָמַר אֶל-כָּל-עַדַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל קִרְבוּ לִפְנֵי יְהוָה כִּי שָׁמַע אֶת תְּלַנְתֵּיכֶם: כִּי • קִרְבוּ • לְמָקוֹם שֶׁהָעֵנֶן יֵרֵד.

ט וַאֲמַר מֹשֶׁה לְאַהֲרֹן אָמַר לְכָל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל קְרִיבוּ קְדָם יי אַרִי שְׁמִיעֵן קְדָמוּהִי נַת תְּרַעְמוּתְכוֹן:

י וְהָיָה כִּדְבַר אַהֲרֹן עִם כָּל כְּנִשְׁתָּא דְּבְנֵי יִשְׂרָאֵל וְאֶתְפַּנְיֵי לְמַדְבָּרָא וְהָא יִקְרָא דִּי אֲתַגְלִי בְּעֵנָא:

(י) וַיְהִי כְּדִבְרַ אַהֲרֹן אֶל-כָּל-עַדַת בְּנֵי-יִשְׂרָאֵל וַיִּפְּנוּ אֶל-הַמִּדְבָּר וְהִנֵּה כְבוֹד יְהוָה נִרְאָה בְּעֵנֶן: פ



~ יום שישי ט"ז שבט ~

יא ומליל יי עם משה למימר: יב שמיע קדמי נת תרעמת בני ישראל מליל עמהון למימר בין שמיציא תיכלון בסרא ובצפרא תשבעון לחמא ותדעון ארי אנא יי אלהכון: יג ויהיה ברמשא וסליקת סליו וחספת נת משריתא ובצפרא הנת נחתת טלא סחור סחור למשריתא:

(יא) וַיְדַבֵּר יְהוָה אֶל-מֹשֶׁה לֵאמֹר: (יב) שְׁמִיעֵתִי אֶת-תְּלוֹנַת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל דְּבַר אֱלֹהִים לֵאמֹר בֵּין הָעַרְבִים תֹּאכְלוּ בֶשֶׂר וּבְבִקְרַ תִּשְׁבַּעוּ לָחֵם וַיִּדְעֶתֶם כִּי אֲנִי יְהוָה אֱלֹהֵיכֶם: (יג) וַיְהִי בְעַרְב וַתַּעַל הַשָּׁלֹו וַתִּכֶּם אֶת-הַמַּחְנָה וּבְבִקְרַ הָיְתָה שְׁכַבַת הַפֶּל סָבִיב לְמַחְנָה:

הָאָרֶץ וְהַמֶּן יוֹרֵד עָלָיו, וְחֹזֵר יוֹרֵד טַל עָלָיו, וְהָרִי הוּא כְּמַנּוֹחַ בְּקוֹפְסָא (יומא עה. מכילתא).

כַּשֵּׁי «הַשְּׁלִי» • מִיִּן עוֹף, וְשָׁמֶן מְאֹד (יומא עה). הֵיטָה שְׁכֶבֶת הַטֶּל • הַטַּל שׁוֹכֵב עַל הַמֶּן, וּבְמִקּוֹם אַחֵר הוּא אוֹמֵר (במדבר יא): «וּבְכֻרְתָּ הַטַּל וְגו'», הַטַּל יוֹרֵד עַל

יְדֵי וְסִלְקֵת נִחְתָּת טֵלָא וְהָא עַל אִפֵּי מִדְּבָרָא דְעֵדֶק מְקַלֵּף דְעֵדֶק כְּגִיר כְּגִלְדָא עַל אֲרֻעָא:

(י) וַתַּעַל שְׁכֶבֶת הַטֶּל וְהִנֵּה עַל־פְּנֵי הַמִּדְבָּר דֶּק מְחַסְפִּים דֶּק כְּפֶפֶר עַל־הָאָרֶץ:

בֵּין שְׁתֵּי שְׁכֵבוֹת הַטֶּל. וְאוּנְקָלוֹס תִּרְגָּם: 'מְקַלֵּף, לְשׁוֹן "מְחַשֵּׁף הַלְבָן". כְּפֶפֶר • כְּפֹר גְּלִיד"א בְּלַע"ז. "דְעֵדֶק כְּגִיר", כְּאַבְנֵי גִיר, וְהוּא מִיִּן צָבַע שְׁחֹר, כְּדַאמְרִינֵן גְּבִי כְּסוּי הַדָּם: 'הַגִּיר וְהַזְּרִיף'. "דְעֵדֶק כְּגִיר כְּגִלְדָא עַל אֲרֻעָא", דֶּק הֵיזָה כְּגִיר, וְשׁוֹכֵב מְגִלְד כְּקֶרַח עַל הָאָרֶץ, וְכֵן פְּרוּשׁוֹ: דֶּק כְּפֶפֶר, שְׁטוּחַ קְלוּשׁ וּמְחַבֵּר כְּגִלְד. דֶּק טִינַב"ש בְּלַע"ז, שְׁהִיזָה מְגִלְדֵי גִלְד דֶּק מְלַמְעֵלָה. ו"כְּגִיר" שְׁתִּרְגָּם אוּנְקָלוֹס, תּוֹסֶפֶת הוּא עַל לְשׁוֹן הָעִבְרִית, וְאִין לוֹ תִּבְיָה בְּפֶסוּק.

כַּשֵּׁי «וַתַּעַל שְׁכֶבֶת הַטֶּל וְגו'» • כְּשֶׁחֲמָה זֹרְחָת, עוֹלָה הַטַּל שֶׁעַל הַמֶּן לְקִרְאָת חֲמָה, כְּדָרְךָ טַל, עוֹלָה לְקִרְאָת חֲמָה. אִף אִם תִּמְלֹא שְׁפוּפֶרֶת שֶׁל בִּיצָה טַל וְתִסָּתֵם אֶת פִּיקָה וְתִנְיָחָה בְּחֲמָה, הִיא עוֹלָה מֵאֲלִיָּה כְּאֹרִי. וְרַבּוֹתֵינוּ דְרָשׁוּ: שֶׁהַטַּל עוֹלָה מִן הָאָרֶץ כְּאֹרִי, וְכַעֲלוֹת שְׁכֶבֶת הַטַּל נִתְגַּלָּה הַמֶּן, וְרָאוּ "וְהִנֵּה עַל פְּנֵי הַמִּדְבָּר" וְגו'. דֶּק • דְבָר דֶּק. מְחַסְפִּים • מְגִלָּה, וְאִין דוּמָה לוֹ בְּמִקְרָא. וְיֵשׁ לְפָרֶשׁ: מְחַסְפִּים, לְשׁוֹן חֲפִיסָה וְדְלוּסְקָמָא, שֶׁבְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה. כְּשֶׁנִּתְגַּלָּה מִשְׁכֶּבֶת הַטֶּל רָאוּ שְׁהִיזָה דְבָר דֶּק מְחַסְפִּים בְּתוֹכוֹ,

טו וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמְרוּ מִשָּׁה לְהוֹן הוּא לְחָמָא דִּיהֵב יְיָ לְכוּן לְמִיכָל:

(טו) וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמְרוּ מִשָּׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלָּחִם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה:

כַּשֵּׁי «מִן הוּא» • הַכֶּנֶת מְזוּן הוּא, כְּמוֹ (דניאל א): "וַיִּמְנַן לָהֶם הַמֶּלֶךְ". כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא • שִׁיקְרָאוּהוּ בְּשֵׁמוֹ.

כַּשֵּׁי «וַיִּרְאוּ בְנֵי־יִשְׂרָאֵל וַיֹּאמְרוּ אִישׁ אֶל־אָחִיו מִן הוּא כִּי לֹא יָדְעוּ מַה־הוּא וַיֹּאמְרוּ מִשָּׁה אֲלֵהֶם הוּא הַלָּחִם אֲשֶׁר נָתַן יְהוָה לָכֶם לֶאֱכֹלָה» • כְּפִי מְנִינְ נִפְשׁוֹת שֵׁישׁ לְאִישׁ בְּאֵהָלוֹ, תִּקְחוּ עִמָּךְ לְכָל גְּלִגְלָת.

טז דִּין פְּתַנְמָא דִּי פְקִיד יְיָ לְקוּטוּ מִנְה גְּבֵר לְפוּם מִיכְלָה עֲמָרָא לְגִלְגְּלָתָא מְנִינְ נִפְשִׁיתִכוּן גְּבֵר לְדִי כְּמִשְׁנָה תִּסְבוּן:

(טז) זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה לְקִטּוֹ מִמֶּנּוּ אִישׁ לְפִי אֲכָלוֹ עִמָּךְ לְגִלְגְּלָת מִסְפֵּר נִפְשִׁיתִכֶם אִישׁ לְאִשֶּׁר בְּאֵהָלוֹ תִּקְחוּ:

כַּשֵּׁי «עִמָּךְ» • שֵׁם מִדָּה. מִסְפֵּר נִפְשִׁיתִכֶם • כְּפִי מְנִינְ נִפְשׁוֹת שֵׁישׁ לְאִישׁ בְּאֵהָלוֹ, תִּקְחוּ עִמָּךְ לְכָל גְּלִגְלָת.

יז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמַּמְעִיט:

(יז) וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמַּמְעִיט:

יז וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמַּמְעִיט: וַיַּעֲשׂוּ־כֵן בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וַיִּלְקְטוּ הַמִּרְבָּה וְהַמַּמְעִיט: עַל עִמָּךְ לְגִלְגְּלָת אֲשֶׁר בְּאֵהָלוֹ, וְהַמַּמְעִיט לְלִקֹּט, לֹא מִצָּא חֶסֶר מֵעִמָּךְ לְגִלְגְּלָת, וְזֶהוּ גִס גְּדוֹל שְׁנַעֲשָׂה בּוֹ.

כַּשֵּׁי «הַמִּרְבָּה וְהַמַּמְעִיט» • יֵשׁ שְׁלִקְטוּ הַרְבֵּה, וְיֵשׁ שְׁלִקְטוּ מְעַט, וְכִשְׁבָּאוּ לְבֵיתֶם וּמִדְּדוּ בְּעִמָּר, אִישׁ אִישׁ מַה שְׁלִקְטוּ, וּמִצָּאוּ שֶׁחֲמָרְבָה לְלִקֹּט, לֹא

יח וַיִּמְדוּ בְּעִמָּר וְלֹא הָעֵדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוֹ לְקִטּוֹ:

(יח) וַיִּמְדוּ בְּעִמָּר וְלֹא הָעֵדִיף הַמִּרְבָּה וְהַמַּמְעִיט לֹא הִחֲסִיר אִישׁ לְפִי־אֲכָלוֹ לְקִטּוֹ:

יט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לְהוֹן אֲנִשׁ לֹא יִשְׁאֵר מִנְה עַד צִפְרָא:

(יט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֲלֵהֶם אִישׁ אֶל־יֹתֵר מִמֶּנּוּ עַד־צִפְרָא:

**(ב) וְלֹא־שָׁמְעוּ אֶל־מֹשֶׁה וַיֹּתֵרוּ אֲנָשִׁים מִמֶּנּוּ עַד־
בֶּקֶר וַיִּרְם תּוֹלְעִים וַיִּבְאֵשׁ וַיִּקְצֹף עֲלֵהֶם מֹשֶׁה:**

כֹּלֵא קִבְּלוּ מִן מֹשֶׁה וְאֲשָׁרוּ גְבֻרֵי מִנֶּה
עַד צִפְרָא וַרְחֵשׁ וַרְחֵשׁ וַיִּחְשָׂא וַסְרֵי וַרְגֵזוּ עֲלֵיהוֹן
מֹשֶׁה:

כַּעֲנָנִי שְׂנֵאמַר: "וְלֹא הִבְאִישׁ, וַרְמָה לֹא הִיְתָה בּוֹ",
וְכֵן דִּרְךָ כָּל הַמַּתְּלִיעִים.

כַּעֲנָנִי וַיֹּתֵרוּ אֲנָשִׁים • (שמות רבה) דָּתָן וְאַבִּירָם.
וַיִּרְם תּוֹלְעִים • לְשׁוֹן רְמָה. וַיִּבְאֵשׁ • הָרִי זֶה
מִקְרָא הַפּוּדָה: שְׂבִתְחִלָּה הִבְאִישׁ וּלְבַסּוֹף הִתְלִיעַ.

**(כא) וַיִּלְקְטוּ אֹתוֹ בַּבֶּקֶר בַּבֶּקֶר אִישׁ כִּפֵּי אֶבְלֹו וְחֵם
הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ:**

כֹּא וּלְקִטּוֹ יְתָה בַּצֶּפֶר בַּצֶּפֶר גְּבֻר לְפּוּם
מִיכָלָה וְמָה דַמְשִׁתָּאָר מִנֶּה עַל אִפֵּי חִקְלָא
כַּד חִמָּא עֲלוּהִי שְׁמֵשׁא פֶּשֶׁר:

כַּעֲנָנִי וְחֵם הַשֶּׁמֶשׁ וְנִמְסָ • הַנֶּשֶׂאָר בַּשֶּׂדֶה, נִמְוֹחַ
וְנִבְעָשָׂה נְחָלִים, וְשׁוֹתִין מִמֶּנּוּ אֵילִים וְצִבְאִים, וְאִמּוֹת
הָעוֹלָם צְדִין מִהֶם וְטוֹעֲמִים בָּהֶם טַעַם מִן וַיִּוֹדְעִים
מִה שְׂבָחָן שֶׁל יִשְׂרָאֵל (מכילתא). וְנִמְסָ • פֶּשֶׁר, לְשׁוֹן

פּוֹשְׁרִין, עַל־יְדֵי הַשֶּׁמֶשׁ מִתְחַמֵּם וּמִפְּשִׁיר. וְנִמְסָ •
דִּישְׁטַנְּפִירָה, וְדַגְמָתוֹ בְּ"סִנְהֶדְרִין" בְּסוֹף "אַרְבַּע
מִיתוֹת".

**(כב) וַיְהִי בַיּוֹם הַשְּׁשִׁי לִקְטוֹ לַחֵם מִשְׁנֵה שְׁנֵי הָעֹמֵר
לְאַחַד וַיִּבְאֹו פְּלִגְשִׁיאֵי הָעֵדָה וַיִּגְדּוּ לְמֹשֶׁה:**

כַּב וַיְהִי בַיּוֹמָה בַּיּוֹמָה שְׁתִּיתָאָה לְקִטּוֹ לַחֵמָא עַל
חַד תְּרִין תְּרִין עֲמִרִין לְחַד וְאִתּוֹ כָּל רַבְרָבֵי
כַּנְשָׂתָא וְחִוּיָא לְמֹשֶׁה:

כַּעֲנָנִי לְקִטּוֹ לַחֵם מִשְׁנֵה • כְּשִׁמְדָדוֹ אֶת לְקִיטְתָם
בְּאֶהֱלֵיהֶם, מִצְאוּ כְּפִלִים, "שְׁנֵי הָעֹמֵר לְאַחַד".
וּמִדְרַשׁ אֲגָדָה: לַחֵם מִשְׁנֵה, אֹתוֹ הַיּוֹם נִשְׁתַּנָּה
לְשִׁבַח בְּרִיחוֹ וְטַעְמוֹ. (מכילתא) (שָׂאם לְהַגִּיד שְׁשָׁנִים
הָיוּ, וְהֵלֵא כְּתִיב "שְׁנֵי הָעֹמֵר לְאַחַד"? אֵלֵא מִשְׁנֵה
בְּטַעַם וְרִיחַ). וַיִּגְדּוּ לְמֹשֶׁה • שְׂאֵלוֹהוּ: מִה הַיּוֹם

מִיּוֹמִים? וּמִכָּאֵן יֵשׁ לְלַמֵּד שְׁעֲדִין לֹא הִגִּיד לָהֶם
מֹשֶׁה פְּרִשְׁתׁ שְׂבִתׁ שְׁנִצְטָוָה לֹמַר לָהֶם: "וַיְהִי בַיּוֹם
הַשְּׁשִׁי וַיְהִינּוּ וַגּוֹ" עַד שְׁשָׁלוֹ אֶת זֹאת, אָמַר לָהֶם:
"הוּא אֲשֶׁר דָּבַר ה'" שְׁנִצְטָוִיתִי לֹמַר לָכֶם, וּלְכֹךְ
עָנְשׁוּ הַכְּתוּב, שְׂאָמַר לוֹ: "עַד אֲנִי מֵאֲנַתְּם" וְלֹא
הוֹצִיאֹו מִן הַכְּלָל.

**(כג) וַיֹּאמֶר אֲלֵהֶם הוּא אֲשֶׁר דָּבַר יְהוָה שְׂבִתוֹן
שְׂבִת־קֹדֶשׁ לַיהוָה מִחַר אֶת אֲשֶׁר־תֹּאפּוּ אִפּוֹ וְאֶת
אֲשֶׁר־תִּבְשְׁלוּ בִשְׁלוֹ וְאֶת פְּלִגְשִׁיאֵי הַנִּיחּוֹ לָכֶם
לְמִשְׁמַרְת עַד־הַבֶּקֶר:**

כַּג וַאֲמַר לַהוֹן הוּא דֵי מַלִּיל יַי שְׂבִתָּא שְׂבִת
קוֹדֶשׁא קֹדֶם יַי מִחַר יַת דֵי אַתּוֹן עֲתִידִין
לְמִפָּא אִפּוֹ וַיַּת דֵי אַתּוֹן עֲתִידִין לְבִשְׁלָא
בְּשִׁילוֹ וַיַּת כָּל מוֹתְרָא אֲצַנְעוּ לְכוֹן לְמִשְׁרַת
עַד צִפְרָא:

כַּעֲנָנִי שְׁנֵי הָעֹמֵר. וְכָל? מוֹת הַשְּׁנֵה
הָיוּ עוֹשִׂין מִן הָעוֹמֵר שְׁנֵי לַחֲמִים,
וְאִם כֵּן בַּיּוֹם הַשְּׁשִׁי הָיוּ עוֹשִׂין מִשְׁנֵי
הָעוֹמֵר לְאַחַד אַרְבַּעָה לַחֲמִים, וּבַיּוֹם
הַשְּׁשִׁי אוֹכְלִין מִהֶן אֶחָד וְנִשְׁאָר
שְׁלֹשָׁה, וְהָיָה לָהֶם לַעֲשׂוֹת מִשְׁנֵה
לְעַרְב, בְּהַכְּנַסַּת שְׂבִת אוֹכְלִין אֶחָד כִּי
דִּרְךָ שְׁלֵהֶם לְאַכּוֹל לַחֵם לְכָל סַעוּדָה,
וְנִשְׁאָרוֹ לְשְׂבִת שְׁנֵי לַחֲמִים וְהָיוּ לָהֶם
לַחֵם מִשְׁנֵה, וְזֶה רֵאזִיה שְׂאִין בּוֹצְעִין
בְּשְׁנֵי כְּפֻרוֹת בְּמִנְחָה בְּשְׂבִת. אָמַנְם
רֵאזִיתִי מִהֶרֶב רַבִּי מַרְיָנוֹן שְׁהִיָּה בּוֹצֵעַ
בְּשְׁנֵי כְּפֻרוֹת בְּמִנְחָה בְּשְׂבִת. וּקְבַלְתִּי

מִהֶרֶב רַבִּי אַבְרָהָם. וַרְאִיָּה מִדְּאִיתָא
הָתָם (תַּחֲמוּמָא יֵשׁ כּוֹד) רָאוּ כִּי ה' נָתַן לָכֶם
הַשְּׂבִת וְגוֹ' (פסוק כט), אָמַר רַבִּי יִצְחָק
אִם יֵאמְרוּ אֲלֵיכֶם אוֹמוֹת הָעוֹלָם לְמָה
אַתֶּם מִשְׁמְרִים אֶת הַשְּׂבִת, הַשִּׁיבּוֹ
לָהֶם: רָאוּ הַגֵּס, שְׂבָכָל יוֹם הָיָה יוֹרֵד
לְיִשְׂרָאֵל מִן פְּרִידָה אַחַת וּבְשְׂבִת שְׁתֵּי
פְּרִידוֹת, פִּירוּשׁ כְּפֻלוֹת, כְּלוֹמַר שְׂכָל
סַעוּדָה שְׁוִירְדַת בְּשְׂבִיל שְׂבִת יוֹרְדַת
כְּפֻלָּה בְּלַחְמָה. וְכֹךְ הָיוּ עוֹשִׂין, בַּיּוֹם
הַשְּׁשִׁי שְׁחֲרִית הָיוּ עוֹשִׂין מִחְצֵי
הָעוֹמֵר לַחֵם אֶחָד, וּכְשָׂבִין לְאַפּוֹת
הָעוֹמֵר, וְהִינּוּ מִשְׁנֵי הָעוֹמֵר לְאַחַד,

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

לשון אפייה נופל בלחם, ולשון בשול בתבשיל.
למשמרת • לגניזה.

ש"י • את אשר תאפו אפו • מה שאתם רוצים
לאפות בתנור, אפו היום, הכל לשני ימים. ומה
שאתם צריכים לבשל ממנו במים, בשלו היום.

כד ואצנעו יתה עד צפרא פמא דפקיד
משה ולא סרי וריחשא לא הוה בה :

(כד) ויניחו אתו ער־הבקר באשר צוה משה ולא
הבאיש ורמה לא־היתה בו:

כה ואמר משה אכלוהי יומא דין ארי
שבתא יומא דין קדם יי יומא דין לא
תשכחנה בחקלא :

(כה) ויאמר משה אכלוהו היום כִּי־שבת היתה
היום לא תמצאוהו בשורה:

להם: "שבת היום". ראה אותם דואגים שמא פסק
המן ולא ירד עוד, אמר להם: היום לא תמצאוהו.
מה תלמוד לומר "היום"? היום לא תמצאוהו,
אבל מחר תמצאוהו.

ש"י • ויאמר משה אכלוהו היום וגו' • (מכילתא)
שחרית, שהיו רגילים לצאת וללקט, באו לשאל:
אם נצא, אם לאו? אמר להם: את שבידכם אכלו.
לערב חזרו לפניו ושאלוהו: מהו לצאת? אמר

כו שתא יומין תלקטנה וביומא שביעאה
שבתא לא יהי בה :

(כו) ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא
יהיה בו:

ש"י • וביום השביעי שבת • שבת הוא, המן "לא יהיה בו", ולא בא הכתוב אלא לרבות יום הכפורים
וימים טובים • (מכילתא)

כז והוה ביומא שביעאה נפקו מן עמא
למלקט ולא אשכחו :

(כז) ויהי ביום השביעי יצאו מן־העם ללקט ולא
מצאו: ם

כח ואמר יי למשה עד אימתי אתון מסרבין
למטר פקודי ואורתי :

(כח) ויאמר יהוה אל־משה ער־אנה מאנתם לשמור
מצותי ותורתי:

ש"י • עד אנה מאנתם • משל הדיוט הוא: בהדי הוצא לקי כרבא, על־ידי הרשעים, מתגנזין הפשרין (כ"ק צם).

כט חזו ארי יי יחב לכוון שבתא על כן הוא
יחב לכוון ביומא שתיקאה לחם תרין יומין
תיכו אנש תחותיה לא יפוק אנש מאתרה
ביומא שביעאה :

(כט) ראו כִּי־יהוה נתן לכם השבת על־כן הוא נתן
לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו
אל־יצא איש ממקומו ביום השביעי:

לפשוט ימים ורגלים. אל־יצא וגו'. אלו אלפים
אמה של 'תחום שבת', ולא במפרש, שאין תחומין
אלא מ'דברי סופרים'. ועקרו של מקרא, על לוקטי
המן נאמר.

ש"י • ראו • בעיניכם כי ה' בכבודו מזהיר אתכם על
השבת, שחרי נס נעשה בכל ערב שבת, לתת לכם
לחם יומים. שבו איש תחתיו • מפאן סמכו חכמים
ארבע אמות ליוצא חוץ לתחום, שלש לגופו ואחת

~ נקודות משיחות קודש ~

ערוכה ברמ"ח איברים - משמרת

אף שצוה תורה "ששת ימים תעבד ועשית כל מלאכתך"
(יתר כ, ט) שמשך זמן מסים בזמות החל, על האדם לעסוק
ב"עובדין דחל" ובעניינים שאינם שייכים לתורה ומצותיה,

אל־יצא איש ממקומו ביום השביעי:
אלו אלפים אמה של תחום שבת (טז, כט. ובפרש"י)
יש לבאר תכן אסור יציאה חוץ לתחום, בעבודת האדם לקונו:

הַקְנֵשָׁה, שְׁלֹא בַק רָאשׁוֹ וְכַח שְׁכָלוֹ צְרִיכִים לְהִיּוֹת שְׁקוּעִים בְּעֵסֶק וְעֵינָיו הַתּוֹרָה, אֲלֵא גַם יָדְיוֹ וְכַח הַמַּעֲשֶׂה צְרִיכִים לְהִיּוֹת שְׁקוּעִים בְּזֶה לְגַמְרֵי.

וְכַמְאָמַר רַז"ל (עירוּבין נד, א) עַל הַפְּסוּק (שְׁמוּאֵל ב כג, ה) "עֲרוּכָה בְּכָל וְשִׁמּוּרָה" – "אִם עֲרוּכָה בְּרַמ"ח אַבְרָם שֶׁלֶךְ – מִשְׁתַּמְרָת, וְאִם לֹא – אֵינָה מִשְׁתַּמְרָת". שְׁבַעַת הַלְמוּד צָרִיף לְהִיּוֹת בְּכַחֲיִנַת "כָּל עֲצָמוֹתַי תֹּאמְרֶנָּה" (תהלים לה, י) שֶׁכָּל אַבְרָי הַגּוֹיף שְׁקוּעִים לְגַמְרֵי בְּעֵסֶק הַתּוֹרָה.

(על-פי לקוטי-שיחות כרך יא עמ' 71 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

הַזְהִירָה תוֹרָה שֶׁרַק "יָגִיעַ כְּפִיךָ כִּי תֹאכַל" (תהלים קכח, ד), כְּלוּמַר, שֶׁהַעֵסֶק צָרִיף לְהִיּוֹת רַק בִּ"יָּגִיעַ כְּפִיךָ", עִם הַיָּדִים וְכַח הַמַּעֲשֶׂה שְׁלוֹ, וְרָאשׁוֹ וְרַבּוֹ צְרִיכִים לְהִיּוֹת שְׁקוּעִים גַּם בְּעַת הַעֵסֶק, בַּתּוֹרָה וּבְמִצְוֹתֶיהָ.

אַךְ בְּמֵה דְבָרִים אֲמוּרִים שֶׁהַתִּירָה תוֹרָה שֶׁהַ"כְּפִים" וְכַח הַמַּעֲשֶׂה יִהְיוּ עֲסוּקִים בְּעִנְיָנוּ עוֹלָם הַזֶּה, הָרִי זֶה דְּנֹקָא בִ"יָּמוֹת הַחַל", וְהֵינּוּ, בְּזִמְנָן שְׁאַיְנוּ מְקַדְּשׁ לְלַמּוּד הַתּוֹרָה וְלִקְיוּם מִצְוֹתֶיהָ.

אַבְל בִּ"יּוֹם הַשַּׁבָּת", וְהֵינּוּ בְּעֵתִים שֶׁהַקָּדְשׁוֹ לְלַמּוּד הַתּוֹרָה וְלִקְיוּם הַמִּצְוֹת, הֵנָּה גַם הַרְגֵּלִים אֲסוּרוֹת לְלָקַח מִחוּץ לַתְּחִיבִים

ל וְנַחְנוּ עָמָּא בְּיֹמָא שְׁבִיעָאָה :

(ב) וְיִשְׁבְּתוּ הָעָם בְּיוֹם הַשְּׁבִיעִי :

לֹא וְקָרוּ בֵּית יִשְׂרָאֵל יְתָ שְׁמָה מִן וְהוּא כְּבַר זָרַע גְּדָא הַנֵּר וְטַעֲמָה כְּאִסְקָרִיטוֹן בְּדָבָשׁ :

(לא) וַיִּקְרְאוּ בֵּית־יִשְׂרָאֵל אֶת־שְׁמוֹ מִן וְהוּא כְּזָרַע גֵּד לֶבָן וְטַעְמוֹ כַּצְּפִיחַת בְּדָבָשׁ :

הִזְהִי וְהוּא "לֶבָן". כַּצְּפִיחַת • בְּצֵק שְׁמִטְגָּנִין אוֹתוֹ בְּדָבָשׁ וְקוֹרִין לוֹ אִסְקָרִיטוֹן בְּלִשׁוֹן מִשְׁנָה, וְהוּא תַרְגוּמוֹ שֶׁל אוֹנְקֵלוֹס.

כ"ט • וְהוּא כְּזָרַע גֵּד לֶבָן • עֵשֶׂב שֶׁשְׁמוֹ קוֹלִינְדֵר"י וְזָרַע שְׁלוֹ עֵגֶל וְאֵינּוּ לֶבָן, וְהֵמֶן הִזְהִי לֶבָן, וְאֵינּוּ נִמְשָׁל לְ"זָרַע גֵּד" אֲלֵא לְעִנְיָן הָעֵגוּל, "כְּזָרַע גֵּד"

לכ וְאָמַר מֹשֶׁה דִּין פְּתִגְמָא דִּי פְקִיד יְיָ מְלִי עֲמָרָא מְנַה לְמַטְרָא לְדְרִיכוֹן בְּדִיל דִּיחֻזוּן יְתָ לְחֵמָא דִּי אוֹכְלִית יְחֻכוֹן בְּמַדְבָּרָא בְּאַפְקוּתֵי יְחֻכוֹן מֵאַרְעָא דְמַצְרַיִם :

(לב) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה זֶה הַדְּבָר אֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה מִלֵּא הָעָמָר מִפְּנֵי לְמִשְׁמַרְתָּ לְדֹרֹתֵיכֶם לְמַעַן יֵרְאוּ אֶת־הַלֶּחֶם אֲשֶׁר הֵאֲכַלְתִּי אֶתְכֶם בְּהוֹצִיאִי אֶתְכֶם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם :

הַמֶּן, אָמַר לְהֵם: "אֲתֵם, רְאוּ דְבַר ה'". 'שְׁמַעוּ' לֹא נִאָּמַר, אֲלֵא 'רְאוּ', בְּזֶה נִתְפָּרְסוּ אֲבוֹתֵיכֶם. הַרְבֵּה שְׁלוּחִין יֵשׁ לוֹ לְמַקּוֹם, לְהִכִּין מְזוֹן לִירְאֵיו.

כ"י • לְמִשְׁמַרְתָּ • לְגִנְיָה. לְדֹרֹתֵיכֶם • בִּימֵי יְרַמְיָהוּ, פֶּשֶׁתֶּיהָ יְרַמְיָהוּ מוֹכִיחֵם: "לְמָה אֵין אֲתֵם עוֹסְקִים בַּתּוֹרָה?" וְהֵם אוֹמְרִים: נִיחַ מְלֵאכְתָּנוּ וְנַעֲסֵק בַּתּוֹרָה, מַהִיכֵן נִתְפָּרְסֵם? הוֹצִיא לְהֵם צְנֻצַּנֹּת

לג וְאָמַר מֹשֶׁה אֶל־אֶהְרֹן כַּח צְנֻצַּנֹּת אַחַת וְתָן שְׁמָה מִלֵּא־הָעָמָר מִן וְהֵנַח אוֹתוֹ לְפָנֵי יְהוָה לְמִשְׁמַרְתָּ לְדֹרֹתֵיכֶם :

(לג) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־אֶהְרֹן כַּח צְנֻצַּנֹּת אַחַת וְתָן שְׁמָה מִלֵּא־הָעָמָר מִן וְהֵנַח אוֹתוֹ לְפָנֵי יְהוָה לְמִשְׁמַרְתָּ לְדֹרֹתֵיכֶם :

עַד שְׁנַבְנָה אֶהֱל מוֹעֵד, אֲלֵא שְׁנַכְתַּב כָּאֵן בְּפִרְשַׁת הַמֶּן.

כ"ג • צְנֻצַּנֹּת • צְלוּחִית שֶׁל חֶרֶס, כְּתַרְגוּמוֹ. וְהֵנַח אוֹתוֹ לְפָנֵי ה' • לְפָנֵי הָאֲרוֹן, וְלֹא נִאָּמַר מְקָרָא זֶה

לד כְּמָא דִּי פְקִיד יְיָ לְמֹשֶׁה וְאֶצְנַעָה אֶהְרֹן כְּדָם סְהִדוּתָא לְמַטְרָא :

(לד) כְּאֲשֶׁר צִוָּה יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה וַיִּנְיַחְהוּ אֶהְרֹן לְפָנֵי הָעֵדוּת לְמִשְׁמַרְתָּ :

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(לג) כַּח צְנֻצַּנֹּת אַחַת. אֵינִי יוֹדַע שֶׁל חֶרֶס, תְּלִמּוּד לומר צְנֻצַּנֹּת דְבַר מָה הִיָּה, שֶׁל כֶּסֶף אוֹ שֶׁל זָהָב אוֹ שֶׁל הַמַּצִּיץ מִחִבְרֵיו, כְּלִי חֶרֶס שֶׁהוּא מִמֶּנָּה: תוֹרָה לֵד

לה ובני ישראל אכלו ית מנא ארבעין שנין
עד דמיתיהון לארעא יתבתא ית מנא אכלו
עד דאתו לסיפי ארעא דננען:

וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל אָכְלוּ אֶת־הַמֶּן אַרְבָּעִים שָׁנָה
עַד־בָּאֵם אֶל־אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת אֶת־הַמֶּן אָכְלוּ עַד־בָּאֵם
אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן:

ה'ירדן', וּתְרַגְמוּ שֶׁל "נוֹשֶׁבֶת", "יְתַבְתָּא", רְצָה
לוֹמַר: מִי־שָׁבֶת. רש"י (ישן). אֶל־קְצֵה אֶרֶץ כְּנָעַן •
בתחלת הגבול קדם שְׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן, וְהוּא עֲרֻבוֹת
מוֹאָב. נִמְצְאוּ מְכַחֲשִׁין זֶה אֶת זֶה? אֵלָּא בְּעֲרֻבוֹת
מוֹאָב, כְּשִׁמַּת מֹשֶׁה בְּזוֹ בְּאֶדְר, פֶּסֶק הַמֶּן מְלִירָד,
וְנִסְתַּפְּקוּ מִמֶּן שֶׁלְקָטוּ בוֹ בְּיוֹם עַד שֶׁהִקְרִיבוּ הָעָמָר
בְּשֵׁשֶׁה עָשָׂר בְּנִיֶּסֶן, שְׁנַאֲמַר (יהושע ה): "וַיֵּאכְלוּ מֵעֹבֹר
הָאֶרֶץ מִמַּחֲרַת הַפֶּסַח".

כ"ט • אַרְבָּעִים שָׁנָה • וְהֵלֵא חֹסֵר שְׁלִשִׁים יוֹם,
שְׁהָרִי בִט"ו בְּאִיר יָרַד לָהֶם הַמֶּן תַּחֲלָה, וּבִט"ו
בְּנִיֶּסֶן פֶּסֶק, שְׁנַאֲמַר: (יהושע ה) "וַיִּשְׁבַּת הַמֶּן מִמַּחֲרַת?"
אֵלָּא מְגִיד שֶׁהַעֲוֹנוֹת שֶׁהוֹצִיאוּ יִשְׂרָאֵל מִמִּצְרַיִם,
טָעְמוֹ בָּהֶם טַעַם מֶן. אֵל אֶרֶץ נוֹשֶׁבֶת • לְאַחַר
שְׁעָבְרוּ אֶת הַיַּרְדֵּן. (קידושין לח) (סְפָרִים אַחֲרִים: שְׁאוֹתָה
שְׁעָבְרָה הַיַּרְדֵּן, מִי־שָׁבֶת וְטוֹבָה, שְׁנַאֲמַר: (דברים ג)
"אֶעֱבְרָה־נָּא וְאֶרְאֶה אֶת הָאֶרֶץ הַטּוֹבָה אֲשֶׁר בְּעֵבֶר

לו וְעָמָר חַד מִן עֲסָרָא בְּחֵלֶת סְאִין הוּא:

(לו) וְהָעָמָר עֲשָׂרִית הָאִיפָה הוּא: פ

"עֲשָׂרִית הָאִיפָה", מ"ג בִּיצִים וְחֹמֶשׁ בִּיצָה, וְהוּא
שְׁעוֹר לַחֲלָה וְלִמְנַחֲתוֹ.

כ"י • עֲשָׂרִית הָאִיפָה • הָאִיפָה שֶׁלֶּשׁ סְאִין, וְהִסָּאָה
ו' קַבִּין, וְהַקֵּב ד' לוֹגִין, וְהִלּוּג שֵׁשֶׁה בִּיצִים, נִמְצָא

~ יום שבת-קודש י"ז שבט ~

א וּנְטְלוּ כָּל כְּנִשְׁתָּא דְבְנֵי יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבָּרָא
דְּסִין לְמִטְּלָגְהוֹן עַל מִימְרָא דְיִי וְשָׂרוּ
בְּרִפְיִדִים וְלִית מִיָּא לְמִשְׁתֵּי עֲמָא:

יז (א) וַיִּסְעוּ כָּל־עַדְת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין
לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרִפְיִדִים וְאִין מִיֹּם
לְשִׁתַּת הָעָם:

ב וּנְצָא עֲמָא עִם מֹשֶׁה וְאַמְרוּ הִבּוּ לָנָא מִיָּא
וְנִשְׁתֵּי וְאַמַּר לְהוֹן מֹשֶׁה מַה אַתּוֹן נַצְן עֲמֵי
מַה מְנַסּוֹן אַתּוֹן קְדָם יי:

(ב) וַיִּרְבַּ הָעָם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תִּנּוּ־לָנוּ מִיֹּם
וְנִשְׁתָּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוֹן עִמּוֹדֵי
מַה־תִּנְסוֹן אֶת־יְהוָה:

כ"י • מַה תִּנְסוֹן • לוֹמַר: הִיּוּכַל לַתַּת מִיֹּם בְּאֶרֶץ צִיָּה? •

ג וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלְן הָעָם עַל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הֵעֲלִיתֶנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־
בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְּצִמָּא:

(ג) וַיִּצְמָא שָׁם הָעָם לַמַּיִם וַיִּלְן הָעָם עַל־מֹשֶׁה
וַיֹּאמֶר לָמָּה זֶה הֵעֲלִיתֶנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֶת־
בְּנֵי וְאֶת־מִקְנֵי בְּצִמָּא:

ד וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָּעָם
לְעֲמָא הָדִין עוֹד זְעִיר פּוֹן וַיְרַגְמְנֵי:

(ד) וַיִּצְעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָּעָם
זֶה עוֹד מְעַט וּסְקָלְגֵי:

כ"י • עוֹד מְעַט • אִם אֲמַתִּין עוֹד מְעַט, "וּסְקָלְגֵי".

ה ואמר יי למשה עבר גְדָם עָמָא ודְּכַר עַמְךָ מִסְבֵּי יִשְׂרָאֵל וְחִטְרְךָ דִּי מַחִיתָא בְּהָ יְתָ נְהָרָא סַב בִּידְךָ וְתִיזִיל :

(ה) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעָם וְקַח אֹתָךְ מִזְקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמִפְּתוֹךְ אֲשֶׁר הִכִּיתָ בוֹ אֶת־הַיָּאֵר קַח בִּידְךָ וְהִלַּכְתָּ:

בו את-היאר? אלא שהיו ישראל אומרים על המטה שאינו מוכן אלא לפרענות: בו לקח פרעה ומצרים כמה מפות במצרים ועל הים, לקח גאמר: "אשר הכית בו את-היאר", יראו עתה שאף לטובה הוא מוכן.

כ"ט ◀ עבר לפני העם • וראה אם יסקלוך, למה הוצאת לעז על בני? • וקח אתך מזקני ישראל • לעדות, שיראו שעל-ידך המים יוצאים מן הצור, ולא יאמרו: 'מענינות היו שם מימי קדם'. ומטף אשר הכית בו את-היאר • מה תלמוד-לומר "אשר הכית

והא אגא קאם גְדָמְךָ תִּמְזָן עַל טַנְרָא בְּחֹרֵב וְתַמְחִי בְּטַנְרָא וְיִסְקוּן מִנְהָ מִיָּא וְיִשְׁתִּי עָמָא וְעַבְדָּא בְּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי סְבִי יִשְׂרָאֵל :

(ו) הַנְּנִי עִמָּךְ לִפְנֵיךְ שֵׁם | עַל־הַצּוֹר בְּחֹרֵב וְהַכִּיתָ בְּצוֹר וַיֵּצְאוּ מִמֶּנּוּ מַיִם וְשָׁתָה הָעָם וַיַּעַשׂ בֵּן מֹשֶׁה לְעֵינֵי זְקְנֵי יִשְׂרָאֵל :

כ"ט ◀ והכית בצור • "על הצור" לא נאמר, אלא "בצור". מכאן שהמטה היה של מין דבר חזק ושמו סנפרינון, והצור נבקע מפניו.

ז ויקרא שקא דאתרא נסיתא ומצותא על דנצו בני ישראל ועל דנסיאו גְדָם יי למימר האית שכנתא דיי ביננא אם לא:

(ז) וַיִּקְרָא שֵׁם הַמָּקוֹם מַסָּה וּמְרִיבָה עַל־רִיב | בְּנֵי יִשְׂרָאֵל וְעַל נִפְתָּם אֶת־יְהוָה לֵאמֹר הַיֵּשׁ יְהוָה בְּקִרְבָּנוּ אִם־אֵין: פ

ח ואתא עמלק ואגח קרבא עם ישראל ברפידם:

(ח) וַיָּבֵא עַמְלֵק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִם:

לדרף. היה אותו הַבֵּן רואה חפץ ואומר: אבא, טל חפץ זה ותן לי, והוא נותן לו, וכן שניה וכן שלישית. פגעו באדם אחד, אמר לו אותו הַבֵּן: 'אית את אבא? אמר לו אביו: 'אינך יודע היכן אני? השליכו מעליו ובא הפלג ונשכו.

כ"ט ◀ ויבא עמלק וגו' • סמך פרשה זו למקרא זה, לומר: "תמיד אני ביניכם ומזמן לכל צרכיכם, ואתם אומרים "היש ה' בקרבנו אם אין"? • חייכם, שהפלב בא ונושף אתכם ואתם צועקים אלי ותדעו היכן אני. משל לאדם שהרקיב בנו על פתפו ויצא

~ נקודות משיחות קודש ~

להציל גם אלו ש"הענו פולטון"

ויש לבאר מה שמלחמת עמלק הצרכה להיות על-ידי יהושע "משבטו של יוסף" - בדרך הפנימית: מלחמת עמלק היתה רק עם אלו שהיו "נחשלים אחריו" -

בסיים פרשתנו נאמר "ויבא עמלק גו' ויאמר משה אל יהושע בחר לנו אנשים" (זו, ח"ט). ואיתא במדרש "למה אמר ליהושע, מפני שבא משבטו של יוסף" (פסיקתא דרב כהנא פ"ג).

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בלבו אם אקרית את יעקב ונרעו ויהיה החוב מוטל עלי, לקח המתין עד שיצאו ממצרים שפכר נפרע החוב, ואז בא להלחם עמקן: תורה ט

טו (א) ובעבדום וענו אתם, וכשמת אבינו אברהם עליו-השלום הטיל החוב על יצחק, וכשמת יצחק הוטל על יעקב ובניו ועשו ובניו, ואמר עמלק הרשע

(ח) ויבא עמלק. תימה, למה איתר להלחם עם ישראל עד עכשיו, ולא בא מיד שיירדו למצרים שלא היו כ"אם שבעים נפש. יש לומר שאמר לו הקדוש-ברוך-הוא לאברהם (בראשית

שִׁיחָהּ בֵּן". וְהִנְנִי, שְׁגַם יְהוּדֵי כְּנָה שֶׁהִנְהַגְתּוּ הִיא 'אֶחְרָת' מִהִנְהַגַת הַתּוֹרָה, יֵשׁ לַעֲשׂוֹתוֹ לְ"בֵן" - שְׂכַלְסִי יִכִּירוּ בּוֹ שֶׁהוּא מִ"בְּנֵים אֲתֶם לֵה' אֶלְקֵיכֶם".

וְלָכֵן צִוָּה מֹשֶׁה לִיהוֹשֵׁעַ "מִשְׁכַּטוֹ שֶׁל יוֹסֵף" שֶׁיַּעֲבֹד אֶת עֲבוֹדַת יוֹסֵף, וְיִקַּח אֹתוֹ "יִרְאֵי חֹטָא" מִחוּצוֹ לַעֲנֹן כְּדֵי לְהַצִּיל אֶת הַ"אֲחֵרִים" - אֵלוֹ שֶׁהִ"צֵּנָן פּוֹלְטִין", לְהַצִּיל וּלְהַכְנִיִסם בְּתוֹרָה בְּתוֹךְ הָעֲנָן, שְׁאֵז גַּם הֵם יִכִּירוּ בְּזֵה שֶׁ"יֵשׁ ה' בְּקַרְבָּנוּ", כִּי "תִּמְיֵד אֲנִי בִּינְיָכֶם וּמִזְמַן לְכָל צְרָכֵיכֶם" (לשון רש"י יז, ח), וְאֲזִי יִכִּירוּ גַם עֲלֵיהֶם שֶׁ"בְּנֵים" הֵם.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך כו, עמוד 88 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

"חֲסֵרֵי כַח מִתְמַת חֲטָאָם, שֶׁהִיָּה הָעֲנָן פּוֹלְטִים" (תצא כה, יח ופירושו רש"י שם). וְהִנְנִי, שֶׁהִמְלַחְמָה הִיָּתֵה רַק עִם הַחוּטָאִים שֶׁהָיוּ מִחוּצָא לַעֲנָן. וּבְאֵלוֹ שֶׁהָיוּ בְּתוֹךְ הָעֲנָן - לֹא הָיָה בִּיכְלֹתוֹ שֶׁל עֲמֶלֶק לְנַגֵּעַ כָּלָל.

וְאִם-כֵּן הָיוּ יְכוּלִים לְחָשׁוֹב שֶׁאֵין הַכֶּרֶחַ שֶׁלָּכֵן "אֲנָשִׁים" - "יִרְאֵי חֹטָא" (לשון רש"י על הפסוק "בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים") מִחוּצָא לַעֲנָן, שֶׁהוּא מְקוּם סִנְפָה בְּגִשְׁמִיּוֹת וּבְרוּחֵינִיּוֹת, רַק בְּכַדֵּי לְהַצִּיל אֶת אֵלוֹ שֶׁ"הִיָּה הָעֲנָן פּוֹלְטִין".

אֲךָ לְמַדְנֵי מִיוֹסֵף, שֶׁאֵין הַדְּבָר כֵּן. כִּי שָׁמוּ שֶׁל יוֹסֵף הוּא עַל שֵׁם "יוֹסֵף ה' לִי בֵן אֶחָד" (ויצא ל, כד) וּמִבְּאֵר ('אור התורה') ('לְהַצְמִיחַ צֶדֶק') וַיֵּצֵא רַכ, א וַאֲיֵלֶךְ, וּבִכְמָה מְקוּמוֹת) שֶׁהַפִּירוּשׁ הַפְּנִימִי בְּזֵה הוּא, שֶׁעֲנָנּוֹ שֶׁל יוֹסֵף הוּא לַעֲשׂוֹת מִ"אֶחָד"

(ט) וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל-יְהוֹשֻׁעַ בְּחַר-לָנוּ אֲנָשִׁים וַיֵּצֵא הַלָּחֶם בַּעֲמֶלֶק מִחֵר אֲנֹכִי נֹצֵב עַל-רֵאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בִּידֵי:

ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה לִיהוֹשֻׁעַ בַּחַר לָנוּ גְבוּרִים וּפְדִיָּה אֲנִי חֲרָבָא בַּעֲמֶלֶק מִחֵר אֲנִי אֲנִי קָאָם עַל רֵישׁ רְמַתָּא וְחֲטָא דְאַתְעֵבִידוּ בֵּה נִסִּין מִן קָדָם יי בִּידֵי:

כָּךְ כְּאֵלוֹ מְרַדוּ בְּהַקְדוּשׁ-בְּרוּךְ-הוּא. וַיֵּצֵא הַלָּחֶם • צָא מִן הָעֲנָן וְהַלָּחֶם בּוֹ (מכילתא). מִחֵר • בְּעַת הַמְלַחְמָה, "אֲנֹכִי נֹצֵב". בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים • גְבוּרִים יִרְאֵי חֹטָא שֶׁתֵּהָא זְכוּתָן מְסִיעֵתָן. דְּבַר אֶחָד: "בַּחַר לָנוּ אֲנָשִׁים", שִׁיּוֹדְעִין לְבַטֵּל כְּשֵׁפִים, לְפִי שְׂבָגֵי עֲמֶלֶק מְכַשְׁפִּים הָיוּ.

כ"ט • בַּחַר לָנוּ • לִי וְלָךְ, הַשְּׁוֵהוּ לוֹ, מִכָּאֵן אֲמָרוּ חֲכָמִים: "הִי כְבוֹד תְּלַמִּידְךָ חָבִיב עֲלֶיךָ כְּשֶׁלָּךְ". ו"כְבוֹד חֲבֵרְךָ כְּמוֹרָא רַבָּה", מִנֵּין? שְׁנֵאַמֵּר: (במדבר יב) "וַיֹּאמֶר אֶהְרֹן אֶל מֹשֶׁה בִּי אֲדֹנָי" וְהֵלֵא אֶהְרֹן גְּדוּל מֵאֲחֵיו הָיָה, וְעוֹשֶׂה אֶת חֲבֵרוֹ כְּרַבּוֹ. "וּמוֹרָא רַבָּה כְּמוֹרָא שְׂמִים", מִנֵּין? שְׁנֵאַמֵּר: (שם יא) "אֲדֹנָי מֹשֶׁה כְּלֵאָם". כָּלֵם מִן הָעוֹלָם, חֲזָבִין הֵם כְּלֵיָה. הַמוֹרְדִים

~ נקודות משיחות קודש ~

כְּשֵׁי מוֹנֵעַ עַל לְמוֹד הַתּוֹרָה, אֵין לַעֲשׂוֹת חֲשׁוֹנוֹת!

נְצִטוּ ו'אַתֶּם תְּחַרְשׁוּן" שְׁלֹא יְהִי שִׂיכִים לְמַלְחָמָה. מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּמַלְחָמָה עֲמֶלֶק, שְׁאֵז הָיוּ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל בְּדָרְךָ לְמַתְּן-תּוֹרָה, וְעֲמֶלֶק נִלְחַם לַעֲכָב אֶת יִשְׂרָאֵל מִקְּבַלַת הַתּוֹרָה, אֲזִי נְצִטוּ לְהִלָּחֵם. כִּי כְּאֲשֶׁר יֵשׁ מוֹנֵעַ וּמַעֲכָב מִלְמוּד הַתּוֹרָה - אֵין לַעֲשׂוֹת שׁוּם חֲשׁוֹנוֹת, וְצָרִיךְ לַעֲשׂוֹת כָּל הַתְּלוּי בּוֹ, אֲפִילוֹ דְּבַר שְׂמִצְדָּה-עֲצָמוֹ אֵינוֹ שָׂךְ לַעֲשׂוֹתוֹ, וְאֲפִילוֹ אִם זֶה מִלְחָמָה גְּשָׁמִית, כְּדֵי לְהַסִּיר אֶת הַמוֹנֵעַ וְהַמַּעֲכָב.

(על-פי 'לקוטי שיחות' כרך א, עמוד 441 ואילך - מתוך 'לקראת שבת')

בְּסִיּוּם פְּרָשְׁתָנוּ, מְצִינוּ שֶׁבְּמַלְחָמָה עֲמֶלֶק צִוָּה הַקֶּב"ה "צָא הַלָּחֶם בַּעֲמֶלֶק". אֲךָ לְאִדָּה, מְצִינוּ בְּפֶרֶשְׁתָנוּ שֶׁנִּגְדַּם מְצָרִים נְצִטוּ ו'יִשְׂרָאֵל ה' יִלְחֶם לָכֶם וְאַתֶּם תְּחַרְשׁוּן" (יד, יד). וְצָרִיךְ בְּאִוֵּר, לְמַה בְּמַלְחָמָה מְצָרִים נְצִטוּ ו'אַתֶּם תְּחַרְשׁוּן" שְׁלֹא יִלְחָמוּ, מִה-שְׁאִין-כֵּן בְּמַלְחָמָה עֲמֶלֶק שֶׁהִצְרִיכוּ לְהִלָּחֵם בְּעֲצָמָם? וְיֵשׁ לוֹמַר הַבְּאוּר כְּנָה, דְּהִנֵּה בְּנֵי יִשְׂרָאֵל מְצָד-עֲצָמָם אֵינִם שִׂיכִים כָּלָל לַעֲנִיגֵי מַלְחָמָה, שְׂחָרֵי "הַקּוֹל קוֹל יַעֲקֹב וְהַיְדוּסִים יְדֵי עֲשׂוֹ", שָׂרַק עֲשׂוֹ הוּא הַשִּׁיךְ לְמַלְחָמָה, וְלָכֵן בְּמַלְחָמָה מְצָרִים

(י) וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר-לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֵם בַּעֲמֶלֶק וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹרֵר עָלוּ רֵאשׁ הַגְּבֻעָה:

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

(י) וּמֹשֶׁה אֶהְרֹן וְחֹרֵר. פִּירֵשׁ רש"י וְאֵלֶּה הַמְשַׁפְּטִים (להלן כד יד) פִּירֵשׁ כֵּן חֹרֵר בְּנָה שֶׁל מְרִים וְאֵבִיו כְּלָב, אֶת אֶפְרַת וְתֵלֵד לוֹ אֶת חוּר. אֶת

שיעור יומי ליום שבת-קודש י"ז שבט ושנים מקרא ואחד תרגום - יז - פרשת בשלח
עא
כ"ט • ומשה אהרן וחור • מפאן לתענית שצריכים שלשה לעבר לפני התבה, שבתענית היו שרויים. חור •
בנה של מרים היה, וכלב בעלה.

(יא) והיה כאשר ירים משה ידו וגבר ישראל וכאשר
יניח ידו וגבר עמלק:
יא והיו כד ירים משה ידו ומתגברין
דבית ישראל וכד מנח ידו ומתגברין
דבית עמלק:

כ"ט • כאשר ירים משה ידו • וכי ידיו של משה נוצחות היו המלחמה וכו' • כדאיתא בראש השנה.

(יב) וידי משה כבדים ויקחו אבן וישומו תחתיו
וישב עליה ואהרן וחור תמכו בידיו מזה אחר
מזה אחר ויהי ידיו אמונה עד-בא השמש:
יב וידי משה יקרא ונסיבו אבנא ושיאו
תחותיה ויתב עלה ואהרן וחור סעדן
בידוהי מפא חד ומפא חד ויהוה ידוהי
פרסן בצלו עד דעל שמשא:

כ"ט • ידי משה כבדים • בשביל שנתעצל במצוה
ומנה אחר תחתיו, נתקרו ידיו. ויקחו • אהרן
וחור. אבן וישומו תחתיו • ולא ישב לו על כר
וכסת. אמר: 'ישראל שרויין בצער, אף אני אהיה
עמהם בצער'. ויהי ידיו אמונה • ויהי משה ידיו

(יג) ויחלש יהושע את-עמלק ואת-עמו לפי-חרב: פ
כ"ט • ויחלש יהושע • (תנחומא) חתף ראשי גבוריו ולא השאיר אלא חלשים שבהם ולא הרגם כלם. מפאן אנו
למדים שעשו על-פי הדבור של שכינה.

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

בפלת חזן, כמו אפריון נמטייה (בי"מ
קט"ט). ואומר אני דהכי פירושו דקרא,
וסרס המקרא ודרשהו, ותמת עזובה
זו מרים, ויקח לו כלב את אפרת
דהיינו נמי מרים עצמה, ותלד לו את
חור קודם מותה. והשתא ניקח הכל
למבין: עלו ראש. ראש בזכות
אבות, הגבעה בזכות אמהות (תנחומא
כח: תורה יא
(יג) ויחלש. הטיל עליו הגורל.
ושלשה שמות יש לו, פור, גורל,
חולש. דבר אחר, לכך פתיב ויחלוש
ולא פתיב ויפה, לפי שעמלק חוזה
בפוכבים היה ויבחר לו אנשים שאינן
עתידין למות באותה מלחמה. וכן
הושע עשה בן דכתיב בחר לנו
אנשים דמשמע קיימים ובריאים, לכך
לא היה יהושע יכול להרגם אלא
חתף ידיהם ורגליהם, וזהו
ויחלוש: תורה יד

קנו אחי כלב, אמר רבא (חור בנה)
[חורגו] דקנו היה, דקא נמי דכתיב
(במדבר לב יב) כלב בן יפנה הקנני, שמע
מינה. ומסיק עזובה זו מרים ולמה
נקראת עזובה שהכל עזובה. ונראה
לי דהיינו פשהיתה מצורעת. ופריה,
הוליד את עזובה והלא אשתו היתה,
אמר רבי יוחנן ללמדך שכל הנשוא
אשה לשם שמים מעלה עליו הפתוב
כאילו ילדה. ואת יריעות, פירוש גם
היא מרים, ולמה נקרא שמה יריעות,
שהיו פניה דמות ליריעות לבנות.
וכתיב ואלה בניה, אל תיקרי בניה
אלא בוניה, פירוש כלב בעלה, ונקרא
ישר על שם שישר עצמו, ושוכב על
ששב מעצת מרגלים, וארדון על שם
שרדה ביצרו. ולפיכך אני אומר ששם
מפרש כל שמות כלב וכל שמות
מרים, ושמה מרים ועזובה ויריעות
ואפרת. ונקראת אפרת על שהיא

אפרת, זו מרים כדאיתא במסכת
סוטה (א'). ומקשין העולם, אדרבה
בסוטה (שם) מסיק ותמת עזובה (דבר
המים שם) זו מרים, ולמה נקרא שמה
עזובה שהכל עזובה, ובאותו פסוק
כתיב ותמת עזובה ויקח לו כלב את
אפרת ותלד לו את חור, ואם בן לא
זו היא מרים. וגם בן משמע דחור
לאו בנה של מרים דהא בן אפרת
היה. ואומר אני דיפה פירש רש"י,
ויקושא שלהם אינה קושא, כי בן
הפסוק בדברי המים (שם פסוק י"ח)
וכלב בן חצרון הוליד את עזובה
אשה ואת יריעות ואלה בניה ישר
ושוכב וארדון, ותמת עזובה ויקח לו
כלב את אפרת ותלד לו את חור,
וחור הוליד את אורי וגו', ובסוטה
(שם) פירש (רש"י) כלב בן חצרון הוא,
[בן יפנה הוא], ומשנה בן שפנה
מעצת מרגלים, אפתי בן קנו הוא
דכתיב (ירושע טו ז) וילכדה עתניאל בן

יְדַבֵּר יְיָ לְמֹשֶׁה כְּתֹב דָּא דוֹכְרָנָא בְּסִפְרָא
וְשׂוּי קְדָם יְהוֹשֻׁעַ אָרִי מִמַּחָא אֲמַחֵי יְת
דוֹכְרָנָא דְעַמְלָק מִתַּחַת שְׁמַיָּא :

(יד) וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֶאת זְכָרוֹן בְּסֵפֶר
וְשִׂים בְּאָזְנִי יְהוֹשֻׁעַ בִּימְחָה אֲמַחָה אֶת־זֵכֶר
עַמְלָק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם:

יִשְׂרָאֵל לְשֵׁלֶם לוֹ אֶת גְּמוּלוֹ, כְּאֵן נִרְמַז לוֹ לְמֹשֶׁה
שִׁיְהוֹשֻׁעַ מְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא. כִּי מַחָה
אֲמַחָה • לְכַף אֲנִי מִזְהִירָךְ כֵּן, כִּי חֲפֵץ אֲנִי לְמַחֲוֹתוֹ.

כִּי־י • כְּתֹב זֶאת זְכָרוֹן • שְׂבָא עַמְלָק לְהִזְדוּג
לְיִשְׂרָאֵל, קְדָם לְכָל הָאֲמוֹת (מְכִילֵתֵא). וְשִׂים בְּאָזְנִי
יְהוֹשֻׁעַ • הַמְכַנִּים אֶת יִשְׂרָאֵל לְאַרְצָא, שִׁיְצוּהָ אֶת

טו וּבְנָא מֹשֶׁה מְדַבְּחָא וּפְלַח עֲלוּהֵי קְדָם יְיָ
דְעַבְדַּ לְהַ נְסִינָא :

(טו) וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה נְסִי:

קְרוּי ה', אֲלָא הַמְזַכֵּיר שְׁמוֹ שֶׁל מִזְבֵּחַ, זֹכֵר אֶת הַנֶּס
שֶׁעָשָׂה הַמְּקוֹם. ה' הוּא גַם שְׁלֵנוֹ.

כִּי־י • וַיִּקְרָא שְׁמוֹ • שֶׁל מִזְבֵּחַ. ה' נְסִי • הַקְּדוּשׁ־
בְּרוּךְ־הוּא עָשָׂה לָנוּ כְּאֵן גְּדוּל. לֹא שֶׁהַמְזַבֵּחַ

טז וַאֲמַר בְּשִׁבְעָה אֲמִידָא דָּא מִן קְדָם
דְּחִילָא דְשִׁכְנָתָה עַל כְּרַסֵי יְקָרָה דְעֵתִיד
דְּאֲתַגַּח קְרָבָא קְדָם יְיָ בְּדִבְתֵי עַמְלָק
לְשַׁצִּייתְהוֹן מְדַרֵי עֲלָמָא : פ פ פ

(טז) וַיֹּאמֶר בִּיַד עַל־כַּס יְהִי מִלְחָמָה לִיהוָה בְּעַמְלָק
מִדָּר דָּר: פפפ

יְהִיָּה הַשֵּׁם שְׁלֶם וְהַכֶּסֶף שְׁלֶם, שְׁנַאֲמַר: (תהלים ט)
"הָאוֹיֵב תִּמּוֹ חֲרָבוֹת לְנִצַּח" – זְהוּ עַמְלָק שֶׁכְּתוּב
בּוֹ: (עמוס א) "וְעַבְרָתוֹ שְׁמֵרָה נִצַּח". (תהלים שם) "וְעָרִים
נִתְשַׁתְּ אָבֵד וּזְכָרָם הִמָּה", מַהוּ אוֹמֵר אַחֲרָיו? "וְה'
לְעוֹלָם יֵשֵׁב", הֲרִי הַשֵּׁם שְׁלֶם, "כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כֶּסֶף",
הֲרִי הַכֶּסֶף שְׁלֶם:

כִּי־י • וַיֹּאמֶר • מֹשֶׁה. בִּיַד עַל־כַּס יְהִי • יְדוֹ שֶׁל
הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא הוֹרְמָה לִישְׁבַע בְּכֶסֶף, לְהִיּוֹת לוֹ
מִלְחָמָה וְאִיבָה בְּעַמְלָק, עוֹלָמִית. וּמַהוּ "כַּס" וְלֹא
נֶאֱמַר "כֶּסֶף", וְאֵף הַשֵּׁם נִחְלַק לְחֻצָיו? נִשְׁבַע
הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא שְׂאִין שְׁמוֹ שְׁלֶם וְאִין כֶּסֶף שְׁלֶם
עַד שִׁימַחָה שְׁמוֹ שֶׁל עַמְלָק כֹּל, וּכְשִׁימַחָה שְׁמוֹ,

ק"י פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן. סנא"ה סימן. חסלת פרשת בשלח

(* מנהיגו שאומרים פעמיים מילת זכר. הראשון זכר (בגולל) והשני זכר (בצירה).

ההפטרה לציבור ולשמו"ת לקמן עמודים רנד - רם

דעת זקנים מבעלי התוספות - עוז והדר

עַמְלָק, וּכְתִיב (תהלים ט ח) 'וְה' לְעוֹלָם
יֵשֵׁב כּוֹנֵן לְמִשְׁפַּט כֶּסֶף. וְלְכַף אֵין
הַמַּתִּים מְשַׁמְשִׁים בְּשֵׁם 'יְה' כְּדְכְתִיב
(שם קטו ז) לֹא הַמַּתִּים יְהַלְלוּ יְה', לְפִי
שְׂאִין יְכוּלִין לְהִלָּחֵם בְּעַמְלָק מִכִּיּוֹן
שְׁמַתוֹ, וְלְכַף אֲמַר דָּוִד (שם קיח זי"ח) לֹא
אֲמוֹת כִּי אַחֲזִיחַ וְאֶסְפַּר מֵעַשֵׂי יְה', יִסַּר
יִסְרִינִי יְה' וְלִמְנוֹת לֹא נִתְּנִי, וּכְתִיב (שם
פסוק ט) אָבָא כִּם אוֹדָה יְה':

כְּתִיב כִּי מַחָה אֲמַחָה אֶת זְכָר עַמְלָק,
וּבְפִרְשַׁת כִּי תִצָּא כְּתִיב (דברים כה ט)
תִּמַּחָה אֶת זְכָר עַמְלָק. וְלֹא קִשְׂיָא, הָא
כְּשִׁפּוּשֵׁט יְדוֹ עַל יִשְׂרָאֵל 'תִּמַּחָה', הָא
כְּשִׁפּוּשֵׁט יְדוֹ עַל בֵּית הַמִּקְדָּשׁ אֲמַחָה
אֲנִי, דְכְתִיב מִלְחָמָה לְה' בְּעַצְמוֹ
וּבְכַבּוּדוֹ בְּעַמְלָק. וַיְרוּשְׁלִים נִקְרָא
כֶּסֶף שֶׁל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־הוּא, וְאִין
כֶּסֶף שְׁלֶם עַד שִׁיכְרִית וְרָעוּ שֶׁל

(יד־טז) כִּי מַחָה אֲמַחָה. מַחָה
בְּעוֹלָם הַזֶּה, אֲמַחָה לְעוֹלָם הַבָּא
(תנחומא כח): אֶת זְכָר עַמְלָק. זְכָר זֶה
הַמֶּן, וְעַמְלָק כְּמִשְׁמַעוֹ (שם):
וַיֹּאמֶר כִּי יָד עַל כַּס יְה. פִּירוּשׁ,
כְּשִׁתְּהִי מְלוּכָה שֶׁל הַקְּדוּשׁ־בְּרוּךְ־
הוּא מִתְגַּבְּרַת עַל כֶּסֶף אֲזוֹ יִלָּחֵם
בְּעַמְלָק. וַיִּדּ הוּא לְשׁוֹן מְלוּכָה. וּמִשְׁם
הַר"א וְ"ל שְׁמַעְתִּי דְכִי יָד קָאֵי
אֲעַמְלָק. מִשׁוּם דְקִשְׂיָא לִיָּה דְהִכָּא

לוח תהלים

יום ראשון, י"א שבט < מפרק ס עד סוף פרק סה

יום שני, י"ב שבט < מפרק סו עד פרק סח

יום שלישי, י"ג שבט < מפרק סט עד סוף פרק עא

יום רביעי, י"ד שבט < מפרק עב עד סוף פרק עו

יום חמישי, ט"ו שבט < מפרק עז עד סוף פרק עח

יום שישי, ט"ז שבט < מפרק עט עד סוף פרק פב

שבת קודש, י"ז שבט < פרק כ. מפרק פג עד סוף פרק פז

ממכתבי כ"ק אדמו"ר מוהריי"צ

שמעתי מזקני ארץ שבימיהם
היה המנהג שכל אחד היה
אומר בכל יום את הקאפיטל
[פרק] תהילים לפי שנות חייו.
למשל אם מלאו לו כ' שנה ונכנס
לשנת הכ"א היה אומר פרק
כ"א בתהילים וכן היו אומרים
גם את התהילים לפי שנות בניו
ובנותיו שזוהי סגולה שלא ייצאו
לתרבות רעה....

(תמוז תרס"ו)

...בראשית שנת תרפ"ז באתי בבקשה
לכללות אנ"ש שי' אשר יקבעו, שבבתי-
הכנסת אחר תפילת שחרית בכל מנין
מתפללים יאמרו שיעורי תהלים (כמו
שנחלק לימי החודש), ולאמר אחר זה קדיש
כנהוג. ובקשתי זאת בתקפה עומדת, לזכות
הרבים, (וראוי הי' לעשות כן בכל בית כנסת,
כי איננו ענין פרטי של מפלגת החסידים יחיו
בפרט), ובגלל זאת יתברכו ממקור הברכות
בכל מיילי דמיטב מנפש ועד בשר...

(ט"ו סיון, תרפ"ח)

תניא יומי

~ יום ראשון י"א שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 50, פרק ב והנה מודעת... עד עמ' כו, ואפס ממש.

הן ה"כלל", וכל שאר המצוות, הן "פרטים" מאותו "כלל". ולכן שמענו "אנכי" ו"לא יהיה לך" לבר מפי הגבורה כמאמר ר' ל"ג, – "אנכי ולא יהיה לך מפי הגבורה שמענו", מפני שהם – שני דיברות אלו, כללות התורה בלה. – הרי, שמענו "מפי הגבורה",

מפיו של הקב"ה, את כל התורה כולה, מאחר ששני דיברות אלו הן ה"כלל" האוצר בתוכו את כל ה"פרטים" – כל התורה. בכך – שכל מצוות-העשה קשורות במצוות-העשה של אמונה, וכל מצוות הלא-תעשה קשורות בלא-תעשה של עבודה-זרה – יובן

ממילא, שאת הכוח של מסירות נפש, לשמור על האמונה ולהתנגד לעבודה-זרה, אפשר לנצל גם לקיום כל המצוות, ולהימנעות מכל העבירות. יש, כמובן, להסביר: איזו שייכות מיוחדת יש בין כל העבירות, לעבודה-זרה? – הקשר שבין כל המצוות ל"אמונה" מובן, כפי שמוסבר במכילתא³, משל למלך שבא לארץ, ואנשיה בקשוהו לגזור עליהם גזירות. ענה להם המלך: תחילה קבלו עליכם את מלכותי, ולאחר מכן אגזור עליכם גזירות. כך מובן גם ביחס למצות "אנכי ה' אלקיך" – בה מצווה כל אחד מישראל לקבל על עצמו עול מלכות שמים – שהיא משמשת כהקדמה וכיסוד לכל המצוות שהקב"ה מצוה את בני ישראל. אך, לא ברור עדיין, השייכות המיוחדת בין כל מצוות ה"לא-תעשה", ל"לא-תעשה" של עבודה-זרה. ויוסברו הדברים להלן: משמעות "אחדות ה'" איננה רק שישנו בורא אחד, אלא גם שאין דבר שמוחוץ להקב"ה, כי הכל בטל ומאוחד עם הקב"ה. ממילא כשאדם עובר עבירה – דבר שהוא נגד רצונו של הקב"ה, ובכך הוא מנתק את עצמו מהקב"ה ומרגיש את עצמו ל"יש" ו"דבר נפרד" מאלקות – גם זו נקראת עבודה-זרה, וכפי שרובנו הזקן יסביר זאת להלן: ולכאור ה"מב ענין זה, – התייחסות כל העבירות ל"עבודה זרה", צריך להזכיר תחלה בקצרה ענין ומהות אחדותו של תקדושת פרוד-הוא, שנקרא "יחיד ומיוחד", – משמעות הביטוי

פרק ב. בפרקים הקודמים הסביר רבנו הזקן, כיצד "קרוב מאד" לכל אחד מישראל, לקיים תורה ומצוות מתוך רגש של אהבת ה' ויראת ה' – באמצעות האהבה המסותרת שבו להקב"ה, אהבה מסותרת זו היא בחינת ה"חכמה" שבנפש האלקית, בה שורה אור אין-סוף ברוך-הוא, ומשם נובע הכוח ביהודי למסור את נפשו ולא להיפרד ולהינתק חס' ושלוש מהקב"ה.

אם היהודי היה מרגיש, שעל-ידי עבירה, הוא ניתק ונפרד מהקב"ה, לא היה עובר על שום עבירה. אך, אין הוא מרגיש בכך, נדמה לו,

שגם בשעה שהוא חוטא, הוא נשאר יהודי כפי שהיה. ואילו – כשבאים לכפות עליו לכפור בהקב"ה ולעבוד עבודה-זרה – הוא מרגיש שרוצים לנתק ולהפריד אותו מהקב"ה, ואז הוא מוסר את נפשו. בכוח זה של מסירות נפש, הוא אכן יכול להישמר מכל עבירה ולקיים כל המצוות. אך, כיצד יש באותו כוח של מסירות נפש, שלא לעבוד עבודה-זרה, להשפיע גם ביחס לעבירות אחרות? וכיצד יש גם בכוחו להביא לקיום כל המצוות, – יוסברו הדברים בפרקים הבאים על יסוד הנחה שכל מצוות-העשה קשורות במצות האמונה ואחדות ה' – "אנכי ה' אלקיך": וכל מצוות-לא-תעשה קשורות ב"לא-תעשה" של עבודה-זרה – "לא יהיה לך אלקים אחרים". בכך יובהר, כיצד אפשר לנצל את הכוח של מסירות-נפש לשמירת כל מצוות ה"עשה" וה"לא-תעשה".

והנה מודעת זאת – ידוע הדבר, לבל, כי מצות – העשה של אמונה ואחדות ה', ואחדות עבודה-זרה, שהם שני דברות הראשונים, – מעשרת הדיברות, "אנכי" ו"לא יהיה לך" – "אנכי ה' אלקיך" – מצוות-העשה של אמונה ואחדות ה', "לא יהי לך" – מצוות הלא-תעשה של עבודה-זרה, הם כללות כל התורה בלה; – הן כוללות את כל התורה כולה. כי דבור "אנכי" כולל כל רמ"ח מצוות-העשה, ו"לא יהיה לך" כולל כל שם"ה מצוות הלא-תעשה, – שתי מצוות אלו,

1. שמות כ, ב. 2. מכות כד, א. 3. מכילתא שמות כ, ב.

(ציון) המלה "הוא", היא: "הוא" ממש - הוא שהיה לפני שנברא העולם, אותו אחד בדיוק הוא לאחר שנברא העולם, בלי שום שנוי, בְּדִבְתֵיבֵי: "אני ה' לא שניתתי". - מלפני הבריאה ועד אחרי הבריאה - עם בריאת העולמות, לא נשתנה שום דבר באחדותו

האבסולוטית של הקב"ה; ביצירת העולמות - לא נוסף שום דבר, כפי שרבנו הזקן מסביר: פי עולם הנה, וכן כל העולמות העליונים - אינם פועלים שום שנוי באחדותו ותפירתו בהפראם מאין ליש, שפמו שְׁהִיה "הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד"

קְדָם הַפְּרָאָם, בְּן "הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - משום דְּכָלָא קָמִיה פְּלָא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵינן וְאִפְסֵם מְמַשׁ.

"יחיד ומיוחד" לגבי הקב"ה, היא: כי במושג "אחדות ה'" אפשר לומר שהוא אלוקה אחד, בורא יחיד, כן אפשר לומר שהקב"ה הוא אחד פשוט ולא מורכב - וכך הלאה, ואילו בבחיטוי זה מודגש ענין נוסף באחדות ה' כדלהלן: "וכל מאמינים שְׁהוּא לְבָדוּ הוּא", - כולם הרי מאמינים, שהקב"ה הוא אחד לְבָדוּ, גם אחרי שברא את כל העולמות וכל הנבראים, כְּמֹו שְׁהִיה קְדָם שְׁנִבְרָא הָעוֹלָם מְמַשׁ, שְׁהִיה הוּא לְבָדוּ, - שום דבר חוץ ממנו, הרי לא היה - כך גם אחרי שברא את העולם - קיים רק הוא בלבד. וְכֵמֹו שְׁאוּמְרִים: "אתה הוא עד שלא נברא העולם, אתה הוא מְשֻׁנְבְּרָא כו'", - בעצם, היה צריך לומר: "אתה עד שלא נברא העולם ואתה משנברא" - מה אומרת לנו המלה "הוא" שנזכרת כאן פעמיים? - אלא הן מציינות: הוא - הוא, אותו אחד ויחיד, פְּרִוֶשׁ - משמעות

ליקוטי אמרים

ומיוחד וכל מאמינים שהוא לְבָדוּ הוּא כמו שהיה קודם שנברא העולם ממש שהיה הוא לְבָדוּ וְכֵמֹו שְׁ אתה הוא עד שלא נברא העולם אתה הוא משנברא כו' פי' הוא ממש בלי שום שינוי כדכתיב אני ה' לא שניתתי כי עוה"ז וכן כל העולמות העליונים אינן פועלים שום שינוי באחדותו ית' בהבראם מאין ליש שכמו שהיה הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד קודם הבראם כן הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד אחר שבראם משום דְּכָלָא קָמִיה כְּלָא חֲשִׁיב וְכֵאֵינן וְאִפְסֵם מְמַשׁ

לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, בְּן "הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - משום דְּכָלָא קָמִיה פְּלָא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵינן וְאִפְסֵם מְמַשׁ.

~ יום שני י"ב שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כו, כי התהוות כל העולמות... עד עמ' כו, ודקות יותר.

עֲלִיּוֹנִים וְתַחְתּוֹנִים מֵאֵין לִישׁ, וְחִיּוּתָם וְקִיּוּמָם הַמְקִימָם שְׁלֵא יִחְזְרוּ לְחִיּוּת אֵין וְאִפְסֵם בְּשְׁהִיה, - שכן, כפי שיוסבר להלן ב"תניא", אינה דומה בריאת העולם לעיבוד ויצירת כלי על-ידי בשר-ודם: כלי יכול להתקיים בצורתו ובתבניתו גם אחרי שיוצרו מושך את ידיו ממנו. ואילו בבריאה שונה הדבר: מאחר שהנברא נוצר מ"איין" ל"יש", מן ההכרח שהכוח האלוקי, יברא ויחייא אותו תמיד מחדש - לולא כוח אלוקי זה, היה הנברא חוזר לאין

ואפס. יצירה זו, החיות והקיום של כל העולמות והנבראים, אינו אלא דְּבַר ה' וְרוּחַ פִּיּו וְתַפְרָד הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם. - בעולמות ובנבראים. וְלִמְשָׁל, כְּמֹו בְּנַפְשׁ הָאָדָם, בְּשִׁמְדָּבֵר דְּבִיר אַחַד, שְׁדַבְּרָו זֶה לְבָדוּ הוּא, כְּלָא מְמַשׁ אִפְלוּ

לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, בְּן "הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - משום דְּכָלָא קָמִיה פְּלָא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵינן וְאִפְסֵם מְמַשׁ.

לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, בְּן "הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - משום דְּכָלָא קָמִיה פְּלָא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵינן וְאִפְסֵם מְמַשׁ.

לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, בְּן "הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - משום דְּכָלָא קָמִיה פְּלָא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵינן וְאִפְסֵם מְמַשׁ.

לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, בְּן "הוא לְבָדוּ הוּא יְחִיד וּמִיּוּחַד" אַחַר שְׁפָרָאָם, - כיצד אכן הדבר? לכאורה, הרי נוספו עולמות ונבראים, שלא היו קודם? אלא - משום דְּכָלָא קָמִיה פְּלָא חֲשִׁיב, - לגבי הקב"ה אין ערך לשום דבר, וכולם הם, וְכֵאֵינן וְאִפְסֵם מְמַשׁ.

4. בתפילת שחרית. 5. מלאכי ג, ו.

חיותם; – ומאחר שהמחשבה עדינה יותר מאשר הדיבור, וקשורה יותר עם הנפש – ודאי שאין שום ערך לדיבור אחד לגבי המחשבה, ואין צריך לומר לגבי מהות ועצמות הנפש, שהן עשר בחינותיה הנזכרים לעיל: חכמה – בינה דעת כו', –

בהשוואה ללבושי הנפש, מחשבה, דיבור ומעשה, נקראים עשר בחינות וכוחות אלה של הנפש (חכמה, בינה, דעת, והמדות): חסד, גבורה, תפארת, נצח, הוד, יסוד, מלכות) – עצמות הנפש, שמהן – מ"שכל" ו"מדות" הנפש, נמשכו אותיות מחשבה זו

המלבשות בדבור זה בשמירה, – שכן, האדם חושב או על ענין שכלי, או על ענין הקשור לרגשי המדות – ומה שהוא חושב, לאחר מכן הוא מדבר, כי המחשבה היא גם כן בחינת אותיות כמו הדבור, רק שהן – אותיות המחשבה, רוחניות ודקות יותר. – אותיות הדיבור מגושמות יותר מאשר אותיות המחשבה, אך בכל זאת יש דמיון בין הדיבור לבין המחשבה – בכך ששניהם מורכבים מ"אותיות",

לגבי כללות נפשו המדברת, – הנפש שהיא המקור של כוח הדיבור, שהיא – כוח הדיבור, בחינת לבוש האמצעי שלה, – של הנפש. בשלשה לבושי הנפש, מהווה המחשבה ה"לבוש" העליון ביותר; כוח המעשה – ה"לבוש" התחתון ביותר; וכוח הדיבור –

ה"לבוש" האמצעי, שהוא כח הדבור שלה, – והרי דיבור אחד אין לו שום ערך בהשוואה לכוח הדיבור כולו, שכול – כוח הדיבור של הנפש, לדבר דבורים לאין קץ ותכלית; – שכן, העובדה שבאמת יש גבול לדיבוריו של האדם, נובעת מכך שחלקי גוף

האדם בהם תלוי דיבור האדם, נחלשים מרוב דיבור ומאבדים את כושרם. אך מבחינת כוח הנפש, מסוגל האדם לדבר בלי סוף – וא"כ איזה ערך, יש לדיבור אחד, לנוכח כוח אין-סופי זה של מלים?! וכל-שכן – שאין ערך לדיבור אחד, לגבי בחינת לבוש הפנימי שלה – של הנפש, שהיא המחשבה, – הכוח לחשוב, שהוא ה"לבוש" הפנימי של הנפש – הנפש מאוחדת יותר עם המחשבה, שמהנה – המחשבה, נמשכו הדבורים – שכן, האדם מדבר את מה שהוא חושב, והיא

ליקוטי אמרים

לגבי כללות נפשו המדברת שהוא בחי' לבוש האמצעי שלה שהוא כח הדבור שלה שיכול לדבר דבורי' לאין קץ ותכלית וכ"ש לגבי בחי' לבוש הפנימי שלה שהוא המחשבה שממנה נמשכו הדבורים והיא חיותם וא"צ לומר לגבי מהות ועצמות הנפש שהן עשר בחינותיה הנ"ל חב"ד כו' שמהן נמשכו אותיות מחשבה זו המלוכשות בדבור זה כשמדבר כי המחשבה היא ג"כ בחי' אותיות כמו הדבור רק שהן רוחניות ודקות יותר



~ יום שלישי י"ג שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כו, אבל עשר בחי' חב"ד כו'... עד עמ' 52, ענייני העולם:

אבל עשר בחינות חכמה-בינה-דעת כו', הן שרש ומקור המחשבה, – כמוזכר לעיל, ואין בהם – ככוחות ה"שכל" וה"מדות", בחינת אותיות עדין קדם שמתלבשות בלבוש המחשבה. – רק לאחר מכן, כשהאדם

חושב בכוח מחשבתו אודות ה"שכל" או אודות הדברים שהוא מתרגש מהם – מופיעות האותיות. מאחר ש"שכל" ו"מדות" הם בכלל למעלה מאותיות – בודאי ובודאי שאין לגביהם שום ערך לדיבור אחד. להלן מסביר רבנו הזקן, איך בשכל ובמדות אין עדיין אותיות: למשל, בשנופלת איזו

אחבה וחמדה בלבו של אדם, קדם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה – אין בה – כחמדת הלב, בחינת אותיות עדין, רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו. וכל-שכן קדם שנופלת התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר, רק היתה בכח חכמתו ושכלו וידיעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים ומוב ויפה להשיגו ולדבק בו, כגון: ללמוד איזו חכמה, או לאכול איזה מאכל ערב – הרי, כשהחמדה לדבר לא באה עדיין לידי ביטוי רגשי, רק בשכלו "תפס" והשיג

ליקוטי אמרים

אבל עשר בחי' חב"ד כו' הן שרש ומקור המחשבה ואין בהם בחי' אותיות עדין קודם שמתלבשות בלבוש המחשבה. למשל כשנופלת איזו אחבה וחמדה בלבו של אדם קודם שעולה מהלב אל המוח לחשב ולהרהר בה אין בה בחי' אותיות עדיין רק חפץ פשוט וחשיקה בלב אל הדבר ההוא הנחמד אצלו וכ"ש קודם שנפלה התאוה והחמדה בלבו לאותו דבר רק היתה בכח חכמתו ושכלו וידיעתו שהיה נודע אצלו אותו דבר שהוא נחמד ונעים ומוב ויפה להשיגו ולדבק בו כגון ללמוד איזו חכמה או לאכול איזו מאכל ערב רק

רגיל לדבר בה. אך, לפני שהחמדה חוזרת ועולה מהלב למוח, לחשוב במימושה המעשית – אלא היא שרויה במצב של עיצוב בתור "מדה", בתחילה במוח ולאחר מכן בלב – אין לחמדה עדיין ביטוי באותיות; יש בכך אז משום הרגשה

בלבד, וממילא אין אז מקום לכל הברל בין השפות השונות. בהתאם לאמור, מובן מה שלמדני, שאין ערך כלל לדיבור אחד בהשוואה ל"שכל" ול"מדות", הנחשבים ל"עצמות" הנפש של האדם. ובודאי

שאינן שום ערך כלל לדיבור, בו נבראו ומתקיימים העולמות, לגבי הקב"ה, שאינו מוגבל כלל. הרי, שכל העולמות והנבראים, שיצירתם, חיותם וקיומם בא מהדיבור – הם כאין וכאפס לגבי הקב"ה, ואינם "פועלים", משום כך, שום שינוי באחדותו של הקב"ה.

את ה"טוב" שבאותו דבר – ודאי שבאותה הבנה אין עדיין אותיות. רק לאחר שכבר נפלה החמדה והתאווה בלבו בבחן חכמתו ושכלו וידיעתו, – אחרי שלפני כן היתה החמדה ב"כוח השכל" וממנו נוצרה החמדה בלב, ואחר-כך

חזרה ועלתה – החמדה, מהלב למח לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מבחן אל הפעל להשיג המאכל או למידת החכמה בפעל – או ללמוד את החכמה, שהוא חומד אותה, בפועל, הרי

בכאן – רק אז, כשהוא חושב איך לממש את תאוותו על-ידי השגת המאכל, או לימוד חכמה זו או אחרת, נולדה בתינת אותיות במוח, שהן אותיות פלשון עם ועם – כשפת כל עם, המדברים והמהררים בהם – באותן אותיות, כל עניני העולם: – כל אחד חושב והוגה באותיות השפה שהוא

ליקוטי אמרים

לאחר שכבר נפלה החמדה והתאוה בלבו בכח חכמתו ושכלו וידיעתו ואח"כ חזרה ועלתה מהלב למוח לחשב ולהרהר בה איך להוציא תאוותו מכח אל הפועל להשיג המאכל או למידת החכמה בפועל הרי בכאן נולדה בחי' אותיות במוחו שהן אותיות כלשון עם ועם המדברים והמהררים בהם כל עניני העולם:

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, פרק כא והנה... עד עמ' 52, במראה נבואתם.

מדריגה) שהוא פנוי ממנו, מהקב"ה. הרי, בכל מקום בו קיים דיבורו של הקב"ה, באותו מקום עצמו נמצא הקב"ה, והדיבור נמצא תמיד בתוך שורשו. ולכן אין דיבורו ותפירו דיבורו חס' ושלום – "דיבור" האדם, בשעת דיבורו, נפרד משורשו

ונראה כ"מציאות" לעצמו, גם בעיני האדם המדבר. אך, דיבורו של הקב"ה בטל תמיד לשורשו. [כמו – שמוכן הדבר, שאין מחשבתו – של הקב"ה, כמחשבתו, בדיבורו: כי לא מחשבותי מחשבותיכם, וכתבי: "בן גבהו דרבי

מדריככם וגו'"] – והפסוק מסיים: "ומחשבותי ממחשבותיכם". הרי, כשם שאנו מוצאים שמחשבתו של הקב"ה היא סוג מחשבה אחר לגמרי, כך אנו מבינים, שדיבורו של הקב"ה שונה לגמרי מהדיבור שלנו. אלא, אם כך הדבר שדיבורו של הקב"ה אינו נפרד ממנו, מדוע קוראים לו

פרק כא. והנה, מדת הקדוש-ברוך-הוא שלא כמדת בשר ודם; – שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו "מושג" עצמו כפי שמשמשים בו ביחס להקב"ה: שהאדם בשמדבר דיבור, הרי הכל הדיבור

שכפיו – בשעה שהוא מדבר, הוא מרגיש, ונראה דבר בפני עצמו מבדל משרשו, – של הדיבור, שהן עשר בתינות הנפש עצמה. – כלומר "שכל" ו"מדות", שכפי שהוסבר בפרק הקודם הם שורש הדיבור; ומאחר שהדיבור מובדל משורשו, הוא יכול להיראות כ"מציאות" (כדבר), לעצמו, למרות שכשהוא נמצא בשורשו, הוא בטל לגמרי ואין לו שום ערך. כך הדבר ביחס לדיבורו של האדם. אבל הקדוש-ברוך-הוא אין דיבורו מבדל ממנו ותפירו חס' ושלום, כי אין דבר חוץ ממנו, ולית אתר פנוי מניה, – אין שום מקום (או

פרק כא. והנה, מדת הקדוש-ברוך-הוא שלא כמדת בשר ודם; – שונה לגמרי ה"מושג" כפי שהוא מתבטא באדם, מאותו "מושג" עצמו כפי שמשמשים בו ביחס להקב"ה: שהאדם בשמדבר דיבור, הרי הכל הדיבור שכפיו – בשעה שהוא מדבר, הוא מרגיש, ונראה דבר בפני עצמו מבדל משרשו, – של הדיבור, שהן עשר בתינות הנפש עצמה. – כלומר "שכל" ו"מדות", שכפי שהוסבר בפרק הקודם הם שורש הדיבור; ומאחר שהדיבור מובדל משורשו, הוא יכול להיראות כ"מציאות" (כדבר), לעצמו, למרות שכשהוא נמצא בשורשו, הוא בטל לגמרי ואין לו שום ערך. כך הדבר ביחס לדיבורו של האדם. אבל הקדוש-ברוך-הוא אין דיבורו מבדל ממנו ותפירו חס' ושלום, כי אין דבר חוץ ממנו, ולית אתר פנוי מניה, – אין שום מקום (או

1. ברכות מ, א. 2. תקוני זהר תקון נ"ז (דף צ"א עמוד ב). 3. ישעי' נה, ח. 4. שם נה, ט.

אל הגלוי – בתחילה היו האור והחיות בעולם, ועתה הם בהתגלות, לברא עולמות ולהחיותם, – לפני שה"אור" וה"חיות" היו בהתגלות לא היו עולמות בנמצא, רק אחרי התגלות ה"אור" וה"חיות", נבראים ומתקיימים עולמות –

הרי, התגלות זו נקרא בשם "דיבור". – שכן, גם למעלה יש בכך משום התגלות לזולת, כלומר, שיהיו עולמות ונבראים המרגישים את עצמם כמו זולת, כדבר נוסף. והן הן עשרה מאמרות – הכתובים בתורה, שפנה – ועל ידן, נברא העולם, – עשרה

המאמרות מהווים התגלות האור והחיות האלקית, לברוא עולמות ונבראים. עיין "שער היחוד והאמונה" סוף פרק ד. וכן – גם ב"דיבור" אחר שאינו כדי לברוא עולמות ולהחיות, כלומר – שאר כל התורה נביאים וכתובים – שכנוסף לעשרה מאמרות, נקראים בשם "דיבור", שכן הם הרי התגלו, שהשיגו הנביאים במראה נבואתם. – יש בהם משום התגלות האור האלקי לנביאים. ומחמת ענין ה"התגלות", קוראים להם בשם "דיבור", כמו שזה בכל דיבור למטה.

"דיבור"? כל ענין שלמעלה שאנו רוצים להבין, אנו משיגים אותו לפי המושגים שלנו, מעצמנו ובשרנו. אנו רואים באדם שהמלים שהוא מדבר – נפרדות ממנו, ולכן הן יכולות להגיע לזולת; שונה הדבר באותיות המחשבה המאוחדות עם האדם עצמו, ונעלמות מהזולת.

בהתאם לכך, אין מושג הדיבור שבאדם נותן לנו תמונה מענין הדיבור כמו שהוא למעלה – כי למעלה גם הדיבור אינו מובדל משורשו – מדוע, איפוא, אנו קוראים לו בשם "דיבור"? הדברים יוסברו להלן, שישנן שתי תכונות בדיבור: א) הכוח

לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה – לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של המדבר – הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" – גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. ולא נקרא דיבורו יתברך בשם "דיבור" רק על־דרך משל, כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באי־סוף ברודף־הוא, יציאת האור והחיות ממנו יתברך מהעולם

ליקוטי אמרים

דרכי מדרכיכם וגו' ולא נקרא דיבורו ית' בשם דיבור רק עד"מ כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו כך למעלה בא"ס ב"ה יציאת האור והחיות ממנו ית' מההעלם אל הגילוי לברוא עולמות ולהחיותם נק' בשם דיבור והן הן עשרה מאמרות שבהן נברא העולם וכן שאר כל התורה נביאים וכתובים שהשיגו הנביאים במראה נבואתם.

לגלות לזולת מה שמוסתר במחשבתו של המדבר, ב) עובדת היפרדותו משורשו. ורק בגלל תכונתו הראשונה – לגלות לזולת את המוסתר במחשבתו של המדבר – הוא נקרא למעלה בשם "דיבור" – גילוי של האור האלקי לעולמות ולנבראים. ולא נקרא דיבורו יתברך בשם "דיבור" רק על־דרך משל, כמו שדיבור התחתון שבאדם הוא מגלה לשומעים מה שהיה צפון ונעלם במחשבתו, כך למעלה באי־סוף ברודף־הוא, יציאת האור והחיות ממנו יתברך מהעולם

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' 52, והרי דיבור... עד עמ' כז, ולא יתבטלו במציאות.

בתכלית תיחוד בשרשן, שהן תחכמה ושכל שבמחשבה ותשוקה שבלב. – שהן הם "שורש" המחשבה והדיבור. הרי כשם שזה באדם, שלפני שהוא חושב והוגה את האותיות בדיבור – הן מאוחדות כליל בשורשן, כך בדיבור שלמעלה, (גם) אחרי ההתגלות – המחשבה והדיבור כביכול מהקב"ה – הם מאוחדים בתכלית עם הקב"ה:

וּכְכָה מִמֶּשׁ, דְרָדְדֵּם מִשָּׁל, מִיְחָדוֹת דְבוּרוֹ וּמִחֲשָׁבְתוֹ שֶׁל תְּקוּדֵשׁ בְּרוּדֵי־הוּא בְּתַכְלִית תִּיחֹד בְּמַהוּתוֹ וְעֲצָמוֹתוֹ יִתְבָּרַךְ, גַּם

אך, ענין הפירוד שקיים בדיבורו של האדם – אינו בנמצא בדיבור שלמעלה. והרי דיבורו ומחשבתו בביכול מיוחדות עמו בתכלית תיחוד, דרדדמשל, כמו דיבורו ומחשבתו של אדם – לפני שהוא חושב ומדבר אותם בפועל, בעודן בכח חכמתו ושכלו, או בתשוקה שבלב, או בתשוקה שבלב, קדם – לפני, שעלתה מהלב למח להרהר בה גבחינית אותיות, – באותיות המחשבה. שאז היו אותיות המחשבה תמחשבה ותדיבור הנה, הנמשכות מחמדה ותשוקה זו בכח כלב ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמחשבה וחמדה ותשוקה שבלב. וככה ממש ד"מ מיוחדות דיבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו

ליקוטי אמרים

והרי דיבורו ומחשבתו כביכול מיוחדות עמו בתכלית היחוד ד"מ כמו דיבורו ומחשבתו של אדם בעודן בכח חכמתו ושכלו או בתשוקה וחמדה שבלבו קודם שעלתה מהלב למוח להרהר בה בבחי' אותיות שאז היו אותיות המחשבה והדיבור הנה הנמשכות מחמדה ותשוקה זו בכח כלב ומיוחדות שם בתכלית היחוד בשרשן שהן החכמה ושכל שבמחשבה וחמדה ותשוקה שבלב. וככה ממש ד"מ מיוחדות דיבורו ומחשבתו של הקב"ה בתכלית היחוד במהותו ועצמותו

5. אבות פרק ה. משנה א.

לְעֵלּוֹל – על-ידי ירידתו ממדרגה עליונה למדרגה מתחתיה. המדרגה העליונה נקראת "עילה", כלומר היא "סיבה" (גורם) למדרגה מתחתיה, הנקראת "עלול" – "מסובב" (תוצאה). וְיִרִידַת הַמְדַרְגָּוֹת – על-ידי ירידת הדיבור

ממדרגה למדרגה, בְּצִמְצוּמִים רְבִים וְשׁוֹנִים, – המצמצמים את ה"אור" וה"חיות" האלקי של הדיבור, עַד שְׁיֻכְלוּ הַבְּרֹאִים לְקַבֵּל חַיּוּתָם מִמֶּנּוּ – מדיבורו של הקב"ה, וְלֹא יִתְבַּלְּוּ בְּמִצִּיאוֹת, – שכן, אם ה"חיות" של הדיבור, לא היתה מתצמצמת כל כך,

אלא היתה מאירה בהתגלות כפי שהיא, היו הנבראים מאבדים את מציאותם לגמרי לגבי החיות האלקית.

אַחַר שִׁיצֵא דְבוּרוֹ יִתְבַּרְךְ אֵל הַפּוֹעֵל בְּבְרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, – הוא מיוחד אז עם הקב"ה, כְּמוֹ שֶׁהָיָה מִיּוֹד עִמּוֹ קִדְּם בְּרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת, וְאִין שׁוּם שְׁנוּי כְּלָל לְפָנָיו יִתְבַּרְךְ – בין לפני הבריאה לבין אחרי הבריאה, אֵלָּא – השינוי הוא

רק אֵל – לגבי, הַבְּרֹאִים הַמְקַבְּלִים חַיּוּתָם מִבְּחִינַת דְבוּרוֹ יִתְבַּרְךְ – השינוי מתבטא בפשטות: בתחילה לא היו ברואים כלל, ולאחר מכן נבראו העולמות והם מקבלים את חיותם מהדיבור – וזאת מתי? – בְּבְחִינַת יְצִיאָתוֹ כְּבָר – של הדיבור אֵל הַפּוֹעֵל

בְּבְרִיאוֹת הָעוֹלָמוֹת שְׁמֵתֵלְבֵּשׁ בָּהֶם – דיבורו של הקב"ה מתלבש בעולמות, לְחַיּוּתָם עַל-יְדֵי הַשְּׁתַלְשׁוֹת מַעֲלָה

ליקוטי אמרים

ית' גם אחר שיצא דבורו ית' אל הפועל בבריאות העולמות כמו שהיה מיוחד עמו קודם בריאת העולמו' ואין שום שינוי כלל לפניו ית' אלא אל הברואים המקבלים חיותם מבחי' דבורו ית' בבחי' יציאתו כבר אל הפועל בבריאת העולמות שמתלבש בהם להחיותם ע"י השתלשלו' מעלה לעלול וירידת המדרגו' בצמצומים רבים ושונים עד שיוכלו הברואים לקבל חיותם והתהוותם ממנו ולא יתבטלו במציאות

~ יום שישי ט"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, ובל הצמצומים הם... עד עמ' כז, כלא חשיב ממש:

יִתְבַּרְךְ כְּמוֹ דְבוּר שֶׁל אָדָם – נמשך מנפשו'. – ובסופו של דבר נעשה כדבר נפרד. כך נדמה לנבראים ה"חיות" האלקית של הדיבור שלמעלה, וזאת יען שה"חיות" של הדיבור שלמעלה, מגיעה אליהם אחרי צמצומים רבים, ולגבי הנבראים מסתירים הצמצומים על ה"חיות", ולכן יכול להידמות להם שהדיבור שלמעלה דומה לדיבורו של האדם. אַף לְגַבִּי תְקַדּוּשׁ-בְּרִיךְ הוּא, אִין שׁוּם צְמִצּוּם וְהַסְתֵּר וְהַעֲלָם מִסְתִּיר וּמַעֲלִים לְפָנָיו, וְ"כְּשֶׁשָּׂכָה" – כמו ההעלם, כְּאֹרְחָה", – כך הגילוי, לפני הקב"ה.

בְּדַבְרֵיבֵי: "נִם חֲשֵׁךְ לֹא יִחְשֵׁךְ מִמֶּךָ וְגו'", – שכן, גם החושך הוא "ממך", מהקב"ה, ולכן אין החושך מסתיר בפני הקב"ה, כפי המפורט להלן, שרק דבר חיצוני זור בכוחו להסתיר, אך אין בנמצא שום "יש" המסתיר את עצמו עם

ברם, הרי הכוונה העליונה היא שהנבראים ירגישו את עצמם כ"מציאות", ועל-ידי עבודתם העצמית יגיעו להתבטלות אלקות – לכן על ה"חיות" לעבור צמצומים רבים; וכפי שיוסבר להלן, כמה מתבטאות השפעתם של הצמצומים: וְכָל הַצְּמִצּוּמִים הֵם בְּחִינַת "הַסְתֵּר פָּנִים", – פנימיות החיות האלקית – מסתרת: לְהַסְתִּיר וּלְהַעֲלִים הָאֹר וְחַיּוּת הַנִּמְשָׁךְ מִדְבוּרוֹ יִתְבַּרְךְ, שֶׁלֹּא יִתְגַּלֶּה בְּבְחִינַת גְּלוּי רַב – שאז היה זה באופן שֶׁלֹּא יֻכְּלוּ הַתְּחַתּוּנִים – הנבראים שבעולמות התחתונים, לְקַבֵּל – חיותם, וְלָכֵן – מחמת שה"חיות" עוברת דרך הצמצומים הרבים, נִסְתָּר נְדָמָה לָהֶם – לנבראים, אֹר וְחַיּוּת הַדְּבוּר שֶׁל מְקוּם בְּרִיךְ-הוּא הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם כְּאֵלּוֹ הוּא דְבַר מְבַדֵּל מִמְּהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ יִת' רק שנמשך אין שום צמצום והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך

ליקוטי אמרים

וכל הצמצומים הם בחי' הסתר פנים להסתיר ולהעלים האור והחיות הנמשך מדבורו ית' שלא יתגלה בבחי' גילוי רב שלא יוכלו התחתונים לקבל ולכן ג"כ נדמה להם אור וחיות הדבור של מקום ב"ה המלוכש בהם כאלו הוא דבר מובדל ממהותו ועצמותו ית' רק שנמשך ממנו ית' כמו דבור של אדם מנפשו. אך לגבי הקב"ה אין שום צמצום והסתר והעלם מסתיר ומעלים לפניו וכחשכה כאורה כדכתיב גם חשך לא יחשיך ממך

חיותם, וְלָכֵן – מחמת שה"חיות" עוברת דרך הצמצומים הרבים, נִסְתָּר נְדָמָה לָהֶם – לנבראים, אֹר וְחַיּוּת הַדְּבוּר שֶׁל מְקוּם בְּרִיךְ-הוּא הַמְלַבֵּשׁ בָּהֶם כְּאֵלּוֹ הוּא דְבַר מְבַדֵּל מִמְּהוּתוֹ וְעִצְמוֹתוֹ יִתְבַּרְךְ, – מהקב"ה, רק שְׁנִמְשָׁךְ מִמֶּנּוּ

6. תהלים קלט, יב.

– דבר זה נתן להם מקום להחשיב את עצמם ל"יש" ול"מציאות" – אך, לגבי הקב"ה אין הצמצומים והעלמות מסתירים כלל, ממילא "כולא קמי" כלא חשיב ממש" – כל המציאות של עולמות ונבראים הם ממש אין ואפס; ואין הם "פועלים" שום שינוי

באחדותו המוחלטת של הקב"ה – הוא יחיד ומיוחד אחרי שנבראו העולמות כמו לפני שנבראו. ביחס למה שלמדנו שלגבי הקב"ה אין הצמצום וההעלם

מהווים הסתרה, ולכן כל העולמות והנבראים הם אין ואפס לגבי הקב"ה, כאילו אינם במציאות ממש, ורק בנבראים "פועלת" ההסתרה, שיוכלו לקבל את הבריאה כ"מציאות" – מן הראוי להוסיף סיפור קצר מהמגיד מקוונניץ: לפני הסתלקותו אמר המגיד מקוונניץ לבנו: ...אין לי כבר גוף כלל. תפס הבן בידו ואמר לו: אבא, הריני מרגיש שאכן יש לך גוף! ענה לו אביו: – מפני שאתה ממש עם גוף – לכן אתה מרגיש גוף.. כלומר, לאמיתו של דבר גופו איננו מציאות של גוף כלל, רק זאת, שמחמת שממששים עם גוף – מרגישים גוף.

עצמו, מאחר שהמוסתר והמסתיר הם אותו אחד – כמו שרבנו הזקן אומר: **מְשׁוּם שְׁאִין הַצְּמָצוּמִים וְהַלְבוּשִׁים דְּכָר נִפְרָד מִמֶּנּוּ יִתְבָּרַךְ חֲסִד וְשְׁלוֹם**, – כמו שלמדנו, שאין שום דבר שיהיה נפרד באמת מהקב"ה, **אֵלָא בְּהַרְיִן קִמְצָא דְלְבוּשִׁיהּ מִיָּה וְיָהּ**, – כאותו

צב שלבושו צומח ממנו עצמו. כך גם למעלה, הצמצומים והלבושים – הם עצמם אלקות. **כְּמוֹ שְׂפָתוֹבֵם: "בִּי ה' הוּא הָאֱלֹהִים"**, – שם הוי' רומז על "גילוי" –

התגלות אלקית, ושם אלקים, הוא הכוח האלקי שב"העלם", להחביא ולהסתיר על אלקות, הרי הם דבר אחד, כלומר: שם אלקים הוא אלקות באותה מדה כמו שם הוי', **וְכְמוֹ שְׁנִתְבָּאָר בְּמָקוֹם אַחֲרָי**. – ממילא לא שייך ששם אלקים יסתיר על הקב"ה, מאחר שהוא עצם אחד עם שם הוי', שהוא כוח של גילוי, **וְלִכֵּן קָמִיהּ – כְּלָא כְּלָא חָשִׁיב מִמֶּשׁ**: – לפני הקב"ה, הכל נחשב לכלום ממש. שכן, מה שאפשר לנבראים להרגיש את עצמם כ"מציאות", נובע מכך, שכלפיהם מהווים הצמצומים והעלמות, הסתרה על ה"אור" וה"חיות" האלקית

ליקוטי אמרים

וגו' משום שאין הצמצומים והלבושי' דבר נפרד ממנו ית' ח"ו אלא כהרין קמצא דלבושי' מיניה וביה כמ"ש כי ה' הוא האלהים וכמ"ש במ"א ולכן קמיה כולא כלא חשיב ממש:

~ שבת קודש י"ז שבט ~

מורה שיעור לשנה מעוברת: מעמ' כז, פרק כב רק שהתורה... עד עמ' כח, מאין ליש תמיד:

הפירוד וה"מציאות" שבדיבור שלמטה – אינו שייך בדיבור שלמעלה. בפרק הבא, אותו אנו עומדים ללמוד, יסביר רבנו הזקן – התורה הרי קוראת לדיבורו של הקב"ה בשם "דיבור", ומאחר שדיבורו של האדם מייצג את ענין הפירוד, לאור העובדה שהוא נפרד משורשו – לכן עלינו לומר שגם בדיבור שלמעלה קיימת תכונה זו. ברם, לא לגבי הקב"ה, אלא לגבי הנבראים.

כלומר: מהדיבור שלמעלה נוצרים נבראים כאלה שבהרגשתם הם "מציאות" לעצמם ונפרדים מקדושתו של הקב"ה, והם – ה"קליפות" וה"סטרא אחרא". **רַק שְׁתַּתְּוָרָה דְּכִפְרָה כְּלִשׁוֹן בְּנֵי אָדָם; וְנִקְרָא בְּתוֹרָה דְּכִפּוּרָו שְׁל מְקוֹם כְּרוּךְ-הוּא כְּשֵׁם "דְּכִפּוּר" מִמֶּשׁ כְּדִכְפּוּרוֹ שְׁל אָדָם, – שכאמור, יש בדיבורו של האדם, ענין הפירוד משורשו, **לְפִי שְׂבָאָמַת כְּף הוּא** – שגם בדיבור שלמעלה ישנו ענין הפירוד, אלא שאין זה**

פְּרָק כַּב. בפרק הקודם הסביר רבנו הזקן שאין דיבורו של הקב"ה דומה לדיבורו של אדם: כשאדם מוציא דיבור מפיו, נראה הדיבור כדבר לעצמו, נפרד משורשו, ה"שכל" שבמחשבתו והתשוקה שבלב. אך, ביחס לדיבורו של הקב"ה לא שייך לומר שהוא נפרד מהקב"ה. כי, הרי לא יתכן דבר שמחוץ להקב"ה. ולכן, דיבורו של הקב"ה מאחד תמיד בשורשו ובטל אליו.

דיבורו של הקב"ה נקרא גם הוא בשם "דיבור", בגלל תכונה אחרת שישנה בדיבור, והיא – לגלות את אשר בעלם המחשבה. ענין זה של גילוי העלם – קיים גם בדיבור שלמעלה. כמו עשרה המאמרות, שבהם נברא העולם, הרי הם התגלות ה"אור" וה"חיות" האלקית לברוא בהם עולמות ונבראים. כך גם שאר הדיבורים האלוקיים שבתורה, נביאים וכתובים, הם ההתגלות לנביאים במחזה נבואתם. ואילו ענין

7. בראשית רבה, כא, ה. 8. דברים ד, לה. 9. ראה לקמן שער היחוד והאמונה פרק ו. 1. ברכות כב, א.

– הוא: **בְּאֵדָם הַנּוֹתֵן דְּבַר לְשׁוֹנְאוֹ שְׁלֵא בְּרַצוֹנוֹ**, – שלא ברצונו הישיר, אלא הוא נותן לו את הדבר מטעם צדדי, שאז צורת הנתינה היא: **שִׁמְשָׁלִיכוּ לֹא בְּלֹאֲחֶר כְּתַפּוֹ, בִּי מְחִזִיר פְּנֵיו מִמֶּנּוּ מְשַׁנְּאֵתוֹ אוֹתוֹ;** – שכן, תנועת ותנודת הגוף מקורן בתנועה כפי שהיא מתבטאת בנפש; ומאחר שקיימת בנפש שנה כלפי אותו איש, והנתינה לו היא שלא מתוך רצון אמיתי, אלא מתוך חיצינות רצונו – לכן, זה מתבטא גם בתנועה הגופנית בשעת הנתינה: הוא מפנה את פניו ממנו בשעת מעשה. שכן, הפנים הוא המקום בו משתקפת פנימיותו וחיותו של האדם. כִּי –

גם, **לְמַעַלָּה, בְּחִינַת "פְּנִים" הוּא פְּנִימִית הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי, אֲשֶׁר חֶפֶץ ה' לְהַשְׁפִּיעַ חַיּוּת לְכָל הַקְּרוֹב אֵלָיו מִסְטְרָא דְקִדְשָׁה;** – מצד הקדושה, **אֲכָל הַסְטְרָא אֲחֵרָא וְחֶמְטָא הִיא תוֹעֵבַת ה' אֲשֶׁר שְׂנֵא, וְאִינוּ מְשַׁפִּיעַ לָהּ – ל"סטרא אחרא," חַיּוּת מִפְּנִימִית הַרְצוֹן – העליון, וְחֶפְצוֹ הָאֲמִתִּי אֲשֶׁר – נאמר שהקב"ה חֶפֶץ בָּהּ – ב"סטרא אחרא," חֶסֶד וְשְׁלוֹם, בִּיְאֵם כְּמֵאן דְּשָׂרִי בְּתַר כְּתַפּוֹ לְשׁוֹנְאוֹ שְׁלֵא בְּרַצוֹנוֹ, – כמי שמשליך דבר לשונאו, מאחורי כתפו, שלא מרצונו הטוב. כך גם השפעת חיות הקדושה לסטרא אחרא – אינה באה מתוך רצון טוב, רק כְּדֵי לְהַעֲשִׂי – באמצעות הקליפה, אֵת הַרְשָׁעִים, – הנמשכים אחרי הקליפה וה"סטרא אחרא" ומקבלים השפעתם מהן, וְלִתְּן שְׂכָר טוֹב לְצַדִּיקִים דְּאֲכַפְיִין לְסְטְרָא אֲחֵרָא; – הכופים וכובשים את ה"סטרא אחרא" ומושלים עליה. לשם כך נזקקים ל"סטרא אחרא," כדי שיהיה ענין הבחירה, וכתוצאה מכך העונש המתאים לרשעים והשכר המתאים לצדיקים – משום כך נותנים "חיות" ל"סטרא אחרא." וְזֶה – צורה זו של השפעה, נְקִרָא בְּחִינַת "אֲחֻרָיִם" הַרְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּרוּחָהּ הוּא. – לכן הם נקראים אלקים אחרים, כי יניקת ה"חיות" שלהן היא מבחינת "אחוריים". וְהֵנָּה, רְצוֹן הָעֲלִיּוֹן בְּכַחֲנֵיַת "פְּנִים",**

אמור ביחס שבין הדיבור לגבי הקב"ה, אלא זה מתבטא כך רק לגבי הנבראים, כפי שיוסבר להלן, שזה – דְּרָךְ יְרִידַת וְהַמְשַׁכַּת חַיּוּת – האלקית, לְתַחְתּוֹנִים, – לנבראים התחתונים, הרי המשכה זו היא בְּצַמְצוּמִים רַבִּים וְעֲצוּמִים,

ליקוטי אמרים

דרך ירידת והמשכת החיות לתחתונים בצמצומים רבים ועצומים מינים ממינים שונים וכ"כ גברו ועצמו הצמצומים והסתר פנים העליונים עד שיוכלו להתהוות ולהבראות גם דברים טמאים וקליפות וס"א ולקבל חיותם וקיומם מדבר ה' ורוח פיו ית' בהסתר פנים וירידת המדרגות ולכן נקרא אלהים אחרים מפני שיניקתם וחיותם אינה מבחי' פנים אלא מבחי' אחוריים דקדושה ופי' אחוריים כאדם הנותן דבר לשונאו שלא ברצונו שמשליכו לו כלאחר כתפו כי מחזיר פניו ממנו משנאתו אותו כך למעלה בחי' פנים הוא פנימיות הרצון העליון וחפצו האמיתי אשר חפץ ה' להשפיע חיות לכל הקרוב אליו מסטרא דקדושה אבל הס"א והטומאה היא תועבת ה' אשר שנא ואינו משפיע לה חיות מפנימית הרצון וחפצו האמיתי אשר חפץ בה ח"ו כ"א כמאן דשדי בתר כתפוי לשונאו שלא ברצונו רק כדי להעניש את הרשעים וליתן שכר טוב לצדיקי' דאכפיי'ן לס"א וזה נקרא בחי' אחוריים דרצון העליון ב"ה. והנה רצון העליון בבחי' פנים הוא מקור החיים

– החיות האלקית מתמעטת יותר ויותר ונהיית מוגבלת מאד, על-ידי הצמצומים הרבים, מינים ממינים שונים, – סוגי צמצומים שונים, וזאת כדי לְהַבְרִאת מַחֵם בְּרוּאִים רַבִּים, מִיְנֵים מְיֻנָּם, – השוני שבסוגי הברואים הרבים, מקורו בצמצומים השונים שבאור וחיות האלקית. וְכַל-כֵּךְ נִבְרָו וְעֲצוּמוֹ הַצְּמֻצוּמִים וְהַסְתֵּר פְּנֵים הָעֲלִיּוֹנִים, – פנימיות ה"חיות" שלמעלה, נסתרת לגמרי, עד שיוכלו לְהַתְּהוּוֹת וּלְהַבְרִאת גַּם דְּבָרִים טְמֵאִים וְקִלְפוֹת וְסְטְרָא אֲחֵרָא, – לו היו אלה רק צמצומים רבים בלבד, אפילו הרבה מאד

צמצומים, כדי שה"אור" וה"חיות" האלקי יתגלה למטה יותר ויותר, הרי למרות זאת לא היו נבראים מה"אור" – דברים טמאים, קליפות וסטרא אחרא. אלא, על-ידי התגברות הצמצומים, כלומר: על-ידי צמצומים כאלה שה"אור" מוסתר בהם לגמרי – אפשר להיברא דברים טמאים וסטרא אחרא, וְלִקְבֹּל – ושהדברים הטמאים יקבלו חיותם וקיומם מְדַבֵּר ה' ורוח פיו וְתַבְרַךְ בְּהַסְתֵּר פְּנֵים וְיְרִידַת הַמְּדַרְגּוֹת. וְלִכֵּן נְקִרָאִים – הקליפות, "אֱלֹהִים אֲחֵרִים", מִפְּנֵי שִׁיְנִיקְתָּם וְחַיּוּתָם – שהן יונקות מהקדושה, כי הרי כל דבר מן ההכרח שיקבל חיותו מהקדושה. ברם, יניקת החיות שלהן אינה מִבְּחִינַת "פְּנִים" – איננה מפנימיות רצונו של הקב"ה, אֲלָא מִבְּחִינַת "אֲחֻרָיִם"² דְּקִדְשָׁה; – כלומר: מחיצוניות רצונו של הקב"ה. "פנימיות הרצון" הוא כשרוצים את הדבר עצמו, והוא רצון של תענוג. ואילו "אחוריים" פירושו, "חיצינות הרצון", שאת הדבר עצמו לא רוצים כי אין בו תענוג, אלא רוצים בו מחמת התועלת שתהיה מכך לגבי דבר אחר שממנו יהיה להם תענוג – ובלשונו של ה"תניא": וּפְרוּשׁ "אֲחֻרָיִם",

2. "אחרים" יש בו דמיון מילולי ל"אחוריים". 3. דברים יב, לא.

מחמת חיות אלקית זו, הן נקראות "אלקים אחרים", מפני שהן מקבלות את חיותן מבחינת אחריים. ואילו סוג ה"חיות" המתלבש בפנימיות, שאם היו ה"קליפות" וה"סטרא אחרא" מודות ב"חיות" זו, היתה בכך משום סתירה ל"מציאות" שלהן,

כי "חיות" זו היא הרי "עצמותו" של הנברא עצמו – "חיות" זו, הן מכחישות לחלוטין, והיא נמצאת בהן בבחינת גלות. בגלל "חיות" זו – הן נקראות "אלקים אחרים", לא רק מפני שהן מקבלות מ"אחריים", אלא מפני שהן מחזיקות את עצמן ל"עבודה זרה" וכופרות באחדותו של הקב"ה – כפי שיוסבר להלן: **פי מאחר שאור וְחיות דְקַדְשָׁה – ה"חיות" הפנימית, הוא פְּבִיחַת גְלוּת פְּתוּכָה – אֵינָה בְּטֵלָה כְּלָל לְגַבֵּי קְדֻשַׁת הַקְּדוּשָׁה בְּרוּךְ הוּא;**

וְאֲדַרְבֵּה, מִגְּבִיחַ עֲצָמָה בְּנֶשֶׁר, לֹמֵר: "אֲנִי וְאֶפְסֵי עוֹד", וּבְמֵאמְרֵי: – שֶׁאִמְרָה פְּרַעַה: "אֵיךְ לִי וְאֲנִי עֲשִׂיתִנִּי". – ה"אור" – הנילוס – הוא שלי, ואני עשיתי את עצמי, וְלִכֵּן אֶמְרוּ רַז"ל, שְׁנִסּוּת הַרוּחַ שְׁקוּלָה פְּעוּדָה זְרָה מִמֶּשֶׁ, כִּי עֵקֶר וְשָׂרֵשׁ שֶׁל עֲבוּדָה זְרָה הוּא מֶה שְׁנַחֲשֵׁב – הוּא מַחְשִׁיב אֶת עֲצָמוֹ, לְדַבֵּר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, נִפְרָד מִקְדְּשׁוֹ שֶׁל מְקוֹם, – שֶׁל הַקְּב"ה, וְלֹא כְּפִירָה בְּה' לְגַמְרֵי, – כְּלוּמֵר, גַּם כִּשְׁלֵא כּוֹפְרִים לְגַמְרֵי בַּהַקְּב"ה, אֲלֵא רַק מַחְשִׁיבִים אֶת עֲצָמָם לְדַבֵּר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, כְּמוֹ ה"קְלִיפּוֹת" וְה"סְטְרָא אַחְרָא" הַנִּקְרָאוֹת "עֲבוּדָה זְרָה", שֶׁכִּפִּי שֶׁלְמַדְנֵן, הֵן אֵינֵן כּוֹפְרוֹת בַּהַקְּב"ה לְגַמְרֵי, אֲלֵא בְּדִאֲתָא – כְּמוֹ שֶׁאֵנוּ מוֹצִיאִים, בְּגַמְרָא דְקָרוּ לֵיהּ "אֱלֹהֵי דְאֲלֵהֵינָא", – ה"קְלִיפּוֹת" וְה"סְטְרָא אַחְרָא" קוֹרְאוֹת לַהַקְּב"ה "אַלְקָא דְאַלְקֵינָא" – הרי שהן מודות בהקב"ה, שהוא אלקא דאלקיא, ובכל זאת זה נקרא "עבודה זרה" ו"אלקים אחרים". אֲלֵא שְׁנֵם הֵם מַחְשִׁיבִים עֲצָמָם לִישׁ וְדַבֵּר בְּפִנֵּי עֲצָמוֹ, וְכֹזֵה – בְּמֵה שֶׁהֵן מַחְשִׁיבוֹת אֶת עֲצָמוֹ לִישׁ, הֵן מִפְּרִידִים אֶת עֲצָמָם מִקְדְּשׁוֹ שֶׁל מְקוֹם בְּרוּךְ הוּא, מֵאַחַר שֶׁאֵינֵן – הֵן, בְּטֵלִים לֹא יִתְבָּרֵךְ, כִּי אֵינֵן קְדֻשָׁה עֲלוֹנָה שׁוֹרָה אֲלֵא עַל

– פנימיות הרצון העליון, מה שהקב"ה רוצה את הדבר עצמו, הוא מקור החיים המְחִיחַ אֶת כָּל הַעוֹלָמוֹת, וְלִפִּי שֶׁאֵינִי – רִצּוֹן זֶה, שׁוֹרָה כְּלָל עַל הַסְטְרָא אַחְרָא, וְגַם בְּחִינַת "אַחֲרוּם" שֶׁל רִצּוֹן הַעֲלִיּוֹן – הַמְחִיחַ אוֹתָן, כְּאִמּוֹר, אֵינִי מְלַבֵּשׁ – בְּפִנֵּימִיּוֹת,

בְּתוֹכָהּ – ב"סטרא אחרא", מִמֶּשֶׁ, אֲלֵא מְקִיף עֲלֵיהָ מְלַמְעֵלָה, – בלבד, כמו שמקיפים דבר מלמעלה, לְכַף – לכן, היא – ה"סטרא אחרא", מְקוֹם הַמְּחִיחַ וְהַמְּמַאֵה, ה' יִשְׁמְרֵנוּ, כִּי מַעֲטָ מוֹעֵר – הַמַּעֲט מִן הַמַּעֲט, אֹדֵר וְחִיּוֹת, שְׁיוֹנְקָתָ וּמְקַבְּלָתָ לְתוֹכָהּ מִבְּחִינַת "אַחֲרוּם" דְקְדֻשָׁה שְׁלֵמָעֵלָה, הוּא בְּבִחִינַת גְלוּת מִמֶּשֶׁ בְּתוֹכָהּ, בְּסוּד גְלוּת הַשְּׂכִינָה הַנּוֹבֵר לְעֵילָּה. – ש"חיות" הקדושה נמצאת כביכול בגלות בתוך הקליפות, וְלִכֵּן נִקְרָא בְּשֵׁם "אֱלֹהִים אַחֲרִים", – לא רק מחמת הטעם האמור, שהם מקבלים את "חיותם" מבחינת "אחריים", כִּי־אֵם: שְׁהִיא עֲבוּדָה זְרָה מִמֶּשֶׁ וּבְפִירָה פְּאֲחֻדּוֹתָ שֶׁל מְלִכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשִׁי בְּרוּךְ הוּא, – הַסְּבֵרַת הַדְּבָרִים: בְּכָל נִבְרָא נִמְצָאִים שְׁנֵי סוּגֵי חִיּוֹת – "חיות" המתלבשת א. בפנימיותו של הנברא ומתאחדת אתו. חיות אלקית זו, מצומצמת ומתאמת לפי מדתו של הנברא, עד כמה שהוא יכול לקלוט. ב. "חיות" המחיה ומשפיעה בנברא בצורה "מקיפה". חיות אלקית זו, איננה מצומצמת לפי מימדי הנברא ואינה מתלבשת בו; אלא בצורתה היא, כפי שהיא למעלה מהתלבשות בנברא – היא משפיעה ומחיה את הנברא. ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי חיות אלה. סוג ה"חיות" השני, בקליפות ו"סטרא אחרא", מאחר שהוא בא אליהן בבחינת "מקיף", אין הוא מפריע ל"מציאותן", הן יכולות להחזיק את עצמן ל"יש", ואינן צריכות להכחיש "חיות" זו, למרות שהן יודעות שהן נבראו מ"חיות" זו (כפי שנאמר להלן, שהן קוראות להקב"ה "אלקא דאלקיא": הן חושבות את עצמן ל"מציאות", ל"אלקיא", למרות שהן עצמן מכירות שיש להן "אלקא" שברא אותן).

ליקוטי אמרים

המחיה את כל העולמות ולפי שאינו שורה כלל על הס"א וגם בחי' אחריים של רצון העליון אינו מלוכש בתוכה ממש אלא מקיף עליה מלמעלה לכך היא מקום המיתה והטומאה ה' ישמרנו כי מעט מוער אור וחיות שיונקת ומקבלת לתוכה מבחי' אחריים דקדושה שלמעלה הוא בבחי' גלות ממש בתוכה בסוד גלות השכינה הנ"ל ולכן נקרא בשם אלהים אחרים שהיא ע"ז ממש וכפירה באחדותו של ממ"ה הקב"ה כי מאחר שאור וחיות דקדושה הוא בבחי' גלות בתוכה אינה בטילה כלל לגבי קדושת הקב"ה ואדרבה מגביה עצמה כנשר לומר אני ואפסי עוד וכמאמר יאור לי ואני עשיתי ולכן אמרו רז"ל שגסות הרוח שקולה כע"ז ממש כי עיקר ושרש ע"ז הוא מה שנחשב לדבר בפני עצמו נפרד מקדושתו של מקום ולא כפירה בה' לגמרי כדאיתא בגמ' דקרו ליה אלהא דאלהיא אלא שגם הם מחשיבים עצמם ליש ודבר בפני עצמו וכזה מפרידים את עצמם מקדושתו של מקום ב"ה מאחר שאין בטלים לו ית' כי אין קדושה עליונה שורה אלא

אחרים", – לא רק מחמת הטעם האמור, שהם מקבלים את "חיותם" מבחינת "אחריים", כִּי־אֵם: שְׁהִיא עֲבוּדָה זְרָה מִמֶּשֶׁ וּבְפִירָה פְּאֲחֻדּוֹתָ שֶׁל מְלִכֵי הַמְּלָכִים הַקְּדוּשִׁי בְּרוּךְ הוּא, – הַסְּבֵרַת הַדְּבָרִים: בְּכָל נִבְרָא נִמְצָאִים שְׁנֵי סוּגֵי חִיּוֹת – "חיות" המתלבשת א. בפנימיותו של הנברא ומתאחדת אתו. חיות אלקית זו, מצומצמת ומתאמת לפי מדתו של הנברא, עד כמה שהוא יכול לקלוט. ב. "חיות" המחיה ומשפיעה בנברא בצורה "מקיפה". חיות אלקית זו, איננה מצומצמת לפי מימדי הנברא ואינה מתלבשת בו; אלא בצורתה היא, כפי שהיא למעלה מהתלבשות בנברא – היא משפיעה ומחיה את הנברא. ל"קליפות" ול"סטרא אחרא" גם כן שני סוגי חיות אלה. סוג ה"חיות" השני, בקליפות ו"סטרא אחרא", מאחר שהוא בא אליהן בבחינת "מקיף", אין הוא מפריע ל"מציאותן", הן יכולות להחזיק את עצמן ל"יש", ואינן צריכות להכחיש "חיות" זו, למרות שהן יודעות שהן נבראו מ"חיות" זו (כפי שנאמר להלן, שהן קוראות להקב"ה "אלקא דאלקיא": הן חושבות את עצמן ל"מציאות", ל"אלקיא", למרות שהן עצמן מכירות שיש להן "אלקא" שברא אותן).

אליו, הרי שההיחשבות ל"יש" ול"מציאות" – יש בה משום כפירה באחדותו של הקב"ה. ולכן גסות הרוח שוה ל"עבודה זרה". הרי, שאחרי צמצומים רבים ושונים, נבראו בדיבורו של הקב"ה, נבראים כאלה, כמו "קליפות" ו"סטרא אחרא",

המרגישים את עצמם

כדבר נפרד מהקב"ה.

לכן, נקרא הדיבור

שלמעלה בתורה, בשם

"דיבור", כי ענין הפירוד

(המצייין את הדיבור

שלמטה) קיים גם בדיבור

שלמעלה, אלא שהוא רק

בשייכות לנבראים ולהרגש שלהם כלפי שורשם. ואילו לגבי

הקב"ה – אין שום דבר שנפרד ממנו.

מה שבטל לו ותפרד פנופר לעיל, ולכן נקראים – הקליפות ו"סטרא אחרא", "טורי דפרנדא" – הרי הפירוד, בותר הקדוש, – אלה שמחזיקים את עצמם ל"מציאות" ומגביהים את עצמם כהרים ומרגישים את עצמם נפרדים

מהקב"ה. והרי זו – יש

בכך משום כפירה

באחדותו האמתית, –

של הקב"ה, שהיא –

דבלא קמיה גלא

חשיב, – לגבי הקב"ה

הכל נחשב לכלום, וכטל

באמת לו ותפרד

ולרצונו, המחיה את כלם ומתוה אותם מאין ליש תמיד:

– מאחר שאחדותו האמתית של הקב"ה היא שהכל בטל

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום רביעי עמ' ב

29 נמצא שהדבר תלוי ברצונו של החובל, או כפי עינו נתיב – ואם
30 רצה שיטלו את עינו ולא יחייבוהו ממון, היו נוטלים את עינו, ואי
31 כפי דמי עינו נתיב – ואם רוצה שיקחו ממנו ממון, לוקחים ממנו
32 ממון. קא משמע לן מהגזירה שוה 'מכה מכה' ללמוד הכאת האדם
33 מכה, מה מכה כהמה דינו לתשלומין בלבד, אף מכה אדם דינו
34 לתשלומין בלבד, ואינו תלוי ברצונו.
35 ברייתא נוספת במקור הדבר שהחובל בחבירו משלם שווי הנזק
36 ואין נוטלים ממנו האבר: תניא, רבי דוסתאי בן יהודה אומר, מה
37 שנאמר בחובל בחבירו (שמות כא כד) 'עון תחת עין' וגו', היינו
38 קמון דמי העין. אמה אומר שהכוונה לקמון, או אינו אלא עין מש.
39 אמת, וכי אפשר לומר כך, אם כן הרי שהיתה עינו של זה הנחבל
40 גדולה, ועינו של זה החובל קטנה, היאך אני קורא ביה בחובל זה
41 מה שנאמר 'עון תחת עין', הרי הוא עיוור לעין גדולה, ואנו
42 מעוררים תחתיה עין קטנה. ובי תימא כל בי האי שקיל מיניה
43 קמון – שאכן באופן זה שאין ליטול ממנו העין ממש, ישלם ממון,
44 אך באופן שאפשר לקיים בו 'עין תחת עין' כפשוטו, יטול את עינו.
45 הרי התורה אמה (ויקרא כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם, ויש
46 לדרוש שצריך שיהיה משפט – דין אחד השוה לכולכם. ובהכרח
47 אינו נוטל לעינו ממש בכל אופן, אלא משלם ממון.
48 הגמרא מקשה על לימוד זה: אמר, וכי מאי קושיא? היא זו אם אכן
49 נאמר שאף אם היתה עינו קטנה יטול את עינו, ומדוע אין לקרוא
50 בזה 'עין תחת עין', דלמא מה שנאמר 'עין תחת עין', היינו שכיון
51 שנהוירא שקיל מיניה – שלקח מהנחבל את מאור עינו, נהוירא אמר
52 דקמון נישקול מיניה – אמרה התורה שיטלו ממנו את מאור עינו,
53 ומה לי אם היתה עינו קטנה יותר מעינו של הנחבל.
54 ויש להוכיח כן, דאי לא תימא הכי, אלא תאמר שכיון שעינו של
55 החובל קטנה מעינו של הנחבל, אין זה נחשב 'עין תחת עין', אם כן

1 רוצה אי אתה לוקח כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים
2 שאינן חוזרין.

3 הגמרא דנה בדרשה זו. מקשה הגמרא: והאי ו'לא תקחו כופר
4 לנפש רוצח', וכי למעושי ראשי אברים הוא דאתא – נכתב כדי

5 לדרוש ממנו מיעוט זה לראשי אברים שיטלו מהם כופר, האי
6 מכפי ליה דאמר דקמון לא תעביד ביה תרתי – הלא נצרך פסוק זה

7 לגופו, לדרוש שלא יענשו את הרוצח בשני עונשים, כלומר לא
8 תשקול מיניה קמון ותקטליה – שלא תקח ממנו וגם תהרגנו.

9 אלא יענש במיתה בלבד. וכיון שנצרך לגופו מנין לדייק ממנו.

10 מתרצת הגמרא: האי – דין זה שאין לחייב ממון למי שנתחייב

11 מיתה, מ'כפי רשעתו' נפקא – נלמד ממה שנאמר לגבי חיוב מלקות

12 (דברים כה ב) 'והקדו לפניו כפי רשעתו', ויש לדרוש, רשעה אחת

13 – בעונש אחד אתה מחייבו, ואי אתה מחייבו בשתי רשעיות, כלומר

14 אין לחייבו בשני עונשים. ונמצא שהפסוק 'ולא תקחו כופר'

15 מיותר לדרוש שעל חבלת הממון משלם כופר.

16 מקשה הגמרא: ואכתי מכפי ליה לפסוק זה לגופו. דקאמר דקמון

17 לא תשקול קמון ותקטליה – שלא תקח ממון מן הרוצח בתורת

18 כופר לפוטרו מן המיתה. ומנין לדייק ממנו.

19 מתרצת הגמרא: אם כן שלדבר זה בלבד נכתב הפסוק, לכתוב

20 דקמון ו'לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות', ומה שנוסף ל'נפש

21 רוצח' ל'מה לי, שמע מינה מיותר זה, לנפש רוצח אי אתה לוקח

22 כופר, אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חוזרין, שאינם

23 בכלל נפש הרוצח.

24 מקשה הגמרא: וכי מאחר דכתיב ו'לא תקחו כופר' לדרוש שעל

25 החבלה נוטלים ממון, אם כן גזירה שוה של 'מכה מכה' שממנו

26 למדה הברייתא בתחילה, למה לי.

27 אמרי, אי מהאי – אם היינו למדים מ'ולא תקחו כופר' בלבד, הוה

28 אמריא שכיון שתשלום הממון הוא כופר ליפטר מנטילת האבר,

לוח היום יום ...

ה'תש"ג	יא שבט	יום ראשון	יום ראשון
<p>שיעורים. חומש: בשלח, פרשה ראשונה עם פירש"י. תהלים: ס"סה. תניא: פרק כ. והנה כו וכאפס ממש.</p> <p>דער סדר פון טאָג הויבט זיך אָן מיט מודה אני, און דאָס זאָגט מען פאר נעגעל וואסער אפילו בידיים טמאות, וואָרום כל הטומאות שבעולם זיינען ניט מטמא דעם מודה אני פון א אידען. ער קען זיין א חסר בזה או בזה, אָבער דער מודה אני בלייבט גאנץ.</p>			
<p>תרגום</p>			
<p>סדר היום מתחיל ב"מוֹדָה אֲנִי", וְאוֹמְרִים זֹאת לְפָנַי נְטִילַת יָדַי אֶפְלוּ בְיָדַי טְמָאוֹת, שְׁכֵן כָּל הַטְּמָאוֹת שֶׁבְּעוֹלָם אֵינֶן מְטַמְּאוֹת אֶת הַ"מוֹדָה אֲנִי" שֶׁל יְהוּדֵי. הוּא יְכוּל לְהִיּוֹת חָסֵר בְּזוֹה אוּ בְּזוֹה, אֲךָ הַ"מוֹדָה אֲנִי" נוֹתֵר שְׁלֵם.</p>			

ה'תש"ג	יב שבט	יום שני	יום שני
<p>שיעורים. חומש: בשלח, שני עם פירש"י. תהלים: ס"סח. תניא: כי התהוות כו ודקות יותר.</p> <p>הַשְּׂכָל וְהַתְּפַעְלוֹת שְׁנֵי עוֹלְמוֹת הֵם: עוֹלָם קָר וּמִיֶּשֶׁב, וְעוֹלָם רוּחַ וּמַבְהֵל. וְזֹאת הִיא עֲבוֹדַת הָאָדָם, לְחַבְרָם לְהִיּוֹת לְאַחַדִּים. וְאִזּוּ הַבְּהֵלָה נִהְפְּכַת לְשֵׂאִיפָה, וְהַשְּׂכָל - לְמוֹרָה דְרָךְ בְּחַיִּים שֶׁל עֲבוֹדָה וּפְעֵל.</p>			

ה'תש"ג	יג שבט	יום שלישי	יום שלישי
<p>שיעורים. חומש: בשלח, שלישי עם פירש"י. תהלים: סט"א. תניא: אבל עשר עניני העולם.</p> <p>יֵאָרְצֵיִט (=יום השְׁנָה) - בְּיוֹם הַמִּיתָה אֶפְלוּ בְּשָׁנָה רִאשׁוֹנָה, וְאֶפְלוּ כְּשִׁיּוֹם הַקְּבוּרָה רְחוֹק מִיּוֹם הַמִּיתָה.</p> <p>מֵעֵנָה הַ"צִּמַח צֶדֶק" לְאֲדָנִי אָבִי זְקֵנִי מוֹרֵי וְרַבֵּי [מִהַר"ש] בְּהִיּוֹתוֹ כְּבֵן שִׁבְעֵ: הַחֶסֶד וְיִתְרוֹן הַמַּעֲלָה אֲשֶׁר הָאֱלֹקִים עָשָׂה אֶת הָאָדָם יִשְׂרָאֵל לְהִיּוֹת הוֹלֵךְ בְּקוּמָה זְקוּפָה הוּא, דְּהִגֵּם שֶׁהוֹלֵךְ עַל הָאָרֶץ, מִכָּל־מְקוֹם הוּא רוֹאֶה אֶת הַשָּׁמַיִם, לֹא כֵן בְּהוֹלֵךְ עַל אֲרָבַע, דְּאֵינּוּ רוֹאֶה אֶלָּא אֶת הָאָרֶץ.</p>			

יום רביעי

יום רביעי

יד שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, רביעי עם פירש"י.
 תהלים: עב"עו.
 תניא: פרק כא. והנה . . . 52 נבואתם.
 במגןה אין אומרים תחנון.

בא כ"ק אבותינו רבותינו הקדושים, איז, לבד דער ענין פון התעוררות רחמים אויף די מקושרים, געווען א עבודה פון דערמאנען בינו לבין עצמו די מקושרים, און אריינטראכטען בענין אהבתם והתקשרותם כמים הפנים, וואס דאס איז מעורר די כחות פנימים פון דעם וואס מ'טראכט וועגען עם, ווי מיר זעהען במוחש, אז מ'קוקט שטארק אויף איינעם מוז ער אקוק טאן, ווייל די הבטה פנימית איז מעורר דעם עצם הנפש, און אזוי איז אויך אין דעם כח המחשבה.

— תרגום —

אָצַל כְּבוֹד קְדוּשַׁת אַבוֹתֵינוּ רַבּוֹתֵינוּ הַקְּדוּשִׁים, הָרִי שְׁמֵלֶבֶד הַעֲנִין שֶׁל הַתְּעוֹרְרוֹת רַחֲמִים עַל הַמְּקוּשָׁרִים, הִיְתָה עֲבוּדָה שֶׁל הַזְּכָרָת הַמְּקוּשָׁרִים בֵּינוּ לְבֵין עֲצָמוֹ, וְלִהְתַּעֲמֵק בְּמַחֲשָׁבָה בְּעֲנִין אֲהֲבָתָם וְהַתְּקַשְׁרוּתָם כַּמַּיִם הַפְּנִימִים, שֶׁזֶה מְעוֹרֵר אֶת הַכּוֹחוֹת הַפְּנִימִיִּים שֶׁל זֶה שְׁחוֹשְׁבִים עָלָיו, כְּפִי שְׁאֵנוּ רוֹאִים בְּמוֹחַשׁ שְׁכַפְאֵשׁר מִבִּיטִים בְּחֻזְקָה עַל אָדָם, הוּא חַיֵּב לְהַחְזִיר מִבֵּט, כִּי הַהֲבָטָה הַפְּנִימִית מְעוֹרֵרֶת אֶת עֲצָם הַנֶּפֶשׁ, וְכֵן הוּא גַם בְּכַח הַמַּחֲשָׁבָה.

יום חמישי

יום חמישי

טו שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, חמישי עם פירש"י.
 תהלים: עו"עח.
 תניא: והרי . . . כו במציאות.

כְּשֶׁנִּשְׁגָּשׁוּ לְהַדְפִּיס חֶלֶק שְׁנֵי שָׁל ה'תּוֹרָה אוֹר" – כְּכַר נוֹדַע לְהַחְסִידִים, אֲשֶׁר יִשְׁנֵם הַגְּהוֹת וּבִאוּרִים מִה'צִמַח צְדָק" עַל הַמַּאֲמָרִים. וַיִּפְצְרוּ בְּה'צִמַח צְדָק" אֲשֶׁר יְדַפְּסִים עִם הַמַּאֲמָרִים, וַיִּמָּאֵן ה'צִמַח צְדָק". וַיִּחַלֵּם חֲלוֹם, אֲשֶׁר זָקְנוּ אֲדַמו"ר הַזֶּקֶן בָּא לְבַקְרוֹ וּמִבְּקָשׁוֹ לְהַדְפִּיסִם. מִכָּל־מְקוֹם הַעֲלִים הַדְּבָר, עַד אֲשֶׁר גַּם שְׁלֹשָׁה מִבְּנָיו חָלְמוּ הַחֲלוֹם הַזֶּה וַיִּסְפְּרוּ לְאַבְיָהֶם, וְאִזּוֹ הִסְכִּים לְהַדְפִּיס גַּם הַגְּהוֹתָיו וּבִאוּרָיו לְחֶלֶק הַשְּׁנֵי, וַיִּקְרָאוּ לוֹ בְּשֵׁם "לְקוּטֵי תּוֹרָה".

יום שישי

יום שישי

טז שבת

ה'תש"ג

שיעורים. חומש: בשלח, ששי עם פירש"י.
 תהלים: עט"פב.
 תניא: וכל הצמצומים . . . חשיב ממש.

אאמו"ר אמר: צווישען קעלט און כפירה איז גאָר א דינע מחיצה. עס שטעהט כי ה' אלקיך אש אוכלה הוא, אלקות איז פלאם פייער, לערנען און דאוונען בעדארף מען מיט התלהבות הלב, אז כל עצמותי תאמרנה די דברי ה' אין תורה ותפלה.

אֲדַנִּי אָבִי מוֹרֵי וְרַבִּי [הַרְש"ב] אָמַר: בֵּין קָרִירוֹת לְכַפִּירָה יִשְׁנֶה מַחְצָה דְקָה מְאֹד. כְּתוּב: "כִּי ה' אֶלְקֶיךָ אֵשׁ אֹכְלָה הוּא", אֶלְקוֹת הִיא שְׁלֵהֶבֶת אֵשׁ, לְלַמֵּד וּלְהַתְפַּלֵּל צְרִיךְ מִתּוֹךְ הַתְּלֵהבוֹת הַלֵּב, שֶׁכָּל עֲצָמוֹתַי תִּאֲמַרְנָה" אֶת דְּבָרֵי ה' בְּתוֹרָה וּתְפִלָּה.

שבת קודש

שבת

יו שבט, שבת שירה

ה'תש"ג

עומדין בצת קריאת השיחה.
הפטורה: ודבורה אשה נביאה.

שיעורים. חומש: בשלח, שביעי עם פירש"י.
תהלים: פג"פ.

תניא: פרק כב. רק . . . תמיד.

עס איז א מנהג צו עסען שווארצע קאשע.

נהוג לאכל דייסה שחורה.

שַׁבַּת בְּשֵׁלַח שְׁנַת תַּרְכ"א אָמַר הַצִּמְח צִדְקָה הַמְאָמַר "רְאוּ כִּי ה'" הַנִּדְפָס בְּ"לְקוֹטֵי תוֹרָה". וְסִפֵּר אַחֲרֵכֶּךָ לְבָנוּ, אֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש]: שַׁבַּת בְּשֵׁלַח שְׁנַת תַּקס"ה אָמַר אֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [אַדְמו"ר הַזְקֵן] זֶה הַמְאָמַר. אַחֲרֵכֶּךָ קָרָא אוֹתִי וְסִפֵּר לִי, אֲשֶׁר בְּשַׁנַּת תַּקכ"ט בְּהִיּוֹתוֹ בְּמַעְזְרִיטְשׁ, קָרָא אוֹתוֹ הָרַב הַמְגִיד לְחֻדְרוֹ וְאָמַר לוֹ: שַׁבַּת בְּשֵׁלַח שְׁנַת תַּקט"ז אָמַר הַבַּעַל-שֵׁם טוֹב מְאָמַר עַל פְּסוּק "וַיֵּשֶׁב הַיָּם לַפְּנוֹת בְּקֶרֶךְ לְאִיתָנוּ" – לְתַנְאוּ, כְּמֵאמַר רַז"ל. בְּשַׁנַּת תַּקכ"א (שְׁנֵה אַחֲרֵי הַסְּתָלְקוֹת הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב) הָיָה אֶצְלִי – הַמְשִׁיף דְּבָרָיו הָרַב הַמְגִיד – רַבִּי (הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב), וְאָמַר הַמְאָמַר וְהוֹסִיף בְּאוֹר בְּעֵנִין "עוֹשִׁין רְצוֹנוֹ – וְלֹא דְבָרוּ – שֶׁל מְקוֹם". וְהַיּוֹם הָיָה אֶצְלִי מוֹרֵי לְחֻזֵר הַמְאָמַר. וְאָמַר הָרַב הַמְגִיד הַמְאָמַר לְפָנָי אַדְמו"ר הַזְקֵן, וְהוֹסִיף בְּאוֹר בְּעֵנִין גְּנָאִי נְהָרָא, שְׁהוּ בְּעֵנִין קָרִיעַת יָם סוּף.

וְסִים הַצִּמְח צִדְקָה: הַיּוֹם הָיוּ אֶצְלִי הַבַּעַל-שֵׁם-טוֹב, הָרַב הַמְגִיד, וְאֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [אַדְמו"ר הַזְקֵן], וְכָל אֶחָד אָמַר לִי הַמְאָמַר בְּסַגְנוֹנוֹ. – כְּעֹבֵר אֵיזָה שְׁעוֹת קָרָא הַצִּמְח צִדְקָה אֶת אֲדַנִּי אָבִי זְקַנִּי מוֹרֵי וְרַבִּי [מְהַר"ש] עוֹד הַפְּעַם, וְאָמַר לְפָנָיו בְּאוֹר עַל הַמְאָמַר.

ההפרש בין קליפת נוגה לג' קליפות הטמאות הוא, שבקליפת נוגה, הרע רק מעורב עם הטוב, אבל אינו מתאחד עמו, מה-שאיין-כן בג' קליפות הטמאות, ה'מעט טוב' שבהם מתאחד עם הרע

ממאמר שבת פרשת בשלח יו"ד שבט, ה'תשל"ד

הלכה יומית לעיון ברמב"ם

~ יום ראשון י"א שבט ~

מתנה מסותרת

אמר לכתבו בגלוי ובפרסום לא זכה המקבל שמא מתנה מסותרת היא, ואף שלא אמר שיכתבו בסתר – השטר פסול! וביאר:

אם נותן המתנה אמר בפירוש 'כתבו בסתר' הרי זו מתנה מסותרת בוודאות, כלשון הרמב"ם (בהלכה א') שמתנה באופן כזה 'אינה כלום'. ואילו כשלא אמר 'כתבו בסתר', אף שלא אמר שיכתבו בגלוי – סובר הרמב"ם שיש רק חשש שזו מתנה מסותרת, כמו שכתב (בהלכה ב') "זו ששין שמא מתנה מסותרת היא".

וההבדל בין ההלכות: בהל' א' (שאמר 'כתבו בסתר') זו מתנה מסותרת בוודאי, וגם אם יתפוס המקבל את המתנה ותהיה ברשותו, מוציאים אותה ממנו. ואילו בהל' ב' שלא אמר בפירוש 'כתבו בסתר' (אך לא אמר 'כתבו לו מתנה גלויה') הרי זה רק חשש שמא מתנה מסותרת היא ומספק לא זכה המקבל, אך אם יתפוס המקבל את המתנה אין מוציאים אותה מידו. וכיון שתפיסה אפשרית רק במטלטלים ולא בקרקע, מובן דיוק לשון הרמב"ם שמדובר ב'שטר מתנת קרקע', כי במתנת מטלטלים – יש אפשרות למקבל לזכות בה, אם יתפוס אותה, ורק בקרקע "לא זכה המקבל".

הלכות זכיה ומתנה פרק ה, הלכות א"ב: (א) הנותן מתנה... צריך שתהיה גלויה ומפרסמת. אמר לעדים: 'כתבו בסתר ותנו לו' – אינה כלום... (ב) לפיכך, כל שטר מתנת קרקע שאין פתוח בו: 'ואמר לנו פלוני הנותן... וכתבו לו מתנה גלויה ומפרסמת...' חוששין לה שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל.

בהגדרת 'מתנה מסותרת' נאמרו שני אופנים (ב"ב מ. ב): בלשון הראשון בגמרא, פירש רב יוסף שאמר הנותן לעדים כתבו בסתר שטר מתנה ותנוהו למקבל. ובלשון השני פירש שלא אמר לעדים שיכתבו את השטר בגלוי ובפרסום.

ומבואר בגמרא שההבדל בין שני הלשונויות הוא אם נתן מתנה בסתם, לא ציוה לכתוב את השטר בסתר אך גם לא אמר שיכתבוהו בגלוי. לפי הלשון הראשון, השטר כשר שהרי לא ציווה לכתבו בסתר. ואילו לפי הלשון השני, השטר פסול מאחר שלא ציווה לכתבו בגלוי.

והקשה ה'לחם משנה':

לכאורה, דברי הרמב"ם סותרים: בהלכה א' כתב שמתנה מסותרת היא כאשר אמר לעדים 'כתבו בסתר', ומשמע שאם לא אמר שיכתבו בסתר אך גם לא אמר שיכתבו בגלוי – השטר כשר. ואילו בהלכה ב' כתב ששטר מתנת קרקע שלא

~ יום שני י"ב שבט ~

מתי מותר לעשות קנין בשבת?

תודקק ליבום לאחור מותר, והיות שאסור לטלטל את הגט, נעשית הנתינה על ידי שיקנה הבעל לאשתו את המקום עליו מונח הגט בקנין 'חזקה' כשתסגור ותפתח את הדלת של המקום (גיטין עו. ב). ומכאן, שגם כשיש צורך בקנין, התירו ל'שכיב מרע' לעשותו בשבת!

ותירץ: את קנין האשה בקבלת הגט משכיב מרע, הנעשה בסגירת ופתיחת הדלת, התירו חכמים לעשות בשבת כיון שאינו נראה כמעשה קנין, כי רגילים לפתוח ולסגור את דלת הבית, מה שאין כן כאן שנעשה קנין חליפין, פעולת הקנין ניכרת ונראית, ולכן לא התירוהו בשבת.

אך לדעת הרא"ש (הובאה בטור שם), באמירת שכיב מרע 'קנו ממני', קונים ממנו בשבת גם במתנה שצריכה קנין, כי איסור קנין בשבת הוא גזירה מדרבנן כיון שדומה למקח וממכר,

הלכות זכיה ומתנה פרק ה, הלכה ג: לפיכך, אם אמר: 'קנו ממני' – אפלו בשבת, קונין ממנו, מפני שזה הקנין אינו צריך.

חולה 'שכיב מרע' שנתן מנכסיו ואמר 'קנו ממני', התירו לעשות לו קנין בשבת (אף שאסור לעשות קנין בשבת כיון שהוא בכלל מקח וממכר) כי חששו שמא תיטרף דעתו כשיחשוש שמא לא יקיימו את צוואתו. ולדעת הרמב"ם התירו זאת רק כאשר אין צורך בקנין (כי דברי שכיב מרע ככתובין וכמסורין) והוא כדי לפייס את דעתו, אבל במתנת 'שכיב מרע' שצריכה קנין ("כגון שכותב כל נכסיו ומפרש שלא יחזור בו אף אם יחלים – שאז מועיל הקנין"), לא התירו לעשות בשבת (טור ושלחן ערוך ח"מ סי' רנד).

והקשה ה'לחם משנה':

הרי התירו ל'שכיב מרע' לתת גט לאשתו בשבת (כדי שלא

ובשכיב מרע התירוהו (סמ"ע חו"מ שם).

וה'ערוך השלחן' (חו"מ שם) חידש:

נראה שגם הרמב"ם סובר שהתירו לעשות קנין במתנת שכיב מרע גם כשיש צורך בקנין, כי כיון שחששו חכמים שמא תיטרף דעתו, הרי זה כפיקוח נפש. ומה שכתב הרמב"ם שעושים את הקנין מפני שאין צורך בקנין, כוונתו כי אין

צריך לומר שכאשר יש צורך בקנין עושים את הקנין, כדי שלא תיטרף דעתו כשיחשוש שלא יקיימו את דבריו, אלא אפילו כשאין צורך בקנין ודבריו יקיימו אף בלא קנין ואין לחשוש שמא תיטרף דעתו – מכל מקום, כיון שביקש שיעשו קנין, אין לעבור על דבריו כי יתכן שאין בדעתו לתת בלא קנין.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

חלוקת הלוואות על ידי שכיב מרע

ששלושתם יהיו נוכחים יחד (תשב"ץ ב, רלה).

ולפי זה, יש שחידשו שמתנת שכיב מרע מועילה רק על הלוואה שנתן ליהודי אך לא על הלוואה לגוי, שכן קנין 'מעמד שלושתן' אינו מועיל בהלוואה לגוי, ומאחר וחוב זה אינו בתורת הקנאה, אינו נקנה גם על ידי אמירת שכיב מרע (תשב"ץ שם).

אך יש סוברים כי קנין מעמד שלושתן אינו מועיל בהלוואה לגוי והנותן יכול לחזור בו, אולם כל עוד לא חזר בו הלווה חייב לתת את הכסף למקבל, ודי בכך כדי להחשיב את החוב כדבר שנתפס בו קנין, ולכן אף אמירת שכיב מרע מועילה בו (שבט הלוי ח"ו סי' רג בשם שו"ת מהרי"ט).

ויש שפסקו שאין מתנת שכיב מרע חלה על הלוואה לגוי מטעם אחר, משום שמלכתחילה אינו סומך על הגוי שישלם את החוב ולכן אין תוקף להקנאה (ראה רמ"א חו"מ סי' רג ס"ב, וסמ"ע שם סקמ"ה).

אך כתב בשו"ת שבט הלוי (ח"ט סי' רג) שלפי טעם זה, אם ציווה על חלוקת אגרות חוב שברשותו וכיוצא בזה, מסתבר שהנתינה חלה, כי מאחר והדברים ניתנים למכירה ולגבייה ע"פ חוק, אין בכך חיסרון של סמיכות דעת.

הלכות זכיה ומתנה פרק י, הלכה ב: וכן שכיב מרע שֶׁאָמַר: 'הַלְוָאָה אֲוּ הַפְקָדוֹן שֶׁיֵּשׁ לִי בְיַד פְּלוֹנִי, תִּנְנוּ אוֹתָהּ לְפְלוֹנִי' – דְּבָרָיו קָנְמִין, וְאֵינוֹ צָרֵף לְמַעַמַּד שְׁלֹשֶׁתָן.

להלן (ה"ט) מבאר הרמב"ם כי מתנת שכיב מרע חלה רק על דבר שאפשר להקנות בקנין. ולכן, אם אמר "ידור פלוני בבית זה" אין בדבריו כלום, משום שאפשר להקנות חפץ ולא זכות ידור שהיא דבר שאינו ממשי.

ואם כן, מדוע מועיל ציוויו על נתינת הלוואה שיש לו אצל אחרים, הרי לכאורה החוב אינו דבר ממשי ואי אפשר להקנותו? והביאור:

אי אפשר להקנות חוב על ידי מעשה קנין רגיל כשאר חפצים, אולם אפשר להקנותו ב'מעמד שלושתם', על פי תקנת חז"ל שאם המלווה אומר ללווה "תן חוב זה לפלוני" בנוכחות אותו פלוני הרי הוא זוכה בחוב, ולכן החוב נחשב כדבר שאפשר להקנותו ומתנת שכיב מרע חלה עליו (בבא בתרא קמח, א).

ולזאת רומז הרמב"ם בדבריו "וכן שכיב מרע שאמר... דבריו קיימין ואין צריך למעמד שלשתן", היינו שאמירת החולה מועילה במקום הקנין של מעמד שלושתן, ולכן אין צורך

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מתי יש דין 'גוד או אגוד'?

בו כדי חלוקה, אין בו דין 'גוד או אגוד' כי השותף יכול לומר "על דעת כן קנינו (א: שכתנו) שנהיה שותפים ולא ניחלק".

והביא ה'מגיד משנה' את דברי הרשב"א המבאר את דעת הרמב"ם:

גם אם השתתפו בקניה או בשכירות יש דין 'גוד או אגוד' כי יכול השותף לטעון – מתחילה כששכרתי סבור הייתי שאוכל להיות שותף אתך ועכשיו נתברר לי שאיני יכול.

הלכות שכנים פרק א, הלכה ג: אֶחָד הַשּׁוֹכֵר מִחֵבְרֵי מְקַצֵּת חֶצֶר, או שְׂדֵה שְׂאִין בְּתוֹךְ דִּין חֲלָקָה, או שְׁנַיִם שֶׁשְׁכְּרוּ מְקוֹם אֶחָד בְּשֵׁתִפוֹת – כָּל אֶחָד מֵהֶן יֵשׁ לוֹ לִבֵּה אֶת חֵבְרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: 'אוֹ שְׂכָר מִמְּנֵי חֲלָקִי, או הַשְּׂכָר לִי חֲלָקֶי'.

הראב"ד השיג וכתב, שדין זה של 'גוד או אגוד' (שותף הרוצה לבטל את השותפות בנכס שאין בו כדי חלוקה יכול לומר לשותפו: מכור לי חלקך או קנה את חלקך) אינו אלא ביורשים או שקיבלו מתנה בשותפות, אבל אם קנו או שכרו בשותפות בית או שדה שאין

חלוקה לכל אחד) הוא כעין פעולת חלוקה, ורק ביורשים או במקבלי מתנה אפשר לעשות 'חלוקה' זו, אבל בקניה או בשכירות בשותפות, כיון שנעשתה על דעת שניהם ישתמשו בשותפות, לא שייך לומר שיפעלו באופן של 'גוד' או 'אגוד'.

ואילו לדעת הרמב"ם דין 'גוד' או 'אגוד' הוא תקנת חכמים מיוחדת כדי למנוע מחלוקת בין השותפים, ואם-כן הוא שייך בקונים או שוכרים בשותפות כמו ביורשים ומקבלי מתנה.

וטעם נוסף כתב ה'מגיד משנה': יכול השותף לומר בתחילה השתתפנו בקניה (או בשכירות) כדי שלא להרבות בדמי המקח, שאם אני הייתי רוצה בה וגם אתה היינו מעלים את המחיר אחד על השני, אבל עכשיו גם אם תעלה את המחיר – ההפסד הוא רק במחצית המקח. וכן יכול השותף לומר – מלכתחילה סמכתי שביכולתי לפעול על פי דין 'גוד' או 'אגוד', ולכן השתתפתי אתך.

וב'דגל ראובן' (ח"ב סי' מד) ביאר את פלוגתת הרמב"ם והראב"ד שלדעת הראב"ד דין 'גוד' או 'אגוד' (בכר ש"אין בו כדי

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מה מביא להשראת השכינה?

לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון. ומוסיף ה"ד רמה' (כ"ב סי' רפ): האיטור לפתוח פתח כנגד פתח וחלון כנגד חלון, נלמד (כ"ב שם) מהנאמר בבלעם "וירא את ישראל שוכן לשבטיו" (במדבר כד, ב) ודרשו "ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר ראויין הללו שתשרה עליהם שכינה". והמשמעות היא שבפתיחת חלון כנגד חלון, אף שמצד 'היזק ראייה' יכול הניזוק למחול על הנזק, נוסף איטור משום צניעות (שלא יסתכל לחוץ ביתו) ומחילה מצד הניזוק אינה מועילה.

וכך כתב גם הרשב"א (שו"ת ח"ב סי' רסח): מחילה מועילה רק בממונות "שאדם רשאי ליתן את שלו או לניזוק בנכסיו, אבל אינו רשאי לפרוק גדרן של ישראל ושלא לנהוג בצניעות" שהרי בכך גורם להסתלקות שכינה מישראל, כי רק כאשר אין פתיחה מכוונים זה לזה, ראויים הם שתשרה שכינה ביניהם.

הלכות שכנים פרק ה, הלכה ו: אָחֵד מִן הַשְּׁתֵּפִין שֶׁבָקַשׁ לְפָתַח לוֹ חֲלוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְחָצֵר – חֲבֵרוֹ מַעֲכָב עָלָיו, מִפְּנֵי שֶׁמִּסְתַּכֵּל בּוֹ מִמְּנוֹ... וְכֵן לֹא יִפְתְּחוּ הַשְּׁתֵּפִין בְּחָצֵרָן פֶּתַח בֵּית כְּנָגְד פֶּתַח בֵּית, אוֹ חֲלוֹן כְּנָגְד חֲלוֹן.

אסור לפתוח חלון לחצר השותפים, אף שפותח החלון יכול לטעון לשותפו: הרי יכול אני לראות מעשיך כשאני נמצא בחצר ואיני מזיקך יותר בפתיחת החלון! כי השותף יענה לו: כשלא היה חלון פתוח לחצר, הייתי צריך להצטנע רק בהיותך בחצר, ובפתיחת החלון אתה מוסיף 'היזק ראייה' ואצטרך להצטנע אף כשאתה בבית (בבא בתרא נט, ב ורשב"ם שם). ומה מוסיפה ההלכה "וכן לא יפתחו השותפין בחצרן... חלון כנגד חלון", הרי כבר נאסר לפתוח חלון לחצר השותפים (אף שלא כנגד החלון)?

ומבאר ה'בית יוסף' (חור"מ סי' קנד ס"ה): אמנם, השותף יכול לעכב עליו מלפתוח חלון לחצר, אך אם נתן לו רשות, הרי הוא רשאי לפתוח חלון או פתח לחצר, אבל אינו רשאי

~ יום שישי ט"ז שבט ~

חזקה בהיזק ראייה

זה, ויכול כל אחד מהם לכופף את חברו לעשות מחיצה למניעת היזק ראייה!
ובביאור הרבנים יש לומר: בחצר השותפים, היזק הראייה שמזיקים זה את זה בא ממילא, בלא עשיית שום מעשה, ולכן אין להם חזקה, מה שאין כן כאן שעשה המזיק מעשה, שפתח חלון לחצר חבירו, יש לו חזקה (מ"מ לעיל פ"ב הי"ד. כס"מ כאן).

וכן נפסק ב'שלחן ערוך' (חור"מ סי' קנד ס"ח) שבעושה מעשה, כגון פותח חלון על חצר חבירו – יש לו חזקה, אך כאשר הם

הלכות שכנים פרק ז, הלכה ו: הָרִי שֶׁפָּתַח חֲלוֹן לְחָצֵר חֲבֵרוֹ, וְחָלַל לוֹ בְּעַל הַחָצֵר, אוֹ שִׁנְגַלָּה דַּעְתּוֹ שֶׁהֵנִיחוֹ, כְּגוֹן שֶׁבָּא וְסָעַע עִמּוֹ, אוֹ שִׁדְּעָה הֶנּוּק וְלֹא עָרַעַר – הָרִי זֶה הַחֲזִיק בְּחֲלוֹן, וְאֵינוֹ יֹכֵל אַחַר כֵּן לְחַזֵּר וּלְעָרַעַר עָלָיו לְפָתוֹם.

לדעת הרמב"ם, הפותח חלון לחצר חבירו, אף שיש כאן היזק ראייה – אם מחל ולא מיחה בו, יש לבעול החלון חזקה על כך ובעל החצר אינו יכול לערער עליו.

והנה, לענין חצר השותפים שעמדה שנים רבות בלא מחיצה, כתב הרמב"ם לעיל (פ"ב הי"ד), שאין להם חזקה זה על

אינו מזיק לבעל החלון, וכיון שבעל החצר שתק ולא מיחה – אינו יכול לחזור ולערער עליו. מה שאין כן בחצר השותפים, ששניהם מזיקים זה לזה, יכול לומר לא מחיתי כי "למה היה לי למחות יותר ממך, והלא הייתי מזיקך כמו שהיית מזיקני, והייתי מצפה אולי תפתח אתה לתבוע".

מזיקים זה את זה בראיה, בלא עשיית שום מעשה – אין להם חזקה. והסמ"ע (שם סק"ג, בשם הרא"ש) חילק בין פותח חלון לחצר חברו לחצר השותפים: חזקה היא כאשר אחד החזיק וחברו לא מיחה בו, ואת זה ניתן לומר כאשר המחזיק הוא מזיק ואינו ניזק, כגון זה שפתח חלון לחצר חברו, שבעל החצר

~ שבת קודש י"ז שבט ~

נוק של אדם או של רוח?

כוונתו, ומדוע כאן פטור מטעם שהרוח הולכה את העפר הפוך מכוונתו?

ומבאר הרשב"א (ב"ב כו, א): באבנים ומשאות שנפלו מהגג על ידי הרוח, כובד המשא הוא שהזיק, וכיון שהנוק בא מכוח ממונו חייב, אך בעפר מצד עצמו אין משקל כדי שיוזק, ורק הרוח מזיקה באמצעותו כשמכה בה על פני העוברים ושבים ולכן הנוק מתייחס לרוח ובעל העפר פטור.

וה'נתיבות המשפט' (נתיבות המשפט קנה, יח) מבאר: אדם חייב על ממונו שהזיק רק אם היה יכול לשמור שממונו לא יזיק מבלי להימנע לחלוטין מהשימוש בו, כגון שמירה על שורו שלא יזיק או שימוש באש תוך זהירות שלא תתפשט ותזיק, אך העושה מלאכה הגורמת להתפשטות כאשר אין כל דרך להימנע מכך אלא אם כן ימנע ממלאכתו לחלוטין, פטור כי במקרה זה אין התורה מחייבת לא לעשות המלאכה אלא על הניזק להרחיק את עצמו ממקום החשש לנוק.

הלכות שכנים פרק יא, הלכה ב: אם הוליכה הרוח המצויה את המין ואת העפר והזיקה בהו, הרי זה פטור מלשלם; שהרוח היא שסיעה אותו, ואין נזק זה בא מכת המזיק עצמו.

בהלכות נזקי ממון (פ"ד ה"ז) פסק הרמב"ם שהמלכה אש וליבתה הרוח עמו חייב לשלם על הנוק שייעשה מאש זו, כי הוא הגורם לנוק, ואם-כן מדוע כאן לא יתחייב כשהרוח הולכה המוך והעפר?

ומבאר הש"ך (ס"ח ת"ח סק"ד):

כאן כוונתו שהעפר ייפול לארץ והרוח מוליכה את העפר להיפך מכוונתו ולכן אין לייחס את הנוק אליו, ואילו המלכה את האש כדי שתתפשט, הרוח סייעה לו למלא את כוונתו ולכן כל המעשה מתייחס אליו.

אך עדיין צריך ביאור: המניח אבנים או משאות בראש גג ובאה רוח מצויה והפילה אותם חייב (ב"ק ו, א) על אף שכוונתו היתה שישארו בראש הגג והרוח פעלה כנגד

המשך ביאור למס' בבא קמא ליום שבת קודש עמ' ב

16 ממשיכה הגמרא לבאר את שיטת רבי יהודה: טעמו שסומא פטור
17 מחייבי מיתות בית דין, משום דאתיא – נלמד חיוב מיתת בית דין
18 בגזירה שוה של המילה 'רוצח' 'רוצח' מחייבי גליות, שנאמר לגבי
19 מיתת בית דין (במדבר לה לא) 'ולא תקחו כפר לנפש רצח', ונאמר
20 לגבי גלות (דברים יט ג) 'לנוס שמה כל רצח', וכשם שסומא פטור
21 מגלות, כפי שדרש רבי יהודה לעיל, כך הוא פטור ממיתת בית דין.
22 ממשיכה הגמרא לבאר: טעמו של רבי יהודה הפטור סומא מחייבי
23 מלקות, משום דאתיא בגזירה שוה של המילה 'רשע' 'רשע' מחייבי
24 מיתות בית דין, שנאמר בחיוב מלקות (שם כה ב) 'והיה אם בן
25 הבות הרשע, ובחייבי מיתת בית דין נאמר (במדבר לה לא) 'אשר
26 הוא רשע למות', וכשם שסומא פטור ממיתת בית דין, כך הוא
27 פטור ממלקות.
28 מביאה הגמרא ברייתא נוספת בדעת רבי יהודה: תניא אידה, רבי
29 יהודה אומר, סומא שבייש אין לו חיוב של תשלום בישת,

1 הרג 'בלא ראות', פרוט לסומא שאינו רואה כלל, שפטור מגלות,
2 דברי רבי יהודה. רבי מאיר חולק ואמר, לשון 'בלא ראות' באה
3 לרבות את הסומא. מבארת הגמרא את טעמי מחלוקתם: מאי
4 טעמא דרבי יהודה, אפר לה, נאמר לגבי רוצח בשוגג (דברים יט ה)
5 'ואשר יבא את רעהו בער להטב עצים', ומשמע שכל מי שיכול
6 לבא ליער חייב, ואפילו סומא, לכן כתב רחמנא 'בלא ראות',
7 למעוטי סומא מגלות. ואילו רבי מאיר טובר, כיון דכתב רחמנא
8 'בלא ראות', למעוטי סומא, ועוד כתב רחמנא (שם יט ד) 'בכלי דעת'
9 ונז', והיינו אדם שיכול לדעת, ובמקרה היה מעשהו 'בכלי דעת',
10 ולמעוטי סומא שכל מעשיו נעשים ללא ידיעה ברורה, הוי שתי
11 דרשות אלו מיעוט אחר מיעוט, ומידה היא בתורה שאין מיעוט בא
12 אחר מיעוט אלא כדי לרבות את הדבר המתמעט, ויש לרבות
13 סומא, שחייב גלות. ואילו רבי יהודה סובר שההוא – הפסוק של
14 'בכלי דעת', אינו ממעט סומא. אלא פרוט לאדם המתכוין להרוג
15 הוא דאתא ו-בא, שחייב מיתה ולא גלות.

שיעורי רמב"ם - ג' פרקים ליום

רָצָה¹² - מְקַבֵּל; אִם לֹא רָצָה - אֵינּוּ מְקַבֵּל. שְׁזָכְנוּ¹³ לְאָדָם שֶׁלֹּא בְּפָנָיו, וְאֵין חֲכִין לוֹ אֶלָּא בְּפָנָיו; וְזָכוּת הוּא שְׁתַּנְתֵּן לוֹ מִתְּנָה, אִם יִרְצָה, אָבָל אִם לֹא יִרְצָה - אֵין נוֹתְנִין מִתְּנָה לְאָדָם בְּעַל פְּרָחוּ.

(10) גיטין יא: במשנה. (11) בבא בתרא קלח. (12) הסכים מפורש מיד עם קבלת המתנה לידו, או שתק ולא מחה. (13) גיטין שם במשנה.

ג. זָכָה¹⁴ לוֹ עַל יְדֵי אַחֵר, וּכְשֶׁשָּׁמַע הַמְּקַבֵּל שֶׁתֵּק, וְאַחֵר כִּף צָנוּחַ וְאָמַר 'אֵינִי מְקַבֵּל' - הֲרִי זֶה סִפְקָא¹⁵ אִם זֶה שֶׁשָּׁתַק כִּכְר רָצָה¹⁶, וְזֶה שֶׁחָזַר וְצָנוּחַ חָזַר בּוֹ¹⁷; אוֹ שֶׁשָּׁתַק מִפְּנֵי¹⁸ שְׁעֵדִין לֹא הִגִּיעַ לְיָדוֹ כְּלוּם¹⁹, וְזֶה שֶׁצָּנוּחַ הוֹכִיחַ²⁰ סוֹפּוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ²¹. לְפִיכֶף: אִם קָדַם אַחֵר וְזָכָה בָּהּ לְעֶצְמוֹ - אֵין²² מוֹצִיאֵין מִיָּדוֹ; שְׁמָא הַמְּקַבֵּל זָכָה, וְכִינּוֹן שְׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֵה בָּהּ' הֲרִי הִפְקִירָהּ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²³, וְזֶה שֶׁקָּדַם וְלָקְחָהּ מִן הַהִפְקָר - זָכָה. וְאִם חָזְרוּ הַבְּעָלִים הֲרֵאשׁוּנִים וְתִפְשׁוּהָ מִיָּד זֶה שֶׁקָּדַם וְזָכָה בָּהּ - אֵין מוֹצִיאֵין אוֹתָהּ מִיָּדָם; שְׁמָא הַמְּקַבֵּל לֹא זָכָה, וְכִינּוֹן שְׁאָמַר 'אֵינִי רוֹצֵה' הוֹכִיחַ סוֹפּוֹ עַל תְּחִלָּתוֹ, וְלֹא קָנָה אוֹתָהּ, וּבְרִשׁוֹת בְּעָלִים הֲרֵאשׁוּנִים הִיא קְנִימַת עֲדִין.

(14) בבא בתרא שם. מימרא של רב נחמן בר יצחק, וברייתא המובאת על ידו, ובה מחלוקת על נושא זה בין החכמים ורבין שמעון בן גמליאל, לפי הפירוש של רבא בחולין ט: (15) בבבא בתרא שם לא הכריעו בין התנאים, ובחולין (שם) הביאו עובדא, שלא רצו בה להכריע. (16) ששתיקה זו כמו כל שתיקה שפירושה הסכמה. (17) ודינו כמו שכתב בהלכה א. (18) כדברי רבא (בבא בתרא שם). (19) ואין לו עדיין על מה לצווח או למחות. (20) גילה. (21) שאף אז כששתק דעתו הייתה לשלילה. (22) כדין כל ספק בממון. (23) בהלכה א.

ד. רְאוּבֵן שֶׁרָצָה לְתַן מָאָה דִּינָרִין לְשִׁמְעוֹן, וְשָׁלַח לוֹ הַמָּאָה עַל יְדֵי לִוִי: אִם אָמַר לוֹ 'זָכָה'²⁴ בְּמָאָה זִוּוֹ לְשִׁמְעוֹן', אוֹ 'תֵּן'²⁵ מָאָה זִוּוֹ לְשִׁמְעוֹן' - אֵינּוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ²⁶; אָבָל אִם אָמַר לוֹ 'הוֹלֵךְ'²⁷ מָאָה זִוּוֹ לְשִׁמְעוֹן' - יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ עַד שֶׁיִּגִּיעַ הַמָּאָה לְיָד שִׁמְעוֹן.

(24) בלשון זו אין כל ספק שוודאי זכה המקבל, אף על פי שלא הגיע לידו, כיוון שבא ליד השליח, ראה גיטין יא: יד. ועוד. (25) גיטין יא: "כל האומר תנו כאומר זכור". (26) רק לעניין זה, שאינו יכול לחזור בו, אמרו "תן - זככה", אבל לעניין זכייה אין הדבר כן, אלא אינו זוכה עד שיגיע לידו, כמפורש להלן הלכה יא. אולם כל זה אינו אלא

~ יום ראשון י"א שבט ~

הַלְכוּת זְכוּיָה וּמִתְּנָה

פֶּרֶק רְבִיעִי

(1) נתבאר בו המקבל מתנה ואינו רוצה בה או שלא הגיעה לידו, ודין הזוכה במתנה על יד אחרים או על יד רשותו, ודין אם נחלקו זה ואומר נתתיה וזה אומר לא קיבלתיה או שאומר בהיפך.

א. הַמְּקַבֵּל אֶת הַמִּתְּנָה וְזָכָה² בָּהּ, וְאַחֵר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ וְהוּא שוֹתֵק חָזַר בּוֹ וְאָמַר 'אֵינִי רוֹצֵה בָּהּ'³, אוֹ 'אֵינִי מְקַבֵּל'⁴, אוֹ 'הֲרִי הִיא בְּטִלָּה'⁵, אוֹ שְׁאָמַר 'מוּם זֶה נִרְאָה לִי בָּהּ'⁶ - לֹא אָמַר כְּלוּם⁷. וּכְשֶׁשָּׁאֵין הַנּוֹתֵן יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ, כִּף הַמְּקַבֵּל אֵינּוּ יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ אַחֵר שֶׁזָּכָה. מִתְּנָה זֹאת שְׁאָמַר הַמְּקַבֵּל 'אֵינִי רוֹצֵה בָּהּ' אַחֵר שֶׁבָּאָה לְיָדוֹ - הֲרִי הִיא הִפְקָר, וְכָל הַקּוֹדֵם בָּהּ - זָכָה בָּהּ; שֶׁהֲרִי הִפְקִירָהּ הַמְּקַבֵּל אַחֵר שֶׁזָּכָה בָּהּ. אָבָל⁸ אִם הָיָה צוּנוֹחַ מֵעַקְרוֹ - לֹא קָנָה הַמְּקַבֵּל, וְחוֹזְרָתָ⁹ לְבְּעָלִים הֲרֵאשׁוּנִים.

(2) בקניין הראוי. (3) "אי אפשי בה". בבא בתרא קלו: "אמר רב יהודה אמר שמואל הכותב נכסיו לאחר ואמר הלה אי אפשי בהן - קנה, ואפילו עומד וצווח", אם שתק מעיקרא. (4) היינו "אינה מתנה" שבכרייתא שם. ורבינו גרס כגירסת הספרים בגיטין לב. ובכריתות כד. שהובאה בתוספות שם דיבור המתחיל מבוטלת "אי אפשי בה, בטלה היא, אינה מתנה - דבריו קיימין" וכמסקנת הגמרא בכריתות שם "דבריו קיימין" אינו שיחזור לבעלים אלא שהוא לא קנה אותם, והם הפקר אין הכוונה לעבר וחזור לבעל המתנה אלא לעתיד והם הפקר. (5) בגמרא שם "בטלה היא" ורבינו אינו מחלק ביניהם (ועיין ראב"ד). וכן נראה להלן הלכה יג שכתב "או שאמר בטילה, אבל אם אמר סתם "בטילה היא", לא אמר כלום. וכן כתב המגיד משנה שם. (6) המדובר במום גלוי שוודאי ראה אותו מיד ומכיוון ששתק אז ודאי הסכים וקיבל, וכשאומר עתה "מום זה נראה לי בה" אינו יכול לבטל את המתנה למפרע (ראה כסף משנה). (7) שכל אלו אינן לשונות של עבר, לבטל המתנה למפרע, אלא לשונות של להבא. (8) בבא בתרא קלח. מסקנת רבי אבא בר ממל. (9) לפי פירוש התוספות (שם דיבור המתחיל כאן).

ב. הַמְּזָכָה¹⁰ לְחַבְרוֹ בְּמִתְּנָה עַל יְדֵי אַחֵר - פִּינּוֹן שֶׁחָזִיק בָּהּ אַחֵר, כְּגוֹן שֶׁשָּׁמַע הַמְּטַלְטֵלִין אוֹ הִגִּיעַ שֶׁטֶר הַקְּרָקַע לְיָדוֹ אוֹ הִחְזִיק בְּקְרָקַע, זָכָה חָבְרוֹ, אִף עַל פִּי שֶׁלֹּא הִגִּיעַ הַמִּתְּנָה לְיָדוֹ, וְאֵין הַנּוֹתֵן יְכוּל לְחַזֵּר בּוֹ. אָבָל¹¹ הַמְּקַבֵּל - יָדוֹ עַל הָעֲלִיוֹנָה: אִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

43) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרב אשי בלשון אחרונה.
44) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לרבינא, שאמר שישאל זוכה לגוי מדברי סופרים.

ז. קָטָן⁴⁵ שְׁנוֹתַי לֹא צָרוּר⁴⁶ וְזוֹרֵק⁴⁷, אֶגְזוּ וְנוֹטְלוּ⁴⁸ - זֹכֶה לְעֶצְמוֹ⁴⁹, וְאֵינוֹ זֹכֶה לְאַחֲרִים; פְּחוּת⁵⁰ מִזֶּה - לֹא זֶכֶה לְעֶצְמוֹ וְלֹא לְאַחֲרִים. וְכֵן הַשּׁוֹטֵה אֵינוֹ זֹכֶה לֹא לִי⁵¹ וְלֹא לְאַחֲרִים. וְהַמְזַכֶּה לְשׁוֹטֵה עַל יְדֵי בֶן דָּעַת - זֶכֶה⁵². אֲבָל הַחֵרֵשׁ זֹכֶה⁵³ לְעֶצְמוֹ⁵⁴, כִּמּוֹ שֶׁבְּאַרְנוּ בְּהַלְכוֹת גְּזֵלָה⁵⁵.

45) גיטין סה. מימרא של רבא. 46) אבן. 47) הרי יודע הוא לברוח מן הרע. 48) הרי שיוודע לבחור בטוב. 49) מן התורה. לפי שדעת אחרת מקנה לו (מגיד משנה כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א. עיין שם), אבל במציאה אין לו קניין מן התורה אלא מדרבנן משום דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). 50) שם. 51) מן התורה, אבל מדרבנן, זכה, ואסור לגזול ממנו מפני דרכי שלום (פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה יב). ומקור הדבר ממה שאמרו ביבמות ק"ג: ששוטה אין לו יד לקנות (קצות החושן סימן רמג סעיף קטן ה). ויש שהביאו מסוגיית הגמרא ביבמות לא. וכתובות כ. וי"א על פי ששם מדובר במקח וממכר, שגם בקטן אינו מן התורה, כיוון שנתנית הדמים שלו אינה נתנית (מגיד משנה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) - סובר רבינו שכל עיקר תקנת חכמים בקטן וחרש במקח וממכר משום כדי חייהם (פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) אינו אלא מפני שיש להם קניין מן התורה במתנה. ושוטה שלא תקנו בו חכמים קניין במקח וממכר, הוא מפני שאין לו שום קניין מן התורה, ואף לא במתנה, וראה להלן לגבי חרש]. 52) שוודאי אינו גרוע מקטן בן יום אחד דלהלן הלכה ח (סמ"ע רמג סעיף קטן ל). ומה שאמרו ביבמות ק"ג. שפיקח שנשא שוטה, זכתה וראה במגיד משנה. אבל צריך עיון ממה שאמרו בבבא מציעא עב. שזכין לקטן מפני שעתיד להיות גדול, ואין זכין לגוי שבלי מעשה גירות לא יהיה ישראל, ואם כן גם שוטה, מי יודע אם יתרפא, ואף אם יתרפא זה לא יהיה ממילא אלא על ידי מעשה. וראה בקצות החושן שם סעיף קטן ו. 53) והיינו, כאמור, במציאה מפני דרכי שלום, ובמתנה מן התורה. 54) [נלמד מתוך מה שתיקנו חכמים שמקחו מקח וממכרו ממכר, משום כדי חייו (למעלה פרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה א) ואם אין לו עיקר קניין מן התורה במתנה לא היו חכמים מתקנים במקח וממכר. וההבדל בין שוטה לחרש הוא: שוטה אין לו יד (יבמות ק"ג); ואילו חרש יש לו יד שהרי חרשת מקבלת גיטה (שם ק"ב), ראה בקצות החושן שם סעיף קטן ה]. ורק לעצמו יש לו יד אבל לזכות לאחרים אינו יכול, כמפורש בבבא מציעא ח. 55) פרק יז הלכה ד, שחרש אינו מקנה לאחרים (ראה בהערה הקודמת. ועיין מגדל עוז ולחם משנה).

ח. זְכִינָן⁵⁶ לְקָטָן אֶפְלוֹ בֶן יוֹם אֶחָד⁵⁷, וְלְגְדוֹל⁵⁸ בֵּין בְּפָנָיו בֵּין שְׁלֵאל בְּפָנָיו⁵⁹. וְחֵצְרוֹ⁶⁰ שֶׁל אֶדָם קוֹנֶה לֹא

באומר "תן", אבל באומר "זכה" - זכה מיד (ראה פרק ו מהלכות עבדים הלכה א). ומה שכתב רבינו "אינו יכול לחזור בו" - לא כתב אלא על "תן" ולא על "זכה". 27) ומשמעותו שהנותן עושה אותו רק שליח להולכה, ולא שנותן לו לזכות מיד בשביל המקבל, שם יד: ולב: (וראה להלן פרק י הלכה יב בדין שכיב מרע). ודקדק רבינו לכתוב "ראובן שרצה ליתן וכו'" שדווקא במתנה הדין כן, אבל בפריעת חוב אינו יכול לחזור בו (פרק ט"ז מהלכות מלוה ולוה הלכה ב) וכן בהחזרת פיקדון כשהנפקד כבר בו עד עכשיו (פרק א מהלכות שכירות הלכה ו), ועיין רבב"ד.

ה. הַלֵּךְ²⁸ לְוֵי בְמֵאָה זֶוּז שֶׁשֶׁתְּלַחֵהוּ עִמּוֹ לְהוֹלִיכֵן לְשִׁמְעוֹן, וּבִקֵּשׁ שִׁמְעוֹן וְלֹא מִצְאָהוּ - יַחְזִיר לְרֵאֲבוּב²⁹. מֵת³⁰ שִׁמְעוֹן בְּחַיֵּי רֵאֲבוּב - יַחְזִיר לְרֵאֲבוּב³¹ אוּ לְיֹרְשָׁיו³². מֵת רֵאֲבוּב בְּחַיֵּי שִׁמְעוֹן - יִתֵּן הַמֵּאָה לְשִׁמְעוֹן אוּ לְיֹרְשָׁיו³³; שִׁמְעוֹן³⁴ לְקִיָּם דְּבָרֵי הַמֵּת, וְאֵף עַל פִּי שֶׁאָמַר הַדְּבָרִים וְהוּא בְּרֵיא³⁵, שֶׁהָיָה הַמֵּאָה בְּיָדוֹ שֶׁל שְׁלִיחַ עֲדִין³⁶.

28) המשך להלכה הקודמת והמדובר כשאמר לו "הולך". ומקור הדברים בברייתא שם יד: 29) שהרי הולך לאו כזכי, ולא זכה השליח בשביל המקבל. 30) ברייתא שם. 31) כנ"ל, שלא זכה עדיין שמעון, והנותן התכוון רק לשמעון ולא ליורשיו. 32) של ראובן אם מת ראובן אחרי מיתת שמעון. 33) שהרי מיד עם מיתת ראובן, זכה בהם שמעון, מפני הטעם הבא בסמוך ש"מצוה לקיים דברי המת", וממנו זכו היורשים (עיין רש"י שם וש"ך סימן קכה סעיף קטן לג). 34) גיטין שם ברייתא בשם רבי מאיר. 35) כדברי רב פפא שם. ובדין שכיב מרע, ראה להלן פרק י הלכה יב. 36) שלא החזיר לראובן בחייו של זה ובידו לקיים דברי המת. [בתוספות כתובות ע. דיבור המתחיל הא, הוכיחו שלא אמרו מצוה לקיים דברי המת אלא אם נמסר ליד שליח לשם כך (וראה להלן פרק י"א הלכה כג בהגהות מיימוני אות ט). שאם לא כן למה הוצרכו לתקן בשכיב מרע שיהיו דבריו ככתובין וכמסורין. וזה גם מקור לדברי רבינו].

ו. אֵין אֶדָם זֹכֶה בְּמִתְנָה לְחֵבְרוֹ עַד שִׁיחֶיהָ הַזֹּכֶה גְדוֹל³⁷ וְכֵן דָּעַת. וְאֶחָד אִישׁ וְאֶחָד אִשָּׁה³⁸, וְאֶפְלוֹ אִשָּׁת אִישׁ³⁹, וְעַבְדֵי וְשִׁפְחָה⁴⁰. אֲבָל הָעֶפְרוֹם אֵינוֹ זֹכֶה; הוֹאִיל וְאֵין רְאוּי לְשְׁלִיחוֹת לְעוֹלָם⁴¹, כִּף אֵינוֹ זֹכֶה לְיִשְׂרָאֵל⁴². וְכִשֵּׁם שֶׁאֵין יִשְׂרָאֵל נֹעֵשֶׂה שְׁלִיחַ לְעֶפְרוֹם⁴³, כִּף אֵינוֹ זֹכֶה לְעֶפְרוֹם⁴⁴.

37) עירובין עט: במשנה וקידושין מב. מימרא של רב יצחק. 38) עירובין שם. 39) עירובין שם: "על ידי אשתו". 40) בעירובין שם: "ולא על ידי עבדו ושפחתו הכנענים, מפני שידן כידו", הרי שרק על ידי עבדו אינו יכול לזכות לאחרים, אבל על ידי עבד כנעני של אחר יכול הוא לזכות לאחרים. וראה בפרק א מהלכות עירובין הלכה כ. 41) להוציא מדברי רב אשי לפי לשון אחת בבבא מציעא עא: שרק לעניין תרומה אין שליחות לגוי, אבל לעניין אחר יש לו שליחות. 42) שזכייה היא מטעם שליחות.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שאינה משתמרת, אם הייתה המציאה קרובה אליו בתוך ארבע אמות, שוודאי זכה בה, אף על פי שלא אמר, כיוון שעומד קרוב לה. (71) תקנת חכמים היא כדי שלא יריבו המוצאים זה עם זה (הלכות גזילה שם הלכה ט). (72) רחוב צדדי, או קרן זוית של רשות הרבים (מגיד משנה שם). והיא מימרא של רב ששת בבבא מציעא י: שבסימטא "לא דחקי רבים". (73) גמרא שם. וגם שם לא שכיחי רבים (כתובות לא:). (74) שם, תשובת רב פפא, ולפי גירסת הרי"ף. (75) שם בדברי רב ששת: "רשות הרבים דקא דחקי רבים לא תקינו רבנן [ארבע אמות]". (76) שם, לרב פפא. (77) שם יא. לפי הלשון האחרונה, ולדברי הכל, או זו שלפני האחרונה, וכרבי יוחנן משום רבי ינאי. (78) שבקטנה גילתה התורה שחצרה נחשבת כידה לעניין גט. ולומדים מזה גם ליתר השטחים, כגון מציאה ומתנה, מה שאין כן בקטן. (79) שהחצר אינה נחשבת אצלו כיד, וגם אינה יכולה להיות נחשבת כשליחות, שאין שליחות לקטן. ואף על פי שזכין לקטן (למעלה הלכה ח), הרי שזכייה אינה מטעם שליחות - אינה דומה חצר לשליח ממש שעושה פעולת הקניין וזוכה עבור הקטן (וראה בהשגת הראב"ד כאן ובפרק כ"ט מהלכות מכירה הלכה יב וקצות החושן סימן רמג סעיף קטן יא).

י. המתנה⁸⁰ כגט⁸¹, שאין אדם יכול למסר דברים⁸² לשליח. כיצד? אמר לשלשה: אמרו לפלוני ופלוני שיקטבו ויחיתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אין זה פלוני⁸³; ואם אמרו לאותן העדים וכתבו ונתנו למקבל - לא קנה. וכן אם אמר לשנים: כתבו וחתמו בשטר מתנה ויתנוהו לפלוני - אינן יכולין לומר לסופר לכתב, אלא הן עצמן פותבין, כמו כגט⁸⁴.

(80) גיטין כט. כשמואל וכרבא, ולא כרב ואביי. (81) וראה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ו. (82) שהשליח יאמר דברים מסויימים למישהו, במקום שיעשה פעולה מסויימת. (83) שדברים אינם נמסרים לשליח (משנה גיטין טו:). אפילו אם אמר להם שיאמרו לאחרים (שם עא.). וראה בהלכות גירושין שם. וכל שכן אם אמר להם רק: "תנו גט לאשתי". שאף על פי שהם שלושה ונראה שעשה אותם בית-דין שיאמרו לאחרים לכתוב ולחתום - לא קנה שאין זה עדיף מ"אומר אמרו" וראה בלחם משנה פרק ב מהלכות גירושין הלכה ה. [נכתב הטור בשם הראב"ד "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם והוא הדין אם אומר להם תנו" ואף על פי שלפנינו בראב"ד אין הנוסחא כן. נראה שנוסחת הטור היא הנכונה, וזהו פירושו: אם "אומר אמרו" לא מועיל למה שאמר ואם אמרו לעדים וכתבו לא קנה - כל שכן שאם לא עשו כמאמרו אלא חתמו הם בעצמם, שוודאי לא עשו כלום, שהרי על זה לא נצטוו (ולפי הנראה נפלו מלים אלו "וכל שכן אם חתמו הם בעצמם" בטעות מלשון הראב"ד "הנ"ל אל תוך דברי המגיד-משנה, ועיין לחם משנה) "והוא הדין אם אומר להם תנו" כלומר גם באומר להם תנו, ואמרים שברור הדבר שעשאו בית-דין ולא מועיל אם הם

שלא מדעתו. אף על פי שאינו עומד שם, פיןן שהגיע המתנה לחצרו⁶¹ - פאלו זכה בה אחר⁶².

(56) כלומר, אחר זוכה עבורו, בבא בתרא קנו: במשנה, ונראה מדברי רבינו שזהו מן התורה. וכנוסחת הספרים (שהובאה בתוספות כתובות יא. דיבור המתחיל מטבילין) בבבא מציעא שם שגרסו "קטן - אף על גב דלית ליה שליחות אית ליה זכיה" ולא גרסו "מדרבנן" וכן הוא בכמה כתבי יד. ראה בדקדוקי סופרים לבבא מציעא שם. (57) [שהרי למאן דאמר אדם מקנה לדבר שלא בא לעולם מוכין אף לעובר. בבא בתרא קמא: וראה למעלה פרק כ"ב מהלכות מכירה הלכה י. (58) שם קנו: במשנה לפי רבי יהושע. ולפי רבי מאיר בכרייתא שם - גם לדברי רבי אליעזר. (59) משנה בגיטין יא: וראה למעלה הלכה ב. (60) בבא קמא מט: מימרא של רבי יוסי בר חנינא. (61) או לאוויר חצרו, ראה בפרק ה מהלכות גירושין הלכה ג. (62) כלומר, כאילו זכה בה על ידי שליח, שחצר מטעם שליחות היא (בבא מציעא י:).

ט. במה דברים אמורים⁶³? בהצטרף המשתמרת⁶⁴; אבל בהצטרף שאינה משתמרת⁶⁵, כגון שדהו וחרבנתו - עד שיהיה עומד בצדה⁶⁶ ויאמר: זכתה לי שדי⁶⁷. וכן ארבע⁶⁸ אמות⁶⁹ של אדם שהוא עומד בצדה⁷⁰ קונין לו⁷¹, בסמטא⁷² או בצדי רשות הרבים⁷³ או בהצטרף שאין לה בעלים⁷⁴; אבל ברשות הרבים⁷⁵ או בשדה חברו⁷⁶ - אינו זוכה עד שגיעע מתנה לידו. וקטנה⁷⁷ תזכה לה חצרה⁷⁸ וארבע אמות שלה; אבל הקטן⁷⁹ אינו זוכה עד שתגיעע מתנה לידו או עד שיזכה לו אחר.

(63) שחצרו קונה לו, אף על פי שאינו עומד שם. (64) שם יא. שאז היא נחשבת כשליח המשמר דבר הנשלח על ידו (כסף משנה בשם הרי"ן). (65) שאז אינו דומה לשליח (שם). (66) שאז היא משתמרת על ידו. וראה במגיד משנה פרק י"ז מהלכות גזילה הלכה ח. שיש מחלוקת בין המפרשים אם צריך לעמוד בתוך השדה או שאפשר לעמוד גם מחוצה לה. ודעת רבינו, שגם במתנה צריך שיעמוד בצד שדהו ודלא כרב פפא בבבא מציעא יא: אלא כפי התירוצין הראשון שם בגמרא. וכן נראה בקידושין כו: ויש פוסקים כרב פפא (מגיד משנה). (67) דעת רבינו שבחצר שאינה משתמרת ועומד בצידה צריך גם אמירה. כמו שאמרו במשנה (שם יא): "ראה אותן רצין וכו" ואמר זכתה לי שדי וכו'". וכן כתב רבינו בהלכות גזילה שם. ובתוספות שם דיבור המתחיל זכתה, כתבו ש"אמר" לאו דווקא. (68) בבא מציעא י. מימרא של ריש לקיש משום אבא כהן ברדלא, ורא"ש בשם הירושלמי (שם) שקונות גם במציאה וגם במתנה. (69) שיעור קומה של אדם בפשוט ידיים ורגליים. (70) ואף על פי שבחצר שאינה משתמרת, צריך גם עמידה בצידה וגם אמירה, כנ"ל - בארבע אמות, אין צורך באמירה "מפני שהוא יכול לנטות עצמו וליטלה" (מגיד משנה בהלכות גזילה שם). [וברור הדבר שגם בחצר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אוֹמֵר לֹא כָּתַב וְלֹא נָתַן לִי: אִם הִמְקַבֵּל מִתְּנָה הוּא שְׂאֵמֵר בֶּן - הוֹדָאת בְּעַל דִּין¹⁰⁰ כְּמֵאָה עֲדִים הוּא, וְהִנּוּחַן אוֹכַל פְּרוֹת שְׂדֵהוּ; וְאִם בֶּן הִמְקַבֵּל הוּא שְׂאֵמֵר לֹא נִתְּתָה לְאֲבִי שְׂדֵה זו', וְהוּא אוֹמֵר 'כְּתַבְתִּי וְנִתְּתִי לוֹ' - מְנִיחִין אֶת הַפְּרוֹת עַל יְדֵי שְׂלִישׁ עַד שְׁיִנְדַע הַדְּבָר הַיָּאֵף הוּא¹⁰¹.

95) שם, המשך הברייתא. (96) המדובר, כשהמקבל רוצה במתנה אלא שמספר האמת שלא קיבלה (סמ"ע רמה סעיף קטן ז). (97) יש לשון "חשש" שאינו ספק, אלא וודאי (תוספות שם דיבור המתחיל חיישנין). וכן לשון התוספתא (בבא בתרא פרק י'): "לא אמר כלום", והיינו, שאין מתחשבים כלל עם דברי המקבל. ברם בשולחן-ערוך חושן משפט סימן רמה, סעיף ד, מביא המחבר לשון "דאיכא למימר", והיינו, שיש לומר, ואין וודאות גמורה. ולכאורה, זהו פירוש המלה "שמא". (98) וזה לא ידע על זה כלל. וכך אנו יכולים על ידי זה לסלק את הסתירה שביניהם ולאמת את דברי שניהם. (99) היינו, שהנותן מדגיש שהוא בעצמו נתן לידי המקבל, ואין המקבל יכול לטעות בזה. (100) הוא המקבל שהוא זכור יותר מן הנותן, לפי שהנותן הייתה לו מחשבה לתת לפני שייתן, ופעמים שהוא סבור שכבר נתן (מגיד משנה בשם התוספות). ויש מפרשים, שלעולם מקבלים את ההודאה של התובע ולא של הנתבע, מאחר שישנה התנגשות בין הודאתו של זה לבין הודאתו של זה, אנו אומרים העמד ממון בחזקתו (רשב"א שם). (101) על ידי עדים. מפני שהדבר ספק, שמא קיבל זה את המתנה והבן אינו יודע, ואם כן אין הודאתו הודאה (גיטין שם).

יג. מְקַבֵּל מִתְּנָה שְׂטֵעַן וְאָמַר: זו שְׂתַחַת יְדֵי אֵינָה מִתְּנָה בְּיָדִי, אֶלָּא שׁוֹמֵר אָנִי עָלֶיהָ וְכִיּוֹצֵא בוֹ, אוֹ שְׂאֵמֵר: בְּטִלָּה הִיְתָה מִתְּחִלָּתָה, לְפִי שְׂלֵא קִבְּלָתִיהָ אֶלָּא בְּעַל פְּרָחֵי פֶּאֲנָס אוֹ בְּטָעוֹת, וְכִיּוֹצֵא בְּדָבָרִים אֵלוֹ - דְּבָרָיו קִמְיָן¹⁰²; וְנִשְׁבַּע עַל זֶה שְׁבוּעַת הַסֵּת¹⁰³, וְתַחֲזֹר לְבַעֲלֶיהָ.

102) גיטין לב. מימרא של רב ששת (לפי נוסחה שלפנינו): "מקבל מתנה שאמר לאחר שבאת מתנה לידו - בטילה היא (משמע בטילה הייתה מקודם שקיבלתי - רש"י), אינה מתנה - דבריו קיימין". וראה למעלה הלכה א. 103) הראב"ד מעיר כאן שענין השבועה כאן הוא "רעיון רוח", ואמנם לא מצינו שבועה אצל הודאת בעל הדין, שהרי הוא מוותר על שלו, ומה מקום לשבועה? אך המגיד-משנה מפרש, שכאן מדובר, שבעלי חוב של המקבל רוצים לגבות את חובם מהשדה, ולפיכך צריך להישבע שאינו מערים עליהם, וכן הביא בשולחן-ערוך סי' רמה סעיף ז. ואף על פי שבפרק ב מהלכות מלוה ולוה הלכה ב כתב רבינו שאם יש לו ללווה ממון וטוען שהוא של אחרים אינו נאמן אלא בעדים - כאן, שידוע שהיו הנכסים של הנותן, נאמן הוא לאמר שלא קבלם במתנה ושנשארו ברשותו של הנותן (לחם משנה).

חתמו בעצמם, שהרי לא נצטוו על כך, ולעשות שליח לכתובה גם כן אינם יכולים, שדברים אינם נמסרים לשליח, כנ"ל. וראה להלן בהערה הבאה]. (84) שם במשנה גיטין ס. טו: "אמר לשניים תנו גט לאשתי הרי אלו יכתבו ויתנו". [ואף על פי שכבר כתב רבינו שאפילו אומר מפורש "אמרו לפלוני ולפלוני וכו'", לא מועיל - אם קל וחומר הוא שבאומר "כתבו וחתמו וכו'", שאינם יכולים לומר לסופר לכתוב - יש חידוש באומר "כתבו וחתמו", שהרי ב"אומר אמרו", לא מועיל אם כתבו וחתמו בעצמם, כנ"ל, ואילו ב"כתבו וחתמו", "הרי הן עצמם כותבים", ויש מקום לטעות, שכיוון שהם עצמם יכולים לעשות מעשה - יכולים לעשות גם שליח, ומשמיענו רבינו שגם באופן זה אינם יכולים למנות שליח. וכתב הראב"ד (הובא במגדל עוז): "והוא הדין אם אמר להם (לשניים) תנו צריכין הם לכתבו". כלומר, בניגוד לאומר לשלושה תנו, שעשה אותם ביתדין, ואינם יכולים לכתוב בעצמם (חוץ ממה שאינם יכולים לעשות שליח) - באומר לשניים "תנו", לא עשאו ביתדין, אלא כוונתו שיכתבו בעצמם. וכן מפורש במשנה גיטין שם, ובמקום "צריכין" שבדבריו - צריך להיות "יכולין", וראה באור שמת].

יא. הַפּוֹתָבִס⁸⁵ בְּשֵׁטֶר נִתְּתִיהָ⁸⁶ שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, אוֹ שְׂכַתְבָּה נִתְּתִיהָ⁸⁷ לוֹ, אוֹ הִרִי הִיא שְׂלוֹ' - הִרִי זוֹכָה בָּהּ כְּשִׁנְיָע הַשֵּׁטֶר לִידוֹ. אֶבְלָ⁸⁸ אִם כָּתַב בְּשֵׁטֶר אֶתְנָנָה⁸⁹ לוֹ, אָף עַל פִּי שְׁהַעִידוּ עָלָיו הָעֲדִים - לֹא זָכָה הִמְקַבֵּל⁹⁰, עַד שְׂאֵמֵר לְעֲדִים 'כְּתַבּוּ שֵׁטֶר מִתְּנָה וְתָנוּ לוֹ, וְכִוְתַבִּין⁹¹ וְנִתְּנִין לוֹ; שְׂאִין⁹² הִמְקַבֵּל זוֹכָה עַד שְׁנִיָּע שֵׁטֶר הַמִּתְּנָה לִידוֹ⁹³, אוֹ עַד שְׁיִזְכֶּה לוֹ בּוֹ עַל יְדֵי אַחֲרִים, כְּמוֹ שְׂבִאֲרָנוּ⁹⁴.

85) גיטין מ: בברייתא. (86) לשון עבר. (87) זוהי גירסת הרי"ף. וצריך עיון מה בין "נתת" ל"נתתיה" - שניהם מלשון עבר (סמ"ע סימן רמה, סעיף קטן א). ובגמרא שם: "נתונה", והוא לשון הווה. (88) כחכמים ולא כרבי מאיר (שם). (89) לשון עתיד. (90) שאין כאן נתנה אלא הבטחה לתת. (91) אפילו הלשון "אתננה לו", שרק אם נותן השטר מידו ליד המקבל, שהמתנה מתקיימת מיד, צריך לכתוב בלשון עבר "נתת" או בלשון הווה "נתונה", אבל אם אומר לעדים שיכתבו ויתנו, שאין המתנה מתקיימת עתה כשנותן לעדים אלא אחר כך כשיבוא השטר לידי המקבל - בזה אפשר לכתוב גם לשון עתיד "אתננה" (כסף משנה). (92) וממילא אף הלשון: "אתננה" היא טובה, אחרי שאין המקבל זוכה, אלא אחרי שמוסרים את השטר לידו, ולשעה זו כיוון הנותן בלשון "אתננה" (כסף משנה). (93) [ראה בפרק ו מהלכות עבדים הלכה א ש"תן אינו כ"זכה" ולא זכה עד שיגיע לידו. וראה ברש"י גיטין ט: וברי"ף שם]. (94) למעלה הלכה ב.

יב. הָאוֹמֵר⁹⁵ נִתְּתִי שְׂדֵה פְּלוֹנִית לְפְלוֹנִי, וְהוּא אוֹמֵר לֹא נָתַן לִי⁹⁶ - הוֹשְׁשִׁין⁹⁷ שְׂמָא זָכָה לוֹ עַל יְדֵי אַחֲרִים⁹⁸. אֶבְלָ אִם אָמַר 'כְּתַבְתִּי וְנִתְּתִי לוֹ'⁹⁹, וְהוּא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מסותרת היא, ולא זכה המקבל". וזה לא שייך אלא בקרקע שעומדת בחזקת בעליה הראשונים, אבל במטלטלין, אם הם ביד המקבל, הם בחזקתו (הגר"א סימן רמב, ס"ק י'). (8) היינו, ביטויים דומים, המדגישים את הפומביות. (9) כרב אשי שם, וכמו שכתב הרי"ף. וראה למעלה הערה ה.

ג. הכותב¹⁰ שתי מתנות על שדה אחת, הראשונה מסתרת והאחרונה גלויה ומפרסמת - אחרון קנה¹¹. ואפלו היתה הראשונה סתם, ואין בה לא ענין סתירה ולא ענין גלוי, אלא מתנה סתם¹² - האחרון קנה.

(10) בבא-בבא שם. (11) ואין המתנה הראשונה יכולה לשמש כמודעה לבטל המתנה השניה (ראה פ"י מהלכות מכירה הלכה א) - לפי שנעשתה בסתר (מסקנת הגמרא שם). (12) שאמרנו למעלה שחוששים שמא מתנה מסותרת היא, ולא זכה המקבל מספק, כיון שקרקע בחזקת בעליה עומדת (למעלה הערה ו) - הרי היא ברשות הבעלים ליתנה לאחר.

ד. כָּבֵר בְּאַרְנוֹ¹³, שְׁהַמּוֹסֵר מוֹדְעָה וְאַחַר כֵּן נָתַן - הַמִּתְּנֶה בְּטֵלָה, אָף עַל פִּי שְׂאִינִי¹⁴ זֶה אֲנִס. שְׂאִינִי הוֹלְכִין בְּמִתְּנָה¹⁵ אֲלֵא אַחַר דַּעַת הַנּוֹתֵן; הוֹאִיל¹⁶ וְגַלְיָה דַעַתוֹ שְׂאִינוֹ רוֹצֵה בָּהּ - מִתְּנָתוֹ בְּטֵלָה. לְפִיכֵן¹⁷, מִי שֶׁהָיָה הַדְּבָרִים מוֹכִיחִין שְׂאִינִי דַעַתוֹ לָתֵן מִתְּנָה זו¹⁸, אֲפִלּוֹ שֶׁנִּתְּנָה מִתְּנָה גְלוּיָה וְנִמְצְאָת שֶׁנִּתְּנָה מְקֻדָּם מִתְּנָה מְסֻתֶרֶת - הָרִי שְׁתֵּי הַמִּתְּנוֹת בְּטֵלוֹת: הָרִאשׁוֹנָה - מְפִנִי שֶׁהִיא מְסֻתֶרֶת; וְהַשְּׁנִיָּה - מְפִנִי שֶׁהַדְּבָר מוֹכִיחַ שְׂאִינוֹ רוֹצֵה, וְהָרִי קִדְמָה זו הַמִּתְּנָה שֶׁנִּמְצְאָה כְּמוֹ מוֹדְעָה לָהּ¹⁹.

(13) בפרק י מהלכות מכירה הלכה ג. ומקור הדברים בבא-בבא שם. (14) בניגוד לפירוש רשב"ם שם, ד"ה גילוי מילתא בעלמא. (15) בניגוד למכר, שמקבל כסף, שאז אין מודעה גרידא מספיקה, אלא אם הוא אנוס, כי יתכן שבשעת המכירה גמר למכור מפני שהיה צריך לדמים, מה שאין לומר כן במתנה. (16) שם: "במתנה, גילוי מילתא בעלמא היא". (17) כלל מופשט שהסיק רבינו מהעובדא שבהלכה הבאה המובאת בגמרא (שם). (18) ובהוכחה זו גרידא, אין אנו יכולים לבטל המתנה השניה, אלא בהצטרף גם המתנה המוסתרת המשמשת כאן כמודעה. (19) בבא-בבא שם. ואף שמתנה טמורה כשהיא לעצמה, אינה מספיקה לשמש כמודעה, כאמור למעלה הלכה ג - כאן מצטרפת ההוכחה, שאין דעת הנותן ליתן מתנה זו לשני, לבטל המתנה השניה.

ה. מַעֲשֵׂה²⁰ בְּאֶחָד, שֶׁרָצָה לְשֵׂא אִשָּׁה. אֲמָרָה לוֹ: אֵינִי נֹשֵׂאת לָךְ עַד שֶׁתִּכְתָּב לִי כָּל נְכֹסֶיךָ. שְׁמַע בְּנֵי הַגְּדוֹל וְצָנוּחַ עַל שְׁמִינְיָהוּ רִיקָן. אֲמַר לְעֵדִים: לָכוּ וְהַחֲבֵאוּ וְכִתְבוּ לוֹ כָּל נְכֹסֵי בְּמִתְּנָה. וְאַחַר כֵּן פָּתַח לָהּ כָּל נְכֹסָיו וְנִשְׂאָה. וְכֵּן מַעֲשֵׂה לְפָנָי חֻכְמִים,

יד. טָעַן הַנּוֹתֵן וְאָמַר 'שׁוֹמֵר אֶתָּה עָלַיָּה', אוּ שְׂאֵמַר 'שְׂלֵא מוֹדְעָתִי'¹⁰⁴ נִתְּתִיהָ, אוּ 'גְזוּלָה הִיא בְּיַדְךָ', וְזֶה אוֹמַר אֶתָּה נִתְּתָ לִי - נִשְׁבַּע¹⁰⁵ הַמְּקַבֵּל שְׁבוּעַת הַסֵּת וְנִפְטָר.

(104) שלא מרצוני. (105) כדין כל כופר בכול, כיוון שהמטלטלין בידו, ראה פרק ח מהלכות טוען ונטען הלכה א, ובקרקעות, כשיש לו חזקת שלוש שנים, ועיין פרק י"א שם הלכה א.

פְּרָק הַמִּישִׁי

1) נתבאר בו איכות עשיית המתנה שצריך שלא תהיה מסותרת, וכל הנמשך אחר זה, ודין שתי שטרות על שדה אחת שניהם במכר או אחד במתנה ואחד במכר, וכל הנמשך.

א. הַנּוֹתֵן² מִתְּנָה, בֵּין בְּרִיא בֵּין חוֹלָה³, צָרִיךְ שֶׁתְּהִיָּה גְלוּיָה וּמְפֻרְסָמָה. אָמַר⁴ לְעֵדִים: כִּתְבוּ בְּסֵתֵר וְתָנוּ לוֹ - אֵינָה פְלוּם; שֶׁזֶה מְעִרִים פְּדִי לְאַבְד מְמוֹן אַחֲרֵים⁵, שֶׁיִּחְזַר וְיִמְכַר אַחַר שְׂוִיתָן.

(2) בבא-בבא מ: מימרא של רב יהודה, ש"מתנה טמירתא (מסותרת) אינה כלום. (3) נלמד מדברי הרי"ף בבבא-בבא שם בשם רב האי, והעתיקו רבינו להלן פ"ט הלכה א. ובין במתנה במקצת נכסיו, בין בכל נכסיו (ראה שם הערה ב). (4) כלשון הראשון של רב יוסף, שאמר בפירוש מימרתו של רב יהודה (שם). ולפי זה, אם לא אמר לכתוב בסתר, אע"פ שלא אמר לעשותה בפרהסיא - אין זו "מתנה טמורה". ואילו ללשון השני, גם זו היא מתנה טמורה, כיון שלא אמר לעשותה בפרהסיא. וראה להלן הערה ה. (5) היינו הלקוחות המאוחרים למתנה, כהמשך דברי רבינו. והראב"ד מפרש, ש"אחרים" - היינו מקבל המתנה, כלומר: הוא מכר אותה מקודם לאחר ואחר-כך הוא נותנה במתנה לזה, ולפיכך הוא רוצה שהדבר ייעשה בסתר, והוא מערים לאבד "ממון אחרים", היינו הטובה שקיבל מקודם ממקבל המתנה שתמורתה נתן לו המתנה. וכנראה שבספר שהיה לפני הראב"ד היו חסירות המילים "שיחזור וימכור אחר שיתן", ועיין מגיד-משנה.

ב. לְפִיכֵן⁶, כָּל שֵׁטֶר מִתְּנַת קָרְעָה⁷ שְׂאִינִי כְּתוּב בוֹ: וְאָמַר לָנוּ פְלוּנֵי הַנּוֹתֵן שָׁבוּ בְּשׁוּקִים וּבְרַחוּבוֹת וְכִתְבוּ לוֹ מִתְּנָה גְלוּיָה וּמְפֻרְסָמָה, וְכִיּוֹצֵא⁸ בְּעֵנִינִים אֵלוֹ - חוֹשְׁשִׁין⁹ לָהּ שֶׁמָּא מִתְּנָה מְסֻתֶרֶת הִיא, וְלֹא זֶכֶה הַמְּקַבֵּל.

(6) כלומר, לפי שאמרנו ש"מתנה מסותרת", אינה כלום, אם לא אמר להסתיר וגם לא אמר לפרסם, שבזה נחלקו שתי הלשונות של רב יוסף (ראה למעלה הערה ג), ספק הוא, וחוששין שמא מתנה מסותרת היא, וכמו שאמרו בגמרא שם: "סתמא מאי - רב אשי אמר חיישינן, והלכתא חיישינן" (לחם-משנה). (7) גם במטלטלין יש דין של "מתנה מסותרת" (מגיד-משנה), ומה שכתב רבינו "קרקע" הוא מחמת סוף הדברים שכתב: "חוששין שמא מתנה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ולפיכך מי שהגיע לידו תחלה – קונה תחלה, ולפיכך אנו מסתמכים על שעות כראייה לקדימת המסירה, ואם אין כותבים שעות – סומכים על הכרעת הדיינים, כמו שפורט בהלכה שלמעלה. (35) כלומר, שכתוב בו "וקנינא מפלוני וכו'" ואין השטר אלא לראייה. (36) את עדי החתימה, מי קדם בקנין. ואם אי-אפשר לברר מי קדם, נוהגים כמו בהלכה הקודמת: "שודא דדיינא" (טור סימן רמ). (37) באופן שלא כתוב בו קנין. (38) למסירה, אף שאינו הראשון לכתובה, ואף שהשטר השני נמסר אף הוא באותו היום, וראה סמ"ע שם ס"ק טו.

ח. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת הַיּוֹצֵאִים עַל שְׂדֵה אַחַת בְּשֵׁם קוֹנֵה אֶחָד, וְאֵין זְמַנָּם שָׁוֶה⁴⁰: אִם הָיָה שֵׁטֶר אֶחָד מִכָּר וְאֶחָד מִתֵּנָה: אִם הָיָה הַשֵּׁטֶר הָרִאשׁוֹן מִתֵּנָה וְהַשֵּׁנִי שְׂאֲחָרָיו מִכָּר - לֹא בִטֵּל הָאֲחֵרוֹן אֶת הָרִאשׁוֹן; שְׁנֵי לֹמְרֵי: לְהוֹסִיף לוֹ אַחֲרָיו⁴¹ חֲזָר וְכָתַב בְּשֵׁם מִכָּר⁴². אֵף עַל פִּי שְׂלֵא הָיָה פְּתוּב שָׁם אַחֲרָיו, שְׂאֲחָרָיו טְעוֹת⁴³ סוֹפֵר הוּא. וְכֵן⁴⁴ אִם הָרִאשׁוֹן מִכָּר וְהַשֵּׁנִי מִתֵּנָה - קִנְיָה הַשְּׂדֵה מִזְמַן רִאשׁוֹן; שְׂלֵא פְּתַב לוֹ שֵׁטֶר מִתֵּנָה אֲלֵא לְפִתּוֹת פְּחוֹ, וּמְשוּם דִּין בֶּן הַמְצָרָר⁴⁵.

(39) כתובות מד. מימרא של רב נחמן. (40) זה ביום אחד, וזה ביום שני. ונתעורר ספק אולי ביטל השני את הראשון, שכיון שיש ביד בעל השטר שני השטרות, הרי זה כאילו מודה שהראשון בטל, וראה להלן הלכה ט. (41) שאם יטרפנו בעל חובו, יחזיר לו דמיו. (42) שהרי סתם מתנה – אין בה אחריות. (43) שאנו אומרים, שהמוכר צויה לכתוב באחריות, והסופר טעה ושכח, ולפיכך אפילו לא כתובה אחריות מפורש, הרי היא כאילו כתובה (בבא-מציעא יד. ולמעלה פ"ט מהלכות מכירה הלכה ג). (44) אף זה בגמרא שם. (45) שהוא קודם לקנות השדות הגובלות עם שדהו (פ"ב מהלכות שכנים הלכה ה), אבל במתנה אין דין בר-מצרא (שם פ"ג הלכה א). ואע"פ שמתנה שכתוב בה אחריות, דינה כמכירה, ויש בה דין בר-מצרא (שם) – כאן שלא כתב בשטר מתנה שום אחריות אע"פ שכתב לו גם שטר מכר – אין בו דין בר-מצרא (מגיד-משנה בשם רשב"א). אבל יש להבין כאן, כיצד אפשר לבטל המכירה בשטר מתנה שאחרי-כך (משנה-למלך). ויש אומרים ש"ליפות כחו" היינו שתהיה לו האפשרות ללוקח להעלים את שטר המכירה ולגלות רק את שטר המתנה, ובוה יסלק ממנו את טענת הבר-מצרא, ואם כן אין ראייה ששטר המתנה מבטל את שטר המכירה שלפניו, שהרי לצורך הנ"ל נכתב. ואמנם אם יתברר שיש לו גם שטר מכר, לא יסתלק הבר-מצרא, וראה במגיד-משנה.

ט. הָיוּ שְׁנֵי הַשְּׁטָרוֹת בְּמִכָּר אוּ שְׁנֵיהֶם בְּמִתְנָה: אִם⁴⁶ הוֹסִיף בְּשְׁנֵי פְּלוּם⁴⁷ - הָרִי הָרִאשׁוֹן קָיָם⁴⁸, שְׂלֵא פְּתַב הַשֵּׁנִי אֲלֵא מִפְּנֵי הַתּוֹסֶפֶת; וְאִם⁴⁹ לֹא הוֹסִיף - בִּטֵּל שֵׁטֶר שְׁנֵי אֶת הָרִאשׁוֹן⁵⁰, וְאֵין לוֹ אַחֲרָיוֹת אֲלֵא

וְאִמְרוּ: הִבֵּן לֹא קִנְיָה וְהָאֵשָׁה לֹא קִנְתָּה; שְׂהָרִי לֹא בְּרִצּוֹנוֹ פְּתַב לָהּ, וְכֹאנוּס²¹ בְּדָבָר הוּא, שְׂהָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ בְּמִתְנָה הָרִאשׁוֹנָה, אֵף עַל פִּי שְׂהִיא בְּטִלָּה מִפְּנֵי שְׂהִיא מִסְתַּרְתָּ. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּעַנְיָנִים אֱלוֹ²².

(20) הובאה בבבא-בבא-בבא-בבא שם. (21) "כאנוס", ולא אנוס ממש. שלא היה אנוס גמור, שהרי אם ירצה לא ישאנה ולא יתן לה נכסיו (מגיד-משנה) – ובכל זאת בטלה המתנה בצירוף המודעה, ע"י המתנה המסותרת. (22) היינו, כל מקום שיש צירוף של שני גורמים: הוכחות בגוף המתנה, ומתנה טמירה קודמת לה, אם כי מתנה טמירה גרידא אינה נחשבת מודעה, וההוכחות כשלעצמן אינן מספיקות לבטל את המתנה – שתייהן ביחד מבטלות את המתנה.

ו. שְׁנֵי שְׁטָרוֹת שֶׁזְמַנָּם²⁴ בְּיוֹם אֶחָד, וְהֵן פְּתוּבִין עַל שְׂדֵה אַחַת, בֵּין בְּמִכָּר בֵּין בְּמִתְנָה: אִם דְּרָף אֲנָשִׁי הַמִּקּוֹם לְכָתַב שְׁעוֹת²⁵ - כָּל הַקּוֹדֵם זָכָה²⁶; וְאִם אֵין דְּרָף הַמִּקּוֹם לְכָתַב שְׁעוֹת - הָרִי הַדָּבָר מְסוּר לַדֵּינִים²⁷: כָּל שְׂדֵעְתָּם נוֹטָה²⁸ לְהַעֲמִיד שְׂדֵה זֶה בְּיָדוֹ - יַעֲמִידוּ²⁹.

(23) כתובות צד. (24) התאריך, שבו נכתבו השטרות. (25) ונמסר בלי עדים, שכיון שחתמו בו עדים הוא כשר גם בלי עדי מסירה (פ"א מהלכות גירושין הלכה טז), ואם כן אי-אפשר לברר מי קדם במסירה]. (26) שם צד: כלומר כל ששטר מוקדם, הוא זכה, שכיון ששטר נכתב קודם בוודאי גם נמסר קודם, כשם שאנו תולים כך בשטרות אחרים, שאחד מהם מוקדם ביום או בכמה ימים (מגיד-משנה). (27) מקביל לביטוי התלמודי: "שודא דדיינא". וכשמואל בניגוד לרב (כתובות שם). (28) שהם משערים, למי היתה דעתו של הנותן נוטה יותר ואותו היה מעדיף על השני, ובוודאי לו מסר מקודם. וה'תוספות' בבא-בבא-בבא לה. ד"ה שודא, פירשו ש"שודא דדיינא" היינו שהדיינים עושים כרצונם. וראה בסמ"ע סימן רמ, ס"ק יב. (29) שהרי לשיטת רבי אלעזר, שעדי מסירה כרתי (כורתים או חותכים את הגט) בגט ובכל השטרות, הכל תלוי למי נמסר השטר ראשון, וברור שיש כאן אחד שזכה, אם כי אין אנו יודעים מיהו – האפשרות שהשטרות נמסרו כאחד היא נדירה ואין להביאה בחשבון – ומוטב לנו, איפוא, לתת לאחד על סמך השערת הדיינים, מאשר לקיים חלוקה (מגיד-משנה).

ז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים³⁰? בְּשֵׁטֶר שְׂאֵין³¹ בוֹ קִנְיָן³², אֲלֵא³³ קִנְיָה שְׂדֵה זֶה בְּשֵׁטֶר זֶה, שְׂאֵין אָנוּ יוֹדְעִין מִי הוּא מְשַׁנְיָהֶם שְׂהַגִּיעַ³⁴ שְׁטָרוֹ לְיָדוֹ תִּחְלָה; אֲכָל אִם הָיָה בְּכָל שֵׁטֶר מִהֵן קִנְיָן³⁵ - כָּל שֶׁקָּדַם לוֹ הַקְּנִיָּן זָכָה, וְיִשְׁאָלוּ³⁶ הַעֲדִים. וְכֵן אִם הָיוּ שָׁם³⁷ עֲדִים שְׂדֵה הַגִּיעַ לְיָדוֹ שֵׁטֶר מִתֵּנָה תִּחְלָה - קִנְיָה הָרִאשׁוֹן³⁸.

(30) שהכל תלוי במסירת השטר, שמי שנמסר לו קודם, הוא זכה. הרי"ף בכתובות פרק מי שהיה נשוי (שם). (31) שלא הוזכר בו. (32) סתם קנין, הוא קנין חליפין. (33) שהשטר הוא הוא הקנין. (34) ואין השטר קונה אלא עם המסירה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שהן נקנין בגילוי הדעת בלבד או באמירה שלא בקניין, ומשפט הקידושין והסבלונות שבין איש לארוסתו ולא נגמרו העניין ביניהם, והנמשך אחר זה.

א. לעולם² אומדין³ דעת⁴ הנותן. אם היו הדברים מראין סוף דעתו - עושין על פי האמר, אף על פי שלא פירש. פיצד? מי⁵ שהלך בנזון למדינת הים, ושמע⁶ שמת, וכתב פל נכסיו⁷ לאחר מתנה גלויה גמורה⁸, ואחר כך בא בנו - אין מתנתו קיימת; שהדברים מוכיחין, שאילו ידע שבנו קיים - לא היה נותן פל נכסיו⁹. לפיכך¹⁰, אם שייר מנכסיו פל שהוא, בין קרקע בין במטלטלין¹¹ - מתנתו קיימת¹².

(2) בבא בתרא קמו: כרבי שמעון בן מנסיא שאמר: "אזלינן בתר אומדנא". וכן פסק רב נחמן, שם קלב. (3) בדיני ממונות, יש וצריך תנאי כפול (למעלה פ"ג הלכה ז"ח), ויש שמספיק גילוי דעת גרידא (למעלה פ"א מהלכות מכירה הלכה ח), ויש שאפילו אומד הדעת קובע, כמו כאן. וראה 'תוספות' קידושין מט: ד"ה דברים שבלב. (4) על רקע הנסיבות ועל יסוד הערכה פסיכולוגית, אנו משערים דעתו של הנותן, אף שהוא עצמו לא פירש אותה. (5) בבא בתרא שם. (6) לא פירש רבינו אם זה בשכיב מרע, או אף בבריא, כמו שפירש בהלכה ב. ויש אומרים, שהדברים אמורים רק בשכיב מרע. אבל בבריא אע"פ שבא בנו, מתנתו קיימת, שאם על עצמו לא חס ולא השאיר לעצמו כלום, קל-יחומר שעל בנו אינו חס (וראה בכתובות עט. טור' חו"מ סימן רמו בשם הרמב"ן, וראה ביאור הגר"א שם ס"ג א). (7) דוקא "כל נכסיו", אבל אם השאיר לעצמו כל שהוא מנכסיו - מתנתו קיימת, כמו שמפרש בסמוך, וכן הוא לשון הברייתא הנזכרת, וראה עוד להלן. (8) ראה למעלה פ"ה הלכה א"ב. (9) מבלי להשאיר כלום לבנו. (10) כלומר, כיון שכל ההוכחה היא מזה שלא השאיר כלום - לפיכך אם השאיר כל שהוא, שבטלה ההוכחה הנ"ל - מתנתו קיימת. (11) כן הוא בבא בתרא קמט: ראה להלן בסמוך. (12) מקור דברי רבינו, מלשון הברייתא הנ"ל של רבי שמעון בן מנסיא "וכתב כל נכסיו" (וכן הוא בתוספתא כתובות פ"ד (הוצאת צוקמ. עמ' 265.14) לפי כ"י ויין דפוס ראשון) - הרי שדוקא אם כתב כל נכסיו, אבל אם שייר - מתנתו מתנה, כנ"ל. ועוד שבגמרא בבא בתרא שם, השו"ד דין ברייתא זו לדין מתנת שכיב מרע, ושם מפורש במשנה: "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחרים, ושייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת, לא שייר קרקע כל שהוא - אין מתנתו קיימת". ושם קמט: אמרו שקרקע לאו דוקא, אלא אפילו שייר מטלטלין, מתנתו קיימת, וראה להלן פ"ח הלכה טו (מגיד-משנה), ושם הלכה ז והערה מח.

ב. וכן¹³ הפותב¹⁴ פל נכסיו מתנה¹⁵ לאחד מבניו, בין שהיה בריא¹⁶ בין שהיה שכיב מרע, אפלו¹⁷ היה בן קטן המטל בעריסה¹⁸ - לא עשהו אלא¹⁹ אפוטרופוס²⁰, והרי הוא בכל הנכסים כאחד מאחיו. אמדין דעת הוא, שלא נתפזן אלא להיות אחיו

מזמן השני⁵¹. לפיכך⁵², כל הפרות שאכל הלוקח מזמן ראשון עד זמן שני - מחזיר אותם⁵³. ואם היה על אותה שדה חק למלך בכל שנה - הנותן או המוכר נותן אותו החק עד זמן השטר השני⁵⁴.

(46) כתובות שם, מימרא של רב פפא, כפירוש והוספה לדברי רב נחמן. (47) אע"פ שלא הודגש בשטר שזוהי הוספה, אלא שמידת השטח הוגדלה בשטר זה, ביחס לשטר הקודם, וראה להלן. (48) וכנראה שכוונת רבינו, שאת העיקר גובה המקבל מזמן הראשון, ואת התוספת מזמן השני (מגיד-משנה). ואע"פ שבשתי כתובות ובאחת מהן תוספת על השניה (בלי הדגשת התוספת), פסק רבינו (בפ"ט מהלכות אישות, הלכה כט) ש"גובה באיזה מהן שתרצה ותבטל השניה", ואם כן גם כאן צריך להיות כן, שאם רצה לפי השטר הראשון אין לו אלא כפי הכתוב בו, בלי התוספת, ואם רצה לפי השטר השני, יש לו גם העיקר וגם התוספת מהזמן השני (וכן אמנם דעת רש"י בכתובות שם) - אין לדמות שטר לכתובה, שבכתובה הדרך לכתוב "ואוספיית לך וכו'", וכיון שלא הדגיש ההוספה בכתובה השניה, אין כוונתו להוסיף, אלא אם רצתה גובה מזו ואם רצתה גובה מזו, אבל במכירה אין הדרך לכתוב כן, ולפיכך אף שלא הדגיש ההוספה, הרי הוא כאילו הדגיש, וגובה העיקר מזמן ראשון והתוספת מזמן שני (סמ"ע סימן רמ ס"ק ז, והגר"א שם ס"ק ח). (49) מימרא של רב נחמן, שם. (50) בגמרא שם, נחלקו בטעמו של דבר: לרב אחא הוא, מפני שבקבלת השטר השני, מותר המקבל על שעבודו מזמן השטר הראשון עד זה של השני. ולרפרם, מפני שבזה מודה המקבל שהראשון מזויף, ורבינו פסק כרפרם, ראה להלן. (51) שאם בא בעל חובו של הנותן או המוכר וטרף ממנו מזמן השטר הראשון עד זמן השטר השני, אינו יכול לחזור ולתבוע מהנותן או מהמוכר. (52) לפי סוגיית הגמרא שם, מילה זו תמוהה, שהרי רבינו העתיק את דברי רב נחמן (שם) כלשונם, ועל זה נחלקו שם רב אחא ורפרם, הנ"ל, ואמרו שההבדל ביניהם אם הלוקח או הנותן מחזירים הפירות שבין זמן השטר הראשון לבין זמן השטר השני, וכן אם הוא משלם מס המלך לזמן הנ"ל - שלדעת רב אחא, שהלוקח מותר על שעבודו, אינו מחזיר הפירות, והוא משלם מס המלך; ולדעת רפרם, שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, מחזיר הוא את הפירות, והמוכר משלם מס המלך. והנה דעת רבינו להלן ברורה כרפרם, אבל זה לא כלול במילים "ביטל שטר שני את הראשון", כנ"ל, ואם כן מאי לפיכך? (לחם-משנה). (53) אחרי שהלוקח מודה שהשטר הראשון מזויף, ואין לו אלא מזמן השטר השני. (54) כנ"ל לדעת רפרם. ושם אמרו עוד הבדל שלישי - שלרב אחא, עדי השטר הראשון כשרים. ואילו לרפרם, הם פסולים (וראה ב'תוספות' שם ד"ה איכא בינייהו), ורבינו השמיט דבר זה (לחם-משנה).

פירוש ששי

(1) נתבאר בו משפטי האומדנות במתנה שאומדין כוונת הנותן למה הייתה ולמי נתכווין אחר זה, ומשפטי הדברים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. בַּמָּה דְּבָרִים אֲמֹרִים²³ שֶׁפְּתַב לְבָן²⁴ בֵּין הַבָּנִים; אֲבָל אִם פְּתַב כָּל נִכְסֵי לְבָן בֵּין הַבָּנוֹת²⁵, או לְבַת²⁶ בֵּין הַבָּנוֹת, או לְאֶחָד מִן הַיֹּרְשִׁין²⁷ בֵּין שְׁאָר הַיֹּרְשִׁין, אִף עַל פִּי שְׂלֵא שְׂיָר כָּלוּם - מִתְּנָתוֹ קִיָּמָתוֹ²⁸.

(23) כן הוא ברי"ף בבא בתרא פרק יש נוחלין (קלא:), ומקור דבריו ממה שאמר רב הונא (שם קלג.): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו כו' נוטלן משום ירושה". וכתב על זה שם שדברי רב הונא בשאר יורשין, כגון בת בין הבנות ואח בין האחים, אבל בן בין הבנים בכתובה לא עשאו אלא אפוטרופוס. ואם תאמר: "בנו מאי טעמא לא קנה בכתובה – וכל היורשים קנו – כבר אמרו עלה בגמרא דהלכתא בלא טעמא היא, ואין לנו אלא מה שאמרו חכמים". ובגמרא שבידי הרי"ף לא היה כתוב (שם קלא:): "איבעיא להו, בת אצל הבנים ואשה אצל האחים", שלפי"ז מפורש אליבא דרבינא שגם "בת אצל הבנים" – לא קנתה, אלא היה כתוב: "איבעיא להו, אשה אצל האחים" (רא"ש שם סימן לא) וכ"ה בגמרא כ"י ה' שבידי בעל "דקדוקי סופרים". (24) אע"פ שלדעת הרי"ף (למעלה) זוהי הלכה בלי טעם – יש בזה קצת מן ההגיון, שהבנות בלא זה יכבדו את הבן. (25) בנות שהן יורשות, כגון בנות בניו שמתו בחייו (ערוך השלחן). [ועיין 'נתיבות' סימן רמו ס"ק א, וראה בבבא בתרא קמג: "ולסלוקי לברתי מעישור קאתי"ן]. (26) שאין הוא דואג לכבודה כמו לזה של הבן. (27) שוודאי אינו דואג לכבודו. (28) שלא אמרו אלא בכותב לאחד מבניו.

ד. וְכֵן²⁹ הַפּוֹתֵב³⁰ כָּל נִכְסָיו³¹ לְאִשְׁתּוֹ, בֵּין בְּרִיא בֵּין שְׂכִיב מְרַע, אִף עַל פִּי שֶׁקָּנָה מִיָּדוֹ³² - לֹא עֲשָׂאָה אֶלָּא אֲפּוֹטְרוֹפָא עַל יוֹרְשָׁיו. בֵּין שֶׁהָיוּ יוֹרְשָׁיו בְּנָיו מִקְנָה או מְאִשָּׁה אַחֲרָת³³, או אֶחָיו³⁴ או שְׁאָר יוֹרְשָׁיו³⁵. וְאִם³⁶ שְׂיָר כָּל שְׁהוּא, בֵּין קָרְקַע בֵּין מִטְּלָטְלִין - קָנְתָהּ כָּל שֶׁפְּתַב לָהּ.

(29) אף כאן מדובר בענין אומד הדעת. (30) שם קלא: מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (31) בלשון מתנה (וראה במגיד-משנה למעלה הלכה ב, שכן גרס בגמרא שם) שאם בלשון ירושה אפילו אם שייר כל שהוא לא קנתה, לפי שאינה ראויה ליורשו, ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ב-ה. (32) אף שלכאורה, לעשות אפוטרופוס אין צורך בקנין. והמקור לזה, ממה שאמר בסתם: "הכותב כל נכסיו" – משמע בין בקנין ובין שלא בקנין (נמוקיי"וסף). וכן מדין מתנת בריא, שאמרו שהיא צריכה קנין. וכן ממה שאמרו להלן "שייר כל שהוא" וגם בזה צריך קנין, הרי שגם קנין אינו מועיל כאן (ביאור הגר"א לאבן-העזר סימן קז, ס"ק ב). ואם נכתב הקנין בשטר השכיב-מרע צריך לכתבו בלשון יפוי כח ותוספת על המתנה, שאם לא כן, בטל השטר לגמרי, כדלהלן פ"ח הלכה י ('חלקת מחוקק' שם ס"ק א). (33) שם, בעיא שנפתרה, ולשתי הדעות, של רבינא ושל רב עיורא, ושניהם בשם רבא. (34) כרבינא בשם רבא, ולא כרב עיורא (לפי גירסת הרי"ף שם). (35) למד מדין אחיו,

נְשַׁמְעִין²¹ לוֹ. וְאִם שְׂיָר כָּל שְׁהוּא, בֵּין קָרְקַע בֵּין בְּמִטְּלָטְלִין - זָכָה הַבֵּן בְּמִתְנָה²².

(13) מילת קישור זו, באה לציין שאף הלכה זו, כמו זו הקודמת, שייכת למסגרת ההלכות מטעם אומד הדעת, ובשתייהן, אם שייר כל שהוא – מתנתו מתקיימת. (14) שם קלא: [דוקא כותב, שבכתובה מכוון להוציא קול ולהחשיבו כדי שיכבדוהו, אבל באמירה בלבד שאין לה קול, בוודאי אין כוונתו לעשותו אפוטרופוס. וכן כתב רבינו להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב, והיא דעת הר"ח (הובא ברא"ש פרק יש נוחלין סימן לא, עיין שם) והרי"ף שם. ומקורם ממשנת רבי יוחנן בן ברוקא (בבא בתרא קל).] שאם אמר בני פלוני יירשני – דבריו קיימין (ראה להלן פ"ב הלכה א). וכל-שכן אם אמר בלשון מתנה, שוודאי קנה. ר"י מיגאש ב"ב קלא: לפי דעה זו]. (15) [לדעת רבינו, הר"ח והרי"ף, אין הבדל בענין זה בין מתנה לבין ירושה, אלא בין כותב לאומר, שבאומר – זכה בין במתנה ובין בירושה (ראה למעלה), ובכותב – לא זכה לא במתנה ולא בירושה (שלא כהגהת חוות-יאיר על הרי"ף שם), ולא כדעת רשב"ם (ב"ב קל).] שעיקר החילוק בין מתנה, שיש חשש של אפוטרופוסות, לבין ירושה שלא שייך בה אפוטרופוסות, לפי שאפוטרופוס אינו יורש. ועיין שם שבנה יסודו ממה שאמר רב הונא (ב"ב קלג.): "שכיב מרע שכתב כל נכסיו לאחר – רואים אם ראוי ליורשו, נוטלן משום ירושה" ואילו לדעת הרי"ף ורבינו, מדובר שם בבת בין הבנות וכיוצא בזה, שלא שייך שם ענין אפוטרופוסות (ראה להלן פ"ט הלכה ה). ומה שדקדק רבינו לכתוב כאן "מתנה", הוא מחמת "בריא" שהביא להלן, שבו לא מועילה לשון ירושה בהעברת נכסים מבן לבן, אלא לשון מתנה דוקא (בבא בתרא קלא. וקכו: וראה בדברי רבינו להלן פ"ב הלכה ב, ובפ"ו מהלכות נחלות הלכה ד-ה). (16) בבא בתרא קלב. בעיא של רבא, שאולי דוקא בשכיב מרע אמרו, שלא נתכוון אלא להיות אחיו נשמעין לו, מאחר שהוא הולך למות. אבל בבריא, לא אמרו כן. ולא נפתרה בעיא זו, ומכיון שבכל ספק הלכתי בדיני ממונות, הולכים לקולא לנתבע – אין מוציאים כאן מחזקת הבנים, וקובעים להלכה שלא עשאו אלא אפוטרופוס (רי"ף שם). (17) שם, מימרא של רב חנילאי בר אידי בשם שמואל, כתשובה לבעיא שהועלתה שם. (18) שלכאורה, אין מקום להשתדלות זו לכבודו. (19) בבא בתרא שם. (20) להלן הלכה ד, בדין "הכותב כל נכסיו לאשתו", כתב רבינו: "אף-על-פי שקנו מידו – לא עשאה אלא אפוטרופא", וצריך-עיון למה השמיטו כאן. (21) שאין להניח שיקיים אדם הפלייה בין הבנים, ויתן את כל נכסיו רק לאחד מהם, ומן הסתם התכוון רק לחזק את כבודו ומשמעתו בין האחים. אבל אם כתב כל נכסיו לזר, שאין מקום להשערה זו שהתכוון למשמעת, אחרי שאין עליו הדאגה לכבודו של אדם זה – מתנתו מתנה. (22) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן. שכוין שלא כתב לו כל הנכסים, בוודאי נתכוון למתנה גמורה, ולא לעשותו אפוטרופוס.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

50) כן מסקנת הגמרא שם. 51) שזה גורם לה נחת רוח מיוחדת. שיצאת שמועה שהיא חשובה לבעלה, עד שהוא מוכן לתת לה את כל נכסיו במתנה, ותמורת הנאה זו היא מותרת על שעבוד הכתובה. 52) חוץ מזכות זו, לזכות בנכסים אלו בתורת מתנה.

ט. וכן הכותב⁵³ נכסיו לכניו, בין זכרים בין נקבות⁵⁴, בין בריא⁵⁵ בין שכיב מרע, וכתב לאשתו עמהן קרקע⁵⁶ כל שהוא - הואיל ועשה אותה שתף בין הפנים ולא מחתה, אבדה כתבתה⁵⁷, ואינה טורפת מנכסים אלו פלוס; אבל⁵⁸ מנכסיו שיבואו לו אחר אלו - נוטלת מהן כתבתה.

53) פאה פ"ג משנה ז, והובאה בבבא-בבא קלב. 54) יוצא מתוך העובדא, שם קלב: "פלגא לברת". 55) בגמרא שם, בעיא של רבא שאולי בריא שמצפה שיקנה עוד נכסים אינה מותרת כלום, ולא נפתרה. ולפיכך אינה יכולה להוציא ממון מספק, ועיין בפירוש המשנה לרבינו שם (מגייד-משנה). 56) דוקא קרקע ולא מטלטלין, ראה להלן הלכה י. 57) כלומר, על-ידי הנאה זו, שהפכה שותף עם יתר הבנים, מותרת היא על שעבוד כתובתה. והיא מימרת רב נחמן בבבא-בבא קלב. ונראה שאין צורך בהסכמתה המפורשת, אלא מכיון שלא מחתה - אבדה כתובתה. [וכן כתב רבינו בפירוש המשנה (פאה שם) והביא ראייה לכך מלשון המשנה "שאמרו אבדה כתובתה ולא אמר איבדה" (ובכמה כתבי-יד הנוסחא אמנם "איבדה", ראה ב"נוסחאות המשנה" במשנת מכוון הרי פישל) רוצה לומר, כי בשתיקותה - אבדה" (לשון רבינו שם). ואע"פ שהגמרא שם הוכיחה מברייתא של רבי יהודה שאמר "אימתי שהיתה שם וקבלה עליה" - סובר רבינו שסוגיא זו אינה להלכה, שמה שאמרו שאימתי דרבי יהודה לפרש דברי חכמים (סנהדרין כה). אינו אלא במשנה ולא בברייתא (רמב"ן במלחמות שם, ו"תוספות" בעירובין פא: ד"ה ה"ג. ועיין בדק"ס שם עמוד 364 הערה ק) בשם הריטב"א. ועוד שיש גורסים בדברי רבי יהודה "במה דברים אמורים" (ריטב"א בדק"ס שם, וכו"ה ברז"ה וברמב"ן שם ובריבמ"צ בפאה שם) ו"במה דברים אמורים" הוא לחלוק, לדעת רבי יוחנן בעירובין פב. (רמב"ן שם), וכן סובר שמואל (שגם עליו סובבת קושיית הגמרא שם) בעירובין פא: וגם מהבעיא של רבא שם, בדין בריא (ראה למעלה הערה טז) נראה שאין צורך שתקבל בפירוש, שאם קבלה בפירוש, מה בין בריא לשכיב מרע. וכן דעת הירושלמי בפאה שם שהביאו דברי רב ושמואל ורבי יוסי ברי' חנינא (שבבבלי שם) ולא הקשו עליהם מהברייתא הנ"ל של רבי יהודה - הרי שביירושלמי הבינו שפירוש דברי חכמים, בלא קבלה בפירוש]. 58) שם קלג. מדברי רב כהנא, וכהלכה מוסכמת.

י. פתב⁵⁹ לה עמהן מטלטלין⁶⁰ בלבד, או⁶¹ ששיר⁶² לעצמו קרקע⁶³ כל שהוא - כתבתה קימת. ותקנת הגאונים⁶⁴ היא, שאפלו שיר מטלטלים כל שהוא. ששיר⁶⁵ היא אומרת⁶⁶: ממה ששיר אני גובה;

והרא"ש בתשובה חולק על זה, ראה ב'חלקת מחוקק' שם ס"ק ג. 36) שם קנ: מימרא של רבא בשם רב נחמן.

ה. במה דברים אמורים?³⁷ בנשואה; אבל אם כתב כל נכסיו לאשתו ארוסה³⁸ או לגרושה, אף על פי שלא שיר פלוס - הרי היא כשאר בני אדם³⁹, ומתנתו קימת.

37) שם קלא: כדבר פשוט. 38) שעדיין אינו דואג כל כך לכבודה. 39) ראה להלן הלכה ו שאחר, שאינו יורש - קנה.

ו. הכותב⁴⁰ כל נכסיו לאחד מבניו ולאחר - זה האחר קנה חצי⁴¹ הנכסים במתנה, ונשאר החצי לכניו; והבן שנתנו לו - אפטרופוס מנהו על שאר אחיו⁴².

40) שם קלא: כדבר פשוט, ועיין שם ברשב"ם ד"ה פשיטא, שפירש באופן אחר, ודחה דברי יש מפרשים כפירוש רבינו, וראה בהגהות מיימוניות. 41) ואחרי שנתן את החצי הראשון לאחר, החצי הנשאר הוא "כל הנכסים". 42) שכשם שאילו נתן את החצי הראשון לאחר, קודם שנתן את החצי השני לבנו - ברור שהחצי השני הוא "כל הנכסים", כן הוא הדין כשנתן ביחד. וראה בסמ"ע, סימן רמו ס"ק טז.

ז. וכן⁴³ אם כתב כל נכסיו⁴⁴ לאשתו ולאחר - זה האחר קנה מחצה, ואשתו אפטרופא על מחצה.

43) שם בגמרא. 44) שם קלב. ברייתא, וכחכמים.

ח. כל אשה שקנתה כל נכסי בעלה במתנה⁴⁵ - אבדה כתבתה⁴⁶, ותקרע⁴⁷. לפיכך, אם יצא שטר חוב עליו, והלכו כל הנכסים בחובו שקדם המתנה⁴⁸ - תשאיר היא בלא כלום, ולא תקח בכתבתה שקדמה החוב⁴⁹; שאמרו⁵⁰ דעת הוא, שבהנאה⁵¹ שפאה לה בשמועה זו שכתב לה כל נכסיו אבדה כל זכות שיש לה בנכסים חוץ⁵² ממתנה זו.

45) דוקא באופן שקנתה במתנה, כגון אשתו גרושה או ארוסה (גמרא שם), או כל אשה, כלשון רבינו, אלא שכתב לה בלשון ברורה שזו היא מתנה ולא אפטרופסות. אבל באופן שעשאה אפטרופסות, לא אבדה כתובתה (מגייד-משנה מהגמרא שם). 46) היינו, שעבוד כתובתה על נכסים אלו, ראה להלן. 47) לאו דוקא. שהרי רק על נכסים אלו ויתרה, אך אם הבעל קונה נכסים חדשים, חל שעבוד הכתובה עליהם (רשב"ם שם ד"ה אבדה כתובתה, וכן כתבו ב'חלקת מחוקק' סימן קז ס"ק ח, והבית-שמואל שם ס"ק ו). 48) וגובה מן הדין מנכסים אלו של המתנה, אך ששעבוד הכתובה קודם לחוב. ולולא ויתרה, היתה היא קודמת לגבות את כתובתה מן החוב. 49) צ"ל "שקדמה לחוב". כלומר, והיה דינה לגבות כתובתה מנכסים אלו, לפי שהיא קודמת למתנה - אעפ"כ אינה גובה, שהרי ויתרה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּבֵית כְּלִי אֶחָד לְעֶצְמוֹ, אִיִּי 116 הִיָּה לוֹ שֵׁם אוֹצָרָה 117 וְכִיִּיצָא בּוֹ - קָנָה כְּלִי הַבֵּית, אֲבָל הַבֵּית לֹא קָנָה.

103) בבא־בֵּיתא קמֵד. מימרא של רבי חנינא.
 104) כלומר: "גדול שבבניו" (רמ"ה). 105) הֵבֵן.
 106) כלומר: ודוקא. 107) אבל אם השיא האב, בת קודם לו - כיון שלגבי זכרים, הנישואין של עכשיו הם ראשונים, זכה הֵבֵן בבית, וכן כתב הרא"ש (בבא־בֵּיתא פ"ט סימן יא).
 108) מדברי רב ירמיה שם, שתירץ ברייתא שהובאה כסתירה למימרת רבי חנינא. וכן אמרו שם עוד אמוראים.
 109) מימרא של מר זוטרא, שם. 110) הנימוק הוא של רבינו, ואינו במקור התלמודי. ולפיכך אמרו: "כהלכתא בלא טעמא", ולא אמרו "הלכתא בלא טעמא" - שקצת טעם יש בזה. וראה 'תוספות' שם, ד"ה כהלכתא. 111) ושיערו חכמים שאין אהבה ושמחה גמורה, אלא דוקא כשישנם כל התנאים הנ"ל. 112) וזו הוכחה שרוקן את הבית למוסרו לבנו. 113) שם, עובדא של רב אשי כשהשיא את בנו. 114) ברייתא שם. 115) מכאן דקדק המגיד־משנה, שאם לא השאיר כלום בבית, וקנה הֵבֵן את הבית עצמו, כל־שכן שקנה עם הבית אף את כלי הבית, שזהו שאומר רבינו שאפילו לא קנה את הבית קנה את הכלים, וכל־שכן אם קנה הבית, שוודאי קנה הכלים. 116) מימרא של רב ירמיה. 117) מחסן לתבואה.

טז. יְחַדֵּד 118 לוֹ בֵּית וְעֵלְיָהּ 119 - בֵּית קָנָה, עֵלְיָהּ לֹא קָנָה 120. וְכֵן 121 אִם יְחַדֵּד לוֹ בֵּית וְאֶקְסַדְרָה 122 - בֵּית קָנָה, אֶקְסַדְרָה לֹא קָנָה 123. שְׁנֵי 124 בָּתִּים זֶה לְפָנִים מִזֶּה - לֹא קָנָה אֶלָּא הָאֶחָד שֶׁנִּשְׂאָ בּוֹ.

118) שם, כדבר פשוט. 119) היינו, שלבית שבו התקיימו הנישואין יש עוד עלייה. 120) מפני שהעלייה אינה חלק של הבית לענין זה, והיא רשות נפרדת [וראה בפכ"ה מהלכות מכירה הלכה א, ופ"ט מהלכות נדרים הלכה טו].
 121) בעיא בגמרא שלא נפתרה. ומספק, כדין כל ספק הלכתי בדיני ממונות, אין מוציאין מן המוחזק, היינו, האב (הגהות מיימוניות). 122) מרפסת, שממנה נכנסים לבית. 123) מפני שאין בה תשיש בית ('תוספות' שם, ד"ה בית ואקסדרה). 124) אף זו בעיא שלא נפתרה, שם.

יז. כָּבֵר בְּאֶרְצוֹ בְּנִשְׂוֹאִין 125, שְׁשֵׁנִים 126 שֶׁהָיָה בְּיָהֵם שְׂדוּכִין 127, וּפְסָק 128 זֶה עַל יְדֵי 129 בְּנֵוֹ זֶה עַל יְדֵי בְּתוֹ, וְאֶמְרוּ 130: פְּמָה 131 אֵתָה נֹתֵן לְבִנְךָ? 132 כִּף וְכִף! וְכִמָּה אֵתָה נֹתֵן לְבִתְךָ? 133 כִּף וְכִף! וְעִמְדוּ וְקִדְשׁוּ 134 - קָנוּ בְּאֶמְיָה 135. וְאִין 136 קוֹנִין בְּאֶמְיָה זֶה עַד שֶׁעַת נִשְׂוֹאִין; שְׂפָל הַפּוֹסֵק 137 - דַּעְתוֹ לְכִנְסוֹ. וְצִרְכִּין שִׁיְהִי הַדְּבָרִים שֶׁהֵן פּוֹסְקִין מְצוּיִין בְּרִשׁוֹתוֹ; שְׂאִין אָדָם מְקַנָּה דָּבָר שְׂלֵא בָּא לְעוֹלָם, כְּמוֹ שֶׁבְּאֶרְצוֹ 138. וְדָבָרִים אֵלוֹ לֹא נִתְּנוּ לְהַפְתֵּב 139, לְפִיכָן 140 אִין כְּשִׁטְרָה 141 עַד שִׁטְרָה 142 בְּהֵן.

125) פכ"ג מהלכות אישות הלכה יב־טו. 126) היינו, אבי החתן ואבי הכלה, ובהלכות אישות (שם הלכה יב) הוסיף

רוצא לעקור נחלה דאורייתא (נמוקי־יוסף בבא־בֵּיתא שם, דפוס ווילנא דף טו ע"ב). 90) מארץ רחוקה, הנמצאת מעבר לים. 91) זה לא נזכר בירושלמי שם, אבל למדו רבינו ממה שאמרו בבבלי בבא־בֵּיתא קמג: באופן ששלח לביתו סתם (הובא להלן), ורבינו הרכיב את שתי ההלכות יחד בכדי להשוות את דעת שני התלמודים (כסף־משנה). 92) [שארין דרכה של אשה ללמוד, שהרי כל המלמד את בתו תורה - כאילו מלמדה תפלות (סוטה כ.). ואף תורה שבכתב לא ילמד אותה לכתחילה, כמו שכתב רבינו בפ"א מהלכות תלמוד תורה הלכה יג]. 93) [שהאשה אסורה בהם, משום "לא יהיה כלי גבר על אשה" - נזיר נט. ופ"ב מהלכות עבודה זרה, הלכה ין. 94) פסחים קח. "ונשים בראוי להן - בבגדי צבעונין". 95) נזם זהב. פ"ב מהלכות עבודה זרה, שם. 96) כאן לא הזכיר רבינו שאם הן נשואות - יתן לכלותיו, כמו שכתב להלן בדין אמר "לביתו" - שדווקא אם אמר "לביתו" אף כלותיו בכלל, אבל אם אמר "לבני" - רק בניו ובנותיו בכלל, ולא "כלותיו" (משנה־למלך וב"ח בחושן־משפט סימן רמז, וראה בסמ"ע וש"ך שם ס"ק א). 97) פשוט הוא, שדעתו של אדם קרובה יותר לבנו מלבתו, שהרי אפילו לאשת בנו דעתו קרובה יותר מלבתו הנשואה (להלן באמר "לביתו"). והטעם, מפני שעל בנו לפרנסה, כל־שכן בבנו ובבתו, שדעתו קרובה יותר אצל הֵבֵן (מגיד־משנה). וכן נראה גם בלשון הירושלמי (כתובות שם) "והבנות בכלל" - שדין קדימה לבנים. ויש מנמקים בזה, שבעצם הדבר כיון שאמר "לבני" ביטוי זה במשמעותו הראשונית מכוון רק לבנים, ורק אם יש דברים שהם ראויים רק לבנות, אנו משערים שלא יתכן שהתכוון בזה לבנים אלא לבנות, אבל דבר הראוי לשניהם יתן לבנים. ובדין אמר "לביתו" דלהלן, והיו דברים הראויים לבנים ולבנות, ראה להלן הערה צט. 98) יש דיון בין המפרשים, אם יש דמיון בין הלכה זו, לבין מה שנאמר למעלה (באומר "לבני"). ראה להלן הערה צט. 99) בבא־בֵּיתא קמג: 100) ואם הם ראויים לבנים, יתן לבנים (גמרא שם). והשמיט זאת רבינו כאן, מפני שכבר כתב כן למעלה. ואם ראויים לבנים ולבנות, יש אומרים שאף כאן, כמו למעלה, הבנים קודמים. ויש אומרים, שאין זה אמור אלא למעלה כשאמר "לבני", ואז הבנים קודמים (ראה לחס־משנה). 101) פנויות. והן קודמות לנשי בניו (גמרא שם). ואם יש לו אשה, מה דינו? ראה במשנה־למלך ובשור"ע חו"מ סימן רמז סעיף ב. 102) ואם לא היו נשים לבניו - יטלו בנותיו הנשואות (סמ"ע סימן רמז ס"ק ה).

טו. הַמְשִׂיא 103 בְּנֵוֹ גְדוֹלָה 104 לְבִתּוֹלָה בְּבֵית - קָנָה 105 הַבֵּית. וְהוּא 106 שִׁיְהִי נִשְׂוֹאִין רִאשׁוֹנִים לְזֶה הַבֵּן, וְלֹא הַשִּׂיא הָאָב בֵּן אַחֵר קָדָם לוֹ 107, וְלֹא 108 שִׁיר הָאָב בְּזֶה הַבֵּית שִׁיְחַד לוֹ פְּלוֹם. וְדָבָרִים 109 אֵלוֹ פְּהֻלָּה שְׂאִין לָהֶם טַעַם הֵם, וְנִגְעוּ 110 חֲכָמִים בְּדָבָר הַזֶּה מֵאֵמֶדֶן הַדַּעַת, שְׁמֵרֵב שְׂמִחָתוֹ וְאֵהָבָה 111 גְּמָרָה וְהִקְנָהוּ הַבֵּית, שֶׁהָיָה לֹא שִׁיר בָּהּ לְעֶצְמוֹ פְּלוֹם 112. לְפִיכָן, אִם שִׁיר שֵׁם אֶפְלוֹ פֶּה 113 אֶחָד - לֹא קָנָה הַבֵּית. יְחַדֵּד 114 לוֹ בֵּית וְכִלֵּי בֵּית, אִף עַל פִּי 115 שִׁיר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הכל מודים, מכיון שהיא יכולה לטעון: הבו לי בעלי ואשמח בו (גמרא שם). [וברש"י לכתובות עו: "דמאן דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו - שאם מת החתן הקידושין חוזרין", ולפי הגמרא בבבא-בטרא שם, אם מת החתן - אף למאן דאמר קידושין לאו לטיבועין ניתנו, אין הקידושין חוזרין. אבל ברש"י מהדורא קמא (בשטמ"ק שם) כתב: "במארא את הבתולה ומתה, האב חייב להחזיר את הקידושין לבעל, לפי שלא ניתנו קידושין לטיבועין".] (148) בגמרא שם: "אמר רב פפא, הלכתא בין שמת הוא, בין שמתה היא והדר ביה הוא (=חזר בו הוא) - קידושין לא הדרי (=כסף הקידושין אינו חוזר), הדרא ביא איהי (=חזרה בה היא) אפילו קידושי נמי הדרי. אממר אמר, קידושי לא הדרי, גזירה שמא יאמרו קידושין תופסין באחותה". כלומר, אם יראו שהקידושין חוזרין, יחשבו שהקידושין היו בטעות ולא תפסו, וממילא מותר המקדש באחותה. [ומתוך זה, שרבינו לא העתיק גזירה זו בחזרה היא, ואדרבה כלל ביהוד חזר הוא וחזרה היא - נראה שאין זה מטעם גזירה, אלא על-פי הדין, מפני שפוסק כרבי יהודה הנשיא שאמר "קידושין לטיבועין ניתנו" (בבא-בטרא שם) כלומר, כסף הקידושין נטבעין, נשקעין לעולם אצלה ולא היה בדעת המקדש ליתן לה דוקא אם יחיו ביחד, אלא נתכוון למתנה גמורה בכל אופן. ולפיכך הביא הלכה זו כאן בהלכות זכיה ומתנה. ובפרק זה, שכולו עוסק באומדן דעת במתנה, ולא הביאה בהלכות אישות, שאין טעמה מפני החשש שיתירו את אחותה, אלא שזוהי מתנה גמורה על-פי דיני המתנות. וכן פסק המאירי בכתובות עו: (עמוד 823) כמאן דאמר קידושין לטיבועין ניתנו. וראה במרדכי קידושין פ"ג סימן תקלה, ובמגיד-משנה כאן].

יט. ואם היו קדושי טעות - חוזרין המעות¹⁴⁹.

(149) כן מפורש בכתובות שם, בדברי רב נחמן בר יצחק.

כ. והמקדש¹⁵⁰ אֲחֻזתו¹⁵¹ - המעות מתנה¹⁵². אָדָם יודע שאין קדושין תופסין בעריות, ואין זה טועה, אלא גמר ונתן לשם מתנה.

(150) קידושין מו: ובבא-מציעא טו: ושם מחלוקת בזה בין רב ושמואל, ופסק כשמואל, בהתאם לכלל הידוע שהלכה כשמואל בדיני ממונות. (151) שהיא מן העריות המפורשות בתורה (פ"א מהלכות אישות הלכה ה) ואין קידושין תופסין בה (שם פ"ד הלכה יב). (152) בפ"ט מהלכות גזילה הלכה ז, פסק רבינו, בקונה שדה מחבירו והכיר הלוקח שגזילה היא ביד המוכר, שמחזיר לו הקרן, כדעת רב שם (בניגוד לשמואל), שאדם יודע שקרקע אין לו, וגמר ונתן לשם פקדון. ויש מחלקים, לפי סוגיית הגמרא בבבא-מציעא שם, בין נכרי שנותן לו רק לפקדון, לבין אחות שנותן לה לשם מתנה. ועיין לחס-משנה כאן, ומשנה-למלך בהלכות גזילה שם.

כא. השולח¹⁵³ סבלונות¹⁵⁴ לבית חמיו, בין מרבין¹⁵⁵ בין מועטין¹⁵⁶, בין שאכל¹⁵⁷ שם סעדת ארוסין בין שלא אכל, בין שמת הוא בין שמתה היא, או שחזר

רבינו אף האיש והאשה עצמם. וראה במגיד-משנה. (127) התקשרות לנישואין. (128) התחייב. (129) בשביל. (130) אמירה בלבד, בלי קנין וכתובה. (131) כתובות קב: מימרא של רב גידל בשם רב. (132) בהלכות אישות (שם יד) ציין רבינו "ובנישואין ראשונים". ולפני המגיד-משנה היתה כנראה שם הגירסא: "לבנו הגדול", ראה מגיד-משנה ולחס-משנה כאן. (133) בהלכות אישות שם, כתב רבינו: "בין קטנה ובין גדולה". (134) זו לשונו של רב גידל. ומזה נראה, שדווקא בעת קידושין ממש, ולא קודם לזה ולא לאחר מכן. וראה בפכ"ג מהלכות אישות הלכה יז, ובהערה עה שם. (135) בלי קנין, והטעם בגמרא (כתובות שם) בסיום דברי רבא: מפני הנאת החיתון, יש כאן גמירות דעת גמורה. כלומר, ולא צריך קנין, שכרגיל, משמש סמל מוחשי לגמירות דעת. (136) יוצא מתוך דברי המשנה, כתובות טו. ומפורש בירושלמי שם. וראה הלכות אישות שם הלכה טו. (137) דברי רב ספרא, בירושלמי שם. (138) פכ"ב מהלכות מכירה הלכה ה. ושם, שדבר שאינו ברשותו של המקנה, הוא כדבר שלא בא לעולם. ועיין 'בית שמואל' אבן-העזר סימן נא ס"ק ד. [בהלכות מכירה שם הלכה י, ולהלן פ"ח הלכה ה כתב רבינו שהמזכה לעובר, אע"פ שלא בא לעולם - קנה, שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יד השתמש רבינו בסברא, ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", כסיבה לזה שדברים אלו נקנין באמירה, ואע"פ"כ זה לא מועיל להקנות לדבר שלא בא בעולם, לפי שיש כאן "תרת" לריעותא" (=שני חסרונות): דברים בעלמא בלי קנין, וגם דבר שלא בא לעולם, וראה להלן פ"ח שם הערה סב]. (139) בכתובות שם: "א"ל רבינא לרב אשי, דברים הללו [=הנקנין באמירה] ניתנו ליכתב או לא ניתנו ליכתב, א"ל לא ניתנו ליכתב" ופירש רבינו "לא ניתנו ליכתב" כלומר, שאף אם נכתבו אין להם תוקף של שטר (וראה ברבא"ד ומגיד-משנה, וכן דעת הגאונים במאירי שם) ואין דעות כל המפרשים שוות בזה (ראב"ד, ועיין 'תוספות' שם). (140) כלומר, מכיון שאין להם תוקף של שטר, כנ"ל. (141) שיש, כידוע, הפרש בין מלוה בעל-פה, שגובה רק מנכסים בני חורין, שנמצאים ברשותו של הלוה, לבין מלוה בשטר, שגובה אף מנכסים משועבדים, היינו שנמכרו לאחרים. (142) שיגבה מן הלקוחות. שלא עלה על דעתם להשתעבד אלא מנכסים בני חורין, ולא מנכסים משועבדים (מגיד-משנה ומאירי).

יח. המקדש¹⁴³ את האשה, אפלו קדשה באף דינר¹⁴⁴, בין שחזרה היא¹⁴⁵ בין שחזר הוא¹⁴⁶, בין שמת¹⁴⁷ הוא בין שמתה היא - אין הקדושין חוזרין¹⁴⁸ לעולם, אלא הרי הן מתנה גמורה שאין להם חזרה.

(143) בבא-בטרא קמה. פלוגתא בין התנאים והאמוראים בבבא-בטרא ובגמרא, וראה להלן. (144) בבבא-בטרא שם: "קדשה בככר". (145) ובעלה גרש אותה בהסכמתו לדרישתה ('חלקת מחוקק' סימן נ ס"ק א). (146) וגירשה. וזוהי אין שום פלוגתא, כי הרי הוא גרם. (147) ואף בזה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

165] היינו שליחי ציבור. וכן דעת רבינו בפ"ד מהלכות תפלה הלכה ח. ולא כמו שכתבו ה'תוספות' ברכות לד. ד"ה לא יענה, שחזן הוא שמש בית הכנסת]. (166) כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ז. והיינו מטעם "דיני דגרמי", וכמו שהסבירו ה'תוספות' (בבבא-בבבא-בבבא: כב: ד"ה זאת אומרת, בשם הר"י) שאם נעשה ההיזק בשעת מעשה, הרי זה דיני דגרמי וחיוב לשלם, ואף כאן כעת שחזרת בה, נעשה ההיזק (ט"ז באהע"ז סימן נ ס"ק ד). והראב"ד חולק על דברי רבינו, וראה במגיד-משנה. [ואע"פ שבחזרתה לא נתכוונה להזיק, ולדעת רבינו אין חיוב ב"גרמי", אלא במתכוון להזיק (ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א) - יש להבדיל בין דיין שטעה, שאם נחייבהו לשלם, לא ידון לעולם, כמו שכתב הר"ף בפ"ד דסנהדרין (ראה בסמ"ע סימן כה ס"ק ו), לבין מוזיק אחר, שאע"פ שלא התכוון להזיק - חייב לשלם. ומה שכתב רבינו בתשובה בדין הפורץ גדר לפני בהמת חברו, שאם נתכוון כדי שתזיק - חייב, ואם לא נתכוון לכך פטור (ראה פ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב, במגדל-עז ובמגיד-משנה) - כנראה שבפורץ גדר הקילו יותר, מפני שההיזק אינו בא מיד בשעת המעשה]. (167) [אע"פ שבנגזל תיקנו חכמים שיהא נשבע ונטול (פ"ד מהלכות גזילה הלכה א) וכמו כן במזיק (פ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה יז) ובמוסר ממון חבירו לגוי, שהוא מדיני דגרמי, השאירו חכמים ב"תיקו" אם עשו תקנה זו או לא (ב"ק סב).] ופסק רבינו שאם תפש הנמסר אין מוציאין מידו, ונשבע וזוכה במה שתפש (שם פ"ח הלכה ז) - כאן בחזרה בה שלא התכוונה להזיק אין הדין כן, מפני שכל תקנה זו אינה אלא מדין קנס (הלכות גזילה שם) ולא קנסו חכמים שוגג אטו מזיד, כמו שכתב רבינו בפ"ז מהלכות חובל ומזיק הלכה ג. וראה באבן-האזל].

בו האיש - יחזרו הסבלונות פלן¹⁵⁸, **חזן מן המאכל והמשקה**¹⁵⁹.

(153) בבא-בבבא קמו. וקמו: (154) מלשון סבל, משא, שנושאין אותו מיד זה ליד זה (מדברי רבינו בפירוש המשניות). (155) שוודאי חוזרים, כמפורש במשנה שם. וכפירושו של הר"י בן מיגאש, שאפילו אם אכל חוזר וגובה, ראה להלן. (156) במועטין, מפורש במשנה שם שאין נגבין, אבל רבינו פוסק כדעת רבין (שם קמו:), ראה להלן. (157) רבינו מפרש המשנה הנ"ל כדעת ר"י בן מיגאש, שבין במרובין ובין במועטין מדובר כשאכל, וסוף המשנה הוא המשך של הרישא (שחילקה בין אכל שאינו נגבה לבין לא אכל שגובה), שאם לא אכל חוזר וגובה אפילו במועטין, ואם אכל אינו גובה במועטין, ואילו במרובין אפילו אם אכל חוזר וגובה. וכשאב רבין שם ואמר שלעולם סבלונות חוזרים, על-כרחנו שאפילו במועטין ואפילו אם אכל, הם חוזרים. (158) היינו, כל אלה שעודם קיימים ולא בלו. אבל אם בלו - דינם כמאכל ומשקה, כמו שכתב רבינו בפירוש המשנה שם. (159) שנאכלו ואינם קיימים.

כב. וכן פלים מועטים ששלח לה להשתמש שם בבית אביה¹⁶⁰: **אם נשתמשה בהן ובלו או אבדו - אינן משתלמין; אבל אם היו קניינין - חוזר הכל, וגובה אותם בבית דין; שהדבר ידוע שלא שלחם אלא דרך נוי בלבד.**

(160) המפורש במשנה שם, שאינן נגבין שהרי פירש לה שתשתמש בבית אביה, - גם על זה חלק שם רבין ואמר שכל שהוא קיים חוזר לעולם.

כג. חזרה היא בה - חוזר הפל; ואפלו המאכל והמשקה¹⁶² **נותנת דמיו בזול**¹⁶³. **וכבר הסכימו הגאונים, שאם היו דמי מאכל ומשקה [שנה] ששה - משתלמת ארבעה**¹⁶⁴, **אם חזרה בה; שלא נתן לה מתנה זו אלא לדעת שלא תחזר בה.**

(161) בבא-בבבא קמו, סוף המימרא של רבין. (162) שכבר כלו. (163) פחות משווים האמיתי של האוכל, משלמין בזול, מכיון שאלמלי ידע זה האוכל שהוא ישא בהוצאות, לא היה אוכל את המאכלים היקרים. (164) בגמרא שלפנינו שם, מפורש כן: "עד כמה בזול עד תילתא". אבל בכל כתבי-היד שם חסרות מילים אלו, וכן אינן בר"ף. ולפיכך מביא זאת רבינו בשם הגאונים.

כד. הורי רבותי, שאם היה מנהג המדינה שיעשה כל אדם סעודה ויאכיל לרעיו, או יחלק מעות לשמשים ולחננין¹⁶⁵ **וכיוצא בהן, ועשה פדרך שעושין כל העם, וחזרה בה - משלמת הכל; שהיה גרמה לו לאבד ממון, וכל הגורם לאבד ממון חברו - משלם**¹⁶⁶. **והוא שהיה לו עדים כמה הוציא, שאין זה נשבע ונטול**¹⁶⁷.

~ יום שני י"ב שבט ~

פרק שביעי

(1) נתבאר בו משפטי השושבינות - והוא מנהג ברוב המדינות ששולחים החברים זה לזה מעות ביום חתונתן - ויש ביניהם משפט ודין לפי שאינן מתנה גמורה אלא על דעת להשתלם, וכל הנמשך בזה.

א. מנהג² פשוט ברב המדינות, שבזמן שישא אדם אשה משלחין לו רעיו ומידעיו מעות, כדי שיתחזק בהן על ההוצאה שמוציא באשתו, ובאים אותן הרעים והמידעים ששלחו לו ואוכלין ושותין עם החתן בשבעת ימי המשתה או במקצתן, הכל כמנהג המדינה. ואלו המעות³ שמשלחין נקראין שושבינות; ואותם ששלחו המעות ואוכלין ושותין עם החתן נקראים שושבינין.

(2) דין השושבינות במשנה בבא בתרא קמד: ובגמרא שם קמה: (3) ש"לא נאמרו דיני שושבינות אלא במעות בלבד" (להלן הלכה טו, מהמשנה שם). (4) מלשון ריעות. וראה רשב"ם שם דיבור המתחיל הכי גרסינן האחין.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ו. לא¹⁸ הִיָּה רְאוּבֵן בְּמַדְיָנָה - מְנַפֵּינָה¹⁹ לוֹ דָּמֵי מַה שְּׂאָכֵל וְשֵׁתָה שְׂמֵעוֹן אֶצְלוֹ, וּמַחְזִיר לוֹ שְׂאָר הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת²⁰. וְכֵן אִם הִיָּה בְּמַדְיָנָה וְלֹא קָרָאָהּ²¹ אוֹ לֹא הוֹדִיעָהּ²² - מְנַפֵּינָה לוֹ; וְיֵשׁ לוֹ עָלָיו תְּרַעֲמַת²³ מִפְּנֵי שְׂלֹא הוֹדִיעָהּ.

(18) נלמד מתוך ראשית המימרא שם, שדווקא אם היה במדינה צריך לבוא. (19) שם בגמרא. (20) ואין לו עליו תרעומת, על שלא קראו לו ולא הודיעו לו, שהרי לא היה במדינה. (21) נראה שרבינו גרס שם כגירסת כתב-יד מינכן: "לא ידע, איבעי ליה לאודועיה, לא אודועיה תרעומת אית ליה". והיינו, במקום שדרכן לקרות כל אחד ואחד. (22) על ידי קול טבלא במקום שאין קוראים לכל אחד ואחד. ונלמד מהרישא שם שאם שמע קול טבלא היה עליו לבוא - ומזה מוכח שאם לא שמע, יש לו עליו תרעומת על שלא הודיעו. (23) שם בגמרא.

ז. וְכַמָּה²⁴ מְנַפֵּינָה? נְהַגְנוּ²⁵ בְּנַפְיָה: אִם דִּינָר אֶחָד שְׂלַח לוֹ שְׂמֵעוֹן²⁶ - אֵינּוּ מַחְזִיר לוֹ פְּלוֹם, שְׂהַרִי²⁷ זֶה דָּמֵי מַה שְּׂאָכֵל; וְאִם יָתֵר עַל הַדִּינָר עַד סָלַע²⁸ - מְנַפֵּה לוֹ מַחְצָה²⁹.

(24) שם. (25) כך אמר שם אב"י, שכן נהגו בני גנא. (26) בתור שושבינות. (27) כרגיל אוכל אדם בסעודת חתן בעד דינר אחד, אם שלח לו רק דינר. (28) שאז מאכילים אותו בריווח יותר. (29) [ומכיוון שהסכום הוא קטן אין אומדין דעת המשלח, ואין חוששין שמא הוא צר עין, עיין לחם משנה].

ח. מְסַלֵּעַ וְלִמְעָלָה - אוֹמְדִין דַּעַת הַמְּשַׁלַּח וְשֵׁעוֹר הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת: אִם אֶדָּם חָשׁוּב - מְנַפֵּה לוֹ מַחְצָה³¹; וְאִם צָר עֵינָן וּמְדַדְקָק בְּהוֹצָאתוֹ - אֵינּוּ מְנַפֵּה לוֹ אֶלָּא שְׂעוֹר מַה שְּׂאָכֵל וְשֵׁתָה³², וּמְשַׁלֵּם לוֹ הַשְּׂאָר.

(30) [ציון הלכה ח כאן הוא טעות, שהכול קשור ביחד: "אומדין דעת המשלח ושיעור השושבינות (רש"ש). כלומר, אומדין דעתו אם הוא צר עין. וכמו כן מחשבין כמה שלח לו, בכדי לדעת כמה היא מחצה, באופן שהוא אדם חשוב. וכן בכתב-יד תימן ובדפוס רומי הכול מחובר כנ"ל. וכן נראה בבית יוסף אבן העזר סימן ס]. (31) אף שמסכום גדול הרי המחצית הרבה יותר ממה שאכל, אין מדרכו של אדם חשוב לעשות חשבון מדוייק. והוא מוכן להעניק יותר ממה שהוא מקבל. (32) [כלומר, דינר אחד ולא יותר. ואף על פי שאם שלח שלושה דינרין מנכה לו דינר ומחצה כמבואר למעלה, זה אינו אלא באופן הנ"ל שאין אומדין ואין מחשבין כלל, אבל כאן שאומדין ומחשבין - מחשבין בדיוק, כעין מה שכתב רבינו בפרק יח מהלכות מכירה הלכה יא, שאם בא לנפות מנפה את הכל, עיין שם].

ט. מֵת³³ שְׂמֵעוֹן קָדָם שְׂיִשָּׂא אִשָּׁה, אוֹ³⁴ שְׂנָשָׂא וּמַת בְּתוֹךְ יָמֵי הַמְּשֻׁתָּה - אֵינָן רְאוּבֵן חֵיב לְהַחְזִיר לְיוֹרְשֵׁי שְׂמֵעוֹן פְּלוֹם; שְׂהַרִי אוֹמֵר לָהֶם: תְּנוּ לִי שְׂוֹשְׁבֵינִי וְאֶשְׁמַח עִמּוֹ.

ב. הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת⁵ אֵינָהּ מִתְּנָה גְמוּרָה. הַדְּבָרִים יְדוּעִים, שְׂלֹא שְׂלַח זֶה עֲשָׂרָה דִּינָרִין בְּשִׁבְלִי שְׂיִאכֵל וְיִשְׁתָּה בְּזֶה⁶; וְלֹא שְׂלַח אֶלָּא מִפְּנֵי שְׂבַדְעוֹתוֹ הִיָּה, שְׂאִם יִשָּׂא הוּא אִשָּׁה - יַחְזִיר וְיִשְׁלַח לוֹ כְּמוֹ שְׂשַׁלַּח לוֹ. לְפִיכָף, אִם נִשָּׂא זֶה אִשָּׁה וְלֹא הִחְזִיר לוֹ הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת - הֲרֵי זֶה תּוֹבְעוֹ בְּדִין⁷ וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ.

(5) משנה וגמרא שם קמה: (6) [בכתב יד אברבנאל: "בוזו", ובכתב יד תימן: "בוזו אחד". וראה בגמרא שם: "עד זוזא"]. (7) משנה וברייתא שם.

ג. וְאֵינָן יְכוּלִּים לְתַבְעוֹ עַד שְׂיִשָּׂא כְּדָרְךָ שְׂנָשָׂא הוּא⁸. כִּיצַד? רְאוּבֵן שְׂנָשָׂא בְּתוּלָה⁹, וְשְׂלַח לוֹ שְׂמֵעוֹן שְׂוֹשְׁבֵינּוֹת, וְאַחַר כֵּן נִשָּׂא שְׂמֵעוֹן אֶלְמָנָה¹⁰ - אֵינּוּ יְכוּלִּים לְתַבֵּעַ לְהַחְזִיר לוֹ הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת; שְׂהַרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי מַחְזִיר לָךְ אֶלָּא בְּבִתּוּלָה, כְּמוֹ שְׂנִתְתָּ לִּי. וְכֵן אִם שְׂלַח לוֹ בְּנִשְׂוָאֵי אֶלְמָנָה - אֵינּוּ יְכוּלִּים לְתַבְעוֹ לְהַחְזִיר לוֹ בְּנִשְׂוָאֵי בְּתוּלָה.

(8) כלומר, באותם התנאים ממש, לא גרועים ולא מעולים, כמו שמפרש להלן. ומקור דבריו בברייתא שם: "עשו עימו בשנייה (=בנישואי אשתו שנייה), וביקש לעשות עימו בראשונה, יכול לומר לו לכשתינשא אשה אחרת, אעשה עמך". ומזה מוכח שאם עשה עימו בשמחה קטנה אינו יכול לתבעו לשמחה גדולה. אבל צריך עיון שהשמיט רבינו בבא זו. (9) ששמחתה מרובה. (10) ששמחתה מועטת.

ד. עֲשָׂה¹¹ רְאוּבֵן מִשְׁתָּה בְּגִלּוּי וּבְפִרְהוּסָא, וְעֲשָׂה שְׂמֵעוֹן בְּצַנְעָה, אוֹ¹² שְׂעֲשֵׂה רְאוּבֵן בְּצַנְעָה, וְשְׂמֵעוֹן בְּפִרְהוּסָא - אֵינּוּ יְכוּלִּים לְתַבְעוֹ; שְׂהַרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵינִי עוֹשֶׂה עִמָּךְ אֶלָּא כְּדָרְךָ שְׂעֲשִׂיתָ עִמִּי.

(11) שם בברייתא. (12) אף זה לא הוזכר בברייתא.

ה. רְאוּבֵן שְׂנָשָׂא אִשָּׁה, וְשְׂלַח לוֹ שְׂמֵעוֹן שְׂוֹשְׁבֵינּוֹת וְאָכֵל וְשֵׁתָה עִמּוֹ¹³, וְאַחַר כֵּן נִשָּׂא שְׂמֵעוֹן בְּנִשְׂוָאֵי רְאוּבֵן עִצְמוֹ, וְכֹא רְאוּבֵן וְאָכֵל וְשֵׁתָה עִמּוֹ; אוֹ שְׂקָרָא לוֹ שְׂמֵעוֹן וְלֹא רָצָה לְבוֹא¹⁴; אוֹ שְׂהִיָּה בְּמַדְיָנָה וְשָׁמַע קוֹל טַבְּלָא¹⁵, בְּמָקוֹם שְׂאֵינָן דִּרְכָן לְקָרוֹת אֶחָד אֶחָד אֶלָּא כָּל הַשְּׂוֹמְעֵי זָבוּא, וְשָׁמַע וְלֹא בָּא - חֵיב לְהַחְזִיר לוֹ הַשְּׂוֹשְׁבֵינּוֹת פְּלוֹם¹⁶; שְׂהַרִי יַדְעֵי¹⁷ וְלֹא בָּא, אוֹ קָרָא לוֹ בְּמָקוֹם שְׂדַרְכָן לְקָרוֹת אֶחָד אֶחָד וְלֹא בָּא.

(13) בזה בוודאי מחזיר לו כל השושבינות. (14) גם בזה אין ספק שמחזיר לו כל השושבינות ואינו מנכה לו כלום, שהרי קרא לו ולא בא. (15) לוח חלק שעליו מכים בקורנוס להזמנת האורחים. [וכנראה שלפני רבינו הייתה הגירסא בכבא בתרא קמה: "הווה במתא (=היה בעיר) ושמע קול טבלא, איבעי ליה למיתא (=הרי עליו לבוא)". ולפנינו גירסה אחרת]. (16) כלומר, בלי ניכוי כלל. (17) על ידי קול הטבלא, במקום שאין קוראין כל אחד.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עימו ואחר כך מת (למעלה הלכה י). שאם לא שמח ומת בתוך ימי המשתה אין ראובן חייב (למעלה הלכה ט).

יג. חֲמִשָּׁה⁴⁶ דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בְּשׁוֹשְׁבֵינֹת: נִגְבִּית בְּבֵית דִּין, שְׂאִינָה אֶלָּא כְּמוֹ מְלוּהָ⁴⁷. וְאִינָה מְשַׁלְּמַת אֶלָּא בְּעוֹנָתָה⁴⁸ כְּעֵינֵי נְשׂוּאֵי רֵאשׁוֹן⁴⁹; שְׂדָה כְּמוֹ תְּנַאי הוּא, אֵף עַל פִּי שְׂלָא פִּרְשׁ שְׁעַל דַּעַת זֶה שְׁלַחָה⁵⁰. וְאִין בְּהַ מְשׁוּם רְבִית. אֶפְלוּ שְׁלַח לֹו דִּינָר וְהַחְזִיר לֹו עֶשְׂרָה - מִתָּר; שְׂלָא עַל מְנַת הַהוֹסִיף⁵¹ לֹו שְׁלַח. וְאִין הַשְּׁבִיעִית מְשַׁמְטָה⁵²; שְׂאִינוּ זְכוּל לְגַשׁ אוֹתוֹ וְלִתְבַעוּ עַד שְׂיִשָּׂא כְּדָרְךָ שְׂנִשָּׂא הוּא⁵³. וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּהַ פִּי שְׁנַיִם⁵⁴ כְּשֶׁתְּחִזֹּר לִיּוֹרְשֵׁין; מִפְּנֵי שֶׁהוּא רֵאוּי⁵⁵, וְאִין הַבְּכוֹר נוֹטֵל בְּרֵאוּי, כְּמוֹ שְׂיִתְּבַאֵר בְּמִקּוּמוֹ⁵⁶.

(46) ברייתא שם קמה. וההנמקה שלה בגמרא שם קמה: (47) כלומר, ולא כמתנה. (48) כשמגיעה עונת הנישואין לחבירו. (49) כמו שכתב רבינו למעלה הלכה ג והלכה ה. (50) שיחזיר לו בעת נישואיו ולא קודם לכן "שיכול לומר לו: איני רוצה לקבל [עתה] שאני רוצה לשמוח עימך, כדרך ששמחת עימי (מגיד משנה). (51) שיכול היה גם לתת פחות, והוסיף לו מרצונו הטוב, מחמת ידידות וריעות. (52) ויכול לתבוע את השושבינות אחרי שמיטה. (53) והרי זה דומה למלווה את חבירו לעשר שנים, היינו, שזמן הפירעון מאוחר לשביעית, שאין השביעית משמטתו (פרק ט מהלכות שמיטה ויובל הלכה ט), אחרי שאינו יכול ליגוש אותו עכשיו בהגיע השנה השביעית. ואמנם אם היו הנישואין בשנה השביעית - השביעית משמטתה בסופה, שהרי הגיע זמנה (מגיד משנה). (54) כדין בכור, שנוטל חלק כפול בירושה. (55) שאינו מוחזק ביד המוריש בעת מיתתו, וחוב שהוא ביד אחרים הרי הוא ראוי (פרק ג מהלכות נחלות הלכה א). (56) בהלכות נחלות שם.

יד. הַשׁוֹלַח תְּשׁוּרָה⁵⁷ לְחִבְרָו⁵⁸, או שְׁנַתָּן לֹו מְעוֹת כְּשִׁמְטָה יְדִי⁵⁹, וְהוּא מְמַאֵן לְקַח, וְזֶה נִשְׁבַּע שְׂאִי אֶפְשָׁר שְׂלָא תְּקַח, וְהַפְצִיר בּוֹ עַד שְׁלַקְחוֹ⁶⁰, וְכֵן פֶּלִי פִּיּוּצָא בְּהֵן - אֵף עַל פִּי שְׂלָא פִּרְשׁ, הֲרִי אֵלוֹ מִתְּנָה, וְאִינוּ יְכוּל לְחַזֹּר הוּא⁶¹ וְלִתְבַּע, עַד שְׂיִפְרֵשׁ שֶׁהוּא מְלוּהָ.

(57) היא מנחה שלוחה ממיני אוכלים כמו שנאמר (שמואל-א ט ז): "כי הלחם אזל מכלינו ותשורה אין להביא". ולא פירש שהיא מתנה אלא שלח לו בסתם]. (58) [ואף על פי שלא מיאן לקבל, ולא הפציר בו. לפי שתשורה ממיני אוכלים, לעולם היא מתנה, וכמו שכתב להלן הלכה טו בדין שולח לחבירו כדי יין]. (59) שאינו מצווה לתת לו צדקה דווקא אלא להחזיק בידו גם על ידי הלוואה או עשיית שותפות איתו או להמציא לו מלאכה - כדי לחזק את ידו עד שלא יצטרך לבריות, כמפורש בפרק ח מהלכות מתנות עניים הלכה ז]. (60) [דווקא אם נתן בצורה זאת של הפצרה, אבל אם נתן מעות סתם הרי זו הלוואה כמו

(33) שם קמד: בגמרא. (34) יוצא מתוך דברי רב יוסף (שם קמה). שדווקא אחרי שכלו כל שבעת ימי המשתה אפשר לדרוש את השושבינות.

י. לְפִיכָף³⁵, אִם שְׂמַח עִמּוֹ³⁶ וְאַחַר כֵּף מֵת שְׁמַעוֹן, או קָרָא לֹו וְלֹא בָא³⁷, או שְׂלָא הָיָה בְּמִדְיָנָה³⁸, או שְׂלָא הוֹדִיעֵנוּ³⁹ - הוֹאִיל וְשְׁלַמוֹ יְמֵי הַמְּשִׁתָּה וְאַחַר כֵּף מֵת שְׁמַעוֹן, חֲזִיב רֵאוּבֵן לְהַחְזִיר הַשׁוֹשְׁבֵינֹת לִיּוֹרְשֵׁין; או פְּלָה⁴⁰, או בְּנֹפֵי אִם לֹא הוֹדִיעֵנוּ או לֹא הָיָה עִמּוֹ בְּמִדְיָנָה⁴¹.

(35) מימרא של רב יוסף (שם). (36) שכבר נתחייב להחזיר השושבינות. (37) כאמור למעלה הלכה ה שבמקרה זה מחזיר לו כל השושבינות. (38) שמחזיר לו השושבינות בניכוי מה שאכל ושתה (למעלה הלכה ו). (39) שגם בזה מנכה לו (שם). (40) כשקרא לו ולא בא. (41) שאינו חייב לשלם ליורשים, אלא כמה שהיה משלם לשושבין עצמו.

יא. מֵת⁴² רֵאוּבֵן וְאַחַר כֵּף נִשָּׂא שְׁמַעוֹן אִשָּׁה, וְשְׁלַמוֹ יְמֵי הַמְּשִׁתָּה: מְקוּם שְׁנַהֲגוּ לְגַבּוֹת הַשׁוֹשְׁבֵינֹת מִיּוֹרְשֵׁין - כּוֹפִין יוֹרְשֵׁי רֵאוּבֵן לְהַחְזִיר בְּנֹפֵי⁴³; וּמְקוּם שְׂלָא נְהֲגוּ - אִין הַיּוֹרְשֵׁין מְשַׁלְּמִין כְּלוּם.

(42) כבר העיר הראב"ד שאין מקור בגמרא למנהג בעניין שובינות. אולם רבינו למד כן מדיני סבלונות בקידושין כשם שלמדו משם (מה שנאמר בהלכה ט) שאם מת שמעון אין ראובן חייב להחזיר מפני שאומר ליורשי שמעון: תנו לי שושביני ראובן ואשמח בו, וזה נלמד כמו שאמרו שם לענין קידושין שאם מת הבעל אין האשה חייבת להחזיר המתנות מפני שאומרת להם תנו לי בעלי ואשמח עימו - כמו כן למד רבינו דין זה של מת ראובן שתלוי במנהג, ממה שאמרו שם שאם מתה האשה "מקום שנהגו להחזיר קידושין מחזירין, מקום שנהגו שלא להחזיר אין מחזירין". וכן כתב ר"י מיגאש. (43) שהרי אביהם לא היה ולא אכל שם, וכבר כתב למעלה (הלכה ו) שאם לא היה ראובן במדינה מנכין לו דמי מה שאכל ושתה שמעון אצלו.

יב. מֵת⁴⁴ רֵאוּבֵן אַחַר שְׂנִשָּׂא שְׁמַעוֹן אִשָּׁה, וְשְׁלַמוֹ יְמֵי הַמְּשִׁתָּה⁴⁵ - כּוֹפִין אֶת יוֹרְשֵׁין וּמְשַׁלְּמִין הַשׁוֹשְׁבֵינֹת בְּכָל מְקוּם; שְׂהָרִי נִתְחַיֵּב אֲבִיָּהֶן לְשַׁלֵּם. וְאִם פְּלָה הָיָה חֲזִיב לְשַׁלֵּם - מְשַׁלְּמִין כְּלָה; וְאִם בְּנֹפֵי - מְשַׁלְּמִין בְּנֹפֵי.

(44) המגיד-משנה מביא את דברי הר"י מיגאש ומסתמך על הסברה הפשוטה, שכיוון שנתחייב האב - חייבים היורשים לשלם את חובו, אבל באמת אפשר למצוא מקור מפורש להלכה זו, והיא: המימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן (בבבא בתרא שם) כפירוש למשנה, ושם שאם מת השושבין, נגבית השושבינות מבניו, והיינו באופן הנ"ל כשמת ראובן אחרי שבעת ימי המשתה, שהרי באופן אחר - זה תלוי במנהג (למעלה הלכה יא). (45) או כגון ששמח

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְהָרִי הוּא נּוֹפֵל עַל הַמָּטָה - הוּא [הַנִּקְרָא] שְׂכִיב מֵרַע,⁶ וּמִשְׁפָּטֵי מִתְנוּחָיו אֵינָם כְּמַתְנַת בְּרִיא. פִּינֵצַד? שְׂכִיב מֵרַע שְׂעֻזָּה וְאָמַר לִתֵּן לְפִלּוּנֵי כָף וְכָף, בֵּין בְּחֹל⁸ בֵּין בְּשֵׁבֶת⁹, בֵּין כְּתֹב¹⁰ בֵּין לֹא¹¹ כְּתֹב - זְכוּ הַפֵּל פְּשִׁימוֹת¹² בְּכָל מָה שְׂעֻזָּתוֹ לָהֶם, וְאֵינּוּ¹³ צָרִיךְ קִנְיָן; שְׂדֵבְרֵי שְׂכִיב מֵרַע כְּתוּבִין¹⁴ וְכַמְסוּרִין¹⁵ הֵן¹⁶. וְדָבָר זֶה מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים¹⁷. וְאָף עַל פִּי¹⁸ שְׂאִינוֹ אֱלָא מִדְּבָרֵיהֶם, עָשׂוּ אוֹתָהּ פֶּשֶׁל תּוֹרָה¹⁹, כְּדִי שְׂלֹא תִטְרָף²⁰ דְּעֵתוֹ עָלָיו כְּשִׂידַע שְׂאִין דְּבָרֵי קְנִימִים²¹.

(6) כלומר, "שוכב חולה". "ואלישע חלה את חליו" (מלכים-ב יג, יד) תורגם: "ואלישע מרע ית מרעה". (7) כחכמים, ולא כרבי אליעזר (שם קנו). וכרבי יהושע, ולא כרבי אליעזר (שם קנו:). (8) שיכול לכתוב. (9) שאינו יכול לכתוב. (10) שם קנו. עובדא במתנת שכיב מרע, שהיה כתוב בה, ועוד מקומות. [ואם עבר וכתב בשבת, ראה בפרק ל מהלכות מכירה הלכה ז]. (11) משנה, שם קנו: וכן שם קעה. (12) שם קלו. וראה להלן הלכה ח. (13) שם קנו: מימרא של רב נחמן. (14) היינו, כקרקע שקונים בשטר. (15) היינו, כמטלטלין שקונין במסירה או במשיכה. (16) שם, קנא. (17) שם, קמו: כרבא בשם רב נחמן, ולא כרבי זירא בשם רב, וכרב נחמן בשם רבה בר אבוב, שלמדו זאת מן התורה. ויש אומרים שגם לדעתם הוא מדברי סופרים, והפוסקים שמצאו אינם אלא אסמכתא, וראה ב'תוספות' שם קמו. ד"ה מנין. (18) מסקנת הגמרא שם, על רקע של סתירה בין שתי מימרות של רב נחמן. (19) לענין מחילת שטר חוב (שם). וראה להלן פ"י הלכה ב. (20) תבולבל. (21) שם בדברי רב נחמן, ולפי הפירוש השני של הרשב"ם שם ד"ה מתנת. וכמו שכתב שם ד"ה ועשאוה כשל תורה, שמאותו הטעם, שלא תטרף דעתו, עשאוה כשל תורה.

ג. לְפִיכָף²², אִם²³ אָמַר 'קִנּוּ'²⁴ מִמְּנִי - אֶפְלוּ בְּשֵׁבֶת²⁵ קוֹנִין²⁶ מִמְּנִי; שְׂעֻזָּה הַקִּנְיָן אֵינּוּ צָרִיךְ²⁷.

(22) כלומר, כיון שחששו שמא תטרף דעתו עליו. (23) מימרא של רבי לוי, בבבא-בבא-בבא-קנו: (24) שאין לו בטחון גמור שיקיימו את דבריו באמירתו גרידא. (25) שאסור לעשות בו קנין, וכל פעולה של מקח וממכר (פרק כג מהלכות שבת הלכה יב). [ואע"פ שזה הקנין אינו צריך ואינו מועיל - אסור, מפני שנראה כקונה. ועיין שם הלכה יד]. (26) אם כי הקנין מיותר - עושים זאת כדי להפיס דעתו (גמרא שם). (27) והריהו כאילו אינו, ולפיכך התירוהו בשכיב מרע. ומכאן, שאם הקנין הכרחי כגון במתנת שכיב מרע במקצת (להלן הלכה טו) - לא התירוהו אף בשכיב מרע, בנגוד לשיטת הרשב"ם שם ד"ה קונין משכיב ומרע וכו', וה'תוספות' שם, ד"ה קונין משכ"מ. ומה שהתירו בגט שכיב מרע שתסגור ותפתח הדלת ותקנה הגט בשבת (גיטין עז:) - שם אין קנין החזקה ניכר כל-כך אלא דומה כנוצל בית לשמרו, ולפיכך התירוהו בשכיב מרע (מאירי שם, ולחם-משנה כאן).

בשושבינות (למעלה הלכה א ולהלן הלכה טו). ונראה שלכך תיקנו במשלוח מנות בפורים שישלח בשר או תבשיל או מיני אוכלים (פרק ב מהלכות מגילה הלכה טו, ועיין ביצה יד: במשנה), שמשלוח זה הוא למתנה ואילו מעות הם להלוואה כנ"ל. פרט למתנות לאביונים, שאף על פי שהן מעות, כיוון שנותנן לעני הפושט יד ומבקש, בוודאי כוונתו למתנה ולא להלוואה. ומסתבר, לפי זה, שעני הנותן לחבירו אפילו פירות בוודאי כוונתו על מנת להחזיר. ולפיכך כתב רבינו בפרק ו מהלכות מתנות עניים הלכה יז: "מעשר עני וכו' ואין עושין שושבינות", הרי שגם בנתינת פירות יש דין שושבינות, כיוון שהנותן הוא עני. ואילו בהלכות שמיטה ויובל, שלא מדובר בעני, כתב (פרק ו שם הלכה י): "דמי שביעית וכו' ואין עושין בהן שושבינות", דקדק לכתוב "דמי שביעית", שרק בדמים יש דין שושבינות, אבל בפירות אין דין שושבינות כנ"ל. וכמו כן בהלכות מעשר שני (פרק ג הלכה כא), שאף שם לא מדובר בעני, נראה שהמדובר בדמי מעשר שני (עיין שם) ועליהם כתב ש"אין עושין בהן שושבינות", אבל בפירות אין דין שושבינות. וכן מודקקים דברי התוספתא שדין מעשר עני המדבר בפירות נשנה לחוד במסכת פאה שם, ואילו דיני מעשר שני ושביעית, שהמדובר בהם בדמים, נשנו ביחד בשביעית פרק ז. וראה בתוספתא כפשוטה, בפאה שם עמוד [40]. (61) בכתב יד תימן חסרה תיבת "הוא".

טו. וְכֵן הַשְׂוֹלֵחַ⁶² לַחֲבֵרוֹ פְּדִי יָנִין וְכְדִי שְׂמֵן וּפְרוֹת בְּעֵת הַנְּשׂוּאִין - אֵין נִגְבִּין בְּבֵית דִּין, מִפְּנֵי שְׁהִיא גְּמִילוֹת חֲסָדִים; וְלֹא נִאָּמְרוּ דִּינֵי שׁוֹשְׁבֵינּוֹת אֱלָא בְּמַעוֹת בְּלִבְדוּ⁶³.

(62) שם קמו: בסוף המשנה. (63) הראב"ד כתב על שתי ההלכות (הלכה יא והלכה טו) שדבר זה אינו מחזור, לפי שהוא מפרש כרשב"ם, שכאן מדובר שלא בעת הנישואין או כשאינו אוכל אצלו, ולפי זה אין הבדל בין מעות ליין, ועיין באור שמח.

פֶּרֶק שְׂמִינִי

(1) נתבאר אי זה אדם נידון ככריא ואי זה נידון כשכיב מרע לעניין חילופי דיניהן במתנות, והחילוק שיש בין שכיב מרע למצווה מחמת מיתה ומשפטיהם ומתנותיהם.

א. הַסּוֹמָא אוֹ הַפּוֹסֵחַ² אוֹ הַגִּדָּם³, אוֹ הַחוֹשֵׁשׁ בְּרֹאשׁוֹ אוֹ כְּעֵינוֹ אוֹ בִּידוֹ אוֹ רִגְלָו וְכִיּוֹצֵא בֵהֶן⁴ - הָרִי הוּא כְּבָרִיא לְכָל דְּבָרֵינוּ⁵ בְּמִקְחוֹ אוֹ בְּמִמְקָרוֹ וּמִתְנוּחָיו.

(2) שנקטעו רגליו. (3) שנקטעו ידיו. (4) שאינו חושש בכל גופו. (5) שכן כתוב בשטר שכיב מרע (בבא-בבא-קנא): "כד הוה קציר ורמי בערסיה (=כשהיה חולה ושוכב במיטה)". ומכאן, שכל שלא הגיע למצב זה אינו נחשב כשכיב מרע.

ב. אֲבָל הַחוֹלָה שֶׁשָּׂשׂ פֶּתַח פֶּלַח הַגּוֹף וְכָשֶׁל פָּחוֹ מִחֲמַת הַחֲלִי עַד שְׂאִינוֹ יְכוֹל לְהֵלֵךְ עַל רִגְלָיו בְּשׁוֹק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הוא בכ"י מינכן (והמילים "אם זכר מנה, אם נקבה מאתים" שלפני המילים "ילדה זכר ונקבה" - חסרות) ולפי"ז על-כרחנו נפרש "ילדה זכר ונקבה" - היינו שילדה תאומים, ומה שאמרו ברישא "האומר אם ילדה אשתי וכו'", היינו שאמר שני הדברים ביחד: אם ילדה זכר יטול מנה, נקבה מאתים. ורשב"ם שם גרס במשנה כמו שהוא לפנינו, ופירש ששתי בבות הן במשנה. וילדה זכר ונקבה, היינו ילדה זכר או נקבה, אבל בתאומים אין להם כלום. והוכיח כן מהגמרא, שם קמא: באומר "המבשרני". ורבינו סובר שרק שם אין להם כלום, מפני שלידת תאומים אינה בשורה בשבילו. אבל כשמזכה לבניו - מזכה גם לתאומים, שהרי הם ילדיו - לחם-משנה]. (42) אדם שמקומם של אברי המין - אטום. ולא ידוע אם הוא זכר או נקבה. וראה בפ"ב מהלכות שופר הלכה א. (43) זה שיש לו שני אברי המין, גם של זכר וגם של נקבה. ודעת רבינו, שדינו כספק זכר וספק נקבה, ראה בפ"ב מהלכות אישות הלכה כד. ולגבי קדושת הבכור, נתמעט בפירוש (בכורות מב. וראה בפ"ב מהלכות בכורות, הלכה ה). (44) כן פסק גם בפ"ה מהלכות נחלות, הלכה ב. ומקור הדברים, מהרישא של המשנה שם: "הניח בנים ובנות וטומטום וכו' הזכרים דוחים אותו אצל נקבות וכו' הנקבות דוחות אותו אצל זכרים", ובעצת רבא בגמרא שם "דוחים אותו ויש לו", כפחות שבשניהם. ומה שאמרו במשנה שם: "האומר אם תלד אשתי זכר וכו' ילדה טומטום אינו נוטל" - הוא לדעת רבן שמעון בן גמליאל, שאמר בדין מקדיש עובר אם זכר ואם נקבה, ש"אם ילדה טומטום ואנדרוגינוס, אין קדושה חלה עליהן", שלדעתו אין כוונת המקדיש אלא לזכר ודאי או לנקבה ודאית. ואין הלכה כמותו, אלא שאם אמר "אם זכר לעולה, ואם נקבה לשלמים" אין קדושה חלה על הטומטום, שהרי אפילו אם הקדישו בפירוש לכך אינו קדוש, לפי שאינו ראוי לקרבן, אמנם אם יאמר "אם זכר ואם נקבה - הרי אלו למזבח", וילדה טומטום - ימכר ויביא בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפני-זה בהלכה ו "כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" - אין עליו קדושה כלל. ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו כל קרבן שירצה. שכן הדין במקדיש טומטום ואנדרוגינוס (ראה בפ"ג מהלכות איסורי מזבח, הלכה י). ולזה נתכוון רבינו במה שכתב בפ"ט מהלכות מעשה הקרבנות הלכה ח, ש"אם אמר אם תלד זכר וכו' וילדה טומטום וכו' הרי הן חולין כמו שביארנו", וזה ודאי נמשך למה שכתב לפני-זה בהלכה, ו"כמו שביארנו בהלכות איסורי מזבח", והיינו בפ"ג שם הלכה י, כלומר שאינו קדוש מצד שאינו ראוי למזבח, וזה תלוי באיזה לשון אמר, אם אמר "לעולה" אין עליו קדושה כלל ואם אמר "למזבח" - ימכר ויביא בדמיו איזה קרבן שירצה, כנ"ל,

ד. וְאִין²⁸ שְׁכִיב מֵרַע צָרִיף לִמְרָ אֲתָם עֲדִי²⁹, אֲלָא כָּל הַשּׁוֹמֵעַ אֶת דְּבָרָיו הָרִי זֶה עֵד; שְׁאִין³⁰ אָדָם מְשֻׁטָּה בְּשַׁעַת מִיתָהּ³¹.

(28) בבא-בתרא קעה. מסקנה סופית של רבא. (29) כדין כל הודאה שצריך לומר כן, שאם לא - אומר לו: "משטה הייתי כך" (סנהדרין כט: ופ"ו מהלכות טוען ונטען הלכה ו). (30) כך נמק רבא את מסקנתו, אחר שפתר את הבעיא (וראה הגהות הב"ח שם אות א). (31) אבל בריא, אם לא אמר "אתם עדי", יכול לומר משטה אני כך, כמבואר למעלה. [ושם בגמרא הכריעו גם, שאין צריך לומר "כתובו", ורבינו השמיטו. וראה במגיד-משנה בשם הרשב"א, וצ"ע].

ה. שְׁכִיב מֵרַע³² שְׁצִיָּה לְתַת מִתְנָה לְעֵבֶר שְׁבַמְעִי אָמוּ - זָכָה³³ הָעֵבֶר; מִפְּנֵי³⁴ שְׁדַעְתּוֹ שֶׁל אָדָם קְרוּבָה אֲצֵל פְּנוֹ³⁵, כְּמוֹ שְׁבַאֲרִנוֹ³⁶.

(32) הוא-הדין לבריא, כמו שנראה מדברי רבינו בפכ"ב מהלכות מכירה הלכה י (ראה מגיד-משנה שם), אלא שבשכיב מרע מספיק באמירה, ואילו בבריא צריך קנין. וראה פירוש המשניות לרבינו, בבבא-בתרא פרק מי שמת (קמ: [ואע"פ שמטעם זה ש"דעתו של אדם קרובה אצל בנו", אמרו שפסיקות דמים לבן ולבת בעת הקידושין נקנית באמירה (למעלה פ"ו הלכה יז, ובפכ"ג מהלכות אישות הלכה יד) - אין זה אלא בדבר שבא לעולם (למעלה פ"ו הי"ז), אבל אם ישנם "תרחי לריעותא" (=שני חסרונות): דברים בעלמא בלי קנין, וגם אינו בעולם כמו בריא האומר לתת מתנה לעובר - לא קנה, ולא מועילה הסברא שדעתו של אדם קרובה אצל בנו, וראה למעלה פ"ו הערה קלז]. (33) אע"פ שהמזכה לעובר לא קנה, שהרי הוא כמי שלא בא לעולם (הלכות מכירה, שם). (34) כרבי יצחק בשם רבי יוחנן, שם קמב: שהעלה נימוק זה להסביר את המשנה שם קמ: שרבינו מביא את תוכנה להלן הלכה ו. (35) ויש כאן גמירות דעת גמורה, וזה מועיל אף שאינו בעולם. (36) בהלכות מכירה, שם.

ו. אָמַר³⁷: אִם³⁸ יִלְדָּה³⁹ אֲשֶׁתִּי זָכָר - יִטַּל מְנָה, וְאִם נִקְבָּה - מְאֵתִים⁴⁰, וְיִלְדָּה זָכָר - נוֹטֵל מְנָה; יִלְדָּה נִקְבָּה - נוֹטֵל מְאֵתִים; יִלְדָּה זָכָר וְנִקְבָּה⁴¹ - הַזָּכָר נוֹטֵל מְנָה, וְהַנִּקְבָּה מְאֵתִים; יִלְדָּה טֻמְטוֹם⁴² וְאֲנֵדְרוּגִינוֹס⁴³ - נוֹטֵל בְּפָחוֹת שְׁפִשְׁנֵיהֶם⁴⁴.

(37) משנה שם קמ: והיינו, שכיב מרע, הנזכר לעיל, שהרי בבריא צריך קנין ולא די באמירה בלבד. וראה במגיד-משנה מה שכתב בשם ר"י מיגאש. (38) שם. (39) כלומר אם תלד, וכ"ה במשנה שם. (40) כן דרכו של אב לדאוג יותר לבתו, שאינה יכולה לחזר אחר מזונותיה, כבן (שם קמא). (41) כלומר, תאומים. [ונראה שלפני רבינו היתה הנוסחא במשנה שם: "האומר אם ילדה אשתי זכר יטול מנה, ילדה זכר יטול מנה. נקבה מאתים, ילדה נקבה נוטלת מאתים. ילדה זכר ונקבה, זכר נוטל מנה, נקבה נוטלת מאתים". וכן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מיתה", לעומת מתנת שכיב מרע שהיא "לאחר גמר מיתה" (ראה בבא-בבא קל"ז), שהרי כתובת בנין דיכרין היא כירושה (למעלה הערה נג) וירושה אינה אלא לאחר גמר מיתה (ועיין 'קצות החושן' סימן רנב ס"ק א) - אלא בשניהם, גם בכתובת בנין דיכרין ומזון האשה והבנות, וגם במתנת שכיב מרע, אין הדבר נגמר אלא לאחר גמר מיתה. ומה שכתב "במיתתו" היינו לאחר גמר המיתה, ולפי ששניהם באים כאחד - אין מתנת שכיב מרע יכולה לבטל מזון האשה והבנות וכתובת בנין דיכרין. וכן כתב הר"ף בבבא-בבא פרק ח (קל"ג). וכן כתב גם רבינו בעצמו בפ"ט מהלכות אישות שם: "הואיל ומתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה - הרי המתנה וחיוב הנכסים בתנאים אלו (=מזון האלמנה והבנות וכתובת בנין דיכרין) באין כאחד, ולפיכך אלמנתו ובנותיו נזונות מנכסיו, ובניו יורשים כתובת אמן שמתה בחיי בעלה". וב'קצות החושן' שם הטעים הלכה זו, שמתנת שכיב מרע שבאה בבת אחת עם התנאים הנ"ל אינה מבטלת אותם, מפני שמתנת שכיב מרע אינה אלא "דברי תלמיד", כלומר מרצונו של האדם עצמו, ואילו מזון האשה והבנות וכתובת בנין דיכרין הם "דברי הרב", כלומר תקנת חכמים, וכלל הוא בידינו - דברי הרב ודברי התלמיד, דברי הרב קודמין, ומקור לזה דברי הגמרא בתמורה כה. "אמר על הבכור עם יציאת רובו (=שאז נתקדש מאליו בקדושת בכורה), עולה (=יתקדש לעולה) - דברי הרב (=קדושת בכורה שהיא במצות התורה) ודברי התלמיד (=קדושת עולה שהיא בנדבת לבו של האדם) דברי מי שומעים?" כלומר, חלה עליו קדושת בכורה. וראה בלחם-משנה כאן. ועיין בהלכות אישות שם הערה נז. ולהלן פרק יב הלכה י ובהערה מג.

י. מתנת⁵⁸ שכיב מרע שפתיב פה קנין⁵⁹, בין שהיתה במקצת⁶⁰ נכסיו בין שהיתה בכל נכסיו⁶¹ - חוששין לה שפא לא גמר להקנותו אלא בשטר⁶²; והואיל⁶³ ומתנה זו לא תקנה אלא לאחר מיתה - אין שטר לאחר מיתה, והרי המתנה בטלה⁶⁴.

58 בבא-בבא קנב. כשמואל, שהלכה כמותו בידינו ממונות, ולא כרב. 59 והוא-הדין לקנין גרידא בלי כתיבה (הגהות מיימוניות). 60 והיינו, שגילה דעתו בפירוש שנותן מחמת מיתה, שאז אינו צריך קנין (להלן הלכה יז), אבל באופן אחר, הקנין אינו מיותר אלא אדרבה - הכרחי, כמבואר להלן הלכה טו (מגיד-משנה). וראה ברשב"ם וב'תוספות' שם ד"ה מתנת שכיב מרע. 61 שאין צריך קנין (למעלה הלכה ב). 62 שוויתר על הזכות של שכיב-מרע, ורוצה להקנות לו בקנין רגיל. 63 שהרי עם כל זה, אינו מכוון אלא למתנת שכיב מרע, שהיא לאחר מיתה, כנ"ל. 64 יש אומרים, שאף אם נסר השטר למקבל בחיי הנותן, אינו קונה, אחרי שכוונת הנותן היתה שיקנה אחר מיתה (הגהות מיימוניות). וראה להלן הלכה יב, ובמה שכתבנו שם. [ומה שכתב להלן פרק יב (הלכה טו) שזמנו של שטר מוכיח עליו שכוונתו להקנות הגוף מהיום, ומה שכתב "לאחר מיתה" אינו אלא לפירות - אין זה אלא במתנת בריא, אבל במתנת שכיב מרע, אין

אבל לעולם כוונת המקדיש גם לטומטום ואנדרוגינוס. וכמו שכתב כאן. ועיין מגיד-משנה ולחם-משנה כאן, ובלח"מ בהלכות איסורי מזבח שם.

ז. שכיב מרע⁴⁵ שאמרו לו: נכסיו למי? ואמר להם: דומה⁴⁶ שיש לו בן או שאשתו מעברת, עכשו⁴⁷ שאין לו בן או שאין אשתו מעברת נכסיו לפלוני⁴⁸; ונודע שיש לו בן או שהיתה אשתו מעברת, אף על פי שהפילה או מת הבן אחר כך - אין⁴⁹ מתנתו מתנה.

45 שם, קמו: - קמו. 46 עד עכשיו חשב. 47 ששאלתם העמידה אותו על הטעות. 48 "נכסיו" ולא "כל נכסיו" - הרי ששייר לעצמו כל שהוא, וראה להלן. 49 בגמרא שם אמרו שזה אפילו לחכמים שחולקים על רבי שמעון בן מנסיא, ואינם הולכים אחרי אומד הדעת, באופן שהלך בנו למדינת הים ושמע שמת ועמד וכתב כל נכסיו לאחר ואחר-כך בא בנו - מודים הם כאן כיון שגילה דעתו מפורש. ואע"פ שרבינו פוסק כרבי שמעון בן מנסיא (לעיל פ"ו הלכה א) - הביא גם הלכה זו, להשמיענו שאע"פ שלענין אומדא (בפ"ו שם) יש הבדל בין כתב כל נכסיו לבין שייר לעצמו כל שהוא - כאן במפרש, אפילו אם שייר לעצמו, אין מתנתו מתנה.

ח. מתנת⁵⁰ שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה⁵¹. ואין אחר זוכה בדבר שצנה לו, בין במקרקעי בין במטלטלי, אלא לאחר מיתה⁵².

50 בבא-בבא קלה. ויותר מפורש שם קלז. 51 כלומר, לאחר גמר המיתה, ולא עם גמר המיתה. וכרבא ולא כאב"י, ואף אב"י חזר בו (שם). 52 כלומר, לא זו בלבד שאין קנינו אלא לאחר מיתה - אלא שגם אינו זוכה בזה למפרע משעת אמירה ולא כדעת ה'תוספות' (גיטין יד: ד"ה הא) שזוכה למפרע. וראה 'קצות החושן' סימן רנ ס"ק א שהאריך בזה.

ט. לפיכך⁵³ מוציאין לכתבת⁵⁴ האשה ומזון האלמנה והבנות⁵⁵ מיד אלו שצנה לתת להם⁵⁶; שהרי במיתתו⁵⁷ נתחייבו הנכסים בכתבה ובמזונות, ואלו שנתן להם לא יקנו אלא לאחר מיתה.

53 כלומר, לפי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. 54 היינו, "כתובת בנין דיכרין" (פ"ט"ז מהלכות אישות הלכה ז), שהיא כירושה ואינה גובה מנכסים משועבדים (=לקוחות ומקבלי מתנה) כמפורש בכתובות נב: ונה. וכן פסק רבינו בפ"ט שם הלכה ט. אבל סתם כתובה - גובה אף ממשועבדים (פ"ט"ז שם הלכה י). ועיין מגיד-משנה. 55 שאין מוציאין למזון האשה והבנות מנכסים משועבדים (גיטין מח: ופרק יח מהלכות אישות הלכה יג). 56 בבא-בבא קלג. מימרא של רבא, לגבי מזון האלמנה. וסובר רבינו שהוא-הדין למזון הבנות ולכתובת בנין דיכרין. והראב"ד בפ"ט מהלכות אישות שם חולק על רבינו בזה, עיין שם. 57 אין הכוונה ל"עם גמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְיָא, זֶה מִתְּנָה בְּמִקְצָת, וְסִתְמָה⁸⁹ כְּמִתְּנַת בְּרִיא, שְׁקוּנָה מְזַמֵּן הַפְּתִיבָה⁹⁰. לְפִיכֶךָ אֵינּוּ חוֹזְרִין. וְהוּא שְׁקוּנּוּ מִיָּדוֹ; שְׁמִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע בְּמִקְצָת צְרִיכָה קִנְיָן⁹², בֵּין עֲמִדָּה⁹³ בֵּין לֹא עֲמִדָּה.

(85) משנה, שם קמו: וגמרא שם קנא: (86) משנה, שם. (87) גמרא שם קנ: (88) משנה, שם. (89) כשלא כתב מפורש כי היא מתנת שכיב מרע. (90) [בפ"א מהלכות מכירה הלכה ז, כתב רבינו בשטר מכירה או מתנה: "כיון שהגיע השטר לידו קנה", וכן כתב להלן הלכה יח. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן קצא סעיף א (ועיין שם בביאור הגר"א ס"ק ב), ואם כן צריך להיות כאן: "מוזמן הנתינה", כלומר: נתינת השטר ליד המקבל]. (91) כיון שכבר קנה מחיים. והמגיד-משנה (להלן הלכה טז) הביא כן בלשון הגמרא בבא-בתרא קנא: ובמשנה (שם קמו): "שייר קרקע כל שהוא - מתנתו קיימת". (92) גמרא שם קנא: (93) ככל מתנת בריא.

טז. בְּמָה דְּבָרִים אֲמֹרִים? בְּשִׁנְתָּן סֵתָם; שְׁהָרִי אֲנִי אוֹמְדִין דְּעֵתוֹ וְאוֹמְרִין: הוֹאִיל וְשִׁיר⁹⁴, לֹא נִתְּבֹן אֶלָּא לְהִקְנוֹת לֹא מַחִיִּים בְּמִתְּנַת בְּרִיא.

(94) וזהו סימן שלא מחמת מיתה נתן, שהרי שייר לעצמו, אלא האמין שיחיה עוד ויצטרך לשזור זה.

יז. אֶבְלָל⁹⁵ אִם נָתַן לוֹ הַמְּקַצֵּת בְּפִרוּשׁ בְּמִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע⁹⁶, שְׁאִינוּ אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה - אֵינּוּ צְרִיךְ קִנְיָן. וְאִם עֲמִדָּה - חוֹזְרִין; וְאִם לֹא עֲמִדָּה - קָנָה זֶה הַמְּקַצֵּת. וְאִם הָיָה בֵּהּ קִנְיָן - לֹא קָנָה אֶלָּא אִם כֵּן הָיָה מְיֻפָּה כְּחוֹ, כְּמוֹ שֶׁבְּאֲרָנּוֹ⁹⁷.

(95) שם בגמרא. (96) זהו "מצוה מחמת מיתה" בגמרא שם, ולהלן הלכה כג. וראה בהשגת הראב"ד. (97) למעלה הלכה י"א.

יח. אֵל תִּטְעָה בְּשְׂכִיב מְרַע שְׁפִתָּב כָּל נְכָסָיו וּפְרָשׁ שְׁנָתָן הַפֵּל מֵעֲכָשׁוֹ וְהִקְנָה מַחִיִּים⁹⁸; שְׁאִינוּ⁹⁹ זֶה מִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע, אֶלָּא בְּשִׂאָר כָּל מִתְּנֹת הַבְּרִיאִים, שְׁאִם הִגִּיעַ הַשְּׂטָר לְיַד הַמְּקַבֵּל אוֹ שְׁקָנּוּ מִיַּד הַנּוֹתֵן - קָנָה הַפֵּל, וְאִין נְכוּל לְחֹזֵר בּוֹ.

(98) כלומר, אל תטעה שזוהי מתנת שכיב מרע. (99) כלומר, אלא דע שאין זה מתנת שכיב מרע, כיון שפירש שמקנה לו מחיים. וזה נלמד מתוך ההלכה הבאה, שאם כתב לו מחיים בלבד הרי זו מתנת בריא. וכן הוא בכמה מקומות בתלמוד, שישנה מתנת שכיב מרע שהיא במתנת בריא (מגיד-משנה).

יט. הַנּוֹתֵן¹⁰⁰ מִתְּנָה כְּשֶׁהוּא שְׂכִיב מְרַע, וְכָתַב בֵּהּ בְּחַיִּים וּבְמָוֶת, אוֹ מַחִיִּים¹⁰¹ וּבְמָוֶת, בֵּין בְּפֵל בֵּין בְּמִקְצָת¹⁰² - הוֹאִיל וְכָתוּב בּוֹ וּבְמָוֶת, הַרְיָא זֶה מִתְּנַת שְׂכִיב מְרַע. שְׁזָה שְׁפִתוֹב בֵּהּ וּבְמָוֶת - שְׁלֹא יִקְנָה

וזמנו מוכיח עליו, שמקנה לו הגוף מהיום, - שוודאי לא נתכוון להקנות לו אלא לאחר מיתה].

יא. וְאִם⁶⁵ קָנּוּ מִמֶּנּוּ כְּרִי⁶⁶ לְיָפּוֹת כֹּחַ הַמְּקַבֵּל⁶⁷, כְּגוֹן⁶⁸ שְׁפִתוֹב: וְקִנְיָנוּ מִמֶּנּוּ מוֹסִיף עַל מִתְּנָה זֶה - הַרְיָא הִיא קִימָת⁶⁹.

(65) שם בגמרא, דברי רבא ואחרים. (66) והדגיש את זה מפורש בעת הקנין או בשטר כדלהלן. (67) ולא לבטל זכות מתנת שכיב-מרע. (68) על נוסח אחר, ראה להלן הלכה יג. (69) והיא מתנת שכיב מרע.

יב. שְׂכִיב מְרַע⁷⁰ שְׁאָמַר 'בְּתַבּוֹ'⁷¹ וְתָנוּ לְפָלוּנֵי מְנָה⁷², וְמַת קָדָם שְׁיִקְתְּבוּ וְיִתְּנוּ לֹא⁷³ - אֵין פּוֹתְבִין וְאֵין נוֹתְנִין; שְׁמָא לֹא גָמַר לְהִקְנוֹתוֹ אֶלָּא בְּשִׂטָּר, וְאֵין שְׂטָר לְאַחַר מִיתָה.

(70) שם קלה: מימרא של רבי אלעזר, והסכים לו רבי יוחנן. (71) שטר קנין. (72) קרקע שוה מנה, שקנינה בשטר (וראה לחם-משנה). [והמדובר במצווה מחמת מיתה שאינו צריך קנין (להלן הלכה יז). וראה למעלה הלכה י]. (73) שאם כתבו ומסרו בחיים, קנה המקבל מיד, שאינה גרועה ממתנת בריא, ומכאן שמדובר בשטר קנין, ומנה היינו קרקע שוה מנה (לחם-משנה).

יג. וְאִם אָמַר 'בְּתַבּוֹ' כְּרִי לְיָפּוֹת כֹּחַ הַמְּקַבֵּל, כְּגוֹן⁷⁴ שְׁאָמַר 'תְּנוּ מְנָה לְפָלוּנֵי', וְאָמַר 'וְאֵין בְּתַבּוֹ וְתָנוּ לֹא' - הַרְיָא לֹא פּוֹתְבִין וְחוֹתְמִין וְנוֹתְנִין לְאַחַר מִיתָה.

(74) שם קלו.

יד. שְׂכִיב מְרַע⁷⁵ שְׁפִתָּב כָּל⁷⁶ נְכָסָיו מִתְּנָה סֵתָם⁷⁷, וְלֹא שִׁיר כְּלוּם⁷⁸, אִם עֲמִדָּה - חוֹזְרִין⁷⁹. וְאֶפְלוּ⁸⁰ קָנּוּ מִיָּדוֹ כְּרִי לְיָפּוֹת אֵת כְּחוֹ⁸¹. בֵּין שְׁהִקְנָה כָּל נְכָסָיו לְאַחַד⁸² בֵּין שְׁפִתְבָם לְשְׁנוּם⁸³. שְׁאָמַד דְּעַת הוּא, שְׁלֹא נָתַן זֶה הַפֵּל⁸⁴, אֶלָּא שְׁנִתְּבֹן שְׁלֹא יִקְנּוּ כְּלוּם אֶלָּא לְאַחַר מוֹתוֹ.

(75) משנה, שם קמו: ומימרא של שמואל שם קנא: (76) ודוקא כל, כדלקמן. (77) שלא כתב מפורש שזו היא מתנת שכיב מרע, וראה להלן הלכה יז. (78) במשנה, שם: "ולא שייר בקרקע", אבל בגמרא שם קנ: שקרקע לאו דוקא, ואפילו מטלטלין - הם שזור. וראה להלן הלכה טו. (79) כלשונו של שמואל. ובמשנה שם: "אין מתנתו קיימת", שאפילו לא חזר במפורש, המתנה בטלה מאליה, אם עמד, וראה להלן הלכה כו, ובשו"ע סימן רנ סעיף ב. (80) שם, כדברי שמואל. (81) שבלי זה אינו קונה אפילו לאחר מיתה, כמבואר למעלה הלכה יא. (82) גיטין ט. מימרא של רב נחמן. (83) במשנה, ובמימרא של שמואל: "הכותב כל נכסיו לאחרים", - לשון רבים. וראה בשו"ע שם סעיף יא, ובסמ"ע שם ס"ק לב. (84) כלומר בחייו, שאין אדם נותן כל נכסיו לאחרים כל זמן שהוא חי.

טו. שִׁיר⁸⁵ כְּלוּם לְעֲצָמוֹ, בֵּין קָרְקַע⁸⁶ בֵּין מִטְּלָטְלִין⁸⁷

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

115) מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן (שם).
 116) שלכתחילה היה ברעתו לחלק את כל נכסיו, כגון שחילק לכולם בבת אחת, בלי הפסק. ראה שו"ע סימן רנ סעיף יא. (117) אפילו בלי קנין, כדין שכיב מרע (שו"ע שם). (118) אף אם היה קנין ביפוי כח (ראה שו"ע שם).
 119) לשון המימרא. (120) שלכתחילה לא היה ברעתו לחלק כל נכסיו. וההוכחה לכך היא ההפסקה שבין מתן למתן, ויוצא שלראשונים היתה זו מתנה במקצת, ולאחרון היא מתנה בכולה. (121) כדין מתנת שכיב מרע במקצת, שצריכה קנין. (122) גם האחרון, ואע"פ שאצלו היא מתנת שכיב מרע בכולה. וצריך לאמר שקנינו היה ביפוי כח, כנ"ל הלכה יריא (ראב"ד ומגיד-משנה).

כב. הכותב¹²³ פל נכסיו¹²⁴ לעבדו¹²⁵ ועמד - חוזר בנכסים, ואינו חוזר בעבד; שהרי יצא¹²⁶ עליו שם בן חורין.

123) גיטין ט. מימרא של רב יוסף בר מניומי בשם רב נחמן.
 124) דוקא כל נכסיו, אבל אם שיר - אף עצמו לא קנה (פ"ז מהלכות עבדים הלכה א). (125) שנכסיו קנויים לו, וגם הוא עצמו קנוי לעצמו ויוצא לחרות (הלכות עבדים שם הלכה ב). (126) ואין בן חורין חוזר ונעשה עבד, ואדוניו יודעים זאת, ולפיכך יש להניח שכוונתם היתה לשחרר העבד מיד. וראה 'תוספות' שם ד"ה ואינו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, ובשו"ע חושן-משפט סימן רנ סעיף טו, וסמ"ע שם ס"ק מח).

כג. שכיב מרע¹²⁷ שצוה מחמת מיתה, כגון שהיתה דעתו נוטה שהוא מת ודאי, ונבר¹²⁸ דבר זה מפלל דבריו¹²⁹, אף על פי שקנו מידו¹³⁰ במקצת, אם עמד - חוזר.

127) שם קנא: פסק דין של רב נחמן. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא שצוה מחמת המיתה, אין דינו כמצוה מחמת מיתה, אלא-אם-כן מת סמוך לצוואתו יום או יומיים (הגהות מיימוניות להלן הכ"ד). (128) אף שלא אמר מפורש, וכל-שכן אם אמר כן מפורש, וראה בשו"ע שם סימן רנ סעיף ז. (129) כמו האשה שהתאוננה ואמרה: "וי, שאשה זו הולכת למות", ואמרו זוהי מצוה מחמת מיתה (בבא-בתרא שם). (130) כן פסק רב נחמן שם. והיינו ביפוי כח. אחרת לא היה קונה המקבל אפילו כשלא עמד, כאמור למעלה הלכה יז.

כד. והמפרש¹³¹ בים¹³², והיוצא בשירא¹³³, והיוצא בקולר¹³⁴, והמספן¹³⁵, והוא שקפץ עליו החליל¹³⁶ והכביד עליו חליו¹³⁷ - פל אחד מארבעתן¹³⁸ כמצוה מחמת מיתה, והרי דבריו פכתובין וכמסורין, ומקלמין אותן אם מת¹³⁹; ואם נצל ועמד¹⁴⁰, אפלו קנו מידו במקצת - חוזר, כדין פל מצוה מחמת מיתה.

131) המפליג לדרך רחוקה. משנה גיטין סה: לענין גט.

אָלָא לְאַחַר מִיתָה¹⁰³; וְזֶה שֶׁפְּתוּב בָּהּ 'מַחֲיִים' - סִימָן לְיִשֵּׁב אֶת דַּעְתוֹ שֶׁיִּחְיֶה מִחֲלֵי זֶה¹⁰⁴.

100) בבא-בתרא קנג. ושם מחלוקת רב ושמואל על רקע עובדא מסויימת, ונהרדעי פסקו כרב. (101) כאמימר ולא כרבא, שאם כתב "מחיים" כוונתו שיקנה מחיים, אלא גם בזה, כאומר "בחיים", כוונתו לסימן טוב וליישב דעתו, כדלהלן. (102) שהרי כתב בפירוש "ובמות" (וראה למעלה הלכה טז). וראה במגיד-משנה ולחם-משנה. (103) כיון שהוא שכיב מרע. ואולם, בריא הכותב כן, כוונתו להקנות לו מהיום ועד עולם (לקמן פ"ב הלכה טז). (104) גמרא שם. שלפי שהזכיר מיתתו, לא רצה להיות פותח פיו לשטן, ולפיכך כתב שם "בחיים" או "מחיים", לאמר: המקום יצילני מחולי זה ולא אמות (רשב"ם שם).

כ. שכיב מרע¹⁰⁵ שנתן הנכסים¹⁰⁶, שהדבר גלוי¹⁰⁷ שהן פל נכסים שיש לו - הרי זה פמתנה במקצת, ואם קנו מידו¹⁰⁸ ועמד¹⁰⁹ - אינו חוזר; חוששין¹¹⁰ אנו, שמא¹¹¹ נשארו לו נכסים אחרים במדינת הים. עד שיאמר 'פל נכסי שהן אלו'¹¹², או¹¹³ שהיה מחזק¹¹⁴ שאין לו נכסים אלא אלו, ואחר כך תהיה המתנה פל.

105) שם קמה: מימרא של רב אחא בר מניומי בשם רב נחמן. (106) ולא כתב בשטר "כל נכסי נתונים לך". ומה שאמרו שם: "שכתב כל נכסיו לאחרים", היינו שפירט כל הנכסים הידועים לנו (רשב"ם ור"י מיגאש שם). (107) כלומר, שעד כמה שגלוי וידוע לנו, אין לו כאן נכסים אחרים. (108) שהרי מתנה במקצת צריכה קנין. (109) ואם מת זוכה המקבל אף בלי קנין, כדין מתנת שכיב מרע בכולה. וכל החשש, שמא היא מתנה במקצת, אינו אלא לטובת המקבל (מגיד-משנה). ויש חולקים עליו. וראה הגהת הרמ"א לחושן-משפט סימן רנ סעיף ט.
 110) בספרות התלמודית, משתמשים בביטוי "חוששים" אף להקל, וראה סמ"ע שם ס"ק כט. (111) אחרי שלא כתב מפורש: "כל הנכסים". ויש אומרים שגם הקנין מראה שהתכוון למתנת בריא (משנה-למלך בשם הרשב"א). (112) כעין גירסת הר"ח והר"ף: "כל נכסי אלו הן". ובנוסחתו שם: "כל נכסי". ויש אומרים שאם הלשון "כל נכסי אלו הן" אינו נותן מקום לשיר, כל-שכן שהלשון "כל נכסי" מוכיח שאין לו יותר (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש, וראה בכסף-משנה). (113) כתשובת מר בר רב אשי, שם. (114) והיינו, שמקובל בסביבה זו, שאדם זה אין לו נכסים יותר, ולא שצריך עדים על כך. וראה סמ"ע שם ס"ק לא.

כא. שכיב מרע¹¹⁵ שכתב פל נכסיו לאחרים - רואין: אם פמתלק¹¹⁶ פתבם: מת - קנו¹¹⁷ פלן, עמד - חוזר¹¹⁸ ככלן; ואם¹¹⁹ פנמלך¹²⁰, אחר ששיר חוזר וכתב, וקנו¹²¹ מידו על פל אחד ואחד: מת - קנו פלן¹²², עמד - אינו חוזר אלא באחרון; שהרי נתן לו פל הנכסים הנשארים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שגם בגיטו של שכיב מרע, אם עמד חוזר כמו במתנתו - שאם הלך בלי משענת אינו צריך אומד, ופשוט שהוא-הדין במתנה. ואף-על-פי שגם בהלך בלי משענת, יתכן שהחולי הראשון גרם לו ליפול לחולי השני אשר ממנו מת - אין אנו חוששים לכך, אלא כיון שעמד מחוליו הראשון, בטלה המתנה, וכמו כן בטל הגט לדעת רב הונא, שגם אם עמד חוזר. אבל לפי דברי רבה ורבא שחלקו על רב הונא (שם עג.) וסוברים שבגט אפילו אם עמד אינו חוזר, וכל הספק אינו אלא מפני שאמר בתנאו: "זה גיטך מהיום אם מתי מחולי זה" - יש חשש אף בהלך בלי משענת שמא גרם לו החולי הראשון ליפול לחולי השני, ונמצא שמת מחולי זה שעליו דיבר. ולפיכך לא חילק רבינו בפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח בדין זה של "האומר הרי זה גיטך מעכשיו אם מתי מחולי זה" בין הלך במשענת לבין הלך בלי משענת, שבכל אופן צריך אומד, שאע"פ שלענין "עמד" הרי זה "עמד" כנ"ל, לענין "אם מתי מחולי זה" יש חשש שמתו נגרם לו מחוליו הראשון, ועיין כסף-משנה]. (151) היינו מאליהן, אע"פ שלא אמר שחזר בו. וכן הוא בשו"ע חושן-משפט סימן רנ סעיף ב, ועיין שם בביאור הגר"א ס"ק ה שהביא מקור לזה.

כז. מתנת¹⁵² שכיב מרע שאין פתוב בה¹⁵³ שמתוף החלי הנה שצנה בו מת¹⁵⁴, ואין העדים מצויין לשאל להם¹⁵⁵, אף על פי שהרי זה המצנה מת¹⁵⁶ - הרי המתנה בטלה¹⁵⁷. שאין מיתתו ראיה¹⁵⁸; שפא מחלי שנתן בו המתנה נרפא¹⁵⁹, ואחר כף חלה חלי אחר ומת¹⁶⁰. לפיכך הנכסים פחזקת היורשין¹⁶¹, עד שניבא¹⁶² ראיה¹⁶³ שמתוף החלי הנה שנתן בו מתנה זו מת.

(152) שם קנג. וכאביי ולא כרבה, שאת שיטת רבה העמידו כרבי נתן, ואת רבי נתן זיהו אחרו כן עם רבי מאיר שהוא יחיד ואין הלכה כמותו, אלא כחכמים (רי"ף שם), בניגוד לרשב"ם שם ד"ה חולים, שפוסק כרבה וכרבי נתן, שהוא מפורסם בספרות התלמודית כדין מומחה. (153) וכיון שלא כתבו בו כן, אפשר שנתרפא מאותו חולי ושוב מת מחולי אחר, ואין למקבל כלום כנ"ל הלכה כו. (154) אחרי מות המצווה, היו עושים שטר שישמש לראיה ביד המקבל, והיו כותבים בו שמתוך אותו חולי מת (רשב"ם שם). (155) שאם יש עדים שמת מתוך חולי זה - זוכה המקבל. כן יוצא מתוך דברי רבי יעקב שם קנג: (וראה 'תוספות' שם ד"ה והן). וכן נראה מדברי רב הונא שם קנד. (156) והיה לנו לומר שקברו מוכיח עליו, כלומר, הרי הוא מת לפנינו, ויש כאן "חזקה דהשתא" (=חזקה של עכשיו), שמכיון שרואים אותו עכשיו מת, בוודאי מת מחולי זה - אין אנו אומרים כן, אלא חוששים שמא מת מחולי אחר, כדלהלן. (157) שהרי אם עמד מחולי ראשון - נתבטלה המתנה, כמבואר בהלכה הקודמת. (158) כאביי שם, שרוב החולים חיים, ולפיכך אין אנו מתחשבים עם המצב של עכשיו, שהוא מת לפנינו, אלא מניחים שהבריא מחוליו הראשון ומת אחריכך ממחלה אחרת. (159) כלומר, אין כאן הנחה

ובגמרא שם סו. הביאו המימרא של רב הונא, המשווה מתנה לגט. והיינו, שגם במתנה - דין אלו כמצוה מחמת מיתה. (132) שהדרך בים היא הרת סכנות. (133) עם חבר אנשים למדבר, וראה פירוש המשניות לרבינו, שם. (134) מובל מטעם המלכות מבית הסוהר לגדרום, וראה פירוש המשניות, שם. (135) הוספה של רבי שמעון שזורי במשנה שם. ובחולין עה: פסקו כמותו. (136) ירושלמי גיטין פ"ו הלכה ז (הובא בר"ן לגיטין שם). (137) היינו, שתש כל הגוף. (138) זו היא שיטת הרי"ף, שמה שאמר רב הונא שמתנה דומה לגט, שהוא כמצוה מחמת מיתה, היינו בכל ארבעת הדברים האלו, ואע"פ שהיוצא בשיירה והמפרש בים, דעתם לחזור, ואינם הולכים למות - אף הם כמצוי מחמת מיתה הם, לפי שדעתם לעזוב מקום זה, ולהשתקע במקום אחר, לפיכך אם חזרו לכאן, מתנתם בטלה אפילו אם נתנו מקצת מנכסיהם ובקנין (נמוקי-יוסף לב"ב פ"ט בשם רבינו יונה, וראה סמ"ע סימן רנ ס"ק כב). ויש חולקים על זה ואומרים שרק מסוכן ויוצא בקולר שהולכים למות, דינם כמצוי מחמת מיתה (הרא"ש בגיטין שם). (139) [זהו ביוצא בקולר ובמסוכן, ואילו יוצא בשיירה ומפרש בים - כשהגיעו למחוז הפצם והשתקעו שם, וראה בהערה למעלה]. ועיין 'באר היטב' סימן רנ ס"ק יז. (140) ויוצא בשיירה ומפרש בים שחזרו למקומם הראשון, כנ"ל.

כה. שכיב מרע¹⁴¹ שנתק מחלי לחלי, אם¹⁴² לא עמד¹⁴³ ולא הלך על משענתו בשוק¹⁴⁴ - מתנתו מתנה¹⁴⁵.

(141) שנתן כל נכסיו, או ציוה מחמת מיתה וחילק מקצת נכסיו. גיטין עג. מימרא של רבי אלעזר בשם רב, וכן מסקנת הגמרא שם. (142) מסקנת הגמרא שם. (143) בין החולי הראשון לבין החולי השני. (144) דוקא בשוק. אבל הלך במשענת בבית אין זו עמידה (חושן-משפט סימן רנ סעיף ב בהגהת הרמ"א). (145) שבוודאי יש בו עדיין מחולי ראשון, ומת מחמתו.

כו. עמד¹⁴⁶ בין החלי שצנה בו ובין החלי שמת ממנו והלך על משענתו¹⁴⁷ - אומדין אותו על פי רופאים¹⁴⁸: אם מחמת חלי הראשון מת - מתנתו קימת; ואם¹⁴⁹ לאו - אין מתנתו קימת. ואם הלך בשוק בלא משענת - אינו צריך אמד¹⁵⁰, אלא בטלוי¹⁵¹ מתנתו הראשונה.

(146) גיטין עב. במשנה, לענין גט. ובגמרא (שם עב:) אמר רב הונא שגיטו של שכיב מרע כמתנתו, וכתב הר"ן שם שלכל הענינים שווים הם. (147) כיון שלא הלך עוד כדרכו בלי משענת, מתעורר אצלנו ספק, שמא עוד לא הבריא מחולי ראשון. (148) זה לא נזכר במשנה, והיא תוספת של רבינו, כי אמידה של בריאות יכולה להיות רק על-פי מומחים לה. ובפ"ט מהלכות גירושין הלכה יח, לא הביא זאת רבינו. (149) יוצא מתוך השקלא-וטריא, שם. (150) [כן אמרו בגיטין שם לענין גט, לדעת רב הונא הסובר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

או מְקַצֵת נְכָסֵי¹¹, או 'יְחֻזֵק', או 'יִזְפֶּה', או 'יִקְנֶה'
- פֶּלֶן לְשׁוֹן מִתְּנָה הִיא¹². וְכֵן¹³ אִם אָמַר¹⁴ 'יִחְסֹן'¹⁵
או 'יִירָשׁ' עַל¹⁶ מִי שֶׁרָאוּ¹⁷ לִירְשׁוּ - הֲרִי זֶה קְנָה.

9) בבא-בבא קמח: מימרא של רב ששת. 10) אם כי לשון עתיד הוא, ואינו קונה בבריא (למעלה פ"ב מהלכות מכירה הלכה ח). 11) [לפי המבואר להלן, צריך לפרש כאן באופן שציוה במפורש שהוא נותן לו במתנת שכיב-מרע (ראה למעלה פ"ח הלכה יז). שאם לא כן, דינה כמתנת בריא ולא מועילה בה לשון עתיד]. 12) בכ"י תימן: "הן". 13) [ואע"פ שכל אלו לשון עתיד הן, ואינן מועילות במתנת בריא (ראה פ"ב מהלכות מכירה הלכה ח, ובראב"ד שם) - במתנת שכיב מרע הן מועילות, לפי שאין אדם משטה בשעת מיתה ובוודאי מכוון הוא להקנאה גמורה (רמ"ה שם). ויש מפרשים, מפני שבשכיב-מרע אין הקנין נגמר אלא לאחר מיתה, ולפיכך מועילה לשון עתיד (ב"ח סימן רג), או מפני שבשכיב מרע הקילו שלא תטרף דעתו עליו (לבוש שם, ולפי כל הטעמים הנ"ל אין הדברים אמורים אלא במתנת שכיב מרע בכלה, אבל במתנת שכיב מרע במקצת נכסיו, שדינה כמתנת בריא, אינה מועילה לשון עתיד, וראה בהערה שלמעלה]. 13) ברייתא שם. 14) ואף אלו לשונות של עתיד הן. 15) לשון ירושה בארמית. 16) לפי שיטת רבי יוחנן בן ברוקה (שם קל). שהלכה כמותו, ששכיב מרע יכול לעשות אחד הראוי ליורשו כיוורש יחידי (ראה להלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). 17) שראוי באותה השעה להיות אחד מן היורשין, כגון בן בין הבנים או אח בין האחים כשאינו בן.

ד. אָמַר¹⁸ 'יִהְיֶה' פְּלוֹנֵי בְּהֵן', 'עֲמַד בְּהֵן', 'יִשְׁעֵן בְּהֵן' - לֹא קְנָה²⁰.

18) בבא-בבא קמח, בעיא שלא נפתרה. 19) יש מקום לספק, אם כוונתו להנאה של מתנה או לאיזו הנאה כל שהיא, וכן בביטויים הסמוכים: "יעמד" "ישען" לא ברור אם התכוון למתנה, או לאיזה שמושים מסויימים, וזו היא הבעיא. 20) כבכל ספק משפטי, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה.

ה. שְׂכִיב מְרַע²¹ שֶׁכָּתַב פֶּל נְכָסֵי לְאַחַר²²: אִם אֵינוֹ רָאוּי לִירְשׁוּ - נוֹטֵלֵן מִשׁוֹם מִתְּנָה²³; וְאִם רָאוּי לִירְשׁוּ - נוֹטֵלֵן מִשׁוֹם יִרְשָׁה²⁴. בְּמָה דְּבָרִים אָמּוּרִים? בְּשִׁהְיָה הַיְוִרֶשׁ הַזֶּה אַחַת מִבְּנוֹתָיו, או אֶחָד מִפְּלָל בְּנֵי בְּנָיו, או אֶחָד מִפְּלָל אֶחָיו, וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן מִשְׁאֵר יוֹרְשֵׁין; אֲבָל אִם פְּתָבְהוּ לְאַחַד מִבְּנָיו - לֹא עָשָׂהוּ אֶלָּא אֶפּוֹטְרוֹפּוֹס, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנּוֹ²⁵.

21) שם קלג. מימרא של רב הונא. 22) אפילו כתב מפורש בלשון מתנה (ראב"ד להלן הלכה ו. וכ"כ רבינו להלן פ"ב הלכה ד). 23) ואם אמר לזה: "אחרין לפלוני" - אחרי מות זה, שייכים הנכסים לפלוני האחר, כמבואר להלן פ"ב הלכה ד. 24) ואפילו אמר לו: "אחרין לפלוני", אין לאותו פלוני כלום בנכסים אחרי מות הראשון, כיון שמקבל

ודאית, אלא ספק הדבר בדינו. 160) ואם כן, המתנה בטלה, כנ"ל. 161) מכיון שהדבר ספק, כאמור, מעמידים הנכסים בחזקת הבעלים הראשונים, כדין כל ספק, וראה להלן פ"ט הלכה כג שאם החזיק המקבל במטלטלין, על הנותן להביא ראיה. 162) המקבל. 163) בעדים.

פֶּרֶק הַיְשִׁיעִי

1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע שציווה להסתיר מתנתו, ומשפט הלשון שהוא מועיל באמירתו, ואיכות המקבלים כנוי ועבד וגר, ואם המקבל רוצה במתנה, ודיני חזרת השכיב מרע בפירוש או שהיא ניכרת מתוך מעשיו והנמשך אחר זה, וכן גם כן אם כתב חלוקת נכסיו ולא יצא הכתב מרשותו, והדומה לזה.

א. שְׂכִיב מְרַע² שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: לֹא תִגְלוּ מִתְּנָה זוֹ וְלֹא תוֹדִיעוּ בָּהּ אֶדָם אֶלָּא לְאַחַר מִיתָה³ - הֲרִי זוֹ מִתְּנָה קְנִימָה, וְאִינָה מִתְּנָה מְסֻתֶרֶת; שֶׁבַעֶת שֶׁהִקְנָה⁴, שֶׁהוּא אַחַר מוֹתוֹ, הֲרִי אָמַר⁵ 'גְּלוּ אוֹתָהּ'.

2) רי"ף בבא-בבא פרק ג בשם רב האי גאון - ומקור לזה בתוספתא שם פ"ח: "הכותב דייתקי (=מתנת שכיב מרע) והיה מתיירא מן היורשין, נכנסין אצלו כמבקרין אותו ושומעין דבריו מבפנים ויוצאין וכותבין מבחוץ". הרי שאע"פ שנוזהר שלא לגלות, אין זו "מתנה טמורה" שלהלן, שאינה מתנה (רמב"ן בבא-בבא מ:). 3) מכאן שאם צוה להעלים אף לאחר מיתה, אינה מתנה, כמו כל "מתנה טמורה", ולפיכך כלל רבינו לעיל פ"ה הלכה א יחד את הבריא ואת השכיב-מרע בדין זה של מתנה גלויה (מגיד-משנה). ואף-על-פי שכל עיקר פסול "מתנה טמורה" אינו אלא שמא יחזור הנותן וימכור לאחר, אחר נתינה זו, ונמצא מפסיד ללוקה (למעלה שם), וזה לא שייך כאן, שהרי מחיים יכול הוא לחזור בו (למעלה פ"ח הלכה יד). וגם לאחר מיתה אין חשש, כי רק הנותן מתנה טמורה, עורר עליו את החשד, בנתנו מתנה טמורה, אבל את היורשים אין לחשוד בכך - וצריך לומר שלא חילקו חכמים בגזירתם, וכיון שתיקנו כן בבריא - גזרו גם בשכיב מרע (קצות החושן סימן רמב ס"ק ד). 4) שהקנין חל. 5) והיינו, שלא רק שלא צוה להעלים אחר מותו כמו שצוה לעשות את זה לפני מותו, אלא גם אמר מפורש שיגלו אותה אחרי מותו, וראה למעלה פ"ה הלכה ב, שכל שלא אמר כן מפורש - הרי היא מתנה טמורה, ואינה מתנה.

ב. מְצִוָּה⁶ מְחַמֵּת מִיְתָה אֵין צְרִיף לּוֹמַר 'גְּלוּ אֵת הַמִּתְּנָה'⁷, אֶלָּא אֵף עַל פִּי שֶׁהִיא פְּתוּבָה סֵתָם - אֵין חוֹשְׁשִׁין לָהּ שֶׁמָּא מְסֻתֶרֶת הִיא⁸.

6) הרי"ף, שם בשם רב האי גאון. 7) שמתוך טרדתו אינו יכול להאריך, וכמו כן לא הצריכו בו, לענין גט, לומר "תנו" כמפורש בגיטין סו: (כסף-משנה). 8) אבל אם אמר להם במפורש: "אל תגלו" - הרי זו מתנה טמורה ואינה כלום (קצות החושן שם).

ג. שְׂכִיב מְרַע⁹ שֶׁצִּוָּה וְאָמַר: יִטַּל פְּלוֹנֵי¹⁰ פֶּל נְכָסֵי,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וְכִדְי לְפִלּוּנֵי, תְּנֹהוּ לֹא; אוֹ שְׂאֵמֶר: כְּלֵי פִלּוּנֵי פְּקֻדוֹן הוּא בְּיָדֵי לְפִלּוּנֵי, תְּנֹהוּ לֹא; חֶצֶר פִּלּוּנֵי שֶׁל פִּלּוּנֵי הוּא; חוֹב שֵׁשׁ לִי בְּיַד פִּלּוּנֵי אֵינִי שְׂלִי, שֶׁל פִּלּוּנֵי הוּא - בְּכָל אֵלֹו הַדְּבָרִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן הוֹדָתָו הוֹדְיָהּ⁴². וְאֶפְלוּ⁴³ הוֹדָה הֵגֵר לְבָנוּ שְׂאֵין הוֹרְתָו בְּקֻדְשָׁה - דְּבָרָיו קִמְיִין⁴⁴. אֶפְלוּ הוֹדָה שְׂכִיב מְרַע לְעַפּוּם⁴⁵ - נוֹתְנִין⁴⁶ לֹא.

(39) בבא-בתרא שם. (40) מדברי רב ושמואל שם. (41) שאם לא אמר כן, יש חשש שהתכוון רק שלא להשביע את בניו (להלן פ"י הלכה ד). ובמקום שאין חשש זה אמנם לא צריך שיאמר "תנו" (עיינין שם). (42) שהודאת בעל הדין - כמאה עדים, והיא כהודאת בריא, שאם עמד אינו חוזר, שאין זו מתנה אלא הודאה שהדבר של המקבל (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (43) בבא-בתרא שם, שאיסור הגר הודה שנכסיו שייכים לבנו שלא היתה הורתו בקדושה. (44) שאין זו מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים למקבל, כנ"ל. ואין כאן ענין מתנת שכיב מרע. (45) שאסור לתת לו מתנת חנם, ואין בו דין מתנת שכיב מרע, כמבואר להלן. (46) שאין כאן מתנה אלא הודאה שהנכסים שייכים לגוי, כנ"ל.

י. אֶבֶל שְׂכִיב מְרַע שְׂצוּהָ לִתֵּן לְעַפּוּם מִתְּנָה - אֵין שוֹמְעִין לֹא; שְׂצוּהָ כְּמִי שְׂצוּהָ לְעֵבֶר עֲבָרָה⁴⁷ מִנְכֶסִיו.

(47) כמבואר למעלה פ"ג הלכה יא, שאסור לתת מתנה לגוי. ואע"פ שלא נמצא מקור להלכה זו בגמרא (באר הגולה סימן רנו אות ח) - סברא היא: כיון שמתנת שכיב מרע היא תקנת חכמים - לא תיקנו חכמים במקום איסור (משנה-למלך).

יא. אֶמְרָה⁴⁸: פִּלּוּנֵי עֲבָדֵי עֲשׂוּ אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין⁴⁹, אוֹ שְׂאֵמֶר⁵¹: עֲשִׂיתִי אוֹתוֹ בֶּן חוֹרִין⁵², אוֹ הֲרִי הוּא בֶּן חוֹרִין⁵³ - כּוּפִין⁵⁴ אֶת הַיּוֹרְשִׁין וּמְשַׁחְרִין אוֹתוֹ⁵⁵; שְׂעָבֵד יִשְׁנוּ בְּמִקְצַת מִצּוֹת⁵⁶.

(48) תוספתא גיטין פ"ה (הוצאת צוקמ. עמ' 330.14): "האומר עשו פלוני עבדי בן חורין לאחר מיתה - לא אמר כלום, וכופין את היורשים לקיים דברי המת". וכן הוא בירושלמי שם פ"א הלכה ה, שאם אמר מפורש שחררו (בלשון ציווי), הכל מודים שכופין את היורשים. וכן פסק רבינו להלן פ"ו מהלכות עבדים הלכה ד. וכן בבבלי גיטין מ. (49) כוונתו לצוות שישחררוהו לאחר מותו, כלשון התוספתא הנ"ל, שהרי מתנת שכיב מרע אינה אלא לאחר מיתה, והמדובר במתנת שכיב מרע בכל נכסיו או במצוה מחמת מיתה (למעלה פ"ח הלכות יד-טז). (50) ירושלמי שם. וכן בבבלי שם מ: (51) בירושלמי ובבבלי שם אמרו, שכל זה בשטר, וכן כתב רבינו בפ"ו מהלכות עבדים הלכה ב. ברם, כל זה אינו אלא שיהא משוחרר לגמרי, אבל שיהא דינו כהפקר ושיכופו היורשים לשחררו - די באמירה בלבד. (52) כלומר, בלשון זה רוצה לשחרר אותו, ושיחול השחרור לאחר מיתה, כנ"ל. (53) אף זה לשון שחרור, וראה להלן.

בירושה, וירושה אין לה הפסק (ראה להלן שם). כן הוא בגמרא בבא-בתרא שם בבאור ההבדל בענין זה בין ירושה ומתנה. (25) למעלה פ"ו הלכה ב"ג.

ו. מִי²⁶ שְׂאֵמֶר לֹא בְּשַׁעֲתָו²⁷ מִיתָתוֹ: נְכִסְיָו לְמִי הֵן? שְׂמָא לְפִלּוּנֵי? וְאֵמֶר לְהֵן: אֵלָא לְמִי? רֹאֵין: אִם רְאוּי לְיָרְשׁוּ - נוֹטְלִין מִשּׁוּם יָרְשָׁה; וְאִם לֹא - נוֹטְלִין מִשּׁוּם מִתְּנָה²⁸.

(26) בבא-בתרא שם. מימרא של רב נחמן. (27) תשובה בלשון תמיהה. וזה נחשב כהסכמה לדבריהם, וכאילו אמר מעצמו לתת את נכסיו לפלוני. (28) ראה למעלה, בהבדל שבין ירושה לבין מתנה.

ז. גֵּר²⁹ שֵׁשׁ לֹא בֶּן שְׂאֵין הוֹרְתָו בְּקֻדְשָׁה³⁰ - הוֹאֵיל וְאֵינוּ יוֹרְשׁוּ³¹, כְּמֹו שְׂוִיתְבְּאָר בְּמִקְוֵמוֹ³², כֶּף אֵינוּ יָכוֹל לִתֵּן לֹא כֵל נְכִסְיוֹ בְּמִתְּנָת שְׂכִיב מְרַע, לֹא כֵל נְכִסְיוֹ וְלֹא מִקְצָתוֹ³³. שְׂלִשׁוֹן יָרְשָׁה וּמִתְּנָה לְגַבֵי יוֹרֵשׁ אַחַד הֵן³⁴; וְאִם תֵּאמֶר יִקְנֶה, נִמְצָא זֶה יוֹרֵשׁ אֶת אֲבִיו³⁵.

(29) בבא-בתרא קמט. מימרא של רבא, על רקע העובדא של איסור גיורא (איסור הגר). (30) כלומר, נתעברה ממנו בעודו גוי, ואחר-כך נתגיירו. (31) בבא-בתרא שם. שהרי גם הבן וגם האב הם גרים, וגר אינו יורש גר, לא מדברי תורה ולא מדברי סופרים (קידושין יז:). (32) פ"ו מהלכות נחלות, הלכה י. (33) [אם נתן לו בפירוש במתנת שכיב מרע שאינו אלא לאחר מיתה, שאם לא כן דינה כמתנת בריא, כמבואר למעלה פ"ח הלכות טז:] ('ערוך השולחן' סי' רנו ס"ק א). וראה לכן מסוגיית הגמרא בבא-בתרא שם, ממה שאיסור גיורא לא נתן מתנת שכיב מרע במקצת. ודברי הגר"א סימן רנו ס"ק א צ"ע]. (34) כלומר, שכל דין מתנת שכיב מרע בירושלים, הוא רק מתורת ירושה, שהרי אפילו אומר לו בלשון מתנה, הרי זה כירושה (להלן פ"ב הלכה ד). והוא מלשון הרי"ף שם. (35) גזירות חכמים היא ('בית יוסף' סימן רנו) שמי ששמע שנתן לבן זר מתנת שכיב מרע, בין בלשון ירושה ובין בלשון מתנה, יחשוב שבן זה יורש את אביו והוא בנו גמור לכל דבר, ואם יהיו לו עוד שני אחים שהורתם ולידתם בקדושה, וימות אחד מהם בלי בנים, והוא יחלוץ לאשתו - יאמרו שתנשא לשוק (עיינין 'תוספות' קידושין ית. ד"ה כאן, ו'ערוך השולחן' שם).

ח. לְפִיכֶף³⁶, אִם נָתַן לְגֵר מִשְׂאֵר הַגְּרִים³⁷ - מִתְּנָתוֹ קִימָת³⁸.

(36) כן מפורש בדברי הרי"ף שם. (37) שהורתם שלא בקדושה, ואינו בדין ירושה גם מאביו. (38) שאין בזה שום גזירה שמא יחשבוהו לבנו יורשו, ראה למעלה. וכל-שכן שיכול ליתן מתנת שכיב מרע לישראל. וראה ב'תוספות' בבא-בתרא שם ד"ה כל, שכתבו שגר שאין לו יורשין - אינו יכול לתת מתנת שכיב מרע לשום אדם, כיון שהוא אינו בר ירושה, כלומר אינו מוריש.

ט. שְׂכִיב מְרַע³⁹ שְׂהוֹדָה שֵׁשׁ לֹא לְפִלּוּנֵי אֶצְלֵי כֶּף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כְּתוּבִין וְכִמְסוּרִין הֵן, וְכִיּוֹן שֶׁשְׂתַּק אֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר בְּהֵן.

61) שם, כדברי ההכרעה של רבי אבא בר ממל. והמדובר כששתק גם לאחר מיתה, אבל אם שתק מחיים ושוב צווח – לא קנה, שהרי מתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה. וכן כתב הנמוקי יוסף בבבא בתרא פ"ט דפוס ווילנא דף סב. ד"ה משזכה (נתיבות-המשפט סימן רמה, ב'משפט האורים' ס"ק 1).

טו. שְׂכִיב מְרַע⁶² שֶׁפָּתַח לָזֶה, וְחָזַר וְכָתַב לְאַחַר - הָאֲחֵרוֹן קָנָה⁶³; שֶׁיִּשֵּׁשׁ⁶⁴ לוֹ לְחַזֵּר עַד שְׁמֹת⁶⁵. בֵּין בְּכָל בֵּין בְּמִקְצָת⁶⁶, בֵּין לְעֲצָמוֹ בֵּין לְאַחַר⁶⁷. וְאִפְלוּ⁶⁸ פָּתַח וְזָכָה⁶⁹ לְרֵאשׁוֹן, וְכָתַב וְזָכָה לְאַחֵרוֹן - הָאֲחֵרוֹן קָנָה; שֶׁשְׂכִיב מְרַע שֶׁזָּכָה, עֲדִין מִתְּנָת שְׂכִיב מְרַע הִיא.

62) שם קנב: מימרת רב דימי, ש"דייטיקי מבטלת דייטיקי".
63) שהכתיבה השניה ביטלה את הראשונה. 64) שם קמו: במשנה. 65) שהרי אין המתנה חלה כ"אם אחר מיתה. 66) כוונת רבינו למתנת שכיב מרע בכל נכסיו, וחזר בו ממקצת נכסיו. ומקור הדברים שחזרה מועילה במקצת נכסיו, הוא מהלכה זו, עיין שם (הגר"א סימן רנ ס"ק ל. ועיין כסף-משנה כאן). 67) כגון כאן, שהוא חוזר בו מהמתנה כדי לתת אותה לאחר. 68) שם קנב: כשמואל ולא כרב. 69) לדעת ר"י בן מיגאש שם, היינו שזיכה לו על-ידי אחר, ועשה כן כדי לייפות כחו (ראה למעלה פ"ח הלכה י, ולהלן הלכה יז, ובסמ"ע שם ס"ק מג).

טז. אֲבָל⁷⁰ שְׂכִיב מְרַע שֶׁפָּתַח וְזָכָה וְקָנָה⁷¹ מִיָּדוֹ - אֵין לְאַחַר קִנְיָן פְּלוּם, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר בּוֹ לֹא לְאַחַר וְלֹא לְעֲצָמוֹ⁷², בֵּין שְׁנֵתָן הַכֹּל בֵּין שְׁנֵתָן מִקְצָת⁷³.

70) מימרא של שמואל, שם. 71) היינו, שיש שני דברים: זיכוי וקנין. ומכיון שטרח כל-כך – סימן הוא שהתכוון למתנת בריא, וקנה מיד. 72) שם קנב. בשם רב הונא מכופרי. 73) לדעת הש"ך (רנ ס"ק טז) היינו כשפירש שנותן במתנת שכיב מרע, שבאופן אחר דינה כמתנת שכיב מרע (למעלה פ"ח הלכה יז) שאם לא כן למה לנו זיכוי וקנין, הרי מתנה במקצת לעולם היא כמתנת בריא. ברם, דעת ר"י בן מיגאש, שאם פירש דינה כמתנת שכיב מרע – אע"פ שזכה וקנה.

יז. שְׂכִיב מְרַע⁷⁴ שֶׁחָזַר בְּמִקְצָת - חָזַר בְּכָל⁷⁵. מִיָּדוֹ? נִתְּן⁷⁶ כָּל נְכָסָיו לְרֵאשׁוֹן, וְקָנָה⁷⁷ מִיָּדוֹ בְּדֵי לִפְוֹת אֶת כְּחוֹ⁷⁸, וְחָזַר וְנָתַן מִקְצָתוֹ לְאַחַר, וְקָנָה מִיָּדוֹ בְּדֵי לִפְוֹת אֶת כְּחוֹ⁷⁹ - הִשְׁנִי קָנָה⁸⁰, אֲבָל הִרְאשׁוֹן לֹא קָנָה פְּלוּם⁸¹, בֵּין שֶׁעֲמַד בֵּין שְׁמֹת.

74) שם קמח: בעיא שנפשטה. 75) [ב'שולחן ערוך' שם סעיף יב כתב: "מסתמא חזר בכל", כנראה שאין זה דבר ברור, ואעפ"כ אין להוציא ממון מספק מן היורשים. וראה למעלה פ"ח הלכה כז, ולהלן הערה עח]. 76) ברייתא

54) תוספתא שם ("לענין עשו אותו בן חורין") וירושלמי שם (לענין "עשיתי" ו"הרי הוא"). 55) בלשון "עשו אותו בן חורין" עדיין הוא עבד גמור, אלא שכיון שצויה לשחררו, מצוה לקיים דברי המת. ובלשון "עשיתי אותו בן חורין" ו"הרי הוא בן חורין" הרי הוא כאילו הפקירו, כנ"ל, והמפקיר עבדו ומת, היורש כותב לו גט שחרור (פ"ח מהלכות עבדים הלכה יג, וכ"ה בשו"ע יו"ד סימן רסז סעיף עד), ולפי שגילה דעתו לשחררו – מצוה על היתומים לקיים דברי אביהם. ואע"פ שהמסחר עבדו עובר בעשה (פ"ט מהלכות עבדים הלכה ו), והיאך אנו כופים את היורשים (באומר "עשו אותו בן חורין") לעבור על דברי תורה – כל האיסור לשחרר עבדו אינו אלא בשחרור בחינם, כעין מה שאמרה תורה בגויים "לא תחנם", ודרשו חכמים (ע"ז כ.): "לא תתן להם מתנת חינם", אבל אם עשה לו העבד טובה, אין איסור זה. וכיון שאמר שישחררוהו בוודאי עשה לו טובה, שהרי הוא בחזקת כשרות, ובוודאי לא יצווה לעבור על איסור 'עשה' (מגיד-משנה בשם רשב"א. וראה בהשמטות הרמב"ן לגיטין לח:). 56) אלו שהאשה חייבת בהן. כלומר, אע"פ שלגוי אסור לתת שום מתנה, אף באופן שהגוי נתן לו פעם מתנה, שהרי איסור מתנה לגוי נלמד מהפסוק (דברים יד, כא) "לגר אשר בשערך תתנה ואכלה או מכור לנכרי" – "לנכרי במכירה ולא בנתינה" (פ"י מהלכות ע"ז הלכה ד), וזו אינה מכירה, שהרי אינו חייב לתת לו מתנה זו – כיון שעבד ישנו במקצת מצוות, מותר ליתן לו מתנה (אבן-האזל). [אבל עדיין לא מבורר, למה הוצרך רבינו לטעם זה, שעבד ישנו במקצת מצוות, הרי גם לגר תושב מותר ליתן מתנה, כמפורש למעלה פ"ג הלכה יא].

יב. אָמַר⁵⁷: פְּלוּנִית שֶׁפָּתְחִי⁵⁸ עָשׂוּ לָהּ קָרַת רוּחַ - עוֹשִׂין לָהּ קָרַת רוּחַ, וְאֵינָה עוֹבְדַת אֱלֹא עֲבוּדָה שֶׁהִיא רוּחָה בָּהּ מִקָּל הָעֲבוּדוֹת הַיְדוּעוֹת לְעֲבָדִים בְּאוֹתוֹ מְקוּם⁵⁹.

57) גיטין מ. מימרא של רב שמואל בר יהודה בשם רבי יוחנן. 58) והוא-הדין לעבד (מגיד-משנה). 59) כדעת הרי"ף שם. ולדעת רש"י שם, ד"ה ועושין לה קורת רוח, אם אין רוחה מתקררת אלא בשחרור, כופין את היורשין לשחררה. וכל זה משום מצוה לקיים את דברי המת (גמרא שם).

יג. שְׂכִיב מְרַע⁶⁰ שֶׁפָּתַח כָּל נְכָסָיו לְאַחַר, וְאָמַר הֲלָהּ: אֵינִי רוּחָה בְּהֵן - לֹא קָנָה.

60) בבא-בתרא קלז: קלה. מימרות מנוגדות של שמואל ורבי יוחנן, והכריע רבי אבא בר ממל שם, שאם אמר מיד, אינו רוצה – לא קנה. וכתב שם הרי"ף שהמדובר בשכיב מרע שדבריו ככתובים וכמסורים. אבל בבריא, לא מספיק מה שכתב אלא צריך למסור השטר למקבל. וראה למעלה פ"ד הלכה א בדין מתנת בריא.

יד. שְׂתַּק⁶¹ וְאַחַר כֶּף צָוָה - קָנָה; שֶׁדְּבָרֵי שְׂכִיב מְרַע

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כב. מתנה⁹⁸ שהיא סתם, ולא נתפרש בה שהיה בריא פשתן או שהיה שכיב מרע, הוא אומר: שכיב מרע היתה⁹⁹, והרי צמדת¹⁰⁰, ואחר במתנתי; ומקבל מתנה אומר: בריא היה¹⁰¹, ואינו יכול לחזור - על המקבל¹⁰² להביא ראיה¹⁰³ שבריא היה. לא מצא ראיה - נשבע¹⁰⁴ הנותן שבועת הסת¹⁰⁵ ויפטר, ותעמד הקרקע בהזקת הנותן¹⁰⁶.

98) שם קנג. במשנה, כחכמים ולא כרבי מאיר. 99) כלומר, ונתתי כל נכסי שיזכה בהם המקבל לאחר מיתה. 100) אף שעכשיו הוא בריא, אין אנו מעמידים אותו בחזקת בריא, ודלא כרבי נתן שם קנג: 101) ונתן נכסיו בקנין. 102) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. 103) בעדים. 104) כדין כל כופר בכל. 105) מתקנת חכמים. 106) שרקע עומדת תמיד בחזקת בעליה הראשונים.

כג. אבל אם היו מטלטלין ביד המקבל - מתוך שניתן לומר שלי הן¹⁰⁷, ישבע הסת¹⁰⁸ שבריא היה פשתן לו מתנה זו.

107) כדין כל מחזיק במטלטלין פ"ח מהלכות טוען ונטען הלכה א). וראה במגיד-משנה. 108) שהרי גם הטוען "שלי הן", נשבע היסת (הלכות טוען ונטען שם).

כד. מי¹⁰⁹ שמת ונמצאת¹¹⁰ מתנה קשורה על ירכו¹¹¹, אף על פי שהיא בעדים, וקנו מידו ליפות פת אלו שנתן להם¹¹² - הרי זו אינה פלום; שאני אומר: פתבה ונמלך¹¹³.

109) בבא-בתרא קלה: 110) בכת"י תימן: "ונמצאת". 111) מה שמסלק את החשש, שמה שטר מזויף. 112) והואיל ויפה כחם, אין לחשוש שמה לא גמר להקנות להם אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה - כמפורש למעלה פ"ח הלכה יא. ולפיכך הוצרך רבינו לטעם שמה נמלך, וכן פירש ר"י מיגאש. [וכ"ה במשנה בבבא-מציעא יח. "מצא דייתיקי וכו' הרי זה לא יחזיר, שאני אומר כתובין היו ונמלך עליהן שלא ליתן"]. אבל הרשב"ם שם פירשה, כנראה, בלי יפוי כח, שהרי כתב שם בטעם הדברים, שכיון שלא אמר השכיב-מרע שיתנו, אלא כתב שטר - שמה לא גמר להקנות אלא בשטר, ואין שטר לאחר מיתה. 113) התחרט. וחוששין כן, כיון שלא ציוה בפיו. וכן פירש ר"י מיגאש.

כה. ואם¹¹⁴ זכה בה לאחר¹¹⁵, בין מן הירושין¹¹⁶ בין שאינו מן הירושין - פל הדברים שפה קנימין¹¹⁷, פכל מתנת שכיב מרע.

114) משנה, שם. 115) כגון שהמתנה כללה כמה אנשים שהזכירם בשטר, וזיכה את המתנה לאחד מהם. ולדעת התו"ט (בבא-בתרא פ"ח משנה ו) צ"ל "לאחד", וכו"ה בכ"י תימן. 116) והחידוש שבדבר, שאף זיכוי השטר לירוש, משמש גילוי דעת גם למי שאינו יורש, וראה סמ"ע

שם. 77) כלומר, אף שגם קנו מידו (מגיד-משנה). 78) שאם לא כן, הקנין גורע, כמו שכתב למעלה פ"ח הלכה י. 79) [מכיון שהדבר ספק (ראה למעלה הערה עג) - כתב רבינו "וקנו מידו" שמה היא מתנה במקצת, ו"כדי לייפות את כחו" שמה היא "מתנה בכלולה" ואינה צריכה קנין, והקנין גורע כדלעיל פ"ח הלכה י, אלא-אם-כן ייפה את כחו (שם הלכה יא) וראה ב'אור שמח']. 80) [גבי ראשון, כתב שלא קנה בין שעמד בין שמת, וכאן לא פירש, ונראה שאינו קונה אלא לאחר מיתה, שהרי ספק הוא שמה היא מתנה בכלולה, שאינה קונה אלא לאחר מיתה, ראה למעלה הערה עג]. 81) שהרי חזר בו הנותן.

יח. נתן⁸² מקצת נכסיו⁸³ וקנו⁸⁴ מידו, ואחר כך נתן פלג לאחר⁸⁵, וקנו⁸⁶ מידו פרי ליפות את פחו⁸⁷: אם מת - קנה הראשון המקצת, וקנה השני את השאר⁸⁸; ואם עמד - ראשון קנה⁸⁹, שני לא קנה⁹⁰.

82) ברייתא שם, ולפי מסקנת הגמרא. 83) שדינה כמתנת בריא. 84) סתם בלי יפוי כח כדין מתנה במקצת (למעלה פ"ח הלכה טו). 85) וזו היא מתנת שכיב מרע בכלולה, ראה למעלה פ"ח הלכה כא. 86) אף שקנו. 87) שאם לא כן, הקנין גורע - כדלעיל פ"ח הלכה י. 88) כדין מתנת שכיב מרע בכלולה. 89) שהיא מתנה במקצת, שדינה כמתנת בריא. 90) כדין מתנת שכיב מרע בכלולה, שאם עמד חוזר (למעלה פ"ח הלכה יד).

יט. שכיב מרע⁹¹ שהקדיש פל נכסיו ולא שיר פלום, או הפקיר או חלקן לעניים, אם עמד - חוזר בכל⁹³.

91) שם קמח: בעיות שלא נפשו, אם אף אלו דינם כדין כל מתנת שכיב מרע, או שמה ביחס להקדש ועניים והפקר שהוא גם לעניים וגם לעשירים - מתכוון הוא להקנות בלב שלם, בין אם יחיה ובין אם ימות. 92) הבעיות שלא נפתרו בגמרא, ונשארו בתיקו. 93) כדין כל ספק בממון, שהמוציא מחבירו - עליו להביא ראיה. ולדעת רבינו, ההקדש או העניים והזוכים מן ההפקר, הם ה"מוציאים" בניגוד לדעת הרא"ש (הביאו הגהות מיימוניות), שאין מבטלים מעשה על יסוד אומדנא של ספק.

כ. מכר⁹⁴ פשהוא⁹⁵ שכיב מרע - ממכרו קים פבריא.

94) נלמד ממה שנאמר בהלכה הבאה. 95) השו"ע (סימן רנ סעיף ג) מוסיף כאן: "אם מקצתם מכר". שהרי אם מכר הכל, זהו הדין בהלכה הבאה.

כא. מכר⁹⁶ פל נכסיו: אם המעות עצמן קימות⁹⁷, אם עמד - חוזר; ואם הוציא המעות - אינו יכול לחזור.

96) שם קמט. 97) הרי כאילו יש לנו הוכחה שהתכוון לחזור בו, אם יעמוד, שלפיכך שמר במיוחד על כסף המכירה, להחזירו עם הבראתו. ור"י מיגאש פירש להיפך: אם המעות קיימות, אינו חוזר, שהמעות הללו הן שיוור, ואין זו "מתנה בכלולה". ועיין מגיד-משנה.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

וכן נראה מדברי רבינו בפרק ג מהלכות טוען ונטען הלכה ח (מגיד משנה, ועיין שם).

שם. (117) שהמסירה לאחד, משמשת גילוי דעת על רצונו של הנותן לקיים את הדברים הכתובים בשטר, ושאינ דעתו לחזור בו.

ב. וכן⁹ שכיב מרע שאמר: הלאו¹⁰ או פקדון¹¹ שיש לי ביד פלוני תנו אותה לפלוני - דבריו קיימין, ואין צריך למעמד שלשתן¹². וכן¹³ אם אמר: תנו שטר פלוני לפלוני - זכה במה שיש בשטר¹⁴, וכאלו כתב¹⁵ ומסרו¹⁶, אף על פי שלא משך השטר. ואין¹⁷ היורש¹⁸ יכול למחול שטר זה שנתן במתנת שכיב מרע. ומפני מה המוכר או נותן שטר חוב לחברו, וחיזר ומחלו היורש - מחול¹⁹; ושכיב מרע שנתן שטר חוב, אין היורש יכול למחול? מפני שקנין הראיה בשטר מדבריהם²⁰, לפיכך היורש עדין זה השטר שלו הוא מן התורה ומחלו; ומתנת שכיב מרע, אף על פי שהיא מדבריהם, עשו אותה כשול תורה, וכאלו קנה ממון שבשטר מן התורה והגיע לידו ולא נשאר ליורש בו קנין, ולפיכך אינו מוחל.

כו. וכן¹¹⁸ מי שכתב שטר חוב על עצמו בשם אחר¹¹⁹, או בשם אהד מפניו [או] מן היורשין, ונתן השטר על¹²⁰ יד שלישי, ואמר לו: יהיה זה אצלי, ולא פירש לו פלוס¹²¹, או שאמר לו: הנה עד שאמר לך מה תעשה, ונת - הרי זו אינה פלוס.

(118) משנה בבבא-מציעא כ. "מצא שטר בין שטרותיו, ואינו יודע מה טיבו - יהא מונח עד שיבוא אליהו", שמה הפקידו הלוח אצלו וכתב ללוות ולא לזה (באר הגולה סימן רנ סעיף כה, ועיין במגיד-משנה וכסף-משנה). (119) בשביל אחר, שהוא חייב ממון לאתו אחר. (120) כ"ה בדפוס רומי ובכ"י טימן. ובדפוסים חדשים נדפס בטעות "עד". (121) שמה כתב ללוות ולא לזה, כנ"ל.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

פרק עשירי

1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע הנותן מעות או חובות או המודה בהן לאחרים, ומה שנמשך אחר זה, וכן אם נאמר ליורש בחלום שהן של אחרים, ודין אם אמרו היתומים שעשו כדבר אביהם, או שאמרו שחזרו בו אם נאמנין, ודין שכיב מרע השולח מתנה לאחר ולא הגיע לידו, ודין הנותן מתנות לאחרים הרבה ולא הספיקו הנכסים לשיעורי המתנות, או שיצא עליהן חוב כיצד דינן, ודין שכיב מרע הנותן דבר שאין בו ממש.

א. שכיב מרע שאמר: תנו³ מנה⁴ לפלוני, ונת - תנו לאחר מיתה; שדברי שכיב מרע פכתובין וכמסורין דמו⁵, ואין⁶ חוששין שמה על מנה קבורה⁷ הוא אומר⁸.

2) גיטין יג. במשנה, ולפי פירושו של רב פפא. (3) לעומת מה שכתב למעלה פרק ח הלכה יב שאם אמר: "כתבו ותנו לפלוני מנה", שאין כותבין ונותנין אחר מיתה, שכיוון שאמר גם "כתבו", לא גמר להקנות אלא בשטר ואין שטר לאחר מיתה. (4) בין "מנה זו" בין מנה סתם. (5) בגמרא שם, ועוד בכמה מקומות בש"ס. ומדובר כאן במחלק כל נכסיו, שלאחד יצאה בחלקו מנה, או אף בנותן לאחד מנה בלבד, אלא שמצווה מחמת מיתה (ראה למעלה שם הלכה יז), שאם לא כן, הרי זו כמתנת בריא שצריכה קניין (שם הלכה טו), וכאן אפילו קניין לא יועיל, שהרי מטבע אינה נקנית בחליפין (פרק ו מהלכות מכירה הלכה א), וראה שולחן-ערוך סימן רנג סעיף יח. (6) מסקנת הגמרא שם, בניגוד לדעת רב. (7) טמון אישם. (8) אלא נותנים מהרכוש הגלוי שיש לו. ברם לדעת הרשב"א (הובא במגיד-משנה) אין זה אלא אם יש כסף בעין, נותנים, אבל אם אין כסף בעין, אין מוכרים מהנכסים לתת לו את תמורתם, כי "מנה" פירושה: כסף מזומן, ולא שווה מנה.

9) בבא בתרא קמז: וקמח. מימרא של רבא בשם רב נחמן. אף כאן במחלק כל נכסיו או במצווה מחמת מיתה. (10) יש אומרים שאין דין זה אמור אלא בהלוואה שביד ישראל, אבל בהלוואה שביד גוי, שנאמר עליו (תהלים קמד, ח): "אשר פיהם דיבר שווא וימינם ימין שקר", אין אמון לישראל בהם, ואף השכיב מרע אין דעתו סומכת עליו, שיפרע חובו (הגהות מיימוני בשם רבינו אליעזר ממיץ). (11) קל וחומר הוא מהלוואה, שאינה בעין (ועיין בבבא בתרא שם שישנה סברא ש"מעמד שלושתן" אינו מועיל אלא בפיקדון ולא בהלוואה), ואף על פי כן, מועילים דברי שכיב מרע כקניין בבריא - כל שכן שדבריו מועילים בפיקדון שהוא בעין. וכן נראה בבבא בתרא קמט. בעניין איסור גיורא. (12) מדברי הרי"ף שם. כלומר, דברי שכיב מרע הם כאילו מסר ב"מעמד שלושתן", המועיל בבריא (למעלה פרק ג הלכה ג). וכן מבואר בגמרא (בבא בתרא שם). (13) שם קנא. פסק הלכה של רב נחמן. (14) כלומר, לא רק בנייר של השטר, אלא גם במה שכתוב בו. (15) שטר מתנה על השטר הזה. (16) ראה בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יא. ואף על פי ששם מפורש שאינו קונה אלא אם כתב בשטר המכירה (או המתנה) "קנה שטר פלוני וכל השעבוד שיש בו" - כאן בשכיב מרע, אף על פי שלא פירש שיקנה השטר וכל שעבודו, אנו תולים שהכביד עליו חליו ולפיכך לא באה מחשבתו לדידי ביטוי, וכן אמרו גם לעניין גיטין שאף על פי שבריא האומר "כתבו גט לאשתי" אין כותבים ונותנים עד שיאמר "תנו" - בשכיב מרע, כותבים ונותנים אף באופן זה כמו שכתב רבינו בפרק ב מהלכות גירושין הלכה יב (כסף משנה בשם ה"ר). (17) שם קמז: מימרא של רב נחמן. (18) דווקא היורש, אבל השכיב-מרע עצמו הרי הוא יכול גם לחזור בו ממתנתו, וכך מפורש ברי"ף בפרק מי שמת (בבא בתרא שם). (19) כמפורש בפרק ו מהלכות מכירה הלכה יב. (20) כלומר, התוכן הכתוב בו אינו דבר ריאלי (וראה להלן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכול להגיע אליו. (35) שאין מוציאין ממון על פי עד אחד. (36) במקום שהוא יכול ליטול בעצמו. (37) שהרי יש לו מיגו, שיכול הוא ליטלם בעצמו ולעשות בהם כרצונו, ולפיכך נאמן לאמר כי אביהם אמר לו כן. ואף על פי שלא אמר דבריו כמוסר, אין חשש של "השבעה", מאחר שהטמין הכסף בפני העד הזה ובמקום שהעד יכול ליטלו משם, בוודאי דברי אמת מסר לו (נימוקי יוסף שם).

ז. הרי"ה³⁸ שהיה מצטער על מעות שהניח לו אביו ולא ידע היכן החביאם, ואמר לו בתלום: כך וכך הם, במקום פלוני הן, ושל פלוני הן, ושל מצטער שני הן, ומצאן במקום פלוני שנאמר לו ובמנין שנאמר לו - זה היה מעשה, ואמר חכמים: דברי תלומות לא מצלין ולא מורדין.

(38) אף זה כברייתא שם.

ח. שכיב מרע³⁹ שהודה⁴⁰ שיש לפלוני בידו מנה, ואמר יתומים: חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו⁴¹ - נאמנין, ונשבעין⁴² על זה שבועת הסת.

(39) בבא בתרא קעה. מימרא של רבה. (40) בגמרא שם: "שכיב מרע שאמר". אבל רבינו רצה להדגיש בזה, שהיה בדרך הודאה, וכמו שכתב למעלה הלכה ד. (41) כלומר: בעת שאמר להם "מנה לפלוני ביד" סבור היה שעודנו חייב לו ואחר כך נזכר שפרע לו (תוספות שם דיבור המתחיל חזר) ורק שכיב מרע, שאין דעתו מיושבת עליו, נאמן בזה, ולא בריא (תוספות שם). ואם אמר שפרע אחר כך נאמן אפילו אם היה בריא (תוספות שם, וראה בהגהות מיימוני). (42) כדין כל כופר הכל. והיינו, כשהתובע טוען שלא זוהי ידו מתחת ידו של אביהם וברי לו שלא אמר פרעתו, כי אחרת אין נשבעים היסט על טענת שמא (פרק א מהלכות טוען ונטען הלכה ז).

ט. אמר⁴³ תנו, ואמר יתומים: חזר ואמר לנו אבינו פרעתיו⁴⁴ - אין נאמנין⁴⁵.

(43) המשך המימרא של רבה לפי המסקנה בגמרא שם. (44) כלומר, נזכר אחר כך שפרע כנ"ל. (45) שכיוון שאמר "תנו", ודאי דקדק היטב בדבר וידע שלא פרע, ואינו נאמן לומר שנזכר אחר כך. אולם, אם טוענים שאמר להם אביהם שפרע אחר כך ודאי נאמנים, וראה ש"ך שם סעיף קטן יד.

י. אמר⁴⁶: מנה לפלוני ביד⁴⁷, ואמר יתומים: נתנו⁴⁸ - אין נאמנין; שהרי לא אמר תנו⁴⁹, ומנין ידעו שחביבין לתן?⁵⁰

(46) בבא בתרא שם בסוגיית הגמרא. (47) והיינו, בדרך הודאה, שאם לא כן יש חשש של "השבעה" שהרי המדובר כשלא אמר "תנו" כדלהלן, אלא שהיתומים לא ידעו מזה, ראה להלן. (48) שהם פרעו בעצמם, בניגוד להלכות הקודמות, שטענתם הייתה שאביהם פרע. (49) ויש חשש של "השבעה", כמבואר למעלה הלכה ג אלא שנתברר לבסוף שאמירתו הייתה בדרך הודאה, כנ"ל. (50) שהרי

הלכה טו), וכלשונו של רבינו (למעלה פרק ו מהלכות מכירה הלכה י): "ואין הראייה נתפסת ביד", ולפיכך אין בו קניין מן התורה.

ג. שכיב מרע²¹ שאמר: מנה לפלוני ביד, אם אמר תנו²² - נותנין, לא אמר תנו - אין נותנין; שמא²³ לא אמר מנה יש לפלוני ביד, אלא פדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להן ממון²⁴.

(21) שם קעד: מימרא של רב ושמואל. (22) ששוב אין חשש שמא עושה כן כדי שלא יאמרו על יורשיו שיש להם ממון. (23) שם בגמרא. (24) בלשון הגמרא שם: "אדם עשוי שלא להשביע את בניו".

ד. לפיכך²⁵, אם אמר זה דרך הודאה²⁶, ולא היה שם חשש הערמה - נותנין אף על פי שלא אמר תנו.

(25) כן הוא ברי"ף בפרק גט פשוט, והוכיח זאת ממימרא אחרת שם (הובאה להלן הלכה ח): "שכיב מרע שאמר מנה לפלוני ביד ואמרו יתומים חזר ואמר לנו אבא פרעתיו נאמנין", הרי שאם לא אמרו כן - נותנין, ולפיכך חילק בין אמר כן דרך הודאה לבין אמר כן דרך הערמה. (26) היינו, שניכר מדבריו שזו היא הודאה רצינית. ואף על פי שבביא שהודה יש טענת "השבעה" אפילו אם הודה בדרך הודאה, כמפורש בדברי רבינו בפרק ז מהלכות טוען ונטען הלכה א - בשכיב מרע אין חוששים כל כך. והא ראייה, שהרי טענת "השטאה" ישנה בביא ואינה בשכיב מרע כלל (למעלה פרק ח הלכה ד). ועיין לחם משנה כאן.

ה. פיוצא²⁷ בו: ראו את אביהם שהטמין מעות בשדה²⁸ תבה ומגדל, ואמר 'של פלוני הן', 'של מצטער שני הן': אם פמוסר²⁹ - דבריו קמיין; אם פמצרים³⁰ - לא אמר פלום.

(27) ברייתא בסנהדרין ל. ואף הרי"ף שם, נתן הלכה זו כדוגמא להלכה הקודמת. (28) ארון מסויים. (29) בלשון צוואה (רש"י שם). ולפיכך אין חוששים כל כך ל"השבעה". (30) שלא יראוהו כעשיר.

ו. וכן³¹ אם פא אחד³² ואמר להם: אני ראיתי את אביכן שהטמין מעות בשדה תבה ומגדל, ואמר 'של פלוני הם', 'של מצטער³³ הן': אם היו טמונין בפיוצא³⁴ - לא אמר פלום³⁵; בשדה³⁶ - דבריו קמיין³⁷; פללו של דבר: פל שאלו יכול לטל - דבריו קמיין; ואם לאו - לא אמר פלום.

(31) אף זה כברייתא שם. ורוצה לומר שחזן ממה שאמרנו למעלה שאם אמר דבריו כמוסר - נאמן, כמו כן ישנה נאמנות בהא דלהלן אף על פי שלא אמר מפורש כמוסר אלא שהעניין מוכיח כן. (32) דווקא באחד צריך "מיגו", אבל שניים יכולים להוציא ממון אפילו בלי "מיגו". (33) בכתב יד תימן: "מעשר שני". (34) במקום שהעד אינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

השני. ולעניין כתובה, עיין פרק י"ז מהלכות אישות הלכה ח. ולעניין חוב, עיין בפרק כ מהלכות מלוה ולוה הלכה ד. (63) המשך הברייתא שם. (64) אחרי שכולם קיבלו את המתנה בעת אחת. והמדובר כשלא הניח נכסיו ליורשים, שאם הניח להם, גובה מהם (מגיד משנה להלן הלכה יד בשם הרשב"א). (65) היינו, לפי האחוזים כדלהלן. (66) מדברי הרי"ף, שם.

יד. אָבֵל⁶⁷ אִם אָמַר: תָּנוּ מְאֹתִים זֶזוּ לְפָלוֹנִי, וְאַחֲרָיו⁶⁸ שְׁלֹשׁ מְאוֹת לְפָלוֹנִי, וְאַחֲרָיו אַרְבַּע מְאוֹת לְפָלוֹנִי - כָּל הַקּוֹדֵם⁶⁹ בְּשֵׁטֶר זָכָה. לְפִיכָךְ, אִם יֵצֵא עָלָיו שֵׁטֶר חֹב - גּוֹבֶה מִן הָאַחֲרוֹן; אִין לֹ - גּוֹבֶה מִשְׁלָפְנָיו; אִין לֹ - גּוֹבֶה מִשְׁלָפְנֵי פָּנָיו.

(67) לשון הברייתא, שם. (68) שכאן הוא מדגיש את הקדימה והאחרון. (69) שאם אין סכום מספיק בעיזבונו לחלוקת כולם, ייקח הראשון, שקיבל את המתנה, קודם לאלו שבאים אחריו.

טו. שְׂכִיב מְרַע⁷⁰ שְׁאָמַר: יְדוּר פְּלוֹנִי בְּבֵית זֶה, יֵאָכֵל פְּלוֹנִי פְּרוֹת דְּקָל זֶה - לֹא אָמַר פְּלוֹנִי; שְׁלֵא⁷¹ הִקְנָה לָהֶם דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ, שֶׁהִדִּירָה וְהֵאָכִילָה וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן הָרִי הֵן פְּדִיבוֹר וְכִשְׁנָה שְׁאִין נִקְנִין⁷². אָבֵל⁷³ אִם אָמַר: תָּנוּ בֵּית זֶה לְפָלוֹנִי כְּדֵי שְׂיִדוּר בּוֹ עַד זְמַן פְּלוֹנִי, אוֹ: תָּנוּ דְּקָל זֶה לְפָלוֹנִי כְּדֵי שְׂיֵאָכֵל פְּרוֹתָיו - דְּבָרָיו קִימִין; שֶׁהִרִי הִקְנָה לָהֶם הַגּוֹף לְפְרוֹתָיו⁷⁴, וְהַגּוֹף דְּבָר שֵׁישׁ בּוֹ מִמֶּשׁ. וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּזֵה.

(70) שם קמו: מימרא של רב נחמן. (71) מדברי הרי"ם מיגאש. ולרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רב נחמן) טעם אחר על אכילת פירות. (72) כלומר, אף בברייתא בקניין. ואם כן גם האמירה בשכיב-מרע, שהיא במקום קניין, אינה מועילה (גמרא שם). (73) המשך המימרא שם. (74) ראה פרק כג מהלכות מכירה הלכה א.

פְּרָק אַחַד עָשָׂר

(1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע שלא ביאר בדבריו, אם שלא ביאר מי הם המקבלים, אם שלא ביאר שיעור הדבר הניתן להם או עניינו, וכל הנמשך אחר זה, וכן לדון כוונתו במתנותיו וכל התלוי בזה ומה שהוא נמשך בזה.

א. שְׂכִיב מְרַע² שְׁאָמַר: נְכָסִים אֵלָיו לְבָנֵי - אִין הַבְּנוֹת בְּכָלָם³. הִיָּה⁴ לוֹ בֵּן אֶחָד וּבֵת, אוֹ בֵּן וּבֵן הַבָּיִן⁵, אָף עַל פִּי שְׁהוּא אָמַר 'לְבָנֵי', שֶׁהוּא לְשׁוֹן רַבִּים - אִין נוֹתְנִין אֵלָא לְבָנֵי; שֶׁהַבֵּן הָאֶחָד נִקְרָא בְּנִים⁶.

(2) יוצא מתוך המשך ההלכה שלפנינו. (3) דווקא בשכיב מרע אין הבנות בכלל בניו, לפי שבשעת מיתה אינו רוצה לעקור נחלה דאורייתא, אבל במתנת בריא - אף הבנות בכלל, כמפורש למעלה פרק ו הלכה יד, ועיין שם הערה פח. (4) בבא-בתרא קמג: בעיא שנפתרה על-ידי רבא ורב

לא ידעו שאמירתו הייתה בדרך הודאה עד שנתברר הדבר לבסוף, ואם כן ודאי סברו שאמר כן שלא להשביע את בניו ובוודאי לא נתנו. דוגמא לכך מה שאמרו בבבא מציעא יז. "אמרו לו (=בית הדין) צא תן לו (=לבעל חובך) ואמר פרעתי, נאמן - חייב אתה ליתן לו ואמר פרעתי אינו נאמן", לפי ש"צא תן לו" הוא פסק-דין ברור ויודע שעליו ליתן, אבל "חייב אתה ליתן לו" אינו פסק-דין ברור ולפיכך אינו נאמן לומר פרעתי, שוודאי לא פרע כיוון שלא ברור לו שצריך לשלם (מגיד משנה). וראה בראב"ד.

יא. אָמַר 'תָּנוּ', וְאַמְרוּ 'תּוֹמִים 'נְתַנוּ' - נֶאֱמָנוּ, וְנִשְׁבְּעִין שְׁבוּעַת הַסֵּת שְׁנַתְנוּ.

יב. שְׂכִיב מְרַע⁵¹ שְׁנַתֵּן מְנָה לְאֶחָד וְאָמַר לוֹ: הוֹלֵךְ⁵² מְנָה זֶה לְפָלוֹנִי, וְהֵלֵךְ וּמָצָאוּ שְׁמַת: אִם קָנִים הִיָּה בְּשַׁעַה שְׁנַתֵּן לוֹ הַשְּׂכִיב מְרַע⁵³ - יְנַתְנוּ לְיִוְרָשִׁי מִי שְׁנִשְׁתַּלְחוּ לוֹ; שְׂדֵבְרָא⁵⁴ שְׂכִיב מְרַע פְּכֶתוּבִין וְכַמְסוּרִין⁵⁵ הֵן. וְאִם לֹא הִיָּה קָנִים⁵⁶ - יַחֲזְרוּ לְיִוְרָשִׁי מְשַׁלְּחִי; שְׁאִין קִנְיָן לְמַת⁵⁷.

(51) גיטין יד: (52) וכלל הוא ש"הולך לאו כזכ"י, ואין המקבל זוכה עד שיגיע לידו (למעלה פרק ד הלכה ד) - זה אינו אלא בברייתא אבל בשכיב מרע אמרו "הולך כזכ"י" (גמרא שם). (53) שאז יכול היה השליח לזכות בעבורו. (54) מדברי הרי"ף שם. (55) ואינו צריך קניין. ואף על פי שמתנת שכיב מרע אינה קונה אלא לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה ח) וכאן הרי מת המקבל בחיי השכיב מרע? - כיוון שטרח ונתן המנה לשליח בוודאי דעתו שיקנה מיד (ש"ך בחושן משפט סימן קכה סעיף קטן לו בשם בית יוסף). (56) בשעה שנתן השכיב-מרע לשליח. (57) מדברי הרי"ף שם.

יג. שְׂכִיב מְרַע⁵⁸ שְׁאָמַר: תָּנוּ⁵⁹ מְאֹתִים זֶזוּ לְפָלוֹנִי, וְשְׁלֹשׁ מְאוֹת זֶזוּ לְפָלוֹנִי, וְאַרְבַּע מְאוֹת זֶזוּ לְפָלוֹנִי - אִין אוֹמְרִין: הַקּוֹדֵם בְּשֵׁטֶר זָכָה⁶⁰. לְפִיכָךְ⁶¹, אִם לֹא הִנִּיחַ תְּשַׁע מְאוֹת - הוֹלֵקִין הַנִּמְצָא לְפִי⁶² מֵה שְׁכַתְּבָה לָהֶן. וְאִם⁶³ יֵצֵא עָלָיו שֵׁטֶר חֹב - גּוֹבֶה מִכָּל⁶⁴, מִכָּל אֶחָד וְאֶחָד כְּפִי מֵה שְׁכַתְּבוּב לָהֶן⁶⁵. פִּיצַד⁶⁶? הִיָּה הַחֹב אַרְבַּע מְאוֹת וְחֲמִשִּׁים - בְּעַל הַמְּאֹתִים נוֹתֵן מְאָה, וּבְעַל הַשְּׁלֹשׁ מְאוֹת מְאָה וְחֲמִשִּׁים, וּבְעַל הָאַרְבַּע מְאוֹת נוֹתֵן מְאֹתִים.

(58) בבא בתרא קלח. (59) והיינו, במחלק כל נכסיו ללא שיור, או במצווה מחמת מיתה. (60) שאין אדם יכול להוציא שני משפטים כאחד, והוא התכוון בעצם לתת לכולם בבת אחת, אלא שהכרחי היה לו לפרט את שמות המקבלים בזה אחרי זה. ויש אומרים שאם הסכום שווה בכולם, שהיה יכול לכוללם יחד, ולא לפרט בזה אחרי זה, - יש כאן דין קדימה (מגיד משנה). (61) מדברי הרי"ף. (62) היינו, לפי האחוזים, כמו שמסביר הרי"ף, שחלוקה זו מעמידה אותנו על רצונו של הנפטר, לתת לזה כפליים או פעם וחצי מן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לדחותם, - יכולים הם לעשות כן כמו בשני יוסף בן שמעון שיצא שטר חוב על אחד מהם, ששניהם יכולים לדחותו (פכ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה ח). וראה בלחם-משנה כאן.

ד. שְׁכִיב מְרַע²² שְׁאָמַר: נִכְסֵי פְּלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי - חוֹלְקִין בְּשָׂוֶה, אֶפְלוּ הֵן מֵאָה.

22) יוצא מתוך ההלכה הבאה. ומדובר במחלק או במצוה מחמת מיתה.

ה. אָמַר²³: נִכְסֵי פְּלוֹנִי וּלְבָנֵי - חוֹלְקִין: פְּלוֹנִי נוֹטֵל מִחֲצָה, וְכָל בְּנָיו מִחֲצָה²⁴. וּמַעֲשֶׂה²⁵ פְּאָחַד שְׁאָמַר לְאִשְׁתּוֹ: נִכְסֵי לִיךָ וּלְבָנֶיךָ; וְאָמְרוּ חֲכָמִים: תֵּטֵל הִיא מִחֲצָה, וְכָל הַבָּנִים מִחֲצָה.

23) בבא-בבא קמא. כדעת רב יוסף. 24) וכך הם דברי רבי בברייתא שם: "והיתה לאהרן ולבניו - מחצה לאהרן ומחצה לבניו". 25) בבא-בבא קמא שם.

ו. אָמַר: לְפְלוֹנִי וּפְלוֹנִי וּלְבָנֵי פְּלוֹנִי - נוֹטֵלִין בְּנֵי פְּלוֹנִי מִחֲצָה²⁶, וְהַשְּׂנִים הַרְאִשׁוֹנִים מִחֲצָה.

26) לשיטת רבינו, הכלל נוטל תמיד מחצה, לא רק במקום פרט אחד כבהלכה הקודמת, אלא אף כלפי כמה פרטים.

ז. שְׁכִיב מְרַע²⁷ שְׁאָמַר: יִחְלַק פְּלוֹנִי בְּנִכְסֵי - יֵטֵל מִחֲצָה²⁸. תְּנוּנָה²⁹ חֵלֶק³⁰ לְפְלוֹנִי בְּנִכְסֵי - יֵטֵל אָחַד מִשְׁשָׂה עֶשְׂרִי³¹. וַיֵּשׁ מִי שְׁהוֹרָה: יֵטֵל רְבִיעַ הַנִּכְסִים³².

27) בבא-בבא קמא. ושמם לא נזכר מפורש "שכיב מרע", אלא מכיון שהובא שם "האומר" - סובר רבינו שמדובר בשכיב מרע, שדבריו ככתובים וכמסורים, שהרי בברייתא צריך קנין. 28) שזה כלול במילה: "יחלוק". 29) בעיא שם, שנפתרה מברייתא, שתוכנה הובא בהלכה הבאה. 30) ולא ידוע לנו "חלק" מהו? 31) והוא הפחות שבשיעורים שבהלכה הבאה. וזו היתה הכוונה של רבינא בר קיסי לפתרון הבעיא. 32) כמו שכתב הרי"ף: "שאין דרך בני אדם לומר חלק סתם על פחות מרביעי". וכוונת רבינא בר קיסי בפתרון הבעיא, היתה לפתור מתחילת הברייתא "תנו חלק לפלוני בבור - אין פחות מרביעי".

ח. שְׁכִיב מְרַע³³ שְׁאָמַר: תְּנוּ חֵלֶק לְפְלוֹנִי בְּבוֹר הַיָּם³⁴ שְׂיֵשׁ לִי - יֵטֵל רְבִיעַ הַיָּם. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְחֻבֵית³⁵ - הַרִי מְעוֹט³⁶, וְיֵטֵל שְׂמִינִית³⁷ הַיָּם. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְקֶרְהָה³⁸ - נוֹטֵל חֵלֶק מִשְׂנִים עֶשְׂרִי מִן הַיָּם. אָמַר: תְּנוּ לוֹ בּוֹ חֵלֶק לְטַפְיָה³⁹ - נוֹטֵל חֵלֶק מִשְׂשָׂה עֶשְׂרִי מִן הַיָּם שְׂבָבוֹר; שְׂהַרִי גְלָה דַעְתּוֹ שְׁלַחֲלֶק מוֹעֵט נִתְפָּן⁴⁰.

33) ברייתא שם. 34) ברי"ף וברשב"ם: בור של מים. 35) למלאות מן הבור לתוך החבית. 36) שמילת ל"חבית" באה למעט ממדת הבור. כלומר, שלא צריך מן הבור, אלא

יוסף. 5) שאינו בכלל בניו (בבא-בבא קמא) בלשון בני אדם (רשב"ם שם). 6) כמו במדבר כו, ח: "ובני פלוא אליאב".

ב. שְׁכִיב מְרַע⁷ שְׁאָמַר נִכְסֵי לְטוֹבִיָּה, וְנָתַת, וּבָא אָחַד שֶׁשָּׂמוּ טוֹבִיָּה וְאָמַר 'אֲנִי הוּא' - נוֹטֵל⁸. וְאִם הִחֲזִיק⁹ שָׂמוּ רַב¹⁰ טוֹבִיָּה - אֲנִינוּ נוֹטֵלִין¹¹. וְאִם הָיָה שְׁכִיב מְרַע גָּס¹² בּוֹ וְקוֹרָא אוֹתוֹ בְּשֵׁמוֹ¹³ - נוֹטֵלִין¹⁴.

7) כתובות פה: מימרא של רבי יוחנן. 8) אע"פ שיש בסביבה עוד אחד ושמו טוביה, שגם אותו אפשר להביא בחשבון - כיון שזה שלפנינו הזדרז לבוא, נותנים לו (שו"ע חושן-משפט סימן רנג סעיף כט). שוודאי כיוון לו, ואין חשש לרמאות, שהרי סוף הדבר להגלות (סמ"ע שם ס"ק ג). 9) שם בגמרא. 10) מוסמך להוראה. 11) מפני שאין לזהות אותו עם טוביה סתם, שלרב לא היה קורא בשמו. 12) רגיל בו. 13) בינו לבין עצמו (משנה-למלך). 14) אע"פ שקרא לו כן בפני אחרים - כיון שרגיל לקראו תמיד כן בינו לבין עצמו (משנה-למלך).

ג. בְּאוּר¹⁵ שְׂנִים לְתַבְּעַ, וְכָל אָחַד מֵהֵן מִחֲזוֹק שָׂמו טוֹבִיָּה, אִם הָיָה אָחַד מֵהֵם תְּלָמִיד חֲכָם - תְּלָמִיד חֲכָם קוֹדֵם¹⁶. אִין בְּהֵן תְּלָמִיד חֲכָם, וְהָיָה אָחַד מֵהֵן שְׂכָן¹⁷ אוֹ קְרוֹב - הוּא קוֹדֵם. הָיָה¹⁸ אָחַד שְׂכָן וְאָחַד קְרוֹב - שְׂכָן קוֹדֵם¹⁹. שְׂנִיָּהֶם²⁰ קְרוֹבִים אוֹ שְׂנִיָּהֶם שְׂכָנִים אוֹ שְׂנִיָּהֶם תְּלָמִידֵי חֲכָמִים - יַעֲשׂוּ²¹ הַדִּינִין כְּמוֹ שְׂדֵרָאָה לָהֶם; כֹּל מִי שְׂדַעְתָּן נוֹטָה שְׁעַל זֶה אָמַר - נוֹתֵינִין לוֹ. וְכֵן אִם הָיוּ רַבִּים.

15) המשך הסוגיא שם. 16) כי מן הסתם רוצה אדם, ההולך למות, להנות תלמיד-חכם מנכסיו, שמצוה רבה היא (ברכות לד: - רש"י). 17) כלומר, חבר הרגיל אצלו במשא ומתן (רמ"א שם). 18) בעיא שנפתרה, שם. 19) בהתאם למה שנאמר במשלי כז, י: "טוב שכן קרוב מאח רחוק". והמדובר כשהקרוב אינו ראוי ליורשו, שאם ראוי ליורשו - הוא קודם לשכן (ש"ך סימן רנג ס"ק לח בשם ה'טור'). 20) שם. 21) זהו פירושו של רבינו למונח התלמודי: שורא דדייני. והוא, שהדיינים יעשו לפי אומד דעתם, למי היתה כוונת הנותן לתת. וכן פירש רש"י שם. ברם ה'תוספות' שם, ד"ה שורא דדייני, פירשו: שהדיינים נותנים למי שהם רוצים. וראה למעלה פרק כא מהלכות מכירה הלכה טו. ומה שאמרו בתוספתא (בבא-בבא) בתרא פרק יא צוק"מ עמ' 418): "האומר תנו מאתים דינר ליוסף בן שמעון, והיו שם שני יוסף בן שמעון, אין דורשין לשון הדיוט לומר לזה היה אוהב ולא לזה היה אוהב, אלא שניהם חולקים בשווה". - "התוספתא - כדעת רב בשני שטרות (שאמר: יחלוקין) (כתובות צד). ואין הלכה כן [אלא כשמואל שם שאמר שורא דדייני]" - מאירי בכתובות פה: עמוד 380. וכן כתב הרא"ה שם שהתוספתא "משובשת, מדלא מיינתין לה בגמרא דילין". ועיין כסף-משנה. וכתב הש"ך (שם ס"ק לט) שהמדובר באופן שהיורשים מסכימים לשלם לאחד מהם, אבל אם רוצים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ממה שאמרו שם קכת. שאין המלוה גובה חובו מיתומים ומעבדים, הרי שהם כמטלטלין, כיון שאפשר להסתירם, אע"פ שמן הדין הם כקרקע. ועיין נמוקי-יוסף שם. (55) והיינו, אם אמר "כל מטלטלין שלי", שאם לא כן, הם כחטיים ושעורים (מגיד-משנה). (56) כלומר, אין נוהגים לטלטלה. אבל הריחיים העליונה, שרגילים לטלטלה כדי לתקנה, - היא בכלל מטלטלין (גמרא ורי"ף שם).

יד. אָמַר 57: פֶּל הַמְטַלְטֵלִים 58 - נוֹטֵל אֶף רִחִים הַתְּחַתּוֹנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ.

(57 שם. 58) משמע, כל מה שאפשר לטלטלו, אם כי אין נוהגים לעשות כן.

טו. שְׂכִיב מֵרַע 59 שְׂאֵמַר: נִכְסֵי לְפָלוּנִי - נוֹטֵל פֶּל הַמְטַלְטֵלִין 60 וְכָל הַקְּרָקְעוֹת 61 וְהַפְּגָדִים 62 וְהַעֲבָדִים וְהַבְּהֵמָה וְהַעוֹפוֹת 63. וְהַתְּפִלִּין עִם שְׂאֵר סִפְרִים - הַכֹּל בְּכֹלל הַנִּכְסִים. אָבֵל סִפֵּר תּוֹרָה - ? שׁ בּוֹ סִפֵּק 64 אִם הוּא בְּכֹלל 65 נִכְסִים אוֹ אֵינּוּ 66; לְפִיכָּה, אִם תִּפְסֹד אֵין מוֹצִיאִין 67 מִיָּדוֹ.

(59 שם קנ: וקנא. 60) לא נאמר מפורש בגמרא, אבל יוצא מתוך פירוט הדברים דלהלן. (61) מפורש שם. (62) גם זה מפורש שם. (63) כל זה מפורש שם. והעיר בלחם-משנה על "כספים ושטרות" שנוכרו בגמרא שם, והשמיטם רבינו. (64) בעיא שם בגמרא. (65) שהרי יכול למוכרו לצרכים מסויימים, כגון לישא אשה (שם). (66) שהרי אין לו רשות למוכרו לכל דבר. ואין להעיר: אם אינו בכלל הנכסים, למה אינו שויר במתנת השכיב-מרע, שיצריך קנין כמתנת בריא (למעלה פ"ח הלכה טו)? - שכיון שאינו בכלל הנכסים, אין זה שויר (אורי-שמח). (67) למעלה (פרק ט הלכה ד) בדין ספק במתנת שכיב מרע, פסק רבינו "לא קנה", ולא כתב ש"אם תפס אין מוציאין מידו" - שם כל המתנה מוטלת בספק, אבל כאן אין ספק על עיקר המתנה, אלא על ספר-התורה אם גם הוא בכלל או לא (לחם-משנה). [וראה בפ"ט מהלכות טוען ונטען הלכה יב, וצ"ע].

טז. שְׂכִיב מֵרַע 68 שְׂאֵמַר: תָּנוּ מְאֵתִים זֹז לְפָלוּנִי פְּכוּרֵי פְּרָאוֹי לֹי 69 - נוֹטֵל וְנוֹטֵל בְּכוֹרָתוֹ.

(68) בבא-בבא קלח. בבביתא. (69) אלו הן מילים מיותרות, ולפיכך הן באות לרבות שנוטלין נוסף על חלק בכורה שלו. וראה בסמוך אם לא הזכיר מילה מיותרת זו.

יז. אָמַר 70: בְּכוֹרָתוֹ 71 - יָדוֹ עַל הַעֲלִיּוֹנָה: רִצָּה חֵלֶק בְּכוֹרָה - נוֹטֵל 72, רִצָּה 73 מְאֵתִים זֹז - נוֹטֵל.

(70) שם, המשך הבביתא. (71) ולא אמר: כראוי לו. (72) אם חלק הבכורה הוא יותר ממאתים זוז, שאינו יכול לסלק אותו מהבכורה, אם כי יכול לגרוע מחלקם של יתר היוורשים. ראה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה ג, ובסמ"ע סימן רג ס"ק יח. (73) ואם לא הזכיר לא "כראוי לו" ולא "בבכורתו", ראה לקמן.

בכדי למלאות חבית. (37) שכך שיעור חכמים (רי"ף שם). (38) מה שצריך לשים בקדרה, הקטנה מחבית. (39) כד קטן לשתייה. (40) שיטת הר"ח, שהלכה זו רק במתנה, אבל במקח - הדמים מודיעים, היינו, שהוא מקבל חלק לפי חשבון המעות שנתן (מגיד-משנה). אבל רבינו אינו סובר שהדמים מודיעים, כמו שנראה למעלה פכ"ז מהלכות מכירה הלכה ג (לחם-משנה).

ט. וְאֵין 41 גוֹמְרִין מִן הַשְּׁעוּרִין הָאֵלּוּ לְדִין אַחֵר.

(41) מדברי הרי"ף שם. לפי שאין אנו יודעים יפה לנמק את השיעורים האלו שנתנו כאן חכמים. ורק לענין "תנו חלק לפלוני בנכסי", למדו בכאן (רי"ף שם).

י. שְׂכִיב מֵרַע 42 שְׂאֵמַר: תִּטְלֵן 43 אֲשֶׁתִּי פְּאָחַד מִן הַבְּנִים 44 - נוֹטֵלֶת פְּאָחַד מִבְּנָיו. וְאִם 45 נוֹלְדָה 46 לֹו בְּנִים אַחֵר הַצּוֹאָה - מִצְטָרְפִין עִם אֵלּוּ שְׁהִיוּ בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה, וְנוֹטֵלֶת חֵלֶק עִם פְּלוֹן. פִּיצַד? הִיוּ שְׁלֹשָׁה בְּנִים בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה, וְלֹאֵחֵר זְמַן נוֹלְדוּ לֹו שְׁנַיִם - נוֹטֵלֶת פְּאָחַד מִן הַחֻמְשָׁה, שְׁהִיוּ שְׁתוֹת פֶּל הַמְּמוֹן.

(42) בבא-בבא קכח: מימרא ששלח רבי אבא לרב יוסף בר חמא. ואף שם לא הוזכר שכיב מרע, וראה למעלה הלכה ז והערה כו, ולהלן בהערה הבאה. (43) וזהו לשון המועיל רק בשכיב מרע (ראה למעלה פרק ט הלכה ג). (44) היינו, חלק שוה כאחד מן הבנים. (45) כדברי התוספת של רבא, בגמרא שם. (46) ואם מתו אחר הצוואה, ונתרבה חלקם של אלה שנשארו - נוטלת אף היא כאחד מהם (רשב"ם). ויש מפקפקים בזה (מגיד-משנה בשם הראב"ד).

יא. וְאֵינָהּ 47 נוֹטֵלֶת עִמָּהֶם אֵלּא בְּנִכְסֵים שְׁהִיוּ לֹו בְּשַׁעַת הַצּוֹאָה. אָבֵל נִכְסֵים שְׁבָאוּ לֹו אַחֵר זְמַן הַצּוֹאָה 48 - אֵין לָהּ בְּהֵן חֵלֶק; שְׂאֵין אָדָם מִקְנָהּ דָּבָר שְׁלָא בָּא בְּרִשּׁוֹתָו.

(47) מדברי רבא. (48) כן גם ברשב"ם שם, ד"ה ובנכסים של עכשיו.

יב. שְׂכִיב מֵרַע 49 שְׂאֵמַר: מְטַלְטֵלִין שְׁיִישׁ לִי לְפָלוּנִי - נוֹטֵל פְּלִי תְּשְׁמִישׁוֹ 50, אָבֵל לֹא חֲטִים וּשְׁעוּרִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן 51. אָמַר 52: פֶּל מְטַלְטֵלִין שְׁלִי - נוֹטֵל הַכֹּל 53.

(49) שם קנ. וגם שם לא הוזכר "שכיב מרע" אלא שמכיון שלא הוזכרה אלא אמירה בלי קנין, ע"כ שמדובר בשכיב מרע. (50) תשמישי הבית, שרק אלו הם בכלל "מטלטלין" בלשון בני אדם. (51) כגון בהמות (רשב"ם שם ד"ה לבד מחיטי ושערי) וסחורות ופרקמטיאות (רמ"ה), שאינם בכלל "מטלטלין". (52) שם. (53) שמילת "כל" באה לרבות, אף אלו.

יג. וְהַעֲבָדִים 54 בְּכֹלל 55 הַמְטַלְטֵלִין, אָבֵל לֹא רִחִים הַתְּחַתּוֹנָה וְכִיּוֹצֵא בָּהּ, שְׁהִירֵי הִיא מְחַבֵּרֶת לְאַרְצָה 56.

(54) בעיא בגמרא שם, שלא נפשטה, אך הרי"ף פתר אותה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הלכה א) ומשום כבודה של האשה היו שמים את ערך הנדוניה שהיא מכניסה בשליש או חצי יותר מושיים (פרק כג שם הלכה יא, כרבן שמעון בן גמליאל בכתובות טו:). וכמוכן כשהיא יוצאת היו מנכים מן הסכום כפי המנהג שהיה להוסיף (שם הלכה יב).

כב. אָמַר⁸⁴: תָּנוּ נְדוּנָיָא לְבַתִּי כֶּף וְכָף בְּגָדִים, כֶּף וְכָף פְּלִים; הוּזְלוּ הַבְּגָדִים וְהַפְּלִים אַחַר כֶּן - הָרוּחַ לִיתוּמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ פְּשַׁעַר הַזּוּל. וְכֵן⁸⁵ אָמַר: תָּנוּ אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ דָּמֵי הַיִּינָן לְבַתִּי, וְהוֹקֵר הַיִּינָן - הָרוּחַ לִיתוּמִים, וְנוֹתְנִין לָהּ אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ⁸⁷. מַעֲשֶׂה⁸⁸ בְּאֶחָד, שֶׁהָיָה יוֹצֵא בְּקוֹלָר⁸⁹ וְאָמַר: תָּנוּ לְפָלוּנִי אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ מֵהַיִּינָן⁹⁰ שֶׁל מְקוֹם פְּלוּנִי; וְאָמַר וְחַכְמִים: יִטַּל אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ מִדָּמֵי אוֹתוֹ הַיִּינָן. שְׂלֵא נַתְּפוֹן זֶה לְתָן לוֹ מִן הַיִּינָן מְשָׁקַל אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ⁹¹, וְלֹא נַתְּפוֹן אֲלָא לְדָמִים⁹²; וְזֶה שֶׁיִּחַדְוּ⁹³, כְּדֵי לִיפּוֹת אֶת פְּחוּ⁹⁴. וְשׁוּב⁹⁵ מַעֲשֶׂה בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: הִדְקַל לְבַתִּי, וְהִנִּיחַ שְׁנֵי חֲצָאֵי דָקָל⁹⁶; אָמַר וְחַכְמִים: תִּטַּל הַשְּׁנֵי חֲצָאִים. שְׁלִיזָה נַתְּפוֹן, וְהֵם שֶׁקָּרָא דָקָל. וְשׁוּב מַעֲשֶׂה⁹⁷ בְּאֶחָד שֶׁאָמַר: תָּנוּ לְפָלוּנִי בֵּית הַמְּחֻזֵּק מְאֵה פּוּרִין⁹⁸, וְנִמְצָא הַבֵּית שֶׁיֵּשׁ לְזֶה הַמְּצֻדָה מְחֻזֵּק מְאֵה וְעֶשְׂרִים; וְאָמַר וְחַכְמִים: זָכָה בְּבֵית זֶה⁹⁹. שֶׁהַדְּבָרִים מְרַאֲיִן שֶׁכּוֹנְתוֹ לְזֶה¹⁰⁰ הָיָתָה; שֶׁפָּל הַנוֹתֵן¹⁰¹ - בְּעֵינַי יָפָה נוֹתֵן¹⁰². וְכֵן כָּל פִּיּוּצָא בְּדָבָרִים אֲלוֹ.

(84) כתובות נד. מימרא של רב אידי בר אבין. ואין אנו אומרים, שיתנו לה דמים לפי השער של שעת הצוואה. ואם הוקרו הבגדים והכלים, הפסידו היתומים, וצריכים לתת כשעת היוקר (מגיד-משנה). (85) אף זה שם נד: מימרא של רב יוסף. (86) בגמרא שם: "מן חמרא" (=מן היין), ורבינו גרס שם "מדמי חמרא". וכן גרסו הר"ף, הראב"ד (הובא ברשב"א לגיטין טו.) והמאירי שם. שאילו אמר "מן חמרא" - דינו מבוואר להלן. וראה 'תוספות' שם ד"ה ארבע. (87) שהרי דמי היין ציוה לתת לה, ולא יין. (88) גיטין סה: טו. (89) בסוגר שעל הצואר מבית הסוהר לגדרום. (90) לא אמר "דמי היין", ולא אמר "יין במשקל". (91) שהרי לא הזכיר "משקל". (92) אע"פ שלא הזכיר "דמי היין". (93) לומר: "של מקום פלוני", שזה מוכיח כאילו הכוונה למשקל ארבע מאות זוז מאותו יין, שאם היתה כוונתו לדמי היין, למה הזכיר יין של מקום פלוני. (94) [שלא יוכלו היתומים לדחותו (רמב"ן ורשב"א שם בשם ר"ח) כלומר: אם היה אומר "ארבע מאות זוז מיין שלי", ולא היה מפרש "מהיין של מקום פלוני" - היו יכולים לדחותו של יין קבור שיש לו באיזה מקום, התכוון. וכמו שאמר בגיטין יג. "שכיב מרע שאמר תנו מנה לפלוני מנכסי, מנה זה נותנין, מנה סתם אין נותנין, חיישינן שמא מנה קבור קאמר". ואע"פ שבמסקנא שם אמרו: "והלכתא - לקבורה לא חיישינן", וכן פסק רבינו למעלה פרק י הלכה א - כתב כן לייפות את כחו "להסתלק מן הדינים

יח. וְכֵן⁷⁴ אָמַר: תָּנוּ מְאוֹתִים זָוּ לְפָלוּנִית אֶשְׁתִּי כְּרָאוֹי לָהּ⁷⁵ - נוֹטְלָתָן וְנוֹטְלָת פְּתַבְתָּהּ. וְאִם אָמַר 'בְּכַתְּבָתָהּ' - יָדָה עַל הָעֲלִינָה⁷⁶.

(74) המשך הברייתא שם. (75) ושוב יש כאן מילים מיותרות, הבאות לרבות את העודף על הכתובה. (76) שאינו יכול לבטל את כתובתה, ואם הכתובה יותר מהמתנה - נוטלת הכתובה.

יט. אָמַר: תָּנוּ מְאוֹתִים זָוּ לְפָלוּנִי בַעַל חוֹבֵי כְּרָאוֹי לוֹ - נוֹטְלָן וְנוֹטְלָת אֶת חוּבוֹ. אָמַר 'בְּחוּבוֹ' - אֵין לוֹ אֲלָא חוּבוֹ⁷⁷.

(77) ואין ירו על העלוניה לקחת את המתנה, אם היא יותר מחובו, מפני שאם הוא לוקח יותר מחובו, זה נראה כריבית, אחרי שהוא הזכיר "בחובו", משא"כ כשאמר "כראוי לו", שהוא דיבור המוכיח, שחייב לו הכרת תודה בעד איוו גמילות חסד, ולא כתוספת בעד ההלוואה, וראה בסמ"ע שם ס"ק טז.

כ. שְׁכִיב מְרַע⁷⁸ שֶׁאָמַר: תָּנוּ אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ לְפָלוּנִי וְיִשָּׂא בַתִּי - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁנָּתַן לוֹ שְׁתֵּי מַתָּנוֹת, כָּל אִיזָה מֵהֵן שֶׁיִּרְצָה יִקַּח⁷⁹. לְפִיכֶף, אִם רָצָה לְקַח הַמְּעוֹת וְלֹא יִשָּׂא הַבַּת - יִקַּח. אֲכָל אִם אָמַר: יִקַּח בַּתִּי וְתָנוּ לוֹ אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ - הָרִי זֶה תֵּנְאִי⁸⁰, וְלֹא יִזְכָּה בַּמְּעוֹת עַד שֶׁיִּקַּח הַבַּת.

(78) ביצה כ. מימרא של רב פפא. על רקע עובדא מסויימת, ולפי ביאורו של הר"ף בבבא-בבא-בבא-בבא פרק מי שמת (דפוס ווילנא דף טו ע"ב). (79) [לולא טעם זה, היה צריך לקיים את התנאי, אע"פ שאין התנאי קיים אלא אם הוא קודם למעשה (בבא-מציעא צד). - לדעת רבינו (בפ"ו מהלכות אישות הלכה ד) כל שלא הקדים ממש את המעשה, כלומר כל זמן שלא נתן - תנאו קיים, אע"פ שהזכיר את המעשה לפני התנאי, ועיין עוד להלן בדברי הרמב"ן]. (80) אע"פ שלא כפל תנאו, וכל תנאי שאינו כפול אינו תנאי (הלכות אישות שם הלכה ב), ואף בממון הלכה כן (עיין שם הלכה יד) - בשכיב מרע, לא הצריכו דיני תנאי כשם שלא הצריכו בו קנין, שלא תיטרף דעתו עליו (רמב"ן במלחמות שם, וראה בהערה שלמעלה).

כא. שְׁכִיב מְרַע⁸¹ שֶׁאָמַר: תָּנוּ אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ לְבַתִּי בְּכַתְּבָתָהּ, אוֹ לְכַתְּבָתָהּ, אִם הָרַף אֲנִשֵּׁי הָעִיר לְהוֹסִיף⁸² בְּשׁוּמַת הַנְּדוּנָיָא⁸³ וְלִכְתָּב שְׁוֵה מְנָה בְּמְאוֹתִים - אֵינָה נוֹטְלָת אֲלָא מְאוֹתִים זָוּ; שֶׁהָרִי לֹא אָמַר אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ סְתָם, אֲלָא בְּכַתְּבָתָהּ. פְּלוּמַר: תָּנוּ לָהּ מֵה שֶׁתִּהְיֶה שׁוּמַתָּ בְּכַתְּבָתָהּ אַרְבַּע מְאוֹת זָוּ.

(81) בבא-מציעא קד: לפי מסקנת הגמרא. (82) משום כבוד הכלה. (83) שהיא מכניסה לו, ושהוא זוכה בהם, בגוף ובפירות, והוא אחראי להם ומשעבד נכסיו לשם כך, ועם פרידתה ממנו או לאחר מיתתו היא מקבלת בחזרה את תמורתם, והם "נכסי צאן ברזל" (פרק טז מהלכות אישות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פֶּרֶק שְׁנַיִם עָשָׂר

1) נתבאר בו משפטי שכיב מרע שנתן נכסיו ליורשיו או לאחד מהן והתנה בהן, וכן כל הנותן נכסיו לאחר ואחריו לאחר מה דינו, והנותן נכסיו לאחר מותו, וכל הדומה לזה. ונסתיים הפרק בביאור שראוי לחסידיים להסתפק במה שיש להם ולא יקבלו מתנות שנאמר ושונא מתנות יחיה.

א. שְׂכִיב מְרַע² שְׁאָמַר³: בְּנִי פְּלוֹנִי יִירָשְׁנִי⁵ - הָרִי זֶה יוֹרֵשׁ אוֹתוֹ לְבְדִי⁶, וְלֹא יִירָשֶׁהוּ שְׁאָר הַבְּנִים. וְכֵן⁷ אִם אָמַר עַל פֶּת בֵּין הַבְּנוֹת, אוֹ אָח בֵּין הָאֲחִין, אוֹ שְׁאָר יוֹרְשֵׁי⁸ - דְּבָרָיו קְיָמִין.

2) בבא-בתרא קל. במשנה, וכרבי יוחנן בן ברוקה, שנפסקה הלכה כמותו, שם בגמרא. ודוקא שכיב מרע, אבל בריא - לא (להלן הלכה ב). 3) דוקא אמר, אבל כתב - לא קנה בנו, שלא כתב אלא לעשותו אפוטרופוס (למעלה פ"ו הלכה ב, ולהלן פ"ו מהלכות נחלות הלכה ב). 4) אבל למי שאינו ראוי ליורשו, אינו יכול להוריש במקום שיש יורשים (גמרא שם, וכ"ה בפ"ו מהלכות נחלות הלכה א). 5) דוקא כשאומר בלשון ירושה, אבל אם אמר בלשון מתנה - אין הבדל בין בריא שכיב מרע, ובין מי שראוי ליורשו לבין מי שאינו ראוי ליורשו - בכל אופן יכול ליתן כאוות נפשו (להלן הלכה ה, והלכות נחלות שם הלכה ה). 6) ולמדו כן מהפסוק (דברים כא, טז) "והיה ביום הנחילו את בניו" - "התורה נתנה רשות להנחיל לכל מי שירצה" (בבא-בתרא שם) שהרי לא נאמר שינחלו בניו אלא הנחילו את בניו - והיורש הוא המנחיל לכל מי שירצה מבניו (רשב"ם שם). והמדובר במקרה שאין בכור, שאם יש בכור - לא אמר כלום, שנאמר "לא יוכל לבכר וגו'" (הלכות נחלות שם הלכה ב). 7) ברייתא שם. 8) בבת בין הבנות, כשאין בנים; באח בין האחים, כשאין לא בנים ולא בנות. ובשאר יורשין, כשרק הם היורשים, ואין אחרים קודמים להם.

ב. אֶבֶל הַבְּרִיא⁹ - אֵין דְּבָרָיו קְיָמִין¹⁰.

9) שנתן כל נכסיו לאחד מיורשיו, בלשון ירושה, ובקנין, כדין מתנת בריא. 10) שם קלא. בעיא של רבא. ולדעת רב האי, הרי"ף ורי"מ מיגאש, היא בעיא שלא נפתרה "ולא עבדינן בה עובדא" (=לא עושים בה מעשה), וראה 'נמוקי יוסף', שאפילו תפס המקבל מוציאים ממנו, וכן נראה מלשון רבינו. וראה למעלה פ"א הלכה טו והערה סו. ולהלן בהלכות נחלות שם הלכה ד, ובלח"ם-משנה שם.

ג. שְׂכִיב מְרַע¹¹ שְׁאָמַר: נְכָסִי לְפְלוֹנִי¹², וְאֲחֵרֵי¹³ לְפְלוֹנִי - אֵין לְשֵׁנֵי אֶלָּא מֵה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן¹⁴.

11) בבא-בתרא קלז. בברייתא, וכרבן שמעון בן גמליאל, שכן פסק רבי יוחנן שם, הלכה כמותו. ודוקא שכיב מרע. 12) כלומר: נכסי במתנת שכיב מרע לפלוני, שאינו ראוי ליורשו. 13) אחרי מותו של פלוני, והוא-הדין אם אמר לו "אם תמות" ('טור') חושן-משפט סימן רמח, בשם רבינו יונה. 14) שכל זמן שהמתנה בידו - היא כולה שלו, גם הגוף וגם הפירות, ולפיכך יכול למכרה. ואז אין לו לשני

הטענות, כלשון רבינו בפכ"ד מהלכות מכירה הלכה יד. ובגמרא שם שלפנינו שם: "מחמרא, כדי לייפות כחו", ופירש"י לא הזכיר בפירושו לא "יין" ולא "דמי יין" (ועיי"ש מה שכתב במה שאמרו "כדי לייפות כחו"). ומתוך דברי רבינו, נראה שגרס שם: "מחמרא דנהר פניא, כדי לייפות כחו". [95] כתובות קט: בעיית רב אשי שנפשטה על-ידי אבימי מהגרונאי בשם רבא. 96) שיש לו שותפות בשני דקלים נפרדים, בכל אחד מהם - חצי. ונחלקו המפרשים דבר: יש אומרים שהנייה גם דקלים אחרים, והספק היה אם יכולים היורשים לדחותה ולתת לה שני חצאים אלה, ופסקו להלכה שידה על התחתונה (רש"י שם). ויש מפרשים, שלא הניח אלא שני חצאים אלה, והספק היה אם יכולה ליטלם, כיון שאינו דקל שלם, ופסקו להלכה שיכולה ליטלם. ולפי דעה זו, אם יש לו דקלים אחרים בוודאי יכולה לתבוע דקל שלם (רא"ש שם סימן יד). וכתב הבית-יוסף בסימן רנג, שדעת רבינו נוטה כדעה השניה, ועיין מגיד-משנה. 97) בבא-בתרא עא. כדעת רב אשי. 98) בכ"י תימן: "כדין", וכ"ה בדפוס רומי. והיינו "מאה גולפי" שבגמרא שם. שאפשר לסדר על פני השטח שלו, באורך וברוחב - מאה כדים. 99) אם אין לו אחר פחות מזה. 100) למרות שהוא יותר גדול משהוא אמר. 101) שם, דברי רב אשי. 102) ואין אנו אומרים כמר זוטרא שהתכוון לתת לו רק שטח של מאה כורים מתוך הבית, והיתר השאיר ליורשים (רשב"ם שם ד"ה מאה ועשרים).

כג. שְׂכִיב מְרַע¹⁰³ שְׁאָמַר: תָּנוּ לְבְנֵי שְׁקָל¹⁰⁴ בְּקָל שְׁבֵת, או¹⁰⁵ שְׁאָמַר: אֵל תִּתְּנוּ לָהֶם אֶלָּא שְׁקָל, וְנִמְצָא שְׁאִינוּ מִסְפִּיק לָהֶם אֶלָּא סֵלַע בְּקָל שְׁבֵת - נוֹתְנִים לָהֶם פֶּל צְרָפָן¹⁰⁶; שְׁלֹא¹⁰⁷ נִתְּפָן זֶה לְהַרְעִיב אֶת פְּנֵיו, אֶלָּא לִירוֹז אוֹתָם, שְׁמָא יוֹרְיָחוּ בְּהוֹצָאָה¹⁰⁸ יוֹתֵר מְדִי.

103) ברייתא בכתובות ט: (104) חצי סלע. 105) כרב חסדא בשם מר עוקבא (שם ע). שסיכם את ההלכה בניגוד לנאמר בברייתא. 106) שבוודאי זה היה רצונו, כדלקמן. 107) גמרא שם. 108) כלומר, ירחיבו ויגדילו הוצאתם.

כד. שְׂכִיב מְרַע שְׁצִנָּה וְאָמַר: אֵל תִּסְפְּדוּהוּ - אֵין סוֹפְדִין אוֹתוֹ¹⁰⁹. אֵל¹¹⁰ תִּקְבְּרוּהוּ מִנְכָסָיו¹¹¹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ שְׁיָחוּס עַל מְמוֹן בְּנָיו וְיִפִּיל עֲצָמוֹ עַל הַצְּבוּר, שְׁאֲסוּר לְהַנִּיחוֹ בְּלֹא קְבוּרָה¹¹², אֶלָּא כּוֹפִין אֶת הַיּוֹרְשִׁין לְקַבְּרוֹ מִנְכָסָיו.

109) בסנהדרין מו: נסתפקו בזה אם כבוד המת הוא ויכול לוותר עליו, או הוא כבוד החיים, ואין בידו לוותר, ונפשטה מברייתא של רבי נתן שהוא כבוד המת. וכן פסק רבינו בפרק יב מהלכות אבל, הלכה א. 110) כתובות מח. מימרא של רב מתנה. 111) אלא מן הצדקה (רש"י שם). 112) שהקבורה מצוה הי, א שנאמר כי קבור תקברנו (הלכות אבל שם). וכל המלין מתו עובר עליו בלא-תעשה (סנהדרין מז:). ואם ציוה שלא לקברו כלל, בעיא היא בסנהדרין שם, וראה בהלכות אבל שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עוֹיֵא מְפוּרֵשׁ שֶׁאִמְרָ לְמִי שְׂרָאוּי לְיִוְרוּשׁוֹ: נִכְסֵי לֶךְ וְאַחֲרֶיךָ לְפָלוּנִי - אֵין לְשֵׁנִי בְּמִקּוֹם רֵאשׁוֹן כְּלוּם (הוֹבֵא לְמַעְלָה הַלְכָה ד) - אֲלֵא עַל-כִּרְחֻנֵּנוּ שְׂכָאן בְּאוּמֵר תְּנוּ שְׁקַל לְבִנֵּי, מְדוּבָר כְּשִׁפִּירֵשׁ וְאִמְרָ לֹא מְשׁוּם יְרוּשָׁה אֲנִי נוֹתֵן, אֲלֵא מְשׁוּם מֵתָנָה, וְעֵינֵין רַב"ד. וְרָאָה לְהֵלֵךְ הָעֵרָה הַבְּאָה. (25) אֲפִילוּ אִם נָתַן סַתֵּם, וְלֹא פִירֵשׁ שְׂאִין זֶה בִירוּשָׁה אֲלֵא בְּמֵתָנָה שִׁישׁ לֵה הַפְסֵק - כִּיּוֹן שְׂלֵא בֵא לִיד הַיְוֹרֵשִׁים אֲלֵא מִסֵּר לְשֵׁלִישׁ עֲבוּרֵם, יַעֲשֶׂה שְׁלִישׁ מָה שְׁהוּשֵׁלֵשׁ בִּידוֹ. וְכֵן כֹּתֵב ה'בֵּית יוֹסֵף' סִימָן רַמח, בְּשֵׁם הַר"ן. וּבִסְבָּרָא זֶה מֵתָרֵץ שֶׁם אֵת הַסְּתִירָה שְׁהוּבָא לְמַעְלָה בְּהָעֵרָה הַקּוֹדֵמֵת. (26) בְּנִיגוּר לְמָה שְׂכָתֵב בְּפֶרֶק יֵא הַלְכָה כֵּג. (27) שְׁבִשְׁנֵי הָאוּפְנִים הַנִּי"ל אֵין אֲנוּ אוּמְרִים שְׁכוּוֹנֵת הַצְּמִצּוּם הִיתָה לְזֵרוּ אוֹתָם (כְּמוֹ בְּפֶרֶק יֵא שֵׁם), אֲלֵא לְחִסּוּךְ מִן הַנִּכְסִים לְמַעַן הָאֲחֵרִים, הַמְקַבְּלִים נִכְסֵיוֹ לְאַחֲרֵי מוֹתָם שֶׁל אֵלֶּה.

ז. נְכִסֵּי לְפָלוּנִי, וְאַחֲרָיו לְפָלוּנִי: מֵת רֵאשׁוֹן - קִנְיָה שְׁנִי; מֵת שְׁנִי - הָרִי אֲלוֹ שְׁל יוֹרְשֵׁי הַשְּׁנִי; מֵת שְׁנִי בְּחַיֵּי רֵאשׁוֹן - יְהִי הַנְּכִסִּים שְׁל יוֹרְשֵׁי רֵאשׁוֹן.

(28) בְּרִייתָא בְּבֵא-בְתָרָא קֵט: וְשֵׁם מַעֲשֶׂה בְשֵׁלְשָׁה מְקַבְּלִים, וּרְבִינּוּ כֹתֵב בְּשֵׁנִים וְהוּא-הַדִּין לְשֵׁלְשָׁה (רָאָה מְגִיד-מִשְׁנָה). (29) שְׁכִיּוֹן שְׁבִשְׁעַת מוֹתוֹ שֶׁל רֵאשׁוֹן אֵין הַשְּׁנֵי בְּחַיִּים, אֵינוּ זוֹכֵה בְּנִכְסִים אֵלוֹ. שְׁהַנּוֹתֵן לֹא כִיּוֹן לְיִוְרֵשֵׁי הַשְּׁנִי אֲלֵא לְשֵׁנֵי עֲצָמוֹ.

ח. וְאֵף עַל פִּי 30 שְׂאִין לְשֵׁנִי אֲלֵא מָה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן, אֲסוּרִי 31 לְרֵאשׁוֹן לְמִכְרָ וְלִתְּנָן גּוּפוֹ, אֲלֵא אוֹכֵל הַפְּרוֹת 32 עַד שְׁמִיּוֹת וְיִזְכֶּה הַשְּׁנִי.

(30) שֵׁם קֵלוֹ. כְּרִשְׁב"ג בְּבִרְייתָא הַשְּׁנִייה, הַנְּרֵאית כְּסוּתֵרֵת לְבִרְייתָא הַרֵאשׁוֹנָה (שְׁבַחֲלָכָה ז). וְכִפִּי שְׁפוּרֵשׁוֹ הַדְּבָרִים בְּשִׁקְלָא-וֹטְרִיא שֵׁם. (31) שְׁבִרְייתָא רֵאשׁוֹנָה - בְּדִיעֵבֵד, וּבְרִייתָא שְׁנִיָּה - לְכַתְחִילָה. כְּדִי שִׁתְקִיִּים רְצוּנוֹ שֶׁל הַנּוֹתֵן, שְׁהַשְּׁנִי יִזְכֶּה אֵף הוּא בְּנִכְסִים. (32) אוּ מוֹכֵר אוֹתָם לְאַחֲרִים.

ט. וְאִם 33 עֲבַר הַרֵאשׁוֹן וּמְכַר וְנָתַן בְּמֵתָנָה - אֵין הַשְּׁנִי מוֹצִיא מִיַּד הַלְקוֹחֹת; שְׂאִין לְשֵׁנִי לֹא מִן הַגּוּף וְלֹא מִן הַפְּרוֹת אֲלֵא הַנְּשִׂאָר. וְכָל הַמְשִׂיא 34 עֲצָה לְרֵאשׁוֹן לְמִכְרָ - נִקְרָא רִשְׁעָה 35. וְאֲפִילוּ הִיָּה בְּהֵן עֲבָדִים וְהוֹצִיאָן הַרֵאשׁוֹן לְחֵרוֹת 36, אוּ כְּלִים וְעִשְׂאָן תְּכִרְכִּים לְמֵת 37 - מַעֲשִׂיו קְיָמִין.

(33) כְּרִשְׁב"ג בְּבִרְייתָא הַרֵאשׁוֹנָה שֵׁם. (34) מִימְרָא שֶׁל אֲבִי, שֵׁם. (35) רֵק הַמְשִׂיא נִקְרָא רִשְׁעָה, אַחֲרֵי שְׁהוּא חוּטֵא וְלֹא לּוֹ, אֲבֵל מְקַבֵּל הַמֵּתָנָה עֲצָמוֹ שְׁמִכְרָ, שְׁעֵשֶׂה זֹאת לְהַנְתּוֹ - אֵף כִּי עֵשֶׂה אִיסוּר, אֵינוּ נִקְרָא רִשְׁעָה (רִשְׁב"ם שֵׁם). (36) מִימְרָא שֶׁל רַבִּי זִירָא בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שֵׁם. וְאֵע"פ שֶׁהַמְשַׁחֵר עֲבָדוֹ עוֹבֵר בְּעִשְׂהָ (פ"ט מֵהַלְכוֹת עֲבָדִים הַלְכָה ו), וְיֵשׁ כֵּאֵן טַעֲנָה שְׂמֵא לֹא נָתַן לוֹ עַל-מִנְתַּ שִׁיעֵשֶׂה עֲבִירָה בְּנִכְסֵיוֹ - בְּכָל זֹאת מָה שְׁעֵשֶׂה עֲשׂוּי (שֵׁם בְּגִמְרָא). (37) מִימְרָא שֶׁל רַב יוֹסֵף בְּשֵׁם רַבִּי יוֹחָנָן, שֵׁם. וְאֵע"פ שֶׁהֵם אֲסוּרִים בְּהַנָּה כְּדִין כְּלֵי הַמֵּת (פ"ד מֵהַלְכוֹת אֲבֵל, הַלְכָה

כְּלוּם, רָאָה לְהֵלֵךְ הַלְכָה י. אֲבֵל מָה שְׁשִׁיר יֵשׁ לוֹ, לְפִי שְׂאִמְרָ "וְאַחֲרָיו לְפָלוּנִי", וְהַמְקַבֵּל הַרֵאשׁוֹן אֵינוּ רֵאוּי לְיִוְרוּשׁוֹ, וְאֵין זֶה אֲלֵא מֵתָנָה שִׁישׁ לֵה הַפְסֵק.

ד. וְאִם 15 הִיָּה הַרֵאשׁוֹן רֵאוּי לְיִרְשׁוֹ 16, כְּגוֹן שְׁהִיָּה בֵּין מְקַלֵּל הַבְּנִים 17 - אֵין לְשֵׁנִי כְּלוּם 18; שְׁפַל לְשׁוֹן מֵתָנָה 19 לְיִוְרֵשׁ הָרִי הוּא כְּלִשׁוֹן יְרֵשָׁה, וְיִרְשָׁה אֵין לָהּ הַפְסֵק 20, וְאֵף עַל פִּי שְׂאִמְרָ "וְאַחֲרָיו לְפָלוּנִי".

(15) שֵׁם קֵלֵג. בְּשֵׁם רַב אַחָא בְּנוֹ שֶׁל רַב עוּיָא. (16) אֵע"פ שֶׁגַּם הַשְּׁנִי רֵאוּי לְיִוְרוּשׁוֹ (מְגִיד-מִשְׁנָה). (17) וּבִאוּפֵן שְׂאִין חֲשֵׁשׁ שְׂלֵא עֲשָׂאוּ אֲלֵא אֲפוּטְרוּפוּס, כְּגוֹן שְׁשִׁיר מְשִׁהוּ, שְׂלֵא נָתַן לוֹ כָּל נִכְסֵיוֹ (לְעִיל פ"ו ה"ב) אוּ שְׁהִיָּה בְּאִמְרִיהַ בְּלִבָּד (פ"ו מֵהַלְכוֹת נַחֲלוֹת הַלְכָה ב). וְהוּא-הַדִּין לְבֵת בֵּין הַבְּנוֹת בְּמִקּוֹם שְׂאִין בְּנִים, וְלֵאחַ בֵּין הָאֲחִים אִם אֵין לוֹ בְּנִים וּבְנוֹת. (18) אִם מֵת הַרֵאשׁוֹן, אֲלֵא הַכֵּל לְיִוְרֵשֵׁין. (19) כֵּן דַּעַת הַגְּאוּנִים, שְׂאֲפִילוּ כֹתֵב בְּמִפּוּרֵשׁ לְשׁוֹן מֵתָנָה, הָרִי זֶה יְרוּשָׁה (אִם לֹא שְׂכָתֵב בְּמִפּוּרֵשׁ שְׂאִינוּ נּוֹתֵן בִירוּשָׁה אֲלֵא בְּמֵתָנָה, כְּדִלְהֵן). וְיֵשׁ חוֹלְקִים עַל זֶה (מְגִיד-מִשְׁנָה). (20) מִימְרָא שֶׁל רַב אַחָא שֵׁם, שְׁמִכּוּיֹן שְׁעֲשָׂאוּ לְיִוְרֵשׁ, אֵינוּ יִכּוֹל שׁוֹב הַפְּסִיק אֵת שְׁלֵשֶׁת הַיְרוּשָׁה, וּמְגַלָּה אֵת רְצוּנוֹ בּוֹזֵה, שְׂאִין אָדָם מֵתָנָה לְעַקּוֹר דְּבַר מִן הַתּוֹרָה (רִשְׁב"ם שֵׁם).

ה. אֲבֵל הַפְּרִיא שְׁנָתָן מֵתָנָה בְּרִיאָה 21 עַל דְּרָף זָה, וְכֹתֵב לָזֶה: נְכִסֵּי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לְפָלוּנִי - אֵין לְשֵׁנִי אֲלֵא מָה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן, בֵּין שְׁהִיָּה הַרֵאשׁוֹן 22 רֵאוּי לְיִרְשׁוֹ בֵּין שְׂלֵא הִיָּה רֵאוּי לְיִרְשׁוֹ 23.

(21) דּוּקָא בְּלִשׁוֹן מֵתָנָה, שְׁהָרִי בְּלִשׁוֹן יְרוּשָׁה אֵין דְּבָרִיו קִיִּימִים כְּלָל, כְּמִבּוּאָר לְמַעְלָה הַלְכָה ב. (22) [כְּוּוֹנֵת רַבִּינוּ לְהַשְׁמִיעֵנוּ, שְׁמָה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן יֵשׁ לוֹ לְשֵׁנִי, וְכִפִּי הַנּוֹסֵחַ שְׂכָתֵב לְהֵלֵךְ הַלְכָה ו: "הַשְּׁנִי קוֹנֵה מָה שְׁמִשִּׁיר הַרֵאשׁוֹן"]. (23) אַחֲרֵי שְׁבִרִיא אֵין כִּכְחוֹ הַנְּהַחִיל לְמִי שִׁרְצָה בְּתוֹרַת יְרוּשָׁה, וְכָל כְּחוֹ אֵינוּ אֲלֵא בְּלִשׁוֹן מֵתָנָה - מֵתָנָה יֵשׁ לֵה הַפְּסֵק, וְיֵשׁ לְשֵׁנִי מָה שְׁשִׁיר רֵאשׁוֹן.

ו. שְׁכִיב מְרַע שְׂאִמְרָ: נְכִסֵּי לָךְ, וְאַחֲרֶיךָ לְפָלוּנִי, וְהִיָּה רֵאשׁוֹן רֵאוּי לְיִרְשׁוֹ, וְיִרְשׁוֹ וְאִמְרָ: לֹא מְשׁוּם יְרֵשָׁה אֲנִי נוֹתֵן לָךְ, שְׂאִין לָהּ הַפְּסֵק, אֲלֵא בְּמֵתָנָה, וְהָרִי הַפְּסִיקְתִּיהָ - הַשְּׁנִי קוֹנֵה מָה שְׁמִשִּׁיר הַרֵאשׁוֹן 24. לְפִיקָךְ, אִם נָתַן הַמַּעֲוֹת עַל יַד שְׁלִישִׁי 25, אוּ שְׂאִמְרָ: תְּנוּ לְבִנֵּי שְׁקַל בְּכָל שַׁבָּת, וְלֹא מְשׁוּם יְרֵשָׁה אֲנִי נוֹתֵנָם לָהֶם, וְהַנְּשִׂאָר מִן הַנְּכִסִּים אַחַר מוֹתָם יְהִיָּה לְפָלוּנִי - אֵין נוֹתֵנִין לָהֶם אֲלֵא שְׁקֵל 26, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוּ מְסַפִּיק לָהֶם 27.

(24) דְּבַר זֶה לְמַד רַבִּינוּ, מִמָּה שְׂאִמְרוּ (בְּבֵא-בְתָרָא קֵט:): "הַאוּמֵר תְּנוּ שְׁקַל לְבִנֵּי בְּשַׁבָּת, וְרֵאוּיִן לִיתֵן לָהֶם סִלְעַ, נוֹתֵנִין לָהֶם סִלְעַ וְכוּ' וְאִם אִמְרָ אִם מֵתוּ יִירְשׁוּ אַחֲרֵים תַּחֲתֵיהֶם כו' אֵין נוֹתֵנִים לָהֶם אֲלֵא שְׁקַל" - הָרִי שְׂאֲפִילוּ בְּבִנוּ אִם אִמְרָ אִם מֵתוּ יִירְשׁוּ אַחֲרֵים תַּחֲתֵיהֶם - יוֹרְשִׁים הָאֲחֵרִים, וְשֵׁם בְּבִרְייתָא בְּמִימְרָא שֶׁל רַב אַחָא בְּרִיהַ דְּרַב

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

האשה בכתובתה, אע"פ שהנכסים משועבדים להם, אין זה כעבר ומכר או נתן במתנה, שהרי יכול לסלק חובו במעות, וכן יכול לסלק הכתובה במעות (מגיד-משנה). ומהר"ם מרטנבורג חולק על רבינו ('שור' סימן רמח). (49) שהם שלו, והוא יכול למכרם אפילו לכתחילה (למעלה הלכה ח). (50) לא מן הגוף ולא מן הפירות, שלאחר מותו אין לו כלום, שהכל שייך לשני (סמ"ע שם סעיף-קטן יח). (51) שמייחד נכסים מסויימים לגביית החוב. והיא מילה יונית, ופירושה משכון ושעבוד (מוסף הערוך, ערך אפתק ב). ויש אומרים שהיא נוטריקון "אפה (=על פה) תהא קאיי", כלומר, ממנה תתבע חובך (ערוך שם, ורש"י ב"ק יא:).

יב. שְׁכִיב מַרְעָה⁵² שְׁאֵמַר לְאִשָּׁה פְּנוּיָה: נְכֹסֵי לִי, וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוּנִי, וְעִמָּדָה וְנִשְׂאָתָה⁵³ - בְּעַל לִוְקָח הוּא⁵⁴, וְאֵין הַשְּׂנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעֵל⁵⁵. וְאִם⁵⁶ אָמַר לָהּ כְּשֶׁהִיא נִשְׂוָאָה: נְכֹסֵי לִי, וְאַחֲרֶיךָ לְפְלוּנִי, וְמִתָּה - הַשְּׂנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעֵל; שְׁפִינֵן שְׂזָכְתָה בְּנְכָסִים עַל תְּנָאֵי זֶה כְּשֶׁהִיא נִשְׂוָאָה, נִמְצָא כְּאִלוֹ אָמַר לָהּ בְּפִרוּשׁ: אַחֲרֶיךָ יִקְנֶה פְּלוּנִי, לֹא הַבְּעֵל. לְפִיכָךְ, אִם מְכָרָה⁵⁷ נְכָסִים אֵלוֹ כְּשֶׁהִיא תַּחַת בְּעֵלָה⁵⁸, וְמִתָּה תַּחַת בְּעֵלָה - יַעֲמְדוּ נְכָסִים בְּיַד הַלִּוְקָח⁵⁹. שְׂאֵם יוֹצִיא הַבְּעֵל מִיַּד הַלִּוְקָח מִפְּנֵי שְׂמִכְרָה כְּשֶׁהִיא נִשְׂוָאָה⁶⁰ - הַרִי הַשְּׂנִי מוֹצִיא מִיַּד הַבְּעֵל⁶¹, וְהַלִּוְקָח חֹזֵר וּמוֹצִיא מִיַּד הַשְּׂנִי, שְׁהַרִי מְכָרָה לוֹ, וְאֵין לוֹ אֲלָא מֵה שְׂשִׁיר רֵאשׁוֹן, וְאֵין בְּשִׁלְשֶׁתָן מִי שְׂהוֹצִיא מִמוֹן אֲלָא הַלִּוְקָח⁶², וְלִפְיֶכָךְ תַּעֲמַד בְּיָדוֹ. מַעֲשֶׂה⁶³ בְּאֶחָד שְׁאֵמַר: נְכֹסֵי לְאִמִּי⁶⁴, וְאַחֲרֶיךָ לְיִוְרָשִׁי, וְהִיָּתָה לוֹ בַּת נִשְׂוָאָה, וְמִתָּה הַבַּת בְּתִי בְּעֵלָה וּבְחִי אִם אֲבִיָּה, וְאַחַר כֵּן מִתָּה הַזְּקֵנָה; וְאָמְרוּ חֲכָמִים⁶⁵: אֵין הַבְּעֵל יוֹרֵשׁ אוֹתָן נְכָסִים, מִפְּנֵי שֶׁהֵן רְאוּיִין לְאִשְׁתּוֹ, וְלֹא זָכְתָה בְּהֵן הָאִשָּׁה אֲלָא אַחַר שְׂמִתָּה⁶⁶. אֲבָל אִם הִנִּיחָה⁶⁷ הַבַּת בֶּן אוֹ בַת, הִיּוּ יוֹרְשִׁין הַנְּכָסִים; שְׂמִשְׁמַע יוֹרְשִׁין וְאֶפְלוּ יוֹרְשִׁי יוֹרְשִׁין⁶⁸. וְאֵלוֹ אָמַר: וּכְשֶׁתָּמוּת הַזְּקֵנָה הַרִי הֵן לְבִתִּי מַעֲכָשׁוֹ, הִיָּה⁶⁹ הַבְּעֵל יוֹרֵשׁ אוֹתָן אַחַר מִיתַת אִשְׁתּוֹ⁷⁰.

(52) כתובות צה: מימרא ראשונה של אביי, וכמו שפירשו אותה בשקלא-וטריא שם. (53) אבל אין להשיא לה עצה זו כדי להכריח את הנכסים מן השני (שם בגמרא, וכמו שאמרנו למעלה הלכה ט). (54) מתקנת אושא (כתובות ג.). (55) כאילו מכרה לאחר (למעלה הלכה ט). (56) מימרא שניה של אביי, וכמו שפירשוה שם. (57) זו שאמר לה שכיב מרע, כשהיא נשואה: "נכסי לך ואחריך לפלוני". (58) שאם היה המדובר בנכסיה (=נכסי מלוג או נכסי צאן ברזל) הבעל מוציא מיד הלקוחות (פכ"ח מהלכות אישות הלכה ז). (59) היינו שלכתחילה מעמידים הנכסים בידי הלוקח, שהרי בסופו של דבר הם עתידים לעמוד בידו, ולמה צריך לטרוח בחינם (מגיד-משנה). וזה בניגוד לפירוש

(כא) ויש כאן טענה שמא לא נתן אלא על-מנת שיהנו בני אדם מנכסיו, ולא על-מנת לאסרם בהנאה - בכל זאת מה שעשה עשוי (גמרא שם).

י. בַּמָּה³⁸ דְּבָרִים אָמְרִים³⁹? בְּשִׂמְכָר הָרֵאשׁוֹן אוֹ נְתָן מִתְּנָה⁴⁰ לְאַחֲרִים; אֲבָל אִם מְכָרְךָ הָרֵאשׁוֹן אוֹ נְתָנָה לְבָנוֹ מִתְּנָה אוֹ לְאַחַד מִיּוֹרְשָׁיו - לֹא עֲשֶׂה פְּלוֹם⁴¹. וְכֵן⁴² אִם נְתָנוֹ⁴³ מִתְּנַת שְׁכִיב מַרְעָה, אֶפְלוּ לְאַחֲרִים - לֹא עֲשֶׂה פְּלוֹם; שְׂאֵין מִתְּנַת שְׁכִיב מַרְעָה קוֹנֶה אֲלָא לְאַחַר מִיתָה⁴⁴, וּכְשִׁימוּת⁴⁵ יִקְנֶה הַשְּׂנִי⁴⁶.

(38) שם קלו: מימרא של רב הונא בנו של רב יהושע, במעשה שהיה. (39) שאם עבר ומכר - אין השני מוציא מיד הלקוחות. (40) מתנת בריא. (41) שכוונת הנותן כשאמר "ואחריך לפלוני", לא היה בדעתו שיוכל המקבל הראשון לתתם לבניו או ליורשיו, שאם כן לא עשה ולא כלום - שכל מה שיש לאדם הוא נותן לבניו. אבל כשאינו יכול לתתם לבניו או ליורשיו, אע"פ שיוכל לתתם לאחרים, אין אדם חוטא (שהרי אסור למכור ולתת לאחרים כנ"ל הלכה ח) ונותן לאחרים (מגיד-משנה). ולרשב"ם והראב"ד פירוש אחר בדברי הגמרא שם. (42) שם קלו. מימרא של רבי יוחנן. (43) מקבל-מתנה ראשון זה. (44) מימרא של אביי שם. וכן פסק רבינו למעלה פ"ח הלכה ט. (45) היינו, בשעת מיתה, לפני גמר המיתה, שהנותן רצה לזפות בנכסים את המקבל הראשון רק כל זמן שהוא זקוק להם, ולא כשהוא עומד למות, ואינו יכול להנות מהם, שאז רוצה הוא שיעברו לאחרים. אבל שכיב מרע הנותן נכסיו לאחרים, מעוניין הוא להחזיק בהם עד הרגע האחרון, ולפיכך אינו זוכה המקבל אלא לאחר גמר המיתה, ראה רשב"ם שם ד"ה וכבר קדמו. [והמדובר כשהנותן נתן לראשון ולשני במתנת שכיב מרע, אבל אם נתן במתנת בריא ובקנין, אין צריך לדקדק שהשני קודם למקבל מהראשון, אלא אפילו שניהם שווים - השני קודם, שהרי הוא קונה מן התורה, ואילו המקבל מהראשון אינו זוכה אלא מדין מתנת שכיב מרע, שחכמים עשו דבריו ככתובים וכמסורים, וראה למעלה פ"ח הלכה ט, ובהערה נו שם]. (46) שהוא, הזוכה בגמר מיתה, קודם למקבל מן הראשון בתורת מתנת שכיב מרע, שאינו זוכה אלא לאחר מיתה.

יא. הִיָּה חוֹב עַל הָרֵאשׁוֹן אוֹ פְּתַבַּת אִשָּׁה⁴⁷, וּבָאוּ לְבִית דִּין לְהַפְרֵעַ מִנְּכָסִים אֵלוֹ, אָף עַל פִּי שְׂהָרֵאשׁוֹן קָזָם - אֵין בֵּית דִּין מְגַבֵּין אוֹתָם מִגּוֹף הַנְּכָסִים⁴⁸, אֲלָא מִן הַפְּרוֹת בְּלִבְדִּי⁴⁹ שְׂמִין לָהֶם. מֵת הָרֵאשׁוֹן, וּבָא בְּעַל חוֹבוֹ וְאִשְׁתּוֹ לְגַבּוֹת מִנְּכָסִים אֵלוֹ - אֵין מְגַבֵּין לָהֶם פְּלוֹם⁵⁰. אֶפְלוּ עֲשָׂאֵן אֶפְוִתִּיקִי⁵¹, אוֹ שְׂיִיחָדָן לְאִשְׁתּוֹ בְּכַתְּבָתָהּ - אֵינָן גּוֹבֵין מִנְּכָסִים אֵלוֹ פְּלוֹם, אֲלָא הַרִי הֵן שְׁל שְׂנִי.

(47) כגון שגירש את אשתו. (48) אע"פ שאמרנו לעיל (הלכה ט) שאם עבר ומכר או נתן, אין השני מוציא מיד הלקוחות - כל זמן שלא גבה המלוה בחובו ולא גבתה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

סתם, כנ"ל. (79) יוצא מתוך המשנה, שם קלה: כמו שהסיקו בגמרא (שם קלט.). (80) שעל-פי הדין הם שייכים לכל היורשים, שהרי הפירות הם של האב ולא של הבן המקבל. (81) של בן זה, שלו כתב נכסיו, ולא של בניו האחרים. (82) מימרא של עולא, בגמרא שם. (83) ואנו אומרים שבשעת מיתתו מחל לבנו (הרי"ף). (84) ראה למעלה פרק ח הלכה ה. ואלמלא סברא זו - שייכים הפירות לכל היורשים, ראה להלן הערה צב. (85) משנה, שם. (86) שהם כתלושים, ראה בפ"א מהלכות מכירה הלכה יז. (87) שהרי לא נתן לבן אלא גוף הקרקע, ואילו הפירות נשארו לאב, ובמותו נפלו לירושה לפני כל בניו. (88) משנה, שם קלו. (89) סתם ולא פירש שמוכר רק הפירות (רשב"ם). (90) היינו, הפירות. אבל גוף הקרקע, אינו מכור, שהרי אינו שלו, מכיון שנתנה לבנו. ואם רצה הלווקח לחזור בו מן המקח, חוזר בו, שהרי הוא רצה לקנות גם הגוף וגם הפירות (נמוקיי"וסף). (91) בבא-בתרא קלט. (92) לקרקע, וצריכים לה, שלא הגיעו להבצר. (93) מה שוים במצב זה, שהם מחוברים וצריכים עוד לקרקע. (94) שהרי על-פי הדין הם של האב, וכשמכר האב ללווקח - הכל ללווקח. אלא שאם עודם ברשות האב בשעת מיתתו, הוא מוחל אותם לבנו, מפני שדעתו קרובה אליו, כמבואר למעלה, וראה מגיד-משנה. (95) בבא-בתרא קלו. במשנה. (96) כלומר: בפירות. (97) בבא-בתרא שם, פלוגתת רבי יוחנן וריש לקיש, והלכה כריש לקיש. (98) בגמרא שם תלו הלכה זו בעיקרון זה, אם קנין הפירות קנין הגוף, ואז אינו יכול למכור, או לאו קנין הגוף, ואז יכול היה הבן למכור. (99) כריש לקיש שם. שהלכה זו היא בין שלושת ההלכות שברא פסק כריש לקיש ביבמות לו. ולרבי יוחנן הסובר קנין פירות קנין הגוף, אין מכירתו של הבן מכירה, אלא אם מת האב בחייו, שבאו הנכסים לרשותו, אבל אם מת הבן בחייו האב, שלא באו הנכסים לרשותו של הבן, הרי הנכסים נחשבים כאילו הם של האב, אע"פ שאין לו אלא פירותיהם - שקנין פירות קנין הגוף.

יד. מתנת¹⁰⁰ פריא¹⁰¹ שפכתוב בה מהיום ולאחר מיתה¹⁰² - הרי היא כמתנת שכיב מרע, שאינו קונה אלא לאחר מיתה; שמשמע דברים אלו: שאף על פי שקנה הגוף מהיום, אינו זוכה בו ואוכל פירות אלא לאחר מיתה.

(100) ברייתא שם קלה: וכפירושה על-ידי אביי. (101) והיינו, שעשה בה קנין ככל בריא, ראה סמ"ע סימן רנז ס"ק יא. (102) רק לענין זה, דינה כמתנת שכיב מרע, אבל לענין חזרה, אין דינה כמתנת שכיב מרע שיכול לחזור בו, אלא מכיון שעשה קנין אינו יכול לחזור בו. וכן פירשו רשב"ם ורמב"ן. ויש אומרים, שגם לענין חזרה - דינה כמתנת שכיב מרע (מגיד-משנה).

טו. שטר¹⁰³ מתנה¹⁰⁴ שפכתוב בו שיקנה פלוני שדה פלונית לאחר מיתה, בין שהיה בשטר קנין¹⁰⁵ בין שלא היה בו קנין¹⁰⁶, בין שפכתוב בו זמן ובזמן זה חי היה, הזמן מוכיח¹⁰⁷ שמתיים הקנה לו¹⁰⁸, ואינו

רש"י שם ד"ה ומוקמינן. וראה 'תוספות' שם ד"ה ומוקמינן. (60) שאילו מכרה כשהיא ארוסה, אינו מוציא מיד הלווקח, שאין לבעל בנכסי ארוסתו כלום עד שיכנסו (הלכות אישות שם הלכה ח). (61) שכיון שהשכיב-מרע אמר לה כשהיא נשואה, הרי זה כאילו אמר לה: אחרין ולא הבעל, כנ"ל. (62) לפי שבאמת הדברים חוזרים וסובבים, שהרי מיד כשהלווקח מחזיקם בא שוב הבעל ונוטל, ושוב בא השני ומוציא מיד הבעל, ושוב הלווקח מוציא מיד השני וחוזר חלילה וכו' וכו' ולפיכך קבעו חכמים שהנכסים נשארים ביד מי שהוציא ממון, הוא הלווקח (גמרא שם). (63) בבא-בתרא קכה: שם: "לסבתא", ומפרש הרשב"ם: "לזקנתא". ורבינו מפרש: "סבתא" ביחס לבתו, והיא - אמו. (65) בבא-בתרא שם. (66) וכן פסק רבינו בפ"א מהלכות נחלות הלכה יא. (67) כ"ה בכ"י תימן. (68) כרב הונא, שם. אחרת היו זוכים בהם יורשי הסבתא, כדין מת שני בחיי הראשון (למעלה הלכה ז). (69) יוצא מתוך הסברת רבי אלעזר לדברי רב הונא, וכן דייק הרי"ף שם. ויש חולקים בזה (מגיד-משנה). (70) שאין זה "ראוי" אלא מוחזק ביד הבת למפרע. ושכתוצאה מזה אם מכרה האם, בטל המכר למפרע (רשב"ם שם).

יג. הפותב⁷¹ נכסיו לבנו⁷² ולאחר⁷³ מותו⁷⁴ - הרי הגוף של בן מזמן השטר, והפירות לאב עד שנימות⁷⁵. לפיכך⁷⁶: האב אינו יכול למכור⁷⁷, מפני שהן נתונין לבן; והבן אינו יכול למכור⁷⁸, מפני שהן ברשות האב. מת האב והניח⁷⁹ פרות מחברים לקרקע⁸⁰ - הרי הן של בן⁸¹, מפני⁸² שדעתו⁸³ של אדם קרובה אצל בנו⁸⁴. הניו⁸⁵ תלושין או שהגיעו להבצרה⁸⁶ - הרי הן של יורשין⁸⁷. עבר⁸⁸ האב ומכר⁸⁹ - מכורין⁹⁰ עד שנימות, וכשימות האב מוציא הבן מיד הלקוחות. ואם⁹¹ היו שם פרות מחברין⁹² - שמיין⁹³ אותם ללווקח⁹⁴, ונותן הבן דמיהם. הניו תלושין או שהגיעו להבצרה - הרי הן של לווקח. עבר⁹⁵ הבן ומכר - אין ללווקח כלום⁹⁶ עד שנימות האב. מכר⁹⁷ הבן בחיי האב, ומת הבן ואחר כך מת האב - כשימות האב קנה הלווקח; שאין לאב אלא פרות, וקנין⁹⁸ פרות אינו קנין הגוף⁹⁹.

(71) בבא-בתרא קלו. במשנה, כדעת ר' יוסי. (72) והיו לו עוד בנים אחרים. (73) בכ"י תימן: "לאחר". וכ"ה במגדל-עוז ובמגיד-משנה. (74) ובשטר כתוב זמן הנתינה, והרי זה כאילו היה כתוב: "מהיום ולאחר מותו", לפי שיטת רבי יוסי (שם). שהלכה כמותו, וראה להלן הלכה טו. (75) כן פירשו בגמרא שם, את שני הביטויים האלה: "מהיום" ו"לאחר מותו", שלכאורה הם סותרים זה את זה, - שכוונתם: גוף מהיום, ופירות לאחר מיתה, שכל זמן שאפשר לנו לפרש את דבריו, שלא תהיה בהם סתירה, אנו עושים זאת. ועיין רשב"ם שם ד"ה גט ואינו גט, וראה בהלכה הבאה. (76) משנה, שם. (77) כלומר: מכירה סתם, שמשמע גם הגוף וגם הפירות. (78) אף כאן מכירה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יחיה, רבי זירא - כי הוּוּ מזמני ליה אזיל, אמר אתייקורי הוא דמתייקרו בי (=מתכבדים הם בי).¹⁰⁹ נורבינו לא כתב שאם מזמנים אותו - מותר, מפני שפסק כרבי אלעזר החולק על רבי זירא, וראה בהגהות מיימוניות]. (117) על-פי הפסוקים: "ברוך הגבר אשר יבטח בה", והיה ה' מבטחו" (ירמיה יז, ז) ו"אל תבטחו בנדיבים בכן אדם שאין לו תשועה" (תהלים קמו, ג). וכתב במגדל-עוז, שכתבו כאן רבינו בסוף הלכות זכיה ומתנה, כדי לתתם ההלכות האלו בענין טוב ויפה.

סליקו להו הלכות זכיה ומתנה בסיפתא דשמיא

~ יום רביעי י"ד שבט ~

הלכות שכנים

ענין אלו ההלכות לידע דין חלוקת הקרקעות בין השתפין. והרשקת נזק כל אחד מהם משכנו ומבצעל המצור שליו.¹¹⁰ ודין בעל המצור.

ובאור כל הדינין האלו בפרקים אלו:

(1) כולל היזק ראייה וכיוצא בו. (2) כולל נזקי רכוש.

פרק ראשון³

(3) נתבארו בו משפטי חלוקת השותפין באלו דברים כופין זה לזה לחלוק או שיישאר לאחד מהם הכול ויקנה חלק חבירו בדמים, והנמשך אחר זה.

א. אָחַד הַקֹּנֵה מַחְבְּרוֹ חָצִי שְׂדֵהוּ, או שְׁנַיִם שְׁקָנוּ מֵאֶחָד שְׂדֵה, או שְׁיָרְשׁוּ, או שְׁנַתְּנָה לְהֵן בְּמַתְּנָה, או שְׁתִּחְזִיקוּ בָּהּ מִן הַהֶפְקֵר,⁴ או נָכְסֵי גֵר, כְּלָלוֹ שֶׁל דָּבָר: כֹּל שֵׁשׁ בִּינֵיהֶם שְׁתַּפּוּת בְּקָרְעָה, וּבִקְשׁ אֶחָד מִן הַשְּׁתַּפּוּיִן לְחַלֵּק וְלִטֵּל חֵלְקוֹ לְבָדוּ: אִם יֵשׁ בְּאוֹתָהּ קָרְעָה דִּין חֲלָקָה - כּוֹפֵה אֶת שְׂאֵר הַשְּׁתַּפּוּיִן וְחוֹלְקִין עִמּוֹ; וְאִם אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה - אֵין אֶחָד מֵהֶן יִכּוֹל לְכַף אֶת חֲבֵרוֹ לְחַלֵּק. וְכֵן הַדִּין בְּמַטְלְטְלִין.⁵ בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים¹⁰? בְּשֵׂאִין אֶחָד מֵהֶן מְפִיר אֶת חֵלְקוֹ¹¹ בְּמָקוֹם שֶׁהֵן שְׁתַּפּוּיִן בּוֹ, אֲלֵא יָד כֹּל מְשַׁתְּמֵשׁ בְּכָל הַמָּקוֹם; אֲבָל אִם הִיא אֶחָד מֵהֶן מְפִיר חֵלְקוֹ, אָף עַל פִּי שְׂאִין בָּהּ דִּין חֲלָקָה - כּוֹפֵה כֹּל אֶחָד מֵהֶן אֶת חֲבֵרוֹ לְהַבְדִּיל¹² בֵּין חֵלְקוֹ לְחֵלְק חֲבֵרוֹ.¹³

(4) בבא בתרא ב. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן (שם ג.) ושם יא. במשנה. (5) כן נראה בבבא מציעא ז: ובפירושו רבינו חננאל שם (אור שמח). (6) כלשון המשנה בראש המסכת: "השותפין", לשון סתמית ללא כל הבדל, איך הוקמה ושתפות זו. (7) משנה שם יא. ושם ג. לפי פירושו של רבי אסי בשם רבי יוחנן במשנה שם ב. (8) פירטי דין חלוקה - להלן הלכה ד. (9) במשנה שם יא. מפורטים גם דברים שהם מטלטלין. וראה להלן הלכה ה.

זֹכֶה¹⁰⁹ אֲלֵא לְאַחַר מִיתָה¹¹⁰; שְׂאֵלוֹ הִיא בְּדַעְתּוֹ לְהַקְנוֹת לוֹ בְּשִׁטְרָה זֶה לְאַחַר מִיתָה, לֹא הִיא כּוֹתֵב בּוֹ זְמַן¹¹¹. לְפִיכָף, אָף עַל פִּי שְׂאִין כּוֹתֵב בּוֹ מְהִימִים וְלְאַחַר מִיתָה - קוֹנֵה לְאַחַר מִיתָה. וְזֶה שְׁכּוֹתֵבִין בְּכָל הַמַּתְּנוֹת וְהַמְּקָרוֹת 'מַעֲכָשׁוּ' וְאָף עַל פִּי שֵׁשׁ בְּשִׁטְרָה הַזְּמַן - לְהַרְוִיחַ הַדָּבָר כּוֹתֵבִין בּוֹ, אָף עַל פִּי שְׂאִינוֹ צָרִיף¹¹².

(103) כרבי יוסי, שם קלו. במשנה, ולא כרבי יהודה החולק עליו שם. וכמו שפסק רב הלכה כמותו (שם). (104) של בריא (סמ"ע סימן רנז ס"ק א). ואילו מתנת שכיב מרע שכתוב בה קנין - כיון שאינו צריך קנין, יש חשש שנתכוון להקנות בשטר לאחר מיתה (למעלה פרק ח הלכה י). ולדעת ה'נמוקי יוסף' (בבא-בתרא פרק ט דפוס ווילנא ע"ב) מתנת שכיב מרע שכתוב בה מהיום, דינה כמתנת בריא וזוקקה לקנין, וראה להלן הערה קט. (105) שזה אף רבי יהודה מודה, כמו שהעלו בשקלא-וטריא שם. (106) אלא השטר עצמו משמש קנין כשהגיע ליד המקבל (פ"א מהלכות מכירה הלכה ז). (107) כדברי רב נחמן בשיטת רבי יוסי, וכן מפורש בבבא-בתרא של רבי יוסי שם. (108) גוף הקרקע. (109) לאכול פירותיה. (110) וכלל הוא בדינו: "אין שטר לאחר מיתה" (בבא-בתרא קנב.). (111) [כל זה אינו אלא במתנת בריא, אבל במתנת שכיב מרע אין הזמן מוכיח, כי ודאי לא נתכוון להקנות אלא לאחר מיתה, ראה למעלה פ"ח הלכה י, והערה סב]. (112) ראה ברשב"ם (שם קלו.) ד"ה מוכיח.

טז. בריא¹¹³ שנתן מתנה וכתב בשטר 'מחיים ובמות' - הרי זו מתנה גמורה¹¹⁴ מחיים, שהרי כתוב בו 'מחיים'¹¹⁵; וזה שכתוב בו 'ובמות' - כמי שאומר 'מעתה ועד עולם', וכמו נוני השטר הוא זה.

(113) יוצא מתוך פלוגתת רב ושמואל (שם קנג.), שבו נפסקה ההלכה כרב, הובאה למעלה פרק ח הלכה יט, ונראה משם שרק בשכיב מרע כוונתו לאחר מיתה, וזה שכתב "מחיים" הוא לסימן יפה, אבל בבריא אנו אומרים להיפך, שעיקר כוונתו מחיים, וזה שכתוב "ובמות", הוא כמו שאומרים "מעתה ועד עולם", וכמו שכתב רבינו. (114) לגוף ולפירות. (115) ובבריא אין לומר שכתב כן "ליישב דעתו שיחיה מחולי זה", כמו שאמרו בשכיב מרע (פ"ח הלכה טו).

יז. הצדיקים¹¹⁶ הגמורים ואנשי מעשה לא יקבלו מתנה מאדם, אלא בוטחים בה' ברוף שמו, לא בנדיבים¹¹⁷. והרי נאמר: וְשׂוֹנֵא מַתְּנַת יַחִיהַ.

(116) קידושין נט. ושם מעשה ברב גידל שלא רצה לקבל מתנה. ובחולין מד: אמרו: "רבי אלעזר כי הוּוּ משדרי ליה מבי נשיאה מידי לא שקיל, וכי הוּוּ מזמני ליה לא אזיל" (כששלחו לו מבית הנשיא איזו מתנה, לא היה מקבל. וכשהזמינו אותו לסעודה, לא היה הולך), אמר: לא קא בעי מר דאיחי? (אינו רוצה שאחיה?) דכתיב ושונא מתנות

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֵינּוּ עֲשׂוּי לְשֹׁכֵר: אִם חָצַר הוּא - שׁוֹכְנִין בָּהּ שָׁנָה שְׁנָה³⁰, שְׂאֵי-אֶפְשָׁר שְׂיִשְׁכְּנוּ שְׁנֵיהֶם בְּאַחַת, מִפְּנֵי הַזֶּקֶר רְאִיָּה, שְׁהָרִי אֵין בָּהּ דִּין חֶלְקָה³¹, וְאֵין אָדָם עֲשׂוּי לְטַרְחַ פֶּל שְׁלֹשִׁים יוֹם לַפְּנוֹת מִחָצֵר לְחָצֵר, אֶלָּא מִשְׁנָה לְשָׁנָה; וְאִם מְרַחֵץ הוּא - נִכְנָסִין לָהּ שְׁנֵיהֶם תָּמִיד בְּכָל יוֹם³². וְכֵן פֶּל דְּבַר שְׂרָאוּי לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ תָּמִיד³³, וְאֵינוּ עֲשׂוּי לְשֹׁכֵר, כְּגוֹן מְרַחֵץ אוֹ מִצַּע אוֹ סִפֵּר תּוֹרָה - אֵינוּ יָכוֹל לֹמַר לוֹ: הִשְׁתַּמֵּשׁ אִתָּה יוֹם וְאֵנִי יוֹם, שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: בְּכָל יוֹם אֲנִי רוֹצֵה לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ.

14) שם יג. ושם, פלוגתת רב יהודה ורב נחמן אם אומרים "גוד או אגוד" (ראה להלן), והלכה כרב יהודה, כמו שפסק אמימר (שם יג): וכברייאתא שהובאה שם. 15) היינו, אלה שנזכרו למעלה: קונה מחבירו חצי שדה, שניים שקנו שדה, ירשו, ניתנה לה מתנה, וזו מן ההפקר. ובכולם יש דין של "גוד או אגוד". והראב"ד להלן הלכה ג חולק על זה וכתב שלא אמרו "גוד או אגוד" אלא בירושה ומתנה, אבל במקח וממכר לא אמרו כן, שהרי השני אומר לו: על דעת כן נשתתפנו, שלא ניחלק, ועיין שם. 16) נלמד מדברי רבא לרב נחמן, שם יג. 17) זהו "גוד או אגוד" שבגמרא שם.

וכפירוש הערוך (ערך גו ב, לפי נוסחת הכסף-משנה): גוד: משוך, כלומר, קנה. אגוד: אמשוך, כלומר, אקנה, היינו מכור. 18) ואם כן התובע את החלוקה הוא הקובע את השער, בין לעצמו, במקרה שהוא קונה, ובין לחבירו כשיקנה הוא (בניגוד לרש"י שם דיבור המתחיל אית דינא, שפירש גוד: קוץ. אגוד: אקוץ, שלעולם, הקונה קובע את השער וראה כסף משנה). ונראה מדברי רבינו שאפשר לקבוע גם שער העולה על שוויו האמיתי של החפץ, ויש חולקים על זה (ראה במגיד משנה). 19) והכול תלוי בתובע האומר "גוד או אגוד", שיוכל לומר כן בשני הצדדים: גם גוד, שהאחר יקנה, וגם אגוד שהוא יקנה. אבל אם הנתבע הוא עני ואינו יכול לקנות, אין זה מפריע לתובע להגיד לו "או קנה או מכור". כן הכריע הרי"ף שם בניגוד לדעת החולקים על זה (מגיד משנה). 20) משנה שם קעב. והובאה שם יג. 21) מפשטות דברי רבינו נראה שהכול תלוי בהתנהגות האב המוריש (כסף משנה). ויש אומרים שהעיקר תלוי בגדלם ובקטנם, שאם הם גדולים וראויים להשכיר, משכירים והשכר לאמצע. ואם הם קטנים, שאינם ראויים להשכיר, אינו יכול לכופו להשכיר (מגיד משנה). וראה בתוספות שם יג: דיבור המתחיל אם). 22) ואין העשיר יכול לומר, שהוא רוצה להשתמש בחלקו, כי הרי זה יפריע להשכיר את החלק השני (מגיד משנה בשם הרשב"א). 23) אבל אם ירצה העשיר יכול לבטל את השותפות על ידי זה שיאמר לו "גוד או אגוד", ור"י מיגאש השאיר זאת בספק, מאחר שהדבר עומד לשכר ואולי דינו כדבר שיש בו דין חלוקה, וראה מגיד-משנה. 24) משנה שם. 25) כלומר, אף על פי שאין העני יכול להשתמש בבית הבד או בבית המרחץ - אומר לו העשיר: מה איכפת לי אם אינך יכול, מצידי תוכל לקחת זיתים או עבדים

10) הרי"ף, סמוך למשנה הנ"ל יא. ולמד זאת מהמימרא של רב אשי שם ג. "שהלך זה בתוך שלו והחזיק" (וראה תוספות שם דיבור המתחיל רב אשי) וכן כתב רבינו להלן פרק ב הלכה י: "וכן אם הלך זה בעצמו והחזיק בחלקו וכו' אף על פי שלא קנו מידם, אין אחד מהם יכול לחזור בחבירו". ועיין להלן. 11) ברי"ף שם נוסף: "ואינו יכול להשתמש בחלקו של חבירו", וראה להלן. 12) כי מאחר ששניהם מכירים כל אחד ואחד חלקו - הרי התקיימה כאן חלוקה ביניהם ואינם שותפים עוד בחצר. ואף על פי שלא עשו זאת בקניין, אינם יכולים לחזור עוד אחר שחלקו, כי הרי כל השותפות הייתה מתחילה רק עד שיתחלקו ואף על פי שאנו פוסקים להלכה "האחים שחלקו לקוחות הם" ואין אנו אומרים שהוברר הדבר למפרע שכל אחד ואחד קיבל חלקו המיוחד לו - מכל מקום מעכשיו אנו קובעים כי כל אחד ואחד קיבל חלקו המיועד לו מתחילה בעת התחלת השותפות לכשיתחלקו ביניהם, ולפיכך אינם צריכים קניין (אבן האזול להלן פרק ב הלכה י). 13) הבדלה זו מחיצה היא, אלא שיש הבדל בין מקום שיש בו היזק ראייה, שצריכה להיות גבוהה ארבע אמות (כדלהלן פרק ב הלכה טז) לבין מקום שאין בו היזק ראייה, שדי לה בגובה כל שהוא (מגיד משנה).

ב. אָחַד¹⁴ מִן הַשְּׂתַפְיִין¹⁵ שְׂאֵמַר לְחֵבְרוֹ בְּמָקוֹם שְׂאֵין בּוֹ דִּין חֶלְקָה, אוֹ¹⁶ בְּדָבָר שְׂאֵי אֶפְשָׁר שְׂיִחַלְקוּ, כְּגוֹן שְׁפָחָה אוֹ פְּלִי: מְכַר לִי חֶלְקָה בְּכֶף וְכָף, אוֹ קָנָה מִמֶּנִּי¹⁷ בְּשַׁעַר הַזֶּה¹⁸ - הִדִּין עִמּוֹ, וְכוֹפִין אֶת הַנִּתְבַּע לְמַכֵּר לְחֵבְרוֹ אוֹ לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ. אֲבָל אִם אֵין הַתּוֹבֵעַ רוֹצֵה לְקָנוֹת, אוֹ לֹא יִמָּצֵא בְּמָה יִקְנֶה - אֵינוּ יָכוֹל לְכַף אֶת חֵבְרוֹ לְקָנוֹת מִמֶּנּוּ, אֶפְלוּ בְּשַׁעַר הַזּוּל; שְׁהָרִי חֵבְרוֹ יָכוֹל לֹמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׂאֶקְנֶה, אֶלָּא שְׂאֶמְכְּרוּ¹⁹. לְפִיכָף²⁰: שְׂגִי אַחִיו, אָחַד עָנִי וְאָחַד עֲשִׂיר, שְׁהַנִּיחַ לָהֶם אֲבִיהֶם מְרַחֵץ אוֹ בֵּית הַבַּד: אִם עֲשָׂאן הָאָבִי²¹ לְשֹׁכֵר - הַשֹּׁכֵר לְאִמְצַע²², פֶּל זְמַן שְׂרִיצוֹ לְעַמֵּד בְּשִׁתְפוֹת²³; עֲשָׂאן²⁴ הָאָב לְעַצְמוֹ - אֵינוּ יָכוֹל לְכַף אַחִיו לְהַשְׁכִּיר אוֹתָם, אֶלָּא מִשְׁתַּמֵּשִׁין בָּהֶם כְּדָרְךָ שְׁהִשְׁתַּמֵּשׁ אֲבִיהֶם. וְהָרִי עֲשִׂיר אוֹמֵר לְעָנִי: קַח לָךְ זֵיתִים, וּבּוֹא וְעֲשֵׂה אוֹתָם בְּבֵית הַבַּד; קָנָה לָךְ עֲבָדִים, וְיָבּוֹאוּ וְיִרְחֲצוּ בְּמְרַחֵץ²⁵. וְאֵין הָעָנִי כּוֹפֶה אֶת הָעֲשִׂיר לְקָנוֹת חֶלְקוֹ²⁶. אֶלָּא אִם כֵּן אָמַר לוֹ: קָנָה מִמֶּנִּי אוֹ מְכַר לִי, וְהָרִינִי לָוֶה וְקוֹנָה²⁷ אוֹ מוֹכֵר²⁸ לְאַחֵרִים וְקוֹנִין - הִדִּין עִמּוֹ. אָמַר פֶּל אָחַד מֵהֶן: אֵינִי קוֹנֶה, אֶלָּא הָרִינִי מוֹכֵר חֶלְקִי - מוֹכְרִין אוֹתָהּ לְאַחֵרִים. אָמַר פֶּל אָחַד מֵהֶם: אֵינִי מוֹכֵר, אֶלָּא פֶּל אָחַד מֵהֶן רוֹצֵה שְׂיִקְנֶה חֶלֶק חֵבְרוֹ, אוֹ שְׂאֵין אָחַד מֵהֶן רוֹצֵה לְקָנוֹת חֶלֶק חֵבְרוֹ וְלֹא לְמַכֵּר חֶלְקוֹ, אֶלָּא יִשְׂאָרוּ שְׂתַפְיִין בְּגוֹף - הֵיאָף הֵן עוֹשִׂין? אִם הָיָה הַמָּקוֹם עֲשׂוּי לְשֹׁכֵר²⁹ - מְשַׁפְּרִין אוֹתוֹ וְחוֹלְקִין שְׂכָרוֹ; וְאִם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בַּה דִּין חֲלָקָה. פִּיּוּצָה³⁸? כֵּל חֲצֵר³⁹ שְׂאִין בַּה אַרְבַּע אַמּוֹת⁴⁰ עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָה קְרוּיָה חֲצֵר. וְכָל שְׂדֵה שְׂאִין בַּה פְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבִּין⁴¹ - אֵינָה קְרוּיָה שְׂדֵה⁴². וְכָל גְּנֵה⁴³ שְׂאִין בַּה פְּדֵי זְרִיעַת חֲצֵי קֶב - אֵינָה קְרוּיָה גְּנֵה. וְכָל⁴⁴ פְּרָדֵס⁴⁵ שְׂאִין בּוּ פְּדֵי זְרִיעַת שְׁלֹשָׁה קִבִּין - אֵינּוּ קְרוּי פְּרָדֵס. לְפִיכָף⁴⁶: אֵין חוֹלְקִין אֶת הַחֲצֵר, עַד שְׂיִהְיֶה אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל אֶחָד וְאֶחָד מִן הַשְּׂתַפִּין; וְלֹא אֶת הַשְּׂדֵה, עַד שְׂיִהְיֶה בַּה פְּדֵי זְרִיעַת תְּשֻׁעָה קִבִּין [לְכָל אֶחָד וְאֶחָד]; וְלֹא אֶת הַגְּנֵה, עַד שְׂיִהְיֶה בַּה חֲצֵי קֶב לְכָל אֶחָד וְאֶחָד; וְלֹא אֶת הַפְּרָדֵס, עַד שְׂיִהְיֶה בּוּ בֵּית שְׁלֹשָׁה קִבִּין לְכָל אֶחָד וְאֶחָד. בְּמָה דְבָרִים אַמּוּרִים⁴⁷? בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁴⁸; אֲבָל בְּכָבֵל וְכִיּוֹצֵא בָּהּ⁴⁹ - אֵין חוֹלְקִין אֶת הַשְּׂדֵה, עַד שְׂיִהְיֶה בַּה פְּדֵי⁵⁰ חֲרִישַׁת יוֹם לְזֶה⁵¹ וְחֲרִישַׁת יוֹם לְזֶה; וְלֹא אֶת הַפְּרָדֵס⁵², עַד שְׂיִהְיֶה בּוּ שְׂשָׂה וְשְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת לְזֶה [וְשְׂשָׂה וְשְׁלֹשִׁים אֵילָנוֹת לְזֶה]. פְּדֵי עֲבוֹדַת אָדָם אֶחָד בְּיוֹם אֶחָד; וְשְׂדֵה⁵³ שְׂמִשְׁקִין אוֹתָהּ בְּכָלִי - עַד שְׂיִהְיֶה בַּה פְּדֵי שְׂמִמְלָא הַפּוֹעֵל יוֹם אֶחָד לְזֶה וְיוֹם אֶחָד לְזֶה.

(36) משנה בבבא בתרא יא. (37) היינו, אם יש הרבה שותפים, ויש ביניהם אחד, שאין לו אלא חלק קטן - אף הוא צריך לקבל בשיעור של דין חלוקה. ואם לאו, מעכב הוא את החלוקה (סמ"ע קעא סעיף קטן ה). (38) משנה שם. (39) ובית - כחצר (הגהות מיימוני אות ה). (40) חוץ מארבע אמות של פתחים (להלן פרק ב הלכה א). (41) היינו סאה (=שישה קבין) וחצי סאה אורך על רוחב סאה והוא שטח של שלושת אלפים שבע מאות וחמישים אמה (רבינו בפירושו המשניות שם). (42) שלא כדאי להשקיע מאמצים בחרישה וזריעה בשטח קטן מזה (תוספות שם דיבור המתחיל ולא את השדה). (43) שזורעין בה ירקות, והיא חשובה אף בשטח קטן. (44) גמרא שם יב. (45) כרם (רש"י דיבור המתחיל פרדס) או שדה אילן אחר, כמבואר בסוף ההלכה (מגיד משנה). (46) משנה שם יא. (47) גמרא שם יב. (48) שהקרקע חשובה ושווייה דומה לזה שבארץ ישראל. (49) שהקרקע אינה חשובה כל כך. (50) מסקנת רב יוסף שם יב. (51) שאין פועל לפחות מיום (רש"י שם). ובגמרא שם דנו בדבר אם הכוונה ליום חרישה בעונת החרישה, או ליום חרישה בעונת הזריעה. ורבינו לא ציין כלל, אם כוונתו לזו או לזו, ובפירושו המשניות כתב שהעיקר שיהיה בכל חלק שיעור של עבודת יום אחד, "בחרישה או זריעה וכיוצא בהן", וראה לחם-משנה. (52) מימרת רבא בר קטינא שם. (53) שם מימרת רב נחמן, וכפירושו הר"ח (תוספות שם דיבור המתחיל דוולא) והיינו, בבבל, בהקבלה לגינה בארץ ישראל (לחם משנה וסרה בזה קושיית התוספות שם).

ה. אֵין⁵⁴ חוֹלְקִין אֶת הַטְּרַקְלִין, וְלֹא אֶת הַמּוֹרְן⁵⁵, וְלֹא אֶת הַשׁוֹבֵף, וְלֹא אֶת בֵּית הַפֶּד, וְלֹא אֶת

ולהשתמש בהם. (26) שכל שאינו נותן אפשרות משני הצדדים: "גוד או אגוד" - אינו יכול להכריחו. (27) אף על פי שאין לו משלו. וכן נראה שם יג. שגם עבד כנעני שאין לו לשלם הרי הוא בכלל "אגוד" על ידי שילווח מאחרים. (28) כלומר: אף שאין לו כסף, יכול הוא לבקש מהשותף שיאפשר לו זאת על ידי מכירה לאחרים. ויש חולקים על זה (שולחן ערוך סימן קעא, סעיף ו). (29) מכאן משמע שמה שאמר למעלה "אם עשאם האב" לאו דווקא עשאה האב כפירושו של הכסף-משנה אלא כדעת האומרים שהכול תלוי אם ראוי להשכיר או לאו וכמו שכתב המגיד-משנה. (30) את עיקרון החלוקה לזמנים, למד הר"י מיגאש מתשובת רב נחמן (שם יג.) הסובר שאין אומרים "גוד או אגוד", לשאלת רבא, מה יעשו בחפץ השייך לבכור ופשוט, ועל כך ענה רב נחמן שזה משתמש בו יום אחד וזה יומיים. והוא הדין למקום שאין אפשרות של גוד או אגוד (מגיד משנה). והראב"ד בהשגתו חולק על זה ואומר שאין האחד יכול להכריח את השני לחלוקת שנים, שהשני יכול לטעון, שהוא אינו מוכן להיות נע ונד. ועוד, אם אין לו להיכן יפנה, מה תהא עליו, אלא: או תסבול היזק ראייה או תחלוק. (31) ואי-אפשר לכופ על חלוקה, אף על פי שיש היזק ראייה. (32) מקור לדברים אלו בבביתא (שם יג.) והובאה למעלה) שבמרחץ שעשה האב לעצמו משתמשים בה ביחד כדרך שהשתמש בה אביהם (מגיד משנה בשם ר"י מיגאש). ועוד ראייה ממה ששאלו שם מה עושים בבכור ופשוט שהניח להם עבד ובהמה טמאה - מכלל שבפשוט ופשוט לא הייתה כל בעייה, מפני ששניהם יכולים להשתמש יחד (ר"י מיגאש, וראה בתוספות שם דיבור המתחיל בכור ופשוט). ואם אינו ראוי להשתמש בו יחד, יש אומרים שמחלקים אותו לימים (ר"י מיגאש). (33) שאם רק מזמן לזמן, הרי אפשר לקיים חלוקה בין השותפים בשימוש לזמנים נפרדים.

ג. אֶחָד הַשׁוֹבֵף מַחְבְּרוּ מִקְצַת חֲצֵר או שְׂדֵה שְׂאִין בַּה דִּין חֲלָקָה³⁴, או שְׁנַיִם שְׂשָׁבְרוּ מִקּוֹם אֶחָד בְּשִׂתְפוֹת - כֵּל אֶחָד מֵהֶן יְכוֹל לִכְפֹּף אֶת חֲבֵרוֹ וְלוֹמַר לוֹ: או שְׂכּוֹר מִמְּנֵי חֲלָקִי, או הַשְּׂפֵר לִי חֲלָקְךָ³⁵. וְאִם יֵשׁ בַּה דִּין חֲלָקָה - חוֹלְקִין.

(34) כלומר, לא בחצר ולא בשדה (ובשולחן-ערוך חושן משפט סימן קעא סעיף ט היפך הסדר: "מקצת שדה או חצר שאין בה דין חלוקה"). (35) הראב"ד חולק על זה ולדעתו, אין מקום להלכות אלו, של גוד או אגוד אלא בירושה ומתנה, אבל לא בשכירות ובמקדוממכר מפני שיכול השותף לטעון, שעל מנת כן שכרו או קנו לכתחילה בשותפות, שימשיכו ככה. ורבינו סובר כי התובע יכול לדחות את טענת השותף בטענה נגדית, שבזמן השכירות חשב אמנם שיוכל להיות בשותפות עם זה, ורק אחרי כן נתברר לו שזה אינו לפי רוחו (מגיד משנה בשם הרשב"א).

ד. אֵי זֶהוּ דִּין חֲלָקָה? פֶּלֶא³⁶ שְׂאֵלוּ יַחְלֹק לְפִי הַשְּׂתַפִּין, נִיַּעַ לְפָחוֹת³⁷ שְׂבָהֶם חֲלֹק שְׂשֵׁם הַכֵּל קְרוּי עָלָיו; אֲבָל אִם אֵין שְׂשֵׁם הַכֵּל נִקְרָא עַל הַחֲלֹק - אֵין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְזֶה שְׁנֵי פְתִיחִים¹¹ וְלִזְה פֵּית אֶחָד: זֶה שְׂיֵשׁ לוֹ שְׁנֵי פְתִיחִים - מוֹדְדִין לוֹ מִן הַחֲצָר אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל פֵּית וּבֵית עַל כָּל רֹחַב הַפֶּתַח, אֲפֹלוּ הָיָה עֶשְׂרֵת אַמּוֹת; וְזֶה שְׂיֵשׁ לוֹ פֵּית אֶחָד - נוֹתְנִין לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת בְּרֹחַב פֶּתְחוֹ לְפָנָי פֶּתְחוֹ; וְהַנְּשָׂאָר מִן הַחֲצָר: אִם יֵשׁ בָּהּ שְׁמוֹנֶה אַמּוֹת, כְּדֵי שְׂיֵהָא לְזֶה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת וְלִזְה אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת חוּץ מִן הַפֶּתַח - יֵשׁ בָּהּ דִּין חֲלָקָה, וְחוֹלְקִין; פְּחוֹת מִזֶּה - אֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה.

(2) בבא-בתרא יא. ברייתא ומימרא של רבי אסי בשם רבי יוחנן. (3) דוקא של הכפרים והדומה להם, וזה לפי שיטת הר"י מיגאש, ראה בסמוך. (4) כלומר, כל אחד ואחד בונה בקרקע הפקר וכל אחד זוכה בחצר, ולפיכך זה שיש לו פתח אחד, זוכה הוא ארבע אמות כנגד פתחו, ואם יש לו שני פתחים זכה בשמונה אמות, אבל שנים שקנו חצר בשותפות, בין שיש לו פתח אחד בין שני פתחים, אין לו אלא ארבע אמות בלבד, וכן דעת ר"י מיגאש בבא-בתרא שם, והובא במגיד-משנה, ועיי' לחם-משנה. (5) היינו, שמקודם היתה אדמת הפקר, כנ"ל, ואחרי שהקימו הבתים הקיפו את השטח, ואז זכה כל אחד בחצר, בהתאם למספר הפתחים שלו. (6) היינו פתח לכל בית, כמבואר להלן, ואם היו כמה פתחים בבית אחד, אם כל פתח ברוח אחרת, יש לכל פתח ופתח ארבע אמות, כמבואר להלן הלכה ב, עיי' שם. (7) לפרק שם משאו (להלן הלכה ג). ויתר החצר יש לו תשמישים אחרים. (8) כלומר, בעומק החצר. (9) כגדת רחבו, כן מדת השטח. ויש אומרים, שלעולם יש לו רוחב ארבע אמות, אף באופן שהפתח אינו רחב ארבע אמות, לפי שאי-אפשר לפרק משאו בפחות מד' אמות (רא"ש שם סימן לח). ונחלקו הראשונים, מה זכותו בד' אמות אלו: יש אומרים שאע"פ שהן מיוחדות לו – גם חבירו יכול להשתמש בהם לפרקים, ויש אומרים שהן קנויות לו לגמרי (ראה במגיד-משנה להלן הלכה ג). (10) למעלה פ"א הלכה ד. (11) בכרייתא שם: "לזה פתח אחד, ולזה שני פתחים". ומפרש רבינו "פתחים": בתים. שאם יש שני פתחים בבית אחד, אין לו אלא ארבע אמות בשביל פתח אחד בלבד, אם לא שהם בשני רוחות כדלהלן הלכה ב.

ב. פֵּית¹² שְׂיֵשׁ לוֹ פְּתִיחִים רַבִּים מִכָּל רוּחוֹתָיו - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל רוּחַ¹³. וְאִם¹⁴ יֶחֱד לוֹ¹⁵ פֶּתַח - אֵין לוֹ אֶלָּא אַרְבַּע אַמּוֹת פְּנֵד פֶּתְחוֹ¹⁶.

(12) שם יא. מימרא של אמימר, בחפירה (כן הנוסחא ברי"ף ובר"י מיגאש שהובא במגיד-משנה) דסופלי (=מקום שמעבדים בו עורות – ר"י מיגאש) שיש לה ארבעה פתחים מכל צד ויש לה ארבע אמות לכל פתח. הרי לפנינו חידוש כפול: א' שמקום זה דינו כבית, ויש לו ארבע אמות (ר"י מיגאש). ב' שיש ארבע אמות לכל פתח ופתח כשכל אחד ואחד ברוח אחר. וזהו מקורה של הלכה זו שבדברי רבינו [והשמיט את החידוש הראשון, שגם לחפירה דסופלי יש ארבע אמות – שממה שכתב להלן (הלכה ה) שלול של

הַמְרַחֵץ, וְלֹא אֶת הַטְּלִית, עַד שְׂיֵהָא בְּכָל חֲלָק מֵהֵן כְּדֵי לְזֶה וּכְדֵי לְזֶה⁵⁶. אִם מְרַחֵץ חֲלָקוֹ - עַד שְׂיֵהָא בְּכָל חֲלָק מֵהֵן כְּדֵי מְרַחֵץ. וְאִם שׁוֹבֵךְ - עַד שְׂיֵהָא כָּל חֲלָק שׁוֹבֵךְ בְּפָנָי עֲצָמוֹ. וְכֵן בְּטְלִית וּבְשָׂאָר כָּל הַדְּבָרִים. אֵין⁵⁷ בְּהֵן כְּדֵי לְזֶה וּכְדֵי לְזֶה - מַעְלִין⁵⁸ אוֹתוֹ בְּדָמִים, וְיֵשׁ [לוֹ] לֹמַר לְחַבְרוֹ: אוֹ מִכֵּר לִי אוֹ קָנָה מִמֶּנִּי. אֲמַר⁵⁹ אֶחָד מֵהֶם: חֲלָק זֶה, אֵף עַל פִּי שְׂאִין הַחֲלָקִין שְׁוִים⁶⁰, אֲנִי אֶטֵּל אֶת הַפְּחוֹת וְטֵל אֶתְּהָ אֶת הַיֶּתֶר⁶¹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שְׁהָרִי אוֹמֵר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי לְקַח מִתְּנֶה⁶², אֶלָּא הוֹאִיל וְאֵין בָּהּ דִּין חֲלָקָה בְּשׁוֹהַ הָרִי אֲנִי מַעְלִין בְּדָמִים.

נקודות משיחות קודש -
 על פי מה שכתב הרמב"ם בסוף הלכות תמורה ש"רוב דיני התורה אינם אלא לתקן הדעות ולישר כל המעשים" ומתוך הדינים וההלכות למדים עניינים והוראות בעבודת ה', יש לומר, שעניין השכנים בעבודת ה' הוא שאין להסתפק בעבודה עם עצמו וצריך לפעול גם על כל אלו שבסביבתו שיהיו "שכנים" שלו בענייני יהדות, תורה ומצוותיה.
 (על פי לקו"ש חלק כ"ו ע' 307)
 מתוך רמב"ם "פרס המלך"

(54) משנה שם יא. (55) "מין ממיני ארמונים" (רבינו בפירושו המשניות). (56) ולא פורש כמה השיעורים של כל חלק וחלק בדברים אלו. (57) ברייתא שם יג: (58) והיינו, לפי העיקרון של גוד או אגוד, כמבואר בסמוך. (59) כרבן שמעון בן גמליאל שם "שמסתבר טעמו" (רי"ף שם). ויש חולקים ופוסקים כתנא קמא שיכול לומר לו טול אתה שיעור ואני פחות (הגהות מיימוני אות ט). (60) ויש אחד מהם גדול ואחד קטן. (61) ויש בו כשיעור. (62) בהתאם לכתוב: "ושונא מתנות יחיה", כמו שנימקו בגמרא שם. וראה למעלה בסוף הלכות זכייה ומתנה. וכסף מחיר הדבר – אין לי (גמרא שם).

פֶּרֶק שְׁנִי

(1) נתבארו בו משפטי חלוקת החצר המשותפת לבעלי בתים מיוחדים כל בית לכל אחד מהם, וכן אם רצו השותפין לחלוק דבר שאין בו דין חלוקה, ומה שיש לשותפין זה על זה משמירת הנזקין אחר שחלקו, והנמשך אחר זה.

א. הַצְּרוֹת² הַכְּפָרִים³, שְׁכָל אֶחָד וְאֶחָד בּוֹנֶה לוֹ פֵּית⁴ וְנִמְצְאָת הַחֲצָר שְׁבִין שְׁנֵי הַבְּתִימִים⁵ מִשְׁתַּפֵּת לְכָל בְּנֵי הַבְּתִימִים - הָרִי יֵשׁ לְכָל פֶּתַח וּפֶתַח⁶ אַרְבַּע אַמּוֹת⁷ לְפָנָיו⁸ בְּרֹחַב כָּל הַפֶּתַח; וְהַנְּשָׂאָר מִן הַחֲצָר: אִם יֵשׁ בוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת לְכָל שְׂתָף וְשְׂתָף - חוֹלְקִין אוֹתָהּ; וְאִם לֹא - אֵין חוֹלְקִין אוֹתָהּ. שְׁכָל חֲצָר שְׂאִין לָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת עַל אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינָה קְרוּיָה חֲצָר, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנוֹ¹⁰. פִּיֶּצֵד? הֵיוּ שְׁנֵי שְׂתָפִין,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. **בֵּית³² סְתוּם³³ - יֵשׁ לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת³⁴. פָּרִיז אֶת פְּצִימְיוֹ³⁵ - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת³⁶.**

(32 שם, יב. 33) שהיה בו פתח אחד בלבד וסתמו אותו (כסף-משנה למעלה הלכה ב.) (34) בחצר. ואע"פ שאמרנו למעלה (הלכה ב) שאם יש לו פתחים בכל רוח ואינו משתמש אלא באחד מהם, אע"פ שלא סתמם, אין לו ארבע אמות אלא כנגד הפתח שהוא משתמש בו - כאן, שאין לו אלא פתח אחד בלבד וסתמו, בוודאי עומד הוא לפתחו היום או מחר, שהרי אין לו פתח אחר (כסף-משנה שם). (35) מסגרת הפתח. (36) שכיון שביטלו מתורת פתח, הסתלק מארבע אמותיו שבחצר. ויש אומרים, שארבע אמות שבחצר חוץ מאלה שבפתח - יש לו (רמ"א סימן קעב, סעיף ז).

ח. **בֵּית³⁷ שְׂאִין בּוֹ אַרְבַּע אַמוֹת עַל אַרְבַּע אַמוֹת³⁸ - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת בְּחֶצְרָא³⁹. אֵלֵא אִם יֵשׁ בְּחֶצְרָא אַרְבַּע אַמוֹת לְזֶה וְאַרְבַּע אַמוֹת לְזֶה⁴⁰ עַד פֶּתַח הַבַּיִת הַזֶּה - חוֹלְקִין. וְהַזְּבִיל⁴¹ שֶׁל חֶצְרָא⁴² מִתְחַלֵּק לְפִי הַפְּתָחִים⁴³. אֲבָל⁴⁴ אֲכַסְנִיא⁴⁵ שֶׁל מְלֶךְ - לְפִי בְּנֵי אָדָם.**

(37) סוכה ג: ברייתא, ולפי שפירשוה שם. (38) שאז אין עליו תורת בית, והוא עומד ליהרס (סוכה, שם). (39) היינו ארבע אמות של הפתח. אבל ארבע אמות בחצר, חוץ משני פתח - יש לו, כדלהלן. (40) המדובר, כגון ששני השותפים יש להם בתים קטנים, פחות מארבע אמות כל אחד, ולפיכך כופה אחד את השני לחלוק בחצר, אם יש בו ארבע אמות לזה וארבע אמות לזה, אע"פ שאין לאף אחד מהם ארבע אמות בשביל הפתח, חוץ מארבע אמות הנ"ל (מגיד-משנה, וראה בראב"ד). (41) ברייתא בבבא-בתרא יא: (42) שנערס בחצר במשך הזמן על-ידי השכנים הזורקים מתוך בתיים, וכל אחד ואחד מהם רוצה לזכות בו, לזבל בו שדותיו (רש"י שם). (43) שהרי דרך הפתחים השליכוהו שם (רש"י שם). (44) בעיא שנפתרה מברייתא שם. (45) הרי"ף מביא שם שני פירושים למילה "אכסניא": א' זבל של אכסניא (וכן פירשו הר"ח והר"י מיגאש). ב' אכסניא של מלך כשגובים אותם (וכן פירש"י שם: "חיל של מלך המוטל על בני העיר לתת להם אכסניא בבתיים"). ומכיון שכתב רבינו "אכסניא של מלך" נראה שהיינו כפירוש השני שבר"ף וביפרש"י (מגיד-משנה), באופן ששני הדינים הנ"ל אינם דומים: "זבל של חצר" הוא לזכות לבני החצר, ואילו "אכסניא של מלך" הוא לחובה לבני החצר. ועיין סמ"ע סימן קעב, ס"ק כ.

ט. **הַשְּׂתֵפִין⁴⁶ שֶׁרָצוּ לְחַלֵּק דְּבַר שְׂאִין בּוֹ דִּין חֲלָקָה אַף עַל פִּי שֶׁהֵן מִפְּסִידִין⁴⁷ אֶת שְׂמוֹ - חוֹלְקִין⁴⁸. וּבִתְבִיבֵי⁴⁹ הַקֶּדֶשׁ⁵⁰, אַף עַל פִּי שֶׁרָצוּ - לֹא יִחְלְקוּ⁵¹. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים⁵²? בְּכִרְךָ אֶחָד⁵³; אֲבָל בְּשֵׁתֵי פְּרִיכוֹת - חוֹלְקִין⁵⁴.**

(46) משנה, שם יא. (47) שהחלק לא יהיה ראוי לשאת את

תרנגולין אין לו ארבע אמות, וכפי ההסברה בגמרא שם שהתרנגולים מטפסים ועולים בעצמם, מוכח שמקומות אחרים שאינם דומים ללול של תרנגולים - יש להם ארבע אמות]. (13) פתח אחד לכל רוח ורוח, כנ"ל. (14) שם, במימרא של אמימר. (15) כלומר, השאיר כל הפתחים ואינו משתמש אלא באחד מהם. ועיין להלן הלכה ז ובהערה שם. (16) הראב"ד השיג כאן על דברי רבינו, וכתב שלא אמרו בגמרא שייחוד מפקיע שאר הרוחות אלא בחפירה דוספלי, אבל בבית אינו מפקיע, ויש לו ארבע אמות לכל רוח.

ג. **אֲכַסְרָה¹⁷: אִם אָפְשָׁר לוֹ לְהִנָּס לְתוֹכָהּ בְּמִשְׁאוֹ - אֵין לָהּ אַרְבַּע אַמוֹת; וְאִם לֹא - יֵשׁ לָהּ אַרְבַּע אַמוֹת. שְׂלֵא אָמְרוּ שֵׁישׁ לְכָל פֶּתַח וְפֶתַח אַרְבַּע אַמוֹת, אֵלֵא לְפָרֵק שָׁם מִשְׁאוֹ.**

(17) שם יא: מימרא של רב הונא. "אכסדרא", שאין לה דפנות כלל (רש"י), או שיש לה רק שלשה דפנות ופתוחה מצד רביעי (תוספות שם ד"ה הכא).

ד. **בֵּית¹⁸ שְׁעָרָא¹⁹ אוּ מְרַפְּסַת²⁰ - יֵשׁ לָהֶם אַרְבַּע אַמוֹת²¹. הֵיּוֹ²² חֲמִשָּׁה פְּתִיחִים לְמְרַפְּסַת, וְהַמְרַפְּסַת פְּתוּחָה לְחֶצְרָא - אֵין לָהּ אֵלֵא אַרְבַּע אַמוֹת²³.**

(18) ברייתא שם. (19) חדר קטן (שיש בו ארבע אמות לפחות, ראה להלן הלכה ח) שהוא על יד השער הגדול והוא שייך לאחד מבני החצר, וכל בני החצר עוברים דרך החדר הזה, ואע"פ"כ יש לו דין בית ויש לו ארבע אמות בחצר [ואע"פ שמכניסים המשאוי דרך החדר - צריך הוא ארבע אמות בחצר, בכדי לפרק את המשאוי, וכ"ה להלן בבית שחציו מקורה וקיריו כלפי חוץ, ועיין יד רמ"ה]. (20) מקום גבוה בחצר, שפתחי העליות פתוחים אליו. (21) למטה ליד החצר, לצורך המפרסת. (22) ברייתא שם. (23) שהרי כולם נכנסים דרך המרפסת, ונחשב הכל כבית אחד וכפתח אחד.

ה. **לול²⁴ שֶׁל תְּרַנְגוּלִים - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת²⁵.**

(24) שם, בעיא שנפתרה. (25) שהתרנגול מטפס ועולה מטפס ויורד, ואינו זקוק לארבע אמות כמו חמור, שמפרקים אותו ממשאו (גמרא שם).

ו. **בֵּית²⁶, חֶצְרֵי מְקָרָה²⁷ וְחֶצְרֵי שְׂאִינוֹ מְקָרָה²⁸, בֵּין שְׁקָרְוֵי פְּלִי פְּנִים²⁹ בֵּין שְׁקָרְוֵי פְּלִי חוּץ³⁰ - אֵין לוֹ אַרְבַּע אַמוֹת³¹.**

(26) שם, בעיא שנפתרה. (27) מכוסה בתקרה. (28) ויש בו ארבע אמות על ארבע אמות. שאם לא כן, אין בו מקום לפרק משאו, ובוודאי יש לו בחצר (מגיד-משנה בשם הרשב"א). (29) שוודאי יכול לפרק בחוץ בחלק שאינו מקורה. (30) שצריך להכניסו דרך החלק המקורה אל החלק שאינו מקורה ולפרקו שם. (31) בחצר. אלא מפרק את החמור בבית, כנ"ל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּחֶצֶר, אֵלָא אָף עַל פִּי שְׁעָמְדוּ כֶּף שְׁנַיִם רְפוּת פְּלֵא מְחִיצָה - פּוֹפְהוּ לְעִשׂוֹת מְחִיצָה בְּכָל עֵת שְׁוִירָצָה⁹².

85) משנה בבבא-בבא ב. וכפי פירושה בגמרא שם ג. לפי הלשון השניה. 86) יוצא מתוך השקלא-וטריא שם, שאם יש דין חלוקה - יש כפייה לעשות מחיצה, משום שהיזק ראייה שמו היזק. 87) מימרא של רב אסי בשם רבי יוחנן, כפי שפירושה במסקנא שם. 88) שהסכימו לחלוק ובקנין, או שחלקוהו כבר, כמו שכתב רבינו למעלה (הלכה י). 89) שגבחה ארבע אמות, כדלהלן. 90) היינו, שיש כפייה על שני דברים: א' על עצם בניית הכותל. ב' על בנייתו באמצע, בחלקם של שניהם. וראה להלן. 91) כלשון אחרון בגמרא שם ג. שגם רבי יוחנן סובר כמותו. וראה בהגהות מיימוניות כמה הוכחות שהלכה כדעה זו. 92) "לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק [זה] (מאלו), וחזקתו שאינו מוחל, שהיזק היזק קבוע" (להלן פ"א הלכה ז). וראיה לכך ממה שאמרו בגמרא (ב"ב ב:): שלפי המפרש במשנה שם "השותפין שרצו לעשות מחיצה - בונין את הכותל באמצע" - "מחיצה-כותל" - על כרחו שהיזק ראייה לאו שמייה היזק, שהרי נאמר במשנה שרק אם רצו שניהם בונים את המחיצה. ואם יש חזקה בהיזק ראייה, אין ראייה מהמשנה שהיזק ראייה לאו שמייה היזק, שהרי כאן החזיקו כמה שנים בלי מחיצה. אלא על-כרחו שלמאן-דאמר היזק ראייה שמייה היזק - לא מועילה חזקה (ר"י מיגאש). ומה שאמרו להלן (פ"ז הלכה א-ו) שמועילה חזקה בחלון, אע"פ שיש שם היזק ראייה - כאן אחד מזיק את השני, ולפיכך לא מיחה בו, שאומר לו הרי גם אתה ניוזק ממני, והייתי מצפה שאתה תתבע את בנין המחיצה, כמו שכתב ר"י מיגאש בתחלת בבא-בבא. ועיין עוד ברא"ש שם סימן ב. [וראה במגיד-משנה שהביא עוד בשם ר"י מיגאש שמחלק בין חלון לחצר, בזה שבחלון עשה מעשה בפתחת החלון, אבל ראה להלן פ"ז הלכה א והערה ב].

טו. רחב⁹³ מקום הפתל - מְשַׁל שְׁנַיִם. וְכַמָּה יְהִיָּה רְחִיבוֹ? הַכֹּל⁹⁴ כְּמִנְהַג הַמְּדִינָה⁹⁵. וְאִפְלוּ⁹⁶ נְהַגוּ⁹⁷ לְעִשׂוֹת מְחִיצָה בְּיַנְיָהֶם בְּקִנְיָם וּבְהוֹצִיָּין⁹⁸. וּבְלִבְדֹּ שְׁלֵא יְהִיָּה אֲוִיר שְׁיִסְתַּפֵּל בּוֹ וְיִרְאָה אֶת חֲבֵרוֹ.

93) משנה, שם ב. 94) שם. 95) היינו, כמנהג השותפים לבנות כשחולקים ביניהם, ולא כמנהג שאר הבנינים במדינה (מגיד-משנה). 96) שם ד. 97) אבל אם המנהג הוא פחות מזה, אין משגיחים בו. שאם לא כן, למה צריכה הגמרא לפרוט את אלו דוקא (הגהות מיימוניות אות כ בשם ה'תוספות'), ומכאן שאף במקום שאמרו "הכל כמנהג המדינה" אין הכל בכלל. ויש גם יוצאים מן הכלל. וראה ב'תוספות' שם ב. ד"ה בגויל. 98) כפות תמרים (רש"י ורבינו גרשום).

טז. כְּמָה⁹⁹ גִּבְהַ הַפְּתָל? אֵין פְּחוּת מְאַרְבַּע אַמּוֹת¹⁰⁰. וְכֵן בְּגִבְהַ¹⁰¹, פּוֹפְהוּ¹⁰² לְהַבְדִּיל גִּנְתּוֹ מִגִּנַּת חֲבֵרוֹ בְּמְחִיצָה גְבוּהָה עֲשָׂרָה טַפְחִים¹⁰³. אֲבָל¹⁰⁴ בְּבִקְעָה - אֵין צָרִיף לְהַבְדִּיל בְּקַעְתּוֹ מִבְּקַעַת חֲבֵרוֹ, אֵלָא

יכול לדרוש דרך מהחצר החיצונה, אף כי דרך כזו היתה קיימת בחיי אביו, שהרי עם החלוקה כאילו מכר את חלקו, היינו, החצר החיצונה לאחים, ומכר כדרך המוכרים בעין יפה ולא השאיר לעצמו דרך, ובעל החצר החיצונה, ביחס לחצר שלו, אינו מוכר, שנאמר גם עליו שמכר בעין יפה. אלא לוקח הוא (רשב"ם שם סה. ד"ה אין להם דרך 'תוספות' ז: ד"ה אין להם דרך). 75) שאחד קיבל בית וחצר, והשני - עלייה, ונמצא הסולם עומד בחצרו של השני (רש"י שם ז: ד"ה ולא סולמות). או שאחד קיבל בית, והשני - חצר ועלייה, ונמצא הסולם נשען על ביתו של השני ('תוספות' שם). 76) [בכ"י תימן: "יש לו". ולפי"ז יכול לכוף לבעל אמת המים להסירה מעליו. וכן כתב הרא"ש (ב"ב פ"א סימן כ) בשם רבינו "שצריך לסתום החלון ולהסיר אמת המים מעליו". והכסף-משנה השמיט מדברי הרא"ש את המילים "ולהסיר אמת המים מעליו", ומתוך זה יצא לו, שבאמת המים אינו יכול לכופו. והוכיח כן מהלשון "יש לי להסיר" שהמדובר על הניזק, ולפיכך בא לפרש בדברי רבינו שגם בחלון סותם הוא בעצמו. ומוכיח כן ממה שכתוב להלן: "ובונה בצד הסולם" שוודאי הכוונה לבעל החצר ולא לבעל העלייה]. 77) לדעת הרא"ש (שם) כוונת רבינו שיכול לכוף לבעל החלון שישתום חלונו, וכן כתב הריב"ש (הובא בכסף-משנה). אבל הראב"ד (ברא"ש שם) סובר שאינו יכול לכופו לסתום חלונותיו, אלא שאם רצה לבנות כותל סמוך להם - יכול לעשות זאת. והטעמים הרשב"א בחידושי משום "שהוא לא נתחייב לו בבנין", כלומר לא נתחייב לתת לו הוצאות הסתימה. ובהסתמך על דברי הראב"ד הנ"ל שהובאו ברא"ש כתב ב'אור שמח' שכן גם כוונת דברי הראב"ד בהשגה כאן, שכתב בהלכה יא: "לא נתחווירו דבריו", והשגה זו אינה שייכת להלכה יא אלא להלכה יב, וההתחלות הדומות "האחין שחלקו" - "האחין שחלקו" הן שגרמו לדברים להעתק ממקומם. וראה למעלה, שלפי פירוש הכסף-משנה בדברי רבינו - דעתו כדעת הראב"ד. 78) בעל החצר, וראה למעלה. 79) שהרי כל עיקר הטעם באחים שחלקו הוא מפני שהם כלקוחות המוכרים בעין יפה, כמפורש בבבא-בבא סה. (הגר"א סימן קעג ס"ק ה). 80) והוא-הדין שבונה בצד הסולם, כנ"ל.

יג. אֲבָל⁸¹ שְׁנַיִם שְׁקָנוּ שְׂדֵה מְשַׁנֵּי אֲנָשִׁים⁸² או מְשַׁנֵּי אַחִין⁸³ - אֵין לְאַחַד מֵהֶן לְהַפְסִיק אֶמֶת הַמַּיִם, וְלֹא לְשָׁנוֹת דְּבָר מִן הַנְּזָקִים שֶׁחֲחִזְקוּ בְּהֵן הַמוֹכְרִין⁸⁴.

81) (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). 82) שלא היו שותפים (מגיד-משנה בשם הר"י מיגאש). 83) אף כאן שלא היו בשותפות (שם). 84) שהרי כל קנינם מהמוכרים, ואינם קונים זה מזה ואינם מוכרים זה לזה כלל, ולפיכך הם מקבלים את כל הזכויות של המוכרים.

יד. חֶצֶר⁸⁵ הַשְּׂתַפִּין שְׁנַיִם⁸⁶ בְּה דִּין חֲלָקָה, או⁸⁷ שְׁחֲלֻקָּה בְּרִצּוֹנָם⁸⁸ אָף עַל פִּי שְׁאִין בְּה חֲלָקָה - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מֵהֶן לְכַף אֶת חֲבֵרוֹ לְבָנוֹת הַפְּתָל⁸⁹ בְּאֲמִצָּע⁹⁰, כְּדִי שְׁלֵא יִרְאָהוּ חֲבֵרוֹ בְּשַׁעֲה שְׁמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּחֲלָקוֹ; שֶׁהֵזַק רְאִיָּה - הֵזַק הוּא⁹¹. וְאֵין לוֹ חֲזָקָה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שפירוש המשנה "וכן בגינה - מחייבין אותו" היינו לגדור בגדר של עשרה טפחים בלבד כדי שלא יתפס עליו כגב, ולא בכותל של ארבע אמות משום עין רעה. וגם שינוי הלשון במשנה מוכיח כן, שבחצר אמרו "כותל", ובגינה אמרו לגדור מלשון "גדר". וסתם גדר הוא עשרה טפחים, ראה בכלאים פ"ב משנה ח, ובפאה פ"ב משנה ג ברמב"ם רע"ב שם. אבל להלן בפ"ג הלכה ג, כלל רבינו "גדר" ו"כותל" ביחד, עיין שם. וראה להלן פ"ג הלכה ח ובהערה עא]. (104) משנה שם, ולפי מסקנת הגמרא, שם ד. (105) מפני שבבקעה אין עומדים הזרעים כל השנה כמו בגינה (סמ"ע סימן קנח, ס"ק ג בשם הרמב"ן). (106) האחד, ובמקום שאין מנהג. (107) מלשון מראה, היינו דבר בולט (רבינו בפירוש המשניות). (108) כרבי יוחנן, שם ד. ד: (109) אבל לא מבפנים, שמא יעשה גם חבירו בפנים. אבל שמא יקלוף חבירו סימן זה, אין לחשוש, שהרי יכירו זאת, ובמחיצה של קנים והוצים (ראה למעלה הלכה טו) נתנו בגמרא שם סימנים מיוחדים ורבינו השמיטם, וצ"ע (כסף-משנה). (110) משנה, שם ב. (111) שם. (112) ובלי סימן כלל אי-אפשר, שמא יעשה אחד בצד חבירו ויאמר שלו הוא. ולקלוף אי-אפשר, שהרי ניכר הוא, כנ"ל (גמרא שם, וראה סמ"ע סימן קנח, ס"ק ט).

יז. המוכר¹¹³ גנה לחברו סתם¹¹⁴, והיתה מערכת עם גנות אחרות¹¹⁵ - כופין את הלוקח לבנות את הפתל¹¹⁶ ביניהם¹¹⁷, ואפילו במקום שנהגו שלא לגדר בגנות¹¹⁸. אבל אם מכר בקעה סתם - אין מחייבים אותו לגדר, אלא במקום שנהגו.

(113) כן פירש רבינו בפירוש המשניות בתחילת בבא-בתרא, מה ששנו שם "וכן בגינה מקום שנהגו לגדור מחייבין אותו". וראה במגיד-משנה, ולהלן הערה קיז. (114) היינו שלא הזכיר לו את דבר עשיית המחיצה. (115) שנשארו בידו של מוכר (ועיין ראב"ד ומגדל-עוז). (116) ראה למעלה הלכה טז, שבגינה אין צריך אלא מחיצה גבוהה עשרה טפחים. (117) כלומר, כופין את הלוקח שישתתף בבנין זה עם המוכר (כן דעת הראב"ד, וכן יש לפרש בדברי הרמב"ם, ועיין מגיד-משנה). (118) כן הוא בירושלמי: "תני: בגינה בין מקום שנהגו לגדור, בין מקום שנהגו שלא לגדור - כופין". והגר"א (סימן קנח ס"ק א) כתב שכן מפרש רבינו גם בבבלי (שם ד.) ושגירסתו שם שונה מזו שלפנינו. ועיין ראב"ד ומגיד-משנה.

יח. מקום¹¹⁹ שנהגו לבנות פתלים המבדילין¹²⁰ בחצרות או בגנות¹²¹ באבנים שאינן גזית¹²² - זה נותן¹²³ שלשה טפחים, וזה נותן שלשה טפחים. בגזית¹²⁴ - זה נותן טפחים ומחצה, וזה נותן טפחים ומחצה. בקפיסין¹²⁵ - זה נותן טפחים¹²⁶, וזה נותן טפחים. בלבנים¹²⁷ - זה נותן טפח ומחצה¹²⁸, וזה נותן טפח ומחצה. וכל השעורין האלו - עבי הפתל עם הסיד¹²⁹. והואיל¹³⁰ ומקום הפתל משל שניהם, אם נפל הפתל - הרי המקום והאבנים של שניהם.

במקום שנהגו¹⁰⁵. רצה¹⁰⁶ להבדיל בקעתו מקעת חברו - כונס לתוף שלו ובונה. ועושה חזית¹⁰⁷ כמו¹⁰⁸ אמה בסיד מבחוץ¹⁰⁹, כדי להודיע שהפתל שלו. לפיכך¹¹⁰, אם נפל הפתל - המקום והאבנים שלו. ואם¹¹¹ עשו מדעת שניהם - בונים הפתל באמצע, ועושים חזית מאן ומאן¹¹². לפיכך, אם נפל הפתל - המקום והאבנים של שניהן.

(99) שם ה. במשנה. (100) מפני שבמחיצה פחותה מזה, עדיין אפשר להסתכל מעליה ונאע"פ שגבהו של אדם אינו, בדרך כלל, יותר משלש אמות - יכול הוא להגביה עצמו על ראשי אצבעותיו ולהציץ עד גובה ארבע אמות - 'תוספות' חגיגה יא. ד"ה ברום]. (101) משנה שם ב. לפי הפירוש הפשוט שהמדובר בשתי גינות סמוכות זו לזו. וראה להלן הערה קיב. (102) אפילו בסתם, שאין שם מנהג לגדור, בניגוד לבקעה, ראה להלן. ועיין עוד להלן הלכה יז (והערה קיז) שאפילו במקום שנהגו שלא לגדור - מחייבין אותו. (103) "כדי שיתפוס אותו כגב, אם נכנס לרשותו", כמו בין גג לגג (בבא-בתרא ו: ולהלן פרק ג הלכה ו). אבל היזק ראה "שלא יראה חבירו בשעה שמשתמש" (מלשון רבינו למעלה הלכה יד) אין בגינה, שהרי אין משתמשים בה יותר מבגג, שעליו אמרו שדי במחיצה עשרה טפחים (רבינו בתשובה). ומה שאמרו בגמרא (שם ב:) בשקלא-וטריא בסוגיית "היזק ראה", שמה שנאמר במשנה "וכן בגינה במקום שנהגו לגדור מחייבין אותו" הוא משום היזק ראה, והקשו מזה למאן-דאמר היזק ראה לאו שמיה היזק, ותיירו: "גינה שאני, כדרכי אבא אמר רב הונא אמר רב אסור לאדם לעמוד בשדה חבירו בשעה שהיא עומדת בקמותיה", "שלא יזיקנו בעין רעה" (רש"י). הרי שגינה חמורה מחצר לענין זה? - כבר נשאל על זה רבינו, והשיב שיש הבדל גדול בין היזק ראה שהוא היזק גדול, שיראה אדם חבירו בעת שהוא עומד ויושב ועושה צרכיו, ובין היזק ראה שיראה קמת חבירו משום עין רעה, שאלו דברי חסידות הם שלא יעיין בו בעין רעה, ואותו התירוץ אינו אליבא דהלכתא, שעיקר היזק ראה בחצר מקום שבני אדם דרין, עכ"ז רבינו. [ויש להוסיף בביאור דבריו: שאע"פ שרב אמר "אסור לאדם לעמוד וכו'", הרי שזהו איסור גמור ולא מדת חסידות - רב לשיטתו שאמר (בבא-מציעא קז:) "והסיר ה' ממך כל חולי - זו עין רעה], תשעים ותשעה [מתים] בעין רעה". שלפי"ז דין הוא שאסור להסתכל, ולפיכך כופין אותו לעשות כותל גבוה ארבע אמות. אבל שמואל חולק עליו (שם) ואומר "והסיר ה' ממך כל חולי - זה הרוח (= רוח רעה)". ו"הכל [מתים] ברוח רעה]. ולפי דבריו, אין איסור בהסתכלות בקמת חבירו. ולפי הכלל הידוע, שהלכה כשמואל ביני ממונות, אין לכוף לעשות כותל גבוה ארבע אמות לגינה, מאחר שאין איסור בהסתכלות. ואין כאן אלא מדת חסידות בלבד. כמו שאמרו בפסחים קי: בעניני "זוגות" (= סכנה לשתות שני כוסות ביחד), שמי שאינו מקפיד על זה, אינו ניוזק, ואעפ"כ "למיחש מיבעי" (= טוב לחשוש). ואם כן, על-כרחו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּנֵה פֶל הַכֶּתֶל¹⁹; שְׁהָרִי גִלְה דַעְתּוֹ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּכָל הַגְּבִיּה הַזֶּה.

(2) בבא-בתרא ה. במשנה. (3) שזהו השיעור למניעת היזק ראייה, כמבואר למעלה פ"ב הלכה טז. ואין כל חידוש בהלכה זו, אחרי שכבר פסק רבינו (למעלה פ"ב הלכה ד) שהיזק ראייה שמייה היזק, ושותפין שחלקו כופים זה את זה לעשות כותל גבוה ארבע אמות ביניהם – קל-וחומר אם כבר היה כותל ביניהם ונפל, שיכולים לכופף אחד את השני לבנותו מחדש, אלא עיקר החידוש הוא, שלמעלה מארבע אמות אין כופים זה את זה (גמרא בבא-בתרא ב:). (4) משנה, שם. (5) שאז אין עוד היזק ראייה. (6) אע"פ שמקודם היה הכותל יתר על ארבע אמות (כסף-משנה). (7) על הוצאותיו בלא השתתפותו של השני. (8) משנה, שם. (9) החצי שעליו לשלם. ובתשלום זה, הוא זוכה בחצי הכותל, שהרי המקום של שניהם, שכשם שמחייבין אותו לשלם, כן מחייבין את חבירו, ונוטל הוא חצי הכותל על-כרחו (מגיד-משנה ומשנה-למלך). (10) אבל למעלה מכתלו אינו חייב, כהדגמת רבינו בסמוך, וכרב נחמן (שם ו). שאמר: "למאי דסמך – סמך, למאי דלא סמך – לא סמך", ודלא כרב הונא שאמר: "סמך לפלגא, סמך לכולה". ומפרשה רבינו לענין שיעור הגובה (ועיין שם ב'תוספות ד"ה סמך). (11) [שהרי במשנה (שם ה.) נאמר סתם "סמך לו כותל אחר – מגלגלין עליו את הכל", משמע בין סמך לו מנגדו ובין סמך לו מן הצד. ולפי זה, שהמדובר גם בסמך מן הצד, על-כרחו שהפלוגתא של רב הונא ורב נחמן (ראה הערה הקודמת) אינה אלא בגובה ולא באורך]. (12) שהוא רוצה להשתמש בכותל האמצעי לשים עליו ועל הכותל הנגדי – תקרה, כמו שראה ממעשיו, אף השתמש עדיין ולא עשה עוד את התקרה. (13) בניית הכותל. (14) אבל אין לחייבו בארבע אמות הנותרות, שהרי לא גילה דעתו אלא על השתים בלבד. (15) בניגוד לפרש"י שם, שחקק בכותל שסמך. (16) זהו "קבעתא דכשור", שעליו אמרו (שם ו.) שאף רב נחמן, שרבינו פסק כמותו, מודה ש"סמך לפלגא – סמך לכולה". (17) עץ ארוך ועב, שעליו שמים את הקורות, והוא מגן עליהם מלחלוחית הכותל. וזהו "אפרזתא" (שם) שגם בזה מודה רב נחמן. (18) שהרי כאן מעשיו משמשים גילוי דעת ברור, שברצונו להשתמש בכל הכותל האמצעי. (19) בכ"י תימן: "שלא בנה כנגד הכותל". כלומר, לא בנה עשר אמות כנגד כל גבהו של כותל, אלא שש אמות בלבד, כנ"ל (ועיין סמ"ע סימן קנז, ס"ק כז).

ב. אַחַד²⁰ מִן הַשְּׁתֵּפִין שֶׁבְּנֵה²¹ הַכֶּתֶל שֶׁמְבַדִּיל בֵּינוּ וּבֵין חֲבָרוֹ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת, וְתֵבַע חֲבָרוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּהוֹצָאָה, וְאָמַר 'נִתְחַיֵּב חֵלְקִי' - הָרִי זֶה בְּחֻזְקָת שְׁנַתְּנִי²³, וְנִשְׁבַּע הַסֵּת²⁴ שְׁנַתְּנִי וְנִפְטָר, עַד שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה הַתּוֹבֵעַ שֶׁלֹּא נִתְּנִי²⁵. אֲכַל²⁶ אִם בָּא לְתֵבַע אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּהוֹצָאָת שְׁאָר הַגְּבִיּה שֶׁהוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, מִפְּנֵי שֶׁסְּמַךְ²⁷ אוֹ פְּנִיגְדוֹ, וְאָמַר 'נִתְחַיֵּב' - אִינוֹ נֶאֱמָר²⁸; אֲלֵא²⁹ חֲבָרוֹ נִשְׁבַּע³⁰ בְּנִקְיִטַּת חֶפְצִי³¹

וְאֶפְלוּ¹³¹ נֶפֶל לְרִשּׁוֹת אֶחָד מֵהֶן, אוֹ שֶׁפְּנֵה אֶחָד מֵהֶן אֶת כָּל הָאֲבָנִים לְרִשּׁוֹתוֹ, וְטַעַן שֶׁמְכַר לוֹ חֲבָרוֹ חֵלְקוֹ אוֹ נִתְּנוֹ לוֹ בְּמִתְנָה - אִינוֹ נֶאֱמָר¹³², אֲלֵא הָרִי הֵן בְּרִשּׁוֹת שֶׁל שְׁנֵיהֶם עַד¹³³ שֶׁיָּבִיא רְאִיָּה¹³⁴.

(119) משנה בבא-בתרא ב. (120) היינו, לא כתלים סתם, אלא כתלים המבדילים בנכסי שותפים (מגיד-משנה). (121) שם במשנה: "וכן בגינה". ופירושו בגמרא, שזה מוסב על גויל וגזית, כלומר רחבי הכתלים. (122) והיינו "גויל" שבמשנה. כלומר, אבנים בלתי מהוקצעות. (123) כלומר, אם המנהג בגויל – דין הוא ברוחב ששה טפחים ולא פחות. ואם נהגו בפחות, אין הולכין אחר מנהג זה (מגיד-משנה). (124) אבנים מהוקצעות, שעל-ידי הקיצוע מתמעט רחבן משהו טפחים לחמשה. (125) חצי לבנה מכאן וחצי לבנה מכאן וטיט באמצע. (126) שלשה טפחים לשני חצאי הלבנה (שהרי הלבנה שלשה טפחים כדלהלן) וטפה לטיט שביניהם. (127) היינו, לבנים שלמות. (128) שהלבנה שלשה טפחים. (129) כלומר עם הטיח. וכתב הרי"ף, שכן מסקנת הגמרא. ולפינו שם ג: היא בעיא שלא נפשטה, אלא שרב נחמן בר יצחק אמר שם שמסתבר ש"הן וסידן". (130) משנה, שם. (131) שם ד. שזהו כל חידושה של פסקא זו במשנה. (132) שכיון ששותפים הם – שותפים אינם מקפידים אחד על השני. ולפיכך, אם דבר הידוע לשניהם נמצא אצל אחד מהם, אין ראייה שמכרו לו. (133) ואם אין האבנים תחת ידו – נאמן הוא במיגו, שהיה יכול לטעון שהחזירם לחבירו (מגיד-משנה ולחם-משנה). (134) בעדים שהם שלו.

פֶּרֶק שְׁלִישִׁי

1) נתבארו בו משפטי המחיצות שיש בין השותפין אם נפלו, וקצת הדינין ממה שיש לשכנים לעשות זה לזה מגדירת המחיצה ומתיקון הרשות המשותף.

א. כֶּתֶל² חָצֵר, הַמְּבַדִּיל בֵּין שְׁנֵי שְׁתֵּפִין, שֶׁנֶּפֶל - יֵשׁ לְכָל אֶחָד מִשְׁנֵיהֶם לְכַף עַל חֲבָרוֹ לְבָנוֹתוֹ עַד גְּבִיּה אַרְבַּע אַמּוֹת³, פְּדִי שְׁלֹא יֵרָאוּ זֶה אֶת זֶה; אֲכַל⁴ יִתֵּר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת⁵ - אִין מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ⁶. רְצָה הָאֶחָד וְהַגְּבִיּה הַכֶּתֶל⁷ יוֹתֵר עַל אַרְבַּע אַמּוֹת, אִם בָּא חֲבָרוֹ וּבָנָה כֶּתֶל אֶחָד גְּבוּה פְּנִיגְדוֹ שֶׁיְּבִינֵהוּ - מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ⁹ בְּגִבְהַ שֶׁפְּנִיגְדוֹ כֶּתֶל¹⁰. פִּיצֵד? בְּנֵה אֶחָד כֶּתֶל שֶׁיְּבִינֵהוּ וְהַגְּבִיּהוּ עֶשֶׂר אַמּוֹת, וּבָא חֲבָרוֹ וּבָנָה כֶּתֶל אֶחָד פְּנִיגְדוֹ אוֹ בְּצִדוֹ¹¹ לַעֲשׂוֹת לוֹ בֵּית¹², וְהַגְּבִיּה הַכֶּתֶל הָאֶחָד שֶׁשׁ אַמּוֹת - מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּשֵׁתִי אַמּוֹת שֶׁמוֹסִיף עַל אַרְבַּע אַמּוֹת; שְׁהָרִי נִרְאָה מִמַּעַשְׂוֹ¹³ שֶׁהוּא רוֹצֵה בְּהֵן¹⁴. וְכֵן אִם חֵקַק בְּרִאשׁ הַכֶּתֶל שֶׁיְּבִינֵהוּ¹⁵ מְקוֹם לְהַנִּיחַ בוֹ הַקּוֹרוֹת¹⁶, אוֹ שֶׁבָּנָה עָלָיו קוֹרָה¹⁷ גְּדוּלָּה שֶׁהַקּוֹרוֹת נִשְׁעָנִין עָלֶיהָ - מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ לְתֵן חֵלְקוֹ בְּשֵׁשׁ הָאַמּוֹת פְּלִין¹⁸ שֶׁהוֹסִיף חֲבָרוֹ עַל הָאֲרַבַּע אַמּוֹת, אִף עַל פִּי שְׁלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מחייבין אותו. רבי יוסי אומר, אם עמד וגדר את הרביעית – מגלגלין עליו את הכל". ואמרו שם בגמרא "אמר רב יהודה אמר שמואל, הלכה כרבי יוסי דאמר אם עמד וגדר את הרביעית מגלגלין עליו את הכל, לא שנא עמד וניקף, לא שנא עמד מקיף". ויש אומרים, שמשנה זו מדברת בבקעה ובמקום שלא נהגו לגדר, שאילו בחצר יכול לכוף אותו לבנות הכתלים באמצע כמפורש למעלה פ"ב הלכה יד-טז (רשב"ם ועוד). אבל לדעת רבינו, כיון שבבקעה לא נהגו לגדר – אין לחייבו אפילו אם עמד וגדר. ולפיכך הוצרך רבינו להעמיד הלכה זו בחורבה, כלומר חצר שחרבה ולא משתמשים בה עכשיו, ואם עמד המקיף וגדרה מכל ארבע רוחותיה, הרי הוא כיוורד לשדה חבירו שלא ברשות ונטעה, שאם היתה שדה העומדת ליטע, שמין לו ונוטל כאריסי העיר (בבא-מציעא קא. ופ"י מהלכות גזילה ואבידה הלכה ד), שהרי חצר חרבה עומדת להיגדר (כסף-משנה הלכה ד, והגר"א סי' קנח ס"ק ז בשם ירושלמי), וכן"ה בירושלמי בבא-מציעא פ"י הלכה ג]. ואע"פ שבית חרב אינו עומד להבנות (הלכות גזילה ואבידה שם הלכה ט, אבן-האזל). ולדעת חכמים החולקים על רבי יוסי, ואינם מחייבים אלא באופן שהניקף עמד וגדר, שגילה דעתו שרוצה בגדר – חצר חרבה אינה עומדת להיגדר, ודינה כשדה שאינה עומדת ליטע, שרק אם בעל השדה גילה דעתו חייב לשלם לו וידו על העליונה (בבא-מציעא שם). (34) רבינו מפרש במשנה שם, כפירש"י בבבא-קמא כ: שגדרו היה בין המקיף לבין הניקף. ועיין ב'תוספות' שם ד"ה את, שפירשו שהקיף מסביב. (35) המקיף, וכדעת רבי יוסי, כנ"ל. (36) כרב הונא (שם) ולא כחייא בר רב שאמר שמשלם רק דמי קנים בוול [נואף שבשדה העשויה ליטע, אומדים כמה אדם רוצה ליתן בשדה זו ליטעה ונוטל מבעל השדה (הלכות גזילה שם ה"ד) – כאן בחורבה שהנאתם שווה, גם הוצאתם שווה]. (37) כגובה הכותל שבין חצרות (למעלה פ"ב הלכה טז). (38) שיכול להשתמש בכתלים, כמבואר להלן הלכה ד. ובביאור הגר"א סימן קנח, ס"ק יא הביא מקור לדברי רבינו מהירושלמי בבא-בתרא למשנה הנ"ל.

ד. אָבֵל אִם הָיָה הַפְתָּל שֶׁל זֶה שְׁפָנָה, וּבְחֻלְקוֹ פָּנָה - יִרְאֶה לִי, שְׂאִין מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֲלֵא דָּבָר מוֹעֵט כְּמוֹ שְׂפִירָאוּ הַדִּינִין; שְׁהָרִי אֵינוֹ יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בְּפִתְלִים.³⁹ וְכֵן⁴⁰ אִם הִנְקֵף עֲצָמוֹ הוּא שְׂגָדֵר רוּחַ רְבִיעִית - הָרִי גִלָּה דַעְתּוֹ, וְנוֹתֵן חֲצֵי הַהוֹצָאָה שֶׁל שְׁלֹשׁ רוּחוֹת,⁴¹ אִם הָיוּ הַפְתָּלִים⁴² שֶׁל שְׁנֵיהֶם. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(39) והראב"ד חולק על רבינו, ולדעתו להיפך. אם בנה הראשון על שלו, הרי הקל בזה על השני שהרויח לו את מקור הכותל, ולפיכך אין לו להפסיד בשביל כך את ההוצאות. (40) כלומר, לא רק באופן שהמקיף גדר כל ארבע הרוחות, אלא אפילו אם המקיף לא גדר אלא שלש רוחות שלא הועילו מעשיו כלום, בכל זאת חייב הניקף לשלם אם הוא עצמו גמר לגדרו (סמ"ע סימן קנח, ס"ק טו). (41) בניכוי הוצאת חצי הכותל הרביעי (ערוך-השולחן).

שְׁלֹא נִתֵּן לוֹ וְנוֹטֵל מִמֶּנּוּ, פְּדִין כָּל הַנְּשַׁבְּעִין וְנוֹטְלִין³², עַד שְׂנֵיבֵיא רְאִיָּה זֶה שְׁנֵתָן לוֹ.

(20) משנה, שם. (21) שידוע לנו בוודאות, שרק אחד בנה את הכותל בלי השתתפות השני, וכל-שכן אם לא ידוע לנו שהאחד בנה לבדו, שהשני נאמן. (22) היינו, אחרי שזה תבע ממנו את ההוצאות. (23) "והטעם, לפי שהואיל ששניהם חייבין לבנות, וזה ידוע לכל העולם, יש לומר שנתן חלקו" (רבינו בפירוש המשנה, שם). (24) מדרבנן, בלי נקיטת חפץ, כדין כופר הכל (שבועות מ:). (25) כלומר, שיעידו עדים, שהיו כל הזמן עם הנתבע מהתחלת הבנייה ואילך, וראו שלא נתן. וראה בשו"ע סימן קנז, סוף סעיף ח. (26) משנה, שם. (27) היינו, בצדו. (28) "לפי שנאמר לו: האיך ידעת שאתה חייב לשלם, כדי שתתן לו קודם שתעמדו בדין?" (רבינו בפירוש המשניות), וכלשון הגמרא (ב"ב ה:): "מי יימר דמייחבו לי רבנן". (29) מתוספת רבינו. (30) אע"פ שהתובע חובו מן הלוח בתוך זמנו, וטען הלה: פרעתי, גובה בלא שבועה, אפילו מן היתומים (ב"ב שם ורמב"ם פ"ד מהלכות מלוה ולוה הלכה א) – שם ישנה "חזקה" שוודאי לא שילם בתוך זמנו, אבל כאן בנידון שלנו אין "חזקה" שוודאי לא שילם. ומה שנראה בסוגיית הגמרא (ב"ב שם) שהסברא של "מי יימר דמייחבו לי רבנן" עדיפה מהסברא של "אין אדם פורע תוך זמנו" שנחלקו בה אב"י ורבא שם – זהו רק לפי ה"סלקא דעתין" שלא ידוע עוד מ"חזקה – אין אדם פורע תוך זמנו" (אבן-האזל). (31) באחיות חפץ של קדושה, כגון ספר-תורה או תפילין (שבועות לח:). (32) אף-על-פי שאין למצוא שבועה כזו ברשימת הנשבעין ונוטלין שבמסכת שבועות פרק ז – יש מקור אחר לשבועה זו בבבא-קמא קיד: "המכיר כליו וספריו ביד אחר, ישבע לו לוקח כמה נתן ויטול", שמשם למדו הגאונים לתובע מחבירו חוב שיש לו עליו משכון – שנשבע בנקיטת חפץ ונוטל כדרך נשבעין ונוטלין (פ"ג מהלכות מלוה ולוה הלכה ג, ועיין ברא"ש פ"ז דשבועות סימן ד), וכמו-כן בנידון-דידן שידוע לכל שהראשון בנה הכותל, שהרי זה כאילו מוחזק בו, ודינו כתובע חוב שיש לו עליו משכון, כנ"ל (אבן-האזל, ועיין מגיד-משנה).

ג. מִי שְׁהִיָּה³³ לוֹ חֲרֻבָּה בֵּין חֲרֻבוֹת חֲבֵרוֹ, וְעָמַד חֲבֵרוֹ וְגָדֵר רוּחַ רְאשׁוֹנָה וְשֵׁנִיָּה וְשְׁלִישִׁית, עַד שְׁנַמְצָאת חֲרֻבָּה זֹו מִשְׁלֵשׁ רוּחוֹתֶיהָ גְדוּרָה - אֵין מְחַיֵּבִין אוֹתוֹ לָתֵן לוֹ הַהוֹצָאָה כְּלוּם; שְׁהָרִי לֹא הוֹעִיל לוֹ, וְהָרִי חֲרֻבָּתוֹ פְּתוּחָה לְרִשׁוֹת הָרְבִיעִים³⁴ כְּשֶׁהִיָּתָה. לְפִיכָף, אִם גָּדֵר לוֹ³⁵ רוּחַ רְבִיעִית, עַד שְׁנַמְצָאת חֲרֻבָּתוֹ מִקְפַּת גְּדֵר - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַפֶּל, וְנוֹתֵן חֲצֵי הַהוֹצָאָה שֶׁהוֹצִיא זֶה בְּאַרְבַּע רוּחוֹת³⁶ עַד אַרְבַּע אַמּוֹת³⁷. וּבְכַלְבֵּד שְׁהִיָּה מְקוּם הַפְתָּל שֶׁל שְׁנֵיהֶם³⁸.

(33) במשנה (בבא-בתרא ד:): "המקיף את חבירו משלש רוחותיו וגדר את הראשונה ואת השניה ואת השלישית – אין

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְעִשׂוֹת מְחִיצָה בֵּין שְׁנֵי הַגְּגִין גְּבוּהָה עֲשֶׂרָה טַפְחִים, כְּדֵי שְׂתַפֵּס אוֹתוֹ כִּגְנָב אִם נִכְנַס לְרִשׁוֹתוֹ.

56) שם ו: מימרא של רב נחמן בשם שמואל. ואף כאן בגג העשוי לדירה, כנ"ל (סמ"ע סימן קס, ס"ק ב). 57) היינו, שקרקעית הגג שוה לזו של החצר, שהרי לענין היזק ראייה אין הבדל בין רחוק ובין סמוך, כמו שנראה בהלכה הקודמת, בדין שני גגות בשני צדי רשות הרבים (ועיין מגיד-משנה שם) - סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז. 58) היינו בעל הגג, שהוא מזיק לבעל החצר, ולא בעל החצר שאינו מזיק, כמו שאמרו בבבא-בבא-בבא: ב: שבעל החצר שקבוע לו תשמישו, אינו יודע להזהר מפני בעל הגג שלא קבוע לו תשמישו. ונראה מדברי רבינו להלן (סוף הלכה ז), שבעל החצר אינו משתתף אפילו בעשרה טפחים שלא יתפס עליו כגנב (ראה להלן בדין שני גגות) שכיון שבעל הגג שהוא המזיק בהיזק ראייה, חייב לעשות כותל גבוה ארבע אמות כדי לסלק היזק ראייה - שוב אין בעל החצר נתפס עליו כגנב, שהרי הכותל מפסיק ביניהם (סמ"ע סימן קנט, ס"ק ז). ודעת הרשב"א שבעל החצר משתתף אתו במחיצה בת עשרה טפחים (מגיד-משנה), וראה להלן הערה ט. 59) המשך מימרא של רב נחמן בשם שמואל (שם). 60) "פירוש: שאין ראויים לתשמיש" (ראב"ד). 61) מדברי התוספת של רב נחמן עצמו (שם).

ז. שְׂתִיּוֹן⁶² חֲצֵרוֹת זֹה לְמַעַלָּה מִזֹּה⁶³ - לֹא יֵאמַר הָעֲלִיּוֹן: הֲרֵינִי בֹנֵה מִכְּנֶגְדִּי⁶⁴ וְעוֹלָה; אֶלָּא בּוֹנִים שְׁנֵיהֶם מִלְּמַטָּה⁶⁵ וְעוֹלָה⁶⁶, וּבֹנֵה הָעֲלִיּוֹן לְבָדוּ מִכְּנֶגְדוֹ⁶⁷ וְמַעַלָּה. וְאִם⁶⁸ הֵיטָה חֲצֵרוֹ לְמַעַלָּה מִגְּגוֹ שֶׁל חֲבֵרוֹ⁶⁹ - אֵין הָעֲלִיּוֹן זָקוּק לְתַחְתּוֹן פְּלִל⁷⁰.

62) כרב חסדא, בניגוד לרב הונא, וכן הוא בברייתא שם. 63) ושניהם מזיקים אחד לשני בהיזק ראייה. 64) שאיני צריך לסבול משפלות הקרקע של השני. 65) אף העליון, שאם אין יסוד - אין בנין (מגיד-משנה). והיינו, עד ארבע אמות מקרקעית החצר שלמטה. צריכים שניהם יחד לבנות, כדין כל שני שותפים בחצרות, ואולי כאן צריך יותר מארבע אמות. עד כמה שהתחתון יכול עוד להיזק לעליון אם זה עומד (מגיד-משנה לפי הפירוש השני, וראה ב'תוספות' שם ד"ה שתי חצרות). 66) בב"ח סימן קס, חסרה מילה זו. 67) היינו, מן המקום שכלה היזק ראייה של הראשון, ומשם והלאה בונה הוא לבדו ארבע אמות שלא יזיק הוא בראיה את התחתון (מגיד-משנה). 68) ברייתא שם. 69) שאין בעל החצר מזיק לבעל הגג, כמבואר למעלה (הלכה ו הערה נז). 70) ברם התחתון, בעל הגג, זקוק לעליון, שהרי הוא מזיק לבעל החצר. ונראה מדברי רבינו, שאין העליון זקוק אפילו למחיצת עשרה טפחים, שמכיון שהתחתון חייב לבנות כותל כדי להסיר היזק ראייתו, שוב אין העליון יכול לדרת למטה לגגו, ראה למעלה הערה נז. והראב"ד כתב בהשגה: "אין דבריו ברורין כלל". ואמנם זהו בניגוד למה שאמרו בסוגיא שם, שאין העליון זקוק למחיצת ארבע אמות, אבל זקוק הוא למחיצת עשרה טפחים כדי שייתפס עליו כגנב (מגיד-

42) בכ"י תימן ובדפוס רומי: "היו הכתלים". ובאבן-האזל תימן "היה מקום הכתלים".

ה. וְכֵן⁴³ שְׂנֵי⁴⁴ פְּתִים זֶה בְּצַד זֶה⁴⁵, וְהָיוּ גִגְיָהֶן עֲשׂוּיִין לְדִירָה⁴⁶, אֶפְלוּ הָיוּ בְּשְׁנֵי צְדֵי רִשׁוֹת הַרְבִּים⁴⁷ - זֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה⁴⁸ לְחֻצֵי גְגוֹ שֶׁהוּא דָר בּוֹ, וְזֶה עוֹשֶׂה מַעֲקָה לְחֻצֵי גְגוֹ, וְזֶה שְׂלֹא⁴⁹ כִּנְגַד זֶה⁵⁰, וּמַעֲדִיף⁵¹, כְּדֵי שְׂלֹא יֵרְאוּ זֶה אֶת זֶה⁵². וְאֵף עַל פִּי⁵³ שְׁבִנֵי רִשׁוֹת הַרְבִּים רֹאִין אוֹתוֹ, וְכוּל כֹּל אֶחָד לֹא מֵר לְחֵבְרוֹ: אֵלוֹ אֵין רֹאִין אוֹתִי אֶלָּא בַּיּוֹם⁵⁴ בַּעַת שְׁאֲעָמַד עַל גְּגִי, וְאֵתָה רֹאֶה אוֹתִי תָמִיד⁵⁵.

43) בכ"י תימן חסרה מילה זו, ולפי נוסחתנו (וכ"ה גם בדפוס רומי) זה נמשך להלכה הקודמת, שכשם שאין לחייב בהוצאות חצי הכותל אלא-אם-כן הוא עומד על מקום של שניהם, כמו כן בשני גגות אין לחייב אחד להשתתף בהוצאות חצי הכותל שיבנה חבירו על גגו, שהרי לא יוכל להשתמש בכותל זה, אלא כל אחד בונה על חצי גגו ומעדיף]. 44) שם ו: מימרא של אב"י. 45) היינו, שאחד סמוך לשני ואין רשום הרבים מפסקת ביניהם, בניגוד לשיטת ה'תוספות' שם, ד"ה בשני צדי ר"ה, שדווקא בשני צדי רשות הרבים חייבים לגדור שאין האחד מרגיש בחבירו כשעולה כגגו, שיהיה ממנו. אבל אם אין רשות הרבים מפסקת ביניהם - אין צריך לגדור, והיינו דאמר רב נחמן: "אבל בין גג לגג, לא (=אין צריך לגדור)" וראה להלן שלדעת רבינו מיושבת הסתירה הנ"ל, בין מימרתו של אב"י לבין מימרתו של רב נחמן, באופן אחר. 46) כלומר, גגים שטוחים ולא משופעים. ובזה מיושבת הסתירה הנ"ל בין מימרת אב"י לבין מימרת רב נחמן. 47) שבני רשות הרבים רואים אותם (גמרא שם, ולהלן בדברי רבינו), וכל-שכן כשרשות היחיד מפסיקה ביניהם (שם בגמרא). 48) מחיצה על הגג נקראת "מעקה" בלשון התורה (דברים כב, ח). 49) כגון אחד לצד צפון, ואחד לצד דרום. 50) בכ"י תימן "זה שלא כנגד זה". וצ"ל "זה שלא כנגד זה, וזה שלא כנגד זה". 51) כל אחד מושך קצת יותר מהמחצית, וכמובן שהעדפה זו אינה אלא כשהם זה כנגד זה. ולא כשהם זה בצד זה (סמ"ע סימן רנט, ס"ק ה). 52) ולא יהיה ביניהם היזק ראייה. 53) וזהו החידוש שיש בשני צדי ר"ה (גמרא שם). 54) שאז רואים גם על גג גבוה. אבל בלילה, שאין אור מספיק לעוברים ושבים, אינם יכולים לראות למעלה כגגות. אבל בחלון הבית יכולים לראות גם בלילה, כמפורש להלן פ"ה הלכה ו (לחם-משנה). 55) לדעת הסמ"ע (שם ס"ק ו) מילה אחרונה זו באה לרבות גם את הנימוק האחרון בגמרא. והיינו, שאנשי ר"ה רואים רק בעיון והתאמצות, ורק כשהוא עומד. ואילו אנשי הגגות רואים תמיד, היינו גם כשיושבים, וגם ללא מאמץ.

ו. גִּגְיָהֶן⁵⁶ הַסְּמוּךְ⁵⁷ לְחֲצֵר חֵבְרוֹ - עוֹשֶׂה⁵⁸ לוֹ מַעֲקָה גְּבוּהָה אַרְבַּע אַמּוֹת. אֶבְל⁵⁹ בֵּין גִּגְיָהֶן מִשְׁאֵר הַגְּגִין⁶⁰ - אֵינוֹ זָקוּק לְאַרְבַּע אַמּוֹת; שְׂאִין בְּנֵי אָדָם דְּרִין בַּגְּגוֹת, לְפִיכָף אֵין בַּגְּגוֹת הֵזֶק רֵאִיָּה. אֶבְל⁶¹ צְרִיף

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

~ נקודות משיחות קודש ~

הרמב"ם שינה מלשון הגמרא בגיטין (ס, ב) - "כל דאליים גבר", ומכאן הוראה "לתיקון הדעות" שיש להשתדל תמיד להשתמש בלשון נקיה דוקא, כפי שהשתמש הרמב"ם בלשון עדינה יותר, ובמקום "אליים" מלשון אלימות נקט "מתגבר" לשון גבורה שישנו גם בקדושה, וכמו"כ הלשון "זכה" מלשון זכות, טוב יותר מהלשון "גבר".

(על פי י"ן מלכות' ספר קנין סימן טז מתוך רמב"ם "פרס המלך")

משנה). וה'דרישה' סימן קס ס"ק א, מיישב סוגיית הגמרא הנ"ל לפי שיטת הרמב"ם, עיין שם.

ח. מ"י⁷¹ שְׁהִיָּה פְתָלוּ סְמוּךְ לְגִנַּת חֲבָרוֹת⁷², וְנָפַל - כּוּפִין אוֹתוֹ לְפָנֹת אֲבָנֵי. אָמַר לוֹ⁷³: הַגִּיעוּפוֹ, וְהָרִי הֵן שְׁלֵף - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ⁷⁴. וְאִם⁷⁵ רָצָה בְּהֵן פַּעַל הַגָּנָה, וְאָמַר לוֹ 'הֵן': אִם פָּנָה אוֹתָם⁷⁶ - קָנָה, וְאִינוּ יָכוֹל לְחַזֵּר בוּ; וְאִפְּלוּ אָמַר: הַיֵּלֶף יִצְיִאוּתִיךָ וְאָטַל אֲבָנֵי - אֵין שׁוּמְעִין לוֹ. אֲבָל אִם לֹא פָּנָה - לֹא קָנָה; שְׁלֵא אָמַר לוֹ אֲלֵא לְדַחֲתוֹ.

71) בבא-מציעא ק"י: וק"ח. במשנה. 72) [נקט גינה, מפני שבגינה אינו כופה חבירו אלא למחיצה בת עשרה טפחים בלבד (למעלה פ"ב הט"ז)], וכשרצה לעשות כותל גבוה ארבע אמות, בנה אותו לבדו ('פרישה' סימן קסו, ס"ק א), וראה בסמ"ע שם ס"ק א]. 73) בעל הכותל לבעל הגינה. 74) שאינו יכול להכריח חבירו לקנות, אם אינו רוצה. 75) הבדל זה בשקלא-וטריא בגמרא שם. 76) בפני הבעלים, שאז יש לנו הוכחה ברורה, שהתכוון באמת להקנות לו (מגיד-משנה בשם הרשב"א, וש"ך סימן קסו ס"ק א). אבל אם פינה שלא בפניו, או שלא פינה כלל - לא קנה, שלא נתכוון בעל הכותל להקנות לו, אלא משתמט הוא מתביעתו, לפנות האבנים מגינתו, ומדחה אותו לאמר: הן שלך (גמרא שם).

ט. חֲמִשָּׁה⁷⁷ גִּנּוֹת הַמְּסַפְּקוֹת מִים מִמְּעִין אָחָד, וְנִתְקַלְקַל הַמְּעִין - פְּלֵן מִתְּקִנּוֹת עִם הַעֲלִיּוֹנָה⁷⁸. נִמְצְאוֹת הַתְּחִתּוֹנָה מִתְּקִנָּה עִם פְּלֵן, וּמִתְּקִנָּה לְעִצְמָה⁷⁹; וְהָרֵאוּנָה⁸⁰ אֵינָה מִתְּקִנָּה עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מִהַשְּׁנִיָּה וְלִמְטָה. וְכֵן חֲמִשׁ חֲצֵרוֹת שְׁשׁוּפְכִין⁸¹ מִים לְבִיב⁸² אָחָד, וְנִתְקַלְקַל הַבִּיב - פְּלֵן מִתְּקִנּוֹת עִם הַתְּחִתּוֹנָה⁸³. נִמְצְאוֹת הַעֲלִיּוֹנָה מִתְּקִנָּה עִם פְּלֵן, וּמִתְּקִנָּה לְעִצְמָה⁸⁴; וְהַתְּחִתּוֹנָה אֵינָה מִתְּקִנָּה עִם הַשְּׁנִיָּה, וְלֹא מִהַשְּׁנִיָּה וְלִמְעָלָה.

77) בבא-מציעא קח. כברייטא. [וכתבה כאן אגב הלכה זו, שהעליון בונה הכותל מלמטה עם התחתון]. 78) שאם אין מים בעליונה - לא יהיו לתחתונות. 79) ואין העליונות משתתפות בתיקונה. 80) כלומר, העליונה. 81) מלוכלכים. 82) לביב של שופכין. תעלה שמעבירה את המים המלוכלכים. 83) שהרי כאן להיפך, כולן מעוניינות שהמים יצאו מן התחתונה ללא תקלה, שלא יתעכבו בגינות העליונות. 84) ואין התחתונות משתתפות אתה בתיקונה, שהרי אינן מעוניינות בזה שמי השופכים של העליונה ירדו אליהן.

י. בְּנִינָה⁸⁵ הַנְּהָרָה⁸⁶ - מְשַׁקֵּין עַל הַסְּדֵר⁸⁷. רָצָה⁸⁸ אָחָד מִהֵן⁸⁹ לְסַכֵּר, כְּדִי שִׁיחֲזֹר לוֹ הַמַּיִם, וְיִשְׁקָה תְּחִלָּה וְאַחַר כֵּן יִפְתַּח, וְאַחַר רוּצָה לְהַשְׁקוֹת תְּחִלָּה - פֶּל הַמִּתְגַּבֵּר זָכָה⁹⁰. וְבוֹרֵר⁹¹ הַקְּרוֹבִים⁹² לְאִמָּה⁹³ - מִתְּמַלֵּא רֵאוֹשׁוֹ⁹⁴, מִפְּנֵי דְרָכֵי שְׁלוֹם⁹⁵.

85) גיטין ס: 86) בעלי שדות שנהר עובר על פניהם. 87) היינו שראשון ראשון קודם [וכנראה שגם זה מפני דרכי שלום], בניגוד לפירוש רש"י (שם ד"ה במיזל) שמפרש שכולם שוים בהשקאה. 88) מחלוקת רב ושמואל (שם). 89) בגמרא שם העמידו את המחלוקת בין רב לשמואל בבעל שדה עליון לבעל שדה תחתון, ועיין ב"ח סימן קע, שכתב שרק הם באים בטענה ולא האמצעים. אבל רבינו לא כתב כלל עליון ותחתון, ועיין סמ"ע שם ס"ק ב. 90) מימרא של רב הונא בר תחליפא (גיטין שם) שמכיון שלא הוכרעה ההלכה, במחלוקתם של רב ושמואל, יש לנקוט כאן בכלל הידוע: "כל דאליים גבר", היינו: כל המתגבר זכה. 91) משנה, שם נט: 92) שהיו רגילים לחפור בורות סמוך לאמת המים, לעצור את המים בתוכם לעת מצוא. והמדובר שהבור נחפר לאחרי שכבר עברה כאן אמת המים, ראה להלן. 93) תעלה המוליכה מים מן הנהר לשדות. 94) בגמרא פירשו משפט זה של המשנה לפי רב, שהמדובר ב"אמה המהלכת על פי הבור", והיינו כשקדם הבור לאמת המים (רשב"א). ברם, לפי המסקנא שאנו פוסקים להלכה שכל המתגבר זכה - גם כאן, כיון שחפר הבור, אע"פ שעשה שלא כדין, כיון שעשה - עשה, שגם זה בכלל כל המתגבר זכה (ראה ראב"ד ומגיד-משנה ולחם-משנה). 95) שזהו הטעם לכל דיני קדימה בענייננו, וכמו כן בסדר הקריאות בתורה, במשנה שם.

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

פֶּרֶק רְבִיעִי

1) נתבאר בו משפטי השותפין שהאחד הוא אדון ממקום עליון והשני ממקום תחתון, כגון הבית והעלייה וכל דיניהן בשלימות, להדומה לזה משטף נהר זיתיו ושתלן בשל חבירו שזה בעל האילן וזה בעל הקרקע, והנמשך לזה מדין המוכר אילנות לקוץ ועשה פירות טרם יקצץ.

א. מִי שֶׁהִיתָה לוֹ עֲלִיָּה לְמַעְלָה מִבֵּיתוֹ שֶׁל חֲבָרוֹ², וְנָפַל פְּתָל מִפְּתָלֵי הַבַּיִת - אֵין פַּעַל הַעֲלִיָּה נוֹתֵן לוֹ כְּלוּם בִּיצִיאוֹתָיו³, וְכּוֹפֶה⁴ אֶת פַּעַל הַבַּיִת לְבָנוֹת כְּשֶׁהִיָּה. אֲבָל⁵ אֵין פַּעַל הַבַּיִת כּוֹפֶה לְפַעַל הַעֲלִיָּה לְבָנוֹת פְּתָל עֲלִיָּה שְׁנַפְלָה. וְהַתְּקָרָה⁶ שֶׁל בַּיִת - הָרִי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(=התחתונה נשברה) אלא הפירוש הוא כנ"ל, וראה עוד להלן]. (12) [חלק כחלק, חצי לכל אחד ואחד (וראה בפרק י"א מהלכות זכייה ומתנה הלכה ז ש"יחלוק" הוא מחצה). ובגמרא שם הקשו: "רישא אמאי חולקין ניתיזי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל, לא צריכא דנפיל בליליא, וליחזינהו בצפרא דפנינהו" (כן הנוסחא ברי"ף, ברש"י ובכתב-יד מינכן, ועיין רמב"ן). כלומר: הגמרא סברה שאין כאן סכסוך על האבנים השלימות והשבורות אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם, וכמו שכתבנו למעלה. וסברה כמו כן, שלפי זה, אם נפרש שיש לשניהם חלקים שווים – אין כאן חידוש שחולקים בשווה. אלא על כורתנו שהאחד גבוה מחבירו ואבניו ועפרו מרובה משל חבירו וכמו שפירש רש"י (לפי הנוסחא שהביא הרמב"ן והרשב"א בדבריו. ועיין במגיד משנה ובמלאכת שלמה ובב"ח סימן קסד). וצריך לומר שזהו אחד מתנאי השותפות שבמקרה של נפילה יתחלקו ביניהם (ועיין רמב"ן ורשב"א שם), ועל זה מקשה הגמרא: "ניתיזי אי בחבטא נפיל" = נראה אם נפלה החומה תחתיה, וודאי העליונים לבעל העלייה והתחתונים לבעל הבית, "אי בחבטא נפיל" = אם נפלה העלייה למרחוק – הרחוקים לבעל העלייה והמקומיים לבעל הבית, ועל זה מתרץ שנפל בלילה ופינו אותם משם ולא ידוע. אולם רבינו הביא המשנה כלשונה ולא פירשה כשנפלה בלילה ופינוה, כמו שאמרו בגמרא, מפני שסמך על התוספתא (פרק י"א דבבא מציעא הלכה א) המפרשת משנתנו כשיש לשניהם חלקים שווים, ולפי זה לא קשה כלל "ניתיזי אי בחבטא נפיל, אי בחבטא נפיל" ואין צורך לפרש כשנפלה בלילה ופינוה. וזה לשון התוספתא: "הבית והעלייה של שניים שנפלו [שניהם חולקין בעצים ובאבנים ובעפר – כן הוא בכתב-יד וויין ובדפוס ראשון] כמה דברים אמורים בזמן שהיו שניהם שווין, אבל אם היה אחד גדול ואחד קטן, זה נוטל שלו וזה נוטל שלו", ועיין עוד ברמב"ן ובמגיד משנה בשם רשב"א]. (13) משנה שם, ולפי פירושה בשקלא וטריא בגמרא. (14) כגון, שנפל הבית ביום, או שאפילו נפלו בלילה, אבל עדיין לא פונו. (15) שאז העליונות משתברות. (16) שאז התחתונות משתברות. (17) משנה שם, והוסברה בגמרא, כגון שנפל בלילה והאבנים פונו, וזה שפינה הלך ואיננו שישאלו אותו.

ג. אמר¹⁸ בעל העלייה לבעל הבית לבנות¹⁹, פדי שיקנה עלייתו על גביו, והוא אינו רוצה - הרי בעל העלייה בונה את הבית פשהיה, וישוב ודר פתוכו עד אשר יתן כל יציאותיו²⁰, ואחר כך יצא ויקנה עלייתו אם רוצה.

(18) משנה שם קיז. וכחכמים ולא כרבי יהודה. (19) על חשבון בעל הבית בלבד. (20) ואינו צריך להעלות לו שכר דירה מפני שהבית מושועבד לעלייה (בבא קמא כ:.) [ומה שכתב רבינו למעלה הלכה א שכופה בעל העלייה את בעל הבית לבנות את הכותל שנפל – אין זה אלא משום שהבית קיים, שהרי "ביתא לעלייה משתעבד" (בבא קמא שם), ויכול בעל העלייה לכופ אותו לבנות הכותל שנפל (ודלא

היא של בעל הבית⁷, והמעזיבה⁸ שעל התקרה - הרי היא של בעל העלייה⁹.

(2) כגון אחים שחלקו ירושת אביהם, באופן שאחד קיבל בית ואחד עלייה, וראה בבא מציעא קיז. ברש"י דיבור המתחיל של שנים. (3) שכן אמרו במשנה שם: "הבית והעלייה של שניים שנפלו אמר בעל העלייה לבנות [את ביתו] – הרי שבעל הבית בונה לבדו בלי השתתפותו של בעל העלייה (כסף משנה). (4) כלומר, על ידי בית-הדין שיוורדין לנכסיו (כסף משנה). ומקור דברים אלו בירושלמי (פרק י דבבא מציעא הלכה ד) בדין בית הבד שהוא בנוי בסלע וגינת אחר על גביו ונפתח גגו של בית הבד, היא קרקעיתה של הגינה, שאמרו במשנה שם שבעל הגינה יורד וזורע למטה עד שיתקן בעל בית הבד את גגו, ואמרו על כך בירושלמי שכל זה אינו אלא כשאין בעל בית הבד לפניו, אבל אם הוא לפניו אין צריך לירד ולזורע אלא כופין אותו לתקן. (5) זהו דבר פשוט, שהרי אין לבעל הבית כל עניין בתיוקן העלייה, ואדרבה אם אין עלייה על גביו – הבית שווה יותר (מגיד משנה). (6) הנסרים (בבא מציעא קיז.). (7) כלומר, הוא צריך לתקנה, שהיא חלק מן הבית ולא מן העלייה. (8) "הוא הטיט והעפר שטוחין על התקרה [כרצפה לבעל העלייה]" (פירוש המשניות לרבינו שם) והוא מלשון הפסוק (נחמיה ג, ח) "ויעזבו ירושלים" (רש"י שם). (9) הוא צריך לעשותה, שהיא עשויה להשוות את הגומות ברשותו ולפיכך תיקונה מוטל עליו. ואף על פי שלעניין שוכר ומשכיר פסק רבינו (פרק ו מהלכות שכירות הלכה ד) שהתחתון, הוא המשכיר, חייב לתקן גם את המעזיבה שברשות העליון מפני "שהמעזיבה חזיוק התקרה היא", וכדעת חכמים במשנה (שם קטז: – סוכר רבינו שלא נחלקו חכמים ורבי יוסי אלא בשוכר ומשכיר אבל בשותפין הכול מודים שבעל העלייה מתקן את המעזיבה שברשותו. והרשב"א בבא בתרא ז. כתב שגם בשותפין על התחתון לתקן את המעזיבה (מגיד משנה).

ב. נפלו¹⁰ שניהם, הבית והעלייה¹¹ - הרי שניהם חולקין פעצים וקאבנים ובעפרי¹². ואם¹³ נשתפרו מקצת האבנים - רואין¹⁴ אי זו ראויה להשתפר, אם אבני הבית או אבני העלייה. ודבר זה ידוע מדרך הנפילה: אם נפל העליון על התחתון והרסו¹⁵, או נשטמ התחתון ונפל העליון ונהרסו¹⁶. ואם אינן יודעין כיצד נפל¹⁷ - חולקין האבנים השלמות והשבורות.

(10) משנה שם קטז: (11) ושניהם הסכימו ביניהם שלא לבנות מחדש, וראה להלן הלכה ג. [ונראה מדברי רבינו שכתב בסמוך: "ואם נשתברו מקצת האבנים", – שכאן מדובר באופן שכולן שלימות, או שכולן שבורות, ואם כן אין הבעייה על כמה שלימות ושבורות לזה, וכמה לזה, אלא על הכמות שתגיע לכל אחד מהם. וראה להלן שבנוסחת הרי"ף ורש"י וכתב-יד מינכן לא גרסינן בגמרא "עלייתא איתבור" (=העלייה נשברה) ו"תתייתא איתבור"

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ומותר לו להרבות, ואילו בעל העלייה אסור לו להרבות בכבוד העלייה ומותר לו למעט. ומן הכלל הזה נובעים כל הפרטים דלהלן.

ו. נְתַדְדֵּלְלוּ³⁴ קורות הפית יִרְדוּ לְאֹוִיר הפית: אם הגיעו לְתוֹךְ³⁵ עֵשְׂרָה טַפְחִים - סוֹתֵר³⁶ וּבֹנֶה³⁷; וְאִם לֹא הִגִּיעוּ - יִכּוֹל בְּעַל הַעֲלִיָּה לְעַכֵּב עָלָיו. וְאִפְלוּ אָמַר לוֹ בְּעַל הַפִּית: אֲנִי אֲשַׁכֵּר לְךָ מְקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּדוּר בּוֹ עַד שֶׁאַתְּנָן הַתְּקָרָה - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; שֶׁהָרִי אֹמַר לוֹ: אֵינִי רוֹצֵה שֶׁאַטְרַח מְמָקוֹם לְמָקוֹם כְּדֵי שֶׁתְּתַמְנֵן אֶת בֵּיתְךָ.

34) בבא בתרא ו: ז. וּכְרַב חָמָא. נְתַדְדֵּלְלוּ, היינו, שהכתלים נשארו חזקים ורק התיקרה ירדה, שלא כרש"י המפרש שהכתלים טבעו בקרקע. 35) שאין אדם יכול לדור למטה מעשרה טפחים, ואין זה יכול לדחותו מרשותו (סמ"ע סימן קסד סעיף קטן ו'). 36) את התקרה הרעועה. 37) היינו, בעל הבית בונה את התקרה, והעליון את המעזיבה כמו בהלכה א (מגיד משנה).

ז. הִתְנַו³⁸ בִּינֵיהֶם דְּבַר זֶה³⁹: אִם נִשְׂאָר בְּגִבְהַת הַפִּית כְּדֵי שֶׁיִּקַּח אָדָם חֲבִילָה⁴⁰ בִּינֵינִית עַל רֵאשׁוֹ וְיִכְנַס בָּהּ תַּחַת קוֹרוֹת אֵלוֹ שֶׁנֶּעְקְמוּ - אֵינוֹ סוֹתֵר; וְאִם אֵינוֹ יִכּוֹל לְהִכְנַס בָּהּ עַד שֶׁיִּכְרַף אֶת רֵאשׁוֹ - סוֹתֵר וּמְתַקֵּן וּבֹנֶה, וְאֵין בְּעַל הַעֲלִיָּה יִכּוֹל לְעַכֵּב, שֶׁהָרִי הִתְנַו בִּינֵיהֶם תַּחֲלָה.

38) במימרא של רב חמא שם. 39) כלומר, כשחלקו התנו שאם תשפל העלייה יסתרו ויבנו מחדש. כרב הונא בנו של רב יהושע, שם. 40) רש"י (שם דיבור המתחיל איסורייתא) מפרש: "חבילת קנים".

ח. בֵּית⁴¹ הַבַּד⁴² שֶׁהוּא בְּנוִי בְּעֵבֵי הַהָר וּגְנָה אַחַת⁴³ עַל גְּבִי⁴⁴, וּנְפַתְתוּ שְׁמֵי בֵּית הַבַּד⁴⁵ כְּאִפְעָה טַפְחִים⁴⁶ אוּ יוֹתֵר - הָרִי בְּעַל הַגְּנָה יוֹרֵד זֹזָרַע לְמַטָּה, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה זֶה לְבֵית בְּדוֹ כְּפִין⁴⁷, וַיִּתְקַן הַעֲלִיּוֹן⁴⁸ קָרַקַע גְּתוֹ וַיִּזְרַע כָּל גְּתוֹ.

41) בבא מציעא קיז: במשנה. 42) מקום שעוצרים בו זיתים, להוציא מהם שמנם. 43) והיא שייכת לאחר. 44) באופן שתקרת בית הבד היא קרקעיתה של הגינה. 45) תקרת בית הבד. 46) כשמואל ולא כרב (שם קיח.). לפי שאין אדם זורע חציו למעלה וחציו למטה (שם). ואם נפחת בפחות מארבעה טפחים - לא איכפת לנו לפי שאין לך מקום חשוב בפחות מארבעה טפחים כמו שאמרו בכמה מקומות בתלמוד. 47) תקרה. 48) שתיוקן המעזיבה שייך לעליון, כשיטת רבינו למעלה הלכה א.

ט. שְׁתִּי⁴⁹ גְּנוֹת זוֹ עַל גֵּב זֹו⁵⁰, וְהִירָק בִּינְתִים בְּגִבְהַת עֵבֵי הָאָרֶץ שֶׁבִּינֵיהֶם⁵¹: כָּל שֶׁהַעֲלִיּוֹן יִכּוֹל לְפַשֵּׁט אֶת יָדוֹ וְלִטֹּל אוֹתוֹ מֵעֶקְרוֹ⁵² - הָרִי הוּא שְׁלוֹ⁵³, וּבִלְבָד⁵⁴ שְׁלֹא יֵאָנֵס אֶת עֲצָמוֹ⁵⁵; וְהֵשְׂאָר - שֶׁל תַּחְתּוֹן⁵⁶. הִיָּה⁵⁷

כדעת הרשב"א שהביא המגיד-משנה שרק הבית משתעבד ולא בעל הבית, אבל כאן שנפל הבית אין בעל העלייה כופה לבעל הבית לחזור ולבנות שמכיוון שנפל הבית אין בעל הבית משועבד עוד (כעין סברת הרשב"א, וראה במגיד משנה וכסף משנה). ובבית הבד הבנוי בסלע וגינה על גביה ונפחת גגו של בית הבד - וודאי יכול לכופו לבעל בית הבד שיתקן גגו, וכן מפורש בירושלמי שם. אבל יש להבין למה השמיט זאת רבינו להלן בהלכה ח, ולא כתב שיכול לכופו.

ד. וְאִם²¹ אֵין אֶחָד מֵהֶן יִכּוֹל לְבָנוֹת²² - בְּעַל הַעֲלִיָּה נוֹטֵל²³ שְׁלִישׁ²⁴ הַקָּרְקַע, וּבְעַל הַפִּית שְׁנֵי שְׁלִישִׁים.

21) שם בבבוייתא וכרבי נתן וכרבא שהכריע כמותו. 22) שהם עניים. 23) כגון, שהם רוצים לזרוע על שטח, או שרוצים שניהם למכור אותו, וראה תוספות שם דיבור המתחיל לא לזה ולא לזה, וסמ"ע שם סעיף קטן יד, טו. 24) וכפי שמנמקת הגמרא. שהעלייה אוכלת בקרקע שלישי, היינו, שאם היה הבית ראוי לעמוד תשעים שנה, אינו ראוי כעת לעמוד אלא שישים שנה, וכן יש לו בקרקע (תורת חיים שם).

ה. רָצָה²⁵ בְּעַל הַפִּית לְבָנוֹת בֵּיתוֹ - בּוֹנֶה כְּשֶׁהִיָּה²⁶. וְאִם בָּא לְשִׁנוֹת בְּפִתָּלִים: אִם חִזַּק אוֹתוֹן וְהִרְבֶּה²⁷ בְּרַחְבּוֹן יוֹתֵר מִמָּה שֶׁהִיָּה²⁸ - שׁוֹמְעִין לוֹ; רָצָה לְמַעַט בְּרַחְבּוֹן אוּ לְפַחַת מְחֻזָּק, כְּגוֹן שֶׁהָיוּ אַבְנִים וּבִקְשׁ לְהַחְזִיר לְבָנִים וְכִיּוֹצֵא בְּהֵן²⁹ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. בְּאִם לְשִׁנוֹת אֶת הַתְּקָרָה לְקוֹרוֹת כְּבַדִּין וְחֻזְקִין - שׁוֹמְעִין לוֹ; לְפַחַת בְּרַחְבּוֹן פַּחוֹת מִמָּה שֶׁהָיוּ - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ. הִרְבֶּה בְּחִלּוֹנוֹת³¹ אוּ שֶׁהוֹסִיף בְּגִבְהַת³² הַפִּית - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ; מַעַט בְּחִלּוֹנוֹת אוּ שֶׁמַּעַט בְּגִבְהַת הַפִּית - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן³³ בְּעַל הַעֲלִיָּה בּוֹנֶה אוֹתָהּ, אִם רָצָה, כְּשֶׁהִיָּתָה. וְאִם בָּא לְשִׁנוֹת הַכְּתָלִים, לְהַרְחִיב וּלְהַחְזִיק - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ, מִפְּנֵי שֶׁהוּא מְכַבֵּד עַל כְּתַל הַתַּחְתּוֹן; אֲבָל לְמַעַט - שׁוֹמְעִין לוֹ. וְכֵן בְּקוֹרוֹת תְּקָרָה הַעֲלִיּוֹנָה: אִם שָׁנָה אוֹתָם לְזָלִים מִמָּה שֶׁהָיוּ - שׁוֹמְעִין לוֹ; לְכַבְדִּים מֵהֶן - אֵין שׁוֹמְעִים לוֹ. הִרְבֶּה בְּחִלּוֹנוֹת אוּ שֶׁמַּעַט בְּגִבְהַת הַעֲלִיָּה - שׁוֹמְעִין לוֹ; אֲבָל אִם מַעַט בְּחִלּוֹנוֹת אוּ הִרְבֶּה בְּגִבְהַת - אֵין שׁוֹמְעִין לוֹ.

25) שם מימרא של רב אחא בר אדא משמו של עולא. 26) אבל אסור לו למעט ממידת חוסנו כבסמוך. 27) כלומר, או שהרבה ברוחב. 28) כגון, שהיו לבנים שאין רוחבם אלא שלושה טפחים (למעלה פרק ב הלכה יח) ועשאם אבנים שרוחבם שישה טפחים (שם). וראה להלן. 29) כגון מגזית שרחבה חמישה טפחים (שם) לגוויל שרוחבו שישה טפחים (שם). כן הוא בגמרא בבא מציעא שם. 30) מימרא שם. 31) במימרא הנ"ל. ואף זה גורע מהחוזק של הבית. 32) שבית נמוך יותר חזק מגבוה. 33) היינו, לעיקרון שלא לשנות, אבל ביחס הפוך: בעל הבית אסור לו למעט בחוזק הבית וברוחבו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכולים לחיות מאתו עפר, והרי הם כמו שלא נעקרו ואין בהם משום ערלה (פרק י מהלכות מעשר שני ונטע רבעי הלכה יב). (67) שאף על פי שיכולים לחיות מהגושים בלבד – אינם יכולים לגדל פירות בלי הקרקע של זה (מגיד משנה בשם הרשב"א). ובלי הגושים, היו אסורים מחמת ערלה (גמרא שם) ולפיכך יש לשניהם חלק בהם. ואף על פי שהמוצא אבידה בוטו של ים ובשולוליתו של נהר הרי היא שלו שוודאי נתיאשו הבעלים ממנה (פרק י"א מהלכות גזילה ואבידה הלכה י) – אין זה אלא במטלטלין, אבל בקרקע אין הייאוש מועיל (פרק ח שם הלכה יד) וכיוון שנעקרו עם גושיהם יש להם דין קרקע (משנה למלך). (68) שהרי הוא אומר לבעל הזיתים: אם הייתי אני נוטע אותם לפני שלוש שנים, האם לא הייתי אוכל פירותיהם? (גמרא שם). (69) שכיוון שנעקרו בלי גושיהם – דין מטלטלין להם, וזכה בהם בעל השדה בייאוש כדיון זוטו של ים (משנה למלך). והמדובר בגוף העצים ובשבחם, שהרי הפירות אסורים בערלה עד השנה הרביעית (סמ"ע סימן קסח סעיף קטן ד).

יא. פיוצא ב'70, המוכר⁷¹ זיתיו לעצים⁷²: אם פסק עמו לקץ מיד - כל הפירות שיעשו הרי הן לבעל הקרקע⁷⁴; ואם⁷⁵ התנה עמו לקץ כל זמן שירצה - כל הפירות שיוציאו לבעל העצים. מכר סתם: אם עשו פחות⁷⁶ מרביעית לסאה⁷⁷ חוץ מן ההוצאה⁷⁸ - הרי אלו של בעל הזיתים⁷⁹; עשו רביעית לסאה חוץ מן ההוצאה - הרי אלו יחלקו⁸⁰.

(70) כלומר, כשם שאמרנו שלאחר שלוש שנים הכל לבעל השדה, כמו כן בהא דלהלן הכל לבעל הקרקע. (71) בבא מציעא ק: במשנה. (72) להסקה או לבניין, ולא לגדל פירות. (73) התברר בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (74) היינו, הכל במשמעות הלשון (ולא כשיטת הרשב"א, שהביא המגיד-משנה, שלבעל הזיתים יש תמיד חלק בהם). (75) אף זה בשקלא וטריא שם, כדבר פשוט. (76) שאז אין הבעלים מקפידים מזה. (77) שהם רעים כל כך, עד שסאה מהם אינו מוציא רביעית הלוג שמן. (78) של המסיקה והעצירה, וכדומה, שם ק: קא. מימרא של רבי שמעון בן פזי. (79) שלפי שהם רעים כל כך אין בעל הקרקע מקפיד אם בעל הזיתים נוטלם לעצמו (גמרא שם). (80) שיש לשניהם חלק בהם: זה אומר זיתי גדלו וזה אומר ארצי גדלה (משנה שם).

פרק חמישי

(1) נתבאר בו מה שיש לשותפין בחצר לעשותו שכופין בו זה את זה, והדברים שיכול האחד למנוע לחבירו לעשות בחצרו, וכן מה שכופין בני מבוי זה לזה לעשות, ומה שמונעין האחד לאחר לעשותו.

א. תצ"ר השתפין - כל אחד מהן כופה³ את חברו לעשות בה בית שער⁴ ודלת⁵, וכן⁶ כל הדברים שיהצרו צריכה להם צרך גדול, או דברים שנהגו בני המדינה לעשותם; אבל שאר הדברים, כגון

מגיע לנופו, ואינו מגיע לעקרו - לא יטל העליון⁵⁸; ואם נטל - אין מוציאין אותו מידו. אבל האלן⁵⁹ העומד על המצר, אף על פי שהוא נוטה לתוף שדה אחד מהן - הרי שניהם חולקין⁶⁰ בפרותיו.

(49) שם קיח: במשנה. (50) ששתיהן סמוכות במורד ההר, וקרקעית האחת גבוהה משל חברתה. (51) ונתעורר דין ודברים ביניהם: העליון אומר שלי הוא, שבקרקעי גדל, והתחתון אומר שלי הוא, שבאוור שלי גדל, שאם רצה ממלא בעפר עד למעלה ואין כאן ירק. (52) אף שאינו מגיע לנופו, ומה שנמצא בגמרא שם: "מגיע לעיקרו ואין מגיע לנופו, מאי, תיקו" ואם כן זה נשאר בספק, ויש לפסוק שלא ייטול העליון כדלהלן – נראה שרבינו לא גרס לה. (53) כרבי שמעון במשנה שם, שכן פסק ריש לקיש שם קיט. ומעיקר הדין סובר רבי שמעון כרבי יהודה שם שהכול לתחתון, שאם ירצה התחתון למלאות גינתו עפר אין כאן ירק". אלא כל מה שיכול עליון לפשוט את ידו וליטול – מפקיר הוא לגבי תחתון. (54) מימרת דבי רבי ינאי שם קיט. (55) כלומר, שלא תפושט כל כך עד שיגיע לירי סכנה (פרוש המשניות לרבינו שם). (56) [אפילו השורשים. ומה שאמר רבא (שם קיח): ששורשי הירק הם של עליון אפילו לדעת רבי יהודה – אין זה אלא אם הוא יכול לפשוט ידו וליטול, אבל אם אינו יכול לפשוט ידו וליטול, הרי הוא מפקירו לתחתון, ועיין רש"י שם במשנה דיבור המתחיל והשארן. (57) שם קיט. בעייה של רב ענן שלא נפתרה. (58) לא פסק שיחלוקו, כדיון כל ספק בממון, מפני שהתחתון הוא המוחזק (כסף משנה). ועוד שהרי הלכה כרבי יהודה שהכול לתחתון, כנ"ל, אלא שהוא מפקיר לעליון וכיוון שספק הוא אם מפקיר לעליון הרי הוא בחזקתו (=בחזקת התחתון). (59) שם קז. כשמואל ולא כרב. כלומר ענפיו נוטים, אבל שורשיו בתוך המצר, שהוא של שניהם (תוספות שם דיבור המתחיל אילן). (60) כיוון שהוא יונק מקרקע של שניהם.

י. שטף⁶¹ נהר את זיתיו ושתלם בתוף שדה חברו, ואמר הלה: זיתי אני נוטל - אין שומעין לו, משום⁶² ישוב הארץ⁶³, אלא יצמדו במקומן⁶⁴. ואם⁶⁵ עקרן הנהר בגושיהן⁶⁶, כששתלן - יחלקו הפירות בעל השדה עם בעל הזיתים כל שלש שנים⁶⁷, ולאחר שלש - הפל לבעל השדה⁶⁸. ואם לא נעקרו בגושיהן - הפל לבעל הקרקע מיד⁶⁹.

(61) ברייתא שם קא. (62) ראה סמ"ע סימן קסח סעיף קטן א. שהראשון שנטע עד עכשיו אף להבא ייטע, ואילו זה שהביא הנהר את הזיתים לרשותו, לא היה נוטע מעצמו, ואנו מעוניינים להרבות במטעים בארץ. (63) מימרא של רבי יוחנן בגמרא שם. אבל בחו"ל שומעים לו, ויכול ליטול את זיתיו (שם קא:), וכן הוא בשולחן ערוך סימן קסח סעיף א. ועיין אור שמת. (64) אם בעל השדה רוצה בהם (סמ"ע סעיף קטן ה). (65) מימרא בשם ריש לקיש שם קא. (66) גושי העפר שסביב האילנות ואף אם לא ניטעו היו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעכב בידי חבירו שלא יעשה אותם בחצר, וכן נראה מדברי המשנה (שם נז. שהובאה להלן הלכה ה) "ואלו דברים שאין להם חזקה, היה מעמיד בהמה בחצר תנור ריחיים וכיריים ומגדל תרנגולים" - הרי שאין להם חזקה ויכול לעכב עליו. וכן נראה להלן בדין הכביסה, עיין הערה טו. וכן כתב הר"ן בנדרים מו. ד"ה ושניהם אסורים. ועיין רמב"ם פ"ז מהלכות נדרים הלכה ד. (15) מימרא של רבי יוחנן בשם רבי בנאה, שם נז: (16) כלומר, אפילו יש מנהג בעיר זו, שהנשים מכבסות על יד הנהר, יכול אחד מן השותפין לשנות המנהג ולעשות בחצר (סמ"ע סימן קפא, ס"ק ז). (17) משמע שלולא טעם זה - השותפין מעכבין זה על זה, אע"פ שאין כאן עשיית מחיצה ואין דרך השותפין להקפיד בכך (ראה להלן הלכה ה) - שגם בכגון זה יכול לעכב אם ירצה (הגרא"א שם ס"ק ז), וראה למעלה.

ד. אָחַד חָצֵר הַשְּׁתֵּפִין וְאֶחָד מִבְּוֵי¹⁸ שְׂאִינוּ מִפְּלִשׁ¹⁹ - כָּל בְּנֵי הַמְּבֹוֵי מְעַכְבִּין זֶה עַל זֶה שְׂלֵא לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמְבֹוֵי אֶלָּא בְּדָבָרִים שֶׁדָּרָךְ בְּנֵי הַמְּדִינָה לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶן בְּמְבֹאוֹת.

(18) תוספתא בבא-בתרא פרק ב (הוצאת צוק"מ עמ' 401, 6) "כשם שבני חצר יכולין למחות זה על ידי זה בחצר של שותפין, כך בני מבוי יכולין למחות זה בזה במבוי של שותפין". ובמגיד-משנה הביא מתוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 9) "כופין בני מבוי זה את זה שלא להושיב ביניהם לא חייט ולא בורסי (=מעבד עורות)". וראה להלן פרק ו הלכה ח, והלכה יא. (19) היינו, שהוא סתום משלשה צדדים. שאם הוא פתוח משני צדדים ומפולש לרשות הרבים, דינו כרשות הרבים. וכן כתב הר"ף בבא-בתרא פרק א (דפוס ווילנא ז ע"ב).

ה. אָחַד²⁰ מִן הַשְּׁתֵּפִין בְּחָצֵר שֶׁהַעֲמִיד בְּהֶמָּה אוֹ רִחִים וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן²¹ בְּחָצֵר²², וְלֹא מִחָּהּ בּוֹ שֶׁתּוֹ - הֲרִי זֶה מְעַכֵּב עָלָיו כָּל זָמַן שִׁירְצָה²³. וְאִם²⁴ הַעֲמִיד בְּפָנָי בְּהֶמָּה זוֹ וְכִיּוֹצֵא בָּהּ מִחִיצָה גְבוּהָה עֲשֶׂרָה טָפָחִים - הַחֲזִיק²⁵. שֶׁהַשְּׁתֵּפִין מִקְפִּידִין עַל הַמְּחִיצָה, וְהוֹאִיל וְהִנִּיחוּ - מִתְּלֵ²⁶. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּחָצֵר הַשְּׁתֵּפִין; אֲבָל בְּחָצֵר חִבְרוֹ, אֶפְלוּ הַעֲמִיד בְּהֶמָּתוֹ וְעֲשָׂה לוֹ מִחִיצָה - לֹא הַחֲזִיק. שֶׁהַדָּבָר יְדוּעַ, שְׂאִין זֶה אֶלָּא דָּרָךְ שְׂאֵלָה. וְהוּא הַדִּין לְכָל מְעַמִּיד תַּנּוּר וְכִירִים וּמְגַדֵּל תְּרַנְגוּלִין וְכִיּוֹצֵא בָּהֶן. שְׂאִם תֵּאמַר: הַחֲזִיק - אֵין לָךְ אָדָם שֶׁמְשָׂאִיל מְקוּם לְחִבְרוֹ²⁷.

(20) בבא-בתרא נז. במשנה וכפירושה ע"י רב נחמן בשם רבה בר אבוח, וראה בסמוך. (21) כגון, תנור וכיריים או גידול תרנגולין. (22) כנוסח הראשון של מימרת רב נחמן, ולא כתיקונה וכתב פפא שם, ועיין ברי"ף שם. (23) היינו, אפילו אחר שלש שנים. שאין דרך השותפין להקפיד על זה, ויכול לומר לו: עד עכשיו לא הקפדתי, ומעכשיו אני מקפיד. (24) שם במשנה. וכמימרת רב נחמן. (25) היינו,

צִיּוּר וְכִיּוּר⁷ וְכִיּוֹצֵא בּוֹ - אֵינוֹ כּוֹפֵהוּ⁸. עֲשֶׂה אֶחָד מֵהֵן מְעַצְמוֹ, אִם גָּלָה הַשְּׂנִי דַעְתּוֹ שֶׁנּוֹחַ לוֹ בְּמָה שֶׁעֲשָׂה חִבְרוֹ - מְגַלְגְּלִין עָלָיו אֶת הַפֶּלֶל⁹, וְנוֹתֵן חֶלְקוֹ בְּהוֹצָאָה.

(2) בבא-בתרא ז: במשנה, וכדעת תנא-קמא ולא כרבן שמעון בן גמליאל, כי הכלל הנמסר בשם רבי יוחנן, בכמה מקומות בתלמוד, שהלכה כרשב"ג במשנה, אינו מוסכם, ויש מן האמוראים שלדעתם לא אמר כן רבי יוחנן מעולם (כסף-משנה בשם הר"ן, וכ"ה בחידושי ר"י מיגאש. וראה בבא-מציעא לח:). (3) אם השני אינו רוצה להשתתף מרצונו הטוב בהוצאות אלו. (4) תא, ששומר החצר יושב בו לשמור מפני עוברים ושבים שלא יזיקו בחצר בראייתם (בבא-בתרא ב:). ובגמרא שם לא התירו עשיית בית שער זה, אלא אם הוא בחוץ ואין לו דלת וכו', שאם לא כן לא יוכלו העניים להכנס. ורבינו השמיט כל זה. (5) וכן נגר ומנעול ('נתיבות' סימן קסא. וכל-שכן מהלכה ב). (6) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (הובאה ברי"ף ב"ב פ"א, ותוכנה בהלכה הבאה), שאם היה שרוי עמהם באותה חצר משעבדין אותו על הכל. (7) אף הוא מין ציור. (8) למד כן ממה שאמרו במשנה בבא-בתרא ה. (הובא למעלה פ"ג הלכה א) שלמעלה מארבע אמות אין מחייבין אותו לבנות - הרי שדבר שאינו הכרחי, אין לכסותו (הגרא"א סימן קסא, ס"ק ג). (9) למדה רבינו ממה שאמרו בכותל שהוא גבוה מארבע אמות, שאם סמך לו כותל אחד מגלגלין עליו את הכל, בבא-בתרא שם (הובא למעלה בפ"ג שם). וראה בהגהות מיימוניות ומגיד-משנה וכסף-משנה.

ב. מִי¹⁰ שִׁישׁ לוֹ בֵּית בְּחָצֵר אֶחְרַת¹¹ - בְּנֵי הַחָצֵר מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת עִמָּהּ דְּלֵת¹² וְנִגְרָ¹³ וּמְנַעוּל; אֲבָל בְּשָׂאֵר הַדְּבָרִים - אֵין מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ. וְאִם הִיא שְׂרוּי עִמָּהּ בְּאוֹתָהּ חָצֵר - מְשַׁעְבְּדִין אוֹתוֹ עַל הַכֹּל.

(10) תוספתא שם, הובאה ברי"ף בבא-בתרא פ"א. (11) ואינו גר שם. (12) כן הוא בתוספתא. ו"בית שער" לא נזכר, כי הרי בית שער הוא שמירה מחמת היזק ראייה, וכיון שאינו גר בחצר אינו בכלל זה, אבל נגר ומנעול שהם שמירה גם לדברים הקבועים בחצר, גם הוא בכלל החיוב ('נתיבות' שם). (13) בריח.

ג. אָחַד מִן הַשְּׁתֵּפִין בְּחָצֵר שֶׁבָקַשׁ לְהַעֲמִיד בָּהּ בְּהֶמָּה אוֹ רִחִים, אוֹ לְגַדֵּל בָּהּ תְּרַנְגוּלִין - חִבְרוֹ מְעַכֵּב עָלָיו¹⁴. וְכֵן¹⁵ שְׂאֵר הַדְּבָרִים שְׂאִין דָּרָךְ אֲנָשֵׁי הַמְּקוּם לַעֲשׂוֹתָן בְּחִצְרוֹתֵיהֶן - בְּכֶלֶן הַשְּׁתֵּפִין מְעַכְבִּין זֶה עַל זֶה, חוּץ מִן הַכְּבִיסָה¹⁶, לְפִי שְׂאִין דָּרָךְ שֶׁל בְּנוֹת יִשְׂרָאֵל לְהַתְּבַזּוֹת עַל גֵּב הַנְּהָר¹⁷.

(14) להלן הלכה ה מביא רבינו, שהתשמישים הנ"ל אין להם דין חזקה בחצר השותפין, ומקור הדברים בבא-בתרא נז. נז: שאין דרך השותפים להקפיד אחד על השני כשהוא עושה דברים אלו, ולפיכך אין הוא יכול לטעון שהחזיק. אבל ברור הדבר שאם הוא מקפיד גם בדברים אלו - יכול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הַרְבִּים עֹבְרִים וְשָׁבִים, וְזֶה יוֹשֵׁב בְּחִנּוּתוֹ כָּל הַיּוֹם וּמִבֵּיט בְּפִתְחַ חֲבֵרוֹ.

40) תוספתא ב"ב פ"ב (צוקמ. עמ' 4. 401) והובאה ברי"ף ב"ב פרק שלישי. ושוב לא הבהיר רבינו כמה להרחיק, ובשו"ע סימן קנד, סעיף ג: "עד שלא יכול לראות כלל".

ח. אָחֹד⁴¹ מִן הַשְּׂתֵפִין בְּחֹצֵר שְׁלֶקַח בֵּית בְּחֹצֵר אַחֶרֶת - אֵינוֹ יָכוֹל לִפְתַּח פְּתָחוֹ לְחֹצֵר הַשְּׂתֵפִין⁴² שְׁלוֹ. אֶפְלוּ⁴³ בְּנֵה עֲלֶיהָ עַל גְּבֵי בֵיתוֹ - לֹא יַעֲשֶׂה לָּהּ פֶּתַח לְתוֹךְ הַחֹצֵר, לְפִי⁴⁴ שְׂמִרְפָּה עֲלֶיהָ אֶת הַדֶּרֶךְ⁴⁵. נַעֲשֶׂה כְּמִי שֶׁהִיָּה לְזֶה שְׂכָן אָחֹד, וְנַעֲשֶׂה לּוֹ שְׂכָנִים הַרְבֵּה. אֶבְל⁴⁶ פּוֹתַח הוּא פֶּתַח עֲלֶיהָ⁴⁷ לְתוֹךְ בֵּיתוֹ. וְאִם⁴⁸ רָצָה לְחַלֵּק חֲדָרוֹ לְשָׁנִים - חוֹלֵק.

41) בבא-בבא-בבא נט: במשנה. 42) אבל לביתו יכול הוא לפתוח, כדעת הרי"ף בתשובה (כסף-משנה) כשם שהוא פותח עליה לתוך ביתו, אלא שצריך לסתום את פתח הבית שבחצר האחרת, בכדי שלא יעברו מן החצר האחרת לחצר זו (הרי"ף שם). 43) משנה, שם. 44) ההנמקה, בגמרא שם ס. 45) שעלידי הוספת שכנים - צריך אחד לחכות לשני, וכאילו נעשית הדרך ארוכה יותר. 46) משנה, שם. 47) כן דעת הרי"ף בתשובתו (הובאה במגיד-משנה) שגם עליה ממש מותר לבנות על ביתו, אם אינו פותחה לחצר. לפי שאינו עשוי להשכיר לאחרים מקום כזה שיעברו דרך עליו, ואינו מרבה עליהם את הדרך, וכן נראה בתוספתא בבא-בבא פ"א (צוק"מ עמוד 19, 398): "יש לו גג ברשות הרבים ומבקש לבנות על גביו עליה וכו' עושה לו וכו' ופותחה לתוך ביתו". ומה שאמרו בגמרא (שם ס.) "ומאי עליה אפתאי", שלפי"ז סובר רשב"ם שם שרק "אפתאי", כלומר יציע בתוך הבית, שאינו מוסיף על הבנין כלל, אלא מחלק גובה הבית לשנים, רק זה מותר, אבל לא עליה ממש, - צריך לומר, לדעת רבינו והרי"ף שלא נקטו זאת בגמרא אלא לדוגמא, כלומר רק עליה כזו שהיא כמו "אפתאי" שאין פתחה אלא בתוך הבית - מותר, ולעולם מותר אפילו עליה ממש על גבי הגג, אם פתחה בבית כנ"ל, ועיין נמוקי יוסף שם. 48) היא הדוגמא הראשונה שהביאה הגמרא שם. ובשו"ע סימן קנד סעיף א, כתב: "ואין צריך לומר שאם רצה לחלוק לשניים" ואמנם כל-שכן הוא מעליה.

ט. מִכָּאן⁴⁹ אַתָּה לְמַד: שְׂאָחֹד מִן הַשְּׂתֵפִין שֶׁהִבִּיא אֶפְלוּ לְבֵיתוֹ אֲנָשֵׁי בֵית אַחֶרֶת⁵⁰ - יֵשׁ לְחֲבֵרוֹ לַעֲכָב עֲלֶיהָ⁵¹, מִפְּנֵי שְׂמִרְפָּה עֲלֶיהָ אֶת הַדֶּרֶךְ. וְכֵן הַמְשָׁפִיר בֵּיתוֹ לְבַעַל בֵּית אָחֹד, וְאַחַר כֵּן הִבִּיא עִמּוֹ קוֹרְבָיו אוֹ מִיָּדְעֵיו לְשִׁכְן⁵² עִמּוֹ כְּאָחֹד בְּבֵית זֶה - הֲרִי הַמְשָׁפִיר מַעֲכָב עֲלֵיו.

49) היינו, מן המחצית הראשונה של ההלכה הקודמת. 50) בכ"י תימן: "אחרים", וכן נכון. 51) שזה הכלל לשיטת רבינו: אסור להרבות בדוירים, ומותר להרבות בבנין אם אינו מרבה בדוירים כנ"ל. וכל זה אינו אלא בדוירים קבועים, אבל להכניס אורחים עוברים ושבים מותר, וראה

מיד, ולא לאחר שלש שנים. וכן משמע מדברי הר"י מיגאש שרבינו הולך בעקבותיו, ראה במגיד-משנה. ועיין עוד להלן פרק ח הלכה א, ופרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. 26) מלשון זה של רבינו, נראה שאע"פ שהמחזיק אינו טוען שמכר לו או שמחל לו הרי זו חזקה, שאע"פ שבחזקת קרקעות אמרו "כל חזקה שאין עמה טענה אינה חזקה" (בבא-בבא מא. ופי"ד מהלכות טוען ונטען הלכה יב) - בחזקת תשמישים כבנידון-דידן, אין צריך טענה. וראה להלן פרק יא הלכה ד ובמגיד-משנה שם. ועיין רשב"ם בבא-בבא מא. 27) כל זה מדברי ר"י מיגאש (הובאו במגיד-משנה). והיינו, בחזקה מיידית ובלי טענה, אבל חזקת שלש שנים שיש עמה טענה - הרי היא חזקה גם בנידון זה, וכמ"ש רבנו בפ"ב מהל' טוען ונטען ה"ד. וראה בהשגת הראב"ד.

ו. אָחֹד²⁸ מִן הַשְּׂתֵפִין שֶׁבָקֵשׁ לִפְתַּח לוֹ חֵלוֹן בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ לְחֹצֵר - חֲבֵרוֹ מַעֲכָב עֲלָיו, מִפְּנֵי שְׂמִסְתַּפְּלוּ²⁹ בּוֹ מִמְּנוּ³⁰. וְאִם³¹ פֶּתַח - יִסְתֵּם³². וְכֵן³³ לֹא³⁴ יִפְתְּחוּ³⁵ הַשְּׂתֵפִין בְּחֹצֵר, פֶּתַח בֵּית כְּנָגֵד³⁶ פֶּתַח בֵּית אוֹ חֵלוֹן כְּנָגֵד חֵלוֹן. אֶבְל³⁷ פּוֹתַח אָדָם לְרִשּׁוֹת הַרְבִּים פֶּתַח כְּנָגֵד פֶּתַח וְחֵלוֹן כְּנָגֵד חֵלוֹן; מִפְּנֵי³⁸ שְׂאוּמֵר לוֹ: הַרְיֵנִי כְּאָחֹד מִבְּנֵי רִשּׁוֹת הַרְבִּים שְׂרוּאִין אוֹתָךְ³⁹.

28) משנה בבא-בבא נט: 29) ויש בזה משום הזיק ראייה. 30) שאף שבין כך ובין כך יכול הוא להזיקו בראיה על-ידי הסתכלות מן החצר - הרי עכשיו יזיקנו גם בהסתכלות מן הבית (רשב"ם שם ד"ה אבל לחצר השותפין, ו'תוספות' שם ד"ה בבית לא בעינא). וכל-שכן שאסור לפתוח חלון לחצר חבירו שאינו שותפו (גמרא שם). 31) עובדא שם. וכרבי חייה ולא כרבי ישמעאל ברבי יוסי. וכן פסק הרי"ף. 32) דוקא אם מחה לאלתר, אבל אם ראה ושתק - החזיק. ראה להלן פי"א הלכה ד (כסף-משנה). 33) שם ס. במשנה. 34) בגמרא שם, בשם רבי יוחנן, שאיסור זה הוא מטעם צניעות. וסמך ענין זה למה שנאמר בבלעם (במדבר כד, ב) "וירא את ישראל שוכן לשבטיו. מה ראה, ראה שאין פתחי אהליהם מכוונים זה לזה, אמר: ראויין הללו שתשרה עליהם שכניה". 35) במשנה, שם בלשון יחיד: "לא יפתח אדם", ורבינו שינה וכתב בלשון רבים בכדי לציין, שכאן מדובר שניהם פתחו ביחד, ואין כאן איסור משום הזיק ראייה, ואע"כ אסור מטעמי צניעות, וכן הוא בירושלמי (פ"ג הלכה י). 36) יש אומרים שצריך להרחיק רק משהו (רשב"ם), ויש אומרים שצריך להרחיק מלוא אפשרות הראיה (רשב"א), ודעת רבינו לא ברורה. 37) משנה, שם. 38) בגמרא שם. 39) וחלונות גבוהים שאין בני רשות הרבים רואים אותם אלא בהתאמצות יתירה אסור לפתוח, שהרי אומר לו: בני רשות הרבים אינם רואים אותי אלא בהתאמצות יתירה, ואתה רואה אותי תמיד, ראה למעלה פ"ג הלכה ה, ועיין מגיד-משנה.

ז. וְאִף עַל פִּי כֵן לֹא יִפְתַּח אָדָם חִנּוּת כְּנָגֵד פֶּתַח חֹצֵר חֲבֵרוֹ⁴⁰, שְׂגָה הִזָּק קְבוּעַ תְּמִיד; שְׂהָרִי בְּנֵי רִשּׁוֹת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

64) [כלומר, החזיק בפתח זה ברשות, שהרי לכתחילה אסור לפתוח פתח במבוי שאינו מפולש בלי הסכמתם של בני המבוי, כמבואר להלן הלכה יד]. 65) במטרה למעט בהילוך רבים ממבוי למבוי. וב'טור' ושו"ע סימן קסב העתיק הלכה זו בניסוח אחר: "אם באו [בני המבוי] להעמיד לו (=למבוי) דלתות (=משני צידיו), אפילו אחד מהם יכול לעכב ולומר אני רוצה ליכנס בחבילתי עד פתחי". 66) ה'נמוקי יוסף' מביא "על כתפי עד פתחי". וברור שאם הם רוצים לעשות דלת למבוי בלי השתתפותו - יכול הוא לעכב על ידם (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש ורשב"א, וכן כתב ה'נמוקי יוסף'). 67) מימרא של רב ענן בשם שמואל, בבבא-בבא יב. 68) יש אומרים שאינו מפולש אלא לצד אחד לרשות הרבים (מגיד-משנה בשם רשב"א). 69) גמרא שם. 70) כגון בימי השוק (סמ"ע סימן קסב, ס"ק ו). 71) והדלתות יפריעו להם.

יד. 72) שְׁבָקֵשׁ לְפָתַח פֶּתַח בְּמַבּוּי שְׂאִינוּ מְפֻלָּשׁ 73) - בְּנֵי מַבּוּי מְעַכְבִּין עָלָיו, מִפְּנֵי שְׁמִרָה עֲלֵיהֶם אֵת הַדְּרֶךְ. וְאִם הָיָה מַבּוּי מְפֻלָּשׁ 74) - פּוֹתַח כָּל פֶּתַח שִׁירְצָה לְכַתְחִלָּה 75).

72) בבא-בבא יא: כברייא: "אחד מבני מבוי שביקש להחזיר פתחו למבוי אחד - בני מבוי מעכבין עליו". וכתב שם הרי"ף, שכל זה במבוי שאינו מפולש, אבל במבוי מפולש אינם יכולים לעכב, שהרי הוא כרשות הרבים. 73) שהוא סתום משלשה צדדים. 74) משני צדדיו. 75) היינו, שלא היה קיים הפתח מעולם.

טו. 76) הָיָה לוֹ פֶּתַח סְתוּם בְּמַבּוּי שְׂאִינוּ מְפֻלָּשׁ 77) - הָרִי זֶה פּוֹתַחוֹ 78) בְּכָל עֵת שִׁירְצָה; וְאִם פָּרַץ אֵת פְּצִימָיו 79) - בְּנֵי מַבּוּי מְעַכְבִּין עָלָיו 80). וְכֵן 81) אֶחָד מִבְּנֵי מַבּוּי שְׁבָקֵשׁ לְסַתְּמָה 82) פֶּתַחוֹ וְלִהְיִירָיו 83) לְמַבּוּי אַחֵר 84) - בְּנֵי מַבּוּי מְעַכְבִּין עָלָיו; שְׂמָא יָבֹא עֲלֵיהֶם מַס, וּמְחַמְעֵט מְחַלְקֵן מִן הַמַּס הַקָּצוּב עַל בְּנֵי הַמַּבּוּי. לְפִיכָךְ, מְקוּם שְׂאִין הַמַּס קָצוּב עַל בְּנֵי הַמַּבּוּי - הָרִי זֶה סוֹתֵם פֶּתַחוֹ בְּכָל עֵת שִׁירְצָה.

76) שם יא: כרבי בבא-בבא יא. 77) שאם הוא מפולש, מותר אף לכתחילה, כמו שכתב בהלכה הקודמת. 78) שהרי היה פעם פתוח, ועל-ידי-זה שסתמו לא אבד את זכותו. 79) המסגרות, שבהן נתונה הדלת, היינו המשקוף והמזוזות. שעל-ידי פריצה זו מתבטל הפתח לגמרי (מימרא של רבא שם). 80) כאילו פותח הפתח לכתחילה. ויתכן כי גם בני המבוי שבו הפתח הסתום מעכבים, וגם בני המבוי הראשון מעכבים, אם יש ענין של מס, וראה בהמשך דברי רבינו, ועיין הגהות מיימוניות אות ט. 81) שם יא: שתי בעיות של רב הונא, שהן אחת: "אחד מבני מבוי, שביקש להחזיר פתחו למבוי אחר, בני מבוי מעכבין עליו או אין מעכבין עליו, אכסניא לפי בני אדם מתחלקת או לפי פתחים מתחלקת, אמר לו: בני מבוי מעכבין עליו, ואכסניא לפי בני אדם מתחלקת" (כן הגירסא ברי"ף דפוס קושטא, וכן הובא בשמו במגיד-משנה וכסף-משנה וכן בעוד כמה נוסחאות,

להלן. אולם לדעת הראב"ד והרשב"ם (הביאו הגהות מיימוניות אות ה) הדבר מהופך: מותר להרבות בדיורים, ואסור להרבות בבנינים. 52) היינו, שיכון קבוע, אבל אורחים הסמוכים על שולחנו - מותר ללא ספק. ולחנים תמה על כך הראב"ד.

י. הָיָה 53) פֶּתַח שֶׁל אֶחָד מִן הַשְּׂתַפֵּיץ קָטָן - אִינוּ יָכוֹל לְהַרְחִיבוֹ; שְׁהָרִי 54) שְׂתַפּוֹ אֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח קָטָן אֲנִי יָכוֹל לְהִסְתֵּר מִמֶּךָ בְּשַׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, וְאִנִּי יָכוֹל לְהִסְתֵּר מִמֶּךָ בְּפֶתַח גָּדוֹל 55). וְאִם 56) הָיָה הַפֶּתַח גָּדוֹל - לֹא יַעֲשֶׂנוּ שְׁנַיִם; שְׁהָרִי 57) אֹמֵר לוֹ: בְּפֶתַח אֶחָד אֲנִי יָכוֹל לְהִסְתֵּר, בְּשְׁנַיִם - אִנִּי יָכוֹל 58).

53) שם ס. במשנה. 54) כהנמקת רבא שם, ולא כזו של רמי בר חמא, ראה להלן. 55) ולפי זה, אפילו פתח בין שתי אמות אסור להרחיבו עד ארבע אמות. אף שעל-ידי-זה אינו מרויח כלום ביחס לשטח הניתן לכל פתח, שהרי גם לפתח בין שתי אמות נותנים השטח (ולדעת רמי רב חמא שם, אין הדבר כן). 56) שם במשנה. 57) ושוב כהסברתו של רבא, ולא כזו של רמי בר חמא. 58) ומטעם זה, אסור אפילו לעשות שנים מפתח גדול בן שמונה אמות, אף כי אינו מרויח כלום בשטח שעל יד הפתח.

יא. אֲבָל 59) מִי שְׁהָיָה לוֹ פֶּתַח קָטָן לְרִשׁוֹת הָרְבִים וְרָצָה לְהַרְחִיבוֹ, אִו הָיָה רָחֵב וְרָצָה לַעֲשׂוֹתוֹ שְׁנַיִם - אִינן 60) חִבְרוּ שֶׁפִּנְגְּדוּ מְעַכְבִּין עָלָיו; וְאִין צָרִיף לֹאֵמֵר בְּנֵי רִשׁוֹת הָרְבִים שְׂאִינן יָכוֹלִין לְעַכְבִּי עָלָיו.

59) משנה, שם. 60) וכמו שאמרו בגמרא שם, שהרי בין כך ובין כך חייב הוא להשמר מפני בני רשות הרבים.

יב. פּוֹפִין 61) בְּנֵי מַבּוּי זֶה אֵת זֶה לַעֲשׂוֹת לְהֵן לְחִי או קוֹרָה לְמַבּוּי 62).

61) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 369, 13) והובאה ברי"ף בבא-בבא פרק א. וכן הוא בגמרא עירובין פ. 62) שאינו מפולש, שאפשר להתיר הטלטול בו בשבת על-ידי לחי או על-ידי קורה (פי"ז מהלכות שבת הלכה ב), ואילו מבוי מפולש אין להתיר אלא על-ידי צורת הפתח מצד אחד נוסף ללחי או קורה מצד שני (שם הלכה ג). ועיין בסמ"ע סימן קסב ס"ק א שכתב, שגם במבוי מפולש כופין זה את זה להכשירו ולהתירו בטלטול כדינו [אע"פ שלענין עיכוב תשמישים שונים - דינו כרשות הרבים, כמבואר למעלה הלכה ד].

יג. מִי 63) שִׁישׁ לוֹ פֶּתַח לְמַבּוּי 64) - אִין בְּנֵי מַבּוּי פּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת דֵּלֵת לְמַבּוּי 65); שְׁיָכוֹל לֹאֵמֵר: רְצוֹנִי שְׂאָפְנֵס בְּחִבְלֵי עַד פֶּתַח 66). וּמַבּוּי 67) הַמְּפֻלָּשׁ לְרִשׁוֹת הָרְבִים 68), וּבִקְשׁוּ בְּנֵי הַמַּבּוּי לְהַעֲמִיד לָהֶם דֵּלְתוֹת - בְּנֵי רִשׁוֹת הָרְבִים מְעַכְבִּין עֲלֵיהֶם, מִפְּנֵי 69) שְׂפַעְעֵמִים 70) דּוֹחֲקִין הָרְבִים וְנִכְנְסִין בּוֹ 71).

63) תוספתא (שם עמוד 7, 369) מובאת ברי"ף שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יכולים לעכב עליו, ראה למעלה. 98) וסיכום הדברים: כל חצר יכולה לפתוח פתחים חדשים בכל השטח שמפתחה ולחוץ, שבכל השטח הזה יש לה זכות שימוש. ולפיכך, לא החיצונה ממנה יכולה לעכב ולא הפנימית, אבל לפנים מפתחה, אין לה זכות, והפנימית ממנה יכולה לעכב עליה.

פֶּרֶק שְׁשִׁי

1) נתבאר בו מה שבני העיר כופין זה את זה לעשות, ומה שיש לכולן לעשות שקצתן פטורין, ומה שקצתן מונעין לקצתן או לבני עיר אחרת, ונמשך לזה קצת ממה שיש בין בני החצרות בזה, ודין מי שיש לו בור לפנים מביתו של חבירו וכן מי שיש לו גינה לפנים מגינת חבירו.

א. פופין² בְּגִי³ הָעִיר⁴ זֶה אֶת זֶה⁵ לְעֵשׂוֹת חוֹמָה דְּלַתִּים וּבְרִית⁶ לְעִיר, וְלִבְנוֹת⁷ לָהֶן בֵּית הַפְּנִסָּה, וְלִקְנוֹת סֶפֶר תּוֹרָה וּנְבִיאִים וּכְתוּבִים⁸, פְּדֵי שְׂיִקְרָא בְּהֵן כָּל מִי שְׂרִיצָה לְקָרוֹת מִן הַצְּבּוֹר.

2) משנה בבבא-בתרא ז: 3) ראה להלן הלכה ה, מי הם הנקראים בני העיר לענין זה. 4) משמע, כל עיר בלי יוצא מן הכלל, כחכמים וסתם משנה שם, שאף עיר רחוקה מהספר, צריכה לחומת הגנה מפני פלישה פתאומית של גייסות האויב (ולא כר"ש בן גמליאל, החולק ואומר שרק עיר הסמוכה לספר זקוקה לחומה). 5) במשנה שם: "כופין אותו לבנות לעיר חומה ודלתים ובריח" ולפי פשוטו הלשון, המדובר כשהרבים כופים את היחיד המסרב, אבל רבינו בפירושו שם כתב: "כופים, רצונו לומר: כל אחד ואחד מבני העיר יכוף לחבירו על זה", ומקור הדברים בתוספתא בבא-מציעא פרק יא (צוק"מ עמ' 396, 29) גבי בית-כנסת וספר-תורה: "כופין בני העיר זה את זה לבנות להם בית-כנסת ולקנות להם ספר-תורה ונביאים", ו"זה את זה" משמע אפילו יחידים (הגר"א סימן קסג ס"ק ב) ואפילו המיעוט כופין את המרובים (רמ"א שם). 6) וכן פרשים ושומרים (להלן הלכה ה). והוא-הדין לכל יתר צרכי העיר (הגהות מיימוניות). 7) תוספתא בבא-מציעא פרק יא (ראה למעלה הערה ד) הובאה בר"ף בבא-בתרא פ"א, סמוך למשנה הנ"ל (בדף ז:). 8) מילה זו אינה בתוספתא שלפנינו, אבל ישנה בנוסח המובא בר"ף. בזמננו שמצויים ספרים מודפסים, הכפייה היא רק על ספר-תורה (סמ"ע סימן קסג ס"ק ב [פירוש: ספר-תורה נצרך לקרוא בו בציבור בימי הקריאה, ואילו לנביאים אינם נזקקים, שאפשר לקרוא בספר מודפס (מגן-אברהם בסימן רפד בתחילתו) וקריאה בכתובים אינה בציבור, ראה שבת קטו. וקטז:].

ב. מִי⁹ שֶׁלָּקַח עִיר בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל - פּוֹפִין אוֹתוֹ בֵּית דִּין¹⁰ לָקַח לוֹ דֶּרֶךְ מְאֻרְבֵּעַ רֹחוֹתֶיהָ, מִשּׁוֹם יִשׁוּב אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל¹¹. וְכּוֹפִין¹² בְּנֵי בְּקָעָה זֶה אֶת זֶה לְעֵשׂוֹת בִּינֵיהֶם חֲרִיץ¹³ וּבֵן חֲרִיץ¹⁴.

9) בבא-קמא פ: מימרא של רב שמואל בר נחמני בשם רבי יונתן. 10) [בגמרא שם: "כופין אותו" ולא נזכר שבת-דין הם שכופין אותו, אבל סבור רבינו שעל-כרחו שהמדובר באופן שבני העיר אינם יכולים לכופו, כגון

ראה בדקדוקי סופרים) - הרי שטעם העיכוב הוא בזה שאכסניא מתחלקת לפי בני אדם, ולפיכך מעכבין עליו שממעט מחלקם מן המס הקצוב. ואם נכריע שאכסניא מתחלקת לפי פתחים, לא מיעט מחלקם כלל שהרי לא פרץ את פצימיו של הפתח ולא ביטל, ואם כן עודנו חייב במס באותו מבוי, ועיין כסף-משנה בשם רמב"ן. 82) אפילו לסתום בלבד ולא לפרוץ את פצימיו, ולא ביטל לגמרי את הפתח, שעל זה היתה הבעיא, שאם פרץ אין כאן בעיא כלל, שאף אם מתחלק לפי פתחים, הרי ביטל את הפתח. ראה למעלה הערה עט. 83) שלא יהיה יותר פתוח למבוי ראשון, אלא לזה. 84) בהסכמת בני המבוי האחר, שהרי אף הם יכולים לעכב, כמו שהביא רבינו למעלה. או שהמדובר במבוי מפולש, שאינם יכולים לעכב, כמבואר למעלה.

טז. חֲמִשָּׁה⁸⁵ חֲצֵרוֹת הַפְּתוּחוֹת לְמִבּוֹי שְׂאִינּוֹ מְפֻלְשׁ⁸⁶ - בְּלֵן מְשִׁתְּמוֹשׁוֹת עִם הַחֲצֵרוֹת⁸⁷, וְהַחֲצֵרוֹת מְשִׁתְּמוֹשׁוֹת לְעֵצְמָה⁸⁸. וְכֵן הַשְּׂנִיָּה⁸⁹ מְשִׁתְּמוֹשׁוֹת לְעֵצְמָה⁹⁰, וּמְשִׁתְּמוֹשׁוֹת עִם הַחֲצֵרוֹת, וְאֵינָה מְשִׁתְּמוֹשׁוֹת עִם הַשְּׂאֵר. נִמְצְאוֹת הַפְּנִימִית מְשִׁתְּמוֹשׁוֹת עִם בְּלֵן וּמְשִׁתְּמוֹשׁוֹת לְעֵצְמָה. לְפִיכֵךְ, אִם בְּעַל הַשְּׂנִיָּה בְּנָה אֲצִטְבָּא⁹¹ בְּנֶגֶד פֶּתְחוֹ וּסְתָמוֹ - אֵין הַחֲצֵרוֹת יְכוּלָה לְעַכֵּב עָלֵיו⁹²; אֲבָל כָּל הַפְּנִימִיּוֹת מְעַפְּבִין עָלָיו, מִפְּנֵי שְׂמִרְבָּה עָלֵיהֶן אֶת הַדֶּרֶךְ בְּאֶרֶץ, שְׂהָרֵי מְקִיפִין הָאֲצִטְבָּא. וְכֵן בְּעַל הַשְּׂנִיָּה שֶׁפֶתַח לְחֲצֵרוֹ פֶּתַח שְׁנֵי בֵּינוֹ וּבֵין הַחֲצֵרוֹת⁹³ - אֵין הַחֲצֵרוֹת מְעַפְּבִת עָלָיו, שְׂאִין לוֹ⁹⁴ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ אֶלָּא מִפֶּתְחוֹ וְלַחוּץ⁹⁵. אֲבָל אִם פֶּתַח הַפְּתַח הַשְּׁנֵי בֵּינוֹ וּבֵין הַשְּׂלִישִׁי - הַפְּנִימִית⁹⁶ מְעַפְּבִת עָלָיו, שְׂאִין לוֹ לְהַשְׁתַּמֵּשׁ בְּמִבּוֹי אֶלָּא מִפֶּתַח חֲצֵרוֹ הָרִאשׁוֹן וְלַחוּץ⁹⁷. וְכֵן הֵדִין בְּכָל⁹⁸.

85) שם יא: בכרייתא, וכרבי ולא כרבי שמעון בן אלעזר. 86) שהרי מפולש הוא כרשות הרבים. וכל בני החצרות משתמשים בו בשוה. 87) הקרובה לרשות הרבים. 88) ולא עם זאת שבפנים ממנה. וראה בפירוש "לעצמה" לגבי פנימית. 89) שיש לה זכות הליכה על החיצונה, אבל אין לה זכות על הפנימית. 90) "לעצמה" בנידון זה, פירושו, רק היא ולא אחרות עמה, וראה למעלה (תוספות) שם ד"ה (הפנימית). 91) ספסל קטן לישיבה ולהנחת פרקמטיא. 92) ואינה יכולה לטעון שלפעמים יש דוחק מן העוברים והשבים, שנדחקים פנימה, וזה סותם עליהם את הדרך, ומתוך כך מעכב את התנועה בקטע של החיצונה - מפני שאין לה זכות שימוש בפנים, וכשיטת רבי, ולא כרבי שמעון בן אלעזר ורב הונא. 93) הוא-הדין שהפנימית אינה יכולה לעכב: כיון שיכולה להשתמש מפתחה לחוץ - רשאית היא לפתוח פתח באותו שטח (כסף-משנה). 94) לבעל החיצונה. 95) אבל בשטח שלפנים מפתחו, אין לו זכות שימוש. 96) היינו, כל הפנימיות, וראה כסף-משנה. 97) אבל אם פתח מפתח חצרו ולפנים - אינם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

הצדקות השונות בעיר, ישנם זמנים אחרים (שם ח. ופ"ט מהלכות מתנות עניים, הלכה יב).

ו. כָּל הַדְּבָרִים²⁷ שֶׁצְרִיכִין לְשַׁמְרַת הָעִיר - לֹא־חָחִין מִכָּל אֲנָשֵׁי הָעִיר, וְאֶפְלוּ מִן הַיְתוּמִים²⁸, הַיּוֹצֵא²⁹ מִתְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים; שְׂאֵין³⁰ תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים צְרִיכִין שְׁמִירָה, שֶׁהַתּוֹרָה שׁוֹמְרָתָן³¹. אֲבָל לְתַקּוֹן הַדְּרָכִים וְהַרְחֻבוֹת - אֶפְלוּ מִן הַחֲכָמִים³². וְאִם³³ כָּל הָעָם יוֹצֵאִין וּמְתַקְּנִין בְּעֶצְמָן³⁴ - לֹא יֵצְאוּ תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים עִמָּהֶן³⁵, שְׂאֵין דְּרָף תְּלִמְיָדֵי חֲכָמִים לְהִדְלִיל לְפָנָיו עַם הָאָרֶץ.

27 שם ח. מימרות של רבי יוחנן, רב יהודה ורב פפא. 28 שכל מה שנהנים ממנו, חייבים בו אף היתומים (שם במימרא של רב פפא). 29 שם במימרות הנזכרות, וכן בדברי ריש לקיש ורבי יוחנן (שם ז:). בניגוד לרבי יהודה נשיאה (שם ז:). 30 שם. 31 כהנמכתו של רבי יוחנן, ולא כזו של ריש לקיש, משום שמעשיהם מגינים עליהם. 32 בדברי רב יהודה, שם: "הכל לכריא פתיא אפילו מרבנן" וכפירוש ה'תוספות' שם ד"ה כריא פתיא בשם ר"ח, דהיינו תיקון הרחובות. 33 רב יהודה, שם. 34 ואינם מעמידים פועלים אחרים במקומם. 35 לא הזכיר רבינו אם גובים מהם לשכור פועלים במקומם, ועיין ב'שולחן ערוך' יורה-דעה סימן רמג סעיף א, ובדברי רבינו בפ"ו מהלכות תלמוד תורה הלכה י, והערה י שם אינה מוכרחה.

ז. הַיּוֹצֵא חוֹפְרִין נְהַר לְהַבְיֵא בּוֹ מַיִם לְמַדְיָנָה - גּוֹבִין אָף מִן הַיְתוּמִים; שִׁזּוֹ³⁷ זְכוֹת לָהֶם, כְּדֵי שִׁשְׁקֹוּ מִמְּנוּ שְׂדוֹתֵיהֶם וְכַרְמֵיהֶם³⁸. לְפִיכֹן^{39,40}, אִם אָרַע לָהֶם דְּבָר שְׂלֵא בָאוּ הַמַּיִם - הוֹאִיל וְלֹא נִהְנוּ מִהֶן הַיְתוּמִים, מִחֲזִירֵין⁴¹ לָהֶם כָּל מַה שֶׁנִּלְקַח מֵהֶן. וְכֵן כָּל פְּיוֹצָא בְּזָה⁴².

36 שם ח. מימרא של רב פפא. 37 הסברת רבינו, בהתאם לכללו של רב פפא הנזכר למעלה הערה כו. 38 והרי הם מקבלים תמורת הכסף שנתנו. 39 כתשובת רב פפא לרב שישא בנו של רב אידי. 40 מפני שיתומים אינם בני מחילה (רש"י שם ד"ה לא מידויל). 41 כלומר, דבר שיש להם הנאה ממנו. 42 בבא-בבא-בבא: כא: כברייתא.

ח. כּוֹפֵין⁴³ בְּנֵי מְבוּיִם⁴⁴ זֶה אֵת זֶה⁴⁵ שְׂלֵא⁴⁶ לְהוֹשִׁיב בֵּינֵיהֶן⁴⁷ לֹא חֵטֵא וְלֹא בְרַסְיָה⁴⁸, וְלֹא⁴⁹ אֶחָד מִבְּעָלֵי אֲמָנִיּוֹת. הֵיחָד⁵⁰ שֶׁם בְּמְבוּי אֶחָד מִבְּנֵי מְבוּיִם אֲמָן, וְלֹא מַחוּ בּוֹ⁵², או שְׁהֵיְתָה⁵³ שֶׁם מְרַחֵץ או חֲנוּת או רַחִים, וְכֵא חֲבָרוּ וְעָשָׂה מְרַחֵץ אַחֲרַת כְּנָגְדוֹ או טָחוּן⁵⁴ אַחֲרַת - אִינוֹ⁵⁵ יְכוּל לְמַנְעוֹ לֹדוּמַר לוֹ: אַתָּה פּוֹסֵק⁵⁶ חַיִּי. וְאֶפְלוּ⁵⁷ הֵיחָד מִבְּנֵי מְבוּי אַחַר - אֵינָן יְכוּלִין לְמַנְעוֹ⁵⁸, שְׁהָרִי יֵשׁ בֵּינֵיהֶם אוֹתָהּ אֲמָנוּת⁵⁹. אֲבָל⁶⁰ גַּר מְמַדְיָנָה⁶¹ אַחֲרַת שְׂבָא לְעִשׂוֹת חֲנוּת בְּצַד חֲנוּתוֹ שֶׁל זֶה, או מְרַחֵץ מְצַד מְרַחֵץ שֶׁל זֶה - יֵשׁ

שנותן להם בתים במתנה, ולכן הוצרכו להטעים משום ישוב ארץ ישראל, ואם-כן רק בית-דין כופין אותו על זה. שאם בני העיר קנו ממנו, שהם עצמם יכולים לכופו אותו - מה צורך בטעם משום ישוב ארץ ישראל?]. 11) שתהא מחוברת עם כל סביבותיה. 12) תוספתא בבא-מציא פ"א (צוק"מ עמוד 396, 14) והובאה ברי"ף בבא-בבא-בבא פרק ראשון. 13) תעלה בת ששה טפחים מסביב לבקעה (בבא-בבא-בבא קז: וקח. ולמעלה פרק כא מהלכות מכירה, הלכה כב). 14) תעלה בת שלשה טפחים (שם ושם). ולמה הצריכו את שניהם - לשם שמירה על הבקעה.

ג. מֵי¹⁵ שִׁישׁ לוֹ הֵצֵר בְּעִיר אַחֲרַת¹⁶ - בְּנֵי הָעִיר מְשַׁעֲבְדִין אוֹתוֹ לְחַפֵּר עִמָּהֶם בּוֹרוֹת שִׁיחִין וְיַמְעָרוֹת וְאַמַּת הַמַּיִם¹⁷; אֲבָל בְּשָׂאָר כָּל הַדְּבָרִים¹⁸ - אֵין מְשַׁעֲבְדִין אוֹתוֹ. וְאִם הָיָה שְׂרוּי עִמָּהֶם בְּאוֹתָהּ הָעִיר - מְשַׁעֲבְדִין אוֹתוֹ עַל הַפֶּלֶל¹⁹.

15) תוספתא בבא-מציא פרק יא (לפי כ"י וויץ. ראה צוק"מ עמ' 396, 13), הובאה ברי"ף בבא-בבא-בבא פ"א כלשונה. 16) כלומר: הוא גר בעיר זו ויש לו חצר בעיר אחרת. 17) בתוספתא שם: "ולתקן את המקוואות ואמת המים". ואם מי שאינו דר עמהם באותה עיר חייב בכל אלו, קל-וחומר למי שדר עמהם. ולא כתב זאת רבינו למעלה בהלכה א, מפני שאין דבר זה מפורש, ושם העתיק לשון המשנה שם. ראה סמ"ע סימן קסא ס"ק א. 18) לא פירש רבינו מה הם "שאר הדברים" האלו? ואם כוונתו לאלו המנויים בהלכה הקודמת, יש להבין מה בין מקוה שמשעבדין אותו (ראה למעלה) לבית-הכנסת שאין משעבדין אותו. ונראה שכוונתו לעניני שמירה, שכיון שאינו גר שם - אינו זקוק להם, ראה ב'ערוך השולחן'. 19) ראה למעלה הערה ה.

ד. כְּשֶׁהָיָה²⁰ גּוֹבִין מְאֲנָשֵׁי הָעִיר לְכַנּוֹת הַחוּמָה²¹ - גּוֹבִין לְפִי קְרִיבַת הַבָּתִּים מִן הַחוּמָה. כָּל הַסְּמוּךְ לְחוּמָה נוֹתֵן יוֹתֵר.

20) בבא-בבא ז: בעיא של רבי אלעזר מרבי יוחנן בשתי לשונות, ופתרונה על-ידי רבי יוחנן, ופסק רבינו כלשון האחרון, שלא הזכירו אלא לפי קירוב בתים, ולא הזכירו "לפי שבח ממוון" כלל, וכן דעת הרי"ף. ודעת ר"י מיגאש - שנתנין לפי קירוב בתים ולפי שבח ממוון. 21) שאם החומה פרוצה, מתנפלים הלסטים תחילה על הבתים הקיצוניים.

ה. וְכָל הַדָּר²² בְּעִיר שְׁנַיִם עָשָׂר הַדָּשׁ, או שְׁקָנָה בַּהּ בֵּית דִּירָה²³ - נוֹתֵן עִם בְּנֵי הָעִיר כָּל הַדְּבָרִים הַצְּרִיכִין לְתַקּוֹן²⁴ הַחוּמָה וְהַדְּלָתוֹת, וּשְׂכַר הַפְּרָשִׁין²⁵ הַשׁוֹמְרִין אֵת הַמְּדִינָה, וְכָל פְּיוֹצָא בְּדְבָרִים אֵלוֹ שֶׁשׁוֹמְרִין אֵת הָעִיר²⁶.

22) שם ז: במשנה. 23) שכיון שקנה - ודאי דעתו להשתקע בה (הגר"א סימן קסג ס"ק כ). 24) משנה, שם. 25) מימרא של רב פפא, שם ח. 26) ואילו לשאת בעול

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(68 היינו, עם סחורתם למכור. וראה בסמ"ע סימן קנו, ס"ק יט. 69) מסקנת הגמרא בבבא בתרא שם. (70) כדי שלא יבטל מתלמודו. (71) מימרא של רב כהנא ורבינא, בבבא בתרא שם.

י. הסוחרים⁷² שִׁמְבִיאִין סְחוּרְתָם לְמַכּוֹר בְּתוֹךְ הַעֲוֹרוֹת - בְּגֵי הָעִיר מַעֲבִינֵי עֲלֵיהֶם⁷³. וְאִם⁷⁴ מְכָרוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק בְּלִבָּד⁷⁵ - אֵין מֵזַנְעִין אוֹתָם. וְהוּא⁷⁶ שְׂמִימְכָרוּ בַשּׁוּק⁷⁷; אָבָל לֹא יַחֲזְרוּ עַל הַפְּתָחִים אֲפֹלוּ בְּיוֹם הַשּׁוּק. וְאִם⁷⁸ יֵשׁ לָהֶן מְלוּהָ⁷⁹ בְּעִיר - מוֹכְרִין מְדֵי פְרִנְסָתָם⁸⁰ אֲפֹלוּ בְּלֹא יוֹם הַשּׁוּק, עַד שְׂפִיפְרֵנוּ⁸¹ חוֹבָן וְיִלְכּוּ לָהֶן.

(72) שהרי אינם משלמים כאן מס המלך, כנ"ל. ואם סחורתם של הסוחרים טובה יותר או זולה יותר מזו של סוחר העיר, ראה במגיד-משנה. (73) מסקנת הגמרא שם. (74) אבל לא בימים אחרים (גמרא שם). (75) אף זה שם. (76) שאז באים מן החוץ, ומוכרים לאנשים מן החוץ (גמרא שם). ומשמע לכאורה שלאנשי אותה העיר אסור למכור, ברם הסמ"ע (שם ס"ק כ) כתב בשם ה'טור' שמוותר. (77) מסקנת רב כהנא, שם. (78) שהם חייבים לאחרים (ראה להלן הערה עח). ורש"י (שם ד"ה אית לן אשראי) מפרש, שחייבים להם. וראה סמ"ע שם ס"ק כב. (79) ובגמרא שם: "חיותם", וכתב המגיד-משנה בשם ר"ת, שאין הכוונה לשיעור חיותם בלבד, אלא שירויחו כדי מזונותם. (80) [אין לנגד "שפיפרענו", כלומר שאחרים יפרעו להם חוב שחייבים להם, שאם כן היה צריך להיות "שפיפרע חובם". ובכ"י תימן "שפיפרעו את חובך - הרי שהמדובר בחוב שחייבים לאחרים, והם פורעים אותו, וראה בסמ"ע שם ס"ק כב, ולמעלה הערה עז]. (81) בבא בתרא כא. בבבא בתרא.

יא. אַחַד⁸² מִבְּנֵי מְבוּיִם⁸³ שְׂאִינוּ מְפֹלֵשׁ⁸⁴ שְׂבָקֵשׁ⁸⁵ לְהַעֲשׂוֹת רוֹפֵא⁸⁶, אֶמְנֵן⁸⁷, או גְרָדִי⁸⁸, או מְלַמֵּד תִּינוּקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִים⁸⁹ - בְּנֵי מְבוּי מַעֲבִינֵי⁹⁰ עָלָיו, מִפְּנֵי שְׂמִרְבָּה עֲלֵיהֶם הַנִּכְנָסִין וְהַיּוֹצֵאִין. וְכֵן⁹¹ מִי שֵׁישׁ לוֹ בֵּית בַּחֲצָר⁹² הַשְּׂתַפֵּין - לֹא יִשְׁפִּירְנוּ⁹³ לֹא לְרוֹפֵא, וְלֹא לְאֶמְנֵן, וְלֹא לְגָרְדִי, וְלֹא לְסוֹפֵר⁹⁴ יְהוּדִי⁹⁵ שְׂפוֹתַב הַשְּׁטָרוֹת⁹⁶, וְלֹא לְמַלְמְדֵי תִינוּקוֹת שֶׁל עוֹבְדֵי פוֹכְבִים.

(82) לפנינו בגמרא שם "אחד מבני חצר", ולפי זה לא נאמרו הדברים אלא באותה חצר, אבל בני מבוי אינם יכולים לעכב, וכדעת אב"י (שם ב:): שבחצר אחרת מותר. ולגירסת רבינו "אחד מבני מבוי", אין הלכה כאב"י אלא גם בחצר אחרת אסור, וגירסא זו היתה גם לפני בעלי ה'תוספות' שם, ודחו אותה בטענה שאין חולק על דברי אב"י, אבל לרבינו צריך לומר, שרבא שם שפירש המשנה באופן אחר חולק על דברי אב"י (הגר"א סימן קנו ס"ק ג). אבל יש להבין, הלא דין זה כבר כתוב למעלה בהלכה ח, ולמה נשנה כאן עוד פעם. ועיין כסף-משנה. וראה להלן הערה פה.

לָהֶן לְמַנְעוּ. וְאִם⁶² הָיָה נוֹתֵן עִמָּהֶם מְנַת הַמְּלֶכֶךְ⁶³ - אֵינוּ יָכוֹל לְמַנְעוּ⁶⁴.

(43) שאינו מפולש, ראה להלן הערה מג. (44) היינו, שאפילו היחיד יכול לעכב (סמ"ע סימן קנו ס"ק טז). וראה למעלה הלכה א והערה ד. (45) מפני הטעם שמביא רבינו להלן הלכה יא: "מפני ריבוי הנכנסים והיוצאים", והמדובר במבוי שאינו מפולש, כי מבוי מפולש הוא כרשות הרבים (ראה למעלה פרק ה הלכה יד). וראה בלחם-משנה וביאור הגר"א (שם ס"ק טו) שרבינו הוכרח לפרש בבבא בתרא ה"ל שלא כדעת מפרשים אחרים. (46) אפילו בן מבוי זה, כמו שנראה בסמוך, וכמפורש להלן הלכה יא. (47) מעבד עורות. (48) בבבא בתרא שם, נוסף: "ולא מלמד תינוקות", אבל בכתב-יד מינכן שם ליתא. וראה להלן הלכה יא. (49) המשך הבבא בתרא שם, וכתב-אקמא ולא כרשב"ג, וכבר הונא בן רבי יהושע, שהוא מן האחרונים, ולא כרב הונא, וכן פסק הרי"ף שם. (50) כתב "מבני מבוי" להשמיענו שאפילו אחד מבני מבוי אינו יכול לעכב. (51) אף-על-פי שאין החזקה מועלת כאן, ויכולים למחות תמיד, כמפורש להלן בפרק יא הלכה ה, בכל זאת כל זמן שלא מיחו בראשון, אינם יכולים לעכב לשני, וראה להלן הלכה יב. (52) תוספתא בבא-בתרא פרק ב (צ"מ עמוד 8, 401). (53) טחנת קמח. (54) כלומר, אף האומן אינו יכול למנעו אע"פ שהוא מפסיד פרנסתו, אבל הוא-הדין שבני המבוי האחרים אינם יכולים למנעו, מכיון שיש כבר אומנות זו במבוי, כמו שכתב רבינו בסמוך, וראה סמ"ע שם ס"ק טז. (55) חותך. והטעם בבבא בתרא: "מפני שיכול לומר לו: אתה עושה בשלך, ואני עושה בשלך". (56) בעיא של רב הונא ברבי יהושע שם, שלא נפתרה, ולפיכך הכריעו רבינו והרי"ף שאינם יכולים לעכב, כדין כל תיקו, שאין משנים את המצב הקיים. (57) לא האומן עצמו, כאמור, ולא בני המבוי. (58) ואם כן, גם מקודם היו נכנסים ויוצאים. (59) מימרא של רב הונא ברבי יהושע, שם. (60) היינו עיר, ראה בפ"א מהלכות מגילה הלכה א. וכן בגמרא שם: "מתא אחרית (=עיר אחרת). (61) מימרת רב הונא ברבי יהושע שם. (62) מס הגולגולת למלך. (63) לא בן העיר ולא בן המבוי, בניגוד לדעת ה'תוספות' שם שכן המבוי יכול למנוע, ורק בן העיר אינו יכול למנוע. (64) מוכרי בשמים לנשים.

ט. רוֹכְלִין⁶⁵ הַמְּחִזְרִין בְּעֲוֹרוֹת⁶⁶ - אֵין בְּגֵי הַמְּדִינָה יְכוּלִין לְעַכְבֵּן; שְׂתַקְנַת עֲוָרָא הִיא שְׂתִיחָהּ מְחִזְרִין, מְדֵי שְׂתִיחָהּ הַבְּשָׂמִים מְצִוּוִין לְבָנוֹת יִשְׂרָאֵל⁶⁷. אָבָל⁶⁸ אֵינָן קוֹבְעִין מְקוֹם וְיִוִּשְׁבִין בּוֹ⁶⁹, אֶלָּא מְדַעַת בְּגֵי הָעִיר. וְאִם⁷⁰ תִּלְמִיד חֶכֶם הוּא - קוֹבֵעַ מְקוֹם בְּכָל מְקוֹם שְׂתִיפְרָה⁷¹.

(65) ואינם משלמים מס המלך בעיר זו, ואם כן מן הדין שיהיו בכלל גר ממדינה אחרת שיכולים למנעו, כמבואר למעלה. (66) בבא-בתרא כב. וראה בבבא-קמא סב. שתקנה זו היא אחת מעשר תקנות שתיקן עזרא. (67) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

"חצר" להשמיענו שבתניוקות של ישראל אינו יכול לעכב אפילו בחצר]. (98) תמיד, ולא מועילה אף חזקה, כמו שיוצא מתוך ההמשך, וכמו שרבינו אומר מפורש לקמן פ"א הלכה ה. (99) משנה, שם. (100) אבל בלי חזקה - יכולים גם כאן למחות. ודעת רבינו שזהו ההבדל בין רשות המחאה ביחס לקול הנכנסים והיוצאים, שלגביהם לא מועילה חזקה, וכמו שכתב להלן פ"א הלכה ה, לבין שלילת רשות המחאה ביחס לקול הפטיש והריחיים, שלגבי עצם המלאכה מועילה החזקה, ועיין מגיד-משנה. וכתב הסמ"ע (סימן קנו ס"ק יא) שבחזקה זו לא צריך שלש שנים, לדעת רבינו, כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד. (101) כרבא שם כ: וכן פירשו הברייתות בגמרא, שם סא. (102) אבל לא לימודי חול, כדברי רבינו בפרוש למשניות. וראה למעלה הערה פו. (103) מתקנת יהושע בן גמלא ואילך, שהתקין להושיב מלמדי תינוקות בכל מדינה ומדינה ובכל עיר ועיר (שם כא).

יג. מי¹⁰⁴ שיש לו בור לפניו מביתו של חברו - נכנס¹⁰⁵ בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין¹⁰⁶. ואינו¹⁰⁷ מכניס בהמתו ומשקה מבורו, אלא ממלא ומשקה מבחוץ. ושיניהם¹⁰⁸ עושין פותחת¹⁰⁹ על הבור¹¹⁰. בעל הבור - קדי לשמור¹¹¹ את מימיו; ובעל חצר - משום חשד¹¹² אשתו, שלא תפנס לשם אלא מדעתו.

(104) משנה, שם צט. (105) כגון שהתנו כך בשעת החלוקה או המכירה, שיהיה לזה דרך אל הבור (סמ"ע סימן קסט ס"ק א). (106) והיינו, ביום, כמו שכתוב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א. שאע"פ שהתנו שיהיה לו דרך בביתו - לא הסכים זה לקום בלילה ולפתוח לו (סמ"ע שם ס"ק ב). (107) שאין זה הכרחי להכניס בהמתו אל הבור ויכול להשקותה בחוץ, ורק לצרכים דחופים הסכים לתת לו רשות כניסה. (108) משנה, שם. (109) מנעול, שסוגר את דלת הבור. (110) כרבי יוחנן שם. (111) שלא יגנוב אותם בעל הבית. (112) שלא יסתובב זה סמוך לבורו בהעדרו של בעל הבית מתוך אמתלא, שהוא נכנס לשאוב מן הבור, ויזנה עם אשתו, או שיעורר חשד כזה אצל הבריות, מה-שאיין-כן אם יש גם לבעל הבית מפתח, אינו יכול להסתובב שם ולא יכנס אלא בזמן שנמצא בעל הבית. וחשש גניבה בבית אין, שאשתו שומרת שם (רש"י שם ד"ה משום חשד אשתו).

יד. מי¹¹³ שיש לו גנה לפניו מגנתו של חברו - נכנס¹¹⁴ בשעה שדרך בני אדם נכנסין, ויוצא בשעה שדרך בני אדם יוצאין. ואין¹¹⁵ מכניס לתוכה תגרים¹¹⁶. ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת¹¹⁷. והחיצון זורע¹¹⁸ את הדרך. והחיצון¹¹⁹ את הדרך מן הצד¹²⁰ מדעת שיניהם - הרי זה נכנס ויוצא בשעה שהוא רוצה¹²¹, ומכניס לתוכה תגרים¹²²; ולא יכנס מתוכה לשדה אחרת¹²³. וכל אחד¹²⁴ מהן יש לו לעכב על חברו בזריעת הדרך שנתנו מן הצד.

(83) שמבוי מפולש הרי הוא כרשות הרבים, ואין בו טענת נכנסים ויוצאים, כמו שכתב הרי"ף (בבא-בבא פ"א), וכן כתב רבינו למעלה פרק ה הלכה יד. (84) והוא-הדין אם כבר נעשה, שבבניין זה אין חזקה (סמ"ע שם ס"ק ב), וכמו שכתב רבינו להלן בפ"א ה"ה. (85) רש"י שם ד"ה רופא, מפרש: "מוהל". ואע"פ שאין למחות במלמד תינוקות של ישראל (להלן הלכה יב) וכן אין למחות בכל עושה מצוה (שו"ע חושן-משפט סימן קנו סעיף ג) - אם אפשר לעשות המצוה בלי ריבוי נכנסים, יכולים לעכב שלא ירבו הנכנסים, ואם כן במוהל, אומרים לו שלא יבוא המצוה לביתו, אלא ילך הוא לבית המילה (ט"ז שם). (86) מקיז דם (רש"י שם). וכן נראה להלן בסמוך, שכתב: "לרופא או לאומן" - "רופא" ו"אומן" הם שנים. ועיין סמ"ע שם ס"ק ג. (87) אורג בגדים. וראה כסף-משנה שכתב שהמגיה העיר על זה שפירט רבינו כאן רק את אלו, ואילו למעלה בהלכה ח כתב: "כל בעלי אומניות". וראה למעלה הערה פ. (88) כמסקנת הגמרא שם, ובהתאם לשיטת רבא, המובאת לקמן, בסוף ההלכה הבאה, שבמלמד תינוקות של ישראל אין למחות. ובפירוש המשניות, כתב רבינו: "אבל אם מלמד חשבון או תשבורת יש לו רשות למנעו", ולפי"ז תינוקות של גוים לאו דוקא, ואפילו תינוקות של ישראל אפשר לעכב, אם אינם לומדים תורה. כן כתב בשו"ע חושן-משפט שם סעיף א: "מלמד תינוקות לימוד שאינו של תורה". וראה להלן הערה קא. (89) ואף חזקה לא מועילה, כמפורש להלן בפ"א הלכה ה. (90) אף היא ברייתא, שם. (91) כלשון הברייתא, ולשיטת רבינו למעלה שאף במבוי יכולים לעכב, צריך לומר שבחצר אסור לו להשכיר אע"פ שעוד לא מיחו השכנים בידו, שהרי לא הזכיר רבינו: "מעכבין", אלא סתם "לא ישכירונו", מה-שאיין-כן במבוי, שרק אם משהו מוחה בידו, יכול למנעו. (92) והכל מפני טענת ריבוי הנכנסים והיוצאים. (93) כפירוש ה'תוספות' (שם, ד"ה בסופר מתא), ולא כשני הפירושים שברש"י. (94) וכל-שכן גוי. (95) משמע קצת, שרק בשטרות של חול יכול לעכב אבל לא בכתיבת ספרי תורה, תפילין ומזוזות שדינם כמלמד תינוקות, והוא-הדין לכל פעולת מצוה. וראה שו"ע שם סעיף ג, ולמעלה הערה פג. (96) משנה, שם כ: ומשמע שכבר החזיק בחנות ואף-על-פי-כן אינה חזקה, וראה להלן הערה צח.

יב. חנות⁹⁷ שפחצה⁹⁸ - יכולין השכנים למחות⁹⁹ בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסים והיוצאין; אלא עושה מלאכתו בחנותו ומוכר בשוק. אבל אינן יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול הפטיש או מקול הריחים; שהרי החזיק¹⁰⁰ לעשותו בן. ובין¹⁰¹ יש לו ללמד תינוקות של ישראל תורה¹⁰² בתוך ביתו, ואין השתפין יכולין למחות בידו ולומר לו: אין אנו יכולין לישן מקול התינוקות של בית רבן¹⁰³.

(97) כן הוא במשנה, שם. ולשיטת רבינו למעלה בהלכה ח והלכה יא, שאף במבוי יכול לעכב, צריך לומר שנקט

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מזיקו אלא בשעה שעומד ליד החלון ומסתכל]. (4) והיינו, היזק ראייה. (5) [כמו שכתב להלן פרק יא הלכה ד שבכל ההרחקות מועילה חזקה לאלתר, ובלי טענה, עיין שם.]. (6) משנה שם. (7) ודי בזה, אף אם הוא עוד מאפיל עליו, שכך הם שיעורי החכמים: לא פחות ולא יותר (שולחן ערוך סימן קנד, סעיף כא). (8) ברייתא שם כב:

ב. היתה⁹ החלון למטה בפתל - כופה את חברו לבנות פנגדה ברחוק ארבע אמות¹⁰ ולהגביה הבנין ארבע אמות¹¹, פדי¹² שלא יביט בו מן החלון¹³.

(9) משנה וברייתא שם. (10) כדי שלא יאפיל, כנ"ל. (11) כלומר, ארבע אמות מעל לראש החלון ויש אומרים שאין זה אלא באופן שהרחיק ארבע אמות כדין, אבל אם הרחיק יותר – יש להגביה יותר, שאם לא כן, יוכל להציץ בחלון (מגיד משנה). [וראה להלן הלכה ד]. (12) ברייתא שם. (13) היינו, דרך החלון לתוך הבית פנימה.

ג. היתה¹⁴ החלון למעלה בפתל, ובנה חברו פתל פנגד החלון מלמטה: אם היה מראש הפתל שפנה עד החלון גבה ארבע אמות או יותר - אינו יכול למנעו אף על פי שלא הרחיק מפתל החלון פלום; שהרי לא האפיל עליו¹⁵, ואינו מזיקו בראיה¹⁶. אבל אם נשאר גבה מראש הפתל עד החלון פחות מארבע אמות - כופהו למעט הפתל, פדי שלא יעמד על ראש הפתל וישקיף מן החלון; או יגביה הפתל על החלון ארבע אמות, ויהיה הפתל רחוק מן החלון ארבע אמות, פדי שלא יאפיל ולא יציץ ויראה.

(14) משנה וברייתא שם. (15) והמדובר, באופן שאין מקום לטענת הרושא. המובאת לקמן פרק ט הלכה ט (סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נב). (16) כיוון שישנה הרחקה של ארבע אמות בין הכותל והחלון.

ד. בנה¹⁷ פתל אחד¹⁸ בצד¹⁹ החלון - צריך להרחיק מן החלון טפח²⁰, ומגביה הפתל ארבע אמות²¹ על החלון, או²² כונס²³ ראש הפתל, פדי שלא ישב עליו ויציץ ויראה.

(17) ברייתא שם כב: ולפי פירושה בגמרא. (18) כי אם בנה שני כתלים, הוא דין אחר, ויבואר להלן הלכה ה. (19) בצידו ולא למולו, כגון שהכותל שבו החלון הוא ממזרח למערב, והכותל השני מן הצפון לדרום. (20) בגמרא שם: "כמלוא רוחב חלון". אבל ברי"ף ורא"ש שם נוסף "וכמה – טפח" (וכן הוא בכתב יד ה' בדקדוקי סופרים שם). (21) אבל לרש"י שם דיבור המתחיל והלא מציץ, ותוספות שם דיבור המתחיל במדיר, לא מועיל כאן גובה ארבע אמות, לפי שיוכל לעמוד בסוף הכותל ולשחות ולהציץ. וראה במגיד משנה שהכריע כרבינו על רקע המציאות. [ואף על פי שכתבנו למעלה (בהלכה ב) שאם הרחיק יותר מארבע אמות צריך להגביה יותר מארבע אמות

(113) שם צט: במשנה. (114) שבעת החלוקה הסכים החיצוני לתת כניסה לפנימי (רש"י שם ד"ה מי שיש לו). (115) שהרי הליכה זו באמצע הגינה גורמת הפסד לבעל הגינה החיצונה, ולא הסכים אלא לצורך גדול. (116) לקנות ירקות (רש"י שם ד"ה תגרין). (117) שלא הסכים אלא להליכה לצורך הגינה ולא לצרכים אחרים. (118) אף שמעכב קצת את ההליכה – מכיון שיצא לו הפסד גדול לחיצון אם לא יורע באמצע שדהו, מן הסתם לכתחילה הסכים רק באופן זה (סמ"ע שם ס"ק ה). (119) המשך המשנה, שם. (120) שביטלו את הדרך הראשונה שבאמצע, ועשו דרך חדשה מן הצד. (121) שאין זה מפריע כל-כך לבעל הגינה החיצונה. (122) כנ"ל, שמן הצד לא נגרם לו הפסד כל-כך על-ידי-זה, והוא מצרכי הגינה. (123) שלא הסכים לתת לו אלא לצרכי הגינה ולא לצרכים אחרים. (124) שבעל הגינה החיצונה אינו זקוק כל-כך לזרוע דרך זו, כמו אילו היתה זו באמצע הגינה, ולשם כך הסכימו להחליפה, וגם בעל הפנימית אינו יכול לזרוע, שקיבל את הדרך להליכה גרידא ולא לזריעה, וראה סמ"ע שם, ס"ק ה.

~ יום שישי ט"ז שבט ~

פרק שביעי

(1) נתבאר בו משפטי החלונות שיש לאחד על האחר, וכל ענייני החלונות בשלימות.

א. מי שהיתה לו חלון בפתל, ובא חברו ועשה חצר³ בצדו - אינו יכול לומר לבעל החלון: סתם חלון זה, פדי שלא תביט ב⁴; שהרי החזיק בהזק ז⁵. ואם⁶ בא חברו לבנות פתלו פנגד החלון פדי שססור הזק ראיתו - צריך להרחיק את פתלו מפנגד החלון ארבע אמות⁷, פדי שלא יאפיל עליו⁸.

(2) בבא בתרא כב. במשנה. ושם מבואר שיש בחלונות דין חזקה. וראה למעלה פרק ב הלכה יד. (3) [לא כתב "לעשות חצר", אלא "ועשה חצר", כלומר, עשה את החצר ושתק ולא מיחה על זה שיש חלון בכתלו של חברו, ולפיכך החזיק בו (ראה להלן הלכה ו). והשמיענו רבינו כאן שאף על פי שהחלון היה מקודם, לפני שעשה את החצר, ואז לא היה שום היזק ראייה, ולא היה דין חזקה, עד שעשה חברו המצר, ושתק ולא מיחה בידו, ואם כן לא עשה מעשה להחזיק, ואף על פי כן הוא קונה בחזקה. ולהוציא מדברי ר"י מיגאש שכתב (בתחילת מסכת בבא בתרא) לפי תירוץ אחד, שזהו החילוק בין היזק ראייה בחצר השותפין, שאין שם חזקה, לפי שאין שם מעשה, לבין חלון שיש בו חזקה להיזק ראייה, לפי שעשה מעשה בפתחת החלון. ואם כן מוכרחים לחלק ביניהם באופן אחר: שבחצר השותפין שניהם מזיקים זה את זה בהיזק ראייה ויכול לטעון שלפיכך לא מיחה, מפני שגם חברו ניזוק על ידו, ואילו בחלון אין בעל החלון ניזוק כלל, וכמו שכתב הר"י מיגאש שם לפי תירוץ אחר. או כמו שכתב הרא"ש (בבא בתרא פרק א סימן ב) שבחצר השותפין הוא היזק תמידי ואילו בחלון אינו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ופירושו שחלון מצרית היא קטנה, שאין ראשו של אדם יכול להיכנס בה, ואם כן חלון צורית, היא חלון שראשו של אדם יכול להיכנס בה. (36) בגמרא שם מבדילים רבי זירא ורבי אילעאי, בין חלון שהוא למטה מארבע אמות, שיש בה דין חזקה לבין חלון שהוא למעלה מארבע אמות, שאין בה דין חזקה; ולדעת רבינו (וכן כתבו התוספות שם דיבור המתחיל למטה) המדובר על חלון קטן, אבל בחלון גדול, אף למעלה מארבע אמות יש בו דין חזקה. אך הראב"ד (בהשגתו כאן) והרשב"ם (שם דיבור המתחיל אמר רבי זירא) פירשו להיפך, שהמדובר בחלון גדול, אבל בחלון קטן אף למטה מארבע אמות אין בה חזקה, וראה מגיד משנה והגהות מיימוני. (37) מכנגד, והוא הדין בגובה, וכן בצדדין לפי השיעורים המתאימים. (38) למעלה הלכות א-ה.

ז. היתה³⁹ חלון קטנה שאין ראשו של אדם נכנס ממנה, והיתה למעלה מארבע אמות⁴⁰ - בעל החצר יכול לבנות⁴¹ פגגדה ובצדדיה. שהרי טוען ואומר: לא הנחתיה לפתח⁴², אלא מפני⁴³ שהיא קטנה וגבוהה; אבל שתחזיק עלי עד שארחיק הבנין - לא הנחתיה. במה דברים אמורים⁴⁴? בשפתחה לתשמיש⁴⁵ או פדי שיקנס בה הרוח; אבל אם פתחה לאורה⁴⁶, אפלו היתה קטנה⁴⁷ ביותר וגבוהה ביותר, הואיל ולא ערער - החזיק, ואין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה עד שירחיק ארבע אמות, פדי שלא יאפיל עליו, שהרי מחל לו על האורה. וכן⁴⁸ מי שהיתה לו חלון מחזקת, ובא חברו ובנה⁴⁹ פגגדה או מצדדיה בלא הרחקה, או סתמה, ושתק בעל החלון - אינו יכול לחזור ולערער לפתח החלון או להרחיק הבנין; שפינן ששתק - מחל. שאין אדם עשוי ששותמין אורו בפניו ושותק, אלא אם כן מחל.

(39) משנה וגמרא שם. (40) רבינו לשיטתו, שרק אם מצטרפים שני התנאים האלו, אין בה דין חזקה. (41) אבל אינו יכול לדרוש את סתימת החלון. (42) ומשמע שעל הפתיחה עצמה אינו יכול לערער ואינו יכול לכופ אותה לסתום. (43) שאז אין ההיזק-ראייה גדול ביותר. והרשב"ם כתב שאם החלון קטן אין בו קבע, ולפי זה יכול הוא למחות אף על הפתיחה. (44) שם נט. מימרא של שמואל. (45) אם כי יש בה גם אור (כסף-משנה). (46) והכל תלוי בדעתו של הפותח (כסף משנה). ויש אומרים שצריך שיהא ניכר בחלון שהוא עשוי לאורה, כגון שהוא צר מבחוץ ורחב מבפנים (הגהות מיימוני). (47) וצריך שיהיה לפחות כמלוא מקדח (כסף משנה בשם הרמב"ן). (48) כלומר: כשם שיש דין חזקה בפתחת החלון, כן יש דין חזקה בסתימתו. (49) בגמרא: "ולסתום", ולדעת רבינו, אף בניית כותל מול החלון, בכלל זה. ולדעת הראב"ד בהשגתו כאן אין חזקה בבניין כותל אלא לאחר שלושים יום, כמו בסוכה, להלן פרק ח הלכה ז (לחם-משנה).

ח. מי⁵⁰ שהיה לו חלונות למטה בכתלו, ובא חברו לבנות בפניהן, ואמר לו: אני אפתח לך חלונות

- אין זה אלא בכותל שממול אבל לא בכותל שמן הצד, ועיין מגיד-משנה]. (22) שם כרב זבד. (23) כלומר, עושה אותו צר למעלה.

ה. בנה²⁴ שני פתלין משני צדי החלון - צריך להיות ביניהן רחב ארבע אמות²⁵, והחלון באמצע הארבע²⁶. ולא²⁷ יספך על גביהן, אלא אם כן הרחיק הספוך מן הכתל שיש בו החלון ארבע אמות, פדי שלא יאפיל עליו²⁸. לפיכך, מי²⁹ שבא לפתח חלון לחצר חברו, בין חלון גדולה בין חלון קטנה, בין למעלה בין למטה - בעל החצר מעכב עליו. שהרי אומר לו: תזיק לי בראייה; ואף על פי שהיא גבוהה, תעלה בסלם ותראה.

(24) משנה שם כב. וכפירושה הסופי בגמרא שם כב: (25) כי אחרת הצל מאפיל. (26) היינו, שרוחב החלון הוא בכלל הארבע (ולא כשיטת הטור, שצריך ארבע אמות מחוץ לרוחב החלון - סמ"ע סימן קנד סעיף קטן נז). ואם החלון רחב ארבע אמות, צריך להרחיק שני הכתלים מן החלון טפח, לפחות, מכל צד כמבואר למעלה (מגיד משנה). (27) אינו בתלמוד, אבל הוא פשוט, ונלמד ממה שכתב למעלה (מגיד משנה). (28) כדין כותל מכנגד שצריך ארבע אמות. והמדובר, כשאי אפשר לעלות על גבי הסיכוך, שאם לא כן יש גם חשש שמא יציץ ויראה (למעלה הלכה ב-ג). (29) שם נט. וכדעת רבי אילעא, שאמר שם שאפילו בחלון המצרית (כפירוש רבינו בסוגייה זו, ראה להלן הלכה ר"ז) ואפילו למעלה מארבע אמות - יכול בעל החצר למחות בידו.

ו. הרי³⁰ שפתח חלון לחצר חברו, ומחל³¹ לו בעל החצר; או שגלה דעתו שהניחו, כגון שבא וסיע עמו; או שידע הנזק ולא ערער - הרי זה החזיק בחלון, ואינו יכול אחר כך³² לחזור ולערער עליו לסתום³³. וכיצד³⁴ דינה של חלון זה, שהניחה לפתחה? אם³⁵ ראשו של אדם יכול לפגס ממנה, או³⁶ שהיתה למטה מארבע אמות אף על פי שאין ראשו נכנס ממנה - אין בעל החצר יכול לבנות פגגדה או מצדדיה, אלא אם כן הרחיק³⁷ ארבע אמות, כמו שבאנו³⁸.

(30) שם נח: במשנה, שחלון צורית יש לה חזקה, ומפרשה רבינו בחלון שיש בה היזק ראייה, ואף על פי כן יש לה חזקה. (31) רבינו לשיטתו שבנוקין אין צורך לא בחזקת שלוש שנים ולא בטענה, ראה למעלה פרק ה הלכה ה. (32) היינו, אפילו מיד, שהרי לדעת רבינו אין צורך בשלוש שנים. (33) והיינו, בכל החלונות, אף בחלון קטן, ואף אם הוא למעלה מארבע אמות, שאף על פי שאין בהם דין חזקה לעניין שלא יכול השני לבנות כותל על ידו, יש בהם חזקה לעניין זה, שאינו יכול לסתום את החלון. (34) משנה וגמרא שם נח: ונט. (35) במשנה שם, חילקו בין חלון צורית, שיש בה חזקה ובין חלון מצרית, שאין בה חזקה,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עתיקים לא יחזיקו מעמד. (52) מכלל שאם יש טורח כל שהוא יכול לעכב עליו, ובכלל זה גם בית התבן ובית העצים כמו שאמר בגמרא שם (לחם משנה). (53) אין זה מפורש בגמרא, אבל יש ללמדו מהמבואר למעלה. וראה בבבא בתרא נט. (54) שם נט. בקשר לפתיחת החלון למעלה מארבע אמות, כשאינן שום הזק לשני.

ט. אָבֵל⁵⁵ בַּעַל הַחֲלוֹנוֹת שֶׁרָצָה לְשַׁנּוֹת מְקוֹם חֲלוֹנוֹ, בֵּין לְמַעְלָה בֵּין לְמַטָּה⁵⁶; אֶפְלוּ⁵⁷ הֵיטָה גְדוּלָּה, וְאָמַר: אֶפְתַּח אַחֲרַי קְטָנָה⁵⁸, וְאָסַתֶּם זֶה - בַּעַל הַחֲצַר מְעַכְבֵּי עָלָיו. וְכֵן⁵⁹ אֵינוֹ יָכוֹל לְהִרְחִיב בַּחֲלוֹן בְּלִשְׁתֵּי שָׁנָה.

(55) בבא בתרא ס. במשנה, ושם שאין בעל הפתח יכול לשנות את הפתח, להרחיבו או לעשותו שניים, והוא הדין, לדעת רבינו, בחלון, אם כי לא הוזכר מפורש. (56) שאם היה למעלה מארבע אמות אסור לעשותו למטה ששם מזיק יותר בראייה, ואם היה למטה אסור לעשותו למעלה, וכן דעת רב משה גאון (מגיד משנה). שכשהיה למטה, ידע בעל החצר שבעל הכותל מצוי תמיד ליד החלון ונשמר ממנו, אבל כשעושהו ואינו מצוי תמיד ליד החלון אינו יודע להישמר ממנו בעת שעולה על דעתו לטפס על הסולם ולהופיע פתאום על יד החלון, ולא ידע לשמור ממנו (לחם משנה). (57) מפני הטעמים האמורים. (58) במקום אחר, או למעלה או למטה. (59) שם ס. במשנה, בפתח, והוא הדין בחלון.

י. שְׁנֵי⁶⁰ אֲחִינִי⁶¹ שֶׁחֲלָקוּ חֲצַר מְדַעְתָּן⁶², וְשָׂמוּ הַבְּנָיִם⁶³ וְהַעֲצִים זֶה כַּנְּגָד זֶה, וְלֹא הִשְׁגִּיחוּ עַל שׂוּמַת הָאֲוִיר⁶⁴, וְהִגִּיעַ לְאֶחָד מֵהֶן בְּחֲלָקוֹ תְּרִבֵּץ הַחֲצָר⁶⁵, וְלִשְׁנֵי הָאֲכַסְדָּרָה⁶⁶, אִם רָצָה⁶⁷ בַּעַל הַחֲצַר לְבָנוֹת כְּתֵל בְּסוֹף חֲלָקוֹ - בּוֹנֶה⁶⁸ בְּפָנֵי הָאֲכַסְדָּרָה, וְאָף עַל פִּי שְׂמֵאָפִיל עָלָיו, שֶׁהָרִי לֹא שָׂמוּ הָאֲוִיר.

(60) שם ז. כרב חמא. (61) והוא הדין שותפים (הגהות מיימוני). (62) ושכתו לשום את האוויר, שאילו היו חולקים בבית-דין, היו וודאי עושים השומא כהוגן ולא היו מסיחים דעתם מלשום את האוויר. (63) היינו, שזה שקיבל את הבניין העלה לזה בדמים את הפרש, ששוים הבניין והעצים נגד המגרש הריק. (64) יש אומרים שאין זה אלא אם הדגישו שהעלאת דמים זו מכוונת כלפי הייתרון של העצים והבניין, ולכן אין האוויר בכלל השומא, אבל אם שמו סתם: חלק זה נגד חלק זה - גם האוויר בכלל השומא (מגיד-משנה). (65) בגמרא שם: "תריבצא", ופירש רש"י שם: "גינה". ואם כן לדעת רבינו היא גינת החצר. (66) בגמרא שם: "איספלידא", ומפרשה רבינו "אכסדרה" וכן פירשה הר"י שם בתוספות, וכתב שם שרק באכסדרא, שיש לה שלושה כתלים והרביעית פרוצה, יכול להאפיל, שהרי יש בה הרבה אור, אבל בבית רגיל אינו יכול להאפיל, "שבית בלי אור אינו שווה כלום" (רמ"א סימן קנד סעיף כז). (67) והיינו, מיד, לפני שזה יחזיק בו, וראה רש"י שם דיבור המתחיל בדנפשא. (68) ואין זה יכול להסתמך על

אַחֲרוֹת בְּכֵתֵל זֶה עֲצָמוֹ לְמַעְלָה מְאֵלוֹ - הָרִי זֶה מְעַכְבֵּי עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: בַּעַת שֶׁתַּפְתַּח הַחֲלוֹנוֹת תִּרְעִיד אֶת הַכְּתֵל וְתִקְלַקֵּל אוֹתוֹ. וְאָפְלוּ אָמַר: אֲנִי אֶסְתֵּר כָּל הַכְּתֵל, וְאֶבְנֶה אוֹתוֹ לֶךְ חֲדָשׁ, וְאֶעֱשֶׂה בוֹ חֲלוֹנוֹת לְמַעְלָה, וְאֶשְׁכַּר לֶךְ בֵּית שְׁתֹּדֵר בוֹ עַד שְׂאֲבָנָה - יָכוֹל לְעַכְבֵּי עָלָיו, וְאָמַר לוֹ: אֵין רְצוֹנִי שְׂאֲטִירַח מְמָקוֹם לְמָקוֹם⁵¹. לְפִיכָף, אִם לֹא הִיָּה שָׁם טִרַח כְּלָל⁵², וְאֵין צָרִיף לְפָנוֹת - אֵינוֹ יָכוֹל לְעַכְבֵּי עָלָיו, וְכּוֹפִין אוֹתוֹ שֶׁיִּהְיֶה חֲבָרוֹ סוֹתֶם חֲלוֹן זֶה שְׁלִמְטָה מִמֶּנּוּ, וְעוֹשֶׂה לוֹ חֲלוֹן מְלִמְעָלָה; וְשָׂזוּ מִדַּת סָדוֹם⁵³. וְכֵן⁵⁴ כָּל דְּבַר שֶׁהָ נִהְנָה בוֹ, וְאֵין חֲבָרוֹ מְפָסִיד וְאֵין חֶסֶר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו.

~ נקודות משיחות קודש ~

"כָּל דְּבַר שֶׁהָ נִהְנָה בוֹ, וְאֵין חֲבָרוֹ מְפָסִיד וְאֵין חֶסֶר כְּלוּם - כּוֹפִין עָלָיו"

יש לחקור מה יהיה הדין ב"זה נהנה וזה חסר" בחסרון לאחר זמן, אלא שעל-ידי הנאת חברו יוקדם החיסרון וההיזק, ואם לא יוקדם לא יינה חברו כלל, ויוזק זה בוודאי לאחר זמן.

אם הטעם הוא שאין לו לעכב הנאת חברו שאינה גורמת לו לחסרון, הרי שיש לכופו גם במקרה הנ"ל (שהרי החסרון יבוא ממילא).

אבל אם הטעם הוא שכופין אותו רק כאשר אין הנאת חברו קשורה עם החסרון שלו, הרי שכאן אין כופין אותו.

בנוסף יש לחקור מה יהיה הדין בנוגע לקבוצה שלמה המהנים זה את זה ואינם רוצים להנות אחרים, האם יש לכופם להנות אחרים, שהרי בין כך יהיו חסרים והלא כך היה בסדום שלא רצו לגרום הנאה לאחרים אבל בינם לעצמם היו מהנים זה את זה, וכופין על מדת סדום. או שמא אין לכופם כיון שבכל-זאת מהנים זה את זה.

ויש ללמוד הוראה בעבודת ה' עד כמה נוגע לגרום הנאה לחברו עד כדי כך שכופין על עניין זה ואפילו בני נח חייבין בצדקה ועל כך נענשו אנשי סדום על ש"יד עני ואביון לא החזיקה" (יחזקאל טו, מט.) ומה שלא נמנתה בשבע מצוות, יש לומר א. שנמנו רק מצוות שב ואל תעשה. ב. שכלולה במצוות דינים שעניינה יישוב העולם.

(על פי יין מלכות' ספר קנין סימן יז מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

(50) שם ז. מימרא של רב חמא. (51) בגמרא שם השיבו כך על הטענה שישתור את כל הבית, ואילו על סתירת הכותל לבדו, השיבו שכותל חדש אחד עם שלושה כתלים

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

10) שם, במשנה. (11) שזהו מקום חשוב. (12) היינו, אם לא מיחה בעל החצר, כמבואר למעלה. (13) היינו, למניעת הבנין במקום הזוי, זכות שיש רק בזיו טפח. זהו פירוש הפסקא במשנה: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות". (14) אבל החזיק בזיו להשתמש בו ולמנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, כמבואר למעלה. (15) וזהו הפירוש של הפסקא במשנה: "פחות מטפח אין לו חזקה ואין יכול למחות", וכדברי רב הונא.

ג. הִיָּה¹⁶ הַזֵּיז שְׁהוּצִיא רָחֵב טַפַּח, וּמִשׁוֹף בְּאוּרֵי חֲצֵרוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ אֲרַבְעָה טַפָּחִים¹⁷, וְלֹא מִתְּחֵל בּוֹ - הַחֲזִיק בּוֹ בְּאַרְבָּעָה עַל אֲרַבְעָה¹⁸; וְאִם רָצָה לְהַרְחִיב אֶת הַזֵּיז עַד שְׁנַיִם עָשָׂר אֲרַבְעָה עַל אֲרַבְעָה¹⁹ - הָרִי זֶה מִרְחִיב. וְאֵין פֶּעַל הַחֲצֵר יְכוּל לִבְנוֹת בְּאוּרֵי חֲצֵרוֹ תַּחַת הַזֵּיז פְּלוּם, אֶלָּא אִם בֶּן הַנִּיחַ לוֹ תַּחְתּוֹ גִּבַּח אֲוִיר עֲשָׂרָה טַפָּחִים²⁰, כְּדִי שְׁלִישְׁתָּמֶשׁ בְּזֵיז.

16) שם בגמרא, מימרא של רבי אסי או רבי יעקב בשם רבי מני, וכפירושה על-ידי אביי. (17) היינו, זיו שרחבו טפח וארכו ארבעה. (18) שכיון שנתרצה לו באורך של ארבעה, שהוא מקום חשוב, נתרצה לו גם ברוחב ארבעה, שאין מקום חשוב בפחות מארבעה על ארבעה (רשב"ם). ורבינו כאן לשיטתו להלן (פי"א ה"ד) שבנוקים ושעבודים לא צריך טענה, ומספיקה מחילה או העדר מחאה. ולדעת הראב"ד, לא החזיק אלא אם הוא מחמת טענה "לפי שזה מקום חשוב, ואינו נקנה במחילה, אלא דוקא בטענת מכר או מתנה" (מגיד-משנה). (19) ורק עד ארבעה רוחב ולא יותר, ואפילו יש באורך יותר מארבעה (מגיד-משנה בשם רשב"ם). (20) שיעור זה לא נזכר בגמרא, אבל סברא היא, שהרי דירת-בית היא עשרה טפחים, וכמו כן תשמיש הזיו (מגיד-משנה). והרי"ף כתב שמשאיר לו תחת הזיו שיעור ארבעה טפחים.

ד. הַמְעַמִּיד²¹ סֵלֶם קָטָן²², שְׁאִינִי²³ לוֹ אֲרַבְעָה (חֲזָקִין) [חֲזָקִין]²⁴, בְּצַד פְּתָלוֹ בְּתוֹף חֲצֵר שֶׁל חֵבְרוֹ²⁵ או בְּתוֹף שְׁדֵהוּ²⁶ - לֹא הַחֲזִיק בְּנֹקֶז זֶה²⁷; וְכָל זֶמֶן שְׁיִרְצָה בְּעַל הַחֲצֵר - בּוֹנֵה בְּצַד סֵלֶם²⁸ וּמִבְּטֵל תְּשַׁמִּישׁוּ. וְאִם²⁹ הָיָה סֵלֶם גְּדוֹל³⁰, שְׁיֵשׁ לוֹ אֲרַבְעָה (חֲזָקִין) [חֲזָקִין]³¹ או יֵתֵר - הַחֲזִיק; וְאִם בָּא לִבְנוֹת וּלְבַטֵּלוֹ - בְּעַל הַסֵּלֶם מְעַכֵּב עָלָיו עַד שְׁיִרְחִיק פְּשֻׁעוֹר, שְׁהָרִי מְחַלֵּל³² לוֹ לְהַעֲמִיד סֵלֶם גְּדוֹל. לְפִיכָּךְ³³, כְּשִׁיבֹא בְּעַל הַגָּג לְהַעֲמִיד סֵלֶם גְּדוֹל - בְּעַל הַחֲצֵר יְכוּל לְמַחֵת, כְּדִי שְׁלֹא יַחֲזִיק עָלָיו. אָבָל אִם הַעֲמִיד סֵלֶם קָטָן - אֵינוֹ יְכוּל לְמַנְעוֹ³⁴; שְׁהָרִי אוֹמְרִין לוֹ: אֵין עָלֶיךָ הַפֶּסֶד בְּזֵה³⁵, כָּל זֶמֶן שֶׁתִּרְצָה³⁶ - תִּטְלָנוּ³⁷.

21) שם נח: במשנה. (22) והיינו "סולם המצרי" שבמשנה, שם. (23) כפירושה של תלמידי רב ינאי, שם נט. (24) כ"ה ברמב"ם בדפוס רומי, וכן הוגה בכ"י רומי בגמרא שם, וכן הוא בעיטור ערך מחאה (דק"ס שם עמוד 180

חזקת האבות, שאין היורש יכול לטעון, שהוא רוצה לגור כמו שגרו אבותיו (הגהות מיימוני).

פֶּרֶק שְׁמִינִי

1) נתבאר משפטי הזיוין שיש לאחד על האחר, והסולמות והצינורות המקלחות מים, ונעיצת הקורות בכתלים.

א. הַמְּבַקֵּשׁ² לְהוּצִיא זֵיז³ מִפְּתָלוֹ עַל אֲוִיר חֲצֵר חֵבְרוֹ פֶּלֶ שְׁהוּא⁴ - בְּעַל הַחֲצֵר מְעַכֵּב עָלָיו⁵; שְׁהָרִי מְזִיקוֹ בְּרֵאָה⁶ בְּעַת שְׁתוּלָה בּוֹ⁷ וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בּוֹ⁸. הוּצִיא אֶת הַזֵּיז וְלֹא מִתְּחֵל בּוֹ לְאַלְתֵּר בְּעַל הַחֲצֵר - הָרִי הַחֲזִיק בְּעַל הַזֵּיז⁹.

2) משנה וגמרא בבא-בתרא נט. ונט: (3) "הוא הבנין היוצא מן הכותל" (רבינו בפירוש המשנה שם). (4) אפילו הוא פחות מטפח. (5) שם, בדברי רב הונא. (6) ולולא טענה זו, לא היה יכול למנוע את בעל הזיו מלהשתמש באויר חצרו, שהרי זה נהנה וזה לא חסר, וכופין אותו על מדת סדום (שם). (7) שאם כי אינו ראוי לשימוש מלא, לרגל קוטן שטחו - ראוי הוא לתלות בו חפצים, ואז בעת פעולת-שימוש זו, עלול הוא להזיק בראיה. (8) היינו, מבלי להכנס לחצר חבירו, אלא מוציא ידו דרך חלון ותולה. ואינו יכול לטעון: אחזיר את פני ולא אזיקך, כי בעל החצר טוען כנגדו: שמא תפחד לעשות כך, או תעשה עצמך מפחד, ובינתיים תסתכל בחצר, ותזיקני בראיה (גמרא שם). (9) כלומר, מכיון שיכול היה למחות ולא מיחה, החזיק זה לאלתר ואינו צריך לחזקת שלש שנים (ראה להלן פי"א הלכה ד). ומועילה חזקה בהזיק ראה באופן זה (ראה למעלה פי"ז הלכה א). וחזקה זו אינה אלא לענין שיכול להשתמש בזיו זה בחצר חבירו, וכן למנוע מבעל החצר מלהשתמש בו, אבל אינו יכול למחות בבעל החצר מלבנות תחת הזיו, כשם שיכול למנוע בזיו שהוא טפח (להלן הלכה ב). וזה לשון המשנה שם: "הזיו עד טפח יש לו חזקה ויכול למחות, פחות מטפח אין לו חזקה ואינו יכול למחות". ומפרשה רב הונא שם, בבעל הגג שהוא יכול למחות בבעל החצר בזיו טפח ואינו יכול למחות בפחות מטפח, אבל בעל החצר יכול למחות אפילו בפחות מטפח, וברור הדבר שאם לא מיחה בעל החצר, שוודאי החזיק בעל הגג, אפילו בזיו פחות מטפח. ואם כן, מה שאמרו במשנה שבפחות מטפח אין לו חזקה, על-כרחנו שאין זה לענין השימוש בו, שלענין זה בוודאי יש לו חזקה, מאחר שלא מיחה בו בעל החצר, אלא לענין מניעה מבעל החצר לבנות תחתיו, ועל זה אמרה המשנה שאינו יכול למחות בו, אבל לענין שימושים יש לו חזקה ויכול לעכב לבעל החצר מלהשתמש בו. וכן הוא בפירוש המשניות לרבינו שם.

ב. הִיָּה¹⁰ הַזֵּיז טַפַּח¹¹ - הַחֲזִיק¹² בְּאוּרֵי¹³ הַחֲצֵר בְּנִגְדוֹ; וְאִם רָצָה בְּעַל הַחֲצֵר לִבְנוֹת תַּחַת הַזֵּיז וּלְבַטֵּל תְּשַׁמִּישׁוֹ - בְּעַל הַזֵּיז מְעַכֵּב עָלָיו. וְאִם אֵין בְּזֵיז טַפַּח - לֹא הַחֲזִיק בְּאוּרֵי הַחֲצֵר¹⁴; וְכָל עַת שְׁיִרְצָה בְּעַל הַחֲצֵר לִבְנוֹת תַּחְתּוֹ וּלְבַטֵּל תְּשַׁמִּישׁוֹ שֶׁל זֵיז - אֵין בְּעַל הַזֵּיז יְכוּל לְעַכֵּב עָלָיו¹⁵.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

(ראה להלן) - ודאי יכול לעכב, שכל שיש לו חזקה - יכול הוא למחות (הגר"א סימן קנב ס"ק כב). (42 משנה, שם. 43) במשנה, שם: "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה (ראה להלן), המזחילה יש לה חזקה". ורבינו התחיל בצינור (=במרזב) ובמזחילה, וגמר בצינור בלבד. וכוונתו לומר שאפילו צינור יש לו חזקה, וכל-שכן מזחילה, וראה ביאור הגר"א שם ס"ק כג. [ואין רבינו מחלק במרזב בינו לבינ מקומו, כמו ששנו במשנה שם, משום שרבינו מפרש משנתנו לנין חזקת בעל החצר, אם בעל הגג רשאי לעקור את המרזב ממקום למקום או לקצרו כדלהלן, ולא בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה להלן). ומתוך זה, שאנו דנים אם בעל הגג יכול לעקרו או לקצרו, אנו למדים, שבעל החצר ודאי אינו יכול לעקרו, ואולי גם לא לשנותו ממקום למקום, הרי שבעל הגג החזיק בצינור]. (44) שם נט. מימרא של רב יהודה בשם שמואל. (45) רבינו מפרש מה שאמר (שם נח): רב יהודה בשם שמואל, בפירושו למשנה שם "המרזב אין לו חזקה ויש למקומו חזקה": "הכי קאמר, המרזב אין לו חזקה מרוח אחת (שאפשר להחזירו בצד אחר), ויש למקומו חזקה משתי רוחות" (שאי-אפשר לעקרו לגמרי) - שאין המדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (כמו שפירש הרשב"ם), אלא בחזקת בעל החצר על בעל הגג (וכמימרא של שמואל שם נט. שהובאה למעלה). ולפי"ז ברור הדבר כי לבעל הגג יש חזקה על המרזב, ובעל החצר אינו יכול לעקרו ואולי אף לא להחזירו מצד לצד (ראה למעלה הערה מב). אלא שהראב"ד השיג על רבינו והעיר עליו: הלא הלכה זו רב יהודה אמרה בשם שמואל, ואם כן האיך אפשר לפרשה במשנתנו? (46) כן מפרש רבינו בדברי רבי חנינא (שם נח): בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם היה ארוך מקצרו, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו" - שאף לפי דבריו אין המדובר בחזקת בעל הגג אלא שוב בחזקת בעל החצר, כנ"ל. [והמזחילה יש לה חזקה", כלומר: אם בעל הגג רוצה לקצר את המזחילה כדי למעט את מימיו של בעל החצר - בעל החצר מעכב עליו. ועיין ראב"ד]. (47) לא כתב רבינו אלא צינור בלבד, אבל במזחילה מעכב בעל החצר שלא להחזירו ושלא לקצרו, כנ"ל. (48) שם מדברי רב ירמיה בר אבא בפירושו למשנה הנ"ל: "המרזב אין לו חזקה, שאם רוצה לבנות תחתיו בונה, ויש למקומו חזקה, שאם בא לעוקרו אינו עוקרו". [וכאן גם רבינו מודה שהמדובר בחזקת בעל הגג על בעל החצר (ראה למעלה). ומזחילה יש לה חזקה, שאם יבנה בעל החצר יערער יסודות המזחילה הבנויה על-פי הרוב באבן וטיט. ולכן לא הזכיר רבינו אלא צינור ולא מזחילה, והראב"ד חשב, כנראה, שגם בלא זה מתפרשת בחזקת בעל החצר על בעל הגג, ולכן שאל: מה לו לבעל החצר, אם בעל הגג עצמו רוצה לערער בנין המזחילה שלו?]. (49) כמבואר למעלה הלכה א. והמדובר בצינור שגדלו טפח (ראה למעלה הלכה ב, שגם ביזו הדין כן). וראה בסמ"ע סימן קנב ס"ק כא. (50) ואין הבנין מפריע לזה. מה-שאי-כן ביזו, שצריך לתלות עליו.

ו. מ"י⁵¹ שהוידד מ"י גגו על חצר חבירו, ולא מזה

הערה ח). אבל ברמב"ם כ"י תימן: "חוקים" = חוקים. וכ"ה בגמרא שם בספרים שלפנינו. והם שלבים = מדריגות. (25) שסומך את הסולם על כותלו בצד השני, שבתוך חצר חבירו, וכך פירשו הרשב"ם והרא"ש. וראה בסמ"ע סימן קנב, ס"ק כט. (26) פירט גם שדה וגם חצר, להורות כי החצר הזה דומה לשדה שאין בו היזק ראייה, היינו שאין שם בית (ש"ך שם ס"ק י, בשם ב"ח). שאם לא כן, ודאי יכול למנוע מלהעמיד סולם קטן, כשם שיכול למנוע מלהוציא זיו (למעלה הלכה א), וראה להלן בסוף ההלכה. (27) מכיון שהוא קטן, אין בעל החצר מקפיד עליו, ואינו מוחה. ואין שתיקה זו נחשבת כמחילה, שהיא היסוד של החזקה. (28) אבל אינו יכול למנוע מלהשאיר את הסולם, ראה להלן בסוף ההלכה. (29) משנה, שם. (30) והיינו "סולם צורי" שבמשנה, שם. (31) ראה למעלה הערה כג. (32) רבינו לשיטתו, שמחילה לבד מספיקה לרכישת חזקה זו. (33) מסקנת רבינו, ואינה מפורש במקור התלמודי. (34) כלומר: כל זמן שאינו רוצה לבנות במקום הסולם, אינו יכול להכריח אותו לסלקו. (35) והוא בכלל מה שאמרו חז"ל בכמה מקומות: כופין על מדת סודם, שהרי זה נהנה וזה לא חסר. (36) היינו, להנות במקום הסולם. (37) ואין כאן משום היזק ראייה כמו ביזו (למעלה הלכה א), מכיון שאינו יכול להשתמש בסולם זה אלא אם נכנס לחצר חבירו, ועל זה הוא צריך לבקש רשות מחבירו, ואם צפוי לו היזק ראייה, יכול חבירו למנוע זאת ממנו תמיד (מגיד-משנה), וראה למעלה הערה כה, מה שכתבנו בשם הב"ח.

ה. הרוצה³⁸ להוציא צנור³⁹ על חצר חבירו, פדי שיקלח שם המים, או שיעשה מזחילה⁴⁰ על פתלו, פדי שיהיו המים נזחלין ויורדין לחצר חבירו - בעל החצר מעכב עליו⁴¹. ואם⁴² לא מזה בו - החזיק זה בצנור⁴³. רצה אחר פה לסתם⁴⁴ הצנור - בעל החצר מעכב עליו; שפשם שהחזיק בעל הגג לשפף מימיו לחצר חבירו, פה החזיק בעל החצר שיהיו מימיו גגו של חבירו פאין אצלו לרשותו. רצה בעל הגג לעקור הצנור מצד זה ולהחזירו מצד אחר⁴⁵, או שהיה ארוך ורצה לקצרו⁴⁶ - אין בעל החצר יכול לעכב עליו; שלא החזיק אלא במימי הגג, והרי הם פאים אצלו מפל מקום⁴⁷. וכך⁴⁸ אם רצה בעל החצר לבנות תחת הצנור - אין בעל הגג יכול לעכב עליו; שאין הצנור עשוי לתשמיש פזיו, פדי שיהחזיק באויר החצר⁴⁹, שאינו עשוי אלא לקלוח המים⁵⁰.

(38) שם נח: במשנה. ויוצא גם מהמימרא של רב יהודה בשם שמואל, שם נט. (39) הוא "מרזב" שבמשנה שם, והוא ה"צינור" שבדברי שמואל שם, והוא עשוי כך שמימיו מקלחין מרחוק לתוך החצר ולא זוחלים על פני הכותל. וקובעים אותו פעם פה ופעם פה במזחילה (=הוא הצינור הגדול המחובר לגג). (40) משנה, שם. והוא צינור גדול נמשך לאורך הכותל, שמימיו נזחלים מעל הגג על פני הכותל. (41) מכיון שנראה במשנה שם שיש להם חזקה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לקבע, או אולי לסוכת החג לכל שנה ושנה. מה שאין-כן בסוכת צל, שאין דרכה אלא לשלשים יום, וראה ברש"י שם ד"ה ואי סוכה דמצוה. (70 שם. 71) שזה סימן ברור שכוונתו לקבע. (72) תוספת של רבינו בהתאם לשיטתו. ומקור דבריו בבבא-בבא-בבא-בבא. (הגר"א שם ס"ק מז).

ח. מ"ז ⁷³ שֶׁהַחֲזִיק בְּכֶתֶל זֶה בְּקוֹרֵה אַחַת - אֵינוֹ יָכוֹל לְהַחֲזִיק בְּקוֹרֵה שְׁנִיָּה; שֶׁהָרִי לֹא מַחֵל לוֹ אֶלָּא עַל הָאַחַת. בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים? בְּשֶׁהוֹדָה שְׂאִין הַפֶּתֶל זֶה ⁷⁴ שְׁלוֹ, אֶלָּא חִבְרוּ מַחֵל לוֹ עַל הַכְּנַסַּת קוֹרֵה זֶה; אֲבָל אִם טָעַן: שֶׁפֶתֶל זֶה ⁷⁵ שֶׁתָּף אָנִי בִּפְהַ ⁷⁶, הוֹאִיל וְהִשְׁתַּמֵּשׁ בִּפְהַ בְּקוֹרֵה אַחַת - נֶאֱמַן ⁷⁷, וּמִשְׁתַּמֵּשׁ בְּכָלֹ, אַחֵר שֶׁיִּשְׁבַּע שְׁבוּעַת הַסֵּת ⁷⁸ שֶׁהוּא שֶׁתָּף בְּכָל הַפֶּתֶל.

(73) אין מקור מפורש להלכה זו, אך היא יוצאת מהויכוח שבין רב נחמן ורב יוסף (שם ו.) אם מחזיקים מקורה קטנה לכבדה (ראה למעלה) - הרי שאף המיקל לא היקל אלא באופן זה, אבל לענין הכנסת קורות נוספות - לא נחלקו (מגיד-משנה). (74) בכ"י תימן: "הכותל הזה". (75) שעד עכשיו היה בחזקת השני (כסף-משנה). (76) מתחילת בנייתו (מ"מ). וראה להלן. ובכ"י תימן: בו. (77) מיד, ואינו צריך חזקת ג' שנים, כיון שטוען שהוא שותף מתחילת הבנייה (מגיד-משנה), ומקור להלכה זו מה שאמרו (בבא בתרא ו.) "אמר רב הונא, בי כוי לא הוי חזקה", וזוהי ההלכה המבוארת להלן: "היו קורותיו של ראובן בתוך הכותל וכו'", ולדעת רבינו שאם החזיק בקורה אחת אינו יכול להחזיק בקורה שניה, כנ"ל, מה חידוש יש כאן בדין זה של "בי כוי" שעוד לא נשתמש כלל בכותל? אלא על-כרחנו שכאן מדובר בטענת שותפות, ומשמיענו בזה שכל זמן שלא השתמש אין לו חזקה - הרי שאם כבר השתמש יש לו חזקה (הגר"א סימן קנג, ס"ק מט). (78) כדין כל מחזיק בקרקע שלש שנים, וטוען שלקחה (פי"א מהלכות טוען ונטען הלכה א).

ט. ה"ז ⁷⁹ קוֹרוֹתָיו שֶׁל רְאוּבֵן בְּתוֹךְ הַפֶּתֶל ⁸⁰, וּבְצַד שְׂמֵעוֹן מְקוֹמוֹת חִפְרוּיִן לְהַכְנִיס ⁸¹ בָּהֶן רְאִישֵׁי הַקּוֹרוֹת - לֹא הַחֲזִיק ⁸² בָּהֶן שְׂמֵעוֹן לְהַכְנִיס בָּהֶם ⁸³ קוֹרוֹת, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְטַעַן שֶׁהוּא שֶׁתָּף בוֹ. שֶׁהָרִי אֵין לוֹ בֹּו תִּשְׁמִישׁ ⁸⁴, וְיָכוֹל ⁸⁵ רְאוּבֵן לְטַעַן: שֶׁאֲנִי חִפְרָתִי מְקוֹמוֹת אֵלוֹ בְּצַדָּךְ, פְּדִי שִׁיְהִיו מוֹכְנִים עַד שֶׁתִּקְנֶנָּה מִמֶּנִּי אוֹ שֶׁתִּבְקַשׁ מִמֶּנִּי וְאֶמְחֵל לָךְ, וְתִכְנִיס הַקּוֹרוֹת בְּלֹא חִפְרִיָּה בְּפֶתֶל, פְּדִי שֶׁלֹּא יִתְמַטְמֵט ⁸⁶ פֶּתְלִי בְּעַת חִפְרִיָּה.

(79) שם, מימרא הנ"ל של רב הונא. (80) ובזה הוחזק הכותל בשלו. (81) מוכנות להכניס, אבל זה עדיין לא הכניס. (82) מטעם מחילה, לפי שלא היה לו עדיין מה למחול ונגד מה למחות. (83) בכ"י תימן: בהן. (84) כנ"ל, שהמדובר בטענת שותפות. (85) כן הוא שם, בסוף דברי רב הונא. (86) יתמוטט. ובכ"י תימן: "יתנדנד".

בו, וְהַחֲזִיק בְּדָבָר זֶה: אִם הַמַּיִם מְנַטְפִּין ⁵², וְרָצָה לְקַבֵּץ לְמַקּוֹם אֶחָד וְלַעֲשׂוֹתָם צְנוּר - עוֹשֶׂה ⁵³. וְכֵן ⁵⁴ אִם הָיוּ בְּאֵין דֶּרֶךְ צְנוּר מְמַקּוֹם אַחֵר, וְחִלְקוֹן ⁵⁵ עַל רַחֵב הַפֶּתֶל וְהַחֲזִירָן נוֹטְפִין - עוֹשֶׂה. וְאֶפְלוּ ⁵⁶ לְכַנּוֹת עַל גִּגּוּ מִמֵּין צְרִיף ⁵⁷, עַד שֶׁיִּרְדוּ הַמַּיִם בְּמַהְרָה ⁵⁸ לְחֻצֵר חִבְרוּ - בּוֹנֵה; שֶׁהָרִי הַחֲזִקוּ מִימּוֹ שֶׁל זֶה לִירֵד לְחֻצֵר חִבְרוּ.

(51) בבא-בבא ה. ויכוח בין רב נחמן ורב יוסף, שנמסר בשני לשונות. (52) שהן יורדין טיפין טיפין על פני הכותל. (53) שהמים יורדים עכשיו במרוכז דרך הצינור, וזה יותר נוח לבעל החצר, ולפיכך הכל מודים בזה שמותר. (54) לפי הלשון הראשון, סובר כן רב יוסף. ואילו לפי הלשון השני, סובר כן גם רב נחמן. (55) שהסיר את הצינור, והמים שוב מתפשטים על פני כל הכותל. (56) כרב יוסף לפי הלשון האחרון, "ועבד עובדא בצריפא דאורבני". (57) בנין, שאין לו גג וראשי הדפנות דבוקות זו בזו, כזה: A. וראה בפ"ד מהלכות סוכה הלכה ז. (58) שמתוך שהגג משופע, יורדים המים במהירות יתר, וכן כתב ר"י מיגאש.

ז. פֶּתֶל ⁵⁹ שְׂבִין רְאוּבֵן וְשְׂמֵעוֹן: אִם הָיוּ שֶׁתָּפִין בֵּה - שְׁנֵיהֶם מִשְׁתַּמְשִׁין בוֹ; זֶה חוֹפֵר מְצַד זֶה וּמְכַנֵּס קוֹרוֹתָיו כָּל שְׁהֵן ⁶⁰, וְזֶה חוֹפֵר מְצַד זֶה וּמְכַנֵּס קוֹרוֹתָיו. הֵיָה הַפֶּתֶל שֶׁל רְאוּבֵן לְבָדוֹ - אֵין שְׂמֵעוֹן יָכוֹל לְהִשְׁתַּמֵּשׁ בוֹ ⁶¹. חִפְרוּ ⁶² שְׂמֵעוֹן בְּכֶתֶל זֶה, וְהַכְנִיס בֵּה קוֹרֵה אַחַת, וְשֶׁתָּק ⁶³ רְאוּבֵן וְלֹא מַחָה בוֹ - הַחֲזִיק בְּמַקּוֹם הַקּוֹרֵה. אֶפְלוּ הֵיָתָה קִטְנָה, וְרָצָה שְׂמֵעוֹן לְהַחְלִיפָה בְּקוֹרֵה גְדוֹלָה וְעָבָה - מַחְלִיף ⁶⁴. הֵיָתָה ⁶⁵ הַקּוֹרֵה סֵפֶת עֲרֵאִים ⁶⁶: כָּל שְׁלֹשִׁים יוֹם - לֹא הַחֲזִיק בֵּה סֵתָם, שֶׁהָרִי רְאוּבֵן אוֹמֵר: לֹא מַחְלִתִּי וְהַנְּחִיתִי, אֶלָּא מִפְּנֵי שֶׁהוּא עֲרֵאי; לְאַחֵר שְׁלֹשִׁים יוֹם - הַחֲזִיק, שְׂאֵין זֶה עֲרֵאי. וְאִם ⁶⁷ סֵפֶת יְמֵי הַחֵג הִיא: כָּל שְׁבַעַת יְמֵי הַחֵג ⁶⁸ - לֹא הַחֲזִיק; לְאַחֲרָי ⁶⁹ שְׁבַעָה - הַחֲזִיק. וְאִם ⁷⁰ חִבְרוּ רֵאשׁ הַקּוֹרֵה בְּפֶתֶל בְּטִיט ⁷¹ - מִיַּד הַחֲזִיק. וְהוּא ⁷² שֶׁיִּבְיֵא רְאִיָּה שְׂרָאוּבֵן סִיעַ עֲמוֹ, אוֹ רָאָה וְלֹא מַחָה.

(59) בבא-בבא ה. (60) אף אם כבדים הם, אבל לא יותר על המדה, והולכים בזה אחר המנהג (רמ"א סימן קנג סעיף יד). (61) פשוט. וכן נראה במשנה שם, ובגמרא שם ו. כמימרא של רב נחמן שתוכנה הובא להלן. (62) שם ו. וראה למעלה הערה נ. (63) רבינו לשיטתו, שבחזקות אלו אין צורך לא בשלש שנים ולא בטענה (מגיד-משנה). (64) כלשון שני של רב נחמן, וכרב יוסף. (65) שם ו: מימרא של רבינא. (66) סוכה קייצית שעשויה לצל בלבד (שם). (67) שם. (68) שבעה לאו דוקא, אלא שמונה, שהרי בשמיני-עצרת אינו יכול לסתרה (הגהות מיימוניות בשם 'תוספות'). (69) מפני שסוכה זו נעשתה לשם חג, ועכשיו לא צריך יותר לסוכת חג, ואם כן ברור שדעתו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

פָּרֶק הַשִּׁיעוּרִי

1) נתבארו קצת מן הדברים שאין אדם רשאי לעשות בתוך שלו סמוך לרשות חבירו כדי שלא יזיק את חבירו, אם בשניהם שווים כאחד, אם כשהאחד בעל עלייה והשני בעל הבית התחתון. ולא נשלמו.

א. לא יחפור אדם² בור³ ולא שיח⁴ ולא מערה⁵, ולא יביא⁶ אמת המים, ולא יעשה ברכת⁷ המים לשורות⁸ בה פגדים לכבס, בצד פתלו⁹ של חבירו¹⁰, אלא אם כן הרחיק מפתל שלשה טפחים, ויסיד¹¹ פסיד לכתל בור זה או מקנה המים זה או פתל האמה מצד חבירו, פדי שלא יבליעו המים¹² ויזיקו¹³ כתל חבירו.

2) במשנה (בבא-בבא 101): "לא יחפור אדם בור סמוך לבור של חבירו ולא שיח ולא מערה ולא אמת המים ולא נברכת כובסין אלא-אם-כן הרחיק מכותל חבירו שלשה טפחים וסד בסיד". ופירש הראב"ד (ב'שיטה מקובצת' שם יט.) שהמשנה הנ"ל מחולקת לשתי בבות: א. "לא יחפור אדם בור סמוך לבורו של חבירו". ב. "ולא שיח ולא מערה וכו' וסד בסיד". והבבא הראשונה עוסקת בבור שאין בו מים, אלא שמכיון שהבור הוא עמוק הוא מזיק בחפירה, ועל זה אמרו שם: "כל מרא ומרא דקא מחיית, קא מרפית לה לארעאי" (= כל חפירה וחפירה שאתה מכה, אתה מרפה את קרקע). ובבבא זו לא נזכר "וסד בסיד", כיון שאין מתנוא (= לחות מים) אלא נדנוד על-ידי החפירה בלבד. ואילו הבבא השניה בדבר שיח ומערה, שאינם עמוקים ואין חפירתם מזקת כל כך, מדובר כשיש בהם מים, ועל זה אמרו (שם יט.): "רישא היזיקא דמתונתא" (= ברישא, ההיזק משום לחות המים). ולפיכך צריך גם הרחקה שלשה טפחים וגם לסוד בסיד. ומה שאמרו בגמרא (שם יז): "אמר רב יהודה, מכותל בורו שנינו" אין זה אלא על הבבא הראשונה, אבל הבבא השניה שנוצר בה "מכותל חבירו" מדובר בכל כותל בנין, וכנראה שזוהי גם דעת רבינו כמו שיבואר להלן (דגל ראו'בן' חלק שלישי סימן מ). 3) רבינו שינה מדרכו של התנא. שחילק המשנה לשתי בבות, ודיבר בבבא הראשונה בבור שאין בו מים, שאין בו צורך לסוד בסיד - אלא כלל בור ושיח ומערה וכו' והמדובר בבור שיש בו מים, כמו שיח ומערה ואמת המים וכו', וכמו שמסיים בסוף: "כדי שלא יבליעו המים וכו'". ודין בור שאין בו מים הביא להלן הלכה י, עיין שם (דגל ראו'בן' שם). 4) אף הוא מין בור, שהוא ארוך ואינו עמוק כל-כך כמו בור. 5) אף היא כבור, אלא שהיא מרובעת ומכוסה בתקרה. 6) תעלה שרחבה אמה. 7) במשנה: "נברכת", והיא חפירה בקרקע, ובה מתקבצים מי הגשמים. ויש צורך לפרט אמת המים לחוד ובריכה לחוד, שבאמת המים, המים נגריים תמיד. ובבריכה המים נקווים ועומדים, ויש בכל אחד מהם חיוב ושלילה (גמרא שם יט.). וראה פירוש המשניות לרבינו. 8) בגמרא שם יט, חילקו בין "מחמצן" המתאים לזה שהובא כאן, לבין "נדיין" שדינו הובא להלן, הלכה ה. 9) היינו כותל בנין של חבירו, וראה למעלה הערה א. 10) כן הוא בדפוס רומי, וכעין זה בכ"י

תימן, וכן נכון. 11) "ו" החיבור מורה, שצריך שני דברים: גם הרחקת שלשה טפחים, גם לסוד בסיד. וכן הוא בגמרא שם יט. "פשיטא, דוסד בסיד, תנן". כלומר, שצריך שניהם, ואע"פ שדחו זאת בסוגיא הנ"ל - סובר רבינו שאין להתחשב עם הדיחוי, וה"פשיטא" הנ"ל נשארת בתקפה. 12) שם יט. וראה למעלה הערה א. 13) וצריך לומר שזהו כמו נזק בידים, שהרי בלי זה אנו פוסקים כרבי יוסי, שעל הניזק להרחיק את עצמו, וראה דברי רבינו להלן בפרק י הלכה ה.

ב. מרחיקין¹⁴ את הגפת¹⁵ ואת הזפת¹⁶ ואת המלח ואת הפסיד ואת הסלעים¹⁷ מפתלו של חבירו שלשה טפחים, או¹⁸ סד פסיד. ומרחיקין¹⁹ את הזרעים²⁰ ואת המחרשה²¹ ואת הגמא²² שמתקבץ בה מימי רגלים²³ מן הפתל²⁴ שלשה טפחים²⁵.

14) המשך המשנה, שם. 15) פסולת הזיתים, אחרי שמוציאין את השמן" (רבינו בפירוש המשניות). ובמסכת שבת פ"ד משנה א, כתב רבינו: "וכן פסולת השומשמיין". וכן בגמרא שם מז: וראה בפ"ד מהלכות שבת הלכה א והערה ב]. 16) בכ"י תימן: "הזבל" (וכן הוא במשנה, שם). וכן הגיה מרכת-המשנה מדעתו, וראה לחם-משנה. וכל אלו מקלקלים את הכותל מחמת החום שבהם, ראה בהלכות שבת שם. 17) והם מחלידים את האדמה מתחת לכותל, והופכים אותה עפר תיחוח (שם יט. ב'תוספות' ד"ה משום, בשם ר"ח). 18) כאן ברור, שמספיק אמצעי אחד אף לרבינו. בגירסתנו מפורש במשנתנו שם: "או סד בסיד", ואף לדברי ה'תוספות' (שם ד"ה וסד בסיד) שהעלו מתוך דיון את הגירסא: "וסד" (=ב"ו"ו החיבור) - יוצא מפורש, מתוך השקלא וטריא בגמרא יט. שכאן מספיק אמצעי אחד. וראה בלחם-משנה למעלה הלכה א. 19) אף זה, המשך המשנה שם. 20) בשקלא-וטריא בגמרא שם, סמכו את הטעם של כל הבבא הזאת: משום רטיבות. אך בזרעים, נאמר טעם מיוחד, והוא: "שמחלידים את הקרקע ומעלים עפר תיחוח" (שם יט): וכתב רבינו בלשון כללית, כי המדובר גם כשזרעו במפולת יד, בלי מחרישה, שהרי אז יש טעם אחר לאסור, כמו שהעלו בגמרא. וראה בלחם-משנה. 21) בגמרא שם, ציינו, שמדובר כאן בחרישה לאילנות, ובארץ ישראל, שאין צורך בבריכת מים, כי אחרת הרי יש נימוקים אחרים לאסור. ורבינו כתב בלשון סתמית, הכוללת כל המקרים, וראה לחם-משנה. 22) במשנה, שם: "מי רגלים". ובגמרא (שם יט): פירשה לדעת רבה בר בר חנה, המתיר להשתין מים בצד כתלו של חבירו, ב"שופכין". ופירשה רבינו "גומא" (דלא כרש"י ור"י מיגאש שפירשו שמקבץ מי רגלים ושופכם בבת אחת). ואע"פ שרבינו פסק (להלן הלכה ו) שלא כרבה בר בר חנה, אלא "לא ישתין אדם מים בצד כתלו של חבירו אלא-אם-כן הרחיק ממנו שלשה טפחים" - כתב רבינו כאן "גומא" משום שכותל האמור כאן כולל גם כותל-אבנים שהמשתין מים אצלו אין צריך להרחיק אלא טפח אחד בלבד (ראה להלן שם), ואילו ב"גומא" צריך להרחיק גם ממנו שלושה טפחים (כסף-

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ז. מְרַחֵקִין⁴³ אֶת הַסֵּלֶם מֵהַשׁוֹכֵף אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּדֵי שְׁלָא תִקְפֹּץ הַנְּמִיחָה⁴⁴ בְּעֵת שְׁמִינַח הַסֵּלֶם⁴⁵, וְתַעֲלֶה לְשׁוֹכֵף וְתֵאָכַל הַגּוֹזְלוֹת⁴⁶.

(43 שם כב: במשנה. (44) חיה קטנה, הטורפת עופות. (45) שאז נקרא זה מזיק בידיים, שגם רבי יוסי (שרבינו פוסק כמותו, לקמן פ"ה ה"ה) מודה בזה. (46) אם כי אין זה אלא גרם נזק בלבד, והגורם נזק פטור מלשלם - לא פטרוהו אלא כשכבר עשה החיזוק, אבל לעשות לכתחילה החיזוק - אסור (בגמרא שם). וְהַמְדוּבָר כשהנמיה אינה של בעל הסולם, שאם היא שלו, חייב הוא על נזקה כדין שורו שהזיק, ראה פ"א מהלכות נזקי ממון הלכה א.].

ח. וּמְרַחֵקִין⁴⁷ אֶת הַכֶּתֶל מִן הַמְּזַחֵלָה⁴⁸ שֶׁל חֵבְרוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת, פְּדֵי שְׁיֵהִיחָה מְקוּם⁴⁹ לְבַעַל הַמְּזַחֵלָה לְזִקְףָה⁵⁰ סֵלֶם וְלִתְקֵן⁵¹ מְזַחֵלָה שְׁלוֹ, הוֹאִיל⁵² וְהַחֲזִיק בָּהָּ⁵³.

(47) המשך המשנה, שם. (48) הצינור הגדול המחובר מסביב לגג, ובו יורדים המים מן הגג אל החצר דרך הצינור הקטן. וראה למעלה פ"ח הלכה ה. (49) ואם כי למעלה שם מבואר שלא אסרו לבנות מתחת למזחילה אלא כדי שלא יערער את הבנין - כל זה אינו אלא בבונה תחתיה, שאינה מפריעה לזקיפת הסולם, אבל בנייה בשטח הסמוך למזחילה, מפריעה לזקיפת הסולם (מגיד-משנה). (50) להעמיד. (51) לנקות את המזחילה מהלכלוך והצרות הנופלים בה, שמעכבים את קילוח המים. (52) ורבינו לשיטתו, שלא צריך בענינים אלו לא טענה ולא חזקת שלש שנים, בניגוד לשיטת ראשונים אחרים. (53) ואף שלא החזיק אלא במזחילה, ולא בשטח שמסביב לה - אם לא נתתן לו האפשרות לתקן את המזחילה, תתקלקל ולא יהנה ממנה כלום (מגיד-משנה). ואין כאן משום הרחקת נזק, שהרי אין כאן חיזוק מיידי.

ט. רְאוּבֵן⁵⁴ שֶׁהָיָה כְּתָלוֹ סְמוּךְ⁵⁵ לְכֶתֶל שְׁמַעוֹן⁵⁶ כְּמִין גַּם⁵⁷, וּבָא רְאוּבֵן לַעֲשׂוֹת כְּתָל שְׁנֵי כְּנָגְדֵי כְּתָל שְׁמַעוֹן, עַד שֶׁיַּעֲשֶׂה הַשְּׁלֵשָׁה כְּתָלִין כְּמִין בֵּי"ת - הָרִי שְׁמַעוֹן מַעֲכָב עָלָיו, עַד שֶׁיִּרְחִיק מִכְּנָגְדוֹ⁵⁸ אַרְבַּע אַמּוֹת; פְּדֵי שְׁיֵהִיחָה הַמְּקוּם בֵּין שְׁנֵי הַכְּתָלִים רַחֵב, פְּדֵי שְׁיִדְוֶשׁוּ⁵⁹ בּוֹ רַבִּים וְתִתְחַזַּק הָאָרֶץ. בְּמָה דְּבָרִים אַמּוּרִים? ⁶⁰ בְּכֶתֶל גִּנְהָ⁶¹ אוֹ ⁶² בְּכֶתֶל חֲצָר בְּעִיר חֲדָשָׁה⁶³; אֲבָל בְּעִיר יִשְׁנָה - כִּכָּר נִתְחַזְּקָה, וּבִנְיָה כְּנָגְדוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה. וְכֵן אִם לֹא הָיָה בְּאָרֶץ כְּתָל שְׁמַעוֹן שְׁבוּנָה כְּנָגְדוֹ אַרְבַּע אַמּוֹת - אֵינּוּ מְרַחֵק, אֶף עַל פִּי שְׁמוֹנֶעֱ הַרְגֵּל מְלֵהֶלֶף שָׁם; שֶׁהַכֶּתֶל שֶׁהוּא פְּחוֹת מֵאַרְבַּע אַמּוֹת אֵינּוּ צָרִיךְ חֲזִיק הָאָרֶץ⁶⁴.

(54) שם כב: במשנה: "מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו - לא יסמוך לו כותל אחר, אלא אם-כן הרחיק ממנו ארבע אמות". ובגמרא שם הקשו: "וקמא היכי סמיך?" (=הכותל הראשון האיך סמוך), ומתוך רבא: "הכי קתני, מי שהיה

משנה בשם המגיה). (23) ודוקא מי רגלים, אבל לא סתם מים, ואין זה דומה לבור ונברכת הכובסין, שהם תדירים יותר (מגיד-משנה). (24) והיינו גם כותל-אבנים, ראה למעלה הערה כ. (25) ולא הזכיר רבינו "סיד". וכן אינו במשנה שם. ועיין ב'טור' סימן קנה, ובהגהת הרמ"א שם סעיף ה, וביאור הגר"א שם סעיף-קטן יד.

ג. מְרַחֵקִין²⁶ אֶת הַרְחִים [מִן הַכֶּתֶל] שְׁלֹשָׁה טַפְחִים מִן הַרְחִים הַפְּחִתוּנָה²⁷, שֶׁהֵן²⁸ אַרְבַּעַה מִן הָעֲלִיוֹנָה²⁹, פְּדֵי שְׁלָא יִנְיַד אוֹתוֹ³⁰, אוּ פְּדֵי שְׁלָא יִבְהַלְנוּ פְּקוּל הַרְחִים³¹.

(26) המשך המשנה, שם. (27) הוא "השכב" שהוזכר במשנה. (28) שהריחיים מורכבות משתי אבנים זו על גבי זו, שהעליונה קצרה מהתחתונה טפח. (29) הוא "הרכב" שבמשנה, שם. (30) שם ית. ובאופן שהריחיים גדולים ויש בהם תנודה רבה. (31) באופן שאין תנודה גדולה, כגון בריחיים קטנים (שם כ:).

ד. מְרַחֵקִין³² אֶת הַתְּנוּר מִן הַכֶּתֶל שְׁלֹשָׁה טַפְחִים מִקְּרָקְעִיתוֹ³³, שֶׁהֵן אַרְבַּעַה מִשְׁפֹּתוֹ³⁴, פְּדֵי שְׁלָא יַחֵם הַכֶּתֶל.

(32) סוף המשנה, שם. (33) הוא "הכליא" שבמשנה. (34) שהתנור רחב מלמטה ועולה ומתקצר, ושפתו העליונה פחותה מן הקרקעית טפח.

ה. אֶבְנֵי³⁵ שֶׁהַפּוֹכֵס מִכָּה בְּגָדִים עָלֶיהָ עַד שְׁיִתְלַבְּנוּ - צָרִיךְ לְהִרְחִיק אוֹתָהּ אַרְבַּע אַמּוֹת מִכֶּתֶל שֶׁל חֵבְרוֹ; שְׁבַעַת שֶׁהַפּוֹכֵס מִכָּה עָלֶיהָ, הַמַּיִם נִתְזָרִין³⁶ וּמִזִּיקִין לְכֶתֶל³⁷.

(35) ברייתא ומימרא של רבה בר אבוח (שם יט.). (36) ואז הם נתזין אף למרחוק, ולפיכך צריכה הרחקה יותר גדולה. בניגוד ל"נברכת הכובסין" שבמשנה (שם יז.) ששורים בה הבגדים שאין צורך להרחיק אלא שלשה טפחים בלבד, כמבואר למעלה הלכה א (גמרא שם יט.). (37) מכיון שכאן לא הבדיל רבינו בין כותל אבנים לכותל לבנים (כמו שחילק להלן הלכה ו) - נראה שכאן אין חילוק בדבר (מגיד-משנה), וראה הגהות מיימוניות שיש חולקים בזה.

ו. לֹא³⁸ יִשְׁתִּין אָדָם מַיִם בְּצַד כְּתָלוֹ שֶׁל חֵבְרוֹ, אֲלֵא אִם בֵּין הַרְחִיק מִמֶּנּוּ שְׁלֹשָׁה טַפְחִים. בְּמָה דְּבָרִים אַמּוּרִים? בְּכֶתֶל לְבָנִים; אֲבָל בְּכֶתֶל אֲבָנִים³⁹ - יִרְחִיק טַפַּח. וְאִם הָיוּ הָאֲבָנִים⁴⁰ צָחִית⁴¹ סֵלַע - מִשְׁתִּין⁴² בְּצַדוֹ בְּלֹא הִרְחָקָה.

(38) תוספתא בבא-בתרא פ"א, הובאה שם יט: (39) שהם חזקים יותר. (40) שאבנים אלו, מהם עשוי הכותל, הם ממין הסלע. ולרש"י שם פירוש אחר, וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לו. (41) יבש מאוד, ואין הרטיבות מזקת לה כלל. (42) כנראה מלשון רבינו שרק להשתין מותר, אבל גומא של מי רגלים צריך להרחיק. אך אין זו דעת ה'בית יוסף' לפי רבינו, וראה סמ"ע שם ס"ק כב.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בבור בלבד ולא ביתר ההרחקות - סובר המגיד-משנה (למעלה הלכה ד) שרק בבור הלכה כרבא, ולא ביתר ההרחקות, לפי שהלכה כרבי יוסי שעל הניזק להרחיק את עצמו, ורק אם זהו "גירי דליה" (=חיציו של המזיק), אז חייב הוא להרחיק, וכל זמן שאין הנוק קיים, אי-אפשר לומר שאלו הם חצים שלו, ורק בבור אמרו בגמרא שעצם החפירה מזיק לקרקע חבירו, אפילו אם אין לחבירו בה לא כותל ולא בור, וראה 'תוספות' שם יז. ד"ה לא יחפור, והגהות מיימוניות כאן אות ב, ולחם-משנה כאן. 74) לא הזכיר כאן רבינו ענין הסיד כמו בהלכה א, לפי שכאן מדובר בבור ריק שאין בו מים, שהוא עשוי לתשמישים אחרים, וכל החיזוק אינו אלא החפירה. וזוהי הבבא הראשונה שבמשנה, בתחילת פרק לא יחפור, ראה למעלה הלכה א והערה א.

יא. הַבֵּית⁷⁵ וְהַעֲלִיָּה שֶׁל שְׁנַיִם⁷⁶ - לֹא יַעֲשֶׂה בַּעַל הַבֵּית תְּנוּרָה בְּתוֹךְ בֵּיתוֹ, אֲלֵא אִם פֶּן יִשׁ לוֹ עַל גְּבִי⁷⁷ גִּבְהָה⁷⁸ אֲרַבַּע אַמּוֹת⁷⁹. וְכֵן⁸⁰ לֹא יַעֲמִיד בַּעַל הַעֲלִיָּה תְּנוּרָה, עַד שְׂיִהְיֶה תַּחְתּוֹ מַעֲזִיבָה⁸¹ שְׁלֹשָׁה טְפָחִים⁸². וּבִכְרִיָּה⁸³ - טְפַח⁸⁴. וְאִם⁸⁵ תְּנוּרָה שֶׁל נְחֹתָמִים⁸⁶ הוּא - צָרִיף שְׂיִהְיֶה תַּחְתּוֹ אֲרַבַּעַת טְפָחִים. וּבִכְרִיָּה שֶׁל נְחֹתָמִין - שְׁלֹשָׁה טְפָחִים. וְאִף עַל פִּי שְׂהַרְחִיק הַשְּׁעוּרָה⁸⁷, אִם יָצֵאת הָאֵשׁ וְהִזִּיקָה - מְשַׁלֵּם מֵה שְׂהִזִּיקָה⁸⁸, כְּמוֹ שְׂהִתְבָּאֵר⁸⁹ בְּמִקּוֹמוֹ⁹⁰.

(75) שם כ: במשנה. (76) ושניהם מעכבים זה על זה, וכן פירשו ה'תוספות' בבא-קמא סא: ד"ה לא יעמוד אדם (ולא כפירוש רש"י שם ד"ה לא יעמיד, שבני העיר מעכבים, והיינו, שהבית הוא כולו של אדם אחד). (77) היינו, מפי התנור עד התקרה (רש"י לב"ב שם, ד"ה אלא אם כן). (78) חלל ריק (רש"י שם). (79) שלא תשרף התקרה (רש"י שם). ואם לא הרחיק כשעור הנ"ל, הרי הוא כמזיק בידים ('קצות החושן' סימן קנה ס"ק א, וראה עוד להלן הערות פד, פה, פז). (80) משנה, שם. (81) הטיח של התקרה. (82) וכמו כן ארבע אמות למעלה ממנו, שלא תשרף התקרה (רש"י שם ד"ה עד שיהא תחתיו). (83) הוא "בנין עשוי לבשל, ששופתין בו שתי קדרות" (פירוש המשניות לרבינו), ואין האש גדולה כל-כך. (84) למטה. אבל למעלה, צריך גם בכירה ארבע אמות (סמ"ע סימן קנה ס"ק ב). (85) ברייתא שם, וכפי שפירש אותה אביי, שלא תהא סותרת את משנתנו. (86) שמסיקים בו ביתר תדירות (רש"י שם ד"ה בנדחתומין). (87) ואינו כמזיק בידים (ראה למעלה הערה עו). (88) כדעת חכמים במשנה שם, ולא כרבי שמעון. וכן פסק הרי"ף שם. ואע"פ שאם "הרחיק האש כראוי ועברה והזיקה - פטור, שזו מכה בידי שמים היא" (פי"ד מהלכות נזקי ממון הלכה ב), כרבי שמעון בבבא-קמא סא: במשנה - שם הרחיק כראוי, באופן שיצא גם מכלל הזיק של "אש", אבל כאן שלא הרחיק אלא ארבע אמות, לא יצא אלא מכלל "אדם המזיק", אבל מכלל "אש" לא יצא ('קצות החושן' שם, ועיין רי"ף בבבא-קמא שם). (89) במגדל עוז הביא "שנתבאר", וכן נכון. (90) בהלכות נזקי ממון שם, שאם לא הרחיק כראוי, ועברה האש והזיקה - חייב לשלם).

כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות - לא יסמוך לו כותל אחר" (כן הנוסחא שם בכ"י מינכן, ובפירוש ר"י מיגאש ובעוד כמה מקורות. ראה בדקדוקי סופרים שם, ולא גרסינן "ברחוק ארבע אמות ונפל"). ופירשה ר"י מיגאש: "שרוחב כותלו סמוך לאורך כותלו של חבירו (כמין גאם, וכמו שכתב רבינו כאן ובפירוש המשנה) לא יסמוך לו כותל אחר כנגד ארכו, כנגד אורך כותלו של חבירו לעשות ממנו (בית) [בי"ת]" (כדברי רבינו, ועיין מגיד-משנה וכסף-משנה והגר"א סימן קנה, ס"ק לב). (55) ומן הצד לא צריך הרחקה, שאין בו משום חוסר דוושא (=דריסה), גמרא הנ"ל. (ועוד שם: "הכא במאי עסקינן, מן הצד"). (56) ולשמעון היה מותר לבנות כותל זה, כיון שכותל של ראובן לא היה אז, וראה להלן הערה ע. (57) אות יונית, דומה ל"ך" עברית. (58) מכנגד כותלו של שמעון. (59) שידרסו. ויש מפרשים, שהמדובר כאן כשקנו שניהם הקרקע מן המלך, שבסתמא נשתעבדו להם ארבע אמות קרקע חוץ מן הכותל לשם דוושא (מגיד-משנה). (60) שם, בדברי רב ורבי אושעיא. (61) מתוך שלא מרבים ללכת בגינה בפנים, צריכה היא דישה מבחוץ (רש"י שם ד"ה אלא כותל גינה). (62) רבי אושעיא, ולפי הכרעת רבי יוסי בר חנינא, אף לרב. (63) שעדיין לא הספיקו לדוש כהוגן את הקרקע, ונקראת חדשה עד חמשים שנה (רמ"א סימן קנה סעיף יג, וראה סמ"ע שם ס"ק לג). (64) כתב הרשב"א שסברא יפה היא, ולפי נוסחת ר"י מיגאש, שהובאה למעלה: "הכי קתני, מי שהיה כותלו סמוך לכותל חבירו בארבע אמות" - מפורש בגמרא שהכותל של חבירו היה ארבע אמות, הרי שאם היה פחות מארבע אמות - אין בו דין "דוושא" (הגר"א סימן קנה ס"ק לו, וראה במגיד-משנה).

י. מִי⁶⁵ שֶׁבָּא לְחַפְרֵי בּוֹר⁶⁶ בְּסוֹף שְׂדֵהוּ לְסַמְךָ לְמַצָּר חֲבֵירוֹ⁶⁷: אִם שְׂדֵהוּ חֲבֵירוֹ אֵינוֹ עֲשׂוּי לְבוֹרוֹת⁶⁸ - סוֹמֵךְ, וְאֵינוֹ יָכוֹל לְמַחֹת בְּיָדוֹ⁶⁹. וְאִם יִמְלֶךְ חֲבֵירוֹ לְחַפְרֵי בּוֹר בְּצֵדוֹ - צָרִיף לְהַרְחִיק מִן כְּתֹל הַבּוֹר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים, עַד שְׂיִהְיֶה בֵּין חֲלָל שְׁגִי הַבוֹרוֹת שְׁשָׁה טְפָחִים⁷⁰. וְאִם⁷¹ הֵיְתָה שְׂדֵהוּ חֲבֵירוֹ עֲשׂוּיָה⁷² לְבוֹרוֹת - אֵינוֹ סוֹמֵךְ⁷³, עַד שְׂיִרְחִיק⁷⁴ מִן הַמַּצָּר שְׁלֹשָׁה טְפָחִים וְיַחְפֹּר. וְכִשְׂיִבּוֹא חֲבֵירוֹ לְחַפְרֵי - יִרְחִיק גַּם הוּא שְׁלֹשָׁה טְפָחִים בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ וְיַחְפֹּר.

(65) בבא-בתרא יז: (66) היינו בור בלי מים, וכל החיזוק הוא עצם החפירה בלבד, וראה למעלה הערה א. (67) לגבול חבירו. ולחבירו אין שם בור. (68) שהוא בית הבעל, שדי לו במי גשמים, ואין משקים אותו בידים. (69) בטענה, שמא ימלך וירצה פעם לחפור בור. (70) כיון שהראשון עשה כדיון, וסמך בהיתר - צריך השני להרחיק כשעור, וכן כתבו ה'תוספות' (שם יז: ד"ה אביי). ויש אומרים, שזה יכול לטעון שאינו מחוייב לסבול בגלל זה, שוויתר מקודם ונתן לזה לחפור בלי הרחקה (מגיד-משנה). (71) כרבא ולא כאביי, וכפי הלשון השני. (72) כגון בית השלחין, שצריך להשקות אותה בידים. (73) מכיון שלא הזכיר רבינו דין סמיכה למצר כשאין עוד הניזק שם, אלא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְהַבְדִּיל בֵּין הַחֲנוּת וּבֵין הָאוֹצָר - בְּכָל אֱלוֹ פֶּעַל
אוֹצָר מֵעֵבֶב עָלָיו¹¹⁷, וְאִם עֵבֶר וְעָשָׂה תַנּוּר וְכִיּוֹצֵא
בוֹ - אֵין פֶּעַל הָאוֹצָר יְכוּל לְהִסִּיר הַתַּנּוּר בְּכָל אֱלוֹ.

(107) שם כ: שורה של בעיות, שלא נפתרו. (108) זיילף
מים על פני הרצפה. (109) גם זו בעיא שם, ושתייה של
אביי. (110) והאוצר זקוק להרבה אור לחלונות.
(111) בעיא של רב הונא בריה דרב יהושע, שם. (112) אין
בגירסא שלנו בגמרא שם. (113) שאין החום מזיק להם
(סמ"ע שם ס"ק י). (114) אף זו היא בעיא של אביי, שם.
(115) ובקודמים עשה הכל בעל האוצר. (116) זהו פירושו
של רבינו ל"בנה עלייה על גבי ביתו" (שם). וכן פירשו ר"ח
ור"י מיגאש (מגיד-משנה). ורש"י פירש שבעל האוצר בנה
אותה, עיין שם. (117) שכולן בעיות שלא נפתרו: בכיבד
ורביבן וריבה, מי מהם זכה להיות הראשון ומי הוא השני.
ומספק אין לו לעשות לכתחילה, ואם עבר ועשה אין
מבטלים מעשיו מספק.

~ שבת קודש י"ז שבט ~

פֶּרֶק עֲשִׂירִי

(1) נתבארו בו הדברים שמרחיקין מן העיר כדי שלא יזיקו
לבני העיר, וקצת מהדברים שיש על השכנים להרחיק זה
מזה, מאותן דברים שלא נתבארו בפרק תשיעי.

א. מִרְחִיקִין² אֶת הָאֵילָן³ מִן הָעִיר חֹמֶשׁ וְעֶשְׂרִים
אָמָה, וּבְחֵרוֹב⁴ וּבִשְׁקָמָה⁵ - חֲמִשִּׁים⁶ אָמָה, מִפְּנֵי⁷
נֹיִם⁸ הָעִיר⁹. וְכָל אֵילָן הַנִּמְצָא קְרוֹב לְעִיר¹⁰ פְּחֹת
מִזָּה - קוֹצְצִין אוֹתוֹ¹¹. וְאִם הָאֵילָן קָדָם - נוֹתְנִין לוֹ
בְּנֵי הָעִיר דָּמִי¹². וְאִם הָיָה הַדָּבָר סָפֵק, וְלֹא נוֹדַע
אִי זֶה מֵהֶם קָדָם - אֵין¹³ לְבַעַל הָאֵילָן דָּמִים, אֶלָּא
נוֹטֵל עֲצָיו וְהוֹלֵךְ.

(2) בבא בתרא כד: במשנה. (3) ודין הרחקת זרעים מן
העיר, ראה בפרק י"ג מהלכות שמיטה ויובל הלכה ד. ועיין
לחם משנה כאן. (4) אילן שגדלים בו חרובים. (5) אילן
שגדלים בו תאנים מדבריות. (6) מפני שהחרוב והשקמה
ענפיהם מרובים (רש"י שם) ולדעת אבא שאול (במשנה
שם) יש להרחיק כל אילן סרק חמישים אמה, [ואף על פי
שבפירוש המשניות שם פסק רבינו כמותו] - כאן בספרו לא
הביא את דברי אבא שאול. ועיין תוספות יום טוב, בבא
בתרא פרק ב משנה ז. (7) שם, דברי עולא. (8) שתפארת
היא לעיר, שסביבה ימצא מגרש פנוי (רש"י שם).
(9) נראה בגמרא שם שאין זה אלא בארץ ישראל, וכן פירשו
רש"י והרשב"א שם (מגיד משנה). וכן כתב הטור (חושן
משפט סימן קנה). ודווקא בזמן שהיא ביד ישראל (תוספות
יום טוב שם). ולכן נשמטה הלכה זו ולא נכתבה בשולחן
ערוך חושן משפט. (10) והעיר קדמה לאילן (משנה שם).
(11) ואינו נותן דמים מאחר שנטעו האילן באיסור.
(12) דמי האילן, אבל חייב הוא לקצוץ קודם שמקבל את
דמיו, מפני שקדירה של שותפים לא קרה ולא חמה (גמרא
שם). כלומר, אם לא יקצצנו כל זמן שלא ייתנו דמים -

יב. מִי⁹¹ שְׁהִיְתָה לוֹ חֲנוּת תַּחַת אוֹצָר⁹² חִבְרוֹ - לֹא
יַעֲשֶׂה⁹³ בָּהּ לֹא נַחְתוּם⁹⁴ וְלֹא צִבְעֵה⁹⁵ וְלֹא רִפַּת בְּקָר.
וְלֹא יִכְנִיס שָׁם אֶסְפֶּסְתָּא⁹⁶ וְכִיּוֹצֵא בֵּהֶן מְדַבְּרִים⁹⁷
שְׁעוּלָה מֵהֶם הֶבֶל חֵם הִרְבָּה, מִפְּנֵי שֶׁהֵחֵם⁹⁸ מִפְּסִיד
פְּרוֹת הָאוֹצָר⁹⁹. לְפִיכָךְ, אִם¹⁰⁰ הָיָה אוֹצָר יַיִן בְּאַרְץ
יִשְׂרָאֵל, שְׁאֵין הֵחֵם מִפְּסִידוֹ¹⁰¹ - הָרִי זֶה עוֹשֶׂה
בְּחֲנוּתוֹ כָּל מְלֹאכֶת אֵשׁ שְׂרִדָּה; אֲבָל¹⁰² לֹא יַעֲשֶׂה
רִפַּת בְּקָר¹⁰³, מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִיד רִיחַ הַיַּיִן. וְאִם¹⁰⁴ הִחְזִיקוּ
הַחֲנוּת בַּתְּחִלָּה לְרִפַּת אוֹ לְנַחְתוּם וְכִיּוֹצֵא בּוֹ¹⁰⁵,
וְאַחַר כֵּךְ רָצָה בְּעַל הַעֲלִיפָה לַעֲשׂוֹת עֲלֵיתוֹ אוֹצָר -
אֵינוֹ יְכוּל לְמַחֲוֹת פְּיָדוֹ¹⁰⁶.

(91) סוף המשנה, שם. (92) עלייה, שאוצרים בה תבואה,
שמן ויין וכדומה (פרט לשומשמן, רימונים ותמרים, שאין
החום מזיק להם, ראה להלן). (93) במשנה שם: "לא
יפתח", ולפיכך כתב ה'טור' (סימן קנה) בשם הרשב"ם
שאפילו אם היתה לו חנות של נחתומים או של צבעים
בבית אחר, אסור לפתוח אותה חנות לבית שתחת האוצר,
שההבל עובר ממקום למקום. וכן הביא הרמ"א (שם, סעיף
ב בהגהה). ורבינו שינה מלשון המשנה, וכתב "יעשה", ולא
כתב "יפתח". ולפי"ז יתכן שדווקא לעשות בה אסור, אבל
לפתוח חנות אחרת לבית שתחת האוצר - אין איסור.
(94) במשנה, שם: "חנות של נחתומין". (95) מעבדה
לעשיית צבע, שגם בה מסיקים הרבה. ובמשנה שם:
"[חנות] של צבעין". (96) שחת, תבואה שלא הביאה
שליש, והיא כרפת בקר (מימרא של רב ששת, שם).
(97) כנראה שאף מרפת בקר עולה הבל, אלא שבה יש גם
ריח רע, ראה לחם-משנה. (98) כן כתבו גם ה'תוספות'
(שם יח, ד"ה לא יפתח). ולא כרש"י (שם ד"ה אוצר)
שפירש: "שהעשן קשה להם". (99) אף יין של חוץ-לארץ
בכלל שהחום מזיק לו (מימרא של רב יוסף שם), וראה
להלן. (100) משנה וברייתא שם. (101) שהיין הישראלי
הוא חריף, ואין החום מפסידו ואדרבא עוד משביחו,
משא"כ ביין מחו"ל, שאף חום הנר מזיק לו (שם).
(102) במשנה וברייתא שם. (103) שריחה רע. והשמיט
רבינו כאן "אספסתא", שאע"פ שדומה לרפת בקר לענין
החום - אינה דומה לענין ריח רע (לחם-משנה, וראה
בסמ"ע שם ס"ק ח). (104) ברייתא שם. (105) בברייתא
שם לא נזכרה אלא רפת בקר. אך אותו הטעם הוא ביתר
הדברים. וכן כתבו גם ה'תוספות' (שם יח, ד"ה ואם היתה).
(106) בברייתא שם, נאמר: "אם היתה רפת בקר קודמת
לאוצר - מותר". הרי שאף לאחר שזה פתח את האוצר,
אינו צריך זה לסלק את הרפת.

יג. כִּפְדֵי¹⁰⁷ בְּעַל הַבַּיִת וּרְבִיץ¹⁰⁸ עֲלֵיתוֹ, אוֹ¹⁰⁹ שְׂרָפָה
בָּהּ חֲלוּנוֹת¹¹⁰, כְּדֵי לַעֲשׂוֹת בוֹ אוֹצָר, וְקָדָם זֶה וְעָשָׂה
תַּנּוּר קָדָם שְׂכִנְיִס פְּרוֹת לְאוֹצָר; אוֹ¹¹¹ שֶׁהִתְחִיל
לְאוֹצֵר שׁוּמְשָׁמִין¹¹² אוֹ רְמוּנִים אוֹ תְּמָרִים וְכִיּוֹצֵא
בֵּהֶן¹¹³, וְקָדָם זֶה וְעָשָׂה הַתַּנּוּר קָדָם שְׂאָצָר הַחֲטָטִין;
אוֹ¹¹⁴ שְׁעָשָׂה בְּעַל הַחֲנוּת¹¹⁵ מְחֻלָּה¹¹⁶ עַל גְּבַהּ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שֶׁל חֶבְרוֹ, שֶׁהָרִי מִי הַמְּשָׁרָה נִבְלָעִין בְּאַרְצָן וְהוֹלְכִין
וּמְפַסְדִּין אֶת הַיָּרֵק; אוֹ שֶׁנֶּטַע פְּרָשִׁין³¹ קְרוֹב מִן
הַבְּצָלִים שֶׁל חֶבְרוֹ, שֶׁהֵן מְפִיגִין טַעֲמָן; אוֹ שֶׁנֶּטַע
חֲרָדֵל בְּצַד פְּוֶרֶת דְּבוּרִים, שֶׁהָרִי הַדְּבוּרִים אוֹכְלִין
הָעֵלְיָן³² וּמְפַסְדִּין³³ אֶת הַדְּבָשׁ; וְכָל אֱלוֹ וְכִיּוֹצֵא
בָהֶן - אֵין³⁴ צָרִיף לְהַרְחִיק בְּכַדִּי שְׁלֵא יִזְיֵק³⁵, וְעַל
הַנְּזִק³⁶ לְהַרְחִיק אֶת עַצְמוֹ, אִם יִרְצֶה, עַד שְׁלֵא יִגִיעַ
לוֹ הַנְּזִק; שְׁזֶה³⁷ בְּתוֹף שְׁלוֹ הוּא עוֹשֶׂה, וְהַנְּזִק בֶּא
לְחֶבְרוֹ מֵאֲלִיו. בְּמָה³⁸ דְּבָרִים אֲמֹרִים שְׁאִינוֹ
מֵרְחִיק? כְּשֶׁהֵינָה הַנְּזִק בֶּא מֵאֲלִיו אַחַר שֶׁיִּפְסְקוּ³⁹
מֵעֲשׂוֹ שֶׁל מִזְיֵק; אֲבָל אִם הָיוּ מֵעֲשׂוֹ שֶׁל זֶה
שְׁעוֹשֶׂה בְּרִשׁוֹתוֹ מִזְיֵקִין אֶת חֶבְרוֹ בְּשַׁעַת עֲשִׂיתוֹ -
הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁמִּזְיֵק בְּדֹו. הֵא לְמָה זֶה דוֹמָה? לְמִי
שְׁעוֹמֵד בְּרִשׁוֹתוֹ וְיֹוֶרֶה חֲצִים לְחֶצֶר חֶבְרוֹ, וְאָמַר:
בְּרִשׁוֹתַי אֲנִי עוֹשֶׂה! שְׁמוֹנְעִין אוֹתוֹ⁴⁰. וְכֵן⁴¹ כָּל
הַרְחִיקוֹת הָאֲמֹרוֹת לְמַעְלָה בְּעֲנָנָן זֶה, אִם לֹא
הַרְחִיקוּ - הָרִי זֶה כְּמִי שֶׁהִזִּיק בְּחֶצְיוֹ. לְפִיכָף⁴² צָרִיף
שְׁיִרְחִיק מִשְׁרָה מִן הַיָּרֵק וּכְרָשִׁין מִן הַבְּצָלִים וְחֲרָדֵל
מִן הַדְּבוּרִים שְׁלֵשָׁה טַפְחִים אוֹ יֶתֶר מֵעֵט, כְּדִי שְׁלֵא
יִהְיֶה הַזֶּק בְּיָדֵים; אֲבָל לְהַרְחִיק עַד שְׁלֵא יָבֹא הַנְּזִק
מֵאֲלִיו - אֵין צָרִיף.

(29) שם כה. במשנה. (30) מקום ששורין בו את הפשתן.
(31) בעודם ירוקים הם דומים קצת לבצלים ולשומים
(תוספות יום טוב כלאים פרק א משנה ב). (32) אבל לא
את הגרעין, שאותו אינם מוציאים, כמו שנאמר בגמרא שם
יח: בסמיכות לענין אחר. (33) "שעושה את הדבש חריף
וחד" (לשון רבינו בפירוש המשניות), ורש"י (שם יח. דיבור
המתחיל ואת החרדל) מפרש שמתוך שהם אוכלים החרדל,
שמתדד את פיהם, הם אוכלים את הדבש שלהם.
(34) כרבי יוסי ולא כחכמים, וכמו שנפסקה הלכה כמותו
בשם שמואל במשנה שאחריה (שם כה:). ואף על פי שרבי
יוסי אמר דבריו רק בחרדל - נתבאר בגמרא (שם יח:)
שלדברי חכמים אמר כן, אבל הוא עצמו מתיר בכלם.
(35) כלומר, כל השטח, שיכול עוד לבוא נזק ממנו, אבל
חייב להרחיק שיעור-מה, כמו שנזכר בסוף ההלכה.
(36) בניגוד לחכמים הסוברים שעל המזיק להרחיק את
עצמו. (37) כהסברת רבי יוסי בהמשך המשנה (שם כה:).
(38) מימרא של רב אשי בשם רב כהנא (שם כה:): "מודה
רבי יוסי בגירי דיליה (=בחיצים שלו, של המזיק)".
(39) ובעת העשייה עדיין לא בא כל נזק, והוא בא רק כעבור
זמן-מה. (40) שהרי הוא אדם המזיק. וראה להלן פרק יא
הלכה ג לענין חיוב תשלומין. (41) שהרי לא בא רבי יוסי
לחלוק אלא במשנה זו ולא חלק על כל המשניות הקודמות
שבפרק לא יחפור. (42) כן הוא ברי"ף, ולמד דין זה מדין
בור שמרחיקים אותו מן הכותל שלושה טפחים (למעלה
פרק ט הלכה א). ואף על פי שהרי"ף לא הזכיר אלא משרה
- סובר רבינו שאין להבדיל בין משרה לכרישין וחרדל,
אחרי שהמשנה כללה אותם יחד.

יסחב העניין עד לאין סוף. ולמדו מכאן, שיחיד המתדיין
עם הציבור בענין מיסים שהציבור גובה ממנו - שחייב
הוא לסלק מקודם מה שתובעים ממנו, ואחרי כן יבוא איתם
לדין (משנה למלך בשם המרדכי). (13) שהרי לקצוץ הוא
חייב בכל אופן, בין אם האילן קדם ובין אם העיר קדמה,
ודמים אינו נוטל אלא אם קדם האילן, ובכל ספק בממון
אמרו המוציא מחבירו עליו הראייה (גמרא שם).

ב. מֵרְחִיקִין¹⁴ גֶרְן¹⁵ קְבוּעָה¹⁶ מִן הָעֵיר חֲמִשִּׁים¹⁷ אַמָּה,
כְּדִי שְׁלֵא יוֹלִיף הָרוֹחַ הַתְּבֵן בְּעַת שְׁזוּרָה וְיִזְיֵק לְבִנֵי
הָעֵיר. וְכֵן¹⁸ לֹא יַעֲשֶׂה אָדָם גֶרְן קְבוּעָה בְּתוֹף שְׁלוֹ,
אֲלֵא אִם פֶּן יִהְיֶה לוֹ חֲמִשִּׁים אַמָּה לְכָל רוּחַ, כְּדִי
שְׁלֵא יִזְיֵק הַתְּבֵן לְנִטְיַעַת חֶבְרוֹ¹⁹ אוֹ לְנִירוֹ²⁰.

(14) שם במשנה. (15) מקום שדשים בו תבואה, וזורים
אותה ברוח, ויש שם הרבה מוץ, תבן ועפר. (16) ונקרא
קבוע אם יש בו כל כך הרבה תבואה, שצריך להשתמש
ברחת לזריית המוץ (שם מימרא של רבי יוסי בר חנינא).
(17) אבל בגורן שאינו קבוע אין להרחיק כלל, שאין ההיזק
קבוע (כרב אשי שם, ולא כאביי שאף בגורן שאינו קבוע
יש להרחיק, אלא שדי בפחות מחמישים אמה - בכדי שלא
יזיק). (18) המשך המשנה שם, אמנם שם הוזכרו שתי
הלכות נפרדות: א' שירחיק אדם בתוך שלו חמישים אמה
מכל רוח, היינו, בגורן שיש לו בתוך העיר. ב' שירחיק
מנטיעותיו של חבירו ומנירו. וכן כתבם הטור כשני דינים.
אך רבינו הזכיר רק דין אחד, זה של ההרחקה מנטיעות
ומניר, וכן נראה מפירושו של רב אשי בגמרא שם שאין כאן
אלא בבא אחת, וכן נראה בפירוש המשניות של רבינו שאף
את המשנה הוא מפרש כאילו יש בה רק הלכה זו, וראה
סמ"ע סימן קנח סעיף קטן נא ולהלן בראש הפרק הבא,
וראה דברינו שם. (19) שהוא שורף את לב הנטיעות
(גמרא שם). (20) מקום חרוש שלו. שהמוץ מרבה זבל
יותר מדי, ושורף את הזרעים שיזרעו בו (גמרא ורש"י שם).

ג. מֵרְחִיקִין²¹ אֶת הַנְּבִלּוֹת וְאֶת הַקְּבָרוֹת וְאֶת
הַבְּרִסְקִי²² מִן הָעֵיר חֲמִשִּׁים אַמָּה²³.

(21) שם כה. במשנה. (22) מקום עיבוד עורות.
(23) משום ריח רע (רש"י שם).

ד. וְאֵין²⁴ עוֹשִׂין בְּרִסְקִי²⁵ אֲלֵא לְמִזְרַח²⁶ הָעֵיר, מִפְּנֵי
שְׁרוּחַ מְזוּרְחִית חֲמָה²⁷, וּמִמַּעֲטָת²⁸ הַזֶּק רִיחַ עֲבוּד
הָעוֹרוֹת.

(24) המשך המשנה שם. (25) אפילו אם מרחיק חמישים
אמה, ודווקא בורסקי, אבל בנבילות וקברות, שכל ריחם
אינו אלא לפני שכלה הבשר, לא החמירו. (26) כתנא
הראשון שם ולא כרבי עקיבא. (27) ראה גיטין לא: ורש"י
שם. (28) כן הוא בפירוש המשניות לרבינו "כי רוח
מזרחית, ייתכן שתתקן ביאוש ריח הבורסקי (=ריח רע של
בורסקי) ולא יגיע מזה נזק לבני אדם". ושם הוסיף עוד טעם
שבארצות המזרח הקרוב, רוח זו ממעטת לנשוב בכלל.

ה. מִי²⁹ שָׁפָא לְעֵשׂוֹת מְשָׁרָה³⁰ שֶׁל פֶּשֶׁתָן בְּצַד יָרֵק

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לעשות בשדה כרצונו. (56) שם כו: לפי פירוש רש"י דיבור המתחיל בתוך שש עשרה אמה, והפירוש האחרון של התוספות שם, דיבור המתחיל עד דאמרי ליה. (57) שעד כאן יונקים השורשים והם נחשבים כגופו של אילן. (58) משנה שם כו. (59) חורש בעומק. (60) ואם הוא בתוך שש עשרה אמה, נותנו לבעל האילן (סמ"ע סימן קנה סעיף קטן ט). (61) זה מוסב על כל הנאמר בהלכה זו. (62) היינו, בעל הבור ובעל שדה הניר. (63) סיום דברי רבי יוסי במשנה (שם כה:).

ח. מ⁶⁴ שְׁהִיְתָה שְׂדֵה חֶבְרוֹ נְטוּעָה גִפְנִים אוּ שְׂאֵר אֵילָנוֹת, וְכֹא הוּא לְנֻטֵעַ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ גִפְנִים בְּצַד גִּפְנִים אוּ אֵילָנוֹת בְּצַד אֵילָנוֹת - צְרִיף לְהִרְחִיק⁶⁵ אֲרֻבֵּעַ⁶⁶ אַמּוֹת⁶⁷. בְּמָה דְּכָרִים אַמּוּרִים⁶⁸? פְּאָרְץ יִשְׂרָאֵל⁶⁹; אֲבָל בְּחוּצָה לְאֶרֶץ⁷⁰ - מִרְחִיק בֵּין גִּפְנִים לְגִפְנִים שְׁתֵּי אַמּוֹת, וּבֵין⁷¹ גִּפְנִים לְשְׂאֵר אֵילָנוֹת⁷² אוּ בֵין אֵילָנוֹת לְאֵילָנוֹת⁷³ - אֲרֻבֵּעַ אַמּוֹת בְּכָל מְקוֹם⁷⁴. הִיָּה⁷⁵ גֶּדֶר בֵּינֵיהֶם - זֶה סוּמָךְ⁷⁶ לְגֶדֶר, וְזֶה סוּמָךְ לְגֶדֶר, בְּכָל מְקוֹם. מִי⁷⁷ שְׁהִיָּה אֵילָן חֶבְרוֹ נוֹטָה לְתוֹךְ שְׂדֵהוּ - קוֹצֵץ כְּמֹלֵא⁷⁸ מִרְדֵּעַ⁷⁹ עַל גִּפְי הַמְּחַרְשָׁה⁸⁰. וּבְחֶרֶב וּבְשִׁקְמָה - קוֹצֵץ כָּל הַנוֹטָה⁸¹, עַד שְׁהִיָּה שְׁקוּלָה⁸² כְּגֶדֶר הַמְּצַר. וְכֵן אִם הִיָּה נוֹטָה עַל בֵּית הַשְּׁלֶחֶן⁸³ שָׁל חֶבְרוֹ אוּ⁸⁴ עַל בֵּית הָאֵילָן - קוֹצֵץ אֶת כָּל הַנוֹטָה, עַד שְׁהִיָּה שְׁקוּל כְּגֶדֶר הַמְּצַר.

(64) שם כו. במשנה. (65) שלא יצטרך להיכנס במחרשתו לתוך שדה חבירו. (66) שזהו שיעור עבודת הכרם (ברייתא שם). (67) נראה שיותר מארבע אמות אין להרחיק. וראה להלן. (68) מימרא של שמואל שם, וכן יוצא מתוך השוואת הברייתא והמשנה הנראות כסותרות. (69) שמחרשתם רחבה וצריכה ארבע אמות. (70) שאין מחרשתם רחבה ואינם צריכים ארבע אמות לעבודת הכרם. (71) וזה לשיטת רבינו בניגוד לזו של הראב"ד, רש"י ועוד מפרשים, שכוונת רב יוסף הייתה, שבין אילנות לגפנים אף בבבל צריך יותר הרחקה, והיינו, כמו בארץ ישראל: ד' אמות. (72) מלשון זו משמע, שהמזיק יש לו גפנים ולניק אילנות, וכן הוא בגמרא כתב"ד רומי בכבא בתרא שם: "אבל גפנים לאילנות". אבל בגמרא שלפנינו: "אבל אילן לגפנים". וכן פירש רבינו במשנה שם: "ואם היה שדה חבירו ובא לסמוך לו שדה האילן מרחיק ד' אמות בכל מקום". (73) בגמרא שם מפורש שמאילן לאילן דינו כמגפנים לגפנים, ולפיכך כתב המגיד-משנה שטעות סופר היא בדברי רבינו. ובשולחן ערוך (סימן קנה סעיף כה) העתיק: "אבל בחוזה לארץ מרחיק בין גפנים לגפנים ובין אילנות לאילנות שתי אמות ובין גפנים לשאר אילנות ארבע אמות". (74) בגמרא שם: "אבל אילן לגפנים בעי טפי" ופירש ר"י מייגאש (בשם רבו הר"ף, שרבא הרחיק שתי אמות כדין הרחקה בבבל ועל זה אמרו לו שמאילן לגפנים צריך להרחיק יותר, כלומר ארבע אמות. (75) המשך המשנה שם. (76) שאז אין חשש שייכנס במחרשתו. וראה

ו. בעל⁴³ הַעֲלִיָּה שְׁהִיָּה שׁוֹפֵף מִים, וְהֵן יוֹרְדִין עַל הַדָּר לְמִטָּה: אִם⁴⁴ הִיְתָה שָׁם מְעוֹזִיבָה⁴⁵, שְׁהַמִּים בָּלִים בָּהּ בַּעַת שְׁפִיכָה, וְאַחַר שְׁנִפְסִיק עֲלֵיוֹן מִלְשָׁפֵף יִבְלְעוּ הַמִּים וְיִרְדּוּ וְיִנְטֹפוּ עַל הַתַּחְתּוֹן⁴⁶ - צְרִיף הַתַּחְתּוֹן⁴⁷ לְתַתּוֹן וּלְהִרְחִיק⁴⁸ מִן עֲצָמוֹ הַגָּזֶק; וְאִם⁴⁹ אֵין שָׁם מְעוֹזִיבָה, אֲלֵא כְּשִׁישְׁפֵף יִרְדּוּ הַמִּים מִיָּד - הִרִי זֶה כְּמִזְיק בְּחֻצוֹ, וְהַעֲלֵיוֹן מְתַקֵּן, אוּ יִמְנַע מִלְשָׁפֵף. וְכֵן כָּל פְּיוּצָא בְּזָה.

(43) בבא מציעא קיז. כרבי חייא בר יוסי ולא כרבי חייא בר אבא. (44) כמו שהסבירו שם, בסוף השקלא וטריא, את העובדה שהובאה שם. (45) טיח על גבי התיקרה כרצפה לבעל העלייה, ראה למעלה פרק ד הלכה א. (46) ואם כן הנזק בא רק אחרי שפסקו מעשיו של המזיק. ואין זה "גירי דליה". (47) שהוא הניזוק. (48) כדעת רבי יוסי שעל הניזוק להרחיק את עצמו. (49) כך הסיק הר"ף מן הסוגייה שם.

ז. מ⁵⁰ שְׁהִיָּה לוֹ אֵילָן⁵¹ בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ קְרוּב⁵² לְבוֹר חֶבְרוֹ - אֵין בְּעַל הַבוֹר וְכוּל לְעַכְבַּ עֲלָיו וְלוֹמַר לוֹ: הִרִי שְׂרָשֵׁי הָאֵילָן נִכְנָסִים לְבוֹר שְׁלִי וּמְפַסְדִין אוֹתוֹ. שְׁזֵה נֹזֵק הַבָּא מֵאֵלָיו הוּא לְאַחַר זְמַן, וּבַעַת שְׁנֻטֵעַ אֵינוֹ מְזִיק⁵³; וְכִשְׁם⁵⁴ שְׁזֵה חוֹפֵר בְּתוֹךְ שְׁלוֹ, כִּף זֶה נוֹטֵעַ בְּתוֹךְ שְׁלוֹ. וְכֵן⁵⁵ רְאוּבֵן שְׁחַפֵּר בּוֹר, וְיִרְדּוּ וּמְצָא שְׂרָשֵׁי אֵילָן שֶׁל שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - קוֹצֵץ וְחוֹפֵר, וְהַעֲצִים שְׁלוֹ. וְאִם⁵⁶ הָיָה קְרוּב לְאֵילָן שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שֶׁשׁ עֵשֶׂרָה אַמָּה⁵⁷ - הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל שְׁמַעוֹן, וְקוֹצֵץ וְנוֹתֵן לוֹ. וְאִם⁵⁸ אֵין צְרִיף לְחַפֵּר בּוֹר, וְיִצְאוּ הַשְּׂרָשִׁים שֶׁל שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שְׂדֵהוּ - הִרִי הוּא מְעַמִּיק⁵⁹ שְׁלֵשָׁה טַפָּחִים, כְּדִי שְׁלֵא יַעֲכַב הַמְּחַרְשָׁה; וְכָל שְׂרֵשׁ שְׁמַעוֹן בְּתוֹךְ שְׁלֵשָׁה טַפָּחִים - קוֹצֵץ⁶⁰, וְאֵינוֹ⁶¹ חוֹשֵׁשׁ שְׁמָא יִיבֵשׁ הָאֵילָן שֶׁל חֶבְרוֹ, שְׁזֵה⁶² בְּתוֹךְ⁶³ שְׁלוֹ הוּא חוֹפֵר.

(50) בבא בתרא כה: במשנה וּכְרַבִּי יוֹסִי וְכִמוּ שֶׁפֶסֶק שָׁם רַב יְהוּדָה בְּשֵׁם שְׁמוּאֵל. (51) הטור (סימן קנה) כתב: "אם היה לחבירו בור אצל שדהו מותר ליטע לו אילן סמוך לו" (הביאו הרמ"א שם סעיף לב). [אבל מדברי רבינו נראה שלכתחילה אסור, וזהו מפני שיונק משדה חבירו ובוזא מודה רבי יוסי שאסור (וראה בתוספות בבא בתרא כו: דיבור המתחיל גזלן). ואף על פי שתיקן יהושע שאילן הסמוך למיצר מביא ביכורים וקורא עליהם ואינו גזלן (בבא בתרא כז: - לא תיקן שמואל לעשות כן, אלא שאם עשה אינו גזלן וראה בתוספות שם, אבל להלן הלכה ח שכתב שחייב להרחיק ארבע אמות מן הגפנים (מחמת עבודת הכרם) - נראה שיותר מזה אינו צריך והרי יניקת האילנות היא עד שש עשרה אמה]. (52) היינו, מחוץ לד' אמות או שיש גדר בין השדות, ראה להלן הלכה יא. (53) ואין זה "גירי דליה". (54) מדברי רבי יוסי במשנה שם. (55) כלומר, כשם שזה נוטע בשלו, כן בעל הבור רשאי

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

- פטור מלשלם¹³; שְהִירוּהָ הוּא שְפִיעַ אֹתוֹ, וְאֵין
נִזְקֵה זֶה בְּאֵ מִפְחֵ מְזִיק עֲצָמוֹ.¹⁴

(12) כמו שנתבאר למעלה הלכה א. (13) בבא-קמא ס. כרב
אשי, ולא כרבא ורבי זירא, וכן פסק הרי"ף בבבא-בתרא
פרק לא יחפור, שהסיק מתוך השוואת המקורות של
בבא-בתרא כו. ושל בבא-קמא ס. שיש לחלק בין חיוב
ההרחקה וחיוב התשלומין. (14) ואע"פ שלענין ליבה
וליבתה הרוח, פסק רבינו בפ"ד מהלכות נזקי ממון הלכה
ז - שחיוב, מפני "שהוא גרם, וכל הגורם להזיק משלם נזק
שלם" - שם באש ודאי כיוון להזיק, אבל כאן בגורן ודאי
לא כיוון להזיק, ורבינו לשיטתו שבדיני דגרמי אינו חייב
לשלם אלא במתכוין, ראה בפ"ו מהלכות סנהדרין הלכה א
והלכה ד (הגר"א סימן תיח, ס"ק יט). ועיין בפ"ח מהלכות
מכירה הלכה יג ובהערות שם, ובפרק ד מהלכות נזקי ממון
הלכה ב, במגיד-משנה שם.

ג. הַפֹּתֶשׁ¹⁵ אֶת הַרְיֹפוֹת¹⁶ וְכִיּוּצָא בְהֵן בְּתוֹף שְלוֹ,
וּבְעֵת שְמִכָּה מְנַדְנֵד לְחֻצֵר חֲבֵרוֹ, עַד¹⁷ שְנִדְנָה¹⁸
כְּסוּי הַחֲבִית עַל פִּי הַחֲבִית¹⁹ - הָרִי זֶה מְזִיק
בְּחֻצְיָו²⁰, וְחַיֵּב לְהַרְחִיק כְּדִי שְלוֹ יִנְדָּד, אוּ יִבְטַל
מְלֹאכְתּוֹ שְמִזְקָת. וְאִם²¹ הַזִּיק בְּעֵת הַנְּדָד - חַיֵּב
לְשַׁלֵּם, שְהַרִי מִפְחוֹ בְּאֵ הַנִּזְקֵה.

(15) בבא-בתרא דף כה: ודף כו. כרב אשי. (16) "חיטים
כתושות" (רש"י בשמואל-ב יז, יט). ובגמרא נזכרו
"שומשים". (17) אבל אם רק החצר מתנדנדת, אין זה
נזק (מגיד-משנה בשם ר"י מיגאש). (18) כלומר: החצר
נדנדה את הכיסוי. (19) והיינו, כשהחבית עומדת על
החצר, בניגוד לפירוש רש"י שם שהיא עומדת על החומה.
וראה ביאור הגר"א סימן קנה, ס"ק לט. (20) והוא אדם
המזיק, ובזה אף רבי יוסי מודה כנ"ל. (21) הלחם-משנה
וכן ה'בית יוסף' בסימן קנה, התלבטו למצוא מקור לדברי
רבינו כאן לחיוב התשלומין, ובביאור הגר"א (שם ס"ק מב)
מביא מקור לזה מהמשנה בבבא-בתרא כ: "לא יעמיד אדם
תנור בתוך הבית אלא-אם-כן יש על גביו גובה ארבע אמות
- ואם הזיק משלם מה שהזיק", וראה למעלה פ"ט הלכה
יא. וראה בלחם-משנה שדן בעמדת רבינו ביחס ליתר
ההרחקות, אם לא הרחיק והזיק, אם חייב לשלם.

ד. כָּל הַהֲרַחְקוֹת הָאֲמוּרוֹת בְּפָרְקִים שֶׁל מַעֲלָה²², אִם
לֹא הֲרַחֵק, וְרָאָה חֲבֵרוֹ וְשָׁתַק - הָרִי זֶה מִחֻל²³,
וְאֵינוֹ יָכוֹל לְחַזֵּר וְלִחְצֹרֵיכוֹ וְלִהְרַחֵקוֹ. וְהוּא שִׁירָאָה
מִמֶּנּוּ שְׁמִחֻל, כְּגוֹן שְפִיעַ עֲמוֹ מִיָּד, אוּ²⁴ שְאָמַר לוֹ
לְעִשׂוֹת, אוּ שִׁרָאָהוּ שְפִיעַה בְּצֵדוֹ בְּלֹא הֲרַחְקָה וְשָׁתַק
וְלֹא הִקְפִיד עַל זֶה - זָכָה. שְׁכָל הַמְחַזֵּק בְּנִזְקֵה - זָכָה
בוֹ, כְּמוֹ שְבִאֲרָנוֹ²⁵. בְּמָה דְבָרִים אֲמוּרִים? בְּשִׁחְחֵזִיק
בְּשִׁאָר נְזִיקִין, הוּיָן מְאֲרָבָעָה מִיְנֵי²⁶ נְזִיקִין אֵלוֹ
הָאֲמוּרִים בְּפָרְקֵי זֶה, שְהֵן: הָעֵשׂוֹן²⁷, וְרִיחַ בֵּית
הַכֶּסֶף²⁸, וְהָאֲבָק²⁹ וְכִיּוּצָא בוֹ, וְנִדְנָד³⁰ הַקְּרָעֵה;
שְכָל אֶחָד מֵאֵלוֹ אֵין לוֹ חֻזְקָה, וְאִפְלוֹ שָׁתַק הַנִּזְקֵה

בסמ"ע שם סעיף קטן סג אם זה מוסב גם על סמיכת אילן
לגפנים. (77) שם כז: במשנה. (78) עד הגובה הזה.
(79) מלמד הבקר, ולשון רבינו בפירוש המשניות: "הוא עץ
המלמד, שיש בשתי קצותיו שיני ברזל". (80) שהענפים
לא יפריעו לו בעת החרישה, אבל מה שגובה יותר ואינו
מפריע לו אינו יכול לקצוץ. (81) מפני שאלו יש להם צל
מרובה והוא מזיק לשרה. (82) כעין משקולת הבנאים,
כלומר, שיהיה שווה עם המצר, ולא יטה כלום מחוץ למצר.
(83) כמו "השלהין", והוא מלשון עייפות. "והוא עייף"
(בראשית כה, כט) תירגם אונקלוס: "והוא משלהי". והוא:
שדה שזקוקה למים מחוץ לגשמים ולה מזיק הצל יותר
מלשרה אחרת. (84) כן הוא בתוספתא בבא בתרא סוף
פרק א (לפי נוסחת הדפוס): "בית השלחין ובית האילן כנגד
המשקולת".

פָּרְקֵי אֶחָד עֶשְׂרִי

(1) נתבאר בו גם כן הדברים שאין אדם רשאי לעשות כדי
שלא יזיק לחבירו, ודיני המחזיק לעשות נזק לחבירו מה
דינו בדברים אלו.

א. מִי² שְפִיעָה גֵרֶן בְּתוֹף שְלוֹ, אוּ קָבֵעַ³ בֵּית הַכֶּסֶף,
אוּ מְלֹאכָה⁴ שְיִשׁ⁵ בְּהָ אֲבָק וְעָפָר וְכִיּוּצָא בְהֵן -
צָרִיף לְהַרְחִיק כְּדִי שְלוֹ יִגִיעַ הָעָפָר אוּ רִיחַ בֵּית
הַכֶּסֶף אוּ הָאֲבָק לְחֵבְרוֹ, כְּדִי שְלוֹ יִזְיקוּ. אִפְלוֹ⁶
הֵיטָה הָרוּחַ הוּא שְמִסְעֵי⁷ אֹתוֹ בְּעֵת שְפִיעָה
מְלֹאכְתּוֹ, וּמֹלִיכָה אֶת הָעָפָר אוּ נַעֲרַת הַפְּשָׁתָן וְהַמִּץ
וְכִיּוּצָא בְהֵן וּמְגִיעֵתָן לְחֵבְרוֹ - הָרִי זֶה חַיֵּב לְהַרְחִיק⁸
כְּדִי שְלוֹ יִגִיעוּ⁹ וְלֹא יִזְיקוּ וְאִפְלוֹ עַל יְדֵי הָרוּחַ
מְצוּיָה¹⁰; שְכָל אֵלוֹ כְּמִי שְהִזְיקוּ בְּחֻצְיָו¹¹ הֵן.

(2) בבא-בתרא כד: במשנה. והמדובר כאן בגורן שאינו
קבוע, וכמו שאמר אב"י שם שבאופן זה אינו צריך להרחיק
חמשים אמה כבגורן קבוע (ראה למעלה פ"י הלכה ב) אלא
בכדי שלא יזיק. ואף רב אשי לא חלק אלא בפירוש המשנה,
אבל בעצם ההלכה - לא נחלק עליו (לחם-משנה, והגר"א
סימן קנה, ס"ק צג). (3) כן נראה שם כג. מתוך דברי רב
זביד. (4) שם כו. על רקע של עובדא מסויימת. (5) כגון
ניפוץ פשתן, בעובדא הנזכרת שם. (6) שם כו. כאמימר
ומר בר רב אשי, ולא כרבינא. וכן פסק הרי"ף שם.
(7) שאז אין זה אלא גרמא, כדברי רב אשי בבבא-קמא ס.
ושלדעת רבינא אין שום חיוב להרחיק בזה (בבא-בתרא
שם). (8) שגרמא בנזקין, אע"פ שאין בו חיוב תשלומין
(כדלהלן בהלכה ב) - אסור. (9) בלי רוח. (10) בכ"י
תימן: "המצויה". ודוקא מצויה, אבל אין לחשוש שמא
תולכים רוח שאינה מצויה, כמו שהוכיחו ה'תוספות' שם
ד"ה זיקא. (11) ואף רבי יוסי, שסובר שעל הניזק להרחיק
עצמו, ורבינו פוסק כמותו (למעלה פ"י ה"ה) - מודה בזה,
כיון שזה בא על-ידי חציו (למעלה שם).

ב. אִף עַל פִּי שְהוּא חַיֵּב לְהַרְחִיק כָּל כְּפֵי¹², אִם
הוֹלִיכָה הָרוּחַ הַמְצוּיָה הַמִּץ וְאֶת הָעָפָר וְהַזִּיקָה בְהֵן

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בהערות. (41) ואינם יכולים למחות מפני הקול של כלי המלאכה שמזיק להם.

ו. מי⁴² שהחזיק בנזק שיש לו חזקה, כגון שפתח חלון⁴³, או העביר אמת המים⁴⁴, או שלא הרחיק מה שראוי להרחיק⁴⁵, והרי המחזיק טוען: אתה אמת לי לעשות, או מחלת לי אחר שראית, או הפר הנזק ושתקת ולא מחית בי, והנזק אומר: עכשו הוא שראיתי, ולא ידעתי מקדם, או שאמר: כשראיתי מחיתי בך, ואתה אמת: עתה ארחיק או אסתם, ואתה מדחה אותי מיום אל יום כדי שתקבע הנזק - בכל אלו וכיוצא בהן על הנזק להביא ראיה; ואם לא הביא - ישבע המחזיק הסת ויפטר⁴⁶.

(42) יוצא לפי שיטת רבינו בהלכה ז. (43) שיש בו היזק ראייה, ויש בו חזקה (למעלה פ"ו ה"א). (44) למעלה פ"ט הלכה א. (45) כמו שנזכר בפרקים האחרונים. (46) שכשם שבחזקת שלש שנים נשבע המוחזק שבועת היסת ומעמידים השדה בידו, ועל המערער להביא ראיה (פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ב) - כמו כן בחזקת נזקין לאלתר (ס"מ"ע סימן קנח, ס"ק צג. והגר"א שם ס"ק קכה), וכדין כל תביעת ברי, שהנתבע נשבע שבועת היסת דרבנן ונפטר (מגיד-משנה).

ז. החזיק בנזק שאין לו חזקה, כגון עשן ובית הפסא וכיוצא בהן, וטען המחזיק שקנה מידו של נזק - על המחזיק להביא ראיה⁴⁷ שקנו מידו; ואם לא הביא - ישבע הנזק הסת שלא קנו מידו על כך, ויסקל זה הזקו.

(47) כיון שאין לו למחזיק דין חזקה - אינו מוחזק, ודינו ככל המוציא מחבירו, שעליו להביא ראיה (מגיד-משנה).

פְּרָק שְׁנַיִם עֶשְׂרִי

1) נתבאר בו משפטי השותפין בשדה אחת ואחד מהם בעל המצר שלה ובאו לחלוק בה, ונמשך לזה דין המוכר קרקעו לאחד ובעל המצר רוצה לקנותו שהוא קודם לכל אדם, ונתבאר בו מקצת מדיני דבר זה.

א. האחין או השתפין שבאו לחלק את השדה ולטל כל אחד חלקו: אם הייתה פלה שנה, ואין שם מקום טוב ומקום רע, אלא הכל אחד - חולקין לפי המדה בלבד. ואם אמר אחד מהם: תנו לי חלקי מצד זה, כדי שיהא סמוך לשדה אחר שלי, ויהיה הכל שדה אחת - שומעין לו², וכופה אותו על זה; שעפ"כ בדבר זה - מדת סדם היא³. אבל⁴ אם היה חלק אחד ממנה טוב, או קרוב לנהר יותר, או קרוב לדרך⁵, ושמו אותה היפה כנגד הרע⁶, ואמר: תנו לי בשומא שלי⁷ מצד זה - אין שומעין לו, אלא נוטל בגורל. אמר להם: תנו לי (בשומא שלי מצד זה)⁸ חצי מדה מן הצד הרע⁹ בלא שומא, וטל אתה מן

במה שנים - הרי זה חוזר וכופהו להרחיק. וכן הזק ראייה במקום שצריך מחיצה³¹ - כופהו לעשות מחיצה בכל עת שירצה, כמו שבארנו³². ולמה שנו נזקים אלו משאר נזקין? לפי שאין דעתו של אדם סובלת נזק מאלו, וחזקתו שאינו מוחל, שהזקו הזק קבוע. ואם³³ קנו מידו שמחל בנזקים אלו - אינו יכול לחזור בו.

(22) תשיעי ועשירי. (23) שיטת רבינו שבנזקין זכו בתשישים, בניגוד לחזקת קרקע, אין צורך לא בחזקת שלש שנים ולא בטענת מכר או מתנה. ויש חולקים על זה, ראה למעלה פרק ח הלכה ג, ובהערה יז שם. (24) והיינו, בדרך לא זו אף זו. (25) לעיל פ"ו הלכה יב, פ"ז ה"ו ועוד. (26) בכ"י אברבנאל: "ממיני". (27) בבא-בבא כג. לדברי רב מרי. (28) לדברי רב זביד שם. (29) כן נראה שם כו. במעשה דבי בר מריון שהיו מנערים פשתן כמה פעמים ואח"כ חייבו להרחיק, והרי לדעת רבינו יש חזקה לנזקין לאלתר, ואין צורך בשלש שנים - הרי שבזה אין חזקה כלל (הגר"א סימן קנה, ס"ק קא). (30) כן נראה שם כה: שהיו כותשין שומשמיין והיו מנודדים, ואח"כ חייבו להפסיק - הרי שאין בזה דין חזקה (הגר"א שם). וראה בראב"ד. (31) שיש בה דין חלוקה, או שאין בה דין חלוקה ורצו לחלוק (למעלה פ"ב הלכה יד). (32) למעלה שם. ועיין שם הערה צא. (33) כן נראה ממה שאמרו שם: "אין חזקה לנזקין" - מכלל דראיה יש (בבא-בבא מט:), היינו, טענת מכר או מתנה (תוספות' שם ד"ה אין חזקה).

ה. מי³⁴ שהחזיק³⁵ לעשות מלאכת דם או גבלות וכיוצא בהן במקומן³⁶, ונבואו העורבים וכיוצא בהן בגלל הדם ויאכלו, והרי הן מצרין לחברו בקולם וצפצופם או בדם שברגליהם, שהן יושבין על האילנות ומלכלכין פרותיהם, אם³⁷ היה חברו קפדן³⁸ או חולה שצפצוף הזה מזיקו, או שפרות שלו נפסדין לו בדם - חייב לבטל אותה המלאכה, או ירחיק עד שלא יבוא לו הזק מחמתו; שהזק זה דומה לריית בית הפסא וכיוצא בו, שאין לו חזקה³⁹. וכן⁴⁰ בני מבוי או בני חצר שנעשה אחד מהן אמן, ולא מחו בו, שהרי החזקין⁴¹, והיו העם נכנסין ויוצאין לקנות, ושתקו - לא החזיק בדבר זה, ויש להם בכל עת לעכב ולומר: אין אנו יכולין לישן מקול הנכנסין והיוצאין; שזה הזק קבוע הוא כמו העשן והאבק. וכןה הורו הגאונים.

(34) שם כב: וכג. עובדא של רב יוסף. (35) כמו שיוצא מפורש מתוך השקלא-וטריא. (36) כן הוא בתוספות' שם, ד"ה אתו אומני. (37) כמסקנת הגמרא שם. (38) והוא שמוחזק נודע שאין דעתו סובלת זאת (מגיד-משנה בשם מפרשים). (39) כיון שהוא קפדן. אבל באחר שאינו קפדן - אין זה כריח בית הכסא, ויש לו חזקה. (40) כל ההלכה הובאה למעלה פ"ו הלכה יב, בשינוי לשון קצת. ועיין שם

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לו פי שנים" - הרי שני החלקים הם כאחד. והמדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שווים - כבר השמיענו רבינו למעלה בהלכה ב, ששומעין לאחד שטוען: תנו לי חלקי בצד השדה שלי, ומה החידוש בבכור? (מגיד-משנה). (14) כרבא שם, שאמר שאע"פ שהיבם נקרא "בכור" בתורה, שנאמר (דברים כה, ו) "והיה הבכור" - אין חלוקתו בבכור. (15) אחד מן האחים, שייבם את אחת אחיו המת. (16) שיבם יורש את אחיו המת (פ"ג מהלכות נחלות הלכה ז). (17) ואף כאן המדובר כשאין החלקים שווים, שאם הם שווים - בוודאי שומעים לו כנ"ל (מגיד-משנה).

ג. אָרְיָן¹⁸ מְרַבֵּעַת, שְׁהִיָּה הַנְּהָר מְקִיף לָהּ מִזְרַח וְצָפוֹן, וְהַדְרָף¹⁹ דְּרוֹם וּמַעְרָב - חוֹלְקִין אוֹתָהּ בְּאֶלְכָסוֹן²⁰, כְּדִי שְׂגִיעַ לְזֶה נְהָר וְדָרְף לְזֶה נְהָר וְדָרְף. וְאִם אָמַר: תָּנוּ לִי הַחֲצִי שֶׁמֶצֵד זֶה, שֶׁהוּא בְּצֵד שְׂדֵי - שׁוֹמְעִין לוֹ. כִּלְלוּ שָׁל דָּבָר: כָּל דָּבָר שֶׁהוּא טוֹב לְזֶה, וְאֵין עַל חֲבֵרוֹ הַפֶּסֶד כִּלְל - כּוֹפִין אוֹתוֹ לַעֲשׂוֹת²¹.

(18) שם יג. ודלא כפירוש ר"ח ורש"י שם. (19) בגמרא שם: "חד גיסא נגרא, וחד גיסא נהרא". ומפרש רבינו "נגרא" - דרך. וראה למעלה הערה ד. (20) כציוור הזה: (21) כמו שכתב למעלה בהלכה א.

ד. אֶחָד²² מִן הָאֲחִין אוֹ מִן הַשְּׂתֵפִין²³ שֶׁמָּכַר חֵלְקוֹ²⁴ לְאַחַר - מְסַלְקִין²⁵ אֶת הַחֵלְקִים, וְנוֹתְנִין לוֹ שְׂאָר הָאֲחִין אוֹ שְׂאָר הַשְּׂתֵפִין דְּמִים שֶׁנָּתַן וְהוֹלֵף, כְּדִי שֶׁלֹּא יִפְגֵּס זָר בְּיַגְיָהֶן.

(22) בבא-מציעא קח. כרב נחמן ולא כרב יהודה בשם רב, וכפירוש רב האי ברא"ש שם (פ"ט סימן כא). (23) לדעת רב האי שם, מדובר כשהיו שלשה או ארבעה אחים או שותפים. וזהו החידוש כאן, שאם בא אחד מהם לסלק את הלווקח, והלה טוען: שמא יקבל השותף הזה חלקו בצד אחר, ולא יהיה "בר מצרא" שלו - שאין זו טענה כלל, לפי שלכל שותף יש חלק בכל השטח, וכולם נחשבים בני מצרא (סמ"ע סימן קעד ס"ק ו). וראה בהערה הבאה. (24) ממה שכתב רבינו כאן: "חלקו" ולא הזכיר "קרקע", כמו להלן בהלכה ה, למד מהרי"ק שבאחין ובשותפין נוהג דין זה אף במטלטלין (ועיין כסף-משנה). [ולדעת מהרי"ק זהו החידוש בשותפין, מה שאין בבר-מצרא אחד]. (25) מדין עשיית הישר והטוב, כבהלכה הבאה.

ה. וְלֹא²⁶ עוֹד, אֶלֶּא הַמּוֹכֵר קִרְקַע שְׁלוֹ לְאַחַר - יֵשׁ לְחֲבֵרוֹ שֶׁהוּא בְּצֵד הַמְּצָר שְׁלוֹ לְתַן דְּמִים לְלוֹקֵחַ וְלִסְלֵק²⁷ אוֹתוֹ, וְזוֹה²⁸ הַלוֹקֵחַ הַרְחוֹק - פְּאֵלוֹ הוּא שְׁלִיחַ²⁹ שָׁל בֶּן הַמְּצָר. בֵּין שֶׁמָּכַר הוּא, בֵּין שֶׁמָּכַר שְׁלוֹחוֹ³⁰, בֵּין שֶׁמָּכְרוּ בֵּית דִּין³¹ - יֵשׁ בּוֹ דִּין בֶּן הַמְּצָר. אֶפְלוּ³² הִיָּה הַלוֹקֵחַ תְּלָמִיד חֶסֶם וְשֶׁכֶן³³ וְקָרוֹב לְמוֹכֵר, וְכֵן הַמְּצָר עִם הָאָרְץ רְחוֹק - בֶּן הַמְּצָר קוֹדֵם, וּמְסַלֵּק אֶת הַלוֹקֵחַ. וְדָבָר זֶה³⁴, מְשׁוּם³⁵ שֶׁנֶּאֱמַר: וְעִשִּׂית הַיָּשָׁר וְהַטּוֹב. אָמַרְוּ

הַצֵּד הַטּוֹב, כְּדִי שְׂיִהְיֶה חֵלְקֵי סְמוּךְ לַשְּׂדֵה שְׁלִי - הוֹרוּ מְקַצֵּת הַגְּאוּנִים שְׁשׁוּמְעִין לוֹ¹⁰, וְלִזֶּה דְעַתִּי נוֹטָה, וְכֵן רְאִי לְדוּן.

(2) כיון ש"היתה כולה שוה, ואין שם מקום טוב ומקום רע אלא הכל אחד". וזהו מה שאמרו בבבא-בתרא יב: "תרת" ארעתא אחד נגרא (=שתי שדות ליד נהר אחד, או ליד דרך אחת). אמר רב יוסף, כגון זה כופין על מדת סדום, שכיון ששתי השדות שוות אינם יכולים לעכב ולומר "מעלינן ליה עילויה" (=מעלים אנו את מחירה, כי היא שוה אצלנו יותר) כי נכסי דבי בר מריון (שנכסיו היו משובחין, והיה מוכרם ביוקר). וראה במגיד-משנה וכסף-משנה ולחם-משנה והגרא"א סימן קעד ס"ק ג. ובאור-שמח ציין גם למשנה במסכת דמאי פרק ו משנה ט, ובפיה"מ להרמב"ם שם. (3) שזה נהנה וזה לא חסר. (4) מקור הלכה זו הוא בדברי רב יוסף (שם): "ההוא דזבן ארעא אמצרא דבי נשיה (=קנה שדה ליד השדות של בית חמיו), כי קא פלגו (=כשמת חמיהם ורצו לחלוק בנכסיו), אמר להו פליגו לי אמצראי (=חלקו לי ליד קרקעי). אמר רבה, כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, אמרי ליה אחי מעלינן ליה עילויה כנכסי דבי בר מריון". ועוד שם: "תרי ארעתא אתרי נגרי (=שתי שדות על שתי דרכים), אמר רבה כגון זה כופין על מדת סדום. מתקיף לה רב יוסף, זימנין דהאי מדוויל והאי לא מדוויל (=לפעמים זו שותה מן הנהר, וזו לא שותה) והלכתא כרב יוסף" - הרי שכשיש יתרון לשדה אחת על השניה - אין שומעין לו. (5) זהו פירושו של רבינו למילה: "ניגרא", שהוזכרה בגמרא שם (לחם-משנה והגרא"א שם ס"ק ז). וראה להלן הלכה ג ובסמ"ע שם ס"ק ו. (6) כלומר: יפה במדה קטנה כנגד רעה במדה יותר גדולה. (7) כלומר: היפה הקטנה. (8) [כל המוקף בסוגריים אינו בכ"י תימן, וכן אינו במגיד-משנה ובהגהת מהר"י אבוהב. ונראה שנכפל בטעות מהשורה הקודמת, וראה בשו"ע חו"מ סימן קעד סעיף א]. (9) היינו, שהוא מסכים לקבל את המחצית מן הרעה, בלי פיצוי של הכמות על חשבון האיכות, וראה להלן. (10) מקור דברים אלו בבבא-בתרא יג: "טול אתה שיעור, ואני פחות - שומעין לו (לחלק דבר שאין בו כדי חלוקה)". ואף לרשב"ג שאמר אין שומעין לו, אין זה אלא מפני שהשני טוען כנגדו: איני רוצה במתנה כי שונא מתנות יחיה (ראה למעלה פ"א הלכה ה), אבל בנידון-דידן אין זו מתנה, שהראשון מעדיף את הזיבורית הסמוכה לשדה שלו (סמ"ע שם ס"ק ז, והגרא"א ס"ק ח).

ב. הַבְּכוֹר¹¹ שֶׁחֵלַק - נוֹטֵל שְׁנֵי חֵלְקִים שְׁלוֹ¹² כְּאֶחָד¹³. אֶבְל¹⁴ הֵיבָם¹⁵ שֶׁחֵלַק עִם אָחִיו בְּנִכְסֵי הָאָב¹⁶ - נוֹטֵל חֵלְקוֹ וְחֵלַק אָחִיו בְּגוֹרֵל; אִם עָלוּ בְּמִקוּם אֶחָד - עָלוּ, וְאִם עָלוּ בְּשְׁנֵי מְקוּמוֹת - עָלוּ¹⁷.

(11) שם יב: מימרא של רב הונא ברבי יהושע. (12) החלק שנוטל כשאר אחיו וחלק הבכורה. (13) ששני החלקים נחשבים חלק אחד, ולמדו זאת (בבא-בתרא קנד). מן הפסוק (דברים כא, יז) "כי את הבכור בן השנואה יכיר לתת

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

על בן המצר: "לתיקוני שדרתיך ולא לעוותי" - לשון הנאמר בשליח בכתובות זט: (מגיד-משנה להלן פי"ג הלכה ז). ברם אינו כשליח ממש (אור-שמח להלן פי"ג, עיין שם הלכה יא) וראה להלן הלכה יא. ובפרק יד הלכה ד והערה לא. (30) שכשם שאם הוא עצמו מוכר יש בו דין בן מצר, כן יש דין בן מצר בשלוחו שהוא כמותו, ומקור לזה ממה שאמרו בבבא-מציעא קח: שבמכירה למוזנות האשה אין דין בר מצרא (ראה להלן הלכה ט), וסתם מכירה למוזנות היא ע"י האלמנה שהיא כשלוחה (כתובות צח). - הרי שרק במוזנות אין דין בר מצרא, אבל באופן אחר יש דין בר מצרא בשליח (הגר"א סימן קעה ס"ק יד). (31) שמכרו לאיזה צורך שהוא, ולא לצורך מוזנות, ראה להלן הלכה ט ובראב"ד ומגיד-משנה. וגם דין זה, שבב"ד יש דין בר מצרא - נלמד מדין מוזנות הנ"ל, שגם ב"ד מוכרים למוזנות - הרי שבאופן אחר יש דין בר מצרא גם בבית-דין (הגר"א שם). (32) בבבא-מציעא שם אמרו: "שכן ותלמיד-חכם, תלמיד-חכם קודם. קרוב ות"ח, ת"ח קודם", וממה שאמרו "קודם - קודם", ולא אמרו "אין בו דינא דבר-מצרא", כמו שאמרו שם ביתר הדברים - נראה שכאן מדובר רק בדין קדימה, וכגון ששניהם אינם בני מצרא, אבל אם השכן או הקרוב בני מצרא - הם קודמים לתלמיד-חכם, שאף הוא צריך לקיים ועשית הישר והטוב. וראה ברי"ף, ברש"י וב'תוספות' שם. (33) אבל לא בר מצרא. (34) הוא העיקרון המוסרי של עשיית הישר והטוב, שנצטוונו לעשותו. ויש שלא נצטוונו עליה, והיא ההקדמה במכר שלא בדין בר מצרא, שאינה אלא מדת חסידות. ראה להלן פי"ד הלכה ה. (35) לשון הגמרא שם קח. בדברי נהרדעי. (36) שהחכמים הם שקבעו מה הם דרכי היושר, שהתורה מצווה עליהם, אך עצם העיקרון - יסודו בתורה גופא. (37) כלומר, שלמוכר לא איכפת למי הוא מוכר, ואין לו כל הפסד בדבר, ראה להלן. (38) שם קח: בסוף הסוגיא. (39) ובגמרא אמרו שמחלקים אותה ב"קין זיל", היינו בארבעה אלכסוניות כזו: שייגע לכל אחד מהמצרנים לצד המצר שלו. (40) היינו, לא לפי הרוחות, אחד לכל רוח, כדעת יש אומרים, אלא לפי המניין. שאם יש שנים ברוח אחד, וליתר הרוחות שלשה, אחד לכל רוח - מחלקים את השדה לחמשה חלקים. (41) שם. (42) כן מפרש רבינו מה שאמרו שם: "הני ד' בני מצרני דקדים חד מינייהו וזבין, זביניה זביני" (מגיד-משנה). (43) שאז אין להם טענת בר מצרא, כמבואר להלן פי"ד הלכה ג. (44) שם בגמרא: "ולשותפי לית בה משום דינא דבר מצרא". ולא כרש"י שפירש שהשותפות היא בקרקע, עיין שם.

חֲכָמִים³⁶: הוֹאִיל וְהַמְכָר אֶחָד הוּא³⁷, טוֹב וַיֵּשֶׁר הוּא שִׁקְנָה מְקוֹם זֶה בֶּן הַמְצָר יוֹתֵר מִן הַרְחוֹק. הֵיכָן³⁸ בְּנֵי הַמְצָר רַבִּים - כָּלֵם זֹכִים בְּזוֹ הַשְּׂדֵה הַנִּמְכָּרֶת וְהִיא בִּינְיָהֶם³⁹ לְפִי מְנִינָם⁴⁰, וְנוֹתְנִין מִן הַדָּמִים לְלוֹקֵת. וְהוּא שְׂבָאוּ כָּלֵם בְּפַעַם אַחַת; אֲבָל⁴¹ אִם קָדַם אֶחָד מֵהֶן וְסָלַק אֶת הַלוֹקֵת - זָכָה בָּהּ לְבִדּוֹ, הוֹאִיל וְהוּא בֶּן הַמְצָר⁴². וְכֵן אִם בָּאוּ מְקַצְתָּן, וּמְקַצְתָּן בְּמַדִּינָה אַחֶרֶת⁴³ - מְסַלְקִין אוֹתוֹ אֵלּוּ הָעוֹמְדִים פֶּאֶן בְּלִבָּד, וְהִיא לְהֵן. וְכֵן הַמוֹכֵר לְאֶחָד מִבְּנֵי הַמְצָר, אוֹ לְאֶחָד מִן הַשְּׂתַפִּין שְׁלוֹ בְּמִשְׁאֵ וּמִתָּן, אֵף עַל פִּי שְׂאִינוֹ שְׂתַפּוֹ בְּקַרְקַע⁴⁴ - זָכָה בָּהּ, וְאִין שְׂאֵר הַשְּׂתַפִּין אוֹ שְׂאֵר בְּנֵי הַמְצָר נוֹטְלִין עִמּוֹ.

~ נקודות משיחות קודש ~

"טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המצר יותר מן הרחוק".

את דין בר-מצרא אפשר להסביר בשני אופנים:

א: הוא רק ענין של הנהגה טובה שחייבו חכמים את הלוקח להתנהג באופן הישר והטוב ולמכור את השדה לבר-מצרא.

ב: החיוב של "ועשית הישר והטוב" נותן גם בעלות מסוימת לבן המיצר על השדה, ומטיל פגם במכר אם מכר בעל השדה לאיש אחר. (כמו שמשמע מלשון ה'נמוקי יוסף': "כאילו יש לו קצת קניין בגופו של קרקע").

ומלשון הרמב"ם משמע כאופן השני, שכתב: "טוב וישר הוא שיקנה מקום זה בן המיצר כו'" והיינו שהחיוב דבר-מצרא הוא ביחס למקום ולא ביחס לאדם. אבל רש"י בגמרא (בבא מציעא קח, א. ד"ה ועשית) הסביר את החיוב כמונה על האדם, וכתב: "דבר שאי אתה נחסר כל כך, שתמצא קרקעות במקום אחר ולא תטריח על בן המיצר להיות נכסיו חלוקים".

ובזה יובן גם לשון הרמב"ם בדין "זבין לעכו"ם" שכתב: "משמתין אותו עד שיקבל עליו כל אונס שיבוא מן העכו"ם עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר שלו בדיני ישראל" ומשמיט את הטעם שהובא בגמרא "עכו"ם לאו בר ועשית הישר והטוב הוא" ומוסיף עד שינהג העכו"ם עם בן המיצר כו'" כי לשיטתו הדין של בר-מצרא הוא לא רק שהלוקח צריך לנהוג באופן ה"ישר והטוב" אלא שהדין הוא גם על הקרקע, ולכן משפיע בה גם לאחר שנמכרה לגוי.

(על פי לקו"ש חלק י"ט ע' 56)

מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

ו. המוכר⁴⁵ כל נכסיו⁴⁶ לאחד - אין בעל המצר של שדה אחת מסלק את הלוקח מאותה השדה, שהרי היא והאחרת⁴⁷ קנה באחד⁴⁸. וכגון⁴⁹ המוכר לבָּעָלִים הָרְאוּשׁוּנִים⁵⁰, או⁵¹ הלוקח⁵² מן העובד פוכבים - אין בו דין בן המצר.

(45) שם קח: (46) והם במקומות שונים. (47) [בכ"י תימן: "ואחרות". וראה בסמ"ע סימן קעה ס"ק סב, שפירש

(26) שם, כנהרדעי ולא כרב נחמן. (27) אפילו בעל-כרחו של המוכר (הגהת הרמ"א בסימן קעה סעיף ה). (28) יוצא מתוך הסוגיא בבא-מציעא קח. (29) כן נראה שם, שאמרו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

דר בשכירות בחצר ובן המצר רוצה לסלקו, ודבר זה נלמד ממה שכתוב בהלכה הבאה שהמשכן מקום ואח"כ מכרו לבעל המשכון, אע"פ שאין כאן אלא "מקום" ולא בית דירה, אין בו דין בר-מצרא, כיון שהמקום ממושכן אצלו - קל-וחומר לשוכר שדר באותה חצר, שוודאי אין בו דין בר-מצרא (מגיד-משנה וכסף-משנה).

ט. הַמְּשֻׁכָּן⁵⁸ מְקוּם⁵⁹, וְאַחַר כֵּן מְכָרוּ לְזֶה שֶׁהוּא מְשֻׁכָּן בְּיָדוֹ - אֵין בּוֹ מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמְּצָר. וְכֵן הַמּוֹכֵר מְקוּם רְחוּק כְּדִי לְגַאֵל מְקוּם קְרוֹב, אוֹ שֶׁמְכָר רַע כְּדִי לְגַאֵל יָפֵה בְּדַמְיוֹ, אוֹ שֶׁמְכָר כְּדִי לְתַן מְנַת הַמְּלִיץ⁶¹, אוֹ שֶׁמְכָר לְקַבְּרָה⁶² אוֹ לְמוֹזֵן הָאִשָּׁה⁶³ אוֹ הַבְּנוֹת⁶⁴ - אֵין בְּאַחַד מֵאלוֹ דִּין בֶּן הַמְּצָר, אֶלָּא זְכָה הַלּוֹקֵחַ.

(58 שם קח: (59 היינו, שטח קרקעי מסויים ולא בית. וראה למעלה הערה נו, ובהגהות מיימוניות אות י בשם ר"ת. (60 שם. (61 מס גולגולת. (62 שהבעל חייב בקבורת אשתו (פ"ב מהלכות אישות הלכה ב). (63 האלמנה. (64 שתנאי כתובה הוא - שבנות אשתו ממנו, ניונות מנכסיו אחר מותו, עד שתתארסנה (הלכות אישות שם).

י. וְלָמָּה אֵין בְּהֵן דִּין בֶּן הַמְּצָר? שֶׁכָּל אֵלוֹ טְרוּדִין⁶⁵ הֵן לְמַכּוֹר, וּמִשּׁוּם צִרְף גְּדוּל מוֹכְרִין, וְאִם תֹּאמַר יֵשׁ בְּהֵן דִּין בֶּן הַמְּצָר - לֹא יִמְצְאוּ לּוֹקֵחַ, שֶׁהֲרִי אוֹמֵר: לָמָּה אֶטְרַח וְאֶקַּח כְּדִי שִׁיבּוֹא זֶה וְיִסְלַק אוֹתִי? וְאֵין הַבְּעָלִים יְכוּלִין לְהַמְתִּין עַד שֶׁיָּבִיא בַּעַל הַמְּצָר מְעוֹת וְיִקְנֶה.

(65 בשדה קרוב ויפה, שמה בינתיים עד שיוודע למצרון, יקנה אחר אותה שדה, שהוא רוצה לקנות (שו"ע סימן קעה, סעיף מב). ובמנת המלך שמה "כעסו שטר המלך" (רש"י שם). במזונות, שמה בינתיים לא יהיה להן ממה להתפרנס, ובקבורה משום ביון המת (רש"י שם).

יא. הֲרִי שֶׁטַעַן הַלּוֹקֵחַ וְאָמַר: מִפְּנֵי הַמָּס וְכִיּוֹצֵא בּוֹ⁶⁶ מְכָר לוֹ הַמּוֹכֵר, וּבַעַל הַמְּצָר אוֹמֵר: שֶׁקָּר אֶתְּהָ טוֹעֵן, לְבַטֵּל זְכוּתִי - עַל בַּעַל הַמְּצָר לְהִבִּיא רְאִיָּה⁶⁷, וְאַחַר כֵּן יוֹצֵיא מִיַּד הַלּוֹקֵחַ; וְאִם לֹא הִבִּיא רְאִיָּה - יִשְׁבַּע הַלּוֹקֵחַ הַסֵּת⁶⁸.

(66 באופנים שאין בהם דין בר-מצרא, כמבואר למעלה הלכה ט. (67 שזכותו של בן המצר היא רק מדבריהם (מדרבנן), ולפיכך הוא נקרא "מוציא" ועליו להביא ראיה (מגיד-משנה). ומכאן שהלוקח אינו נחשב לשליח ממש (ראה למעלה הלכה ה), שאם כן היה בן המצר נחשב למוחזק (אור-שמח). (68 כדין כל מוחזק הכופר בטענת המוציא, שנשבע שבועת כופר הכל, מדרבנן.

יב. אֶפְלוּי⁶⁹ הָיָה שֶׁם בְּדָבָר סִפְקָא⁷⁰ - אֵין הַלּוֹקֵחַ מְסַתֵּלֵק אֶלָּא בְּרְאִיָּה⁷¹ בְּרוּרָה שֶׁהִבִּיא בַּעַל הַמְּצָר.

גם לפי נוסחתנו שהמדובר כשיש לו הרבה שדות, "והאחרת" ר"ל והאחרות, שאם אין לו אלא שתי שדות - יש כאן דין בר מצרא ששכיח הדבר שבן המצר יקנה את שתיהן, ואין כאן שום הפסד למוכר, ראה להלן. (48) ואילו בן המצר, אינו רוצה לקנות אלא אחת ויש הפסד למוכר (תרומת-הדשן סימן שלח, ולחם-משנה להלן פי"ג הלכה ח). ויש אומרים שאפילו אם רוצה בן המצר לקנות את כל הנכסים אינו מסלק את הלוקח "לפי שאינו מצוי שיקנה אדם כל נכסיו ביחד, לפיכך כשיודמן אחד שרוצה לקנותם], אין לו להודיע למצרון, שמה בתוך כך יחזור בו הלוקח, והרי זה דומה למוכר מקום רחוק כדי לגאול מקום קרוב, או שמכר רע כדי לגאול יפה בדמיו" שאין בהם דין בר מצרא (להלן הלכה ט) לפי שאין לנו להפסיד המוכר מחמת הטוב והיושר ללוקח, כמו שכתב רש"י שם קח: ד"ה אין (רא"ש פ"ט דבבא-מציעא סימן כז, וסמ"ע שם ס"ק סג בשם ה'טור'). וראה בהגהות מיימוניות ובמגיד-משנה.

וואמנם אם טען כן בן המצר לפני שמכר לאחר, יתכן ששומעין לו, וכן כתב הרמ"א סימן קעה סעיף לז לגבי "בעלים הראשונים"]. (49 שם. (50 שמן הראוי הוא שתשוב השדה לאשר קנהו מאתו, ויתור משתבוא לאיש נכרי, ואפילו אם הוא בן המצר (מגיד-משנה). (51 בבא-מציעא שם. (52 שיכול הלוקח לטעון: הברחתי ארי מן המצר שלך, וחייב הנך להחזיק לי טובה בזה, כי מי יודע אם אתה היית מצליח לסלקו מן המצר שלך.

ז. הַמּוֹכֵר⁵³ לְעוֹבֵד כּוֹכְבִים⁵⁴ - מְשַׁמְתִּין⁵⁵ אוֹתוֹ, עַד שֶׁיִּקְבַּל עָלָיו כָּל אֲנָס שִׁיבּוֹא מִן הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים, עַד שֶׁיִּנְהַג הַעוֹבֵד כּוֹכְבִים עִם בֶּן הַמְּצָר שְׁלוֹ בְּדִינָה יִשְׂרָאֵל כַּפֵּל. וְאִם אָנְסוּ שְׁלֹא כְּדִין יִשְׂרָאֵל - מְשַׁלֵּם הַמּוֹכֵר⁵⁶.

(53 שם. (54 שאין דין בר-מצרא אלא על הלוקח ולא על המוכר (גמרא ורש"י שם). (55 מטילים עליו שמתא. (56 כיון שקיבל עליו אחריות. אבל אם לא קיבל עליו אחריות - אינו חייב לשלם (מגיד-משנה), שהרי זה כמו גרמא בנוקין (הגר"א שם ס"ק צג).

ח. הַשְּׂכִירוֹת - אֵין בֵּיהֶן מִשּׁוּם דִּין בֶּן הַמְּצָר⁵⁷.

(57 שלשה פירושים להלכה זו: א. שהמדובר בפעולת שכירות (במקום פעולת מכירה בדין בן המצר), כגון שהשכיר חצר לראובן, ושמעון בן המצר רוצה לסלק את השוכר והוא רוצה לשכרה (כסף-משנה בשם ה'טור'), שאין כאן דין בן המצר, משום שיכול המשכיר לומר לבן המצר: ראובן נאמן עלי שיפרע דמי השכירות, ואתה אינך נאמן עלי. ועוד שלפעמים יש לבן המצר בני בית מרובים (הגר"א סימן קעה ס"ק קמח). ב. שהמדובר בפעולת מכירה (כבכל דיני בן-המצר) אלא שבן-המצר אינו אלא שוכר הדר ליד החצר המכורה (כסף-משנה), שכיון שאין גוף החצר שלו אין לו דין בר-מצרא (הגר"א שם ס"ק קמט). וראה להלן הלכה יב והערה עד. ויש חולקים בזה וסוברים שדין השכירות כדין המקח (טור' שם בשם הרא"ש). ג. כשהקונה

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

81) יוצא, ממה שכתב רבינו למעלה הלכה יב, שבספק אין בעל המצר מוציא מידי הלוקח.

טז. היתה⁸² הקרקע של אחד מהן, והבנין או האילנות של אחד: אם יש לבעל הבנין או לבעל האילנות זכות⁸³ בקרקע - פל אחד מהן בן המצור⁸⁴ של חברו. לפיכך, אם מכר אחד מהן חלקו - חברו מסלק הלוקח. אבל אם אין לבעל האילנות או לבעל הבנין זכות בקרקע, אלא פל זמן שירצה אומר לו: עקר אילנך או הרס בנינך, ומכר בעל השדה - זכה הלוקח, ואין בעל האילנות או בעל הבנין מסלק אותו; ואם מכר בעל הבנין או בעל האילן - הרי בעל הקרקע מסלק אותו.

82) בבא-מציעא שם, לפי דעת הרי"ף. 83) כגון שקנה שלשה אילנות, שקנה קרקע עמהן (פרק כד מהלכות מכירה הלכה א), או כגון שמכר את השדה ושייר לעצמו אילנות, שאפילו בשני אילנות השאיר קרקע לעצמו (שם הלכה ח), כמו שכתב הרי"ף שם. ויש אומרים, שאפילו אם אין לו לזה אלא זכות זמנית במקום זה, ובאותו זמן אינו יכול לומר לו עקור אילנך ובנינך - נחשב כבעל זכות בקרקע. וראה באר-הגולה סימן קעה אות ק, וסמ"ע שם ס"ק צד. 84) מהשו"ע סימן קעה סעיף נא, נראה שיש לו אף דין של שותף, שהוא יותר מבר-מצרא, וראה סמ"ע שם ס"ק צג.

יז. היתה⁸⁵ מפקסיק בינו ובין מצר של חברו רכב⁸⁶ דקלים או בנין גבוה⁸⁷ וחזק או גמא⁸⁸ וכיוצא בהן - רואין: אם יכול להכניס אפלו תלם⁸⁹ אחד בתוך הדבר המפקסיק, עד שיתערבו שתי השדות - הרי זה בן מצר שלו, ומסלק הלוקח; ואם לאו - אינו מסלק הלוקח⁹⁰.

85) בבא-מציעא שם. 86) הרבה דקלים יחד, סמוכים ורכובים זה על זה. 87) כפירוש אחר ברי"ף שם למילה התלמודית: "משוניתא". 88) מלשון הפסוק באיוב ח, יא: "היגאה גמא בלא בצה", והיינו קנה הגדל בביצה, מקום שאי-אפשר לזרוע, וראה סמ"ע סימן קעה ס"ק מו. 89) שורת המענה. 90) ואע"פ שבתים מחולקים בכתלים, ובכל זאת יש בהם דין בן המצר (ראה להלן פי"ג הלכה ד) - בתים דרכם לחברם בפתחים שבין אחד לשני (מגיד-משנה בשם רשב"א). ויש חולקים וסוברים שבבתים באמת אין דין בר-מצרא מהטעם הנ"ל (שם בשם ר"ת).

לפיכך⁷², אם טען הלוקח ואמר⁷³: גזלן אתה לשדה זו, אריס⁷⁴ אתה לשדה זו, או שוכר או ממשכן⁷⁵ - צריך בעל המצר להביא ראיה שהוא בעל המצר, ושהקרקע זו בחזקתו. וכן פל פיוצא בזה.

69) זה מסברת רבינו. 70) שאין הלוקח בא בטענת ודאי, אלא טוען מספק, שמא מכר לו המוכר משום מס וכיוצא בו (סמ"ע סימן קעה, ס"ק עט). 71) שהרי הוא המוחזק, ואין מוציאין ממנו מספק. והרי זה דומה לאומר לחבירו: מנה לי בידך, והלה אומר: איני יודע אם נתחייבתי לך - שפטור (בבא-קמא קיח. ורמב"ם פ"א מהלכות טוען ונטען הלכה ח). 72) רוצה לומר, כיון שבספק אין מוציאין מידי הלוקח - הוא-הדין אם הוא טוען טענה רחוקה, כגון זו הבאה - אין מוציאין מן הלוקח. 73) לבן המצר. 74) ולאריס אין דין בן המצר, אף שיש לו חלק ביכול. 75) ראה למעלה הלכה ח והערה נו, שהשוכר אין לו טענת בן המצר, כיון שאין לו בגוף השדה. והממשכן - גם הוא אין לו בגוף השדה, והרי הוא כשוכר שאין לו טענת בן המצר, כנ"ל.

יג. המוכר⁷⁶ ליתומים קטנים⁷⁷ - אין בו דין בעל המצר. הטוב והישר שעושים חסד עם אלו יתר מבעל המצר⁷⁸.

76) שם. 77) דוקא יתומים קטנים. אבל יתומים גדולים, או קטנים ואינם יתומים - יש בהם דין בן המצר (מגיד-משנה). 78) שכל דינו, אף הוא, אינו אלא מטעם טוב ויושר (כנ"ל הלכה ה).

יד. וכן⁷⁹ המוכר לאשה⁸⁰ - אין בו דין בעל המצר, מפני שאין דרפה לטרח תמיד ולקנות. הואיל ולקחה, חסד הוא שפעמד הקרקע בידה.

79) שם. 80) שאינה אשת איש, שאם היא אשת איש, הרי היא שלוחה של בעלה (רי"ף). ויש אומרים שאף באשת איש הדין כן, אם ידעו שיש לה ממון, באופן שאין שום מקום לטענת ערמה, שהיא שליחת בעלה (מגיד-משנה בשם רשב"א).

טו. מכרו⁸¹ לטמטום ואנדרוגינוס - אין בעל המצר יכול לסלקן, מפני שהן ספק אשה.



לעולם ה' דברך ניצב בשמים, שדבר ה' המהווה ומהייה ומקיים את כל הנבראים, צריך להוותם תמיד בכל רגע ורגע מאין ליש ממש ממאמר שבת פרשת בשלח יו"ד שבט, ה'תשל"ד

שיעורי רמב"ם - פרק אחד ליום

~ יום ראשון י"א שבט ~

הַלְבוֹת אֶסְוִירִי בִּיאָה

פֶּרֶק הַמּוֹשֶׁה עֶשְׂרִי

(1) יבאר אי זה הוא ממזר האמור בתורה; המחזיר גרושתו; וגוי ועבד שבא על ישראלית; ממזר שנשא שפחה; ומי שחציו עבד וחציו בן חורין שבא על אשת איש; וגוי הבא על השפחה; ממזר אם מותר לישא גיורת או איפכא; שלושה מיני ממזרים הם; ומי הוא שתוקי ואסופי; פנויה שנתעברה אם נאמן [לה] על בנה [של] מי הוא; האב אם נאמן על בנו שהוא ממזר; ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה; אשה שיצאה עליה קול שהיא מזנה תחת בעלה אם חוששין לבניה.

א. אי זהו ממזר האמור בתורה²? זה הפא מערונה³ מן העריות. חוץ מן הנדה, שהבן ממנה פגום⁴ ואינו ממזר⁵. אבל הפא על שאר העריות, בין באנס⁶ בין ברצון, בין פזון בין פשגגה - הולד ממזר. ואחד זכרים ואחד נקבות אסורין לעולם; שנאמר: גם דור עשירי. פלומר, לעולם.

(2) "לא יבוא ממזר בקהל ה'". (3) "כל שאסר ביאתו בתורה וחייב על ביאתו כרת והם האמורות בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערוה, כגון אם ואחות ובת וכיוצא בהן". (4) כלומר, אינו מיוחס. (5) אף על פי, שעונש הבא על הנדה הוא כרת, משום שקידושין תופסין בנדה וממזרות תלוייה גם בתפיסת קידושין. (6) שהחילוק בין רצון ואונס, מזיד ושוגג אינו אלא לגבי עונשין.

ב. אחד ממזר שנשא ישראלית או ישראלית שנשא ממזרת, בין שנפלו אחר הקדושין - לוקין. קדש ולא פל - אינו לוקה⁷. פל⁸ ולא קדש - אינן לוקין⁹ משום ממזרות¹⁰; שאין לה בכל חיבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קדושין אלא כהן גדול באלמנה, כמו שיתבאר. המחזיר גרושתו משנשאת - הולד פשרי¹¹, שהרי אינה ערוה.

(7) כי בקידושין לבד אין לאו. (8) שהלאו הוא: "לא יבוא בקהל ה'". וביאה בקהל לא הוי אלא בקידושין". (9) רבינו דקדק בלשונו, בקידש ולא בעל כתב: "אינו לוקה" לשון יחיד, ובבעל ולא קידש כתב: "אינם לוקין" לשון רבים, מפני שבקידושין אף אם היה לאו על הקידושין לבד, גם כן אין היא לוקה, משום שיכולה לקבל קידושיה בלי מעשה מצידה, על ידי שיזרוק הקידושין לחצרה או לתוך חיקה ברצונה, ואם כן הרי זה אצלה לאו שאין בו מעשה

שאינן לוקין עליו. לכן גבי קידש כתב "אינו לוקה" שהחידוש הוא עליו, על המקדש, כי היא פטורה ממלקות, אפילו אם היה לאו על הקידושין, אבל בבעל ולא קידש, כתב "אינם לוקין" כלומר, שניהן, הוא והיא פטורין, שהרי בבעילה נחשבת גם היא כעושה מעשה, מפני הנאתה. (10) אבל לוקה הוא משום לא תהיה קדשה. (11) "היא תועבה ואין בניה תועבין". ואף על פי שכבר כתב בהלכה א' שאין ממזר אלא מעריות, חשש רבינו שלא יטעו להשוות מחזיר גרושתו לעריות, מפני שכתוב בה "תועבה", ולפיכך מצא לנכון להדגיש, שדינו כדן שאר חיבי לאוין.

ג. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפא על פת ישראל - הולד פשר; בין פנויה בין פאשת איש, בין באנס בין ברצון. עובד פוכבים ומזלות ועבד הפאים על הממזרת - הולד ממזר¹²; וממזר הפא על העובדת פוכבים ומזלות - הולד עובד פוכבים ומזלות. נתגיר - הרי הוא פשר, פשאר גרים. ואם בא על השפחה - הולד עבד. שחררו - הולד פשר, פשאר עבדים משחררין, ומתיר בבת ישראל.

(12) מפני שהולד כמוה.

ד. זה הפלל: בן הפא מן העבד או מן העובד פוכבים ומזלות או מן השפחה או מן פת עובדת פוכבים ומזלות - הרי הוא כאמו, ואין משגיחין על האב. לפי דבר זה, התיירו¹³ לממזר לשא שפחה, כדי לטהר את בניו; שהרי הוא משחרר אותם ונמצאו בני חורין. ולא גזרו על השפחה¹⁴ לממזר, מפני תקנת הבנים.

(13) ואפילו לכתחילה. (14) שהרי "השפחה אסורה לבן חורין". וזה מדברי סופרים. אולם בממזר לא גזרו.

ה. מי שחציו עבד¹⁵ וחציו בן חורין הפא על אשת איש - אותו הבן¹⁶ אין לו תקנה¹⁷, מפני שצד ממזרות¹⁸ וצד פשרות¹⁹ מערבין בו, לפיכך אסור בשפחה²⁰, ונמצאו בניו²¹ פמותו לעולם²².

(15) עבד של שני שותפים ושחרר אחד מהם את חלקו. (16) שנולד מביאה זו. (17) שנאמרה בהלכה הקודמת לישא ממזרת. (18) משום צד חירות שהוא כישראל הבא על אשת איש שהולד ממזר. (19) משום צד עבד, ועבד הבא על בת ישראל הולד כשר גם באשת איש. (20) מפני צד כשרות שבו שאסור בשפחה. (21) שנולדו באיסור. (22) שאסורין לישא לא בת ישראל ולא שפחה.

ו. עובד פוכבים ומזלות הפא על השפחה שטבלה²³ - הרי זה עבד; ועבד שטבל שפא על עובדת פוכבים ומזלות - הולד עובד פוכבים ומזלות. הלך

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

יב. ואם לא נבדקה אמו עד שמתה, או שהיתה חרשת או אלמת או שוטה, או שאמרה: לפלוני הממזר נבעלת³², או לפלוני הנתין, אפלו אותו פלוני מודה שהוא ממנו - הרי זה הילוד ספק ממזר. פשם שזנתה עם זה שהודה לה, כף זנתה עם אחר³³. וזה הוא הנקרא שתוקי, שמכיר את אמו ואינו מכיר את אביו ודאי.

32) האשה נאמנת רק להכשיר את הוולד אבל לא לפוסלו, שרק לאב נתנה התורה נאמנות לפסול את בנו, אבל לא לאם, ממה שאמרה תורה "יכיר" יכירנו לאחרים, לכן הוא ספק ממזר. 33) שמה אביו כשר ובנו אסור בממזרת, ולפיכך אין מחזיקים אותו כממזר ודאי אלא כספק ממזר.

יג. וכן הדין הנמצא בשוק, והוא הנקרא אסופי - הרי הוא ספק ממזר, שאין אנו יודעים מה הוא.

יד. פנייה שזנתה, ואמרה: בן זה בן פלוני הוא, אם אותו פלוני פשר - הרי הדין פשרי³⁴, ואינה נאמנת³⁵ להיות זה בנו של פלוני. ויראה לי, שהוששין לדבריה³⁶, ויהיה הדין אסור בקרובות אותו פלוני מספק. ואם אותו פלוני ממזר - אינה נאמנת להיות הדין ממזר ודאי על פיה, כמו שבארנו, אלא יהיה ספק ממזר.

34) שנאמנת לומר לכשר נבעלתי. 35) לפטור את אשתו מן הייבום או לירשו. 36) אף על פי שאינה נאמנת להחזיקו בבנו של אותו פלוני, מחמירים באיסור ערווה.

טו. אכל האב שהתזק שזה בנו, ואמר: בני זה ממזר הוא - נאמן. ואם יש לבן בנים - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה אלא על בנו, שנאמר: כי את הבכר בן השנואה נפיר - יפירונו לאחרים.

טז. וכשם שנאמן לומר: בני זה בכור, כף נאמן לומר: בני זה ממזר או בן גרושה או בן חלוצה. וכן אם היתה אשתו מעברת - נאמן לומר: עבר זה אינו בני וממזר הוא, ויהיה ממזר ודאי. והאומר על עצמו שהוא ממזר - נאמן³⁷ לאסר עצמו בבת ישראל, ואסור בממזרת³⁸ עד שיודע ודאי שהוא ממזר. ובנו כמזהו³⁹. ואם יש לו בני בנים - אינו נאמן לפסל בני בניו⁴⁰, ולא לפסל אלא עצמו.

37) שהוא עצמו אסר עליו בת ישראל. ובלשון התלמוד: "שווייה אנפשיה חתיכא דאיסורא". 38) כי להתיר לו ממזרת אינו נאמן. 39) שהתורה נתנה לאב נאמנות על בנו לפוסלו. 40) וגם על בניו אינו נאמן כשיש לו בני בנים.

יז. ארוסה שנתעברה והיא בבית אביה - הרי הולד בהזקת ממזר⁴¹, ואסור בבת ישראל ואסור בממזרת. ואם נבדקה אמו ואמרה: מארוסי נתעברתי -

אחר האם. אכל עובד פוכבים ומזלות הפא על שפחה עובדת פוכבים ומזלות²⁴, או עבד עובד פוכבים ומזלות²⁵ שבא על עובדת פוכבים ומזלות בת חורין - הלף אחר הזכר²⁶.

23) לשם עבדות. 24) כלומר, שלא טבלה. 25) שלא טבל. 26) "זה הכלל, באומות הלך אחר הזכר". ומכיוון שלא טבלו, עדיין הם בגיותן, שאין להם דין עבדות ושפחות.

ז. ממזר מתר לשא גיורת, וכן הממזרת מתרת לגר. והבנים משניהם ממזרים, שהולד הולף אחר הפגום. שנאמר: בקהל יי, וקהל גרים אינו קרוי קהל יי.

ח. גיורת שנשאת לגר והולידו בן, אף על פי שהורתו ולדתו בקדשה - הרי זה מתר בממזרת. וכן בן בן בנו, עד שישתקע שם גרותו ממנו ולא יודע שהוא גר, ואחר כף יאסר בממזרת. ואחד הגרים ואחד העבדים משתחרין דין אחד לכלן²⁷.

27) "עבדים שנשתחררו הרי הן כגרים, כל שאסור לגרים אסור להן וכל המותר לגרים מותר להן".

ט. גר שנשאת בת ישראל²⁸ או ישראל שנשאת גיורת²⁹ - הולד ישראל לכל דבר, ואסור בממזרת.

28) לא גרע מגוי הבא על בת ישראל שהולד כשר ואסור בממזרת. 29) לפי הכלל: "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה הוולד הולך אחר הזכר", והרי אביו ישראל.

י. שלשה ממזרים הם: ממזר ודאי, וממזר ספק, וממזר מדברי סופרים. אי זהו ממזר ודאי? זה שבא מן הערוה הודאית, כמו שבארנו. וממזר ספק - זה שבא מספק ערוה, כגון הבא על האשה שנתקדשה ספק קדושין או נתגרשה ספק גרושין, וכיוצא בהן. מדברי סופרים - כגון האשה ששמעה שמת בעלה ונשאת, והרי בעלה קיים³⁰, וכא בעלה הראשון עליה והיא פחת השני - הרי הדין ממזר מדברי סופרים.

30) כלומר, שלא גרשה, שמדרבנן היא צריכה גט מהשני, והיא אשת איש מדברי סופרים. והבן שנולד הוא ממזר מדברי סופרים, אבל אם גרשה השני, אף על פי שהיא אסורה לחזור לראשון, אין הוולד ממזר, שלא גרע ממחזיר גרושתו שאין הוולד ממזר.

יא. פנייה שנתעברה מזנות, אמרו לה: מהו העבר הזה או הילוד הזה? אם אמרה: בן פשר הוא, ולישראל נבעלתי - הרי זו נאמנת, והדין פשר. ואף על פי שרוב העיר שזנתה בה פסולים³¹.

31) ממזרים או נתינים.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לְבֹא בַקֶּהֶל, וְלֹא סִפֵּק. אֲבָל חֲכָמִים עָשׂוּ מֵעֵלָה בְיוֹחֲסִין, וְאָסְרוּ גַם הַסִּפְקוֹת לְבֹא בַקֶּהֶל. לְפִיכָךְ, מִמְזֵר וְדַאי - מִתֵּר לִשְׂא מִמְזֵר וְדַאי, אֲבָל מִמְזֵר סִפֵּק אוֹ שְׂתוּקָי אוֹ אֲסוּפֵי - אָסוּר לִשְׂא בֵּת יִשְׂרָאֵל.

כב. וְאָסוּר⁵³ לִשְׂא מִמְזֵר. וְאִפְלוּ מִמְזֵר מִסִּפֵּק אָסוּרָה לוֹ, שְׂמָא אֶחָד מֵהֵן אֵינוֹ מִמְזֵר וְהַשְּׁנִי מִמְזֵר וְדַאי. וּמִמְזֵר שֶׁל דְּבָרֵיהֶם - מִתֵּר לִשְׂא מִמְזֵר שֶׁל דְּבָרֵיהֶם. וְכֵן שְׂאָר הַסִּפְקוֹת - אָסוּרִין לִשְׂא זֶה מִזֶּה.

(53) לספק ממזר, לשתוקי ואסופי.

כג. פִּיֵּצַד? שְׂתוּקִים וְאֲסוּפִים וְסִפֵּק מִמְזוּרִים - אָסוּרִים לְבֹא זֶה עִם זֶה. וְאֵם נִשְׂאוּ - לֹא יִקְיָמוּ, אֲלֹא יוֹצִיאוּ בְּגֻט⁵⁴. וְהַנִּלְדָּה סִפֵּק פְּאֻבּוֹתָיו. וְאֵין לְסִפְקוֹת אֵלוֹ תִּקְנָה⁵⁵, אֲלֹא שְׂיִשְׂאוּ מִן הַגֵּרִים. וְהַנִּלְדָּה הוֹלֵךְ אַחַר הַפְּגוּם.

(54) ואף על פי שנשא באיסור צריכה גט, שקידושין תופסים בחייבי לאוין. (55) לשאת אשה.

כד. פִּיֵּצַד? שְׂתוּקָי אוֹ אֲסוּפֵי שְׂנִשְׂא גִיּוֹרֵת אוֹ מְשֻׁחָרֵרֵת, אוֹ גֵּר וּמְשֻׁחָרֵר שְׂנִשְׂא שְׂתוּקֵית אוֹ אֲסוּפֵית - הַנִּלְדָּה שְׂתוּקָי אוֹ אֲסוּפֵי.

כה. הָאֲסוּפֵי שְׂנִמְצָא בְּעִיר שְׂיִשׁ בַּה עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת, בֵּין שְׁהֵיָה רַב עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת אוֹ רֹב יִשְׂרָאֵל - הָרִי זֶה סִפֵּק עוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת לְעִנְיֵן יוֹחֲסִין. קִדְּשׁ אִשָּׁה - צְרִיכָה גִט מִסִּפְקָה⁵⁶. מִי שְׁהִרְגוּ - אֵינוֹ נִהְרַג עָלָיו⁵⁷.

(56) והטעם, מפני שכלל בידינו "כל קבוע כמחצה על מחצה". אבי-דוגמא ל"קבוע" בכמה מקומות: "תשע חנויות מוכרות בשר שחווטה ואחת בשר נבילה ולקח מאחת מחנויות אלו ואינו יודע מאיזו [=חנות] מהן לקח, ספיקו אסור". מפני שהספק נולד במקום שגם המיעוט נמצא בו באופן קבוע. אמנם הברייתא מסתיימת: "ובנמצא הלך אחר הרוב" מפני שפירש ממקומו הקבוע ואף על פי שהבשר הוא מאותן החנויות עצמן, והרי כאן הילד נמצא ופירש ממקומו הקבוע ולמה אין הולכין אחר הרוב? הטעם הוא, שבייחוסין החמירו, "מעלה עשו בייחוסין" שמא יתירו גם בקבוע ממש. וכן החמירו גם באיסור אשת איש ולא הלכו אחרי רוב גויים, ובספק נפשות הקילו ולא הלכו בו אחרי רוב ישראל. (57) אפילו בעיר שרובה ישראל.

כו. הַטְּבִילוֹהוּ בֵּית דִּין⁵⁸ לְשֵׁם גְּרוּת, אוֹ שְׂטָבֵל מִשְׁהַגְּדִיל - הָרִי הוּא⁵⁹ כְּשֶׂאָר אֲסוּפִים הַנִּמְצָאִים בְּעָרֵי יִשְׂרָאֵל. הָיָה רַב הָעִיר עוֹבְדֵי פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת⁶⁰ - מִתֵּר לְהַאֲכִילוֹ נְבִלוֹת⁶¹. הָיָה רֶבֶן יִשְׂרָאֵל - מִתְזַרְזֵין לוֹ אֲבֵדָתוֹ כִּי־יִשְׂרָאֵל. מְחַצֵּה עַל מְחַצֵּה - מִצְוָה לְהַחְיֹתוֹ כִּי־יִשְׂרָאֵל, וּמְפַחְחִין עָלָיו אֶת הַגֵּל

וְהַנִּלְדָּה פֶּשֶׁר. וְאֵם הַכְּחִישָׁה הָאֲרוּסָה וְאָמְרָ: מֵעוֹלָם לֹא בָאתִי עָלֶיךָ - הָרִי הַנִּלְדָּה מִמְזֵר; שְׂאִפְלוּ הָיָה בְּחֻזְקַת בְּנֵי, וְאָמְרָ: בְּנֵי זֶה מִמְזֵר - נִאֲמָן. וְהָאִשָּׁה אֵינָה בְּחֻזְקַת זוֹנָה, אֲלֹא נִאֲמַנְתָּ⁴² לוֹמְרָ: לְאֲרוּסָה נִבְעַלְתִּי, וְאֵינָה זוֹנָה. וְאֵם נִשְׂאָת לְכַהֵן - לֹא תִצָּא⁴³, וְהַנִּלְדָּה מִמְנוּ - כְּשֶׂאָר⁴⁴.

(41) שהוא ספק ממזר ולא ממזר וודאי. (42) שאינו נאמן לפסול את האשה. (43) אבל לכתחילה אסורה להינשא לכהן מאחר שהארוס מכחישה. (44) לכהונה, שאינו חלל.

יח. הָיוּ הָעַם מְרַנְּנִים אַחֲרֶיהָ, וְהָיָה אָרוּסָה⁴⁵, עִם אָרוּסָה וְעַם אֲנָשִׁים אַחֲרֵיהֶם⁴⁶, אֶף עַל פִּי שְׂבָא עָלֶיךָ אָרוּסָה בְּבֵית חָמִיו - הָרִי זֶה סִפֵּק מִמְזֵר; כְּשֵׁם שְׁהַפְקִינָה עֲצָמָה לְאָרוּסָה, הַפְקִינָה לְאֲחֵרִים⁴⁷. וְאֵם נִבְדְּקָה וְאָמְרָה: עֵבֶר זֶה מִאָרוּסֵי - הָרִי זֶה כְּשֶׂאָר, כְּמוֹ שְׂבָאָרְנוּ.

(45) בזמן שהייתה ארוסה. (46) חושדים אותה ומלעזיזים שבא עליה ארוסה וגם זנתה עם אחרים. (47) אבל כשהיא אינה חשודה שזנתה עם אחרים, וידוע שארוסה בא עליה, הוולד כשר, ואין צריכים לבדוק אותה.

יט. אִשֶּׁת אִישׁ שְׁהִיתָה מְעַבְרָת, וְאָמְרָה: עֵבֶר זֶה אֵינוֹ מִבְּעָלִי - אֵינָה נִאֲמַנְתָּ לְפָסְלוֹ, וְהָרִי הַבֵּן בְּחֻזְקַת פְּשָׁרוֹת; שְׂלֹא הָאֲמִנָּה תוֹרָה אֲלֵא הָאֵב. אָמְרָ הָאֵב: אֵינוֹ בְּנִי, אוֹ שְׁהֵיָה בְּעֵלָה בְּמִדִּינַת הַיָּם - הָרִי זֶה בְּחֻזְקַת מִמְזוּר⁴⁸. וְאֵם אָמְרָה: מְעוֹבֵד פוֹכְבִּים וּמְזֻלוֹת וְעוֹבֵד גִּתְעַבְרָתִי - הָרִי הַנִּלְדָּה כְּשֶׂאָר⁴⁹; שְׂאֵין הַבְּעַל יָכוֹל לְהַכְחִישָׁה בְּדְבָרֶיהָ. וְאֵין הָעֵבֶר מְשַׁתְּהָה בְּמַעֲוֵי אִמּוֹ יִתֵּר עַל שְׂנִיִּים עֶשְׂרֵי הַדָּשׁ⁵⁰.

(48) כלומר, ספק ממזר, שאולי מגוי נתעברה והוולד כשר. (49) שהיא נאמנת להכשיר וולדה אפילו ברוב פסולין. (50) ואין להכשיר הוולד אלא כשנולד בתוך שנים עשר חודש מיום שבעלה עזב אותה, שיותר משנים עשר חודש אין העובר יכול לשהות במעי אמו.

כ. אִשֶּׁת אִישׁ שְׂיִצָּא עָלֶיךָ קוֹל שְׁהִיתָה זוֹנָה פְּחַת בְּעֵלָה, וְהַכֵּל מְרַנְּנִין אַחֲרֶיהָ - אֵין חוֹשְׁשִׁין לְכַנְיָהּ שְׂמָא מִמְזוּרִים הֵם, שְׂרַב בְּעֵילוֹת אֲצֵל הַבְּעַל, וּמִתֵּר לִשְׂא בְּתָה לְכַתְחָלָה. אֲבָל הִיא עֲצָמָה - חוֹשְׁשִׁין לָהּ מִשּׁוּם זוֹנָה⁵¹. וְאֵם הִיתָה פְּרוּצָה יוֹתֵר מִדֵּי - אֶף לְכַנְיָהּ חוֹשְׁשִׁין⁵².

(51) כהן אסור לישא אותה מדין התורה, וישראל אם רוצה להתרחק מן הכיעור. (52) בעייה שלא נפשטה, ומספק מחמירים.

כא. דִּין תוֹרָה, שְׂסִפֵּק מִמְזֵר מִתֵּר לְבֹא בַקֶּהֶל; שְׂנִאָמְרָ: לֹא יָבֵא מִמְזֵר בַּקֶּהֶל יי - מִמְזֵר וְדַאי אָסוּר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

מְלֵאָה זָמָה. הָא לְמִדָּתָ, שְׁאִין אוֹסְרִין עֲרִיּוֹת וּמְחַזְקִין אוֹתָן בְּשָׂר בְּסִפְקָ, עַד שְׂיִוְדַע בְּוֵדָא שְׂזוּ עֲרֻה עֲלֵיו. שְׂאִם אֶתָּה אוֹמֵר בֵּן, כָּל הִתְוֹמִים שְׂבַעוֹלָם שְׂלֵא הִפִּירוּ אֲבוֹתֵיהֶם הִיוּ אֲסוּרִין לְהִנְשֵׂא בְּכָל מְקוֹם, שְׂמָא יִפְגְּעוּ בְּעֲרֻה.

ל. הַנִּלְדָּ שְׂהִיָּה מְשַׁלְּף בְּדַרְף, וְכָא אֶחָד וְאָמַר: בְּנִי הוּא וְאֵין הִשְׁלַכְתִּיו - נְאֻמָּן. וְכֵן אִמּוּ נְאֻמְנָת. נְאֻסָּף מִן הַשּׁוֹק, וְכָאוּ אָבִיו וְאִמּוֹ אַחֵר פֶּן וְאָמְרוּ: בְּנִינוּ הוּא - אֵין נְאֻמְנִין, הוּאִיל וְיִצָּא עֲלֵיו שֵׁם אֲסוּפִי. וּבְשִׁגְי רַעְבוֹן - נְאֻמְנִין; שְׂמִפְגֵּי רַעַב הִשְׁלִיכוּהוּ, וְהֵן רוֹצִין שְׂיִזוּנוּ אוֹתוֹ אַחֲרֵים, וּלְפִיכָף שְׂתַקּוּ עַד שְׂנְאָסָף.

ל. נְמַצָּא הַנִּלְדָּ מְהוּל, אוּ שְׂהִתְלַ76 אוּ שְׂהִמְלַח78, אוּ שְׂהִיָּה הַפְּחֵל79 בְּעֵינָיו אוּ הִקְמִיעִין בְּצוּאָרוֹ, אוּ שְׂנִמְצָא תַחַת אֵילָן מְסֻבָּף שְׁאִין חִיָּה נִכְנַסְתָּ לוֹ וְהִיָּה סְמוּךְ לְעִיר, אוּ שְׂנִמְצָא בְּבֵית הַכְּנַסְתָּ הַסְּמוּךְ לְרִשׁוֹת הָרְבִים אוּ בְּצַדֵי רִשׁוֹת הָרְבִים - אֵין כָּאֵן מְשׁוּם אֲסוּפִי; מֵאַחֵר שְׂהֵן מְשַׁמְרִין אוֹתוֹ שְׂלֵא יָמוּת, בְּחֻזְקַת כְּשֵׁר הוּא79. אָבָל אִם נְמַצָּא מְשַׁלְּף בְּאֻמְצַע הַדַּרְף, אוּ רְחוּק מִן הָעִיר אֲפִלוּ תַחַת אֵילָן71, אוּ בְּבֵית הַכְּנַסְתָּ, אוּ שְׂנִמְצָא תְלוּי בְּאֵילָן מְקוֹם שְׂחִיָּה מְגַעַת לוֹ - הִרִי זֶה אֲסוּפִי.

67 מעוטף ומכורך בבגדים. 68 שמו לחין את הילד כדי שיתקשו איבריו. 69 משחת עיניים שצבעה כחול. 70 ואף על פי כן אם בת היא, אסורה לכהן, שמעלה עשו ביוחסין. 71 נשים שילדו בבית אחד, אשת כהן ולוי וממזר.

לב. נְאֻמְנָת חִיָּה72 לומר: זֶה הֵבֵן כֶּהֵן הוּא אוּ לְוִי אוּ נְתִין אוּ מְמִזְר; מְפִגֵּי שְׂלֵא הַחֻזְקָ, וְאֵין אָנוּ יוֹדְעִין יְחוּסָן. בְּמָה דְבָרִים אָמְרִים? בְּשִׂהֲחֻזְקָה בְּנְאֻמְנוֹת וְלֵא עֲרַעֵר עֲלֵיהָ73 אָדָם; אָבָל אִם עֲרַעֵר עֲלֵיהָ אֲפִלוּ אֶחָד וְאָמַר: בְּשִׁקֵּר מְעִידָה - אֵינָה נְאֻמְנָת, וְהִרִי הֵבֵן בְּחֻזְקַת כְּשֵׁר74 וְאֵין לוֹ יְחוּסָ75.

72 מיילדת. 73 כלומר, על החיה המעידה. 74 זה שהחיה העידה עליו שהוא ממזר, מכיוון שהוכחשה על ידי עד אחד. 75 זה שהעידה עליו שהוא כהן.

לג. דְּבַר בְּרוּר76, שְׂהִשְׁתַּוְקִי אֲסוּר לְשֵׂא שְׂתוּקִית, וְאֲסוּפִי אֲסוּר בְּאֲסוּפִית, מְפִגֵּי שְׂהֵן סְפָקוֹת. אָבָל מְמִזְרִים וְדָאִים וְנִתְיָנִים - מְתָרִים לְבוֹא זֶה בְּזֶה, וְהַנִּלְדָּ מְמִזְר. וְשְׂתוּקִי וְאֲסוּפִי - מְתָרִין בְּנִתְיָנִים וּבְשָׂרָה הַגֵּרִים, וְהַנִּלְדָּ סְפָק.

76 בהלכה זו מסכם רבינו דיני ממזרות השנויים בפרק זה.

בְּשִׁבְתָּ72. וְהִרִי הוּא לְעֵינֵין נְזַקִין כְּכָל סְפָק מְמוֹן: הַמוּצִיא מִחִבְרוֹ עֲלֵיו הִרְאָיָה73.

58 "גר קטן מטבילין אותו על דעת בית דין..." 59 שדינו כספק ממזר, שהטבילה מועילה רק להוציאו מכלל גוי אבל לא מספק ממזר. ואף על פי שיש כאן שני ספקות, שמא הוא גוי והרי נתגייר, ואפילו אם הוא ישראל שמא אינו ממזר, ביוחסין החמירו אפילו בשני ספקות ואפילו בדין שלפנינו, שהספק שמא הוא ממזר אינו אוסרו מן התורה כשאר ספיקות ספיקין אסור. ויש להוסיף עוד נימוק לאיסור מפני שהוא קבוע. 60 ולא התגייר. 61 כרב פפא, שברוב גויים הולכים אחרי הרוב לעניין אכילת איסורים, ואין לדון בזה דין קבוע, כי הילד פירש ממקומו הקבוע, ורק ביוחסין ובאשת איש החמירו כלמעלה בהלכה כ"ה. 62 שהרי גם ספק פיקוח נפש דוחה שבת. 63 אם שור של ישראל נגח שורו, ישראל בעל השור פטור, שיכול לומר לו, הבא ראייה שישראל אתה ואשלם לך, ואם שורו נגח לשור ישראל, והוא שור תם, אינו משלם לישראל אלא חצי נזק, אף על פי ששור תם של גוי חייב נזק שלם, שיכול לומר לניזק: הבא ראייה שגוי אני ואשלם לך את כל הנזק.

כז. יִרְאָה לִי, שְׂכָל מְדִינָה שְׂוִישֵׁ74 בְּהַ שְׂפַחָה אוּ עוֹבְדַת כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת הִרְאוּיָה לְיִלְדָּ, הוּאִיל וְהָאֲסוּפִי הַנְּמַצָּא שֵׁם סְפָק עוֹבֵד כּוֹכְבִים וּמְזֻלוֹת אוּ סְפָק עֵבֵד, כְּשִׂישָׂא הַגִּיּוֹרְתָּ כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוּ - הִרִי זוֹ סְפָק אֵשֶׁת אִישׁ, וְהַבָּא עֲלֵיהָ - פְּטוּר; שְׁאִין הוֹרְגִין עַל סְפָק. וְכֵן יִרְאָה לִי, שְׂהִשְׁתַּוְקִי שְׂנִישָׂא אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂהִיא עֲרֻה עֲלֵיו - וְהִרִי הִיא סְפָק אֵשֶׁת אִישׁ; שְׁאִין קְדוּשִׁין תּוֹפְסִין בְּעֲרִיּוֹת.

64 ואפילו בעיר שרובה ישראל.

כח. וְאֵין זֶה הִיא הָאִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו? כָּל אִשָּׁה שְׂהִיָּה אָבִיָּה אוּ אַחִיָּה קָנָם כְּשִׂנְחַעְבְּרָה בּוֹ אִמּוֹ75. וְכָל אִשָּׁה שְׂנִתְגַּרְשָׁה אוּ נִתְאֻלְמְנָה76, שְׂמָא אֵשֶׁת אָבִיו הִיא אוּ אֵשֶׁת אַחִי אָבִיו.

65 ושמא אחותו או אחות אביה היא. 66 ובעלה הקודם היה קיים כשנתעברה בו אמו.

כט. וּמְנִין אָנִי אוֹמֵר, שְׁאִין הִשְׁתַּוְקִי וְהָאֲסוּפִי אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו? שְׂהִרִי הַכְּשֵׁר שְׂנִבְדָּקָה אִמּוֹ - אֵינוּ אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו; וְהִרִי נְאֻמְרָה בְּתוֹרָה: אַל תְּחַלֵּל אֶת בְּתוּלַת הַזְּנוּתָהּ, וְאָמְרוּ חֻכְמִים: שְׂאִם יַעֲשֶׂה זֶה, נְמַצָּא אָב נוֹשֵׂא בְּתוֹ וְאָח נוֹשֵׂא אַחֲתוֹ; וְאִלוּ הִיָּה הַדִּין, שְׂכָל מִי שְׂאִינוּ יוֹדְעֵי אָבִיו בְּוֵדָא - אֲסוּר בְּכָל אִשָּׁה שְׂאֲפָשֵׁר שְׂתִּהִיָּה עֲרֻה עֲלֵיו, לֵא הֵינּוּ בָּאִים לְמַדָּה הַזֹּאת לְעוֹלָם, וְלֵא תִּהִיָּה הָאֲרִץ

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ה. נקב למטה מעטרה - פשר. נקבה העטרה עצמה, אם פשיטתה קרי תצא שכבת זרע מן הנקב - פסול. נסתם הנקב - חזר להקשרו. נקב למטה מעטרה שפגגה¹⁶ למעלה בתוך העטרה - פסול; שהעטרה כלה מעצבת.

16) שהנקב הולך באלכסון, מתחיל למטה מן העטרה ויוצא כנגדו למעלה מתוך העטרה.

ו. נסתם שביל שכבת זרע, וחזר לראות שכבת זרע משביל שמשותין בו - הרי זה פסול¹⁷.

17) "במקומה מבשלת, שלא במקומה אינה מבשלת".

ז. נכרתו הביצים או אחת מהן, או שנפצעה אחת מהן, או שנדוכה אחת מהן, או שחפרה¹⁸ או שנקבה - הרי זה פסול. נכרתו חוטי ביצים או אחת, או שננדה או נפצע - הרי זה פסול.

18) אפילו אחת מהן.

ח. נקב חוט מחוטי הביצים לשביל מי רגלים, והרי הוא מטיל מים משני מקומות: משביל המים ומשביל שכבת זרע - הרי זה פשר.

ט. כל פסול שאמרנו בענין זה - כשלא היו בידי שמים, כגון שפרתו אדם או פלב או הפהו קוץ וכיוצא בדברים אלו; אכל אם נולד ברות שפכה או פצוע דכא, או שנולד בלא ביצים, או שחלה מחמת גופו ובטלו ממנו אברים אלו, או שנולד בהם שחין והמסה אותן או פרתן - הרי זה פשר לבוא בקהל; שכל אלו בידי שמים.

י. אסור להפסיד איברי זרע, בין באדם בין בבמה תיה ועוף, אחד טמאים ואחד טהורים, בין פארץ ישראל בין בחוצה לארץ. אף על פי שנאמר: ובארצכם לא תעשו - מפי השמועה למדו, שדבר זה נוהג בכל מקום. וענין הכתוב: לא יעשה זאת בישראל, בין בגופו בין בגוף אחרים. וכל המסרס - לוקה מן התורה בכל מקום. ואפלו מסרס אחר מסרס - לוקה.

יא. ביצד? הרי שבא אחד וכרת את הגיד, ובא אחר וכרת את הביצים או נתקן, ובא אחר וכרת חוטי ביצים; או שבא אחד ומצד את הגיד, ובא אחר ונתקו, ובא אחר וכרתו - כלן לוקין, ואף על פי שלא סרס האחרון אלא מסרס. בין באדם בין בבמה תיה ועוף. והמסרס את הנקבה, בין באדם בין בשאר מינים - פטור¹⁹.

~ יום שני י"ב שבט ~

פרק שישה עשר

1) יבאר פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו בת ישראל; אם אסור לסרס כל בעלי חיים; ואם יאמר לגוי לסרס; ומסרס אחר מסרס.

א. פצוע דכא וכרות שפכה שנשאו² בת ישראל ובעלי³ - לוקין; שנאמר: לא יבא פצוע דכא וכרות שפכה בקהל יי. ומתריץ⁴ לשא גיורת ומשחררת. ואפלו פהו⁵ שהוא פצוע דכא מתר לשא גיורת ומשחררת. לפי שאינו בקדשותו⁶. ואפלו נתינה⁷ או אחד מן הספקות⁸ מתרת לו.

2) כלומר שקידשו. 3) שאין לך בכל חיבי לאוין מי שלוקה על בעילה בלא קידושין. 4) שקהל גרים אינו קרוי קהל. 5) שכהן אסור לישא גיורת ומשחררת. 6) בקדושת כהונתו. 7) שאיסורן מדרבנן, "בא דוד וגזר עליהם שלא יכנסו בקהל". ובפצוע דכא, לא גזרו. 8) של ממזרים שמתורים מן התורה, וחכמים אסרו.

ב. הואיל ופצוע דכא אסור לבוא בקהל, לא גזרו בו על הנתינים ולא על הספקות. אכל פצוע דכא וכרות שפכה אסור בממזרת ודאית, שהרי אסורה מן התורה⁹.

9) ואף-על-פי שגיורת לכהן גם כן אסורה מן התורה, ובכל זאת מותרת היא לפצוע דכא' כהן, סובר רבינו, שפצוע דכא פוגם רק בקדושת כהונה אבל לא בקדושת ישראל, ולכן אסור הוא בממזרת.

ג. ואי זהו פצוע דכא? כל שנפצעו הביצים שלו. וכרות שפכה? כל שנכרת הגיד שלו. ובשלושה איברים אפשר שיפסל הזכר: בגיד, ובביצים, ובשבילין שבהן תתפשל שכבת זרע, והן הנקראין חוטי ביצים. וכיון שנפצע אחד משלושה איברים אלו או נדה - הרי זה פסול¹⁰.

10) "כל חולי שיתחדש בכלי הזרע, ממה שיחייב חכמת הטבע שהוא לא יזרע בהן, הרי הוא פסול".

ד. ביצד? נפצע הגיד או נדה, או שנכרת העטרה או¹¹ למעלה מעטרה¹² - פסול. ואם נכרת מראש העטרה ונשתתיר ממנה אפלו פחוט השערה מקף לכל הגיד¹³ - פשר. נכרת הגיד למעלה מעטרה כקלמוס¹⁴ או כמרבוב¹⁵ - פשר.

11) שנכרת הגיד. 12) לצד הגוף "שאינו גיד אלא מעטרה ואילך" (רש"י). 13) אבל אם רק לרובו של הגיד, פסול. 14) כחיתוך קולמוס שמחתיך את חודו באלכסון" (רש"י). 15) שנחנק כסילון ויש לו דפנות משני צדדים, והחלק באמצע כמין צינור" (רש"י).

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ב. כַּל פְּהֵן שְׁנַשְׂאָא¹² אַחַת מֵהַשְּׁלֹשׁ נְשִׁים אֱלוֹ, בֵּין גְּדוֹל בֵּין הַדְּיוּט, וּבְעַל - לוֹקָה¹³. וְאִם פֶּא עֲלִיָּה דְרָךְ זְנוּת - אֵינֹ לֹקָה מִשּׁוּם זִוְנָה¹⁴ אוֹ גְרוּשָׁה אוֹ חֲלָלָה; שְׁנַאָמֵר: לֹא יִקְחוּ - עַד שְׂיִקַּח וְיִבְעֵל¹⁵.

(12) שקידש. (13) קידושין עת, א. "בעל - לוקה, לא בעל - אינו לוקה, משום דכתיב ולא יקח ולא יחלל, מה טעם לא יקח, משום לא יחלל", כלומר: בכהן גדול כתיב (ויקרא כא, יד): "אלמנה, גרושה וחללה וזונה, את אלה לא יקח. . ולא יחלל זרעו", "לא יקח קידושין משמע, שהן הקוננין אותה" (רש"י). ולא יחלל, משמעו ביאה, שעל-ידי הביאה היא מחוללת. והקיתה, כלומר הקידושין, אינה אסורה אלא משום הביאה, וכהן הדיוט אנו לומדים מכהן גדול ב'גזירה שוה' (שם), שאינו לוקה אלא אם קידש ובעל (מגיד-משנה). (14) אבל הוא לוקה משום "לא תהיה קדשה". "כל הבעול אשה לשם זנות בלא קידושין, לוקה מן התורה, לפי שבעל קדשה" ("פ"א מהל' אישות ה"ד). (15) שם.

ג. אֲבָל פְּהֵן גְּדוֹל שְׂבָא עַל אֲלֻמְנָה - לוֹקָה אַחַת, אִף עַל פִּי שְׂלֵא קִדְשׁ; שְׁנַאָמֵר¹⁶: לֹא יִחַלֵּל - פִּינֹן שְׂבַעֲלָה חֲלָלָה וּפְסָלָה לְפָנֶיהָ. אֲבָל זִוְנָה וְחֲלָלָה וּגְרוּשָׁה - הֲרִי הֵן מְחַלְלוֹת וְעוֹמְדוֹת קִדְשׁ בְּעֵילָתוֹ. וּלְפִיכֹף לוֹקָה פְּהֵן גְּדוֹל לְבָדוֹ עַל בְּעֵילַת אֲלֻמְנָה לְבִדְיָה, אִף עַל פִּי שְׂאִין שֶׁם קִדּוּשִׁין; שְׂהַרִי חֲלָלָה, וְהוּא מְזַהֵר שְׂלֵא יִחַלֵּל פְּשָׁרִים, לֹא אִשָּׁה וְלֹא זָרְעוֹ.

(16) בדפוס רומי, ובכת"י תימן: משום.

ד. קִדְשׁ פְּהֵן גְּדוֹל אֲלֻמְנָה וּבְעֵלָה - לוֹקָה שְׁתֵּים¹⁷: אַחַת מִשּׁוּם אֲלֻמְנָה לֹא יִקְחַת, וְאַחַת מִשּׁוּם לֹא יִחַלֵּל. וּבֵין פְּהֵן גְּדוֹל וּבֵין פְּהֵן הַדְּיוּט שְׁנַשְׂאָא אִשָּׁה מִן הָאֲרֻבַּע וְלֹא בְּעַל - אֵינֹ לוֹקָה.

(17) שם.

ה. וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא לוֹקָה - הִיא לוֹקָה¹⁸; וְכָל מְקוֹם שֶׁהוּא אֵינֹ לוֹקָה - הִיא אֵינָה לוֹקָה. שְׂאִין הַפְּרֵשׁ בֵּין אִישׁ לְאִשָּׁה לְעֻנְשֵׁין, זוֹלָתִי בְּשַׁפְּחָה חֲרוּפָה בְּלִבְד, כְּמוֹ שְׂבַאֲרָנוֹ¹⁹.

(18) כריתות י, ב. (19) למעלה פ"ג הי"ד.

ו. כַּל פְּהֵן הֶבֶא עַל הַפּוֹתִית, בֵּין גְּדוֹל בֵּין הַדְּיוּט - לוֹקָה מִשּׁוּם זִוְנָה²⁰; שְׂהַרִי אֵינָה בַּת קִדּוּשִׁין²¹, וְהוּא אֲסוּר בְּבַעֲלַת זִוְנָה בֵּין יִשְׂרָאֵלִית בֵּין פּוֹתִית.

(20) תמורה כט, ב. (21) לכן לוקה בבעילה לבד.

ז. הַחֲלוּצָה - אֲסוּרָה לְכַהֵן מִדְּבָרֵי סוֹפְרִים²², מִפְּנֵי שֶׁהִיא בְּגְרוּשָׁה, וּמִמֵּינִן אוֹתוֹ מִפְּתַת מְרֻדוֹת מִדְּבָרֵיהֶם²³. פְּהֵן שְׁנַשְׂאָא סִפְק חֲלוּצָה - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהָ²⁴ מִתַּחְתּוֹ, וְהִיא פְּשָׁרָה²⁵ וְחֲלָלָה פְּשָׁרָה²⁶; מִפְּנֵי שְׂלֵא²⁷ גְזָרוּ עַל סִפְק חֲלוּצָה, אֲלֵא עַל חֲלוּצָה

(19) ודעת רבינו שחיוב מלקות אין, אבל איסור יש, לכן כתב: פטור.

יב. הַמְשַׁקָּה עֶקְרִין²⁰ לְאָדָם אוֹ לְשָׂאֵר מֵינִים פְּדִי לְסָרְסוֹ - הֲרִי זֶה אֲסוּר, וְאֵין לוֹקֵין עֲלָיו²¹. וְאִשָּׁה - מִתַּרְתַּ לְשִׁתוֹת עֶקְרִין פְּדִי לְסָרְסָה עַד שְׂלֵא תִלְד. הֲרִי שְׂפָפָה אֶת הָאָדָם וְשָׁפָה בּוֹ פֶּלֶב אוֹ שְׂאֵר חֵיוֹת עַד שְׂעִשְׂאוּהוּ פְרוֹת שְׂפָפָה, אוֹ שְׂהוּשִׁיבוּ בְּמִים אוֹ בְּשֶׁלֶג עַד שְׂבַטֵל מִמֶּנּוּ אִיבְרֵי תְשַׁמִּישׁ - אֵינֹ לוֹקָה, עַד שְׂיִסְרַס בְּיָדוֹ. וְרֵאוּי לְהַפּוֹתוֹ מִכַּת מְרֻדוֹת.

(20) סמים שגורמים לעקרות. (21) כיון שלא נגע באיברי התולדה ומאליו מסתרס.

יג. אֲסוּר לִזְמַר לְעוֹבֵד בּוֹכָבִים וּמְזוֹלוֹת לְסָרְס בְּהֵמָה שְׁלָנוּ. וְאִם לְקַחָהּ הוּא מַעְצָמוֹ וְסָרְסָה - מִתַּר. וְאִם הָעָרִים יִשְׂרָאֵל בְּדָבָר זֶה - קוֹנְסִין אוֹתוֹ וּמִזְכְּרָה לְיִשְׂרָאֵל אַחֵר. וְאֶפְלוּ לְבָנוּ הַגְּדוֹל מִתַּר לְמַכְרָה. אֲבָל לְבָנוּ הַקָּטָן - אֵינֹ מִזְכְּרָה לוֹ וְלֹא נוֹתְנָה לוֹ.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

פְּרָק שְׂבַעָה עֶשְׂרִי

1) יבאר שלוש נשים שאסורות לכהנים וארבע לכהן גדול; איסור בת אחת ואיסור כולל ואיסור מוסיף; כהן גדול אם ישא בוגרת או מוכת עץ; ואם אירס בעולה ונתמנה כהן גדול; יצא עליו קול שגירש את אשתו, והרי היא תחתיו; יצא לה שם מזנה בעיר.

א. שֵׁלֶשׁ נְשִׁים נְאֻסְרוּ² עַל כָּל הַכֹּהֲנִים: גְרוּשָׁה³, זִוְנָה⁴ וְחֲלָלָה⁵. וְעַל פְּהֵן גְּדוֹל - אֲרֻבַּע: אֱלוֹ הַשְּׁלֹשׁ וְהָאֲלֻמְנָה⁶. אַחַד פְּהֵן גְּדוֹל מְשׁוּחַ בְּשִׁמְן הַמִּשְׁחָה אוֹ הַמְרֻבָּה בְּגָדִים⁷, וְאַחַד פְּהֵן הָעוֹבֵד וְאַחַד פְּהֵן גְּדוֹל שְׂמִנּוּהוּ וְעֵבֶר⁸, וְכֵן פְּהֵן מְשׁוּחַ מִלְחָמָה⁹ - פְּלִין¹⁰ מְצִיין עַל הַבְּתוּלָה¹¹, וְאֲסוּרִין בְּאֲלֻמְנָה.

(2) מן התורה. (3) אשת איש שנתגרשה בגט. (4) "כל שאינה בת ישראל, או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו איסור השהו לכל, או שנבעלה לחלל" (להלן פ"ח ה"א). (5) "זו שנולדה מאיסור כהונה" (להלן פ"ט ה"א). כל אלו מפורשות בתורה (ויקרא כא, ז). (6) שם, יד. (7) "מרובה בגדים הוא כהן בבית שני שלא היה להם שמן המשחה, אבל היה כהן גדול בלבישתו בגדי כהונה גדולה" (פיה"מ לרבינו, מגילה פ"א). (8) "וכהן שעבר הוא כשאירע (שקרה) פסול בכהן גדול ביום הכיפורים, ומינו אחר תחתיו. . . שאחר יום הכיפורים ישוב הראשון לגדולתו, ויעבור השני שנתמנה ונשתוו שניהן" (על שניהם חלים דיני כהן גדול. שם). (9) "אחד מלחמת מצוה ואחד מלחמת הרשות, ממנין כהן לדבר אל העם בשעת המלחמה, ומושחין אותו בשמן המשחה, וזהו הנקרא משוח מלחמה" ("פ"ז מהל' מלכים ה"א). (10) מגילה יב, ב. (11) כמבואר להלן הי"ג.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

38) ואף-על-פי שזונה זו היא מאיסור ולא נאסרה לישראל, אבל ישנה זונה שאסורה לישראל, ולכן איסור זונה הוא איסור מוסיף. (39) שהאיסורים האחרים שבאו אחרי איסור זונה, לא הוסיפו לא נאסרים ולא איסורים חדשים, ונשאר הכלל: אין איסור חל על איסור. וזה שכתב רבינו, שאינו לוקה אלא אחת, מדובר שזנתה תחילה, שאיסור זונה היה הראשון, לכן לא חל איסור גרושה וחללה, ובכהן גדול איסור האלמנה, אבל אם זנתה באמצע, בין איסור לאיסור, כגון גרושה ונעשית זונה ונעשית חללה, לוקה שתים, משום גרושה וזונה, שזונה הוא איסור מוסיף, ופטור על חללה, שאיסור חללה לא חל (מגיד-משנה).

יא. מי שנתאלמנה מאנשים הרבה או נתגרשה מאנשים הרבה - אין לוקין עליה אלא אחת⁴⁰ על כל ביאה. אלמנה בין מן הארוסין בין מן הנשואין - אסורה⁴¹.

(40) קידושין עז, א. (41) יבמות נט, א.

יב. כהן גדול שמת אחריו, אף על פי שהוא מן הארוסין⁴² - הרי זה לא ייבם⁴³, אלא חולין⁴⁴. נפלה לו יבמה והוא כהן הדיוט, ונתמנה להיות כהן גדול, אף על פי שעשה בה מאמר⁴⁵ כשהוא כהן הדיוט - הרי זה לא ייבם אחר שנתמנה⁴⁶. אכל אם ארס את האלמנה, ונתמנה להיות כהן גדול - הרי זה יבם אחר שנתמנה⁴⁷. היתה מקדשת ספק קדושין, ומת ארוסה - הרי זה ספק אלמנה⁴⁸.

(42) והיא עדיין בתולה, ואין בה איסור 'עשה' של 'כי אם בתולה מעמיו יקח'. (43) שם כ, א. (44) 'ומפני מה צריכה חליצה, מפני שיש בה ליקוחין הואיל וקידושין תופסין בהן הרי הן זקוקות ליבם, ומן הדין היה שיתייבמו שהיבום מצות-עשה, וכל מקום שאתה מוצא 'עשה' ו'לא תעשה' יבוא 'עשה' וידחה את 'לא תעשה', אבל חכמים גזרו שלא יתייבמו חייבי לאוין. . . גזירה שמא יבוא עליה פעם שניה, והרי ביאתה אסורה ואין שם מצוה שאין מצות-עשה אלא ביאה ראשונה בלבד" (פ"ו מהל' יבום וחליצה, ה"י). (45) קידושי כסף או שטר ביבמה: "ונקרא מאמר, לפי שאין דין קידושין אלא באמירה ולא בשתיקה" ('תוספות יום-טוב', יבמות פ"ב, מ"א). וקידושין אלה קונים רק מדרבנן, אבל מן התורה יבמה אינה נקנית אלא בביאה. (46) שם סא, א. "ואין המאמר קונה ביבמה קנין גמור כמו הביאה" (פ"ב מהל' יבום וחליצה ה"א). (47) שם. מפני שכבר קנה אותה לפני שנתמנה לכהן גדול. (48) ואסורה לכהן גדול לכונסה, ואם כנסה מוציא בגט, כמבואר למעלה ה"ז.

יג. מצות עשה על כהן גדול שישא נערה בתולה⁴⁹, ומשתבגר⁵⁰ - תאסר עליו. שואמר: והוא אשה בבתוליה יקח. אשה - לא קטנה⁵¹, בבתוליה - ולא בוגרת. הא פיצד? יצאת מפלל קטנות, ולפלל

ודאית. וכן מי שהיתה ספק גרושה או ספק אלמנה או ספק זונה וספק חללה²⁸ - מפין אותו מפת מרדות, ומוציא בגט²⁹.

(22) קידושין עח, א. (23) "מפני שעובר על לא-תעשה של דבריהם, כדבר שיש לו עיקר מן התורה" (מגיד-משנה, פ"א מהל' שבת ה"ב). ראה ביאורנו למעלה פ"א ה"ח. (24) יבמות כד, א. אבל לתחילה אסורה, מפני שדומה לגרושה. (25) כלומר, ואינה ספק חללה. (26) ש"הולד כדעבד דמי" (ביאור הגר"א אה"ע י"ז, ז, ס"ק טו). ומכיון שאם כנס אותה אין מוציאין אותה מתחתיו, לכן גם הולד כשר. (27) אבל חלוצה ודאית היא פסולה כחללה, וולדה פסול (מדרבנן, מגיד-משנה). (28) שכל אלו ספיקא דאורייתא, ויש להחמיר בהן, שספיקא דאורייתא לחומרא. (29) שם.

ח. פלל גדול הוא בכל אסורים שבתורה, שאין אסור חל על אסור³⁰, אלא אם כן היו שני אסורין³¹ באין פאחת³², או שהיה האסור האחד מוסיף דברים אחרים על אותו האסור³³, או אם היה כולל³⁴ דברים אחרים עם אסור זה.

(30) כריתות יד, ב. (31) בכת"י תימן: האיסורין. (32) וזה נקרא איסור בת אחת (יבמות לג.). (33) כלומר, שנוספו עוד אנשים שנאסרו באותו הדבר. אנו אומרים מתוך שהאיסור החדש חל על האנשים האחרים שלא היו בכלל האיסור הקודם, חל גם על אותו האיש שנאסר כבר ע"י האיסור הקודם. (34) כלומר, שניתוספו עוד דברים שנאסרו ולא היו בכלל האיסור הראשון, ואנו אומרים, מתוך שהאיסור החדש חל על אותם החברים שמקודם היו מותרים, חל גם על אותו הדבר שכבר היה אסור.

ט. לפיכך³⁵, אשה שהיתה אלמנה, ונעשת גרושה, ונעשת חללה, ונעשת זונה, ובא עליה כהן גדול אחר כך - לוקה ארבע מלקיות³⁶ על ביאה אחת. לפי שהאלמנה אסורה לכהן גדול, ומתרת להדיוט.

(35) מפני שבאיסור מוסיף, איסור חל על איסור. (36) בהלכה הבאה, מבאר רבינו למה ארבע מלקיות.

י. חזרה להיות גרושה - נוסף בה אסור ונאסרת לכהן הדיוט, לפיכך נוסף בה אסור אחר³⁷ על אסור האלמנה. ועדין היא מתרת לאכל בתרומה. נעשת חללה - נוסף בה אסור, שהרי נאסרת בתרומה. ועדין היא מתרת לישראל. נעשת זונה, הואיל ויש שם זנות שאוסרה על ישראל, אם זנתה אשתו ברצון - נוסף בה אסור אחר. והוא הדין³⁸ לכהן הדיוט שבא על הגרושה שנעשית חללה ואחר כך זונה, שהוא לוקה שלש על ביאה אחת. אכל אם נשתנה סדר זה - אינו לוקה אלא אחת³⁹.

(37) גם על הכהן הגדול, מתוך שחל על כהן הדיוט.

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום שלישי י"ג שבט - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קעג

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

בְּגֵרוֹת לֹא פָאָה. זֹו נְעָרָה. וְאִינוּ נוֹשָׂא שְׁתֵּי נָשִׁים
לְעוֹלָם⁵² כְּאַחַת; שְׁנָאֲמַר: אִשָּׁה - אַחַת וְלֹא שְׁתֵּים⁵³.
נְבַעְלָה⁵⁵. [נְבַעְלָה שְׁלֹא פְדָרְפָה - הָרִי זֹו פְּנֻבְעָלָה
פְּדָרְפָה⁵⁶. נְבַעְלָה לְבַהֲמָה - הָרִי זֹו מִתְּרַת]⁵⁷.

54) שנשרו בתוליה מחמת מכה שקיבלה. (55) שם.
56) שם. (57) שם, ב.

טו. פְּהֵן גְדוֹל שְׁנָשָׂא בְּעוֹלָה - אִינוּ לוֹקָה⁵⁸, אָבֵל
מוֹצִיא בְּגִט⁵⁹. נִשָּׂא בּוֹגֶרֶת אוֹ מִפֶּת עֵץ - הָרִי זֶה
יִקְנָם⁶⁰. אָרֶס בְּעוֹלָה וְנִתְמַנָּה פְּהֵן גְדוֹל - הָרִי זֶה
יִכְנַס אַחַר שְׁנִתְמַנָּה⁶¹.

58) מפני שאינו עובר אלא ב'עשה' "כי אם בתולה", בתולה
ולא בעולה, ולא הבא מכלל עשה, עשה (כתובות ל.).
59) שאסור לקיימה כדין כל חייבי 'עשה'. (60) יבמות ס,
א. (61) כאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול, המבואר
למעלה הי"ב.

טז. אָנַס נְעָרָה בְּתוֹלָה אוֹ פִּתְּהָ אוֹתָהּ, אָפְלוּ אָנְסָה
אוֹ פִּתְּהָ אוֹתָהּ כִּשְׁהוּא כִּהֵן הַדְּיוּט וְנִתְמַנָּה פְּהֵן גְדוֹל
קָדָם שְׁיִכְנַס - הָרִי זֶה לֹא יִכְנַס⁶²; וְאִם פְּנַס -
מוֹצִיא⁶³.

62) שם. (63) שם נט, א.

יז. אָרֶס אֶת הַקְּטָנָה וּבְגֶרֶת תַּחֲתֵיו קָדָם נִשְׂוֹאִין -
הָרִי זֶה לֹא יִכְנַס, מִפְּנֵי שְׁנִשְׁתַּנָּה גּוּפָהּ⁶⁴; וְאִם פְּנַס
- לֹא יוֹצִיא⁶⁵.

64) ואין זה דומה לאירס אלמנה ונתמנה לכהן גדול שיכול
לכונסה אחר שנתמנה, מפני שונשתנה גופה מקטנה לבוגרת.
65) שהרי בבוגרת אם עבר ונשאה יקיים אותה, כמבואר
למעלה הט"ו.

יח. אַחַת גְּרוּשָׁה מִן הָאֲרוּסִין אוֹ מִן הַנִּשְׂוֹאִין. אָבֵל
הַמְּקַאֲנֵת⁶⁶, אָפְלוּ גְרִישָׁה בְּגִט וְהִזְזִיחָהּ וּמֵאֲנָה בּוֹ -
הָרִי זֹו מִתְּרַת לְכַהֵן, כְּמֹו שְׁבַעֲרֹנּוּ בְּהַלְכוֹת גְּרוּשִׁין⁶⁷.
וְכָל מִי שְׂאִינָהּ רְאוּיָהּ⁶⁸ לְחַלְצָהּ, אִם נִחְלָצָה - לֹא
נִפְסָלָה לְכַהֵן⁶⁹.

66) הנושא קטנה יתומה שאין לה אב, והשיאוה אחיה ואמה
ולא רצתה בבעלה אינה צריכה ממנו גט, אלא ממאנת
והולכת לה, כי רק לאב נתנה תורה זכות לקבל קידושי בתו
הקטנה (ראה פ"א מהל' גירושין, ה"א). (67) פ"א, ה"ט"ז:
"שכל היוצאת במיאון, אף-על-פי שקדמו גט, הרי זו כמי
שלא נתגרשה ממנו בגט מעולם" (יבמות קח.). (68) כגון
החולץ ליבמתו ונמצאת מעוברת. (69) שם לה, ב.

יט. יִצָּא עָלֶיהָ קוֹל: אִישׁ פְּלוֹנִי פְּהֵן כְּתוּב⁷⁰ גִּט
לְאִשְׁתּוֹ אוֹ נָתַן גִּט לְאִשְׁתּוֹ, וְהָרִי הִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחֲתֵיו
וּמִשְׁמִשְׁתּוֹ - אֵין מוֹצִיאִין אוֹתָהּ מִתַּחַת בְּעָלָהּ⁷¹. וְאִם
נִשְׂאָת לְכַהֵן אַחֲרָי⁷² - תִּצָּא מִן הַשְּׂנִי⁷³.

70) ויש אנשים שקורין לנתינת הגט כתיבה. (71) גיטין

49) שם נט, א. (50) שם. שבוגרת נתמעטו קצת בתוליה,
והתורה אמרה "בבתוליה", שישנן אצלה כל הבתולים.
51) הבת שגילה למטה מן 12 שנה ויום אחד נקראת קטנה,
מגיל זה ולמעלה אם צמחו לה שתי שערות למטה בגוף
במקומות יודעים שמתמלאים שער עם גידול הבת - היא
נקראת נערה, עד ששה חדשים שלמים. לאחר מכאן נקראת
בוגרת. (52) כלומר, לא רק ביום הכיפורים, שלמדו חכמים
(יומא יג.) מהכתוב "וכפר בעדו ובעד ביתו" (ויקרא טז, יז),
בית אחד ולא שני בתים, אלא לעולם, אפילו בכל ימות
השנה, שנאמר: "והוא אשה בבתוליה יקח", אחת ולא
שתיים. (53) ה'מגיד משנה' מבאר שרבינו למד דין זה
מסוגיא במס' יבמות נט, א. ונרחק לפרש את דברי הגמרא
שלא כפירוש רש"י, עיי"ש. וראה בהשגת הראב"ד, שהקשה
מהכתוב (דברי הימים-ב, כד, ג) "וישא לו יהודיע נשים
שתיים", והוא היה כהן גדול. אולם רבים תמחו על הראב"ד,
שהרי הפירוש שם, שיהודיע השיא ליואש שתי נשים.

~ נקודות משיחות קודש ~

"מִצּוֹת עֲשֵׂה עַל פְּהֵן גְדוֹל שְׁיִשָּׂא נְעָרָה בְּתוֹלָה".

יש שהעירו על מה שכתב הזוהר (ח"ג קמ"ה, ב.) שכל
כהן שאין לו בת זוג אסור בעבודה, והרי רק בכה"ג
ביוה"כ הדין כן. ואולי גם בזוהר הכוונה כך אף שאין
הלשון ("כל כהן") משמע כן, וכמו שמביא רביה מקרא
דכה"ג.

ואף אם בזוהר הנ"ל אפשר היה לדחוק שמדבר בכה"ג
כיוון שמסתייע בקרא דכה"ג, אי אפשר לומר כן בזח"ג
ה, ב שם מדבר אודות נדב ואביהוא, וגם לא ביוה"כ
(ועייג"כ זח"א רלט, א.).

ונלפענ"ד לתרץ על פי מה שמצינו בכמה מקומות
הלשון אסור, שאינו אלא מדת חסידות. וראה שדה חמד
כללי הפוסקים שהביא דוגמאות מפירוש תוס' תענית
יא, א. ד"ה אסור (לשמש בשני רעבון), נמוק"י ספ"ז
דסנהדרין (לעשות שותפות עם העכו"ם) מגיד משנה
הלכות שכנים פ"ב ה"ט"ז (לעמוד בשדה רעהו) סמ"ג
עשין פ"ז (לאכול קודם שיאכיל לבהמתו) ועוד.

וגם בזוהר כאן הכוונה למדת חסידות, ועיין גם מגן
אברהם לאו"ח סקכ"ה סקס"ד.

ומה שנענשו נדב ואביהוא במיתה, י"ל דימי המילואים
שאני. ועיין שם המשל בזח"ג ה, ב. וגם הקב"ה מדקדק
עם הצדיקים כו'.

לקוטי שיחות חלק ז עמוד 319
מתוך רמב"ם "פרדס המלך")

יד. פְּהֵן גְדוֹל לֹא יִשָּׂא מִפֶּת עֵץ⁵⁴, אָף עַל פִּי שְׁלֹא

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

2) "דברים שלמדו אותן מפי השמועה והם תורה שבעל פה". (3) אפילו שלא נבעלה, לפי שבאה מן הגויים השטופים בזימה. (4) "אין זונה אלא גיורת ומשחררת ושנבעלה בעילת זנות". (5) הנולד מאיסורי כהונה, כגון כהן שנשא גרושה והוליד ממנה בן. (6) ואפילו בת כהן מותרת להינשא לחלל. (7) ומותרת אפילו לכהן גדול אם נבעלה שלא כדרכה, שאם נבעלה כדרכה הרי היא כמוכת עץ.

ב. וכן הבא על הפנויה, אפלו היתה קדשה שהפקירה עצמה לכל, אף על פי שהיא במלקות⁸ - לא נעשת זונה ולא נפסלה מן הטהרה, שהרי אינה אסורה להנשא לו. אכל הנבעלת לאחד מאסורי לאוין השוין בכל ואין מיוחדין בפהנים, או מאסורי עשה⁹, ואין צריך לומר למי שהיא אסורה לו משום ערוה, או לעובד פוככים ומזלות ועבד - הואיל והיא אסורה לו להנשא, הרי זו זונה.

(8) משום הלאו "לא תהיה קדשה מבנות ישראל". (9) גר מצרי ואדומי לפני דור שלישי.

ג. וכן הגיורת והמשחררת, אפלו נתגיירה ונשתחררה פחותה מבת שלש שנים, הואיל ואינה בת ישראל - הרי זו זונה, ואסורה לכהן. מפאן אפרו: עובד פוככים ומזלות או נתין או ממזר או גר עמוני ומואבי או מצרי ואדומי ראשון ושני או פצוע דבא וקרות שפכה או חלל שבאו על היהודית - עשו אותה זונה, ונפסלה לטהרה. ואם היתה פהנת - פסולה מן התרומה¹⁰. וכן יבמה¹¹ שפא עליה זר - עשאה זונה. והאילונית¹² - מתרת לכהן, ואינה זונה.

(10) "אמר קרא ובת כהן כי תהיה לאיש זר היא בתרומת הקדשים לא תאכל כיוון שנבעלה לפסול לה (לאדם שהוא זר לה) פסלה". (11) אשה הזקוקה לייבום ולחליצה ונבעלה לאחר לפני הייבום והחליצה, שנאמר "לא תהיה אשת המת החוצה לאיש זר". לאו זה חמור משאר איסורי לאוין כמבואר בפרק ד' מהלכות אישות הלכה י"ד: "נסתפק לחכמים אם הקידושין תופסין ביבמה לשוק (לחוק) כשאר חייבי לאוין או אין קידושין תופסין בה כערוה", ולפיכך ברור שפסלה מן הכהונה כשאר חייבי לאוין. (12) אשה שאינה ראוייה מטבעה ללדת, כאיל זכר: דוכרניתא דלא ילדה.

ד. הבא על אחת מהשניות¹³ וכיוצא בהן, כגון הבא על קרובת חלוצת¹⁴ או על חלוצת¹⁵ - לא עשה אותה זונה, שהרי אינה אסורה להנשא לו מן התורה, כמו שבארנו בהלכות יבום.

(13) "שהן אסורות מפי הקבלה ואיסורן מדברי סופרים והן הנקראות שניות". (14) "החולץ ליבמתו ... קרובותיה

פא, א. (72) אחר שמת בעלה הראשון. (73) שם. מפני שלגבי הכהן השני, קדם הקול לנישואין.

כ. יצא שמה⁷⁴ בעיר שנתקדשה ונתגרשה מן הקדושין - חוששין⁷⁵ לה⁷⁶, כמו שבארנו בהלכות גרושין⁷⁷. אבל אם יצא עליה קול⁷⁸ שהיא חלוצה - אין חוששין לה⁷⁹.

(74) והקול הוחזק בבית-דין, כמבואר בפ"ט מהל' אישות הכ"ב. (75) ואסורה לכהן כמגורשת. (76) גמרא שם פט. א. (77) פ"י, ה"כ. (78) אף-על-פי שהוחזק הקול בבית-דין. (79) שהקול אינו אלא כספק, ובספק חלוצה לא גזרו, כמבואר למעלה ה"ז (מגיד-משנה).

כא. יצא קול⁸⁰ על הבתולה שהיא בעולה - אין חוששין לה⁸¹, ותנשא לכהן גדול. יצא עליה קול שהיא שפחה - אין חוששין לה⁸², ותנשא אפלו לכהן. יצא לה שם מזנה בעיר - אין חוששין לה⁸³. ואפלו הוציאה בעלה משום שעברה על דת יהודית⁸⁴ או בעדי דבר מוכשר⁸⁵, ומת קדם שיתן לה גט - הרי זו מתרת לכהן. שאין אוסרין אשה מאלו אלא בעדות ברורה⁸⁶ או בהודאת פיה⁸⁷.

(80) אפילו שהוחזק הקול בבית-דין. (81) שם. (82) שם, לפי שזה פסול משפחה, ואין פוסלין בפסולי משפחה אלא בראיה ברורה (מגיד-משנה). (83) ומותרת לכהן. (84) כמבואר בפכ"ד מהל' אישות ה"ב. (85) כמבואר שם הט"ו. (86) שזנתה. (87) כמבואר להלן פי"ח ה"ט.

~ יום רביעי י"ד שבט ~

פרק שמונה עשרי

(1) יבאר אי זו היא זונה האמורה בתורה; אשת כהן שאמרה לבעלה נאנסתי או [שנמצאת] דרוסת איש (נמצאתי); אשה שקינא לה בעלה ונסתרה; פנויה שאמרה לכשר נבעלתי, אם נאמנת; שבויה אם אסורה לכהן ואם יש לה עד שלא נתייחד עמה; וקטן אם נאמן לעדות (זה) [זו]; האשה שאמרה נשבתי וטהורה אני, אם נאמנת; האב שאמר קידשתי בתי וגירשתיה או נשבתי ופדיתיה אם נאמן; עיר שבאה במצור ונכבשה, אם הנשים פסולות לכהונה; אשה שנתפשה ביד גויים על ידי ממון או נפשות.

א. מפי השמועה² למדנו, שהזונה האמורה בתורה היא כל שאינה בת ישראל³; או בת ישראל שנבעלה לאדם שהיא אסורה להנשא לו⁴ אסור השוה לכל; או שנבעלה לחלל⁵, אף על פי שהיא מתרת להנשא לו⁶. לפיכך, הנבבעת לכהמה, אף על פי שהיא בסקילה - לא נעשת זונה ולא נפסלה לטהרה, שהרי לא נבעלה לאדם. והבא על הגדה, אף על פי שהיא בפרת - לא נעשת זונה ולא נפסלה לטהרה, שהרי אינה אסורה להנשא לו.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהָרֵי הַזֶּהוּת שְׁהִיא זֹנָה, וְאִסְרָה עֲצָמָה, וְנַעֲשֶׂת פְּחִיתִיכָה הָאִסְרָה.

23) בהלכה הקודמת, שאנו חוששים שמא עיניה נתנה באחר. 24) בכתובות ט"ז. אמרו בפירושו, שאם אמרה שנאנסה אחרי שנתארסה, פסלה עצמה מכהונה.

י. פהן שְׁקִדְשׁ גְּדוּלָה או קִטְנָה, וְאִחַר זְמַן²⁵ בָּא עֲלֶיהָ וְטָעַן שֶׁמִּצְאָה דְרוֹסַת אִישׁ²⁶ - נֶאֱסְרָה עֲלָיו מִסְפֵּק, שְׁמָא קָדָם קִדּוּשִׁין נִבְעֵלָה²⁷ או אִחַר קִדּוּשִׁין²⁸. אָבֵל יִשְׂרָאֵל שִׁטְעַן טַעֲנָה זֹ - לֹא נֶאֱסְרָה עֲלָיו. שְׂיֵשׁ כָּאֵן שְׁנֵי סְפָקוֹת: שְׁמָא קָדָם קִדּוּשִׁין וְשְׁמָא אִחַר קִדּוּשִׁין; וְאֶפְלֹ נֹאמַר לֹאִחַר קִדּוּשִׁין, שְׁמָא בְּאִנְסָה שְׁמָא בְּרִצּוֹן. שְׁהָאִנְסָה מִתְּרַת לְיִשְׂרָאֵל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

25) כלומר, שיש לומר שזנתה אחרי הקידושין. 26) שלא מצאה בתולה. 27) ומותרת לו. 28) ואסורה לו אפילו אם נאנסה.

יא. לְפִיכָךְ, אִם קִדְּשָׁה אִבְיָהּ לְיִשְׂרָאֵל וְהִיא פְּחוּתָה מִבֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד, וְטָעַן שֶׁמִּצְאָה דְרוֹסַת אִישׁ - נֶאֱסְרָה עֲלָיו מִסְפֵּק²⁹; שְׂאִין כָּאֵן אֲלֵא סְפֵק אֶחָד: שְׁמָא בְּאִנְסָה שְׁמָא בְּרִצּוֹן³⁰, וְסְפֵק אִסּוּר שֶׁל תּוֹרָה - לְחֻמְרָא.

29) ואפילו אם היא קטנה, שדעת רבינו שאפילו קטנה כשזינתה ברצון נאסרה על בעלה ישראל. 30) והספק שאולי נבעלה לפני הקידושין אין כאן, שהרי אז הייתה פחותה מבת שלוש שנים ויום אחד ובתוליה חזורים, ומכיוון שלא היו לה בתולים, הרי נבעלה לאחר קידושין.

יב. כָּל אִשָּׁה שֶׁקָּנָא³¹ לָהּ בְּעֵלָה וְנִסְתְּרָה³², וְלֹא שִׁתָּת מִי סוּטָה³³ - אִסְרָה לְכַהֵן³⁴, מִפְּנֵי שְׁהִיא סְפֵק זֹנָה³⁵. בֵּין שְׁלֹא רָצָת הִיא לְשִׁתּוֹת, בֵּין שְׁלֹא רָצָה לְהִשְׁקוּתָהּ, בֵּין שְׁהִיָּתָה שֵׁם עֲדוּת³⁶ שְׁמוֹנְעָה מְלִשְׁתּוֹת, בֵּין שֶׁקָּנָאוּ לָהּ בֵּית דִּין³⁷, בֵּין שְׁהִיָּתָה מִן הַנְּשִׂיִם שְׂאִין רְאוּיּוֹת לְשִׁתּוֹת - הוֹאִיל וְלֹא שִׁתָּת מִכָּל מְקוֹם, הָרִי זֹ אִסְרָה לְכַהֵן מִסְפֵּק.

31) "קיניו האמור בתורה וקינא את אשתו הוא, שיאמר לה בפני עדים אל תיסתרי עם איש פלוני". 32) "הסתירה האמורה בתורה ונסתרה, היא שתיסתר עם אותו האיש שאמר לה אל תיסתרי עימו, בפני שני עדים". 33) שאילו שתתה מי סוטה ולא מתה מותרת היא סוטה ששתתה מי המרים ולא מתה מיד הרי היא מותרת לבעלה ואפילו היה כהן. 34) כשמת בעלה. 35) ובהלכות סוטה מבואר שהנשים שאינן שותות אסורות על בעליהן בין ישראל בין כהן. 36) שעד אחד העיד שראה שהיא נבעלה עם זה שקינא לה בעלה [במקרה זה היא אסורה על בעלה, וודאי לא מספק, ומכל שכן לכהונה. ומה שסיים כאן רבינו "מספק" נמשך לשאר המקרים]. 37) "ואלו שבית דין

אסורות עליו ... הרי היא כאשתו שגרשה". 15) "החולץ ליבמתו נאסרה החלוצה ... על החולץ".

ה. הָא לְמִדָּת, שְׂאִין הִיּוּתָהּ זֹנָה תּוֹלָה בְּבַעֲלָהּ שֶׁל אִסּוּר. שְׁהָרֵי הַבָּא עַל הַגְּנֵה וְעַל הַקְּדִשָׁה וְהַנְּרַבְעַת לְבַהֲמָה - נִבְעֵלָה בְּעֵלָה שֶׁל אִסּוּר וְלֹא נַעֲשֶׂת זֹנָה; וְכִי שִׁנְשָׂת לְחַלֵּל - נִבְעֵלָה בְּעֵלָה שֶׁל הַתּוֹרָה, כְּמוֹ שְׂיִתְבָּאָר, וְנַעֲשֶׂת זֹנָה. וְאִין הַדְּבָר תְּלוּי אֲלֵא בְּפִגְמָה, וּמִפִּי הַשְּׁמוּעָה לְמַדּוּ שְׂאִינָה פְּגוּמָה אֲלֵא מֵאֲדָם הָאִסּוּר לָהּ או מִחַלֵּל, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ.

ו. כָּל הַנִּבְעֵלַת לְאָדָם שְׁעוֹשָׂה אוֹתָהּ זֹנָה, בֵּין בְּאִנְסָה בֵּין בְּרִצּוֹן, בֵּין בְּזִדּוֹן בֵּין בְּשִׁגְגָה, [בֵּין כְּדַרְכָּה בֵּין שְׁלֹא כְּדַרְכָּה] - מִשְׁהַעֲרָה בַּהּ נִפְסְלָה מִשּׁוּם זֹנָה. וּבִלְבָד שֶׁתְּהִיָּה בֵּית שְׁלֹשׁ שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד¹⁶, וְיִהְיֶה הַבּוֹעֵל בֵּן תִּשְׁעֵי שָׁנִים וְיוֹם אֶחָד וְנִמְעָלָה¹⁷. לְפִיכָךְ, אִשָּׁת אִישׁ שֶׁנִּבְעֵלָה לְאַחַר, בֵּין בְּאִנְסָה בֵּין בְּרִצּוֹן - נִפְסְלָה לְכַהֵן.

16) שפחות מזה אין ביאתה ביאה. 17) ובפחות אין ביאתו ביאה.

ז. אִשָּׁת כַּהֵן שֶׁנֶּאֱנָסָה - בְּעֵלָה לּוֹקָה עֲלֶיהָ מִשּׁוּם טְמֵאָה. שְׁנֹאמַר: לֹא יוּכַל בְּעֵלָה הָרֵאשׁוֹן אֲשֶׁר שִׁלְחָה לְשׁוּב לְקַחְתָּהּ לְהִיּוֹת לוֹ לְאִשָּׁה אַחֲרֵי אֲשֶׁר הִטְמֵאָה. הַכֹּל בְּכֹלל, שְׁאִם נִבְעֵלוּ - אִסּוּרִין עַל בְּעֵלְיָהֶן¹⁸. פֶּרֶט לָךְ הַכְּתוּב בְּאִשָּׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנָסָה שְׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ, שְׁנֹאמַר: וְהִיא לֹא נִתְּפְשָׁה; אָבֵל אִשָּׁת כַּהֵן - בְּאִסְרָה עוֹמְדָת, שְׁהָרִי הִיא זֹנָה¹⁹.

18) כלומר בין תחתיו בין אחר שנתגרשה, ובין באונס בין ברצון. 19) כלומר ולוקה אף משום זונה.

ח. אִשָּׁת יִשְׂרָאֵל שֶׁנֶּאֱנָסָה, אֶף עַל פִּי שְׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ - אִסְרָה לְכַהֵן²⁰. אִשָּׁת כַּהֵן שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: נֶאֱנָסְתִי או שִׁגְגַתִּי וְכֹא עָלִי אֶחָד, או שְׂבָא עַד אֶחָד וְהַעִיד לוֹ עֲלֶיהָ שְׁזֹנָתָה, בֵּין בְּאִנְסָה בֵּין בְּרִצּוֹן - הָרִי זֹ אִינָה אִסְרָה עֲלָיו; שְׁמָא עֵינֵיהָ נִתְּנָה בְּאַחֲרֵי²¹. וְאִם הִיא נֶאֱמָנָת לוֹ או הָעֵד נֶאֱמָן לוֹ וְסִמְךָ דַּעְתּוֹ לְדַבְּרֵיהֶם - הָרִי זֶה יוֹצֵא, כְּדִי לְצַאת יְדֵי²² סְפֵק.

20) אם מת בעלה. 21) מוסב על היא שאמרה נאנסתי ובעד אחד אינה נאסרת, מהטעם, שעד אחד אינו נאמן לאסור אשה על בעלה, אלא אם קינא לה ואמר לה אל תיסתרי עם איש פלוני, ונסתרה עם האיש שקינא לו. 22) כלומר לצאת ידי שמים.

ט. אִשָּׁת כַּהֵן שֶׁאִמְרָה לְבַעֲלָהּ: נֶאֱנָסְתִי, אֶף עַל פִּי שְׁהִיא מִתְּרַת לְבַעֲלָהּ כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ²³ - הָרִי הִיא אִסְרָה לְכֹל כַּהֵן שֶׁבְּעוֹלָם אַחַר שְׁיִמּוֹת בְּעֵלָה²⁴;

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ובמקרה זה הרי אין אנו הולכים אחרי הרוב, ורק כאשר יש שני רובים אנו מכשירין לכתחילה.

טז. היתה אלקת או חרשת, או שאמרה: איני יודעת למי נבעלתי, או שהיתה קטנה שאינה מפרת בין פשר לפסול - הרי זו ספק זונה⁴⁴. ואם נשאת לכהן - תצא. אלא אם כן היו שני הרבין המצויין אצלה פשרים⁴⁵.

(44) והולד הוא ספק ממזר. (45) כגון שנבעלה בפרשת דרכים ורוב העוברים שם כשרים ורוב העיר שפרשו אלו ממנה כשרים.

יז. השבויה⁴⁶ שנפדיה והיא בת שלש שנים ויום אחד⁴⁷ או יתר - אסורה לכהן; מפני שהיא ספק זונה, שמא נבעלה לעובד פוככים ומזלות. ואם יש לה עד שלא נתחיד העובד פוככים ומזלות עמה - הרי זו כשרה לכהנה. ואפלו עבד או שפחה או קרוב נאמן לעדות זו. ושתי שבויות שהעידה פל אחת מהן לחברתה - הרי אלו נאמנות. הואיל ואסור פל הספקות פלן מדברי סופרים⁴⁸, לפיכך הקלו בשבויה.

(46) בת ישראל שנשבת בין הגויים. (47) שהיא כבר ראוייה לביאה. (48) שזה רק חשש שמא נבעלה לגוי.

יח. וכן קטן שהיה מסיח לפי תמו⁴⁹ - נאמן. מעשה⁵⁰ באחד שנשבה הוא ואמו, ובנה מסיח לפי תמו ואמר: נשבינו לבין העובדי פוככים ומזלות אני ואמי, יצאתי לשאב מים ודעתי על אמי, ללקיט עצים ודעתי על אמי; והשיאו אותה חקמים לכהן על פיו.

(49) מספר דבר שלא בכוונה לעדות. (50) דוגמא למסיח לפי תומו.

יט. אין הפעל נאמן להעיד באשתו השבויה שלא נטמאה, שאין אדם מעיד לעצמו. וכן שפחתה לא תעיד לה. אבל שפחת בעלה - מעידה לה. ושפחתה שהיתה מסיחה לפי תמה - נאמנת.

כ. כהן שהעיד לשבויה שהיא טהורה - הרי זה לא ישאנה, שמא יעניו נתן בה. ואם פדאה והעיד בה - הרי זה ישאנה; שאלו לא ידע שהיא טהורה - לא נתן בה מעותיו.

כא. האשה שאמרה: נשפיתי וטהורה אני - נאמנת; שהפה שאסר הוא הפה שהתיר. אפלו היה שם עד אחד שמעיד שהיא שבויה⁵¹. אבל אם יש שם שני עדים שנשפית - אינה נאמנת, עד שיעיד לה אחד שהיא טהורה. הרי שם שני עדים שנשפית, ועד

מקנין להן, מי שנתחרש בעלה או שנשתטה או שהיה במדינה אחרת או שהיה חבוש בבית האסורין.

יג. פנויה שראוה שנבעלה לאחד והלך לו, ואמרו לה: מי הוא זה שבא עליך? ואמרה: אדם פשר - הרי זו נאמנת. ולא עוד, אלא אפלו ראוה מעברת, ואמרו לה: ממי נתעברת? ואמרה: מאדם פשר - הרי זו נאמנת, ותיקה³⁸ מתרת לכהן.

(38) אם העובר נקבה, ואף על פי שאין לה חזקת כשרות כמו לאמה.

יד. במה דברים אמורים? בשיהיה המקום שנבעלה בו פרשת דרכים או בקרנות שבשדות שהפל עוברין שם, והיו רב העוברים שם פשרים, ורב העיר שפרשו אלו העוברין ממנה פשרים. שהחכמים עשו מעלה ביוחסין והצריכו שני רבות³⁹. אבל אם היו רב העוברים פוסלים אותה, כגון עובדי פוככים ומזלות או ממזרים וכיוצא בהם, אף על פי שרב המקום שבאו ממנה פשרים, או שהיו רב אנשי המקום פסולין, אף על פי שרב העוברין שם פשרים - חוששין לה שמא למי שפוסל אותה נבעלה, ולא תנשא לכהן⁴⁰; ואם נשאת - תצא⁴¹.

(39) רוב תושבי העיר ורוב העוברים שם. (40) אבל הכשיר את הבת היא נאמנת אפילו לכתחילה להינשא לכהן, שהוולד הוא כדעבר. (41) הגירסה הנכונה: "לא תצא", וכן בכתב יד תימן.

טו. ראוה שנבעלה בעיר⁴² או נתעברה בעיר, אפלו לא היה שוכן שם אלא עובד פוככים ומזלות אחד או חלל אחד ועבד וכיוצא בהן - הרי זו לא תנשא לכתחילה לכהן; שפל הקבוע - פמחצה על מחצה הוא⁴³. ואם נשאת - לא תצא, הואיל והיא אומרת: לכשר נבעלתי.

(42) שאין לתלות בעוברים ושבים. (43) כל הדין שאנו הולכים אחר הרוב, אינו אלא אם אנו דנין על דבר או אדם שנעקר ממקומו הקבוע והגיע למקום אחר, ואיננו יודעים אם הוא בא מהרוב או מהמיעוט, אז אנו אומרים שהולכין אחר הרוב, "וכל דפריש מרובא פריש", כלומר מאחר שהדבר נד ממקומו הקבוע, וודאי מהרוב הוא בא. אבל כשהרוב והמיעוט עומדים במקומם, והספק הוא על האדם שהלך לשם, למי הוא ניגש ובא, אם אל הרוב או אל המיעוט, במקרה זה, אין הדין שהולכין אחרי הרוב, מכיוון שהמיעוט נמצא במקומו ולא נפרש, והרי הוא קבוע, וכמחצה על מחצה הוא. ודעת רבינו שאפילו כשהבועל הלך אצלה, שמצד הדין יש לנו לומר, מכיוון "דפריש מרובא פריש", ורוב בני העיר הרי כשרים הם, אף על פי כן לא תינשא לכתחילה לכהן, גזרה משום מקרים, שהיא - הנבעלת תלך אל הבועל, כלומר, שאז הבועל הוא קבוע,

שיעורי רמב"ם פרק אחד ליום - יום חמישי ט"ו שבט - ספר קדושה - הל' איסורי ביאה קעז

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

כח. כיצד מצלת? שפלה אשה שאמרה: טהורה אני - נאמנת, ואף על פי שאין לה עד. מתוך שיכולה לומר: נמלטתי כשנכבשה העיר או במחבואה הייתי ונצלת, נאמנת לומר: לא נמלטתי ולא נחבאתי ולא נטמאתי.

כט. במה דברים אמורים? בגדוד של אותה מלכות, שהם מתושבין בעיר ואין ראין, לפיכך חוששין להם שפא בעלו; אבל גדוד של מלכות אחרת שפשוט ושטף ועבר - לא נאסרו הנשים, מפני שאין להם פנאי לבעל, שהן עוסקים בשלל ובורחין להם. ואם שבו נשים ונעשו ברשותן, אף על פי שרדפו אחריהם ישראל והצילו אותן מידם - הרי הן אסורות.

ל. האשה שנחבשה ביד עובדי כוכבים ומזלות, על ידי ממון - מתרת⁵⁵, על ידי נפשות - אסורה לכהנה. ולפיכך, אם הנה בעלה כהן - נאסרה עליו⁵⁶. במה דברים אמורים? בזמן שניד ישראל תקיפה על העובדי כוכבים ומזלות והם ראין מהם; אבל בזמן שניד העובדי כוכבים ומזלות תקיפה - אפלו על ידי ממון, כיון שנעשית ברשות עובדי כוכבים ומזלות נאסרה. אלא אם כן העיד לה אחד, כשבויה, כמו שבארנו.

(55) שמפחדים שיפסידו ממונם אם יבעלו אותה. (56) אבל אשת ישראל מותרת לבעלה שאין חוששים שמא נתרצתה היא, ובאונס הרי מותרת לבעלה ישראל.

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

פרק תשעה עשר

1) יבאר אי זו חללה האמורה בתורה וחלל מדבריהם, ומה בין זה לזה; ספק חלל וגרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו; כל המשפחות בחזקת כשרות הן עומדות; כל הפוסל את אחרים שחוששין לו; משפחה שקרא עליה ערער; ומי שקורין לו ממזר או נתין או חלל - ושותק; ודין משפחה שנתערב בה ספק חלל.

א. אי זו היא חללה? זו שנולדה מאסור כהנה. וכן אחת מן הנשים האסורות לכהנה שנבעלה לכהן - נתחללה. אבל הפהן עצמו שעבר העברה - לא נתחלל².

2) "הוא עצמו... שעבר עבירה ואין מתחלל".

ב. ובין שנבעלה באנס או בשגגה, [בין פדרכה בין שלא פדרכה] - משהערה בה נתחללה. והוא³ שהיה כהן בן תשע שנים ויום אחד ומעלה⁴, ותהיה זו האסורה לו בת שלש שנים ויום אחד ומעלה⁵.

3) וזה נאמר. (4) שראוי לביאה. (5) הראויה לביאה.

אחד מעיד שנטמאת, ואחד מכחיש אותו ומעיד לה שהיא טהורה ולא נתיחד עמה עובד כוכבים ומזלות עד שנפדית, אפלו זה שמעיד שהיא טהורה אשה או שפחה - הרי זו מתרת⁵².

(51) שהיא יכולה להכחישו, שאין פוסלין אותה רק בשני עדים שנשבית. (52) ואפילו אם עד המעיד שנטמאה, בא תחילה, גם כן מותרת, כשבויה הקילו להאמין עד אחד להכשירה אפילו בהכחשה.

כב. מי שאמרה: נשפיתי וטהורה אני, והתירוה בית דין להנשא, ואחר כך באו שני עדים שנשבית - הרי זו תנשא לכתחלה, ולא תצא מהתרה. ואפלו נכנס אחריה שבאי, והרי היא שבויה לפנינו ביד אדוניה - הרי זו לא תצא מהתרה שהתירוה. ומשמרין אותה מצתה עד שתפדה.

כג. באו לה שני עדים אחר כך שנטמאת, אפלו נשאת ואפלו היו לה בנים - הרי זו תצא. ואם בא עד אחד - אינו פלום. אמרה: נשפיתי וטהורה אני, ויש לי עדים שאני טהורה - אין אומרין: נמתין עד שיבואו העדים, אלא מתירין אותה מיד. ולא עוד, אלא אפלו יצא עליה קול שיש עליה עדי טמאה - מתירין אותה עד שיבואו. שבשבויה הקלו.

כד. האב שאמר: קדשתי את בתי וגרשתי, והרי היא קטנה - נאמן⁵³. קדשתי וגרשתי כשהיתה קטנה, והרי היא גדולה - אינו נאמן להחזיקה גרושה⁵⁴. נשבית ופדיתה, בין שהיא גדולה בין שהיא קטנה - אינו נאמן. שלא האמינה אותו תורה אלא לאסרה משום אישות, שנאמר: את בתי נתתי לאיש הנה, אבל לא לפסלה משום זנות.

(53) להחזיקה גרושה ואסורה לכהן. (54) שיש נאמנות לאב רק בבתו הקטנה ולא בגדולה.

כה. אשת כהן שנאסרה עליו משום שבויה, הואיל והדבר ספק - הרי זו מתרת לדור עמו בחצר אחת; ובלבד שהיו עמו פניו ובני ביתו תמיד לשמרו.

כו. עיר שבאה במצור ונכבשה: אם היו העובדי כוכבים ומזלות מקיפין את העיר מפל רוחותיה, כדי שלא תמלט אשה אחת עד שיקראו אותה ותעשה ברשותן - הרי כל הנשים שבתוכה פסולות לכהנה כשבויות, שפא נבעלו לעובדי כוכבים ומזלות. אלא מי שהיתה מבת שלש שנים ולמטה, כמו שבארנו.

כז. ואם היה אפשר שתמלט אשה אחת ולא ידעו בה, או שתהיה בעיר מחבואה אחת, אפלו אינה מחזקת אלא אשה אחת - הרי זו מצלת על הכל.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ג. פיצד? פהן פן תשע שנים ויום אחד שפא על הגרושה או על הזונה, וכהן גדול שפא עליהן, או על האלמנה, או שנשא⁶ בעולה ובא עליה - הרי אלו נתחללו לעולם⁷. ואם הוליד ממנה בן, בין זה שחללה בין פהן אחר - הולד חלל⁸. אכל פהן שקדש אשה מאסורי פהנה, ונתאלמנה או נתגרשה מן הארוסין - לא נתחללה⁹. ואם נשאת, אף על פי שלא נבעלה - נתחללה¹⁰; שפל נשואה בחזקת בעולה היא¹¹, אף על פי שנגמזאת בתולה.

6 שקדש, אבל אם לא קידש אותה - אינה נעשית חללה. 7 כלומר, אפילו אם לא הולידה מביאה זו. 8 ככתוב: "ולא יחלל זרעו". 9 "נתארמלו או נתגרשו... מן האיסורין כשרות", פירוש: אם נתארמלו כשרות לכהונה, ואם היא בת כהן מותרת בתרומה, ואם נתגרשו לא שייך לומר מותרות לכהונה, שהרי גרושה אסורה לכהן, אלא כשרות לאכול בתרומה אם היא בת כהן, אבל אם היא בת ישראל אינה אוכלת בתרומה. 10 "מן הנישואין פסולות", משמע אפילו לא נבעלו. 11 "בתולה אלמנה... כתובתן מנה" "דבחזקת בעולה קיימא משנכנסה לחופה".

20 שאסורה לו משום זונה.

ז. פהן שנשא גרושה מעברת, בין ממנו בין מאחר, וילדה פשהיא חללה - הולד פשר, שהרי לא בא מטפת עברה²¹.

21 "חלל יצירתו בעבירה".

ח. פבר בארנו שהחלוצה אסורה לכהן מדבריהם. לפיכך, פהן שפא על החלוצה - הרי זו חללה ונרעה מפהן חללים, והכל מדבריהן. אכל פהן שפא על אחת מהשניות - היא פשרה וזרעו ממנה פשרים; שאסור השניות - אסור השוה בכל הוא, ואינו מיחד בפניהם.

ט. פהן שפא על ספק זונה, פגון ספק גיורת או משחררת, או שפא על ספק גרושה, וכן פהן גדול שפא על ספק אלמנה - הרי זו ספק חללה, וילדה ספק חלל.

י. נמצאו החללים שלשה: חלל מן התורה, וחלל מדבריהם²², וספק חלל. וכל ספק חלל נותנין עליו חמרי פהנים וחמרי פשאל: אינו אוכל בתרומה²³, ולא מטמא למתים²⁴, ונשוא אשה הראויה לכהן²⁵. ואם אכל²⁶ או נטמא או נשא גרושה - מפין אותו²⁷ מפת מדרות²⁸. והוא הדין בחלל של דבריהם²⁹. אכל חלל של תורה הודאי - הרי הוא פור, ונשוא גרושה ומטמא למתים; שנאמר: אמר אל הפהנים בני אהרן - אף על פי שהם בני אהרן, עד שיהיו בכהונם³⁰.

22 כהן שבא על החלוצה. 23 שמא הוא חלל ודאי שאסור לאכול תרומה "שהחלל כזר לכל דבר". 24 אולי הוא כהן כשר, שאסור ליטמא. 25 שמא אינו חלל. 26 תרומה. 27 אבל לא מלקות של תורה, שאין מלקין מן התורה על הספק. 28 שעל ספק של תורה מכין אותו מכת מרדות שלא גרע מאיסור של דבריהם. 29 שנותנים עליו חומרי כהנים וחומרי ישראל. אבל לענין מלקות, אם נטמא למתים או אם בא על נשים הפסולות לכהן מלקין אותו מן התורה, מכיין שמן התורה הוא כהן כשר. 30 "בני אהרן יכול (להתפרש) חללים, תלמוד לומר: הכהנים, יצאו חללים".

יא. פהן זכר שהוא אסור לשא זונה וחללה - אסור בגיורת ומשחררת, שהיא פזונה, פמו שפארנו. אכל הפהנת מתרת להנשא לחלל ולגר ולמשחרר. שלא הזדרו פשרות להנשא לפסולין; שנאמר: בני אהרן

ד. פהן גדול שנשא בוגרת או מפת עץ - לא חללה¹². וכן אם בעל בעולה בלא נשואין - לא חללה¹³.

ה. פהן הפא על ערוה מן העריות חוץ מנהגה, או על אחת מחיבי לאוין השוין פכלל¹⁴ - עשה אותה זונה¹⁵, פמו שפארנו. חזר ובא עליה ביאה שניה¹⁶, בין הוא בין פהן אחר - נעשית חללה, וזרעו ממנה חללים. לפיכך¹⁷, פהן שפא¹⁸ על זקוקה ליבם ונתעברה מביאה ראשונה - הולד פשר, לפי שאינו מאסורי פהנה, ונעשית זונה¹⁹. חזר ובא עליה ביאה שניה, נתעברה וילדה - היא חללה וילדה חלל, לפי שהוא מאסורי פהנה.

12 שהרי בדיעבד, אם נשאה מותר לקיימה. 13 שרק בנישואין הוא עובר על עשה "והוא אשה בבתוליה יקח", אבל אם בא על הבעולה שלא בדרך נישואין אינו עובר עליה, אמנם כן הוא עובר על לאו "לא תהיה קדשה", אולם לאו זה אינו מאיסורי כהונה ואין חלל אלא מאיסורי כהונה.

14 והיא אסורה להנשא לו. 15 ולא חללה, "כהן הבא על אחותו, זונה משוי לה (עושה אותה), חללה לא משוי לה", מפני שאין זה מאיסורי כהונה. 16 והיא אסורה לו מאיסורי כהונה, שהרי נעשית זונה. 17 שביאה שניה עושה אותה חללה, וזרעו חללים. 18 רבינו לא מצא דוגמא אחרת שהבן יהא כשר אלא בבא על זקוקה ליבם, שהרי בחייבי כריתות הבן ממזר, וכן בבא על הממזרת הבן ממזר. 19 "יבמה שבא עליה זר, עשאה זונה".

ו. וכן פהן הפא על הגיורת והמשחררת - חללה²⁰,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

רק כשהאב הוא ישראל, אבל לא כשהוא גר. וכן גר שנשא ממזרת, שהיא מותרת לו - הולד ממזר כאמו.

ולא בנות אהרן. נמצא הגר מתר לשא ממזרת ולשא כהנת³¹.

(31) "והלכתא, גר מותר בכהנת ומותר במזרת".

זו כל המשפחות בחזקת פשרות³⁸, ומתר לשא מהן לכתחלה. ואף על פי כן, אם ראית שתי משפחות שמתגרות זו בזו³⁹ תמיד, או ראית משפחה שהיא בעלת מצה ומריבה⁴⁰ תמיד, או ראית איש שהוא מרבה מריבה עם הכל ועו פנים ביותר⁴¹ - חוששין להן, וראוי להתרחק מהן; שאלו סימני פסלות הם. וכן הפוסל את אחרים תמיד, כגון שנותן שמין במשפחות או ביחידים ואומר עליהן שהן ממזרים - חוששין לו שמא ממזר הוא; ואם אמר להן שהם עבדים - חוששין לו שמא עבד הוא. שכל הפוסל - במומו פוסל. וכן כל מי שיש בו עזות פנים או אכזריות ושונא את הבריות ואינו גומל להם חסד - חוששין לו ביותר שמא גבעוני⁴² הוא. שסימני ישראל האמה הקדושה: בישנין, רחמנים וגומלי חסדים; ובגבעונים הוא אומר: והגבענים לא מבני ישראל המה, לפי שהעזו פניהם ולא נתפסו ולא רחמו על בני שאול, ולא גמלו לישראל חסד למחל לבני מלכם, והם עשו עמהם חסד והחיום בתחלה.

כב. גרים ומשחררים שנשאו אלו מאלו והולידו בת, אפלו לאחר כמה דורות, הואיל ולא נתערב בהן זרע ישראל - הרי אותה הבת אסורה לכהן³². ואם נשאת - לא תצא³³, הואיל והורתה ולדתה בקדשה. אבל גר או משחרר שנשא בת ישראל, או ישראל שנשא גיורת או משחררת - בתו כשרה לכהנה לכתחלה³⁴.

(32) "ומיום שחרב בית המקדש, נהגו כהנים ססול (מעלה) בעצמן כרבי אליעזר בן יעקב" הסובר גר שנשא גיורת, בתו פסולה לכהונה. (33) "נשא אין מוציאין אותה ממנו" כרבי יוסי האומר "אף גר שנשא גיורת, בתו כשרה לכהונה". (34) מפני שנתערב בה זרע ישראל מצד האב או מצד האם.

יג. גר עמוני שנשא בת ישראל, וכן מצרי שני שנשא בת ישראל, אף על פי שביאתם בעברה והרי נשותיהן זונות, כמו שבארנו - בנותיהם פשרות לכהנה לכתחלה.

(38) "אבל חכמים אומרים, כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות". (39) "אם ראית שתי משפחות המתגרות זו בזו, שמץ פסול יש באחת מהן." (40) "אם ראית שני בני אדם שמתגרים זה בזה, שמץ פסול יש באחד מהן". (41) "ארבע מאות עבדיו היו לו לפשחור בן אימר, וכולם נטמעו בכהונה. וכל כהן שיש בו עזות פנים, אינו אלא מהם". (42) "ולמה גזר עליהם (על הגבעונים) הוא (דוד) ובית-דינו, לפי שראה עזות ואכזריות שהיתה בהם".

יד. חלל שנשא פשרה - זרעו ממהן חללים. וכן בן בן בנו, ואפלו אחר אלף דור. שכן החלל הזכר הוא חלל לעולם. ואם היתה בת - אסורה היא לכהנה, שהרי היא חללה. אבל ישראל שנשא חללה - הולד פשר. לפיכך, אם היתה בת - הרי זו תנשא לכהנה לכתחלה.

יח. משפחה שקרא עליה ערער, והוא שיעידו שנים⁴³ שנתערב בהן ממזר או חלל או שיש בהן⁴⁴ עבדות⁴⁵ - הרי זה ספק. ואם משפחת כהנים היא - לא ישא⁴⁶ ממנה אשה עד שיבדק עליה ארבע אמהות שהן שמנה⁴⁷: אמה, ואם אמה, ואם אבי אמה, ואם אם אבי אמה; וכן הוא בודק על אם אביה, ואם אם אביה, ואם אבי אביה, ואם אם אבי אביה.

טו. כהנים ולויים וישראלים - מתרין לבוא זה בזה, והולד הולף אחר הזכר³⁵. (לויים וישראלים וחללים - מתרים לבוא זה בזה, והולד הולף אחר הזכר³⁶). שנאמר: ויתלדו על משפחתם לבית אבתם - בית אביו הוא משפחתו, ואין בית אמו משפחתו.

(35) ואם האב כהן, הולד הוא כהן. ואם האב לוי, הוא לוי. (36) ואם האב הוא חלל, הולד חלל. ואם האב הוא כשר, גם הולד כשר, אף-על-פי שהאם היא חללה. "כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר".

(43) "אין ערעור פחות משנים". מכיון שלפי ההלכה הקודמת: "כל משפחות בחזקת כשרות הן עומדות" ורוצים להוציא אותה מחזקתה, לכן צריכים שנים שיעידו. (44) רבינו לא כתב בפסול עבדות "שנתערב" כמו בממזר ובחלל, מפני שאם נתערב במשפחה עבדות, עדיין אי-אפשר לפסול את המשפחה שאולי שחרר את כל בני התערובות, שהרי אם "נתערב ולד ישראלית בולד שפחה... וכופין בעל השפחה ומשחרר את שניהם". לכן דקדק רבינו בלשונו, וכתב "שיש בהן עבדות" כלומר, שברגע זה יש במשפחה עבדות. (45) רבינו לא כתב "או עבד", מפני שעבד אם

טז. לויים וישראלים וחללים, גרים ועבדים משחררים - מתרים לבוא זה בזה. והגר והמשחרר שנשא לונה או ישראלית או חללה - הרי הן ישראליות³⁷. וישראלית או לוי או חלל שנשא גיורת או משחררת - הולד הולף אחר הזכר.

(37) ואסור בממזרת, ואף-על-פי שאמרו: כל מקום שיש קידושין ואין עבירה, הולד הולך אחר הזכר, כלומר אחר האב, והאב הרי הוא גר, וגר מותר בממזרת - כלל זה נאמר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

שְׁהִיא אֶלְמָנְתוֹ, שְׁמָא חָלַל הוּא שְׁמָא אִינוּ חָלַל. אֲבָל אִם נִתְעַרַב בָּהּ חָלַל וְדָאִי - כָּל אִשָּׁה מִהֶן אֲסוּרָה לְכַהֵן עַד שְׂיִבְדֵק; וְאִם נִשְׂאֵת - תִּצָּא. וְהוּא הַדִּין⁵⁵ אִם נִתְעַרַב בָּהּ סִפֵּק מְמֹזֵר אוּ מְמֹזֵר וְדָאִי; שְׂאִשְׁתּוֹ מְמֹזֵר וְאִשְׁתּוֹ חָלַל לְכַהֵן אֲסוּר אֶחָד הוּא, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנִי⁵⁶.

(52) כלומר, כל אשה כשרה שנשאת לאחד מאותה משפחה ונתלאמנה. (53) ואף-על-פי שיש כאן שני ספקות, כאמור למטה, אסורה לכתחילה מפני ש"מעלה עשו ביוחסין". (54) ואם היא אלמנתו, נאסרה בביאתו. (55) זה מוסב על כל ההלכה. כלומר, ספק ממזר אם נתערב - דינו כספק חלל, שאם נישאת לא תצא. וממזר ודאי אם נתערב - דינו כחלל ודאי, שאם נישאת תצא. (56) למעלה פרק יח הלכה א.

~ יום שישי ט"ז שבט ~

פֶּרֶק עֲשׂוּרִים

(1) יבאר שכל הכהנים בזמן הזה בחזקת כהנים הם; חלה ותרומה בזמן הזה הם מן התורה; אם מעלין משמרות לכהונה; ושנים שבאו, זה אומר אני וחברי כהן וכן האחר; ודין מי שבא ואמר כהן אני אם הוא נאמן; מי שהוחזק אביו כהן ויצא עליו קול שהוא בן גרושה; אם נתערב ולד כהן עם ולד ישראל.

א. כָּל כֹּהֲנִים בְּזִמְנֵי הַזֶּה² - בְּחֻזְקָה³ הֵם כֹּהֲנִים, וְאִין אוֹכְלִין⁴ אֶלְאֵ בְּקֻדְשֵׁי הַגְּבוּל⁵. וְהוּא שְׂתִיבָה תְּרוּמָה שֶׁל דְּבָרֵיהֶם⁶; אֲבָל תְּרוּמָה⁷ שֶׁל תּוֹרָה וְחֻלָּה⁸ שֶׁל תּוֹרָה - אִין אוֹכְלֵי אוֹתָהּ⁹ אֶלְאֵ כֹּהֵן מִיַּחַס.

(2) שאין מזבח ואין סנהדרין. (3) כלומר, שהם מוחזקים לכהנים. (4) כתובות כד, ב. (5) תרומה שהיא נוהגת בגבולין (בגבולי הארץ) חוץ למקדש ולירושלים (רש"י). (6) שחייבה אינה אלא מדרבנן. (7) "כל אוכל אדם הנשמר שגידולו מן הארץ, חייב בתרומה - ומצות-עשה להפריש ממנו ראשית לכהן, שנאמר (דברים יח, ד) ראשית דגןך תירושך ויצהרך וגו' תתן לו" (פ"ב מהל' תרומות ה"א). (8) מצות-עשה להפריש תרומה מן העיסה לכהן, שנאמר (במדבר טו, כ) ראשית עריסותיכם חלה תרימו תרומה" (פ"ה מהל' ביכורים ה"א). (9) כתובות, שם.

ב. אִי זָהוּ כֹּהֵן מִיַּחַס? כָּל שֶׁהֶעִידוּ לוֹ שְׁנֵי עֲדִים שֶׁהוּא כֹּהֵן בְּן פְּלוּנֵי הַכֹּהֵן, וּפְלוּנֵי בְּן פְּלוּנֵי הַכֹּהֵן, עַד אִישׁ שְׂאִינוּ צָרִיף בְּדִיקָה, וְהוּא הַכֹּהֵן שֶׁשָּׁמַשׁ עַל גְּבֵי הַמְּזֻבָּח¹⁰; שְׂאֵלוֹ לֹא בְּדִקְוֹ בֵּית דִּין הַגָּדוֹל אַחֲרָיו - לֹא הָיוּ מְנִיחִין אוֹתוֹ לְעַבְדוֹ¹¹. לְפִיכָף, אִין בּוֹדְקִין מִהֶמְזַבְּחַם וּמַעֲלָה, וְלֹא מִן הַסְּנֵהֲדָרִין וּמַעֲלָה; שְׂאִין מְמַנִּין בַּסְּנֵהֲדָרִין אֶלְאֵ כֹּהֲנִים לְוִיִּם וְיִשְׂרָאֵלִים מִיַּחַסִּין¹².

נתערב בישראל, כלומר בא על בת ישראל, הולד הרי כשר, כמבואר למעלה פרק טו הלכה ג. ואפילו לכהונה הוא כשר לדעת רבינו, לכן כתב רבינו "עבדות". כלומר, שהערעור הוא שיש במשפחה עבדים ושפחות, שוולד הנולד משפחה הוא עבד, וכל המשפחה היא ספק עבד, דשמא נולד מן השפחה. (46) כהן. שעיקר הבדיקה משום פסול חללות ומשום חללות, הצריכו לבדוק גם פסול ממזרות. (47) כלומר הן ואמותיהן. "שמפני בדיקת הארבע, צריך לבדוק האחרות, שאין הארבע נבדקות יפה אלא-אם-כן הוא בודק שלמעלה מהן".

ט. וְאִם הֵיִתָּה מְשֻׁפָּחָה זֶה שְׁקִירָא עֲלֵיהּ עֲרֵעֵר לְוִיִּם אוּ יִשְׂרָאֵלִים⁴⁸ - מוֹסִיף לְבָדֵק לָהֶם זֹג אֶחָד⁴⁹, וְנִמְצָא בּוֹדֵק עֲשָׂר אֲמָהוֹת. שֶׁהֶעֱרַב בְּלוֹיִם וְיִשְׂרָאֵלִים יָתֵר מִן הַכֹּהֲנִים.

(48) וכהן רוצה לישא אשה ממשפחה זו. ואף-על-פי שבלוים וישראלים אין חשש פסול חללות "ישראל שנשא חללה, הולד כשר... אם היתה בת, הרי זו תנשא לכהונה לכתחילה" (למעלה הלכה יד), אולם מפני שהצריכו לכהן לבדוק במשפחת כהנים משום פסול חללות, הצריכו לבדוק גם משום פסול ממזרות, וזה שייך אפילו במשפחות לויים וישראלים. (49) אם אם אמה ואם אם אביה. והטעם: קנס, כדי שידבק האדם בשכניו.

כ. וְלָמָּה בּוֹדֵק בְּנָשִׁים בְּלִבָּד? מִפְּנֵי שֶׁהֶאֱנָשִׁים, כָּל עֵת שֶׁיִּרְיָבוּ זֶה עִם זֶה, יִתְרַף אֶת חֲבֵרוֹ בַּפְּסוּל שֶׁיֵּשׁ בְּיַחוּסוֹ; וְאֵלּוֹ הֵיִתָּה שֵׁם פְּסוּל - הִיָּה נִשְׁמָע. אֲבָל הַנָּשִׁים אִין מְחַרְפוֹת בְּיוֹחַסִּין.

כא. וְלָמָּה יְבָדֵק הָאִישׁ בְּשִׁירְצָה לְשֵׂא מִמְשֻׁפָּחָה זֶה שֶׁהוֹרְעָה חֻזְקָתָה, וְלֹא תְבָדֵק אִשָּׁה שֶׁתִּנְשָׂא לָהּ? מִפְּנֵי שֶׁלֹּא הִזְהִירוּ כְּשֵׁרוֹת לְהִנְשָׂא לַפְּסוּלִין⁵⁰.

(50) והואיל ולא הקפידה התורה עליהן ביוחסי כהונה, לא עשו החכמים בהן מעלה שתצרכנה לבדוק, ואפילו משום פסול ממזרות.

כב. כָּל שְׁקוּרִין לוֹ מְמֹזֵר וְשׁוֹתֵק, אוּ נִתִּין וְשׁוֹתֵק, אוּ חָלַל וְשׁוֹתֵק, אוּ עֶבֶד וְשׁוֹתֵק - חוֹשְׁשִׁין לוֹ וְלִמְשֻׁפָּחָתוֹ, וְאִין נוֹשְׂאִין מִהֶן אֶלְאֵ אִם בֶּן בּוֹדְקִין⁵¹, כְּמוֹ שְׂבָאֲרָנִי.

(51) והבדיקה מכשרתו, שלא יהא זה השותק גרוע ממשפחה שהעידו עליה עדים שנתערב בה פסול.

כג. מְשֻׁפָּחָה שֶׁנִּתְעַרַב בָּהּ סִפֵּק חָלַל - כָּל אֶלְמָנָה⁵² מֵאוֹתָהּ מְשֻׁפָּחָה אֲסוּרָה⁵³ לְכַהֵן לְכַתְּחִלָּה. וְאִם נִשְׂאֵת - לֹא תִצָּא, מִפְּנֵי שֶׁהֵן שְׂתֵי סִפְקוֹת: שְׁמָא זֶה אֶלְמָנָה אוֹתוֹ חָלַל⁵⁴ שְׁמָא אִינָהּ אֶלְמָנָה; וְאִם נִאֲמַר

ג. תְּלַח בְּזִמְן הַזֶּה, וְאַפְלוּ בְּאַרְץ יִשְׂרָאֵל - אֵינָה שֶׁל תּוֹרָה. שְׁנֵאמַר: בְּבֹאֲכֶם אֶל הָאָרֶץ - בֵּיאת פְּלֹכֶם וְלֹא בֵּיאת מְקַצְתְּכֶם; וּכְשֶׁעָלוּ בְּיָמֵי עֲזָרָא - לֹא עָלוּ פְּלֹכֶם.¹³ וְכֵן תִּרְוַמָּה בְּזִמְן הַזֶּה¹⁴ - שֶׁל דְּבָרֵי סוֹפְרֵים¹⁵. וּלְפִיכָף¹⁶ אוֹכְלִים אוֹתָהּ הַפְּהָנִים שֶׁבְּזִמְנָנוּ שֶׁהֵן בְּחֻזְקָה.

(13 כתובות כה, א. 14) "התרומה בזמן הזה וכו' ואפילו בימי עזרא - אינה מן התורה וכו' שנאמר "כי תבואו אל הארץ" וגו' בביאת כולכם, כשהיו בירושה ראשונה וכו'" (פ"א מהל' תרומות הכ"ו). (15) יבמות פב, ב. (16) כלומר, מפני שזה רק מדרבנן, אבל תרומה דאורייתא מותרת רק לכהן מיוחס. וכן כתב רבינו בפירוש בהל' תרומות פ"ו ה"ב. ולמה אין סומכים על החזקה, כמו בכל איסורי דאורייתא ובית-דין סוקלין ושורפים על סמך חזקה? גזירה היא שגזר נחמיה, ככתוב בספר עזרא ב, סג. וראה מס' כתובות, שם.

ד. מִי שֶׁהֵעִידוּ עָלָיו [שֶׁנִּין] עֵדִים שֶׁרְאוּהוּ שֶׁהֵיָה אוֹכֵל בְּתִרְוַמָּה שֶׁל תּוֹרָה - הֲרֵי זֶה מְיַחֵס. וְאֵין מַעְלִין לְיוֹחֲסִין לֹא מְנַשֵּׂאֵת¹⁷ כְּפִים¹⁸, וְלֹא מְקַרְיָאָה¹⁹ בְּתוֹרָה רְאוּשׁוֹן²⁰, וְלֹא מַחְלוֹק תִּרְוַמָּה בְּבֵית הַגְּרָנוֹת, וְלֹא עַל פִּי עַד אֶחָד.

(17) הכהנים עולים לדוכן כשמגיע שליח-ציבור לברכת "רצה" בשמונה-עשרה, ומברכים את הציבור אחרי שגומר שליח-הציבור את ברכת ההודאה (היינו: ולך נאה להודות). אם העירו עדים שראוהו עולה לדוכן ומברך את העם, אין מחזיקים אותו משום כך למיחוס. (18) כתובות כד, ב. בעיא שלא נפשטה, ולכן אין מעלין. (19) שם כה, ב. (20) "בכל קריאה וקריאה (קריאת התורה) . . . כהן קורא ראשון, ואחריו לוי ואחריו ישראל" (פי"ב מהל' תפילה הי"ח).

ה. פֶּהֶן מְיַחֵס שְׁאֵמַר: בְּנֵי זֶה פֶּהֶן הוּא - אֵין מַעְלִין²¹ אוֹתוֹ לְיוֹחֲסִין עַל פִּי, עַד שֶׁיִּבְיֵא עֵדִים. שֶׁהוּא בְּנוֹ.

(21) שם.

ו. פֶּהֶן מְיַחֵס שֶׁיִּצָּא הוּא וְאִשְׁתּוֹ שֶׁיִּדְעֵנוּ²² שֶׁהִיא כְּשֶׁרָה לְמַדִּינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְהִיא וּבָנִים כְּרוּכִין אַחֲרֵיהֶן²³, וְאָמַר: אֵשֶׁה שְׁיִצָּאת עָמִי הִיא זֹו וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - אֵינֵנוּ²⁴ צָרִיף לְהִבִּיא עֵדִים לֹא עַל הָאֵשֶׁה וְלֹא עַל הַבָּנִים. מִתָּה וְאֵלוּ בְּנֵיהָ - צָרִיף לְהִבִּיא עֵדִים שֶׁאֵלוּ בְּנֵינוּ²⁵, וְאֵינֵנוּ צָרִיף לְהִבִּיא עֵדִים עַל אִמָּן שֶׁהִיא²⁶ כְּשֶׁרָה, מִפְּנֵי שֶׁכָּבֵד הַחֻזֵק שֶׁיִּצָּאָה מֵעַמָּנוּ כְּאֵשֶׁה כְּשֶׁרָה.

(22) שבדקה כשנשאת (רש"י). (23) בכת"י תימן: אחריה. (24) קידושין עט, ב. (25) שם. (26) בכת"י תימן: שהיתה.

ז. יִצָּא פֶּהֶן מְיַחֵס לְמַדִּינָה אַחֶרֶת, וּבָא הוּא וְאִשְׁתּוֹ

~ נקודות משיחות קודש ~

"לְפִיכָף, אֵין בּוֹדְקִין מִהַמּוֹנֵם וְיַעֲלֶה".

בהלכה זו יש לימוד נפלא על מעלתם של ישראל, שהרי "תפילות כנגד תמידין תקנום", ונמצא שבזמן שאין בית המקדש קיים, נעשית העבודה שעל גבי המזבח בתפילות שכנגד תמידין על ידי כל אחד ואחד מישראל, כהן לוי וישראל ואפילו גר.

תפילה היא מצות-עשה מהתורה, ומצוה זו אינה שייכת ליחידי סגולה אלא לכל אחד מישראל הצריך לדבר מה, ללא הברל במעמדו ומצבו. ואף אם חסר בו ענין רוחני זה או אחר, גם אז יש עליו ציווי להתפלל לקב"ה שהוא מקור כל הברכות, והקב"ה בוודאי מקבל תפילתו שהרי הוא שציווה על התפילה, ועד כדי כך שעבודה זו שייכת גם לנשים, שגם הן פועלות את כל הענינים שבזמן הבית היו נפעלים רק על ידי יחידי סגולה.

ידוע הכלל שהרמב"ם סומך בדבריו על מה שכבר כתב, אבל לא על הנכתב אחר כך. ובעניננו, כאשר לומדים ההלכה ש"אין בודקין מהמזבח ולמעלה", כבר למדו הלכות תפילה ובכללם דבריו שם "תיקנו שיהא מנין התפילות כמנין הקרבנות", היינו שגם בזמן הזה ישנו הענין של שימוש על גבי המזבח על ידי תפילה, וא"כ נמצא שכל אחד ואחד מישראל הוא בבחינת כהן ששימש על גבי המזבח ש"אינו צריך בדיקה".

ענין זה מודגש ביותר בזמן הגלות, ובפרט ב"עיקבות משיחא"; מבואר ב'תורה אור' שבדורות ראשונים מי שהיה זכאי היה במדרגת צדיק גדול או נביא, ומי שהיה חייב היה רשע גמור. אך בדורות האחרונים אין בהם רשעים כ"כ ולא צדיקים כ"כ. בזמן הבית כאשר היה גילוי אלוקות בתוקף, היתה גם התגברות הקליפה בתוקף, ולכן היה גם יצר הרע של עבודה-זרה בתוקף גדול, לאחרי הירידה בגילוי התבטל גם תוקף התגברות הקליפה, כולל יצר הרע של עבודה-זרה.

נמצא, שדווקא בזמן הגלות לא שייך ענין הע"ז, והקשר של כל אחד ואחד מישראל עם הקב"ה הוא בתוקף ובשלימות. העילוי בזמן הבית הוא בגילוי אלקות בהכנה והשגה, אבל בזמן הגלות ענין האמונה הפשוטה הוא בתוקף גדול, וכידוע ביאור רבותינו נשיאינו על הפסוק "והאיש משה עניו מאוד" שעיקר ענוותנותו היתה ביחס לדרא דעקבתא דמשיחא, שלמרות הקשיים, הניסיונות, המלעיגים וכו' עומדים בתוקף הכי גדול מתוך אמונה פשוטה.

(יין מלכות ספר קדושה סימן ד' מתוך רמב"ם "פרס המלך")

(10) קידושין עו, א. (11) שם, ב. (12) שם.

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

לוי, בזה שהוא היה הראשון - עוד אין הוכחה שהוא כהן, שאולי קראו אותו ראשון בחזקת שהוא גדול. (40 שם. 41) ליתן לו מעשה ראשון.

יב. העיד⁴² שראה זה שחלק עם אחיו בבית דין תרומה שהניח להן אביהן הפהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זו; שמא חלל הוא, ולקח חלק ירשתו מתרומה למכרה⁴³.

(42 עד אחד (מגיד-משנה). (43 לכהן (שם כו.).

יג. מי שפא בזמן הזה ואמר: פהן אני - אינו נאמן, ואין מעלין אותו לכהנה על פי עצמו⁴⁴, ולא יקרא בתורה ראשון, ולא ישא את פפיו, ולא יאכל בקדשי הגבול⁴⁵, עד שיהיה לו עד אחד. אבל אוסר עצמו בגרושה וזונה וחללה⁴⁶, ואינו מטמא למתים. ואם נשא או נטמא - לוקה⁴⁷, והנבעלת⁴⁸ (לו) ספק חללה⁴⁹.

(44 שם כג, ב. 45 מפני שמקריאה בתורה ראשון ומנשיאות כפים ומאכילת וחלוקת תרומה בבית הגורן, מחזיקין אותו לכהן, כמבואר למעלה ה"ט, ומכיון שאין מי שיעיד עליו שהוא כהן, רק הוא בעצמו, ואין הוא נאמן על עצמו (מגיד-משנה). 46 שהרי אומר שכהן הוא, ונעשו פסולי הכהונה עליו כחתיכה דאיסורא, כמבואר למעלה פי"ח ה"ט. 47 מכיון שלא הוחזק מתחילה לישראל או לכהן, ועד אחד נאמן לומר עליו שהוא כהן, נאמן על עצמו בנוגע אליו (מחנה אפרים). 48 מפסולי כהונה, כגון גרושה וזונה. 49 ואם כהן אחר בא עליה, אינו לוקה. וכן זרעה מכהן, הם ספק חללים (חלקת מחוקק).

יד. ואם היה מסיח לפי תמו - נאמן⁵⁰. פיצד? מעשה⁵¹ באחד שהיה מסיח לפי תמו ואמר: זכור אני כשהייתי תינוק והייתי מרכב על כתפו של אבי, הוציאוני מבית הספר⁵² והפשיטוני פתנתי והטבילוני⁵³ לאכל תרומה לערב, וחברי בודלין ממני⁵⁴ והיו קוראין אותי יוחנן אוכל חלות. והעלהו רבנו הקדוש לכהנה על פי עצמו.

(50 להיות בחזקת כהן ולאכול קדשי הגבול, שדינו כעד אחד המבואר למעלה ה"ט. 51 כתובות כו, א. 52 הוכחה שאינו עבד (שעבד כהן מותר בתרומה) "שאסור לאדם שילמד את עברו תורה" (פ"ח מהל' עבדים הי"ח). 53 "מפני שסתם תינוק מטפח באשפות, ושרצין מצוין שם" (ר"י). 54 כדי שלא יטמאו את התרומה.

טו. נאמן גדול לומר⁵⁵: זכור אני כשהייתי תינוק⁵⁶ וראיתי פלוני טובל ואוכל בתרומה לערב, ומחזיקין אותו בכהנה בעדותו⁵⁷. מי שפא בזמן הזה ואמר: פהן אני, ועד אחד מעיד לו: שאני יודע שאביו של זה פהן - אין מעלין אותו לכהנה בעדות זה, שמא חלל הוא⁵⁸, עד שיעיד שזה פהן⁵⁹ הוא. אבל אם

ובניו, ואמר: אשה זו נשאתי ואלו פניה - צריך²⁷ להביא ראיה שאשה זו כשרה, ואינו מביא עדים שאלו פניה. והוא שיהיו כרוכין אחריה. ואם פא בשתי נשים, והביא ראיה על האחת, אף על פי שהבנים קטנים וכרוכין אחריה - צריך²⁸ להביא ראיה עליהם; שמא פניו מן האחרת הם ונכרכו אחר זו המיחסת.

(27 שם. 28 שם.

ח. פא הוא ובניו, ואמר: אשה נשאתי ומתה ואלו פניה - מביא עדים²⁹ שאותה האשה כשרה היתה ואלו פניה. וכדין הזה דנין³⁰ בישראל מיחס ובלוי מיחס. ואחר כך נעיד על בנו זה שהוא מיחס, כדי שיהיה ראוי לסנהדרין³¹.

(29 שם. 30 שם, שהמשנה אומרת "מי שיצא הוא ואשתו" וכו', כלומר, בין כהן בין ישראל (מגיד-משנה). 31 כמבואר למעלה ה"ב.

ט. אין מעלין משטרות לכהנה³². פיצד? הרי שהיה פתוב בשטר: פלוני פהן לזה מפלוני והלוהו כך וכך, והעדים מלמטה - אין מחזיקין בהם פהן זה שהוא מיחס, שמא לא העידו אלא על המלוה. במה דברים אמורים? לענין יחוס: אבל לחזקה שיהיה פהן ככהני זמן זה, ויאכל תרומה וחלה של דברי סופרים³³ ובשאר קדשי הגבול³⁴ - מעלין מן השטרות³⁵, ועל פי עד אחד, ומנשיאות פפים, ומקריאה בתורה ראשון.

(32 כתובות פד, ב. 33 כמבואר למעלה ה"א. 34 לתת לו מתנות כהונה, כמו: פדיון הבן, פדיון פטר חמור וראשית הגז. 35 שם.

י. וכן פל פהן שאמר: בני זה פהן - נאמן להאכילו בתרומה³⁶ ולהיותו בחזקת פהן, ואינו צריך להביא ראיה לא על הבנים ולא על האשה.

(36 שם כה, ב.

יא. שנים שבאו למדינה, זה אומר: אני וחברי פהן, וזה אומר: אני וחברי פהן, אף על פי שנראין כגומלין זה את זה - הרי אלו נאמנין³⁷, ושניהם בחזקת³⁸ פהנים. וכן עד שאמר: ראיתי זה שפשא בפיו, או שאכל בתרומה, או שחלק על הגרן, או שקרא בתורה ראשון וקרא אחריו לוי³⁹ - מחזיקין אותו בכהנה על פיו. וכן אם העיד שזה קרא שני בתורה אחר פהן⁴⁰ - מחזיקין אותו בלויה⁴¹.

(37 שם כד, א. 38 כמבואר למעלה ה"ט, שמחזיקים בכהונה על פי עד אחד. 39 שם: שאם לא קראו אחריו

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

ליטמא למתים, ובמשנה שם אמרו: "הוא אינו מטמא להם", כגון שנשאת לראשון ונתעברה ממנו ואחר-כך נתברר שקידושי הראשון היו קידושי טעות, ונשאה לשני בתוך שלשה חדשים, בלא גט, שהרי היא אינה צריכה גט, מכיון שנתברר שקידושי טעות היו (גמרא שם). (66) לכל אחד מהם, שמא לאו אביו הוא. (67) כל אחד מהם אינו מטמא לו, שמא אינו בנו. (68) עשרים וארבעה משמרות של כהנים היו במקדש, והיו מתחלפים כל שבוע לפי תור שנקבע להם ע"י גורל בימי דוד. והמשמרות נחלקו לבתי אב, וכל בית אב היה עובד במקדש יום אחד מימי השבוע של משמרו. ואפילו אם שני הכהנים הללו משתייכים לשני משמרות, אין חברי המשמרות יכולים לעכב עליו מלעבוד בבית המקדש בשבוע שלהם. (69) אנשי כל בית אב חולקים ביניהם את עורות הקדשים, ואת חלקם בבשר הקרבנות שהקריבו ביומם. הספק הזה אינו מקבל חלק, כי שני המשמרות דוחים אותו וטוענים: הבא ראייה שאתה ממשמר שלנו - ותחק.

יט. במה דברים אמורים? בזמן שהן באין מפנה נשואין; אבל בזנות - גזרו חכמים⁷⁰ שמשתיקין אותו מדין כהנה כלל, הואיל ואינו יודע אביו הנדאי. שנאמר: והיתה לו ויזרעו אחריו - עד שיהיה זרעו מיחס אחריו.

(70) שם ק, ב. והסמיכו גזירתם על הכתוב.

כ. ביצד? עשרה כהנים שפרש אחד מהם ובעל, שהרי הולד כהן ודאי, ואף על פי כן, הואיל ואינו יודע אביו שיתיחס לו - משתיקין אותו מדין כהנה, ואינו עובד ולא אוכל ולא חולק. ואם נטמא למתים או נשא גרושה - לוקה, שאין כאן ספק התר.

~ שבת קודש י"ז שבט ~

פרק אחד ועשרים

1) יבאר איסור חיבוק ונישוק לערוה דרך תאוה; אם מותר להסתכל בבתולה או באשתו נדה; אם מותר לחבק אחת מן העריות שאין לבו נוקפו עליהן; נשים המסוללות אם נאסרות לכהונה או לבעליהן; אם ישמש האדם עם אשתו שלא כדרכה או לאור הנר או ביום; וכל הנהגת האדם עם אשתו בתשמיש המטה; אסור להוציא שכבת זרע לבטלה ושיתקשה עצמו לדעת; אסור לעבור על פתח זונה; אסור לשלוח יד במבושיו אם אינו נשוי; שישא בניו סמוך לפרקן; ומי שגרש אשתו אם תדור עמו בחצר; אם ישא אשה ודעתו לגרשה; ואשה שנשאת לשני אנשים ומתו; לעולם ימכור אדם מה שיש לו לישא בת תלמיד חכם.

א. כל הפא על ערוה? מן העריות דרף איברים, או שחבק ונשק דרף תאוה ונהנה בקרוב בשר - הרי זה לוקה³ מן התורה. שנאמר: לבלתי עשות מקלות⁴ התועבת וגומר. ונאמר: לא תקרבו לגלות

החזק אביו כהן, או שפאו שנים והעידו שאביו של זה כהן - הרי הוא בחזקת אביו.

(55) כתובות כח, א. (56) בכתי" תימן: קטן. (57) שדינו כעד אחד. (58) מכיון שלא הוחזק אביו לכהן ויש רק עד אחד, חוששין לבנו אפילו כשלא יצא עליו קול שהוא בן גרושה או בן חללה (מגיד-משנה). (59) כשר, לא חלל.

טז. מי שהחזק אביו כהן, ויצא עליו קול שהוא בן גרושה או חלוצה - חוששין לו ומורדין אותו⁶⁰. בא עד אחד אחר כך והעיד שהוא בשר - מעלין אותו לכהנה על פיו. באו שנים עדים אחר כך והעידו שהוא חלל - מורדין אותו מן הכהנה. בא עד אחד והעיד שהוא בשר - מעלין אותו לכהנה. שנה האחרון מצטרף לעד ראשון⁶¹, והרי שנים מעידין שהוא בשר ושנים מעידין שהוא פסול; ידחו אלו ואלו, וידחה הקול, שהשנים פמאה, וישאר כהן בחזקת אביו⁶².

(60) שם כו, א. (61) שם. (62) כלל הוא בתלמוד, שאם יש שני עדים כנגד שני עדים - אנו מעמידין את האדם על חזקתו (יבמות לא). ואין חוששין לקול במקום עדים, ואפילו כשעדים אחרים מכחישים אותם.

יז. אשה שלא שהתה שלשה חדשים אחר בעלה וילדה, ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון, והיה אחד מהן כהן והשני ישראל - הרי זה ספק כהן⁶³. וכן אם נתערב ולד כהן בולד ישראל והגדילו התערובות - כל אחד מהן ספק כהן. ונותנין עליהן חמרי ישראל וחמרי כהנים: נושאין נשים הראויות לכהנה, ואין משמאים למתים, ולא אוכלין בתרומה; ואם נשאו גרושה - מוציאין ואינן לוקין.

(63) שם ק, ב.

יח. שני כהנים שנתעברו וילדותיהם, או אשת כהן שלא שהתה אחר בעלה שלשה חדשים ונשאת לכהן אחר ואין ידוע אם בן תשעה לראשון או בן שבועה לאחרון - נותנין לו על הולד חמרי שניהם: הוא אוגן עליהם⁶⁴, והן אוגנין עליו⁶⁵; הוא אין מטמא להם⁶⁶. והם אינן מטמאין לו⁶⁷; ועולה במשמרו של זה ושל זה⁶⁸, ואין חולק⁶⁹. ואם היו שניהם במשמר אחד ובית אב אחד - נוטל חלק אחד.

(64) ביום המיתה של קרובים, האדם מתאונן על מותו ונקרא "אונן", ודיני אונן מבוארים בהלכות אבל. (65) "וביום מותו (של הולד) אסורים שניהם בקדשים" (רש"י). ויצוייר הדבר ששניהם מתו אחרי לידתו, והאשה לא נתגרשה מן הראשון (אם נתגרשה ונשאה השני, הרי הבן חלל ומותר

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

עָרְוָה - פְּלוּמֵר: לֹא תִקְרְבוּ לְדַבְרֵי הַמְּבִיאִין לְיָדֵי גְלוּי עָרְוָה.⁶

וְדָבָר אֲסוּר הוּא, וּמַעֲשֵׂה טַפְשִׁים הוּא. שְׂאִין קֶרְבִּין לְעָרְוָה כִּלְל, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין קִטְנָה, חוּץ מִהָאֵם לְבָנָה וְהָאָב לְבִתּוֹ.

(11) כלומר, אין לבו חרד שיבוא לידי חטא.

ז. פִּיזָד? מִתֵּר הָאָב לְחֶבֶק בְּתוֹ וּלְנִשְׁקָה, וְתִישָׁן עִמּוֹ בְּקִרְוֵי בִשָּׁר, וְכֵן הָאֵם עִם בְּנָהּ, כֹּל זְמַן שֶׁהֵם קִטְנִים. הַגְּדִילוּ וְנַעֲשֵׂה הֵבֶן גְּדוּל וְהִבַּת גְּדוּלָה עַד שֶׁיְהִיוּ שְׂדֵים נִכְנוּ וּשְׁעָרָה צִמְחָה - זֶה יֵשֶׁן בְּכִסּוּתוֹ, וְהִיא יֵשֶׁנָה בְּכִסּוּתָהּ. וְאִם הִיָּתָה הִבַּת בּוֹשָׁה לְעֵמֹד לְפָנֵי אֲבִיהָ עֲרָמָה, אוֹ שְׂנֵאֲתָה¹², וְכֵן אִם הָאֵם בּוֹשָׁה לְעֵמֹד בְּפָנֵי בְּנָהּ עֲרָמָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהֵן קִטְנִים - מִשְׁהִיָּעוּ לְהַפְלִים מִהֵן אֵין יֵשֶׁנִּים עִמָּהֶם אֲלָא בְּכִסּוּתָן.

(12) ואפילו נתקדשה.

ח. נָשִׁים הַמְּסוּלָלוֹת¹³ זֹו בְּזוֹ - אֲסוּר, וּמַמַּעֲשֵׂה מִצְרִים הוּא שֶׁהִזְהִרְנוּ עֲלֵיו, שְׂנֵאֲמֵר: כִּמַּעֲשֵׂה אֶרֶץ מִצְרַיִם לֹא תַעֲשׂוּ. אֲמָרוּ חֲכָמִים: מָה הָיוּ עוֹשִׂים? אִישׁ נוֹשֵׂא אִשׁ, וְאִשָּׁה נוֹשֵׂא אִשָּׁה, וְאִשָּׁה נִשְׂאָת לְשֵׁנֵי אֲנָשִׁים. אָף עַל פִּי שֶׁמַּעֲשֵׂה זֶה אֲסוּר - אֵין מְלַקֵּין עֲלֵיו, שְׂאִין לוֹ לֹא מִיַּחַד, וְהָרִי אֵין שָׁם בִּיָּאָה כִּלְל. לְפִיכָךְ אֵין נִאֲסָרוֹת לְפָנֵהָ מִשׁוּם זְנוּת, וְלֹא תִאָּסֵר אִשָּׁה עַל בַּעֲלָהּ בְּזָה, שְׂאִין כָּאֵן זְנוּת¹⁴. וְרֵאִוִי לְהַכּוֹתָן מִכַּת מִרְדּוֹת, הוֹאִיל וְעָשׂוּ אֲסוּר¹⁵. וְיֵשׁ לְאִישׁ לְהַקְפִּיד עַל אִשְׁתּוֹ מְדַבֵּר זֶה, וּמוֹנֵעַ הַנָּשִׁים הַיְדוּעוֹת בְּכֹף מְלַחֲפָנִס לָהּ וּמְלַצָּת הִיא אֲלֵיהֶן.

(13) "מביאות אשה על אשה ... וזה שקוראין חכמים נשים המסוללות זו בזו". (14) "פריצותא בעלמא" ומשום פריצותא אין אשה נאסרת על בעלה. (15) ככל העובר על איסור מדבריהם.

ט. אִשְׁתּוֹ שֶׁל אָדָם - מִתְרַת הִיא לוֹ. לְפִיכָךְ כֹּל מָה שְׂאָדָם רוֹצֵה לַעֲשׂוֹת בְּאִשְׁתּוֹ - עוֹשֵׂה: בּוֹעֵל כֹּל עַת שִׁירְצָה, וּמִנְשָׁק כֹּל אֶבֶר וְאֶבֶר שִׁירְצָה, [וּכְבָּא עֲלֵיהָ כְּדַרְכָּהּ וְשִׁלָּא כְּדַרְכָּהּ]; וּבְלִבְד שְׁלֵא יוֹצֵא שְׂכַבַת זָרַע לְבִטְלָהּ. וְאָף עַל פִּי כֵן, מִדַּת חִסְדוֹת שְׁלֵא יִקַּל אָדָם אֶת רֵאשׁוֹ לְכָף, וְשִׁקְדֵשׁ עֲצָמוֹ בְּשִׁעַת תְּשֻׁמִּישׁ, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנוֹ בְּהַלְכוֹת דְּעוֹת, וְלֹא יִסוּר מִדְּרָף הַעוֹלָם וּמִנְהַגוֹ, שְׂאִין דְּבַר זֶה אֲלָא כְּדִי לְפָרוֹת וְלְרִבּוֹת.

י. אֲסוּר לְאָדָם לְשַׁמֵּשׂ מִטְתּוֹ לְאוֹר הַנֵּר. הָרִי שֶׁהִיָּתָה שְׂבַת וְלֹא הָיָה לוֹ בֵּית אַחֵר וְהָיָה הַנֵּר דְּלוּק - הָרִי זֶה לֹא יִשְׁמֵשׂ כִּלְל. וְכֵן אֲסוּר לְיִשְׂרָאֵלִי לְשַׁמֵּשׂ מִטְתּוֹ בַּיּוֹם, שְׁעִזוֹת פָּנִים הִיא לוֹ. וְאִם הָיָה תַלְמִיד חֶכֶם, שְׂאִינוֹ כָּאֵ לְהַמְשִׁיךְ כִּכְף - הָרִי זֶה מֵאֲפִיל

(2) כל ביאות שחייבים עליהן מיתת בית דין או כרת "והם האמורים בפרשת אחרי מות הן הנקראות עריות וכל אחת מהן נקראת ערווה. (3) אבל מיתת בית דין וכרת אינו חייב אלא בבִּיאה או בהעראה. ודברים אלה אסורים גם בחייבי לאוויין, אבל אינו לוקה אלא בחייבי כריתות בלבד. (4) מנהגים המביאים לתועבות הזימה. (5) מדרבנן.

ב. הַעוֹשֵׂה דְבָר מַחֲקוֹת אֵלוֹ - הָרִי הוּא חֲשׂוֹד עַל הָעֲרִיוֹת. וְאֲסוּר לְאָדָם לְקַרְץ בְּיָדוֹ וּבְרַגְלָיו אוֹ לְרַמּוֹ בְּעֵינָיו לְאַחַת מִן הָעֲרִיוֹת, אוֹ לְשַׁחַק עִמָּה⁶ אוֹ לְהַקֵּל רֵאשׁ. וְאִפְלוּ לְהָרִיחַ בְּשָׂמִים שְׁעֲלִיָּה אוֹ לְהַבִּיט בְּיָפִיָּה - אֲסוּר. וּמִפְּיָךְ? לְמַתְּבוֹן לְדָבָר זֶה מִכַּת מִרְדּוֹת. וְהַמְּסַתְּפֵל אֲפֵלוּ בְּאַצְבַּע קִטְנָה שֶׁל אִשָּׁה וְנִתְּבוֹן לְהִנּוֹת - כְּמִי שֶׁנִּסְתַּפֵּל בְּמִקּוּם הַתְּרַף⁸. וְאִפְלוּ לְשַׁמֵּעַ קוֹל הָעֲרִוָה אוֹ לְרֵאוֹת שְׁעָרָה - אֲסוּר.

(6) "שחוק וקלות ראש מרגילין לערווה". (7) ככל העובר על דברי חכמים. (8) ערוותה.

ג. וְהַדְּבָרִים הָאֵלוֹ אֲסוּרִין בְּחֵיבֵי לְאוּוִין. וּמִתֵּר לְהַסְתַּפֵּל בְּפָנֵי הַפְּנוּיָה וּלְבַדְקָהּ. בֵּין בְּתוֹלָהּ בֵּין בְּעוֹלָהּ, כְּדִי שִׁירְאָה אִם הִיא נֹאָה בְּעֵינָיו יִשְׂאָנָה, וְאֵין בְּזָה עַד אֲסוּר. וְלֹא עוֹד, אֲלָא שְׂרָאוֹי לַעֲשׂוֹת כֵּן. אֲבָל לֹא יִסְתַּפֵּל דְּרָף זְנוּת. הָרִי הוּא אוֹמֵר: בְּרִית כְּרַתִּי לְעֵינָי, וְמָה אֶתְבוֹנֵן עַל בְּתוֹלָהּ.

(9) כלומר, גם בחייבי לאוויין. וחיבוק ונישוק וקרבת בשר בחייבי לאוויין איסורן מדרבנן.

ד. וּמִתֵּר לְאָדָם לְהַבִּיט בְּאִשְׁתּוֹ כִּשְׁהִיא נְדָה, וְאָף עַל פִּי שֶׁהִיא עָרְוָה. וְאָף עַל פִּי שֶׁיֵּשׁ לוֹ הַנָּאָת לִב מִמְּנָה בְּרֵאָיָה, הוֹאִיל וְהִיא מִתְרַת לוֹ לְאַחַר זְמַן - אֵינוֹ כָּאֵ בְּזָה לְדָבָר מְשׁוּל. אֲבָל לֹא יִשְׁחַק וְלֹא יִקַּל רֵאשׁ עִמָּה, שְׂמָא יִרְגִּיל לְעַבְרָהּ.

ה. אֲסוּר לְהַשְׁתַּמֵּשׂ בְּאִשָּׁה כִּלְל, בֵּין גְּדוּלָה בֵּין קִטְנָה, בֵּין שְׂפָחָה בֵּין מִשְׁחַרְרַת, שְׂמָא יְבוֹא לְיָדֵי הָרַהוּר. כְּאִי זֶה שְׁמוּשׁ אֲמָרוֹ¹⁰? רְחִיצַת פָּנָיו יְדָיו וְרַגְלָיו, וְהַצָּעַת מִטָּה לְפָנָיו, וּמִזְיַגַת הַכּוֹס, שְׂאִין עוֹשֵׂה לְאִישׁ דְּבָרִים אֵלוֹ אֲלָא אִשְׁתּוֹ בְּלִבְד. וְאֵין שׂוֹאֲלִין בְּשָׁלוֹם אִשָּׁה כִּלְל, וְאִפְלוּ עַל יְדֵי שְׁלִיחַ.

(10) שאסור.

ו. הַמְּחַבֵּק אַחַת מִן הָעֲרִיוֹת שְׂאִין לְבוֹ שֶׁל אָדָם נוֹקְפוֹ¹¹ עֲלֵיהֶן, אוֹ שְׁנִשְׁק לְאַחַת מֵהֶן, כְּגוֹן אַחֲתוֹ הַגְּדוּלָה וְאַחֲתוֹ אִמּוֹ וְכִיוֹצֵא בְּהֶן, אָף עַל פִּי שְׂאִין שָׁם תְּאוּהָ וְלֹא הַנָּאָה כִּלְל - הָרִי זֶה מִגְּנָה בְּיוֹתֵר,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אחת פנויה²⁰ ואחת אשת איש. ולא תלך אשה בשוק ובנה אחריה. גזרה שמא יתפשו בנה, ותלך אחריו להחזירו, ויתעללו בה הרשעים שתפסוהו דרך שחוק.

(19) מגולות שער. (20) אלמנה או גרושה או בעולה, אבל בתולה מותרת לצאת פרועת ראש.

יח. אסור להוציא שכבת זרע לבטלה. לפיכך לא יהיה אדם דש מפנים וזורה מבחוץ, ולא ישא קטנה שאינה ראויה לילד. אבל אלו שמנאפין ביד ומוציאין שכבת זרע - לא די להם שאסור גדול הוא, אלא שהעושה זה - בנדוי הוא יושב²¹, ועליהם נאמר: ידיכם דמים מלאו, וכאלו הרג הנפש.

(21) כלומר, שחכמים נידו כל מי שיעשה כן.

יט. וכן אסור לאדם שיקשה עצמו לדעת או יביא עצמו לידי הרהור. אלא אם יבוא לו הרהור - יסיע לבו מדברי הבאי (והשתחה) לדברי תורה²², שהיא אילת אהבים ונעלת חן. לפיכך אסור לאדם לישן על ערפו ופניו למעלה, עד שיטה מעט, כדי שלא יבוא לידי קשוי.

(22) "משכהו לבית המדרש".

כ. ולא יסתפל בבהמה ובחיה ועוף בשעה שמזדקקין זכר לנקבה. ומתיר למרביעי בהמה להכניס כמכחול בשפופרת, מפני שהן צסוקין במלאכתן לא יבואו לידי הרהור.

כא. וכן אסור לאדם להסתפל בנשים בשעה שהן עומדות על הכביסה. אפלו להסתפל בבגדי צמר של אשה שהוא מפירה - אסור, שלא יבוא לידי הרהור.

כב. מי שפגע באשה בשוק - אסור לו להלך אחריה, אלא רץ ומסלקה לצדדין או לאחוריו. וכל המהלך בשוק אחרי אשה - הרי זה מקלי עמי הארץ. ואסור לעבר על פתח אשה זונה עד שירחיק ארבע אמות, שנאמר: ואל תקרב אל פתח ביתה.

כג. ואסור לאדם שאינו נשוי לשלח ידו במבושיו, שלא יבוא לידי הרהור. ואפלו מתחת טבורו לא יכניס²³ ידו, שמא יבוא לידי הרהור. ואם השתיין מים - לא יאחו באמה וישתיין. ואם היה נשוי - מתיר. ובין נשוי ובין שאינו נשוי - לא יושט ידו לאמה כלל אלא בשעה שהוא צריך לנקביו.

(23) "לא כתב (רבינו) אסור (כמו בתחילת ההלכה) ... דבזה

בטליתו ומשמש. ואין נזקקין לדבר זה אלא מפני צרך גדול¹⁶. ודרך קדשה לשמש באמצע הלילה.

(16) "כמו דרך הרפואה".

יא. אין דעת חכמים נוחה למי שהוא מרפה בתשמיש המטה ויהיה מצוי אצל אשתו בתרנגול, ופגום הוא עד מאד, ומעשה בורים הוא. אלא כל הממעט בתשמיש - הרי זה משבח; והוא שלא יבטל עונה [אלא] מדעת אשתו. ולא תקנו בראשונה¹⁷ לבעלי קריין שלא יקראו בתורה עד שיטבולו, אלא כדי למעט בתשמיש המטה.

(17) אחר כך בטלוח.

יב. וכן אסרו חכמים, שלא ישמש אדם מטו ובלו מחשב באשה אחרת, ולא יבעל מתוך שכרות, ולא מתוך מריבה, ולא מתוך שנאה, ולא יבוא עליה על פרקה והיא יראת ממנו, ולא כשיהיה אחד מהן מנדה, ולא יבוא עליה אחר שגמר בלבו לגרשה. ואם עשה כן - הבנים אינן הגונים, אלא מהן עזי פנים ומהן מורדים ופושעים.

יג. וכן אמרו חכמים, שכל אשה חצופה שהיא תובעת תשמיש המטה בפיה, או המפתה אשה לשם נשואין, או המתפונן לבוא על רחל אשתו וכא על לאה אשתו, ומי שלא שהתה אחר מיתת בעלה שלשה חדשים והרי הבן ספק - כל אלו הבנים הילודים מהם הם המורדים והפושעים שישורי הגלות בוררין אותן.

יד. ואסור לאדם לבוא על אשתו בשוקים וברחובות או פגנות ובפרדסין, אלא בבית דינה; שלא יראה פגנות, וירגילו עצמם לידי זנות. והבועל את אשתו במקומות אלו - מפין אותו מפת מרדות. וכן המקדש בבאיה, והמקדש בשוק¹⁸, והמקדש בלא שדוף - מפין אותו מפת מרדות.

(18) "אפילו בכספא דמנהג זילות ופריצות הוא".

טו. ואכסנאי אסור בתשמיש המטה עד שיחזר לביתו. וכן אסרו חכמים על האיש שידור בבית חמיו, שזו עזיזת פנים היא. ולא יגנס עמו למרחץ.

טז. ולא יגנס אדם עם אביו למרחץ, ולא עם בעל אחותו, ולא עם תלמידו. ואם היה צריך לתלמידו - מתיר. ויש מקומות שנהגו שלא יגנסו שני אחים באחד למרחץ.

יז. לא יהלכו בנות ישראל פרועיות¹⁹ ראש בשוק,

מתוך מהדורת וגשל עם רמב"ם לעם - מוסד הרב קוק

אֶחָדָּת; שְׁמָא יֵאָרִיכוּ הַיָּמִים, וְנִמְצָא אָח נֹשֵׂא אַחֹתוֹ וְאַחֹת אָמוּ וְאַחֹת אָבִיו וְכִיּוֹצֵא בָהֶן, וְאֵינוּ יָדוּעַ. וְאִם הָיָה אָדָם גְּדוֹל שֶׁשָּׂמוּ יָדוּעַ, וְהָרִי זָרְעוּ מִפְּרָסְמִין וַיִּדְעִין - הָרִי זֶה מִתֵּר.

ל. לא ישא אדם אשה ממשפחת מצרעים ולא ממשפחת נכפין³². והוא שהחזקו שלשה פעמים³³ שיבואו בניהם כך.

(32) מחלת הנפילה, "ונקרא כך לפי שמתהפך שלא ברצונו בשעה שהוא כורע". (33) ואף על פי שרבינו פוסק שבשתי פעמים הווה חזקה, אולם להחזיק את המשפחה צריך שלוש פעמים.

לא. אשה שנשאת לשני אנשים ומתו - לשלישי³⁴ לא תנשא; ואם נשאת - לא תצא. ואפלו נתקדשה - יכנס. ולא ישא ישראל עם הארץ כהנת, שזה כמו חלול לזרעו של אהרן. ואם נשא - אמרו חכמים: אין זיווגן עולה יפה, אלא מת בלא בנים, או מת הוא או היא במהרה, או קטטה תהיה ביניהם³⁵. אבל תלמיד חכם שנשא כהנת - הרי זה נאה ומשבח, הרי תורה וכהנה פאחד.

(34) שהחזקה שבעליה מתים ונקראת "קטלנית" ויש סכנה לבעל השלישי הנושא אותה. (35) "או מביאתו לידי עניות", ורבינו כותב "קטטה תהיה ביניהם", מפני שעניות מביאה לידי קטטה, כמו שאמרו "כמשלם שערי מכדא נקיש ואתי תיגרא בביתא" (=כאשר נגמרים השעורים בכד באה מריבה לבית) ודעת רבינו שמריבה גרועה מן העניות. וכאשר משבח רבינו ביתו של תלמיד חכם הוא כותב: ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

לב. לא ישא אדם בת עמי הארץ; שאם מת או גולה - בנני עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת פתר התורה. ולא ישא בתו לעם הארץ. שכל הנותן בתו לעם הארץ - כמי שפסחה ונתנה לפני הארי; מכה ובוזל, ואין לו בשת פנים. ולעולם ימכר אדם כל מה שיש לו וישא בת תלמיד חכם; שאם מת או גולה - בנני תלמידי חכמים. וכן ישא בתו לתלמיד חכם; שאין דבר מגנה ולא מריבה בביתו של תלמיד חכם.

~ נקודות משיחות קודש ~

"לא ישא אדם בת עמי הארץ... שאין אמן יודעת פתר התורה".

המושג "כתר תורה" מופיע ביד החזקה בעוד שני מקומות, ובכל אחד מהם הכוונה לענין אחר.

א: בהלכות תלמוד תורה (פרק ג' ה"ו) כתב "מי שנשאו לבו לקיים מצוה זו כראוי ולהיות מוכתר בכתר תורה,

אין איסור רק מצד תוספת קדושה (שלא כקראו לרבי יהודה הנשיא רבינו הקדוש "שלא הכניס ידו תחת אבנטו").

כד. חסידים הראשונים וגדולי החכמים - התפאר אחד מהם שמעולם לא נסתפל במילה שלו, ומהן מי שהתפאר שלא התבונן מעולם בצורת אשתו²⁴. מפני שלבו פונה מדברי הבאי לדברי האמת, שהן אותיות לבב הקדושים.

(24) "מעשה באדם שנשא אשה גידמת ולא הכיר בה (במומה) עד יום מותה ... כמה צנוע אדם זה שלא הכיר באשתו".

כה. מצות חכמים, שישא אדם בנני ובנותיו סמוך לפרקן; שאם יניחן - יבואו לידי זנות או לידי הרהור. ועל זה נאמר: ופקדת נוף ולא תחטא. ואסור להשיא אשה לקטן²⁵, שזה כמו זנות היא.

(25) לפני שנת השלוש עשרה.

כו. ואין האיש רשאי לישוב בלא אשה. ולא ישא עקרה וזקנה שאינה ראויה לילד²⁶. ורשות לאשה שלא תנשא לעולם או תנשא לסריס. ולא ישא בחור זקנה²⁷, ולא ישא זמן ילדה; שדבר זה גורם לזנות.

(26) כאשר עדיין לא קיים מצות פריה ורביה. (27) אפילו הראויה לילד.

כז. וכן מי שגרש את אשתו מן הנשואין - לא תדור עמו כחצר, שמה יבואו לידי זנות. ואם היה פהן²⁸ - לא תדור עמו כמבוי²⁹. וכפר קטן נדון כמבוי. היה לה מלנה אצלו - עושה שליח לתבעו. וגרושה שפאה עם המגרש לדין - מנדין אותן או מפין אותן מפת מרדות³⁰. ואם נתגרשה מן הארוסין - מתרת לתבעו בדין ולדור עמו. ואם היה לבו גס³¹ בה - אף מן הארוסין אסור. ומי נדחה מפני מי? היא נדחית מפניו. ואם היתה החצר שלה - הוא ידחה מפניה.

(28) שיש עליו גם איסור גרושה. (29) בתים שלהם היו בנויים על פי חכמת שכזו: בתים אחדים פתוחים לחצר אחת וחצרות אחדות פתוחות למבוי. (30) "ואי אתי לקמן לדינא (ואם באו לפנינו לדין) רב פפא אמר שמותי משמתין להו (מנדין אותן, נידוי הוא חרם קל), רב הונא בריה דרב יהושע אמר נגודי מנגדינן להו" (מכין אותן). ומכיוון שבגמרא לא נפסקה ההלכה, פסק רבינו או נידוי או מכין. (31) "לבו קרוב לה"

כח. אסור לאדם לשא אשה ודעתו לגרשה; שנאמר: אל תחרש על רעה רעה והוא יושב לבטח אהף. ואם הודיעה פתחלה שהוא נושא אותה לימים - מתר.

כט. ולא ישא אדם אשה במדינה זו ואשה במדינה

מתוך מהדורת חזק

רק שמבין ומשיג את התורה אלא שיש בו גם הדביקות ב'עוֹתן התורה'. ולכן שינה שם וכתב כתר התורה, היינו לעיקרה ומהותה של התורה ולא רק ידיעתה.

ומה שכתב כאן "לא ישא אדם בת עמי הארץ שאם מת או גולה, בניו עמי הארץ יהיו, שאין אמן יודעת כתר התורה", כוונתו שאינה יודעת ומכירה יוקר התורה.

(לקו"ש חלק ל"ד ע' 43 והע' 27
מתוך רמב"ם "פרס המלך")

לא יסיה דעתו לדברים אחרים כו"ה והכוונה שאם יהיה עיסוקו בתורה תמיד ולא יסיה דעתו לדברים אחרים, תעשה התורה כתר, היינו חלק ממנו. ומכיון שהתורה היא מציאותו הרי הוא - "מוכתר בכתר תורה".

ב: שם בסוף פרק ג': "אע"פ שמצוה ללמוד ביום ובלילה, אין אדם למד רוב חכמתו אלא בלילה, לפיכך מי שרצה לזכות בכתר התורה יזהר בכל לילותיו כו"ה וכוונתו שם לסגולת הלימוד בלילה שעל ידה זוכה לכתר התורה, היינו לענין נעלה יותר בתורה גופא שלא

שיעורי רמב"ם - ספר המצוות

~ יום ראשון י"א שבט ~

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שצאמר תעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אָמרו (בבא מציעא מז:): "דְּבַר הַנִּקְנָה מִיַּד לְיָד, כְּלוֹמֵר הַמְּשִׁיכָהּ". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אָמרו (שם צט:): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כִּף תִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרֵין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אכל שאר הדרכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. כלומר שטר ותזקה — הסמיכון לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה, כלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקנים המקח בכל-סוג וסוג, בפּרָק א' מקדושין ופּרָק ד' ופּרָק ח' (מבבא) מציצא ופּרָק ג' ופּרָק ד' ופּרָק ה' ופּרָק ו' ופּרָק ז' (מבבא) בתרא.

~ יום שלישי י"ג שבט ~

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שצאמר תעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אָמרו (בבא מציעא מז:): "דְּבַר הַנִּקְנָה מִיַּד לְיָד, כְּלוֹמֵר הַמְּשִׁיכָהּ". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אָמרו (שם צט:): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כִּף תִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרֵין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אכל שאר הדרכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. כלומר שטר ותזקה — הסמיכון

~ יום שני י"ב שבט ~

מצות עשה רמה.

המצוה הרמ"ה — הצווי שצטוינו בדין מקח וממכר, כלומר: הדרכים שבהן מתקנים המקח והממכר בין המוכרים והקונים, וכבר למדו על אפן (קנין) זה ממה שצאמר תעלה: "וכי-תמכרו ממכר לעמיתך וגו'" (ויקרא כה, יד), אָמרו (בבא מציעא מז:): "דְּבַר הַנִּקְנָה מִיַּד לְיָד, כְּלוֹמֵר הַמְּשִׁיכָהּ". וכבר נתברר, שדבר תורה מעות קונות, ואין המשיכה במטלטלין אלא תקנת חכמים: וכן המסירה וההגבהה. ובפרוש אָמרו (שם צט:): כְּדֶרֶךְ שֶׁתִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּלוֹקְחִין כִּף תִּקְנֶה מְשִׁיכָה בְּשׁוֹמְרֵין (שה"משיכה" לרשותן מטילה עליהן חיובי השומרים). הנה נתבאר לך, שזה שהתנו משיכה במקח וממכר — תקנה, כמו שנתבאר במקומו: אכל שאר הדרכים שבהן נקנות הקרקעות וזולתן. כלומר שטר ותזקה — הסמיכון

מתוך מהדורת חזק

אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפירוש ח' (מבבא קמא).

~ יום שישי ט"ז שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקיי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפירוש ח' (מבבא קמא).

~ שבת קודש י"ז שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקיי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפירוש ח' (מבבא קמא).

לפסוקים. וכבר נתבאר משפטי דין זה, פלומר: ידיעת הדרכים שבהן מתקיים המקח בכל-סוג וסוג, בפירוש א' מקדושים ופירוש ד' ופירוש ח' (מבבא קמא) מציצא ופירוש ג' ופירוש ד' ופירוש ה' ופירוש ו' ופירוש ז' (מבבא קמא).

~ יום רביעי י"ד שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקיי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפירוש ח' (מבבא קמא).

~ יום חמישי ט"ו שבט ~

מצות עשה רלו.

המצוה הרלו"ו — הצווי שנגצטוינו בדין חובל בחברו, והוא אמרו יתעלה: "וכי יריבן אנשים והכה איש את רעהו" (שמות כא, יח). ואלו הם הנקראים: דיני קנסות. ויש פתוב הכולל דיני קנסות פלם, והוא אמרו יתעלה: "כאשר עשה בן יעשה לו" (ויקרא כד, יט). הפונה בזה שלוקחים מממונו (מה שהזיק לו) כדי מה שהזיק, כמו שבא בקבלה: אפלו בישו בלבד — הרי אלו גובים מממונו כדי אותו השעור. ודע שדיני קנסות אלו פלם נקיי אדם באדם. וכן אם הזיקה בהמה את האדם או את הבהמה — הרי כל-הדינים האלה לא ידון בהם ולא יפסוק אלא בית דין הסמוכין בארץ (שנסמכו לסמכויות אלה ועוד — מדור לדור). וכבר נתבאר הלכות דין זה בפירוש ח' (מבבא קמא).



האדם עצמו צריך להעניינים שמברר אותם, דומם צומח וחי, להכרח קיומו. והיינו, שאין זה כמו שהדומם-צומח-חי צריכים להאדם שמברר אותם, לפי שעל-ידי עבודת האדם מגיעים הם לתכליתם, כי זה שהדומם-צומח-חי צריכים להאדם, אינו אלא בשביל לבוא להתכלית והעילוי שלהם, אבל להכרח קיומם אינם צריכים להאדם

ממאמר י"ד שבט ה'תשי"ד

נביאים

יחזקאל פרק-מוג י"ב

וְהַעֲזָרָה אַרְבַּע עֶשְׂרֵה אֶרֶב אַרְבַּע עֶשְׂרֵה רָחַב אֵל אַרְבַּעַת רְבַעֶיהָ וְהַגְּבוּל סָבִיב אוֹתָהּ חֲצֵי הָאָמָה וְהַחִיק־לָהּ אָמָה סָבִיב וּמַעַלְתָּהּ פְּנוֹת קָדִים: יח וַיֹּאמֶר אֵלַי בְּן־אָדָם פֶּה אָמַר אֲדֹנָי יְהוִה אֱלֹהֵי חַקּוֹת הַמִּזְבֵּחַ בַּיּוֹם הַעֲשׂוֹתוֹ לְהַעֲלוֹת עָלָיו עוֹלָה וְלִזְרֹק עָלָיו דָּם: יט וְנִתְּתָה אֶל־הַפְּתָנִים הַלְוִיִּם אֲשֶׁר הֵם מִזְרַע צְדוֹק הַקְּרֹבִים אֵלַי נְאֻם אֲדֹנָי יְהוִה לְשִׁרְתָּנִי פֶר בְּן־בְּקָר לְחַטָּאת: כ וְלִקְחֶתָּ מִדְּמֹו וְנִתְּתָה עַל־אַרְבַּע קַרְנֹתָיו וְאֶל־אַרְבַּע פְּנוֹת הָעֲזָרָה וְאֶל־הַגְּבוּל סָבִיב וְחַטָּאת אוֹתוֹ וְכִפְרָתָהּ:

רש"י

היו דרך ימין וכשאתה נותן הכבש בדרום העולה בו ופונה דרך ימין פונה למזרח: (יט) הכהנים הלויים. אשר משבט לוי: מזרע צדוק. לפי שהיה כ"ג ששימש ראשון במקדש בימי שלמה נקראו על שמו: (כ) על ארבע קרנותיו. של מזבח: פנות העזרה. גג המזבח: וכפרתהו. תקנה אותו מדרך חול שבו להכניסו בקדוש' להיותו ראוי לכפר עליו מזה ולהלן:

(יז) והעזרה ארבע עשרה אורך. גג המזבח עם מקום הקרנות ועם מקום רגלי הכהנים כ"ח על כ"ח וי"ד האמורים כאן מאמצעיתו מודד כמו שמפורש על ארבעת רבעיה: והגבול סביב אותה. י"ת וגדנפא, ורבותינו פרושהו על הקרנות: חצי האמה. מאמצעיתו מודד נמצא אמה על אמה: והחיק לה אמה. זו כניסת היסוד: ומעלתהו פנות קדים. וכבש שעולים בו היה בדרום כדי שיהא העולה בו פונה למזרח, שכל הפינות

מצודת ציון

(יז) ומעלתהו. הכבשים שהיו אל המזבח: פנות. מל' הפנה וסבוב: (כ) פנות. מל' פינה וזויות: וחטאת. ת"י ותדכי והוא ענין טהרה: וכפרתהו. הוא ענין קינוח ועש"ז יקרא המזרק כפור כי הכהן הזורק מקנה אצבעו מן הדם בשפת המזרק ובדרוז'ל ובעי לכפורי יד' בההוא גברא (גיטין נ):

אמה מסביב (ויחנן שבא לומר לפי שמאז לא בלטה היסוד בכל סביבו כי במקום שהיה מנחלת יהודה לא היה יסוד, כן ארוז'ל (מדות פג) לכן אמר לעתיד יהיה היסוד מסביב כי אז לא תהיה מקום המקדש והמזבח מיוחד לשום שבט וכאשר נראה בצורת חלוקות הארץ): ומעלתהו. לא שהיה בו מעלות כי התורה אמרה ולא תעלה במעלות על מזבחי (שמות כ) אלא אמר ומעלתהו לשון רבים כי שלשה היו אחד כבש הגדול ואחד פנה ליסוד ואחד פנה לסובב כן אמר ז"ל (זבחים סב) ואמר שהיו פונות קדים ר"ל היו נתונות ברוח אשר העולה בהם יפנה אל המזבח כי כל הפנות הוא דרך ימין והבא ברוח דרום ימינו הוא כלפי המזרח א"כ כשיהיו הכבשים בדרום יפנה העולה בהם אל המזרח כן ארוז'ל (ש) וכן יהיה בנין המזבח דפוס התחתון יהיה ל"ב אמות על ל"ב ושתי אמות קומתו ועליו יניחו דפוס ל' על ל' וארבע אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפנים אמה בכל צד וזהו כניסת היסוד ועליו יניחו דפוס כ"ח על כ"ח ושלש אמות קומתו ויהיה א"כ משוך לפנים אמה בכל צד וזהו כניסת הסובב ובארבע המקצעות יניחו דפוס אמה על אמה בגובה אמה והם הקרנות וימלאו כל הדפוסים באבנים ועפר וסיד ויהיה נעשה הכל מקשה אחת וישמטו לוחות הדפוסים ובין הקרנות יהיה מקום הלך לרגלי הכהנים ועוד אמה לפנים נמצא יהיה מקום המערכה כ"ד על כ"ד ועיין בקונטרס בנין הבית: (יח) אלה חקות המזבח. אלה הם משפט המזבח לחנכו מהם ביום השלמת עשייתו למען יהא הגון וראוי להעלות עליו עולה ולזרוק עליו דם: (יט) ונתתה וגו'. בשרו שיעמוד בתחיה ויהיה החניוך נעשה על ידו כי הוא היה כהן: אל הכהנים הלויים. אל הכהנים הבאים משבט לוי: אשר הם מזרע צדוק וגו'. כי הם יהיו נבחרים לעתיד לעשות עבודת המזבח וכמ"ש והכהנים הלויים בני צדוק וגו' המה יקרבו אלי לשרתני (לקמן מה): לשרתני. מוסב על הקרובים אלי: פר בן בקר. מוסב על ונתתה וגו': (כ) ונתתה וגו'. יתן הדם על ארבע קרנות המזבח ועל ארבע זויות של בנין גג המזבח: ואל הגבול סביב. יתכן שעל היסוד נאמר שהוא בגבול המזבח: וחטאת וגו'. בזה טהרה את המזבח ותקנחו להעביר ממנו דרך חול להכניסו בקדושה:

כתובים

דברי הימים ב פרק יז יג-כב

יג הן אֶעֱצֹר הַשָּׁמַיִם וְלֹא־יְהִיהוּ מָטָר וְהוֹן־אֲצִוְהָה עַל־חֲנֹב לֶאֱכֹל הָאָרֶץ וְאִם־אֲשַׁלַּח דְּבַר בְּעַמִּי: יד וַיִּכְנְעוּ עַמִּי אֲשֶׁר נִקְרָא־שָׁמַי עֲלֵיהֶם וַיִּתְפַּלְלוּ וַיִּבְקְשׂוּ פָנָי וַיֵּשְׁבוּ מִדְּרָכֵיהֶם הָרָעִים וְאֲנִי אֲשַׁמְעֵה מִן־הַשָּׁמַיִם וְאֶסְלַח לְחַטָּאתָם וְאֶרְפָּא אֶת־אֲרָצָם: טו עֲתָה עֵינַי יְהִי פְתֻחוֹת וְאֲנִי קִשְׁבוֹת לְתַפְלַת הַמָּקוֹם הַזֶּה: טז וְעֲתָה בְּחַרְתִּי וְהִקְדַּשְׁתִּי אֶת־הַבַּיִת הַזֶּה לְהִיּוֹת־שָׁמַי שֵׁם עַד־עוֹלָם וְהָיוּ עֵינַי וְלִבִּי שֵׁם כָּל־הַיָּמִים: יז וְאַתָּה אִם־תִּלְדָּךְ לְפָנַי בְּאֲשֶׁר הִלַּךְ דָּוִד אָבִיךָ וְלַעֲשׂוֹת כְּכֹל אֲשֶׁר צִוִּיתִיךָ וְחָקִי וּמִשְׁפָּטַי תִּשְׁמֹר: יח וְהִקִּימוּתִי אֶת כַּפָּא מִלְכוּתְךָ בְּאֲשֶׁר כָּרַתִּי לְדָוִד אָבִיךָ לֵאמֹר לֹא־יִפְרַת לְךָ אִישׁ מוֹשֵׁל בְּיִשְׂרָאֵל: יט וְאִם־תִּשְׁוֹבוּן אִתָּם וְעִזְבֹתֶם חֻקֹּתַי וּמִצְוֹתַי אֲשֶׁר נָתַתִּי לְפָנֵיכֶם וְהִלַּכְתֶּם וְעִבַדְתֶּם אֱלֹהִים אֲחֵרִים וְהִשְׁתַּחֲוִיתֶם לָהֶם: כ וּנְתַשְׁתִּים מֵעַל אֲדָמְתִי אֲשֶׁר נָתַתִּי לָהֶם וְאַת־הַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר הִקְדַּשְׁתִּי לְשָׁמַי אֲשַׁלֵּךְ מֵעַל פָּנָי וְאַתְּנֶנּוּ לְמוֹשֵׁל וְלִשְׁנֵינָה בְּכָל־הָעַמִּים: כא וְהַבַּיִת הַזֶּה אֲשֶׁר הָיָה עֲלֵיזֶן לְכָל־עֹבֵר עָלָיו יֵשֶׁם וְאִמְרוּ בְּמֶה עָשָׂה יְהוָה כֹּכָה לְאָרֶץ הַזֹּאת וְלַבַּיִת הַזֶּה: כב וְאִמְרוּ עַל־אֲשֶׁר עָזְבוּ אֶת־יְהוָה אֱלֹהֵי אֲבוֹתֵיהֶם אֲשֶׁר הוֹצִיאָם מֵאֶרֶץ מִצְרַיִם וַיַּחֲזִיקוּ בְּאֱלֹהִים אֲחֵרִים וַיִּשְׁתַּחֲוּוּ לָהֶם וַיַּעֲבְדוּם עַל־כֵּן הֵבִיא עֲלֵיהֶם אֶת כָּל־הָרָעָה הַזֹּאת: (פ)

רש"י

שמושלים משל על מי שאירע לו דבר פגע: ולשנינה. כמו (דברים ו') ושנתם לבנך ותתנינן לשון סיפור רעות וכן תרגום ויספר ואשתעי ולשועי: (כא) לכל עובר עליו ישום. כלומר יחרב הבית ואז כל עובר עליו ישום כמו (איוב י"ח) על יומו נשמו אחרונים: במה עשה ה'. כמו על מה עשה ה' (דברים כ"ט) וכן כתיב (במלכים א' ט'):

(יג) הן אעצור. והן אצוה ואם אשלה. כנגד ג' תפילות ואני אשמע ואסלח לחטאתם וארפא את ארצם: (טז) והיו עיני ולבי. תרגם יונתן ותהי שכינתי שריא ביה אם רעותי מתעבדא תמן כל יומיא, והיו עיני שם אם לבי וחפצי שם: (כ) אשליך מעל פני. כתנאי שביני וביניכם ואם לא תשמעו לי (ויקרא כ"ו) מה נאמר והשימותי את מקדשיכם: ואתננו למשל ולשנינה. כענין

מצודת ציון

(יג) אעצור. ענין מניעה: חגב. מין ארבה: (טז) קשובות. שומעות: (כ) ונתשתים. ענין עקירה כמו לנתוש ולנתרן (ירמיה א'): ולשנינה. ענין התמדת הדבור כמו ושנתם לבנך (דברים ו'): (כא) ישום. ענין תמהון כמו ישום וישרוק (ירמיה יט):

מצודת דוד

(יג) הן אעצור וכו'. ר"ל כל צרה שתבוא בהם הן עצירת השמים מן המטר הן שילוח החגב וכו': (יד) ויכנעו. וכאשר יכנעו עמי וכו': ואני אשמע. אז אני אשמע וכו': (טז) לתפלת המקום הזה. אל התפלה אשר יתפללו בהמקום הזה: (טז) עד עולם. לא אשרה עוד שכינתי במקום אחר: עיני ולבי. ר"ל השגחתי: (יח) והקימותי. להיות מתקיים

לעולם לזרעך אחריו: לך. ר"ל מזרעך: (יט) אתם. על ישראל בכללם יאמר: אשליך. ר"ל אמאס בס: למשל. מחורבן הבית יביאו למשל על חרבנות אחרות: (כא) היה עליון. שהיה קודם החורבן עליון במעלה לכל עיני העובר עליו, עתה בחורבנו ישום כל אחד על גודל החורבן: במה. בעבור מה: (כב) ואמרו. המשיבים יאמרו: הביא. ה' אלהי אבותיכם האמור למעלה:

משניות מסכת כתובות

פ ר ק ש שי

א מציאת האשה, ומעשה ידיה – לבעלה. וירשתה – הוא אוכל פרות בחייה. בשתה ופגמה – שלה. רבי יהודה בן בתירה אומר: בזמן שפסתר – לה שני חלקים, ולו אחד; בזמן שבגלוי – לו שני חלקים ולו אחד. שְלוּ – ינתן מיד; וְשָלָה – ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות.

ב הפוסק מעות לחתנו, ומת חתנו – אמרו חכמים: יכול הוא שיאמר: לא אחיד הייתי רוצה לתן, ולך אי אפשר לתן.

ג פסקה להכניס לו אלף דינר – הוא פוסק בנגדן חמשה עשר מנה. וכנגד השום – הוא פוסק פחות חמש.

פירוש ברטנורא

א מציאת האשה. וירשתה. אם נפלה לה ירושה: הוא אוכל פרות בחייה. והקן שלה: ופגמה. הכלה שיש בה פחת דמים ששמן אותה כמה היתה ופה לימכר בשוק וכמה היא שוה עכשיו: ובזמן שבגלוי. שהבושת שלו. ועוד: שנמאסת עליו והוא סובלה: ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות. בחייה, והקן שלה לכשימות או יגרשנה. ואם תמות היא, יורשה. והלכה כר' יהודה:

ב ומת חתנו. ונפלה לפני יבם: יכול הוא שיאמר. או חלוץ או יבם. ואילו לאחיו, או יתן מה שפסק או תשב עד שתלבין ראשה. ואע"ג דאחיו עם הארץ והוא ת"ח יכול הוא לומר לא אחיד הייתי רוצה לתן ולך אני רוצה לתן:

ג והוא פוסק כנגדן ט"ז מנה. אלף דינר הן עשרה מנה, וכשכא הרתן לקבל עליו ולכתוב בכתובה, כותב שליש יותר, שהן ט"ז מנה, אם הכניסה לו

משניות מבוארות – קהת

הל' חובל ומזיק ד, טו.

~ יום ראשון ~

באור משנה ב

אמרו חכמים, שיהא אדם פוסק נדוניה יפה לבתו, כדי שיהיו עליה קופצים; ומצאו לכן אסמכתא בפסוק (ירמיהו כט, ו): "קחו נשים והולידו בנים ובנות, וקחו לבניכם נשים, ואת בנותיכם תנו לאנשיכם" – וכי בתו בירו היא ליתנה לאיש? וכי דרך אשה לחזר על איש? אלא מכאן, שהאב צריך ליתן לבתו צרכי הלבשה ולפסוק לה נדוניה יפה, כדי שיימצאו קופצים עליה (גמרא כתובות נב, ב). – ואם פסק האב מעות בנדוניה לחתנו ואינו עומד בדיבורו, יש סובר, שיכול החתן לומר לו: או תן מה שפסקת, או תשב בבית אביה עד שילבין ראשה (כלהן יג, ה). ויש סובר, שאין החתן רשאי לומר כך, אלא כונסה, ומצא מאביה את הנדוניה בדיינים, שדברים הנקנים באמריה הם, וכן הלכה (עיי' גמרא כתובות קב, ב). – משנתנו באה ללמד, שאם מת הארוס ונפלה הארוסה לפני אחיו לייבום, אין היבם יכול לתבוע מאביה את הנדוניה שפסק לאחיו.

הפוסק מעות לחתנו – בנדוניה, ומת חתנו – לפני הנישואין, קודם שנתן לו את המעות, ונפלה הארוסה לפני יבם; **אמרו חכמים**: יכול הוא שיאמר – יכול האב לומר ליבם: לא אחיד הייתי רוצה לתן, ולך אי אפשר לתן – מעות בנדוניה, ולך אי אפשר לתן, או חלוץ או יבם! בגמרא מובאת ברייתא, שאפילו היה הראשון עם הארץ והשני תלמיד חכם, מכל מקום יכול האב לומר כך; והרמב"ט מוסיף: "ואף על פי שהבת רוצה בו" (הל' אישות כג, טו).

בירושלמי מקשים: והרי דברים הנקנים באמריה הם, כלומר: מאחר שקנה הארוס את מעות הנדוניה, הרי מן הדין שיהא היבם יורשו. ומשיבם: פוסק הוא על מנת לננוס. כלומר שאין האב פוסק נדוניה לחתנו אלא על מנת שיכנסו את בתו, והרי מת קודם ששכנס (התמיד).

~ יום שני ~

באור משנה ג

כיון שנשנה במשנה הקודמת דין "הפוסק מעות לחתנו", באה משנה זו ללמדנו, שאם האשה מכניסה לבעלה מעות בנדוניה, הוא מוסיף מחצה, ורושם בכתובה את כסו הנדוניה פי אחד וחצי; אבל כשהיא מכניסה לו מיטלטלים, כגון בגדים ותכשיטים, הוא רושם את שוויים פחות חומש, כמבואר הטעם להלן.

פסקה – האשה, **להכניס לו** – לבעלה בנדוניה, **אלף דינר** – במזומנים, **הוא פוסק בנגדן** – בעלה רושם בכתובה שקיבל ממנה

באור משנה א

החובל בחברו, חייב לשלם לו חמישה דברים: נזק, צער, ריפוי, שבת ובושת (משנה בבא קמא ח, א). ואם חבל אדם באשת איש – מהי זכותו של בעלה בתשלומים הללו? על כך נהג משנתנו, לאחר שהיא פותחת בהלכה, שכבר נשנתה לעיל (ד, ד). על זכויות הבעל במציאתה ובמעשה ידיה של אשתו, וכן בפירות נכסיה (נכסי מלוג). ודבר פשוט הוא, שתשלומי ריפוי ושבת הם לבעל: ריפוי – משום שהוא חייב לרפואתה; שבת – שכן מתבטלת היא ממעשה ידיה, ומעשה ידיה שלו. כן ברור הוא, שדמי הצער הם לאשה, הואיל והיא בגופה סבלה את הצער (הרמב"ט: הר"ן: ועיי' "תוספות יום טוב"). לפיכך אין משנתנו עוסקת אלא בתשלומי בושת ונזק; ודין זכותו של הבעל בתשלומים אלו שנוי במחלוקת של הנאים.

מציאת האשה, ומעשה ידיה, לבעלה – כמו ששנינו (לעיל ד, ד). ואם נפלו לה נכסים בירושה לאחר שנישאה, שנכסים אלו שלה הם, היא – הבעל, **אוכל פירות בחייה** – מהנכסים הללו, כמו ששנינו (שם): "יתיר עליו (על האב) הבעל שאוכל פירות בחייה". אבל **בשתה ופגמה** – דמי בושת ודמי פגם, שחייב לשלם לה מי שחבל בה, **שלה** – הם, ואין הבעל זוכה בהם; פגמה היינו הנזק שבחבלה, ושמן אותה כאילו היא שפחה נמכרת בשוק, כמה היתה שווה וכמה היא שווה (משנה בבא קמא ח, א). **רבי יהודה בן בתירה אומר**: **בזמן שפסתר** – שחבל בה אדם במקום מוצנע שבגופה, ולא ביישה בפני בני אדם, **לה שני חלקים** – שני שלישים מתשלומי בושת ופגם הם לאשה, **ולו אחד** – ולבעל שליש אחד מתשלומים אלו, שרוב הבושת והסבל הוא לאשה עצמה; **בזמן שבגלוי** – שחבל בה במקום מגולה שבגופה, וביישה בפני כל אדם, **לו** – לבעל, **שני חלקים** – שני שלישים מתשלומי בושת ופגם, **ולו אחד** – ולאשה שליש אחד, שבכגון זה בושתו של הבעל וסבלו מחמת החבלה באשתו מרובים הם. **שלו**, **ינתן מיד** – חלקו בתשלומי בושת ופגם מקבל הבעל מיד, ועושה בו כרצונו; **ושלה** – חלקה בתשלומים אלו, **ילקח בהן קרקע, והוא אוכל פרות** – והבעל אוכל פירות מקרקע זה, שהוא שלה, כדין נכסים שנפלו לה בירושה (כמבואר להלן ח, ג). ולדעת תנא קמא דין זה – "ילקח בהן קרקע והוא אוכל פירות" – נוהג לגבי כל דמי בושתה ופגמה. והלכה כרבי יהודה (תמב"ט

שום בְּמִנְהָ, וְשִׁוּהָ מִנְהָ – אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ. שׁוּם בְּמִנְהָ – הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַת סֶלַע וְדִינָר. וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת – הִיא נוֹתַנְתָּ חֲמִשׁ מֵאוֹת. מַה שֶּׁהִתְתֵּן פּוֹסֵק – הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת חֲמִשָּׁה. ד פֶּסְקָה לְהַכְנִיס לֹו כֶּסְפִים – סֶלַע כֶּסֶף נֶעֱשֶׂה שְׁשֵׁה דִינָרִים. הִתְתֵּן מִקְבֵּל עָלָיו עֲשֶׂרָה דִינָרִין לְקַפָּה, לְכָל מִנְהָ וּמִנְהָ. רַבֵּן שִׁמְעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל אוֹמֵר: הִפֵּל כְּמִנְהַג הַמְדִינָה.

פירושו ברטנורא

הכלה דינרין בעין, מפני שהוא משתכר בהן; וּבְנַגְד הַשּׁוּם. ואם הכניסה לו בגדים ותכשיטים שצריכין שומא, הוא פוסק פחות חומש, שאם הכניסה שום של אלף זה אינו מקבל עליו אלא ה' מאות, שדרך הבאים לשום הבגדים ונכסים של הכלה לשומם יותר משווים לכבוד הכלה ולחבבה על בעלה: שום בְּמִנְהָ וְשׁוּהָ בְּמִנְהָ. כלומר אם לא שמו נכסי הכלה ותכשיטיה אלא כמו שהם שיום בשוק: אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ. לא יכתבו בשטר הכתובה אלא מנה כמו ששמו: שום בְּמִנְהָ הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַד סֶלַע וְדִינָר. שום שהוא מקבלה במנה, שאמרו לו כתוב מנה בכתובה והיא תכניס לך שום של מנה, צריך שישומו אותו בבית החתונה שלשים ואחד סלע, ודינר שהוא מנה וחומשו: וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת. שום, כשקבל עליו החתן לכתוב ד' מאות. היא נותנת חמש מאות לפי שומת הנועדים; וּכְשֶׁהִתְתֵּן פּוֹסֵק וְכוּ'. ואם שמו הם תחלה והכניסה לו, בין שום קטן בין שום גדול, הוא כותב בשטר פחות חומש:

ד פסקה להכניס לו כספים. דינרים בעין שמוכנין להשתכר בהן מיד: סֶלַע. שהוא ארבעה דינרין נעשה ליכתב בשטר הכתובה כששה דינרין, בתוספת שליש. ואשמעינן תנא דברינן בעין, בין שהן מרובים כגון אלף דינר דקתני ברישא, בין שהם מועטים כגון סלע דקתני בסופא, לעולם נכתבים בשטר הכתובה כשליש יותר, מפני שעומדין להשתכר בהן מיד. ובדברים שצריכין שומא כגון בגדים ותכשיטים, בין שהם מרובים כגון וכנגד השום דקתני דקאי אאלף זה דאמר ברישא, בין שהם מועטים כגון הא דקתני שום בְּמִנְהָ הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַד סֶלַע וְדִינָר, לעולם פוחתין חומש בשטר הכתובה ממה ששמו אותם בבית החתונה, לא שנא אם שמו אותם תחלה ואח"כ באין לכתוב הכתובה שאז צריך לפחות בשטר הכתובה החומש מן השומא ששמו בבית הכלה כדקתני וכשהחתן פוסק וכו', ולא שנא אם הוא כתב תחלה הכתובה שאז צריך שתהיה השומא בתוספת חומש ממה שכתבו בכתובה כדקתני וכו'.

משניות מבוארות – קהתי

בארנו משנתנו לפי רש"י. וכן מפרש הרב מברטנורא. אבל בעלי התוספות כותבים שפירושו מגומגם; ונראה להם כפירוש רבנו חננאל: שום במנה ושווה מנה – אם פסקה האשה עם בעלה שתכניס לו שום במנה שלא יהא שווה אלא מנה, היינו שאמרה לו בזה הלשון: "שום במנה ושווה מנה", אין לו אלא מנה – בלבד, ואין היא חייבת להוסיף חומש. שום במנה – אבל אם פסקה שתכניס "שום במנה" סתם, ולא אמרה שיהא שווה מנה, היא נותנת שלושים ואחת סלע ודינר – צריכה היא להכניס לו נדוניה שהשום שלה מאה ועשרים וחמישה דינר, כמו שבארנו למעלה במשנה, כדי שהסכום הרשום בכתובה יהא פחות חומש משום הנדוניה. ובארבע מאות – ואם פסקה להכניס לו שום בארבע מאות דינר, והיא נותנת חמש מאות – נדוניה שהשום שלה חמש מאות דינר, מהטעם שבארנו לעיל. מה שהחתן פוסק – ואף מה שהחתן פוסק להכניס לאשתו במיטלטלים, הוא פוסק פחות חומש – הוא כותב את שוויים בכתובה פחות חומש, שגם החפצים שמכניס החתן רגילים לשומם יותר משווים. יש מפרשים משנתנו (על פי הירושלמי): פסקה להכניס לו אלף דינר, הוא פוסק נגדן חמישה עשר מנה – שכן היה מנהגם, מפני שהאשה אינה נהנית באותם הכספים, ורק הבעל נושא ונותן ומשתכר בהם. והוא הדין בדברים העומדים לסחורה, שהוא מוסיף ממצה על שוויים, מהטעם האמור. וכנגד השום – אבל אם הכניסה לו בגדים וכלים וחפצים שונים, ששמים אותם עליו בתור נכסי צאן ברזל, כנגד אלו הוא פוסק פחות חומש – לפי שהיא משתמשת בהם ומכלה אותם, ולכן דיה שיקבל עליו אחריותם בפחות חומש. שום במנה ושווה מנה – אם הבטיחה להכניס לו בנדוניה שום במנה שהוא שווה מנה, היינו דברים שאין רכסם לבלות כשמשתמשים בהם, אלא כל זמן שהם קיימים הם שווים מנה, כגון קרקע שווה מנה, אין לו אלא מנה – אינה צריכה לתת לו אלא קרקע שווה מנה, ואינה צריכה להוסיף חומש (שיטה מקובצת בשם רב האי גאון; ועיין המאריך).

באור משנה ד

משנתנו היא המשך המשנה הקודמת, והיא מוסיפה ללמדנו שאין הברל לגבי ירשום הנדוניה בכתובה בין נדוניה מרובה לנדוניה מועטת; וכשם שהבעל פוסק פחות חומש כנגד דברים שצריכים שומא, כגון בגדים וכלים ותכשיטים, בין שהם מרובים, בין שהם מועטים, כמו ששנינו במשנה הקודמת, כך הוא פוסק בתוספת ממצה ("שליש מלבר" לפי המפרשים) כנגד כספים במזומנים שהיא מכניסה לו בנדוניה, בין מרובים, כגון אלף דינר (כמו ששנינו בתחילת המשנה הקודמת), ובין מועטים.

פְּסָקָה – האשה, **לְהַכְנִיס לֹו** – לבעלה בנדוניה, **כֶּסְפִים** – כסף בעין, **סֶלַע כֶּסֶף** – שהוא ארבע דינרים, **נֶעֱשֶׂה שְׁשֵׁה דִינָרִים** – כלומר כנגד כל סלע מסכום הנדוניה, פוסק הבעל בכתובה ששה דינרים (סלע ומצחה); ואין הברל בין נדוניה מרובה לבין נדוניה מועטת, לעולם הוא מוסיף ממצה כנגד כל סכום במזומנים שהיא

בנדוניה, **חֲמִשָּׁה עֶשְׂרֵי מִנְהָ** – אלף וחמש מאות דינר, כלומר, שהבעל מוסיף ממצה על סכום הנדוניה שאשתו מכניסה לו במזומנים, לפי שהוא משתכר במעות. במפרשים מבואר, שמוסיף לה שלי"ש, לפי שהתוספת היא שליש מכל סכום הנדוניה שהוא כותב בכתובה. מאן שלי"ש כזה נקרא: "שליש מלבר" (מבחוץ), שהוא אמנם ממצה מלגיו (מבפנים). וזהו שבארנו, שמוסיף לה ממצה. **וּכְנַגְד הַשּׁוּם** – ואם הכניסה לו בנדוניה מיטלטלים, הצריכים שומה, כגון בגדים, כלי בית ותכשיטים, והקריבים שמים (ומנויכים) את שוויים, **הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת חֲמִשָּׁה** – הבעל ורשם בכתובה את סכום השומה פחות חומש, כגון אם הכניסה נדוניה שהשום שלה אלף דינר, אינו כותב בכתובה אלא שקיבל ממנה שמונה מאות דינר. הטעם הוא, לפי שנוהגים היו בבית החתונה לשום את הנדוניה בחומש יותר משווים לכבוד הכלה. **שׁוּם בְּמִנְהָ, וְשִׁוּהָ מִנְהָ** – פסקה להכניס לו שום במנה, כלומר שיכתוב לה בכתובה מנה (מאה דינר) כנגד החפצים השונים שתכניס לו בנדוניה, ובאמת הם שווים מנה, שלא שמו אותם בתוספת כל שהיא אלא כמו שהם שווים בשוק, **אִין לוֹ אֶלְא מִנְהָ** – ואינו יכול לומר, והואיל והוא כותב בכתובה מנה, עליה להכניס לו מנה וחומש (היינו מאה ועשרים וחמישה דינר), שלא אמרו לפחות חומש בכתובה אלא בשום ששמוהו בבית החתונה, שנוהגים שם להוסיף עליו חומש, כמו שבארנו לעיל. **שׁוּם בְּמִנְהָ** – אם רוצה האשה שבעלה יכתוב לה בכתובה, שהכניסה לו שום במנה, היינו חפצים שונים במאה דינר, **הִיא נוֹתַנְתָּ שְׁלִישִׁים וְאַחַת סֶלַע וְדִינָר** – שהם מאה ועשרים וחמישה דינר (הסלע 4 דינרים), כלומר היא צריכה להכניס לו נדוניה, שישומו אותה בבית החתונה מאה ועשרים וחמישה דינר, ונמצא פוסק כנגד השום פחות חומש, כמו ששנינו למעלה. **וּבְאַרְבַּע מֵאוֹת** – ואם היא רוצה שיכתוב לה בכתובה שקיבל ממנה שום בארבע מאות דינר, **הִיא נוֹתַנְתָּ חֲמִשׁ מֵאוֹת** – נדוניה שישומו אותה בחמש מאות דינר. משנתנו באה להשמיע, שגם בנדוניה מרובה וגם בנדוניה מועטת שהאשה מכניסה לו במיטלטלים, צריך שתהיה שומת הנדוניה בתוספת חומש (היינו רבע, שהוא חומש מלבר) כנגד הסכום שהיא רוצה שיכתוב לה בעלה בכתובה. **מַה שֶּׁהִתְתֵּן פּוֹסֵק** – וכשכא החתן לכתוב בכתובה את סכום הנדוניה שהכניסה במיטלטלין, לאחר שכבר שומה בבית החתונה, בין שהיא נדוניה מרובה בין שהיא מועטת, **הוּא פּוֹסֵק פְּחוֹת חֲמִשָּׁה** – הריהו כותב בכתובה את סכום שומת הנדוניה פחות חומש, כמו ששנינו ברישא.

ה המשיא את בתו סתם – לא יפחת לה מחמשים וזו. פסק להכניסה ערמה – לא יאמר הבעל: כשאכניסה לביתי, אכסנה בכסותי, אלא מכסה ועודה בבית אביה. וכן המשיא את היתומה – לא יפחת לה מחמשים וזו. אם יש בפנים – מפרנסין אותה לפי כבודה.

ו יתומה שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה, וכתבו לה במאה, או בחמשים וזו – יכולה היא משתגדיל להוציא מידן מה שראוי להנתן לה. רבי יהודה אומר: אם השיא את הבת הראשונה – ינתן לשניה פרוך שנתן לראשונה. וחקמים אומרים: פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני, אלא שמין את הנכסים ונותנין לה.

פירוש ברטנורא

מאות שום היא נותנת חמש מאות: לקופה. שיתן לה עשרה וזו על כל מנה ומנה שהיא מביאה לה, כדי לקנות לה מהם בשמים ותמרוקי הנשים. ולא אתפרש במתנתן אם לכל שבוע או לכל חודש או לכל שנה:
ה וכן המשיא את היתומה. נבאי צדקה: אם יש בכיס. של צדקה:

ו מה שראוי ליתן לה. עישור נכסים: אם השיא. האב בחייו: את הבת הראשונה ינתן וכו'. בין שהוא פחות מעישור בין שהוא יותר. והכל כרכי יהודה ראולין בטר אומדן דעתיה דאב. ואם א"א לעמוד על אומדן דעתו של אב יבינו לה עישור נכסים דמשכחי השתא בשעת נשואיה ממקרקעי. אבל ממטלטלי אין לה עישור. ואיכא למ"ד דבזמן הזה ממטלטלי נמי אית לה עישור. ואם נישאת ולא תבעה מן הורשים, תובעת לאחר שנישאת, ולא אמרינן אחולי אחלה גביהו. ודוקא כשהיתה ניונית מנכסי אביה, אבל אם פסקו הורשים מלתת לה מזונות [אחולי אחלה אלא אם כן מחתה]. ואם היתה בוגרת שאין לה מזונות ועמדה ונישאת ולא תבעה מה שראוי לה לנדוניה מנכסי אביה אחולי אחלה גבי יורשים ואינה יכולה לתבוע עוד, ואפילו היתה ניונית מנכסיהם:

משניות מבוארות – קהתי

יכולים לצאת ידי חובתם בנדוניה של חמישים וזו, ואפילו כשהם מוסיפים על סכום זה, אלא חייבים הם לפסוק לה נדוניה הראויה לה.
יתומה – קטנה, שהשיאתה אמה או אחיה מדעתה – אפילו מדעתה, שנתרצתה לכך, וכתבו לה במאה, או בחמשים וזו – ופסקו לה נדוניה של מאה, או של חמישים וזו, ואין זו הנדוניה הראויה לה לפי תקנת חכמים, יכולה היא משתגדיל – לאחר שגדלה, להוציא מידן – של היורשים, מה שראוי להנתן לה – בגמרא מובאת ברייתא: "רבי אומר: בת הניזונת מן האחין, נוטלת עישור נכסים" (כתובות טח, א), כלומר שעל היורשים לתת לנדוניית הבת עשירית מנכסי הירושה הנמצאים בידיהם בשעת נישואיה. וכבר בארנו לעיל, שמשנתנו נקטה "מדעתה" לרבותא, שאפילו נישאה מדעתה ונתרצתה לאותה נדוניה שפסקו לה, מכל מקום אין מחילתה מחילה הוואל והיתה קטנה בשעת הנישואין, ואין צריך לומר אם השיאה שלא מדעתה שיכולה להוציא מיד היורשים את נדונייתה הראויה, שהרי אין כאן נישואין כלל (רש"י ומפרשים אחרים). רבי יהודה אומר: אם השיא – האב בחייו, את הבת הראשונה – ונתן לה נדוניה, ינתן לשניה – לבת היתומה, על ידי היורשים, פרוך שנתן – האב, לראשונה – רבי יהודה סובר שהיורשים פוסקים נדוניה ליתומה לפי אומדן דעתו של האב, היינו שאומדים את דעתו כמה היה נותן לבתו אילו הוא היה משיאה עכשיו. ברם, אם אי אפשר לעמוד על אומדן דעתו של האב, אף רבי יהודה סובר, שנותנים לה עישור נכסים. וחקמים אומרים: פעמים שאדם עני והעשיר או עשיר והעני – בגמרא מבואר, שאין הכוונה כאן לעני ועשיר בנכסים, שבכגון זה אף רבי יהודה מודה שאם היה עשיר והעני שאין כופים את היורשים לתת לה כדרך שנתן האב לראשונה, אלא כוונת משנתנו לעשיר ועני בדעת, כלומר שחכמים אומרים, שאין ראייה מן הנדוניה שנתן האב לראשונה שכך היה נותן לשניה, שכן פעמים שאדם עני בדעת, כלומר שדעתו קצרה, ואינו נותן לבתו הראשונה אלא נדוניית עני ולאחר זמן דעתו מתרחבת עליו ונותן לבתו השניה נדוניית עשיר, או חילוף הדברים, לפיכך אין נותנים לה לפי אומדן דעת האב, אלא שמין את הנכסים ונותנין לה – שמים את כל נכסי הירושה, ונותנים היורשים נדוניה ליתומה כפי מה שראוי להינתן לבת של בעל נכסים כזה.

מכניסה לו בנדוניה, היינו שרושם את סכום הנדוניה בכתובה פי אחד וחצי (לפי המפרשים: בתוספת שליש). כלומר שליש מלבר, כמו שבארנו במשנה הקודמת). הנתן מקבל עליו – ליתן לאשתו, עשרה דינרין לקפה – לצורך קופה של בשמים ותמרוקי נשים, לכל מנה ומנה – על כל מאה דינר שהכניסה לו בנדוניה, בין בכספים ובין במטלטלין. רבן שמעון בן גמליאל אומר: הכל פמנהג המדינה – כל מה שהבעל מוסיף כנגד נדוניית מזומנים ופוחת כנגד נדוניית מיטלטלים אין מוסיפים ואין פוחתים אלא כפי מנהג המקום. וכן פוסק הרמב"ם.

~ יום שלישי ~

באור משנה ה

כבר הזכרנו (בבאור משנה ב בפרקנו), שחכמים אמרו, שיהא אדם נותן לבתו צרכי הלבשה והיא פוסק לה נדוניה יפה, כדי שיימצאו קופצים עליה. משנתנו באה להשמיע, מה הסכום הקטן ביותר שחייב אדם לתת לבתו לצרכי נישואיה.
המשיא את בתו סתם – שלא פירש, כמה יתן לה לצרכי נישואיה, לא יפחת לה מחמשים וזו – צריך הוא לתת לה לכל הפחות חמישים וזו. פסק להכניסה ערמה – כלומר שהתנה האב עם הבעל שלא יתן לבתו הלבשה לנישואיה, והבעל הסכים לכנסה כמות שהיא, לא יאמר הבעל – אין הבעל רשאי לומר: כשאכניסה לביתי – לאחר הנישואין, אכסנה בכסותי – אתן לה כל צרכי סכותה הראויים לה, כחובת הבעל לאשתו, אלא מכסה ועודה בבית אביה, משום כבודה. וכן המשיא את היתומה – גבאי צדקה המשיא את היתומה מקופת הצדקה, לא יפחת לה מחמשים וזו – לפרנסתה, היינו לצרכי נישואיה. אם יש בפנים – אם יש מעות בקופת הצדקה, מפרנסין אותה לפי כבודה – נותנים לה להלבשתה ולצרכי נישואיה יותר מחמשים וזו, כראוי לכבודה. יש למדים ממשנתנו, שנותנים חמישים וזו לפרנסת היתומה אפילו אין מעות בכיס, היינו שמחייבים את גבאי הצדקה ללוותם (הר"ן עפ"י דעה אחת בירושלמי: ועיין 'תוספות יום טוב').

באור משנה ו

תקנת חכמים היא שאם מת האב והשאיר אחריו בת לא נשואה, חייבים היורשים להשיאה וליתן לה נדוניה מנכסי הירושה. – משנתנו באה ללמד, שאין היורשים

ז המושלש מעות לכתו, והיא אומרת: נאמן בעלי עלי – יעשה השליש מה שהשליש בידו; דברי רבי מאיר. רבי יוסי אומר: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה – הרי היא מכורה מעכשיו! במה דברים אמורים? בגדולה. אבל בקטנה – אין מעשה קטנה כלום.

פ ר ק ש ב י ע י

א המדיר את אשתו מלהנות לו, עד שלשים יום – יעמיד פּרָנס; ויתר מכן – יוציא ויתן פתקה. רבי יהודה פירוש ברטנורא

ז המושלש מעות לכתו. מסר מעות ביד שלישי לצורך תלו קנות לה שדה או נדוניה לכשתנשא: נאמן בעלי עלי. ותנן לו: יעשה שלישי כו'. יקנה השדה. ואין שומעין לה דמעות לקיים דברי המת: וכי אינה אלא שדה. כלומר אפילו כבר נקנה השדה והיא רוצה למכרה יכולה למכור, הלכך שומעין לה. ופולגתא דרבי יוסי ורבי מאיר דוקא בגדולה מן האירוסין, דאילו לאחר שנישאת דברי הכל שומעין לה. ובקטנה נמי מודה רבי יוסי דאין במעשה קטנה כלום ואין שומעין לה. והלכה כר"מ:

ז א המדיר את אשתו מלהנות לו. על הנאת תשמיש אין הנדר חל, משום דמשועבד לה ולא כל כמינהי להפקיע שעבודו. ועל הנאת מוזנות אף על גב דמשועבד לה אשכחן דחל הנדר כגון שמספיקן מעשה ידיה למוזנותיה. ובגמרא פריך א"כ למה יעמיד פרנס, ומשני, כגון שאין מספיקין לדברים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, ועל זה בלבד יעמיד פרנס שפרנסה. ולא שיעמיד שליח לפרנסה, שהרי שלוחו של אדם כמותו, אלא שאומר כל המפרנס אינו מפסיד: יתר מכן יוציא ויתן כתובה. דעד שלשים יום לא שמעי אינשי וליכא וילוחא. מפי משלשים יום שמעי אינשי ואיכא וילוחא: בישראל. אם ישראל

משניות מבוארות – קהתי

רבי מאיר סובר ששומעים לה, לפי שגם האב לא התכוון למסור את המעות בידי שלישי אלא עד שתנישא, שמשנישאה זכאי הבעל לאכול פירות (גמרא ורש"י טז, א); אָבֵל בְּקִטְנָה – אפילו משנישאה, אֵין מַעֲשֵׂה קִטְנָה כְּלוּם – כלומר שאפילו כבר קנה השליש שדה אין היא יכולה למכרה, הלכך אף לדעת רבי יוסי אין שומעים לה, אלא יעשה השליש כמו שצויה האב. והלכה כרבי מאיר (גמרא; רמב"ם הל' אישות כ, יז).

בארנו משנתנו כפירושו של הרב מברטנורא; אבל בגמרא מבואר, שלדברי רבי יוסי אין המשנה צריכה להשיענו, שדווקא בגדולה שומעים לה, אבל לא בקטנה, שהרי רבי יוסי אומר ברישא: "וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה, הרי היא מכורה מעכשיו", ומכאן ברור, שמדבר הוא בגדולה שיכולה למכור, אבל לא בקטנה. ולא שנשנתה הסיפא "במה דברים אמורים? בגדולה..." אלא לדעת רבי מאיר, וחסרה במשנתנו עוד פיסקה: במה דברים אמורים (שיעשה שלישי מה שהשליש בידו, לדעת רבי מאיר)? מן האירוסין. אבל מן הנישואין הרשות בידה. במה דברים אמורים (שמן הנישואין הרשות בידה)? בגדולה אבל בקטנה אין מעשה קטנה כלום. – נמצא בקטנה, בין מן האירוסין בין מן הנישואין – לדברי הכל אין שומעים לה; ובגדולה מן הנישואין – לדברי הכל שומעים לה; לא נחלקו רבי מאיר ורבי יוסי אלא בגדולה מן האירוסין, שלדעת רבי מאיר אין שומעים לה, ולדעת רבי יוסי שומעים לה. וכבר הזכרנו לעיל שהלכה כרבי מאיר.

ב א ו ר מ ש נ ה א

כבר שנינו (לעיל ה, ו) דין "המדיר את אשתו מתשמיש המטה"; והלכה היא, שאין נדר זה חל אלא בכגון שאמר הבעל לאשתו: "תיאסר הנאת תשמישך עלי", שאוסר על עצמו הנאה מתשמישה, אבל אם אמר לה: "תיאסר הנאת תשמישי עליך", אין הנדר חל, שאין הבעל יכול לאסור על אשתו את תשמישה, לפי שהוא משועבד לה משום מצוות עונה. הוא הדין שאין הבעל יכול להדיר את אשתו ממוזנות, לפי שאין הוא יכול להפקיע עצמו, על ידי נדרים, משיעבודו לתת לה מוזנות. ברם, בגמרא אמרו, שאם הבעל אמר לאשתו: "צאי מעשה ידיך למוזנותיך", כלומר לכו והתפרנסי ממעשה ידיך, והיא שתק – אם מעשה ידיה מספיק למוזנותיה, אף על פי שאינו מספיק לדברים קטנים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, מכל מקום כשהדירה הבעל מהנאה מנכסיו, חל הנדר (כתובות ג, א–ב).

הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ מִלְהַנּוֹת לוֹ – האוסר על אשתו בנדר הנאה מנכסיו, ומבואר בגמרא, כגון שאמר לה: "צאי מעשה ידיך למוזנותיך", ומעשה ידיה מספיק למוזנותיה אבל אינו מספיק לדברים קטנים שהיתה רגילה בהם בבית אביה, שבכגון זה חל הנדר, כמו שבארנו בהקדמה למשנתנו, עַד שְׁלִשִׁים יוֹם, יַעֲמִיד פְּרָנס – אדם שיפרנסנה, כלומר יספק לה את הדברים שאין מעשה ידיה מספיק להם. בגמרא מבואר, לא שהבעל יעשה שליח לפרנסה, שהרי שלוחו של אדם כמותו, אלא שיאמר: "כל המפרנס אינו מפסיד". יֵתֵר מִכֵּן – לאחר שלושים יום, אם נדרו קיים, ואשתו אינה מסכימה שיוסיף

יעשור נכסים; ג. רבי יהודה סובר שנותנים לה לפי אומדן דעתו של האב; ג. חכמים סוברים, שנותנים לה לפי שומת הנכסים. כך מפרש רש"י ורוב מפרשי המשנה. וכן מובא בתוספתא: "כיצד הבנות ניונות ומתפרנסות מנכסי אביהן? האשוח אולמרים אילו היה אביהן קיים כך וכן היה נותן להן, אלא רואין שכנגדן (בנות במעמד דומה) היאך ניונות ומתפרנסות, ונותנין להן. רבי אומר: כל אחת ואחת מן הבנות נוטלת עישור נכסים. רבי יהודה אומר: אם השיא האב בת ראשונה ייתן לשניה כדרך שנתן לראשונה." ויש מפרשים, שאמנם בכרייתא יש שלש מחלוקות, אבל במשנתנו יש שתי מחלוקות בלבד, כלומר שעל מה ששנינו: "יכולה היא ומשתדל להוציא מידן מה שראוי להיתן לה" נחלקו רבי יהודה וחכמים מה הוא הראוי להיתן לה, שלדעת רבי יהודה לפי אומדן דעתו של האב ולדעת חכמים עישור נכסים (תוספות: ועיין הר"ר).

~ יום רביעי ~

ב א ו ר מ ש נ ה ז

לאחר ששנינו במשנה הקודמת דין יתומה שמשאיים אותה היורשים, דנה משנתנו ביתומה שאביה השליש בחייו מעות ביד חברו, על מנת לקנות לה נכסים או צרכי נדניה לנישואיה. ונחלקו תנאים, אם רשאי השליש, לפי רצון הבת, למסור את המעות לידי בעלה, או שהוא חייב לקיים דברי אביה המת.

הַמְשָׁלִישׁ מְעוֹת לְבִתּוֹ – המוסר מעות ביד שלישי לצורך בתו, לקנות לה שדה או נדוניה לנישואיה, ומת האב, וְהִיא אוֹמֶרֶת – לשליש, לאחר שנתארסה (תוספות), נְאֻמָּן בְּעַלֵי עַלֵי – ארוסי נאמן עלי שיעשה מה שצויה אבא, ותן לו את המעות; ויש מפרשים: [נאמן] בעלי עלי – תן את המעות לבעלי, כל מה שירצה יעשה בהן (רמב"ם). יַעֲשֵׂה הַשְּׁלִישׁ מֵהַשְּׁהָשֵׁלשׁ בִּידּוֹ – יעשה מה שנצטווה על ידי אביה, ואינו רשאי למסור את המעות לבעלה, דְּבָרֵי רַבִּי מֵאִיר – טעמו מבואר בגמרא, שמצוה לקיים דברי המת, ואפילו צויה כשהיה בריא (שהרי בחולה קיימא לן); דברי שכיב מרע נכתובים וכמסודרים הם).

רַבִּי יוֹסֵי אוֹמֵר: וְכִי אֵינָה אֵלָא שְׂדֵה – אילו אין עוד לפנינו המעות, אלא השדה שכבר נקנתה בהן על ידי השליש, וְהִיא רוֹצֵה לְמַכְרָה – למכור את השדה וליתן את המעות לבעלה, הֲרִי הִיא מְכַוֶּנָה מְעַכְשָׁיו! – כלומר הרי מיד יכולה היא למכור, ונמצא שאין תועלת בקניית השדה על ידי השליש, הלכך שומעים לה, ויתן השליש את המעות לבעלה (תוספות יום טוב). ויש מפרשים: וכי אינה אלא שדה והיא רוצה למכרה – אילו לפנינו השדה שכבר קנה השליש במעות והיא רוצה למכור אותה, כלום אין היא יכולה לעשות כן? הרי היא מכורה מעכשיו – הרי גם מעכשיו אנו רואים כאילו כבר מכורה השדה, והמעות בידה, הלכך שומעים לה, ונותן השליש את המעות לבעלה (מלאכת שלמה). בְּמָה דְּבָרִים אֲמוּרִים – שנחלקו רבי יוסי ורבי מאיר: בְּגְדוּלָה – ובעודה ארוסה, שאילו משנישאה אף

אומר: בְּיִשְׂרָאֵל, הַדֵּשׁ אֶחָד – יָקִים, וְשְׁנַיִם – יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה; וּבִכְהֵנָה, שְׁנַיִם – יָקִים, וְשְׁלֹשָׁה – יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה.

ב הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִטַּעַם אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת – יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר: בְּיִשְׂרָאֵל, יוֹם אֶחָד – יָקִים, שְׁנַיִם – יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה. וּבִכְהֵנָה, שְׁנַיִם – יָקִים, שְׁלֹשָׁה – יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה.

ג הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִתְקַשֵּׁט בְּאֶחָד מִכָּל הַמֵּינִין – יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה. רַבִּי יוֹסֵי אָמַר: בְּעֵנִיּוֹת – שְׁלֹא יִתֵּן קֶצֶבָה, וּבְעֵשִׂירוֹת – שְׁלֹשִׁים יוֹם.

פירוש ברטנורא

הוא שיכול להחזיר את גרושתו: ובכהנת. שאם יגרשנה לא יוכל להחזירה יהבו ליה רבנן זימנא טפי. ואין הלכה כר' יהודה: **ב אחד מכל הפירות.** כגון שאמרה היא קונם פרוי פלוני עלי, והוא קיים לה: ר' יהודה אומר כו'. ולית הלכתא כותיה: **ג שלא תתקשט באחד מכל המינים.** [שאמרה היא] קונם בושם פלוני עלי, והוא קיים לה: בעניות שלא נתן קצבה לדבר. עד מתי אסרו עליה, הוא דיוציא ויתן כתובה. אבל אם נתן קצבה, תמתין עד אותו זמן. וכמה קצבה "ב חדש": ובעשירות שלשים יום. שכן אשה חשובה נהנית מריח קשוטיה שלשים יום, וזאת תהנה מריח הקשטים שנתקשטה לפני הנדר שלשים יום. והלכה כר' יוסי:

משניות מבוארות – קהתי

את נדרה הרי הוא ודאי שונא אותה, ואינה יכולה לגור אצלו כלל. ברם, כשהבעל מדיר את אשתו, כמו ששנינו במשנה הקודמת, הרי היא סבורה, שנדר מתוך ריתחת כעסו, וכעבור זמן מה תתישב עליו דעתו; הלכך ממתינים לו שלושים יום (גמרא כתובות ע"א, ב; ה"ר"ן). **רבי יהודה אומר: בְּיִשְׂרָאֵל – אם בעלה ישראל, יום אֶחָד, יָקִים – אותה, שְׁנַיִם – כלומר לאחר יום, יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה – יגרשנה ויתן לה כתובתה. וּבִכְהֵנָה – באשת כהן, שְׁנַיִם – שני ימים, יָקִים – אותה, שְׁלֹשָׁה – ביום השלישי, יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה – שנותנים שהת לכהן, הואיל ואסור לו להחזיר גרושתו, כמו שבארנו במשנה הקודמת. ואין הלכה כרבי יהודה.**

באור משנה ג

הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִתְקַשֵּׁט בְּאֶחָד מִכָּל הַמֵּינִין – כלומר שנדרה אשתו שלא תתקשט באחד ממיני הקישוטים, היינו, שלא תתבשם באחד ממיני הבשמים (וש"י); ובעלה קיים לה את נדרה; בגמרא מבואר שנדר זה הוא בכלל הנדרים שהבעל יכול להפר, לפי שיש בו משום עינוי נפש בשבילה; או שמדובר כאן בכגון שאמרה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם אתקשט", שנמצא הנדר בדברים שבינו לבניה; יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה – ללא כל שהות, כמו שבארנו הטעם במשנה הקודמת. **רבי יוסי אומר: בְּעֵנִיּוֹת – בנשים עניות, שאינן מרבות כל כך בקישוטיהן, שְׁלֹא יִתֵּן קֶצֶבָה – אם לא קצב זמן לקיום נדרה, ויציא ויתן כתובתה. אבל אם קצב זמן, תמתין עד אותו זמן; ואמרו בגמרא, שהקיצבה היא עד שנים עשר חודש; וּבְעֵשִׂירוֹת – בנשים עשירות, שְׁלֹשִׁים יוֹם – עד שלושים יום תמתין; ומבואר הטעם בגמרא: "שכן אשה חשובה נהנית מריח קישוטיה שלושים יום", והרי זאת תיהנה מריח הקישוטים שנתקשטה בהם לפני הנדר. יתיר על שלושים יום, יוציא ויתן כתובה. והלכה כרבי יוסי (רמב"ם ה' אישות ג, ח).**

כבר הזכרנו, שבמדיר את אשתו הלכה כשמואל, שבין כשפירש זמן לנדרו, בין כשנדר סתם, נותנים לו שהות שלושים יום, כמו ששנינו לעיל (משנה א). מכאן בארנו (צ"פ הגמרא) שתי המשניות האחרונות לא כפשוטן שהבעל הדיר את אשתו, אלא שהאשה נדרה ובעלה קיים לה את הנדר. ברם, לדעת רב, הסובר שדוקא במפרש את נדרו ממתינים לו, אבל בסתם, יוציא לאלתר ויתן כתובה, מתפרשת משנתנו כפשוטה, שהבעל הדיר את אשתו שלא תטעם אחד מכל הפירות או שלא תתקשט באחד מכל המינים, וכגון שאמר לה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם תטעמי ממין זה של הפירות או אם תתקשטי ממין זה של הקישוטים", שבכגון זה חל הנדר, אלא שמדובר במשניות אלו כשנדר סתם, ולא פירש זמן לנדרו, הלכך יוציא לאלתר ויתן כתובה.

אחר לפרנסה, יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה – חייב הבעל לגרשה וליתן לה כסף כתובתה, שלאחר שלושים יום מתפרסם הדבר ויש לה בזיון. בגמרא נחלקו אמוראים. רב אמר: לא שנו (שעד שלושים יום יעמיד פרנס), אלא במפרש (שפירש זמן של שלושים יום לנדרו), אבל בסתם (שנדר סתם ולא פירש זמן), יוציא לאלתר ויתן כתובה. ושמואל אמר: אפילו בסתם לא יוציא (עד שלושים יום), שמא ימצא פתח לנדרו. והלכה כשמואל. שבין שפירש זמן לנדרו בין שנדר סתם, תמתין שלושים יום, אם נשלמו ימי הנדר או אם התיר את נדרו, מוטב; ואם לאו יוציא ויתן כתובה. מכאן גם בארנו משנתנו כדברי שמואל. **רבי יהודה אומר: בְּיִשְׂרָאֵל – אם הבעל אינו כהן אלא ישראל, שאם יתיר נדרו לאחר שיגרש את אשתו יוכל להחזירה, הַדֵּשׁ אֶחָד, יָקִים – את אשתו, ויעמיד לה פרנס, אם הדיירה מליהנות לו, וּשְׁנַיִם – כלומר מששכנס יום אחד בחודש השני (המאירי: "תפארת ישראל"). יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה – יש מפרשים בגמרא, שלדעת רבי יהודה "חודש אחד יקיים". בין שהוא חודש מלא בין שהוא חסר, ואילו לתנא קמא עד שלושים יום דווקא; וּבִכְהֵנָה – באשת כהן, אם בעלה הדיירה מליהנות לו, שְׁנַיִם, יָקִים – שני חדשים קיים אותה, וְשְׁלֹשָׁה – חדשים, כלומר בחודש השלישי, יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה – שהואיל ואסור לכהן להחזיר את גרושתו (ויקרא כ"ז), לפיכך נתנו לו שהות יותר, שמא ימצא ביתיים היתר לנדרו ולא יגרשנה.**

~ יום המישי ~

באור משנה ב

דין תורה הוא, שאם האשה נדרה נדרים שיש בהם משום עינוי נפש או בדברים שבינו לבניה, יכול בעלה להפר את נדריה ביום שמעו, או לקיים אותם; ואם החריש לה ביום שמעו נדריה קיימים (במדבר ל, יא-טו). – לפי מסקנת הגמרא (הואיל והלכה כשמואל, כפי שחזקנו במשנה הקודמת) עוסקת משנתנו וכן המשנה שלאחריה באשה שנדרה, ובעלה קיים לה את הנדר. ומכאן שונה הדין במשניות אלו מדין המשנה הקודמת, שכן בדין המשנה הקודמת, שהבעל הדיר את אשתו, נותנים לו שהות של שלושים יום, ואילו כשהאשה נדרה ובעלה קיים לה את הנדר, לא נתנו לו חכמים שהות, מהטעם שנבאר במשנה, וכשהאשה תובעת גט הריהו חייב לגרשה וליתן לה כתובתה (ה"ר"ן). – ברם, לדעת הרמב"ם אינו חייב לגרשה, שהואיל והיא נדרה, יכול הוא לומר: "לא איכפת לי בנדרה ומי יכוף אותי להוציא", אלא שאם הוא אומר: איני רוצה באשה נדרנית, יוציא ויתן כתובתה, כלומר שלפי הרמב"ם באה המשנה להשמיענו, שאם הוא מוציאה, חייב הוא ליתן לה את כתובתה, מאחר שהיה בידו להפר את נדרה, והוא קיים לה את הנדר ברצונו (הל' אישות י"ב, כד).

הַמְדִיר אֶת אִשְׁתּוֹ שְׁלֹא תִטַּעַם אֶחָד מִכָּל הַפְּרוֹת – כלומר שנדרה האשה שלא תטעם מאחד ממיני הפירות, וקיים לה בעלה את נדרה, יוֹצִיא וְיִתֵּן כֶּתֶבָה – יגרשנה ויתן לה כסף כתובתה; ולא נתנו לו כאן חכמים כל שהות, מפני שהאשה סבורה, שאם בעלה קיים לה

ד המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה; בזמן שהיא עמה בעיר, חדש אחד – יקום, שנים – יוציא ויתן כתובה; ובזמן שהיא בעיר אחרת, רגל אחד – יקום, שלשה – יוציא ויתן כתובה.

ה המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב, או לבית המשטה – יוציא ויתן כתובה, מפני שנועל בפניה. ואם היה טוען: משום דבר אחר – רשאי אומר לה: על מנת שתאמרי לפלוני, מה שאמרת לי, או: מה שאמרת לי; או: שתהא ממלא ומערה לאשפה – יוציא ויתן כתובה.

ו ואלו יוצאות שלא בכתובה: העוברת על דת משה, ויהודית. ואיזו היא דת משה? מאכילתו שאינו מעשר, ופירוש ברטנורא

פירוש ברטנורא

ד רגל אחד יקום שלשה יוציא ויתן כתובה. הא מתניתין מפרשים לה בגמרא הכי, רגל אחד יקום, כמה דברים אמורים באשת ישראל, אבל בכהנת שנים יקום, שלשה יוציא ויתן כתובה. ומתניתין ר' יהודה היא דמפלוג בין ישראל לכהנת, ולית הלכתא כוותיה:

ה שנועל בפניה. דלת של שמחה והסרת יגון. ולבית האב נועל בפניה, שלמחר היא מתה ואין אדם סופדה: מחמת דבר אחר. כגון דאתחוק שבני אדם פרוצים מצויין שם: שתאמרי לפלוני וכו'. דברים של קלות: שתהא ממלאת ומערה לאשפה. אית דמפרשי לאחר שתשמש וימלא רחמה וזרע תנפצנו כדי שלא יקלוט הזרע ותתעבר. ואית דמפרשי שתמלא עשרה כדי מים ותערה לאשפה, מפני שנראית כשומה:

ו מאכילתו שאינו מעשר. ולא נודע לו אלא אחר שאכלו, כגון דאמרה ליה פלוני כהן תיקן לי את הכרי ואול שיליה ואשתכח שיקרא: ומשמשתו

משניות מבוארות – קהתי

ועוסקת המשנה בנדירים הגורמים לאשה להיות מכודדת מאנשים או להיראות כשומה.

המדיר את אשתו שלא תלך לבית האב, או לבית המשטה – שגורה האשה שלא תלך לבית האב, לנחם את האבאים, או לבית המשטה, כגון למשטה נישואין, ובעלה קיים לה את הנדר, יוציא ויתן כתובה – לאלתר, מפני שנועל בפניה – דלת של נחמה ודלת של שמחה, שאם לא תשתתף באבלם ובשמחתם של אחרים, אף הם לא ישתתפו בצערה ולא ישמחו בשמחתה. ואם היה טוען – אם בעלה היה טוען, שקיים נדרה, משום דבר אחר – כגון משום שידוע, שבני אדם פרוצים מצויים שם, רשאי – בין לקיים נדרה בין להדירה, ואינו חייב לגרשה. אומר לה – הבעל לאשתו: אני מפר לך את נדך על מנת שתאמרי לפלוני, מה שאמרת לי, או: מה שאמרת לי – והם דברים של קלון (גמרא): או: שתהא ממלא ומערה לאשפה, שתהא נראית כשומה; ויש מפרשים בגמרא: שתהא ממלא ומערה לאשפה – כלומר שלאחר שתשמש תשחית את הזרע, שלא ייקלט ותתעבר, יוציא ויתן כתובה – יגרשנה ויתן לה את כסף כתובתה.

~ שבת קודש ~

באור משנה ו

בדיני "המדיר את אשתו" ששינוי במשניות הקודמות, ההלכה היא: "יוציא ויתן כתובה". היינו שיכולה האשה לחבוע מבעלה גט ואינה מפסידה את כתובתה; משנתנו באה ללמד דין אשה שהבעל מגרשה ואינו נותן לה את כתובתה.

ואלו – הנשים, שמחמת מעשיהן המפורטים להלן, יוצאות שלא בכתובה – הבעל מגרשן, והוא פטור מלשלם להן את כסף כתובתן: העוברת על דת משה – היינו על תורת משה, כמבואר להלן במשנתנו, כגון שמכשילה את בעלה באיסורי תורה, עד שאינו יכול לסמוך עליה בדברים שדרך איש לסמוך על אשתו, ויהודית – וכן העוברת על דת יהודית, כלומר על מה שנהגו בנות ישראל במידת הצניעות, אף שאינו כתוב בתורה. ואיזו היא דת משה – איזוהי העוברת על דת משה? מאכילתו שאינו מעשר – המאכילה את בעלה מאכל שלא הופרשו ממנו תרומות ומעשרות. בגמרא מבואר, כגון שאמרה לבעלה: פלוני תיקן לי את הכרי (הפריש תרומות ומעשרות מערימת התבואה והפירות שלנו). ואכל על פיה, ואחר כך הלך ושאל את פלוני, והתברר שהיא שיקרה לו, ומשמשתו נדה – ומשמשת את מיטתו כשהיא נידה, כגון שאמרה לבעלה, שהיא טהורה, והוא בא עליה, והתברר לו אחר כך מפי השכנות שהיתה נידה (גמרא);

~ יום ששי ~

באור משנה ד

משנה זו ממשיכה (לפי מפרשים אחדים) באשה שגורה ובעלה קיים לה את הנדר, כדרך שבארנו בשתי המשניות הקודמות, אלא שמדובר כאן בכגון שפירשה זמן לנדרה.

המדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה – אשה שגורה לא תלך לבית אביה, כגון שאמרה לבעלה: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם אלך לבית אבי", שבכגון זה יכול הבעל להפר את נדרה, והוא לא הפר לה את הנדר; בזמן שהיא עמה בעיר – אם אביה דר באותה העיר, שרגילה היא לבקר בביתו תכופות, חדש אחד – אם אביה דר נדרה שלא תלך עד חודש, יקום – אותה ולא יגרשנה, שנים – שני חדשים, כלומר שגורה יתיר על חודש אחד, יוציא ויתן כתובה – ללא כל שהות. והוא הדין אם נדרה סתם, שלא נתנה קיצבה לנדרה (כדעת שמואל בגמרא, שהבאנו לעיל במשנה א ופרוקו); ובזמן שהיא בעיר אחרת – ואם אביה דר בעיר אחרת, שדרך הבת לבקר בבית אביה בימי החגים, רגל אחד – אם נדרה שלא תלך לבית אביה רגל אחד, יקום – אותה בעלה ולא יגרשנה, שלשה – ואם נדרה שלא תלך שלושה רגלים, יוציא ויתן כתובה – בגמרא מבואר, שהסיפא מדברת באשת כהן, וכדעת רבי יהודה שמחלק בין ישראל לכהנת (כמבואר לעיל משנה א), וכך נישנית משנתנו: רגל אחד – יקום, שנים – יוציא ויתן כתובה; ובהנחת – שניים יקום, שלושה – יוציא ויתן כתובה.

יש מפרשים משנתנו כמשמעה, שהבעל הדיר את אשתו שלא תלך לבית אביה, וכגון שאמר לאשתו: "תיאסר הנאת תשמישך עלי אם תלכי לבית אבי", שבכגון זה חל הנדר. ואמנם משנתנו מתפרשת כפשוטה גם לדעת רב וגם לדעת שמואל (שהבאנו לעיל במשנה א), אלא שלדעת רב, יש לבארה דווקא במפרש לכמה זמן הוא מדירה, שהרי אם הדירה סתם, הדין הוא לדעת רב שיוציא מיד ויתן כתובה. והנה ששינוי: בזמן שהיא עמה בעיר, חודש אחד – אם הדירה לחודש אחד, יקום אותה, שנים – כלומר שהדירה יתיר על חודש אחד, יוציא ויתן כתובה לאלתר. ובזמן שהיא בעיר אחרת, רגל אחד – אם הדירה רגל אחד, יקום אותה, ואם הדירה לשני רגלים – יוציא ויתן כתובה ולדעת שמואל מתפרשת המשנה אף בסתם, היינו אפילו הדירה סתם ולא פירש לכמה זמן, וכך באור המשנה: בזמן שהיא עמה בעיר, עד חודש אחד – יקום אותה, שנים – כלומר משכנס החודש השני, ועדיין נדרו קיים, יוציא ויתן כתובה. וכן בסיפא (המאירי): תוספות ר"ד: שיטה מקובצת.

באור משנה ה

משנתנו מוסיפה ללמד (לדעת שמואל) באשה שגורה ובעלה קיים לה את הנדר;

וּמְשַׁמְשֵׁתוּ נְדָה, וְלֹא קוֹצֵה לָהּ חֵלֶה, וְנִדְרָת וְאֵינָה מְקַיֶּמֶת. וְאִיזוּהִי דַת יְהוּדִית? יוֹצֵאָה וְרֵאשָׁה פְרוּעַ, וְטוּוֹה בְשֵׁיק, וּמְדַבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם. אָבָא שְׂאוּל אָמַר: אַף הַמְקַלְלֵת יוֹלְדוּי פְּנֵינוּ. רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: אַף הַקּוֹלְגִית; וְאִיזוּ הִיא קוֹלְגִית? לְכַשְׁהִיא מְדַבֶּרֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָה וּשְׂכִינָה שׁוֹמְעִין קוֹלָהּ.
ז הַמְקַדֵּשׁ אֶת הָאִשָּׁה עַל מְנַת שְׂאִין עָלֶיהָ נְדָרִים, וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת. כְּנָסָה סְתָם וְנִמְצְאוּ עָלֶיהָ נְדָרִים – תִּצָּא שְׂלֵא בְּכַתְּבָהּ. עַל מְנַת שְׂאִין בְּהַ מוּמִין, וְנִמְצְאוּ בְּהַ מוּמִין – אֵינָה מְקַדֶּשֶׁת. כְּנָסָה סְתָם וְנִמְצְאוּ בְּהַ מוּמִין – תִּצָּא שְׂלֵא בְּכַתְּבָהּ. כָּל הַמוּמִין הַפּוֹסְלִין בְּכֹהֲנִים – פּוֹסְלִין בְּנָשִׁים.

פירוש ברטנורא

נדה. כגון שהוחזקה נדה בשכנותיה שראוה לובשת בגדי נדות ולבעלה אמרה מהורה אני: ולא קוצה לה חלה. דאמרה ליה פלוני תקן לי את העיסה ואול שיליה ואשתכח שקרא: וטווח בשוק. ומראה ורועותיה לבני אדם: ומדברת עם בני אדם. משחקת עם הבחורים: ומקללת יולדיו בפניו. מקללת ומחרפת אבי בעלה בפני בעלה: הקולגית. תובעת תשמיש בקול רם עד ששכנותיה שומעות אותה. וכל הני צריכות עדים והתראה להפסידן כתובתן. ואין להן לא כתובה ולא תוספת ואינן נוטלות אלא בלאותיהן הקיימים בלבד:
ז שאין עליה נדרים ונמצאו עליה נדרים. באלו נדרים אמרו, שלא תאכל בשר ולא תשתה יין ולא תתקטט בכגדי צבעונים. אבל בשאר נדרים מקדשת: כל המומין הפוסלין בכהנים. בכבורות קא מני לה. והוסיפו עליהן בנשים, זיעה. וריח הפה או ריח רע במקום אחר בגופה. ושומא שיש בה שער, בין קמנה בין גדולה כשהיא כנגד פניה, וכגון שהיא תחת כפה שבראשה דוימנין מתחואי ווימנין דלא מתחואי, שאם היא במקום הגמולה תמיד הרי ראה ונתפיים, ואם השומא אין בה שער אינה מום עד שתהא גדולה כאיסר. וקולה עבה ומשונה מקול שאר הנשים. ונשכה כלב ונעשה במקום הנשיכה צלקת, כלומר כוין כמו מכות אש. ורדיה גסים מחבורותיה מפה. ושרדיה רחוקים זה מזה עד שיש מפה בין דר לדר. אלו מומין בנשים, ואע"פ שאינה מומין בכהנים:

משניות מבוארות – קהתי

וְלֹא קוֹצֵה לָהּ חֵלֶה – ואינה מפרישה חלה מן העיסה (עיינו במדבר טו, כ), ומאכילה ממנה את בעלה. ואף בזו מבואר בגמרא, כגון שאמרה לבעלה: פלוני תיקן לי את העיסה, ואכל על פיה, ואחר כך הלך ושאל את פלוני ונמצא ששיקרה לו; וְנִדְרָת וְאֵינָה מְקַיֶּמֶת – שבעות זה בניס מתים, כמו שנאמר (קוהלת ה, ח): "אל תתן את פיך לחטיא את בררך... למה יקצוף הארזים על קולך וחבל את מעשה ידיך" – איזה הם מעשי ידיו של אדם? הווי אומר: בניו ובנותיו (גמרא כתובות עב, א). וְאִיזוּהִי דַת יְהוּדִית – איוויה העוברת על דת יהודית? יוֹצֵאָה – לשוק, וְרֵאשָׁה פְרוּעַ – בגמרא שואלים: והרי ראשה פרוע עבירה מן התורה היא, שנאמר בסוטה (במדבר ה, יח): "ופרע את ראש האשה" ותנא דבי רבי ישמעאל: אזהרה מאכן לבנות ישראל שלא יצאו בפירוע הראש? ומתריצים, שמשנתנו מדברת אמנם באשה שמכסה שער ראשה, באופן שאינה עוברת על דת משה, אלא שכפי שנוהגות בנות ישראל, אין כיוסי שער ראשה מספיק כדי לצאת לשוק, ונמצאת עוברת על דת יהודית; וְנִמְצְאוּ בְשֵׁיק – ונהגת תוך מלאכתה שלא בצניעות; וּמְדַבֶּרֶת עִם כָּל אָדָם – בגמרא מבואר, שהיא משחקת עם בחורים (כתובות עב, ב). ויש מפרשים, שאין כוונת הגמרא שמשחקת ממש, אלא מטיילת ומדברת עמהם דברי בטלה (הריטב"א). אָבָא שְׂאוּל אָמַר: אַף הַמְקַלְלֵת יוֹלְדוּי פְּנֵינוּ – מקללת את אבותיו של בעלה בפניו. רַבִּי טַרְפוֹן אָמַר: אַף הַקּוֹלְגִית – היא בכלל העוברת על דת יהודית, והיא יוצאת שלא בכתובה. וְאִיזוּ הִיא קוֹלְגִית? לְכַשְׁהִיא מְדַבֶּרֶת בְּתוֹךְ בֵּיתָה וּשְׂכִינָה שׁוֹמְעִין קוֹלָהּ – בגמרא מבואר, שמשמעת קולה על עסקי תשמיש (כשמדבר עמה על עסקי עונה היא מריבה עמו ומשמעת לשכנים, והוא בוש בדבר – וט"י).

ב א ו ר מ ש נ ה ז

משנתנו שנויה כולה גם במסכת קידושין (ב, ה), אלא שכאן באה היא בעיקר, כהמשך לשנה הקודמת, ללמד דיני נשים היוצאות בלא כתובה; והרי היא באה להשמיענו, שאשה שנישאה ונתברר לבעל עליה נדרים או שיש בה מומים, תצא שלא בכתובה.

עין יעקב - מסכת ברכות

רש"י

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

בהרי פלניתא דאתיא למחר. לקבורה: אלמא ידעי. מה שעושין שידעה זו שזו גוססת ונטויה למות: דלמא דומה. מלאך שהוא ממונה על המתים קדים ומכריז להו עכשיו יבא פלוני אבל שאר דברי החיים אינם יודעים: בעינא אבא. מבקש אני את אבא כך היה שמו: א"ל. המתים נגלו לו כאילו הם חוץ מקבריהם ויושבים בעגולה: חזייה. שמואל ללוי חברו שהיה יושב חוץ לשיבה של שאר מתים: כל בי הנך שני. מספר השנים שלא נכנסת בשיבתו של רבי אפס במסכת כתובות בפרק הנושא את האשה (דף קג:): חזייה. שמואל לאבוא דקא בכי וחיד: דלעגל אתית. במהרה תקבר:

דף יט עמוד א. תא שמוע ראיא אחרת לכך שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, דזעירי הנה מפקיד זוני נבי אושפזיבתיה - היה מפקיד את מעותיו אצל בעלת האכסניא שבה התאכסן, עד דאתי ואזיל לבי רב - עד שהלך וחזר מבית המדרש, שכיבה - מתה אותה אשה ולא ידע היכן המעות. אול בתרה לחצר מות - הלך אחריה לבית הקברות. אמר לה, זוני היבא - מעותי היכן הן. אמרה ליה, זיל שקלינחו מתותי (ב)צנורא דרשא ברוך פלן - לך טול אותן מתחת חור פתח הבית [דהיינו החור שציר דלת הבית סובב בן שבמקום פלוני, ואימא לה לאימא - ועוד אבקשך שתאמר לאמי, שתשדר לי מסרקאי ונובתאי דבוחלא ביהרי פלניתא דאתיא למחר - שתשלח לי את המסרק שלי ואת השופרת של הכחול שלי, עם פלונית הבאה מחר לקבורה.

אומרת הגמרא: אלמא ידעי - מוכח שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, שידעה שאותה פלונית גוססת ותמות מחר. דוחה הגמרא: [דלמא] דומה קדים ומכריז להו - שמה דומה, שהוא המלאך הממונה על המתים, מקדים

ומכריז לפניהם כי עתה יבוא פלוני, ולכן ידעה זאת, אבל שאר הדברים הנעשים בין החיים אכן אינם יודעים. תא שמוע ראיא אחרת שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, דאבוה דשמואל הוו קא מפקדי גביה זוני דיתמי - אביו של שמואל היו מפקידים אצלו מעות של יתומים, פי נח נפשיה לא הנה שמואל גביה - וכשנפטר לא היה שמואל אצלו, ולא שמע מאביו דבר לגבי מעות אלו היכן הן, ועל כן לא ידע להחזירן לבעליהן. כיון שכך, הוו קא קרו ליה בר אביל זוני דיתמי - היו מכנים את שמואל, 'בן של האוכל מעות יתומים'. נצטער שמואל, ואזיל אבתריה לחצר מות - הלך אחרי אביו לבית הקברות. בבואו לשם, נגלו לו המתים כאילו הם מחוץ לקבריהם ויושבים בעיגול. אמר להו שמואל, בעינא אבא - אני רוצה את אבא. אמרו ליה, אבא טובא איבא הבא - הרבה יש כאן ששם אבא. אמר להו, בעינא אבא בר אבא - אני רוצה את אבא בנו של אבא. אמרו ליה, אבא בר אבא נמי טובא איבא הבא - יש כאן גם הרבה ששם אבא ושם אביהם אבא. אמר להו, בעינא אבא בר אבא אבוה דשמואל - אני רוצה את אבא בנו של אבא שמואל, היבא - היכן הוא. אמרו ליה, סליק למתיבתא דרקיעא - עלה לשיבה של מעלה. אדהכי חזייה ללוי דיתבי אפראי - בינתיים ראה שמואל את לוי חברו שהיה יושב מחוץ לעיגול שבו ישבו שאר המתים, אמר ליה שמואל ללוי, אמאי יתבת אפראי - מדוע אתה יושב בחוץ ואינך יושב בעיגול עם כולם, ומאי מעמא לא סלקת - ומה הטעם שלא עלית לשיבה של מעלה. אמר ליה לוי לשמואל, דאמרי [שאמרו] לו, כל פי הנך שני דלא סליקת למתיבתא דרפי אפס ואחלישתיה לדעתיה - כפי מספר השנים שלא נכנסת לשיבתו של רבי אפס והחלשת את דעתו, לא מעיילינן לך למתיבתא דרקיעא - לא נכנסים אותך לשיבה של מעלה. אדהכי והכי אתא אבוה - בינתיים בא אביו של שמואל משיבה של מעלה, חזייה דתהו קא פבי ואחיה - ראה שמואל שאביו בוכה וצוחק. אמר ליה שמואל לאביו, מאי מעמא קא פבית - מדוע אתה בוכה. אמר ליה אביו, דלעגל קא אתית - מפני שבקרוב תבוא אלינו. שאל אותו עוד, ומאי מעמא אחיבת - ומדוע חייכת ושמתח. השיב לו אביו, דחשיבת פהאי עלמא טובא - מפני שחשוב אתה מאוד בין החיים. אמר ליה שמואל, אי חשיבנא נעילות ללוי - אם חשוב

ביאור עם "שפה ברורה - עוז והדר"

רש"י

באמתא דרחימא. כל בנין מושב הרחיים קרוי אמת הרחיים: **אלמא** ידעני. מי חשוב בין החיים: **זאת הארץ**. במיתת משה כתיב: **ואי ס"ד דלא ידעני**. אין מבינין כלום אלא צערא דגופא: **המספר אחר המת**. בגנותו של מת אחר מיתתו: **קניא מטללא**. קנה גדול וכבד נפל מן הגג: **טללא**. גג: **ארנקא** רמוחיה. כיס שהמוח מונח בו:

אני יכניסו את לוי בזכותי. **ועיילוהו ללוי** - ואכן הכניסו את לוי לשיבה של מעלה. **אמר ליה** שמואל לאביו, **זונו דיתמי תיבא** - היכן מונחות מעות היתומים שהופקדו אצלך. **אמר ליה** אביו, **ויל שקלינהו באמתא דרחימא** - לך טול אותן ממושב הרחיים, **עילאי ותתאי דיין** - המעות העליונות והתחתונות הן שלנו, **ומיצעי דיתמי** - והמעות האמצעיות הן של היתומים. **אמר ליה** שמואל לאביו, **מאי מעמא עבדת הבי** - מה הטעם שעשית כן, להניח את מעות היתומים באמצע בלבד. **אמר ליה** אביו, **משום שסברתי שאי גנובי גנובי מונבו מדיין** - שאם יבואו גנבים, יגנבו מהמעות שלנו המונחות למעלה, **ואי אכלה ארעא אכלה מדיין** - ואם תאכל הקרקע את המעות, תאכל את המעות שלנו הנמצאות למטה, ובין כך ובין כך לא יפסדו היתומים.

מסיימת הגמרא: **אלמא דידיעי** - מוכח שהמתים יודעים את הנעשה בין החיים, שהרי ידע אביו שמואל שבנו חשוב בין החיים. דוחה הגמרא: **דילמא שאני שמואל** - שמה שונה שמואל, **בין דחשיב קדמי ומכריזי** - כיון שחשוב הוא הקדימו והכריזו לפני מותו **פנו מקום**, ולכן ידע אביו שהוא חשוב בין החיים.

לעיל (ע"א) הובאה דעת רבי יונתן שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין החיים. הגמרא מוכיחה שרבי יונתן חזר בו מדבריו אלו. אומרת הגמרא: **ואף רבי יונתן דרר ביה** - חזר בו ממה שאמר שהמתים אינם יודעים מהנעשה בעולם, **דאמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן, מנין למתים שהם מספרים** [מדברים] **זה עם זה, שנאמר** (דברים לד ד) **בענין מיתת משה, 'ויאמר ה' אליו, זאת הארץ אשר נשבעתי לאברהם וליצחק ולאמר, מאי [מהי הכוונה] 'לאמר', אלא כך אמר תקדוש ברוך הוא למשה, לך אמור להם לאברהם וליצחק וליעקב, שבועה שנשבעתי לכם שאתן את ארץ ישראל לורעכם, כבר קיימתיה לבניכם**.

אומרת הגמרא: **ואי סלקא דעתך** - ואם עולה על דעתך לומר **דלא ידעי** - שהמתים אינם יודעים מהנעשה בין החיים, **כי אמר להו מאי הוי** - מה היא התועלת בכך שיאמר להם זאת, וכיצד פירש כך רבי יונתן את הפסוק. על כרחך שחזר בו רבי יונתן, ואף הוא סובר שהמתים יודעים מהנעשה בין החיים.

שואלת הגמרא: **אלא מאי דידיעי** - אלא מה תאמר שאכן הם יודעים מה נעשה בין החיים, אם כן **למה ליה למימר להו** - למה לו למשה לומר להם שבניהם כבשו את הארץ, אחר שהדבר כבר ידוע להם. משיבה הגמרא: מה שאמר הקב"ה למשה שילך ויאמר להם, היה זה כדי **לאחזוקי ליה טיבותא** [שיחזיקו לו טובה] **למשה על הודעה זו**. הגמרא דנה עוד בענין ידיעת המתים מהנעשה בין החיים: **אמר רבי יצחק, כל המספר דברי גנאי אחרי המת, כאלו מספר אחרי האבן, שאין בכך כלום. איבא דאמרי** - יש שאמרו שטעם הדבר הוא משום **דלא ידעי** - שאין המתים יודעים מדבריו ולכך אין משמעות לדבריו, **ואיבא דאמרי** - ויש שאמרו **דידיעי** - שאמנם הם יודעים מדבריו, ומכל מקום **לא איכפת להו** [להם] בכך ועל כן כאילו אין זה כלום.

מקשה הגמרא: **איני** - האם אכן כך הוא, שאין המתים יודעים שמספרים אחריהם או שלא איכפת להם בכך, **והא [והרי] אמר רב פפא, חד אישתעי מילתא בתריה דמר שמואל** - אחד דיבר בגנותו של מר שמואל אחרי מותו, **ונפל קניא מטללא** - ונפל קנה גדול וכבד מהגג, **ובנעא לארנקא דמוחיה** - ובקע את הכיס שהמוח נמצא בו. הרי שהמת יודע שמספרים אחריו והוא מקפיד על כך, ועל כן נעש אותו אדם על שדיבר בגנותו של שמואל. מתרצת הגמרא: **שאני צורבא מרבנן** - שונה תלמיד חכם, **דקודשא בריך הוא תבע ביקריה** - שהקדוש ברוך הוא תובע את כבודו, ומעניש את המספר בגנותו אף שהמת עצמו אינו יודע בכך או שלא איכפת לו מדברי אותו אדם.

41 אותם על ד' על ד'. וכן מי שגנב ליקח - לקנות בית וליקח - לישא
 42 אשה בארץ ישראל, אין מחייבין אותו ליקח מיד, אלא ימתין עד
 43 שימצא את האשה ההוגנת לו. ומעשה באשה אלמנה אחת, שהיה
 44 בנה מיצר - מציק לה, וקפצה ונשבעה שכל מי שיבא לבקש
 45 שאנשא לו, איני מחייבתו ריקם, אלא אנשא לו, וקפצו עליה בני
 46 אדם שאינן מהוגנין לישא אותה, וכשבא הדבר אצל חכמים, אמרו,
 47 שאין שבועתה מחייבתה להינשא להם, משום שלא נתבוננה זו
 48 אלא להגן לה.
 49 הברייתא מבארת ענין דומה: כשם שאמרו שאין מגדלין בהמה דקה
 50 בארץ ישראל, כך אמרו שאין מגדלין חיה דקה כגון צבי ושועל
 51 בארץ ישראל, מאותו הטעם. רבי ישמעאל אומר, אבל מגדלין
 52 כלבים בפרוץ - קטנים ונמוכים, וחתולים, וקופין, וחולדות כנאים,
 53 מפני שעשויים הם לנכר - לפנות את הבית מן העכברים.
 54 מבררת הגמרא: מאי 'חולדות כנאים'. אמר רב יהודה, 'שרצא
 55 וצא', ואיכא דאמרי - ויש אומרים 'שרצא חוץ'. ונקראת
 56 'חרצא' משום דקמיני שקיה - ששוקיה דקים וחרציה ניכרים
 57 ביניהם. ונקראת 'חולדת כנאים' משום דעניא בני וורדיני -
 58 שרועה בין אילני הסנה. ומאי 'שרצא', משום דמתתאי שקיה -
 59 ששוקיה נמוכים והיא שורצת על הארץ.
 60 הגמרא מבארת שגידול בהמה דקה אסור אף בבבל: אמר רב
 61 יהודה אמר רב, עשינו עצמנו כבבל בארץ ישראל לגבי גידול בהמה
 62 דקה, משום שסתם שדות בבבל הן של ישראל. אמר ליה רב אדא
 63 בר אהבה לרב הונא, דידך מאי - מדוע אתה מגדל את בהמתך
 64 הדקה. אמר ליה רב הונא, דידן קא מינטרא להו - את בהמתינו
 65 שומרת חובה אשתי שלא תזק לשדות. אמר ליה - קיללו רב אדא
 66 בר אהבה, חובה תקפרינהו לבנה - תקבור את בניה, משום שאתה
 67 סומך עליה שתשמור על הבהמה אף שאינה יכולה לשמור. ואכן,
 68 בולה שניה - כל שנתיו דרב אדא בר אהבה לא אקניו ורעא לרב
 69 הונא - לא נתקיימו לרב הונא בנים מחובה.
 70 הגמרא מביאה לשון אחרת במאמר זה: איכא דאמרי, אמר רב
 71 הונא אמר רב, עשינו עצמנו כבבל בארץ ישראל לגבי גידול בהמה
 72 דקה, מפי אתא רב לבבל - מעת שבא רב לבבל, שכיון שיד שם
 73 את ישיבתו, נתרבו המתישבים שם מישראל, וסתם שדות הן של
 74 ישראל.
 75 הגמרא מביאה מעשה הקשור לדין האמור: רב ושמואל ורב אפי
 76 איקלעו לבי שבוע תנן - נקלעו לבית שבו נערכה ברית מילה,
 77 ואמרי לה - ויש אומרים שנקלעו לבי ישוע תנן - לבית שבו נערך
 78 משתה לכבוד פדיון הבן, רב לא עייל קמיה דשמואל - רב לא רצה
 79 להיכנס לבית קודם שמואל,

1 והתפכה המתפרנס ממכירת בהמות ביום השוק, לזקת בהמות דקות
 2 ושוחט אותן מיד, או לזקת ושוהה - ומשהה אותן כדי לשוחטן עד
 3 שלשים יום לקנייתן, ובלבד שלא ישעה את הענינה - המאוחרת
 4 שבהן, שלקחה סמוך ליום השוק, עד מלאת שלשים יום לקנייתה:
 5 הגמרא מביאה את דעת רבן גמליאל בענין זה: שאלו תלמידיו את
 6 רבן גמליאל, טבח המתפרנס ממכירת בהמות, או כל אדם קודם
 7 ההגלה מהו - האם מותר לו לגדל בהמות דקות. אמר להן, מותר.
 8 מקשה הגמרא: והתנן שאין מגדלין בהמה דקה בארץ ישראל.
 9 מבארת הגמרא: אלא הכי קא בעו מיניה - כך שאלו אותן, מהו -
 10 האם מותר לטבח או לעולה לרגל לשחות אצלו בהמות דקות,
 11 ואמר להן, מותר, ובלבד שלא תצא מביתו ותרעה בעדה, כדי שלא
 12 תפסיד שדות אחרים, אלא קושרה בביתו ככרעי המטה.
 13 הגמרא מביאה ברייתא בענין גידול בהמה דקה: תנו רבנן, מעשה
 14 בקסיד אחד, שהיה נוגח - צועק מכאב לבו, ולא היה יכול להשיב
 15 את רוחו, ושאלו לרופאים ברפואתו ואמרו שאין לו תקנה עד שיזנב
 16 חלב רותח מעז משחרית לשחרית - בכל בוקר, והביאו לו עז וקשרו
 17 לו אותה ככרעי המטה, והיה יזנב ממנה משחרית לשחרית. לזמם
 18 נכנסו חביריו לבקר, כיון שראו אותה העז קשורה ככרעי המטה,
 19 חירו לאחוריהם ואמרו, לסמים מוויזין, דהיינו העז, שהיא בהמה
 20 דקה הרועה בשדות אחרים וגוזלת את הרבים, נמצא בביתו של
 21 זה, וכי יתכן שאנו ננכסין אצלו לבקרו. לאחר מכן ישבו ובידקו
 22 במעשיו של אותו חסיד, ולא מצאו בו עוונות אלא אותו עזן של
 23 אותה העז. ואף הוא כשעת מיתתו אמר, יודע אני שאין בי כלל עזן,
 24 אלא עזן אותה העז, שעברתי על דברי חברי.
 25 הגמרא מביאה את עונש העובר על איסור זה: אמר רבי ישמעאל,
 26 מפעלי פתים - מן האנשים החשובים שבגליל העליון, היו אנשי בית
 27 אבא, ומפני מה חרבו, מפני שהיו מרעין בהמה דקה בחורשין -
 28 ליערות, והיו דנין דיני ממונות פתויד מומחה. ואף על פי שהיו להם
 29 חורשים סמוך לבתיהם, ומותר לגדל בהמה דקה ביערות שבארץ
 30 ישראל, נענשו משום ששדו קמנה של אחרים היתה בין היערות,
 31 והיו מעבירין את הבהמות בדרך עליה, והיתה מפסידה את הזרעים
 32 שבה.
 33 הגמרא מביאה ברייתא בענין מי שעבר על איסור זה ורוצה לתקן
 34 מעשיו, וכן באיסורים נוספים: תנו רבנן, רועה שגידל בהמות דקות
 35 שלו בארץ ישראל, ועשה תשובה והוא צריך למוכרן לתושבי חוץ
 36 לארץ, אין מחייבין אותו למכור את כולן מיד, אלא מוכר על ד' על
 37 ד' - מעט מעט, כדי שלא יפסיד, שאם יראו אנשים שהוא דחוק
 38 למוכרן, לא ירצו לקנות ממנו אלא בנחות משויין. וכן נר, שנפלו
 39 לו כלבים וחוירים פירושתו מאביו הגוי, ואסור לגדלן, אין מחייבין
 40 אותו למכור את כולם לגוי מיד, כדי שלא יפסיד בכך, אלא מוכר

אגרות קודש

[כ' טבת, תשס"ו]

במענה על מכתבו... אודות חיפוש שידוך מתאים בשבילו, מובן שבוה צריך לעבוד במרץ
 הדרוש, וכמרו"ל כמו שמחזר אחרי אבדתו,
 ויה"ר שיקוים בו בקרוב, וברכך ה"א בכל אשר תעשה. ויברכו השקיעו, ובקרוב יסתדר
 בטוב לפניו בגשמיות וברוחניות גם יחד.

1 והתפאח לוקח ושוהה. פי' בקונטרס עד יום השוק ובלבד שלא ישהה העגונה בשבתם
 2 שלשים יום אותה שלקח באחרונה לא ישלים לה שלשים יום אחר השוק וקשה
 3 דבתוספתא (פ"ח) גרס יותר מל' יום וא"כ לפי התוספתא יוכל להשוות אחר יום השוק
 4 ועוד קשה דלעיל בג' רגל קרי לה אחרונה והבא קרי לה עגונה ועוד שלא הזכיר התנא
 5 יום השוק כלל ונראה לר"י לפי שהתבאר רגל
 6 לנקות כמה בהמות ביחד ומוחרת אותה להשוות ובלבד
 7 שאפי' העגונה שבתן אוקרה שנשארה יחידה
 8 אחר חברותיה שלא ישהה יותר מל' יום אף על
 9 פי' שהיא יחידה ומיהו בכל הספרים גרסין
 10 שלשים יום ולא גרסין יותר.

11 מהו להשוות קבע מנייה. איל ניל דפליגי רבנן
 12 עליה ר"ג כדפי' בקונטרס דמיהו להשוות
 13 קודם הרגל קבעי מנייה ואמר להן מותר ולא
 14 דוקא נקט קושרה אלא אורחא דמלתא נקט
 15 שרפן הנה לקשור בהמה דקה לכרעי המטה
 16 כדאמר באלו טרפות (חולין דף נ"ד) חבל היוצא
 17 מן המטה עד תפעה טפחים סהור ופירש שם
 18 בקונטרס שבכר הוא ראוי לקשור בהמה דקה
 19 בכרעי המטה כדכתי' אסרו חג בעבותים עד
 20 קרנות המזבח שהיו קושרין הנקבות בכרעי
 21 המטה עד שביאורו לקרנות המזבח אי נמי נקט
 22 קשרו לאשמועין דאפילו בקשורים אסור לגדל
 23 כיא לתשבות ובתוספתא (פ"ח) נמי משמע דאף
 24 קודם הרגל לא שרי להשוות אלא בבית דהכי
 25 תקני כדכתי' אכל מגדלים קודם הרגל ל' יום
 26 ולא שהתא יוצאה ורועה בשוק אלא קושרה
 27 בכרעי המטה שאילו לר"ג כו':

28 דקמיני שקיה. פי' שוקו דקו ולחכי נקרא
 29 חרצא שהרצין ניגר בין השוקים
 30 מתוך שהן דקים ונראין גבוהים ומשום הכי תנן
 31 בפ"א דאילנות חולדות הנקאים רבי יוסי אומר
 32 ב"ש מטמא בנות במשא וכע"ד נהגו במתוך
 33 שרגליה גבוהים ודקים מספיק להן שפא לאו
 34 היינו חולדה וקרא ויש לה תורת נבילה או שמא
 35 היינו היא ויש לה תורת שרץ והאי דמסיים ומאי
 36 שרצא דמתתאי שקיה ח"ק ומאי שרצא חולדה
 37 דכתיב בקרא שאין ספק דמתתאי שקיה שהי'
 38 רגליה קצרות ושורצת על הארץ וכן נראה לר"ת:
 39 חזקה תקבירנה לבנה. פ"ח בתמיה וכו' דרבה
 40 לקביר גניה שאין עסקת לגדול אלא
 41 עסקת לגדול צאן והוי כשנגה היצאת מלפני
 42 השלט ומיהו בפרק שני גזירים (נויר דף נ"ו ושם)
 43 גבי הקפת הראש אין שייך לפרש כן דאמר ליה
 44 רב אדא בר אבהו לרב הונא לדידך מאן מקיף
 45 להו אמר ליה חובה א"ל חובה תקבירנה לבנה
 46 ואין שייך לפרש שם אלא לשון קללה אי נמי
 47 לומר אין יראה שתעגש בקבורת בגייה.
 48 מכי אתא רב לבבל. פי' בקונטרס והיו מתושבין
 49 שם מפני ושיבתו והיו רוב שדומיין
 50 מישראל וכענין זה פי' בפרק קמא דגיטין (דף ו'
 51 ושם) עשינו עצמנו כבבל פארץ ישראל לגיטין
 52 אבל כבל לא והלא דמטנייתו נשנו קודם דאתא רב לבבל והורדה לנו שמימות וכןהו וקחש והמסגר שגלו לבבל דינה להיות פארץ ישראל לגיטין
 53 שקבאיין לשמה וכן פאן לענין בהמה דקה שיש שם רוב ישראל וכן יש גריש בכל מקריבין (עירובין דף כ"ח).
 54 לבי ישוע הבן. פי' פרוין הבן וכן הערוך וקשה דאפי' דמתרגמינן פרוין פורקן מימ אין שייך לשון ישועה ור"ת פי' שגולד שם בן ועל שם שגולד' נושע ונמלט ממעי אמו כדכתיב והמליטה
 55 בך (ישעיהו סו) נקט לשון ישועה והיו רגילין לעשות סעודה

1 והתפאח. המקבץ את בהמות ליום השוק. לוקח ושוהה או לוקח ושוהה. עד יום השוק
 2 שלשים יום למקחה: ובלבד שלא ישהה את העגונה. המאחרת למקחו שלקח סמוך לעת
 3 השוק לא ישהה אותה לאחר יום השוק להשלים שלשים יום למקחה. העגונה. מאחרת
 4 כמו הלהן תעגנה (רות א) מאחרתה מלהנשא: אלא קושרה. ורבנן פליגי עליה דרבן
 5 גמליאל: גזית. פליד"א צועק מפני כאב הלב
 6 לא היה יכול להשיב רוחו: לסטים מוויין. רועה
 7 בשדות אחרים וגזול את הרבים: שהיו מרעין.
 8 בהמה דקה שלקח בחורשין ואפי' שהיו חורשין
 9 סמוך לבתיהם. ולא היו רועין בשדות אחרים
 10 ומשום חורשין ליבא גזל דאמר לעיל אכל
 11 מגדלין בחורשין ולקמן (דף פ"א) נמי בתקנת
 12 יהושע תיקן שלא יקפיד בעל היער על כך אפי'
 13 הכי נעשו מפני שפדה קטנה היתה בניניה ושל
 14 אחרים היתה: רועה. בהמות שלה שעשה
 15 תשובה. שלא לגדל בהמה דקה עד: כלבים
 16 וזוירים. תנן במתניתין דאסור לגדלן: מיה דקה.
 17 צבאים ושוטליין. כלבים בופריים. קטנים ונסיים
 18 הם ל"א כלבים גדולים של ציידים ואין מוויין:
 19 חולדות סנאין. גדילות סנה: לנקר את הבית
 20 מן העקבים: ורודני. סנה דקמיני. דקים
 21 דמתתאי שקיה. שוקיה וצוין: כבבל פארץ
 22 ישראל. שמום גלות וקנה רבו של תלמידים
 23 ונתנישבו שם בשבוע קבוע: דידך מאי. הלא יש
 24 לך בהמה דקה: חובה. שם אשתו תקבירנה
 25 לבנה. שאתה סומך עליה והיא אינה יכולה
 26 לשמור: מכי אתא רב לבבל. רבו מתיישבין שם
 27 מפני ושיבתו לישנא אחריןא הוא בא ולמדנו
 28 להודו בכך שראש שם רוב ישראל וישוב קבוע:
 29 שבעו הבן. ברית מילה על שם שעברו עליו
 30 שבעה ימים: ישוע הבן. משהו שעושיין לפריו
 31 הבן בכור ישוע מתרגמינן פורקן כמו פרוין: רב
 32 לא עייל קמיה דשמואל. טעמא אמרין לקמן:
 33 שמואל

24 מחייבין אותו ליקח מיד עד שימצא את ההגונה לו ומעשה באשה אחת שהיה בנה מיצר
 25 לה וקפצה ונשבעה כל מי שיבא איני מחזירתי וקפצו עליה בני אדם שאינו מהגונין וכשפא
 26 הדבר אצל חכמים אמרו לא נתפוננה זו אלא להגון לה כשם שאמרו אין מגדלין בהמה
 27 דקה פך אמרו אין מגדלין תיה דקה ר' ישמעאל אומר מגדלין פלבים בופרין וחתולים וקופין
 28 וחולדות סנאים מפני שעשויים לנקר את הבית מאי חולדות סנאים אמר רב יהודה שרצא
 29 הרצא ואיפא דאמרי חרוא דקמיני שקיה ורעא בני ורודני ומאי שרצא דמתתאי שקיה אמר
 30 רב יהודה אמר רב עשינו עצמנו כבבל פארץ ישראל לבהמה דקה א"ל רב אדא בר אבהו
 31 לרב הונא דידך מאי א"ל דידן קא מונפרא להו חובה א"ל חובה תקבירנהו לבנה פולה
 32 שניה דרב אדא בר אבהו לא אקיים ורעא לרב הונא מחובה איפא דאמרי אמר רב הונא
 33 אמר רב עשינו עצמנו כבבל פארץ ישראל לבהמה דקה מכי אתא רב לבבל רב ושמואל
 34 ורב אסי איקלעו לבי שבועה תנן ואמרי לה לבי ישוע הבן רב לא עייל קמיה דשמואל
 שמואל

נִפְקַח רב ודרש. לא עתה על זה המעשה תימן דהא פריך עלה מבחרינן אלא דרש דמקודם נתקן:
מוֹתֵר להורגו ואסור לקיימו. והא דאמר ר'ל בפ"ק דסנהדרין (דף טו: ושם) גבי ארי וגמר דוב וזאב וברדלס וגו' דאפי' ר'א דאמר כל הקודם להורגו וזה היינו דוקא

שמואל לא עייל קמיה דרב אפי' שהיה גדול ממנו ורב אפי' תלמיד של רב הנה: **מאן** נתת. מי יתאחר מבחויז וזבא אחרונה יחיד: **נתת** שמואל. בחויז וזבאו רב ורב אפי' רב ואח"כ תלמידו: **מלתא בעלמא** הוא דעבר לשמואל. שמואל קטן שבבויז היה וזה שאין רב נכנס לפניו טיבותא וקרא הוא דקא עבר ליה משום מעשה דלטייה לשמואל בשמנה

בשמייתו אכל לא הניחו לא היינו בקשורין בשלשלת שכן דרך לגדלו והכא בתחיל שאין קשורה א"כ מהנהו רגילים בני אדם להזהר ולא אתי לדי היזק אכל מחתול אין נהרין שאין יודעים אם היא בר אומקא או בר חזיקא שאין מכירים באבותיהם:

שמואל לא עייל קמיה דרב אפי' רב אפי' לא עייל קמיה דרב אמרי מאן נתת נתת שמואל וניתי רב ורב אפי' ונתת רב או רב אפי' רב מילתא בעלמא הוא דעבר ליה לשמואל משום ההוא מעשה דלטייה אדבריה רב עליה אדהכי והכי אתא שונרא קמיה לידא דינוקא נפק רב ודרש חתול מותר להורגו ואסור לקיימו ואין בו משום גזל ואין בו משום השב אבדה לבעלים וכו' דאמרת מותר להורגו מאי ניהו תו אסור לקיימו מהו דתימא מותר להורגו איסורא לויא קמ"ל אמרי וכו' דאמרת אין בו משום גזל מאי ניהו תו אין בו משום השב אבדה לבעלים אמר רבינא לעורו מיתבי רבי שמעון בן אלעזר אומר מגדלין בלבים פופרין וחתולין וקופין וחולדות סנאים

אמר רבינא לעורו. שאם מצאן את אר חייב בהשבת העור וקצת תימה בין דאשמעינן דאין בו משום גזל למאי איצטרך הך דמותר להורגו ו"ל דאין לחוש בין דמתחילה קאמר דמותר להורגו:

מתריעין על החיבור בשבת. ע"כ לא היינו התרעה בשופר דשופר בשבת מי איבא כודייק בספ"ק דתענית (דף יד: ושם) אלא התרעה בפה בעננו וקבר כמ"ד התם דעננו קרי ליה התרעה ותימה דמאי פריך מיהיא דבשאר מיני פועגיות דקתני לא היו מתריעין על החיבור אלא צועקים דילמא הי"ק לא היו מתריעין בשופר אלא צועקים בפה בעננו וכן לומר א"ע דתרווייהו בפה התרעה לחוד וצעה לחוד דהתם משמע דלמ"ד עננו קרי ליה התרעה תרא היא ו"ל דה"פ מדקאמר שבשבת מתריעין לכל הפחות בעננו אי"כ ראי לעשות על החיבור התרעה אפי' בשופר בחול בין שהוא דבר גדול כל כך דבשבת צועקים:

על החבב. ל"ג ועל הגובאי דהא במתני' דסדר תעניות האלו תענית יט' תנן שמתריעין על הארבה ועל החסיל ועל הגובאי ו"ל דהתם בפה ועי"ל דשפיר גרסינן ליה והתם בגובאי המויק לשרות דומיא דארבה וחתול דקתני התם וגובאי דהכא במזיק לכני אדם דומיא דצרעים ושילוח נחשים. פירוש ר"י:

לעולם אין מטיבין לו. והא דקאמר איהו גופיה בעובדא דידיה לא במהרה מטיבין לו בפרק קמא דבבא בתרא (דף י"ב:) זה אמר בקשה שהיה סבור עדין שחזירו וימנו אותו ראש ושיבה אבל לבסוף שלא החזירוהו אמר לעולם אין מטיבין לו:

אמר לנכרי ועושה. דוקא משום מענה זו דישבו דאי' אבל לצורך מצוה אחרת לא שרי אמירה לנכרי ואפי' לצורך מילה משמע בפרק שרי (עירובין דף ס"ח:) דלא שרי אמירה לנכרי באיסורא דאורייתא גבי ההוא ינוקא דאישתפחן חמימי דקאמר נשיליה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אימיה משמע דאי לא צריכה אימיה לא שרי אפילו על ידי נכרי וי"ס שכתבו בהדיא נחים ליה נכרי אגב אימיה ולכאורה משמע שלפני הפילה היה וזו צריכה לחמימי כדי למולו ולא שרי אפילו ע"י נכרי אלא אגב אימיה כדשריא הכא והתם בעובדא דלעיל דקאמר גבי ינוקא אחרניא נימא ליה לנכרי דניתי מוג בימא ההוא דלעיל איסורא דרבנן הנה להביא דרך חצר שלא עירב ואפילו איסורא דרבנן אורי' שאין להתיר משום מצוה אחרת על ידי נכרי כגון להביא ספר דרך קמלית כדי ללמוד בו דדוקא מילה דהיא גופא דחי שבת שרי על ידי נכרי איסור דרבנן ומיהו דה"ג משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה שפירש דאפי' דניתי נכרי מתוך ביתו דהיא דרך רשות הרבים דהוי איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה כמו תבא משום ישוב ארץ ישראל ולדבריהם בעובדא בתרא דקאמר נחים ליה נכרי אגב אימיה לאחר הפילה הנה ולאחר שלשה שבקר נתפרא הנקד יפה ולספרים דל"ג נכרי נבל לומר דע"י ישראל קאמר ותוך שבועה דמחללין עליה השבת אם אמרה צריכה אני כדאמרינן בפרק מפניו (שבת דף קט: ושם) אכל אין נראה דעל ידי ישראל הנה אסור לתרבות בשביל התינוק כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף טו:) ולפי ה"ג טפי אית לן למישרי על ידי נכרי איסורא דאורייתא מאיסורא דרבנן על ידי ישראל כדמסיק התם אהאי עובדא ולא שרי לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה ואמרינן נמי בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל:) כשם שאין מביאין דרך רשות הרבים פר אין מביאין דרך גנות חצירות וקריספות והנה נראה מתוך ה"ג להתיר כיום שני אפילו של ר"ה לעשות כל צרכי מילה אפילו לברות עצים לעשות פרול ע"י ישראל שהרי מת דלא שרי לקבור על ידי נכרי כדמוכח בפ"ק דריה (דף כ"ב:) אפילו חבי

מפני שגששויין לנכר את הבית לא קשיא הא באוכמא הא בחזיקא והא מעשה דרב אוכמא הנה התם אוכמא בר חזיקא הנה והא מבועיא בעיא ליה רבינא דבעי רבינא אוכמא בר חזיקא מהו כי קמבעיא ליה לרבינא באוכמא בר חזיקא בר אוכמא מעשה דרב באוכמא בר חזיקא הנה (הב"ד ב"ח כח"ן סימן) אמר רבי אחא בר פפא משום רבי אבא בר פפא משום רבי אבא בר פפא ואמרי לה אמר ר' אבא בר פפא משום רבי אבא בר פפא משום רבי חנינא בר פפא מתריעין על החיבור בשבת ודלת הננעלת לא במהרה תפתח והלוקח בית בארץ ישראל פותבין עליו אונו אפילו בשבת מיתבי ושאר פועגיות המתרגשות ובאות על הצבור כגון חיבור חבב וכו' צירעה ויתוש ושילוח נחשים ועקרבים לא היו מתריעין אלא צועקים לא קשיא פאן בלח פאן גיבש דאמר רבי יהושע בן לוי שחין שהביא הקב"ה על המצרים לח מבחויז ויבש מפנים שנאמר ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה ודלת הננעלת לא במהרה תפתח מאי היא מר זוטרא אמר סמכה רב אשי אמר כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו רב אחא מדיפתי אמר לעולם אין מטיבין לו ולא היא רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר והלוקח בית בארץ ישראל פותבין עליו אונו אפילו בשבת בשבת סלקא דעתך אלא כדאמר רבא התם אומר לנכרי ועושה ה"ו אומר לנכרי ועושה ואע"ג דאמירה לנכרי שבות היא משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו ביה רבנן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן הלוקח עיר בארץ ישראל כופין אותו ליקח לה דרך מארבע רוחותיה משום ישוב ארץ ישראל: ת"ו עשרה תנאין התנה יהושע

שחין ויהי שחין אבעבועות פורח באדם ובבהמה ודלת הננעלת לא במהרה תפתח מאי היא מר זוטרא אמר סמכה רב אשי אמר כל המריעין לו לא במהרה מטיבין לו רב אחא מדיפתי אמר לעולם אין מטיבין לו ולא היא רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר והלוקח בית בארץ ישראל פותבין עליו אונו אפילו בשבת בשבת סלקא דעתך אלא כדאמר רבא התם אומר לנכרי ועושה ה"ו אומר לנכרי ועושה ואע"ג דאמירה לנכרי שבות היא משום ישוב ארץ ישראל לא גזרו ביה רבנן אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונתן הלוקח עיר בארץ ישראל כופין אותו ליקח לה דרך מארבע רוחותיה משום ישוב ארץ ישראל: ת"ו עשרה תנאין התנה יהושע

לנכרי באיסורא דאורייתא גבי ההוא ינוקא דאישתפחן חמימי דקאמר נשיליה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אימיה משמע דאי לא צריכה אימיה לא שרי אפילו על ידי נכרי וי"ס שכתבו בהדיא נחים ליה נכרי אגב אימיה ולכאורה משמע שלפני הפילה היה וזו צריכה לחמימי כדי למולו ולא שרי אפילו ע"י נכרי אלא אגב אימיה כדשריא הכא והתם בעובדא דלעיל דקאמר גבי ינוקא אחרניא נימא ליה לנכרי דניתי מוג בימא ההוא דלעיל איסורא דרבנן הנה להביא דרך חצר שלא עירב ואפילו איסורא דרבנן אורי' שאין להתיר משום מצוה אחרת על ידי נכרי כגון להביא ספר דרך קמלית כדי ללמוד בו דדוקא מילה דהיא גופא דחי שבת שרי על ידי נכרי איסור דרבנן ומיהו דה"ג משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה שפירש דאפי' דניתי נכרי מתוך ביתו דהיא דרך רשות הרבים דהוי איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה כמו תבא משום ישוב ארץ ישראל ולדבריהם בעובדא בתרא דקאמר נחים ליה נכרי אגב אימיה לאחר הפילה הנה ולאחר שלשה שבקר נתפרא הנקד יפה ולספרים דל"ג נכרי נבל לומר דע"י ישראל קאמר ותוך שבועה דמחללין עליה השבת אם אמרה צריכה אני כדאמרינן בפרק מפניו (שבת דף קט: ושם) אכל אין נראה דעל ידי ישראל הנה אסור לתרבות בשביל התינוק כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף טו:) ולפי ה"ג טפי אית לן למישרי על ידי נכרי איסורא דאורייתא מאיסורא דרבנן על ידי ישראל כדמסיק התם אהאי עובדא ולא שרי לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה ואמרינן נמי בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל:) כשם שאין מביאין דרך רשות הרבים פר אין מביאין דרך גנות חצירות וקריספות והנה נראה מתוך ה"ג להתיר כיום שני אפילו של ר"ה לעשות כל צרכי מילה אפילו לברות עצים לעשות פרול ע"י ישראל שהרי מת דלא שרי לקבור על ידי נכרי כדמוכח בפ"ק דריה (דף כ"ב:) אפילו חבי

לנכרי באיסורא דאורייתא גבי ההוא ינוקא דאישתפחן חמימי דקאמר נשיליה לאימיה אי צריכה נחים ליה אגב אימיה משמע דאי לא צריכה אימיה לא שרי אפילו על ידי נכרי וי"ס שכתבו בהדיא נחים ליה נכרי אגב אימיה ולכאורה משמע שלפני הפילה היה וזו צריכה לחמימי כדי למולו ולא שרי אפילו ע"י נכרי אלא אגב אימיה כדשריא הכא והתם בעובדא דלעיל דקאמר גבי ינוקא אחרניא נימא ליה לנכרי דניתי מוג בימא ההוא דלעיל איסורא דרבנן הנה להביא דרך חצר שלא עירב ואפילו איסורא דרבנן אורי' שאין להתיר משום מצוה אחרת על ידי נכרי כגון להביא ספר דרך קמלית כדי ללמוד בו דדוקא מילה דהיא גופא דחי שבת שרי על ידי נכרי איסור דרבנן ומיהו דה"ג משמע דאפילו איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה שפירש דאפי' דניתי נכרי מתוך ביתו דהיא דרך רשות הרבים דהוי איסורא דאורייתא שרי על ידי נכרי לצורך מילה כמו תבא משום ישוב ארץ ישראל ולדבריהם בעובדא בתרא דקאמר נחים ליה נכרי אגב אימיה לאחר הפילה הנה ולאחר שלשה שבקר נתפרא הנקד יפה ולספרים דל"ג נכרי נבל לומר דע"י ישראל קאמר ותוך שבועה דמחללין עליה השבת אם אמרה צריכה אני כדאמרינן בפרק מפניו (שבת דף קט: ושם) אכל אין נראה דעל ידי ישראל הנה אסור לתרבות בשביל התינוק כדאמרינן בפ"ק דחולין (דף טו:) ולפי ה"ג טפי אית לן למישרי על ידי נכרי איסורא דאורייתא מאיסורא דרבנן על ידי ישראל כדמסיק התם אהאי עובדא ולא שרי לך בין שבות דאית ביה מעשה לשבות דלית ביה מעשה ואמרינן נמי בפרק ר' אליעזר דמילה (שבת דף קל:) כשם שאין מביאין דרך רשות הרבים פר אין מביאין דרך גנות חצירות וקריספות והנה נראה מתוך ה"ג להתיר כיום שני אפילו של ר"ה לעשות כל צרכי מילה אפילו לברות עצים לעשות פרול ע"י ישראל שהרי מת דלא שרי לקבור על ידי נכרי כדמוכח בפ"ק דריה (דף כ"ב:) אפילו חבי

ובחוצרות, על שבא עליהם שחין הגורם לאדם להתחכך ולהתגרד, ואפילו בשבת שאסור להתענות בה ולחזק בה צרכיו. והדלת להצלחה הננעלת בפני האדם, לא במהרה תפתח לו שוב, שאם אדם הפסיק להצליח במעשיו, לא יחזור במהרה להצלחתו הראשונה, ולכן צריך להרבות לבקש רחמים על כך. והלוקח בית מנכרי בארץ ישראל, בותבין עליו אונו - שטר מכירה אפילו בשבת, באופן שהנכרי רוצה ללכת לדרוך בשבת, כדי שלא להפסיד את ישוב ארץ ישראל.

הגמרא מקשה על הדין הראשון: מיתבי, שנינו בברייתא, ושאר פורעניות המתנגשות ובאות על הצבור, כגון חיבוד - שחין, ועל חגב או זבוב או צירעה ויתוש שמזיקים להם, ושילות נחשים ועקרבים שמסכנים אותם, לא היו מותרין בציבור בשבת, אלא רק צועקים בתפילה ביחיד. ומבואר שאין מותרים בשבת על השחין הנקרא 'חיבוד'. מתרצת הגמרא: לא קשיא, כאן - בברייתא מדובר בשחין לח שאינו קשה כל כך, ולכן לא התירו להתריע עליו בציבור בשבת, וכאן - בסוגייתנו מדובר בשחין יבש שקשה יותר. דאמר רבי יהושע בן לוי, השחין שהביא הקדוש ברוך הוא על המצרים, היה לח מפתחין ויבש מפתנים, שנאמר (שמות ט ז) ויהי שחין אבקעפת פרח בארץ ובבמה, והיינו, שבפריחתו במקום הנראה לאדם היה מבעבע דהיינו לח, ומשמע שבתוכו היה יבש. הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: והדלת להצלחה הננעלת בפני האדם, לא במהרה תפתח לו שוב. מבררת הגמרא: מאי היא - מדי חכונה במאמר זה. במבאר הגמרא: מר זוטרא אמר, שהחכונה היא לפמיכה, שאם הסכימו לסמוך את אחד מהחכמים לרב, ולבסוף לא סמכוהו, שוב לא יוכלו לסמוכו במהרה. רב אשי אמר, כל המריעין לו - מי שהביאו עליו רעה מן השמים, לא במהרה מטיבין לו. רב אחא מדיפתי אמר, לעולם אין מטיבין לו יותר. דוחה הגמרא את דבריו: ולא היא - אין דבריו נכונים, ורק רב אחא מדיפתי מילתא דנפשיה הוא דאמר - אמר זאת על דבר שארע בו, כמבואר בגמרא (ב"ב יב:) שנתמנו החכמים להושיב בראשם, ולבסוף מינו את מר בר רב אשי, ואז קרא על עצמו מאמר זה, ששוב לא ימליכיהו יותר.

הגמרא ממשיכה לבאר את דברי האמוראים: והלוקח בית מנכרי בארץ ישראל, בותבין עליו אונו - שטר מכירה אפילו בשבת. מקשה הגמרא: בשבת סלקא דעתך - וכי עולה על דעתך שהתירו לכתוב בשבת משום ישוב ארץ ישראל, הלא כתיבה אסורה מן התורה. מתרצת הגמרא: אלא דאמר רבא הוה (שבת קכט.) לגבי עשיית צרכי חולה שאין בו סכנה בשבת, שאם יש בהם חילול שבת אומר לנכרי ועושה אותם, והוא נמי - גם כאן אומר לנכרי ועושה. ואף על גב דאמר לנכרי לעשות מלאכה איסור שבות היא מדרבנן, משום ישוב ארץ ישראל לא נזרו ביה רבנן שלא יאמר לנכרי לעשות מלאכה.

הגמרא מביאה דין נוסף בענין ישוב ארץ ישראל: אמר רבי שמואל בר נחמני אמר רבי יונה, חלוקה - הקונה עיר שלימה בארץ ישראל, כופין אותו ליקח - לקנות לה דרך בכל אחת מארבע רוחותיה, משום ישוב ארץ ישראל, כדי שיהיה נוח להגיע אליה מכל צד ולהתיישב בה.

הגמרא מביאה ברייתא המבארת את התנאים שהתנה יהושע כשהחיל לישראל את הארץ, שהתנאי הראשון הוא שיהיו רועים ביערות:

תנו רבנן, עשרה תנאין התנה יהושע עם ישראל כשהחיל להם את הארץ.

השמואל לא יעיל קמיה דרב אפי - לא רצה להיכנס קודם רב אסי שהיה גדול ממנו, ורב אפי לא יעיל קמיה דרב - לא רצה להיכנס קודם רב שהיה רבו. אמרי החכמים שהיו שם, מאן נתרה - מי יתאחר ויבוא לבדו, והחליטו דנתרה - שיתאחר שמואל ויגיה - ויכנסו תחילה רב ורב אפי. שואלת הגמרא: ונתרה - מדוע לא יתאחר רב או רב אפי. ומשיבה: בדין הוא שרב ורב אסי יכנסו לפני שמואל, משום ששמואל הוא הקטן שבהם, ורב אפי לא יעיל קמיה דרב אפי. דבר בעלמא של כבוד עשה לשמואל, משום שהוא מעשה דלמיה אדבריה רב עליה - שקילל רב את שמואל, ומאותה עשה קיבל רב על עצמו לנהוג בשמואל כבוד. אדרי וקבי - תוך כדי שטרבו החכמים להיכנס זה קודם זה, אהא שניא קמיה לרבי דינוקא - בא חתול וקטע ידו של ילד, ומשום כך נפק ו-יצא רב ודרש, התול מותר להורגו, ואסור לקיימו בביתו, ואין בו משום גול כשהורגו, ואין בו משום הציווי של השב אבדיה לבעלים, כשנאבד לבעליו.

הגמרא מבארת מדוע רב היה צריך לומר את כל הדינים האמורים. שואלת הגמרא: וכוון דאמר - שאמר רב שמואל להורגו, מאי ניהו תו - לשם מה אמר שוב שאסור לקיימו בביתו, הרי אם מותר להורגו כל שכן שאסור לקיימו. משיבה הגמרא: מהו דתימא - היה אפשר לומר, שאף שמואל להורגו, איסורא לביא - אין איסור לקיימו, קא משמע לן רב שאסור גם לקיימו בביתו. שואלת הגמרא: אמרי, וכוון דאמר - שאמר רב שאין בו משום גול כשהורגו, מאי ניהו תו - לשם מה אמר שוב שאין בו משום השב אבדיה לבעלים, הלא הוא כאילו ברשות האדם לעשות בו כרצונו. אמר רבינא, לענין שאם מצאו מת, אינו חייב להשיב את עורו לבעליו.

הגמרא מקשה על רב מברייתא: מיתבי, רבי שמעון בן אלעזר אמר, מנדלין פלבים בופרין - קטנים ונמוכים, וחתולין וקופין, והולדות פנאים - סוג שרץ הגדל בין עצי הסנה, מפני שעשויין לנקר את הפית מן העכברים. ומבואר שמתר לגדל חתולים. מתרצת הגמרא: לא קשיא, הא באוקמא - הברייתא דיברה על חתול שחור שאינו מסוכן, והא בהיורא - ורב דיבר על חתול לבן, שהוא מסוכן ומועד להזיק לאדם. מקשה הגמרא: והא מעשה דרב, אוקמא הוה - אירע בחתול שחור, ומדוע אסר רב לגדל חתול כזה. מתרצת הגמרא: הוה - במעשה של רב, אוקמא בר היורא - החתול השחור היה בנו של חתול לבן, ולכן הוא מסוכן. מקשה הגמרא: והא מפעיא פעיא ליה רבינא - הלא רבינא נסתפק בחתול כזה, דבעי ו-שנסתפק רבינא, אוקמא בר היורא - חתול שחור בנו של לבן, מהו - האם מותר לגדלו, ומדוע פשוט לגמרא שחתול כזה מסוכן לאדם. מתרצת הגמרא: כי כמפעיא ליה רבינא - רבינא נסתפק רק באוקמא בר היורא בר אוקמא - בחתול שחור בן לבן בן שחור, ולכן יש מקום לומר שאינו מסוכן, אבל מעשה דרב, באוקמא בר היורא בר היורא הוה - היה בחתול שחור בן לבן בן לבן, שהוא מסוכן לאדם כחתול לבן.

הגמרא מביאה סימן לאמוראים המזכירים במימרא הבאה: (תב"ד ב"ח כח"ן סימן).

הגמרא מביאה שלושה דינים, ונחלקו מי אמרם: אמר רבי אחא בר פפא משום - (משמו של) רבי אבא בר פפא משום רבי אבה בר פפא, ואמרי לה - ויש אומרים, שאמר רבי אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי אחא בר פפא, ואמרי לה, שאמר רבי אבא בר פפא משום רבי אחא בר פפא משום רבי חנינא בר פפא, מותרין על החיבוד - הציבור מתחננים בתפילה ומריעים בשופרות

49 להשתמש בהם. וְאֵפִילוּ בְּמַחְזְרֵינָן לֹא אִמְרֵן - לא אמרנו אֵלָּא בְּלֹא
 50 - בקוצים לחים, אֲבָל בְּיַבְשִׁים לֹא, כִּיּוֹן שְׁבַעֲלֵיהֶם צִרִיךְ אוֹתָם
 51 להבערת אש. וּבְלִבְדָּ שְׂלֵיל יִשְׂרָשׁ - שלא יעקור את שרשי העץ,
 52 כִּיּוֹן שֶׁאֵז לֹא יוּכַל לַגְדוֹל שׁוֹב.
 53 הגמרא דנה בתנאי השלישי שהתנה יהושע: וְקוֹמְטִים עֲשָׂכִים
 54 למאכל בהמה בְּכָל מְקוֹם, חוּץ מִעֲשֵׂבֵי הַגְּדֵלִים עִם תְּלֵתָן - מִן
 55 קטנית, מִפְּנֵי שֶׁהֵם מוֹעִילִים לוֹ, וּבְשׂוֹתוֹלֶשׁ הוּא מִפְּסִידוֹ. מִקְּשָׁה
 56 הגמרא: לְמִיבְרָא דְתֵלְתָן מְעֵלוּ לָהּ עֲשָׂכִים - וכי אפשר לומר
 57 שעשבים מוֹעִילִים לתלתן, וְרִמְיָנְהִי - והרי קשה על כך מהמשנה
 58 (כלאים פ"ב מ"ה) תְּלֵתָן שְׁעָרְתָּהּ - [שצמחה] עִם מִיַּי עֲשָׂכִים, אִין
 59 מְחִיבִין אוֹתָהּ - את בעל השדה לְעִקוֹר את העשבים משום כלאים,
 60 כִּיּוֹן שֶׁהוּא עֵתִיד מַעֲצָמוּ לַעֲקָרָם מִפְּנֵי שֶׁמִּפְּסִידִים אֵת הַתֵּלְתָן.
 61 ומבואר שהעשבים מפסידים את התלתן. מִתְּרַצָּת הגמרא: אִמְרֵן רַב
 62 רִמְיָה, לֹא קִשְׂיָא, כָּאֵן - במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את
 63 התלתן לְזֵרַע, שְׂרוּצָה לִרְוַע אוֹתָהּ שׁוֹב, וּכְאֵן - בתנאים שהתנה
 64 יהושע, מְדוּבָר שֶׁנִּטְעָה לְזֵרֵין - להאכיל לבהמה את ענפיה
 65 הלחים. שֶׁאֵם נִטְעָה לְזֵרַע, קָשׁוּ לָהּ עֲשָׂכִים - העשבים קשים
 66 לתלתן, מִשּׁוּם דְּמִכְחֵשִׁי לָהּ - שהם מכחישים אותה, ואם נטעה
 67 לְזֵרִין, מְעֵלִי לָהּ - הם מוֹעִילִים לה, מִשּׁוּם דְּכִי קוֹמְיֵי בִּינֵי עֲשָׂכִים
 68 מִיִּדְבָּקָא - שכשהיא עומדת בין העשבים היא מתפשטת עליהם,
 69 והם סומכים אותה שלא תיפול, ולכן אסור ללקוט את העשבים.
 70 תִּירוּץ נוסף: אִיבְעִית אִימָא, לעולם עשבים קשים לתלתן, אלא
 71 שְׂכָא - במשנה לענין כלאים מדובר שנטע את התלתן לְאִכִּילַת
 72 אֲדָבָה, הוּא עֵתִיד לַעֲקוֹר את העשבים שלא יזיקו לה, וּכְאֵן -
 73 בתנאים שהתנה יהושע מדובר שנטעה לְאִכִּילַת בְּהֵמָה, דְּכִיּוֹן
 74 דְּלִבְהֵמָה הוּא דְּזֵרַעָה, עֲשָׂכִים נִמְיֵי מִיבְעִי לָהּ - גם העשבים דרושים
 75 לְאִכִּילַתָּהּ, וְנוֹחַ לוֹ שֶׁתֵּאֱכַל את שניהם. מִבְּרַת הגמרא: וּכְאֵן
 76 דְּעֵינָן - ומנין אנו יודעים האם נטע את התלתן לְאִדָּם או לְבַהֲמָה.
 77 מִבְּאֵרַת הגמרא: אִמְרֵן רַב פְּסָא, שְׂאִרְיָה מְשִׁאֲרֵי - אם נטע את
 78 התלתן בְּסֵדֵר מִסּוּם כְּעוֹרוֹגוֹת, סִימָן הוּא שֶׁנִּטְעָה לְאֲדָבָה, וְאֵם לֹא
 79 שְׂאִרְיָה מְשִׁאֲרֵי - לא נטע כְּעוֹרוֹגוֹת, סִימָן הוּא שֶׁנִּטְעָה לְבְּהֵמָה.
 80 הגמרא דנה בתנאי הרביעי שהתנה יהושע: וְקוֹמְטִים נְטִיעָה -
 81 קוצצים ענף אילן בְּכָל מְקוֹם לְשֵׁם נְטִיעָה או הִרְכָּבָה, וְלֹא יִקְפִיד
 82 עַל כֶּךָ בַּעַל הָאֵילָן, חוּץ מִשְׁתֵּי גְרוּפִית - מידות שהן כמלא שני
 83 אגרופים, שְׁלֵ עֲנָפִים מִעֵץ הַיָּוֵת, שְׂצִרִיךְ לְהִשְׁאִיר בְּאֵילָן, שֶׁאֵם
 84 יִקְצֹצוּ אוֹתָם יִפְסִידוּ את האילן שלא יתחילו עֲנָפָיו לְצִמּוֹחַ מִחֻדְשׁ.
 85 ומבאר הגמרא את שיעור גובה הענפים שצריך להשאיר בִּוּיָת
 86 וּבְעוֹד מִיַּי עֲצִים: פִּירְשׁוּ רַבִּי תַנְחוּם וְרַבִּי בְּרַיִים מִשּׁוּם וְקָן אַחַד,
 87 בְּנֵית צִרִיךְ לְהִשְׁאִיר שִׁיעוֹר בְּכִיזָה בְּתַחֲתִית הָעֵנָף סְמוּךְ לַגּוֹעַ
 88 הָאֵילָן. בְּקָנִים וּבְנִפְתִּים מוֹתֵר לְקַטוֹם רַק מִן הַפְּתָק - הקשר התחתון
 89 -[הקו שמסובב את הענף] שֶׁבְּעֵנָף וְלִמְעַלָּה. וּבְשִׂאֵר כָּל הָאֵילָנוֹת
 90 מוֹתֵר לְקַטוֹם רַק מִן אוֹבָה - מִפְּרִיו שְׁלֵ הָאֵילָן, דְּהֵינּוּ מִעֲנָפָיו הִרְכִּים
 91 וְהַדְּקִים, וְלֹא מִן חוּדוֹ שְׁלֵ הָאֵילָן, כְּלוֹמֵר מִעֲנָפָיו הַגְּדוֹלִים וְהַגְּסִים,
 92 שֶׁמֵּהֶם יִצְמָחוּ שׁוֹב שֶׁאֵר עֲנָפֵי הָאֵילָן, וְרַק מִן עֵנָף הָדָשׁ מִשְׁנָה זו
 93 שְׂאִינּוּ עוֹשֶׂה פִירוֹת, וְלֹא מִן יִשָּׁן שֶׁהוּא עוֹשֶׂה פִירוֹת, וְרַק מִמְּקוֹם
 94 שְׂאִינּוּ רֹאָה אֵת הַחֲמָה, דְּהֵינּוּ מִהֶעֱנָפִים שֶׁבִּין עֲנָפֵי הָאֵילָן, שְׂאִינּוּ
 95 מִצְמִיחַ פְּרוֹת טוֹבִים כֹּל כֶּךָ,

1 ואלו הם: א. שִׁיְהוּ מְרַעֵין בהמות בְּחוּרְשֵׁין - ביערות שבארץ
 2 ישראל, וְלֹא יִקְפִיד עַל כֶּךָ בַּעַל הַיַּעַר. ב. וְקוֹמְטִין עֲצִים בְּשְׂדוֹתֵיהֶם
 3 של חבריהם. ג. וְקוֹמְטִים עֲשָׂכִים לְמֵאֱכַל בְּהֵמָתָם בְּכָל מְקוֹם, חוּץ
 4 מִהַגְּדֵלִים עִם תְּלֵתָן - מִן קטנית, שֶׁהַעֲשָׂבִים טוֹבִים לוֹ. ד.
 5 וְקוֹמְטִים נְטִיעוֹת - קוצצים ענפי אילן בְּכָל מְקוֹם, כְּדִי לְטַעַת אוֹתָם
 6 בְּמִקוֹם אַחֵר, או הִרְכִּיבֵם עַל אֵילָן אַחֵר, וְלֹא יִקְפִיד עַל כֶּךָ בַּעַל
 7 הָאֵילָן, כִּיּוֹן שֶׁאִין זוּ מִפְּסִידוֹ, חוּץ מִשְׁתֵּי גְרוּפִית - מידות שהן
 8 כמלא שני אגרופים שְׁל עֲנָפִים מִעֵץ הַיָּוֵת, כִּיּוֹן שֶׁדֶרֶךְ הָעוֹלָם
 9 לְהִשְׁאִירָם בְּאֵילָן כְּשֶׁקוֹצֵץ אֵת עֲנָפָיו כְּדִי לְשׁוֹרֵפָם, כְּדִי שֶׁמֵּהֶם
 10 יִתְחִילוּ שׁוֹב לְצִמּוֹחַ עֲנָפֵי הָאֵילָן, וְאֵם יִקְצֹצוּ אוֹתָם יִפְסִידוּ אֵת
 11 הָאֵילָן. ה. וּמְעֵין הַיּוֹצֵא בְּתַחֲלִיל מִן הָאֲדָמָה, לְאַחַר הַנְּחֻלַת הָאֲרֶץ,
 12 בִּקְרַקַּע שֶׁל אָדָם, בְּנֵי הַיַּעַר מְסַתְּפִין - נוטלים מים מִמֶּנּוּ, וְלֹא
 13 יִקְפִיד עֲלֵיהֶם בַּעַל הַקְּרַקַּע. ו. וּמְחִיבֵין - פורסים חכה לצידת דגים
 14 בְּיָמָה שְׁל מְבָרְיָא, אִף שֶׁהוּא בְּחֻלְקָם שֶׁל שֶׁבֶט נִפְתְּלִי וְשִׁיכַת לָהֶם,
 15 וּבְלִבְדָּ שְׂלֵיל יִפְרִים קָלַע - גִּדֵר קָנִים עַל יְדֵי יִתְדוֹת בִּקְרַקַּע הַיָּם,
 16 וְעֵמִיד - יַעֲכֹב אֵת הַסְּפִינָה הַעוֹבֵרַת שָׁם, וְיִפְסִיד אֵת בַּעֲלֵיהָ. ז.
 17 וְהַהוֹלְכִים בְּדֶרֶךְ וְנִצְרָכִים לְנִקְבֵיהֶם נִפְתְּן לְאַחֲרֵי הַגֵּדֵר שֶׁל שֶׁדָה
 18 מִשּׁוּם צְנִיעוֹת, וְנוֹטְלִים אֲבָן מִהַגֵּדֵר לְנִיקוּי גוֹפֵם, וְאִף שֶׁעַל יְדֵי כֶּךָ
 19 נִפְרַצַת הַגֵּדֵר, וְאֵפִילוּ בְּשֶׁדָה מְלִיאָה בְּרִבּוֹם שֶׁהוּא צִמַח יִקֵר וְצִרִיךְ
 20 שְׁמִירָה מְעוֹלָה, תִּיקוּן יְהוֹשֵׁעַ שְׂאִין חוֹשְׁשִׁים לְפִרִיצַת הַגֵּדֵר.
 21 וּמְחִלְבִים בְּשִׁבְלֵי הַרְשׁוֹת - בְּשׂוֹת לְאַחַר שֶׁקְצְרוּ אֵת הַתְּבוּאָה,
 22 וּבַעֲלֵיהֶם מִפְּקִיעִים אוֹתָם שֶׁיִּלְכּוּ בָּהֶם אֲנָשִׁים וְלֹא יִצְטַרְכוּ לְהִקִּיף
 23 אֵת הַשֶּׁדָה, עַד שֶׁתֵּדֵר רְבִיעָה שְׁנָיָה - עַד שִׁירַד הַגֵּשֶׁם הַשֵּׁנִי, דְּהֵינּוּ
 24 מִי"ז בְּמִרְחָשׁוֹן (תענית ו'). שְׁמוּמָן זוּ וְהִלָּאָה צוּמַחַת הַתְּבוּאָה,
 25 וְנִפְסַדַת כְּשׁוֹדֵרְסִים עֲלֵיהָ. ח. וְעוֹבְרֵי הַדְּרָכִים מְסַתְּלִין לְגַבּוֹל
 26 הַשׂוֹת שְׁבַצֵי הַדְּרָכִים, אִף שִׁישׁ בְּהוֹן תְּבוּאָה, מִפְּנֵי יִתְדוֹת
 27 הַדְּרָכִים - מִפְּנֵי הַטִּיט שֶׁבְּדְרָכִים, שֶׁמִּתְקַשֶׁה בַּיּוֹת הַקִּיץ עַל יְדֵי
 28 שְׁדִרְסוֹ עֲלֵיו אֲנָשִׁים או בְּהֵמוֹת בַּיּוֹת הַחוּרָף, וְנַעֲשֶׂה כְּעַמּוּדִים
 29 קִטְנִים מִפְּרִיעִים לְהִלְכֵיהָ. ט. וְהַתּוֹעָה בֵּין הַכְּרָמִים, וְאִינוּ מוֹרַצַת
 30 אֵת הַדֶּרֶךְ, מְפַסְּדֵי - חוֹתָךְ אֵת זְמוּרוֹת הַגִּפְנִים הַמְּעַכְבוֹת בַּעֲדוֹ,
 31 וְעוֹלָה בְּמַעֲלָה הַכֶּרֶם לְחַפֵּשׁ אֵת הַדֶּרֶךְ, וּמְפַסְּדֵי - חוֹתָךְ אֵת
 32 הַזְּמוּרוֹת, וְיִוָּדֵר בְּמוֹרֵד הַכֶּרֶם לְחַפֵּשׁ אֵת הַדֶּרֶךְ. י. וְמֵת מְצִנָּה קוֹנָה
 33 אֵת מְקוֹמוֹ שְׁבוּ מֵת, וְשֵׁם תְּהֵא קְבוּרָתוֹ, וְאִין בַּעַל הַקְּרַקַּע יוּכַל
 34 לַעֲכֹב אֹתָהּ.
 35 הגמרא מבאר את הברייתא ודנה בדבריה: התנאי הראשון
 36 שהתנה יהושע היה, שִׁיְהוּ מְרַעֵין בהמות בְּחוּרְשֵׁין - ביערות
 37 שבארץ ישראל. אִמְרֵן רַב פְּסָא, לֹא אִמְרֵן - לא אמרנו היתר זה,
 38 אֵלָּא כְּשִׁרְוּעָה בְּהֵמָה דְּקָתָה בְּנֶפֶשׁ - ביער גדול שאילנותיו מרובים,
 39 ואינה מכלה את האילנות שבו, אֲבָל לְרַעוֹת בְּהֵמָה דְּקָתָה בְּדָקָה -
 40 ביער קטן שאילנותיו מועטים, ויכולה לכלות את האילנות שבו,
 41 וְכֵן לְרַעוֹת בְּהֵמָה נֶפֶשׁ אִף בְּנֶפֶשׁ - ביער גדול, לֹא הִתִּיר יְהוֹשֵׁעַ,
 42 וְכָל שְׂכָן לְרַעוֹת בְּהֵמָה נֶפֶשׁ בְּדָקָה - ביער קטן, דְּלֹא הִתִּיר.
 43 הגמרא דנה בתנאי השני שהתנה יהושע: וְקוֹמְטִין עֲצִים
 44 מְשִׂדוֹתֵיהֶם שֶׁל חבריהם. מִבְּאֵרַת הגמרא: לֹא אִמְרֵן - לא אמרנו
 45 היתר זה, אֵלָּא בְּהוּיָי וְהוּיָי - עֲצֵי סָנֵה שֶׁל קוֹצִים שְׂאִינֵם חֲשׁוּבִים,
 46 אֲבָל בְּשִׂאֵר הָעֲצִים לֹא, כִּיּוֹן שֶׁמִּפְּסִיד אֵת בַּעַל הָעֵץ. וְאֵפִילוּ בְּהוּיָי
 47 וְהוּיָי - בקוצים לֹא אִמְרֵן - לא אמרנו אֵלָּא בְּמַחְזְרֵין לְקַרְקַע, אֲבָל
 48 בְּתוֹשִׁין לֹא, כִּיּוֹן שֶׁבַעֲלֵ הַשֶּׁדָה טֵרַח וְתוֹלֶשׁ, וּוְדָאֵי דַעֲתוֹ

"נגדיל תורה ויאדיר" קאי הן על מלמדי תינוקות של בית רבן, והן
 על תלמידי חכם היותר גדול שנמצא בדרגה שיודע כבר כל הדרוש
 להמעשה אשר יעשו
 משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

1 ולא מפקום הריאה את החמה. סביבות צדין מבחוץ מפני שהוא עיקר האילן שהחמה
 2 מבשלת שם את הפרי וממתיקה מלא הכל חרם. מלא חבל של מצודה היה לו בדרומה
 3 מן הנקשה למשורר רשתו חרם כמו מצודים וחרמים (קהלת ז): בחנות כל השקפים. כל מי
 4 שירצה ישול דהא במטלטלי ושאך השלל והמלוקח היה: וכן אהה מוצא בכעני. אי"פ

5 שכתוב בהר האמורי אף כעני ופרוי כף היו
 6 לקחם וישראל שירשו היה להם לכל אהר הר
 7 ושפלה ונגב ועמק ארץ שדות ובקעות ששורין
 8 כפפיי"ה לכן נקראת נגב שכל שעה היא נגובה
 9 אמר שם צל אילנות וחקמה זורתת ומנגבתה
 10 אמר ליה לשמיעה. בחול: שרמיה. טחיהו ביטט
 11 והבררה פה: והא. קרקע ידוך אפילו כל. ירך
 12 עליה בלילה קשה לה דריסת הרגל ממחרת:
 13 אפילו בחוצה לארץ. וכ"ש בבבל שמצוין שם
 14 שירות ועובדין ושבים והוצרך להננות: מפסע
 15 ואיל. מניח ליתו פסיעות שבות ולא היה רוצה
 16 להסתלק אל מצר השרה: גודלתו. שהוא מראה
 17 לנו שהוא רדא שמם מאד ואינו חושש לתנאי
 18 שותתה: והושע ומחוי ביהררא: בנידא דפירולא.
 19 כלומר נדוי: מאי וכן. פשיטא מאי שקא איהו
 20 מחבריה: והשבותו. את גופו משמע שאם טעה
 21 החברך אתה צריך להעלותו לדרך: דאורייתא כי
 22 מצרי. יקח סביבות מצרי חרמים ולא יעבור
 23 בתוכם ויפסידם: אפרקיא. רה"ר ט"ו אמה: שרת
 24 בור. מפאן לאיסרטאי ושרה ניר מכאן מפנהו
 25 לשדה בור ניר חרש ולא ורעי: פפנהו. אלמא
 26 לא קנה מקומו דאי קנה מקומו מי בעל השדה
 27 של זמין ושל שמאל לעובריה: על הפיצר. מוטל
 28 ברוחב הדרך ועובדין ומאהילין עליו עושי
 29 טהרות ומשמאות: כל שלשים יום. שלשים יום
 30 רשאי להניח שם: דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן
 31 בן בריקה. בפרק הגזול בתרא: נחיל. של דבורים
 32 שהלכו לשדה חבירו ונתישבו על שוכתה של
 33 אילן ואם ישול אהר אהר הן פורחות ואובדות
 34 מאחר שנתנו עינתן באותה שוכה לפיכך
 35 קוצצה ונותן לו דמים: ומציל דובשני. זה בא
 36 בכרו של יין וזה בא בכרו של דבש ובסדקה
 37 תבית של דבש וכן זה בא בחבילת פשתן על
 38 חמורו וזה בא בחבילת עצים ומת חמורו של
 39 בעל פשתן ופרק זה את עציו וטענה: דר' יהודה
 40 ודריב' ישמעאל ויחזיא נידהו וברייתא דעשרה
 41 תנאים סתמא היא: והא

1 אין לך כל כשט ושפט מישראל גרסינן. ובפ' גבי נחלין (כ"ב דף קכב. ושם) גבי חלוקת
 2 העולם הבא גרסינן אין לך כל אהר ואהר מישראל כן נראה לר"ת: ונזמל דמי
 3 יינו מתוך דובשני של חבירו. ע"כ מירי בשעקל בית הבד כירך עליה דאל"כ לימא ליה
 4 מהפקינא קוביא כדאמר לקמן בפרק בתרא (דף קטו) וא"ת ואמאי נוטל דמי ינו הא אמר
 5 לקמן בפרק בתרא (שם) דאין לו אלא שכרו
 6 ומצי' למימר דיהך דר' ישמעאל בנו של רבי יוחנן
 7 בן ברוקה פליג כדאמר בסמוך ביהדיקא לא
 8 קאמר וכן משמע בתוספתא דבתר דר' דלא קרין
 9 קתני דר' אבא אין נראה דלקמה ישול דמי ינו
 10 הלא יכול לומר אני הייתי דוחק ומציל
 ביון

7 שבטים זה עם זה שלא יפרום קליעה ויעמיד את הספינה אבל צד הוא ברשות
 8 ובמכמרות תנו רבנן ימה של מצריא בחלקו של נפתלי היתה ולא עוד אלא שנטל מלא
 9 חבל חרם בדרומה לקיים מה שצאמר ים ודרום ירשה תניא רבי שמעון בן אלעזר אומר
 10 תלושין שבהרים בחוקת כל השבטים הן עומדים ומחוקרים בחוקת אותו השבט ואין לך
 11 כל שבט ושבת מישראל שאין לו בהר ובשפלה ובנגב ובעמק שצאמר פנו וסעו לכם ובאו
 12 הר האמורי ואל כל שכניו עברכה בהר בשפלה ובנגב ובחוף הים וגו' וכן אהה מוצא
 13 בפנענים ובפרזים ובאמורים שלפניהם שצאמר ואל כל שכניו אלמא שכניו הכי הוו:
 14 ונפנין לאחורי הגדר ואפילו בשדה שהיא מלאה פרפום אמר רב אהא בר יעקב לא נצרכה
 15 אלא ליטול הימנו צרור אמר רב חסדא ואפילו בשבת מר וזמרא חסדא שקיל ומהדר
 16 וא"ל לשמיעה (למחר) ויל שירקיה: ומהלכין בשבילי הרשות עד שמתרד רביעה שניה אמר
 17 רב פפא והאי דידן אפילו מל קשי לה: ומסלקין לצדי הדרכים מפני יתירות הדרכים
 18 שמואל ורב יהודה הוו שקלי ואולי באורחא הוה מסתלק שמואל לצדי הדרכים א"ל רב
 19 יהודה תנאין שהתנה יהושע אפילו בבבל א"ל שאני אומר אפילו בחוצה לארץ רבי ורבי
 20 תניא הוו שקלי ואולי באורחא אסתלקו לצדי הדרכים הוה קא מפסיע ואולי ר' יהודה בן
 21 קנוסא קפיהו א"ל רבי לרבי תניא מי הוא זה שמראה גודלה בפנינו א"ל ר' תניא שמא
 22 ר' יהודה בן קנוסא תלמידי הוא וכל מעשיו לשם שמים כי מטו לגביה חזיה א"ל אי
 23 לאו יהודה בן קנוסא את גזרתניהו לשקוד בגיורא דפרולא: התועה בין הפרמים מפסוג
 24 ויורד מפסוג ועולה: ת"ר הריאה חבירו תועה בין הפרמים מפסוג ועולה מפסוג ויורד
 25 עד שמעלהו לעיר או לדרך וכן הוא שתועה בין הפרמים מפסוג ועולה מפסוג ויורד עד
 26 שיעלה לעיר או לדרך מאי וכן מהו דתימא חבירו הוא דידע להיכא מסלק דניפסוג אבל
 27 הוא דלא ידע להיכא קא סליק לא ניפסוג נהדרה נהדר בי מיצרי קמ"ל הא דאורייתא
 28 הוא דתניא השבת גופו מניין ת"ל והשבותו דאורייתא הוא דקאי בי מיצרי אתא הוא תקין
 29 דמפסוג ועולה מפסוג ויורד: ומת מצוה קנה מקומו: ורמינהו המוצא מת מוטל באיסרטאי
 30 מפנהו לימין איסרטאי או לשמאל איסרטאי שדה בור ושדה ניר מפנהו לשדה בור שדה

31 ניר ושדה ורע מפנהו לשדה ניר היו שתיהן בורות שתיהן נרות שתיהן זרועות מפנהו למקום שירצה אמר רב ביבי במוטל
 32 על תמיצר מתוך שניתן לפנותו מפנהו לכל מקום שירצה אמרי עשרה הני חד סרי הויין מהלכין בשבילי הרשות שלמה אמרה
 33 בדתניא הרי שפלו פירותיו מן השדה ואינו מניח בני אדם ליפגם בתוך שדהו מה הפריות אומרות עליו מה הנאה יש לפלוני
 34 ומה הפריות מיוקות לו עליו תכתוב אומר מהיות טוב אל תקרי רע ומי פתיב מהיות טוב אל תקרי רע אין פתיב פי האי גוונא
 35 אל תמנע טוב מפעליו בהיות לאל ידך לעשות ותו ליפא והא איפא דרבי יהודה דתניא רבי יהודה אומר בשעת הוצאת זבלים
 36 אדם מוציא זבל לרה"ר וצוברו כל שלשים פדי שיהא נישוף ברנלי אדם וברנלי בהמה שעל מנת פן הנחיל יהושע לישראל את
 37 הארץ והא איפא דר' ישמעאל בנו של ר' יוחנן בן ברוקה אומר תנאי ב"ד הוא
 38 שיהא זה יורד לתוך שדה חבירו וקוצץ שוכו של חבירו להציל נחיל שלו ונותן לו דמי שוכו של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא
 39 זה שופך יינו ומציל דובשני של חבירו ונטל דמי ינו מתוך דובשני של חבירו ותנאי ב"ד הוא שיהא זה מפרק את עציו ומעון
 40 פשתנו של חבירו ונטל דמי עציו מתוך פשתנו של חבירו שעל מנת פן הנחיל יהושע לישראל את הארץ ביהדיקא לא קאמרין
 והא

56 וּמְתַלְמְדִים בְּשִׁבְלֵי הַרְשׁוּת - בשדות לאחר שקצרו את התבואה,
 57 ובעליהן מפקירים אותן שילכו בהן אנשים ולא יצטרכו להקיף את
 58 השדה, עַד שֶׁתֵּרֵד רִבְעֵה שְׁנָיָה - עד שירד הגשם השני, דהיינו מִי"ז
 59 במרחשון (תענית ו.). שמוזמן זה והלאה צומחת התבואה, ונפסדת
 60 כשדורסים עליה. אָמַר רַב פֶּפְסָא, וְהָאֵי דִּינָן - והקרקע שלנו בבבל,
 61 שהיא לחה ומלאה בוצ, אֲפִילוּ אִם ירד עליה מַל בלילה, קָשִׁי לָהּ
 62 דריסת הרגל אחר כך, ולכן איך לעבור בשדה לאחר שנורעה, אף
 63 קודם הרביעה אחר כך. והנה.
 64 הגמרא דנה בתנאי השמיני שהתנה יהושע: יְעוּבְרֵי הִדְרִכִּים
 65 מִסְתַּלְקִין לְגַבּוּל הַשְּׂדוֹת שֶׁבְצִיְדֵי הַדְּרָכִים, אף שיש בהן תבואה,
 66 מִפְּנֵי יְתִידוֹת הַדְּרָכִים - מפני הטיט שבדרכים, שמתקשה בימות
 67 הקיץ על ידי שדרסו עליו בימות החורף, ונעשה כעמודים קטנים
 68 המפריעים להליכה. הגמרא מביאה מעשה בענין זה: שְׁמוּאֵל וְרַב
 69 יְהוּדָה הָיוּ שֶׁקָּלִי וְאֹאֲלֵי כְּאֹרְחָא - היו הולכים בדרך, והפריעו להם
 70 יתידות בדרכם, וְהָיָה [יהיה] מִסְתַּלְק שְׁמוּאֵל לְשְׂדוֹת שֶׁבְצִיְדֵי
 71 הַדְּרָכִים, ואף שיהושע התנה כן בארץ ישראל, מכל מקום עשה כן
 72 אף בבבל. אָמַר לִיה רַב יְהוּדָה, הֲאִם הִתְנַאֵן שֶׁהִתְנַה יְהוֹשֻׁעַ נוֹהֲגִים
 73 אֲפִילוּ בְּבָבֶל. אָמַר לִיה, אֲבָן כִּךְ הִדְבַר, שְׂאֵנִי אֹמְרֵי שִׁיהוֹשֻׁעַ הִתְנַה
 74 אֲפִילוּ כְּהוֹצֵא לְאֶרֶץ, כיון שהוצרך להתנות לצורך אנשים
 75 העוברים בדרכים, וזה שייך גם בחוץ לארץ, וכל שכן שהוצרך
 76 להתנות שמוטר לעשות כן בבבל, שמיצויים שם ישירות ועוברים
 77 ושבים בדרכים. הגמרא מספרת מעשה נוסף בענין זה: רַבִּי וְרַבִּי
 78 חִיָּא הָיוּ שֶׁקָּלִי וְאֹאֲלֵי כְּאֹרְחָא - היו הולכים בדרך, והיו בדרכם
 79 יתידות המעכבות את ההליכה, ולכן אֲסַתְּלִקוּ לְשְׂדוֹת שֶׁבְצִיְדֵי
 80 הַדְּרָכִים. הָיָה קָא מִפְּסִיעַ וְאֹאֲלֵי רַבִּי יְהוּדָה בֵּן קְנוֹסָא קָמִינָיו - היה
 81 פוסע פסיעות גסות וחולץ מיתד ליתד לפניו, ולא הסתלק
 82 לשדות שבצדדים. אָמַר לִיה רַבִּי וְרַבִּי חִיָּא, מִי הוּא זֶה שֶׁמֵּרָאָה
 83 דְּרוּלָה בְּפָנָיו, ומראה שהוא ירא שמים גדול יותר ואינו רוצה
 84 להקל כתנאי זה, ונראה כגאווותו. אָמַר לִיה רַבִּי חִיָּא, שְׂמָא רַבִּי
 85 יְהוּדָה בֵּן קְנוֹסָא מְפָסִיעַ הוּא, וְכָל מַעֲשָׂיו לְשֵׁם שְׂמִימִים, והינו מתכוון
 86 להתנאות. בִּי מִטּו לְנִפְיָה - כשהגיעו אליו רבי ורבי חיאי, הָיָה -
 87 הסתכל בו רבי, וראה שאכן רבי יהודה בן קנוסא הוא, וְאָמַר לִיה,
 88 אִי לֹא יְהוּדָה בֵּן קְנוֹסָא אַתָּה - אם לא אתה יהודה בן קנוסא,
 89 גְּזַרְתִּינִי לְשֶׁקֶר בְּנִיזְרָא דְּפְרוּלָא - היית גזור את שוקך במגזרה
 90 של ברזל, כלומר היית ממדה אותך, כיון שהיית נראה כמתגאה.
 91 הגמרא דנה בתנאי התשיעי שהתנה יהושע: וְהִתְנַחֵה בֵּין הַכְּרָמִים,
 92 ואינו מוצא את הדרך, מִפְּסִיג - חותך את זמורות הגפנים
 93 המעכבות בעדו, וְעוֹלָה בַּמַּעֲלָה הַכֵּרֶם לַחֲפֹשׂ אֶת הַדֶּרֶךְ, וּמִפְּסִיג -
 94 חותך את הזמורות, וְיִוֵּרֵד בַּמּוֹרֵד הַכֵּרֶם לַחֲפֹשׂ אֶת הַדֶּרֶךְ. הגמרא
 95 מביאה ברייתא בענין זה: תְּנֵי רַבִּי הָרִזְיָא אֶת חֲבִירֵי שְׂתוּעָה בֵּין
 96 הַכְּרָמִים, מִפְּסִיג וְעוֹלָה וּמִפְּסִיג יוֹרֵד, עַד שֶׁמַּעֲלָהּ לְעִיר אוֹ לְדֶרֶךְ.
 97 וְכֵן הוּא עֲצָמו שְׂתוּעָה בֵּין הַכְּרָמִים, מִפְּסִיג וְעוֹלָה וּמִפְּסִיג יוֹרֵד, עַד
 98 שֶׁיַּעֲלֶה לְעִיר אוֹ לְדֶרֶךְ.
 99 שואלת הגמרא: מַאי זֶכֶן - מדוע הברייתא צריכה לומר שגם
 100 כשהוא עצמו תועה הוא יכול לחתוך את הזמורות, וכי כמה שונה
 101 הוא מחבירו. משיבה הגמרא: מַהוּ דְּחִיָּמָא - היית מעלה בדעתך
 102 לומר, שחבירו הוא יודע לְחִיבָא מִסְּלֵק - שדווקא כדי להעלות את
 103 חבירו, התירו לו דְּנִפְסִיג - לחתוך את הזמורות, כיון שהוא יודע
 104 איזה מן הזמורות לחתוך, אֲכָל כְּשֶׁהוּא עֲצָמו תוּעָה, לֹא יָדַע
 105 לְחִיבָא קָא סְלִיק - שהוא אינו יודע להיכן הוא עולה, לֹא נִפְסִיג -
 106 לא יחתוך את הזמורות, מחשש שיחתוך זמורות רבות לחינם עד
 107 שיגיע למקומו, אלא נְהַרְרִיה תְּהַרֵּד בִּי מִיַּצְרִי - יחזור אחר הדרך
 108 ויקיף בין הכרמים, קָא מְשַׁמַּע לָן שְׂגַם כְּשֶׁהוּא עֲצָמו תוּעָה מוֹתֵר
 109 לו לחתוך את הזמורות כדי למצוא את הדרך.
 110 מקשה הגמרא על תנאי זה: מדוע היה צריך יהושע להתנות

1 וְלֹא מֵהַעֲנָפִים הַגְּדֻלִּים בְּקִוּוּם שֶׁהוּא - האילן ריזיה את התמה,
 2 דהיינו בצידי האילן, כיון שהחמה מבשלת את הפרי וממתיקה
 3 אותו, שְׂנַאֲמַר (דברים לג יד) וְיִמְגַר תְּבוּאוֹת שְׁמֶשׁ, וְמִגֵּד הוּא
 4 לְשׁוֹן מְתִיקוֹת, כלומר שהשמש ממתיקה את התבואות.
 5 הגמרא דנה בתנאי החמישי שהתנה יהושע: וּמִצֵּן הַיּוֹצֵא בְּתַחֲלִיף
 6 מִן הָאֲדָמָה לְאַחַר הַנְּחֹלֵת הָאֶרֶץ, בקרקע של אדם, בְּנֵי תַעֲרֵד
 7 מִסְתַּתְּקִין - נוטלים מים מִמֶּנּוּ, ולא יקפיד עליהם בעל הקרקע.
 8 אָמַר רַבָּה בַּר רַב הוֹנָא, וְהַמְשַׁתְּמֵשׁ נוֹתֵן לוֹ - לבעל הקרקע דָּמִים
 9 עַל הַהִשְׁתַּמְשׁוֹת. מסיימת הגמרא: וְלִית הַלְכָתָא בְּיוֹתֵיהּ - ואין
 10 הלכה כמותו, אלא אינו חייב לשלם לו על כך.
 11 הגמרא דנה בתנאי השישי שהתנה יהושע: וּמִתְּכִין - פורסים חכה
 12 לצידת דגים בַּיָּמָה שֶׁל מִבְּרִיא, אף שהוא בחלקם של שבת נפתלי
 13 ושייך להם, וּבְלִבְדִּי שְׁלֵא יִפְרוֹם קָלַע - גדר קנים על ידי יתידות
 14 בקרקע הים, וְעַמִּיד - יעבך את הספינה העוברת שם, ויפסיד את
 15 בעליה, אֲכָל צַד הוּא בְּרִשְׁתוֹת וּבְמַכְמִירוֹת שאינן מעכבות את
 16 הספינה. הגמרא מביאה ברייתא נוספת בענין זה: תְּנֵי רַבִּי
 17 בְּרֵאשׁוֹנָה כְּשִׁחֲלִקוּ אֶת הָאֶרֶץ, תְּנֵי הַשְּׂבָטִים זֶה עִם זֶה, שְׁלֵא
 18 יִפְרוֹם אֶחָד מֵהֶם קָלַעֵה - גדר בעלת יתידות לצידת דגים בים
 19 וְעַמִּיד אֶת הַסְּפִינָה, אֲכָל תְּנֵי שְׂצַד הוּא בְּרִשְׁתוֹת וּבְמַכְמִירוֹת
 20 שאינן מעכבות את הספינה.
 21 הגמרא מביאה ברייתא המבארת בחלקו של מי נמצאת ימה של
 22 טבריה: תְּנֵי רַבִּי, יְמָה שֶׁל מִבְּרִיא בְּחֲלֻקוֹ שֶׁל שֶׁבֶט נִפְתְּלֵי הֵיחָה, וְלֹא
 23 עוֹד אֵלָא שְׂמַטְל גַּם מֵאֵל חֶבֶל - נחלה שלמה של חרב - מצודה,
 24 כדי להניח בה מצודות לצידת הדגים, בְּרִזְזוּמָה של הכינרת מן
 25 היבשה, כְּדִי לְקַיֵּם מַה שְׂנַאֲמַר בְּשֶׁבֶט זֶה (דברים לג כג) יִם וְרוֹדִים
 26 יִרְשָׁה, דהיינו שירש בחלקו את ימה של טבריה וגם את דרומו של
 27 הים.
 28 הגמרא מביאה ברייתא העוסקת בחללת כל השבטים: תְּנֵי, רַבִּי
 29 שְׂמַעוֹן בֵּן אֶלְעָזָר אֹמֵר, כְּשִׁחֲלִקוּ אֶת הָאֶרֶץ לְשֶׁבֶטִים, אֲמַרוּ, שְׁכַל
 30 הַצְּמָחִים הַתְּלוּשִׁין שְׁבָהָרִים, בְּחֻזְקַת כָּל הַשְּׂבָטִים הֵן עוֹמְדִים, וְכַל מִי
 31 שִׁירְצָה יִטְלֵם, ואינם שייכים רק לשבט שבו חלקו נמצאו, כיון שהם
 32 כשאר שלל המיטלטלין שנמצאו בארץ ישראל, וְהַמְּחַוְּבִים הֵם
 33 בְּחֻזְקַת אוֹתוֹ הַשְּׂבָט שָׁבוּ נִמְצְאוּ, ואין אדם משבט אחר רשאי
 34 לִיטְלֵם, כיון שזינים כקרקע שגדלים בה. וְאִין לָהּ כָּל שְׂבָט וְשֶׁבֶט
 35 מִיִּשְׂרָאֵל שְׂאִין לוֹ בְּנַחֲלָתוֹ חֶלֶק בְּהָר, וּבְשָׂפָלָה - מישור, וּבְגִבַּב -
 36 ארץ שדות ובקעות המנוגבת מכל לחלוחית, וּבְעַמִּיק, שְׂנַאֲמַר בַּעֲנִין
 37 הַבְּנִיָּה לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל (דברים א ז) אֲשֶׁנּוּ וְסָעוּ לְכֶם וּבֹאוּ הֵרָ הַאֲמִירֵי
 38 וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי בְּעֶרְבָה בְּהָר [ו] בְּשָׂפָלָה וּבְגִבַּב וּבְחוּף הַיָּם [וגו'],
 39 ומבואר שהיה ככולם מכל סוגי הארצות האמורים, ואף שנאמר
 40 בַּפְּסוּק רַק 'אֲמֹרוּ, מכל מקום בֵּין אֵתָהּ מוֹצֵא אף בְּנַעֲנִים
 41 וּבְפִרְיִים (ובאמוריים שלפניהם), שְׂנַאֲמַר בַּפְּסוּק זֶה וְאֵל כָּל שְׂכֵנֵי,
 42 אֲלֵמָא שְׂכֵנֵי הָבֵי הָיוּ - הרי שגם לשכניו של הר האמורי היו
 43 אדמות אלו.
 44 הגמרא מבארת את התנאי השביעי שהתנה יהושע: הַצְּרִכִים
 45 לַנְּקִיבִים, מוֹתְרִים לְהִיכַס לְשֶׂדֶה של אחר וּנְפִינֵן לְאַחֲרֵי הַדֶּרֶךְ,
 46 וְאֲפִילוּ בְּשֶׂדֶה מְלִיאָה כְּרֹבֹם שהוא צמח יקר. אָמַר רַב אֶהָא בַּר
 47 יַעֲקֹב, לֹא נִצְרָבָה - לא צריך לחדש תנאי זה אֵלָא כְּדִי לְהִתֵּר לִישׁוּל
 48 הַיָּמֵנוּ - מן הגדר צִרְדוֹ - [אבן] ולקנח בו לאחר עשיית צרכיו, ואף
 49 שפורץ את הגדר. אָמַר רַב הִסְדָּא, וּמוֹתֵר לְעִשׂוֹת כֵּן אֲפִילוּ בְּשָׂבָת,
 50 אף שהאבן היא מוקצה, מפני כבוד הבריות.
 51 הגמרא מביאה מעשה בענין זה: מַר זוּפְרָא חֲסִידָא, שֶׁקָּיל וּמְתַרֵּד -
 52 היה נוטל אבן מגדר של שדה אחרים לקנח בה, ולאחר מכן היה
 53 מחזיר למקומו, וְאָמַר לִיה לְשִׁמְעִיה (למחר) - לשמשו, זֵיל
 54 שִׁדְרָקִיָּה - לך ותטוח בטיט את הגדר, כְּדִי לְחַבֵּר הֵיטֵב אֶת הָאֵבֶן.
 55 הגמרא דנה בתקנה נוספת שהביאה הברייתא לעיל (ע"א):

50 פְּסוּקֵי - מתחילה תקנו הנביאים שיקרא רק אדם אחד שלשה
 51 פסוקים, אִי נְמוּ, תִּלְתָּא נְבָרֵי תִּלְתָּא פְּסוּקֵי - שיקראו שלשה אנשים
 52 שלשה פסוקים פְּנֵנְד פְּנֵנְד פְּנֵנְד וְלִזְיִם וְיִשְׂרָאֵלִים, אָתָּא - בא הוא -
 53 עזרא ותקנו, תִּלְתָּא נְבָרֵי וְעֶשְׂרֵה פְּסוּקֵי - שיקראו שלשה אנשים
 54 עשרה פסוקים פְּנֵנְד עֶשְׂרֵה פְּמִלְגִין - עשרה אנשים כשרים
 55 הבטלים ממלאכתם לעסוק בצרכי ציבור, ומתפרנסים מן הציבור.
 56 הגמרא מבארת את התקנה השלישית: וְבִתְּי הוּדִין דְּנִין באופן קבוע
 57 בכל עיר פְּשָׁנִי וּבְחֻמְשֵׁי, והטעם, משום דְּשִׁבְחֵי דְאִתּוּ לְמִקְרָא
 58 בְּסִפְרָא - שאז מצויים אנשים בערים, כיון שבאים לשמוע קריאת
 59 התורה.
 60 הגמרא מבארת את התקנה הרביעית: וְשִׁיחוּ מְכַבְּסִין בגדיהם
 61 בְּחֻמְשֵׁי בְּשַׁבַּת, והטעם, מְשֻׁם כְּבוֹד שַׁבַּת, שיהיו בגדיו נקיים
 62 ומכובסים.
 63 הגמרא מבארת את התקנה החמישית: וְשִׁיחוּ אוֹכְלֵין שוּם פְּעֵרֵב
 64 שַׁבַּת, והטעם, מְשֻׁם מְצוּת עוֹנָה שְׁהִיא בְּלִיל שַׁבַּת, דְּכַתִּיב (תהילים
 65 א א) 'אֲשֶׁר פָּרְיוּ יָתֵן בְּעֵתוֹ', וְאָמַר רַבִּי יְהוּדָה, וְאִיתִימָא - ואם תרצה
 66 תאמר שאמר רב נחמן, וְאִיתִימָא שאמר רב פְּהֵנָא, וְאִיתִימָא שאמר
 67 רבי יוחנן, זֶה הַמְּשַׁמֵּשׂ מִמָּתוֹ מְעַרֵב שַׁבַּת לְעֵרֵב שַׁבַּת, דְּהֵינּוּ בְּכֹל
 68 לֵיל שַׁבַּת, שְׁפִרְיוּ יָתֵן בְּעֵיתוֹ, כְּלוּמַר שְׁהוּא עוֹשֶׂה כֵךְ בּוֹמָן הָרְאוּ.
 69 ולכן יש לאכול שום בערב שבת, שהוא מועיל לביאה בכך
 70 שמרבה את הזרע, כמבואר להלן.
 71 הגמרא מביאה ברייתא בענין תועלת השום: תְּנוּ רַבְּנָן, חֻמְשָׁה
 72 דְּבָרִים נְאֻמְרוּ בְּשׁוּמ, א. מְשַׁבְּעֵי. ב. וּמְשַׁחֵי - מחמם את הגוף. ג.
 73 וּמְצַחֵיל פְּנִים - משמח את לב האדם ופניו צוהלות. ד. וּמְרַבֵּה את
 74 הַזְּרַע שְׁבָאדָם. ה. וְהוֹרֵג בְּנִים שְׂכַבְנֵי מַעֲיִים, וְיֵשׁ אוֹמְרִים שִׁישׁ לוֹ
 75 שְׁתֵּי מַעֲלוֹת נוֹסְפוֹת: א. מִתּוֹךְ שִׁמְשַׁמַּח אֶת לֵב הָאָדָם, מְכַנְּסֵי לוֹ
 76 אֶהְבֵּה. ב. וּמוֹצִיא מִמֶּנּוּ אֶת הַקְּנָאָה בְּאֻנְשֵׁי אַחֲרִים, שְׂכִינֵן שִׁמְחָה
 77 אינו מקנא.
 78 הגמרא מבארת את התקנה השישית: וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה מְשַׁכְּמַת בְּיוֹם
 79 שְׂרוּצָה לְאִפּוֹת מוּקְדָם בּוּבּוּק, וְאוֹפָה מִיד, וְהִטְעַם, כְּדִי שִׁתְּהָא פִּת
 80 מְצִינָה מִיד בּוּבּוּק, לְעֵנִים הַמְּחֻזְרִים עַל הַפְּתִיחִים.
 81 הגמרא מבארת את התקנה השביעית: וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה חוֹנְרַת אֶת
 82 מוֹתְנֵיהּ בְּסִינָר - כעין מכנסים קטנים, והטעם, מְשֻׁם צְנִיעוּתָא -
 83 צניעות, כדי להתרחק מן העבירה.
 84 הגמרא דנה בתקנה השמינית: וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה הַנְּטֵהֶרֶת מִטּוּמָא
 85 נְדָה, חִפְּפָת - מסרקה את ראשה במסרק, כדי שלא יהיה בשערה
 86 קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, ולאחר מכן מוֹבְּלָת,
 87 לטהרתה. מקשה הגמרא: הֲרֵי חֵיב זֶה דְּאוֹרִייתָא הִיא, דְּתִנְיָא -
 88 נאמר במצועע (ויקרא יד ט) 'וְרָחַץ אֶת בְּשָׂרוֹ בַּמַּיִם', וְדוֹרְשִׁים מִן
 89 המילים 'בשרו במים' שיגע בשרו במים, ולכן צריך שלא יהא דְּכָר
 90 חוֹצֵץ בֵּין בְּשָׂרוֹ לְמַיִם, וּמִן הַמִּלִּים 'אֶת בְּשָׂרוֹ', שְׁלֹכְאוּרָה הַמִּלָּה
 91 'את' מיתורת, דוֹרְשִׁים אֶת הַמְּפַל לְבִשְׂרוֹ שְׁחִיב טְבִילָה, וכיון
 92 שְׁחִיב טְבִילָה גַם בִּישׁ אִיסוּר חֲצִיצָה, וּמֵאִי נִיהוּ - מה הוא הטפל
 93 לבשרו, זֶה הַשְּׁעָר. וכיון שיש איסור חציצה בין השער למים, ודאי
 94 חייבים לסלק את החציצה. וקשה, מדוע היה עזרא צריך לתקן
 95 שאשה תסרק שערה כדי למנוע חציצה. מתרצת הגמרא: אֲמַרֵי,
 96 החיוב מְדַאוֹרִייתָא הוא רק לְעֵינֵי - לעיני היטב בשיער, דְּלִמָּא
 97 מְקַטְר - שמא נקשר ואין המים מגיעים לכולו, אִי נְמוּ - או שמא
 98 מְאֻם מִיּוֹ - הוא מלוכלך בדבר כלשהו, ויש בזה מְשֻׁם חֲצִיצָה,

1 מקשה הגמרא: וְהָא בִּי אָתָּא - כשבא רבי אבין מארץ ישראל
 2 לבבל אָמַר בשם רבי יוחנן, אָחֵר אֵילֵן הַנּוֹטָה - שענפיו נוטים לתוך
 3 שְׂדֵה חֲבִירוֹ, וְאָחֵר אֵילֵן הַמְּמוּד לְמַצָּר - לגבול שדה חבירו ויונק גם
 4 ממנה, בעל האילן מביא מפירות האילן ביכורים, וְקוֹרֵא פִּרְשֵׁת
 5 ביכורים, ואף שלכאורה גם לחבירו יש חלק בפירות, משום שְׁעָל
 6 מֵנֶת כֵּן הַנְּחִיל יְהוֹשֻׁעַ לְיִשְׂרָאֵל אֶת הָאָרֶץ, והתנה עמם שלא
 7 יקפידו על כך, ולכן אין לחבירו חלק באילן. וכיון שבברייתא נמנו
 8 רק עשרה תנאים, קשה על רבי יוחנן שהוא אמורא, שאמר תנאי
 9 שלא נשנה בברייתא.
 10 הגמרא מסיקה שעשרת התנאים שהתנה יהושע לא נשנו
 11 בברייתא: אֵלָּא מֵאֵן תִּנְיָא - מי שנה את עֶשְׂרֵה הַתְּנָאִין שֶׁהִתְנָה
 12 יְהוֹשֻׁעַ, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כֵּן לוֹ הוּא, שְׁהוּא אִמּוּרָא, וְרַבִּי יוֹחָנָן חוֹלֵק עֲלוֹ
 13 שִׁישׁ תְּנַאי נוֹסֵף שְׂרַבִּי יְהוֹשֻׁעַ בֵּן לוי לא מנאו. וְרַב גְּבִיחָה מְבִי -
 14 מביא פְּתִיל מְתֵנִי לֶה פְּהֵרִיא - שנה כך במפורש, רַבִּי תַנְחוּם וְרַבִּי
 15 בְּרַיְיָם אָמְרֵי מְשֻׁם וְקָן אָחֵר, וּמִנּוּ - ומי הוא, רַבִּי יְהוֹשֻׁעַ כֵּן לוֹ,
 16 שְׁעֶשְׂרֵה הַתְּנָאִין הַתְּנָה יְהוֹשֻׁעַ.
 17 הגמרא מביאה ברייתא בענין עשר תקנות אחרות שתיקן עזרא
 18 לישראל: עֶשְׂרֵה תְּקִנּוֹת תִּיקֵן עֶזְרָא לְיִשְׂרָאֵל: א. שְׁקוֹרֵין בתורה
 19 בְּמִנְחָה בְּשַׁבַּת, עשרה פסוקים בשלשה אנשים, מתחילת פרשת
 20 השבת הבאה. ב. וְקוֹרֵין בתורה כסדר זה, יָמִים שְׁנֵי וָיּוֹם חֻמְשֵׁי
 21 לאחר תפילת שחרית. ג. אֵית דִּין דְּנִין יָמִים שְׁנֵי וָיּוֹם חֻמְשֵׁי
 22 באופן קבוע. ד. וּמְכַבְּסִים אֵת אֲגוּדֵיהֶם לְכַבוֹד שַׁבַּת, יָמִים חֻמְשֵׁי
 23 בְּשַׁבַּת. ה. וְאוֹכְלֵין שוּם פְּעֵרֵב שַׁבַּת. ו. וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה מְשַׁכְּמַת בְּיוֹם
 24 שְׂרוּצָה לְאִפּוֹת מוּקְדָם בּוּבּוּק, וְאוֹפָה מִיד. ז. וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה חוֹנְרַת
 25 אֶת מוֹתְנֵיהּ בְּסִינָר - כעין מכנסים קטנים. ח. וְשִׁתְּהָא אִשָּׁה הַנְּטֵהֶרֶת
 26 מִטּוּמָא נְדָה, חִפְּפָת - מסרקה את ראשה במסרק, כדי שלא
 27 יהיה בשערה קשר או לכלוך החוצצים בינה לבין המים, וְרַק
 28 לאחר מכן מוֹבְּלָת לטהרתה. ט. וְשִׁיחוּ וְרַבְּלִין הַמּוֹכְרִים בְּשָׁמִים
 29 לְנִשִּׁים, מְחֻזְרֵין - מחזורים אחרי קונים פְּעִירִיּוֹת, ואין בני העיירות
 30 יכולים לעכב בעדם. י. וְתִיקֵן מְבִילָה לְבַעְלֵי קְרִינֵין - לנטמאים
 31 בטומאת קרי.
 32 הגמרא מבארת את הטעמים לתקנות עזרא: טַעַם הַתְּקִנָּה
 33 הָרַאשׁוֹנָה שִׁיחוּ קוֹרְאִין בתורה בְּמִנְחָה בְּשַׁבַּת, מְשֻׁם יוֹשְׁבֵי קְרִנּוֹת
 34 - האנשים היושבים בימות החול בחנויות, ואינם באים לשמוע את
 35 הקריאה בימי שני וחמישי, וּנְמַצָּא שלא ילמדו תורה כל ימות
 36 השבוע, ומחמתם תקנו קריאה במנחה של שבת, שאז אינם
 37 עסוקים.
 38 הגמרא דנה בתקנה השניה. מקשה הגמרא: וְשִׁיחוּ קוֹרְאִין בתורה
 39 בְּשָׁנִי וּבְחֻמְשֵׁי, וכי עֶזְרָא תִיקֵן זֹאת, וְהָא מְעִיקְרָא הִנּוּה מִיתְּקֵנָא -
 40 והרי מתחילה היתה תקנה זו, דְּתִנְיָא, לאחר מתן תורה נאמר
 41 (שמות טו כב) 'וְיִלְכּוּ שְׁלֹשֶׁת יָמִים בְּמִדְבָּר וְלֹא מִצָּאוּ מַיִם', דוֹרְשֵׁי
 42 רְשׁוּמוֹת - המקראות שבתורה אָמְרוּ, שאין 'מים' אֵלָּא תוֹרָה,
 43 שְׁנֵאֲמַר (ישעיה נה א) 'הוֹי כֹּל צָמָא לְכֹו לְמַיִם', שְׁכִינֵן שְׁחֵלְבוּ שְׁלֹשֶׁת
 44 יָמִים בְּמִדְבָּר בְּלֹא תוֹרָה, נְלָאוּ - נהיו עיפיים וצמאים לתורה. עֶמְדוּ
 45 נְבִיאִים שְׁבִינֵיהֶם וְתִיקֵנוּ לְהֵם שִׁיחוּ קוֹרֵין בתורה בְּשַׁבַּת, וּמְפַסְקִין
 46 - ולא קוראים פְּאָחֵד בְּשַׁבַּת, וְקוֹרֵין בְּשָׁנִי, וּמְפַסְקִין בְּשָׁלְשֵׁי וּרְבִיעֵי,
 47 וְקוֹרֵין בְּחֻמְשֵׁי, וּמְפַסְקִין בְּעֵרֵב שַׁבַּת, וְכֹל זֶה כְּדִי שְׁלֹא יִלְנִי -
 48 ישתהו שְׁלֹשָׁה יָמִים בְּלֹא תוֹרָה. וקשה, מדוע אמרה הברייתא
 49 שעזרא תיקן זאת. מתרצת הגמרא: מְעִיקְרָא תִיקֵנוּ חַד נְבָרָא תִּלְתָּא

כשפוגש יהודי נוסף, צריך מיד לשאול אותו - בדרכי נועם בקירוב
 הלבבות וכו' - אודות קביעות עיתים בתורה, ולהסביר לו שצריך
 להוסיף בלימוד התורה כהנהגה וכהנה, הלוך והוסיף ואור
 משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

בבא קמא. פרק שביעי - מרובה - דף פב עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"

רט תוספות

1 ביון דאוקמה בשעל בית הכר ברך עליה שיכול להציל ע"י הדחק ונראה לרי' דהיהא
2 דלקמן בשעל היין שפר את יינו מדעתו שיכול לומר בעל הדבש למה שפכת אני הייתי
3 דוחק ומציל אבל הכא מיירי שבא בעל הדבש לשפוך את היין שתנאי ב"ד הוא שאין בעל
4 היין יכול לעכב אלא שופך ינו של חבירו בע"ש של חבירו אלא שנתן לו דמי יינו מתוך
5 דובשנו והשתא הו' בעין ההיא דנחיל של
6 דבורים שקצצו בע"כ להציל נחילו ובעין זה נמי
7 היהא דפשתן וזאי דמשני ביחידא לא קאמר
8 משום דמסתמא כי היכי דפליגי בהדיא דנחיל
9 כדתנן לקמן בפרק בתרא (דף קוד) פליגי נמי
10 באחרני דחד טעמא הוא:

11 **בדי'** שלא ליינו ג' ימים בלא תורה. וא"ת מ"ש
12 שתיקנו שני וחמישי וי"ל משום דאמר
13 במדרש משה רבינו ע"ה עלה בחמישי לקבל
14 לוחות האחרונות וחד בשני ונרצה לו המקום
15 ולפי שהיה עת רצון באותה עליה וירידה קבעו
16 בשני וחמישי ולכן נמי נהגו להתענות בב' וד' ואף
17 ע"פ ששעל בהשקמה דרבותי (שמות לד) ופליגי
18 בבקר שדומה שכל העליות היו בבקר ולא
19 בלילה ולא תמצא כ"א מ' יום חסירים לילה
20 אחד אין להקפיד בכך ולפי סדר עולם נמי כן
21 הוא דתנאי בסדר עולם ונמצא עלה ב' בסיון
22 וחד ב"ז בתמוז ושביר הלוחות ובי"ח בתמוז עלה
23 וקבש רחמים עליהם שגאמר ואתנפל לפני ה' מ'
24 יום וגו' ובכ"ט באב נתרצה המקום וחד משה
25 לפסול הלוחות ועשה עוד מ' יום מל' באב עד ה'
26 בתשרי ונרצה המקום וחד משה ב' בתשרי
27 והלוחות כדו באתו יום נתרצה המקום
28 לישאל שגאמר ויאמר ה' סלחתי בדברך לפיכך
29 סליחתי ובפרה הוא לדורות דמי' יום
30 אחרונים חסירים לילה שהרי ביום ל' באב עלה
31 בהשקמה וחד ביום הכפורים אם לא תאמר
32 דעבריה לאלול והא דכתיב בפרשת עקב ואנכי
33 עמדתי בהר כימים הראשונים שהו מ' יום ומ'
34 לילה הכי קאמר כימים הראשונים ולא כלילות
35 דאחרונות היו חסירים לילה אחד ואף על גב
36 דאיצטרך כימים לומר מה הראשונים ברצון אף
37 האחרונים ברצון אבל האמצעיים כבעס הר"מ
38 למיכתב פראשונים ובתיב כימים לומר כימים
39 ולא כלילות ואי להך דרשה לחודא אקא ה"ל
40 למיכתב ואנכי עמדתי בהר מ' יום ותו לא וא"ת
41 ובסוף כי תשא כתיב יהי שם עם ה' מ' יום ומ'
42 לילה וכלוחות אחרונות כתיב וי"ל דאימני
43 שהתנפל קאי ולפי שלא פ"י מעשה דאולי
44 אכפרה בעד שחאתכם כמה עמד משה בתפלה

16 מיתקנא דתנאי וילכו שלישת ימים במדבר ולא מצאו ימים דורשי רשומות אמרו אין מים
17 אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים ביון שהלכו שלישת ימים בלא תורה נלאו עמדו
18 נביאים שביניהם ותיקנו להם שהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין
19 שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת פדי שלא ליינו ג' ימים בלא תורה מעיקרא
20 תקנו חד גברא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי פנגד פהנים ליום וישראלים
21 אהא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי פנגד עשרה בטלנין ודינן בשני ובחמישי דשכיחי
22 דאתו למקרא בסיפרא: ושיהו כמכסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת: ושיהו אוקלין שום
23 בע"ש משום עונה דכתיב אשר פרו יתן בעתו ו"א' יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב
24 פהנא ואיתימא ר' יוחנן זה המשמש מפתו מע"ש לע"ש ת"ר המשא דברים נאמרו בשום
25 משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה הזרע והורג פנים שבכני מעיים וי"א מכנים אהבה
26 ומוציא את התנאי: ושתהא אשה משפכמת ואופה כדי שתהא פת מצויה לעניים: ושתהא
27 אשה חוננת בסניר משום צניעותא: ושתהא אשה חופפת וטובלת דאורייתא היא דתנאי
28 ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו
29 ומאי ניהו שער אמרי דאורייתא לעייני דלמא מיקטר אי נמי מאום מידי משום חציצה

מפרש לה הכא והא דכתיב בחר הכי וכתוב על הלוחות היינו אחר אותם מ' יום ומ' לילה דאותם אחרונים היו חסירים לילה וא"ת בשלמא לר' יוסי דאמר בשבת פרק רבי עקיבא דף
פ"ו דסיון דהיהא שתא ונהך באחד בשבת ניהא דעלה בה' לפי השבוע דאחד מלא ואחד חסר דיום ל' באב יום ה' הנה אבל לר' יוחנן דאמרי דביום ב' הנה ר"ח סיון ונמצא יום ל' באב ביום
ו' אם לא נאמר דלר' יוחנן ב"ז בתמוז שרף את העגל וכן החוטאים ובו ביום עלה וביום כ"א באב יחד בהשקמה ופסל לוחות ובכ"ט באב שרף את נאמר שבי"ט באב יחד ובו
ביום עלה ונאמר שהיה אב חסר כדי שישא יום הירידה ביה"כ כדאמר בש נוחלין (ב"ב דף קבא) שבו ניתנו לוחות אחרונות אבל לפי מדרש תנחומא שאומר דב"ז בתמוז יחד ביה"ב בו
שרף את העגל וכן אחרונות ובכ"ט עלה ונמצא יום עליה של מ' אחרונים באה באלול לא יבא בה' לא לר' יוחנן ולא לר' יוסי וגם לא תמצא ירידה ביום הכפורים אם לא נאמר דעבריה
לאלול: וועי' תוס' שבת פ"ו ד"ה לטוח: ודינן' כה' וד'. וא"ת והלא קודם תקנת עורא היה בית דין קבועין בכל יום כדאמר בכתובות (דף ג. וס) א"כ מ"ה תיקן עורא וכי תיקן שלא יהו קבועין
אלא בב' ובהו ואומר ר"ת שלא היו קבועין תחילה בכל יום אלא בעיר אחת והוא תיקן בכל עיר ועיר בב' ובהו:

1 **ושתהא** אשה חופפת. אור"ת שלא תיקן חפיפה אלא בראש וכן משמע מדקאמר בסמוך דאורייתא דלמא מקטר וחפיפה נמי לא שייכא אלא פראש כדתנן בבבוי (דף מב) נזיר חופף
ומפספס אבל לא סורק אבל בשאר הגוף שייך לשון הדיחה כדאמרין בפרק בתרא דנדה (דף סו. וס) לעולם ולפד אדם בתוך ביתו שתהא אשה מדיחה בית קמטיה במים
ומהם נמי משמע דבשאר הגוף אין צריך הדיחה אלא דוקא בית קמטיה אף על גב דאיכא למימר דבית קמטיה נקט לרבותא דאע"ג דביאת מים לא בעינן ראי' לביאת מים בעינן מקל
מקום מודל' קאמר אפילו קמטיה משמע דוקא לקמטיה ולא בשאר הגוף וההיא דרדתי חסרת כו' (דף סו. סח) אף על פי שאין חובה הדיחה רגילה לרחוץ כמו שנהגין גם בעשוי לרחוץ
2 כגון במים חמוץ: וועי' תוספות נדה סו. ד"ה א"ס:

1 **והא כי אהא** וכו'. ומתניתא הו'א תיובתא דקמטי עשרה ותו לא ור' יוחנן אמורא הוא
2 וקשיא ליה מתניתא: רבי יהושע בן לוי אמריןהו'א ולא מתניתא דרבי יהושע בן לוי אמורא
3 הו'א רבי יוחנן פליג עליה ומכבדים. בגדיהם לכבוד שבת: ואיכילים שום. לקמן מפרש
4 טעמא: ושתהא אשה משפכמת. ביום שהיא צריכה לאפות ואופה שחרית כדמפרש שתהא

5 פת מצויה לעני המחר: סיני. דוגמת מכנסים
6 קטנים: האשה חופפת. במסרק ביום טובלתה
7 משום חציצה לקמן פריך הא דאורייתא היא:
8 רובלין. מביאים בשמים לנשים להתקשש בהם:
9 מחזירין בעיירות. ולא יכלו בני העיירות לעכב
10 עליהם: משום יושבי קרנות. יושבי קניות כל
11 ימות החול עוסקין בסחורה ואין קורין בשני
12 ובחמישי תקון בניניהו קריאה יתירה: רשומות
13 מקראות: עשרה בטלנין. בני אדם כשירים בטלין
14 ממלאכתן לעסוק בכרבי ציבור ולבא קודמין
15 לבית הכנסת כדי שיהו מצוין עשרה לעת
16 התפלה ומתפריסים משל צבור: משום עונה.
17 שמוציא ענה בלילה ביום כד"ב יהודה והשום
18 מרובה את הזרע כדלקמן: משחין. מומם את
19 הגוף: כמנין את האהבה. מתוך שמשמח את
20 הלב: משום צניעותא. להתרחק מן העבירה
21 בשרו במים. משמע שיגע בשרו למים: דמאום.
22 מלובלה:

1 **והא פי אהא** ר' אבין א"ר יוחנן אחד אילן הנוטה
2 לתוך שדה חבירו ואחד אילן הסמוך למצר מביא
3 וקורא שעל מנת כן הנחיל יהושע לישראל את
4 הארץ אלא מאן הנהא עשרה תנאין שהתנה יהושע
5 ר' יהושע בן לוי הוא רב גביהה מפי פתיל כותני
6 לה בהדיא ר' הנחום ור' פריים אמרי משום זקן
7 אחד ומנו ר' יהושע בן לוי עשרה תנאין התנה
8 יהושע: עשרה תקנות תיקן עורא שקורין במנחה
9 בשבת וקורין בשני ובחמישי ודינן בשני ובחמישי
10 ומכבדים בחמישי בשבת ואוקלין שום בערב שבת
11 ושתהא אשה משפכמת ואופה ושתהא אשה חוננת
12 בסניר ושתהא אשה חופפת וטובלת ושיהו רובלין
13 מחזירין בעיירות ותיקן טובילה לבעלי קריון: שיהו
14 קוראין במנחה בשבת משום יושבי קרנות: ושיהו
15 קוראין בשני ובחמישי עורא תיקן והא מעיקרא הו'ה

16 מיתקנא דתנאי וילכו שלישת ימים במדבר ולא מצאו ימים דורשי רשומות אמרו אין מים
17 אלא תורה שנאמר הוי כל צמא לכו למים ביון שהלכו שלישת ימים בלא תורה נלאו עמדו
18 נביאים שביניהם ותיקנו להם שהיו קורין בשבת ומפסיקין באחד בשבת וקורין בשני ומפסיקין
19 שלישי ורביעי וקורין בחמישי ומפסיקין ערב שבת פדי שלא ליינו ג' ימים בלא תורה מעיקרא
20 תקנו חד גברא תלתא פסוקי אי נמי תלתא גברי תלתא פסוקי פנגד פהנים ליום וישראלים
21 אהא הוא תיקן תלתא גברי ועשרה פסוקי פנגד עשרה בטלנין ודינן בשני ובחמישי דשכיחי
22 דאתו למקרא בסיפרא: ושיהו כמכסין בחמישי בשבת משום כבוד שבת: ושיהו אוקלין שום
23 בע"ש משום עונה דכתיב אשר פרו יתן בעתו ו"א' יהודה ואיתימא רב נחמן ואיתימא רב
24 פהנא ואיתימא ר' יוחנן זה המשמש מפתו מע"ש לע"ש ת"ר המשא דברים נאמרו בשום
25 משביע ומשחין ומצהיל פנים ומרבה הזרע והורג פנים שבכני מעיים וי"א מכנים אהבה
26 ומוציא את התנאי: ושתהא אשה משפכמת ואופה כדי שתהא פת מצויה לעניים: ושתהא
27 אשה חוננת בסניר משום צניעותא: ושתהא אשה חופפת וטובלת דאורייתא היא דתנאי
28 ורחץ את בשרו במים שלא יהא דבר חוצץ בין בשרו למים את בשרו את הטפל לבשרו
29 ומאי ניהו שער אמרי דאורייתא לעייני דלמא מיקטר אי נמי מאום מידי משום חציצה

אחא

אָתָּא

איהו ותיקן אפילו לדברי תורה. לא קיימא לן הכי אלא בר' יהודה בן במירא דאמר דברי תורה אין מקבלין טומאה כדאמר בר' אבהו הוה (וחלוי דף קלו: ושם) ובמי שמתו (ברכות דף כב) האידנא נהוג עלמא בתלתא קבי וא"ת דהיכי אליהו ר' יהודה לבטל תקנת עורא וי"ל דלמא קבר דלא תיקן עורא דבר זה ואי נמי התנה שכל מי שרוצה לבטל יבטל

הפיפה. במסרק להרחיקה דמילתא: לדברי תורה. שלא ישנה עד שיטובלו: אין הבית חלוט
כה. כדן כתי ערי חומה אלא גאולה תהיה לו אם ירצה לגאול ואם יגיע יובל יוצא יובל
כבתי ערי חצרים: ויוין. קורות יוצאין מן הכתלים: ונוטריאות. אולדליו"ר בלע"ז על פני
העלייה מבחוץ: כבשונות. משפרות סיד לקריעות: גינת ודיון. כך שמא יהיא היתא צריכה

לקטורת והיינו כיפת הירדן כריתות (דף ו) על
שם שדרך הירד לגדל על שפת הירדן: אין
מלינין כה את הפת. מת בה אדם באותו היום
קוברים אותו מיד: ערדי. משמע שאתה יודע
למי מיתנתה היא: אוהל הפופאות. שמא יתא כות
מן המת מוטל בארץ והגוזזותראות מאהלות
עליו ועל אנשים הרבה ונמצאת מרבה את
הטומאה: משום שרצים. דרכן ליגדל באשפה
ומרבים טומאה לפי שמתיים שם ומטמאים
הקדשים שברישלום: קומרא. עשן שמשחרר
את החומה וגנאי הוא: פרוזין. עשבים רעים
הגדלים שם וזרקין בחוץ ועוד דרך גנות לזבלן
וש סרוזן: משום קדשים. שתרנגולין מנקרין
באשפה ומביאים בשר רצצים בפיהם ומטמאין
את הקדשים: נקרא. מסורת היא כדרינו ואין
טעם לדבר: תורקנוס ואריסופולוס. אחים היו
ומירבי על דבר המלכות: היו משלשין. אותם
שבפנים מורדין מעל החומה דיקרין מתרומת
הלשכה בקופה לאותן שבוחרין לקנות תמידין:
נעין צפריני. תקע שבו דרך חויר כשגוררין אותה:
ועל אותה שעה שנינו. במנחות (דף סד) מעשה
שכא העומר שהיה רגיל לבא מן הקרוב
לירושלים אותה שעה בא מגנות צרפין רחוק
מירושלים לפי שהקריבו בני המצור את תבואות
השדה: מפקעת עין סוכר. שם מקום:
לשון

**וְאֵתָּא אִיהוּ תִּיקָן חִפְּפָה: וְשִׁיְהוּ רֹכְבִין מַחְזִירִין בְּעִירֹת
מִשׁוּם תַּכְשִׁימֵי נְשִׁים כְּדִי שְׂלֵא יִתְּנֻנוּ עַל פְּעֻלָּתָם:
וְתִיקָן טְבִילָה לְבַעֲלֵי קְרִיין דְּאוֹרְיִיתָא הוּא דְכָתִיב וְאִישׁ
כִּי יֵצֵא מִמֶּנּוּ שֹׁכֵבֵת זָרַע וְרִחֵץ אֶת בְּשׂוּוֹ בַּמַּיִם
דְּאוֹרְיִיתָא הוּא לְהַרְוִימָה וְקָדְשִׁים אֵתָּא הוּא תִּיקָן אִפְּיֵלו
לְדַבְּרֵי תוֹרָה: עֲשֶׂרָה דְּבָרִים נֶאֱמָרוּ בִּירוּשָׁלַיִם אִין הַבַּיִת
חִלוּט כֶּה וְאִינָה מְבִיאָה עֵגֻלָּה עֲרוּפָה וְאִינָה נַעֲשִׂית
עִיר הַנְּדַחַת וְאִינָה מִטְּמָאָה בְּנִעְיָם וְאִין מוֹצִיאִין כֶּה
וְיִוּן וְגוֹזְזוֹתְרָאוֹת וְאִין עוֹשִׂין כֶּה אֲשַׁפְּתוֹת וְאִין עוֹשִׂין
כֶּה בְּכִשּׁוֹנוֹת וְאִין עוֹשִׂין כֶּה גִּזְוֹת וּפְרֻדְסוֹת חוּץ מִגְּזוֹת
וְזוֹרְדִין שְׁהִיּוּ מִימּוֹת נְבִיאִים הַרְאֻשׁוּנִים וְאִין מְגִדְלִים
כֶּה תִּרְנַגְלוּן וְאִין מְלִינִין כֶּה אֵת הַמֵּת אִין הַבַּיִת חִלוּט
כֶּה דְכָתִיב וְקָם הַבַּיִת אֲשֶׁר לוֹ חוּמָה לְצִמְיֹתוֹת לְקוֹנָה
אוֹתוֹ לְדוֹרוֹתָיו וְקָסְרָא לֹא נִתְחַלְקָה וִירוּשָׁלַיִם לְשִׁבְטִים
וְאִינָה מְבִיאָה עֵגֻלָּה עֲרוּפָה דְכָתִיב כִּי יֵצֵא חֲלָל
בְּאֶרְצָהּ אֲשֶׁר ה' אֱלֹהֶיךָ נָתַן לְךָ לְרִשְׁתָּהּ וִירוּשָׁלַיִם לֹא
נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִינָה נַעֲשִׂית עִיר הַנְּדַחַת דְכָתִיב
עֲרִיד וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִינָה מִטְּמָאָה
בְּנִעְיָם דְכָתִיב וְנִתְחַי נַעַע צִרְעַת כְּבִית אֶרֶץ אַחֲזוֹתְכֶם
וִירוּשָׁלַיִם לֹא נִתְחַלְקָה לְשִׁבְטִים וְאִין מוֹצִיאִין כֶּה וְיִוּן
וְגוֹזְזוֹתְרָאוֹת מִפְּנֵי אֱהֵל הַטּוֹמָאָה וּמִשׁוּם דְּלֹא לִיתּוּקוּ**

**עוֹלֵי גְדִלִים וְאִין עוֹשִׂין כֶּה אֲשַׁפְּתוֹת מִשׁוּם שְׁקָצִים וְאִין עוֹשִׂין כֶּה בְּכִשּׁוֹנוֹת מִשׁוּם קוֹמְרָא
וְאִין עוֹשִׂין כֶּה גִּזְוֹת וּפְרֻדְסִין מִשׁוּם סוּרְחָא וְאִין מְגִדְלִין כֶּה תִּרְנַגְלוּן מִשׁוּם קְדָשִׁים וְאִין
מְלִינִין כֶּה אֵת הַמֵּת גְּמָרָא: אִין מְגִדְלִין חֲזוּרִים בְּכָל מְקוֹם תְּנוּ רַבְּנָן כְּשֶׁצָּרוּ בֵּית חֲשִׁמוֹנְאִי
זֶה עַל זֶה הָיָה הוֹרְקָנוֹס מִכְּפָנִים וְאִרִּיסוֹפּוּלוֹס מִכְּחוּץ וּבְכָל יוֹם הָיָו כְּשִׁלְשִׁים לָהֶם בְּקוּפָה
דִּינְרִין וְהָיָו מַעֲלִין לָהֶם תְּמִידִים תְּהִי שֵׁם זְקָן אַחַד שְׁהָיָה מְפִיר בְּחֻכְמַת יוֹנוּת אָמַר לָהֶם
כָּל זְמוֹן שְׁעוֹסְקוֹן בְּעִבּוּדָה אִין נִמְסָרִים בְּיָדְכֶם לְמַחַר שִׁילְשׁוֹ דִּינְרִין בְּקוּפָה וְהַעֲלוּ לָהֶם
חֲזוּר בִּיּוֹן שְׁהַיָּע לְחֻצֵי הַחוּמָה נַעַן צְפָרְנֵי בַּחוּמָה וְגוֹדְעוּעָה אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֲרַבַּע מֵאוֹת
פְּרָסָה עַל אֲרַבַּע מֵאוֹת פְּרָסָה בְּאוֹתָהּ שְׁעָה אֲמָרוּ אַרְזֵר חֲזוּרֵי אֲרִישׁ שְׁיַגְדֵל חֲזוּרִים וְאִרְזֵר אֲרָדִם
שִׁילְמִד אֵת גְּנוֹ חֻכְמַת יוֹנוּת וְעַל אוֹתָהּ שְׁעָה שְׁנַיִן מַעֲשֶׂה שְׁבָא עוֹמֵר מִגְּזוֹת הַצְּרִיפִין
וְשִׁתֵּי הַלְחָם מִכְּפַקְעַת עֵין סוּכְרָ: וְהַכְּמַת יוֹנוּת מִי אֲסִירָא וְהַתְּנִיָּא אָמַר רַבִּי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל
לשון**

ושם נמי אומר צידיד חיה ועוף שנודמנו להם מינים טמאים דוקא נודמנו אבל לכתחילה לא כדפריש התם יהיו כמתיקן: והא וכתב נמי דרשיקן שקץ הוא לכם שלא לעשות סחורה בהן
ותירין ר"ת דתינו דוקא דבר העומד לאכילה אבל אם מגדלן למשוח עורות בשומן או למוכרן לישראל שימשח בהן שרי וכל חלב מותר למכור היכא דלא קאי לאכילה ובירושלמי
נמי מפרש בהאי פירקא דסוסיס ודמורים שרי לעשות בהן סחורה משום דסתמן למלאכה: **אָסוֹר** לאדם שילמד בנו חכמת ונונית. וא"ת והלא בפולמוס של טיטוס גזרו כדאמרין בפרק
בתרא דסוטה (דף מט) וטיטוס היה בשנת חורבן כדאמרין בהנזקין (גיטין דף נו) ומלכות בית חשמונאי קדמי טובא כדאמרין בפ"ק דע"ז (דף טו) וי"ל דמעיקרא גזרו ולא קבלו מינייהו
א"כ אי תוה בעי לטימא בארור לא היה מיקרן עברין אבל לבסוף איבא גזירה דרבנן ונראה דלא יגדל דמתני' היא היתה גזירה דפולמוס של טיטוס: **עַל** אותה שעה שנינו מעשה שבא
בו. משנה היא במנחות בפ"ר ישמעאל (דף סד: ושם) וא"ת והא בימי מרדכי היה המעשה כדאמר התם בגמ' דאמא חרשא אותיב ודיה אנגה כו' אמר לן מרדכי ותימה גדולה היא אם
היה מרדכי כל כך דבית חשמונאי לא היה כי אם ר"ס שנים קודם החורבן כדאמר בפ"ק דע"ז (דף טו) ונראה לר"י דכל אותן שהיו בקיאים ברמזים ובכשונות היו נקראים על שם מרדכי
לפי שהוא היה ראש וחקם לכפיר ואתו מעשה דג' נשים דמיימי התם נראה שהיה מרדכי ממש כדאמר והיינו דתנן (שקלים פרק ה' משנה א') מתחיה על הקנין:
לשון

45 עירך' וגו' רעריך' משמע שהיא מיוחדת למישהו מסוים, וירושלים
 46 לא נתחלקה לשבטים, ואינה בכלל עריך'. ד. ואינה מטמאה
 47 בגנעים, משום דכתיב (ויקרא יד לד) 'ונתתי נגע צרעת בבית ארץ
 48 אחוזתכם', וירושלים לא נתחלקה לשבטים, ואינה נחשבת
 49 'אחוזתכם'. ה. ואין מוציאין בה ויון וגוונן ואות, מפני שני טעמים,
 50 מפני אהל הטומאה, שמה ימצא על הארץ תחת המרפסת כזית
 51 מבשר המת, והמרפסת תאדיל על הטומאה ועל העוברים ברשות
 52 הרבים, ונמצא שמתרבת תאמה בירושלים, ומשום דלא ליתקו
 53 - שלא יזקו עולי הנלים כשיעברו ברחובות ירושלים ויתקלו
 54 בזיזים ומרפסות. ו. ואין עושיין בה אשפות, משום שקצים, שהדרך
 55 היא שבמקום האשפה גדלים שרצים, והשרצים ימותו ויבואו
 56 לטמא את הקדשים שבירושלים. ז. ואין עושיין בה ככשונות
 57 לשריפת סיד וקדירות, משום קומרא - עשן הכבשנים שמשחיר
 58 את החומה, וגנאי הוא. ח. ואין עושיין בה נגות ופרדסין, משום
 59 סירחא - ריח רע, מחמת עושים רעים שגדלים בהם ומשליכים
 60 אותם בחוץ, וגורמים לריח רע, וכן כשמזבלים את האדמה יש ריח
 61 רע. ט. ואין מנדלין בה תרנגולין, משום קדשים, שדרך התרנגולים
 62 לנקר באשפה, ויש לחשוש שמה יביאו משם שרצים, ויטמאו את
 63 הקדשים. י. ואין מלינין בה את המת, נמרא - מסורת היא בידינו,
 64 ולא שמענו טעם בדבר.
 65 שנינו במשנה אין מנדלין חוירין ככל מקום, ומבאר הגמרא את
 66 טעם האיסור: תנו רבנן, כשצורו מלכי בית השמונאי זה על זה, היה
 67 הירקנים מנפנים - בתוך ירושלים שבה היה מולך, ואיריסטובלוס
 68 מכהן לירושלים, והביא עמו חיל רומיים שיעזרו לו במלחמתו,
 69 וככל יום היו אלו שבירושלים משלשלים להם בקופה דינרין של
 70 כסף מתרומת הלשכה, לקנות בהם כבשים לקרבן התמיד, והיו
 71 אלו שמבחוץ מעלין להם תמידים - כבשים לקרבן התמיד. היה שם
 72 בירושלים זקן אחד שהיה מביד בקבמת יונית - לשון חכמה
 73 ורמזים שאין המון העם מבינים אותה, ורצה להסגיר את ירושלים
 74 בידי הצרים עליה, אמר להם לאותם שמבחוץ בלשון חכמת
 75 יונית, כל זמן שעוסיקן אלו שבפנים בעבודה של הקרבנות, אין הם
 76 נמסרים בידכם, ועל כן הפסיקו לתת להם כבשים לקרבנות. למחר
 77 שלשלו אלו שבפנים דינרין בקופה, והעלו להם אלו שבחוץ חויר
 78 במקום כבשים, בין שהגיע החויר לחצי גובה החומה נעץ את
 79 צפרניו בחומה, ונודעוה ארץ ישראל ארבע מאות פרסה על ארבע
 80 מאות פרסה מחמת כעס ה' על חילול שמו. באותה שעה אמרו
 81 חכמים, ארור האיש שנגדל חוירים, וארור האדם שילמד את פנו
 82 חכמת יונית. ועל אותה שעה שצרו אנשיו של אריסטובלוס על
 83 ירושלים והחריבו את שדות התבואה שסביבותיה, שנינו במשנה
 84 (מנחות סד): מעשה שבא העומר שרגילים להביאו מקרבת
 85 ירושלים, מנגות הצרפין הרחוקות מירושלים, ושתי הלחם מפקעת
 86 עין סוכר - שם מקום הרחוק מאד מירושלים:
 87 מקשה הגמרא: ולמוד חכמת יונית מי אסירא - האם אכן נאסר,
 88 והתנאי, אמר רבי, בארץ ישראל

1 ואתא איהו - ובא עזרא ותימן הטיפה - שתחפוף האשה את
 2 ראשה במסרק, כדי להרחיק את החשש שמה יש לה חציצה
 3 בשער.
 4 הגמרא מבאר את התקנה התשיעית: ושיהו רוקלין המוכרים
 5 בשמים לנשים להתקשט בהם, מהוירין - מחזורים אחרי קונים
 6 מעצירות, ואין בני העיירות יכולים לעכב בעדם. והטעם, משום
 7 שהם מוכרים תכשיטי נשים, והיינו הבשמים, וכדי שלא יתגנו
 8 בנות ישראל על פעליהם, אם לא יוכלו להתקשט בבשמים.
 9 הגמרא דנה בתקנה העשירית: ותימן מקילה לפעלי קריון -
 10 לנטמאים בטומאת קרי. מקשה הגמרא: הלא חיוב טבילה לבעל
 11 קרי מדאורייתא הוא, דכתיב (ויקרא טו טז) 'ואיש כי תצא ממנו
 12 שקבת ורע ורחץ (את כשרו במים) [במים את כל בשרו]', ומדוע
 13 נצרך עזרא לתקן זאת. מתרצת הגמרא: מדאורייתא חיוב הטבילה
 14 הוא רק לאכילת תרומה וקדשים, ואתא הוא - ובא עזרא ותימן
 15 שיטבול אפילו לרבך תורה, ולא ילמד תורה עד שיטבול.
 16 שנינו במשנה שאין לגדל תרנגולים בירושלים, הגמרא מונה
 17 עשרה דינים נוספים שנאמרו בירושלים: עשה דברים נאמרו
 18 בירושלים. א. אין הבית הנמכר הלוי - נשאר לצמיתות בה
 19 לקונה אותה, בתום השנה הראשונה כשאר בתי ערי חומה, אלא
 20 המוכר יכול לגאול אותו בכל זמן, ואם לא גאלו חוזר ביוכל. ב.
 21 ואם נמצא חלל בקרבת ירושלים, ואינה מביאה עגלה צרופה על ידי
 22 זקניה לכפר על מיתתו, כדן מת מצוה הסמוך לכל עיר. ג. ואינה
 23 נעשית עיר הנדחת אף אם רוב תושביה יעבדו עבודה זרה, אלא
 24 הם כיחידים שעבדו עבודה זרה, שנעשים בסקילה ורכושם
 25 מותר. ד. ואינה מטמאה בגנעים - אין בתיה נטמאים בטומאת נגעי
 26 בתים. ה. ואין מוציאין בה לרשות הרבים, ויון - קורות הבולטות
 27 מהבית, וגוונן ואות - מרפסות. ו. ואין עושיין בה אשפות -
 28 מקומות איסוף פסולת. ז. ואין עושיין בה ככשונות המיועדים לשרוף
 29 בהם סיד וקדירות. ח. ואין עושיין בה נגות ירק ופרדסות של
 30 אילנות, חוץ מנגות ורדיון הנקראים כיפת הירדן, שהיו בירושלים
 31 מימות נביאים הראשונים, וצריכים אותן עבור סממני הקטורת. ט.
 32 ואין מנדלים בה תרנגולין. י. ואין מלינין בה בלילה את המת, אלא
 33 קוברים אותו מיד.
 34 הגמרא מבאר את טעם דינים אלו: א. אין הבית הלוי אף, משום
 35 דכתיב (ויקרא כה לה) 'ואיש כי ימכר בית מושב עיר חומה וגו' וקם
 36 הבית אשר בעיר אשר לו חומה לצמיתות לקונה אותו לדורותיו לא
 37 יצא ביבול, ותנא זה קסבר שלא נתחלקה ירושלים לשבטים
 38 מסוימים, אלא העמידה בחוקת כל ישראל, וממילא אין מי
 39 שיקנה את הבית לקונה, ולכן לא נוהגים בה דיני בתי ערי חומה.
 40 ב. ואינה מביאה עגלה צרופה, כשנמצא חלל בקרבתה ולא ידוע
 41 מי הרגו, משום דכתיב (דברים כא א) 'כי ימצא חלל בארמה אשר
 42 ה' אלהיך נתן לך לרשתה, וירושלים לא נתחלקה לשבטים ואינה
 43 בכלל ירושה. ג. ואינה נעשית עיר הנדחת, אף אם רוב תושביה
 44 עבדו עבודה זרה, משום דכתיב (דברים יג יז) 'כי תשמע באחת

יהודי שלומד תורה, אבל הוא יכול ללמוד רגע נוסף, שעה נוספת או יום נוסף, ואתה יכול לעורר אותו שלא יהיה "שמוח בחלקו" בעניינים רוחניים, אלא ירצה להוסיף כהנה וכהנה, ולכן עליך לפעול בכל זה

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבת, ה'תשל"ד

במדבר (במדבר י לו) 'וְכַנְהָה יֹאמֶר שׁוֹבָה ה' רַבְבוֹת אֲלֵפֵי יִשְׂרָאֵל',
 48
 49 מכך שנאמר 'רבבות אלפי ישראל', בא הכתוב לְלַמְּדֵנוּ שְׂאֵין שְׂכִינָה
 50 שׁוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל כְּשֶׁהֵם פְּחוֹת מְשִׁנֵי אֲלֵפִים וְשִׁנֵי רַבְבוֹת, שֶׁכֵּן
 51 מֵיעוֹט רַבִּים שֵׁנִים, וְהֵרִי זֶה כִּאִילוֹ כְּתוּב 'ה' הַשׁוֹכֵן בְּתוֹךְ שְׁתֵי
 52 'רבבות' ושני 'אלפי ישראל'. ולומדת הגמרא מאכא עד כמה חמור
 53 איסור גידול כלב, שהרי אילו היו ישראל שתי רבבות ושני אלפים
 54 חָסֵר אַחַת, וְהִתְיַח אֲשֶׁה פְּעוּפֶרֶת בֵּינֵיהֶם, וְרֵאוּיָהּ לְהַשְׁלִים אֶת מִנְיַן
 55 יִשְׂרָאֵל לִשְׁנֵי רַבְבוֹת וְשְׁנֵי אֲלֵפִים כְּשִׁיּוֹלֵד הַעוֹבֵר, וְאֵז תִּשְׂרֶה
 56 הַשְׂכִּינָה בִּישְׂרָאֵל, וְנִבְּחַת בָּהּ כְּלָב וְהִפִּילָה אֶת עוֹבְרָה מִחֲמַתּוֹ, נִמְצָא
 57 זֶה - בַּעַל הַכֶּלֶב גִּזְרָם לְשְׂכִינָה שֶׁתִּתְחַלֵּק מִיִּשְׂרָאֵל.
 58 הגמרא מביאה מעשה באשה שהפילה את עובריה מפחד הכלב:
 59 הֵיחָא אִיתְתָּא דְעֵלְתָּ לְמִיפָא בְּהָהוּא בֵּיתָא - מַעֲשָׂה בַּאֲשֶׁה מַעֲבֹרַת
 60 שֶׁנִּכְסְתָה בְּבֵית מַסּוּיִם לֵאפוֹת בּוֹ, נִבְּחַת בָּהּ כְּלָב - כִּלְבָּ שְׁהִיָּה
 61 באותו הבית, אָמַר לָהּ מֵרִיָּה - בַּעַל הַכֶּלֶב לֹאֲשֶׁה, לֹא תִּסְתַּפֵּי מִיָּנִיָּה
 62 - אַל תִּפְחָדֵי מִמֶּנּוּ, שֶׁכֵּן שְׂקוּלֵי נִיבִיָּה - שִׁינֵי הָאֲרוּכּוֹת עֲקוּרוֹת
 63 ואינו יכול להזיק, אָמְרָה לֵיהּ הָאֲשֶׁה, שְׂקוּלֵי מִיבּוֹתֵיהּ - הַטּוֹבָה
 64 שֶׁאֲתָה אֹמֵר שֶׁעֲקַרְתָּ אֶת שִׁינֵי הַכֶּלֶב, טְטוּלָה וּמוֹסַלְקָת וְכֵאִילוֹ
 65 שְׂרָיָא אַחֲזִירֵי - מוֹשַׁלְכַת עַל הַקּוֹצִים, כְּלוֹמַר אֵין בָּהּ תוֹעֵלָת, שֶׁכֵּן
 66 כְּבָר דָּד - וְזוֹ וְנַעֲקַר הַקֹּלֵד מִמְּקוֹמּוֹ וְכִבְרַת מַת:
 67 שִׁינֵינוּ בַּמִּשְׁנָה, אֵין פּוֹרְסִין נִשְׁבְּחִין לְיוֹנִים וְכוּ' אֵלָא אִם כֵּן הִיָּה רַחוּק
 68 מִן הַיְשׁוּב שְׁלוֹשִׁים רִיס.
 69 הגמרא דנה בגודל המרחק שיש להרחיק את היונים מן העיר.
 70 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא: וְמֵי אֲוִלֵי כּוּלֵי הָאֵי - וְכִי הַיּוֹנִים הוֹלְכוֹת כָּל כֶּךָ
 71 הַרְבֵּה, וְהִתְנַן, כְּרִחְקִין אֶת הַשׁוֹבֵךְ שֶׁל יוֹנִים מִן הָעִיר כְּמִשִּׁים אִמָּה,
 72 כְּדֵי שֶׁלֹּא יִפְסִידוּ אֶת הַזֵּרְעוֹנִים הַגְּדֻלִּים בְּגִיּוֹת הָעִיר, וּמִבּוֹאֵר
 73 שֶׁהַיּוֹנִים אֵין פְּרוּחוֹת יוֹתֵר מִחֲמִישִׁים אִמָּה. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אָמַר
 74 אֲבִי, מִיִּשְׁט שְׂרִיטֵי טוֹבָא - לַעֲוֹף יִכּוֹלוֹת הַיּוֹנִים הַרְבֵּה יוֹתֵר
 75 מִחֲמִישִׁים אִמָּה, אֲבָל כְּרִסְיָהוּ בְּחִמְשִׁים אִמָּה מְלִיאָ - כְּרִיסִים
 76 מִתְמַלְאֵת עַל יַד הַמּוֹזוֹן שֶׁמְלַקְטִים בְּשִׁיעוֹר חֲמִישִׁים אִמָּה, וְלֹאֲחַר
 77 שֶׁהִרְחִיקוּ חֲמִישִׁים אִמָּה לֹא יֵאָבְלוּ יוֹתֵר מִגִּיּוֹת בְּנֵי הָעִיר. מִקְשָׁה
 78 הַגִּמְרָא: וְמִיִּשְׁט שְׂלִישִׁים רִיס וְתוֹ לֹא - וְכִי הַיּוֹנִים עֲפִים שְׁלוֹשִׁים רִיס
 79 וְלֹא יוֹתֵר, וְהִתְנַיָּא, בְּמִקּוֹם יָשׁוּב אֲפִילוֹ עַד מָאָה מִיֵּל לֹא יִפְרֹם
 80 מִצְדוֹת יוֹנִים, כְּדֵי שֶׁלֹּא יִלְכְּדוּ בֵּהֶם יוֹנֵי בְּנֵי הָעִיר. מִתְרַצַּת
 81 הַגִּמְרָא: רַב יוֹסֵף אָמַר, בְּרִייתָא זוֹ מְדַבְּרַת בְּיָשׁוּב כְּרִמִּים, וְעַל יַדֵּי
 82 שְׁפּוֹרְחוֹת מְכַרֵּם לְכַרֵּם, יִכּוֹלוֹת הֵן לַעֲוֹף אִף מֵאָה מִיֵּל. רַבָּה אָמַר
 83 תִּירוּץ נוֹסֵף, בְּרִייתָא זוֹ מְדַבְּרַת בְּיָשׁוּב שׁוֹבְכִין, וְהַיּוֹנִים נַחוֹת בֵּהֶם,
 84 וְיֵשׁ בְּכוּחֵם לַעֲוֹף אִף מֵאָה מִיֵּל.
 85 מִקְשָׁה הַגִּמְרָא עַל תִּירוּצוֹ שֶׁל רַבָּה: וְתִפּוּק לֵיהּ מְשׁוּם שׁוֹבְכִין
 86 גּוֹפְיָהוּ - אִם מְדוּבָר בִּישׁוּב שׁוֹבְכִים, יֵשׁ לֹאֲסוֹר זֹאת מִחֲמַת
 87 הַשׁוֹבְכִים עֲצָמָם, שִׁישׁ לְחֹשׁוֹשׁ שֶׁהַמְצוּדוֹת יִלְכְּדוּ אֶת יוֹנֵי
 88 הַשׁוֹבְכִים. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא בְּשִׁלוּשָׁה אֹפְנִים, אֵיבָעִית אִימָא
 89 שֶׁהַבְּרִיתָא מְדַבְּרַת בְּשׁוֹבְכִים עוֹבֵד כּוֹבְכִים. תִּירוּץ נוֹסֵף, וְאֵיבָעִית
 90 אִימָא שֶׁהַבְּרִיתָא מְדַבְּרַת בְּשׁוֹבְכִים דְּהֶפְקָר. וְאֵיבָעִית אִימָא
 91 שֶׁהַבְּרִיתָא מְדַבְּרַת בְּדִידֵיהּ - בְּשׁוֹבְכִים שְׁלוֹ עֲצָמָה:

לְשׁוֹן סוֹרְסֵי שְׁהִיא לְשׁוֹן נִלְעַגָּת, לְמָה לְדַבֵּר, אֵלָא יֵשׁ לְדַבֵּר אוֹ
 2 בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ, אוֹ בְּלִשׁוֹן יוֹנִית שְׁהִיא לְשׁוֹן צַחָה. וְאָמַר רַבִּי יוֹסֵף,
 3 בְּכֶבֶל, לְשׁוֹן אֲרָמִי לְמָה לְדַבֵּר, אֵלָא יֵשׁ לְדַבֵּר אוֹ בְּלִשׁוֹן הַקִּדְּשׁ, אוֹ
 4 בְּלִשׁוֹן פְּרָסִי שְׁהִיא נֹאֵה יוֹתֵר מֵאֲרָמִית. וּמִבּוֹאֵר דְּבַרְבֵּי רַבִּי שֶׁאֵין
 5 אִיסוּר לְדַבֵּר בְּלִשׁוֹן יוֹנִית. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אָמַרִי, לְשׁוֹן יוֹנֵי לְחֹד
 6 שְׁהִיא שֹׁפֵת הַעַם, וְהַחֲכָמָת יוֹנִית לְחֹד שְׁהִיא שֹׁפֵת בְּנֵי אֲרָמוֹן הַמֶּלֶךְ
 7 הַמְּקוֹרְבִים לְמַלְכוּת.
 8 חוֹזֵרֵת הַגִּמְרָא וּמְקַשָּׁה: וְהַחֲכָמָת יוֹנִית מִי אֲסִירָא - וְכִי הִיא אֲסוּרָה,
 9 וְהָאֲמַר רַב יְהוּדָה אָמַר שְׁמוּאֵל מְשׁוּם רַבֵּן שְׁמַעוֹן בֶּן גַּמְלִיאֵל, קוֹרָא
 10 אֵנִי עַל עֲצָמֵי אֶת הַפּוֹסֵק (אֵיכָה ג נא) 'עֵינֵי עוֹלָלָה לְנַפְשִׁי מִכָּל בְּנוֹת
 11 עִירֵי' - לִי יֵשׁ לַעֲוֹלָל וְלוֹלוּ אֶת עֵינַי וְדַמְעָה עַל מִשְׁפַּחְתִּי,
 12 יוֹתֵר מֵאֲשֶׁר כָּל מִשְׁפַּחוֹת עִירֵי, שְׂאֵלָה יְלָדִים ו- בחוריים הָיוּ בְּבֵית
 13 מִשְׁפַּחַת אֲבָא, חֲמִשׁ מֵאוֹת מִהֶם לְמָדוּ תוֹרָה, וְחֲמִשׁ מֵאוֹת לְמָדוּ
 14 חֲכָמָת יוֹנִית, וְלֹא מְשַׁתִּיר מִהֶם לֹאֲחַר הַחוּרְבָן, אֵלָא אֵנִי פֹאֵן בֶּאֱרֵךְ
 15 יִשְׂרָאֵל וְכֵן אֲחִי אָבָא בְּעַסְיָא, וְהֵרִי שְׁבַבִּית רַבֵּן גַּמְלִיאֵל לְמָדוּ
 16 חֲכָמָת יוֹנִית. מִתְרַצַּת הַגִּמְרָא: אָמַרִי, שְׂאֵנִי ו-שׁוֹנָהוּ בֵּית רַבֵּן
 17 גַּמְלִיאֵל שְׁהִיוּ קְרוֹבִים לְמַלְכוּת, וְלִכֵּן הִתִּירוּ לָהֶם לְלַמּוֹד חֲכָמָת
 18 יוֹנִית. וְכִדְתַּנְיָא, הַמְּסַפֵּר קוֹזִי - מִי שֶׁמְסַפֵּר אֶת שַׁעֲרוֹ שֶׁלִּפְנֵי
 19 בַּמִּצְבָּה וּמִנִּיחַ בְּלוֹרִית מֵאֲחוּרָיו, הָרִי זֶה מְרַבֵּי הָאֲמוּרִי, שְׂרַגִּלִים
 20 לַעֲשׂוֹת כֵּן לְכַבּוֹד עַבְדוּהָ זֶרֶה שֶׁלָּהֶם, וְאִיסוּר לַעֲשׂוֹתוֹ אִף שֶׁלֹּא
 21 לַעֲשׂוֹת עַבְדוּהָ זֶרֶה, מְשׁוּם (וִיקָרָא יח ג) 'וְבַחֲקֻתֵיהֶם לֹא תִלְכוּ', וּמְכַל
 22 מְקוֹם אֲבָטוּלָמוֹם בְּרֵאוּבֵן הַתִּירוּ לוֹ לְסַפֵּר קוֹזִי, מִפְּנֵי שְׁהוּא הִיָּה
 23 קְרוֹב לְמַלְכוּת, וְכֵן לֹאֲשִׁיר שֶׁל בֵּית רַבֵּן גַּמְלִיאֵל הִתִּירוּ לָהֶם לְסַפֵּר
 24 ו- לְדַבֵּר בְּחֲכָמָת יוֹנִית, מִפְּנֵי שְׁהִיוּ קְרוֹבִים לְמַלְכוּת.
 25 שִׁינֵינוּ בַּמִּשְׁנָה (לַעֲלֵל עט), לֹא יִגְדַל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֵלָא אִם כֵּן
 26 קְשׁוֹר בְּשִׁשְׁלֵאוֹת כּוּי:
 27 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא הַמְּפִרֶטֶת אֶת דִּינֵי הַכֶּלֶב זֶה: תִּנּוּ רַבֵּנָן, לֹא
 28 יִגְדַל אָדָם אֶת הַכֶּלֶב אֵלָא אִם כֵּן הוּא קְשׁוֹר בְּשִׁשְׁלֵשֶׁת שֶׁל בְּרוֹז, אֲבָל
 29 מְגַדֵּל הוּא אֶת הַכֶּלֶב אִף שֶׁאֵינוֹ קְשׁוֹר בְּשִׁשְׁלֵשֶׁת, פְּעִיר הַסְּמוּכָה
 30 לְסַפֵּר ו- גְּבוּלָה, לִפֵּי שַׁעֲרֵי זוֹ צְרִיכָה שְׁמִירָה יִתִּירָה, וְקִשְׁרוּ בָּיוֹם,
 31 שֶׁאֵין יִרְאִים מִן הָאוֹיְבִים, וְתִתִּירוּ בְּלֵילָה, מִפְּנֵי שְׁבַלִּילָה צְרִיכִים
 32 שְׁמִירָה שֶׁלֹּא יִבּוֹאוּ הַגּוֹיִים עֲלֵיהֶם פְּתָאוּם.
 33 הַגִּמְרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּחוֹמֶרֶת הָאִיסוּר לְגַדֵּל כִּלְבִּים שֶׁאֵינֶם
 34 קְשׁוּרִים: תִּנּוּא, רַבִּי אֲלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל אָמַר, הַמְּגַדֵּל כִּלְבִּים שֶׁאֵינֶם
 35 קְשׁוּרִים בְּשִׁשְׁלֵשֶׁת, הֵרִי הוּא בְּמַגְדֵּל חוּרִים. שְׂאוֹלֵת הַגִּמְרָא: לְמֵאֵי
 36 נִפְקָא מִיָּנִיָּה - מַה הַשְּׁמִיעֵנוּ רַבִּי אֲלִיעֶזֶר בַּכֶּךָ, הֲלֹא תֵּנָא קָמָא
 37 הַשְּׁמִיעַ כְּבַר שֶׁאִיסוּר לְגַדֵּל כִּלְבִּים. מְשִׁיבָה הַגִּמְרָא: רַבִּי אֲלִיעֶזֶר
 38 הוֹסִיף שֶׁלֹּא רַק עוֹבֵר עַל תְּקַנַּת חֲכָמִים, אֵלָא לְמִיָּקָם ו- לַעֲמוּדוֹ
 39 עֲלִיָּה בְּאֲרוּרָה, כְּפִי שֶׁאֲמָרוּ (לַעֲלֵל פב) עַל מַגְדֵּל חוּרִים.
 40 אָמַר רַב יוֹסֵף בְּרַ מִנְיּוּמֵי אָמַר רַב נַחֲמָן, כְּבֵל, כִּיּוֹן שִׁישׁ בַּהּ יֵשׁוּב
 41 גְּדוֹל וְקָבֹעַ שֶׁל יְהוּדִים, פְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסַפֵּר דְּמֵי ו- הִיא דוּמָהוּ,
 42 וּמוֹתֵר לְגַדֵּל בַּהּ כִּלְבִּים, וְלֹא רַק בֶּאֱרֵךְ יִשְׂרָאֵל נֹאֲמַר הַחֵדִּיתֵר שֶׁל
 43 עִיר הַסְּמוּכָה לְסַפֵּר. תְּרַבְּמָה - פִּירֵשׁ רַב יוֹסֵף בְּרַ מִנְיּוּמֵי, שְׁכוּנוֹת רַב
 44 נַחְמָן לַעִיר הַתְּרַבְּמָא, שְׁהִיתָה סְמוּכָה לְנַכְרִים מִצַּד אַחַד, וְלַעֲיִירוֹת
 45 יִשְׂרָאֵל מִצַּד שְׁנֵי.
 46 מְבִיאָה הַגִּמְרָא עוֹד בְּחוֹמֶרֶת אִיסוּר זֶה: דְּרִישׁ ו- דְּרִישׁ רַבִּי דוֹסְתַאי
 47 דְּמֵן בִּידֵי, נֹאֲמַר בַּפְּסוּק בַּעֲנֵן חֲנִייתוֹ שֶׁל אֲרוֹן הַבְּרִית בְּלַכַּת יִשְׂרָאֵל

הדרן עלך מרובה

כל ירידת הנשמה הייתה כדי לפעול בעולם שיהיה דירה לו יתברך, ואם הוא מניח זאת על הצד ח"ו, הרי זה היפך כל כוונת ירידת נשמתו למטה!

משיחת מוצאי שבת, יו"ד שבט, ה'תשל"ד

1 לְשׁוֹן סוֹרְסֵי לְמָה אֵלֵא אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ אוֹ לְשׁוֹן יוֹנֵי. הוּא לְשׁוֹן צַח וְסוֹרְסֵי לְשׁוֹן בְּלַעַג
2 הוּא: פְּרִי. לְשׁוֹן נָאָה מֵאַרְמֵי בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל הַסְּמוּכָה לָן וְיָנִי וּבְבֶל הַסְּמוּךְ לְפָרֶס
3 נֶקֶט לְשׁוֹן פְּרִי: חֲכֵמַת יוֹנִית. בְּנֵי פִלְטוּן הַקְּרוּבִים לְמַלְכוּת מִסְפְּרִין בָּהּ: עֵינֵי עוֹלֵלָה לְנֶפֶשׁ.
4 לֹא גְרִיסִין מֵאֵי דְכַתִּיב פְּלוֹמֵר כֶּךָ אִמֵּר רַבֵּן שְׁמַעוֹן קוֹרֵא אֲנִי עַל עֲצָמֵי מַעְרָא הַזֶּה שִׁישׁ

5 עַל לְעוֹלֵל עֵינֵי בְּבָבִי וְדַמְעָה מִקֵּל מִשְׁפּוֹת
6 הַעִיר: יְלָדִים. חֲבוּרִים: הַמְּסַפֵּר קוֹמֵי. לְפָנִים
7 בְּמִצָּה: מוֹדְרֵי הָאֲמוּרִי. שְׂמִסְפָּרִים מִלְּפָנֵיהֶם
8 וּמְשִׁירֵי בְלוּרִית מֵאֲדוּרְתָן לֵאמֹר דָּרָךְ רֹמְנִים
9 לְגַלְגַל שְׁעָר שְׁלֹמֶעֱלָה מִן הָאֲזוּן תְּשׁוּבָת
10 הַגְּאוּנִים: לְפָרֶס. מִקְרָא בֵּין יִשְׂרָאֵל לְעוֹבְדֵי
11 כּוּכָבִי וְצִרִיכָה שִׁימוּר: בְּאֲחֵרֵי. כֹּדֶתְנָא לְעַל
12 אַרְוֵי יִשְׂרָאֵל שִׁיגְדֵל חֲזִירִים: כָּלֵל. שֵׁם הַמְּדִרְגָה
13 וְעִיר אַחַת שֶׁבָה נִקְרָאת נְהַרְדְּעָא וְאוֹתָהּ הַעִיר
14 סְמוּכָה לְסַפֵּר וְאֲשֻׁמְעִין רַב נַחְמָן דְּהוּאֵיל וְשֵׁם
15 בְּבָבֵל יֵשׁוּב בְּיַד יִשְׂרָאֵל הַרְבֵּה מוֹתֵר לְגַדֵּל
16 כְּלָבִים בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסַפֵּר כְּאֵילוֹ הִיא מֵאֶרֶץ
17 יִשְׂרָאֵל: נִבִי. יִיבִי"ש לֵאמֹר אֶרְבַּע שִׁנֵּי הַכָּלָב
18 הָאֲרוּכּוֹת שֶׁבָהן נוֹשֵׁךְ כֶּךָ שְׁמַעְתִּי (וְחֹלֵךְ דָּף טו)
19 (בְּכַוּוֹת): שְׁקִילִי טִיבוֹתֶיהָ. נְטוּלָה הִיא טוֹבָתָךְ
20 וּמוֹטֵלָת עַל הַקְּרוּבִים (שֶׁלֹא שֶׁרָתָה אֶת הַכָּלָב
21 מִזֶּה שֶׁאִתָּה מִמְחַמְנֵי הַבֵּל: כֶּכֶר גֵּד. וְעַעֵר
22 מִמְקוֹמוֹ: פְּרִיחִין אֶת הַשּׁוֹבֵךְ. שֶׁלֹא יִפְסִידוּ
23 תְּבוּאָה וּפִירוֹת שֶׁסָּבִיב הַעִיר: כְּרִיסִיחוֹ בְּחַמְשִׁים
24 מִלָּא. בְּמָה שֶׁהוּן מִלְקָטוֹת וּמִנְקָרוֹת בְּקַרְקַע
25 מִלְאִין בְּחַמְשִׁין אִמָּה הַלֶּכֶךְ לְגַבֵּי אֲבִילַת תְּבוּאֹת
26 עִיר אֵין לְחוּשׁ בֵּיתָה: בִּישׁוּב כְּרִיסִים. שְׁהוֹלֵךְ
27 מִפְּרָם לְכָרֶם עַד לְמַרְחֹק כְּרִידֵיהָ. שְׁאוֹתָן
28 שׁוֹבְכִין שְׁלוֹ וּמִשּׁוֹם יוֹנֵי שׁוֹבְכִין שֶׁלֹא יִלְבְּדוּ
29 בַּפְּחוֹן אֵין לְחוּשׁ דְּשִׁלוֹ הוּן אֲבָל יֵשׁ לְחוּשׁ לְיוֹנֵי
30 הַיֵּשׁוּב שֶׁבָאֵין דָּרָךְ הַשּׁוֹבְכִין לְמַרְחֹק

הַדְרָן עֲלֵךְ מְרוּבָה

1 לְשׁוֹן סוֹרְסֵי לְמָה אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ אוֹ לְשׁוֹן יוֹנֵי וְאִ"ד
2 יוֹסִי בְּבֶל לְשׁוֹן אֶרְמֵי לְמָה אוֹ לְשׁוֹן הַקּוֹדֵשׁ אוֹ לְשׁוֹן פְּרִי
3 אֲמַרִי לְשׁוֹן יוֹנֵי לְחוּד חֲכֵמַת יוֹנִית לְחוּד וְחֲכֵמַת יוֹנִית מִי
4 אֶסְרָא וְהָאֲמַר רַב יְהוּדָה אֲמַר שְׁמוּאֵל מִשׁוּם רִשְׁבִי"ג
5 עֵינֵי עוֹלֵלָה לְנֶפֶשׁ מוֹכֵל בְּנוֹת עֵרִי אֶלְפָּה יְלָדִים הָיוּ בְּבִית
6 אָבָא חֲמֵשׁ מֵאוֹת מֵהֶם לְמָדוּ תוֹרָה חֲמֵשׁ מֵאוֹת לְמָדוּ
7 חֲכֵמַת יוֹנִית וְלֹא נִשְׁתַּיֵּר מֵהֶם אֵלֵא אֲנִי פֶּאֵן וְכֵן אַחִי
8 אָבָא בְּעַסְיָא אֲמַרִי שְׁאֵנִי בֵּית רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל שְׁהוּי קְרוּבִים
9 לְמַלְכוּת וּכְדִתְנָא הַמְּסַפֵּר קוֹמֵי הֵרִי זֶה מְדִרְכֵי הָאֲמוּרִי
10 אֲכַטּוּלְמוֹם כֶּרֶ רְאוּבֵן הַתִּירוֹ לֹא לְסַפֵּר קוֹמֵי מִפְּנֵי שֶׁהוּא
11 קְרוֹב לְמַלְכוּת שֶׁל בֵּית רַבֵּן גְּמִלְיָאֵל הַתִּירוֹ לְהֵם לְסַפֵּר
12 בְּחֲכֵמַת יוֹנִית מִפְּנֵי שֶׁקְרוּבִים לְמַלְכוּת: לֹא יִגְדֵל אֲדָם
13 אֶת הַכָּלָב אֲא"כ קְשׁוּר בְּשִׁלְשָׁאוֹת כּו': תִּנּוּ רַבֵּן לֹא
14 יִגְדֵל אֲדָם אֶת הַכָּלָב אֵלֵא אִם כֵּן קְשׁוּר בְּשִׁלְשֵׁלֶת אֲבָל
15 מִגְדֵּל הוּא בְּעִיר הַסְּמוּכָה לְסַפֵּר וְקוֹשְׁרוֹ בַּיּוֹם וּמִתִּירוֹ
16 בְּלִילָה תִּנְיָא רַבִּי אֱלִיעֶזֶר הַגְּדוֹל אוֹמֵר הַמְּגַדֵּל כְּלָבִים
17 כְּמִגְדֵּל חֲזִירִים לְמוֹאֵי נִפְקָא מִינָהּ לְמִיקָם עֲלֵיהָ בְּאֲרוּר
18 אֲמַר רַב יוֹסֵף כֶּר מְנוּיָמֵי אֲמֹר רַב נַחְמָן כָּבֵל כְּעִיר
19 הַסְּמוּכָה לְסַפֵּר דְּמֵי תְרַנְמָה נְהַרְדְּעָא דְרִישׁ ר' דּוֹסְתָאֵי
20 דְּמֵן בִּירֵי וּבְנָחָה יֹאמֵר שׁוֹבָה ה' רַבְבוֹת אֶלְפֵי יִשְׂרָאֵל
21 לְלַמְּדֵךְ שְׁאֵין שְׂכִינָה שׁוֹרָה עַל יִשְׂרָאֵל פַּחוֹת מִשְׁנֵי
22 אֶלְפִים וְשְׁנֵי רַבְבוֹת חֶסֶר אַחַת וְהִתָּה אִשָּׁה מְעוּפֶרֶת

הַדְרָן עֲלֵךְ מְרוּבָה

23 בְּיַנְיָהֶם וְרֵאוּיָה לְהַשְׁלִים וְנָבַח בָּהּ כָּלָב וְהַפִּילָה נִמְצָא זֶה גּוֹרֵם לְשְׂכִינָה שֶׁתִּסְתַּלַּק מִיִּשְׂרָאֵל הִתִּיא
24 אִיתָתָא דְעֵלָת לְמִיפָא בְּהוּא בֵּיתָא נָבַח בָּהּ כָּלָבָא אֲמַר לָהּ מָרִיהָ לֹא תִיִסְתַּפֵּי מִיַּנְיָה שְׁקוּלֵי נִיבִיָה
25 אֲמַרְהָ לִיָּה שְׁקוּלֵי טִיבוֹתֶיהָ וְשִׁדְיָא אַחִיוֹרֵי כֶכֶר נָד וְלָד: אֵין פּוֹרְסִין גִּישְׁבוּן לְיוֹנִים וְכו': וּמֵי אוּלֵי
26 כּוּלֵי הָאֵי וְהַתְנַן מִרְחִיקוֹן אֶת הַשּׁוֹבֵךְ מִן הַעִיר חֲמִשִּׁים אִמָּה אֲמַר אֲבִי מִישְׁט שְׁיִימֵי טוֹבָא כְּרִיסִיחוֹ
27 בְּחַמְשִׁים אִמָּה מִלָּא וּמִישְׁט שְׁלִשִׁים רִיס וְתוֹ לֹא וְהַתְנַא בִּישׁוּב אֶפִּילוֹ מֵאָה מִיל לֹא יִפְרוֹם רַב
28 יוֹסֵף אֲמַר בִּישׁוּב כְּרִיסִים רַבָּה אֲמַר בִּישׁוּב שׁוֹבְכִין וְתִיפּוֹק לִיָּה מִשׁוּם שׁוֹבְכִין גּוֹפְיָהוּ אִיבְעִית
29 אִימָא בְּדַעֲוֵב כּוּכָבִים וְאִיבְעִית אִימָא בְּהַפְקֵר וְאִיבְעִית אִימָא כְּרִידֵיהָ:

הַדְרָן עֲלֵךְ מְרוּבָה

מְלִיָּא כְּרִיסָה בְּחַמְשִׁים אִמָּה וּמִשְׁנֵי דְלֹא אִיִּרֵי בִישׁוּב כְּרִיסִים וּבִישׁוּב שׁוֹבְכִין וְקָרִי מוֹדְרָךְ דִּיקָא דִּילְכָא יֵשׁוּב כְּרִיסִים וְיֵשׁוּב שׁוֹבְכִין:

הַדְרָן עֲלֵךְ מְרוּבָה

לגבי קדושת נפש האלוקית, נתן לה הקדוש-ברוך-הוא (לסטרא-
אחרא) רשות ויכולת להגביה עצמה כנגדה כדי שהאדם יתגבר עליה
וינצחנה, ועל-ידי-זה יוכל להיות כללות עניין העבודה

ממאמר יו"ד שבט ה'תשי"ד

החובל.

מכה בהמה ישלמנה וסמיק ליה ואיש כי יתן. נראה לרי' דל"ג וסמיק ליה דתא
מכח סמוכים כי דריש אלא מכה ג' כדאמר לקמן אגן הכאה הכאה קאמרין
ואמר נמי לקמן וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר לנפש רוצח האי מכה מכה למה לי משמע
דג'ש היא ולא סמוכים ועוד כי פריך בסמוך מאי חזית דילפת ממכה בהמה גילף ממכה אדם

החובל. וכפה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר
עצמו בעבד עברי: כפספסו. כאב המכה: כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעוקב רב
צער וכאילו: צמחין. מלג'ש: שבת. כל ימי חוליו רואים אותו כאילו הוא שומר קישואן
ונתן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה בבדיה אפילו בלא חוליו שהרי נקטעה

1 וזו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיתו: הכל לפי
2 המבייש. אדם קל שבייש בושתו מרובה:
3 והמבייש. אדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה
4 וכולהו דמשה דברים מקרא נפקי נזק דכתיב עין
5 תחת עין צער פצע תחת פצע דהכי דרשין בגמ'
6 ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ורפא בושת
7 דכתיב וקצותה את כפה ממנו: **גמ'** מכה אדם
8 ויכה בהמה. לקמן מפרש לקראי הי מכה
9 קאמר: ואם נפשו לומר. ואם יש לך להשיב
10 ולהקשות כלום על טעם זה צא ולמד ממקור
11 אחר: הרי הוא אומר בו. ולקמן בעי מאי הרי
12 ליה לאקשוי: שאין חזרין. לאחר שבקטעה
13 בקטלא בתים. ותשלומין אין שם: הכאה הכאה
14 גמ'רין: אע"ג דקראי לא דמו גמ'רין ג'ש כדכתב
15 דבי ר' י' שמעאל ושב הבתן ובא הבתן עירובין
16 (דף נא.) ומכה אדם דקתני הקא הכאה הוא
17 דקאמר ומאי יתן מום גמר דמוס ע"י הכאה בא:
18 והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם. ולקטלא לא
19 אהא קרא אלא לראשי אברים כדכתיב בתריה
20 עין תחת עין וכתיב ימות כלומר ינטל אברו
21 ומותו אותו אבר: מאי אם נפשו לומר. מאי הנה
22 ליה לאקשוי: גילף מפכה אדם. שהנך ממש
23 והוא נמי (כתיב) כי יתן מום מום: אמרי
24 דקני נזקין בו. כלומר משהו הוא פירכא לא
25 הנה מדחיק תנא למילף מלא תקחו דא קמי
26 לשנוי הכי דנין נזקין מנזקין בו: ואפתי מבעי
27 ליה לא תשקול ממונא ותפטרתי. מקטלא
28 ולגופיה אצטרף ולא למעוטי אחרני: לנפש
29 רוצח. דלא אצטרף אתי למעוטי ראשי אברים
30 שאינן נפש:

קמן

הוא מכה לאו מכה הוא הכאה הכאה והא
קאמרינן מה הכאה האמורה בכמה לתשלומין אף הכאה האמורה באדם לתשלומין והא
כתיב ואיש כי יכה כל נפש אדם מות ימות דבממון ומאי דבממון אימא כמיתה ממש לא
סלקא דעתך דתא דתא איתקש למכה בהמה ישלמנה ועוד כתיב בתריה פאשר יתן מום
באדם כן יתן בו ושמע מינה ממון ומאי אם נפשו לומר תו קא קשאי לתנא מאי חזית
דילפת ממכה בהמה לילף ממכה אדם אמרי דנין נזקין מנזקין ואין דנין נזקין ממיתה
אדרבה דנין אדם מאדם ואין דנין אדם מבהמה היינו דקתני אם נפשו לומר הרי הוא
אומר לא תקחו כופר לנפש רוצח אשר הוא רשע למות כי מות ימות לנפש רוצח אי

אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח לראשי אברים
הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי מבדי רשעתו נפקא
רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שמי רשעות ואפתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון ותפטרתי א"כ
לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה
לוקח כופר לראשי אברים שאינן חזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמונא אי
בעי עינו נתיב ואי בעי דמי עינו נתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין: תנא ר' דוסתאי
בן יהודה אומר עון תחת עון ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עון ממש אמתת הרי שהותה עינו של זה גדולה ועינו
של זה קטנה היאך אני קורא ביה עון תחת עון וכי תיקא כל פי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה משפט אחד והיה
לכם משפט השווה לכולכם אמרי מאי קושאי דלמא נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תיקא הכי
קמן

החובל

בבא קמא **פרק שמיני** **החובל** **דף פג עמוד ב** **מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)"**
החובל. וכפה הוא יפה. שהרי הזיקו והפסידו ממון זה שאם היה נצרך היה מוכר
עצמו בעבד עברי: כפספסו. כאב המכה: כיוצא בזה. לפי מה שהוא מעוקב רב
צער וכאילו: צמחין. מלג'ש: שבת. כל ימי חוליו רואים אותו כאילו הוא שומר קישואן
ונתן שכירתו של כל יום שהרי אין ראוי למלאכה בבדיה אפילו בלא חוליו שהרי נקטעה
ידו ורגלו והוא כבר נתן לו דמיתו: הכל לפי
המבייש. אדם קל שבייש בושתו מרובה:
והמבייש. אדם חשוב שנתבייש בושתו מרובה
וכולהו דמשה דברים מקרא נפקי נזק דכתיב עין
תחת עין צער פצע תחת פצע דהכי דרשין בגמ'
ריפוי ושבת רק שבתו יתן ורפא ורפא בושת
דכתיב וקצותה את כפה ממנו: **גמ'** מכה אדם
ויכה בהמה. לקמן מפרש לקראי הי מכה
קאמר: ואם נפשו לומר. ואם יש לך להשיב
להקשות כלום על טעם זה צא ולמד ממקור
אחר: הרי הוא אומר בו. ולקמן בעי מאי הרי
ליה לאקשוי: שאין חזרין. לאחר שבקטעה
בקטלא בתים. ותשלומין אין שם: הכאה הכאה
גמ'רין: אע"ג דקראי לא דמו גמ'רין ג'ש כדכתב
דבי ר' י' שמעאל ושב הבתן ובא הבתן עירובין
(דף נא.) ומכה אדם דקתני הקא הכאה הוא
דקאמר ומאי יתן מום גמר דמוס ע"י הכאה בא:
והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם. ולקטלא לא
אהא קרא אלא לראשי אברים כדכתיב בתריה
עין תחת עין וכתיב ימות כלומר ינטל אברו
ומותו אותו אבר: מאי אם נפשו לומר. מאי הנה
ליה לאקשוי: גילף מפכה אדם. שהנך ממש
והוא נמי (כתיב) כי יתן מום מום: אמרי
דקני נזקין בו. כלומר משהו הוא פירכא לא
הנה מדחיק תנא למילף מלא תקחו דא קמי
לשנוי הכי דנין נזקין מנזקין בו: ואפתי מבעי
ליה לא תשקול ממונא ותפטרתי. מקטלא
ולגופיה אצטרף ולא למעוטי אחרני: לנפש
רוצח. דלא אצטרף אתי למעוטי ראשי אברים
שאינן נפש:

אף

הכאה האמורה באדם לתשלומין. י"ס דגרסי
בתי הכי והכתיב איש כי יכה כל נפש אדם
מות ימות פירוש שקימיהו אברו תחת אברו של
הבדיו ומשני ימות בממון וממאי דבממון אימא
מיתה ממש לא סיד קרא דתא איתקש למכה נפש
בהמה ועוד דכתיב התם פאשר יתן מום באדם כן
יקח בו ש"מ ממון ואין נראה לרי' אותה גירסא
כלל קרא דאיש כי יכה כל נפש אדם מוקמינן
בדנשרפין (סנהדרין דף ע"ט) בקטלא גבי פלוגתא
דרבי יהודה בן בתירה ורבנן גבי הכהו ר' בני
אדם כי מקלות ועוד דלקמן לא אצטרף ועוד
מאי פריך מעיקרא והכתיב איש כי יכה כל נפש
אדם מי אלים מקרא דעין תחת עין דמוקמינן
ליה בממון בגי' דהכאה הכאה ועוד מכין
דכתיב פאשר יתן מום באדם כן יתן בו למה לי
הך ג'ש דהכאה הכאה ע"כ נראה דל"ג ליה
כלל.

מבדי

פירושו בסוף פ"ב דף כ"ו:
מאי חזית דילפת ממכה בהמה גילף ממכה אדם.

אדם. אע"ג דלמא לא אצטרף דממילא
הנה אמרינן עון תחת עון ממש מ"מ אצטרף דלא
גילף ממכה בהמה.

מכה

מכה למ"ל. וא"ת דרבא דריש מניה
בפרק אלו נערות (כתובות דף לה.)
בפירוש ריבתי תורה חייבי מלקות כתיבי
מיתות לתשלומין מג'ש דמכה מכה וי"ל דרבא
לטעמיה דרריש לקמן עין תחת עון ממון מקרא
אחרניא:

רב

אתה לוקח כופר אבל אתה לוקח כופר לראשי אברים שאינן חזרין והאי לא תקחו כופר לנפש רוצח לראשי אברים
הוא דאתא האי מבעי ליה דאמר רחמנא לא תעביד ביה תרתי לא תשקול מיניה ממון ותקטליה האי מבדי רשעתו נפקא
רשעה אחת אתה מחייבו ואי אתה מחייבו שמי רשעות ואפתי מבעי ליה דקאמר רחמנא לא תשקול ממון ותפטרתי א"כ
לכתוב רחמנא לא תקחו כופר לאשר הוא רשע למות לנפש רוצח למה לי ש"מ לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר אבל אתה
לוקח כופר לראשי אברים שאינן חזרין וכי מאחר דכתיב לא תקחו כופר מכה מכה למה לי אמרי אי מהאי הוה אמונא אי
בעי עינו נתיב ואי בעי דמי עינו נתיב קמ"ל מבהמה מה מכה בהמה לתשלומין אף מכה אדם לתשלומין: תנא ר' דוסתאי
בן יהודה אומר עון תחת עון ממון אתה אומר ממון או אינו אלא עון ממש אמתת הרי שהותה עינו של זה גדולה ועינו
של זה קטנה היאך אני קורא ביה עון תחת עון וכי תיקא כל פי האי שקיל מיניה ממונא התורה אמרה משפט אחד והיה
לכם משפט השווה לכולכם אמרי מאי קושאי דלמא נהורא שקיל מיניה נהורא אמר רחמנא נישקול מיניה דאי לא תיקא הכי
קמן

פרק החובל

1 פרק זה מבאר דיני התביעות הבאות כתוצאה מהזיק הנגרם על ידי האדם, בדרך הכאה וחבלה.

משנה

2 החובל בכתביו, חייב עליו - על חבלתו משום המשהה דברים, פעמים
3 שחייב בכלום ופעמים במקצתם. ואלו הם, בנזק - דמי פחת שוויו, בצער, בריפוי, בשקט - דמי מה שאינו יכול לעשות מלאכה בזמן
4 חוליו מחמת המכה, ובזנות.

5 ואופן השומא בכל אחד מהם: בנזק, כיצד שומתו, אם סימא את
6 עינו, או קטע את ידו, או שיבר את רגלו, רואין אותו - את הנחבל
7 כאילו הוא עקב עברי הנמקר בשוק, ושמין כמה היה יפה לשלם
8 עבורו קודם החבלה, וכמה הוא יפה לשלם עבורו עתה לאחר
9 החבלה, והפרש זה שהוא השווי של אותו אבר, ישלם החובל
10 לנחבל.

11 ואופן השומא בצער, אם בנזק (או בשפור או במקמר שליבנן
12 באש, ואפילו על ציפורינו שהוא מקום שאינו עושה תבורה בגוף
13 הנחבל, אומדין כמה אדם פוצא בזה - הדומה לנחבל במידת
14 יכולתו לסבול הצער, ורצה ליטול להיות מצטער בך - היה מוכן
15 ליטול ממון בשביל שיצערוהו כן, וסכום זה ישלם החובל לנחבל.
16 ואופן השומא בריפוי, אם הקחו עד שצרך לרפואה, חייב
17 לרפאותו - לשלם הוצאות רפואתו. (עלה) (עלו) בו צמחים -
18 אבעבעות סביבות המכה, אם פקחם המכה הן, חייב לרפאותו,
19 ואם שלא פקחם המכה, פטור.

20 וכן אם חייבת - נתרפאה המכה, ונקתרה - ונתקלקלה הרפואה
21 וחזרה המכה, ושוב חייבת ונקתרה, חייב לרפאותו, שהכל מחמת
22 המכה הראשונה שהכהו הוא, שגם כשנתרפאה לא נתרפאה כל
23 צרכה, אלא היתה נדמית כאילו נתרפאה, ולכך חזרה שוב. אך
24 אם חייבת כל צורך, ולא נתקלקלה הרפואה, אלא שחזרה
25 מחמת סיבה אחרת, אינו חייב לרפאותו לפי שלא באה מחמתו.
26 ואופן שומת השקט, רואין אותו כאילו הוא שומר קישואין שהיא
27 מלאכה שאינה כבידה, וראויה לו אף לאחר שיקום מחוליו,
28 ומשלם לו שכרו של כל יום מימי חוליו כאילו עשה עבורו מלאכה
29 זו. ואף שהיה ראוי לפני שחבל בו למלאכה מעולה יותר, אינו
30 משלם לו על כך, שהרי כבר נתן לו בתשלום הנזק את דמי ידו,
31 באופן שקטע את ידו, ודמי רגלו - או את דמי רגלו, באופן שקטע
32 את רגלו, ובכך שילם לו כבר על המלאכה שהיה ראוי לעשות.
33 ואופן שומת הזנות, הכל לפי המקבייש והמתבייש - הדבר תלוי
34 במהות המבייש והמתבייש, שאם היה המבייש אדם פשוט, בושתו
35 מרובה וצריך לשלם יותר, וכן אם היה המתבייש אדם חשוב
36 בושתו מרובה והמביישו צריך לשלם יותר מאשר אם בייש אדם
37 פשוט.

גמרא

38 שנינו במשנה שהחובל בחבירו משלם על החבלה. ומקשה
39 הגמרא: אמאי נפטר החובל בתשלום ממון, והלא עין תחת עין
40 (שמות כא כד) אמר רבמנא, ואימא שהכוונה לעין מפש של
41 החובל, שיעורו את עינו תחת שיעורו עינו של הנחבל, וכן בשאר
42 האיברים.

43 מתרצת הגמרא: לא סלקא דעתך שזויה כוונת הפסוק, וכמו דתנאי
44 בברייתא, יכול שאם סימא את עינו, מסמא הדיין את עינו של
45 החובל, וכן אם קטע את ידו, מקטע את ידו, שיבר את רגלו משבר
46 את רגלו, תלמוד לומר מכה אדם ומכה בהמה - נאמר לשון 'מכה'
47 באדם ולשון 'מכה' בהמה, ויש ללמוד זה מזה בגזירה שוה, מה
48 מכה בהמה דינו לתשלומין, אף מכה אדם דינו לתשלומין, ולא

49 שיטלו ממנו את האבר. ואם נפשהו [רצונך] לומר ולהשיב על
50 טעם זה, צא ולמד מדרשה אחרת, הרי הוא אומר (במדבר לה לא),
51 וְלֹא תִקְחוּ כּוֹפֵר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רֹשֵׁעַ לְמוֹתוֹ, וְיֵשׁ דְרוֹשׁ,
52 דווקא לנפש רוצח אי אתה לוקח כופר, דהיינו ממון, כדי לפדותו
53 מעונש מיתתו, אבל אתה לוקח כופר לראשי אפרים שאין חזקין
54 לאחר נטילתו, כגון יד או רגל או עין. שאם חבל בהן משלם לנחבל
55 את שוויו, ופודה עצמו מנטילת האבר.
56 הגמרא דנה בלימוד הראשון של הברייתא. מבררת הגמרא: הי
57 מכה - מאיזה 'מכה' האמור באדם לומדת הברייתא את הגזירה
58 שוה, אילימא ממה שנאמר (ויקרא כד כא) וְיִמְכְרֶה בְהֶמְהָ וְשִׁלְמַנָּה
59 וְיִשְׁלַמְנָה נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ, הרי שנאמר לשון 'מכה' בהמה, וסמך
60 ליה לפסוק זה נאמר (שם כד יט) וְאִישׁ כִּי יִתֵּן מוֹם בְּעַמִּיתוֹ כַּאֲשֶׁר
61 עָשָׂה כֵּן יַעֲשֶׂה לוֹ, הרי נאמר באדם 'יתן מום' שהוא לשון 'מכה', ויש
62 ללמוד זה מזה בגזירה שוה.

63 מקשה הגמרא: האי לא מכה הוא - הרי בפסוק זה לא נאמר 'מכה'
64 אלא 'יתן מום', ואילו הברייתא אמרה שלמדים בגזירה שוה 'מכה'
65 'מכה'. מתרצת הגמרא, [אנן] תפאה תפאה קאמרינן - אין כוונת
66 הברייתא שלמדים מהלשון 'מכה מכה', אלא למדים 'הכאת
67 האדם' מ'הכאת בהמה', ולכך אף 'יתן מום' שמשמעותו 'הכאה',
68 יש ללמודו מ'מכה נפש בהמה' מה תפאה תפאה קאמרינן.
69 לתשלומין, אף תפאה תפאה קאמרינן תשלומין.

70 מקשה הגמרא: והא כתיב (שם כד יז) וְאִישׁ כִּי יַכֶּה כֶּל נֶפֶשׁ אָדָם
71 מוֹת יוֹמֵת, ולכאורה הפסוק מדבר בחובל בחבירו שלא המיתו,
72 ומה שנאמר 'מות יומת', הכוונה שימיתו לחובל את האבר שנטל
73 לנחבל. מתרצת הגמרא, אף שם הכוונה שמשלם שוויו במומו.
74 שואלת הגמרא: אמאי דבמומו - ומנין אכר שהכוונה לתשלום
75 ממון, אימא שהכוונה במיתת מפש, שימיתו את אברו של החובל.
76 משיבה הגמרא, לא סלקא דעתך, תרא, דהא איתקש - שהרי הוקש
77 פסוק זה למכה [נפש] בהמה על החבלה, אף באדם כוונת הפסוק שישלם.
78 שבבהמה משלם על החבלה, אף באדם כוונת הפסוק שישלם.
79 ועוד, הרי כתיב בתורה, (שם כ) כַּאֲשֶׁר יִתֵּן מוֹם בְּאָדָם כֵּן יִתֵּן בוֹ,
80 ושמע מינה שהכוונה למומו, שכן הלשון 'כן יתן בו' משמעותו
81 'דבר הניתן מיד ליד' שהוא ממונו.

82 הגמרא חוזרת לבאר המשך דברי הברייתא: ומאי אם נפשהו לומר
83 - מה יש להקשות על הגזירה שוה 'מכה מכה'. מבארת הגמרא,
84 תו קא נשניא - שוב הוקשה לתנא על לימוד זה, מאי חיות דילפת
85 מ'מכה בהמה' - מה ראית ללמוד בגזירה שוה מהפסוק (ויקרא כד
86 יח) 'ומכה נפש בהמה ישלמנה', שאף החובל בחבירו חייב
87 בתשלומין, לילף ממה אדם - נלמד בגזירה שוה מהפסוק (שם כד
88 כא) וְיִמְכְרֶה אָדָם יוֹמֵת, ששם 'יומת' היינו שנהרג על הכאה זו,
89 ונלמד שאף בחובל בהמה שימיתו ויטלו לאותו האבר.
90 הגמרא דוחה לקושיא זו: אמרי, אם משום קושיא זו לא היתה
91 צריכה הברייתא להביא לימוד אחר, שכן יש לתרץ שלכך לומדים
92 מ'מכה בהמה' משום שדנין נזקין מנזקין - לומדים דיני חיוב ממון
93 מדיני חיוב ממון, ששניהם בגדר 'ניזקין', ואין דנין נזקין מניזקת -
94 ואין לומדים דיני חיוב ממון מדיני חיוב מיתה.

95 הגמרא דוחה לתירוץ זה: אדרבה, דנין אדם מאדם - יש ללמוד דיני
96 החבלה באדם מדיני החבלה באדם אף שחיובם שונה, ואין דנין
97 אדם מבהמה, וכיון שקושיא זו קיימת, היינו דקתני בברייתא 'אם
98 נפשהו לומר', יש לדרוש כן מפסוק אחר, הרי הוא אומר (במדבר
99 לה לא), וְלֹא תִקְחוּ כּוֹפֵר לְנֶפֶשׁ רֹצֵחַ אֲשֶׁר הוּא רֹשֵׁעַ לְמוֹתוֹ, לְנֶפֶשׁ

1 ותן מום פאד'ם, למה לי. משיבה הגמרא, אידי דקעי מיתבב - כיון
 2 שרצתה התורה לכתוב את המשך הפסוק 'בן יתן בו' ללמד
 3 שמשלם ממון, כתב נמי את תחילת הפסוק 'באשר יתן מום פאד'ם'.
 4 ברייתא נוספת: דבי רבי חי'א תנא - בבית מדרשו של רבי חי'א
 5 שנו דרשה זו, אמר קרא לגבי עדים וזוממין (דברים יט יט, כא)
 6 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו וגו', ולא תחוס עיך וגו' יד
 7 ביד רגל ברגל, ויש לדרוש יד ביד' שהיינו דבר הניתן מיד ליד,
 8 ומאי ניהו מומין. והיינו, שאם העידו על אדם בחבירו והזומה
 9 עדותו, אין מענישים אותם בנטילת האבר אלא משלמים ממון למי
 10 שהעידו עליו. ומוכח שאף החובל עצמו אין נוטלים ממנו האבר
 11 אלא משלם ממון.
 12 מקשה הגמרא: אלא מעתה מה שנאמר בהמשך הפסוק 'רגל ברגל',
 13 נמי הכי הוא - וכי אף בזה יש לפרש כך, הרי אין שייך לומר כן.
 14 אמרי - תירצו בני הישיבה, דבי רבי חי'א לא דרשו כן ממשמעות
 15 הפסוק אלא קרא ותירא קא דרשי, מכדי פתיב - מאחר וכבר
 16 נאמר בפסוק (שם יט יט) 'ועשיתם לו כאשר זמם לעשות לאחיו, אי
 17 סלקא דעתך שמה שנאמר בחובל בחבירו 'עין תחת עין, הכוונה
 18 ממש, אם כן פשוט שאף בעדים וזוממים הדין כן, שהרי עושים להם
 19 כמו שזממו לעשות, ומעתה מה שנאמר יד ביד, למה לי, שפע
 20 מינה שלכך נכתב ללמד שאינו ממש אלא מומין, והיינו דבר הניתן
 21 מיד ליד. שואלת הגמרא, אם כן מה שנאמר שם עוד 'רגל ברגל'
 22 למה לי. משיבה הגמרא, אידי דקתיב - כיון שכתבה התורה יד
 23 ביד' כדי ללמד דין זה, כתב נמי אף רגל ברגל.
 24 מקור נוסף שהחובל בחבירו משלם ממון: אפי' אמר, אתיא - יש
 25 ללמוד דין זה מדיני דבי חוקתה, תנא דבי חוקתה, נאמר בחובל
 26 בחבירו (שמות כא כד) 'עין תחת עין' וגו', ובפסוק שלפני זה לגבי
 27 הורג אדם נאמר (שם כג) 'נפש תחת נפש', והיינו שתחת הנפש
 28 יטלו נפש ותחת העין יטלו עין, ולא נפש ועין תחת העין בלבד. ואי
 29 סלקא דעתך ש'עין תחת עין' היינו ממש, וימני דמשפחת לה -
 30 פעמים יצא שיתלו עין ונפש תחת העין בלבד, ובגו' דבבב' דעור
 31 ליה נקמא ליה נשמתיה - שבעוד שנעורר את עינו תצא נשמתו
 32 ממנו וימות מרוב יסורים. ובהכרח ש'עין תחת עין' אינו ממש אלא
 33 ממון.
 34 דוחה הגמרא: ומאי קושיא היא זו אם כשנעורר את עינו תצא אף
 35 נשמתו ממנו, דלמא מימר אמדין ליה - שמה אכן יאמדהו בית דין
 36 קודם אם יכול לקבל יסורים אלו ולא ימות, ואי מיצי מקבל עבדין
 37 מעוררים אותו, ואי לא מיצי מקבל לא עבדין, ואי אמדין דמיצי
 38 מקבל עבדין ביה - ואם אמדהו בית דין שיכול לקבל את
 39 העיורון ועוררהו ונפק רוחיה - ובתוך כדי כך יצאה נשמתו ומת,
 40 אי מית לית - אם מת מת, כלומר אין כל חשש בכך, ואין זה
 41 נחשב שנטלו נפש ועין תחת עין, מאחר שאמדו שיכול לקבל זאת.
 42 ויש להוכיח כן, מי לא תנן במשנה (מכות כב) כיוצא בזה לנבי
 43 מלקות, שאם אמדהו שיכול לקבל את המלקות וקיבלם, ומת
 44 תחת ידו של המלקה, פטור, משום שאמדוהו מתחילה שיכול
 45 לקבל את המלקות. הרי שאין חוששים למה שמת מחמת המלקות
 46 אם אמדהו קודם שיכול לקבלם ולא ימות. ואף באן אין לחשוש
 47 לכך.
 48 מקור נוסף: רב ובדי משמיה דרבה אמר, אמר קרא (שמות כא כה)
 49 'פצע תחת פצע', ומכאן לומדים ליתן צער במקום נוק - שצריך
 50 לשלם על הצער אף במקום שהזיק, שמלבד הנזק משלם לו אף
 51 על הצער. ואי סלקא דעתך ש'עין תחת עין' היינו ממש, מדוע אכן
 52 צריך לשלם על הצער, הלא פי היכי דלחאי הוי ליה צערא להאי
 53 נמי אית ליה צערא - כשם שלחובל היה צער מחמת החבלה, אף
 54 החובל כשיתלו ממנו האבר יש לו אותו צער, ומדוע מלבד צער
 55 זה ישלם על הצער שגרם לחבל. ובהכרח אינו ממש אלא ממון

1 קפון - אדם נמוך שהרג את הגדול, וגדול שהרג את הקפון, היכי
 2 קפלין ליה - כיצד אפשר להורגו, והרי נאמר (שם כד יח) 'נפש
 3 תחת נפש', ואין הרוצח כנרצח במידת גופו, ואם תאמר שאכן
 4 כשאדם שווים לא יהרג, והרי התורה אמרה שם בהמשך הפרשה
 5 (כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם', ויש לדרוש שצריך שיהיה משפט
 6 השווה לכולכם, ולא שישתנה הדין בין אדם לאדם. אלא בהכרח
 7 לומר, נשמה שקול מיניה, נשמה אמר רחמנא נשקול מיניה - שכן
 8 שהרוצח נטל מהנרצח את נשמתו, אמרה התורה שיתלו מן
 9 הרוצח את נשמתו, ומה לי אם הרוצח קטן מהנרצח או לא. הקא
 10 נמי לענין חובל עינו של חבירו, אף אם עינו של החובל קטנה
 11 מעינו של הנחבל, נהורא שקול מיניה, נהורא אמר רחמנא נשקול
 12 מיניה. ואין להוכיח מכאן שחייב התורה הוא בממון.
 13 תניא אידך - שינוי בברייתא אחרת במקור דין תשלום הממון
 14 בחבלה, רבי שמעון בן יוחי אמר, מה שנאמר (שם כד כ) 'עין תחת
 15 עין', הכוונה לפמון. אתה אמר לממון, או אינו אלא עין ממש,
 16 שצריך לעזור את עינו. אין לומר כך, שאם כן הרי שהיה החובל
 17 סומא, וסימא את עינו של הנחבל, או שהיה קיטע - חסר יד וקיטע
 18 את ידו של הנחבל, או שהיה חייר - קטוע רגל וחייר - וקטע
 19 לרגלו של חבירו, היאך אני מקיים בחובל זה 'עין תחת עין', והרי
 20 אין לו את האבר שנטל מחבירו. ואם תאמר שאכן באופן זה
 21 משלם ממון אך באופן שיש לו את האבר יטלוהו ממנו, והרי
 22 התורה אמרה (שם כד כב) 'משפט אחד יהיה לכם', משפט השווה
 23 לכולכם. ובהכרח שכוונת התורה לחייב בממון.
 24 הגמרא דוחה את ראיית רבי שמעון בן יוחאי אמרי - הקשו בני
 25 הישיבה, ומאי קושיא היא זו אם אין לו אבר כיצד יקימו בו 'עין
 26 תחת עין', דלמא - שמה אכן עיקר הדין הוא ליתול את האבר, אך
 27 היבא דאפשר לקיים דין זה, אפשר, וכך יעשו לו, והיבא דלא אפשר
 28 לקיים דין זה, ובגון שאין לחובל אותו אבר, לא אפשר, ופסדין ליה
 29 לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה לכם' שכן הדין אחד
 30 הוא שנוטלים ממנו את האבר, או שיפטורו לגמרי.
 31 ויש להוכיח כן: דאי לא תימא הכי שהיכן שלא ניתן לקיים את דין
 32 התורה פוטרים אותו לגמרי, ואין בכך משום 'משפט אחד יהיה
 33 לכם', אם כן אדם מרפה שהרג את השלם, מאי עבדין ליה - איזה
 34 דין נוכח לעשות לו, הרי להורגו אי אפשר, שכיון שעתידי הוא
 35 למות לאחר זמן מחמת המום שבו, נחשב הוא כבר לאדם הרוג,
 36 ונמצא שאם יזימו את העדים שהעידו על הריגתו לא יוכלו
 37 להורגם, שהרי זה כמו שרצו להרוג אדם הרוג, וכיון שאי אפשר
 38 לקיים בהם דין הזומה, אין לקבל כלל לעדות זו, שכל 'עדות שאי
 39 אתה יכול להזימה לא שמה עדות', ואיזה דין אחר נוכח לעשות
 40 לו. אלא בהכרח לומר, היבא דאפשר אפשר, היבא דלא אפשר לא
 41 אפשר, ופסדין ליה, ואף בחובל יש לומר כן.
 42 ברייתא נוספת: דבי רבי ישמעאל תנא - בבית מדרשו של רבי
 43 ישמעאל שנו דרשה זו, אמר קרא (שם כד כ) 'באשר יתן מום
 44 פאד'ם בן יתן בו', ואין לשון נתינה מורה אלא על נתינת מומין. מה
 45 מקשה הגמרא: אלא מעתה שלשון נתינה היינו נתינת ממון, מה
 46 שנאמר בפסוק לפני כן 'באשר יתן מום פאד'ם, הכי נמי - האם אף
 47 כאן נאמר דממון הוא, הרי פשוט ששם הכוונה שנתן בו מום ממש,
 48 ואף המשך הפסוק יש לפרש על מום ממש.
 49 אמרי - תירצו בני הישיבה, דבי רבי ישמעאל לא למדו כן מלשון
 50 נתינה, אלא קרא ותירא דרשי, מכדי פתיב - מאחר וכבר נאמר
 51 בפסוק הקודם (שם כד יט) 'אישי פי יתן מום פעמיתו באשר עשה
 52 בן יעשה לו', הרי כבר נאמר הדין שיעשו לחובל כמו שעשה, ומה
 53 שנאמר לאחריו 'בן יתן בו' למה לי - לשם מה נכתב, שפע מינה
 54 שלכל בכתב ללמד שיתן מומין.
 55 שואלת הגמרא: ומאחר והפסוק מיותר, מה שנאמר קודם 'באשר

1 קפון שְׁהַרְגֵהוּ. אָדָם נָסַח שְׁהַרְגֵהוּ אֵת הַגְּדוּל. קִיפַע וְקִיפַע הַיָּאֵד אֵי קִרְאָה כו'. וְכִי תִימָא הַבָּא
2 נִשְׁקָל מִמּוֹנָא הַתּוֹרָה מִשְׁפֵּט שְׁוֵה: וְיִפְטְרִין לֵיהּ. בּוֹלָא בְּלוֹם וְהוּי מִשְׁפֵּט שְׁוֵה אוּ
3 לִישׁוּל אֲבָר מִמַּשׁ אוּ לִפְטוֹר לְגַמְרֵיהּ: מֵאֵי עֲבָדִין לֵיהּ. הָא גְבָרָא קְטִילָא הוּא וְהָא לֵיה
4 עֲדוּת שְׂאֵי אַתָּה יָכוֹל לְהַזְמִינָה דְהָא אֵי מִשְׁתַּבְּחִי עֲדִים וְזִמְמִים פְּטוּרִים דְגַבְרֵי קְטִילָא בְּעו
5 לְמַקְטֵל וְהִלְקֵר אִידוּ נִמְי פְטוֹר וְהָבֵי אֲמַרְיָן
6 בְּאֵלוּ הֵן דְשִׁפְרִין (מְהַרְרִין דּוּף עַל: דִּי בְרִד. גְּבִי
7 עַד זִמְמֵי כְּתִיב וְאִשְׁמַעְיִן דָּאָם הַעֵיד בְּאִישׁ
8 פְּלוּנֵי שְׁקִישׁ עַד חֲבִירוֹ מִשְׁלֵם מִמּוֹן הַיְחִיז מִיָּד
9 לֵיהּ בְּמִקּוּם נִזְק. וְאֵעִיף שִׁישׁ שֵׁם תְּשִׁלוּמֵי הַנּוֹק
10 מִשְׁלֵם אִף הַצַּעַר וּמִקְרָא יִתְרָא קְרִירֵי דְהָא
11 כְּתִיב בְּוֵה תַחַת כּוּיָה לְמַה לִּי פָּצַע תַּחַת פָּצַע
12 וְכִוְיָה וְחִבּוּרָה מִדְרֵשׁ לְקַמּוֹ: וְאִיבָא אִינִישׁ דְּלֵא
13 מִפְּנֵי כו' נִפְקָא מִיָּה. מִפָּצַע תַּחַת פָּצַע לְמִיתָב
14 לֵיהּ הַיָּאֵר דְּכִנְיָ בִּנְיָ: הֵינֵא. מִדָּר כִּמוֹ אֲשֶׁר
15 הִיאָא בְּמִסְכַּת שֶׁבֶת (דָּף קִיט). אֵלָא בְּמִיָּה. עֵינֵי
16 שֶׁל מוֹיֵשׁ יִשְׁמִיעֵן בְּמַה הוּא שְׁוֵה לִימְכָר עֲבָשׁוּ
17 וְכִמְהוּ הוּא יָפֵחַ בְּלֵא עֵין וְהִינּוּ מִמַּשׁ נִקְרָאָר עֵינֵי
18 שֶׁל מוֹיֵשׁ נִישׁוּמָה תַּחַת עֵינֵי שֶׁל נִזְק: וְחִמּוֹר אֵין
19 מִשְׁלֵם אֵלָא נִזְק. כְּדֹאֲמַרְיָן פִּי ב' (דָּף כו) אִישׁ
20 בְּעֵמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בְּעֵמִיתוֹ: וְהָא קְמַתִּיבֵת לֵיהּ
21 לִישׁוּקָא. אַתָּה חֵב וּמְרִיעַ לוֹ שְׁמוֹחֵל אַתָּה עַל
22 חֲבִלוֹתָיו דְהָא תְּשִׁלוּמֵי שֶׁל תֵּינוּחַ הוּן וְלֹא שֶׁלֵךְ
23 כְּדִתְנִיָא לְקַמּוֹ (דָּף פו) קְטַנִּים יַעֲשֶׂה לְהֵם סוּגְלוֹת:
24 דְאֵלִם. לְעַס וְכִסֵּס: כָּל הַנִּישׁוּם בְּעֵבֶר. הוּאִיל
25 וְדָבָר שְׂאֵין קָצוּב הוּא אֵין גּוֹבֵן אוֹתוֹ בְּכָבֵל
26 וְשִׁמְעָא מִפְּרֵשׁ לְקַמּוֹ: דְּאֵי תַפְס. הָבֵי אֲמַר לְהוֹ
27 שׁוּמוּ לֵיהּ וְהוּי אוּ לְמַחֵר אִם יִתְפַּס מִשְׁלוֹ
28 יַעֲבֹבָה: נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר. נִזְקֵי שׁוֹר שְׂבָאוּ לוֹ עַל
29 יְדֵי הַשׁוֹר: נִזְקֵי שׁוֹר בְּאֵדִם. נִזְקֵין שְׂבָאוּ לְשׁוֹר עַל
30 יְדֵי אָדָם: נִזְקֵי אָדָם בְּשׁוֹר. אָדָם שְׁהוּק עַל יְדֵי
31 שׁוֹר דְּבָעֵי לְמַשְׁיִמְיָה בְּעֵבֶרָא:
32 אֵלֵהִים

1 קפון שְׁהַרְגֵהוּ אָדָם נָסַח שְׁהַרְגֵהוּ אֵת הַגְּדוּל וְהוּי מִשְׁפֵּט שְׁוֵה אוּ לִישׁוּל אֲבָר מִמַּשׁ אוּ לִפְטוֹר לְגַמְרֵיהּ: מֵאֵי עֲבָדִין לֵיהּ עֲדוּת שְׂאֵי אַתָּה יָכוֹל לְהַזְמִינָה דְהָא אֵי מִשְׁתַּבְּחִי עֲדִים וְזִמְמִים פְּטוּרִים דְגַבְרֵי קְטִילָא בְּעו לְמַקְטֵל וְהִלְקֵר אִידוּ נִמְי פְטוֹר וְהָבֵי אֲמַרְיָן בְּאֵלוּ הֵן דְשִׁפְרִין (מְהַרְרִין דּוּף עַל: דִּי בְרִד. גְּבִי עַד זִמְמֵי כְּתִיב וְאִשְׁמַעְיִן דָּאָם הַעֵיד בְּאִישׁ פְּלוּנֵי שְׁקִישׁ עַד חֲבִירוֹ מִשְׁלֵם מִמּוֹן הַיְחִיז מִיָּד לֵיהּ בְּמִקּוּם נִזְק. וְאֵעִיף שִׁישׁ שֵׁם תְּשִׁלוּמֵי הַנּוֹק מִשְׁלֵם אִף הַצַּעַר וּמִקְרָא יִתְרָא קְרִירֵי דְהָא כְּתִיב בְּוֵה תַחַת כּוּיָה לְמַה לִּי פָּצַע תַּחַת פָּצַע וְכִוְיָה וְחִבּוּרָה מִדְרֵשׁ לְקַמּוֹ: וְאִיבָא אִינִישׁ דְּלֵא מִפְּנֵי כו' נִפְקָא מִיָּה. מִפָּצַע תַּחַת פָּצַע לְמִיתָב לֵיהּ הַיָּאֵר דְּכִנְיָ בִּנְיָ: הֵינֵא. מִדָּר כִּמוֹ אֲשֶׁר הִיאָא בְּמִסְכַּת שֶׁבֶת (דָּף קִיט). אֵלָא בְּמִיָּה. עֵינֵי שֶׁל מוֹיֵשׁ יִשְׁמִיעֵן בְּמַה הוּא שְׁוֵה לִימְכָר עֲבָשׁוּ וְכִמְהוּ הוּא יָפֵחַ בְּלֵא עֵין וְהִינּוּ מִמַּשׁ נִקְרָאָר עֵינֵי שֶׁל מוֹיֵשׁ נִישׁוּמָה תַּחַת עֵינֵי שֶׁל נִזְק: וְחִמּוֹר אֵין מִשְׁלֵם אֵלָא נִזְק. כְּדֹאֲמַרְיָן פִּי ב' (דָּף כו) אִישׁ בְּעֵמִיתוֹ וְלֹא שׁוֹר בְּעֵמִיתוֹ: וְהָא קְמַתִּיבֵת לֵיהּ לִישׁוּקָא. אַתָּה חֵב וּמְרִיעַ לוֹ שְׁמוֹחֵל אַתָּה עַל חֲבִלוֹתָיו דְהָא תְּשִׁלוּמֵי שֶׁל תֵּינוּחַ הוּן וְלֹא שֶׁלֵךְ כְּדִתְנִיָא לְקַמּוֹ (דָּף פו) קְטַנִּים יַעֲשֶׂה לְהֵם סוּגְלוֹת: דְאֵלִם. לְעַס וְכִסֵּס: כָּל הַנִּישׁוּם בְּעֵבֶר. הוּאִיל וְדָבָר שְׂאֵין קָצוּב הוּא אֵין גּוֹבֵן אוֹתוֹ בְּכָבֵל וְשִׁמְעָא מִפְּרֵשׁ לְקַמּוֹ: דְּאֵי תַפְס. הָבֵי אֲמַר לְהוֹ שׁוּמוּ לֵיהּ וְהוּי אוּ לְמַחֵר אִם יִתְפַּס מִשְׁלוֹ יַעֲבֹבָה: נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר. נִזְקֵי שׁוֹר שְׂבָאוּ לוֹ עַל יְדֵי הַשׁוֹר: נִזְקֵי שׁוֹר בְּאֵדִם. נִזְקֵין שְׂבָאוּ לְשׁוֹר עַל יְדֵי אָדָם: נִזְקֵי אָדָם בְּשׁוֹר. אָדָם שְׁהוּק עַל יְדֵי שׁוֹר דְּבָעֵי לְמַשְׁיִמְיָה בְּעֵבֶרָא: אֵלֵהִים

23 מִמַּשׁ כִּי הִיבֵי דְלְהֵאֵי הוּי לֵיהּ צַעְרָא לְהֵאֵי נִמְי אֵית לֵיהּ צַעְרָא וּמֵאֵי קוּשְׂיָא דְלְמָא אִיבָא אִינִישׁ דְּמִפְּנֵי אֵית לֵיהּ צַעְרָא טַפִּי וְאִיבָא
24 אִינִישׁ דְּלֵא מִפְּנֵי לֵית לֵיהּ צַעְרָא לְמֵאֵי נִפְקָא מִיָּה לְמַתְבִּי לֵיהּ הַיָּאֵד דְּכִנְיָ בִּנְיָ רַב פְּפֵא מִשְׁמִיָּה דְרַבָּא אֲמַר אֲמַר קְרָא וְרַפֵּא
25 וְרַפֵּא לִיתֵן רְפוּאָה בְּמִקּוּם נִזְק וְאֵי סִלְקָא דְעֵתְדָּ מִמַּשׁ כִּי הִיבֵי דְהֵאֵי בְּעֵי אִסְרִיָּא הֵאֵי נִמְי בְּעֵי אִסְרִיָּא מֵאֵי קוּשְׂיָא דְלְמָא אִיבָא
26 דְסִלְקֵי בְשִׁרְיָה הֵינֵא וְאִיבָא דְלֵא סִלְקֵי בְשִׁרְיָה הֵינֵא לְמֵאֵי נִפְקָא מִיָּה לְמִיתָב לֵיהּ הַיָּאֵד דְּכִנְיָ בִּנְיָ רַב אִשִּׁי אֲמַר אַתְיָא תַּחַת
27 תַּחַת מִשׁוֹר כְּתִיב הָבֵא עֵין תַּחַת עֵין וְכְתִיב הָתָם שְׁלֵם יִשְׁלֵם שׁוֹר תַּחַת הַשׁוֹר מַה לְהֵלֵן מִמּוֹן אִף פֵּאן מִמּוֹן מֵאֵי חוּיָת דִּילְפֵת
28 תַּחַת תַּחַת מִשׁוֹר גִּילָף תַּחַת תַּחַת מֵאָדָם דְּכְתִיב וְנִתְתָּ נֶפֶשׁ תַּחַת נֶפֶשׁ מַה לְהֵלֵן מִמַּשׁ אִף פֵּאן מִמַּשׁ אֲמַרִי דִּנִּין נִזְקֵין מִנְזָקֵין וְאֵין
29 דִּנִּין נִזְקֵין מִמִּיתָה אֲדַרְבָּה דִּנִּין אָדָם מֵאָדָם וְאֵין דִּנִּין אָדָם מִבְּהֵמָה אֵלָא אֲמַר רַב אִשִּׁי מִתַּחַת אֲשֶׁר עָשָׂה יִלְיָף לֵיהּ אָדָם מֵאָדָם
30 וְנִזְקֵין מִנְזָקֵין תְּנִיָא ר"א אֲמַר עֵין תַּחַת עֵין מִמַּשׁ מִמַּשׁ סִלְקָא דְעֵתְדָּ רַבִּי אֱלִיעֶזֶר לֵית לֵיהּ כְּכַל הֵי תְנִיָא אֲמַר רַבָּה לִזְמַר שְׂאֵין
31 שְׂמִין אוֹתוֹ פְּעֵבֶר א"ל אֲבִי אֵלָא כְּמֵאן פְּגָן חוֹרִין בְּן חוֹרִין מִי אֵית לֵיהּ דְּמִי אֵלָא אֲמַר רַב אִשִּׁי לִזְמַר שְׂאֵין שְׂמִין אוֹתוֹ בְּנִזְק
32 אֵלָא בְּמִזְקִי: הַהוּא חִמְרָא דְקִטְעַע דְּרֵא דִּינִיקָא אַתָּה לְקַמְיָה דְרַב פְּפֵא בְּרַ שְׂמוּאֵל אֲמַר לְהוֹ יִלּוּ שׁוּמוּ לֵיהּ אַרְבָּעָה דְכָרִים אֲמַר
33 לֵיהּ רַבָּא וְהָא אֲנִי חִמְשָׁה תַנּוּ א"ל לְבַר מִנְזָק קְאָמִינָא אֲמַר לֵיהּ אֲבִי וְהָא חִמּוֹר הוּא וְחִמּוֹר אִינוּ מִשְׁלֵם אֵלָא נִזְק אֲמַר לְהוֹ
34 יִלּוּ שׁוּמוּ לֵיהּ נִזְקִיָּה וְהָא פְּעֵבֶרָא בְּעֵי לְמַשְׁיִמְיָה אֲמַר לְהוֹ יִלּוּ שְׁיִמּוּהוּ פְּעֵבֶרָא אֲמַר לְהוֹ אֲבִיָּה דִּינִיקָא לֹא בְּעִינָא דְיִזְלָא בִּיהּ
35 מִלְקָתָא אֲמַרוּ לֵיהּ וְהָא קָא מְחִיבֵת לֵיהּ לִינִיקָא אֲמַר לְהוֹ לְכִי גְדִיל מִפִּינְסָא לֵיהּ מִדִּידִי: הַהוּא תוֹרָא דְאֵלִם וְדִיהּ דִּינִיקָא אַתָּה
36 לְקַמְיָה דְרַבָּא אֲמַר לְהוֹ יִלּוּ שְׁיִמּוּהוּ פְּעֵבֶרָא אֲמַרוּ לֵיהּ וְהָא מִר הוּא דְאֲמַר כָּל הַנִּישׁוּם פְּעֵבֶר אֵין גּוֹבֵן אוֹתוֹ בְּכָבֵל אֲמַר לְהוֹ
37 לֹא צְרִיכָא דְאֵי תַפְס רַבָּא לְמַעֲמִיָּה דְאֲמַר רַבָּא נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְנִזְקֵי שׁוֹר בְּאֵדִם גּוֹבֵן אוֹתוֹ בְּכָבֵל נִזְקֵי אָדָם בְּאֵדִם וְנִזְקֵי אָדָם
38 בְּשׁוֹר אֵין גּוֹבֵן אוֹתוֹ בְּכָבֵל כ"ש נִזְקֵי אָדָם בְּאֵדִם וְנִזְקֵי אָדָם בְּשׁוֹר דְלֵא אֵלֵהִים בְּעֵינֵי וְלִיבָא נִזְקֵי שׁוֹר בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאֵדִם נִמְי
אֵלֵהִים

תכלית הדומם שיוכלל בצומח, תכלית הצומח שיוכלל בחי, ותכלית החי שיוכלל במדבר כו', וענין זה נעשה על-ידי עבודת האדם דווקא ממאמר וי"ד שכתב התש"ד

קְנָסָא

קְנָסָא מְקוּמַת בְּבָבֶל. לֹא דוֹקָא קִנְסָא אֶלָּא מִשּׁוּם דְּלִית בֵּיה חֶסְרוֹן כִּיּס לִרְיָה קִנְסָא: א"י
נמי אית ביה חסרון פיס ולא שכיח לא עבדין שליחותיהו. וגולות ותבלות דבעי
מומחין דקאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף ב) איבא למימר דגולות ותבלות מילתא דלא
שכיח היא (טפ) אבל הודאות והלואות שכיחי וכן בהשגרהש (גישין דף פה וס) ותימיה

דבבקה מקומות שהיו דנין דיני גולות בהגזול
(למנן דף ע"ג) והוא גברא דגול פרנא דתורא
ובהגזול בתרא (למנן דף ע"ט) נרשאה גב ספרא
והוא דגב גלימא ובהרבה מקומות יש לדחות
דכל הגזו איירי בתפס או ע"י דא"ל אקבעו דקא
לא"י כדאמר בפרק קמא (דף טו) ר"מ דדוקא
גולות שעי' תבלות כגון דמנעו בי תרי ומחו
אחדדי עד שתקפו אחד מהן וגול את חבירו דבי
האי גזנא לא שכיח וטפיו ולא עבדין
שליחותיהו ומעשים בכל יום שאנו דנין דיני
גולות: צער' שלא במקום נזק דמשתלם מאן
תנא. פירשתי בסוף פרק ב' (דף כו) וס: ד"ה (הא):

בבל

שליחותיהו אמרי פי קא עבדין שליחותיהו כממונא בקנסא לא עבדין שליחותיהו אדם
באדם דממונא הוא נעבר שליחותיהו פי קא עבדין שליחותיהו במילתא דשכיחא אדם
באדם דלא שכיחא לא עבדין שליחותיהו הרי בושת ופגם דשכיח נעבר שליחותיהו
אמרי הכי נמי דהא רב פפא אנבי ארבע מאה וזו לבושת והא ליתיה לדרב פפא דשלה
ליה רב חסדא לרב נחמן ושלח ליה חסדא חסדא קנסא קא מנבית בבבל אלא פי
עבדין שליחותיהו במילתא דשכיחא ואית ביה חסרון פיס אבל מילתא דשכיחא ולית
ביה חסרון פיס אי נמי מילתא דלא שכיחא ואית ביה חסרון פיס לא עבדין שליחותיהו
הלכך אדם באדם אע"ג דאית ביה חסרון פיס פיון דלא שכיחא לא עבדין שליחותיהו
בושת אע"ג דשכיחא פיון דלית ביה חסרון פיס לא עבדין שליחותיהו ושור בשור גזבין
בבבל והאמר רבא שור שהזיק אין גזבין אותו בבבל דאזיק מאן אילמא דאזיק אדם מאי
אזריא שור דאזיק אדם אפילו אדם דאזיק אדם נמי אין גזבין אותו בבבל אלא פשיטא
דאזיק שור וקתני אין גזבין אותו בבבל אמרי התם בתם הכא במועד והאמר רבא אין
מועד בבבל אמרי דאזיק אדם והאזיק את שור חבירו
דלא שכיחא הא אמרת דלא עבדין שליחותיהו דאתו רבנן דהתם ויעדוהי הכא סוף
סוף מילתא דלא שכיחא היא ואת אמרת מילתא דלא שכיחא לא קא עבדין שליחותיהו
אלא פי קאמר רבא בשן ורגל דמועדיו מתחילתן ניהו: צער כוונא בשפוד או במסמר
וכו': צער שלא במקום נזק משתלם מאן תנא אמר רבא בן עזאי היא דתניא רבי אומר
בניה נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה במאי קא מיפלגי רבי סבר
בניה דלית בה חבורה משמע פתב רחמנא חבורה לגלווי עלה דכניה דאית בה חבורה
אין אי לא לא וכן עזאי סבר בניה דאית בה חבורה משמע פתב רחמנא חבורה לגלווי
עלה דכניה דלית בה חבורה מתקוף לה רב פפא אדרבה איפכא מסתברא רבי אומר
בניה נאמרה תחילה סבר בניה דאית בה חבורה משמע פתב רחמנא חבורה לגלווי עלה
דכניה דלית בה חבורה בן עזאי אומר חבורה נאמרה תחילה סבר בניה דלית בה חבורה
משמע פתב רחמנא חבורה לגלווי עלה דכניה דאית בה חבורה אין אי לא לא ואמסקנא
קיימי אי נמי דכולי עלמא בניה בין דאית בה חבורה בין דלית בה חבורה משמע והכא
בבבל

אלחים בעינן. דהא בולחו בפרשת אלה המשפטים כתיבי אדם באדם וכי יריבון אדם
בשור וכי יגח ובההיא פרשה כתיב עד האלחים: ובא דבר שניהם וקסבר אבולחו קאי
והיינו מומחין וסמוכין ובבבל אין סמיכה כדאמר בסנהדרין פ' קמא (דף י"ד) שור בשור
ושור באדם נמי התם כתיבי שור בשור וכי יגוח שור וגו' שור באדם ארבעה שומרים התם

כתיבי ושליחות יד התם כתיבי מ"ד דהוה
אחודאות והלואות. דאמר בפרק קמא דסנהדרין
(ר"ג) דלא בעינן מומחין שלא תנעול דלת בפני
לוחין הודאות הבא לידון בעדי הודאה שאמרו
בפנינו הודה לו והלואות שבא לידון בעדי
הלואות שאומרים בפנינו הלה לו: דלא קים לן.
כגון הבא דבעינן למשימיה: תשלוים' פלג נעבר
שליחותיהו. אלמה קיימא לן דאין דנין דיני
קנסות בבבל: אדם באדם דממונא הוא. דקא
מפקחיה מדימיה: ופגם. שייך באונס ומפתיה והוא
במקום נזק דאומרים פתה אדם רוצה ליתן בין
שפתה בתולה לבעולה להשיאה לעבדו שיש לו
כורת רוח ממנו אלמא ממונא הוא דאפקחה
מכספא בושת לאו קנס הוא שהרי אין קצוב
אלא לפי המבייש והמבייש: ד' מאה זוזי.
דפתן צרם באנו תלש בשעורו כו' במתני' (למנן
דף ע"ג): דשלח ליה רב חסדא. בהפנימא את הפד
(לעיל דף כ"ג): חסרון פיס ושכיח. הודאה
והלואות מאי איריא שור דאזיק אדם. דלא
שכיח לגמרי אפילו אדם דאזיק אדם. דשכיח
טפי קאמר רבא דאין דנין בתם. אין גזבין
דקיימא לן פלגא נזקא קנסא בפ"ק (ר"ט): אין
מועד בבבל. דכיון דמנחתיה דתמות לא מיימתין
ליה לבי דקא הכי מייעד ליה: והא לא שכיחא
הוא. לבא שור מועד מארץ ישראל לבבל
ואמרין לעיל במילתא דלא שכיחא לא עבדין
שליחותיהו: אלא כי קאמר רבא. ד שור בשור
גזבין בבבל: בשן ורגל קאמר. כגון שנתחבך
בתירו להקאנו והזיקו (הפילו על שור אחר)
דהיינו תולדה דשן או שהזיק את שור חבירו
בגופו דרר הילוכו שדחפו ולא כוון דהיי תולדה
דרגלי צער' שלא במקום נזק. כי מתניתי על
צפורנו דלא אפחתייה: ה"ג רבי אומר כויה
נאמרה תחילה בן עזאי אומר חבורה נאמרה
תחילה: כויה דלית בה חבורה משמע. והיינו
דקאמר בניה לחודה נאמרה תחילה כלומר בניה
שנאמר בפסוק תחילה היינו שומעין שיהא חייב
על כויה גרידא אפילו בלא חבורה דליבא אלא
צער לכך הוצרכה חבורה ללמד שאין חייב
כלום עד שיהא חבורה עמה דכיון דמשלם רפוי
משום חבורה משלם נמי צער אבל שלא במקום
חבורה כגון על צפורן פטור דצער בלא נזק לא
משלם דאי לאו משום הכי לא אצטרף חבורה
דהשתא כויה בלא חבורה שומעין דחייב כל
שכן חבורה שיש בה נזק: בן עזאי סבר כויה
דאית בה חבורה משמע. והיינו דקאמר חבורה
נאמרה תחילה כלומר מכויה האמורה ראשונה

היינו שומעין שאין חייב אלא במקום שיש בה חבורה דסתם כויה יש בה חבורה לפיכך הוצרכה תורה לכתוב חבורה בהדיא דהשתא על כרתי כויה דרישא בלא חבורה היא ותיב
בצער בלא נזק במתניתין: איפכא מסתברא. ומתניתין רבי היא ולא בן עזאי דלא עקרין ליה מרבי דהוא סדרה ועוד דהכי מסתברא טפי דהא נאמרה דקאמר רבי וכן עזאי אמסקנא
דמילתא קיימי דמתוקמא בה דרשא דקרא ולא אמשמעת קמא קאי דסוף המקרא עתיד להוציא והכי קאמר רבי סוף המקרא מוכיח לנו דכניה בלא חבורה חייב הכותב בתחילתו
וצער משתלם שלא במקום נזק מאי טעמא כויה בה חבורה משמע פתב רחמנא כו' וכן עזאי אומר סוף המקרא מוכיח לנו דחבורה נאמרה תחילה כלומר מסוף המקרא אנו
למדוין שכויה שחייב הכותב בתחילתו אינה אלא אם בן יש עמה חבורה מאי טעמא כויה (נאמרה תחילה) דלית בה חבורה משמע כו': ואמסקנא קיימי. האי נאמרה דקאמר אסוף

הדרשה ועיקרה שהיא עומדת קיימי:

56 הַקָּדָם הַקָּדָם, קָנְסָא קָא מְגַבֵּית בְּכָבֵל – וכי גובה הנך בבבל תשלום
57 הבושת שנחשב לקנס, הרי אין דנים דיני קנסות בבבל.
58 הגמרא מחלקת באופן אחר: אָלָא, כִּי עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, דווקא
59 בְּמִלְתָּא דְשִׁבְחָא, וְאֵית בֵּיה – ויש בדבר זה אף חסרון כִּים –
60 שהתובע מפסיד ממון. אֲבָל מִלְתָּא דְשִׁבְחָא וְלֵית בֵּיה חֶסְרוֹן כִּים,
61 אִי נָמִי – או אף באופן שהוא מִלְתָּא דְלֵא שִׁבְחָא וְאֵית בֵּיה חֶסְרוֹן
62 כִּים, באופנים אלו לא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
63 ולחילוק זה יתורץ כל הקושיות לעיל: הַלְכָךְ – ומאחר שזהו
64 הכלל, יש לתרץ שלכך אין גובים בבבל נזקי האדם ותשלומי
65 הבושת, שְׁאֵדָם שהזק בְּאָדָם, אֵף עַל גַּב דְּאֵית בֵּיה חֶסְרוֹן כִּים, מכל
66 מקום כִּין דְּלֵא שִׁבְחָא דבר זה שאדם יזיק לאדם אחר, לֵא עֲבָדִין
67 שְׁלִיחוּתֵיהוּ. וכן הַבּוֹשֶׁת, אֵף עַל גַּב דְּשִׁבְחָא דבר זה שאדם יבייש
68 אדם, מכל מקום כִּין דְּלֵית בֵּיה לַמְתַּבֵּישׁ חֶסְרוֹן כִּים, שהרי לא
69 הפסידו ממון, לֵא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
70 הגמרא דנה בדברי רבא שנוקי רבא גובים בבבל. מקשה הגמרא:
71 וְכִי שׁוֹר שְׁהוּק בְּשׁוֹר גּוֹבִין בְּכָבֵל, וְהָאִמְרַ רַבָּא עֲצָמוּ שׁוֹר שְׁהוּק
72 אִין גּוֹבִין אוֹתוּ בְּכָבֵל. ויש לברר בכונת רבא, דְּאִיזִיק מָאן – את מי
73 הזיק השור, אִילִימָא דְּאִיזִיק אָדָם, יקשה מֵאִי אִירִיא שׁוֹר דְּאִיזִיק אָדָם
74 – מדוע נקט רבא דווקא שהשור הזיק את האדם שאופן זה אינו
75 מצוי כלל, והלא אִפִּילוּ אָדָם דְּאִיזִיק אָדָם שנוקו מצוי יותר משור
76 שהזיק אדם, נָמִי אמר רבא לעיל שְׁאִין גּוֹבִין אוֹתוּ בְּכָבֵל. אָלָא
77 פְּשִׁטָּא, שכוונתו באופן דְּאִיזִיק שׁוֹר, וקִתְּנִי כאן בשם רבא שְׁאִין
78 גּוֹבִין אוֹתוּ בְּכָבֵל, ושלא כמו שאמר לעיל ששור שהזיק שור גובים
79 בבבל.
80 מתרצת הגמרא: אָמְרִי, הָתָם שאמר רבא ששור שהזיק שור אין
81 גובים תשלום נזקו בבבל, מדובר בְּתָם שעדיין לא נגח שלש
82 פעמים, ודינו לשלם על הנגיחה חצי נזק בלבד משום קנס. ולכך
83 אין גובים אותו בבבל כדין דיני הקנסות וכמו שנתבאר לעיל.
84 ואילו בְּתָם שאמר רבא שגובים תשלומי נזקי שור שהזק בשור,
85 מדובר בְּמוֹעֵד להזיק, שכבר נגח שלש פעמים והועד בפני הבעלים
86 בבית דין שישמרהו, ומעתה אם נוגח משלם נזק שלם שהוא ממון
87 ואינו קנס, והזיקו מצוי, ולכך גובים אותו בבבל.
88 מקשה הגמרא: וְהָאִמְרַ רַבָּא עֲצָמוּ אִין מוֹעֵד בְּכָבֵל – אין אפשרות
89 שהיה שור מועד בבבל, שכיון שעל נגיחותיו שבועדו תם לא
90 הביאוהו לבית דין להתרות בבעליו שישמרנו, שהרי אין דנים
91 וגובים נזקי שור תם בבבל משום שדיני קנסות הם, נמצא שלא
92 נעשה השור מועד. ואיך אמר רבא שגובים נזקי שור מועד בבבל.
93 מתרצת הגמרא, אָמְרִי, כאן מדובר דְּאִיזִיעַ דְּתָם וְאִיזִיתוּ לְהַכָּא –
94 שהעידו על השור בפני בית דין שבארץ ישראל, ובכך נעשה
95 מועד, ואחר כך הביאוהו לבבל, וכשנגח שוב יכולים דיניי בכל
96 לחייבו לשלם נזק שלם כיון שהוא מועד.
97 מקשה הגמרא: וְהָאִ אופן זה שיבוא השור מארץ ישראל לבבל,
98 מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא הִיא, וּמִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא הִיא אָמְרַת דְּלֵא
99 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, ואין לומר שרבא דיבר באופן זה. מתרצת
100 הגמרא, אֲבָן אין מדובר שהביא את השור מארץ ישראל, אלא
101 כגון דָּאָתוּ רַבָּן דְּהָתָם וְיַעֲדִיהָ הָכָא – שהוא דיני ארץ ישראל
102 המומחים לבבל, והעידו על השור בפניהם ובכך נעשה מועד.
103 מקשה הגמרא, סוּף סוּף אף דבר זה מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא הִיא, וְאֵית
104 אָמְרַת מִלְתָּא דְּלֵא שִׁבְחָא לֵא קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
105 הגמרא מיישבת דברי רבא באופן אחר: אָלָא, כִּי קָאָמְרַ רַבָּא – מה
106 שאמר רבא שגובים נזקי שור שהזק בשור בבבל, מדובר בְּנֻזְקֵי שֵׁן
107 וְרִגְלֵי, וכגון שנתחך השור בשור אחר להנאתו והזיקו בכך, שאופן
108 זה תולדה של נזק שור הוא, או שדחף שור אחר בדרך הילוכו
109 והזיקו בלא כוונה, שאופן זה תולדה של נזקי רגל הוא, דְּמוֹעֲדִין
110 מִתְחַלְתֵּן נִינְהוּ – שבאופנים אלו מועד השור לכך כבר בפעם

1 אֲלֵהִים' בְּעֵינֵן – צריך שידונו אותם דווקא דיניים מומחים
2 הנקראים 'אלהים', וְלֵיכָא בבבל דיניים מומחים, וכיצד אומר רבא
3 שגובים אותם בבבל.
4 אָלָא צריך לומר, מֵאִי שְׁנָא נזקי שור בְּשׁוֹר וְשׁוֹר בְּאָדָם שניתן
5 לגבותם בבבל, משום שְׁלִיחוּתֵיהוּ קָא עֲבָדִין – שאנו דיניי בכל
6 עושים את שליחותם של דיניי ארץ ישראל המומחים, שהם נתנו
7 לנו רשות לכך, מִיְדֵי דְּהָתָה אֲהוּדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת – וכשם שבדיני
8 ההדאות והלוואות דנים בבבל אף שאינם מומחים מטעם זה
9 שעושים בשליחות דיניי ארץ ישראל, שהרשום לכך כדי שלא
10 ימנעו המלוים להלוות, ואף בנזקי שור נאמר שלכך יכולים דיניי
11 בכל לדון בכך, כדי שלא ירבו המזיקים בישראל, ויאבדו אנשים
12 את ממונם. אם כן אָדָם בְּאָדָם וְאָדָם בְּשׁוֹר, נָמִי שְׁלִיחוּתֵיהוּ קָא
13 עֲבָדִין – אף בנזקי האדם מחמת האדם או השור, ויכולו לדון
14 בשליחות דיניי ארץ ישראל, כדי שלא ירבו מזיקים בישראל, מִיְדֵי
15 דְּהָתָה אֲהוּדָאוֹת וְהַלְוָאוֹת שעושים בדם שליחותם וכמו שנתבאר.
16 ומדוע חילק רבא בין נזקי השור לנזקי האדם.
17 אָמְרִי – חילקו בני הישיבה, כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ – באיזה
18 דינים עושים דיניי בכל שליחותם של דיניי ארץ ישראל, בְּמִיְדֵי
19 דְּקִים לֵן בְּגִייה – בדברים שברור לנו בהם כמה סכום החיוב, וכגון
20 בדיני ההלוואות שאין צריך לשום את ההלוואה כמה היא, אך
21 בְּמִיְדֵי דְּלֵא קִים לֵן בְּגִייה – שאין ברור לנו סכום החיוב וצריכים
22 לשומו, וכגון בנזקים אלו שצריך לשום את הנזק כעבר לדעת
23 סכום תשלום הנוק, לֵא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
24 מקשה הגמרא: אָמְרִי – הקשו בני הישיבה, הרי שׁוֹר בְּשׁוֹר, וְשׁוֹר
25 בְּאָדָם, נָמִי לֵא קִים לֵן בְּגִייה – אף בהם אין ברור לנו סכום החיוב,
26 וצריך לשום את שווי הנוק כדי לדעת כמה צריך המזיק לשלם,
27 ומדוע בהם עושים שליחותם. אָלָא ודאי נחשב דבר זה כמו
28 שברור לנו סכום החיוב, משום שְׁפּוּק חַוִּי הִיכָא מוֹדְבֵי תוֹרָא
29 בְּשׁוּקָא – נצא ונראה באיזה שווי נמכר שור בשוק, ובכך נדע את
30 שווי השור שהזק, ואם כן אף בנזקי אָדָם בְּאָדָם, וְאָדָם בְּשׁוֹר, נָמִי
31 נאמר שְׁפּוּק חַוִּי הִיכָא מוֹדְבֵי עֲבָדִי בְּשׁוּקָא – שנצא ונראה בכמה
32 נמכר עבד בשוק ונדע את שווי הנוק, ומדוע בנזקים אלו אין
33 עושים שליחותם. וְעוֹד קשה, אם זהו טעם החילוק, אף תְּשִׁלוֹם
34 בְּכָל שִׁמְשִׁלָם הגנב, וְתְשִׁלוֹם אֲרַבְעָה וְחֲמִשָּׁה שִׁמְשִׁלָם הגונב שור
35 או שה וטבחו או מכרו, דְּקִנְיָ – שסכום קצוב הוא, שמשלם כפל
36 או ארבעה וחמשה כפי שווי הגניבה, נְעַבְדֵי שְׁלִיחוּתֵיהוּ ונגבה
37 אותם בבבל, ולכל הוא בידנו שאין גובים דיני קנסות בבבל.
38 הגמרא מחלקת באופן אחר: אָמְרִי – חילקו בני הישיבה, כִּי קָא
39 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ – באיזה דינים עושים שליחותם, בְּמִמוֹנָא –
40 בדיני ממונות, כגון נזקים והלוואות, אך בְּקִנְיָא – בדיני קנסות כגון
41 תשלומי הכפל וארבעה וחמשה, לֵא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
42 מקשה הגמרא: אם כן אף נזקי אָדָם שהזק בְּאָדָם, דְּמִמוֹנָא הוּא
43 ולא קנס, שהרי משלם על מה שהפחיתו משוויו, נְעַבְדֵי שְׁלִיחוּתֵיהוּ,
44 ומדוע אמר רבא שאותם אין דנים בבבל.
45 מתרצת הגמרא: כִּי קָא עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ, בְּמִלְתָּא דְּשִׁבְחָא –
46 בתזק המצוי, אך אָדָם שהזק בְּאָדָם, דְּלֵא שִׁבְחָא הִיזִק זֵה, לֵא
47 עֲבָדִין שְׁלִיחוּתֵיהוּ.
48 מקשה הגמרא: הֲרִי תשלום בּוֹשֶׁת וּפְגָם, דְּשִׁבְחָא הִיזִק זֵה, נְעַבְדֵי
49 שְׁלִיחוּתֵיהוּ ונגבה בבבל. מתרצת הגמרא, אָמְרִי – אמרו בני
50 הישיבה, הֲכִי נָמִי – אכן אף תשלום זה גובים בבבל, דְּהָא רַב פְּסָא
51 אֲנִי אֲרַבְעֵ מָאָה זָוִי לְבוֹשֶׁת – שהרי רב פפא גבה ארבע מאות זוז
52 מאדם שבייש עבור תשלום הבושת.
53 מקשה הגמרא: וְהָאִ לִיתִיהָ לְרַב פְּסָא – והרי אין ההלכה כרב
54 פפא, דְּשִׁלַּח לִיהָ רַב תְּקֵאָה לְרַב נַחְמָן – שהרי שלח רב חסדא לרב
55 נחמן שאלה בענין תשלומי הבושת, וְשִׁלַּח לִיהָ רַב נַחְמָן בתשובה,

מקשה הגמרא: אם כן ה"א - לשון המשנה 'כמה אדם רוצה ליהויל'
 כדי להיות מצטער כך' אינה נכונה, אלא 'כמה אדם רוצה ליתן'
 כדי שלא יצטער מן ה'א - היה התנא צריך לכתוב. מתרצת
 הגמרא: אמר רב הונא ברבי יהושע, יש לפרש את המשנה כך,
 אומרים כמה אדם רוצה לתת כדי לא להצטער בקטיעת ידו,
 וליהויל' זה מנהגו. הניזק מן המזיק, מה שנתן זה - מי שגור עליו
 המלך שיקטעו את ידו. כדי שיקטעוהו בסם ולא בסייף:
 שנינו במשנה: רפוי, הקהו חייב לרפאותו וכו' עלו בו צמחים, אם
 מחמת המכה חייב, שלא מחמת המכה פטור: מביאה הגמרא
 ברייתא בנידון זה: תנו רבנן, החובל בחבירו, והתרפאה המכה,
 ואחר כך עלו בו נחבל צמחים - פצעים ואבעבועות סביב מקום
 המכה. הדין הוא כך, אם עלו בו מחמת המכה, ומחמת צמחים אלו
 נפתרה רפואת המכה, חייב לחזור ולרפאותו - לתת לו את דמי
 הריפוי, שהרי הצמחים שגרמו לכך באו מחמת המכה עצמה, וכן
 חייב ליתן לו דמי שבתו. אך אם עלו הצמחים שלא מחמת המכה,
 אף שמחמתם חזרה המכה עצמה, אינו חייב לרפאותו, ואינו חייב
 ליתן לו דמי שבתו, שהרי הצמחים שהביאו לחזרתה לא נגרמו
 מחמתו. מביאה הברייתא דעה שניה: רבי יהודה אומר, אף כשעלו
 הצמחים מחמת המכה ונסתרה המכה, חייב רק לרפאותו, ואינו
 חייב ליתן לו דמי שבתו. ודעה שלישית: וחקמים אומרים, שבתו
 ורפאותו הוקשו זה לזה, שנאמר (שמות כא יט) 'רק שבתו יתן
 ורפא ורפא, ולכן כל מי שחייב בתשלומי שבת חייב אף בריפוי,
 ושאינו חייב בשבת אינו חייב בריפוי, ולכן כשעלו הצמחים מחמת
 המכה, כיון שפטור משבת, וכדעת רבי יהודה, פטור אף מתשלומי
 ריפוי.
 הגמרא מבררת את סברות המחלוקת. מבארת הגמרא: כמאן קא
 מיפלגי - במה נחלקו התנאים, אמר רבה, אשכחתינהו ורבנן גבי
 רב דיהבי וקאמרי - מצאתי את החכמים בבית המדרש, שישבו
 וביארו את המחלוקת, ה"א - ה"א, כברייתא זו, ב"מכה ניתנה לאגד'
 קמיפלגי - נחלקו האם רשאי הנחבל לאגוד ולעטוף את המכה כדי
 שלא יצטער מחצינה הנכנסת למכה, או שאינו רשאי, כיון
 שהאגד גורם לחוס והבל סביבות המכה, והוא עשוי לגרום שיעלו
 בה צמחים. רבנן - חכמים הראשונים שברבייתא סברי, מכה ניתנה
 לאגד, ואף שהצמחים עלו מחמת האגד חייב החובל לשלם לו דמי
 ריפוי ושבת. ורבי יהודה סבר, מכה לא ניתנה לאגד, וכיון שעבר
 ונשנה שלא ברשות, הדין הוא כך, בדמי הריפוי, דתנא ביה קרא
 - ששנה בו החובל לשון כפולה, ורפא ורפא, יש לדרוש מהפסוק
 דמיתייב החובל לרפא אף מכה כזו, אך בדמי השבת, דלא תנא ביה
 קרא לשון כפולה, לא מיתייב, וכעיקר הסברא שאין החובל חייב
 בפשיעת הנחבל. ממשיך רבה ואומר: ואמרינן לחו אגא - ואני
 אמרתי לאותם רבנן דבי רב, אי כדבריכם שלדעת רבי יהודה מכה
 לא ניתנה לאגד, ריפוי נמי לא מיתייב, שהרי לא יתכן שתחייב
 התורה את החובל על נזק שאירע מחמת פשיעת הנחבל.
 מבאר רבה עצמו את הסברות בברייתא: אלא, דכולי עלמא מכה
 ניתנה לאגד, וכל מקום לא ניתנה לאגד יתירה - אינו רשאי לאגודה
 באופן מהודק מאד, ומדובר כשאגד באופן כזה, רבי יהודה סבר,
 כיון דלא ניתנה המכה לאגד יתירה, ממילא רק בדמי הריפוי, דתנא
 ביה קרא - ששנה בו הכתוב לשון כפולה, מיתייב - חייב החובל,
 כיון שעיקר האגד הותר, ומה שאגד באופן מהודק אינו פשיעה
 גמורה, אך בשבת, דלא תנא ביה קרא, לא מיתייב, כיון שמכל
 מקום היה אסור לו לאגוד כך. ורבנן - חכמים הראשונים
 שברבייתא סברי, כיון דתנא ביה קרא בריפוי כדי לחייבו אף בזה,
 אשבת נמי מיתייב, כיון דאיתקש - הוקש שבת לריפוי. מבאר רבה
 מדוע רבי יהודה חולק על היקש זה: ורבי יהודה סבר, בשבת לא
 מיתייב, כיון דמעטיה רחמנא - התורה מיעטה אותו בפירושו,
 שנאמר (שם) 'רק שבתו יתן, ולשון 'רק' באה ללמד שאם אגד

בכלל ופרט כתובים בפרשה אחת והם מיוחדים במקומם בפסוק
 זה מזה, קמפלגי - נחלקו. רבי סבר, שאין דנין אותו במידת כלל
 ופרט, והיינו שאין אומרים שהפרט בא לפרש את הכלל ואין
 בכלל אלא את הדינים שבפרט, אלא דורשים את הכלל לחוד
 ואת הפרט לחוד. ואף בענייננו, הכויה האמורה תחילה בפסוק היא
 'כלל' לכל סוגי הכוויה, ואחר כך נאמר 'פצע תחת פצע' שאינו
 שייך לדרשה זו, ורק אחר כך נאמר 'חבורה תחת חבורה' שהיא
 פרט, שהיא כוללת רק מכה שיש עמה חבורה בלבד. וכיון שלא
 נכתבו הכלל והפרט בבת אחת אין דורשים אותם בכלל ופרט/
 ש'חבורה' מפרשת את ה'כויה', שחייבים רק על כויה שיש בה
 חבורה, אלא דורשים את ה'כויה' בפני עצמה, וחייב בתשלומי
 הצער אף אם אין עמה חבורה. וכן ענין סבר, שאף ענין זה דנין
 אותו במידת כלל ופרט, וממילא 'חבורה' שהיא הפרט באה לפרש
 את הכלל שהוא 'כויה', וללמד שחייב בדמי הצער רק על כויה
 שיש בה חבורה. אומרת הגמרא: וכן תימא - ואם תקשה, אם כן
 לשון 'חבורה' שנאמרה בסוף הפסוק, לשיטת רבי שלשון 'כויה' היא
 גם כשאין חבורה, למה ל', והרי תחילת הפסוק כבר לימד שחייב
 בכל האופנים. אין זו קושיא, כיון שהתורה כתבה כן לרמז יתירם,
 ללמד שאף במקום שיש תשלום צער, אם יש עמו חבורה משלם
 גם את ה'נזק' של החבורה, ולא רק את הצער:
 שנינו במשנה: צער וכו' אומדין כמה אדם יוציא מנה רוצה ליהויל
 וכו' להיות מצטער או, התבאר לעיל (פד) שהאופן המובא
 במשנה שכואר בשפודו כן בשממר העיני בצער שאין עמו נזק,
 והגמרא דנה עתה בשומת צער שיש עמו נזק, שואלת הגמרא:
 תשלומי צער, במקום שיש עמו נזק, ושילם עליו, כגון שקטע את
 ידו או את רגלו, שיש בזה נזק וצער, היכי שיימינן - כיצד שמים
 זאת, והרי כיון ששילם לו את דמי נזק, הרי היד כשלו ורשאי
 לקוצצה, ואיך שמים את הצער לבדו. משיבה הגמרא: אמר אבהו
 [א-בין] דשמואל, אומדין - משערים, כמה ממון אדם רוצה ליהויל
 כדי לקטוע לו את ידו, ולסבול את הצער שבכך.
 מקשה הגמרא: וכי יתכן שהשומא היא לפי הממון שיטול אדם כדי
 לקטוע לו ידו, והרי באופן זה לא יצטרך לחודיה הוא - לא תהיה
 השומא על הצער לבד, דהא פולחו חמשה דברים איכא - שהרי
 בקטיעה זו יש גם נזק, ריפוי, שבת ובושת, ואיך נדע את שומת
 הצער לבד. ועוד קשה, וכי בשופטין עסקינן - וכי מדובר בשוטים,
 המסכימים שיקטעו את ידם בשביל כסף. מתרצת הגמרא: אלא
 השומא היא כך, כמה ממון ירצה האדם לטול כדי לקטוע לו את
 ידו הקטועה כבר, ומחוברת בין גנדיים צמותים, וכיון שאינה
 ראויה למלאכה אין לו נזק ושבת, והשומא היא על הצער בלבד.
 מקשה הגמרא: והרי ידו תקטועה נמי, לא יצטרך לחודיה איכא - אין
 בקטיעתה רק צער, דהא צער ובושת איכא - שהרי יש בזה גם
 בושת, דכסיפא ליה מילתא - יש לו בושה בכך, למשקל מן שרשו
 למשפדיה דכלביים - שיטלו את בשרו ושיליכו לכלבים.
 הגמרא מבארת את שומת הצער באופן אחר. מתרצת הגמרא:
 אלא, אומדין כמה אדם רוצה ליהויל, לקטוע לו את ידו, המוכתב
 למלכות - שגור המלך שיקטעוהו, פין קטיעה בסם לקטיעה בסייף,
 כלומר, שהמלך גזר שיקטעוהו בסם, שאין לו צער כלל, והשומא
 היא תמורת איזה סכום יסכים האדם שיקטעוהו בסייף, ויסבול
 צער. דוחה הגמרא: אמר, הרי תנא נמי, לא שקיל ומצער נפשיה
 - אף באופן זה לא יתרצה שיקטעוהו בסייף אפילו תמורת ממון רב,
 כדי שלא לצער את עצמו. מבארת הגמרא באופן הפוך: אלא,
 אומדין כמה אדם רוצה ליתן לקטוע לו את ידו, המוכתב למלכות
 - שגור המלך שיקטעוהו, פין סייף לפס, כלומר, שהמלך גזר
 שיקטעוהו בסייף, ואומדים כמה ירצה האדם לשלם לשליח המלך
 כדי שיקטענה בסם, שאין בזה צער, ושיעור מעות אלו הוא שומת
 הצער.

1 ופרט המרחיקין זה מזה. נראה לר"י דבכלל ופרט המרחיקין זה מזה דפליגי תנאי
 2 דהקא וההוא דפליגי נמי אבני ורבא ברשי גלות כותים (דהוה ר' ל) היינו דוקא בחד
 3 ענגא אבל בתרי ענגי לביע אין דנין כדמוכח בפ"ק דפסחים (דף ה ושם) ובכל המקומות
 4 (מנחת נה ושם) וההיא דנגמר דרין (סנהדרין דף רח ושם) גבי דהומות ותלתי אם נחשבנו
 5 בתרי ענגי לפי שמרחיקין יותר מאותם שבקאן
 6 ושבגדה אתנא ההיא דנגמר דרין לביע אכל אם
 7 נחשביה בחד ענגא אתי סוגיא דהתם במ"ד אין
 8 דנין

9 **לדמים** יתרים. פ"י בקונטרס דאי לא כתיב
 10 אלא כהוה היא אפילו אית ליה
 11 חבורה דמי כהוה הוא דמשלם אכל תרתי לא
 12 משלם קמ"ל דמשלם תרתייהו צער במקום נוק
 13 ואין נראה לר"י דהא צער במקום נוק נקא לן
 14 מפצע תחת פצע ועוד דלקוה היה לנו לומר
 15 שהצער יפטר את הנזק ואת הרפי ונראה לר"י
 16 לדמים יתרים שמשלם בצער שיש בו רושם יותר
 17 מבצער שאין בו רושם אע"פ שאין מצטער כהו
 18 יותר מקוה משלם יותר לפי שמתנגה מחמת
 19 הרושם: **עלו** בו צמחים כו. כשלא אמדוה מייר
 20 דאי באמדוה הא אמרין לקמן (דף צא) אמדוה
 21 והיה מתנגה והולך אין נותנין לו אלא כמו
 22 שאמדוה: **שגיתנה** רשות לרופא לרפואת.
 23 ואת' וקא מרפא לחודיה שמעיקן ליה ויר' דהיא
 24 דמי מכה בידי אדם אכל חולי הכא בידי שמים
 25 כשמרפא נראה כסותר גזירת המלך קמ"ל דשרי:
 26 **עבר** על דברי הרופא. לא חשיב ליה פושע כ"כ
 27 בפשט ומספדת ליה. היכא דלא
 28 אמדוה:
 29 רואין

1 רבי סבר ר' דנין. הכא נמי כוה נאמרה תחילה כלל דכוה משמע בין שיש עמה חבורה
 2 בין שאין עמה חבורה ואי הוי חבורה סמיך ליה הוי דרשי חבורה פרט ואין בכלל אלא
 3 מה שפטרש יש עמה חבורה אין אין עמה חבורה לא השקא דכתיב פצע בינתים לא
 4 דיינין ולקמן פריך חבורה לרבי למה לי והיינו דקאמר כוה נאמרה תחילה כלומר

5 מתחילת הפסוק אנו למדין שהוא חייב בכוחה
 6 גרידא ולא נאמר סופו מוכיח שמתחילתו לא
 7 חייב אלא כשיש חבורה ואין דנין ומתני' רבי
 8 היא: לפה לי. הואיל ומרישא שמעיקן לתרויהוה
 9 לדמים יתרים. דאי לא כתיב אלא כהוה תחת
 10 כהוה הוה אמרין בו אית ביה חבורה בין לית
 11 ביה חבורה דמי כהוה משלם אכל תרתי לא
 12 משלם קמ"ל דמשלם תרתייהו צער במקום נוק.
 13 היכא דקטע את ידו ונתנו לו דמיה: **חייב שיימינן.**
 14 את הצער הלא יש לו לקוצצה בשביל הדמים
 15 שנטול: ידו הקטועה. ומחורת בגידין צמיתות
 16 ואינה ראויה לו למלאכה: בין סם לפייה. ידו
 17 המוכתבת למלך לקוצצה כסם שאין שם צער
 18 כלל כהוה רוצה לטול לקוצצה בסיוה. **הא לא**
 19 שקיל. כל ממונן שבעולם לצער נפשיה לקוצצה
 20 וכאן כבר נגישה מעשה: **כמה אדם רוצה לית.**
 21 לשליח המלך מידו המוכתבת למלכות לקוטעה
 22 בסוף וקטענה השליח בסם. לישול. מן המזיק
 23 מה שנתן זה למלך: **דמי שבת.** דמחמת
 24 הצמחים נפל למשכבו: **ה"ו והכמים** אומרים
 25 שבתו ורפואתו כל שישנו בו. הקישור הכתוב וזה
 26 שאין חייב בשבת אינו חייב ברפוי ורבנן קמאי
 27 מחייבי ליה לתרויהו: נתנה לאגד. נתנה רשות
 28 לנחבל לאגודה ולקטעה מפני צער הצעה ועלין
 29 הצמחים מחמת הכל וחום האגד: לא נתנה.
 30 רשות לאגד וזה להקטעה אגד הלך צמחים
 31 שעלו בה אין על המזיק להתחייב עליה: **דנא**
 32 ביה. דנשה עליו הכתוב: ורבנן. ת"י רק לשלא
 33 מחמת הפכה אקא. שעבר על דברי רופא
 34 בדמפרי לקמן: נתנה רשות לרופאם **לרפואת**
 35 ולא אמרין רחמנא מחי ואינהו מסי: **תלמוד לומר**
 36 שבתו יתן ורפא ורפא. שיקה הכתוב ברפוי
 37 לחייבו אף על הצמחים והקיש שבת לרפואה
 38 נאקא כריכתא. כשר מת: אהלא. אהלמי
 39 בלע"ז: וקרא. שעודה וקלפא. רשביא שבחכיות
 40 של יתן ואי אמר ליה. מזיק אסידך אגא אני
 41 מרפא אותך ואינו נותן דמי אסידך: **אסאי רחיקא.**
 42 ומזול גבי: עניא עוריא. שעתיד לילך לדרבו
 43 ואין חושש אם עור עינו של זה אסאי דמגן.
 44 שרפא בתום וקרובו הוא: כ"ט. דלא ניחא לי
 45 בהכי דאי פשעת בתפשו גנאי גדול הוא לי דקרד
 46 לי שור המזיק:
 47 לרבית

1 **מחמת המכה חייב לרפואתו ואינו חייב ליתן לו דמי שבתו** והכמים אומרים שבתו ורפואתו
 2 **כל שחייב בשבת חייב ברפוי ושאינו חייב בשבת אינו חייב ברפוי** במאי קא מיפלגי אמר
 3 רבה אשכחתינהו לרבנן גבי רב דיתבי וקאמרי הכא במפה ניתנה לאגד קמיפלגי רבנן סברי
 4 מפה ניתנה לאגד ורבי יהודה סבר מפה לא ניתנה לאגד רפוי ניתנה ביה קרא מיחייב
 5 שבת דלא תנא ביה קרא לא מיחייב ואמינא להו אגא אי מפה לא ניתנה לאגד רפוי
 6 נמי לא מיחייב אלא דכילי עלמא מפה ניתנה לאגד ולא ניתנה לאגד יתירה ר' יהודה
 7 סבר פיון דלא ניתנה לאגד יתירה רפוי ניתנה ביה קרא מיחייב שבת דלא תנא ביה קרא
 8 לא מיחייב ורבנן סברי פיון דתנא ביה קרא ברפוי אשבת נמי מיחייב דאיחיקש לרפוי
 9 ור' יהודה סבר שבת לא מיחייב דמעטיה רחמנא רק ורבנן רק לשלא מחמת המפה הוא
 10 דאקא ולרבנן בתראי דאמרי כל שחייב בשבת חייב ברפוי וכל שאינו חייב בשבת אינו
 11 חייב ברפוי רפוי ניתנה ביה קרא למה לי מיפעי ליה לכתנא דבי ר' ישמעאל דתניא
 12 דבי ר' ישמעאל אומר ורפא ורפא מפאן שניתן רשות לרופא לרפואתו ת"ר מנין שאם עלו
 13 בו צמחים מחמת המפה ונסתרה המפה שחייב לרפואתו וחייב ליתן לו שבתו ת"ל רק
 14 שבתו יתן ורפא ורפא יכול אפילו שלא מחמת המפה ת"ל רק ר' יוסי בר יהודה אומר

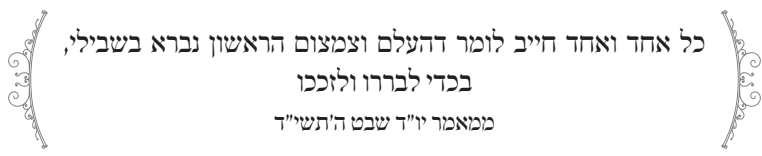
15 אף מחמת המפה פטור שנאמר רק איפא דאמרי אף מחמת המפה פטור לנמרי כרבנן בתראי ואיפא דאמרי אף מחמת המפה
 16 פטור מושבת וחייב ברפוי במאן פאבויה: אמר מר יכול אפילו שלא מחמת המפה ת"ל רק שלא מחמת המפה געני קרא אמרי
 17 מאי שלא מחמת המפה דתניא הרי שעבר על דברי רופא ואכל דבש או כל מיני מתיקה מפני שדבש וכל מיני מתיקה
 18 קשין למפה והעלה מפתו גרונתני יכול הוא חייב לרפואתו ת"ל רק מאי גרונתני אמר אבני נאקא כריכתא מאי אסותיה אהלא
 19 וקרא וקלפא ואי א"ל אסידך אגא א"ל דמית עלי פאראי ארבא ואי א"ל מויתנא אסאי דמגן במגן א"ל אסאי דמגן במגן מגן
 20 שוה ואי אמר מויתנא לך אסאי רחיקא אמר ליה אסאי רחיקא עניא עוריא ואי א"ל היאך הב לי לדידי ואגא מפינא נפשאי
 21 א"ל פשעת בנפשך ושקלת מינאי מפי ואי א"ל קוין לי מקין א"ל כל שכן דפשעת בנפשך וקרד לי שור המזיק תנא וכולן
 22 משתלמין במקום נוק מנהני מילי אמר רב וביד משמיה דרבא אמר קרא פצע תחת פצע ליתן צער במקום נוק האי מפעי ליה
 23 לרבית

1 רואין אותו כאילו שומר קישואין. שכבר נתן לו דמי ידו או דמי רגלו שומר קישואין לא
2 קאי ארגל דברגלו קאמר בגמרא שבת בשומר הפתח אבל קישואין אין יכול לשמור
3 אינן בגמי אפריי בשביר שני רגליו דומיא דסימא את עינו דאידי דסימא שתי עיניו דאי עינו
4 אחת עדיין הוא ראי לכל זה שהיה ראי בתחילה ובתוספתא (פיט) נמי קתני רואין אותו
5 כאילו הוא היגר שומר קישואין משמע דחיגר
6 וכול לשמור ונראה דאם היה מלמד תנוקתו לא
7 נאמר כאילו הוא שומר קישואין ובשיר רגלו
8 אם היה עושה מעשה מחס או נוקב מרגליות לא
9 נאמר כאילו הוא שומר הפתח דאם כן לקתה
10 מדת הדין אלא היה בפתח בני אדם שאין בעלי
11 אומנות
12 דכי מתפח האי גברא. כלומר בתחילה כשהיה
13 קריא:
14 חרשו נתון לו דמי כולה. ע"כ לא מייירי באותו
15 שקשטע את ידו וישר את רגלו וסימא
16 עינו אלא אפילו באדם שלם דומיא דסימא עינו
17 דלא אפריי באותו שקשטע ידו וישר רגלו דקא
18 בשיר רגלו אין נתון אלא בשומר הפתח שהוא
19 פחות משהיה הריחים ותימה דמשמע הקא
20 דתריש לא שוי מידי מדנתון לו דמי כולה ובפי
21 דערבין (דף ב. וס) תנן חשוי נידרין וערבין
22 ואור"ת דיש לחלק בין חרש בידי אדם לתרש
23 בידי שמים ולריי נראה דהקא באדם שאין בר
24 אומנות כדפי לעיל וכן משמע מדנקט דלי
25 דוולא ואויל בשליחות הלך כשהתירש אין
26 שיה כולם והתם מייירי כשיש לו אומנות.
27 גהי וזקוק ורפוי ושבת דכל הקא וחדא לא יהיב
28 ליה. תימה בשלמא נוק ושבת דין שלא יתן
29 שכל זה בכלל דמי כולה אלא רפוי למה פשיטא
30 ליה שהיה בכלל דמי כולה יותר מצער ובושת
31 ונראה דגם רפוי כתיב צער ובושת ולא (הקא)
32 בהדי נוק ושבת אך אחתי קשה דמאי גמביעיא
33 ליה דלקתה יפטר מרפוי וצער ובושת דכל הקא
34 וחדא בשביל שחרשו לבסוף ונתון לו דמי כולה
35 מיש מקשטע ידו שאע"פ שהוא נתון כן שהוא דמי
36 ידו נתון רפוי צער ובושת ועוד אטו אם תכל
37 בדרש וכי יפטר מרפוי צער ובושת מיהו מקא
38 דתנן לקמן (דף פו.) החובל בחרש חייב אין
39 לדקוק דמציל דהתם בחרש בידי שמים דברך
40 רית או הוא בר אומנות ועוד דלעיל אשכחן
41 דחייב רפוי שלא במקום נוק ועוד תימה
42 דפגמתי מריות במה שחרשו לבסוף כגון
43 שהצער הרפוי היה עולה יותר מדמי כולה
44 ונראה לריי דפשיטא דמשלם צער ובושת ורפוי
45 דכל הקא וחדא ומביע ליה כגון שקשטע ידו יום
46 ראשון ולא אמדוהו ובוים שני שיבר רגלו ולא
47 אמדוהו ובוים השלישי חרשו מי אמרינן דחשיב
48 כאילו עשה הכל בפעם אחת ואומדן הכל בחד
49 או דלקא כיון שהתחילתו היה בזה אחר זה
50 אומדן לכל אחת רפוי וצער ובושת שלה בפני
51 עצמה ונ"מ שאין עולה כ"כ בשאומדן הכל
52 בחד כמו שעולה בשאומדן כל אחת בפני
53 עצמה שבת הפוחתתו בדמים מהו. כגון שחברו על ידו וצמחה וסופה לחזור שמלכד שבתו שכלל יום ויום עד שיתרפא נפחתו דמיו שאין בני אדם בקיאי להכיר בידו אם סופה לחזור ולא
54 נכסיו עצמן בספק לקנותו כקריא ושלול בשמי ידיו וסבורין שלא יתפאר עוד אבל ברבך הדיעו וסופו לחזור מודה אביי שאין נתון לו אלא שבת שבכלל יום ויום:

1 לרבות שונג כמזיד ואונם פרצון אם נכן נכתוב קרא
2 פצע בפצע מאי פצע תחת פצע ש"מ תרתו רב
3 פפא משמיה דרבא אמר קרא ורפא ורפא ליתן
4 רפואה במקום נוק האי מבעי ליה לכתבנא דבי רבי
5 ישמעאל דתנא דבי רבי ישמעאל ורפא ורפא מפאן
6 שניתנה רשות לרופא לרפאות א"כ נכתוב קרא ורפא
7 ורפא ש"מ ליתן רפואה במקום נוק ואפתי מבעי ליה
8 לכתבנאן למיתני ביה קרא ברפוי א"כ לימא קרא
9 או רפא רפא או ורפא ורפא מאי ורפא ורפא ש"מ
10 ליתן רפואה במקום נוק מפלל המשפחת להו שלא
11 במקום נוק שלא במקום נוק היכי משפחת להו צער
12 דקתני צער כוואו בשפור או במקום ואפילו על
13 צפורנו מקום שאינו עושה חבורה רפוי דהוה פאיב
14 ליה מידי וסליק ואייתי ליה סמא חריפא ואחוריה
15 לבישריה דצריך לאותבי ליה סמא לאנקומיה גוונא
16 דבישריה שבת דהדיקיה באינדוונא ובמליה בוישת
17 דרק ליה באפיה: שבת רואין אותו כאילו הוא שומר
18 קישואין: תנו רבנן שבת רואין אותו כאילו הוא שומר
19 קישואין ואם תאמר לקתה מדת הדין דכי מתפח האי
20 גברא לאו אנרא דשומר קישואים הוא שקול אלא דלי
21 דוולא ושקיל אנרא אי נמי אויל בשליח ושקיל אנרא
22 מדת הדין לא לקתה שכבר נתן לו דמי ידו ודמי רגלו
23 אמר רבא קמע את ידו נתון לו דמי ידו ושבת רואין
24 אותו כאילו הוא שומר קישואין שיבר את רגלו נתון

1 לו דמי רגלו ושבת רואין אותו כאילו הוא שומר את הפתח סימא את עינו נתון לו דמי עינו
2 ושבת רואין אותו: כאילו הוא מטיחנו בריחים חירשו נתון לו דמי כולה פני רבא קמע את ידו
3 ולא אמדוהו שיבר את רגלו ולא אמדוהו סימא את עינו ולא אמדוהו ולבסוף חירשו מהו מי
4 אמרינן כיון דלא אמדוהו בחד אומדנא סגי ליה ויהיב ליה דמי פוליה בהרי הדין או דלקא
5 חדא חדא אמדינן ויהיבין ליה נפקא מיניה דכעי למיתב ליה צער ובושת דכל חדא וחדא
6 גהי דנוק ורפוי ושבת דכל חדא וחדא לא יהיבין ליה דכיון דקא יהיב ליה דמי פוליה כמאן
7 דקמליה דמי והא יהיב ליה דמי פוליה צער ובושת מיהת דכל חדא וחדא יהיב דהא הנה ליה
8 צער ובושת ואם תימצי לומר כיון דלא אמדוהו קא יהיב ליה דמי פוליה בהרי הדין אמדוהו
9 מהו מי אמרינן כיון דאמדוהו חדא חדא פני למיתב ליה או דלקא כיון דלא שלים יהיב ליה
10 דמי פוליה תיקו כעי רבה שבת הפוחתתו בדמים מהו היכי דמי כגון שהתקו על ידו וצמחה
11 ידו וסופה לחזור מאי כיון דסופה לחזור לא יהיב ליה ולא מידי או דלקא השקא מיהת
12 אפחתיה תא שמע המפה אביו ואמו ולא עשה בהן חבורה והחובל בחבירו ביום הכפורים
13 חייב

1 כגון



ה'נוק' כְּבַר נִתֵּן לוֹ אֵת דְּמֵי יָדוֹ שִׁקְטָהּ, דְּמֵי רִגְלוֹ אִם קִטְעָהּ. וּנְמַצָּא
 שֶׁעַל עֵיקַר פְּחִיתָת שׁוּוּיָו שְׁאִינוּ יִכּוֹל לְעִסּוֹק בְּמֵלָאכְתָּ שֶׁשְׂכָרָם
 גְּדוֹל יוֹתֵר, כִּבְר שִׁילָם לוֹ, וְתִשְׁלֹם ה'שְׁבֹת' הוּא עַל כֶּךָ שְׁבִימֵי
 מַחְלָתוֹ אִינוּ עוֹשֶׂה אִפְּלוּ מֵלֹאכֶה קִלְה כְּשִׁמִּירַת קִישׁוּאִים, שְׁהוּא
 יִכּוֹל לְעִסּוֹק בְּה אַחֲרֵי חִבְלָתוֹ, וְאֵת זֶה מִשְׁלָם לוֹ הַחוּבֵל.
 הַגְּמָרָא מִפְּרֻטָּת אֵת אֹפֶן תְּשִׁלּוּמֵי הַנּוֹק וְהִשְׁבַּת בְּנוֹקִים שׁוֹנִים: אָמַר
 רְבָא, קָמַע אֵת יָדוֹ שֶׁל חֲבִירוֹ, נִתְּנָן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ תְּשִׁלּוּם נִזְקוֹ,
 וְלְצוֹרֵךְ שׁוֹמֵת הַשְּׁקֵת רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר שְׂדֵה שֶׁל
 קִישׁוּאִין, וּמִשְׁלָם לוֹ שֶׁכֶּר זֶה בִּימֵי מַחְלָתוֹ. אִם שִׁיבֵר אֵת רִגְלוֹ, נִתְּנָן
 לוֹ דְּמֵי רִגְלוֹ, וְלְצוֹרֵךְ תְּשִׁלּוּם הַשְּׁקֵת אִי אִפְשָׁר לְשׁוּמוֹ כְּשׁוֹמֵר
 קִישׁוּאִים, שְׁהֵרִי אִינוּ יִכּוֹל לִלְכַת סְבִיבוֹת הַשְּׂדֵה, אֲלֵא רוֹאִין אוֹתוֹ
 כְּאִילוֹ הוּא יוֹשֵׁב וְשׁוֹמֵר אֵת הַפֶּתַח, וּמִשְׁלָם לוֹ שֶׁכֶּר זֶה. אִם סִימָא
 אֵת עֵינָיו - אֵת שְׁתֵּי עֵינָיו, נִתְּנָן לוֹ דְּמֵי עֵינָיו, וְלְצוֹרֵךְ תְּשִׁלּוּם הַשְּׁקֵת
 אִי אִפְשָׁר לְשׁוּמוֹ כְּשׁוֹמֵר, אֲלֵא רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא מְמַחֲהֵינוּ
 בְּרִיחֵרָם. אִם חִירְשׁוֹ, אִינוּ רְאוּי לְשׁוֹם מְלֹאכֶה, וְנִתְּנָן לוֹ בְּתִשְׁלֹם
 הַנּוֹק אֵת דְּמֵי בְּוִלוֹ, וְשִׁבְת' אִין כֹּאן, שְׁהֵרִי אִינוּ רְאוּי לְכֹלָם.
 הַגְּמָרָא מְבִיאָה סִפְק בְּשׁוֹמֵת חִיּוּבֵי הַחוּבֵל בְּחִבְרִירוֹ. מִסְתַּפְקָת
 הַגְּמָרָא: פְּעֵי רְבָא, קָמַע אֵת יָדוֹ, וְעֵדִיין לֹא אָמְדוּהוּ בֵּית דִּין לְצוֹרֵךְ
 תְּשִׁלּוּם חֲמִשָּׁה דְּבָרִים, וְלֹא חִיבִידוּהוּ לְשִׁלְמוֹם, וְקוֹדֵם שֶׁהִתְרַפָּא חוּר
 הַחוּבֵל וְשִׁיבֵר אֵת רִגְלוֹ, וְעֵדִיין לֹא אָמְדוּהוּ, וְסִימָא אֵת עֵינָיו, וְלֹא
 אָמְדוּהוּ, וְלִבְסוֹף חִירְשׁוֹ, מָהוּ - כִּיצַד אֹמְדִים אֵת חִיּוּבֵי. מְבִאָר
 רַבָּא אֵת צַדֵּי הַסִּפְק: מִי אָמְרִינוּ, בִּין דְּלֹא אָמְדוּהוּ עַד עֵתָהּ, בְּתוֹךְ
 אוּיְמָרָא מִנֵּי לִיָּה - דִּי לוֹ בְּאוּמְדָן אַחַד עַל כָּל נִזְקֵיהּ, וְכִין סְבִסְתֹף
 חִירְשׁוֹ, יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בּוֹלִיָּה בְּהֵרִי חֲדָרֵי - יִשְׁלָם לוֹ אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ
 יַחַד. אוֹ דְּלִמָּא, חֲדָא חֲדָא אָמְרִינוּ וְהִבְיַנְנוּ לִיָּה - יִשְׁלָם כָּל אַחַד
 מִנּוֹקֵי בְּנִפְרָד, וְיִשְׁלָם לוֹ עַל כָּל חִבְלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וְנִפְקָא מִיָּה
 מִכֶּךָ שְׁנִשׁוּם כָּל חִבְלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, דְּכַעֲי לְמִיתָב לִיָּה - שְׁצִרִיךְ
 הַמּוּזִיק לְתַת לוֹ תְּשִׁלּוּמֵי צַעֲר וְבוֹשָׁת כִּפִּי הַשּׁוּמָא דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא -
 כָּל חִבְלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, וְצוֹרֵת שׁוּמָא זֶה גְּדוּלָה יוֹתֵר מִשׁוֹמֵת כָּל
 הַנּוֹקִים יַחַד. וְנָהִי - דִּי אִף תְּשִׁלּוּמֵי נִזְק, וְרִיפּוּי, וְיִשְׁבַּת דְּכָל חֲדָא
 וְחֲדָא, לֹא יְהִיבֵנוּ לִיָּה - אִין נִתְּנִים לוֹ תְּשִׁלּוּמֵים אִילוֹ עַל כָּל חִבְלָה
 וְחִבְלָה, דְּכִין דְּקָא יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בּוֹלִיָּה - שְׁכִין שְׁנוֹתָן לוֹ בְּתִשְׁלֹם
 ה'נוֹק' אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ, שְׁהֵרִי חִירְשׁוֹ, כְּמֵאֵן דְּקָמְלִיָּה דְּמֵי - הֵרִי זֶה כְּמוֹ
 שְׁהֵרִי, וְקָא יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בּוֹלִיָּה - וְהֵרִי כְּבַר נִתֵּן לוֹ אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ,
 וּמִמִּילָא אִף אִם נִשׁוּם כָּל חִבְלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה לֹא יִתְחַיֵּיב יוֹתֵר,
 שְׁהֵרִי כָּל חִבְלָה וְחִבְלָה הַפְּחִיתָה אֵת דְּמֵי, עַד שְׁחִירְשׁוֹ וְאִינוּ שׁוּה
 כְּלוּם, וּמְכַל מְקוּם אִינוּ יִכּוֹל לְהִתְחַיֵּיב בִּיּוֹתֵר מִדְּמֵי כּוֹלוֹ. וְכֵן לִגְבֵי
 שְׁבַת אִין לְחִיּוּב יוֹתֵר, שְׁהֵרִי כְּשִׁשְׁלָם לוֹ אֵת דְּמֵי כּוֹלוֹ הֵרִי הוּא
 כְּמִי שְׁקֵנָא לְעֵבֵד, וְאִינוּ חִיּוּב לְשִׁלְמוֹ לוֹ עַל מֵלֹאכְתּוֹ. וְכֵן לִגְבֵי
 רִיפּוּי אִין לְחִיּוּב, שְׁהֵרִי לֹא הִתְרַפָּא בִּינְתִימֵים מִשׁוּם חִבְלָה, וְעַל מָה
 יִשְׁלָם לוֹ. אִמְנָם בְּתִשְׁלּוּמֵי צַעֲר וְבוֹשָׁת, מִיָּהִת - מְכַל מְקוּם יִשְׁ
 לְהִסְתַּפְק, הָאֵם דְּכָל חֲדָא וְחֲדָא יְהִיב - יִתֵּן לוֹ תְּשִׁלּוּם לְפִי שׁוֹמֵת
 כָּל חִבְלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה, דְּהָא הִנּוּחַ לִיָּה - שְׁהֵרִי הֵיךְ לוֹ צַעֲר וְבוֹשָׁת
 נִפְרָדִים בְּכָל נִזְק וְנִזְק, אִו שְׁכִין שְׁלֹא אִמְדוּהוּ עַד עֵתָהּ, אֹמְדִים
 אֵת הַצַּעֲר וְהַבוֹשָׁת שֶׁל כָּל חִבְלָתוֹ יַחַד, וְיִהִיָּה תְּשִׁלּוּם פְּחוּת
 מִשִּׁישׁוּמוֹ כָּל חִבְלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה.
 מִמְשִׁיךְ רַבָּא בְּסִפְקוֹ: וְאִם תִּימְצִיךְ וְ-תִרְצַחְוּ לְזוּמֵר וּלְפִשׁוּת אֵת הַסִּפְק,
 דְּכִין דְּלֹא אָמְדוּהוּ בִּין חִבְלָתוֹ, קָא יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בּוֹלִיָּה בְּהֵרִי חֲדָרֵי
 - שְׁמִים לוֹ אֵת הַצַּעֲר וְהַבוֹשָׁת שֶׁל כָּל חִבְלָתוֹ יַחַד, עֵדִיין שֶׁ
 לְהִסְתַּפְק כְּשִׁאָמְדוּהוּ בִּין חִבְלָתוֹ וְעֵדִיין לֹא שִׁילָם, מָהוּ, מִי אָמְרִינוּ
 דְּכִין דְּכִבְר אָמְדוּהוּ, חֲדָא חֲדָא כְּעֵי לְמִיתָב לִיָּה - צִרִיךְ לְתַת לוֹ אֵת
 דְּמֵי הַצַּעֲר וְהַבוֹשָׁת לְפִי שׁוֹמֵת כָּל חִבְלָה בְּפִנֵּי עֲצָמָה. אוֹ דְּלִמָּא, בִּין
 דְּלֹא שְׁלִים - שְׁעֵדִיין לֹא שִׁילָם, יְהִיב לִיָּה דְּמֵי בּוֹלִיָּה - יִתֵּן לוֹ אֵת כָּל
 הַדְּמִים לְפִי שׁוֹמֵת כָּל חִבְלָתוֹ יַחַד. תִּיקוּ - סִפְק זֶה לֹא נִפְשֵׁט.
 הַגְּמָרָא מִסְתַּפְקָת בְּעֵנִין תְּשִׁלּוּמֵי 'נוֹק' כְּשִׁהִיּוֹק נִזְק זְמַנִּי: פְּעֵי רְבָא,

לְיָבוֹת אִדָּם הַמּוּזִיק בְּשׁוּגָג, שְׁלֹא הִתְכוּיִן לַחֲזִיק, שְׁחִיּוּב כְּמִוּי, וְכֵן
 הַמּוּזִיק בְּאוּנָם - שְׁאִנְסוּהוּ לַחֲזִיק, חִיּוּב כְּמִוּי כְּרִצּוֹן. מִתְרַצַּת
 הַגְּמָרָא: אִם פֶּן, שֶׁהַפְּסוֹק בֹּא רַק כְּדִי לְחִיּוּב אֵת הַשּׁוּגָג וְהַאוּנָס,
 נִכְתּוּב קָרָא 'פְּצַע פְּצַע', וּמֵאֵי 'פְּצַע תַּחַת פְּצַע', שְׁמַע מִיָּה - יִש
 לְלַמּוֹד מִכֹּאן תְּרַתִּי - שְׁנֵי דִינִים, גַּם שֶׁהַמּוּזִיק בְּשׁוּגָג וְאוּנָס חִיּוּב,
 גַּם שְׁחִיּוּב עַל צַעֲר כְּשִׁישׁ נִזְק. מְבִיאָה הַגְּמָרָא מְקוּר נוֹסֵף לְחִיּוּב
 זֶה: רַב פְּסָא מְשַׁמֵּיהּ דְּרְבָא אָמַר, אָמַר קָרָא לַעֲנִין דְּמֵי רִיפּוּי (שְׁמוֹת
 כֹּא ט) 'רְפָא רְפָא', וּכְפִילוֹת הַלְשׁוֹן מִלְמַדַּת שְׁצִרִיךְ הַחוּבֵל לִיתֵן
 אֵת דְּמֵי הַרְפּוּיָהּ, אִף בְּמְקוּם שִׁמְשַׁלְם תְּשִׁלּוּמֵי נִזְק.
 מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא: וְהֵרִי הָאֵי - כְּפִילוֹת לְשׁוֹן זֶה מְכַעֲי לִיָּה - נִצְרַכְת
 לְכַתְּנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, דְּתָנָא דְּבִי רַבִּי יִשְׁמַעְאֵל, נִאֲמַר 'רְפָא
 רְפָא', וּמְכַאֵן לְמִדִּים שְׁנִיתֵינָה רִישׁוֹת 'רְפָא רְפָא', וְלֹא אֹמְרִים
 שְׁכִין שְׁהִי הִכְהוּ אִינוּ רְשָׁאֵי לְרַפְאוּתוֹ, וְאִם כֵּן אִין הַפְּסוֹק מִיּוֹתֵר
 לְחִיּוּב רִיפּוּי בְּמִקּוּם שִׁישׁ נִזְק. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִם פֶּן, שֶׁהַפְּסוֹק
 מִלְמַד רַק שִׁישׁ רְשׁוֹת לְרַפְאוּת לְרַפְאוּת, נִכְתּוּב קָרָא 'רְפָא רְפָא'
 וּמַהֲלִשׁוֹן 'רְפָא רְפָא' שְׁמַע מִיָּה - יִש לְלַמּוֹד דִּין זֶה, שְׁצִרִיךְ
 הַחוּבֵל לִיתֵן דְּמֵי רְפּוּיָהּ אִף בְּמְקוּם שִׁישׁ נִזְק. מְקִשָּׁה הַגְּמָרָא: וְאָמַר
 מְכַעֲי לִיָּה לְכַתְּנָא - עֵדִיין נִצְרַךְ פְּסוֹק זֶה, כְּפִי שְׁאִמְרֵנוּ לְעֵיל
 (ע"א), לְמִיתָבֵי בֵּית קָרָא בְּרִיפּוּי - שְׁהוֹצֵרֵךְ הַפְּסוֹק לְכַפּוֹל אֵת
 הַלְשׁוֹן, לְלַמּוֹד שְׁאִם עֵלוּ בּוֹ צְמַחִים מִמַּחַת הַמַּכָּה חִיּוּב הַחוּבֵל
 בְּרַפּוּאוֹתוֹ, וְכַדְעַת תֵּנָא קָמָא וְרַבִּי יְהוּדָה שֶׁם. מִתְרַצַּת הַגְּמָרָא: אִם
 פֶּן, וּכְפִילוֹת הַלְשׁוֹן מִלְמַדַּת רַק דִּין זֶה, לִיָּמָא קָרָא אוֹ 'רְפָא רְפָא',
 אוֹ 'רְפָא רְפָא', וְהִיתָה כּוֹפֵלַת הַתּוֹרָה אֵת אוֹתָהּ מִלִּיהּ, וּמֵאֵי -
 מַהוּ שִׁינוּי הַלְשׁוֹן 'רְפָא רְפָא', שְׁמַע מִיָּה אִף דִּין זֶה, לִיתֵן רְפּוּיָהּ
 בְּמְקוּם נִזְק.
 הַגְּמָרָא מְבִרַרַת כִּיצַד שִׁיבִים חִיּוּבֵי אַרְבַּעַת הַדְּבָרִים לֹא 'נוֹק'.
 מִיִּדִיקַת הַגְּמָרָא: מִכֶּךָ שֶׁהוֹצִרְכָה הַבְּרִייתָא (ע"א) לְזוּמֵר שִׁמְשַׁלְם
 אַרְבַּעַת דְּבָרִים בְּמְקוּם שִׁישׁ נִזְק, מְכַלָּל - מִשְׁמַע דְּמִשְׁבַּתָּת לְהוֹ -
 שִׁמְצָאָנוּ אוֹתָם אִף שְׁלֹא בְּמְקוּם נִזְק. מְבִרַרַת הַגְּמָרָא: אַרְבַּעַת
 דְּבָרִים אֲלוֹ שְׁלֹא בְּמְקוּם נִזְק, הִיבִי מְשַׁבְּתָת לְהוֹ - בִּאִיָּה אֹפֶן
 מִצָּאָנוּ אוֹתָם. מְבִאָרַת הַגְּמָרָא בִּאִיָּה אֹפֶן שִׁיךְ כָּל אַחַד מֵהֵם:
 צַעֲר לֹא נִזְק, בְּדָתְהֵי בְּמִשְׁנָה (פג), צַעֲר, בְּנוֹא בְּשִׁפּוֹד אוֹ בְּמִסְמַר
 שְׁלִיבְנָם בֹּאשׁ, וְאִפְּלוּ עַל צִיפּוּרְנוּ שְׁהוּא מְקוּם שְׁאִינוּ עוֹשֶׂה חֲפּוּדָה,
 וְאִין לוֹ נִזְק, וְכֵן רִיפּוּי שִׁיךְ לֹא נִזְק, כְּגוֹן דְּתוֹה כְּאִיב לִיָּה מִיּוֹ -
 שְׁהִיתָה לוֹ מַכָּה כּוֹאֲבַת, וְסָלִיק - וְהִתְרַפָּא, וְאִיָּתִי לִיָּה סִמָּא
 חֲרִיפָא - וְהִבִּיא לוֹ הַחוּבֵל סֵם חֲרִיף וְהִנִּיחוּ עַל הַמַּכָּה, וְהִאָחְזִירָהּ
 לְבִישְׂרִיָּה - וְהִפֵּךְ אֵת בִּשְׂרוֹ לְמֵרָאָה צַרְעַת, דְּצִרְדָּה לְאוֹתָבֵי לִיָּה סִמָּא
 - לְהִנִּיחַ שֶׁם סֵם רְפּוּיָהּ, לְאִמְקוּיָהּ וְנוֹנָא דְּבִישְׂרִיָּה - לְהַחְזִיר אֵת
 מֵרָאָהּ הַרְאִשׁוֹן, וּבִאֹפֶן זֶה יִש רִיפּוּי לֹא נִזְק. וְכֵן תְּשִׁלּוּם שְׁבַת
 שִׁיךְ לֹא נִזְק, כְּגוֹן דְּתִיקָה בְּאִיָּדְרוּנָא - שְׁסִגְרוּ בְּחֲדָר וּבְמִלְיָה -
 וּבִיטְלוּ מִמֵּלֹאכְתּוֹ, שִׁישׁ בּוּזָה שְׁבַת, וְלֹא נִזְק. וְכֵן שִׁיךְ חִיּוּב בּוֹשָׁת
 לֹא נִזְק, כְּגוֹן דְּרַךְ לִיָּה בְּאִפְּיָה - שִׁירַךְ לוֹ בְּפִנֵּי, שִׁישׁ בּוּזָה בּוֹשָׁת
 אִךְ לֹא נִזְק;
 שְׁנִינוּ בְּמִשְׁנָה: שְׁבַת, רוֹאִין אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא שׁוֹמֵר קִישׁוּאִין, שְׁכִבְר
 נִתֵּן לוֹ דְּמֵי יָדוֹ וְדֵמֵי רִגְלוֹ: הַגְּמָרָא מְבִיאָה בְּרִייתָא בְּעֵנִין זֶה: תְּנִי
 רְבָנָן, שׁוֹמֵת תְּשִׁלּוּם שְׁבַת הֵיא כֶּךָ, רוֹאִין וְ-שְׁמִים אוֹתוֹ כְּאִילוֹ הוּא
 'שׁוֹמֵר שְׂדֵה קִישׁוּאִין', וּמִשְׁלָם לוֹ שְׁכֶר זֶה כָּל יְמֵי חֲלוּי. מִמְשִׁיכָה
 הַבְּרִייתָא, וְאִם הָאֵמַר, הֵרִי בְּשׁוּמָא זֶה לְקַתָּה מִדַּת תְּרִין, כְּלוּמַר לֹא
 שִׁילָם בּוּזָה אֵת כָּל הַפְּסוֹד, דְּהֵרִי כִּי מִיתְּפַח הָאֵי גְּבָרָא - כְּשִׁהִיָּה
 הַנְּחַבֵּל בְּרִיא, לֹאֹ אָנְגָא דְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִים הוּא שְׁקִיל - לֹא הִיָּה נוֹטֵל
 שְׁכֶר רַק כְּשׁוֹמֵר קִישׁוּאִים, אִלָּא הִיָּה דְּלִי דְּוִילָא - שׁוֹאֵב דְּלִי מִים
 וְשְׁקִיל אָנְגָא - וְנוֹטֵל שְׁכֶר, וְשִׁכְר זֶה גְּדוֹל מִשְׁכֶּר שׁוֹמֵר קִישׁוּאִים, אִי
 נְפִי - וְכֵן אִם קִטְעַת אֵת רִגְלוֹ, הֵרִי לְוִילֵי הַנּוֹק הִיָּה אִילוֹל בְּשְׁלִיָּת - הוֹלֵךְ
 בְּשִׁלְחוֹת אֲנָשִׁים וְשְׁקִיל אָנְגָא, וְשִׁכְר זֶה גְּדוֹל מִשְׁכֶּר שְׁמִירַת
 קִישׁוּאִים. אִין זֶה קוּשִׁיא, וּמִדַּת תְּרִין לֹא לְקַתָּה בְּכֶךָ, שְׁהֵרִי בְּתִשְׁלֹם

56 המפסיד מכך שאינו יכול לעבוד. **רַבָּא אָמַר**, הַכֵּל - גם הנזק וגם
 57 השבת יִתֵּן לְעֵבֶד, וְיִלְקַח מִןּוּן קֶרְקַע שְׂתֵּחִיהָ שְׂיִיכַת לַעֲבֵד, וְהָרֵב
 58 אוֹכַל מִמֶּנָּה פִּירוֹת עַד תּוֹם תְּקוּפַת הַעֲבָדוֹת.
 59 הגמרא מבארת באיזה אופן נחלקו. אומרת הגמרא: **פְּשִׁיטָא**, שאם
 60 פִּיחַת אֵת שׁוּוֵי רַק אֶצְלָא עֲצָמוֹ - אצל העבד, וְאֶצְלָא רַבּוֹ לֹא פִּיחַת,
 61 שלא ביטלו ממלאכתו, וְהֵיבֵי דָמִי, כגון דִּפְסָקִיהָ לְרִישׁ אוֹנֵיהָ אוֹ
 62 לְרִישׁ נְחִירֵיהָ - שחתך את קצה אוזנו או חוטמו, שהוא יכול לעבוד
 63 כדרכו, כולם מודים שהכל - כל תשלום הנזק, נוטל העבד לְעֲצָמוֹ,
 64 שהרי אין לאדון הפסד בנזק זה. אך אם פִּיחַת אותו אף אֶצְלָא רַבּוֹ,
 65 כגון שקטע את ידו וביטלו ממלאכתו, היינו פְּלוּגְתָא דְרַבָּא וְרַבָּא,
 66 לאביי הנזק ינתן לעבד והשבת לאדון, ולרבא הכל ינתן לעבד
 67 וילקח בהם קרקע, והאדון יאכל את הפירות:
 68 שנינו במשנה: **בוֹשֶׁת, הַכֵּל לְפִי הַמְכַיֵּשׁ וְהַתְּפִישׁ**: מבררת הגמרא:
 69 מִנֵּי מְתֻנְתִּין - מי הוא התנא של משנתנו הסובר שתשלום הברשת
 70 אינו קבוע לכל אדם בשוה. אומרת הגמרא: **לֹא רַבִּי מֵאִיר, וְלֹא רַבִּי**
 71 **יְהוּדָה, אֶלָּא רַבִּי שְׁמַעוֹן הֵיאָּ מִשְׁנַתֵּינוּ**, וכמו שיבואר להלן. מביאה
 72 הגמרא את דעות התנאים: (דתנן) [דְּתַנְיָא] בברייתא לגבי שומת
 73 דמי בושת, וְכוּלָן - כל המתביישים, בין עשירים ובין עניים, רואין
 74 אוֹתָן כְּאִילוֹ תַם כְּנֵי חוֹרֵין, שְׁהֵיוּ עֲשִׂירִים וְיָרְדוּ מִכְּסֵיהֶם, שעדיין
 75 הם עלולים להרגיש את הבושה, ואין שמים את העני לפי עניותו,
 76 ולא את העשיר לפי עשירותו, משום שְׂכוּלֵם הֵן כְּנֵי אֲבֵיהֶם יֶצְחָק
 77 וְיַעֲקֹב, דְּכָרִי רַבִּי מֵאִיר. דעה שניה: רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, אִין שְׂמִים אֵת
 78 כּוֹלֵם אַשׁוּה, אלא את גְּדוּלוֹ לְפִי גְדוּלוֹ, שכלל שהוא גדול ועשיר
 79 הרי הוא מתבייש יותר, וְאֵת הַקְּטָנִין לְפִי קְטָנֵיהֶן. דעה שלישית: רַבִּי
 80 שְׁמַעוֹן אָמַר, שתי חלוקות בדבר, עֲשִׂירִים שְׁנַתְבִּישׁוּ רואין אוֹתָן
 81 כְּאִילוֹ תַם כְּנֵי חוֹרֵין שְׁרָדוּ מִכְּסֵיהֶם, וְעֲנִיִּים שְׁנַתְבִּישׁוּ רואים
 82 אותם כְּפִחוֹתֵין שְׁבֵהָ, כלומר כעניים הפחותים ביותר, שבושתם
 83 קלה יותר מעני רגיל.
 84 מבררת הגמרא: מִנֵּי (הַשְּׂתָא) - מי הוא התנא של משנתנו, אִי רַבִּי
 85 מֵאִיר, אֵת כּוֹן קְשָׁה, שהרי במתניתין קָתְנֵי הַכֵּל לְפִי הַמְכַיֵּשׁ
 86 וְהַתְּפִישׁ, וְאִילוֹ רַבִּי מֵאִיר אֹמַר דְּכוּלְהוּ - כל ישראל, כְּהָרִי הָרִדִי
 87 נִינְהוּ - נכללם יחד בשומא אחת, כבני חורין שירדו מנכסיהם.
 88 ממשיכה הגמרא: וְאִי רַבִּי יְהוּדָה, אַמְנַם בְּנִידוֹן זֶה הוּא סוֹבֵר
 89 כמבואר במשנתנו, שהכל לפי המבייש והמתבייש, אך מכל מקום
 90 אי אפשר לומר שהוא התנא של משנתנו, שהרי במתניתין להלן
 91 (ע"ב) קָתְנֵי שְׁהַמְכַיֵּשׁ אֵת הַסּוּמָא תֵּיב, וְאִילוֹ רַבִּי יְהוּדָה אָמַר
 92 בברייתא (שם), שסוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֶׁת, ולכאורה כונתו שהמבייש
 93 פטור, ושלא כדברי המשנה. אֶלָּא מי הוא התנא של משנתנו, האם
 94 לֹא רַבִּי שְׁמַעוֹן הֵיאָּ, המחלק בין בושת העשירים לבושת העניים,
 95 וזו כוונת המשנה, 'הכל לפי המבייש והמתבייש'.
 96 הגמרא מנסה לומר שרבי יהודה הוא התנא של משנתנו. אומרת
 97 הגמרא: אֶפִּילוֹ תִּימָא שְׂרָבִי יְהוּדָה הוּא הַתְּנָא שֶׁל מִשְׁנַתֵּינוּ, ואף
 98 שמבואר במשנה להלן שהמבייש את הסומא חייב, אין זו קושיא,
 99 שכן כִּי אָמַר (מה שאמר) רַבִּי יְהוּדָה 'סוּמָא אִין לוֹ בּוֹשֶׁת', כוונתו
 100 לְמַשְׁקַל מִינֵיהָ - ליטול מן הסומא תשלום בושת אם בייש אחרים,
 101 כלומר שאם הסומא בייש הוא פטור, אֶלָּא לְמִתְבָּא לֵיה, יְהִיבֵין לֵיה
 102 - לתת לו תשלום הבושת אם נתבייש, נותנים לו, וכמבואר
 103 במשנה. דוחה הגמרא: וְהָא מִדְּקָתְנֵי בְּסִיפָא שֶׁל הַמְּשַׁנָּה (שם),
 104 הַמְכַיֵּשׁ אֵת הַיִּשָּׁן תֵּיב, וְיִשָּׁן שְׂבִישׁוֹ פְּטוֹר, וְלֹא קָתְנֵי - ולא כתבה
 105 המשנה חילוק זה אף בסומא, שרק המביישו חייב, אך סוּמָא שְׂבִישׁוֹ
 106 פְּטוֹר, מְקַלֵּל - משמע משנתנו סוברת, וְלֹא שְׂנָא הֵבֵי - שהסומא
 107 בייש, שחייב, וְלֹא שְׂנָא הֵבֵי - שביישו את הסומא, שחייבים לשלם
 108 לו, ולא כרבי יהודה הפותר את הסומא שבייש. חוזרת בה הגמרא
 109 ואומרת: אֶלָּא, מְתוּרָא - ברור הדבר דְּמִתְנִיתִין - משנתנו רַבִּי
 110 שְׁמַעוֹן הֵיאָּ:

1 הַיֵּיב קְבוּלָן - בחמשה דברים האמורים לעיל (פג): מבררת
 2 הגמרא: הֵיאָּ - אופן זה שהכה את אביו ולא עָשָׂה בו חֲבוּרָה, הַיֵּיב
 3 דְּמֵי - כיצד יתכן שיהיה 'נזק' המפחית את שוויים, ללא הוצאת דם,
 4 לֹא - האם אין זה כְּגוֹן שְׁחֵקְהוּ עַל יָדוֹ וּתְכוּצָה, והופחת שוויו,
 5 וְסוּפוֹ שֶׁל הָאֵב לְחִזּוֹר לְבְרִיאָתוֹ וּלְשׁוּוֵי הָרָאשׁוֹן, שהרי כל מכה
 6 שאין בה חבורה סופה להתרפא, ומכל מקום קָתְנֵי, הַיֵּיב כְּבוּלָן, וגם
 7 בנזק, ומוכח שגם בנזק לומן יש חיוב תשלומי 'נזק'. דוחה הגמרא:
 8 אָמַרִי, הֵקָא - במשנה בְּמֵאֵי עֲסָקִין, כְּגוֹן שְׁחֵקְשׁוּ לַאֲבִיו, שזוהו נזק
 9 קבוע שאינו מתרפא, וְלֹא עָשָׂה בוֹ חֲבוּרָה, ולכן פטור ממיטה, ואין
 10 ראייה שיש תשלומי 'נזק' בחבלה שעתידיה להתרפא. מקשה
 11 הגמרא על הדחיה: כיצד יתכן שמדובר שחירש את אביו, וְהָאָמַר
 12 רַבָּה, הַחֹרֵשׁ אֵת אָבִיו, נְהָג - חייב מיטה, אף שלא נראה שיצא
 13 מגמרה דם, לְפִי שְׂאִי אֶפְשָׁר לְחַרְיֵשָׁה כְּלֹא חֲבוּרָה, שהרי החרשות
 14 נגרמו על ידי מִיפְתָּא דְרַבָּא - טיפת דם שִׁנְפַּלָּה לֵיה כְּאֻדְנֵיהָ -
 15 שנפלה באזנו.
 16 הגמרא מעמידה את המשנה באופן אחר: אֶלָּא, הֵקָא - במשנה
 17 בְּמֵאֵי עֲסָקִין, כְּגוֹן שְׁנִילְחוּ לַאֲבִיו, שאין בזה עשיית חבורה, אך
 18 חייב ב'נזק' כיון שהפחית משווי. מקשה הגמרא: אִם יִלְחֹ, הלא
 19 מְהֵרָה הָרֵד - יחזור שערו לצמות, ואין זה נזק קבוע, וְהֵינֵי בְּעֵינֵי -
 20 והרי באופן זה עצמו היה הספק אם חייב בתשלומי נזק, וכיון שאין
 21 סברא לחלק בין נזק ביד שעתידי להתרפא לבין שיער שעתידי
 22 לצמחה, נפוטש ממשנה זו שאף בחבלה שהתמידה להתרפאות אינו
 23 בנזק. מתרבת הגמרא: אָמַרִי, הֵקָא בְּמֵאֵי עֲסָקִין, כְּגוֹן שְׂפָסַף חַיִּב
 24 בְּנִשְׂאָ - סם המשיר את השער, וְלֹא הָרֵד - שאין השער חוזר
 25 לצמחה, והרי זה נזק קבוע, ולכן חייב בנזק.
 26 הגמרא מבארת לפי זה את שאר ארבעת התשלומים שחייב הבן,
 27 כמבואר במשנה שם: חייב בְּצַעַר, כיון דְּאֵית לֵיה קְרִטּוֹפְנֵי כְּרִישִׁיה
 28 - יש לאביו בקעים ופצעים בראשו, וְאִינוּחֵי מְהַנְהוּ קְרִטּוֹפְנֵי - והוא
 29 צועק מחמת כאב חריפות הסם שהניח עליו. וחייב בְּרִישׁוֹ, משום
 30 דְּבָעֵי אֶסְפִּי - שצריך לרפאו, שלא יצטער מחמת חריפות הסם.
 31 וחייב בְּשִׁבְתָּה, משום דְּהוּא מְרַקֵּד כִּי כּוּבֵי - שהיה אביו ליצן
 32 המרקד בחנויות, דְּבָעֵי מְחֵוֵי מְחֵוֵי אֶרְשָׂא - שצריך לנענע בראשו
 33 כדי להראות עניני צחוק, כדרך הליצנים, וְעַתָּה לֹא מְחֵוֵי, מְהַנְהוּ
 34 קְרִטּוֹפְנֵי - אינו יכול לנענע בראשו מחמת הכאב, וחייב בְּבוֹשָׁתָה,
 35 שְׂאִין לָהּ בּוֹשֶׁת גְּדוּל מְזָה, שיהיה ללא שיער כל חייו.
 36 הגמרא חוזרת לדון בספיקו של רבא, כשעתידי הנזק להתרפא.
 37 אומרת הגמרא: וּמִילְתָּא דְּבָעֵי לֵיה לְרַבָּה - דבר זה שהסתפק בו
 38 רבא, פְּשִׁיטָא לֵיה לְאָבִי לְהָךְ גִּיסָא, וְלְרַבָּא לְהָךְ גִּיסָא - היה פשוט
 39 לאביי לצד אחד, שחייב, והיה פשוט לרבא לצד השני, שפטור.
 40 מביאה הגמרא את דעתם: דְּאָתְמַר, הֵקָהוּ עַל יָדוֹ, וְצִמְתָּה
 41 (נ-תכווצה), וְסוּפָה לְחִזּוֹר לְקַדְמוֹתָה, אָבִי אָמַר, נוֹתֵן לוֹ 'שְׂבֵת
 42 גְּדוּלָה', כלומר תשלומי 'נזק' כשווי היד, כפי שנפחתו דמיו בהכאה
 43 זו לזמן מסויים, וְנוֹתֵן לוֹ גַם 'שְׂבֵת קְטָנָה', כלומר תשלומי 'שבת',
 44 שהרי בימי מחלתו אינו יכול לעסוק אפילו במלאכה קלה יותר,
 45 כשמירת קישואים. וְרַבָּא אָמַר, אִינוּ נוֹתֵן לוֹ דְּמֵי נֹזַק, אֶלָּא נוֹתֵן לוֹ
 46 דְּמֵי שְׂבֵתוֹ שְׂבֵתָא יוֹם יוֹם, וְנוֹתֵן לוֹ כֹּל יוֹם כְּשֶׁר שֶׁל פּוּעַל בְּשׁוּק,
 47 שזו העבודה שיכל לעסוק בה לולי החבלה, אך אינו נפטר בנתינת
 48 שכרו כשומר קישואים, שהרי לא שילם לו תשלומי 'נזק' על
 49 הפחתת דמיו, וממילא ה'שבת' היא כשכר פועל בשוק, שביטלו
 50 ממלאכה זו.
 51 הגמרא מביאה מחלוקת נוספת בענין דומה: אֵיתְמַר, הַקּוּפְעֵי יָד עֲבָד
 52 עֲבָרֵי שְׁל כְּבוּרֵי, אָבִי אָמַר, נוֹתֵן לוֹ הַחוּבֵל 'שְׂבֵת גְּדוּלָה' - תשלום
 53 הנזק, שהוא דמי הפחתת שוויו, לְעֵבֶד, שהרי אף לאורח שיצא
 54 לחירות ישאר כך, והנזק שלו, וְשְׂבֵת קְטָנָה' על ביטול מלאכתו
 55 בזמן חליו נוֹתֵן לָרֵב - לאדונו, שהרי עבודת העבד שייכת לו, והוא

בבא קמא. פרק שמיני - החובל - דף פו עמוד א - מתוך מהדורת "אבן ישראל - (שטיינזולץ)" רכה

תוספות

רש"י

1 הויב כבולין. חמשה דברים: הויב דמי. שיהא הזיק בלא חבורה. לאו כגון שהקהו בו.
2 דבאין סופו לחזור ליבא למימר דכל בלא חבורה סופו לחזור הוא: שגלחו. דאפחתייה
3 ממספיה בלא חבורה: ה"ג נלחו מתהרר הדר היינו פגיין. כלומר מה לי שיער מה לי דהא
4 בסופו לחזור מחיבת ליה: נשא. סם המשיר את השער ואינו חוזר ואיבא נוק דהא
5 אפחתייה ממספיה דמוס הוא: קרטופני. בקעים
6 בקעים חטטין: מצווי ליה. מכאיבים לו מחמת
7 חוץ הסם: דבני לאבני. לעצרא דהך קרטופני
8 שבת דתני מרבה כי כובי. לשון מרבה בחנויות
9 דבני אהוני נוני. מראה נינענע בראשו
10 להראות מיני שחוק כדרך הליצנים השהתא עד
11 שיתרפא הך קרטופני לא מצי מחוי ואע"פ
12 שלא בשלו משאר מלאכה נותן לו שבת זו
13 הואיל ומלאכה בכה: שבת גדולה. דמי יד:
14 ושבת קטנה. כל גמיס שישול למשכב וראין
15 אותו כאילו הוא שומר קישואין: שפכל יום יום.
16 עד שיחזור לקדמותו נותן לו בכל יום כמו
17 לשבת. פועלים בשוק ולא בשומר קישואין
18 דהא לרבא לא יתיב ליה דמי יד: ה"ג הקופע יד
19 עבר עברי של חבירו. קוטע ממש דאין סופו
20 לחזור: ואצל רבו לא פיתת. שלא בשלו
21 ממלאכה: פיתת אצל רבו. אף אצל רבו כגון
22 קטע את ידו: וכולין. עניים ועשירים: רואין אותן.
23 ואפילו את העשירים: כאילו ירדו בו. ואין שמן
24 את העני לפי עניותו להקל ולא את העשיר לפי
25 עשרו שדרי אין לרמי בשתו סוף אלא פולין שוין
26 בכה: פחותים שקהו. פחותים שבעניים להקל
27 לכין דעני הוא בושתו קלה: סוקא אין לו בושת.
28 לקמן בשמעתיה: אלא רבי שמעון היא. דאיהו
29 נמי לאו כי הדיי משוי ליה: אף לעבדים בושת.
30 במתניתין היא (דף פו טו). נתפון לכישי את זה כי
31 פטור. ממשמעין ליה לר' שמעון גבי סקלא
32 באלו הן הנשרפין (סנהדרין דף עט). נתפון לחרוג
33 את זה והרג את זה פטור הקא נמי לא שגא
34 דשעמא דהתם משום וארב לו הקא נמי כתיב
35 במבושיה: שיימין בהו. בכמה יתצרה עבר זה
36 ויעשו לו בושת זה ואותו שומא יתן לבן חורין
37 זה: כדאמר רב פפא. לקמן (ע"ב)
דמיכלמו

28 מנכסיהם עניים כפחותין שבהן מני (השתא) אי רבי מאיר מתניתין קתני הכל לפי המבייש
29 והמתבייש ורבי מאיר פוליה בהרי הדרי יגהו ואי ר' יהודה מתניתין קתני המבייש את הסוקא
30 חייב ואילו ר' יהודה אומר סוקא אין לו בושת אלא לאו רבי שמעון היא אפי' תימא ר' יהודה
31 כי אומר ר' יהודה סוקא אין לו בושת למשקל מיניה אבל למיתבא ליה יתבין ליה והא
32 מדקתני סוקא המבייש את הישן חייב וישן שבייש פטור ולא קתני סוקא שבייש פטור מפלל
33 דלא שגא הכי ולא שגא הכי אלא מחבורתא מתניתין רבי שמעון היא: מאן תנא להא דתנו
34 רבנן נתפון לכישי את הקפון וכישי את הגדול נותן לגדול דמי בושתו של קפון לכישי את
35 העבר וכישי את בן חורין נותן לבן חורין דמי בושתו של עבר מני לא רבי מאיר ולא רבי
36 יהודה ולא רבי שמעון קא סלקא דעתך קפון נותן לבן חורין דמי בושתו של עבר מני לא רבי מאיר
37 האמר כוליהו בהרי הדרי יגהו ואי רבי יהודה האמר אין לעבדים בושת ואי ר"ש האמר
38 נתפון לכישי את זה וכישי את זה פטור מאי טעמא כקטלא מה קטלא עד דמתפון ליה דכתיב וארב לו וקם עליו עד שיתפון לו
39 בושת נמי עד דמיבין ליה דכתיב ושלחה ידה והחזקה במבושיו עד שיתפון לו לעולם ר' יהודה ובי קאמר ר' יהודה אין לעבדים
40 בושת למיתבא להו אבל למישיש שיימין בהו ואי בעית אימא אפילו תימא רבי מאיר מי סברת גדול גדול בנכסים קפון נותן לבן חורין
41 לא גדול גדול ממש וקפון קפון ממש וקפון בר בושת הוא אין כדאמר רב פפא דמיכלמו ליה ומיכלם הכא נמי
דמיכלמו

1 כגון שחרשו. וא"ת ואמאי חייב בכולן הא דמי בולו נותן ולפי ר"י דלעיל ניקח דמכל מקום
2 יש כאן צער בושת ורפייה אף על גב דשבת בכלל דמי בולו שוין לשנות חייב בכולן
3 משום אחרוני: שבת גדולה לעבד. כדי שיצא מבית רבו קידו שלימה ושבת קטנה לרב
4 אע"פ שמשפסיד הרב שאם לא נקטעה ידו או רגלו היה דלי דולקא ואילו בשליחותיה ועכשיו
5 אין יכול בי אם לשמור קישואין ופחת חשבין ליה
6 השתא מנו חלה דאמר בפרק קמא דקדושין ורף
7 יו. ושם דאין חייב להשלים דנסתחפה שדחו ואף
8 על גב דחלה ארבע שנים חייב להשלים התם
9 אין עושה שום מלאכה אבל הקא יכול לשמור
10 קישואין א פתח.
11 רבא אמר יתן הכל לרב גרסין וכן גרס ר"ח
12 ובספרים היה כתוב הכל לעבד וקשה
13 שבת קטנה לקוח לא יתיה הכל לרב אלא הכל
14 לרב גרסין שבת קטנה הכל לעצמו ושבת
15 גדולה קלח קרקע ורוב אוכל פירות שמפסיד
16 הוא בקטיעת ידו ולא מצי למידלי דולקא ומיל
17 בשליחותא אלא לשמור קישואין או פתח.
18 פיתת אצל רבו. ל"ג ואצל עצמו לא פיתת
19 פלוגתא דאביי ורבא דהתם כ"ע מודו
20 דיתן הכל לרב אלא גרסין פיתת אצל עצמו
21 ואצל רבו פלוגתא דאביי ורבא ומיזו גם אנדקא
22 זו קשה לר"י דכבר אמר דהו דפליגי בקטע יד עבר
23 עברי ואורי"ד דיש ליישב בדוחק אצל עצמו לא
24 פיתת שתיה בזה פלוגתא דאביי ורבא כגון הקדו
25 על ידו וצמחה וסופו לחזור קודם שיצא לחיות
26 דלאביי נותין שבת קטנה לרב ושבת גדולה לעבד
27 ואע"פ דלא מפסיד העבד מדי אלא כל ההפסד
28 של הרב הוא מ"מ כיון דשם נוק הוא זה ובגון של
29 קטיעת ידו אין לרב אפי' פירות לאביי גם בדיוק
30 זה לא יסול כלום ולרבא נותן הכל לרב שבתו
31 שפכל יום יום:
32 כן בני חורין שירדו ממכסיהם. כי יש
33 עשירים שאין מתביישין יותר מבני
34 חורין שירדו וכן עניים ואין יכולין לדקוק עליהם
35 כי כ"כ איזה מהן מתבייש כאילו ירד ואיזה מתבייש
36 יותר או פחות וכיוצא בזה מצינו במתניתין גבי
37 העבד שליחו ופרע ראש של אישה בשוק דאין
38 מודקדין בדבר אם היו שם בני אדם שרגיל
39 להחביש יותר מפנידם כגון בני אדם חשובים או
40 לא אלא שום לשומא אחת.
41 שיתכונן לו. וא"ת לרבנן במבושיו מאי דרשי
42 ביה ושמא מבני ליה לשום דרשה:
43 אבל למישש שיימין בהו. ולא דמי לנתבון
44 לחרוג את החבקה והרג את האדם
45 לכותי והרג את ישראל דהתם איבא קרא
46 דדרשין בפרק ב' דמכות (דף ו) בבלי דעת פרט
47 למתבון לחרוג את החבקה כו' והקא ליבא קרא
48 ולא ילפין מהתם דהם מבני לן קרא הקא לרבי
49 שמעון לפטור נתפון לכישי את זה וכישי את זה
50 אף על גב דאיבא קרא בדריי נפשות.
ערום

1 **עָרוֹם** בר בושת הוא. פי' בקונטרס כיון דאין מקפיד להלך ערום בפני בני אדם
2 מי הוי כלל בר בושת וק' לפירושו מ"ש דפרין אברייתא והה ליה למפרך
3 אמתיניתין דקתני המכביש את הערום חייב ונראה לפרש דאמתיניתין לא פרך דפשיטא
4 דערום בר בושת הוא אם רוקק בו או סטרו אבל לשון הברייתא משמע ליה ביישו ערום
5 שמביישו במה שמגלהו ומערימו ועוד דקתני אין
6 דומה ביישו ערום לביישו לבוש ואם רוקק בו
7 או סטרו פך מתבייש בשהוא ערום כמו בשהוא
8 לבוש ולכך פרך ערום בר בושת הוא אם הוא
9 ערום היאך הערימו ונאז דקתני נמי בברייתא
10 ביישו בבית המרחץ חייב אביישו ערום נמי קאי
11 שהערימו בבית המרחץ והשתא איש הא דפרך
12 בית המרחץ בר בושת הוא בערומי ונאז דקתני
13 בני אדם להיות ערומים במרחץ:
14 **דִּאֲתָא** זקק כו'. אבל אם הוא עצמו דלניהו
15 וקא חבירו ודלניהו טפי פטור כיון שזה
16 אין מקפיד וא שפא אורחא דמילתא נקט דאָתא
17 זקא: **בְּיִישׁוּ** ישן ומת מזה. מיתה דלא מיתיה
18 הקא מילתיה דרב ששת דבריש התקנן (סנהדרין
19 דף פה. ושם) פרך בפשיטות והקמר רב ששת
20 ביישו ישן ומת חייב ויש ספרים שכתבו דקן
21 והקמר רב ששת ביישו ישן חייב ול"ג ומת ולא
22 נהיךא כלל דמה ענין ישן לנגרף קטילא שיוצא
23 ליהרג ועוד מאי מקיל רב ששת ומתיניתין היא
24 המכביש את הישן חייב ומיהו אין מיתה כ"כ
25 שלא הביא כאן מילתא דרב ששת למפשט
26 בענין דכה"ג אשכחן באין בין המוהר (נדרים) דף
27 לה ושם דאיבעיא הני כהני שלוחי דידן הוה או
28 שלוחי דשמיא הוה ולא מיתיה מילתיה דרב הוה
29 בריה דרב ויחשע דאמר בפרק קמא דקדושין
30 (דף כו. ושם) הני כהני שלוחי דר'המנא ניהו דאי
31 שלוחי דידן מי איכא מידי דאנן לא מצי עבדי
32 ואינהו מצו עבדי אך קשה דבמסקנא דהקא
33 משמע דביישו ישן ומת פטור דמסיק דמשום
34 כיסופא דידיה הוא ור"ת גריס התם והקמר רב
35 ששת ביישו חייב ואיצטא ליהרג קאי:

1 **דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם: מִתְנַיִ' הַמְּכַבֵּישׁ אֶת הָעָרוֹם**
2 **הַמְּכַבֵּישׁ אֶת הַסּוּמָא וְהַמְּכַבֵּישׁ אֶת הַיֵּשֵׁן חַיִּיב וְיֵשֵׁן**
3 **שֶׁבִישׁוּ פְטוּר וְכָל מִן הַגַּג וְהַזִּיק וּבִישׁ חַיִּיב עַל הַגּוֹק**
4 **וּפְטוּר עַל הַבּוֹשֶׁת עַד שְׂיָחָא מִתְּכַפּוּן: גַּמ' ת"ר**
5 **בְּיִישׁוּ עָרוֹם חַיִּיב וְאִינוּ דוֹמָה בְּיִישׁוּ עָרוֹם לְבִישׁוּ**
6 **לְבוּשׁ בְּיִישׁוּ בְּבֵית הַמְּרַחֵץ חַיִּיב וְאִינוּ דוֹמָה בְּיִישׁוּ**
7 **בְּבֵית הַמְּרַחֵץ לְבִישׁוּ בְּשׁוֹק אֲמַר מַר בְּיִישׁוּ עָרוֹם חַיִּיב**
8 **עָרוֹם בְּרַב בּוֹשֶׁת הוּא אֲמַר רַב פֶּפְא מֵאֵי עָרוֹם דִּאֲתָא**
9 **וְזִקָא פְּרִכְיָנְהוּ לְמֵאִינְהוּ וְאֲתָא הוּא דְלִינְהוּ טַפְי וּבִישׂוּיָהּ**
10 **בְּיִישׁוּ בְּבֵית הַמְּרַחֵץ חַיִּיב בֵּית הַמְּרַחֵץ בְּרַב בּוֹשֶׁת הוּא**
11 **אֲמַר רַב פֶּפְא שְׁבִישׁוּ עַל גַּב הַתְּהַר כְּעֵר ר' אֲבָא בְר**
12 **מִזְלָא בְּיִישׁוּ יֵשֵׁן וּמֵת מֵהוּ מֵאֵי קִמְבַּעֵיָא לִיה אֲמַר רַב**
13 **יְבִיד הֵכִי קִמְבַּעֵיָא לִיה מִשׁוּם כִּיסוּפָא הוּא וְהָא מֵית**
14 **לִיה וְלֵית לִיה כִּיסוּפָא אוּ דְלִמָּא מִשׁוּם יְזוּלָתָא הוּא וְהָא אוֹזְלִיָה ת"ש ר"מ אוֹמַר חֲרַשׁ וְקָטָן**
15 **יֵשׁ לְהוֹן בּוֹשֶׁת שׁוֹמֵה אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת אֲא"ב מִשׁוּם יְזוּלָתָא אֲפִילוּ שׁוֹמֵה נִמּוּ אֲמַר ר' שׁוּטָה**
16 **מִשׁוּם כִּיסוּפָא קָטָן בְּרַב בּוֹשֶׁת הוּא אֲלָא מֵאֵי מִשׁוּם יְזוּלָתָא אֲפִילוּ שׁוֹמֵה נִמּוּ אֲמַר ר' שׁוּטָה**
17 **אֵין לָךְ בּוֹשֶׁת גְּדוֹלָה מִזֵּו מְכָל מְקוֹם נִפְשׁוּט מִינְהּ דְּמִשׁוּם יְזוּלָתָא הוּא דֵּאֵי מִשׁוּם כִּיסוּפָא**
18 **קָטָן בְּרַב כִּיסוּפָא הוּא פְּדָאֲמַר רַב פֶּפְא דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם הֵכָא נִמּוּ דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם**
19 **רַב פֶּפְא אֲמַר הֵכִי קִמְבַּעֵיָא לִיה מִשׁוּם כִּיסוּפָא דִּידִיה הוּא וְהָא מֵית לִיה אוּ דְלִמָּא מִשׁוּם**
20 **בּוֹשֶׁת מִשְׁפַּחָה תָא שְׁמַע חֲרַשׁ וְקָטָן יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת שׁוֹמֵה אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת אֵי אֲמַרְתָּ בְּשִׁלְמָא**
21 **מִשׁוּם בּוֹשֶׁת מִשְׁפַּחָה תִּינּוּ דְקִתְנִי קָטָן אֲלָא אֵי אֲמַרְתָּ מִשׁוּם כִּיסוּפָא דִּידִיה קָטָן בְּרַב בּוֹשֶׁת**
22 **הוּא אֲלָא מֵאֵי מִשׁוּם בּוֹשֶׁת דְּכִנֵּי מִשְׁפַּחָה אֲפִי' שׁוּטָה נִמּוּ שׁוּטָה אֵין לָךְ בּוֹשֶׁת גְּדוֹלָה מִזֵּו**
23 **מ'מ נִפְשׁוּט מִינְהּ דְּמִשׁוּם בּוֹשֶׁת מִשְׁפַּחָה דֵּאֵי מִשׁוּם כִּיסוּפָא קָטָן בְּרַב כִּיסוּפָא הוּא אֲמַר**
24 **רַב פֶּפְא אֵין דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם וְהִתְנַיָּא ר' אוֹמַר חֲרַשׁ יֵשׁ לוֹ בּוֹשֶׁת שׁוֹמֵה אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת**
25 **קָטָן פְּעָמִים יֵשׁ לוֹ פְּעָמִים אֵין לוֹ הָא דְּמִיפְלְמוּ לִיה וּמִפְלֵם הָא דְּמִיפְלְמוּ לִיה וְלֵא מִפְלֵם:**
26 **הַמְּכַבֵּישׁ אֶת הַסּוּמָא וְכ'': מִתְּנַיִתוֹן דְּלֵא כַר' יְהוּדָה דְתִנַּיָּא ר' יְהוּדָה אוֹמַר סוּמָא אֵין לוֹ**
27 **בּוֹשֶׁת וְכַךְ הִיָּה ר' יְהוּדָה פּוֹטַר מִחִיבֵי גְלוּתוֹ וּמִחִיבֵי מַלְקִיּוֹת וּמִחִיבֵי מֵיתוֹת כ"ד מ"ט דר'**
28 **יְהוּדָה גְּמַר עֵינֵיךְ עֵינֵיךְ מַעֲדִים וּזְמִינִין מַה הֵתָם סוּמִין לֹא אֶף הֵכָא סוּמִין לֹא מִחִיבֵי גְלוּתוֹ**
29 **דְתִנַּיָּא (בְּלֵא רֵאוֹת פְּרַט לְסוּמָא דְכַרִי ר' יְהוּדָה ר' מֵאִיר אוֹמַר לְרַבּוֹת אֶת הַסּוּמָא מ"ט**
30 **דר' יְהוּדָה אֲמַר לָךְ וְאֲשֶׁר יָבֵא אֶת רַעְהוּ בְּעֵר לְחִטּוֹב עֲצִים וְאִפִּי' סוּמָא פְּתַב רְחִמְנָא בְּלֵא**
31 **רֵאוֹת לְמַעוּטֵי ור' מֵאִיר פְּתַב רְחִמְנָא בְּלֵא רֵאוֹת לְמַעוּטֵי וְכַתֵּב רְחִמְנָא בְּבָלִי דַעַת לְמַעוּטֵי**
32 **הוּי מַעוּטֵי אַחַר מַעוּטֵי וְאֵין מַעוּטֵי אַחַר מַעוּטֵי אֲלָא לְרַבּוֹת ור' יְהוּדָה הֵהוּא בְּבָלִי דַעַת**
33 **פְּרַט לְמַתְּכַפּוּן הוּא דִּאֲתָא תִּיבֵי מֵיתוֹת כ"ד אֲתִיָּא רוּצַח רוּצַח מִחִיבֵי גְלוּתוֹ חִיבֵי מַלְקִיּוֹת**
34 **אֲתִיָּא רְשַׁע רְשַׁע מִחִיבֵי מֵיתוֹת בֵּית דִּין תִּנַּיָּא אִידָךְ ר' יְהוּדָה אוֹמַר סוּמָא אֵין לוֹ בּוֹשֶׁת**

1 **מַה** להלן סומא לא. וא"ת אי מה להלן גזלינים
2 וְעָבְדִים לֹא אֶף גַּבִּי בּוֹשֶׁת לִפְטוּר וְכ"ת
3 אִשֶׁה חוֹכֵיחַ דְּפִסְלוֹהַ עֲלֵדוֹת וְחִיבֵיב בְּבוֹשֶׁת
4 כְּדַתֵּיב וְהַחֲזִיקוּ בְּמִבוּשֵׁי א"כ סוּמָא נִמּוּ לֹא
5 אֲתִי וְלֵי כִּיּוֹן דְּעִינֵיךְ עֵינֵיךְ גְּמַר א"ע' דְּעִינֵיךְ
6 אֲבִית דִּין קָאֵי סְבָרָא הוּא דְלִעְנֵן דְּכַר הַתְּלִי
7 כְּרֵאִיה נִתְקַה גִּישׁ: וְאֵין מַעוּטֵי אַחַר מַעוּטֵי
8 אֲלָא לְרַבּוֹת. מִימָה לֹא לִכְתוּב שׁוּם מַעוּטֵי וּמִמְלֵא אַחֲרֵיבֵי וְכִן יֵשׁ לְהַשְׁקוֹת גַּבִּי אֵין רַבִּי אַחַר רַבִּי אֲלָא לְמַעַט: תִּיבֵיב' מַלְקִיּוֹת מִזֵּן אֲתִיָּא רְשַׁע רְשַׁע. רַבִּי יְהוּדָה דְרִישׁ הָא גִּישׁ דְּרִשַׁע
9 רְשַׁע וְדַבְּקָן לֹא פְּלִיגֵי אֲלָא דְלֵא פְטוּר סוּמָא אֲפִילוּ בְּחִיבֵי גְלוּתוֹ וּבְאֲחֵי דִינֵי מִמּוֹנוֹת (סנהדרין) דף לג. ושם ר"ה אתיא) גבי דיני נפשות מחזירין לזכות נמי אמר חייבי מלקיות מִזֵּן אֲתִיָּא
10 רְשַׁע רְשַׁע תְּנַיָּא נִמּוּ הֵכִי כו' וְסַמְתָּא דְגִּמְרָא דְרִישׁ לֵיה בְּפִי' דְּמִכּוֹת (דף ה) גבי אין העדים וזממין נהרגים עד שיגמר הדין על פיהם והא דאמר בפרק קמא דסנהדרין (דף י) מאי טעמא
11 דרבי ישמעאל דאמר מכוח כב"ג אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר מלקות תחת מיתה עומדת לאו משום דלית ליה לרבא רשע רשע אלא משום דלא צריך דמגוף הפלקות
12 משמעין דהוי כב"ג דמלקות תחת מיתה ומיתה כב"ג ולענין מחזירין לזכות ואין מחזירין לחובה לא שייך כל כך מלקות תחת מיתה עומדת דשמיא במיתה דוקא משום ופשוטו העדה
13 והצילו והעדה וכן בפרק קמא דמכות (דף ה) גבי משלשים בממון ואין משלשים במכות דאמר מאן הני מילי אמר אביי אתיא רשע רשע רבא אמר בענין פאשר זמם ולפיא לאו
14 משום

דוחה הגמרא את הראיה: לעולם יתכן שחיוב בושת הוא משום
 בושח, ואילו הטעם שהמבייש את הקטן חיוב, היינו **בְּדַאֲמַר רַב**
פְּפָא להלן, שמדובר בקטן שהגיע לגיל דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלָם -
 שאם מביישים אותו הוא מתבייש, וְהָכָא נָמִי מדובר בקטן דְּמִיפְלְמוּ
 לִיהּ וּמִיפְלָם, ולכן המביישו חיוב. ועדיין יש להסתפק בדין המבייש
 את הישן ומת.
 הגמרא מבארת באופן אחר את ספיקו של רבי אבא: **רַב פְּפָא אָמַר**,
 באמת פשוט שחיוב בושת הוא משום בושח ולא משום זלזול, וְהָכִי
קָמְפְעִינָא לִיהּ, האם חיוב זה רק משום כִּיפּוּסָא דְיָדֵיהּ הוּא - רק על
 בושת המתבייש עצמו, וכאן, **הָא מֵיית לִיהּ** - הרי מת קודם שהקיץ
 משנתו, ולא התבייש, ופטור. או דְּלָמָא שהמבייש חיוב גם משום
בושח המְשַׁפְּחָה של המתבייש, שמתביישים עמו, וממילא אף
 שביישו בשנתו ומת יתחייב לשלם למשפחה את בושחה.
 מנסה הגמרא לפשוט את הספק: **הָא שָׁמַע, שֵׁנִינוּ** בברייתא, **הָרַש**
וְקָטָן יֵשׁ לוֹ בּוּשְׁתָּא, אך שוּמְהָ אֵין לוֹ בּוּשְׁתָּא. או אֲמַרְתּוּ בְּשִׁלְמָא שֵׁישׁ
 חיוב בושח גם משום בּוּשְׁתָּא הַמְשַׁפְּחָה, הֵינּוּ דְקָתְנִי שְׁקָטָן יֵשׁ לוֹ
 בושח, אף שהוא עצמו לא מתבייש, כיון שמשפחתו מתביישת,
אֵלָא אִי אֲמַרְתּוּ שְׁחִיבּוּ בּוּשְׁתָּא הוּא רַק מְשׁוּם כִּיפּוּסָא דְיָדֵיהּ, קְשָׁה,
וְכִי קָטָן כִּר בּוּשְׁתָּא הוּא. מנסה הגמרא לדחות את הראיה, ומקשה:
אֵלָא לדבריהן מַאי - מה טעם החיוב בקטן, מְשׁוּם בּוּשְׁתָּא דְכֵינִי
 מְשַׁפְּחָה, אם כן אֲפִילוּ המבייש את השוֹמְהָ נָמִי יתחייב, מחמת
 בושח משפחתו. משיבה הגמרא: שוּמְהָ, אֵין לָךְ בּוּשְׁתָּא דְדוּלְהָ מוֹז,
 וכיון שמשפחתו כבר מביישה, אין להם תוספת בושח עתה.
 מסיימת הגמרא את ההוכחה: מְכַל מְקוֹם כִּיּוֹן שִׁמְבוּרָא שהמבייש
 קטן חיוב, נִיפְשׁוּט מִינְהּ דְחִיבּוּב המבייש הוא אף מְשׁוּם בּוּשְׁתָּא
 מְשַׁפְּחָה, דְאִי חיובו רק מְשׁוּם כִּיפּוּסָא של המתבייש עצמו, קְשָׁה,
 וכי קָטָן כִּר כִּיפּוּסָא הוּא. וממילא גם המבייש את הישן ומת יתחייב
 משום בושח משפחתו.
 דוחה הגמרא: **אֵמַר רַב פְּפָא, אֵין כֵּן, מדובר בקטן שהגיע לגיל**
דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלָם, ולכן חיוב המביישו, ואין מכאן ראייה שיש
 חיוב בושח למשפחה, ועדיין יש להסתפק בדין המבייש את הישן
 ומת.
 מוכיחה הגמרא שיש קטן שמתבייש: וְהִתְנַיָא - וכן שנינו בברייתא,
רַבִּי אוֹמַר, הָרַש, לעולם יש לו בּוּשְׁתָּא. שוּמְהָ, לעולם אֵין לוֹ בּוּשְׁתָּא.
קָטָן, פְּעֻמִּים יֵשׁ לוֹ וּפְעֻמִּים אֵין לוֹ, מבארת הגמרא, הָא - האופנים
שיש לו בושח, היינו דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלָם, וְהָא - האופנים שאין
לו בושח, דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וְלֹא מִיפְלָם:
 שנינו במשנה: הַמְבִיֵּשׁ אֶת הַסּוּמָא וְהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיֶּשֶׁן, חיוב,
 וישן שבייש פטור: המשנה חילקה רק לגבי ישן בין אופן שבייש
 אחרים לבין אופן שביישהו, ומכך שלא חילקה לגבי סומא משמע
 שכשם שהמביישו חיוב כך אם הוא בייש, חיוב. מביאה הגמרא מי
 שחולק על דין זה. אומרת הגמרא: מְתַנַּיִתִין, המחייבת סומא
 שבייש, דְלֹא כְרַבִּי יְהוּדָה, דְתַנַּיָא בברייתא. רַבִּי יְהוּדָה אָמַר, סוּמָא
 שבייש, אֵין לוֹ חיוב בּוּשְׁתָּא (וכטעם שיבואר להלן), וכשם שפטור
 מבושת, כִּף הָיָה רַבִּי יְהוּדָה שִׁמְרָא את הסומא מְחִיבֵי - מחיוב גְּלִיזוֹת,
 אם הרג בשוגג. ומְחִיבֵי מְלָקוּזוֹת, ומְחִיבֵי מִיתוֹת בֵּית דִּין.
 מבררת הגמרא: מַאי מְעַמָּא דְרַבִּי יְהוּדָה שִׁפְטָר את הסומא מכל
 החיובים האמורים. מבארת הגמרא: טעמו לגבי פטור מדמי בושח,
 משום שְׁמָרָא (למד) בגזירה שוה עֵינִיד' עֵינִיד' פְּעֻדִים זוּמְמִין,
 שלגבי בושח נאמר (דברים כה יב) 'לא תחוס עֵינִיד', ולגבי עדים
 זוממים נאמר (שם יט כא) 'אלא תחוס עֵינִיד', מִה הָתֵם - לגבי עדים
 זוממים, סוּמִין, לא חיבים, שהרי אינם רואים ואינם יכולים להעיד,
 אף הָכָא לגבי חיוב בושח, סוּמִין לא חיבים.
 ממישיבה הגמרא לבאר: וטעמו לגבי פטור סומא מְחִיבֵי גְלִיזוֹת,
 דְתַנַּיָא בברייתא, נאמר לגבי רוצח בשוגג, שהרג 'בְּלֹא רְאוּת'
 (במדבר לה כג), ויש לדרוש, שזוהו אדם שברך כלל רואה, ועתה

דְּמִיפְלְמוּ לִיהּ וּמִיפְלָם - שהגיע לגיל שאם יזכירו לו את בושחו,
 יתבייש:
משנה
 במשנה לעיל (פג) התבאר שאדם המזיק אדם חיוב גם 'בושת/
 ומשנתו מבארת פרטי דינים בזה: הַמְבִיֵּשׁ אֶת הָעָרוֹם, וְהַמְבִיֵּשׁ
 אֶת הַסּוּמָא וְ-עוֹרוֹ, וְהַמְבִיֵּשׁ אֶת הַיֶּשֶׁן, חֵיב המבייש בתשלומי
 בושח. דין נוסף, וְיִשָּׁן שְׁכִיבֵישׁ אדם, פְּטוֹר מדמי הבושח. וכן אדם
 שְׁנָפַל מִן הַגֶּגֶז, ובנפילתו הזיק ובייש, חֵיב לשלם על הַגֶּגֶז, וְפְטוֹר
 על הַבוּשְׁתָּא, כיון שאין אדם חיוב בבושת עַד שְׁחָה מְתַפְּחִין למעשה
 המבייש:

גמרא

מביאה הגמרא ברייתא לגבי מבייש את הערום: הֵנוּ רַבְנֵן, בְּיִישׁוֹ
 כשהוא עָרוֹם, חֵיב בדמי בושח, ומכל מקום אֵינוּ דוּמָה בְּיִישׁוֹ עָרוֹם
 שבושתו פחותה, לְבִישׁוֹ לְבוּשׁ שבושתו מרובה. בְּיִישׁוֹ בְּבֵית
 הַמְּרַחֵץ כשהוא ערום, חֵיב, ומכל מקום אֵינוּ דוּמָה בְּיִישׁוֹ בְּבֵית
 הַמְּרַחֵץ שדרך לעמוד שם ערומים ובושתו פחותה, לְבִישׁוֹ בְּשׁוּק,
 שבושתו מרובה.
 מבארת הגמרא את הברייתא: אָמַר מַר ברישא, בְּיִישׁוֹ עָרוֹם, חֵיב.
 מקשה הגמרא: וכי עָרוֹם כִּר (בן) בּוּשְׁתָּא הוּא, והרי אדם שהולך
 ערום בשוק אין לו בושח כלל, והמביישו פטור. מתרצת הגמרא:
אָמַר רַב פְּפָא, מַאי עָרוֹם, לא שהלך כן מדעתו, אלא דְאֵתְמָא וְיָקָא
כְּרִיבְהוּ לְמַאֲנִיה - שבאה הרוח וכרכה והריימה את בגדיו, וְאֵתְמָא
 הוּא - ובא המבייש, ודְלִינְהוּ מַפִּי, ובְּיִישׁוֹה - והגביה את בגדיו
 יותר, וביישו בכך. ממישיבה הגמרא לבאר, שנינו בסיפא: בְּיִישׁוֹ
בְּבֵית הַמְּרַחֵץ חֵיב. מקשה הגמרא: וכי העומד ערום בבית הַמְּרַחֵץ
כִּר בּוּשְׁתָּא הוּא, והרי דרך האנשים בכך, ובמה ביישו. מתרצת
 הגמרא: אָמַר רַב פְּפָא, מדובר שְׁכִיבֵישׁוֹ על גַב הַנְּהָר, וכגון שהרים
 מעט את בגדיו כדי לרחוץ את רגליו, ובא הלה והרימם יותר, ולכן
 חיוב.
 הגמרא דנה בדין המבייש את הישן ומת. מסתפקת הגמרא: בְּעֵי
רַבִּי אָבָא כִּר מְכַל, בְּיִישׁוֹ יֶשֶׁן, וְמַת המתבייש מתוך שנתו, ולא
הרגיש בבושחתו, מוֹז. מבררת הגמרא: מַאי קָמְפְעִינָא לִיהּ - מה
 צדדי הספק. אָמַר רַב יְבִידִי, הָכִי קָמְפְעִינָא לִיהּ, האם חיוב בושח
 מְשׁוּם כִּיפּוּסָא (בושח) הוּא, ובאופן זה הָא מֵית לִיהּ - הרי מת
 מתוך שנתו, וְלִיהּ כִּיפּוּסָא - לא התבייש, ופטור. או דְּלָמָא
 שחיוב בושח מְשׁוּם זִלְזוּלָא (זלזול) הוּא, שזלזול בו בפני רבים, אף
 שאין המבייש שם לבו לכך, וממילא גם כאן חיוב, דְהָא אוּזְלִיה -
 שהרי זלזול בו בשנתו, וישלם לירשו.
 מנסה הגמרא לפשוט ספק זה: **הָא שָׁמַע, שֵׁנִינוּ** בברייתא, **רַבִּי מַאִיר**
אָמַר, הָרַש - שאינו מדבר ואינו שומע, וְקָטָן, יֵשׁ לָהֶן דְמִי בּוּשְׁתָּא,
 אבל שוּמְהָ אֵין לוֹ בּוּשְׁתָּא, והמביישו פטור. או אֲמַרְתּוּ בְּשִׁלְמָא שְׁחִיבּוּ
 בושח הוא מְשׁוּם זִלְזוּלָא, הֵינּוּ דְקָתְנִי שְׁקָטָן יֵשׁ לוֹ בּוּשְׁתָּא, שהרי
 שייך בו זלזול, אֵלָא אִי אֲמַרְתּוּ שְׁחִיבּוּב בושח הוא מְשׁוּם כִּיפּוּסָא
 קְשָׁה, וכי קָטָן כִּר בּוּשְׁתָּא הוּא, והרי דרכו לבייש את עצמו במעשיו,
 ואינו מתבייש אף על ידי אחרים. מנסה הגמרא לדחות את הראיה,
 ומקשה: אֵלָא לדבריהן מַאי - מהו חיוב בושח, מְשׁוּם זִלְזוּלָא, אם כן
 אֲפִילוּ המבייש את השוֹמְהָ נָמִי יתחייב על שזלזול בו, ובברייתא
 מבואר שהוא פטור. מתרצת הגמרא: אָמַרְי, הטעם שאין בושח
 לשוֹמְהָ, משום שאֵין לָךְ בּוּשְׁתָּא דְדוּלְהָ מוֹז - מהעצם הדבר שהוא
 שוטה, וכן אין לך אדם מזולזל ממנו, ולכן פטור המביישו. מסיימת
 הגמרא את ההוכחה: מְכַל מְקוֹם, כיון שמצאנו שהמבייש את
 הקטן חיוב, נִיפְשׁוּט מִינְהּ דְחִיבּוּב בושח מְשׁוּם זִלְזוּלָא הוּא, דְאִי
 מְשׁוּם כִּיפּוּסָא, וכי קָטָן כִּר כִּיפּוּסָא הוּא.

56 לומר, שאין שמין אותו – את הנחבל בעקב, וכמבואר במשנתנו,
 57 אלא שמין את הנחבל ממש כפי שוויו.
 58 אבוי מקשה על ביאור זה: אמר ליה אבוי לרבה, אלא כמאן – כפי
 59 מי שמין אותו, האם כגון חורין, כמה שווה עם אותו אבר וכמה
 60 הוא שווה עתה ללא אותו אבר, כן חורין מי אית ליה דמי – וכי יש
 61 לו שווי ממוני, שאפשר לשום בו, והרי אין לו אדון שימכרנו
 62 בשווי.
 63 אלא אמר רב אשי, כוונת רבי אליעזר לומר, שאין שמין אותו – את
 64 שווי האבר בנייך – כפי שווי האבר של הניזק, אלא כמזיק – כפי
 65 שווי המזיק עצמו, ששמנים את המזיק כאילו הוא עבד הנמכר
 66 בשוק, כמה הוא שווה עתה עם אבר זה, וכמה הוא שווה ללא
 67 אותו אבר. וזהו 'עין תחת עין ממש' שאמר רבי אליעזר, שעיניו של
 68 המזיק עצמה נישומת כעבד תחת עינו של הניזק.
 69 מספרת הגמרא: ההוא חמרא דקמע ודא דינוקא – חמור קטע לידו
 70 של ילד קטן, אתא אביו לקמיה דרב פפא בר שמואל, ותבע
 71 תשלומי הנזק מבעל החמור. אמר להו רב פפא לדייני בית הדין,
 72 ילוו שומו ליה – לכו ושמו לניזק ארבעה הדברים שהחובל בחבירו
 73 צריך לשלם, וישלם אותם המזיק. אמר ליה רבא לרב פפא בר
 74 שמואל, והא אנון המששה תנו, ומדוע אתה אומר ארבעה. אמר ליה
 75 רב פפא, לבר מנין קאמינא – כוונתי היתה לארבעת הדברים חוץ
 76 מנזק. אמר ליה אבוי לרב פפא בר שמואל, והא חמור הוא – והרי
 77 המזיק היה חמור ולא אדם, ותמור אינו משלם אלא תשלומי נזק
 78 בלבד. אמר להו רב פפא לדיינים, אכן ילוו שומו ליה נזקיה – לכו
 79 שומו לניזק את שווי נזקו בלבד. שאל אותו אבוי, והא בעבדא פעי
 80 למשימיה – והרי שנינו במשנה שצריך לשום את שווי הנזק כאילו
 81 היה הניזק עבד העומד להימכר, ומדוע אינך אומר להם לעשות
 82 כן. אמר להו רב פפא לדיינים, אכן ילוו שיימוהו בעבדא.
 83 אמר להו אבוי דינוקא לדיינים, לא בעינא – איני רוצה שתשמו
 84 אותו כעבד, דוילא ביה מילתא – שזולול הוא עבורו להיות נישום
 85 כעבד. אמרו ליה הדיינים לאבי הילד, והא קא מתייבת ליה לניוקא
 86 – והרי אתה חב ומרע לילד בכך שאתה מוחל על חבלותיו, שהרי
 87 התשלומים של הילד הם ולא שלך. אמר להו אבי הילד, לבי גייל
 88 מפייסנא ליה מדידי – כשיגדל אפייסנו על ידי שאשלם לו מממוני.
 89 סיפור נוסף, ההוא תורא דאלס ודיה דינוקא – שור לעס וכסס לידו
 90 של ילד, אתא אביו לקמיה דרבא ותבע תשלומי הנזק מבעל השור.
 91 אמר להו רבא לדייני בית הדין, ילוו שיימוהו בעבדא – לכו ושמו
 92 את הילד כעבד העומד להימכר. אמרו ליה הדיינים לרבא, והא
 93 מר הוא דאמר שכל הנישום בעבד – כל תשלום נזק שצריך לשומו
 94 כעבד העומד להימכר, אין גובין אותו כעבד. וכיצד אומר הנך כעת
 95 לשומו ולגבותו מן המזיק. אמר להו רבא לדיינים, לא צריכא דאי
 96 תפס – כוונתי היתה שיישמוהו לענין שאם היום או מחר יתפוס
 97 הניזק ממון מן המזיק, יוכל לעכבו אצלו בתורת תשלום על הנזק,
 98 ולא יוכל המזיק לתובעו ממנו.
 99 מבארת הגמרא: רבא שאמר שאין גובין בבבל נזק הנישום בעבד,
 100 למעמיה – לשיטתו, דאמר רבא, נזקי שור בשור – תשלום נזקי שור
 101 שהזוק על ידי שור, ונזקי שור פאדם – וכן תשלום נזקי שור שהזוק
 102 על ידי אדם, גובין אותו כעבד. אך נזקי אדם פאדם – תשלום נזקי
 103 אדם שהזוק על ידי אדם, ונזקי אדם בשור – וכן תשלום נזקי אדם
 104 שהזוק על ידי שור, אין גובין אותו כעבד.
 105 הגמרא דנה בטעמו של רבא. שואלת הגמרא: מאי שניא נזקי אדם
 106 פאדם ונזקי אדם בשור, דלא גובים אותם בבבל, ודאי הטעם משום
 107 שאליהם בעינן – שצריך שידונו דינים אלו דיינים מומחים
 108 הנקראים 'אלהים' כדי לגבותם, וליכא לדיינים אלו בבבל, אם כן
 109 נזקי שור בשור ושור פאדם נמי

ומרבה התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם צער.
 דוחה הגמרא: ומאי קושיא היא זו, הלא דלמא איכא איניש דמפסק
 – יש אדם שמעודן בטבעו, ואית ליה צערא מפי כשנוטלים ממנו
 אבר, ואיכא איניש דלא מפסק – שאינו מעודן כל כך, ולית ליה
 צערא – ואין לו צער גדול כל כך כשנוטלים ממנו אבר. ולמאי
 נפקא מינה – ולענין מה אמרה התורה שישלמו צער במקום נזק,
 לאופן שצערו של החובל היה קטן מצער הנחבל, לומר שצריך
 למתני ליה הייאך דביני ביני – לשלם לנחבל את ההפרש שבין צערו
 לבין הצער שניצטער בו הנחבל.
 מקור אחר: רב פפא משימה דרבא אמר, אמר קרא (שם כא יט)
 'ורפא ורפא', ולומדים מכך ליתן רפואה במקום נזק – שצריך
 לשלם הוצאות הרפואה אף במקום שהזיקו, שמשלם על הריפוי
 מלבד הנזק. ואי סלקא דעתך שיעין תחת עין ממש, מדוע אכן
 צריך לשלם על הרפואה, הלא כי הכי דהאי בעי אסייא האי נמי
 בעי אסייא – כשם שהנחבל צריך לרפוא שירפאהו כמו כן החובל
 צריך רופא שירפאהו, ומדוע מלבד מה שמשלם על רפואת עצמו
 ישלם על רפואת הנחבל. ולהכרח אינו ממש אלא ממון, ומשמיעה
 התורה שמלבד תשלום הנזק ישלם על הרפואה.
 דוחה הגמרא: מאי קושיא היא זו, דלמא איכא דסליק בשריה תניא
 – שבשרו מתרפא ומעלה ארוכה מהר יותר, והוצאות רפואתו
 מעטות, ואיכא דלא סליק בשריה תניא – שאין בשרו מתרפא מהר
 כל כך, והוצאות רפואתו מרובות, ולמאי נפקא מינה – ולענין מה
 אמרה התורה שישלם על הרפואה מלבד הנזק לאופן שהוצאות
 רפואת החובל מעטות מהוצאות רפואת הנחבל, לומר שצריך
 למיתב ליה הייאך דביני ביני – לשלם את ההפרש שבין הוצאות
 רפואתו להוצאות רפואת הנחבל.
 מקור אחר: רב אשי אמר, אתיא – יש ללמוד כן בגזירה שוה 'תחת'
 'תחת' משור המועד, כתיב הלא בחובל בחבירו (שמות כא כד) 'עין
 תחת עין, וכתוב הלא בשור מועד שננח (שם כא לו) 'שלם ישלם'
 שור תחת השור', מה למלן בשור משלם ממון, אף כמאן בחובל
 בחבירו משלם ממון.
 מקשה הגמרא: מאי תוית דילפת – מה ראתי ללמוד 'תחת' 'תחת'
 משור המועד ולחייבו ממון, נלה – נלמד 'תחת' 'תחת' מאדם שהרג
 אשה, דכתיב (שם כא כג) 'אדם אסון יהיה ונתתה נפש תחת נפש',
 ונלמד משם שמה להלן באדם שהרג נוטלים ממנו נפש ממש, אף
 כמאן בחובל בחבירו 'עין תחת עין' היינו ממש ולא ממון.
 אמרי – תירצו בני השיבה, יותר מסתבר ללמוד משור המועד,
 שכן דנין נזקין מנזקין – אדם שהזיק משור שהזיק, ששניהם נזקין
 הם, ואין דנין נזקין ממיתה – אדם שהזיק מאדם שהרג, שזה נזקין
 וזה מיתה, ואינם דומים.
 הגמרא אינה מקבלת תירוץ זה. ומקשה: אדרבא, יותר מסתבר
 לומר שדנין אדם מאדם, ואין דנין אדם מבהמה אף ששניהם בנזקין.
 אלא, (אמר) רב אשי אכן אינו לומד מ'תחת' האמור בשור המועד,
 אלא מ'תחת אשר ענה וגו', לית ליה – לומד הוא בגזירה שוה ממה
 שנאמר בפרשת האונס (דברים כב כט) 'נתן האיש השכב עמה
 לאבי הבערה חמשים כסף וגו' תחת אשר ענה', שכשם שהאונס
 משלם תחת הבערה היינו ממון, אף החובל בחבירו משלם ממון. ולימוד
 זה הוא אדם מאדם, ונזקין מנזקין, ואין ללמוד מאדם שהרג שאף
 שאדם מאדם' הוא מכל מקום אין ללמוד נזקין ממיתה.
 הגמרא מביאה שיטה אחרת בענין תשלומי הנזק של החובל
 בחבירו: תניא, רבי אליעזר אומר, מה שנאמר (שמות כא כד) 'עין
 תחת עין, הכוונה לעינו ממש.
 שואלת הגמרא: ממש סלקא דעתך, וכי רבי אליעזר לית ליה ככל
 הני תנאי שאמרו לעיל שהחובל בחבירו משלם ממון, ואין נוטלים
 את האבר. אמר רבה, ודאי שמשלם ממון, וכוונת רבי אליעזר

47 הרופא פטור החובל. מבארת הגמרא: מאי 'גְּרוּתָנִי', אָמַר אָבִי, 48 נִתְּמָא כְּרִיבְתָא – בשר מת. ומאי אָסוּתֵיהּ – מהי רפואתו, אֶהְלֵא – 49 צמח ושמו אהל, וְקִירָא – שעודה, וְקִלְבָּא – שרף שבחביות עץ של 50 היין.
51 הגמרא מביאה כמה הלכות בחיובי ריפוי של החובל. אומרת 52 הגמרא: וְאִי הִיחַ החובל עצמו רופא, וְאָמַר לִיהּ לְנַחְבַּל, איני משלם 53 את דמי הריפוי, אלא אָסִיךְ אָנָּא – אני עצמי ארפא אותך. הדין 54 הוא דְאָמַר לִיהּ – יכול הנחבל לומר לו, איני חפץ בכך, שכיון 55 שהזקתני דְמִית עָלַי כְּאִרְיָא אֶרְבָּא – הרי אתה דומה עלי כאריה 56 האורב לי להזיקני.
57 וְאִי אָמַר לִיהּ החובל, איני משלם את דמי הריפוי, אלא מִיִּיתֵינָא 58 אָסִיָא, מְמַן כְּמַן – אביא רופא שהוא קרובי וירפאך בחינם, הדין 59 הוא דְאָמַר לִיהּ – יכול הנחבל לומר לו, אָסִיָא מְמַן, מְמַן שְׂוֵה 60 – רופא שמרפא בחינם, שוויו הוא 'חינם', כלומר אינו שוה כלום, 61 משום שאינו מרפא כראוי, ואיני חפץ בו.
62 וְאִי אָמַר החובל, מִיִּיתֵינָא לְךָ אָסִיָא רְחִיקָא – אביא לך רופא מרחוק, 63 שידידי הוא ויטול ממני פחות ממון, הדין הוא דְאָמַר לִיהּ – יכול 64 הניזק לומר לו, לִשְׁוֹן שאומרים הבריות 'אָסִיָא רְחִיקָא, עֵינָא עִוְרָא' 65 – רופא שבא מרחוק, אינו חושש אם יעורר עיניו של החולה, 66 כלומר אינו חושש להזיק לחולה, שהרי הוא עתיד ללכת לדרכו, 67 ואיני חפץ בו.
68 וְאִי אָמַר לִיהּ הַיָּאךְ – אמר הנחבל לחובל, אל תשלם את דמי 69 הריפוי לרופא, אלא הַב לִי לְדִידִי – תן לי דמים אלו, וְאָנָּא מְסִינָא 70 נְפִשָׁאִי – ואני ארפא את עצמי, הדין הוא דְאָמַר לִיהּ – יכול החובל 71 לומר לו, אני חושש דְפִשְׁעָתָא בְּנַפְשָׁךְ – שתפגע בעצמך ולא 72 תתרפא כראוי, וְשִׁקְלָתָא מִינָא מְסִיָּי – ותטול ממני יותר כסף, אלא 73 נתון החובל את דמי הריפוי לרופא. וְאָנָּא אִי אָמַר לִיהּ הנחבל, קוִין 74 לִי מַקְנָן – קצוב לי את דמי הריפוי בשומתו של רופא, ותן לי רק 75 סך זה, אָמַר לִיהּ החובל, כִּל שְׁכָן שאם אעשה כן אני חושש דְפִשְׁעָתָא 76 בְּנַפְשָׁךְ, ולא תתרפא במעות אלו כלל אלא תשאר חבול, וְגַנְי 77 גדול יהיה לי מכך, כיון דְקָרוּ לִי – יכנו אותי בני אדם 'שורר הנפיק', 78 שאני כשור שהזיק ואינו מרפא את הניזק, אלא יתן את דמי הריפוי 79 לבית דין.
80 הגמרא מביאה ברייתא בענין תשלומי ארבעת החיובים האחרונים 81 המבוארים במשנה. אומרת הגמרא: תָּנָא – שנינו בברייתא, וְכוּלָן 82 – כל ארבעת הדברים האחרונים המבוארים במשנה, שהם צער, 83 ריפוי, שבת ובושת, מְשַׁתְלֵמִין אִף בְּמַקְוִים שמשלם 'נזק', ואין 84 תשלום הנזק פטור משאר התשלומים.
85 מבארת הגמרא: מְנַתְּנֵי מִלִּי – מנין נלמד דין זה, אָמַר רַב יְבִיד 86 מְשִׁמִּיהּ דְרַבָּא, אָמַר קְרָא לגבי תשלום 'צער' (שמות כא כה) 'פְּצַע 87 תַּחַת פְּצַע', ולכאורה מילים אלו מיותרות, שהרי כבר נאמר 88 בתחילת הפסוק 'בְּיָוֵה תַּחַת בְּיָוֵה', ויש ללמוד מיתור זה שחייב 89 החובל ליתן את תשלומי הצער אף בְּמַקְוִים שמשלם את תשלומי 90 הַנּוֹק.
91 מקשה הגמרא: איך אפשר לדרוש כן את הפסוק, והרי הָאִי – פסוק 92 זה של 'פְּצַע תַּחַת פְּצַע' מְפַעֵי לִיהּ – צריך אותו כדי

1 באופן מהודק ועלו בו צמחים, פטור משבת. וְרַבְּנָן המחייבים שבת, 2 טוברים שהלשון 'רק', לאופן שעלו הצמחים שְׁלֵא מְחַמַּת הַמַּכָּה 3 הוּא דְרַבָּא – באת הפסוק, וכמו שיבואר להלן, שבזה פטור משבת. 4 הגמרא מבארת את דעת חכמים האחרונים שבברייתא. שואלת 5 הגמרא: וְרַבְּנָן בְּתֵרָאִי – לחכמים האחרונים שבברייתא, דְאָמַרְי, 6 כִּל מִי שְׁחִיבִי בְּתַשְׁלוּמֵי שְׁבֵת תְּיִיב אִף בְּרִיפּוּי, וְכִל שְׁאִינִי תְּיִיב בְּשֵׁבֶת 7 אִינִי תְּיִיב בְּרִיפּוּי, ופוטרים את החובל מריפוי ושבת באופן שעלו 8 בו הצמחים מחמת המכה, אם כן חייב רִיפּוּי, דְתָנָא בִּיהּ קְרָא – 9 ששנאו הפסוק בלשון כפולה, 'וְרַפָּא יִפְעֵי לִי' – איזה חיוב 10 יש לדרוש מכך. משיבה הגמרא: מִיפְעֵי לִיהּ – הוצרך הפסוק, 11 לְבִדְתָנָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל, דְתֵינָא דְבִי רַבִּי יִשְׁמַעֵאל אֹמַר, נִשְׁמַר 12 'וְרַפָּא יִרְפָּא' בלשון כפולה, וּמַכְּאֵן יש ללמוד שְׁנִיתָן רְשִׁית לְרַפָּא 13 לְרַפָּאוֹת את החולה, שלולי זאת היינו אומרים שכיון שה' הכהו 14 אין לרופא רשות לרפאותו.
15 הגמרא מביאה ברייתא נוספת הדנה באדם שעלו בו צמחים 16 מחמת המכה: תָּנָּו רַבְּנָן, מְנִין שָׂאם עָלוּ בוּ צְמַחִים מְחַמַּת הַמַּכָּה, 17 ומחמת כן נְסָתְרָה רְפוּאת הַמַּכָּה, שְׁחִיבִי החובל לְרַפָּאוֹתוֹ, וְחֵיב 18 לִיתָן לוֹ שְׁבֵתוֹ, תְּלָמוּד לִזְמַר (שמות כא יט) 'רַק שְׁבֵתוֹ יִתֵּן וְרַפָּא 19 יִרְפָּא', ומכפילות הלשון 'וְרַפָּא יִרְפָּא' לומדים את חיוב הריפוי, 20 וכיון שהוקש שבת לריפוי, חייב גם בשבת. ממשיכה הברייתא, 21 יְכוּל – האם נאמר שְׁאִפִּילוּ אם עלו בו צמחים שְׁלֵא מְחַמַּת הַמַּכָּה, 22 יתחייב החובל, תְּלָמוּד לִזְמַר 'רַק שְׁבֵתוֹ יִתֵּן', והמילה 'רק' באה 23 למעט שאם עלו בו צמחים שלא מחמת המכה, אף שחזרה המכה, 24 פטור החובל מלשלם לו שבת וריפוי. רַבִּי יוֹסִי כִּרְ הוֹדָה אֹמַר, אִף 25 עלו בו צמחים מְחַמַּת הַמַּכָּה, פְּטוּר החובל, שְׁנִיתָן 'רַק שְׁבֵתוֹ 26 יִתֵּן', ובה למעט שאינו חייב בשבת שנגרם מחמת צמחים שעלו 27 במכה, אף אם עלו מחמת המכה עצמה. ולא ביאר רבי יוסי את 28 דעתו בענין הריפוי.
29 נחלקו בני הישיבה בדעת רבי יוסי בענין דמי הריפוי: אִיבָּא דְאָמַרְי 30 – יש שאמרו, שִׁאָף אם עלו צמחים מְחַמַּת הַמַּכָּה, פְּטוּר לְנַמְרִי, ואף 31 מדמי הריפוי, וטוברים בְּתֵרָאִי שבברייתא הקודמת, המקשים 32 שבת לריפוי, ופוטרים משניהם. וְאִיבָּא דְאָמַרְי, לדעת רבי יוסי רק 33 יהודה שִׁאָף אם עלו צמחים מְחַמַּת הַמַּכָּה פטור, היינו שְׁפַטְרוּ רַק 34 מְשֵׁבֶת, וְחֵיבִי בְּרִיפּוּי. וְכַמַּן – כדעת מי הוא סובר, בְּאִבְיָה – כדעת 35 אביו, רבי יהודה, שאמר בברייתא הקודמת שחייב בדמי הריפוי: 36 מבארת הגמרא את דברי הברייתא: אָמַר מַר, וְכוּלָן אִפִּילוּ כשעלו 37 צמחים שְׁלֵא מְחַמַּת הַמַּכָּה חייב בשבת וריפוי, תְּלָמוּד לִזְמַר 'רַק 38 שְׁבֵתוֹ יִתֵּן', למעט אופן זה, שפטור בו. מקשה הגמרא: ובאופן זה, 39 שעלו צמחים שְׁלֵא מְחַמַּת הַמַּכָּה, וכי פָּעַר קְרָא – האם צריך פסוק 40 לפטור, והרי לא נגרמה המכה מחמתו, ומדוע שיתחייב. מתרצת 41 הגמרא: אָמַרְי, מֵאִי 'שְׁלֵא מְחַמַּת הַמַּכָּה', אין זה כפשוטו, אלא 42 בְּתֵינָא בברייתא אחרת, הָרִי שְׁעָבַר הַנַּחְבַּל עַל דְבַר הַרּוּפָא, וְאָבַל 43 דְבַשׁ אוּ כִל מִינֵי מְתִיקָה, שעליו להמנע מאכילתם מִפְּנֵי שְׁדִבְשׁ וְכִל 44 מִינֵי מְתִיקָה קִשְׁיִן לְמַכָּה, ומחמת אכילתם הוזק יותר וְהַעֲלָה מִכְתוֹ 45 גְּרוּתָנִי, וְכוּלָן – היה מקום לומר שיהא החובל תְּיִיב לְרַפָּאוֹתוֹ, 46 תְּלָמוּד לִזְמַר 'רַק שְׁבֵתוֹ יִתֵּן', למעט אופן זה, שכיון שעבר על דברי

כל הגבוה גבוה יותר, יורד למטה מטה יותר, ולכן כאשר ישנו עניין שלמטה ממדריגת מדבר – חי בלבד, או למטה מזה – צומח, או למטה מזה – דומם, הרי זה גופא הוכחה שיש בו ניצוץ קדושה שנמשך מגבוה גבוה יותר, וזהו מוצא פי הוי", שכאשר מגלים אותו, הרי הוא מחייה את ה'מוצא פי הוי" שבאדם
ממאמר מוצאי שבת-קודש, וי"ד שבט ה'תשל"ד

מתורת רבותינו נשיאי חב"ד

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שניאור זלמן
אדמו"ר הזקן - בעל התניא והשו"ע

~ שולחן ערוך עם הערות וצינונים - הלכות שבת ~

יא מת המטל בחמה ואין להם מקום לפנותו, או שלא רצו להזיזו ממקומו - מתר לעשות עליו אהל עראי על ידי הערמה^[מ] לצרף החי. פיצר? באים שני בני אדם ויושבים משני צדדיו על גבי קרקע, חם להם מלמטה מחם הקרקע שרתחו חמה - זה מביא מפתו ויושב עליה, וזה מביא מפתו ויושב עליה, חם להם מלמעלה - זה מביא מחצלת^[מ] ופורם על גביו^[מ] לצל, וזה מביא מחצלת ופורם על גביו, זה זוקף מפתו^[מ] ומסירה משם ונשטט והולך לו, וזה זוקף ומסיר מפתו ונשטט והולך לו, ונמצאת מחצה^[ב] עשויה מאליה, שהרי מחצלת זה ומחצלת זה גביהן סמוכות זו לזו, ושני קצותיהן על הקרקע משני צדי המת, שהתירו לעשות אהל עראי^[א] בשביל צער החי^[ב] ולא בשביל המת, ולכן הצריכו שישבו מתחלה עד שיחם להם מלמטה, ואז יביאו מפות לישב עליהן, אף שאין במפות צרף כלל לעשית האהל^[ג], כדי שיהא נראה שפריסת המחצלאות אינה כדי לעשות אהל על המת בחבור שתיהן, אלא כדי לפרוס כל אחד על עצמו להגן מפני החמה, שהרי גם בשחם להם מלמטה הביא כל אחד מפתו וישבו עליהן^[ד]. ומטעם זה צריכים לזקוף ולהסיר מפתם משם ולעמוד פריסת המחצלאות^[ה], כדי שגם בזה יהא נראה שפריסת המחצלאות

ביאורי הלכה

[מ] על ידי הערמה - "הערמה" משום שעושים את האוהל עבור החי ו"נמצאת מחיצה עשויה מאליה" עבור המת.
[מ] מחצלת - מחצלת מחומר מעט קשיח שאפשר להעמידה על הקרקע ונשארת זקופה ועומדת, אלא שראשה משתפע מעט.
[מח] על גביו - מעמיד (פורס) המחצלת על הארץ לצד המיטה, באופן שתצל עליו מן השמש מן הצד ומעליו⁴⁴.
[מט] זוקף מפתו - מעמיד מיטתו כך שיכול להסירה בקלות אף שעומדת בין המחצלת לבין המת.
[נ] ונמצאת מחיצה - נמצא ששתי המחיצות מגינות על המת, ומאהילות עליו.
[נא] אהל עראי - אוהל שאינו גג⁴⁵.

צינונים והוספות

44) כי ראשה משתפע מעט.
45) אבל אסור לעשות אוהל עראי שהוא גג אפילו בשביל צער החי כדלהלן סי' שטו סעיף ג, ואף שגביהן סמוכות זו לזו (וכן להלן: "בחיבור שניהן") כיון שאין להם גג טפח, ועוד שנעשה מאליו - אין לו דין של אוהל שהוא גג.
46) כן פירש בקצות השולחן סי' קכ ס"ק א, על יסוד פירושו שמדובר באוהל עראי שהוא גג אלא שאינו גמור ומוחזק בדידים (וגם בנידון זה יש לדון, ראה להלן על סי' שטו).
47) שו"ת אבני נזר סי' רכב ועוד, והיינו, אם נבאר הלכה זו כפי שפירשה בקצות-השלחן (שם), וכל-שכן אם נבאר כדלעיל שמדובר כאן באוהל עראי שאינו גג; ולפי זה צריך לפרש: "שהתירו לעשות אהל עראי [עבור המת, על-ידי הערמה כזו שנראה שהוא] בשביל צער החי"; והטעם

לֹא הִיְתָה בְּשִׁבִיל הַמֵּת אֲלָא לְהַגֵּן עֲלֵיהֶם מִפְּנֵי הַחַמּוּהָ, שְׁהָרִי בְּשִׁחָם לֹא מִלְמַטָּה הֵבִיא מִטָּה וַיֵּשֶׁב עָלֶיהָ וּבְשִׁעְמֹד זָקְפָה וְהִלְךְ לֹא [1]:

חלק ב סימן שיא, דין מות בשבת ושאר טלטול מן הצד, קעוף יא:

ביאורי הלכה

[נו] והלך לו – אבל אם משאיר המיטה כשהולך, לא מוכח שהביאה לצורכו בלבד.⁴⁸

ציונים והוספות

שאסור בשביל המת, ראה ט"ז ס"ק ו: דאע"פ שמותר מצד הדין, עבדינן הרחקה בזה. (48) לעניין השארת המחצלות, ראה מחצית השקל (ס"ק יח): והא דהניחו המחצלת שם ולא הסירו כשהלכו להם יתלו בסיבה, מה שאין כן כשלא יסירו המטות, לא יהיה ניכר כל כך שהיה בשביל החיים.



~ שולחן ערוך רבנו הזקן לפי לוח "רב יומי" - הלכות ראש-השנה ~

אם הפסיק בשיחה בינתיים אינו צריך לחזור ולברך ממעם שיתבאר בסימן תקצ"ב:

~ יום שני ~

ג מי שהוא מודר הנאה מחבירו שאמר קונם שאני נהנה מפלוני מותר חבירו לתקוע לו תקיעה של מצוה שאין זו חשובה הנאה כמ"ש בסימן תקפ"ו והוא שיתקע לו חבירו מעצמו אבל הוא לא יאמר לחבירו שיתקע לו דכיון שאסר חבירו הנאתו עליו אסור לו לעשות חבירו שליח לתקוע לו:

ד כמה דברים אמורים כשאסר הנאת חבירו עליו אבל אם אסר תקיעת חבירו עליו שאמר קונם תקיעתו של פלוני עליו אסור לו לשמוע אפילו תקיעה של מצוה מחבירו:

ה כל המצות אין אדם יוצא בהם ידי חובתו אלא אם כן נתכוין בעשייתן שהוא עושה דבר זה לשם מצוה כמ"ש בס' ס' לפיכך המתעסק בתקיעת שופר כדי להתלמד לא יצא ידי חובתו וכן השומע מן המתעסק לא יצא אע"פ שנתכוין השומע לשם מצוה כיון שהתוקע לא נתכוין א"כ תקיעה פסולה שמע:

ו וכן התוקע לשורר ולא נתכוין לתקיעת מצוה לא יצא וכן השומע ממנו לא יצא:

ז אם נתכוין התוקע להוציא את השומע ידי חובתו ולא נתכוין השומע לצאת ידי חובתו בשמיעה זו או שנתכוין השומע לצאת ידי חובתו ולא נתכוין התוקע להוציא את השומע אלא תקע לעצמו לא יצא השומע ידי חובתו עד שיתכוונו שניהם שומע ומשמיע.

מי שתקע ונתכוין להוציא כל מי שישמע תקיעתו ושמע השומע ונתכוין לצאת ידי חובתו אע"פ שאין התוקע מתכוין לפלוני זה ששמע תקיעתו ואינו יודעו כלל אעפ"כ יצא השומע ידי חובתו שהרי התוקע נתכוין להוציא לכל מי

~ יום ראשון ~

חלק ד סימן תקפט מי הם הראויים לתקיעת שופר:

א מי שחציו עבד וחציו בן חורין צריך שיתקע לו בן חורין להוציאו אבל אינו יוצא בתקיעתו של עצמו לפי שצד חירות שבו נתחייב בתשע תקיעות שלימות בכשרותו ואם יתקע בעצמו תהא כל תקיעה ותקיעה שיוצאת מפיו חציה פסולה מחמת צד עבדות שבו:

ב אע"פ שהנשים פטורות, מכל מקום אם רצו לתקוע בעצמן הרשות בידן ואע"פ שהתקיעה ביום טוב בחנם אסורה מדברי סופרים, מכל מקום כדי לעשות נחת רוח לנשים התיירו להן איסור קל כזה שאין בו אפילו משום שבות נמור אלא משום עוברין דחול.

וכן אדם אחר שיצא כבר ידי חובתו מותר לתקוע להן ומותר להוציא השופר לרשות הרבים כדי לתקוע להן.

וכבר נתבאר בס' י" [1] דנהגו הנשים לברך על כל מצות עשה שהזמן גרמא על כן גם כאן יברכו הנשים לעצמן אבל אנשים לא יברכו להן אם כבר יצאו ידי חובתם ואינן תוקעים רק בשביל הנשים לפי שהוא ברכה לבטלה שהרי הנשים בעצמן אינן חייבות בברכה זו שיברך זה להוציאן ידי חובתן בברכה זו אלא שלהן בעצמן הרשות בידן לברך ממעם שנתבאר שם אבל אחר למה יברך בחנם.

והרוצה לתקוע לנשים ולברך להן יתקע להן קודם שישמע התקיעות בבית הכנסת או שיכוין בלבו שלא לצאת ידי חובתו בתקיעות של בית הכנסת דאו יכול לברך בשביל עצמו שעדיין לא יצא ידי חובתו ואע"פ שהולך להן לתקוע בכתייהן וחוזר לבית הכנסת ושומע התקיעות דמעומד שעל סדר הברכות אינו צריך לחזור ולברך עליהם ואע"פ שהפסיק בהליכה לבית הכנסת בין ברכתו לתקיעות אלו שהרי אפילו

ואח"כ תר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא היללה לבד והיו הגניחה שבסדר תשר"ת הפסק בין התרועה לתקיעה שלפניה:

~ יום רביעי ~

ג' אם התנה בתקיעה אחרונה של ג' סדרי תשר"ת שאם סדר תשר"ת הן הן עיקר המצוה תעלה לו תקיעה זו לתקיעה אחרונה של תשר"ת ואם סדרי תשר"ת הן עיקר המצוה ובהן הוא יוצא ידי חובה תעלה לו תקיעה זו לתקיעה ראשונה של תשר"ת אינו צריך לתקוע שנית לפני תשר"ת הראשון שהרי ממה נפשך הוא יוצא בתקיעה זו וכן הדין אם התנה בתקיעה אחרונה של תשר"ת שתעלה לו לתקיעה ראשונה של תר"ת.

אבל אם לא התנה כן אין תקיעה אחת עולה לשני סדרים תשר"ת ותשר"ת ולא לתשר"ת ותשר"ת לפי שמצות צריכות כוונה ואם נתכוין בתקיעה זו להשלמת סדר תשר"ת אינה עולה להתחלת תשר"ת שאם תשר"ת עיקר המצוה א"כ כשנתכוין בתקיעה זו להשלמת תשר"ת לא תקע לשם מצוה כלל וכן בתקיעה שבין תשר"ת לתר"ת:

ד' שיעור תקיעה האמורה בתורה כשיעור תרועה האמורה בתורה ושיעור תרועה האמורה בתורה כג' יבבות.

יש אומרים דהיינו ג' כחות בעלמא והם נקראים טרומיטין ועכשיו שתקנו חכמים לתקוע תשר"ת תשר"ת תר"ת כדי לצאת מכל הספיקות שיש בתרועה צריך להאריך בתקיעה של תשר"ת כשיעור תרועה של סדר תשר"ת דהיינו ג' שברים בינונים שהם כג' גניחות בינוניות וכג' יללות קטנות שהרי הכל ביחד הוא תרועה של סדר תשר"ת ובסדר תשר"ת אינו צריך להאריך בתקיעותיו אלא כדי שיעור ג' שברים בינוניים שזהו שיעור תרועה של סדר תשר"ת ובתקיעות של סדר תר"ת אינו צריך להאריך אלא כדי שיעור ג' יללות קטנות שזהו שיעור תרועה של סדר תר"ת.

ואם רוצה להאריך הרבה בכל תקיעה הרשות בידו להאריך כמה שירצה ולא אמרו שיעור לתקיעות אלא שלא יפחות מהשיעור וכן בתרועה יכול להאריך בטרומיטין כמה שירצה וכן בשברים אם מוסיף על ג' שברים אין בכך כלום ואינו כמפסיק בין התרועה או השברים לתקיעה שלאחריו כיון שעושה כל השברים או כל הטרומיטין בנשימה אחת.

ומכל מקום נהגו שלא להוסיף על ג' שברים אבל טרומיטין יכול לעשות כמה שירצה ויש עושין בסוף הג' שברים קול פשוט כעין תקיעה וכן עושין בסוף הטרומיטין אבל אין המנהג לעשות כן:

~ יום חמישי ~

ה' וצריך לזוהר בשברים של סדר תשר"ת שלא יאריך בשבר אחד מהג' שברים כדי שיעור ג' שברים בינוניים

שישמענו לפיכך מי שהיה מהלך בדרך או יושב בתוך ביתו ושמע תקיעות מש"ץ יצא אם נתכוין לצאת בשמיעה זו שהרי הש"ץ הוא מתכוין להוציא את הרבים ידי חובתן בתקיעתו:

ח' מי ששמע תקיעת מצוה ואח"כ נסתפק לו אם נתכוין לצאת בשמיעתו צריך לתקוע לו שנית מספק אבל מי שהיה מהלך ועמד כדי לשמוע התקיעות מש"ץ ואח"כ נסתפק לו אם נתכוין לצאת בשמיעתו אין צריך לתקוע לו שנית דכיון שעמד מהליכתו חזקה שנתכוין לצאת ידי חובתו:

~ יום שלישי ~

ט' מי שבא לבית הכנסת כדי לשמוע התקיעות מש"ץ ולצאת ידי חובתו עם הציבור אע"פ שבשעה ששמע לא היה לו שום כוונה אלא שמע סתם יצא לפי שהוא נגרר אחר מחשבתו הראשונה שבא לבית הכנסת כדי לצאת ידי חובתו אבל מי שבא לבית הכנסת בסתם שלא נתכוין בבואו כדי לצאת ידי חובתו בשמיעת התקיעות מהש"ץ ואח"כ שמע בסתם בלא שום כוונה לא יצא דמצות צריכות כוונה כדי לצאת בהן ידי חובתן:

חלק ד סימן תקצ סדר הראוי לתקיעת שופר:

א' כמה תקיעות חייב אדם לשמוע בראש השנה תשע תר"ת תר"ת תר"ת לפי ששלוש פעמים תרועה נאמר בתורה שנים בראש השנה ואחד ביום הכיפורים של יובל ומפי השמועה למדו שהן למידין זה מזה ולכך הרי הוא כאלו כל השלוש פעמים תרועה נאמרים בכל אחת מהן וכל תרועה צריכה להיות פשוטה לפניו ופשוטה לאחריה והן הנקראים תקיעות סתם שנאמר והעברת שופר תרועה משמע שצריך להעביר קול פשוט ואח"כ תהיה התרועה, דלשון והעברת משמע העברת קול פשוט ואחר התרועה נאמר תעבירו שופר וגו' משמע שאחר התרועה צריך ג' להעביר קול פשוט וכן בכל תרועה ותרועה בין של יובל בין של ראש השנה שהן למדין זה מזה:

ב' תרועה זו האמורה בתורה מטרומיטין יבא וכתוב בעד החלון נשקפה ותייבב אם סיסרא משמע שהיבבא היא כקול שאדם משמיע כשהוא בוכה ומיילל ויש להסתפק אם יבא זו היא כמו שדרך החולים שמאריכים בגניחותם ומשמיעים קול אחר קול ומאריכים בהם קצת וזה נקרא גנח או שהיא כמו אדם המיילל ומקונן שמשמיע קולות קצרים מאד תכופים זה לזה וזה נקרא יליל או שהיא כמו שניהם ביחד זה אחר זה היללה אחר הגניחה שכן דרך הבוכה מנגנח ואח"כ מיילל.

ותיקנו חכמים כדי לצאת ידי כל הספיקות לתקוע תשר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא גניחה ויללה ביחד ואח"כ תשר"ת ג' פעמים שמא התרועה היא גניחה לבד והיו היללות הפסק בין התרועה להתקיעה שלאחריה והתורה אמרה פשוטה לאחריה בלא הפסק קול שופר שאינו פשוט בינתיים

שנתבאר לפי סברא הראשונה או שלא האריך בשבר אחד מן השברים כשיעור שנתבאר לפי סברא האחרונה דהיינו ג' טרומיטין ובשבר אחד מן השברים האריך יותר משיעור שנתבאר לפי סברא הראשונה צריך לחזור ולתקוע (כדין הטועה בתקיעותיו ועל דרך שיתבאר) ואינו יכול לתפוס קולות של שתי הסברות כיון שהן סותרות זו את זו:

ח היכבות של תרועות וכן הג' שברים שהם במקום תרועה צריך לעשותן בנשימה אחת ואם לא עשאו בנשימה אחת לא יצא שתרועה אחת אמרה תורה ולא מופסקת לשתי תרועות.

אבל השלשה שברים ותרועה דתשר"ת אע"פ ששתיהן ביחד הן במקום תרועה אחת האמורה בתורה דשמא היא הגניחה והיללה ביחד זו אחר זו אעפ"כ אין צריך לעשותן בנשימה אחת לפי שאין דרך האדם לגנוח וליילל בנשימה אחת אלא מפסיק ביניהם כדי נשימה דהיינו שעושה נשימה בינתיים ולפיכך גם התוקע צריך לעשות נשימה בינתיים ומכל מקום לא יפסיק יותר מכדי לעשות נשימה אחת בינתיים ולא ימתין מלהריע עד שיקרא המקרא לפניו מלת תרועה אלא יריע מעצמו אחר השברים תיכף ומיד לאחר שעשה נשימה אחת:

~ שבת קודש ~

ז ויש אומרים דאע"פ שאין דרך האדם לגנוח וליילל בנשימה אחת, מכל מקום כיון דמה שאנו תוקעין שברים ותרועה הוא מחמת ספק דשמא זהו תרועה האמורה בתורה א"כ אין לנו להפסיק שהרי תרועה אחת אמרה תורה ולא מופסקת לשתי תרועות לפיכך אם עשאו בשתי נשימות לא יצא אלא יעשה אותן בנשימה אחת ומכל מקום יפסיק מעט ביניהם בענין שיהיו נחלקין לשתי קולות.

והמנהג במדינות אלו כסברא הראשונה ואין לשנות המנהג מפני המחלוקת אבל במקום שאין מנהג קבוע יש להנהיג לעשות בתקיעות מיושב בנשימה אחת כדי שתהיה הברכה שמברכין עליהם כהלכה לדברי הכל שאף לסברא הראשונה יש אומרים שאם עשאו בנשימה אחת יצא כמו התוקע תר"ת או תשר"ת בנשימה אחת דיצא כמו שיתבאר אבל בתקיעות מעומד שאין מברכין עליהם יעשה בשתי נשימות כדי לחוש לסברת מי שאומר דלסברא הראשונה אם עשאו בנשימה אחת לא יצא.

התוקע תר"ת או תשר"ת בנשימה אחת אם הפסיק מעט ביניהם בענין שיהיו נחלקין לג' קולות יצא ויש אומרים שלא יצא וצריך לחזור ולתקוע כל הג' קולות שהתקיעה הראשונה לא היה לה הפסק וסוף והתקיעה האחרונה לא היה לה ראש והתחלה שעושה הכל בנשימה אחת ואף על פי שהעיקר כסברא הראשונה, מכל מקום יש לחוש לסברא האחרונה ויחזור ויתקע כל הג' קולות:

י ואם משך והאריך בתקיעה האחרונה של בבא אחת

וג' יללות דהיינו טרומיטין שזהו שיעור תקיעה של סדר תשר"ת ואם מאריך בשבר אחד כשיעור זה יצא מכלל שבר ויקרא בשם תקיעה ובסדר תשר"ת ששיעור תקיעה הוא כג' שברים בינונים לא יאריך בשבר אחד כדי שיעור ג' שברים בינונים שלא יצא מכלל שבר ויקרא בשם תקיעה ואם לא נזהר בכך אפילו בדעיבד לא יצא (לפי סברא זו).

ולכתחלה טוב לזהר שאפילו בסדר תשר"ת לא יאריך בשבר אחד כדי שיעור [ג'] טרומיטין לפי שזהו שיעור תקיעה של סדר תר"ת ואם יאריך כשיעור הזה יהא עליו שם תקיעת תר"ת לא שם שבר ולפיכך טוב לקצר בכל שבר ושבר בכל מה דאפשר רק שלא יקצר יותר מדאי כדי שיהא עליו שם גניחה ולא שם יללה דהיינו טרומיטין:

י ויש אומרים ששיעור יבבא היא ג' טרומיטין ושיעור תרועה כג' יבבות שהם ט' טרומיטין ושיעור תקיעה כשיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין ושיעור שברים בודאי לא פחות הוא משיעור תרועה ג"כ ט' טרומיטין לכל הפחות וא"כ צריך להאריך בכל שבר לא פחות מג' טרומיטין כדי שבג' שברים ביחד לא יהא פחות מט' טרומיטין כשיעור תרועה.

ולפי דבריהם צריך להאריך בתקיעות של תשר"ת לא פחות מן י"ח טרומיטין שזהו שיעור תרועה של סדר תשר"ת דהיינו ג' גניחות וג' יבבות ביחד שהם לא פחות מ"ח טרומיטין.

ויכול להאריך בכל שבר עד פחות מעט מן י"ח טרומיטין לפי שעד י"ח טרומיטין אין שם תקיעה ומכל מקום לכתחלה לא יאריך בשבר אחד כדי ט' טרומיטין שזהו שיעור תקיעה בסדר תר"ת וא"כ שם תקיעת תר"ת עליו אבל בדעיבד יוצא אם האריך בשבר של תשר"ת פחות מ"ח טרומיטין כיון שבוה הסדר עדיין אין עליו שם תקיעה.

ובסדר של תשר"ת צריך להאריך בתקיעות כשיעור ט' טרומיטין שזהו שיעור [תרועה] של זה הסדר ולא יאריך בשבר כשיעור ט' טרומיטין ואם האריך אפילו בדעיבד לא יצא לפי שיצא מכלל שבר ונכנס בכלל תקיעות של זה הסדר:

~ יום שישי ~

ז ולענין הלכה יש להחמיר בשל תורה כסברא האחרונה דהיינו שיאריך בתקיעות תשר"ת כשיעור י"ח טרומיטין לכל הפחות ובתקיעות תשר"ת כשיעור ט' טרומיטין לכל הפחות ובכל שבר יאריך מעט כדי ג' טרומיטין ולא יאריך עד ט' טרומיטין אפילו בסדר תשר"ת ובכל תרועה צריך לעשות ט' טרומיטין כמו שנתבאר אבל בדעיבד שכבר תקע ושינה אחד מכל אלו אינו צריך לחזור ולתקוע מפני שיש לסמוך על סברא הראשונה.

אבל אם שינה בשני דברים בענין שלפי שתי הסברות לא יצא כגון שלא האריך בתקיעותיו כשיעור שנתבאר לפי סברא האחרונה והאריך בשבר מן השברים יותר משיעור

תקיעה צריך להיות בו ראש וסוף ואם נחלק תקיעה זו לשתי תקיעות כמו שחשב התוקע אין כאן ראש לתקיעה האחרונה ולא סוף לתקיעה ראשונה ולפיכך אין אנו הולכין אחר מחשבתו בזה אלא אנו חושבין תקיעה זו לתקיעה אחת ארוכה ועולה לו בשביל תקיעה אחרונה של בבא זו:

(פירוש סדר תשר"ת אחת או תש"ת אחת או תר"ת אחת נקראת בבא אחת) מבבות תשר"ת או תש"ת או תר"ת כדי שיעור שתי תקיעות כדי שתעלה לו תקיעה זו לשתי תקיעות דהיינו לשם תקיעה אחרונה של בבא זו ולשם תקיעה ראשונה של בבא שלאחריה לא עלתה לו אלא בשביל תקיעה אחת דהיינו תקיעה אחרונה של בבא זו לפי שכל

~ 'תורה אור' פרשת בשלח - הפרשה החסידית ~

אשירה לה¹

הַאֲהָבָה. וְאִם גַּם זֹאת, אֵין עֲרוֹךְ אַהֲבָה וַיִּרְאֶה זֶה לְנַפְי אַהֲבָה וַיִּרְאֶה שֶׁהִיא לֵה מִימֵי קֶדֶם. וַיִּרְיֵדָה זֶה הִיא עֲרוֹךְ עֲלֵיָהּ, שֶׁתִּתְעַלֶּה בְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצְוֹת. וְצִרְיֵד לֵהבִין הִיתְרוֹן וְהַמְעַלָּה שֶׁבְּעֶסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם⁷ הַמִּצְוֹת - יִתֵּר עַל דְּחִילוֹ וְרַחֲמֵי שֶׁהִיא לֵה.

אך הנה נודע מאמר⁸: "אדון הנפלאות, הממדד בטובו בכל יום תמיד מעשה בראשית", שמראשית השתלשלות ועד סוף כל הנבראים, הם מתחדשים בכל יום מאן ליש. והתחדשות זו היא בבחינת 'ממלא כל עלמין', להיות דרך השתלשלות מעולה לעולה, תחלה רוחניות, עולמות עליונים ושכלים נבדלים, ואחר כך יורד ומשתלשל למטה מטה, עד שנתגשם החיות להיות מעשה שמים וארץ גשמיים.

וכמשל הנשמה המתפשטת בגוף, שראשית הגלוי - במוח - השכל; ואחר כך בפה - הדבור; ואחר כך בידים - המעשה כו'. והתחדשות זו, להיות בבחינת מעלה ומטה, רוחניות ונשמיית - הוא "בטובו", שהיא מדת טובו ורחמנותו. וכמו שכתוב (תהלים קמ"ט, ט): "טוב

"אֲשִׁירָה לֵה" כִּי גָאֵה גָאֵה וְגו'¹ (פרשתנו טו, א): וְתִרְגַּם אוּנְקָלוֹס: "גִּיאָה עַל גִּיּוּתְנִיא² וכו'".

ויכן בהקדים להבין ענין ירדת הנשמה לעולם הזה, שירידה זו צורך עלייה היא פגודע.

והנה, הנשמה קודם בואה לעולם הזה היתה עומדת לפני ה' ביראה ואהבה, כמו שכתוב (מלכים ב' ה, טו): "כי ה' אשר עמדתי לפניו". ואי אפשר לה לעמוד למעלה לפני ה' בלא דחילו ורחימו, כי בלא דחילו ורחימו לא פרחא לעילא³.

ועל זה נאמר (תקאל א, יד): "והחיות רצוא ושוב כמראה הבזק" (הגם שזה נאמר על המלאכים, הוא הדין לנשמות וכל צבא מעלה) - "רצוא" - באהבה להיות נכספה וגם בלתי נפשו⁴ כו'. "ושוב" - ביראה, כי מי הוא אשר ערב לבו לנשט⁵ כו'.

אך בירידתה לעולם הזה נתעלמו הדחילו ורחימו, ונתלבשה בגוף הגשמי, ולא יכלה עוד להיות תמיד בבחינת "רצוא ושוב כמראה הבזק" כמו שהיתה למעלה, כי אם לפרקים ועתים מוזמנים שתתעורר⁶

1. (תורת חיים דבור המתחיל "אשירה לה") [שמות קסד, ב]. אור התורה דבור המתחיל "קצור והקנת כו' לה" [פרך ב עמוד תקטו]. תהות לדבור המתחיל "אשירה" [שם עמוד תקטו]. - הערת קבור קדושת אדמו"ר בהערות וציניום.
2. נאמר בשבת פרשת בשלח, שירה, יג שבט תקס"ו. והוא תהת המהרי"ל. תהות וקצור מאדמו"ר תצמח צדק - באור התורה הנ"ל. בגוף פתב יד קדש אדמו"ר תצמח צדק נחלק המאמר לנ' סעיפים ונסמנו כאן פתצאי רבוע. תהת קבור קדושת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי שמות עמוד קח. וראה בתורת חיים הנ"ל.
3. ביאר על המאמר ומתחיל "אדון הנפלאות" (תהת המהרי"ל?) נרפס בספר המאמרים תקס"ו חלק א עמוד רצ. תהות רצ. באור התורה בשלח (שמות פרך ח) עמוד כ'תתסא. תהת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי

1. שמות עמוד קכב.
2. (נאח על נאים).
3. כלי וראה ואהבה לא פורחת למעלה. ראה תקוני ותר תקוני י"ד דף כה, ב).
4. (תהלים פד, ג): "נכספה וגם בלתי נפשו". [כן הוא בכתב יד (1052).
5. (על פי ורמיה ל, כא): "כי מי הוא זה ערב את לבו לנשט אלי נאם ה").
6. [בכתב יד הנ"ל: 5: שתעורר].
7. [שם: כל].
8. (פרכת "יוצר אור").
9. (פיוט לזמרים נוראים "יכל מאמינים").

1. (תורת חיים דבור המתחיל "אשירה לה") [שמות קסד, ב]. אור התורה דבור המתחיל "קצור והקנת כו' לה" [פרך ב עמוד תקטו]. תהות לדבור המתחיל "אשירה" [שם עמוד תקטו]. - הערת קבור קדושת אדמו"ר בהערות וציניום.
2. נאמר בשבת פרשת בשלח, שירה, יג שבט תקס"ו. והוא תהת המהרי"ל. תהות וקצור מאדמו"ר תצמח צדק - באור התורה הנ"ל. בגוף פתב יד קדש אדמו"ר תצמח צדק נחלק המאמר לנ' סעיפים ונסמנו כאן פתצאי רבוע. תהת קבור קדושת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי שמות עמוד קח. וראה בתורת חיים הנ"ל.
3. ביאר על המאמר ומתחיל "אדון הנפלאות" (תהת המהרי"ל?) נרפס בספר המאמרים תקס"ו חלק א עמוד רצ. תהות רצ. באור התורה בשלח (שמות פרך ח) עמוד כ'תתסא. תהת אדמו"ר האמצעי נרפסה במאמרי אדמו"ר האמצעי

רְמָה בַּיָּם", כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, מִפְּנֵי שֶׁהַפּוֹסֵם, הַנֶּגֶם שֶׁהוּא מְפַל לְרוֹכְבוֹ, עַל כָּל זֶה יֵשׁ בּוֹ מַעֲלָה יְתִירָה, שֶׁיְכוּל לְרוֹץ וּלְהוֹלִיךְ אֶת הַרוֹכֵב לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הָיָה הַרוֹכֵב יָכוֹל לְהַגִּיעַ שָׁם בְּלִי סוּם.

כִּד כָּל צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה יֵשׁ בָּהֶם יִתְרוֹן וּמַעֲלָה זוֹ, שֶׁבְּדִבְקוּת נַפְשׁ הָאָדָם בְּצִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת, אָף שְׂאִינוּ יוֹדֵעַ וּמִכֵּן הַעֲנִין עֵינָיו הַשֶּׁכֶּל, רַק שֶׁהוֹגֵה וּמַדְבֵּר בָּהֶם (לֵאמֹר הַרְהוּר דְּלֹא כְּדַבּוּר דְּמִי¹⁵), הָרִי הֵם מַעֲלִים אֶת הַנֶּפֶשׁ לְמָקוֹם שֶׁלֹּא הִיְתָה הַנֶּפֶשׁ מִנְּעִת שֵׁם מִצַּד שְׂרָשָׁה.

כִּי שָׂרַשׁ אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה הִיא הַגְּבִיּה לְמַעֲלָה מִשְׂרָשׁ הַנֶּפֶשׁ. ד' אַבָּא יוֹסֵד בְּרֵתָא¹⁶. אֵלֶּךָ שֶׁהָאָדָם צְרִיךְ לְהִיּוֹת בְּחִינַת 'רוֹכֵב' לְהַאוֹתִיּוֹת, שֶׁיְהִי מוֹשֵׁךְ וּמְנַהִיג עַל יְדֵי דְחִילוֹ וּרְחִימוֹ, שֶׁעוֹרֵר כִּפֵּי אִשָּׁר יוֹכֵל שְׂאֵת, "כָּל הָד לְפָנֶיךָ שִׁיעוֹרָא דִּילֵיהּ"¹⁷. וְאִפְּלוּ הָאֲהָבָה הַטְּבָעִית הַמְּסוֹתֶרֶת בּוֹ, כִּי בְּלֹא דְחִילוֹ וּרְחִימוֹ כָּלֵל – לֹא כְּרַחֵא לְעֵילָא.

וְכִמוֹ שֶׁהוּא לְעֲנִין תּוֹרָה, כִּד הוּא לְעֲנִין שְׂאָר מִצּוֹת, דְּכַתְּבִיב (נִרְא יֵה, יו): "וְשִׁמְרוּ דְרָךְ ה' לְעֲשׂוֹת צְדָקָה וּמִשְׁפָּט. לְמַעַן הִבִּיא ה' עַל אַבְרָהָם אֶת אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלָיו". שְׁעַל יְדֵי הַמִּצּוֹת שֶׁנִּקְרְאוּ דְרָךְ כָּלֵל בְּשֵׁם "צְדָקָה וּמִשְׁפָּט", כְּמוֹ שִׁיתְבָּאָר, נִמְשָׁךְ עַל בְּחִינַת אַבְרָהָם שֶׁהִיא מִדַּת הָאֲהָבָה¹⁸ בְּרִצּוֹא – "הַלּוֹךְ וְנִסְוֵעַ" (לֶךְ לֵךְ יב, ט) – "אֵת אֲשֶׁר דִּבֶּר עֲלָיו", "עֲלָיו" דִּיקָא, הוּא בְּחִינַת "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" שֶׁהוּא לְמַעֲלָה מַעֲלָה מִהַשְּׁנַת הַנֶּפֶשׁ וּדְבִיקוּתוֹ בְּאֵלִקִּים חַיִּים, שְׁלֵכֵן הִיא בְּחִינַת שׁוּב כְּנ"ל :

(ב) וְכִיאוּר זֶה הוּא:

כִּי הִנֵּה "דְרָךְ הַהוֹנָה" – פִּירוּשׁ: דְרָךְ וּמְכוּא לְהִיּוֹת הַהוֹנָה. דְהֵינּוּ, שֶׁיְהִיָּה בְּחִינַת "הוֹנָה", הַמּוֹרָה עַל הַתְּהוּוֹת הַעוֹלָמוֹת מֵאִין לְאִשׁ עַל יְדֵי אוֹתִיּוֹת שֵׁם הַהוֹנָה – יו"ד – חֲכָמָה כו'¹⁹. כִּי הָרִי הוּא יִתְבָּרֵךְ לְמַעֲלָה מִן הַחֲכָמָה,

ה' לְכָל וְרַחֲמֵיו עַל כָּל מַעֲשָׂיו". כִּי הוּא יִתְבָּרֵךְ אִין-סוֹף ה'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין, "הַשְׂוִה וּמוֹשֵׁה קַמֵּן וְנִדּוּלוֹ"¹⁰ – מַעֲלָה וּמַפְּהָ, גְּשָׁמִיּוֹת וְרוּחַנִיּוֹת שׁוֹיִן לְפָנָיו כו'.

וְזוֹהוּ "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" – פִּירוּשׁ: שְׂאִפְּלוּ בְּחִינַת "נֶפְּלְאוֹת", שֶׁהֵן "עֲלָמִין סְתִימִין" כו' – אִין עֲרוּךְ אֵלָיו יִתְבָּרֵךְ, וְכִמוֹ שֶׁכְּתוּב (פְּרָשְׁתִּי טו, יא): "עוֹשֶׂה פְּלֵא" – שְׁבְּחִינַת פְּלֵא הוּא בְּחִינַת עֲשִׂיהַ כו'.

וְהִנֵּה, דְבִיקוּת הַנֶּפֶשׁ בְּשְׂרָשָׁה בְּאֵלִקִּים חַיִּים הִיא מִחֲמַת הַשְּׁנַתָּה אֶת הַחִיּוֹת הַמְּתַפְּשֵׁט מֵאוּר אִין-סוֹף בְּרוּךְ-הוּא לְהַחִיּוֹת הַעוֹלָמוֹת, "כִּי עֲמָךְ מְקוֹר חַיִּים כו'" (תְּהִלִּים לו, י), שְׁעַל יְדֵי זֶה הִיא בְּחִינַת רִצּוֹא "לְאֲהָבָה אֶת ה'" [..] כִּי הוּא תְּיִיךְ" (נִצְבִּים ל, ט) – "תְּיִיךְ" דִּיקָא.

אֵךְ "אִם רִץ לְכַד שׁוּב לְאַחַד"¹¹, לְפִי שֶׁהוּא יִתְבָּרֵךְ בְּעֲצֻמוֹ הוּא "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" וְ"עוֹשֶׂה פְּלֵא", וְאִינוּ כְּכֹל הַשְּׁנַת הַנֶּפֶשׁ וּדְבִיקוּתָהּ, וְלִכְדָּהּ הִיא בְּחִינַת שׁוּב.

וְזוֹהוּ "נוֹרָא תְּהִלוֹת, אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת"¹²; "נוֹרָא תְּהִלוֹת עוֹשֶׂה פְּלֵא" (פְּרָשְׁתִּי שֵׁם): כִּי לְפִי שֶׁהוּא "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת", "עוֹשֶׂה פְּלֵא", לְכַד הוּא "נוֹרָא תְּהִלוֹת" – שִׁירָאִים לְהַלְלוֹ כו'; אֲבָל עַל יְדֵי עֶסֶק הַתּוֹרָה וְקִיּוּם הַמִּצּוֹת תְּהִיָּה דְבִיקוּת הַנֶּפֶשׁ בְּחִינַת 'סוֹבֵב כָּל עֲלָמִין' – "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת".

כִּי הִנֵּה הַתּוֹרָה וְהַמִּצּוֹת נִמְשָׁכִים מִבְּחִינַת "אֲדוֹן הַנֶּפְּלְאוֹת" וְסוֹבֵב כָּל עֲלָמִין. וְזֶה הָיָה עֲנִין קְרִיעַת יִסְסוּף קוֹדֵם מִתְּתוֹרָה – "הַפֶּךְ יָם לִיבְשָׁה" (תְּהִלִּים טו, י), שֶׁהֵם הוּא בְּחִינַת עֲלָמָא־דְאַתְפְּסִיָּא, כְּמֵאִמֵר רְבוּתֵינוּ זְכוּרֵנוּם לְכַרְכָּה¹³: "כָּל מוֹה שֶׁיֵּשׁ בִּיבְשָׁה יֵשׁ בַּיָּם". אֵלֶּךָ שֶׁהַפּוֹסֵם מְכַפֵּים וְאִינֵם נְרָאִים; שְׁבְּחִינַת עֲלָמָא־דְאַתְפְּסִיָּא בָּא לְיַדֵּי גִילוּי בְּחִינַת עֲלָמָא־דְאַתְנַגְלִיָּא כְּדִי לְהִיּוֹת גִּילוּי הַמְּשַׁכֵּת הַתּוֹרָה בְּמִתְּתוֹרָה.

וְהִנֵּה, צִירוּפֵי אוֹתִיּוֹת הַתּוֹרָה נִקְרְאוּ בְּשֵׁם "סוּסִים"¹⁴, עַל דְרָךְ מְשָׁל. וְעַל זֶה נֵאֱמָר (פְּרָשְׁתִּי שֵׁם): "סוּם וְרוֹכְבוֹ

10. (קַמֵּן וְנִדּוּל – בַּכַּת יָד שֵׁם לִיְתָא וְנִכְתַּב בְּמִקְוֵמוֹ: כו').
 11. (סִפְרֵי יְצִירָה פָּרָק א מִשְׁנֵה ח).
 12. (בְּרַפְת "יוֹצֵר אוֹר").
 13. (חֲלוּץ כְּבו, א. וְיִשְׁלַמֵּי שְׁבַת פָּרָק יד הַלְכָה א).
 14. (רֵאָה תְּקוּנֵי זְהַר בְּהַקְדָּמָה, ח, א. רֵאָה גַם לְעֵיל סֵב, ג וְאִילָךְ. לְקַמֵּן דְּבִיּוֹר הַמְּתַחִיל "לְסוּסִיָּתִי" סג, ד וְאִילָךְ).
 15. (בְּרִכּוֹת כ, ב).
 16. (אַבָּא חֲכָמָה) יוֹסֵד חַפְת (מַלְכוּת). זְהַר חֲלָק ג פְּנַחַם רַמָּה, א. רַנֵּה, ב. רַנֵּה א. תְּקוּנֵי זְהַר תְּקוּן כֹּא דָף סא, ב).
 17. (כָּל אַחַד לְפִי שִׁיעוּרוֹ. זְהַר חֲלָק א וְרֵאָה קג, ב).
 18. (רֵאָה יִשְׁעִיה נֹא ח: "אַבְרָהָם אֲהָבִי". רֵאָה זְהַר חֲלָק א לֶךְ לֵךְ פה, א. חֲלָק ג וְאַתְתָּנֵן רַסג, ב. רַסו, א. תְּנִיָּא. אַגְרַת תְּפָרֵשׁ סִימֵן יג).
 19. (ה' – בִּינָה, ו' – וָא, ה' אַחְרוּזָה – מַלְכוּת. – תְּקוּנֵי זְהַר בְּהַקְדָּמָה ג, א. וְרֵאָה תְּנִיָּא אַגְרַת תְּפָרֵשׁ פָּרָק ד. וְרֵאָה זְהַר בְּרֵאשִׁית לא, א. רַעֲיָא מְהִימְנָא מְשַׁפְּטִים קַנֵּב ב. אֲדָרָא זֻמָּא הָאוּנוּ רַצ, ב וְרֵאָה פְּרָדֵם שְׁעַר (כו) הַאוֹתִיּוֹת פָּרָק יג).

להיות "דרך הויה לעשות צדקה כו", שיהא התלבשות אור אין-סוף ברוך-הוא בבחינת תורה ומצות. ולהיות "אנת חכים כו", שהוא מדת טובו ורחמנותו להיות התלבשות זה והמשכה זו, כמאמר²⁶: "אב הרחמן, המהולל כו".

ועל זה נאמר (תהלים צט, ד): "מִשְׁפָּט וצְדָקָה בְּיַעֲקֹב אַתָּה עֹשֵׂיתָ", שעל ידי "משפט וצדקה" ש"ביעקב" נעשה בחינת "אתה", דהיינו גילוי אלהות.

אך הנה בצדקה זו – "מִשְׁפָּט" בתיב בה, כמו שכתוב (נרא יה, ט): "לעשות צדקה ומשפט"; "משפט וצדקה ביעקב". פי לא די לעורר בחינת חסדו וטובו ותבונה בלבד. פי מאחר שהיא התעוררות בחינת אין-סוף "הששה ומשנה כו", הנה בבחינה זו נאמר (משלי ל, כח): "שממית בידים תתפש והיא בהיכלי מלך", שגם השממית – היא בחינת הקליפה וסמרא-אחרא – יש לה יניקה ואחיזה כו. וכענין "לא כאברהם שיצא ממנו ישמעאל כו"²⁷.

וצריך לעורר בחינת "משפט" למעלה, שלא יומשך חיות ויניקה אלא בסמרא-דקדושה – "יאר ה' פניו אליך [..], וישא ה' פניו אליך" (ישא ו, כהיט), היינו פנימיות ועיקר החיות. אבל יניקת החיצונים וסמרא-אחרא היא ממותרות צפונים ושערות כו. ובחינת משפט זה אשר לאלהים – הוא²⁸ על ידי אתערותא-דלתתא, בחינת משפט שעושה האדם בנפשו על מותרות חיי גופו נגד הצדקה.

פי הנה אמרו רז"ל: "תיך קודמין לחיי חבירך". ודוקא "תיך" מפש, כמשל תקינותו של מים שאם ישותו שניהם ימותו כו, פדאיאת בגמרא²⁹. מה שאין פן המותרות שלך אינן קודמין לחיי חבירך, שאינו בדין שיפנק האדם את נפשו בתפנוקי עלמא וחבירו ימות ברעב חס ושלום.

ועל ידי משפט זה שעושה האדם, שלא לתת יניקה וחיות מותרות הגוף – גורם למעלה בחינת משפט, שלא

ו"אנת הוא חכים כו"²⁰. פירוש – על דרך "במקום שאתה מוצא גדולתו שם אתה מוצא ענותותו"²¹. פי "כולם בחכמה עשית" (תהלים קד, כד) עשה גשמיית. וכתוב (שעה מב, ח): "אני הויה הוא שמוי" – "שמי" בלבד, כמשל השם שאינו מערף ומהות העצמית כו.

ו"עד שלא נברא העולם היה הוא ושמו בלבד"²². פירוש "בלבד" – בבחינת העלם. וכדי להיות הויה בבחינת גילוי, נמשכה מדת טובו ורחמנותו – "טוב ה' לכל, ורחמיו על כל מעשיו" (תהלים קמ, ט); "המחידש בטובו כו"; "הטוב פי לא כלו רחמיו כו"²³, היא בחינת "רחמים רבים" שלפני האצילות, שהוא למעלה מעלה מפרד השתלשלות.

פי מדת הרחמים שבסדר ההשתלשלות יש פגגדה מדת הדין המצמצמת – "ימינא ושמאלא" כו, והיא בחינת מדה וגבול. אבל "רחמים רבים" שלמעלה מהשתלשלות, הוא רחמנות שאין לה שעור ולא ערך; אפילו בערך אדם שמרחם על הזבוב – שרחוקה היא ממהות ומדרגת האדם – על כל זה יש לה איזה ערך שהיא בריה כמוהו. מה שאין פן לאין-סוף ברוך-הוא – אין ערוך אליו כלל, ואפילו עולמות עליונים – בחינת "נפלאות", ולכן גם עליהם נופל מדת הרחמים הגדולה הזאת, פי הוא אין-סוף ברוך-הוא ה'סובב כל עלמין כו, והוא "הששה ומשנה כו"²⁴.

ועל זה נאמר "חגון ורחום הויה" (תהלים קיא, ד), שהקדים בחינת "חגון ורחום" להיות "הויה", שתן הן "י"ג מכילין דרחמי"²⁵ – מקור האצילות כו, כמו שנתבאר במקום אחר. וזהו "דרך" והמשכה להיות בחינת "הנר"ה", והיא על ידי אתערותא-דלתתא ב"צדקה ונמשפט", שהן דרך כלל כל מצות התורה, כמו שיתבאר.

ובפרטות הוא מצות הצדקה, שהיא התעוררות מדת הרחמנות להשפיע במדת טובו וחסדו "להחיות רוח שפלים" (שעה נ, טו), ועל ידי זה אתערותא-דלעילא

20. "ולא בחכמה ידעא" – תפוני ותר בהקדמה "פתח אליהו" י, א. תרגום: אתה הוא חכם ולא בחכמה תירועה (לנבאיים).
21. (מגילה לא, א).
22. (פרקי דרבי אליעזר פרק ג).
23. (נפח תפלת העמידה).
24. (קטן וגדול"ו). פיט למים נודאים "וכל מאמינים".
25. ("ג מדות הרחמים).

26. (ברכת "ברוך שאמר").
27. (פסחים נו, א).
28. (על פי דברים א, ז): "פי המשפט לאלקים הוא".

29. (בבא מציעא סב, א: שנים שהיו מהלכין בדרך ויבד אחד מהן קתון של מים. אם שותין שניהם – מתים. ואם שותה אחד מהן – מניע לישוב. . . עד שבא רבי עקיבא ולמד (בהר כה, לו): "וחי אחיך עמך" – תיך קודמים לחיי חבירך. וראה תניא, אגרת הקדש סימן טו).

לגוף, פנופר לעיל :

וזהו תכלית ירידת הנשמה לעולם הזה:

פי בירידה זו, אף שהיא ירידה גדולה בבחינת דחילו ורחימו, אף על פי כן גדלה מעלתה – שנעשית בחינת בעלת השובה אחרי ירידתה לעולם הזה, שצריכה לשוב בו, כמו שנתבאר במקום אחר, ו"במקום שבעלי השובה עומדים אין צדיק גמור כו"³⁵. פי בחינת רחמים רבים שלמעלה מעלה, הוא המתנגלה בבחינת בעל השובה. דהיינו אחר ירידת הנשמה לעולם הזה, שאז הרחמנות גדולה מאד (מה שאין כן קודם בואה היא בבחינת צדיק גמור) דוקא.

ולכן אמרו רבותינו זכרונם לברכה³⁶: "אין עומדים להתפלל אלא מתוך סובד ראש", ופירש רש"י – הכנעה. דהיינו לעורר רחמים רבים על נצוץ אלהות³⁷ בו, שעל ידי זה מעורר רחמים רבים למעלה ממקור הרחמים, ולהמשיך בחינת "חגון ורחום", להיות גילוי הויה בעסק התורה והמצוות, ולהיות אור אינסוף בתוכה בו. ולכן ירידה זו דוקא היא צורך עלייה:

(ג) [וזהו] "אשירה להויה כי גאה גאה" (פרשתו טו, א):

פי ענין שירה הוא התעוררות בחינת שמחה, דהיינו בחינת גילוי. פי עצבות ומרה שחורה היא קמיטת וכניצת החיות, והשמחה היא גילוי והתפשטות החיות, כמו "צחקו פניו בו"³⁸. וגילוי זה הוא, להיות גילוי בחינת הויה מאור אינסוף ברוך הוא ה'סוכב כל עלמין, "אדון הנפלאות בו".

ולהיות בחינת הויה, יו"ד – חכמה בו, הוא על ידי המשכת גילוי "כי גאה גאה": גיאות היא בחינת "נפלאות", ו"גאה גאה" הוא בחינת "אדון הנפלאות", דהיינו שיהא גילוי המשכת חסדו וטובו של מעלה מעלה, בחינת רחמים רבים שלפני אצילות.

וימשך חיות המותרות, שהן החיצונים וסמרא אחרא. וזהו שמשפחים ומכרכים את ה' (תהלים לו, ה): "אוהב צדקה ומשפט".

והנה, גם שאר מצות התורה נקראות בשם "צדקה" על דרך זה:

פי רמ"ח מצות עשה הם "רמ"ח אברין דמלכא"³⁰. היינו כמו על דרך משל האבר שמלובש בו חיות הנשמה, שמפלעדי החיות זה, נשאר הגוף פאבן דומם; כך הנה המצות הם בחינת "אברין דמלכא" – שמלובש בהם חיות ואור אינסוף ברוך הוא.

ולהיות נמשך חיות זה, הוא גם כן מחמת מדת טובו ורחמנותו, פנופר לעיל, על ידי אתערותא דלתתא בקיום מעשה המצות בפועל ממש. כמו תפלין, לכתוב על קלף של בהמה פרשיות ואפורות, שעל ידי זה ממשך בהם קדושה עליונה מאור אינסוף ברוך הוא להיות כנשמה לגוף המצות, והיא בחינת מדת הרחמים, להחיות ל"מאן דלית ליה מגרמיה"³¹ וכו'.

וזהו שפתיב: "לעשות את כל דברי התורה הזאת" (תבוא כח, גז, ועוד); "ושמרתם ועשיתם אותם" (עקב ו, יב) – "אתם פתיב"³², כמו שנתבאר במקום אחר³³.

ולכן נקרא המקיים התורה והמצות בשם צדיק. ומעלת צדיק היא מעלה רבה מאד, ששיבחו הפתוב (מש"י, כח): "וצדיק יסוד עולם". ואמרו רבותינו ז"ל³⁴: ראה [...] בצדיקים כו' עמד ושתלן כו'. ולכאורה לשון צדיק הוא שהוא צדיק בדינו, ואינו עושה עול לבריות – ואין זו מעלה גדולה כל כך?

אלא עיקר שם צדיק – על שם שהוא בעל צדקה, שהוא המשפיע צדקה וחסד במדת טובו ורחמנותו, להחיות את המצות, על ידי קיומם במעשה בפועל ממש, ולהמשיך להם חיות ואור אינסוף ברוך הוא כנשמה

30. (ראה תקוני דבר תקון ב).

31. (למי שאין לו מעצמו, ראה דבר חלק א ויצא קסח, ב, ועוד).

32. (קדושים כ, ח): "ושמרתם את חקותי ועשיתם אתם אני ה' מקדשכם"; בחקותי כו, ג: "אם בחקותי תלכו ואת מצותי תשמרו ועשיתם אתם". ובהר ריש פרשת בחקותי קי, ב: "מאן דעביד פקודי דאורייתא ואויל באורחיו ככבול, פאילו עביד ליה לעילא, אמר הקדוש ברוך הוא, פאילו עשאוני, ועל דא ועשיתם אותם – אתם פתיב". ונקרא רבה על הפסוק ריש פרשת בחקותי (פרשה לה, ז): "אם שמרתם את התורה הרני מעלה עליכם פאילו אתם עשיתם אותם, ועשיתם אתם". וראה סנהדרין צט, ב על הפסוק (תבוא כח, ח) "ושמרתם את דברי התורה הזאת ועשיתם אותם"; [המלמד בן חבירו תורה] פאילו עשא לעצמו, שצאמר ועשיתם אותם, אל תקרי אותם אלא אתם". ראש השנה כה, א

על הפסוק "אשר תקראו אותם" – "אתם אפילו שנגנין כו").

33. (ראה גם לעיל בראשית א, א. מקץ לו, ד).

34. (ויקרא לה, ב): "ראה הקדוש ברוך הוא בצדיקים שהם מועטים עמד ושתלן בכל דור ודור וכו', וכמו שפתיב: "וצדיק יסוד עולם".

35. ("יבולים לעמוד").

36. (ברכות לו, ב בפושנה).

37. (ראה תניא פרק מה. אגרת התשובה פרק י. אגרת הקדוש סימן ו. לעיל ויצא כד, א. ובכמה מקומות).

38. (לשון תו"ל בכמה מקומות. ובפירוש רש"י (נבחים יט, ב, ועוד): מפני שמחה).

"וְזַמְרַת" - מְלִשׁוֹן "וְכִרְמֶךָ לֹא תִזְמַר" (פְּתַר כַּה, ד), שהוא לְשׁוֹן פְּרִיָּתָהּ; וְכִמּוֹ הַחוּצָב אֲכָן מִתְּהַר, וְכֵן נִחְצְבוֹ אוֹתוֹת י"ה מ' אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת" וְנֶאֱחָה גָּאָה" לְהִיּוֹת בְּבַחֲנֵינָה גְלוֹי.

וְחִצְבִּיָּה זֶה הִיא בְּבַחֲנֵינָה "עֵינֵי", בְּחֵינֵי גְבוּרָתָהּ, לְהִיּוֹת בְּחֵינֵי "אֵנֶת חַכִּים כו'". שֶׁהִיוּ עֲנוּתָנוֹת, וְ"הֵן הֵן גְבוּרוֹתֵינוּ"⁴⁰ וְצִמְצוּמִים כו'. גַּם צָרִיךְ לְהִיּוֹת בְּחֵינֵי צִמְצוּם שְׁלֵא יִלְךְ הַשֶּׁפַע לְמוֹתָרוֹת כְּנ"ל.

וְאַחַר כֵּן נַעֲשֶׂה בְּחֵינֵי "זֶה אֲלֵי כו'" (פְּרִשְׁתֵּנוּ שֵׁם) - בְּחֵינֵי גְלוֹי הַנְּרָמָז בְּ"ר"ה", וְזֶהוּ "וְאִנְהוּ" (שֵׁם). אֲךָ גְלוֹי זֶה יְהִיָּה לְעֵתִיד־לְבָא - "לְמַחֵר לְקַבֵּל שְׂכָרָם"⁴¹, אֲכָל "הַיּוֹם - לְעֵשׂוֹתָם" (וְאִתְחַנֵּן ג, יא).

וְזֶה שְׂפָתוֹב: "וְאֶמֶר בְּיוֹם הַהוּא, הִנֵּה אֲגַלְקִינוּ זֶה קוֹיֵנוּ ל"ו" (יִשְׁעִיָּה כה, ט). פִּירוּשׁ: "קוֹיֵנוּ" - מְלִשׁוֹן קוֹיֵן וְהַמְשָׁכוֹת, שְׂאֵנִחְנֵנוּ עֲשִׂינוּ אֶת הַקּוֹיֵן וְהַמְשָׁכוֹת שֶׁל שֵׁם הַיּוֹ"ה לְהִיּוֹת בְּבַחֲנֵינָה גְלוֹי: יד"ד - קוֹצָא לְעִילָא וְקוֹצָא לְתַתָּא"⁴²; ה' - ג' קוֹיֵן, אֲוֶרְךָ⁴³ וְרוֹחֵב כו'.

וְעַל זֶה נֶאֱמַר "אֲמַרוּ צְדִיק כִּי טוֹב" (יִשְׁעִיָּה ג, י) - שְׁעַל יְדֵי הַצְדִּיק נִמְשָׁךְ "טוֹב ה' לְכָל יְגוֹ" (תַּחֲלִים קמח, ט).

שְׂבַבְחֵינָה זֶה "סוּם וְרוֹכְבוֹ רָמָה בְּיָם" - שְׂגִילוֹי בְּחֵינָה זֶה הִיא לְמַעְלָה מְעַלָּה מְבַחֲנֵינָה "סוּם וְרוֹכְבוֹ", שֶׁהֵם בְּחֵינֵי צִירוּפֵי אוֹתוֹת הַדְּבִיר שְׂבַבְחֵינָה וְרַחֲמוֹ כְּנֹכַח לְעִיל; כְּמוֹ שֶׁגַּם הַסוּם עַל דְּרָךְ מְשָׁל אֵינוֹ יוֹכֵל לְרוֹץ בְּיָם.

וְלָכֵן נֶאֱמַר בְּקִרְיַעַת יָם סוּף (פְּרִשְׁתֵּנוּ יד, יד"טו): "וְאַתֶּם תִּחְרִישׁוּן [...] מַה תִּצְעַק אֵלַי וְגוֹמַר": כִּי כְּדֵי שֶׁיִּתְפַּד הַיָּם לְיִבְשָׁה, דְּהֵינּוּ דְעִלְמָא דְאַתְפְּסִיָּא תְּהִיָּה בְּבַחֲנֵינָה עִלְמָא דְאַתְגִּילָיָא, לְשָׁנוֹת סָדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת - הוּא עַל יְדֵי יְרִידָה גְדוּלָה וְעִצּוּמָה מִלְמַעְלָה מְעַלָּה מִסָּדֵר הַהִשְׁתַּלְשְׁלוֹת, מְבַחֲנֵינָה אֵינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹכֵב כָּל עִלְמִין, "הַשְׁוֶה וּמְשׁוֹה כו'", "אֲדוֹן הַנִּפְלְאוֹת", וְ"נֶאֱחָה גָּאָה" עַד שֶׁיְהִיָּה הַכֹּל בְּבַחֲנֵינָה בְּפוּל כו'.

וְלָכֵן "רָמָה" יֵשׁ בּוֹ שְׁנֵי פִירוּשִׁים: לְשׁוֹן הַתְּרוּמָמוֹת וְהַעֲלָאָה; וְלְשׁוֹן הַשְּׁלֵכָה, שֶׁהוּא מִלְמַעְלָה לְמַטָּה - כִּי הִיא בְּחֵינֵי גְלוֹי אֹר אֵינְסוּף בְּרוּךְ-הוּא ה'סוֹכֵב כָּל עִלְמִין, וּמְעַלָּה וּמַטָּה שְׁוִין.

וּמְשָׁם נִמְשָׁךְ "עֵינֵי וְזַמְרַת יְה" (פְּרִשְׁתֵּנוּ טו, ב):
 "י"ה" הֵם בְּחֵינֵי "עִלְמִין סְתִימִין"³⁹,

39. (עִלְמוֹת סְתִימִים. תְּקוּנֵי זֶהר תְּקוּן כַּב דָּף סג, ב).
 40. (עַל פִּי יוֹמָא סט, ב. וְרָאָה יִלְקוּטוּ שְׂמַעוּנֵי נְחֻמֵּי רַמּוֹ תַּרְעֵא).
 41. (עִירוּבִין כַּב, א (וּבְפִירוּשׁ ר"ש"): "מֵאִי דְבַחֲבִי אֲשֶׁר אֲנִי מְצַוֶּה הַיּוֹם לְעֵשׂוֹתָם, הַיּוֹם לְעֵשׂוֹתָם - וְלֹא לְמַחֵר לְעֵשׂוֹתָם (לְעֵתִיד לְבָא), הַיּוֹם לְעֵשׂוֹתָם

- לְמַחֵר לְקַבֵּל שְׂכָרָם").
 42. (זֶהר חֲלָק ג וְקָרָא י, ב. תְּקוּנֵי זֶהר נֹסַח אַחֵר קט, ב. זֶהר חֲדָשׁ - תְּקוּנִים כָּרַד ב סח, ב).
 43. (אֲוֶרְךָ: נִשְׁמַט בְּדַפּוּסִים הַחֲדָשִׁים).

ב.

הוֹד כ"ק אַדְמוּר מְרַנָּה וְרַבְנָא דוֹבְעַר - אַדְמוּר הַאֲמִצְעִי

~ תוֹרַת חִיִּים ~

וַיְהִי כָל הָאָרֶץ שְׁפָה אַחַת

הוּי"ה שֶׁהוּא בְּבַח' הַתְּכַלּוֹת הַמְדוּת דּוּקָא וְהוּא בְּח' הַת"ת שְׂכִלּוֹל מִכָּל הַחַפְּכִים דְּחוּ"ג כו' וְדוֹר הַפְּלָגָה רְצוֹ לְהוֹרִיד וְלְהַמְשִׁיךְ מִשֵּׁם הוּי"ה הַפְּנִימִי מְבַח' הַיְחוּד הַעֲלוּיִן דְּאִצְלוֹת דְּקְרוּשָׁה לְעוֹלָם הַפִּירוּד וְכַמ"ש בּוֹהֵר הַנ"ל בַּחֲכֻמַּת דְּרִשְׁעֵי אֲתוֹ בְּגִין לְאַפְקָא מִרְשׁוֹ עִילָאָה לְרִשׁוֹ נֹכְרָאָה כו' וּ"ש וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם זֶה לָנוּ דּוּקָא וְזֶהוּ שֵׁם שְׂפָשְׁטוּ יָד בַּעֲקֵר דְּהֵינּוּ בַּעֲקֵרָא וְשִׂרְשָׁא דְכָל הַע"ס כו' שֶׁהוּא שֵׁם הוּי"ה שְׂגוּרָל מִכָּל הַשְּׂמוֹת לְהוֹתוֹ בְּבַח' הַפְּנִימִי וְיֹתֵר (כַּמ"ש מִי

(ג) וְהִנֵּה לְהַבִּין בְּתִירוּץ כָּל הַדְּקוּקֵי הַנ"ל כְּדַבְּרֵי הַפ' הַזֶּה וְלְהַבִּין בִּיאוֹר כָּל דְּבָרֵי הַזֶּה דְּלַעֲלוֹ שְׂפִי ב'פ' זֶה יֵשׁ לְהַקְדִּי תַחֲלָה הַקְדַּמ' א' בְּשִׂרְשׁ עֲנִין בְּח' הַתּוֹתוֹ וְהַתִּיקוֹן בְּכֻלּוֹת וּבְפִרְטוֹת שֶׁהֵן ג' מְדַרְגּוֹת דְּבַח' עַקוּדֵי נְקוּדֵי וְבוֹרוּדֵי כִידוּעַ וְהַשְׁבִּירָה ה' בְּבַח' נְקוּדֵי וְהַתִּיקוֹן הוּא בְּבַח' בְּרוּדֵי כִידוּעַ בַּע"ה. וְאַח"כּ יוֹבֵן כְּלָלוֹת עֲנִין זֶה בְּדוֹר הַפְּלָגָה בַּמ"ש הַבָּה נִבְנָה לָנוּ עִיר וּמְגִדָּל כו' וְנַעֲשֶׂה לָנוּ שֵׁם כו' שֶׁהוּא בְּח' שֵׁם מ"ה דּוּקָא שֶׁהוּא בְּבַח' הַתִּיקוֹן דְּשֵׁם

נתקיימו בארץ מפני השלום והאחדות שהי' בהן בחיצוניות עכ"פ וכמ"ש בזהר הנ"ל דכל זמנא כו' אע"ג דמרדי ביה בקודב"ה לא ישרוט בהון דינא דלעילא כו' וד"ל. ודוגמא וראי' לזה ההפך שבין דור המבול לדור הפלגה אנו מוצאי' ג"כ בענין חורבן בית ראשון ובית שני דבב"ר הי' עכו"ם וגלוי עריות וש"ד ויתר להם ה' והחזירם לע' שנה ובעון ביטול תורה בבית שני שהוא בעיקר דשם הוי"ה דתיקון כידוע לא ויתר להם (ועכ"ז נתקיימו אח"כ בארץ) ואמנם לדעת האו' שבית שני חרב מפני שנאת חנם לכד אעפ"י שהיו עוסקים בתו"מ נהפוך הוא דמה שלא ויתר על שנאת חנם מצד הפירוד זהו כדור המבול שהיה בהן מריבה והתחלקות כו' ומה שויתר על עכו"ם וגזל כו' שעכ"ז היה בהן שלום ואחדות כמו בדורו של אחאב שהצליחו מאד מצד האחדות כו':

כמוך באלים הוי"ה כו' כמשי"ת) וע"כ דור הפלגה אין להם חלק לעוה"ב ודור המבול הגם שהי' בהן עכו"ם וגזל ועריות וש"ד יש להם חלק לעוה"ב ולפי שגדול השלום ושנאו המחלוק' דור המבול נאבדו ודור הפלגה נתקיימו בארץ כנ"ל במדרש וכן בזהר הנ"ל שא' מכאן דמארי מחלוקת לית להון קיומא בנין דכל זמנא כו'. ושרש כל הענין הוא בכלל לפי שהעוה"ב הוא בבחי' התיקון דתו"מ ודור הפלגה פשטו בעיקר שהוא שם מ"ה דהוי' דתו"מ ע"כ אין להם חלק לעוה"ב ודור המבול יש להם חלק לעוה"ב לפי שלא פשטו יד בעיקר דשם הוי"ה כו' רק נמשכו אחר תאוות רעות ומדות רעות כגזל ועריות כו' ולענין קיומם בארץ נהפך הוא שדור המבול נאבדו מפני המריבות וגזל וחמס וש"ד שהי' ביניהן שהוא בחי' הפירוד והתחלקות שהוא נגד התו"מ שהן בבחי' היחוד העליון דשם הוי"ה כו' ודור הפלגה

ג.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא מנחם מענדל - אדמו"ר ה'צמח צדק'

~ דרך מצותיך ~

מאמרי אדמו"ר ה'צמח צדק - ואולם חי אני

כשנמשכ' בבחי' גילוי אנו אמלך אבל בעלוי' במקורה בבחי' יחיד וקדוש נק' מכובד' שהיא מקור שיומשך ממנה בחי' הכבוד בגילוי אח"כ כו' והמ"א). אך הנה בכדי שיהי' נמשך כבוד ד' ממקומו דהיינו מבחי' יחיד יומשך בחי' מלך צ"ל כמה צמצומים כמ"ש זכר רב טובך יכיעו וצדקתך ירננו פי' צדקתך היא בחי' מלכותו ית' שממנה חיים העולמות שבחי' זו הוא נק' צדקה להחיות רוח שפלים למאן דלית לי' מגרמיה כלום ובחי' זו ירננו המלאכים שהוא השירה והביטול שלהם כשמשוגים התהוותם מאין ליש כמ"ש במ"א ע"פ רני ושמחי כו', וכדי שיתהוו ויומשך בחי' צדקתך הוא ע"י רב טובך שיש ריבוי בחי' טוב שההשפעה נק' טוב כמ"ש אמרו צדיק כי טוב (ונודע דצדיק הוא מדת יסוד המשפיע שנק' צדיק לחיותו מקור ההשפעה כי צדיק פי' נותן צדקה וזהו ג"כ פי' יחיד מלך כי בחי' יסוד נק' יחיד כנודע) ויש ריבוי השפעות והמשכות עד שנמשך בחי' צדקתך, ודרך כלל הם ג' מיני צמצומים כלליים והוא מ"ש ג"פ קדוש ואח"כ אומרים מכה"כ כי קדוש פי' מובדל רק שנמשך המשכה מצומצמת והוא הוי"ו דקדוש לכן יש ג"פ קדוש נגד ג' מיני צמצומים כלליים עד שנמשך לחיות מכה"כ שהוא המשכת מדת מלכות הנק' כבוד כנ"ל, ובוהו יובן מה שהמלאכים שואלים איה מקום כבודו הגם שאומרים

ג. ובוהו יובן מה שפעם נאמר מלך יחיד חי העולמים מלך תחלה ופעם נאמר יחיד חי העולמים מלך, דהיינו כב"ש אומרים יחיד חי העולמים מלך כי ב"ש הוא המשכה מלמעלה למטה מרום המעלות להיות כח להתחתונים לעלות ושרש ומקור המשכה הוא מבחי' יחיד שהוא למעלה עדיין מבחי' המחשבה דאנו אמלך שהיא מקור ושרש התהוות העולמות ומשם ממשיכים להיות בחי' המשכה זו דהיינו התהוות בחי' מלך, אבל בישתבא אנו אומרים ישתבא שמך כו' שיר ושתבא כו' שהוא העלאה ממטה למעלה לכך אנו אומרי' מלך יחיד שבחי' מחשבת אנו אמלך מתעלה להיות נכלל במקורה ושרשה שהוא בחי' יחיד. ומצינו בחי' זו שהרי זהו ענין הוא ושמו בלבד דבחי' שמו הוא מחשבת אנו אמלך כשהיתה כלולה במקורה ומחשבת קודם שנמשכה לגילוי כנ"ל לכך גם אחר שנמשכה לגילוי יש בחי' עלי' לפעמים במקורה וזהו מלך יחיד כו' (והוא כענין המלך הקדוש שאומרים בעשי"ת שמבואר במ"א דבחי' מלך עולה בבחי' קדוש ומובדל, ובוהו אפשר לפרש מה שנק' יוהכ"פ קדוש ד' מכובד כי עיקר עלי' זו דהמל' בבחי' קדוש הוא ביוהכ"פ כנודע ע"כ נק' בב' בחי' קדוש ומכובד ע"ש עלי' המל' הנק' כבוד בבחי' קדוש גם י"ל דמכובד הוא מקור הכבוד כי כבוד נק' המל'

כבודו הנז' כאן שהרי נת' שבחי' מקום כבודו הוא ענין משרו"ל היה הוא ושמו בלבד, ובחי' זו דשמו בלבד הוא למעלה מעלה ממדרגת הח"ע מאחר שהי' עד שלא נברא העולם והיינו ג"כ קודם עולם האצילות והחכמה היא מכלל עולם האצו', וא"כ בחי' זו דשמו הוא למעלה מבחי' כבוד עילאה שהוא ח"ע, ועוד דלשם נת' ג"כ אך שעל ב' בחי' כבוד הנז' יש חופה ומקיף מבחי' סכ"ע שלמעלה מעלה מבחי' הכבוד עילאה ג"כ, ואין שייך כלל לומר בחי' חופה ומקיף למעלה מבחי' שמו וכו' והמ"י, אולם האמת דבחי' שמו הגדול יש לכנותו לבחי' חופה ומקיף על ב' בחי' כבוד הנז' והגם שהוא עדיין למעלה גם מבחי' המקיף מ"מ ממנו הוא נמשך כו', לפ"ז ענין מקום כבודו שנת' כאן הוא ענין הנז' שם בחי' החופה שעל ב' בחי' הכבוד, והשתא א"ש שנק' מקום כבודו כמו החופה שהוא מקום המקיף לחתן וכלה שהם ב' בחי' כבוד הנז' כמבואר שם, וא"ש נמי מ"ש איה מקום כבודו דבחי' איה הוא סכ"ע ממש כמ"ש במ"א ע"פ איה סופר וכו', ועוד זאת יובן למשכיל דבחי' מחשבת אנה אמלך שנת' כאן הנק' כבוד כוללת ב' בחי' כבוד הנז' שם, דהא מבואר בענין כי לא מחשבותי מחשבותיכם שע"י מחשבה זו נתהוו עלמין סתימין וזהו בראשית נמי מאמר הוא ותרנום בחוכמתא ברא, א"כ היינו בחי' כבוד עילאה ח"ע, וכשצ"ל עלמין דאתגליין הי' צ"ל עוד ירידה בבחי' הדבור בדבר ה' שמים נעשו וזהו כבוד תתאה וכו', ובוה אפשר לפרש מ"ש (משלי כה ב) כבוד אלקי' הסתר דבר וכבוד מלכים חקור דבר, כי הנה בסידור בפי' המלות דאשרי מבואר ענין כבוד מלכותך לנוכח וכבוד מלכותו נסתר שהם בחי' מחשבה ודיבור ע"ש היטב וא"ש לפמ"ש"ל דמחשבת אנה אמלך כוללת ב' בחי' כבוד הנז' כשהוא עדיין בחי' מחשבה נק' כבוד עילא' וזהו כבוד מלכותו ל' נסתר וע"ז נאמר כבוד אלקי' הסתר דבר כי המחשבה אתכסיא, וזהו הסתר דבר שהאותיות הם בבחי' הסתר ונק' מם סתומה מאמר סתום, וכשנמשך אח"כ בדבור להוות עלמין דאתגליין זהו כבוד תתאה כבוד מלכותך לנוכח וע"ז נאמר וכבוד מלכי' חקור דבר כי הדבור הוא גילוי מ' פתוחה, וע' בר"ח שער היראה פ"ב הביא כמה מאמרים מהזהר דלפעמים נק' הכתר כבוד כבוד הראיני את כבודך ולפעמים החכמה וכו' ולפי הנז' יובן כי מקום כבודו הוא הכתר. והנה בכ"ז יובן הטיב פי' הפסוק ליראה את השם הנכבד כו' ופי' בר"ח שם דהשם הוא מקור הכבוד וזה ממש כנ"ל דבחי' שמו הוא מקור דכבוד עילא' וכבוד תתאה. עוי"ל דכבוד כולל כל הע"ם דאצו' הכ' בכתר כמ"ש הר"ח בשם רע"מ דפ' פנחס, והבי"ת הם חו"ב והוי"ו הם הששה מדות והד' דבור והשם הנכבד הוא מקור ושרש להן כנ"ל):

מכה"כ, דלפי הנז' מובן דפי' מקום כבודו הוא למעלה מעלה מבחי' כבודו, כי כבודו היינו בחי' מחשבת אנה אמלך שהוא מקור חיות העולמות, וע"ז נאמר מכה"כ שהיא בחי' ממכ"ע המתלבשת בתוך כל נברא לפום שיעורא דילי', אבל מקום כבודו הוא מקור ושרש זו המחשבה שהיא בחי' כח המחשבה המיוחד עמו וה"ע בחי' שמו שארו"ל שגם עד שלא נה"ע היה הוא ושמו בלבד, ובחי' זו נעלם תכלית ההעלם ואינו מושג כלל לכן אומרים איה כו', ומ"ש ברוך כבוד ה' ממקומו הגם שאומרים מכה"כ שמאחר שמכה"כ בהכרח נמשך הכבוד למטה מ"מ אומרים ברוך כבוד כו' היינו להיות ברכה והמשכה חדשה ממקומו בבחי' הכבוד כי בכל יום צ"ל המשכה חדשה ממקורא ושרשא דכולא (ומיהו מ"ש וימלא כבודו וכו' ל' עתיד והלא גם עכשיו מכה"כ עדיין צריך ביאור וית' לקמן אי"ה), ובוה ית' לנו בענין מחלוקת הרמב"ם והרמב"ן בענין בחי' הכבוד הנאמר בתורה במ"ש וכבוד ה' נראה כו' דהרמב"ם ס"ל דבחי' כבוד זה הוא כבוד נברא ונחלק עליו הרמב"ן וס"ל דהוא ממש אלהותו ית' כמבואר באריכות בהרמב"ן פ' ויגש ודבריו עיקר רק מ"מ יש למצוא איזה קיום לסברת הרמב"ם והוא דבחי' הכבוד אינו ממש עצם הבורא ית' רק בחי' החיות הנמשך ממנו ית' להוות העולמות כנ"ל וא"כ הוא מקור הנבראים ושורשם. ולפיכך הכבוד נראה לנביאים, ומ"מ הוא אלהותו ית' ממש ולא נברא ממש ח"ה. וע' בסידור בפסוק כי על כבוד חופה נת' שם ישוב ענין הנז' דאיה מקום כבודו ומכה"כ בענין אחר לכאורה, והוא שיש ב' מיני כבוד הא' כבוד תתאה הנק' כבוד נברא ואין ר"ל נברא ממש ח"ו רק בחי' ממכ"ע שהוא מקור הנברא כנ"ל, ועל בחי' כבוד זה תרגומו זוי יקרי' זוי והארה בלבד, והבי' כבוד עילא' והוא מ"ש כבוד ל"ב נת' החכמ' עילא' בסוד כבוד חכמ' ינחלו ונגד זקניו כבוד שהוא למעלה מההארה דממכ"ע וע"ז נאמ' איה מקום וכו' ובכה"מ ע"ש, ולכאורה זה סתירה למ"ש כאן דממ"ש כאן לא נת' רק בחי' כבוד א' שהוא מחשבת אנה אמלך, רק שיש עוד בחי' מקום כבודו כח המחשבה כו', מיהו לקמן בהביאור שעל תורה זו ית' אי"ה דלא סתרי אהרדי משום דבחי' מקום כבודו שנת' כאן הוא למעלה גם מבחי' כבוד עילא' שנת' שם בתורה דכי על כל כבוד כו' רק ששורה בכבוד עילא' ע"ד הידוע שאור א"ס שלמעלה מעלה מהחכמ' שורה ומתיחד בהח"ע, אבל א"א לומר דבחי' מקום כבודו שנת' כאן הוא ממש ענין כבוד עילא' הנז' בתורה דפסוק כי על כל כבוד כו' הנז', שזה אינו מכמה מעמים חדא דלשם נת' דכבוד עילא' הוא בחי' ח"ע שהיא מקור כבוד תתאה בחי' דבר ה' כמו שהשכל מקור הדיבור, וא"כ א"א לומר שזהו ג"כ ענין מקום

ד.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שמואל - אדמו"ר מוהר"ש

~ תורת שמואל תרל"ג ~

ששה משמותם

אף שיש להם מוחין רחוב מ"מ הם נפרדים ממש לפי שאין להם מוח הדעת, והנה נודע כי דעת נחלק לחוג הוא בחי' אהוי"ר והיינו שהוא בחי' או"ר שבשכל, שאינו נמשך עדיין בחי' התפעלות המדות בבחי' גילוי ממש, רק שהוא בהעלם עדיין בשכל, וז"ע שתי כתפות האפור שהוא בחי' דעת שכן כתפין, וזהו שעל שתי כתפות האפור לא היו רק שתי אבנים כו', לפי שדעת אינו נחלק רק לחוג כו', ולזה היו האבנים שעל האפור מאבני השוהם, שהם הוא אותיות משה, כי משה הוא בחי' דעת.

אך אח"כ בחשן היו י"ב אבנים לפי שהחשן הוא על הלב, וכמ"ש וידעת היום והשבות אל לבבך, שמתחלה הוא רק בבחי' דעת ואח"כ מהדעת נמשך בבחי' לב, והנה בלב שם נמשכו המדות בהתגלות ממש, וגם שם נעשה בחי' התכללות המדות בחי' י"ב שהוא בחי' י"ב גבולי אלכסון, דהנה יש בחי' ששה מדות לך ה' הגדולה והגבורה כו' שהם ששה מדות, וששה מדות אלו נחלקי' לי"ב י"ב גבולי אלכסון מורחית רומית עם מערבית תחתית, וכן כולם כמ"ש בפרד"ס, והנה כדי שיהי' בחי' התכללות המדות נמשך מבחי' עליונה יותר גבוה מאד, דהיינו מבחי' דלאו מכל אינון מדות איהו כלל, וע"כ עי"ז נמשך שיהי' בחי' התכללות המדות כו', וכענין וכל הלכבות ייראוך וכל קרב וכליות יזמרו לשמך לפי שאהוי"ר כלולים יחד שהתכללות חו"ג נמשך מבחי' והגורא אל עליון כנודע, וזהו לפי שנמשך בלב ע"כ עי"ז נמשך מבחי' עליונה יותר שלמעלה מבחי' מדות, לפי שבלב עולה בחי' העלאת מעשה תחתונים בחי' שמחת לבו, שנעשה ע"י בחי' ביטול היש לאין ועי"ז נמשך המשכה שלמעלה מבחי' מדות כו' ונעשה עי"ז התכללות המדות י"ב גבולי אלכסון כו', וז"ע האבנים שעל החשן שהם ע"ג הלב כי אבן הוא בחי' א' ב"ן שהוא בחי' ביטול היש לאין שהוא בחי' אל"ף כו' שזהו מניע לבחי' לב כו' ועי"ז נעשים י"ב אבנים שהוא בחי' י"ב גבולי אלכסון, משא"כ האבנים שעל האפור שהוא רק בבחי' דעת ע"כ אינם רק שתי אבנים כו', ולזה הי' נק' חשן המשפט ע"ש חושה לעזרתי, לפי שכשנמשך המשכה מבחי' עליונה דהיינו מבחי' דלאו מכל אינון מדות איהו כלל, המשכה זו אינו נתעכב כלל ונמשכת תומ"י אפי' בנשמי' לפי שנשמי' ורוחני' שוין לפניו ממש כו'.

ה) ועתה י"ל מה שעל האפור לא היו רק ב' אבנים לבד, והענין הוא דהנה ארו"ל שאמרו השבטים כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו אלא אחד פתח יעקב ואמר בשכמל"ו, והנה כשם וכך היינו שהוא רק כ"ף הדמיון לבד אבל לא כמו שהוא ממש, וכמ"ש בזהר כגוונא דאינון מתייחדין לעילא אף הכי איהי אתייחדת לתתא ברזא דאחד, שאין היחוד למטה כמו למעלה ממש רק שהוא ע"ד דמיון לבד, וכך עי"ז ענין השבטים שאמרו ליעקב כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו הוא ע"ד הדמיון לבד. והענין הוא דהנה האבות הם ביטול דחוי"ע שהוא בחי' ביטול במציאות ממש, וכמ"ש במשה ונחנו מ"ה, והיינו לפי ששורש האבות הוא באצי' ששם איהו וחיוהי וגרמוהי חד כו', שהם הביטול איך שהוא קמו' ממש שכולא כלא חשיב, משא"כ השבטים הם בבריאה שהם בחי' י"ב בקר דבריאה שהם בחי' בהמה גימ' ב"ן שהוא בחי' מקור היש, ולכך הביטול שלהם הוא רק בחי' ביטול היש לבד, משא"כ האבות הם בחי' אדם שהוא בגימ' מ"ה בחי' ביטול במציאות ממש, וזהו שנקראו שבטים ע"ש ענף מן האילן שהאבות הם בחי' עיקר האילן, והשבטים הם רק בחי' ענפים (ואעפ"כ הפירות נגדלים דוקא על הענפים). והנה הביטול של השבטים נמשך ג"כ מבחי' הביטול של האבות, וזהו כשם שאין בלבך אלא אחד כך אין בלבינו, לפי שהביטול שלהם נמשך מבחי' ביטול של האבות שהם בבחי' ביטול במציאות ממש, וזהו שאין קורין אבות אלא לשלשה לפי שבחי' האבות ישנו בכאו"א שניתן לו כח להיות בבחי' ביטול לאלק' בבחי' ביטול היש לכה"פ. והנה בחי' ביטול זה נמשך מבחי' דעת, כי אם אין לו דעת אפי' אם יש לו חכ' והשגה בבחי' אלקות, מ"מ יכול להיות שלא יהי' בטל לאלקות כי עיקר הביטול נמשך מבחי' דעת, וזהו שאמרו דעת קנית מה חסרת אבל דעת חסרת מה קנית, שהעיקר תלוי בבחי' הדעת.

וזוהו מ"ש ששה משמותם על האבן האחת ואת שמות הששה הנותרים על האבן השנית, שקאי על ב' בחי' ביטול הנ"ל ביטול דחוי"ע שמע ישראל, וביטול דחוי"ת, וזהו שר"ת ששה משמותם על הוא ר"ת שמע, וששה משמותם על האבן השנית הוא בחי' ביטול דשבטים כו', והביטול זה נמשך מבחי' הדעת כו' ולכן הקליפות אין להם מוח הדעת

ה.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא שלום דובער - אדמו"ר מוהרש"ב

~ המושך תער"ב ~

כי תצא למלחמה, שבת פרשת תצא, תער"ג

לש' הוי' דעתיק כו', והוא בכדי להמשיך אור חדש מבחי' פנימי' הכתר כי כל העלאה גורמת המשכה כו', ועי' שמרומם בחי' ההשתל' בבחי' הרוממות דכתר שזוהו בד"כ עליית בחי' אדם בבחי' כי לא אדם הוא כו', ממשיכים עי"ז מבחי' רוממות הכתר גילוי אור חדש כו'. וכמ"ש במ"א בפ' ארוממך אלקי המלך שיש בוה ב' פי' (ועמשי"ל), א' מלמלמ"ע והב' מלמעלמ"ט, והוא עי' שמרוממים בחי' אלקי המלך מלמלמ"ע עי"ז ממשיכים בחי' הרוממות דא"ס מלמעלמ"ט כו'. וכן בענין תרומה יש ב' פי', הא' ל' רוממות והוא מלמעלמ"ע, והב' ל' הפרשה שזה בבחי' המשכה מלמע' למטה כו'. וז"ע ב' פרשיות דק"ש שמע והא"ש דפ"ר היא ש' מ"ב בבחי' העלאה מלמעלמ"ע כו', דש' מ"ב עולה ואינו יורד כו', והיינו העל' במדר' גבוה ונעלית ביותר ע"ד עד ולא עד בכלל כו', והוא בפ"ר דק"ש בה' אחר שהוא למסו"נ באחד דמס"נ הוא ביטול כל הרצונות והיינו גם הרצון בהגילויים כו', והיינו שאין הכוונה רק בביטול רצונות הגוף שהן הרצונות החומרי' בעניני העולם שזוהו חיצוני' העולם כו', אלא ביטול הרצונות גם בהגילויים שבעולמות (שזוהו בבחי' הרגש עצמו כו') שאין רצונו בהגילויים כ"א בבחי' עצמו' או"ס כו', וכמ"ש מי לי בשמים ועמך לא חפצתי כו', ועי"ז ההעלאה בכלל' ההשתל' דהיינו הגילויים כו', דעי' שפועל בעצמו הביטול שאינו רוצה בהגילויים כ"א בבחי' עצמות כו', נעשה עי"ז העלאת כל הגילויים בבחי' עצמו' או"ס כו', וכן באה' דבכל מארך שהיא בלתי מוגבלת והוא בחי' הרצוא בעצמו' או"ס כו'. וזהו ג"כ ענין יד רמה דכתי' ובג"י יוצאים ביד רמה, פי' יוצאים בבחי' יציאה מגדר כלים וכמ"ש אלך ה' נפשי אשא, אלך ה' בחי' הוי' שבעצמו' כו', וכמא' מי בה' אלקינו בכל קראינו אליו, אליו ולא למדותיו, היינו לבחי' עצמו' או"ס שלמע' מבחי' האור המתלבש בכלים שזוהו בחי' מדותיו כו', ועי"ז אח"כ ההמשכה בפ' שני' דק"ש שנא' בה והא"ש תשמעו אל מצותי דמצות הן בחי' המשכות והן גילוי הרצון כו', אך עי' הקדמת האה' דבכל מארך או המצות הן בבחי' ערש"מ שממשיכים בחי' הרצון היינו בחי' פנימי' הרצון כו'. וזהו ג"כ מש"א ה' אלקי אתה ארוממך לרומם בחי' ההשתל' עד גם בחי' המל', שזוהו מ"ש אתה דהיינו התגלות החסדים עד בחי' המל' כנ"ל, וגם ידוע דהמל' נק' אתה וכמ"ש כפי' כפי' ברוך שאמר דתי' אתה

קפד) ובי"אור הענין ילח"ק מ"ש (ישעני' כ"ה) הוי' אלקי אתה ארוממך אודה שמך כי עשית פלא עצות מרחוק אמונה אומן, ואי' בזהו בלק קצ"ג ע"ב הוי' הוא עילאה שירותא דנקודה עילאה כו'. ומבו' במ"א (ע"פ מאה"ז הנ"ל) רבנ' תיבות הוי' אלקי אתה, נכללים הנ' פרצופים דאו"א וז"א, וכנודע דהוי' הוא בחכ', וזהו הוי"ד דש' הוי' שמורה על בחי' החכ' בפרט והוא עיקר ש' הוי' כו', והקוצו ש"י רומז על הכתר מקור החכ' וכמ"ש והחכ' מאין דכתר כו', ואח"כ אלקי הוא בחי' הבינה שנק' אלקים חיים כו', ומ"ש אלקי משום דהכוונה כאן על בחי' התבונה מקור המדות כו', ואתה הוא בחי' חסד דז"א כו', והן בחי' החסדים שמתגלים למטה מהחזה בבחי' מל' וכמ"ש אתה כהן לעולם על דברתי מלכי צדק, אתה כהן לעולם היינו בחי' החסד דכהן איש החסד כו', ועל דברתי מלכי צדק הוא המשכת החסד בבחי' המל' כו' וכמ"ש במ"א. ונמצא דג' תי' הוי' אלקי אתה כולל כללות ההשתל' כו', ועי"ז ארוממך והיינו לרומם ג' מדר' בבחי' הכתר, וכדאיאת בזהו בשלה דנ"ה ע"ב ע"פ אלקי אבי וארוממנהו כמד"א אלקי אברהם היינו בחי' חכ' שנק' אלקי אברהם כו', אר"י אי הכי מאי וארוממנהו דהא אלקי אברהם לעילא הוא, והיינו דבחי' חכ' הוא מדר' גבוה כו' (וי"ל מפני שהיא למע' מהעולמות כו', דמקור העולמות הוא מבחי' המדות וכמ"ש זכור רחמך וחסדיך כי מעולם המה, אבל חכ' היא למע' ממקור לעולמות כו'), א"ל אפי' הכי אצטריך כו' דגם בחי' חכ' צריכה הרמה להעלותה בבחי' הכתר, דעיקר הרוממות הוא בחי' הכתר וכמ"ש המלך המרומם לבדו דקאי על בחי' פנימי' הכתר וכמשנת' ל' פ"ל, ובחי' חכ' הגם שהיא למע' מבחי' מקור לעולמות כו', מ"מ ה"ה ראשית ההשתל' ונק' חכ' ידיעא כו', וכמשנת' ל' (ד"ה נשא הב') דמש"א חכים ולא בחכ' ידיעא היינו בחי' החכ' שלמע' מאצי', אבל חכ' דאצי' הוא בחי' חכ' ידיעא כו', וכתר שנק' רם היינו שלמעלה מגדר השגה וידיעה כו', וז"ע יד רמה היינו מה שלמע' מהשגה כו', דיד הגדולה ויד החזקה נא' בה' הידיעה לפי שהן בבחי' השגה כו', ויד רמה נא' בלא ה' לפי שזוהו למע' מהשגה כו', וע"כ צריכים לרומם בחי' החכ' ברוממות הכתר כו'. דהנה כתי' ויקרא הוי' הוי' שיש ב' שמות הוי', הא' ש' הוי' דאצי' והוא בחי' החכ', והב' ש' הוי' דעתיק, וזהו הוי' אלקי אתה ארוממך לרומם ש' הוי' דאצי'

שנק' ג"כ אתה, ארוממך לרומם כללות ההשתל' בכתר בחי' יד רמה, שגם חכ' צריכים לרומם בכדי שיומשך גילוי אור חדש, וכמו תרומה הרמה והפרשה, והן ב"פ דק"ש שע"י מס"נ להכלל בעצמות למעלה מכל הגילויים נעשה עליית כל הגילויים, ונמשך או"ח ע"י המצות.

הוא כג' מדר' כו', וע"י הרצוא במס"נ מרוממים בחי' המל' וכללות ההשתל' בבחי' עצמו' או"מ כו', ועי"ז נמשך בחי' רוממות העצמות בחי' גילוי אור חדש כו'. קיצור. וקדים מ"ש ה' אלקי אתה ארוממך, ה' חכ', אלקי תבונה, אתה חסד למטה מהחזה שמאיר במל'

א.

הוד כ"ק אדמו"ר מרנא ורבנא יוסף יצחק - אדמו"ר מוהרי"צ

~ ספר המאמרים תרפ"ט ~

אר"א צדקת פזרונו - ש"פ משפטים תרפ"ט

התורה וקיום המצות, ואיש את רעהו יעזרו ללמוד תורה ולהתעסק בקיום המצות בתוקף גדול, כי הנה תוקף זה נתן הקב"ה בישראל שהם יכולים לעמוד במסירת נפש ממש נגד כל מונעם ומעכבם מלהתעסק בתורה ומצות וכדאיתא בזהר (בראשית דל"ב ע"א) מקול מחצצים דא קול יעקב דהנה כתיב הקול קול יעקב והידיים ידי עשו, ואיתא בילקוט במקומו בשעה שיעקב מצפצף בקולו אין ידי עשו שולטות, לא עמדו פלוסופים באומות העולם כבלעם בן בעור וכאבנימום הגרדי, אבנימום הגרדי נתכנסו כל אומות העולם אצלו, אמרו לו, תאמר שאנו יכולים להדווג באומה זו, כלומר האם אפשר להם לנצח את ישראל בנצחון רוחני, וכמו במלחמת יון דכל רצונם היה להשכיח ח"ו את ישראל אשר התורה היא תורת הוי', היינו דעל השכלים שבתורה הסכימו, רק רצו לעקור האלקות שבתורה די געמליכקייט ואם אין תורה, דזהו שרצו להשכיחם תורתך כלומר שהיא תורת הוי', (ועל דרך הנהגים בזמן הזה בהאותיות שבהם נתנה התורה ומדברים בה כל עניני חול, ובפרט דברים האסורים שהם אינם חפצים בקדושת האותיות), וכן הוא בענין התורה שהם רצו לעקור ח"ו האלקות שבתורה, דעל השכלי' שבתורה הסכימו, רק על האלקות שבתורה על זה לחמו עם ישראל, דזהו להשכיחם תורתך ולהעבירם מחוקי רצונך, דעל מצות שיש להם טעם בשכל אנושי הסכימו גם כן, רק על תורת הוי' ועל החוקים שבתורה על זה לא הסכימו.

קיצור. צדקה עשה הקב"ה שפזרן שאין יכולין לכלותן, דבכל דור ודור עומדים עלינו שונאינו מבפנים ומבחוץ לכלותנו שאין נותנים לנו ללמוד תורה ולקיים המצות, ועל ידי זה דישראל שנמצאים במדינת החופש לומדים תורה זה נותן כח גם בישראל היושבים בתוך הגזירה להתחזק ללמוד תורה ולקיים מצות ד' בתוקף של מס"נ דישינו בכל אחד ואחד מישראל, השובר את כל מונע ומעכב.

אר"א אושעיא מאי דכתיב (שופטים ה' י"א) צדקת פזרונו בישראל וגו', צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן לבין האומות, ופרש"י שאין יכולין לכלותם יחד (פסחים דפ"ו ע"ב), והיינו דכאשר ישראל מפוזרים בכמה מדינות ובקצות הארץ ואיים רחוקים הנה אז אם במדינה א' ח"ו דחוקים ולוחצים את בני ישראל היושבים במדינה ההיא שאינם נותנים להם ללמוד ולקיים את המצות הנה בני ישראל הנמצאים במדינה אחרת העוסקים בתורה ומצות, הנה מלבד זה שהם עוסקים בתורה ומקיימים את המצות הנה עוד זאת אשר בזה הם נותנים כח ועוז גם לאלו היושבים בגזירה ר"ל שיוכלו להתקיים, וזהו צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן שיהיו קיימין לעד, דהנה תורה היא נצחית בכל עת וזמן ובכל מקום והמצות הם נצחיים בכל עת ובכל מקום בכל ישראל בשוה (לכד מצות פרטים התלויים בארץ ובאנשים פרטים כמו כהן מלך וכו'), וישראל הם נצחים בכל עת וזמן ובכל מקום, וזהו צדקה עשה הקב"ה בישראל שפזרן שיהיו התורה המצות וישראל קיימין בנצחותם לעד, דהנה בכל דור ודור עומדים עלינו לכלותנו, והיינו שעומדים עלינו שונאים מבחוץ וגם שונאים מבפנים כמ"ש מהרס"ך ומחרכ"ך כו' להציר ולהעיק אותנו, מאכין אונו איינג און שלעכט למנוע אותנו מלהתעסק בתורה וקיום המצות, והקב"ה מצילנו מידם בכלל, כאשר אנו רואים כמחוש בכל דור ודור שהרבה שלוחים טובים למקום להציל את ישראל עמו משיני האריות, ובפרט ע"י חיזוק לימוד התורה וקיום המצות בשארי המקומות, והיינו דעל ידי זה דכללות ישראל שנמצאים בכל העולם כולו, עוסקים בלימוד התורה וקיום המצות בעבודה ובמסירת נפש, הנה זה נותן כח ועוז רוחני גם לאלו אשר נמצאים ר"ל בהמקום אשר שם מונעים אותם מלימוד התורה וקיום המצות ר"ל, כי יתעוררו בהתעוררות גדולה לעמוד על נפשם ועל נפש בניהם ובני בניהם במסירת נפש, שלא לשמוע בקול המנגד על לימוד

~ לקוטי דיבורים – בלה"ק ~

חג השבועות, תרצ"ד

דובר פעם אודות זה שמדת בני אדם היתה אז אחרת לגמרי, האדם נמדד לפי מהותו הפנימית. כיום הדבר שונה לגמרי, בני אדם נמדדים לפי חיצוניותם ולבושיהם, לפי הונם הגשמי והנהגת ביתם.

ההשגחה העליונה יוצרת לפעמים דברים באמצעות זרם החיים, דברים קטני ערך, אך הם מהווים אות מבחן שלפעמים יכולים להשתקף בהם דברים גדולים וחשובים ביותר.

כבר יצא לי לספר בהתוועדויות שונות, ובחלקם במכתבים פרטיים, על הרשמים השונים שעשו עלי נסיעותיי לארץ ישראל ולאמריקה ממה שראיתי ושמעתי. ידוע מאמר מורנו הבעש"ט נ"ע: כל אשר יהודי שומע או רואה, עליו לנצל לעבודת הבורא, שכן כל מלה וכל פועל יש בהם משום הוראה בדרכי עבודת הבורא באחד משני האופנים, בשב ואל תעשה או בקום ועשה. פיזורם של אחינו בני ישראל שיחיו בכל מרחבי תבל, הוא על פי השגחה פרטית לשם כוונה אלקית, שסוף כל סוף, על ידי עבודת הביורורים שאחינו בני ישראל שיחיו מבצעים על ידי ענין התורה והמצוות בכל חלקי תבל, יביאו להכשרת העולם לקראת גילוי מלכות שמים, כמו שכתוב³ "כי אז אהפוך אל עמים שפה ברורה לקרוא כולם בשם ה'".

כל חלק מבני ישראל יחיו שבכל מדינה, מכניסים אור תורה ומצוות מסויים באותה מדינה. אך, במובן מסויים, משפיע זרם החיים של המדינה על טבעי בני האדם שבאותה מדינה.

מובא בחסידות שעל ידי הביטויים בשפות השונות, במדינות השונות שבני ישראל יחיו נמצאים שם, שמערבבים אותם בשפה היהודית – מתבררת אותה שפה. חנוכה תרנ"א באו לליובאוויטש החסידים ר' אבא פרסון, ר' זלמן מיאנוביץ', ר' יוסף יוזיק הורוביץ, ר' יצחק רובינשטיין ממוסקבה, ר' יעקב רש"ל, ר' אברהם צבי אורבוכן מריגא, ר' ישראל דוד קדינסקי, ר' שמואל מיכל טריינין מפרטסבורג, ר' חיים ליב טריינין מהומיל. באחת ההתוועדויות שהם התוועדו ביניהם, וקהל הנוכחים היה במצב רוח מרומם, השתמשו החסידים ר' יוסף יוזיק הורוביץ ור' אברהם צבי אורבוכן בשיחתם, בביטויים מהשפה הרוסית והגרמנית.

יט. רבנו האמצעי רצה להיכנס אל אביו רבנו הזקן, אך בראותו את החסידים הנזכרים וביחוד את ר' שמואל מונקס, שאהב להשתובב, ורבנו האמצעי היה ילד "חי" ושמח – היתה לו משיכה מיוחדת אל ר' שמואל מונקס, וניגש אליהם.

כשניגש רבנו האמצעי אל ר' שמואל מונקס, שמע אותו שואל את ר' יוסף משקלוב:

מדוע הנך עצוב כל כך?

המצב קשה והפרנסה לקויה – ענו לו ר' יוסף משקלוב ור' שלמה רפאליס הגביר מוילנה.

מששמע הילד תשובה זו, פנה אל ר' שמואל מונקס בתמיהה, ואמר: מדוע הוא מציג להם שאלה כזו, הרי פסוק מפורש הוא – "עצביהם כסף וזהב מעשה ידי אדם". הסיבה לעצבותם היא: "כסף וזהב – מעשה ידי אדם", מפני שעוורים וטפשים הם וסוברים שכסף וזהב רוכש לו האדם על ידי מעשיו וכוחותיו.

סכלותם מעבירה אותם על דעתם ומשטים הם את עצמם לחשוב שככל שהאדם יתאמץ יותר להרבות בעסק של מסחר, לרוץ ללייפציג – ר' יאסעלע היה סוחר עם לייפציג, היה נוסע לירידים בלייפציג ומביא משם סחורה – ולקניגסברג – ר' שלמה רפאליס היה קונה את הסחורה שלו, משקאות טובים, בקניגסברג – להביא סחורה משם – יתרבה כספם וזהבם.

הם מרמים את עצמם ובאים לידי כך ש"פה להם ולא ידברו", יש להם פה, מדברים הם וחוזרים על דברי חסידות, אבל "ולא ידברו", אין הם מביאים את הדברים שבפיהם לשליטה בקרבם, בתוך כוחותיהם – ידבר מלשון "ידבר עמים"² – ולכן אין לכל דיבוריהם טעם. "עינים להם ולא יראו" – את ההשגחה הפרטית, יש להם אזנים אך הם מרגישים רק את החיצוניות בלבד וממילא "ולא יריחו", אין להם חוש הריח, ועל ידי כך – אומר הרבי האמצעי – מתהווה עבודה זרה.

כ. מאז ועד עתה עברו כמאה וחמשים שנה בערך, וכל דור יש לו "בני נשא" (בני אדם) אופייניים משלו, של "סתמין עינין ואטימין אודנין, סתימא מוחא ואטומא לבא".

הן, אמת הדבר, לפני מאה וחמשים שנה היו בעלי מעלה אחרים לגמרי, בעלי מדריגה אחרים לגמרי. כבר

(3) צפניה ג, ט.

(2) תהלים מז, ד.

החסידים ר' אבא פרסון ור' יעקב רש"ל סיפרו שניהם בשפה היהודית כשמדברים דברי תורה או מקיימים מצוה סיפורים ששמעו מהוד כ"ק אאזמו"ר אדמו"ר מוהר"ש, – מתבררות אותן מלים. בענין האמור, שעל ידי ההשתמשות בביטויים לועזיים



~ רשימת המאסר ~

הרבי הריי"צ

בימי הוד כ"ק אאזמו"ר מורנו ורפנו הרב צמח צדק, לבשה תורת החסידות צורה קבועה ומסודרת, פי כל עניני התיקונים והסדרים בנוסח התפלה, בלטישת הסכין ועוד, כבר נתקבלו בתוככי ישראל ונקבעה ההלכה כשולחן-ערוך הרב.

התיסדות הישיבה הגדולה בשנת תקצ"א¹²⁹, והתפשטות התיקנים אשר התאחזו במקומות שונים בתור רבנים, דיינים, מלמדים, ומשמשי בתי כנסיות ובתי מדרש, הפיחו רוח חיים בקרב עדת החסידים.

אגרות השאלות אשר התקבלו להוד כ"ק רבנו מאת גדולי התורה בכל המדינות, ומכתבי המענה הביאו את תלמידי הישיבה וביותר את היושבים – די זיצער – לידי חיבוב ביותר של שקידה בלימוד תורת הנגלה.

מאות רבות לומדים היו באים ויוצאים מדי שנה בשנה מבירת ליובאוויטש, עד פי התפשטה השמועה גם בין המתנגדים, פי החסידים הם גדולים בתורת הנגלית, ובהיות הוד כ"ק מורנו בפטרסבורג על אספת הרבנים בשנת תר"ג¹³⁰ והזדמן עם גדולי התורה של פת המנגדים, הפליאו לספור בשבחן של הרבה חסידים בעלי ידיעה גדולה בתורה.

העסקנות הכללית וחזק רוחו של הוד כ"ק מורנו, להגן בעד כל דבר הנוגע לחיי ישראל הרוחניים, פן התענינותו לטובת ישראל הכלכלית, הרבו לעשות התיחסות טובה בין המתנגדים והחסידים, ודבר זה השפיע השפעה מרובה על כל ענייני החסידים למקומותיהם, ומספר החסידים הולך וגדל, הלוך ומתרחב בכל מרחבי המדינה.

תורת החסידות היא כבר שיטה קבועה ומסודרת, והחסידים המה בעלי מפלגה מפורסמת נוטלת חלק גדול בראש בהרבה עשירות ומאות עזירות במרחבי המדינה.

דור השלישי בדברי ימי החסידות וחסיד חב"ד עשיר הוא במאד מאד בגשם וברוח, פי מלבד זה אשר כל הזריעות והנטיעות אשר זרעו ונטעו אבות העולם הוד כ"ק רבנו הגדול, והוד כ"ק בנו רבנו האמצעי, צמחו ועשו פרי טוב בימי הוד כ"ק רבנו, הנה הנוספות אשר עשו נתנו את כולם.

מענין הוא מאד גם זה, אשר המושבות אשר יסד הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו האמצעי¹³¹ בתחלת

[130] נראה הצמח-צדק ותנועת ה"השכלה" ע' 22 ואילך].
[131] ראה גם רשימות כ"ק אדמו"ר מהורוי"צ (סעיף מא) - בטאון חב"ד גליון 2019 (3938) ע' 41.

[129] האחרונה - אין ברורה בגוף כתב יד קודש כ"ק מורי וחמי אדמו"ר נראה אגרות-קודש חלק ב ע' תכ"ז: הישיבה הגדולה שיסד הוד כ"ק אאזמו"ר הרב הקדוש צמח צדק וצוקללה"ה נבג"מ ז"ע בשנת ה'תקצ"ד].

ימי נשיאותו בשנות תקע"ג-ע"ד ואחרי כן בעת נסיעתו ביחוד אל הסטעפעס¹³² בפלכי חערסון ונקטרינוסלאב הנה התפתחות מושבות הללו היתה בימי הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו הרב צמח צדק.

בשנת ת"ר-א גילה הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו דעתו בפרטים על אודות עבודת האדמה, ועשיית מלאכת יד, ובעת ההיא¹³³ קנה שטח אדמה בפלך מינסק, ויבנה בה מושב שצעדריין, מושב של עובדי אדמה, ויתמוך בידי אנשים החפצים להתעסק במלאכת יד.

בימים ההם היו הטליתות באות ממקומות רחוקים במדינת וואהלין או גאליציא, ולהיות פי בהמושבנות דחערסון כבר התפשט מסחר הצמר רחלים, השפיע על הסוחרים ההם אשר יביאום גם למדינה זו ויבחר בעיר דובראוונע, מקום מושב שאר בשרו, ונחירו בלימוד, הגאון ר' נחמיה הלוי זצ"ל¹³⁴, למקום התיסדות מלאכת יד באריגת טליתות.

רעיון המוסדות הללו, השפיע הרבה על כל עדת החסידים לשום לב לעבודות כאלו, ומזה הוא אשר התפשטה ההתיישבות בכפרים ובכתי פרשת דרכים – קרעטשמעס – וכמה מאחינו בעלי היכולת התחילו לקנות אחוזות וישבו שם לרוחה עם פתי כגיסיות ולהבדיל פתי טבילה, ומלמדים ומורים לבניהם.

דברי ימי הוד כ"ק אאזמו"ר רבנו הרב צמח צדק, העשירה את דברי ימי החסידות והחסידים, ברכוש גדול רוחני וגם בהוראת אורח חיים בתי הפלפלים.

עזר וסעד גדול היה לו להוד כ"ק אאזמו"ר מורנו, מאת זקני החסידים, תלמידי רבנו הגדול, ותלמידי רבנו האמצעי אשר מסרו ונתנו עצמם אליו במסירה ונתינה אמיתית, וכל הגה היוצא מפיו הקדוש בהנהגה או הדרכה, היה מתמלא בדיוק.

* * *

בן¹³⁵ עשרים ושלש שנה היה כ"ק אאזמו"ר מורנו [=הצמח צדק] בעת הסתלקותו של הוד כ"ק רבנו הגדול, ובהיותו בן שלש שנים לוקח לבית זקינו להתחנך, פי נשאר תום מאמו¹³⁶, והוד כ"ק רבנו הגדול הבטיח לבתו קודם הסתלקותה אשר הוא יחנך את בנה, ואמר לה: בנה מנחם, נוחם הוא לי, ונוחם יהיה לך, ונוחם יהיה לישראל¹³⁷.

וכה סיפר¹³⁸ החסיד ר' אייזיק זצ"ל¹³⁹: בהיותי אברך הייתי בין הצעירים אצל רבנו הגדול, ופעם אחת שמענו מאמר "על שלשה דברים העולם עומד", והדרוש היה עמוק מאד ולא ידענו אותו.

[132] {6} מושבות.

[133] ראה בכל זה הצמח-צדק ותנועת ה"השכלה" [ע' 4. ראה גם ספר השיחות תש"ב ע' 53 ואילך. וב"היום יום" בתחילתו, שקנה את האחוזה שצעדריין בשנת תקצ"ט].
[134] [תלמיד מובהק לרבנו הזקן. בזיווג שני חתנו של הרה"ק ר' חיים אברהם בנו של רבנו הזקן. נולד ט"ו שבט תקמ"ח - נפטר ט"ו שבט תרי"ב. בעל המחבר ספר דברי נחמי". - ראה אודותיו בית רבי חלק א פרק כ"ו (ס"ט, א"ב). וראה גם שיחת ט"ו שבט, שבת פרשת ויקהל-פקודי ושבת פרשת ויקרא - תשמ"ב].

[135] ראה ר' יצחק אייזיק בר' מרדכי הלוי עפשטיין מהאמיל. - ראה אודותיו ספר השיחות תרפ"ז ע' 52 הערה 11. וש"נ.
[136] ראה גם רשימת רבינו, פרשת בהעלותך תרצ"א (ספר השיחות תרצ"א ע' 234), שמביא מאמר אדמו"ר הזקן לר' נחמי מדובראוונע אודות כ"ק אדמו"ר הצמח צדק: . . . נח ה' צדיק, אך הוא מדרגה שלפני התיקון, ונקרא נח על שם ינחמנו, ובתיקון מנח"ם נח עם מ' לפניו שהוא התחלת המשנה, ומ"ם לאחריו שהוא סיום המשנה, ינחמנו בעתיד, מנח"ם בהווה.
[137] בהבא לקמן - ראה נוסף ל"התמים" שם - אגרות-קודש חלק ד ע' תק"ז ואילך. ספר השיחות תרצ"ו - חורף ה'ש"ת סוף עמוד 3 ואילך. וש"נ.

[138] בהבא לקמן - ראה ספר השיחות קייץ ה'ש"ת ע' ל"ט, סד ואילך. "התמים" חלק ג ע' כ"ב [קכ"ז, ב] ואילך - נוסחא אחרת.

על ידי השתדלות זקני החסידים, זכינו להבטחה אשר אחר התפלה ביום א' יכנסו כעשרה אנשים לחזור המאמר לפני רבנו הגדול, ונאחזנו האברכים הצעירים גם לא קוינו להיות בין הזוכים לכנוס פנימה בגן עדן העליון.

— פן היה סגנון הלשון בשנות קדם, בין התלמידים אשר ישבו בליאזני בשנות תקל"ח-תקנ"ט, היו קוראים את מקום בית מדרשם בשם היכל, החדר הראשון אשר בו היו מחכים לכנוס על יחידות בשם גן עדן התחתון, והחדר אשר בו ישב כ"ק רבנו הגדול, גן עדן העליון. —

בעת ההיא היה כ"ק רבנו זה [=הצמח צדק] ילד קטן — מספר החסיד ר' אייזיק — וכל היום היה בחדרו של רבנו הגדול, כי רבנו למד אתו אמירת הברכות, והיה מדבר בשפה ברוחה, והיה בקי בברכות השחר, קריאת שמע, ברכות הנהנין בעל פה, וקורא אותיות שפכתב ועברי במהירות פנער בן שש שנים, וכבר ידע כמה מעשיות מתורה שפכתב ונביאים ראשונים ואחרונים.

* * *

יודעים היינו כולנו, כי רבנו הגדול מחבב הוא את נכדו זה, כי כולנו ידענו אשר אמו הרבנית היתה אשה גדולה בדעת ויראת אלקים, ומסורה לרבנו הגדול כאחד החסידים הגדולים.

ויתרון חשיבות היה לה בקרב החסידים, כי כולנו ידענו אשר חיי רבנו משנת תקנ"ג והלאה הוא תודת מסירת נפשה בפועל עבור רבנו הגדול, וכולנו החסידים החדשים בנינו ובני בנינו נהנים לאור רבנו הגדול בגללה.



~ אגרות קודש - אדמו"ר הרי"צ ~

ומצוה שיהי זהיר בה טפי, משא"כ בכח השפעתו על הזולת ובמרץ המתאים - יש לו כשרון בגלוי ובהווה. לכן פלא שמתקבל פתקא ממנו בהנוגע לענין צדקה, ואין מזכיר דבר ע"ד השפעתו על הזולת, על הסביבה, ועל ב"ב בהני"ל, וגם אינו מזכיר מאומה בהנוגע לשיעוריו בתורת הנגלה ובתורת החסידות, ובודאי ימלא עדכ"ז בהזדמנות הכי קרובה.

כיון שכמה מאני"ש הנהגתם הוא ע"ד הני"ל, הרי ברשותו לפרסם תוכן הענין שבמכתבי זה, כי קשה הכתיבה לכאו"א בפרט, ומכמה טעמים. ויה"ר שיעשה זה במרץ המתאים, ויהי ג"כ תחלת ההזזה בענין השפעתו על הזולת באופן כזה. וחזקה לתעמולה שאינה חוזרת ריקם. בברכה לפרנסה בהרחבה ומתוך הרחבת הדעת, המחכה לבשו"ט.

בי"ה, י"ג טבת, תשט"ו
ברוקלין.

שלום וברכה!

מאשר הנני קבלת הפתקא שלו עם המחאה המצורפת, שנמסרה לקופת חשאיין, אחת המעלות הכי נעלות בענין הצדקה, ובמילא ימשיך לו ולב"ב שיחיו תוספת ברכה והצלחה, מרום המעלות עד למטה מעשרה טפחים בגשמיות, וכמבואר באגה"ק.

ועלי להוסיף עפ"י המבואר בהני"ל, שאף שכל אחד מחייבי בכל המצות - הנה יש לו מצוה אחת שצריך להיות זהיר בה טפי, ועי"פ רוב הנה רואים בהנהגת ההשגחה פרטית באיזה מקצוע הוא, וכיון אשר, לעי"ע, איננו עשיר ברכוש גשמי, הרי, אע"פ שעי"פ המבואר באגה"ק, בדורנו מצוה להרבות בצדקה, אבל נראה שלא זהו השער שלו



להיות נחשונים

כשבני ישראל עמדו על שפת ים סוף, הם היו נבוכים ולא ידעו מה לעשות. היו שהתפללו, היו שרצו להלחם והיו שרצו לחזור למצרים או לקפץ לים מתוך יאוש.

מספרת הגמרא: "קפץ נחשון בן עמינדב וירד לים תחלה... באותה שעה היה משה מאריך בתפלה. אמר לו הקדוש ברוך הוא: ידידי טובעים ביים ואתה מאריך בתפלה לפניי?! אמר לפניו: רבוננו של עולם, ומה בידי לעשות? אמר לו: דבר אל בני ישראל ויסעו ואתה הרים את מטף ונטה את ידך וגו'". בזכות המסירות נפש של נחשון, הורה השם למשה להפנות במטהו והים נבקע.

נחשון בן עמינדב קפץ לים, לא מתוך יאוש אלא מתוך ידיעה שזה רצון השם, להתקדם לעבר הר סיני. מעשה זה מגדר כ'מסירות נפש', אך השאלה האם היה מתר לו בכלל למסר את הנפש?

הרי לפי דעות מסוימות, לפני מתן תורה בני ישראל היו בגדר של 'בני נח' שמיצד אחד אסור להם לגרם לעצמם או לאחרים לשפיכת דם, ומצד שני אין להם כל צווי למסר את הנפש עבור מצוות מסוימות. אם כן, גם לנחשון היה אסור להביא את עצמו לידי מצב של סכנת חיים, למרות שזה מגיע מתוך רצון טוב של 'מסירות נפש'.

שאלה דומה שואל הרבי לגבי הנהגתו של הרבי הרי"צ ברוסיה. לא רק שהוא מסר את נפשו עבור הפצת היהדות, אלא הוא דרש גם מהחסידים להפיץ יהדות במסירת נפש, וכך רבים מהם אכן עשו והיו שנתפסו בידי הקומוניסטים ומסרו את נפשם בפעל.

מילא, עבור עצמו הוא יכול היה להחליט שהוא מוסר את נפשו על קדוש השם עבור הפצת היהדות, אבל אין צווי לתבע מאחרים שימסרו את הנפש על דבר כזה. אז מדוע הוא עשה זאת?

נבין זאת על פי באור הרבי הרי"צ, בהבדל בין עבודתו של רבי עקיבא לעבודת אברהם אבינו: "רבי עקיבא שאף וחפש את הענין של מסירת נפש, כאמרו "מתי יבוא לידי ואקימנה". מה שאין פן אצל אברהם אבינו לא היה ענין המסירת נפש עבודה בפני עצמה... הוא לא חפש מסירת נפש, אלא, אם היתה נדרשת מסירת נפש בשביל עבודתו, היה מוכן גם לכך".

כך גם לגבי נחשון בן עמינדב. הוא לא נכנס לשאלה האם מתר לו למסר את הנפש או לא, כי מסירות הנפש לא היתה עבורו מטרה. המטרה שלו היתה להגיע למתן תורה בהר סיני, על פי צווי השם. אם 'על הדרך' נדרש למסר את הנפש ולקפץ לים, הוא היה מוכן לעשות זאת.

וכך גם היתה עבודתו של הרבי הרי"צ, אותה בצע בעצמו וגם דרש מהחסידים. הוא לא חפש מסירות נפש. אך כל ענינו היה להפיץ תורה ומצוות ואת תורת החסידות, גם אם כדי להגיע לכך דרושה מסירות נפש.

(מעובד ע"פ שיחת יו"ד שבט תשט"ו. מתוך 'שמעתא דאורייתא')

חומש לקריאה בציבור

פרשת בשלח

~ נקודות משיחות קודש ~

פי החירות (יד, ב)

חירות הללו . . . מרבעות . . . מעשה שמים, ועינים להם פתוחות (מכילתא)

יש לשאל, איך יתכן שהחירות נכראו מרבעות, ונתרי "אין מרבע ממעשה בראשית" (ירושלמי סוף מעשרות). ויש לומר, שלכן מסים "ועינים להם פתוחות", כלומר: שטח הסלע לא היה חלק, אלא היו בו חורים בדמות עינים, כך שרבעו לא היה משלם.

(לקוטי שיחות טו עמ' 513)

שני ^ט וירדפו מצרים אחריהם וישינו אותם הנים על-הים פל-סוס רכב פרעה ופרשיו וחילו על-פי החירות לפני בעל צפן: ופרעה הקריב וישאו בני-ישראל את-עיניהם והנה מצרים | נסע אחריהם ויראו מאד ויצעקו בני-ישראל אל-יהוה: ^י ויאמרו אל-משה המבלי איך קברים במצרים לקחתנו למות במדבר מה זאת עשית לנו להוציאנו ממצרים: ^{יא} הלא-יה הדבר אשר דברנו אליך במצרים לאמר חדל ממנו ונעבדה את-מצרים כי טוב לנו עבד את-מצרים ממתנו במדבר: ^{יב} ויאמר משה אל-העם אל-תיראו התיצבו וראו את-ישועת יהוה אשר-יעשה לכם היום כי אשר ראיתם את-מצרים היום לא תספו לראתם עוד עד-עולם: ^{יג} יהוה ילחם לכם ואתם

תחרשון: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ביד רמה (יד, ח)

בריש גלי (אונקלוס)

איתא ב'דגל מ'מנה אפרים, ש'בריש" היא ראשי-טבות רבי ישראל בעל שם, רבי שמעון בן יוחאי, ורבי יצחק בן

יג ^{יד} ויהי בשלח פרעה את-העם ולא-נחם אלהים דרך ארץ פלשתים כי קרוב הוא כי | אמר אלהים פן-ינחם העם בראתם מלחמה ושבנו מצרימה: ^{יז} ויפב אלהים | את-העם דרך המדבר ים-סוף וחמשים עלו בני-ישראל מארץ מצרים: ^{יח} ויקח משה את-עצמות יוסף עמו כי השבע השפיע את-בני ישראל לאמר פקד ופקד אלהים אתכם והעליתם את-עצמתי מזה אתכם: ^{יט} ויסעו מספת ויחנו באתם בקצה המדבר: ^כ ויהוה הלך לפניהם יומם בעמוד ענן לנחתם הדרך ולילה בעמוד אש להאיר להם ללכת יומם ולילה: ^{כא} לא ימיש עמוד הענן יומם ועמוד האש לילה לפני העם: פ ^{כב} יד ^{כג} וידבר יהוה אל-משה לאמר: ^{כד} דבר אל-בני ישראל וישבו ויחנו לפני פי החירות בין מגדל ובין הים לפני בעל צפן נכחו תחנו על-הים: ^{כה} ואמר פרעה לבני ישראל נבכים הם בארץ סגר עליהם המדבר: ^{כו} וחזקתי את-לב-פרעה ודרך אחריהם ואפבדה בפרעה ובכל-חילו וידעו מצרים כי-אני יהוה ויעשו-כן: ^{כז} ויגד למלך מצרים כי ברח העם ויהפך ללב פרעה ועבדיו אל-העם ויאמרו מה-זאת עשינו פישלחנו את-ישראל מעבדנו: ^{כח} ויאמר את-רכבו ואת-עמו לקח עמו: ^{כט} ויקח שש-מאות רכב בחור וכל רכב מצרים ושלשם על-פלז: ^ל ויחזק יהוה את-לב פרעה מלך מצרים וירדף אחרי בני ישראל ובני ישראל יצאים ביד רמה:

בטבעה לסוג עבודה כזה). מתי באה לידי בטיי התבטלות והתמסרות אמיתית להקב"ה, באפן שמתעלה מן ה'אני' - באשר העבודה היא בשני קוים הפכיים.

(לקוטי שיחות ג עמ' 969)

רביעי ^{טו} ויאמר יהוה אל-משה נטה את-ידך על-הים וישבו המים על-מצרים על-רכבו ועל-פרשיו: ^{טז} ויט משה את-ידו על-הים וישב הים לפנות בקר לאיתנו ומצרים נסים לקראתו וינער יהוה את-מצרים בתוך הים: ^{טז} וישבו המים ויכסו את-הרכב ואת-הפרשים לכל חיל פרעה הפאים אחריהם בים לא-נשאר בהם עד-אחד: ^{טז} ובני ישראל הלכו ביבשה בתוך הים והמים להם חמה מימינם ומשמאלם: ^{טז} וישע יהוה ביום ההוא את-ישראל מיד מצרים וירא ישראל את-מצרים מת על-שפת הים: ^{טז} וירא ישראל את-היך הגדלה אשר עשה יהוה במצרים וייראו העם את-יהוה ויאמינו ביהוה ובמשה עבדו: **כו** אז ישיר-משה ובני ישראל את-השירה הזאת ליהוה ויאמרו לאמור אשירה ליהוה כייגאה גאה סוס ורכבו רמה בים: ^{כז} עזי וזמרת יה ויהי לי לישועה זה אלי ואנוהו אלהי אבי וארמננהו: ^{כז} יהוה איש מלחמה יהוה שמו: ^{כז} מרפבת פרעה וחילו ירה בים ומבחר שלשיו טבעו בים-סוף: ^{כז} תהמת יכסימו ירדו במצולת פמו-אבן: ^{כז} ומינד יהוה נאדרי בפח ומינד יהוה תרעץ אויב: ^{כז} וברכ גאונד תהרם קמיו תשלח חרנד יאכלמו פקש: ^{כז} וברוח אפיד גערמו מים נצכו כמונד גזלים קפאו תהמת בלב-ים: ^{כז} אמר אויב ארדף אשיג אחלק שלל תמלאמו נפשי אריק חרבי תורישמו ידי: ^{כז} נשפת ברוחך בפסמו ים צללו בעופרת במים אדירים: ^{כז} מי-כמכה

שלמה (האריז"ל); רמז לכך שהציצה מן הגלות תהיה בזכות תורתם של הצדיקים הללו. ורמז זה מופיע בפרגום דוקא: הפרגום מביא את קדשת התורה אל לשונות החלין של אמות העולם, ואף הגאלה מביא את הקדשה אל העולם ותקדש גם את עניני החלין שבו.

(לקוטי שיחות ג עמ' 872)

שלישי ^{טו} ויאמר יהוה אל-משה מה-תצעק אלי דבר אל-בני ישראל וסעו: ^{טז} ואתה הרם את-מטף ונטה את-ידך על-הים ובקעהו ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה: ^{טז} ואני הנני מחזק את-לב מצרים ויבאו אחריהם ואפכה בפרעה ובכל-חילו ברכבו ובפרשיו: ^{טז} וידעו מצרים כיראני יהוה בהפכדי בפרעה ברכבו ובפרשיו: ^{טז} ויסע מלאך האלהים ההלך לפני מחנה ישראל וילך מאחריהם ויסע עמוד הענן מפניהם ויעמוד מאחריהם: ^{טז} ויבא בין מחנה מצרים ובין מחנה ישראל והי הענן והחשך ויאר את-הלילה ולא-קרב זה אל-זה כל-הלילה: ^{טז} ויט משה את-ידו על-הים וילך יהוה את-הים ברוח קדים עזה כל-הלילה וישם את-הים לחרבה ויפקעו המים: ^{טז} ויבאו בני-ישראל בתוך הים ביבשה והמים להם חמה מימינם ומשמאלם: ^{טז} וירדפו מצרים ויבאו אחריהם כל סוס פרעה רכבו ופרשיו אל-תוך הים: ^{טז} והי באשמרת הפקר וישקף יהוה אל-מחנה מצרים בעמוד אש וענן ויהם את מחנה מצרים: ^{טז} ויסר את אפן מרכבתיו וינהגהו בכבדת ויאמר מצרים אנוסה מפני ישראל כי יהוה נלחם להם במצרים: **פ**

~ נקודות משיחות קודש ~

מימינם ומשמאלם (יד, כב)

באשר אדם עובד את עבודתו בקו אחד בלבד, בקו הימין או בקו השמאל - אפלו עושה את העבודה בקו זה בכל כחותיו, עד למסירות נפש, יתכן שעושה זאת מצד השבע (טבע נפש הבהמית או אפלו טבע נפש האלקית, שנמשכת

צדיקים הוא". ומה שכתוב "כוננו ידך" - מתרץ ה'שיטה מקבצת: "מעשה צדיקים, קרי מעשיו של הקב"ה". ויש לבאר: צדיק אינו מחשיב את עצמו למציאות, ולכן מעשה ידיו הם מעשה ידיו של הקב"ה.

(לקוטי שחות ל עמ' 123)

חמישי כו ויבאו אילמה ושם שתים עשרה עינת מים ושבעים תמרים ויחנו שם עלהמים: מז א ויסעו מאילם ויבאו כלעדת בני ישראל אלמדברסין אשר בין אילם ובין סיני בחמשה עשר יום לחדש השני לצאתם מארץ מצרים: ב כתיב ולינו קרי וילונו כלעדת בני ישראל עלמשה ועלאהרן במדבר: ג ויאמרו אלהם בני ישראל מייתן מותנו בידיהוה בארץ מצרים בשבתנו עלסיר הבשר באכלנו לחם לשבע ביהוצאתם אתנו אלמדבר הזה להמית אתכלהקהל הזה ברעב: ד ויאמר יהוה אלמשה הנני ממטיר לכם לחם מן השמים ויצא העם ולקטו דבריום ביומו למען אנפנו הילך בתורתי אםלא: ה והיה ביום הששי והכינו את אשריבאו והיה משנה על אשרילקטו יום ו יום: ו ויאמר משה ואהרן אלכלבני ישראל ערב וידעתם פי יהוה הוציא אתכם מארץ מצרים: ז וכקר וראיתם אתכבוד יהוה בשמעו אתתלנתיכם עליהוה ונחנו מה פי כתיב תלנו קרי תלינו עלינו: ח ויאמר משה בתת יהוה לכם בערב בשר לאכל ולחם בבקר לשבע בשמע יהוה אתתלנתיכם אשראתם מלינם עליו ונחנו מה לאעלינו תלנתיכם פי עליהוה: ט ויאמר משה אלאהרן אמר אלכלעדת בני ישראל קרבו לפני יהוה פי שמע את תלנתיכם: י והי בדבר אהרן אלכלעדת בני ישראל ויפנו אלמדבר והנה כבוד יהוה נראה בעיני: פ

באלם יהוה מי כמכה נאדר בקדש נורא תהלת עשה פלא: ב נטית ימין תבלעמו ארץ: ג נחית בחסדך עמו גאלת נהלת בעוד אלגוה קדשך: ד שמעו עמים ורגזון חיל אחו ושבי פלשת: ט אז נבהלו אלופי אדום אילי מואב יאחזמו רעד נמונו כל ישבי כנען: ט תפל עליהם אומתה ופחד בגדל ורועך ידמו פאבן עדיעבר עמד יהוה עדיעבר עמו קנית: י תבאמו ותפעמו בהר נהלתך מכון לשבתך פעלת יהוה מקדש אדני כוננו ידך: יי יהוה ימלך לעלם ועד: יי פי בא סוס פרעה ברכבו ובפרשיו בים וישב יהוה עליהם אתמי הים ובני ישראל הלכו בנישה בתוך הים: פ ותקח מרים הנביאה אחות אהרן אתהתף בידה ותצאן כלהנשים אחריה בתפים ובמחלת: טא ותען להם מרים שירו ליהוה פירגאה גאה סוס ורכבו רמה בים: טב ויסע משה את ישראל מיםסוף ויצאו אלמדבר שור וילכו שלשת ימים במדבר ולאמצאו מים: טג ויבאו מרתה ולא יכלו לשתת מים ממרה פי מרים הם עלכן קראשמה מרה: טד וילנו העם עלמשה לאמר מהנשתה: טה ויצעק אליהוה ויורהו יהוה לען וישלף אליהמים וימתקו המים שם שם לו חק ומשפט ושם נפשו: כ ויאמר אםשמוע תשמע לקול ו יהוה אלהיך ותישר בעיניו תעשה והאונת למצותיו ושמרת כלחקיו כלחמחלה אשרשמתי במצרים לאאשים עליך פי אני יהוה רפאך: ס

~ נקודות משיחות קודש ~

כוננו ידך (טז, יז)

אמר רבי (כתובות ה, א) "גדולים מעשה צדיקים", פי במעשה ידיו פתיב "מכון לשבתך פעלת ה', מקדש אד' כוננו ידך" (שתי ידיו), ופרש רש"י: "מקדש, מעשה ידיו

~ נקודות משיחות קודש ~

לחם מן השמים (טז, ד)

את הברכה הראשונה של ברכת המזון, תקן משה ובניו בשעה שירד המן. ותמויה: כיצד מכרכים על לחם מן הארץ בנסח שנתקן על לחם מן השמים? ויש לומר, דהנה לחם מן הארץ אינו אלא לבוש לשרש והמקור של המזון - לחם מן השמים; לחם מן הארץ הוא בפנימיותו לחם מן השמים. וכמבאר בחסידות, ש'בעסקו במשא ומתן זבון שמאמין שהשפע... הוא כשאר הנסים הגלויים, כמו שהוריד המן'. וידועים דברי הרבי מהר"ש, שפונסה בזמן הזה, היא כמו השפעת המן.

(לקוטי שיחות טז עמ' 179)

ששי י' וידבר יהוה אל-משה לאמר: י' שמעתי את-תלונת בני ישראל דבר אלהם לאמר בין הערבים תאכלו בשר ובבקר תשבעו-לחם וידעתם כי אני יהוה אלהיכם: י' ויהי בערב ותעל השלל ותכס את-המחנה ובבקר היתה שכבת השלל סביב למחנה: י' ותעל שכבת השלל והנה על-פני המדבר דק מחספס דק ככפר על-הארץ: י' ויראו בני-ישראל ויאמרו איש אל-אחיו מן הוא כי לא ידעו מה-הוא ויאמר משה אלהם הוא הלחם אשר נתן יהוה לכם לאכלה: י' זה הדבר אשר צוה יהוה לקטו ממנו איש לפי אכלו עמר לגלגלת מספר נפשתיכם איש לאשר באהלו תקחו: י' ויעשו-כן בני ישראל וילקטו המרבה והממעט: י' וימדו בעמר ולא העדיף המרבה והממעט לא החסיר איש לפי-אכלו לקטו: י' ויאמר משה אלהם איש אל-יותר ממנו עד-בקר: י' ולא שמעו אל-משה ויותרו אנשים ממנו עד-בקר וירם תולעים ויבאש ויקצף עליהם משה: י' וילקטו אתו בבקר בבקר איש כפי אכלו והם השמש ונמס: י' ויהי ו ביום הששי לקטו לחם משנה שני העמר לאחד ויבאו כל-נשיאי העדה ויגידו למשה: י' ויאמר אלהם הוא אשר דבר

יהוה שבתון שבת-קדש ליהוה מחר את אשר-תאפו אפו ואת אשר-תבשלו בשלו ואת כל-העדר הניחו לכם למשמרת עד-הבקר: י' ויניחו אתו עד-הבקר כאשר צוה משה ולא הבאיש ורמה לא-היתה בו: י' ויאמר משה אכלהו היום כי-שבת היום ליהוה היום וביום תמצאהו בשדה: י' ששת ימים תלקטוהו וביום השביעי שבת לא יהיה-בו: י' ויהי ביום השביעי יצאו מן-העם ללקט ולא מצאו: י' ויאמר יהוה אל-משה עד-אנה מאנתם לשמור מצותי ותורת: י' ראו כי-יהוה נתן לכם השבת על-כן הוא נתן לכם ביום הששי לחם יומים שבו איש תחתיו אל-יצא איש ממקומו ביום השביעי: י' וישבתו העם ביום השביעי: י' ויקראו בית-ישראל את-שמו מן והוא פורע גד לכן וטעמו פציחת בדבש: י' ויאמר משה זה הדבר אשר צוה יהוה מלא העמר ממנו למשמרת לדתיכם למען ו יראו את-הלחם אשר האכלתי אתכם במדבר בהוציא אתכם מארץ מצרים: י' ויאמר משה אל-אהרן קח צנצנת אחת ותן-שמה מלא-העמר מן והנח אתו לפני יהוה למשמרת לדתיכם: י' כאשר צוה יהוה אל-משה ויניחהו אהרן לפני העדת למשמרת: י' ובני ישראל אכלו את-המן ארבעים שנה עד-באם אל-ארץ נושבת את-המן אכלו עד-באם אל-קצה ארץ פנען: י' והעמר עשרית האיפה הוא: פ

~ נקודות משיחות קודש ~

ראו פי ה' נתן לכם השבת (טז, כט)

ה'שבת' שבתורה - הוא פנימיות התורה, שלכן קרי רבי יהודה לרשב"י, מארי דהור, בשם 'שבת' (חגיג קמז, ב). ולמוד פנימיות התורה הוא בדרך ראיה, וכמבאר בחסידות שמשיית ילמד סודות התורה לכל העם בדרך ראיה (ולשון הרגיל בזהר הוא מא-חזי, לא מא-שמע). והנה, המאמר

ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֵה אֶמְחֶה אֹתָם (זכר)*
 זָכַר עֲמַלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה א נָפְסִי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כַּפֵּי יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעַמְלֵק מִדֶּר דָּר: פפפ



חצי קדיש

ותגדל ויתקדש שמה רבא. אמן בעלמא די כרא כרעותה וימליך מלכותה, ויצמח פורקנה ויקרב משיחה. אמן בחייכון וביומיכון ובחיי דכל בית ישראל, בענגלא ובזמן קריב ואמרו אמן: אמן יחא שמה רבא מנכד לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך: יהא שמה רבא מברך לעלם ולעלמי עלמאי. יתברך, וישתבח, ויתפאר, ויתרום, ויתנשא, ויתהדר, ויתעלה, ויתהלל, שמה דקדשא בריך הוא. אמן לעלא מן כל ברכתא ושירתא, תשבחתא ונחמתא, דאמירן בעלמא, ואמרו אמן: אמן



~ נקודות משיחות קודש ~

ויבא עמלק וילחם עם ישראל ברפידים (יז, ח)
 שרפו ישראל ידיהם מדברי תורה (מכילתא)

למוד התורה הוא על־מנת לעשות ולקיים. וכאשר יש רפיון בלמוד התורה - בא עמלק ונלחם עם ישראל (ראשי־תבות יש ששים רבוא אותיות לתורה) ומקור את קדשת התורה. העצה לכך היא - בחר לנו אנשים, אנשי משה, ואתפשטותא של משה, ראשי אלפי ישראל, שבכל דור ודור. וצא הלחם בעמלק - לשון יחיד, כי התורה היא נצחית בכל זמן ובכל מקום בשנה.

(היום יום' ג אדר שני)

מפטיר ד וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה כְּתֹב זֹאת זִכְרוֹן בְּסֵפֶר וְשִׁים בְּאָזְנֵי יְהוֹשֻׁעַ כִּי־מַחֵה אֶמְחֶה אֹתָם (זכר)*
 זָכַר עֲמַלְק מִתַּחַת הַשָּׁמַיִם: טו וַיִּבֶן מֹשֶׁה מִזְבֵּחַ וַיִּקְרָא שְׁמוֹ יְהוָה א נָפְסִי: טז וַיֹּאמֶר כִּי־יָד עַל־כַּפֵּי יָהּ מִלְחָמָה לַיהוָה בְּעַמְלֵק מִדֶּר דָּר: פפפ

ק"ו פסוקים, י"ד אמונ"ה סימן, סנא"ה סימן

הראשון ב'לקוטי תורה' הוא "ראו כי ה' נתן לכם השבת". רמז יש כאן, שבפנימיות התורה כפי שנתגלתה בתסידות, מדגש ביותר הלמוד בדרך ראיה, תכלית ההתאמתות.
 (לקוטי שיחות לב עמ' 270)

שביעי יז א וַיִּסְעוּ כָּל־עַדַת בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל מִמִּדְבַּר־סִין לְמִסְעֵיהֶם עַל־פִּי יְהוָה וַיַּחֲנוּ בְּרַפִּידִים וְאִין מַיִם לְשֵׁתֵת הָעַם: ג וַיִּרְבַּ הָעַם עִם־מֹשֶׁה וַיֹּאמְרוּ תְּנוּ־לָנוּ מַיִם וּנְשַׁתֶּה וַיֹּאמֶר לָהֶם מֹשֶׁה מַה־תְּרִיבוּן עִמָּדִי מַה־תִּנְסֹון אֹתִי־יְהוָה: ג וַיִּצְמָא שֵׁם הָעַם לַמַּיִם וַיִּלֶן הָעַם עַל־מֹשֶׁה וַיֹּאמֶר לְמֹה זֶה הַעֲלִיתָנוּ מִמִּצְרַיִם לְהָמִית אֹתִי וְאֹת־בְּנֵי וְאֹת־מִקְנֵי בְּצַמָּא: ד וַיִּצַּעַק מֹשֶׁה אֶל־יְהוָה לֵאמֹר מַה אֶעֱשֶׂה לָעַם הַזֶּה עוֹד מַעַט וְסָקְלֵנִי: ה וַיֹּאמֶר יְהוָה אֶל־מֹשֶׁה עֲבֹר לִפְנֵי הָעַם וְקַח אֹתָךְ מִזִּקְנֵי יִשְׂרָאֵל וּמַטְּךָ אֲשֶׁר הַפִּיֵת בּוֹ אֹתִי־יֵאָר קַח בְּיָדְךָ וְהִלַּכְתָּ: ו הִנְנִי עֹמֵד לִפְנֵיךָ שֵׁם א על־הצור בחרב והפית בצור ויצאו ממנו מים ושתי ה העם ויעש פן משה לעיני זקני ישראל: ו יקרא שם המקום מפה ומריבה על־ריב א בני ישראל ועל נפתם את־יהוה לאמר הַיֵּשׁ יְהוָה בְּקִרְבָנוּ אִם־אֵיִן: פ ה וַיִּבֶא עֲמַלְק וַיִּלָּחֶם עִם־יִשְׂרָאֵל בְּרַפִּידִים: ט וַיֹּאמֶר מֹשֶׁה אֶל־יְהוֹשֻׁעַ בַּחֲרֵ־לָנוּ אַנְשִׁים וְצֵא הִלָּחֶם בְּעַמְלֵק מֵחָר אַנְכִי נֹצֵב עַל־רֹאשׁ הַגְּבֻעָה וּמִטָּה הָאֱלֹהִים בְּיָדִי: י וַיַּעַשׂ יְהוֹשֻׁעַ כַּאֲשֶׁר אָמַר־לוֹ מֹשֶׁה לְהִלָּחֶם בְּעַמְלֵק וּמֹשֶׁה אֶהְרֵן וְחֹר עָלוּ רֹאשׁ הַגְּבֻעָה: יא וְהָיָה כַּאֲשֶׁר יָרִים מֹשֶׁה יָדוֹ וְגַבַּר יִשְׂרָאֵל וְכַאֲשֶׁר יִנִּיחַ יָדוֹ וְגַבַּר עֲמַלְק: יב וַיִּדֹּי מֹשֶׁה כְּבָדִים וַיִּקְחוּ־אֲבָן וַיִּשְׁיִמוּ תַּחְתָּיו וַיִּשָּׁב עָלֶיהָ וְאֶהְרֵן וְחֹר תָּמְכוּ בְּיָדָיו מִזֶּה אַחַד וּמִזֶּה אַחַד וַיְהִי יָדָיו אָמוּנָה עַד־בֹּא הַשָּׁמֶשׁ: יג וַיַּחֲלֵשׁ יְהוֹשֻׁעַ אֶת־עַמְלֵק וְאֹת־עַמּוֹ לְפִי־חָרֵב: פ

(*) מנהיגו שאומרים פעמים מילת זכר. הראשון זכר (בסגול) והשני זכר (בצורה).

בעת הגבהת הספר תורה ואמירת וזאת התורה – אין מנהגנו להראות באצבע. * מנהגנו: מגביה הספר תורה ולאחרי שמראה אותה לקהל חוזר ומניחה על הבימה וגוללה בעצמו. ואז יושב על הספסל ואחר כורך המפה (= חוגר באבנט ועוטף במעיל). * כשמגביהין הספר תורה להראות הכתב לעם, כל אדם ישתדל לקרב עצמו לבימה כדי שיוכל לקרא מה שכתוב בספר תורה בעת הגבהת הספר תורה, ויאמר:

וְזֹאת הַתּוֹרָה, אֲשֶׁר־שָׂם מֹשֶׁה לְפָנָי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל:

עַיִנַּיִים הַיָּא לְמַחְזִיקִים בָּהּ, וְתַמְכִּיהָ מְאֹד. דְּרָכֶיהָ דְרָכֵי־נֶעַם, וְכָל־נִתְיַבְחֶיהָ שְׁלוֹם. אַרְךְ יָמִים בְּיַמֶּינָהּ, בְּשִׂמְאוֹלָהּ עֵשֶׂר וְכְבוֹד. יִי חַפְצֵי לְמַעַן צְדָקוֹ, וַיְגַדִּיל תּוֹרָה וַיֹּאדִיר:

מדייקים לגלול הספר תורה נגד התפר, שמקום התפר יהיה באמצע הספר תורה מבחוץ. * האבנט חוגרים בתחילת שליש התחנות של הספר תורה.

לא יתחיל המפטיר להפטיר עד שיגמור הגולל לגלול הספר תורה, כדי שגם הגולל יוכל להבין ולשמוע ממנו, שחובה היא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה.

ברכת ההפטרה לפנייה

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם אֲשֶׁר בָּחַר בְּנִבְיָאִים מְזֻכָּיִם וְרָצָה בְּדַבְרֵיהֶם הַנְּאֻמִּים בְּאֵמַת בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ הַבּוֹחֵר בַּתּוֹרָה וּבְמֹשֶׁה עַבְדּוֹ וּבְיִשְׂרָאֵל עַמּוֹ וּבְנִבְיָאֵי הָאֵמַת וְצְדָק:

חובה הוא על הכל לשמוע ההפטרה כמו הפרשה שבספר תורה. לפיכך, לא יקראו שנים ההפטרה כאחד בקול רם ששני קולות אין נשמעים, ויש נוהגים מטעם הידוע להם, שלא לסמוך על שמיעה בלבדה, אלא הם בעצמם קורין ההפטרה ושומעין הברכות מפי המפטיר. ומכל מקום, צריכים לזוהר שלא יקראו בקול רם אלא בנחת (מלה במלה עם המפטיר).

שולחן ערוך אדמו"ר הוקן, חלק ב סימן רפד סעיף יא

שי למורא

(ד) אֵשֶׁת לְפִידוֹת, שְׁתֵּיתָה עוֹשָׂה פְּתִילוֹת לְמִקְדָּשׁ. פְּרוּשׁ אַחֵר, שְׁתֵּיתָה אֵשֶׁת חַל וְזֵרָה בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלִפְדֵי חַל וְזֵרָה בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלִפְדֵי אֵשׁ. פְּרוּשׁ אַחֵר, שְׂשֵׁם בְּעֵלָה הָיָה בְּרַק בֶּן אֲבִינֵעַם, וְנִקְרָא "לְפִידוֹת" שְׁהָיָה עֵנָן קְרוֹב לְ"בְרַק". שְׂפָטָה, הִתְחַר רַגְלָה לְשִׁפְטָה (ה) תָּמַר, אֵילָן תָּמַר. וּבִשְׂבִיל שֶׁלֹּא תִתְנַחַד עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט.

קִבְעָה וַיִּשְׁכַּתָּה שָׂם. (ו) מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי, מִקְדָּשׁ אֲשֶׁר נִפְתַּח שַׁבַּת נִפְתָּלִי. וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר, מִשְׁדֵּי לְבוֹת בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְפִתּוֹתָם לְבוֹא עִמָּךְ בְּהַר תְּבוֹר לְהִלָּחֵם בְּסִיסְרָא, כִּי מָאֵד

עטרת מרים

ד וּדְבוֹרָה אֵשֶׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לְפִידוֹת אֵשֶׁת חַל, זֵרָה בְּמַעֲשֵׂיהָ כְּלִפְדֵי אֵשׁ הַיָּא שְׂפָטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַהִיא בְּעִבּוֹר שְׁתֵּיתָה נְבִיאָה וְזֵרָה בְּמַעֲשֵׂיהָ: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תָּמַר לְכָל תַּתְּחַד עִם הָאֲנָשִׁים הַבָּאִים אֵלֶיהָ לְמִשְׁפָּט, וְתִמְדֵי הִתְחַר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ אֶל הַמָּקוֹם הַהוּא בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא בָאֵמַת צִוָּה | יְהוָה

הפטרה לפרשת בשלח לקריאה בציבור ולשנים מקרא ואחד תרגום

בשופטים פרק ד ה

ד - וּדְבוֹרָה אֵשֶׁה נְבִיאָה אֵשֶׁת לְפִידוֹת הִיא שְׂפָטָה אֶת־יִשְׂרָאֵל בְּעַת הַהִיא: ה וְהִיא יוֹשֶׁבֶת תַּחַת־תָּמַר דְּבוֹרָה בֵּין הָרָמָה וּבֵין בֵּית־אֵל בְּהַר אֶפְרַיִם וַיַּעֲלוּ אֵלֶיהָ בְּנֵי יִשְׂרָאֵל לְמִשְׁפָּט: ו וַתִּשְׁלַח וַתִּקְרָא לְבָרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם מִקְדָּשׁ נִפְתָּלִי וַתֹּאמֶר אֵלָיו הֲלֹא־צִוָּה | יְהוָה אֱלֹהֵי־יִשְׂרָאֵל לֵךְ וּמִשְׁכַּת בְּהַר תְּבוֹר וּלְקַחַת עִמָּךְ עֲשֶׂרֶת אֲלָפִים

פחדו מחילו הרב ז) ומשכתי אליך אל נחל קישון, אתן בלבו ללכת אל נחל קישון. ח) אם תלכי עמו, אל המלחמה. ט) אפס, רק. י) ויזעק, ענו אספה על ידי זקנה. ויעל ברגליו, העלה להר תבור, עם הלבו. יא) הקיני, ממשפחת הקיני, הם צאצאי יהוה שנקרא "קיני". וגם נקרא "הכב". נפרד מקיני, נפרד ממדבר יהודה ששם ישבו משפחת הקיני, כמו שכתוב בתחלת ספר שופטים. מבני הכב, יש מפרשים, שרצה לומר שקיני היה מבני הכב. יד) קום, אל התעכב כאן בהר תבור. טו) ויגם ברגליו, כדי שלא יכירנה. טז) עד אהר, אפלו אהר.

אלהי ישראל לך ומשכתי לבית בני ישראל לפתותם לרא עמך להלחם בסיסרא בהר תבור כי מאד פחדו מחילו הרב של סיסרא ולקחת עמך עשרת אלפים איש מבני נפתלי ומבני זבולון: ומשכתי אליך אתן בלבו ללכת אלנחל קישון אתסיסרא שרצבא וביין ואתרכבו ואתהמונו ונתתיהו בידך:

איש מבני נפתלי ומבני זבולון: ומשכתי אליך אלנחל קישון אתסיסרא שרצבא וביין ואתרכבו ואתהמונו ונתתיהו בידך: ה ויאמר אליה ברק אמיתלכי עמי והלכתי ואםלא תלכי עמי לא אלך: ט ותאמר הלאך אלך עמך אפס כי לא תהיה לך תפארתך הפאר הניתן לשר הצבא עליהךך אשר אתה הולך בי בידאשה ומפר יהוה אתסיסרא קימיו העם יהיה על ידי דבורה. סוף מפלתו על ידי ועל ותקם דבורה ותלך עםברק קדשה: ויזעק ברק אתזבולן ואתנפתלי קדשה ועל להר תבור ברגליו כי לא היה לו סוס ורכב עשרת אלפי איש ותעל עמו דבורה: יא וחבר הקיני נפרד פירש את עצמו מקיני משאר בני מן שישבו במדבר יהודה מבני הכב חתן משה ויט אהלו עדאלון בצעננים אשר אתקדש: יב ויגדו לסיסרא כי עלה ברק ברכב פלדהעם אשר אתו מחרשת הגוים אלנחל קישון: יד ותאמר דבורה אלברק קום כי זה היום אשר נתן יהוה אתסיסרא בידך הלא יהוה יצא לפניך וירד ברק מהר תבור ועשרת אלפים איש אחריו: טו ויהם יהוה אתסיסרא ואתפלהרכב ואתפלחמנה לפיחרב לפני ברק וירד סיסרא מעל המרפכה ויגם ברגליו: טז וכרך רדף אחרי הרכב ואחרי החמנה עד חרשת הגוים ויפל פלחמנה סיסרא לפיחרב לא נשאר עדאחד: יז וסיסרא גם ברגליו אלאהל יעל אשת חבר הקיני כי שלום בין יבין מלךחצור וביין בית חבר הקיני: יח ותצא יעל

ח ויאמר אליה ברק אמיתלכי עמי אל המלחמה והלכתי ואם לא תלכי עמי לא אלך: ט ותאמר הלאך אלך עמך אפס כי לא תהיה לך תפארתך הפאר הניתן לשר הצבא עליהךך אשר אתה הולך בי בידאשה ומפר יהוה אתסיסרא קימיו העם יהיה על ידי דבורה. סוף מפלתו על ידי ועל ותקם דבורה ותלך עםברק קדשה: ויזעק ברק אתזבולן ואתנפתלי קדשה ועל להר תבור ברגליו כי לא היה לו סוס ורכב עשרת אלפי איש ותעל עמו דבורה: יא וחבר הקיני נפרד פירש את עצמו מקיני משאר בני מן שישבו במדבר יהודה מבני הכב חתן משה ויט אהלו עדאלון בצעננים אשר אתקדש: יב ויגדו לסיסרא כי עלה ברק ברכב פלדהעם אשר אתו מחרשת הגוים אלנחל קישון: יד ותאמר דבורה אלברק קום כי זה היום אשר נתן יהוה אתסיסרא בידך הלא יהוה יצא לפניך וירד ברק מהר תבור ועשרת אלפים איש אחריו: טו ויהם יהוה אתסיסרא ואתפלהרכב ואתפלחמנה לפיחרב לפני ברק וירד סיסרא מעל המרפכה ויגם ברגליו: טז וכרך רדף אחרי הרכב ואחרי החמנה עד חרשת הגוים ויפל פלחמנה סיסרא לפיחרב לא נשאר עדאחד: יז וסיסרא גם ברגליו אלאהל יעל אשת חבר הקיני כי שלום בין יבין מלךחצור וביין בית חבר הקיני: יח ותצא יעל

והיה אתסיסרא ואתפלהרכב ואתפלחמנה לפיחרב לפני ברק וירד סיסרא מעל המרפכה ויגם ברגליו לכל ימיר אותו מי מבני ישראל ותפוש אותו: טז וכרך רדף אחרי הרכב ואחרי החמנה עד חרשת הגוים ויפל פלחמנה סיסרא לפיחרב לא נשאר עדאחד אפילו אחד: יז וסיסרא גם ברגליו אלאהל יעל אשת חבר הקיני כי שלום בין יבין מלךחצור וביין בית חבר הקיני ולא חשב להמלט שמה: יח ותצא יעל לקראת סיסרא כי ראתה שתיה במספתק אם לידך לאחלה אם לגום עוד להלך, ותאמר אליו סורה סורה אלי

עטרת מרים

אל־תִּירָא וַיִּסַּר אֱלֹהֶיךָ הָאֱהָלָה וְתִכְסְּהוּ בְשִׁמְיֹכָה: יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶיךָ הַשְׁקִינִי נָא מַעֲטִימִים כִּי צָמְתִי וּתְפַתַּח אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וּתְשַׁקְהוּ כִּי חֵלֶב מִכֵּיב תִּרְדְּמָה וְתִכְסְּהוּ: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶיךָ עֲמֹד וְרוּי עֲצֻמְךָ לַעֲמֹד פֶּתַח הָאֱהָל וְהִיָּה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאֵלְךָ וְאָמַר הִישִׁיבָה אִישׁ וְאָמַרְתָּ אָיִן: כא וּתְקַח יָעַל אֶשְׁתְּחֹבֵר אֶת־יְתֵד הָאֱהָל הַעֲשׂוֹי לְתֻקֵּעַ בְּאָרֶץ עִם שְׂפוּלֵי הָאֱהָל וּתְשִׂם אֶת־הַמְּקַבֵּת בְּיָדָהּ הַאֲחֵת וְאֵת הַיְתֵד בְּיָדָהּ הַשְּׂנֵינָה וּתְבֹא אֵלָיו בְּלֹאט וּתְתַקַּע אֶת־הַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ וּתְצַנַּח בְּאָרֶץ הַיְתֵד וְעָבְדָה רַקְתּוֹ וְתִתְקַעָה בְּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם מִשְׁתַּת הַחֲלָב וַיַּעַף בִּי נֶם בְּהִלְוֵי וַיָּמָת:

כב וְהִנֵּה בְּרַק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא

לְבַקֵּשׁ בְּאִשֶׁר הוּא שֵׁם וּתְצַא יָעַל לְקַרְאָתוֹ וּתֹאמַר לוֹ לָךְ וְאֶרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֱלֹהֶיךָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נָפַל מִתּוֹ וְהַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ: כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מִלֶּדְ־בְנֵעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתִּלְךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלֹּדֶךְ וְקִשָּׁה בְּכָל פַּעַם יוֹתֵר עַל יָבִין מִלֶּדְ־בְנֵעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מִלֶּדְ־בְנֵעַן: א וַתֵּשֶׁר מַלְשׁוֹן שִׁירָה דְבוּרָה וַיִּבְרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר שְׂבִי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּהוּ: ב בַּפְּרָע פְּרָעוֹת בְּנִקּוֹם ה' נִקְמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל עַל יַד יִשְׂרָאֵל בְּהַתְנַדֵּב עִם לְצֹאת לְמַלְחָמָה עִם כִּי רָאוּ חוֹלְשָׁתָם וּבְכֹרֵת סִיסְרָא, עֲבָדוּ שְׂמִי אֱלֹהֵי בְּרַכּוֹ יְהוָה: ג שְׂמַעוּ מַלְכִּים שֶׁל הָאוֹמוֹת הַאֲזִינוּ רִנְיָם כִּי שִׁירָאוּ מִלְחָמָה לְיִשְׂרָאֵל, עַל אֲשֶׁר אָנֹכִי לִיהְוֶה וְלַחֲלֹק לְהַאֲמִין בוֹ, לָהּ אָנֹכִי אֲשִׁירָה עַל הַתְּשׁוּעָה הַבָּאָה לִי מִכַּף אוֹמְרֵי לִיהְוֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד וְהִנֵּה בְּצֹאתְךָ מִשְׁעִיר לְהַלְחֵם בְּסִיחוֹן וְעוֹג בְּצַעֲדֶךָ מִשְׁרָה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה הַחֲרִיד וְהַרְעִישׁ כָּל מַלְכֵי הָאֲרָמָה גַּם־שָׂמֹן נִמְפוֹ כַּאֲלוֹ שְׂמֹנִים וְהַעֲבִים נִחְבוּ וְהָיוּ לְמִים, וְהַפָּה אָמַר זֶה לְמוֹשֶׁל עַל מַלְחָמַת סִיחוֹן וְעוֹג גַּם־עֲבִיבִים נִמְפוֹ מִיָּם לְהַחֲרִיד וּלְכַלֵּל הַגּוֹיִם בְּקוֹל הַמּוֹן תְּשִׂם:

לְקַרְאֵת סִיסְרָא וְתֹאמַר אֵלָיו סוּרָה אֲדַנִּי סוּרָה אֵלַי אֶל־תִּירָא וַיִּסַּר אֱלֹהֶיךָ הָאֱהָלָה וְתִכְסְּהוּ בְשִׁמְיֹכָה: יט וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶיךָ הַשְׁקִינִי נָא מַעֲטִימִים כִּי צָמְתִי וּתְפַתַּח אֶת־נְאוֹד הַחֲלָב וּתְשַׁקְהוּ וְתִכְסְּהוּ: כו וַיֹּאמֶר אֱלֹהֶיךָ עֲמֹד פֶּתַח הָאֱהָל וְהִיָּה אִם־אִישׁ יָבֹא וּשְׂאֵלְךָ וְאָמַר הִישִׁיבָה אִישׁ וְאָמַרְתָּ אָיִן: כא וּתְקַח יָעַל אֶשְׁתְּחֹבֵר אֶת־יְתֵד הָאֱהָל וּתְשִׂם אֶת־הַמְּקַבֵּת בְּיָדָהּ הַאֲחֵת וְאֵת הַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ וּתְצַנַּח בְּאָרֶץ הַיְתֵד וְעָבְדָה רַקְתּוֹ וְתִתְקַעָה בְּאָרֶץ וְהוּא־נִרְדָּם מִשְׁתַּת הַחֲלָב וַיַּעַף בִּי נֶם בְּהִלְוֵי וַיָּמָת: כב וְהִנֵּה בְּרַק רֹדֵף אֶת־סִיסְרָא וּתְצַא יָעַל לְקַרְאָתוֹ וּתֹאמַר לוֹ לָךְ וְאֶרְאֶךָ אֶת־הָאִישׁ אֲשֶׁר־אַתָּה מְבַקֵּשׁ וַיָּבֹא אֱלֹהֶיךָ וְהִנֵּה סִיסְרָא נָפַל מִתּוֹ וְהַיְתֵד בְּרַקְתּוֹ: כג וַיִּכְנַע אֱלֹהִים בַּיּוֹם הַהוּא אֶת יָבִין מִלֶּדְ־בְנֵעַן לִפְנֵי בְּנֵי יִשְׂרָאֵל: כד וַתִּלְךְ יָד בְּנֵי־יִשְׂרָאֵל הַלֹּדֶךְ וְקִשָּׁה עַל יָבִין מִלֶּדְ־בְנֵעַן עַד אֲשֶׁר הִכְרִיתוּ אֶת יָבִין מִלֶּדְ־בְנֵעַן: א וַתֵּשֶׁר מַלְשׁוֹן שִׁירָה דְבוּרָה וַיִּבְרַק בֶּן־אֲבִינֵעַם בַּיּוֹם הַהוּא לֵאמֹר שְׂבִי יִשְׂרָאֵל יֹאמְרוּהוּ: ב בַּפְּרָע פְּרָעוֹת בְּנִקּוֹם ה' נִקְמוֹת בְּיִשְׂרָאֵל עַל יַד יִשְׂרָאֵל בְּהַתְנַדֵּב עִם לְצֹאת לְמַלְחָמָה עִם כִּי רָאוּ חוֹלְשָׁתָם וּבְכֹרֵת סִיסְרָא, עֲבָדוּ שְׂמִי אֱלֹהֵי בְּרַכּוֹ יְהוָה: ג שְׂמַעוּ מַלְכִּים שֶׁל הָאוֹמוֹת הַאֲזִינוּ רִנְיָם כִּי שִׁירָאוּ מִלְחָמָה לְיִשְׂרָאֵל, עַל אֲשֶׁר אָנֹכִי לִיהְוֶה וְלַחֲלֹק לְהַאֲמִין בוֹ, לָהּ אָנֹכִי אֲשִׁירָה עַל הַתְּשׁוּעָה הַבָּאָה לִי מִכַּף אוֹמְרֵי לִיהְוֶה אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל: ד וְהִנֵּה בְּצֹאתְךָ מִשְׁעִיר לְהַלְחֵם בְּסִיחוֹן וְעוֹג בְּצַעֲדֶךָ מִשְׁרָה אֲדוֹם אֶרֶץ רַעֲשָׁה הַחֲרִיד וְהַרְעִישׁ כָּל מַלְכֵי הָאֲרָמָה גַּם־שָׂמֹן נִמְפוֹ כַּאֲלוֹ שְׂמֹנִים וְהַעֲבִים נִחְבוּ וְהָיוּ לְמִים, וְהַפָּה אָמַר זֶה לְמוֹשֶׁל עַל מַלְחָמַת סִיחוֹן וְעוֹג גַּם־עֲבִיבִים נִמְפוֹ מִיָּם לְהַחֲרִיד וּלְכַלֵּל הַגּוֹיִם בְּקוֹל הַמּוֹן תְּשִׂם:

שי למורא
יט) את נאד החלב, השקתה אותו חלב כי זה מכיב תרדמה. כא) המקבת, מין פמיש שבו נוצצים את יתרות האהל בפרקע. בלאט, בהסתר ובחשאי. ברקתו, בצדע, הוא צד המצח בקרבת האזן. ויעף, והיה עף מניסתו בהגליו. בד) וקשה, וחושה. ב) בפרע פרעות בישראל, בנקם נקמות בגוים על ידי ישראל. בהתנדב עם, ובשביל מה שנתן ה' בלב העם להתנדב לקבת למלחמה. ג) שמעו מלכים, מלכי הגוים, שמעו את אשר אני דובר, ותפחדו מלהלחם עוד בישראל. פרוש אחר, "מלכים", הם ישראל, פנען שאמרו ר"ל "כל ישראל בני מלכים הם". האזינו, הפו און לשמע. רזנים, שרים, אחונים. אנכי לה' אנכי אשריה, על אשר אנכי לה' ולחלקו להאמין בו, לכן אנכי אשריה על התשועה שעשה לי ה'. ד) בצאתך משעיר, בצאתך לפני בני ישראל בשעברו את הר שעיר, שאז התחילו להלחם בסיוון ועוג. בצעריך משדה אדום, הוא כפל ענין של "בצאתך משעיר" במלים אחרות. ארץ רעשה, כל מלכי הארמה נרעשו ונפחדו. גם שמנים נמפו, גם המלכים שרי האמות של הגוים חרדו וכאלו ועה נמפה מהם מרב פחד. גם עבים וגו', גם העננים נמפו מים בקול המון הנשם בשביל להחריד ולכלכל את הגוים.

הכריתו את יבין מלד־בנען: ה א ותשר דבורה וברק בן־אבינעם ביום ההוא לאמר: ב בפרע פרעות בישראל בהתנדב עם ברכו יהוה: ג שמעו מלכים האזינו רזנים אנכי ליהוה אנכי אשריה אומר ליהוה אלהי ישראל: ד יהוה בצאתך משעיר בצעריך משדה אדום ארץ רעשה גם־שמנים נמפו גם־עבים

שי למורא

ה הרים נלוו וזעה מנגל הרערה, ונמפו וזעה מנגל הרערה. זה סיני, זה הר סיני, שנאמר בו "והרר כל הרר" (שמות יט. יח.) בימי שמגר, בימי השופט שמגר. בימי יעל, גם יעל היתה תשועה. חדלו ארחות, בימיהם לא היתה תשועה שלמה, ולא חרדו הנוים מפחד ה', ולכן חדלו הולכי ארה, כי פחדו מהנוים. ילכו ארחות עקלקלות, היו הולכים בדרךים מעקלות, כדי שלא ירגישו בהם האויבים. ז חדלו פרוזן, מפחד האויבים, הפסיקו לשבת בערי הפרוזות שאין לתן חומה. בישראל חדלו, רק בישראל חדלו. אבל הנוים לא פחדו מישראל לשבת בערי הפרוזות, כי ידם היתה תוספת. עד שקמתי, כמו עד שקמתי. כי עקשו היתה תשועה שלמה, וישבו ישראל בערי הפרוזות, ולכן בנתיבות ודרךים ושרות, ללא פחד מהנוים. אם בישראל, כאם המוסרת את בניה לישר דרךם, מן אני לישראל. ח) ובחר אלהים חדשים, בשבחר לו ישראל אלהים חדשים. אז לחם שערים, אז חקקו למלחמה בשערי עריהם. מן אם יראה ורמח בארבעים אלף בישראל, ראו עתה בהתנדבכם, אם יראה בישראל מן ורמח בשביל להלחם בארבעים אלף ראשי גדודי צבאות שהביא סיסרא עליכם. וכלם חקקום חקב"ה למלחמת הפוכים, ונחל קישון נרפם. ט) לבי, מעמק לבי ורצוני אוקרת אני. לחוקקי ישראל, לחקמי ישראל וסופריהם שפותבים את חקקים. המתנדבים בעם, שהתנדבו בעם לצאת למלחמת ברכו ה', ברכוהו ושוכו אליו. י) רכבי אתונות צחורות,

ה הרים נלוו וזעה מנגל הרערה, ונמפו וזעה מנגל הרערה. זה הר סיני מפיני פחד יהוה אלהי ישראל הלחם לישראל: ו בימי השופט שמגר בן ענת ובימי יעל ששפטה באותה תקופה, לא היתה תשועה שלמה לישראל ולא חרדו הנוים מפחד ה'. בני ישראל חדלו מענו ארחות דרכים והלכי בנתיבות ושבילים, כי היו יראים לצאת לדרךם מפני האויבים ולכן והיו הולכים ארחות עקלקלות בהחבא שלא ימצאם האויב: ז חדלו פרוזן ערי הפרוזות כי פחדו לשבת שם, ורק בישראל חדלו ולא בנוים. מן היתה עד שקמתי אני דבורה שקמתי אני להיות אם ומנהיגה בישראל: ח כי כאשר ובחר ישראל אלהים חדשים אז בא לחם שערים מלחמה בערו לעוש. אבל כשהיו ישראל עושין רצון ה', וזה היה בימי יהושע מן אס-ישראל לא היה צורך לחם מן ורמח בארבעים אלף בישראל אצל בני גד ובני ראובן אף שהיו אז חלוצי צבא: ט מעמק לבי ארבו לחוקקי גהולים בישראל המתנדבים בעם להשליחם וללחמם תורה ברכו יהוה שהכניע אויבים לפניכם: י אתם השרים רכבי אתונות צחורות לבנות, ותחכמים ושביו על-מדון על המשפט והלכי על-דרך הפותרים שיהיו ודברו תחלות ה': יא תמורת מה שתהו נשמע מקול מחצצים מורי חצים בין משאבים בין החולכים לשאוב מים, שם יתנו יגדו צדקות יהוה שהכרית את אויביהם המצרים צדקת שעשה לערי פרוזו הפרוזים בישראל בהיות התשועה פי אז ירדו לשערים חזרו לעריהם הפרוזים עם יהוה: יב עורי דבורה עורי עורי דברי-שיר קום ברוך וישבה שביו בן אבינעם: יג אז ירד שריר לאדירים עם יהוה ירדלי בגבורים: יד מני אפרים

הפותרים והשרים שירכבו מעבשיו על אתונות לבנות החשובות, מבלי פחד ודאגה מאויב. יושבי על מדון, ואותם הדינים שיושבים על הדון לעשות משפט, מעבשיו יוכלו לעשות בפרהסיא מבלי פחד מושלים ורים. והולכי על דרך, החולכים בגלי. שיחו, דברו וספרו את התשועה הזאת. יא) מקול מחצצים בין משאבים, מקול יורי החצים לא היו יכולים לשאב מים. יתנו, ולפרו וישנו. צדקות פרוזו בישראל, שהשקוט את ישראל לשבן הפרוזות. אז ירדו לשערים, חזרו לערי מושבותיהם שברחו מהם. יב) עורי עורי דבורה, התגברי בשירתך. ורבותנו אמרו, מפני שהתחללה ואמרה "עד שקמתי

דבורה", הסתלקה מפנה רוח הקדש. וישבה שביו, יג) אז ירד שריר, או ישלח השרים שנאשרו מישראל. לאדירים עם, בחוקים שבאמות העולם. ה) ירד לי בגבורים, ה' ימן לי ממשלה בגבורי הנוים. יד) מני אפרים, משבט אפרים. שרשם בעמלק, נשיאם של שבט אפרים

יקום משבט בנימין שאול בן קיש בעממדיך שהוא היה עמך ושכמד. לא כן במלחמה הזאת לא הלכו גבורים, אלא מני מכיר שירדו עמי היו מחקקים חקמים בדת ודיו, לא אנשי תול למלחמה ומזבולין היו משכים בשבט ספר סופרים לא אחיו מנן וחרב: מו ושרי ביששכר שהלכו עם דברה היו רק

להם ראשון בעמלק, והוא יושע בן נון. אחריו בנימין בעממדיך, אחריו יקום משבט בנימין שאול בן קיש וילחם בעמלק ברב עם. מני מכיר ירדו מחקקים, מני מכיר בן מנשה, ירדו מחוקקים, הם הגדולים והחקמים, להלחם נגד סיסרא. ומזבולין מושכים בשבט סופר, וכן משבט זבולן ירדו

למלחמה נגד סיסרא אפלו הסופרים והחקמים, וכלשון שאר העם. מושכים, כותבים במשיכת העט. בשבט סופר, העט (הקנה) שבו כותב הסופר. מו) ושרי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הפנהרין שעוסקים בתורה והיו עם דבורה ללמד תורה לכל העם. ויששכר בן ברק וגו', וכל העם של שבט יששכר, כן היו עם ברק ללדת למלחמה נגד סיסרא. בעמק שלח פרגליו, כשאמרה דבורה לברק ללדת מן החר אל העמק לקראת המלחמה, ויר שבט יששכר כמו שצוה ברק והלך אחריו עם הלוחו של ברק. מו) בפלגות ראובן, אבל בחלוקי לבו של ראובן גדולים חקקי לב, כלומר, ראוי לחשב בלב מחשבות רבות להבין הדבר, מה זה היה לו שנחלק מן המלחמה. מו) למה ישבת בין המושפתים, אתה שבט ראובן, למה ישבת בין המושפתים, בין המושפתים, בין מערכות ונדרות הנאון. לשמע שריקות עדרים, כלומר ישב אצל עדרו צאנה, ולא באת לעזר את ישראל במלחמה הזאת. יו) גלעד בעבר הירדן שכן, ולא בא לעזר במלחמה. ואף על פי שאמר לעיל שמני מכיר בן מנשה ירדו מחוקקים, יש לומר שפאן

שְׂרָשֶׁם בַּעֲמֹלֶק אַחֲרָיִךְ בְּנִימִין בַּעֲמֹמֶיךָ מִנֵּי מְכִיר יִרְדוּ מִחַקְקִים וּמִזְבֹּלִין מוֹשְׁכִים בְּשֵׁבֶט סוֹפֵר: מו וְשָׂרֵי בִישָׁשְׁכָר עִם־דְּבָרָה בֶן־בְּרַק בַּעֲמֶק שֶׁלַח פְּרָגְלָיו בַּפְּלָגוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חַקְקֵי־לֵב: מו לָמָּה יִשְׁבֶּת בֵּין הַמוֹשְׁפֵתִים לִשְׁמֹעַ שְׂרִיקוֹת עֲדָרִים לַפְּלָגוֹת רְאוּבֵן גְּדֹלִים חַקְרֵי־לֵב: יו גִּלְעָד בְּעֵבֶר הַיַּרְדֵּן שָׁכֵן וְדָן לָמָּה יַגִּיד אַנְיֹת אֲשֶׁר יֵשֵׁב לְחוּף יַמִּים וְעַל מַפְרָצָיו יִשְׁכּוּן: יח זְבֻלוֹן עִם חֲרָף נַפְשׁוֹ לָמוֹת וּנְפֹתָלַי עַל מְרוֹמֵי שָׂדֶה: יט בָּאוּ מַלְכִים גְּלַחְמוֹ אֲזִי גְלַחְמוֹ מַלְכֵי כְנָעַן בַּתְּעַנְדָּה עַל־מֵי מַגְדוֹ בַּצַּע כְּסָף לֹא לָקָחוּ: כ מִן־שָׁמַיִם גְּלַחְמוֹ הַכּוֹכָבִים מִמַּסְלוֹתֵם גְּלַחְמוֹ עִם סִיסְרָא: כא נָחַל קִישׁוֹן גֶּרְפָּם נָחַל קִישׁוֹן

למלחמה נגד סיסרא אפלו הסופרים והחקמים, וכלשון שאר העם. מושכים, כותבים במשיכת העט. בשבט סופר, העט (הקנה) שבו כותב הסופר. מו) ושרי ביששכר, והשרים שבשבט יששכר, הם הפנהרין שעוסקים בתורה והיו עם דבורה ללמד תורה לכל העם. ויששכר בן ברק וגו', וכל העם של שבט יששכר, כן היו עם ברק ללדת למלחמה נגד סיסרא. בעמק שלח פרגליו, כשאמרה דבורה לברק ללדת מן החר אל העמק לקראת המלחמה, ויר שבט יששכר כמו שצוה ברק והלך אחריו עם הלוחו של ברק. מו) בפלגות ראובן, אבל בחלוקי לבו של ראובן גדולים חקקי לב, כלומר, ראוי לחשב בלב מחשבות רבות להבין הדבר, מה זה היה לו שנחלק מן המלחמה. מו) למה ישבת בין המושפתים, אתה שבט ראובן, למה ישבת בין המושפתים, בין המושפתים, בין מערכות ונדרות הנאון. לשמע שריקות עדרים, כלומר ישב אצל עדרו צאנה, ולא באת לעזר את ישראל במלחמה הזאת. יו) גלעד בעבר הירדן שכן, ולא בא לעזר במלחמה. ואף על פי שאמר לעיל שמני מכיר בן מנשה ירדו מחוקקים, יש לומר שפאן

מדרג צאיר בן מנשה. ודן למה יגור אניות, שבט דן הכנים את רכושו בספינות לעמד ולכרת. ובתרגום פתב שהפנה לומר שעבר את הירדן, ושם נכסיו בספינות. אשר ישב לחוף ימים, ששם היה חלקו. ועל מפרציו ישכון, ולא השתתף במלחמה משום שחיה לו לשמר על המקומות הפרוצים בארצו שלא יבואו שם האויבים. יח) זבולן עם חרף נפשו למות, אבל שבט זבולן עשה הטוב, ובהו את נפשו ולא חשש פן ימות במלחמה. ונפתלי, ונפתלי כמו זבולן. על מרומי שדה, על הר חבור. יט) באו מלכים גלחמו, מלכי ארצות באו לעזרת סיסרא ונלחמו בשבילו. אז גלחמו מלכי כנען, או בעת מלחמת סיסרא, גלחמו לעזרתו מלכי כנען בעם רב אשר עמקם. בתענדך על מי מגדו, ראש המהנה שלהם היה בתענדך, והיה מניע עד מי מגדו. בצע כסף לא לקחו, הם באו לעזרת סיסרא ולא בקשו ממנו שכן. כ) מן שמים גלחמו וגו', ואף הכבי"ה שלח בהם צבאו שאינם רוצים שום שכן. ואמרו ר"ל, שהפוכבים תרמו את השריונות של צבא סיסרא, ונכנסו בנחל קישון להתקרב, ושםם הנחל. כא) נחל קישון גרפם, נחל קישון גרף אותם והמביעם. נחל קישון, הנחל שנגרא מקדם להנכם באיבי ה',

עלמי מגדו בלי המורה באו לעזרתו כי בצע שכר- כסף לא לקחו: כ לא בחרבם נצחו לסיסרא אך מן-שמים גלחמו מאת ה' ותברך בא להם זה הנצות. פאלו הכוכבים סרו ממסלותם וירדו ונלחמו עם סיסרא: כא המלחמה היתה בשפת הנחל, ובהם נחל קישון גרפם שםם נחל קדומים אשר היה מקודם נחל קישון שמימי מעטים היה עד אשר תדרכי נפשי אני בעצמי והעברתי אותו עז בעוז מבלי נק:

מדרג צאיר בן מנשה. ודן למה יגור אניות, שבט דן הכנים את רכושו בספינות לעמד ולכרת. ובתרגום פתב שהפנה לומר שעבר את הירדן, ושם נכסיו בספינות. אשר ישב לחוף ימים, ששם היה חלקו. ועל מפרציו ישכון, ולא השתתף במלחמה משום שחיה לו לשמר על המקומות הפרוצים בארצו שלא יבואו שם האויבים. יח) זבולן עם חרף נפשו למות, אבל שבט זבולן עשה הטוב, ובהו את נפשו ולא חשש פן ימות במלחמה. ונפתלי, ונפתלי כמו זבולן. על מרומי שדה, על הר חבור. יט) באו מלכים גלחמו, מלכי ארצות באו לעזרת סיסרא ונלחמו בשבילו. אז גלחמו מלכי כנען, או בעת מלחמת סיסרא, גלחמו לעזרתו מלכי כנען בעם רב אשר עמקם. בתענדך על מי מגדו, ראש המהנה שלהם היה בתענדך, והיה מניע עד מי מגדו. בצע כסף לא לקחו, הם באו לעזרת סיסרא ולא בקשו ממנו שכן. כ) מן שמים גלחמו וגו', ואף הכבי"ה שלח בהם צבאו שאינם רוצים שום שכן. ואמרו ר"ל, שהפוכבים תרמו את השריונות של צבא סיסרא, ונכנסו בנחל קישון להתקרב, ושםם הנחל. כא) נחל קישון גרפם, נחל קישון גרף אותם והמביעם. נחל קישון, הנחל שנגרא מקדם להנכם באיבי ה',

שי למורא

הוא נחל קישון. תְּדַרְכֵי נַפְשִׁי עִז, תְּדַרְכֵי נַפְשִׁי בְּרַגְלִים אֶת עֵז גְּבוּרִי כַעֲנַן. (כב) אִזּוּ הִלְמוּ עֵקְבֵי סוּם וְגו', בְּרֵאוֹת צָבָא סִסְרָא שֶׁנֶּחֱלָ שׁוֹמֵר, נָסוּ לְנַפְשָׁם רֹכְבֵי הַסּוּסִים, וְאִזּוּ הָיוּ עֵקְבֵי הַסּוּסִים מִן הַדְּהָרוֹת וְהַדְּלִיגוּם שְׁלָחָם. (כג) אִזּוּ מְרוֹז, קָלְלוּ אֶת הַמְּקוֹם "מְרוֹז" כִּי לֹא בָאוּ, כִּי הָיוּ סוּמְכִים

לְמִקְוֵם הַמְּלַחְמָה וְעַם כָּל זֶה לֹא בָאוּ לְעִיר לְאֶחֱיָהֶם בְּמִלְחָמָה. בְּגִבּוֹרִים, לְהִלָּחֵם בְּגִבּוֹרִים, הֵם אֲנִשֵׁי סִסְרָא. (כד) תְּבַרְךָ מְנַשִּׁים, תְּבַרְךָ מִפִּי הַנְּשִׁים. מְנַשִּׁים בְּאֵהָל תְּבַרְךָ, מִפִּי נָשִׁים צְדָקְנִיּוֹת זְנוּעוֹת הַיּוֹשְׁבוֹת בְּאֵהָל תְּבַרְךָ וְחַקְנִים הַבְּרָכָה. (כה) בְּסִפְלֵ אֲדִירִים הַקְּרִיבָה חֲמָאָה, כִּדִּי שְׂיָחָא סִסְרָא כְּטוּיָם בְּהַ, הַקְּרִיבָה לְפָנָיו שְׁמֵן הַחֶלֶב בְּסִפְלֵ חֲשׁוֹב הִרְאוּ לְהֶאֱכִיל בּוֹ אֲדִירִים וְחֲשׁוּבִים. (כו) יְדָה לִיתֵד תִּשְׁלַחְנָה, אֶת יַד יְמִינָה הוֹשִׁיבָה לְקַחַת אֶת הַיָּתֵד. וַיְמִינָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים, וְאֶת יַד יְמִינָה הוֹשִׁיבָה לְקַחַת אֶת הַמְּקַבֵּת, שְׁבוּ הַעַמְלִים בְּעַלֵּי הַמְּלֶאכֶה, הוֹלְמִים (מַכִּים). וְהַלְמָה סִסְרָא, וְהִבְחִתָּה אֶת סִסְרָא. מְחַקְהָ רֵאשׁוֹ, הַסִּדְרָה אֶת רֵאשׁוֹ. וּמְחַצְהָ וְחַלְפָה רְקָתוֹ, וְעַם הַיָּתֵד כְּעֵצָה אֶת רְקָתוֹ וְחַלְפָה מִצַּד אֶל צֶדֶ. (כז) בְּאִשְׁרֵ כְּרַע, בְּמִקְוֵם שְׁכַרְע לְפָל. שֵׁם נְפֹל שְׁדוּד, שֵׁם שְׁדָדָה אוֹתוֹ וְהַמְיִתָה אוֹתוֹ יַעֲלֵ. (כח) וְתִיבֵב, הִרְעִיָה קָדֹל כְּדִמְיוֹן קוֹל תְּרוּעָה. פְּרוּשׁ אַחֵר, הַיְכִיבָה. הָאִשְׁנֵב, כְּעִין חֲלוֹן. בְּשֵׁשׁ, עֲנַן אַחֵר. אֲחֵרוֹ, הַתְּאֵחֵרוֹ. פְּעַמֵּי מְרַבְבוֹתָיו, צַעֲדֵי [סוּסוֹ] מְרַבְבוֹתָיו. (כט) חֲכָמוֹת שְׂרוֹתֶיהָ, הַחֲכָמוֹת שֶׁבְּשְׂרוֹתֶיהָ. תַּעֲנִינָה, כָּל אַחַת מֵהֶן תִּשָּׁבַח לְחַם אוֹתָהּ. תִּשָּׁבַח אֲמָרֶיהָ לָהּ, תַּעֲנֶה אֲמָרֶיהָ לְעֲצָמָה. (ל) הִלְאָ יִמְצָאוּ, כִּכָּהֵם הֵם דְּבָרֵי הַנְּחִמָה. וְחַלְקוֹ שְׁלָל, וְזֶה הַמַּעֲשֶׂב אוֹתָם שֵׁם. רַחֵם רַחֲמַתִּים לְרֵאשׁ גְּבַר, כָּל גְּבַר מְצָא סִסְרָא אוֹלֵי הַשִּׁיב לְקַחַת בְּשִׁבֵי נַעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּים. שְׁלָל

כב אִזּוּ הִלְמוּ נִשְׁבְּרוּ עֵקְבֵי סוּם סִסְרָא מִדְּהָרוֹת מְדֻלְּגֵת רַגְלֵי הַסּוּם בְּכַחַ, מִן דְּהָרוֹת אֲבִירָיו סוּסִים הַאֲבִירִים: כג אִזּוּ קָלְלוּ אֶתֶם הַמְּקוֹם מְרוֹז שֶׁתָּהָה קְרוֹב לְמִקְוֵם הַמְּלַחְמָה אָמַר מְלַאָךְ יְהוָה אִזּוּ אִזּוּ קָלְלוּ יִשְׁבִּיָה כִּי לֹא-בָאוּ לְעִירָתָה עִם יְהוָה לְעִירָתָה יְהוָה בְּגִבּוֹרִים כְּכִכּוֹל, שְׁמֵי שְׁהוּא

עִיר אֶת יִשְׂרָאֵל, כְּעוֹר אֶת הַשְּׂכִיבָה: כד אֲמַנֵם תְּבַרְךָ תִּתִּיבָה בְּרוּכָה מְנַשִּׁים יַעֲלֵ אֶשֶׁת חֶבֶר הַקְּיִנִי כִי עִירָתָה לָהֶם בְּהַרְגֵת סִסְרָא, וַיּוֹתֵר מְנַשִּׁים צְדָקְנִיּוֹת וְזְנוּעוֹת הַיּוֹשְׁבוֹת בְּאֵהָל תְּבַרְךָ תִּתִּיבָה בְּרוּכָה יַעֲלֵ: כה מִים שָׂאֵל סִסְרָא, וְהִיא חֶלֶב נִתְּנָה כְּכִדִּי לְהִכִּיבָה עָלָיו תְּרַדְמָה בְּסִפְלֵ חֲשׁוֹב הִרְאוּ לְהֶאֱכִיל בּוֹ אֲדִירִים הַקְּרִיבָה חֲמָאָה שׁוֹמֵן הַחֶלֶב: כו יְדָה הַשְּׂמָאֵלִית לִיתֵד תִּשְׁלַחְנָה וַיְמִינָה הוֹשִׁיבָה לְהַלְמוֹת עַמְלִים לְקַחַת הַמְּקַבֵּת, וְהַלְמָה וְהִיא הִבְחִתָּה וְשִׁבְרָה אֶת סִסְרָא מְחַקְהָ הַסִּדְרָה רֵאשׁוֹ וּמְחַצְהָ וְנַפְצָה אוֹתוֹ וְחַלְפָה מִעַבֵּר אֶל עַבֵּר רְקָתוֹ הוּא הַמְּקוֹם שֶׁאֲצֵל הַעֲזוֹ: כז בֵּין רַגְלֶיהָ כְּרַע עַל כְּרַעֵי וַיִּסֵּד נְפֹל לְרַגְלָיו וְנִשְׁאֵר שְׁכָב בֵּין רַגְלֶיהָ כְּרַע נְפֹל בְּאִשְׁרֵ בְּמִקְוֵם שְׁכַרְע שֵׁם נְפֹל שְׁדוּד הַרְגוֹ: כח כְּעַד חֲחֲלוֹן נִשְׁקַפָּה וְתִיבֵב נִאֲחָה אִם סִסְרָא כְּעַד הָאִשְׁנֵב חֲחֲלוֹן קָפוֹ, וְהִיא שׁוֹאֵלָת מְדוּעַ מַה הַסִּיבָה כִּי בְּשֵׁשׁ הַתְּמַרְמָה רַכְבוֹ לְבֹא מְדוּעַ אֲחֵרוֹ פְּעַמֵּי מְרַבְבוֹתָיו: כט חֲכָמוֹת שְׂרוֹתֶיהָ תַּעֲנִינָה אֶפְ-הִיא תִשָּׁבַח אֲמָרֶיהָ לָהּ: ל הִלְאָ יִמְצָאוּ יְחַלְקוּ שְׁלָל רַחֵם רַחֲמַתִּים לְרֵאשׁ גְּבַר שְׁלָל צְבָעִים לְסִסְרָא שְׁלָל צְבָעִים רַקְמָה צְבָע רַקְמַתִּים לְצוּאֲרֵי שְׁלָל: לא בֵּן יֶאֱבָדוּ כָל-אוֹיְבָדָי יְהוָה

צְבָעִים לְסִסְרָא, שְׁלָל כְּגִדִּים צְבָעוּנִים חֲשׁוּבִים בְּיוֹתֵר יְהוּוּ נְתוּנִים לְסִסְרָא. רַקְמָה, כְּגִדִּים צְבָעוּם מְקַמְּמִים כְּמַעֲשֵׂה רוּקֵם. צְבָע רַקְמַתִּים, צְבָע שֶׁל רַקְמָה הַעֲשׂוּיָה מַעֲשֵׂה רוּקֵם כְּפוּל, דְּחִינוּ שְׁכָבֵל צֶדֶ מְצַדֵי הַכַּד רַקְמָה בּוֹ רַקְמָה שֶׁל רֵאשׁ גְּבַר. וְזֶה הַמַּעֲשֶׂב אוֹתָם שֵׁם. רַחֵם רַחֲמַתִּים לְרֵאשׁ גְּבַר, כָּל גְּבַר מְצָא סִסְרָא אוֹלֵי הַשִּׁיב לְקַחַת בְּשִׁבֵי נַעֲרָה אַחַת אוֹ שְׁתֵּים. שְׁלָל

צְבָע רַקְמַתִּים כְּשֵׁנֵי הַצְּדִדִּים הַרְקָמָה שׁוּנָה, לְצוּאֲרֵי שְׁלָל יְהוּוּ נְתוּנִים בְּרֵאשׁ הַשְּׁלָל, וּבְעַבְדוֹ כִּי זֶה הַמַּה מְתַאֲחֵרִים לְבֹא: לא דְּבוּרָה אֲמָרָה: תְּחַנּוּמִין שֶׁל רֵאשׁ אַחֲרָת. לְצוּאֲרֵי שְׁלָל, יְתַנּוּ לָשִׁים בְּצוּאֵר שֶׁל הַגְּבוּרִים שֶׁשְׁלָלוּ וְכוּו. (לא) בֵּן יֶאֱבָדוּ כָל אוֹיְבֵיךָ ה', אֲמָרָה דְּבוּרָה, הַנַּח מְתַחַנּוּמִים שֶׁל הַכָּל הָיוּ

יִתְּרוֹ עַל כָּל־הַטּוֹבָה אֲשֶׁר־עָשָׂה יְהוָה לְיִשְׂרָאֵל
 אֲשֶׁר הִצִּילוּ מִיַּד מִצְרַיִם: 1 וַיֹּאמֶר יִתְּרוֹ בְּרוּךְ
 יְהוָה אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְכֶם מִיַּד מִצְרַיִם וּמִיַּד פְּרַעֲהַ
 אֲשֶׁר הִצִּיל אֶתְהֶלֶם מִתַּחַת יַד־מִצְרַיִם: 2 עַתָּה
 יִדְעֵתִי כִּי־גָדוֹל יְהוָה מִכָּל־הָאֱלֹהִים כִּי בִדְבַר
 אֲשֶׁר זָדוּ עֲלֵיהֶם: 3 וַיִּקַּח יִתְּרוֹ חֲתָן מִשֵּׁה עֹלָה
 וּבָחִים לְאֱלֹהִים וַיָּבֵא אֶתְרוֹ וְכָל אֲנָשָׁיו וְכָל
 לְאֶבְל־לֶחֶם עִם־חֲתָן מִשֵּׁה לִפְנֵי הָאֱלֹהִים:

וְאִשְׁתּוֹ אֶל־מֹשֶׁה אֶל־הַמִּדְבָּר אֲשֶׁר־הוּא הִנֵּה
 שָׁם הָרַ הָאֱלֹהִים: 1 וַיֹּאמֶר אֶל־מֹשֶׁה אֲנִי חֲתָנְךָ
 יִתְּרוֹ בָּא אֵלַיךְ וְאִשְׁתְּךָ וּשְׁנֵי בָנֶיהָ עִמָּהּ: 2 וַיֵּצֵא
 מֹשֶׁה לְקִרְיַת חֲתָנוֹ וַיִּשְׁתַּחוּ וַיִּשְׁקְלוּ וַיִּשְׂאֲלוּ
 אִישׁ־לְרֵעֵהוּ לְשָׁלוֹם וַיָּבֵאוּ הָאֱהָלָה: 3 וַיֹּסֶפֶר
 מֹשֶׁה לְחֲתָנוֹ אֵת כָּל־אֲשֶׁר עָשָׂה יְהוָה לְפְרַעֲהַ
 וּלְמִצְרַיִם עַל אוֹדֶת יִשְׂרָאֵל אֵת כָּל־הַתְּלָאָה
 אֲשֶׁר מִצָּאתֶם בְּדֶרֶךְ וַיֵּצְאֵם יְהוָה: (ישראל) 4 וַיַּחֲדֵד

המשך ביאור למס' בנא קמא ליום שני עמ' 1

35 ועליו הכתוב אומר 'מהיות טוב אל תקרי רע', היינו שאם ביכולתך
 36 להיטיב עם אנשים אל תרע להם. שואלת הגמרא: ומי כתיב – וכי
 37 יש פסוק 'מהיות טוב אל תקרי רע'. משיבה הגמרא: אין ו-ן, יש
 38 פסוק שפתיב כי האי גוונא – כתוב בו כעין מילים אלו, שנאמר
 39 (משלי ג כז) 'אל תמנע טוב מבעליו בהיות לאל ידך לעשות', כלומר
 40 שלא תמנע מלעשות טובה כשיש בידך לעשותה.
 41 הגמרא מקשה עוד על מנין תנאי יהושע: ותו לויבא – וכי אין
 42 תנאים נוספים שהתנה יהושע, והא איבא – והרי יש את התנאי
 43 דאמר רבי יהודה, דתנאי, רבי יהודה אומר, בשעת הוצאת זבליים –
 44 בשעה שבעלי הבהמות רגילים להוציא את זבליהן, אדם מוציא
 45 את זבלו לרשות הרבים, ורשאי לצוברו כל שלשים יום, כדי שיהא
 46 נישוף – שישתפשף ברגלי אדם וברגלי בהמה, והיה ראוי לזבל את
 47 השדות, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישׂראל את הארץ. ומבואר
 48 שיהושע התנה תנאי נוסף. וכן הא איבא – הרי יש את התנאי
 49 דאמר רבי ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה, דתנאי, רבי
 50 ישמעאל בנו של רבי יוחנן בן ברוקה אומר, תנאי שהתנו בית דין
 51 הוא, שיהא זה שברחו לו קבוצת דבורים, יורד לתוף שדה חבירו,
 52 וקוצץ שוכו – את ענף האילן של חבירו שעליו נתיישבו הדבורים,
 53 כדי להציל נחיל – את קבוצת הדבורים שלו, ונתן לו את דמי שוכו
 54 – ענף האילן של חבירו שקצץ, ואין חבירו יכול לעכב בעדו. ותנאי
 55 נוסף שהתנו בית דין הוא, שיהא זה שיש לו כד יין, שופף את יינו,
 56 ומציל את דובשנו (- דבשן) של חבירו, שלא ישפך מחמת שנסדק
 57 הכד שהיה מונח בו, ושופף את הדבש לתוך חביתו, ונמל מציל
 58 הדבש את דמי יינו מתוף דובשנו של חבירו, היינו שנוטל דבש
 59 מחבירו בשווי יתין ששפך, ותנאי נוסף שהתנו בית דין הוא, שיהא
 60 זה מפרק את עציו מעל גבי חמורו ומפקירם, וטוען את פשתנו של
 61 חבירו שהיה מונח על גבי חמור ומת החמור, ונמל את דמי עציו
 62 מתוף פשתנו של חבירו, היינו שנוטל פשתן מחבירו בשווי העצים
 63 שהפקיר. וטעם תנאים אלו, שעל מנת כן הנחיל יהושע לישׂראל את
 64 הארץ. ואם כן קשה מדוע לא נמנו התנאים הללו בברייתא.
 65 מתרצת הגמרא: כהידרא לא קאמרין – תנאים אלו שלא נמנו
 66 בברייתא. שנו אותם תנאים הידים, והברייתא דיברה רק בתנאים
 67 ששנו בבית המדרש בסתם.

1 שמוטר לחתוך ומורות כדי למצוא לחבירו את הדרך, הא – הלא
 2 מדאורייתא הוא, דתנאי, אדם חייב בהשבת ממון חבירו, אך
 3 בהשבת גופו מניין שחייב, כגון אם מצאו תועה ואינו מוצא את
 4 הדרך, או שטבע בנהר וצריך להצילו, תלמוד לומר (דברים כב ב)
 5 'והשבתו', שמשמע שאף את גופו צריך להשיב אם מצאו תועה.
 6 ואם כן מדוע הוצרך יהושע להתנות כן. מתרצת הגמרא: החיוב
 7 מדאורייתא הוא, דקאי כי מיצרי – שיכוון את חבירו להקפיד בין
 8 הכרמים, אבל לא לחתוך את הזמורות לשם כך, ואתא הוא – בא
 9 יהושע ותקן – ותיקן דמפסיג – שחתך את הזמורות, ועולה חבירו
 10 במעלה הכרם, או מפסיג ויורד חבירו במורד הכרם.
 11 הגמרא דנה בתנאי העשירי שהתנה יהושע: ומת מצוה קונה
 12 מקומו שבו מת, ושם תהא קבורתו, ואין בעל הקרקע יכול לעכב
 13 זאת. מקשה הגמרא: וימניה – קשה על הברייתא ששנינו, הפוצא
 14 מת מופל באיסרמין – ברשות הרבים, מפנהו לימין האיסרמין או
 15 לשמאל האיסרמין, ואם בצד אחד של רשות הרבים היתה שדה
 16 בור – שאינה חרושה, ובצד השני היתה שדה ניר – חרושה אינה
 17 זרועה, מפנהו לשדה בור, שהפסדה פחות משדה ניר, ואם היתה
 18 שדה ניר בצד אחד, ובצד השני שדה זרע – זרועה, מפנהו לשדה
 19 ניר, שהפסדה פחות משדה זרע. ואם היו שתיהן בורות, או שתיהן
 20 גירות, או שתיהן זרועות, מפנהו למקום שרצה. ומבואר שמת
 21 המונח ברשות הרבים אינו קונה את מקומו, שהרי אם היה קונה
 22 את מקומו, היה בעל השדה יכול לעכב שלא יניח את המת
 23 בשדהו. מתרצת הגמרא: אמר רב כיני, מדובר פמת המופל על
 24 המיצר – לכל רוחב הדרך, שאם לא יפנהו יש לחשוש שמא
 25 יעברו שם כהנים המתעסקים בטהרות ויטמאו, ומתוף שניתן
 26 לפנותו כדי שלא יטמאו, מפנהו לכל מקום שרצה.
 27 הגמרא דנה בתנאי יהושע. מקשה הגמרא: אמרי, וכי יש קעורה
 28 תנאים, הני תר כרי הוין – הרי הברייתא מפרטת אחד עשר
 29 תנאים. מתרצת הגמרא: התקנה שעוברי דרכים מהלכין בשבילי
 30 הרשות – בשדות שבצידי הדרכים קודם זריעתן, שלמה המלך
 31 אמרה ולא יהושע. פדתניא, הרי שקלו פירותיו מן השדה, ואין
 32 ההליכה בשדהו מוזיקה לו, ואינו מניח בני אדם ליכנס בתוך שדהו,
 33 מה חבירות אומרות עליו, מה הנאה יש לפלוני בכך שמונע
 34 מאנשים להיכנס לשדהו, ומה חבירות מוקות לו אם יכנסו אליה.

לוח זמנים לשבוע פרשת בשלה - שבת שירה - בערים שונות בעולם

זמני יום ראשון ויום שבת
(ח) = שעון חורף (ק) = שעון קיץ

יציאת שבת	כניסת שבת	צאת הכוכבים		שקיעה		מנחה גדולה		סוף זמן תפילה		סוף זמן קריאת שמע				זריחה		מדינה ועיר
		ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	אדמו"ה ^ז		מג"א		ש	א	
										ש	א	ש	א			
17:49	16:50	17:38	17:33	17:11	17:05	12:23	12:22	10:08	10:08	09:13	09:13	08:38	08:38	06:36	06:39	באר שבע (ח)
17:46	16:36	17:35	17:30	17:10	17:05	12:23	12:21	10:08	10:08	09:14	09:14	08:38	08:38	06:38	06:41	חיפה (ח)
17:46	16:32	17:36	17:30	17:13	17:08	12:22	12:20	10:06	10:06	09:12	09:12	08:36	08:36	06:36	06:38	ירושלים (ח)
17:48	16:47	17:37	17:32	17:09	17:04	12:24	12:22	10:08	10:08	09:14	09:14	08:38	08:38	06:38	06:40	תל אביב (ח)
17:35	16:25	17:21	17:13	16:45	16:36	12:37	12:36	10:35	10:36	09:47	09:49	09:00	09:02	07:30	07:36	אוסטרליה, וינה (ח)
21:22	20:20	21:09	21:13	20:39	20:43	14:08	14:07	11:11	11:07	09:58	09:54	09:14	09:09	06:27	06:20	אוסטרליה, מלבורן (ק)
17:41	16:33	17:28	17:20	16:53	16:44	12:40	12:38	10:36	10:37	09:47	09:49	09:02	09:03	07:27	07:33	אוקראינה, אודסה (ח)
17:10	16:00	16:56	16:47	16:20	16:11	12:11	12:10	10:09	10:10	09:21	09:23	08:34	08:36	07:04	07:10	אוקראינה, דוניצ'ק (ח)
17:20	16:10	17:06	16:57	16:29	16:20	12:22	12:21	10:20	10:22	09:32	09:35	08:46	08:47	07:16	07:22	אוקראינה, דנייפרופטרובסק (ח)
17:42	16:29	17:27	17:18	16:49	16:39	12:48	12:46	10:48	10:49	10:01	10:03	09:12	09:14	07:47	07:54	אוקראינה, ז'יטומיר (ח)
17:34	16:21	17:19	17:10	16:41	16:31	12:41	12:39	10:41	10:42	09:54	09:56	09:05	09:07	07:41	07:48	אוקראינה, קייב (ח)
18:40	17:43	18:30	18:25	18:04	18:00	13:05	13:04	10:46	10:45	09:49	09:49	09:16	09:16	07:06	07:08	אהוד אמירויות, אבו דאבי (ח)
18:09	17:02	17:56	17:48	17:24	17:16	13:06	13:04	11:01	11:02	10:11	10:13	09:27	09:29	07:50	07:56	איטליה, מילאנו (ח)
19:03	18:12	18:54	18:53	18:31	18:29	12:57	12:56	10:25	10:24	09:23	09:21	08:53	08:51	06:23	06:21	אקוודור, קיטו (ח)
20:45	19:46	20:33	20:37	20:05	20:08	13:41	13:40	10:47	10:44	09:35	09:32	08:55	08:50	06:08	06:02	ארגנטינה, בואנוס איירס (ח)
21:57	20:53	21:44	21:49	21:10	21:15	14:34	14:33	11:33	11:30	10:19	10:15	09:32	09:26	06:45	06:37	ארגנטינה, ברילוצ'ה (ח)
18:03	17:01	17:51	17:45	17:21	17:14	12:49	12:48	10:39	10:39	09:47	09:48	09:07	09:08	07:18	07:22	ארה"ב, בולטימור (ח)
17:50	16:48	17:38	17:31	17:07	17:00	12:38	12:37	10:29	10:30	09:38	09:39	08:57	08:58	07:10	07:15	ארה"ב, ברוקלין (ח)
17:50	16:48	17:38	17:32	17:07	17:00	12:39	12:37	10:30	10:30	09:38	09:39	08:58	08:59	07:11	07:15	ארה"ב, ג'רסי סיטי (ח)
18:24	17:20	18:11	18:04	17:39	17:32	13:15	13:13	11:07	11:08	10:16	10:18	09:35	09:36	07:51	07:56	ארה"ב, דטרויט (ח)
18:32	17:35	18:21	18:16	17:55	17:50	13:04	13:03	10:48	10:47	09:52	09:53	09:18	09:18	07:14	07:16	ארה"ב, הווסטון (ח)
17:57	16:59	17:46	17:40	17:18	17:12	12:35	12:33	10:21	10:21	09:27	09:27	08:50	08:51	06:52	06:55	ארה"ב, לוס אנג'לס (ח)
18:36	17:42	18:26	18:22	18:01	17:56	13:04	13:02	10:45	10:44	09:48	09:48	09:15	09:15	07:07	07:08	ארה"ב, מיאמי (ח)
17:45	16:42	17:33	17:26	17:01	16:54	12:34	12:33	10:26	10:26	09:34	09:36	08:54	08:55	07:08	07:12	ארה"ב, ניו הייבן (ח)
18:15	17:12	18:03	17:56	17:32	17:24	13:03	13:01	10:53	10:54	10:01	10:03	09:22	09:22	07:34	07:38	ארה"ב, פיטסבורג (ח)
17:43	16:39	17:31	17:24	16:59	16:51	12:33	12:32	10:25	10:25	09:34	09:35	08:53	08:54	07:08	07:13	ארה"ב, שיקגו (ח)
19:46	18:54	19:36	19:37	19:12	19:12	13:17	13:16	10:36	10:34	09:30	09:27	08:58	08:55	06:19	06:15	בליז, ב'רית' (ח-פס)
18:17	17:03	18:02	17:52	17:23	17:13	13:25	13:23	11:26	11:27	10:39	10:42	09:50	09:52	08:28	08:35	בלגיה, אנטוורפן (ח)
18:18	17:05	18:03	17:54	17:24	17:14	13:25	13:24	11:26	11:27	10:39	10:42	09:50	09:52	08:27	08:34	בלגיה, בריסל (ח)
19:33	18:39	19:23	19:24	19:01	19:03	12:52	12:51	10:07	10:04	08:58	08:55	08:24	08:21	05:42	05:37	ברזיל, סאן פאולו (ח)
19:19	18:26	19:09	19:11	18:44	18:45	12:40	12:39	09:55	09:53	08:47	08:44	08:13	08:10	05:31	05:27	ברזיל, ריו דה-ז'נירו (ח)
17:34	16:23	17:19	17:10	16:42	16:31	12:43	12:42	10:44	10:46	09:58	10:01	09:08	09:10	07:47	07:54	בריטניה, לונדון (ח)
17:38	16:24	17:22	17:12	16:41	16:30	12:52	12:50	10:56	10:57	10:10	10:14	09:18	09:20	08:03	08:11	בריטניה, מנצ'סטר (ח)
17:38	16:22	17:23	17:13	16:44	16:33	12:49	12:48	10:52	10:53	10:06	10:09	09:15	09:17	07:57	08:04	גרמניה, ברלין (ח)
18:02	16:50	17:48	17:39	17:10	17:00	13:08	13:07	11:08	11:09	10:21	10:23	09:32	09:34	08:07	08:14	גרמניה, פרנקפורט (ח)
19:39	18:44	19:29	19:31	19:09	19:11	12:53	12:52	10:06	10:03	08:57	08:54	08:21	08:17	05:38	05:33	דרום אפריקה, יוהנסבורג (ח)
19:02	18:10	18:53	18:49	18:28	18:25	13:21	13:20	10:59	10:58	10:01	10:00	09:29	09:28	07:14	07:15	הודו, מומבאי (ח)
18:59	18:07	18:50	18:46	18:25	18:22	13:17	13:16	10:55	10:54	09:56	09:56	09:25	09:24	07:09	07:10	הודו, פונה (ח)
17:26	16:17	17:12	17:04	16:36	16:27	12:26	12:25	10:23	10:24	09:35	09:37	08:49	08:51	07:17	07:23	הונגריה, בודפשט (ח)

מדינה ועיר	זריחה		סוף זמן קריאת שמע				מנחה גדולה		שקיעה		צאת הכוכבים		ניצאת שבת	
			מג"א		אדמו"ר									
	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א	ש	א		
טורקיה, איסטנבול (ח)	07:16	07:20	09:02	09:03	09:43	09:44	10:34	10:35	17:03	17:10	17:35	17:42	16:51	17:54
יוון, אתונה (ח)	07:34	07:38	09:25	09:26	10:04	10:05	10:57	10:57	17:35	17:42	18:06	18:12	17:23	18:23
מולדובה, קישינב (ח)	07:36	07:42	09:10	09:11	09:55	09:57	10:44	10:45	16:50	16:59	17:26	17:34	16:39	17:47
מקסיקו, מקסיקו סיטי (ח)	07:12	07:13	09:26	09:27	09:58	09:58	10:56	10:56	13:17	13:18	18:22	18:25	18:07	19:00
ניו-זילנד, קרייסטצ'רץ (ח)	05:26	05:17	08:04	08:11	09:02	08:58	10:14	10:17	13:19	13:20	20:06	19:59	19:42	20:50
נפאל, קטמנדו (ח)	06:53	06:55	08:59	08:59	09:33	09:33	10:29	10:28	12:45	12:46	18:02	18:06	17:21	18:16
סין, בייג'ין (ח)	07:28	07:32	09:16	09:16	09:55	09:57	10:48	10:47	12:55	12:57	17:19	17:26	17:05	18:09
סנגפור, סינגפור (ח)	07:15	07:14	09:44	09:42	10:14	10:13	11:17	11:15	13:46	13:47	19:17	19:19	19:01	19:51
פולין, ורשא (ח)	07:25	07:33	08:44	08:46	09:35	09:38	10:21	10:23	12:17	12:19	16:02	16:13	15:53	17:08
פרו, לימה (ח)	06:01	05:58	08:38	08:35	09:09	09:07	10:14	10:12	12:51	12:53	18:41	18:41	18:23	19:14
צרפת, ליון (ח)	08:09	08:14	09:45	09:46	10:29	10:31	11:19	11:19	13:22	13:23	17:30	17:38	17:19	18:26
צרפת, פריז (ח)	08:28	08:34	09:57	09:58	10:44	10:46	11:33	11:33	13:32	13:33	17:31	17:41	17:20	18:30
קולומביה, בוגוטה (ח)	06:12	06:11	08:38	08:37	09:08	09:07	10:10	10:09	12:38	12:39	18:04	18:06	17:48	18:39
קנדה, טורונטו (ח)	07:40	07:45	09:21	09:22	10:03	10:05	10:54	10:53	12:59	13:00	17:16	17:24	17:02	18:07
קנדה, מונטריאול (ח)	07:21	07:27	08:58	09:00	09:42	09:44	10:32	10:33	12:35	12:37	16:46	16:54	16:34	17:40
קפריסין, לינקה (ח)	06:48	06:51	08:44	08:45	09:21	09:22	10:15	10:15	12:27	12:28	17:02	17:09	16:50	17:48
רוסיה, לובאנוב (ח)	08:56	09:05	10:06	10:08	11:01	11:04	11:47	11:45	13:37	13:39	17:11	17:22	17:02	18:22
רוסיה, מוסקבה (ח)	08:33	08:43	09:40	09:42	10:36	10:40	11:22	11:19	13:11	13:12	16:43	16:55	16:31	17:53
רוסיה, רוסטוב על-הדון (ח)	07:53	07:59	09:26	09:28	10:12	10:14	11:01	11:01	13:02	13:04	17:06	17:15	16:55	18:04
שווייץ, ציריך (ח)	07:59	08:04	09:31	09:33	10:17	10:19	11:05	11:06	13:07	13:08	17:15	17:24	16:59	18:08
תאילנד, בנגקוק (ח)	06:46	06:46	09:06	09:05	09:36	09:36	10:36	10:35	12:59	13:01	18:13	18:16	17:57	18:49

(* הזמנים נערכו על-פי תוכנת 'חזון שמים'.

סדר מצות הדלקת נרות לערב שבת קודש

מצוה זו שייכת גם לבנות ישראל, ועד לילדה קטנה ... אפילו אם היא בת שנה וכבר מתחילה לדבר ויכולה להדליק ולברך ... ביחד עם אחיותי, ועל אחת כמה וכמה אמה שמדליקה לאחריהן, כדי שתוכל לעזור להן בהדלקת הנר.

תורת מנחם תשמ"ט חלק ד' עמ' 378

ויש להשפיע גם על בנות קטנות שהגיעו לחינוך, שגם הן תדלקנה נרות שבת וחג, כמדובר כמה פעמים. ואפילו אם הדבר מוטל בספק, אם היא כבר הגיעה לחינוך או לא - גם אז כדאי שיאיר מזלה שבוע קודם או כמה ימים קודם!

משיחת י"ג תשרי תשד"מ סכ"ח - התועדויות תשד"מ ח"א עמ' 162

זמן הדלקת הנרות הוא כפי המתפרסם בכל מקום ומקום על ידי הגורמים המוסמכים - אסור בשום אופן להדליק לאחר זמן זה. מנהגו הטוב של בנות ישראל ... להפריש לצדקה לפני הדלקת הנרות - כמובן כאשר הדלקת הנרות היא ביום חול. אסור לטלטל ח"ו את קופת הצדקה לאחר ההדלקה ולכן צריכים להניחה לכתחילה [=לפני כניסת השבת ולפני ההדלקה] במקום שתישאר שם עד לאחר הבדלה.

מדליקים את הנרות ואחרי כן מברכים:

בְּרוּךְ אַתָּה יְיָ אֱלֹהֵינוּ מֶלֶךְ הָעוֹלָם, אֲשֶׁר קִדְּשָׁנוּ בְּמִצְוֹתָיו וְצִוָּנוּ לְהַדְלִיק נֵר שַׁבַּת קֹדֶשׁ:

תפילת הדרך

צריך לאומרה כשהחזיק בדרך חוץ לעיר ביום ראשון כשנוסע מביתו, וטוב לומר מעומד אם אפשר בכל. ובשאר הימים שמתעכב בדרך עד שובו לביתו יאמר אותה בכל בוקר אפילו במלון ויחתום ברוך אתה שומע תפלה בלי הזכרת שם:

יהי רצון מלפניך יי אלהינו ואלהי אבותינו, שתוליכנו לשלום ותצערנו לשלום ותדריכנו לשלום ותסמכנו לשלום, ותגיענו למחוז הפצנו לחיים ולשמחה ולשלום, (ואם דעתו לחזור מיד אומר ותחזירנו לשלום), ותצילנו מכף כל-אויב ואורב ולסמים וחיזות רעות בדרך ומכל-פורעניות המתרגשות ובאות לעולם. ותשלח ברכה בכל-מעשה ידינו, ותתנני לחן ולחסד ולרחמים בעיניך ובעיני כל-רואינו, ותגמלנו חסדים טובים ותשמע קול תפלתנו כי אתה שומע תפלה כל-פה: ברוך אתה יי, שומע תפלה:

לזכות

לוי שי' הלוי בן חנה וזוגתו אולגה שרה בת תמר

ויוצאי הלציהם

צבי' ובעלה דוד הלוי אליעזרוב

שלום יצחק הלוי ומשפחתו

רות ובעלה אפרים הלוי יליזרוב

זבולון הלוי וזוגתו רות

חגית ובעלה גבריאל סופייב

שמעי' הלוי וזוגתו מוריאל

אילת ובעלה גדעון יעקובסון

יהושע הלוי וזוגתו מעיין חנה

אור אבנר הלוי שיחיו

לבניב



לעילוי נשמת הרה"ח ר' טובי' ב"ר יעקב ע"ה

לבקשות ושינויים: Israel@DvarMalchus.org

בארה"ב וקנדה: USA@DvarMalchus.org

הערות ותיקונים ניתן לשלוח ל: Office@Chazak.co.il

ללימוד שיחות קודש ומאמרים:

Biurim.co.il | Otzar770.com | Chasidut.tv | Lahak.org

הרשמה כמנויים
לדבר מלכות

03-9601001

DvarMalchus.org

חפשו 'דבר מלכות' בעמודות נדרים פלוס



2 3 0 4 - 3 3 7 7

P.P.

שולם

1949

תל אביב